

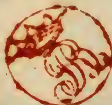
Inter libros
Josephi Mariae Pansecundolo
Antecessoris Regii
A. I. X.

2/

SACRI

CANONIS MISSÆ

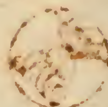
EXPOSITIO

GABRIELIS BIEL.

Pars Altera

Brixiæ ———— 1576

DE GENERE SVFFRAGIORVM QVIBVS iuuantur animæ.

LECTIO LVII.

VNC de tertio principali scilicet quibus suffragijs animæ defunctorum iuuari possint, & si pluribus, quæ horum magis prosint. ¶ Ad primam huius quæstionis partem beatus Grego. ad Bonifacium (ut 13. quæstio. 2. animæ recitatur) quattuor suffragiorum genera annumerat. ait enim. Animæ defunctorum quattuor modis soluuntur: aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. ¶ Per oblationes sacerdotum Missæ celebratio accipitur. Per orationes sanctorum cuiuslibet boni hominis, siue in uia, siue in patria existentes deuota pro defunctis obsecratio. Eleemosyna autem per quemcunq; fiat, dicitur eleemosina chari, quia charus est, qui beneficium impendit. Signum enim dilectionis exhibitio est operis: secundum eundem Homel. 30. Sic a quibuscunq; fiant ieiunia, aut aliæ corporis afflictiones, cogniti sunt eorum, pro quibus fiunt carnales, uel spirituales. Dicitur nempe cognatus quasi connatus: quia ui amoris ei agglutinatur, & quasi connascitur anima defuncti tã quam ueri amici. ¶ Sunt autem hi quattuor modi generales, ad quos omnes alij reducuntur. Vnde ad ieunium omnes carnis afflictiones, ut uestiũ asperitas, disciplinæ, peregrinatio, labor corporalis, & quæcunq; ad corporis afflictionem assumuntur, pertinent. Ad eleemosinas reducuntur omnia opera misericordiæ, corporalia, & spiritualia. Ad orationẽ reducũtur omnia spiritualia exercitia: ut meditationes sanctæ, gratiarum actiones, theologiæ studium, ac contemplationes. Ad oblationes sacerdotum omnia sacrificia, & oblationes, quæ immediate deo, aut cultui diuino, ac ecclesiæ ministris applicantur, ut sunt oblationes pecuniæ, cereorum, animalium, ornatuum, & similium. Beatus uero Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda (habetur. 13. q. 2. non ęstimemus) tria annumerat: omittens ieiunium cognatorũ, unde ait. Non ęstimemus ad mortuos pro quibus curam agimus, peruenire, nisi quod pro eis, siue altaris, siue orationum, siue eleemosynarum sacrificijs solenniter supplicamus, & sequitur. Corpori autem humano quicquid impenditur, non est pręsidium salutis, sed humanitatis officium: secundum effectum (alias apostolum) quia nemo unquam carnem suam odio habuit. Ad horum intellectum notandum ꝙ (ut docet beatus. Tho. in 4. scripto di. 45. q. 6. arti. 1.) suffragia uiuorum prosunt defunctis: secundum ꝙ uniuntur uiuentibus charitate, & secundum ꝙ intentio uiuentium refertur ad mortuos. Et ideo uniuersa opera possunt suffragari mortuis, quę pertinent ad communicationem charitatis, uel ad directionem in alterum intentionis. Epropter uniuersa opera bona, qui ex charitate fiũt omnia quoq; quæ ex intentione, & intuitu subueniendi (quia quasi pro illis ex personis defunctorum) fiunt eis proficiunt. Ad charitatẽ autem (præcipuæ eucharistiæ oblatio) pertinet, quia est sacramentum ecclesiasticæ unionis, continens illud, in quo tota ecclesia unitur, & solidatur. s. Christũ: unde eucharistia est quasi quædam charitatis origo, seu uinculum. Eleemosina uerò ad charitatem pertinet tanquam eius effectus: est. n. præcipuus eius

A

Quibus suffragijs animę defũcto rũ iuuari possint.

Grego.

Conc. Trid. Sess. 22. c. 2.

Augus.

Ephe. 5.

effectus. Sic ista duo eucharistia, & eleemosyna ex parte charitatis præcipue mortuis, suffragantur. ¶ Ex parte uerò intentionis in mortuos directæ præcipue ualet oratio, quia secũdũ suã rõnẽ non solũ dicit respectum ad orãtẽ sicut cætera opera, sed directiue ad eum pro quo oratur. ¶ Ieiunium uerò, quia in rõne sua nõ cõtinet quod ad charitatẽ, uel ad intentionis directionẽ pertinet, sed hæc sunt ei quasi extrinseca, propter quod ẽe Aug. nõ posuit: ideo ad utrumq; põt reduci. Et quia ex charitate põt assumi, & quia corporis afflictiuum est, põt tanquã pænale opus satisfactorium pro pænis defunctorum ex earundem personis domino offerri. Et hoc respectu tribus prædictis secundum Aug. positis annumerauit Grego. ieiunium quasi suffragij genus quartum. Nec incassum, quoniam cum animæ, in purgatorio non nisi satisfactorias pænas soluunt, quibus solutis, suffragijs non indigent multũ iuuantur, dum pro eis opus pænale (quale est ieiunium) deo offertur. Opus enim pænale eo, ꝙ pænale, satisfactorium est ¶ Ex his patet responsio ad primam partem quæstionis: scilicet quibus suffragijs animæ defunctorum iuuari possunt. Vnde respondetur breuiter: ꝙ omnibus operibus bonis: nã omnia opera bona fieri possunt ex charitate. Sic etiam omnia opera bona possunt eis applicari ex intẽtionis directione. Potest enim quodcunq; opus

B fieri ea intentione, ut prosit spiritibus defunctorum. ¶ Pro responsione ad secundam partem. q. scilicet quæ opera magis prosint liberationi defunctorum. Aduertendum, quòd suffragia habent effectum uel ex genere operis, uel ex dispositione operantis. Ex genere operis illa præcipuæ, uel magis suffragantur defunctis, in quibus concurrunt plures, uel pauciores rationes de supradictis. Ex operante uerò illa magis proficiunt: quæ ex persona magis accepta (propter maiorem charitatem, aut deuotionem, aut aliam dispositionem, & maius meritum operantis) impenduntur. Meritum dico, uel operantis personale uel ecclesiæ totius generale, cuius personam operans in suo ministerio repræsentat, ut tangit Sco. in suo quodli. q. 20. circa principium. ¶ Item potest opus suffragij ualere uel ex parte operantis principalis tale opus fieri procurantis, ut testatoris, fundatoris, uel alterius opus fieri mandantis, petentis, uel ordinantis. Vel ex parte opus huiusmodi exequentis: ut testamentarij amici familiæ opus facientis &c. Hanc distinctionem alij sic exprimunt, & in idem redit. Suffragiorum quædam proficiunt ex operante tantum: alia opere operato: alia simul ex opere operato, & operante. Ex operante tantum, quæ ex sola dispositione, & acceptatione agentis acceptantur a deo: ut sacrificia ue. te. & opera non priuilegiata, quæ quisq; ex spontanea uoluntate operatur. Ex opere operato, quæ ex ipso opere exhibito etiam circumscripta dispositione operãtis quantum ad eius esse acceptum habẽt suum effectũ: ut est sacrificium altaris, & ecclesiæ sacramẽta, quæ effectum habent ex institutione Christi, nõ ex dispositione ministri offerentis, uel dispensantis, de quo sup. lec. 25. & in alijs pluribus locis. Sic non est impium sentire de oratione dominica, de horis canonicis, & alijs orationibus, quas ecclesia dicendas instituit, quę quandam uim accipiant ex parte diuini, & ecclesiastici mandati, ut dicit Gers. Cancel. paris. in trac. de oratione. Ita sunt quædam, quæ effectum sortiuntur ex priuilegio, ut indulgentiæ uel similia. Item sunt opera, quæ etiam ualent ex opere operato, non ex sua institutione sicut sacramenta. sed ex effectu ex ipso opere accedente: sicut eleemosina pauperum indigentiam releuãte: sequitur oratio eorundẽ pro anima defuncti ad deũ pro eo, cuius intuitu fiũt:

C ut dicit beatus Tho. ¶ Ex his põt responderi ad hanc quæstionis partem magis ad particularia descendendo per aliquas propositiones. ¶ Prima.

Inter

[Marginalia, left: August. — August. Grego. — Tho.]

[Marginalia, right: Suffragia habent effectũ ex gñe operis uel ex dispositione operantis. — De oratione dominicam. — Ad dubiũ rñdetur multis propositionibus.]

Inter omnia mortuorum suffragia quantum ad liberationem defunctorū, excellit eucharistiæ oblatio per manus sacerdotum, ecclesiæ ministrorum. Hæc propositio est de mente Aug. Grego. magistri, & cęterorum, qui inter defunctorum suffragia primo loco ponunt altaris sacrificium. Et potest illud ostendi rationibus, & exemplis. Ratione: nam illa magis suffragantur defunctis: in quibus principaliores, & plurales rationes suffragandi concurrunt: ut statim supra dictum est. Sunt autem rationes secundum supradicta charitatis communio: intentionis directio: meritum, & pia supplicatio: & hoc tam ex efficacia operis operati, quā operis operantis: & hoc uel eius, qui operatur, uel eius, in cuius persona: uel eorum, ex quorū personis operatur. Omnes illæ rationes perfectissime concurrunt in sacrificio altaris. Cum enim sacramentum eucharistiæ sit sacrm ecclesiasticę unionis, continens Xpm, in quo tota ecclesia unitur: sitq; origo quædam, & fomentum charitatis, ut dictum est: manifestum est: ꝙ in effectu huius sacrificij omnis communicant: qui cum capite Xpo & inter se per charitatis uinculum uniū tur. Nam hanc unionem non solum solidat, & conseruat, sed etiam exprese significat, ut dicit Aug. in de sacramentis fidelium: & allegat magister distin. 8. quarti. Vnus panis, & unum corpus ecclesia dicitur, pro eo, ꝙ sicut unus panis ex multis granis cōponitur: sic ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Huius unionis etiam corpus Xpi sumptum de uirgine est sacramentum. i. significatiuum: quia sicut corpus Xpi ex multis membris purissimis, & immaculatis constat: ita societas ecclesiæ ex multis personis a criminali macula liberis aggregatur. Propter ꝙ etiā sacramētum illud communio nuncupatur, quia eius beneficium communicant oēs ecclesiæ uniti, non solum qui in terris uiuunt; sed etiam, qui trāsierunt: & q iam beatitudinē adepti sunt: & qui in uia purgationis ad eam tendunt. Vn dist. 9 quarti, & habetur de conse. dist. 2. quia passus. §. Ita dominus nr. dicit. Nulli ambigendum est, tunc quemquā corporis, sanguinisq; domini participem fieri, quando Xpi membrum efficit, nec alienari ab illius panis calicisq; consortio, etiam si antequā panē illum edat & calicem bibat, de hoc sęculo in unitate corporis Xpi constitutus abscedit: quia illius sacramenti beneficio nō priuat, qñ illę in hoc, qđ sacrm illud signat, inuenitur. In huius rei testimoniū hostia sacra in tres partes in altari diuidit: ut significetur effectū eius pticipare: & q in beatitudine: & qui in purgatorio, & qui in hoc sęculo delitescunt, de quo infra latius tractabit. Nullum ergo opus tantum prodest defunctis per communionem charitatis: quātum eucharistiæ oblatio, quæ huius communionis signū est, fomentum, & origo. ¶ In hac etiam oblatione intentio dirigitur non solū ad uiuos, sed etiā ad mortuos. Intentio dico, non solum ministri celebrātis: sed ecclesiæ uniuersalis, quæ memoriam defunctorum in missa fieri instituit, eiusq; personam sacrificans minister gerit. In huius officij commissione sacerdotali. s. ordinatione, dicitur accipere potestatem offerendi pro uiuis & pro mortuis. Est ergo nuncius ecclesiæ ad Deum orando pro mortuis, quare personam repræsentat ecclesiæ se mittentis. Est etiam ibi ratio meriti. Nam si probatur, quia opus aliquod meritorium est in ecclesia, siue gloriæ, siue gratię, siue remissionis culpę, aut pęnæ, poterit ne aliquid esse magis meritorium illo sacrificio. In hoc enim illius unici, & perfectissimi sacrificij fit memoria, & inuocatio, per cuius uirtutem cœli aperti sunt, gratia datur, per quam solam opera nostra esse possunt meritoria omnium peccata hominum remittuntur: ac cœlestis gloria nostro peccato perdita redonatur. Ipse enim qui in hoc sacrificio patri offertur: clauis est Dauidis, qui claudit, & nemo aperit:

aperit,

Marginalia (left): Ad defunctorū liberationem excellit eucharistiæ oblatio. — Charitatis communio. — Intentionis directio.

Marginalia (right): Apoc. 5. — Ioan. 15 — Iohan. 6. — Iohan. 6. — Col. 1. — August. — D — Hebr. — Greg.

aperit, & nemo claudit. Apocal.3. Ipse fons gratiarum & caput ecclesiæ, de Apoc. 3.
Psalm. 132. quo solo gratia fluit in barbã Aaron descendens in oram uestimenti. Psal-
mo 132. De eius namq; plenitudine omnes accepimus, gratiam pro gratia.
Iohan.1. Ioh.1. Ipse est quem Deus pater fecit peccatum pro nobis 2. Cor.5. Idem
2. Cor.5. sacrificium quo omnium peccata hominum expiantur. Ipse est sine cuius
unione (quam hoc sacrificium præstat) nemo glotiam in cœlo consequitur
ipso dicente. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo: filius ho
Iohan.3. minis, qui est in cœlo. Ioh. 3. Nec potest, aut unquam potuit post primi ho-
minis lapsum, opus aliquod gratum esse Deo patri, & acceptum, nisi in uir
Col.1. tute huius sacrificij delpertini, in fine huius sæculi oblati. ad Col.1. Com-
placuit per eum reconciliari omnia in ipso pacificans per sanguinem cru
cis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Et ideo sacramentũ illud
sacrificium dicitur, & eucharistia. Sacrificium propter peccatorum remis-
sionem: eucharistia propter gratiæ infusionem. Est autem ibi ratio
meriti, non tam ex operante quam ex opere: non enim solum effectum
habet expiandi peccata ex celebrantis deuotione: sed multomagis ex ipsa
oblatione. i. Xpo iterũ in memoriã suæ passionis benedictæ oblato: qui effe-
ctus non minuitur per quamcumq, sacerdotis indispositionem, formam &
intentionem ecclesiæ obseruantis. Et licet habere effectum ex opere ope-
rato commune sit omnibus legis nouæ sacramentis, magis tamen huic ap-
propriatur sacrificio: in quo uere & realiter continetur Christus, sacerdos
& sacrificium, seipsum patri repræsentans: & pro nobis offerens in holocau
stum, ut deducit apostulus ad Heb. ¶ In hoc quoq; sacrificio est ratio piæ Pia supplica
supplicationis; nam in eo fiunt expressæ orationes pro defunctis: & specia- tio.
liter cõmissis: & generaliter pro uniuersis: ut patet ex præmissis. ¶ Hæc au
tẽ oratio, & supplicatio quæ fit in missæ officio, ceteris omnibus efficacior
est: quoniam fit in persona non tantum sacerdotis (ut dictum est) sed etiam
specialiter ex personis eorum, qui missam ipsum celebrari ordinauerunt, sit
defunctus, ipse dum uixit: sint testamentarij, sint amici, sint circunstantes,
sint offerentes. Generaliter uerò ex persona totius ecclesiæ sponsæ Christi
unicæ, cuius oratio repulsam non patitur. Ex omnium horum deuotione,
& merito efficaciam suam colligit oratio celebrantis. ¶ Præterea, si aliqua
oratio priuilegiata est secundum prædicta, uel quia a Christo instituta, aut
quia ab ecclesia ordinata: nihil ita sicut missæ officium priuilegiatum esse
constat. Hoc enim quoad essentialia a solo Christo institui potuit, & quan-
tum ad superaddita, uidelicet cerimonias, orationes, & cetera ab ecclesia
noscitur ordinata. Nihil ibi sonat a sacerdote sua sponte dictatum, sed uer-
ba Christi in euangelio, in consecratione, & dominica oratione: in ceteris
uerba proferuntur ecclesiæ. Non enim debet sacerdos uerba sua miscere,
aut de suis addere: aut de institutis minuere: sed uerba Christi, & ecclesiæ
in eius persona, integre, solicitè, & deuotissimè personare. ¶ Deniq; quie-
quid poterit deuotio celebrantis cooperari: in hoc maximè officio exhibe-
tur. Nam qui ad hoc officium celebrans, uel circũstans indeuotum se exhi-
E bet, ubi rogo deuotus apparebit. Totius. n. ecclesiæ deuotio in hoc officio Exẽplis ostẽ
Scot. colligitur, nutritur, & augetur: ut bene declarat Sco. in 4. dist. 8. q. 1. ¶ Pos ditur.
set etiam exemplis plurimis missæ efficacia in subueniendo defunctis osten
Greg. di, quorum nonnulla recitat B. Grego. libr 4. dialo. 54. & 56. & 57. & alijs
quæ relinquo prædicatoribus inquirenda. Rationem autem efficaciæ idem
Greg. allegato c. 57. ponit, quia hæc singulariter uictima inquit ab æterno
interitu saluat, quæ nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui li-
cet surgens a mortuis non moritur, & mors ei ultra non dominabitur: ta-

men

men in ipso immortaliter, & incorruptibiliter uiuens: iterum pro nobis in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Sed circa hoc occurrit duplex dubium. Primum utrum ad animæ liberationem tantundem ualeat missa a quocumque sacerdote bono, uel malo celebrata. Secundò, utrum intersit aliquid, quale officium dicatur, Requiem uidelicet, uel aliud, de nostra domina, aut de passione domini, aut sancto aliquo. ¶ Ad primum præsuppositis his, quæ supra lect. 26. dicta sunt: respondetur breuiter: quantum est ex opere operato, tantumdem ualet missa ad liberationem defunctorum, siue a bono sacerdote celebretur, siue malo. Malum dico, qui in mortali peccato, de quo non pœnitet, irretitur. Sacramenta enim non ex ministro: sed ex institutione Christi suam habent efficaciam, ut supra dictum est. Ideo dum missa ritè perficitur, fructus, quem ex ui sacramēti operatur, nec minuitur, nec aufertur, dicente B. Aug. in li. de corpore Christi. In mysterio corporis, & sanguinis domini, nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote. ¶ Quantum uerò est ex parte operis operantis (& hoc ut gerit personam ecclesiæ, uel ut est instrumentū motum per alium ad celebrandum, quia ut sic nō gerit personam suam, sed personam ecclesiæ, uel ordinantis missam) non impedit malicia sacerdotis plus, quam cuiuslibet alterius non celebrantis: sic enim fructus missæ colligitur ex merito ecclesiæ, resultante ex membrorum deuotione, uel specialiter eius, qui ordinat missam celebrari: de quo latè dictum est lectio 27. circa principium. Inquātum verò gerit personam suam propriam malus sacerdos celebrando parū, uel nihil proficit defuncto. Sic enim locum habet uerbum Grego. in pasto. etiam supra allegatum & expositum. Si is, qui displicet ad intercedendum mittitur: irati animus ad deteriora prouocatur. Vnde & qui scienter malū sacerdotem in sua malicia perdurantem ad celebrandum induceret, haud dubium grauiter peccaret. Non tamen leuiter quisquā iudicandus est malus, cum duodecim sint horæ diei, in quarū singula peccator potest per pœnitentiam conuerti, & interior conuersio, ac iustificatio nobis fit occulta. Bonus uerò sacerdos deuotè celebrans multum cooperatur liberationi animæ defunctæ, quoniam si multum ualet oratio iusti assidua, secundum sententiam Iacobi Apostoli, etiam ubicumq; fiat, quanto magis quando fit in missa, & tanto iungitur sacramento. Ideo ceteris paribus, & secluso pusillorum scandalo, magis optanda est, & procuranda missa boni sacerdotis & deuoti, quam suspecti, & uagi. Hęc sunt de intentione doctorū B. Thom. in 4. scrip. dist. 45. q. 4. ar. 3. & dist. 13. q. 1. arti. 5. simpliciter Scoti dist. 13. quar. u. q. 2. prope finem. ¶ Ad secundū dicitur, quod in missa duo sunt. s. sacrificium, & orationes. Sacrificium, quod est precipuū in missa, idem est in omnibus missis, quæcunq; officia dicantur. Ideo ex hac parte idem ualet defuncto, quodcunq; officiū dicatur, siue requiem, siue de nostra domina. Sed quantum ad orationes, illæ uidentur efficaciores, per quas magis excitatur deuotio orantis, & intentio magis dirigitur ad eos, pro quibus oratur. Et quia in officio requiem, orationes, & laudes ibi dicendæ expressè sonant pro defunctis: non sic in alijs, ideo ex hac parte officium requiem uidetur plus valere. Potest tamen ex parte deuotionis excitandę plus valere officium de domini passione, aut de nostra domina, aut alio sancto, ad quem celebrans, uel missam dici procurans maiorem habet deuotionem. Similiter propter intercessionem sancti, de quo missa dicitur, & quę ad subuentionem defuncti suppliciter imploratur, potest missa de sancto magis ualere defuncto. ¶ Reducuntur etiam ad sacrificij oblationem cetera, quę pro defuncto offeruntur ad Dei cultum pertinentia, vt oleum, cerei, thura: uel cetera, que ad

Vtrū ad aīę liberationē tantumdem ualeat missa a quocūque sacerdote bono, uel malo celebrata.

August.

Grego.

Iacob. 5.

Tho.

Si idē sit legere de domina pro defunctis.

Ad oblationē eucharistię pro defunctis reducūtur cerei, oleum.

cultus Dei & ecclesiarum ornatum offeruntur. Hinc Damasc. in sermo. de morientibus, docet cereos, oleum & huiusmodi pro defunctis offerri. Dum enim cerei circa altare, feretrum, aut tumulos incenduntur, ex persona defunctorum Christum uerum lumen, & æternum eiusdemq; fidem; quæ lumen est intellectus uiatoris: profitemur. Dum thura incendimus, ex eorum persona Christum una cum patre, & spirituſancto unum solum Deum uerum adoramus. Dum aquam benedictam spargimus, dæmones, ne orationes fidelium impediant: & ne corporibus illudant, fugamus. Sic quæcumq; ad altare offeruntur: siue in pecunia, siue in alijs esculentis, poculentis ac ceteris, uel ad protestationem fidei, uel communionis tanti sacrificij, uel ad sustentationem ministrorum altaris, & ecclesiæ, plurimum ualere animabus fidelium dinoscuntur. Vnde ut allegatum est supra Iudas Machabeus pecunias misit Hierosolimam offerri pro peccatis defunctorum. Et ita quęcumq; talium ad honorem Dei secundum ritum ecclesię, pro defunctis offeruntur, aut aguntur, ad oblationem sacrificij reducuntur. ¶ Propositio secunda. Post sacrificij oblationem multum prodest pro defunctis exorare, ac deuotas preces fundere, maxime eas, quæ fiũt in persona ecclesię, aut quæ sunt priuilegiatæ, ut supra dictum est. Similiter & meditationes sanctę pro defunctis assumptæ studium theologiæ, prædicationes, sacramentorum participationes, eucharistiæ pœnitentię & aliorum. Sicut & quæcunq; meritoria opera possunt quãtum ad meritum defunctis applicari, potest enim quilibet meritum suum, undecunq; acquirat animabus fidelium impartiri, ut infra dicetur. ¶ Propositio tertia. De hinc plurimum ualent eelemosinæ tam corporales, quam spirituales: & illæ non tantum ex dantis deuotione: sed etiam ex pauperum, quibus impenduntur suffragijs, & oratione. ¶ Propositio quarta. Valent demum ieiunia, disciplinę, peregrinationes, & quæcunq; corporis afflictiua pro defunctis assumpta: quia eo quòd sunt pœnalia, sunt pro pœna defunctorum satisfactiua. Pœna nãq; pœnam soluit: minuit, & si sufficit, totaliter liberat. Et tantum de illa quæstione. ¶ Ad quartam principalem q. Vtrum indulgentiæ prosint defunctis. Non quærit hæc quæstio de indulgentijs, quas defunctus consecutus est, dum vixit: de his. n. dubium non est, quin plurimum proficiant. Ipsę enim sunt, quæ tollunt pęnam peccatis debitam, quorum debito sublato nõn remanet in purgatorio pęna soluenda. Sed de indulgentijs, quas uiui defunctis amicis impetrant, uel consequi nituntur. Gratia exempli: Papa omnibus contribuentibus tantum ad huius ecclesię fabricam concedit relaxationem trium annorũ: uel partem satisfactionis, aut totius est quæstio: siquis contribuit pro patre suo: vtrum pater defunctus participet huiusmodi indulgentias. De isto sunt opi. apud docto. B. Thom. in quarto scripto dist. 45. q. 6. arti. 2. tenet partem affirmatiuam, tamen sub quadam distinctione, quem sequitur Aug. de Ancona & Antonius parte 3. ti. 23. & plures alij. ¶ Distinguit igitur, quia indulgentię possunt fieri sub duplici forma. Vno modo largiuntur illis, qui certum opus pietatis implent: ut qui visitat ecclesiam sancti Petri: habebit tales indulgentias. Aliquando etiam extenduntur pro illis, pro quibus fit tale opus, ut si hæc sit forma, quicumq; hoc opus pietatis facit ipse, uel alius, pro quo facit, talem remissionem consequitur. Primo modo indulgentiæ non prosunt defunctis, quia non possunt opera pietatis facere, pro quibus indulgentię sub tali forma emanantes conceduntur. Nec uiuus tale opus perficiens, potest fructum indulgentiarum in alios transferre, quia eius nõ est applicare ad aliquid intentionem ecclesiæ, per quam communicantur communia suffragia thesauri spiritualis, unde indulgentię uigorem habent.

G

Orationes ieiunia, & elemosinæ quomodo prosunt defunctis.

H

Verũ indulgentiæ prosint defunctis.

Thom.

August. Greg.

Hæc enim applicatio ad Papam pertinet: & ecclesiæ prælatos, potentes cõcedere indulgentias. ¶ Secundo modo proficiunt defunctis, si opus pietatis, pro quo datę sunt indulgentiæ: per facientem mortuis applicatur. Illa enim applicatio fit secundum intentionem concedentis. Non enim est aliqua ratio ait Thom. quare ecclesia possit transferre merita communia, quibus indulgentiæ innituntur ad viuos: & non ad mortuos. Adducit ad hoc rationem, quia meritum totius ecclesiæ est efficacius merito unius personæ: sed meritum personale suffragatur defunctis, ut dictum est: ergo multofortius ecclesię meritum, cui innituntur indulgentiæ. Item indulgentiæ ꝓsunt existentibus de foro ecclesiæ: sed existentes in purgatorio sunt de foro ecclesię. alioqnin ecclesiæ suffragia eis non prodessent. Item consuetudo ecclesiæ, dum facit pręedicare crucem: concedit, quòd assumens crucem habet indulgentias etiam pro duabus, uel tribus: aliquando per decem animabus tã viuorum, quam mortuorum, quod esset deceptio, nisi mortuis prodessent. Thom.

¶ Alia est opinio Hostien. ꝙ indulgentię ex ui indulgentiæ non valent defunctis: cum non sint de foro ecclesiæ. Nam fotum ecclesię ligandi, & soluendi, tantum extendit se ad viuentes in terris, dicente domino Petro. Qđcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. ¶ Et dicitur notanter ex ui indulgentię: quia opera illa bona, prò qubus indulgentiæ conceduntur: possunt ualere defunctis, sicut alia opera bona, & meritoria: si eis applicantur: non tamen plus ualent propter indulgentias: nec minus, quam si nullę indulgentię essent concessæ. ¶ Et arguunt ad inconueniens: quia sic Papa posset liberare, quemcumque uellet de purgatorio, immo dando plenariæ remissionis indulgentias, posset euacuare totum purgatorium. Semper etiam inuenniret causas rationabiles ità prò defunctis, sicut pro uiuis: puta beneficia, & auxilia impendenda necessitatibus ecclesiæ cultui diuino augmentando: hospitalibus pauperibus: & sic de alijs, quæ reputantur causæ sufficientes indulgentias largiendi. ¶ Item tunc ecclesia, & Papa negligenter agerent in tam crebris indulgentijs temporibus nostris concessis, non extendendo illas ad animas defunctorum, per conuenientes clausulas bullis inferendas. De qua tamen tanquam de pia matre præsumendum non est, quòd ita obliuioni traderet filios suos defunctos: maximè cum non esset certior modus liberandi animas à purgatorio: quam per indulgentias plenarias. Sicut enim viuus, qui consequitur indulgentias plenariæ remissioni (si moritur sine recidiua) euolatur dicunt doctores. Ita defunctus tentus in purgatorio, si pro eo quis indulgentias plenarię remissionis consequeretur, simpliciter liberaretur. Stultè igitur tanti sumptus fierent in exequijs: ac labores in sacrificijs, orationibus, eleemosynis, ieiunijs: quorum quantitas effectuum incerta est: cum per impetrationem indulgentiarum certè liberari possent, & euolare. ¶ Item in omni genere suffragiorum apud beatum Augustinum, uel Grigorium nulla fit mentio de indulgentijs. Cui hæc opinio Hostien. placet: posset respondere ad rationes Beati Thom. Ad primam, quæ quærit rationem, quare merita communi ecclesiæ per indulgentias possunt a Papa transferri ad viuos, & non ad mortuos. Dicitur, quòd ratio est: quia hæc translatio nón fit nisi ratione potestatis clauium iurisdictionis spiritualis. Hæc autem data est tantum quo ad viuos super terram, non quoad defunctos, qui sunt extra ecclesiam militantem, & eius iurisdictionem. Non ergo extendit se ultra restrictione, qua a domino, qui eam dedit, restricta est. ¶ Et per hoc patet solutio secundi, licet enim meritum totius ecclesię sit efficacius merito unius

Hostien.

Matth. 16.

Aug.

Thom.

person æ,

personæ, tamen meritum commune ecclesiæ non est in potestate, sicut me ritum personæ quantum ad satisfactionem est in potestate facientis, nam opus satisfactorium personale, est in potestate personæ facientis tanquam suum, ideo potest illud reseruare sibi uel dare alteri cui maluerit, uiuo, uel defuncto. Sed meritum commune ecclesiæ, cui innituntur indulgentiæ, est in potestate Papæ ex commissione Christi quantum ad eius dispensationẽ, quæ limitata est tãtum ad uiuos. ¶ Ad tertium dicitur, ꝙ defuncti non sunt de foro ecclesiæ militantis: et nec sequitur: ꝙ ideo ecclesiæ suffragia eis non prosint: quia illa suffragia, qui prosunt sunt personalia merita, licet aliqua facta sint in persona ecclesiæ. Illa autem, ut dictum est, possunt transferri in uiuos, & defunctos, quia personali merito potest quis satisfacere pro eo qui non est de foro suo, aut de eodem de quo ipse est. Non autem inde x ut talis soluere, uel ligare potest eum qui non est de suo foro. De hoc quod additur de consuetudine ecclesiæ in prædicatione crucis &c. Dico, ꝙ non constat de hoc modo, nam & contra turcos nostris diebus etiam contra Bohæmos crux prædicata est. Similiter plenissimæ indulgentiæ in reductione græcorum tempore Concilij Basilien. Item in anno Iubileo tempore Nicolai Papæ anno &c. 1450. Et nullibi appositæ sunt conditiones, per quas extenderetur ad purgandos in purgatorio. Æstimo autem, ꝙ in casu huius dubij esset necessaria determinatio ecclesiæ. ¶ Circa hanc indulgentiarum materiam defunctis applicandarum sequitur additio necessaria, quæ nunc suo loco hic adiuncta est, quamquam non ab re collector, & post ipsum impressor in fine huius operis primaria impressione eam annexuerint: cuius tenoris est.

DE INDVLGENTIIS pro defunctis.

K VM in lectione quinquagesimaseptima tractarem de indulgentijs, inquirens utrum indulgentiæ prosint animabus defunctorum, recitatis opinionibus contrarijs doctorum in solutionibus rationum pro opi. tenentium partem. q. affirmatiuam, contra Hostien. qui tenet partem negatiuam. Respondẽdo ad ratione B. Tho. dixi non cõstare de hac consuetudine ecclesiæ, dũ s. prædicat crucem, ꝙ assumens crucem pro certo numero animarum assequitur remissiones plenarias peccatorum. Præsertim quia nostris temporibus, contra Bohemos tempore Martini Papę Quinti, & contra Turcos tempore Pij Secundi prædicata sit crux: similiter tempore Concilij Basilien. pro reductione grecorum. Et anno domini 1450. quo fuit Iubileus magnus, datæ indulgentiæ plenissimæ remissionis, quæ tamẽ ad animas defunctorum extensæ non sunt. Dum itaq; illa scripsi, nondum uenerat ad manus meas declaratio domini Sixti Papæ, nouissime de medio sublati: qua declarat indulgentias proficere per modum suffragij etiam animabus in purgatorio existẽtibus, dum ad ipsas per summum pontificem expresse extenduntur. Hinc & modernus pontifex dominus Innocentius Octauus indulgentias huiusmodi olim per Pium Secundum, & Sixtum præfatum, uisitantibus Ecclesiã Xantonensem, & fabricæ eius contribuentibus ad animas in purgatorio redimendas per modum suffragij extensas, etiam ad contribuẽtes ad sanctam cruciatam contra turcos extendit. Similiter Calixtus Papa tales indulgentias dedit in Hispania Ecclesiæ Tyrasinensi. Sic & Paschasius Quintus dedit indulgentias plenarias per modum suffragij animabus in purgatorio,

B. Thom.

Indulgentię Papales pro defunctis.

quas undecim summi pontifices confirmauerunt, ut legitur in littera autentica, in introitu capellæ ecclesiæ sanctæ Praxedis de urbe, in qua continetur columna, ad quam Saluator noster in domo Pilati ligatus fuerat, & flagellatus. ¶ Et fuit data indulgentia sub hac forma. Quicumq; celebrauerit, uel celebrari fecerit quinq; missas pro anima parentis, uel amici existentis in purgatorio dictus Paschasius dat remissionem plenariam per modum suffragij tali animę. Et ibi habetur, quòd dictus Paschasius post mortem cuiusdam sui nepotis dictas quinque missas pro anima nepotis sui in ipsa capella celebrauit, & post celebrationem quintæ missę, dum esset adhuc in altari, apparuit sibi supra altare in testudine fænestræ, quæ est ante altare uirgo Maria uisibiliter extrahens nepotis animam a purgatorio. Hæ autenticæ scripturæ leguntur in introitu dictę capellæ. ¶ Item summi pontifices dederunt plenarias indulgentias pro animabus in purgatorio, uisitantibus Ecclesiá beati Laurentij extra muros vrbis in hunc modum. Quicunq; singulis quatuor ferijs totius anni, dictam ecclesiam deuotè visitauerit, pro anima patris, aut alterius existentis in purgatorio: dicti Summi Pontificis dant remissionem plenariam animæ per modum suffragij, pro qua ecclesia ipsa modo prędicta est uisitata. ¶ Et quod frequenter repetitum est: per modum suffragij non est intelligendum, quasi modus suffragij tollat efficaciam indulgentiarum, ita quòd opus illud, pro quo dantur indulgentiæ factum pro omnibus, non plus ualeat animabus, quam si idem opus, uel suffragium factum esset pro eis, nullis indulgentijs adiunctis, sicut quidam intelligere uoluerunt. Si enim frustra daretur indulgentia pro animabus: nihil enim proficeret, nec aliquid suffragio impenso superadderet, & per huiusmodi indulgentiarum concessionem populus deciperetur, quod de ecclesia, & de sede apostolica est nullatenus præsumendum. Sed quod additur per modum suffragij, excludit modum iudiciariæ potestatis, qui dicit iudicialem absolutionem, & pœnę debitæ in aliam pœnam volútariè, ac deuotè assumptam commutationem. Et ille modus iudiciariæ autoritatis, tãtum habet locum in uiuis: qui iudicialiter absoluuntur, & quibus pœna debita in aliam uoluntariè, ab eis, ac deuotè assumptam commutatur, ut vult Alexan. de Ales par. 4. q. 83. mem. 5. & post eum S. Bona. in 4. dist. 20. q. 5. Viui enim duntaxat assumunt uoluntariè opus illud, ut puta peregrinationem, eleemosinam, orationem, contributionem ad opus salutare, uel aliud huiusmodi; pro quo dantur indulgentię. Cum autem huiusmodi opus defuncti adimplere non possunt, dum illud fit pro eis ab alio, iam opus alterius suffragatur eis, ut possint cõsequi indulgentias non minus, quam si ipsi per se opus illud impleuissent. Et ita indulgentię proficiũt eis per modũ suffragij. i. propter aliqđ opus ab alio factũ: & eis per modũ suffragij applicatũ. Sicut cũ Papa dat indulgentias omnibus contra infideles pugnantibus: aut pugnatorem pro se mittentibus: tunc indulgẽtias pugnantes assequũtur p modũ autoritatis iudiciarię: & mittentes per modũ suffragij: qđ maxime verũ est, si esset aliquis pauper non habens suis expensis mittere: & alius suus amicus pro paupere, siue pauperis nomine mitteret: iam pauperi proficerent indulgentię per modũ suffragij, pro quanto opus, pro quo indulgentię concessę sunt, sibi per modũ suffragij applicatũ est. ¶ Verũ dicit S. Bonauen. Si quis contendat Vicariũ Iesu Christi habere iudiciariam potestatem super eos, qui sunt in purgatorio: non est ei multum resistendum, dummodo hoc dictet ratio, vel autoritas manifesta. Sana enim fide hoc tenendum est, q́ dominus suo uicario plenitudinem suę potestatis contulit; & tantam quantam decebat puro homini dari ad ædificationem corporis sui, quod est ecclesia. Hęc Bonauen. Cui alludit autoritas

Quo dicuntur ualere p modũ suffragij.

Additio, per modum suffragij, quid.

Alex.
S. Bonauen.
S. Bonauen.

Chrysost. Matth. 16. Alexand.

toritas Chryso. super illud Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quę allegat Alex. ubi supra. Homini mortali cęli, & terrę & omnium, quæ in eis sunt: commisit potestatem Deus, & ecclesiam ualidiorem cœlo demonstrauit. Et subdit Alex. Ex hoc patet; ꝙ in collatione clauiũ maxima fuit summo pontifici collata potestas. Et probabiliter, vel verissime præsumitur, ꝙ thesaurus ecclesiæ est in illius potestate: Et ꝙ illis, qui sunt in purgatorio: quia ratione charitatis, in qua decesserunt, sunt idonei ad beneficiorum ecclesiasticorũ susceptionem, potest illis beneficia communicare, & sic potest illis facere indulgentiam, & relaxationes. Hec Alex. ¶ Hanc ergo sententiam asserentem indulgẽtias proficere animabus in purgatorio, per modum suffragij eo modo, quo supra in prima opinione recitatum est lectionis huius non iam uelut opinionem, sed sententiam certam amplecti deberi existimo. Tum propter pluralitatem doctorum eam asserentium. s. Alexand. de Ales. sancti Bona. beati Thom. Egidij, Durandi, Pe. de Tharantasia, Rich. de me. uil. Tho. de Argentina, & aliorũ plurimorũ. Tum maxime, & principaliter ꝓ determinationem summorum pontificum priorum, & modernorũ. ¶ Et ideo restat respondere rationibus, & motiuis pro opposita opi. adductis lect. præsenti, & ibidem non solutis. ¶ Ad primam, quę arguit, ꝙ animæ in purgatorio non sunt de foro ecclesiæ ligandi, & soluendi. hoc enim solum extendit se ad existentes in terra &c. Respondetur secundum Alex. quòd super terram esse dicuntur quantum ad solutionem, & ligationem, quousq; fiat reductio siue ingressus in regnum, vtpote dum animę temporalibus, & terrenis iuuantur suffragijs. ¶ Item animæ in purgatorio dicuntur esse super terram: quia sunt de ecclesia militante & non triumphante. Et sicut hi, qui sunt in terra: sunt in uia, & nõ in termino, ita existentes in purgatorio sunt in via, & non in termino. Sunt enim in transitu ad patriam quantum ad purgationem, qua purgantur per pœnam: per quam uelut per uiam transeũt ad patriam, licet sint in termino quantum ad confirmationem, quia amplius peccare non possunt: nec mereri. Etiam si conceditur, quòd non sunt supra terram simpliciter, sunt tamen super terram quantum ad absolutionem a pœnis, quia hoc meruerunt existentes in terris, a qua discesserunt in charitate: vt s. illis indulgentiæ, & cetera applicari possint ecclesię suffragia. Sunt ergo in terris quantum ad suffragia ecclesiæ, & indulgentias, quæ eis communicari possunt. Et ita sunt de foro ecclesiæ ratione meriti, quo meruerũt in terris, ut iuuari possint: licet secundum statum præsentem non sint de foro ecclesiæ ad aliquid de nouo merendum, vel demerendum. ¶ Item sunt de foro ecclesię propter delictum. Nam quilibet reus sortitur forum ratione delicti, quocũq; se transferat: etiam extra locum, in quo commisit delictũ, remanet semper quantum ad delictum sub iurisdictione domini, in cuius dominio delinquit, ad quem spectat eum propter tale delictum punire, uel pœnam remittere 4. q. 6. c. vlti. s. qui crimen. Et ideo potest Papa remittere pœnam existentibus in purgatorio, debitam peccatis in terra commissis, non tamen potest simili ratione absoluere existentes in inferno, a pœnis peccatorum in terra commissorum, quia illi non sunt capaces remissionis, quia charitate nudati in peccatis sunt obstinati: manente autem peccato in voluntate, non potest tolli pœna peccato debita. Vel dicuntur esse super terram quantum a forum misericordiæ, etsi non quoad forum iustitię. ¶ Item quia uirtute clauium ecclesiæ, dum existerent super terram, fuerunt obligati ad sustinendum pœnam temporalem. hic uel in purgatorio soluendam, in quam in confessione fuit eis commutata pœna ęterna. Ideo licet nunc non quoad omnia sint de foro ecclesiæ, tamen quantum ad solutionem

Alex.

S. Bonauen. Thom. Rich. Thom.

Respondetur ad dubiũ

pœnę, sunt de foro ecclesię, & possunt solui de thesauro ecclesię. ¶ Quidam etiam tractantes autoritatem Christi. Quodcunq; solueris super terram &c. dicunt ꝙ illa additio, super terram, potest determinare pronomen tu inclusum in uerbo solueris, & tunc est sensus. Quodcunq; tu Petre existens super terram meus uicarius, solueris, erit solutum & in cœlis, i. approbabitur a me in cœlis claue. s. non errante. Alio modo potest determinare, quodcunq; & tunc est sensus. Quodcunq; solubile super terram existens, tu Petre solueris, illud erit solutum & in cœlo. Et uterq; sensus uerus est, etiam referendo ad animas in purgatorio. De primo sensu manifestum est, quia Petrus existens in terra ꝑ modum suffragij soluit animas in purgatorio. De secundo etiam sensu patet, quia & Papa soluit animas, quæ sunt super terram quantum ad meritum, & forum, & tales sunt animæ in purgatorio. ¶ Si dicis Papa non habet animas ligare existentes in purgatorio, ergo nec soluere, cũ utraque autoritas simul coniunctim est tradita. Respondet Alex. uerum est antecedens: nisi ex aliqua causa speciali meruit aliquis eiectionem a liminibus ecclesiæ, & ita subtractionem suffragiorum. Consequentia tamen non ualet, & est ratio, quia animæ, dum uiuerent in corpore, non meruerunt, ut ligari possent post mortem, meruerunt autem, ut iuuari, & solui possent post mortem, etiam tunc non est tempus ligandi, sed soluendi. Patet ita multiplex expositio autoritatis. Quodcunq; solueris super terram &c. ¶ Posset etiam breuissimè dici, ꝙ autoritas illa loquitur de ligatione, & solutione per modũ iudicialis autoritatis, non aũt de solutione per modum suffragij: quomodo soluit Papa animas in purgatorio, & illo modo põt aliquis soluere bona, communicando ei, qui non est de sua iurisdictione. ¶ Ad secundũ, qđ inducit inconueniens, ꝙ Papa posset quemcũq; liberare de purgatorio: & ẽt posset euacuare purgatoriũ, q̃n uellet. Dicitur, ꝙ sicut dicunt S. Tho. & Bonauen. ꝙ indulgentia, ut ualeat, requiritur causa rationabilis. Et dispẽsatio bonorũ ecclesiæ cũ moderamine, & discretione facienda est. Al oquin nisi discrete fiat, Deus non acceptabit, quia ipse pater misericordiarũ sic miseretur, ut semper uelit timeri suam iustitiam. Preterea indulgentiæ non dantur nisi propter al quod opus piũ, & utile ecclesię, quod necesse est fieri per uiuos pro defunctis, ut extendat se ad defunctos, uix aũt uel nũquam a uiuis tot pietatis opera fierent, ut per ea omnes aiæ in purgatorio existentes a pęnis euolarent. Si tamen ita fieret per uiuos, nihil inconueniens est per indulgentias euacuari purgatorium, sicut & ꝑ cetera suffragia ecclesiæ intantum multiplicata, ꝙ sufficerent pro redemptione animarum oĩum in purgatorio pœnas soluentiũ purgatoriũ posset euacuari. Non ergo quascũque uult Papa, de purgatorio liberat, sed eas, pro quibus fit opus pium, pro quo indulgentię conceduntur. Et si semper inuenit causas rõnabiles dandi indulgentias, potest semper eas dare, nec tamen sic euacuaƭ purgatorium, quia non semper proni, sed desides sunt uiui ad agẽdũ pia opera pro defunctis. Et utinã tantus esset in uiuis feruor charitatis, ut suis suffragijs aiæ omnes de purgatorio tollerentur. ¶ Ad tertiũ, quod inducit negligentiã ecclesiæ, & pontificis pro eo, ꝙ nõ extendũt indulgentias, quę communiter dantur, ad animas defunctorũ. Cui addatur quinta ratio, quæ arguit, ꝙ in gñe suffragiorum, apud B. Aug. & Greg. non fit mentio de indulgentijs. Rñdeƭ, ꝙ ut dictũ est, cũ discretione multa thesaurus ecclesię dispẽsandus est ad ecclesię utilitatẽ. Vñ maioribus ecclesię necessitatibꝰ maiores indulgentię reseruantur. Ita quoque defunctis suffragia impendenda sunt, ut per hæc uiuis occasio non detur desidię, & abijciendi onera satisfactionis propriæ. Homines. n. tardi ad opera satisfactionis si passim darentur indulgẽtię ple-

Respõdetur autoritatem Quodcunq; solueris sup terram.

Qũo ptãs papæ se extendit ad purgatorium.

N

Alex.

Thom.

S. Bonauen.

O

Auguſt.

natiæ pro animabus, cum per eos liberarentur a pœnis, omitterent opera ſatisfactionis, quod foret magnum malum uiuentibus, cum per hoc priuerẽtur præmio eſſentiali æterno correſpondente operibus ſatisfactorijs, quod eſt maius malum, quam pati pęnam quamcunq; temporalem. ¶ Er quod
Auguſt. Greg. additur de Aug. & Greg. dicendum, ꝙ ante tempora B. Greg. modicus, uel nullus fuit uſus indulgentiarum. Nunc autem crebreſcit earum uſus, ꝙ ſine dubio, eccleſia habens ſpiritum ſponſi ſui Chriſti, & ideo non errans, ſingula prout expedit temporibus ſuis, diſtribuit, mota, & illuminata a ſpiritu Dei, qui nouit tempora, quæ pater in ſua poſuit poteſtate, quorum myſteria indagare non ſufficimus, dicente filio. Non eſt ueſtrum noſce tempora, & momẽ-
Act. 1. ta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Act. 1. Poſſumus tñ conijcere aliquas cauſas, cur magis modo, quam olim uſus indulgentiarum crebreſcit, quia in eccleſia primitiua caleſcente adhuc recenter effuſo Chriſti ſanguine, homines feruidi ſanctiſsime vixerunt. Et ſi quandoq; humana ex fragilitate ceciderunt, magnam egerunt pœnitentiam, vt patet in ſanctis martiribus. Et in lib. Vitaſpatrum, ac legendis ſanctorum, idcirco indulgentijs non egebant. ¶ Item ut timor tranſgreſsionis mandatorum Dei induceretur in conuerſos fideles, graues pnæ iniungebantur, & pœnæ ſicut patet de Saphyra, & Anania marito eius, qui propter mendaciũ ſtatim ſubitanea morte correpti ſunt:
Act. 5. ut habetur Act. 5. unde magnus timor cecidit in eccleſiam. ¶ Fuerunt & homines proni ad ſuſcipiendum, & agendũ condignos pnæ fructus, ſecundum
Math. & Lu. exhortationem Ioh. Baptiſtæ. Ideo tunc nõ fuit neceſſarius, nec conueniens indulgentiarum uſus. Nunc uerò tepeſcente charitate in his vltimis temporibus, nec ſatisfactiones condignæ iniunguntur, nec modice iniunctæ perficiuntur, ideo ualde neceſſarius eſt copioſus indulgentiarum uſus, ut quod ꝑ accidiam deficit, p aliorum ſuffragia ſuppleatur. Sic cũ uiuentes tepidi ſunt ad iuuandum animas per ſatisfactionis opera condigna, decens eſt, & nunc indulgentias ad eas extendere, ut non careant beneficio auxiliorum. Vnde
Alexand. de hoc arguit Alex. de Ales ad propoſitũ dicens. Pater miſericordiæ oĩbus prouidit ſecundum ordinatiſsimam diſpoſitionẽ, & miſericordiſsimã ſuam pietatẽ: ſed recta ordinatio charitatis, quæ exigit, ut unus ab alio poſsit adiuuari, hoc maximè exigit circa eos, qui ſe iuuare non poſſunt. Si ergo hominibus in hoc ſæculo cum indigent auxilio prouidit deus de auxilio per indulgentiam eccleſiæ conferendam, cũ illi de purgatorio indigeãt auxilio: & ſe iuuare non poſſunt, uidetur: ꝙ de indulgentia eis conferenda maximè prouidere debuit. Adde, maxime eo tempore quo alia auxilia negligentius impenduntur. Non ergo pia mater eccleſia negligens fuit circa filios ſuos defunctos, non ſemper, nec frequenter indulgentias huiuſmodi impartiendo ſed ordinate eas diſtribuit, ut utriſq; conuenit, uiuentibus, & defunctis, prout tempus, & conditio exigit, & prout regitur directione ſpiritus ſancti.
P ¶ Ad quartum quod arguit: ꝙ inutiliter ſumptus fierent in exequijs anniuerſarijs &c. Dicendum, ꝙ neq; ſtulte neq; fruſtra fiunt ſuffragia defunctorum in ſacrificijs, in orationibus, abſtinentijs, ac eleemoſynis, licet animæ, pro quibus hæc fiunt, indulgentias plenarias conſequerentur. In cuius rei ſignũ etiam pro baptizatis in infantia defunctis, non inutiliter exequiæ ꝑ ſacrifi-
Alexand. cij oblationes, & cetera fiunt. unde Alex. de Ales parte 4. q. 42. arti. ulti. air. Eccleſia inſtituit ſacrificium altaris offerri debere pro paruulis decedentibus innocentia baptiſmali: de quibus conſtat: ꝙ ſtatim euolant, cuius multæ ſunt rationes. ſ. conformitatis eccleſiaſticæ, conſeruatio deuotionis fideliũ, & maxime parentum excitatio, beneficij redemptionis recordatio, connexionis paruulorum cum commembris corporis Chriſti myſtici ſignificatio

Cur indulgẽtiæ nunc crebreſcunt, & olim latuerant.

animarum

animarum purgandarum sarcinæ subleuatio, debitæ laudis diuinæ expressio. Vt enim conformitas ecclesiæ in exequijs mortuorum conseruetur, ut deuotio fidelium, & maxime parentum excitetur, ut beneficium redemptionis, quod maxime locum habet in paruulis merito passionis saluandis rememoretur, ut connexio paruulorum cum commembris corporis Christi mystici significetur: ex hoc paruulorum exequiæ sicut ceterorum membrorum celebrantur: ut purgandarum animarum sarcina subleuetur: & ut debitum diuinæ laudis exprimatur, quæ scilicet saluatori exhibenda est, ex hoc quòd sine paruulorum meritis gratiæ suæ sinceritate saluantur, conuenit, ut pro illis missarum solemnia celebrent, & salutaris ostia offeratur. Ex hoc.n. quòd pœna animarum purgandarum illorum gratia mitigatur, quod laus deo exoluitur, & deuotio fidelium ad eorundem meritum excitatur, accrescit paruulis materia gaudiorum. Hæc Alexander. ¶ Si ergo hæc pro paruulis nullis actualium peccatorum maculis fœdatis agenda sunt, de quorum beatitudine nullum relinquitur dubium: quanto magis omittenda non sunt pro adultis, pro quibus indulgentiæ plenariæ procurantur, vbi adhuc de earum liberatione a purgatorio aliquale dubium esse posset, non quin, si indulgentiam participent plenariam, euolent. Sed dubium esse posset; an causa indulgentiarum sit ea, quam Deus approbat, an conferentis intentio sana sit, & integra, & non subdola ex simoniæ vitio, uel auaritiæ procedens, qui licet non sint facile præsumenda, non tamen sunt undequaq; certa, nam claue errante, potestas clauium debita caret efficacia. ¶ Deniq; & si certum foret defuncti animam indulgentiæ effectus consecutam esse, non ideo ex præmissis causis, & rationibus omittenda sunt suffragia, sicut nec pro paruulis, quorum certa est saluatio, quia magis hic, quam ibi dictæ militant rationes. Nã per hæc suffragia magis, quam per indulgentias procuratas, laus, & honor redditur Deo fructus amplior accrescit subuenienti amico: & augetur cumulatius gloria accidentalis liberando. Manifestum est enim per missæ sacrificium, per orationes deuotas, per multiplicatas eleemosynas, & crebra ieiunia, magis Deum glorificari, cuius potestatem, misericordiam, iustitiam, benignitatem in his operibus ex charitate Dei gloriam primò, & principaliter: & secundariò ad animæ liberationem exhibitis protestamur, quam per vnum solum opus contributionis ad sanctam cruciatam: vel ecclesiæ particularis ędificationem, uel pauperum in hospitali aliquo collectorum sustentationem. Sic etiam, quia illa suffragia defunctis impensa per modum satisfactionis magis proficiunt facientibus uiui, quam indulgentię defunctis acquisitæ, non sunt aliquatenus omittenda. Quomodo autem suffragia defunctorum facientibus ea, proficiant, dicetur lectio. 58. & in allegatis ibidem. ¶ Magis deniq; proficit animabus liberatio per suffragia satisfactoria charorum, quam per solas indulgentias cõcessas ex potestate clauium, nam per istas tantum tollitur pęna: sed per satisfactoria charorũ opera, & pœna animarum tollitur, & gaudium eis accidentale perpetuum cumulatur. Gaudẽt enim plurimum de profectu amicorum suffragia impendentium: gaudent amplius de honore Deo p hmõi suffragia exhibito, gaudẽt de auxilio ceteris aiabus p hmõi suffragia impenso. Siquidẽ indulgentiæ alicui animæ acquisitæ, ei tm̃, & non alijs pficiũt ad pęnæ mitigationẽ, aut totalẽ liberationem. Nunq̃ autem suffragia fiunt pro vna sola anima: licet principaliter fiãt p vna. Semper.n.in diuinis officijs, orõnibus, & ceteris suffragijs, non p vna sola fit sacrificium, oratio, vel suffragium: sed & memoria fit oim defunctorum in charitate decedentium. Siquidem ab omnibus orando additur. Et animæ omnium fidelium defunctorũ requiescant in pace. Vnde magis pficit

Cur pro paruulis.

An exequiæ sint omittendę habitis indulgentijs. Q

An magis prosint animabus liberare p opera satisfactionis, quã per indulgẽtias. R

animabus liberari per opera satisfactionis, quam per indulgentias: licet per illa tardius, per istas citius liberentur, quia satius uidetur ad tps pœnam pati, quam gaudio etiam accidentali perpetuo priuari. Quia tñ rarò a viuis opera satisfactoria impenduntur, quæ sufficiãt ad animæ liberationem, ideo consultum est, vt indulgentiæ, dum pro animabus conferuntur, nullatenus negligantur. Nec propter indulgentias acquisitas cetera omittantur: quia etsi animabus per indulgentiam liberatis non proficit satisfactionis suffragiũ ad pœnæ sublationem, proficit tamen eis ad gloriæ augmentum: proficit alijs animabus propinquorum, vel generaliter oĩbus ad pœnę mitigationẽ, proficit facienti ad meritũ gratiæ, & glorię augmentum: Deo ad honorem: & cetera. Per hęc etiam deduci potest insufficientia solutionum rationum adductarum per hac opinione: immo pro declarata veritate. Et tantum de S illo. ¶ De quinta questione principali, s. ad qđ suffragia nõ valeant defunctis, iam ex præmissis patet respõsio. Ideo breuiter respondetur per quatuor propositiones Prima, suffragia viuorũ non valent defunctis ad statum mutationem: statum dico damnationis, vel beatitudinis. Probatur, quia per nulla suffragia ecclesię imperrari potest: vt aliquis defunctus de statu damnationis mutetur ad statum salutis, stante immutabiliter hac snia Eccl. 11. Lignũ vbi ceciderit siue ad Austiũ, siue ad Aquilonem: ibi erit. glo. Locum, quem hic tibi praeparaueris, in futuro habebis. Rationem assignat B. Thom. q. 4. dist. 45. quarti scripti, arti. 1. quia sors gloriæ redditur secundum mensuram accipientis, hoc est dispositionis dignitatis eius ad prẽmium. Vnusquisque autem ex suo actu disponitur, non ex actu alterius, actu inquam, uoluntario. Nihil autem uoluntarium esse potest nisi sua propria uoluntate. Et ad hoc facit illud Diony. ecclesi. hierarchiæ. Qui piè, inquit, uixerunt lucidissima, diuinaq; uita, pro merito ab æquissimis lancibus redditur pro merito: haud dubium suo, non aliorum. ¶ Secunda propositio. Per uiuorum suffragia defunctis non comparantur merita noua. Patet. quia si nouum eis meritum acquireret: acquireretur nouus gradus beatitudinis: & mutaretur status præmij essentialis, cuius oppositum dicit prima propositio. Patet et ex allegatis autoritatibus in prima quæstione, ex quibus sufficienter deductum est, quòd beatitudo unicuiq; redditur secundum propria merita. ¶ Tertia propositio. Suffragia uiuorum ualent pro defunctis ad beatitudinis accelerationem. Probatur: quia suffragia secundum præmissa ualent ad remissionem pœnę sati factoriæ in purgatorio in toto, uel in parte, quam tenentur in gratia decedentes pati, in supplementum satisfactionis condignè hic neglectæ. Huius pœnę debito manente nullus beatificari potest: quia nec cum debito pœnę simul soluendæ in beatitudine. Hoc enim est impossibile: quia omnis pœna repugnat beatitudini. Nec posterius soluendę: quia nihil est post beatitudinem, cum ipsa sit ęterna fine carẽs, & per consequens etiam omne debitum pœnę repugnat beatitudini Remissio itaque huiusmodi debito sublatum est impedimentum beatitudinis: quo sublato acceleratur beatitudo. Sententia est Scoti in quarto scripr. distinctione uigesimaprima. ¶ Quarta propositio. Suffragia a uiuis defunctis impensa, augent in eisdem beatitudinem accidentalem. Patet illa propositio, quia cum animæ in purgatorio sunt beatificandæ, & in beatitudine non solum gaudebunt de perfectionibus diuinis (quod pertinet ad beatitudinem essentialem) sed etiam de bonis proprijs, & omnium electorum. Et quia suffragium est quoddam bonum etiam in facientibus remunerandũ: gaudebũt de hoc bono proximi, sicut de oĩbus bonis proximorũ. Hoc autem gaudium, quia est de bono creato, & de bono creaturæ, pertinet ad beatitudinẽ accidẽ-talem.

Suffragia nõ ualent ad statũs mutationem.

Eccle. 11.

Thom.

Scoti.

Suffragia a uiuis defunctis impensa augent ĩ eis beatitudinẽ accidentalẽ.

talem. Sic & de liberatione unius animæ a pœnis purgatorij, omnes aliæ animæ in purgatorio gaudent, & consolationem quandam accipiunt. ¶ Et secundum hunc modum suffragium uni animæ specialiter impensum, ualet omnibus. Thom. q. 7. distin. 45. Valor enim suffragium uno modo ualet ex radice charitatis quæ facit omnia communia, & sic attenditur magis secundum quandam interiorem consolationem, secundum ꝙ in charitate existẽs gaudet, ac condelectatur de bonis alterius, quam secundum pœnę diminutionem. Et sic magis ualet ei, qui habet maiorem charitatem: licet pro eo specialiter non fiat. Nam qui magis diligit proximum: magis gaudet, ac delectatur de bono proximi, quamuis per hoc pœnę non minuantur, nisi quãtum illud gaudium de alterius bono, puta liberationis, aut merito suffragiũ impendentis, sensum pęnæ quasi suspendendo, uel patientem confortando minuit: quia secundum Philosophum 7. Ethi. Delectatio de quocumq; minuit tristitiam inexistentem. Et secundum hunc intellectum uadit opinio Præpositini supra lect. 27. recitata. s. ꝙ suffragia pro vno facta non magis ei proficiant, pro quo fiunt, quam illi, qui sunt magis digni; sicut candela aliqua, quæ accenditur pro aliquo diuitæ, magis prodest illis secum existentibus, qui habent oculos clariores: & lectio, quæ pro uno legitur, non minus prodest alijs, qui simul audiunt, immo eis amplius, qui sensu magis sunt capaces. Secus autem de valore ex hoc: ꝙ per intentionem facientis alteri applicatur, sic enim, ut dictum est, habet rationem satisfactionis translatę in alterum. Satisfactio autem proprie ad pœnę remissionem ordinatur: quantum autem ad dimissionem penę præcipuę ei valet pro quo fit: & quantum ad hoc non assimilatur suffragium lumini vel lectioni. Nam lumen postquam accensum fuerit naturaliter agit illuminando, non secundũ intentionem & voluntatem ponentis seu accendentis. Debiti. n. solutio liberare solet secundum intentionem soluentis, pro quo ei debitũ soluens intentionem suam dirigit, & ordinat: is & non alius, a debito liberatur. Quantũ autem ad consolationem & gaudium quod infert ceteris de bono proximi dilecti, sic nõ agit secundum intẽtionẽ facientis suffragiũ: sed quasi naturaliter secundũ dispositionem aliorũ in charitate. Quare uelit nolit impendens suffragium pro uno: ceteri qui hunc, aut impendentem diligunt, magis de suffragio gaudẽt. Et quantum ad hoc non inconuenienter assimilatur lectioni, & lumini. Et de hac materia latius vide in lectione iam allegata: ubi etiam latius tractatũ verum suffragiũ si pluribus impenditur, tantũ valet cuilibet plurium, quantũ ad pœnę solutionem: quantũ valeret, si uni soli impenderetur. Item qũo se habeant obligati ad suffragia pluribus: verum vno suffragij actu (exempli causa) una missa celebrata satisfaciat omnibus. Similiter & de applicatione suffragiorum, præsertim fructus missæ, quemadmodum fieri possit, & debeat a sacerdote, & multa alia ad hæc pertinentia supra cum de memoria uiuorum ageretur, latius tractata sunt, & ideo hic dimissa. ¶ Restat sexta quæstio, supra mota, scilicet quorum suffragia prosint: an tantum existentium in gratia, an etiam peccatorum. ¶ Ad hanc quæstionem quantum ad ea suffrag a, quorum uirtus consurgit ex opere operato: iam responsum est statim supra. Similiter quantum ad opus operans, dum faciens agit, ut minister in persona alterius. Ideo breuius dicitur post sanctum Thom. distinctio. 45. quæstio. 4 articu. 3. & Rich. eadem distin. quòd opus suffragij fieri potest ab aliquo dupliciter. Vel ut a cã principali nõ mota, sed mouẽte mandãte, aut ordinãte opꝰ fieri. Alio mõ tãq a cã istrumẽtali, puta dũ faciẽs opꝰ agit, ut motꝰ ab alio, ut q facit ad alterius mãdatũ, uel ordinationem. Sequitur autem opus conditionem agentis principalis magis, q instrumentalis. Vñ si

Suffragium uni aię exẽplũ specialiter oibus ualet.

Thom.

Quorũ suffragia prosunt defunctis, & de multiplici differẽtia facientiũ suffragia.

V

Thom. Rich.

autor operis principalis,siue per se faciat, siue per alium mandet fieri,non fuerit in charitate, dum mandat, uel ordinat, siue fiat executio operis per bonum,uel malum ministrum, non prodest defuncto,nisi fo te per accidēs: ut si pauperes eleemosynam recipientes excitantur per hoc ad orandum ꝓ defuncto. Sed istæ est effectus operis operati, de quo nunc loquimur. ¶ Et dico notanter,dum mandat:quia licet autor principalis postquam mandauit ante operis executionem, iustificetur, quia tamen opus sequitur conditionem autoris,dum autor fuerit operis, id est dum ordinauit opus fieri, non prodest defuncto Similiter & econuerso,si dum ordinat opus fieri,fuerit in gratia,licet post incidat in mortale, priusquam opus fiat,nihilominus valet opus defuncto,quia habet uigorem suum ex prima eius adoratione. Si uerò faciens opus facit ipsum, ut instrumentum motum ab alio, quia opus fit in persona principaliter mouentis,ex cuius persona fit. unde si fit ex persona ecclesiæ,quæ nunquam carent gratia,semper valet. Si uerò ex persona priuati hominis ordinantis,sequitur illius conditionem,si fuerit in gratia,tunc cum ordinauit:ualet suffragium,non autem ualet, si tunc fuerit in mortali, licet recuperet postea gratiam ante executionem operis,nisi de nouo mandaret,aut de nouo acceptaret. Verum eligibilius est executionem operis fieri per bonum ministrum,quam per malum, quia si per bonum opus ordinatur,& per bonum fiat executio, tunc cum principali concurrit etiam deuotio personalis ministri, quam minister ut principaliter agens suæ deuotionis,potest transferre in defunctum. ¶ Ex illo sequitur: ꝙ cautius est ordinare suffragia pro defunctis per officia ecclesiæ, ut per missas, & exequias funerales. Illa etenim semper ualent defuncto, si capax fuerit,non obstante indispositione ordinantis particularis, seu ministri exequentis. Nam ista suffragia fiunt ex persona ecclesiæ,ut principaliter agentis,& uices suas ministris concedentis, & ex ecclesiæ persona suffragia sua applicent, cui uoluerint,ut supra patuit lect. 26. ¶ Secundò sequitur, ꝙ cautum ualde,& utile foret,ut volens ordinare eleemosynas, uel alia suffragia pro defunctis siue alijs,siue pro seipso post mortem exequenda,se prius per pœnitentiæ sacramentum purgaret, ac se Deo reconciliaret quatenus ea in gratia existēs ordinaret:quia tunc in uirtute illius ordinationis in gratia ordinatoris factæ,valerent futura suffragia,etiam si peccatores exequærentur. ¶ Hæc autem responsio fundatur in alia S. Thom. qui tenet, ꝙ satisfactio iniuncta,facta in mortali, non tollit pœnam peccato dimisso debitam, quam tenet in 4. script. dist. 15. q. 3. arti. 2. ¶ Verum tenentes oppositam opinionem docto. subtilis in 4. dist. 1. q. 1. f. ꝙ in peccato mortali potest quis satisfacere pro peccato prius dimisso,ita ꝙ satisfactio illa tollat pœnam, licet non sit placans, nec reconcilians:ita ꝙ si quis pro mortali sic post priorem pœnitentiā commisso damnaretur,pro peccatis prius dimissis quoad culpam, & impleta satisfactione iniuncta,si fuerat condigna in mortali non punietur in inferno. Et supposito,ꝙ alter pro altero potest satisfacere, quod omnes tenent,uidetur posse dici,quòd suffragia pro defunctis facta ab existente in mortali tanquam a principali causa,pro quanto sunt opera satisfactoria: etiam ualent existentibus in purgatorio ad pœnæ solutionem Si nanq; is,qui facit, posset pro suis peccatis satisfacere, quamuis sit extra gratiam, quanto magis pro alio existente in gratia quales sunt uincti in purgatorio. Et ista opinio est magis pia,lic t prior sit securior,& minus dubia. Satis.n.certū est,ꝙ suffragia quæ impenduntur ab eo,qui est in gratia tamq̃ a principali agente, ualent de alijs non ita certum. ¶ Et quia incidit materia de ordinatione suffragiorum:uidendum est,utrum ordinans aliquid in testamento pro se fie

Doctrina uolentium pro se fieri suffragia.

X Conc. Trid. Sess. 25. cap. de purgatorio.

Thom.

Y De ordinatione suffragiorum.

ri,ut celebrare missas,dare eleemosynam,augeri cultum diuinum,idque per testamentarios negligatur, aut etiam ordinatum per ministros ecclesiæ, aut hæredes omittatur: defunctus nihilominus fructum absolutionis a pœna consequatur. Sed hæc determinatio quæstionis sequenti lectione reseruetur.

SOLVTIO QVÆSTIONIS de suffragijs.

LECTIO LVIII.

VPEREST soluere quæstionem in calce statim lectionis precedentis motam. Pro cuius solutione rememorandum est, quod supra in principio præcedentis lectionis latius habitum est, quod suffragia ex duobus ualent: scilicet ex opere operantis tam principalis, quàm instrumentalis exequentis. Secundò ex opere operato non solum ex institutione Christi uel ecclesiæ, ut patet in sacramentis, & orationibus, & actibus priuilegiatis. Sed etiam quandoq; ex effectu consequente ipsum opus operatum: ut ex oratione pauperum pro defunctis eleemosynas recipientium. Quo in memoriam reuocato, simul, & ad quid ualent mortuorum suffragia. Respondetur per aliquas propositiones. ¶ Prima. Ordinans in testamento aliquid pro se, aut suis, quibuscunq; fidelibus post mortem, si tunc cũ ordinat, fuerit in charitate, efficaciam suffragij per eum ordinati, correspondentem operi operanti principalis agentis quatenus est meritorium, prεmij essentialis, quod est augmentum gratiæ, & gloriæ plenæ consequetur, siue fiat opus ordinatum, siue non. Ipsa propositio est B. Tho. in quarto scripto dist. 45. q. 5. arti. 2. in solutione ultimi argumenti. Et probatur, quia talis effectus correspondet bono motui animæ, quem elicuit ex charitate, ordinando huiusmodi suffragium in finem debitum, & ultimum, qui Deus est. Hoc est ordinans huiusmodi suffragium pro se, & suis; ut citius Deo iungatur, eorumq; consortio, de quibus Psalmista dicit psal. 83. Beati, qui habitant in domo tua domine, in sεcula sæculorum laudabunt te. Sicq; per eum cum ceteris Deus collaudetur, ac sua uoluntas in sanctorum præestinatione impleatur, & ita finaliter propter Deum. Iste autem actus boni motus ordinantis iam perfectus est, hæc dependent a suffragio post futuro quantum ad merita, ergo siue fiat suffragium, siue non: non fraudabitur prεmio sibi debito, immo quantum ad augmentum gratiæ statim consequitur prεmium, & quantum ad gloriam, stat similiter ipsum consequi prius, quam suffragia fiant. ¶ Secunda propositio. Ordinans in testamento, uel alias suffragia post mortem agenda, si illa non fiant, frustratur suffragiorum efficacia correspondente operi operanti agentis principalis quantum ad præmium aliquod accidentale, quod est pεnæ alleuiatio, & detentionis in purgatorio abbreuiatio. Hεc est Rich. in 4. distinctione quadragesimaquinta, quæst. quinta, principali articu. 4. Et patet, quia quantum ad hunc effectum meritum est conditionale, si fiat, ideo non existente conditione, non existit meritum. Vnde aduertendum quòd ordinans aliquid fieri in charitate, sic ordinando dupliciter meretur, scili-

An ordinẽ in testamento aliquid pro se, aut suis, si id negligatur fructum nihilominus consequatur.

A

Thom.

Quãdo omissio suffragior. priuat fructus, & quando nõ.

B

Rich.

cer præmium essentiale, quod est augmentum gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, de quo præcedens propositio. Secundò meretur præmium accidentale multiplex quorum est unum, quòd si fiat ordinatum per ipsum, prodest sibi ad pœnæ purgatorij alleuiationem, & isto præmio frustratur, si ordinatum per ipsum non fiat, quia vt patet ex dictis, generaliter suffragia post mortem illis prosunt, duntaxat qui dum vixerunt, meruerunt: vt eis post mortem prodessent: nec tamen prosunt, si non fiant, ita in casu nostro speciali alioquin non plus prodessent facta, quam non facta. ¶ Et notanter dictum est, si tunc cum ordinat fuerit in charitate, quia si ordinans non fuit in charitate dum ordinauit, nihil meretur per suam ordinationem, etiam si ordinata fiant quantum est ex operante: siue postea recuperet charitatem, siue non nisi per nouum actum recuperata charitate ordinationem illam innouent eam ratihabendo, qua tunc ex illo actu nouo in gratia elicito sortitur efficaciam, siue non recuperet, & damnetur. Nec enim tunc proficiet quoad pœnam pro uenialibus & mortalibus hic dimissis in inferno temporaliter soluendam, ut patet ex præmissis. ¶ Tertia propositio ordinans in testamento suffragium post mortem impendendum, nullum penitus effectum consequitur ex opere operato, si suffragium negligatur. Patet manifestè, quia neglecto suffragio nullum est opus operatum. Ex nihilo autem fit, & quod non est futurum nihil utiq; causabit. ¶ Quarta propositio. Ordinans in testamento suffragium, si negligitur, effectu eius frustratur, quem consequeretur ex opere operato, quantum ad orationes ministrorum ecclesiæ tam earum, quas facturi erant ex persona ecclesiæ, quam ex persona sua & personali deuotione, similiter ex pauperum qui recepturi erant legatū. Patet ut supra. Nam non impleto suffragio nihil operatur. Præterea dum ministri & pauperes non recipiunt legatum, non tenentur ad suffragium spirituale impositū legato, quia nec grati esse possunt de beneficio, qui beneficiū
C non receperunt. ¶ Ex his sequitur quinta propositio. Ordinans in testamento suffragium &c. frustratur effectu liberationis a pęna purgatorij, correspondente suffragio ex opere operato, dum suffragium negligitur. Patet.
Rich. Nam operi operato si fuerit pęnale, correspondet ut tali aliqua remissio pœnę satisfactorię inquantum pœnale. Nam secundum Rich. operatio exterior ultra bonitatem actus interioris, ualet ad accidentale premium, quale est remissio pœnę purgatorij quæ temporalis est. Similiter si fuerit eleemosyna, ex eo quòd est quædam sustentatio pauperis propter Deum impensa, habet remittere aliquid pœnę peccatis purgandis debitæ. Hinc Dan. 4. (Dan. 4.)
Eccl. 3. dicitur. Peccata tua eleemosynis redime. & Eccle. 3. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus prospector est eius qui
Thob. 12. reddit gratiam. & Thob. 12. ait Raphael Angelus. Eleemosyna a morte liberat: & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire uitam æternam. Hac ergo liberatione caret ordinans suffragium, dum ipsum negligitur. Sicut si quis ad restitutionem, aut debiti solutionem obligatus morte præuenitur: quāuis talis sit contritus moritur ordinauitque restitutionem fieri ab heredibus: si restitutio negligitur non quidem damnatur: quia in gratia decessit: nec pęnas perpetuas luet: multò tamen tardius a pœnis purgatorij liberabitur, quam si debitum solueretur. ut dicit Rich. loco allegato. ¶ Ex istis propositionibus sequuntur aliqua correllaria per modum doctrinarum. Primum. Nonnunquam quis fraudatur bonis etiam spiritualibus ex culpa alterius. Patet in prætactis casibus in quibus testator fraudatur effectu ordinatorum per ipsum suffragiorum, propter negligentiam aliorū puta executorū. Hoc
Thom. autem uerum est secundum beatum Tho. in temporalibus, ut in liberatione

Doctrinę de editione testamētorū.

a pœnis purgatorij, quæ sunt temporales, quod uerò ad æternam retributionem, nullus fraudari potest nisi per propriam culpam. ¶ Secundum. Stat aliquem in gratia decedentem pœnitus frustrari effectu suffragiorum quantum ad opus operatum, etiam si fiant. Patet in casu, quo suffragia intantum differuntur, quod prius is, cui fiunt purgatus est: sic enim suffragia post eius liberationem impensa, non prosunt ad eius liberationem iam factam. Hæc Thomas. ¶ Tertium. Stulte, & insipienter agunt qui restituenda elemosynas, orationes, & testamenta quæ in uita ipsi exequi possunt, hæredibus, aut testamentarijs exequenda committunt. Patet triplici ratione. Prima, quia si ipsi in uita exequærentur, præter ualorem quem habent ad remissionem pœnæ, est etiam eis meritorium maioris gratiæ & gloriæ. Plus enim meretur effectualiter dans eleemosynam, quam tantum dare ordinans. Superaddit enim aliquod opus exterius in merito operi interiori. ¶ Secunda, quia plus ualet ad remissionem etiam pene, tunc erogare rem suam in pios usus quando est in damnatis potestate: quam ordinare ut tunc detur, quando teneri non potest, tunc enim datur non quasi suum, sed quasi alienum. Nec attendunt tales sua in uita retinentes, quòd seruando perdunt: quæ erogando seruare potuerunt. Nam sicut Isido. lib. 3. sententiarum n arum cap. 64. ait. Terrena omnia seruando amittimus, largiendo seruamus patrimonium retentum perit, erogatum manet. Hinc Eccle. 14. Ante mortem benefac amico tuo, & secundum uires tuas exporrigens da pauperi. Et sequitur. Nonne alij relinquens dolores, & labores tuos &c. Et quis magis amicus tuus, quam anima tua. Miserere animæ tuæ placens deo Ecclesiast. 30. Et qui sibi nequam est, cui alijs bonus erit. Eccle. 14. ¶ Tertia ratio, quia testamentorum executores hęredes, & amici raro fideles inueniuntur. Vnde qui in uita sua exequitur, certus est de suffragio, nec in sæuissimis purgatorij pœnis expectare habet suffragium. Qui uerò committit post mortem exequendas incertus est, si fiant, certus autem est de pœna, donec fiant. Nam experientia teste frequenter transit defunctorum memoria cum sonitu, & procul ab oculis fit procul a memoria cordis. Perrarum est, quòd defunctorum ordinationes eo modo fiant, quo ipsi uiuentes uoluerunt. Aut enim omnino negligitur: aut tardius adimpletur, quoniam plus relictæ amantur diuitiæ, quam defunctorum animæ. Surdæ sunt aures superstitum ad uoces de pœnis clamantium. Miseremini mei, miseremini mei saltem uos amici mei, quia manus domini tetigit me, quare me persequimini, sicut deus: & carnibus meis saturamini. Vere persequuntur defunctos, carnibusque eorum saturantur, dum relictis diuitijs abutuntur, & debita pietatis suffragia negligunt: aut negligenter impendunt. De hoc beatus Hiero. super Lucam ait. De substantia, quam habemus, nullus fidelior dispensator est, quam nosipsi. Dum ergo licet, & dum tempus habemus, sollicite tribuamus, memores simus, quòd quidam sapiens dixit. Munera, quæ dat moriens, munera non sunt. Dicit ergo non esse deo placabilia munera nostra data post mortem: ut ea quæ in columitate uitæ huius dantur. Quod ergo uoluerit habere in patria æterna præparet sibi quousque dum moratur in hac præsenti uita: quia quę hic recondit in manu pauperis, illic inueniet in præsentia diuinæ maiestatis. Melius est ergo ut quisque uiuens quæ habet, deo offerat, quam alius post mortem eius, quia qui seipsum negligit, post mortem frustra pœnitebit. Vnde & dominus fideli suo dispensatori dicturus est. Euge serue bone, in modico fidelis, intra in gaudium domini tui. Hæc ille. ¶ Plus tamen ualet mo-

Marginalia: Corol. 2. — Corol. 3. — Eccle. 14. — Eccle. 30. — Eccle. 14. — Quòd testator debet fideliter testari. — Iob. 19.

rituro si præordinat suffragia sibi impendenda, quam si eadem eo non ordinante impenderentur, quia si præordinat in charitate existens, duo consequuntur bona. Primò, quia ex ipso actu ordinationis sic ex gratia procedente, ut dictum est: consequetur essentiale præmium: augmentum scilicet gratię & glorię, quod non consequeretur per ordinationem aliorum, uel executionem aliorum. Solus enim eliciens actum meritorium, consequitur essentiale præmium: & nullus alter. ¶ Secundum: quia ordinans sic in charitate suffragium pro se fieri post mortem: consequitur remissionem pęnæ: dũ fit executio ordinationis suæ, siue fiat per existentes in charitate: siue non. Si uerò ipse non ordinasset, & executio fieret per non existentes in gratia & charitate secundum prædicta nihil sibi proficeret: essent enim tunc executores principales actores. ¶ Circa quod duo auisamẽta non negligenda pono. Primum est ut quisquis testamentum condere uoluerit: ac pro se aut pro alijs suffragia ordinare, aut donationem ecclesiæ uel pauperibus facere: aut beneficia uel alia ad diuini cultus augmentum instituere, studeat se prius deo reconciliare: & per sacramentum pænitentiæ a peccatis purgare: ac sic recuperata gratum faciente gratia, ordinationem, institutionem, donationem deo, offerat, sic certus erit ꝙ præter meritum essentialis præmij: quod statim ordinando consequitur: omnia ordinata proficiunt ad medelam & animæ suæ liberationem. ¶ Secundum, ꝙ cum in extremis innuitur sacramentis, renouaret per ratificantẽ consensum omnia per se ordinata ad diuinum honorem principaliter etiam quecunq; per alios ex sua pte ordinanda. Sic enim si qua prius ordinasset extra gratiam per illum nouum cõsensum, reputabuntur sibi ac si nunc de nouo per eum fuerint ordinata: ad

F quod faciendum etiam per circumstantes solicite moneatur. ¶ Quartum Corrolarium. Testamentorum executores amici & hæredes infideliter agũt & grauiter peccant, qui suffragiorum executionem sine rationabili causa differunt. Patet clare, quia contra proximi charitatem agunt, nec defuncto fidem seruant, quem sua negligenti dilatione misere cruciãr pænis acerbissimis, cum ipsum (commissa exequenda) ab eisdem liberare potuissent. Hinc egentium necatoribus comparantur, ut habetur. 13. q. 2. qui oblationes. i. & duobus ca. seq. ait enim ibidem concilium Carthaginense, Varense & Agathense. Qui oblationes defunctorum, aut donatas, aut in testamento relictas retinent aut difficulter reddunt: tanquam egentium necatores communicentur, & ut infideles ab ecclesia abijciantur, quia & fideles de hoc corpore recedentes uotorum plenitudine, & pauperes consolatione alimonie, & necessaria sustentatione fraudantur. Hi ergo tales quasi egentium necatores, & uelut non credentes iudicium dei habendi sunt. Vnde & beatus Hiero. Amico inquit rapere quippiam furtum est ecclesiam fraudare sacrilegium est, accepisse pauperibus erogandum, & ex inde aliquid subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. Hæc ille.

Correl. 4.

Heredes nõ exequẽtes legata grauiter peccant.

Hiero.

G ¶ Sed hic incidit alia quęstio. Vtrum magis prosit statuere anniuersaria perpetua, aut certum cultum diuinum, uel eleemosynas perpetuas cæteris uicibus singulis annis exequendas, quam si una uice omnia illa impendantur. Exempli causa. Quis uult ad pias causas erogare uiginti florenos: utrum plus proficiat ei distribuere una uice omnes pauperibus, aut ecclesię ministris, ut eadem die celebrent ducentum missas: aut emere. 1. flo. annui census, qui singulis annis certo die erogetur in pios usus, eleemosynas. s. pauperum, aut ministris illa die celebrantibus. De hoc non inuenio aliquid particulariter ad hoc diffinitum, ideo quæ dico ad dandum occasionem altius speculandi dico, non aliquid determinando. ¶ Quantum ad primum essentiale

An magis statuere anniuersaria ppetua quã si semel oĩa ista impendantur.

facile

facile dicitur, ꝙ si utrobiq; est eadem charitas, & idem conatus uoluntatis, ac cætera sunt paria, est idem meritum & per consequens non dispar premium, nam quantum ad illud præmium uoluntas pro facto habetur. Neq; enim in hoc merito magnitudo operis, sed attenditur affectus. Propter quod uidua duo era in gazophylatum mittens a domino præfertur cæteris omnibus maiora mittentibus. Sed loquendo ad profectum accidentalis premij: quod est liberatio a pæna purgatorij, uidetur posse distingui: quia potest oculus intentionis instituentis instituendo respicere ampliationem diuini cultus & honoris: ac proximorum edificationem principaliter, aut in instituendo magis pro peccatis proprijs satisfactionem. Si præmium, magis proficit ad remissionem pænæ instituere cultum perpetuum & eleemosynas perpetuas quam temporales, quia, quanto magis in opere quæritur diuinus honor & proximi edificatio, tanto magis opus est meritorium essentialis præmij. Procedit enim ex feruentiore charitate dei, & proximi quæ non quærit quæ sua sunt: sed quæ sunt Iesu Christi & proximi. Et quanto opus est magis meritorium essentialis præmij: tanto etiam magis est satisfactorium pro peccato, ut declarabitur sequenti dubio. Magis autem quæritur diuinus honor in cultu perpetuo quam temporali. Similiter & ædificatio proximorum, quia nedum præsentium, sed etiam futurorum. ¶ Si dicis: suffragium futurum non prodest a pænæ liberationem priusquam exhibeatur, ut patet ex propositione quinta, & ideo fructuosius est instituere suffragia, quæ statim fiant, quam quæ post longa tempora explebuntur, qualia sunt huiusmodi perpetua. Respondetur, ꝙ uerum est de suffragio simpliciter futuro.s. quod neq; in se: neq; in sua radice præsens est: sed dum fiūt fundationes perpetuorum suffragiorum, iam totum simul exponitur a fundatore, unde obligabunt futuri ad suffragiorum opera, ut in casu, siue ordinet 200. missas simul legi, siue singulis annis decem perpetuo fundans redditus unius floreni pro ministris ecclesiæ, semper habet exponere in promptu, & simul. 20. flo. & sic iam in actu ponitur fundatio futurorum, in qua sicut in radice præsentia sunt omnia futura suffragia, quia iam factum est, unde fiunt in futuro. Secus in prioribus propositionibus, ubi non præcedit aliqua fundatio: nihil etiam exponitur: sed duntaxat committitur, ut fiat institutio, & ita non ponitur in actu radix, & fundatio futurorum. Et quia illa instituto in longum, fit ad maiorem dei honorem, & proximorum ædificationem, acceptatur a deo, ut præuisa ad remissionem tantæ pænæ, quantum soluerent exhibita. Sicut & passio Christi prius contulit gratiam patribus, quam exhiberetur a Christo, eo ꝙ propter eam, ut præuisam patres salui facti sunt, & iustificati. Indignum enim uidetur, ꝙ is, qui præponit diuinum honorem proprios commodo sentiret ex hoc iacturam. ¶ Vel si utiq; insistis, ꝙ saltem suffragia plus ualebunt exhibita præcise ex opere operato, quam non exhibita, ut uidetur sentire Richar. dicens, ꝙ si bonus homo mittam eleemosynam pauperi per seruum, qui ex malicia eleemosynam pauperi non porrigit, minuitur quidem meritum mittentis non quoad impetrationem gratiæ, sed quantum ad remissionem pænæ, maxime quia si ille pauper eleemosynam recepisset: feruentius oraret pro eo: Dicendum, etsi aliquo modo minuitur remissio pænæ, quę præcise correspondet operi operato: tamen ex alia parte augetur, pro quanto institutio facta est ex minori charitate, quæ magis quęrens dum paruipendit commodum suum. Vnde maior remissio pęnæ correspondet tantæ charitati instituentis suffragia perpetua propter diuinum cultum, quam correspondebit suffragijs, si actu simul ex minori charitate fuissent exhibita. Si uero instituens magis

Marginalia: Luc. 21. — An suffragiū futurū prosit ad pęnę liberationē. — H — Rich.

dirigeret

dirigeret oculum ad proprium commodum, circa tamen dei contemptum, posset dici; q̄ ista suffragia (si tñ aliqd ualerẽt) plus ualerẽt exhibita statim, quam in longum dilata. Et dico (si tamen ualerent) quia uerti potest in dubium, si ualeant, dum principaliter intenduntur propter commodum proprium. s. liberationẽ a pęna, propter defectum circumstantiæ finalis ultimi. Ista enim circumstantia deficiente, non erit institutio meritoria præmij essentialis, quia etsi procederet ex habente charitatem, non tamen elicitur ex charitate, quod requiritur ad tale merito, potest tamen esse aliquo modo meritoria præmij accidentalis: hoc est alicuius boni temporalis, qualis est remissio pęnę purgatorij. Si hæc responsio non placet, cedo libens sententiæ saniori.

I ¶ Ad ultimam quæstionem superius lectio. 56 factam, uidelicet utrum suffragia facta pro defunctis etiam ualeant, siue prosint uiuis facientibus ea. Et utrum tantum actori prosint, quantum prodessent si intentionem suam ad alium non dirigeret. Distinguendum erit de ualore suffragij secundum beatum Tho. dist 45. quarti scripti q 4. ar. ulti. sententialiter, q̄ ualor suffragij ex charitate procedentis est duplex, secundum duplex meritum. Meritum uidelicet præmij essentialis hoc est alicuius gradus beatitudinis, quæ est uisio, & fruitio dei perfecta; Est & meritum præmij accidentalis, hoc est alicuius boni temporalis, uel etiam æterni, quod non est de essentia beatitudinis, ut gaudium quod habetur de bono creaturæ. Inter præmia accidentalia est etiam remissio pœnæ purgatorij, de qua principaliter nunc agitur. Quantum ad præmium essentiale communiter dicuntur opera meritoria, quantum ad pœnæ redemptionem dicuntur satisfactoria. ¶ Hac distinctionem præmissa dicitur primò q̄ suffragia quantum ad præmium essentiale tantum ualent uiuis, scilicet actori, & non defunctis, & hoc si suffragiũ elicitur ex charitate. Patet satis ex dictis supra lect. 56. in responsione ad quæstionem, ibi motam, & lectione. 57. in responsione ad quintam quæstionem. ¶ Sed ulterius quæsitum est, an tantum ualeat actori: & hoc quoad prę mium essentiale, ac si pro se fieret, & intentio sua ad alium non dirigeretur. Vbi posset generalius quæri, utrum opus satisfactorium ex intentione satisfaciendi, & soluendi debita pro peccato commisso, siue a se, siue ab alio, tantum ualeat actori ad præmium essentiale, quantum sibi ualeret, si intentionem suam tantum ad beatitudinem acquirendam dirigeret, & non ad pęnã redimendam. Verbi gratia. Imponitur in foro pœnitentiæ opus aliquod satisfactorium, pœnitens exequitur illud in charitate, intentione satisfaciendi pro suis peccatis. Vtrum tale opus, tantum præmium mereatur in beatitudine, quantum mereretur, si non esset iniunctum pro pœnitentia, nec haberetur respectus a faciente ad pęnæ solutionem debitæ pro peccatis.

K ¶ Ad hanc quęstionem respondetur pro quattuor propositione notatu dignas.

Prop. 1. ¶ Prima. Exequens opus satisfactionis sibi impositum in foro pęnitentiali ex charitate meretur in illa executione præmium ęternum. Probatur, quia omnis actus bonus uiatoris procedens a charitate est meritorius prẽmij ętetni. Patet per illud saluatoris, Iohannis. 12. Si quis mihi ministrat, me sequatur, & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Ministramus charitatis operibus: ergo erimus ubi ipse est, non in terris, sed in beatitudine, in qua semper est Christus, quia æternaliter est beatus: tota scriptura concordat.

Prop. 2. ¶ Secunda propositio. Nulla actio meritoria est minus meritoria præmii æterni: ex eo, q̄ cum hoc, q̄ est meritoria, est etiam satisfactio, uel redemptio tẽporalis pœnæ peccatis debitæ. Patet: quia nisi sic nimis punirentur boni & electi: si aliquis gradus æterni præmij debitus tolleretur; aut minueretur in recompensationem pœnæ temporalis remittẽde: immo melius consultiusq;

Margin notes: Thom. — Vtrũ suffragia facta p̄ defunctis et ualeant siue prosint uiuis facientibus ea. — De prẽmio essentialis.

foret

foret totam pœnam purgatorij soluere, quam pro sublatione illius pœnæ aliquo gradu gloriæ carere. Subtractio enim illius gradus gloriæ, excederet longe quamcunq; temporalem pęnam, & sicut grauior est pœna damni quacunq; pęna sensus etiam æterna, multo magis grauior pœna est pœna damni quantum ad hunc gradum æterna quacunq; pęna temporali. Similiter stulte tunc facerent confessores pœnitentiam per modum satisfactionis imponentes, & præsertim in hoc, ꝙ opera deuotionis, & meritoria opera uitæ æternæ in satisfactionem imponunt dicentes. Opera bona, quæ facies sint tibi in remissionem peccatorum, quia tollerent partem præmij debitã illi merito, stulte etiam facerent homines pro peccatis suis se in hoc seculo affligentes. Consultiusq; esset uiatoribus omnia sua opera facere præcise propter amorem dei, & ad merendum beatitudinem, & omnem satisfactionem usq; ad purgatorium differre, quod est cõtra illud Lucæ. 3. Facite fructus dignos pęnitentiæ. Contra etiam patrum doctrinas, & ritum ecclesiæ. Lucæ. 3.

¶ Tertia propositio. Actioni meritoriæ satisfactoriæ debetur tantum præmij æterni, quantum debetur simili actioni in istomet satisfacienti, uel alio, ubi talis meritoria actio non esset satisfactoria. i. redemptio pęnæ temporalis cæteris omnibus paribus. Pro intellectu huius propositionis pono. Sint duo quorum unus tenetur ad pœnam temporalem, alius non tenetur, quia remissa est sibi omnis pœna, putet tamen se obligari ad aliquam pęnam. Faciant hi opera certa animo satisfaciendi, & sit æqualis charitas in utroque æqualis quoq; conatus, æqualis deniq; intentio actus, & ita de alijs. Nulla sit inter eos differentia; nisi ꝙ unus obligatus sit pœnæ, alter non, licet ambo putent se obligatos. In illo casu non minus præmij debetur actioni satisfactoriæ, quam ei, quæ non est satisfactoria. Patet propositio ex eo: quia nulla actio meritoria est minus meritoria ex hoc, ꝙ simul est satisfactoria, & per consequens cum in huiusmodi actionibus (de quibus casus) est omnimoda paritas: excepto solo, ꝙ unius satisfacit, non alterius, in quo nihil est soluendum quæ disparitas non facit differentiam in merito: ideo nec erit differentia in præmio, debetur igitur æquale pręmium essentiale utrique. Prop. 3.

Quarta propositio. Actioni meritoriæ & satisfactorie debetur quandoq; maius præmium, quam simili actioni meritoriæ, non satisfactorie in ipsomet uel alio. Patet, quia in illo qui habent satisfacere illa actio est meritoria tanti gradus beatitudinis, quanti in illo alio, qui non indiget satisfactione, & cum hoc est redemptiua alicuius pœnæ in eo, qui habet satisfacere, & non in alio, cui totum dimissum est: licet in casu ignoret, licet sibi ualeret æqualiter ad remissionem pœnæ: si esset debitor pœnæ. Nam utriq; æqualiter ualeret, si uterq; æqualiter indigeret, & si neuter indigeret, neutri quoad illum effectum ualeret. Sicut ignis rem humidam, & frigidam calefacit, & exsiccat, aliam rem æquæ frigidam, sed summe siccam calefacit quidem, sed non exsiccat, exsiccaret autem, si humida esset. Potest tamen rationabiliter dici, quòd sicut tale opus ex charitate factum ualet uni illorum: ut dictum est, ad redemptionem pœnæ temporalis, illi scilicet, qui habet satisfacere, ita ualet alteri ad aliquod aliud bonum temporale, puta sanitatem, uel multiplicationem temporalium, uel preseruationem a malo specialem, & cætera huiusmodi. Vel ex hoc ualere colligitur thesaurus ecclesiæ, unde per indulgentias subuenitur indigentiæ proximorum ad satisfactionem obligatorum. ¶ Ex quo sequitur, quòd stulta est hec, & impia parcitas, qua quis subtrahit suffragia proximis timore diminutionis præmij, se pro tali opere in beatitudine manentis. Patet, quia per hoc pręmium non minuitur. Prop. 4.

¶ Quin

Prop 5. ¶ Quinta propositio. Stat quandoq; opus suffragij ex intentione pro defunctis facti, esse maioris meriti, quam si fieret solo respectu beatitudinis acquirendæ sibijpsi. Patet, quia maiori caritate uidetur accensus: qui scintillas mittit ad alios: maxime ad inimicos, quam is, qui sibi soli solicitus est. Charitas enim non quę sua sunt quærit tantum sed quæ aliorum, & ignis intensus in modio includi non potest: sed erumpit, & purior est amor ille quasi minus habens de proprio, siue amore concupiscentiæ, qui frequenter minuit amorem amicitiæ, & per consequens meritum, quia solus amor amicitię det principiū est meriti, non amor concupiscentiæ dei, uel suijpsius. ¶ Quantum ad meritum præmij accidentalis, & pręsertim remissionem pęne temporalis, de quo magis ad propositum. Aduertendum, ꝙ opus satisfactorium potest ualere ad remissionem pænæ alicui dupliciter, scilicet directe, & indirecte. Directe ualet illi, ad quem intentio actoris dirigitur tanquam ad illum, pro quo opus illud operatur. Indirecte, quando hoc modo actoris inteñtio non dirigitur: sed alias ad aliquem fructus operis deriuatur. Primo modo, directe non ualet actori ad pænæ remissionem, nisi inquantum fieret, uel pro illo qui suffragio non indigeret, ut si is, pro quo fit iam esset beatus: uel pro eo, qui iuuari non posset, ut damnatus. In hoc enim casu, quia non proficit illis, pro quibus fit: reuertitur meritum ad eū, qui fecit, secundum illud Psal. 34. Oratio mea in sinu meo conuertetur. Lucæ. 10. Si non fuerit filius pacis, pax uestra ad uos reuertetur. Esse.n. debet habitualis intentio facientis suffragium, ꝙ sibi proficiat, si illi, pro quibus facit capaces non fuerint. Si uerò capax fuerit is, pro quo fit, non proficit ad hunc finem actori: quia ut dicit beatus Tho. ubi. sup. opus suffragij reputatur quasi eius, pro quo fit: igitur ita absoluit eum a debito pænæ, ꝙ non absoluit facientem a debito proprio pænæ: quia in tali recompensatione attenditur ęqualitas iustitiæ. Opus autem satisfactorium ita potest applicari uni reatui, ꝙ alterum non compensat. Nam reatus duorum peccatorum requirit maiorem satisfactionem, quam unius. Cum ergo totum opus applicatur alteri, qui eo indiget, nihil remanet actori, nam qui secundum humanam iustitiam pro altero debitum soluit tali solutione seipsum a debito proprio non liberat. Et de hoc latius dictum est supra lectio. 27. & 28. ¶ Indirecte uero plurimum ualet actori nedum ad remissionem pænæ quam ipse nunc debet, uel ex committendis peccatis debebit, sed ēt ad augmentum gratiæ, ad perseuerantiam in bono, uel ad primam gratiā impetrandam. ¶ Primum patet, quia per hoc merentur actores: ut dum ad eundem statum uenerint: etiam superstitum suffragijs adiuuari possint. Nam ut supra dictum est: illis mortuis prosunt suffragia uiuorum, qui dum uiuerent, meruerunt: ut possint eis post mortē hæc prodesse. Et licet per finalem perseuerantiam in gratia generaliter hoc merentur, ut dictum est: specialiter tamen hoc merentur, & appropriate faciendo nunc misericordiam cum præcessoribus defunctis suis. Nam scriptum est. In qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis. Mat. 7. & iterum. Beati misericordes: quoniā ipsi misericordiam consequentur. Mat. 5. Ita reuera, & nos si modo misericordes fuerimus in defunctos, mirebimur similibus superstitum suffragijs subleuari: alioquin iudicium sine misericordia fiet ei, qui non facit misericordiam, Iacob. 2. ¶ Nec improbabiliter hanc unam esse causam inter cæteras æstimandum est: cum frequenter tam tarda, & imperfecta sit testamentorum expeditio, quia & ipsi dum uixerunt, negligentes extiterant executores circa suorum prædecessorum testamenta. Secundum patet, quia hos, quibus uiui impendunt suffragia, habituri sunt pro se diligentissimos interces-

Marginalia: Psal. 34. Lucę. 10. — Thom. — N — Mat. 7. Matth. 5. — Iacob. 2. — De premio accidentali & pęnę remissione. — Ad quid ualet opus factū pro defuncto.

cessores. Licet enim nunc purgatorij ignis carcere teneantur, sunt tamen am ci dei, & magni apud deum meriti: qui ingrati beneficiorum esse non possunt, ideo liberati suis liberatoribus uicem rependentes, pro eis potenter dominum exorabunt. Non tantum cum ipsi nunc suffragia impendentes etiam purgatorijs tenebantur ignibus, quo tunc non minorem satisfactionem pro orationibus impendent, quam receperunt. Sed dum adhuc in uia existunt, præsentis uitæ gratiæ augmentum, eiusq; perseuerantiam impetrabunt. Nec hoc tantum eos facere credendum est, dum liberati sublimabuntur ad gloriam, sed pie putandum, ꝙ hoc ipsum agāt adhuc existētes in purgatorio, nam qui ibi existentes corporalia uiuis pręstant beneficia, quomodo non magis spiritualia impetrabunt. ¶ Legitur autem, & scribit Petrus Damiani de beato Seuerino coloniensis ecclesiæ episcopo, ꝙ satisfactionis detentus pęnis miraculis claruit in terris. Similiter de beato Paschasio Romanæ ecclesiæ diacono, refert beatus Greg. lib. 4. dial. ¶ Neq; negandum est plerosq; diutius purgari, qui maioris sunt meriti, & per consequens potentiores apud deum: nonnullis citius liberatis, aut euolantibus, quod manifestum est de pueris ante usum rationis in baptismali innocentia defunctis, qui euolant: & minoris meriti sunt existentibus in purgatorio. Et ex illo patet quartum, scilicet ꝙ possunt impetrare primam gratiam. Tertium enim, scilicet perseuerantiam manifestum est ex secundo, quia eadem ratione, qua impetrant augmentum gratiæ: opus impetrant, & perseuerantiam. Sed quartum patet, nam stat facientem satisfactorium esse in peccato mortali, & licet tunc ipsum opus parum prosit secundum prædicta, pensant tamen animæ sanctæ defunctorum non tam opus, quam affectum, quia perfecta in eis est charitas, & non desinent rependere affectum. Rependent autem in eo, quod magis necessarium est ei, cui rependunt, inquantum possunt. Possunt autem orationibus impetrare primam gratiam capaci, qua nihil magis necessarium peccatori, qui quoniam uiator est, capax est gratiæ: illam ergo primo impetrabunt: siue adhuc existentes in purgatorio, siue iam assumpti in cælo. Sic enim legimus multis concessam primam gratiam orationibus sanctorum tam uiatorum quam compræhensorum. Similiter stat eum qui facit suffragium in gratia existentem, recidiuare in mortale. Cui iterum liberati a purgatorio, suis orationibus impetrare possunt conuersionem a peccato, & ita primam gratiam. Nec impendit: ꝙ sunt extra uiam, & nihil sibi mereri possunt: quia possunt orationibus suis pro nobis apud deum factis, gratiam, & remissionem nobis impetrare: sicut & iam sublimati in gloria, de quo sup. lectio. 30. ¶ Non ergo nobis negligenda est suffragiorum impertitio defunctis, quorum precibus deo confidimus reconciliari, quinimmo ea suffragia solicite, & diligenter impendere, ex quibus nihil utilitatis proprie perit: sed impensum reddetur cum usura. Aut enim ipsis quibus impendimus capaces sunt suffragiorum, aut non. Si non redeunt nostra ad nos suffragium; si sunt capaces, maiorem ab eis, siue a deo per eos percipiemus retributionem, quod maxime uerum est, si suffragia impendimus non turpis lucri gratia, sed gratis ex charitate dei, & dilectione fraterna. De primis enim uehementer timendum, ne eis dicatur. Amen amen, receperunt mercedem suam: quod utiq; timere habent, qui non pro sustentatione uitæ: sed satisfactione auaritiæ suffragia mortuorum in quæstum ponunt: ubiq; se pro beneficiorum pluralitate, aut quotidiana distributione alijs se obligant, se miserabiliter negligūt. Non enim illi sperare possunt retributionem, & suorum defectuum futuram per eos subleuationem, sicut qui pietate commoti, quasi eleemosynam illam indigentibus impertientes suffra

Grego.

Mat 6.

2. Cor. 8. gia faciunt. De his apostolus cum 2. ad Cor. 8. ad faciendum eleemosynam hortaretur, dixit. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia uestræ inopię sit supplementum. ut secundum glo. sicut hic ministrant sanctis, scilicet per suffragia impensa eis, uicem sancti reddant in futuro. Et tantum de hac materia suffragiorum.

DE PETITIONE SVFFRAGIORVM pro uiuis.

LECTIO LIX.

Expositio nobis quoq; usq; p Christum.

A

OBIS quoq; peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus, partem aliquam, & societatem donare digneris, cum tuis sanctis apostolis, & martyribus: cum Iohanne, Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Fęlicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agna, Cecilia, Anastasia, & omnibus sanctis tuis: intra quorum nos consortium non ęstimator meriti: sed ueniæ qs, largitor, admitte. ¶ Hęc est secunda pars principalis partis sextæ, & ultimæ partis totius canonis, in qua post petitum refrigerium pro defunctis, petitur suffragium pro uiuis: & consortium cum sanctis triumphantis ecclesiæ membris. Et subdiuiditur pars illa in tres particulas. In prima captatur eius, qui petitur, beniuolentia. In secunda petitionis exprimitur materia, ibi. Partem aliquam &c. In tertia eius, per quem petimus, inducitur persona ibi. Per Christum dominum nostrum. ¶ Quoad primam partem dicitur. Nobis quoq;. Nobis secundum Alb. quoq; qui pro alijs mortuis intercessimus, & sacrificium pro eorum liberatione a pęnis obtulimus, cum tamen nos magis hac gratia indigeamus. Debet enim sacerdos quemadmodum pro alijs: ita etiam pro seipso offerre pro peccatis, ut dicitur ad Heb. 5. Quoniam & ipse circundatus est infirmitate. ibidem. Quasi diceret cum patriarcha Iacob. Iustum est, ut aliquãdo & domui meę prouideam Gen. 30. Dixit ille, non mihi, sed domui meę. Ita & sacrificans nõ dicit mihi, sed nobis, quia secũdũ prædicta, sacrificiũ, qđ offertur, sacrificium est militantis ecclesiæ: in cuius persona sacerdos sacrificat, atq; petit. Addit. Peccatoribus: peccatores se, & alios uiuos pronunciat, quia & ille dilectus Christo discipulus, qui ob uitæ suæ puritatem super pectus dominicum recumbere meruit, de seipso, & alijs ait. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Et addit Inno. & post eum Alex. de Ales. Licet omni tempore debeamus ex corde nos recognoscere peccatores, pręcipue tamen illud expedit In missę sacrificio, quod in remissionẽ peccatorum celebratur. ¶ Sed forte diceres. Cũ scriptum sit peccatores deus non exaudit, ut habetur Ioh. 9. Quare in hac petitione sacerdos peccatum suum, & aliorum allegat. Videtur enim, ꝙ hoc petitioni præstet obstaculum, ne exaudiatur. Ad quod dicitur, ꝙ peccator ut peccator, petens ea, quæ saluti obuiant, & sunt nocitua, a deo non exauditur saltem placato, quia ad sui damnationem exaudiri posset a deo irato, sicut dicit beatus Greg. ꝙ deus quandoq; concedit iratus

Iohan. Alexand. — Alber. — Heb. 5. — Gen. 30. — 1. Ioh. 1. — Innocen. Alex. — B — Iohan. 9. — Grego.

Orationes peccatorum an, & quomodo exaudiant a deo.

tus: quod negat placatus. Peccator etiam petens aliquid quasi in signum, aut testimonium suæ probitatis, non exauditur. Deus enim falsitatis testis esse nequit. Et secundum hoc inductum uidetur uerbum cæci. Scimus, quia peccatores deus non exaudit, in approbationem scilicet suæ probitatis. Peccator tamen cum petit aliquid a deo, cum humili sui recognitione, ac peccatorum suorum quasi indignus exaudiri: sicut fecit, qui ait. Domine nō sum dignus: ut intres sub tectū meum Mat. 8. Et item. Qui pre multitudine peccatorum suorum sursum ad cælos oculos suos attollere nō audebat, sed percutiens pectus se peccatorē fatebatur dicens. Deus propitius esto mihi peccatori Luc. 18. Horum exemplo, qui petit ea, quæ ad salutem pertinent, a deo gratiose exauditur: & eo amplius, quo se magis humiliat: & uera confessione peccata sua damnat. Respexit inquit, propheta in orationem humiliū: & non spreuit precem eorum. Sic enim Daniel pro liberatione populi orās primò peccata confitebatur dl. c. 9. Peccauimus, iniquitatem fecimus in omnem iustitiam tuam. sequitur. Neq; in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam: sed in miserationibus tuis multis &c. Sic deniq; quotidie clamat ecclesia ad dominum. Peccatores, te rogamus audi nos. Nihil ergo obstat impetrationi: q̄ nobis peccatoribus petimus aliquid celestis doni, & beneficij impartiri. Magis autem spectat ad dei beniuolentiæ captationem peccatorum recognitio, ostendentes per hoc multitudinem misericordiæ diuinæ, in hanc nostram fiduciam proijcientes, non præsumentes de nostra iustitia, quemadmodum fecit ille Pharisæus euangelicus: cuius propterea oratio est repulsa. Lucæ. 18. Hinc Prouerb. 18. Iustus prior accusator est sui. ¶ Sequitur famulis tuis per ueram, ac humilem obedientiam, ut supra expositum est de multitudine, miserationum tuarum, sperantibus, in qua propheta confisus peccatorum petiuit remissionem, dicens. Secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Et iterum peccatorum suorum obliuionem petens ad eandem multitudinem miserationum confugiens. Reminiscere, inquit, miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quæ a seculo sunt. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris domine. Nec incassum sacerdos supplicans refugium habeat ad dei miserationem, quia misericordia eius super omnia opera eius. Ipsa est, quæ superexaltat iudicium, quam neq; potens est in ira sua continere. Quis enim unquam sperauit in domino, & derelictus est? Respicite filij nationes hominum & scitote, quia nullus sperauit in domino & confusus est: ait Iesus Syrac Eccle. 2. Quod attendens beatus Aug. secum in proprijs uiribus specie posuit confitetur derelictum. Superabam, inquit, aliquando in uirtute mea, quæ non erat uirtus, & cum sic uolui currere, ubi magis stare credebā, ibi magis cecidi. Factusq; sum magis retro, quam ante. Dicebam enim. Hoc faciam, illud perficiā. Fiebatq; post hæc, nec hoc, nec illud, quoniam de meis uiribus confidebam. Nunc autem confiteor tibi domine rex, pater cæli, & terre: quoniam non in fortitudine sua roborabitur uir, ut non glorietur ante te stulta præsumptio omnis carnis. ¶ Dicitur autem de multitudine miserationum, non q̄ in deo sint multæ misericordiæ quia nulla est ibi pluralitas, ubi omnia sunt unum, ubi non obuiat relationis oppositio, ut uult Boetius, & Ansel. Deus enim summe simplex est, & est quicquid habet, excepto q̄ pater non est filius, quem habet. Est ergo in deo una duntaxat misericordia, que est ipse deus misericors. Dicitur pluraliter: de multitudine miserationum tuarum: propter uarios, & multos diuinæ misericordiæ effectus, qui nonnunquam dei miserationes nominantur. sic loquitur Esaias Propheta. capite.

Math. 8.

Luc. 18.

Luc. 18.

Prouerb. 18.

Eccle. 2.

August.

Non plures mie, sed una misericordia ē in deo.

A nsel.

63. post recitationem plurium effectuum misericordiæ domini dicens. Vbi est zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo uiscerum tuorum, & miserationũ
C tuarum. ¶ Sequitur. Partem aliquam. ¶ Hæc est secunda particula, in qua exprimit petitionis materiam. Hoc est illud, quod petitur nobis peccatoribus, quod est habere partem, siue dei participationem beatificam cum sanctis apostolis, & martyribus iam in gloria sublimatis, ut transferat nos a potestate tenebrarum, & det nobis partem sortis sanctorum in lumine. ad
Col. 1. Col. 1. & in Psal. 15. Dominus pars hæreditatis meę. Et sequitur. Funes
Psal. 15. ceciderunt mihi in pręclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. Funes scilicet consortium nostrarum partes in beatitudine mensurantes: ceciderunt nobis in præclaris partibus hæreditatis æternæ. Sed cum deus sit
1. Cor. 15. omnia in nobis. 1. Cor. 15. Salus pręmium, & gloria singulorum. Salus inquit, populi mei ego sum. Quid est, ꝙ dicitur partem aliquam donare dignæris, quasi non omnes electi sint unum, & eundem denariũ recepturi,
Matth. 20. iuxta parabolam Mat. 20. ubi dicitur. Receperunt & ipsi denarios singu-
Alexand. los: quo intelligitur beatitudo, quę est una omnibus. Respondet hic Alex. de Ales parte. 4. q. 27. Licet unum, & idem sit præmium singulorum, scilicet deus ipse, in cuius uisione clara, fælicitas consistit æterna. secundum il-
Ioh. 17. lud Ioh. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum deum uerum, & quem misisti Iesum Christum, tamen secundum differentiam meritorũ alius
1. Cor. 15. plus, alius minus diuina uisione fruuntur, unde dicit apostolus. 1. Cor. 15. Stella differt a stella in claritate. Sic & erit in beatis diuersa claritas uisionis diuinæ essentiæ: secundum diuersam participationem luminis gloriæ, sub quo diuina uidetur essentia, ad quam disponit diuersitas meritorũ. Hinc
Ioh. 14. dixit dominus. In domo patris mei mansiones multæ sunt Iohan. 14. Quia multi sunt status, & gradus deum timentium, sine tamen diuersitate dei cogniti, siue uisi. Vnde sicut est unus sol, qui ab uniuersis uidetur, & una lux, siue claritas solis, quæ omnis terrena illuminat, nihilominus tamen ab alijs clarius, ab alijs minus clare uidetur secundum differentiam perfectionis oculorum intuentium. Ita unus est deus, una diuina essentia, quæ omnes beatificat, & ab omnibus beatis uidetur: ab alijs tamen lympidius: ab alio, minus lympide, secundum differentiam, & gradus meritorum: secundum
D quam sumitur excessus in beatitudine. ¶ Vna est igitur omnium beatitudo obiectiua, diuina. s. essentia: omnes beatificans per eundem denarium, quem singuli militantis ecclesię operarij sunt a domino percepturi. Cum quo stat, ꝙ in singulis beatis sit alia: & alia beatitudo formalis, quæ non est nisi actus uisionis, quo singuli uisione propria in suo intellectu recepta, deum facie ad faciem contemplantur, sicut eundem solem diuersi non una, sed diuersis uisionibus contuentur. Et secundum hoc sacerdos petit partem beatitudinis nobis dari, ut participes efficiamur beatitudinis sanctorum, ut partialitas illa referatur ad uisionis actum, non ad obiectum uisum. Quælibet enim uisio, dici potest pars beatitudinis, pro quanto est aliquid multitudinis actuum in toto cœtu omnium beatorum. Vel potest quælibet creata uisio beatifica dici pars beatitudinis, pro quanto non repræsentat obiectum beatificum secundum totam rationem suæ comprehensibilitatis. Est enim obiectum beatificum sicut in se infinitum, ita infinita cognitione cognoscibile, & sola tali comprehensibile, quæ impossibilis est omni creaturæ. Ideo omnis cognitio creaturæ, qua cognoscit deum: dicitur quodammodo pars diuinæ cognitionis, quia nulla talis est diuinæ essentiæ secundum totum illud, secundum quod est cognoscibile, quia potest adhuc clarius uideri. Vnde quantumcunq; perfecte lympide, ac clare ui-

deatur diuina essentia, etiam a supremo angelo immo ab anima Christi, imperfecta tamen uisio creata, & infinite distans a uisione increata, qua deus seipsum uidet. Hæc enim est infinita, quæ solum comprehendit diuinam essentiam: id est ea sola uidetur diuina essentia tanta, quanta in se est, hoc est infinita, quæ potest dici totalis beatitudo, quia ibi solum est adæquatio cognoscentis actus cognoscendi, & cognoscibilis, siue obiecti cogniti. Nec tamē adæquatio, sed identitas: quia idem est in deo essentia uisa: deus uisus, & actus uidendi. Non ergo petit partem beatitudinis sacerdos, quasi deus secundum aliquid sui uideatur ab uno beato, & secundum aliquid sui lateat illum, & uideatur ab alio, quia cum sit essentia simplicissima, carens omni partialitate, a quocunq; uidetur, tota uidetur & indiuisa: sed petit partem beatitudinis, idest participationem beatitudinis, hoc est formalem beatitudinem, siue actum beatificum: secundum ꝙ creaturæ conuenit, quo clare possumus uidere deum, non secundum totam suam cognoscibilitatem, sed secundum nostri intellectus capacitatem: & meritorum nostrorum exigentiam. Sic enim & non aliter uidetur a beatis. ¶ Ideo sequitur. Et societatem cum sanctis. In hoc enim est summa iocunditas societatis beatorum, ꝙ omnes simul beatifice deum intuentur, de quo in Psal. 86. Sicut lætantium omnium habitatio est in te per continuum, & stabilem aspectum: in quo omnes communicant beati, & societatem habere dicuntur, quia uniuscuiusq; sanctorum bona efficiuntur omnium in beatitudine communia. ¶ Sequitur. Donare digneris, tua scilicet gratia, & benignitate, contra errorem pelagianorum asserentium hominem ex puris naturalibus posse assequi beatitudinem, nec ad hoc requiri speciale donum gratiæ, neq; ad meritoriam mandatorum impletionem. Vnde sicut gratiam, qua operamur meritorie a solo deo creante accepimus, ita probabile ualde est, ꝙ actum beatificum, qui perfectior est gratia, solus deus infundit intellectui beato, ut sic illud prophetæ. Gratiam, & gloriam dabit dominus. æqualiter intelligatur quantum ad utrumq;. Cui non dissonant metra, quæ ponit Alber. circa hunc textum. Quicquid habes meriti præuentrix gratia donat. Nil deus in nobis præter sua dona coronat. Si deus coronat, & non nisi actu beatifico, ipse ergo hunc donat, non cum beatis elicit. Sed de hoc alibi. ¶ Sequitur Cum tuis sanctis apostolis, & martyribus, quos firma fide credimus illa beatifica dei uisione perfrui, & inuicem congaudere æterna, & iucundissima societate, quales sunt, quorum hic nomina recitantur. Dicit A b. ꝙ ecclesia tantum tangit eos, de quorum fide, & beatitudine sufficienter est certificata, alios non tangit nisi in communi. ¶ Et hic fit secunda, & iterata sanctorum commemoratio, quod secundum Inno. signū est; ꝙ canon nō simul ab uno est cōpositus, sed successiuis temporibus particulatim a pluribus. Vnde in hac cōmemoratione supplentur ex magna parte, qui de primitiuæ ecclesiæ sanctis deesse uidebātur in comemoratione prima. Vnde dicitur. Cū tuis sanctis apostolis, quorum sonus exiuit in omnem terram, & in fines orbis terræ eorum uerba, ipsis regnum dei, quod hic petitur, prædicantibus. Et martyribus, fidei testibus, qui ut regni dei fierēt participes mortuis pro fide Christi non timuerūt subire supplicium. ¶ Exprimuntur autē quorundam sanctorū nomina, apostolorum. s. martyrum, & uirginū octo sexus uirilis, & septē sexus fœminei, ad significandum secundum magistrum in rationali, ꝙ per hoc sacrificium septem charismata. s. spiritus sancti dona octo beatitudinibus coniunguntur in digne hoc sacramentum manducante. Vnde sequitur. Cum Iohanne. Istum (dicit Alber.) opinor Iohannem Baptistam, qui & martyr est: propter quod & hic inter martyres numera-

Margin notes: E — Psal. 86. — Alber. — Alber. — Cur fit secunda sanctorū cōmemoratio. — F — Quis fuit ille Ioānes de quo fit memoratio.

tur, de quo dixit dominus. Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista &c. qui & finis legis fuit, & usque ad ipsum prophetæ prophetauerunt, Mat. 11. Ad idem Inno. dicit. Posset per Iohannem non euangelista, sed Baptista intelligi, nisi præmitteretur cum sanctis apostolis tuis, & martyribus. Per quod conuincitur, quód apostoli tantum, & martyres subnotentur, quamuis Iohannes inter martyres posset connumerari. Alijs autem uidetur, q fiat hic iterata commemoratio Iohannis euangelistæ, quia Iohannes Baptista hoc sacrificium non tractauit, quapropter hic non inducitur, sed quicquid sit de dicto, in se ratio modicum facit, quia hic petitur consortiũ cum sanctis: sed non dubitatur de sanctitate utriusq;. Dato igitur, q intelligatur de Iohanne euangelista, cur in hac commemoratione repetitur, & Stephano sociatur, qui & mathiæ præponitur, & Barnabæ. Respondet idem Inno. Sane inquit Iohannes in prima commemoratione cum apostolis numeratur propter dignitatem apostolatus. In secunda uerò repetitur, & Stephano sociatur, propter priuilegium castitatis, & celibatus. Iohannes enim, & Stephanus uirgines sunt, & sequuntur agnum quocunq; ierit, quapropter & cæteris præmittuntur. Virginitas Iohannis inde commendatur: quia Christus in cruce matrem uirginem discipulo uirgini commendabat, ex qua hora accepit eam discipulus in suam custodiam. In Stephano uero in hoc maxime uirginitas comprobatur, q deputatus est ab apostolis ad ministerium uiduarum, & quia factus est præpositus fœminarum testimonium meruit sincerissimæ castitatis. Alij quidam dicunt: q hic per Iohannẽ intelligitur Marcus, qui fuit binomius, uocabatur enim Marcus, & Iohannes, sed parum refert, quem horum canonis ordinator denotauerit. Omnes quidem sancti. omnes de hoc numero sunt, quorum communio, & societas postulatur. ¶ Stephano: qui sanctitatis habuit præconium singulare, de quo in actibus apostolorum. c. 6. Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo, qui in hora disputationis plenus spiritusancto, intendens in cælum in concione iudæorum positus, uidit gloriam dei, & Iesum stantem ad dexteris uirtutis dei, & primus sui sanguinis effusione Christo testimonium perhibuit, unde & protomartyr. i. martyrum princeps appellatur. Qui & Christi imitatus uestigia, in passionis hora positis genibus uoce magna clamauit. Domine ne statuas illis hoc peccatum. Vnde in prosa de eo canitur. O Stephane signifer regis summi bone, nos exaudi proficue, qui es pro inimicis tuis exauditus. Paulus tuis præcibus Stephane te quodam persecutus Christo credit. Te Petrus Christi ministrum statuit, tu Petro normam credendi astruis, ad dexteram summi patris ostendendo, quem plebs fuerens crucifixit. ¶ Sequitur Matthia, qui sorte electus in apostolum, ut iret in locum, de quo præuaricatus ex iudas: ut fieret testis dominicę resurrectionis. Quæ sors (secundum beatum Diony.) non fuit nisi impetratio signi, quo eũ spũsanctus assumendum ostendit, & non Ioseph iustum, quem apostoli secum ex alijs statuerant orantes. Tu domine, qui nosti corda omnium, ostendere, quem elegeris ex his duobus unum accipere locum ministerij huius, & apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, ut abiret in locum suum, & dederunt sortes eis: & cecidit sors super Mathiam, & annumeratus est cum undecim apostolis. ¶ Barnaba, qui etiam signo, quod dedit spiritussanctus, segregatus est in apostolatus officium cum Paulo. unde Acto. 13. dixit spiritussanctus. Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus ministerij, ad quod assumpsi eos. Hic primus cum Paulo fuit apostolus gentium, & ideo a reliquis gentium, nobis scilicet est specialiter honorandus. unde Act.

ubi

Marginalia: Mat. 11. Inno. — Inno. — Cur repetit Stephani mentio. — Iohan. — Act. 6. — Iohan. — G — Dionys. — Act. 1. — Acto. 13. — Acto.

ubi supra. Tunc constanter Paulus & Barnaba dixerunt ad iudęos. Vobis oportebat primum loqui uerbum dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes: sicut præcepit nobis dominus dicens. Esa. 59. Dedi te in lucem gentium: ut sis salus mea usq; ad extremum terræ. ¶ Ignatio, qui gloriosissimus fuit martyr, apostolorum contemporaneus, gloriosissimæ uirginis matris dei pedissequus, & capellanus, beati Ioannis euangelistæ discipulus, qui sub Traiano imperatore condemnatus ad bestias Romam delatus, rogabat, ut sancti in eius passione non deficerent, qui protestatus est in theatro, ꝙ non ut malefactor puniretur, sed ut Christi discipulus. Qui bestias, quæ sibi de uirtute mansuebantur, contra se, ut deuoraretur, prouocabat, qui publice in hæc uerba prorurupit. Ignis, crux, bestię, ossium confractio, membrorum diuisio, tormenta diaboli, in me pro Christo ueniunt, ut Iesu fruar, ut hæc ipse in epistola, quam Romanis dixerit, scribit, qui cum esset in dentibus leonis, alta uoce, dixit. Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar: ut panis mundus inueniar. Qui (ut de eo Dionysius scribit) aliud in ore non habuit, nisi amor meus crucifixus est. Hic & multas laudes in diuersis epistolis de domini matre conscripsit. Et cum fuisset mortuus, inuenta sunt hæc uerba: Iesus Christus. aureis literis in corde ipsius scripta. De hoc sic ait beatus Bernardus super Psalmum. 90. Magnus est ille Ignatius auditor discipuli, quem dilegebat Iesus, martyr & ipse, cuius præciosis reliquijs paupertas nostra ditata est. Mariam in pluribus epistolis, quas ad eam scripsit, christiferam consalutauit. Egregius quidam titulus dignitatis, & commendatio honoris uniuersi. ¶ Alexandro, qui Papa fuit urbis, & orbis sextus a beato, ac sancto Petro: successor Euaristi in Papatu. Ab aureliano comite sub Adriano imperatore cum beatis Euentio, & Theodolo, post conuersionem Hermetis præfecti, & Quirini tribuni, Romæ martyrio coronatus est. cuius corpus Romæ apud sanctam Sabinam in altari summo quiescit. ¶ Marcellino, & Petro: quorum primus presbyter: secundus exorcista, cum Arthemio, & domo sua martyrio coronari meruerunt, quorum animas Dorothæus, qui eos decollauerat, uestibus splendidis, & gemmis indutas, uidit angelorum manibus in cęlum deferri, unde & Christianus est effectus. ¶ Consequenter nominantur sanctæ de fæmineo sexu, unde dicitur. Fælicitate, illustri fęmina uidua, matre septem filiorum Christianissimorum, Ianuarij, Fælicis, Philippi, Siluani, Alexandri, Vitalis, & Martialis, in conspectu matris diuersis suppliciorum generibus interemptorum, in quorum unoquoque speciale martyrium perpessa est. Et tandem a Publio præfecto sub Antonio Augusto, capite truncari iussa, datis prius filijs salutaribus monitis martyrium consumauit, quæ ob miram in tormentis sui, ac filiorum constantiam, & temporis prioritatem (siquidem ante consequenter nominatis passa est uirgines) in eorum recitatione nominum est prælata, ¶ Perpetua, priuilegio castitatis, & fidei etiam martyrio coronata. ¶ Agatha, uirgine, ac martyre sanctissima, quæ & uberum amputationem iussu quintiani præfecti in deciana persecutione passa, beati Petri apostoli uisitationem in carcere, & totius corporis sanitatem meruit, quę post passa multorum tormentorum genera, angelorum sanctitatis testimonium in sepultura accepit. qui tabulam hanc scripturam (Mentem sanctam spontaneam honorem deo, & patriæ liberationē) continentem capiti sancti corporis coniunxerunt, cuius postea uelo capitis paganorum populus ab incēdio ignis ex Scicilię monti bus irrumpentibus. & cathanensium ciuitas liberatur. ¶ Lucia, immobilis con

Mira laus de Ignatio.

Bernardus. Psal. 90.

H

stanciæ uirgineæ, quæ in pauperes distracto matrimonio, ac matri sanguinifluæ curationis beneficio apud sepulcrum sanctæ Agathe concesso, per gladium, & ignem contra dyabolum, eiusq; ministrum Paschasium præfectum loco, & fide immobilis triumphabat. ¶ Agna siue Agnete, nobili Romana, corpore inuencula, mente cana: quæ teste Amb. tredecimo ætatis anno mortem pro Christo moriendo perdidit, & uitam inuenit. Nam & mundi diuitijs, carnisq; delitijs sponsæ Christi inæstimabiles animę margaritas, ac clamydas auro charitatis textas pposuit. Octaua passionis die parẽtibus apud sepulcrum eius exequias agentibus, agno niue candidiore eius dextre adhærente, apparuit in choro sanctarum uirginum, dicens. Cum his omnibus lucidas sedes accepi. Nam & uiuens nuda ad lupanar, crinibus tamen melius tecta, quam uestibus ducta angelum præparatum ad uirginitatis suæ custodiam inuenit. Qui locum turpitudinis claritate circumfulgens stolam candidissimam induit uirginem, & ab omni carnis pollutione mundissimã conseruauit. ¶ Cecilia, clarissimo Romanorum genere exorta, quę euangelium Christi semper gerebat in pectore, non diebus, neq; noctibus a colloquijs diuinis, & oratione cessabat, & intus cilicio, foris uestibus deauratis ornata, cantantibus organis soli deo decantabat. Fiat domine cor meũ, immaculatum, ut non confundar. Hæc duos fratres Tiburtium, & Valerianum sponsum suum conuertit, Almachium tyrannum superauit, angelos dei couersus fratribus cum uernantibus sertis demonstrauit, & teste Vrbano Papa, Christo tanquam ouis argumentosa seruiebat. Et tandem militibus Christi confortatis in bullienti balneo percussa martyrium consummauit. ¶ Anastasia Prætextati illustrissimi Romani filia infideli Publio nupta, quæ cum largissimas facultates in pauperes, & sanctos, quibus sedulò ministrauit, distribueret: & eapropter arctissimo carceri manciparetur a marito: consolatorias epistolas a sancto Chrisogono martyre dedit, & accepit: & tandem ignis incendio triumphauit. ¶ Sed quæritur hic cum secundum probabilẽ sententiam per Iohannẽ hic in principio nominatũ non baptista, sed euangelista designatur, ut sup. dictũ est: cur in canone, sancti Iohannis Baptistæ mentio nominatim non habetur: cum tamen fuerit ante sanctus, quã natus Ipse quoq; Christi qui in hoc sacramento continetur, & sumitur preco fuerat, eum digito ostendit: baptizauit, & efficacissimo testimonio approbauit. Ad hoc respondet Alex. q. 37. par 4. In canone misse celebratur sacramentum dominicæ passionis, propter quod solummodo ibi cõmemorantur, qui passi sunt pro domino. i. martyres. Et illi dumtaxat, qui imitati sunt dominum ordine temporis, & conformitate euolationis, tales enim proprio dicuntur martyres. i. testes. s. passi Christi. Ipsum enim martyrum indicium est passionis domini: ipsa repentina euolatio est indiciũ uirtutis eiusdem. Neutrum conuenit Iohanni Baptistæ qui ante passionem domini passus est: & post passionẽ suã non euolauit: sed ad limbum descendit, propter quod in canone missæ non commemoratur. ¶ Sequitur. Et omnibus sanctis tuis, quorũ fides, & merita deo sunt nota, de quibus dicitur Iob. 25. Nũquid est numerus militũ eius. Intra quorũ consortium. i. fortis suæ participationẽ. quorũ indubitata est gloria. Nos offerentes ministerio, & uototae desiderio altaris hoc sacrificium: ut. s. cum eisdem sanctis tuis easdem beatitudinis fortes obtineamus, ut secundum orationem apostoli ad Ephe. 3. cõpræhẽdere possimus cũ omnibus sanctis; quæ sit latitudo, longitudo, & sublimitas, & profundũ. Scire ẽt supereminente scientiæ charitatẽ Christi, ut impleamur in omnem plenitudinẽ dei. Non æstimator meriti, quia ut dicit Esa. Oẽs iustitiæ nostræ sunt, sicut pannus menstruatæ. eiusdẽ. 64. Ideo non possumus

Margin notes: Ambro. — I — Quare nõ sit nominati memoria beati Ioãnis Baptistę in canone. — Iob. 25. — Esa.

præsumere quicquam de ostensione meritorum. Si enim tu pater cælestis,& clementissime iniquitates nostras obseruaueris, quis sustinebit? Non ergo intuitu nostrorum meritorum, nec in iustificationibus nostris ad beatorum consortium petimus admitti, scientes illud apostoli, q in hoc tpe reliquiæ secūdū electionē gratiæ salue fient: si aūt ex gratia, iā nō ex opbus ad Ro. 11. Rom.11.
Sed & cū fecerimus quęcunq; præcepta sunt nobis, habemus dicere secūdū Xpi sentētiā. Serui inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus. Luc. 17. Lu. 17.
Te ergo clementissime pater, qui non es meritorum æstimator: quia nō iuxta exigentiam meritorum retribuis citra condignum puniendo, dicente propheta in Psal. Non secundū peccata nostra fecit nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis, & supra condignum remuneres. Non enim Psal.
sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ad Ro. 8. Das enim mensuram bonā, & confertam, & coagitatā, Rom. 8.
& superefluentē. Non ergo ęstimator meriti. Sed ueniæ ās largitor admitte. Benignus .n. es, & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & præstabilis sup nequitia. Iohel. 2. Qui solus ueniā, largiris: siquidē solus peccata dimittis solus gratiā præstans, & gloriā. Nam & pater misericordiarū es, nō cōtinens in iras misericordias tuas, quæsumus. Quæsumus itaq;, ut ueniā largiendo ad consortiū sanctorū nos admittas, quia sic admitti solius indulgētiæ benignitatis, liberalitatis tuę est, sicut Dauid dicit. Benigne fac domine in bona uoluntate tua. &c. Vt de uiuis lapidibus ædificentur muri cælestis Hierusalem. Muri inquam, per angelorū lapsum rupti: non nisi tua benignitate ex nobis hominibus reparandi. Nisi enim tu domine ædificaueris domū in uanum laborant, qui ædificant eam. Neq; sufficientes sumus a nobis, tanquam ex nobis aliquid cogitare: sed omnis nostra sufficientia ex te clementissimo patre deo est. ¶ Sed contra illud, quod dicitur, non æstimator meriti uidetur esse multiplex scripturæ auctoritas, qua ostenditur deus esse ponderator meritorū. Nam. 2. Paral. 15 Erit merces operi uestro: sicut habetur Hiere. 31. Item Sap. 10. Reddet deus mercedē laborum sanctorū suorum. Et Eccle. 16. Misericordia faciet locum unicuiq; secūdū meritū operū suorū. Psal. Reddes unicuiq; iuxta opera sua. Item Mat. 5. Merces uestra copiosa est in cælis. Merces respectū dicit ad meritum sicut, & præmium. Item 1. Cor. 3. Vnusquisq; propriā mercedem accipiet secundū suū laborem. Et 2. Cor. 4. Quod in præsenti est momentaneū, & leue tribulationis nostræ; supra modū in sublimitate æternū pondus glorię operatur in nobis. Nō aūt aliter temporalia operantur æterna nisi per modum meriti. Itē. 2. Tim. 4. Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Et multa similia ad idem adduci possent, quibus ostenditur deus esse iustus iudex, & remunerator bonorum, & malorum. Non aūt potest esse iusta remuneratio: nisi fiat secundum æstimationem meritorum. Ad idem sunt auctoritates sanctorum patrum, & doctorū innumere, quibus docetur beatitudo esse præmium pro meritis. Quamuis facile potest dici ad textum nostrum, q ideo dicitur deus non æstimator meriti, quia non præcise præmiat secundum merita: sed ex sua liberalitate superaddit. Vnde ut dictum ēst, semper præmiat ultra meritum, & punit citra condignum. Nō ergo negat æstimationem meriti simpliciter, sed ęstimationem ad præmium merito præcise condignum. Ita q neq; excedat in pęmiando, neq; deficiat in puniendo, & hoc sufficit ad ueritatem textus nostri. ¶ Verum quia auctoritates illę uidentur innuere, q operibus nostris mereamur præmium ęternum, non inutiliter queri potest. Vtrum opera nostra, quæ temporalia sunt, mereantur beatitudinem, quę est ęterna. Pro cuius resolutione. Aduertendū pri

Margin notes: Iohel. 2. — Psal. 50. — K — 1. Cor. 3. — 2. Paral. 15. — Hiere. 31. — Sap. 10. — Eccle. 16. — Psal. — Math. 5. — 1. Cor. 3. — 2. Cor. 4. — 2. Tim. 4. — L — Opera nostra considerantur dupliciter.

mõ, ꝙ opera nostra dupliciter possunt considerari. Vno modo secundum se:ut a nobis operata uirtute nostra actiua naturali, quã accepimus in prima nostra constitutione. In qua facultatem accepimus libere operandi, siue opera bona, siue mala, secundum ꝙ dixit propheta. Anima mea in manibus meis semper. In manibus meis.i.in potestate mea, semper, ut per ipsam faciã siue bonũ, siue malũ & Eccle.15. Deus a principio constituit hominẽ: & reliquit illũ in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua. Si uolueris mandata conseruare, conseruabunt te. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod uolueris, porrige manũ tuam. Ante hominem uita, & mors, bonum, & malũ, quod placuerit ei, dabitur illi. ¶ Alio modo considerari possunt opera nostra, ut non solum sunt a nostra uirtute actiue, sed ad eorũ productionẽ concurrit cũ nostra uoluntate singulare donũ dei: quod gratiã appellamus, de quo loquitur apostolus.1. Cor. 15. Gratia dei sum, id quod sum. & gratia eius in me uacua non fuit: sed abundantius illis omnibus laboraui: nõ ego, sed gratia dei mecũ. Et beatus Aug. in de lib. arb. Gratia se habet ad liberum arbitrium, sicut sessor ad æquum. Sessor autẽ actiuæ regit, & mouet æquũ. Ita & gratia mouet uolũtatẽ ad aliquẽ actũ eliciendũ, uel operandũ.

Psal. 118. Eccle. 15. 1. Cor. 15. August.

M ¶ Est etiã aduertẽdũ; ꝙ ad actus meritorij rationẽ duo requiruntur in genere Primũ est libera eius electio. Secundũ eius ad præmij retributionẽ acceptatio. Primum requiritur ex parte elicientis, eius.s. qui meretur. Secundũ ex parte eius a quo præmium redditur. Propter primum actus naturali necessitate productus non est meritorius, sicut cursus solis, & astrorũ. In uoluntarijs enim neq; laudamur, neq; uituperamur. 3. Ethi. Meritũ aũt, ut distinguitur contra demeritũ, est actus imputabilis ad laudẽ. Propter secundũ actus bonus bonitate morali tantũ nõ gratuita, nõ est meritorius ad uitã, seu respectu beatitudinis. Talis enim non acceptatur a deo ad beatitudinem conferendam: quoniam actui morali, per bono facto extra gratiam nullus beatitudinis gradus correspondet in premio, cum dicat apostolus. Gratia dei uita æterna. ad Rom. 6 Et ad Eph. 2. Gratia estis saluati per fidem, & hoc nõ ex uobis. Dei.n.donũ est: non ex operibus, ut ne quis glorietur. Vnde potest actus meritorius sic notificari in genere. Actus meritorius est actus a uoluntate libere procedens, siue elicitus, siue imperatus ad retributionem alicuius premij acceptatus. Acceptatur autem actus ad præmij retributionem, quando aliquis bonum aliquod, seu præmium retribuit operanti, uel alteri, pro quo operatur intuitu talis operationis. Ita ꝙ tale bonum non retribueret nisi actus præcessisset. Ex quo patet, ꝙ homo iustus operibus iustitiæ nõ meretur illuminationem a sole, quia æque facit deus solem suum oriri super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Mat. 5.

Ad rationẽ meriti duo concurrunt.

3. Ethi. Rom. 6. Ephe. 2.

Actus meritorius quid.

Mat. 5.

N ¶ Diuiditur aũt cõmuniter meritum secundum doctores in meritum congrui, & meritum condigni. Meritum condigni super rationem meriti addit debitum reddendi præmium secundum iustitiam. Vnde meritum condigni est actus a uoluntate libere procedens ad retributionem præmij secundum debitum iustitiæ acceptatus. Dicitur secũdum debitum iustitiæ: quia si præmium quantum ad ualorem, aut dignitatem deficeret, uel excederet dignitatem, uel ualorem meriti, & hoc siue secundum proportionem geometricam siue arithmeticam. hoc est secundum iusticiam distributiuam, uel commutatiuam nõ seruaretur iustitia in præmiando. Hoc est: ꝙ talis præmiario non fieret præcise secundum iustitiã, sed uel secũdũ liberalitatem; si præmiũ excederet, uel citra iustitiã; si deficeret. ¶ Requiritur itaq; ad meritum de condigno, quædã æqualitas præmij ad meritũ secundum alterã duarũ proportionũ. Hæc aũt æqualitas attenditur uel ex natura actus, uel ex ordinatione pacto seu cõuentione

Meritum est duplex congrui ut condigni.

siue

siue etiam promissione acceptantis. Exemplum primi, ut dum merces commensuratur operi. Ita q opus secundum se tantum ualet pręmianti, quantū pręmium reseruatum. Ita q pręmians tantam utilitatem consequi potest ex opere merentis, quantam ex pręmio. Exemplum secundi, ut quando ex libera promissione, & conuentione promittitur tantum pro tali. Sic dicitur in parabola euangelica. Nonne ex denario conuenisti mecum? Amice non facio tibi iniuriam, scilicet dādo secundum conuentionem factam, tolle qd̄ tuum est, & uade. Matth. 20. Vbi iustitia seruata fundatur in conuentione: non in natura actus. Et siue sic, siue sic attendatur condignitas, siue ęqualitas, exigit opus meritoriū aliquid in operante, aliquid in opere, & aliquid in pręmiante. In operante, q sit amicus inimicus.n. secundum B. Aug. non est dignus pręmio, sed pœna. Et allegat magister in secundo dis. 26. Ex quo sequitur, q peccator nihil meretur de condigno apud Deū, quia non est amicus, sed inimicus Dei. Similiter enim odio sunt Deo impius, & impietas ei9. Sap. 14. Et ibidem 4.c. Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, q ordinetur ad utilitatem, uel honorem pręmiantem. Ideo opus existentis in gratia non ordinatum finaliter in Deum non est meritum de condigno. Si enim ad opus esse meritorium sufficeret sola coexistentia gratię, aut charitatis, tunc opus indifferens a tali operatum esset meritorium de condigno: quod implicat, tunc enim non esset indifferens. In pręmiante requiritur acceptatio, siue ordinatio actus ad pręmium tale. Hęc autem ordinatio in Deo, non est nisi diuina uoluntas, q̄ uoluit ab ęterno actum sic illicitum, uel imperatum esse meritum condignum tali premio, uel ex natura actus. uel ex sua pactione ac promissione, qua uoluit esse debitor talis premij sic operantis. Quo duntaxat modo actio temporalis esse potest meritum condignū premij ęterni. Semper enim premium ęternum est maius bonum merito tēporali. Et iustitia stricta non reddit melius bonum pro minore bono secundum se considerato: & naturalem eius, & intrinsecam bonitatem, q uerò est condignum, tantum est ex gratuita acceptatione diuina, sic se obligare uolente operanti. Meritum de congruo est actus liberè elicitus acceptatus ad aliquod bonum retribuendū, non ex debito iustitię. Et hęc non requirit dictas conditiones in operante in opere, & in p̄miante. Hoc modo opus bonū de genere factum ab inimico, sic acceptatur ad aliquod bonum retribuendū; ut bonus motus naturalis animę peccatoris, quo facit, quod in se est, sine quo non daretur gratia iustificās, est meritū gr̄ę de congruo. Similiter si aliquis bonum aliquod retribuit facienti opus bonū de gn̄e, non tn̄ ad honorē, uel utilitatem retribuentis, bonū illud factū est meritū de congruo boni retributi. Sic etiam si quis bonum excedens actum operantis nō ex debito pręcedentis pacti, sed nuda liberalitate donet non daturus illud, nisi operatio illa pręcessisset in pręmiando, talis operatio esset meritum de congruo: non de condigno. ¶ Per hęc respondetur ad q. motam per propositiones. Prima. Opus nostrum consideratum secundum intrinsecam suam bonitatē, quam habet pręcisè ex se, & uoluntate elicit sine gratia circūscripta, non est meritum beatitudinis, nec de congruo, nec de condigno. Probatur, quia nulli cōfertur beatitudo pp̄ opus elicitū ex naturali, aut morali uirtute hominis grā circūscripta. Statuit siquidem Deus secundū ordinē suę sapię, nullū fore glorificādū in patria, nisi fuerit prius gratificatus in uia. Sed nec actū aliquē premiare in patria beatitudine, cuius non fuit principium gratia uię. Vnde & oportet paruulos, qui nullum peccatū cōmiserūt, baptizari, ut gratiā recipiāt, si gloriā, & beatitudinē debeāt adipisci. Quapropter dixit apostolus. Si linguis hominum loquar, & angelorum &c. Et si tradidero

Matth. 20.

August.

Sap. 14.

Ad meritū condigni 4 requiruntur.

corpus

corpus meum, ut ardeam, charitatem autem, quæ est gratia, non habuero, nihil mihi prodest: ad uitam æternam scilicet. 1. Cor. 13. Et beatus August.
1. Cor. 13. B erant. Gratia sola est, qui diuidit inter filios regni, & perditionis. Patet hoc idem ex supra all gatis. Et sic intelligi potest illud beati Ber. in ser. de annunciatione dominica di. Credere oportet, quòd uitam æternam nullus promereri poterit bonis operibus suis. Sic loquitur glo. super illud Roma. 6 Gratia Dei uita æterna, ut intelligeremus nos Deum ad uitam, non nostris meritis: sed sua miseratione perducere. ¶ Secunda propositio, Opus bonum de genere, uel etiam mortaliter elicitum a uoluntate gratia non coexistente, nihil meretur, neq; temporale, nec æternum de condigno. Patet, quia deficit secunda conditio supra posita. s. dignitas ex parte operantis. Meritum enim de condigno, ut dicit Alex. de Ales ubi supra, est seruitium Deo dignè debito modo impensum. Existens autem in mortali peccato, non potest dignè exhibere seruitium Deo, quia in eo est dignitas peccati, per quod est in odio Dei. Operibus autem impij non præmium debetur, sed pœna tanquam operibus inimici. ¶ Tertia propositio. Opus bonum mortaliter extra gratiã factum de congruo meretur aliquod bonum spirituale, uel temporale. Patet, quia apud largissimum retributorem nullum bonum manet irremuneratum. Item multa bona dantur peccatoribus: non ex debito iustitiæ propter aliqua opera præcedentia, quibus non præcedentibus illa bona non darentur, ergo illorum bonorum opera præcedentia sunt merita. Tenet consequentia ex quid nominis meriti supra positi, quia talis operatio est libere elicita, & a Deo ad opus bonum retribuendum acceptata. Sunt ergo merita, & non condigna: ut patuit ex propositione secunda: ergo sunt merita de congruo. Præterea multa bona concessa legimus infidelibus: & etiam idolatris intuitu quorumdam bonorum operum. Sic enim legitur de Achab impio rege Israel. 3. Reg. 21. Nonne uidisti humiliatum Regem Achab coram me, quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malũ in diebus eius. Item de Rege Nabuchodonosor idolatra similia habentur in Daniele. Præterea peccatori facienti, quod in se est, dat dominus gratiam, quam non daret, nisi quod in se est, faceret, secundum illud Zach. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Et Iac. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit uobis. Meretur ergo peccator gratiã de congruo, faciendo, quod in se est, quod est bonum spirituale. ¶ Forte quæris. Quid est facere, quod in se est? Respondet Alex. par. 3 q. 69. arti 3. Ad uidendum inquit, quid est facere, quod in se est: est notandum, quod in quolibet homine per naturam est recta ratio: & hæc rectitudo boni est notio indita a creatore, qua quælibet anima potest cognoscere suum principium. s. Deum: secundum illud. Psal 99. Scitote: quoniam dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos. Per hoc enim, quòd quilibet naturaliter scit se non semper fuisse: scit se factum esse: & ita scit se habere principium, & scit, quòd ab illo principio habet, quicquid habet, & non a se. Scit etiam, quòd ab illo petere bonum, quodcunq; per illum debẽt suppleri omnes sui defectus. Si ergo secundum istam notionem operetur homo, suo arbitrio recurrẽdo ad illum, quem scit suum esse principium: & quẽ scit esse adorandum, & petit ab eo lumen cognitionis fidei, & boni, facit, quod in se est: & hoc est facere, quod in se est generaliter in quolibet homine. Plus autem est in fideli existente in peccato mortali de lumine, quia ipse habet fidem informem: quia sine charitate. Hæc autem fides informis radiat ad duo. s. ad diuinam iustitiam, damnantem reprobos: & ad diuinam misericordiam saluantem iustos. Ex primo creabitur timor in eo, & ex secundo spes, & hoc est facere, quod in se est. Hæc Alex. Ex quo hoc elicitur, quod iste

Margin notes: Alexand. — P — In quo consistit & fundatur condignitas operis, & operãtis ad præmium. — 3. Reg. 21. — Zach. 1. — Iac. 4. — Alex. — Facere quod in se est, quid est. — Psal. 99. — Alex.

facit, quod in se est, qui illuminatus lumine rationis naturalis, aut fidei, uel utroq; cognoscit peccati turpitudinem: & proponens ab ipso resurgere desiderat diuinum adiutorium, quo posit a peccato mundari, & Deo suo creatori adhærere. Hæc facienti Deus gratiam suam tribuit necessariò necessitate non coactionis, sed immutabilitatis, ut ibidem declarat. Alex. Statuit. n. Deus hęc facienti infundere gratiam per quam a criminibus emũdatur. Inde dicit Apostolus ad Ephe. 5. Surge, qui dormis, & exurge a mortuis. i. operibus mortis, faciendo, quod in te est: & illuminabit te Christus. ¶ Quarta propositio. Comparando opera secundum se, & intrinsecam bonitatem, quam habent ex voluntate eliciente ad primum beatificum, bona opera ex gratia facta præmij beatifici, nullatenus merita sunt condigna. Illa propositio patet per illud Apostoli ad Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item. Esa. 64. Quasi pannus menstruatæ uniuersæ iusticiæ nostrę. Item Luc. 17. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite: serui inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus. Ex quibus patet, quòd opera nostra imperfecta etiã, quia alias debita, & propter creationem nostram de non esse ad esse, & propter redemptionem a damnatione, & propter iustificationem ab impietate &c. non sunt condigna præmio futuro in beatitudine. Probatur etiam ratione, quia inter meritum de condigno, ꝙ præmium, est quædam commensuratio, & æqualitas ualoris. Sed inter opera nostra, & præmium beatificum nulla est proportio, aut æqualitas considerando opera secundum intrinsecam bonitatem, vt sunt a voluntate nostra. Nam opera nostra sunt temporalia: & quasi momentanea, præmium verò perpetuum. Deniq; uisio beatifica, & fruitio, quæ dantur in premio, sine comparatione perfectoria sunt quocũq; actu viatoris in Deũ relato. Vnde dicit doctor subtilis, quòd si Deus per unicũ instans duntaxat conferret homini beatitudinem, claram. s. Dei visionem, & concomitantem fruitionẽ, sufficienter remunerasset omnia opera bona, quę homo toto tempore uitæ suæ perfecit, propter magnam perfectionem beatitudinis, & immoderatũ eius excessum super omnia opera nostra. ¶ Quinta propositio. Considerando dignitatem operis meritorij ex gratia coefficiente cum libero arbitrio, & ex spiritussancto mouente, atque ex diuina promissione, & ordinatione eius ad præmium beatificum, opera nostra ex gratia elicita sunt meritoria præmij beatifici de condigno. Patet per autoritates in principio huius dubij adductas, quę innuũt; ꝙ beatitudo sit præmium merces nostrorum operum, & ita opera nostra merita: sed dignus est mercenarius mercede sua. Luc. 10. Ideo Apostolus ait. Reposita est mihi corona iustitię, quã reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Qđ autem redditur secundum iustum iudicium, videtur esse merces condigna. Item glo. super illud psal. Misericors, & miserator, & iustus dominus dicit. Misericors est, cum expectat: miserator, dum iustificat: iustus, dum remunerat. Item Act. 5. Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Item Aug. li. 5 contra Iulianum c. 5. Deus primò eligit indignum, sed eligendo facit dignum. Item Grego. 19. moral. Gratia ueniens facit, ut digni simus ascendere ad cælestia. Et Ansel. in Monologion. Si creatura rationalis, quæ eminet omnibus creaturis, amet Deum; nihil potest esse pręcium huius nisi Deus. Multa ad idem adduci possunt. Item Beda in Hom. de filijs Zebedęi dicit. Ita igitur præmia pollicetur electis, ut & digna præmijs merita præmõstret. Ecce aperte dicit digna merita præmijs, & loquitur de præmio æternæ beatitudinis. Probatur etiam ratione, quia meritum condigni requirit ęqualitatem quan-

Marginal notes: Alex. — Eph. 5. — Q — Opera nostra quõ nõ sunt condigna. — Rom. 8. — Esa. 64. — Luc. 17. — R — Luc. 10. — 2. ad Tim. 4. — Act. 5. — August. — Grego. — Ansel.

dam cum præmio secundum iustitiam. Hoc autem est in proposito cum ceteris requisitis supra positis. Nam æqualitas est ex mouente primo, quod est spiritussanctus, qui per gratiam mouet volūtatem. Hic autem est bonum infinitum, ratione cuius opus meritorium æquatur pręmio obiectiuo, quod est Deus trinitas: de quo Gen. 15. Ego merces tua magna nimis. Vnde & spiritussanctus est pignus hęreditatis nostrę 2. ad Cor. 1. Est etiam ęqualitas ex parte mouentis secundi, quod est gratia respectu præmij formalis, quod est visio, & fruitio, & hoc in virtute etsi non actu sicut semē arboris, in quo est virtus ad totam arborem. Per gratiam etiam fit opus velut Dei formæ: & opus consors diuinæ naturæ. Adoptamur enim per gratiam in filium: cui debetur hæreditas ex ipso iure adoptionis: secundum illud ad Rom. 8. Si filij, & hęredes. Ex parte Dei promittentis est iustitia in reddendo. Iustum. n. est, ut seruetur promissum. Hinc dicitur mercenario. Tolle, quod tuum est. Non reddere autem suum, iniustum esset. Hæc autē iustitia nō est ex natura actus: sed ex liberalissima Dei promissione, qui volens se debitorem constituit: & sua uoluntate se obligauit tali operi tantum reddere pręmium: & ita surgit ibi condignitas ex ueritate pollicentis, quia stante illa domini pollicitatione, iustum est reddere, & iniustum non reddere, licet illa iustitia ex sola liberalissima uoluntate Dei pendeat tanta pręmia pollicentis. Et istę propositiones concorditer sunt de mente Alex. par. 2. q. 69. sancti Thom. 1. 2. q. ulti. sancti Bonauen. dist. 26. secundi. & doctoris subtilis, & aliorum. ¶ Et per hoc facile exponuntur autoritates hincinde allegatæ. Quarum aliquę loquuntur de opere nostro considerato quantum ad substantiam actus, prout ex libero arbitrio. Alię uerò de eis, secundum quòd sunt a spiritussancto, & a gratia. Vnde breuiter utrumque compręhendens S. Bonauen. dicit. Opus meritorium consideratum in comparatione ad uoluntatis, seu arbitrij libertatem, & dispensatoris liberalitatem: & temporis opportunitatem, est opus meritorium merito congrui. Comparatum uerò ad gratiæ dignitatem, ex qua fit opus mouente spiritussancto ad pollicentis ueritatem, & operis difficultatem, sic est meritum condigni. Nam in hoc opus arduum est: quia est supra uires uoluntatis elicientis in eo, quod homo eleuatur supra seipsum, & bono proprio pręponit bonum æternum, hinc tale genus operis ęterna remuneratione dignum est. Hæc S. Bonauen. Gratia etiam, per quam sic uoluntas eleuatur, eo modo, quo pręmium est infinitum, ipsa est infinita, quia gratia uix non distinguitur realiter a charitate patrię, nisi forte sicut pars a toto. Nam gratia est charitas, quæ manet in patria fide, & spe euacuatis. Nūquam enim excidit charitas: ut dicit Apostolus 1. Cor. 13. Et gloria ipsa est gratia consummata. Et ita sicut nec oculus uidit, nec auris audiuit &c. quæ pręparauit Deus diligentibus se. Ita nec intellectus uiatoris compræhendit perfectionem gratiæ uirtualem, quia non potest perfectē, & compræhensiue cognosci gratia, nisi & pręmium cognoscatur, quod est effectus eius tanq̄ causæ meritorię. Sic etiam licet ex natura rei Deus nullius creaturæ potest esse debitor, tamen ex natura suæ immutabilis ueritatis, & liberalis ac uoluntatiæ pollicitationis se potest facere debitorem suę creaturę. Ita etiam, quòd stante sua promissione, qua pollicitus est dare uitam æternam seruantibus sua mandata, non posset sine iniustitia subtrahere eis pręmia repromissa. Licet enim simpliciter nullius est debitor, & posset non dare præmium æternum creaturę suæ, sicut potest differre, etiam creaturam annihilare, tamen stante promissione, & ordinatione eius ad uitam nec potest annihilare, necnon dare uitam æternam promissam. Nam hæc ordinatio, & promissio nihil aliud est nisi actus diuinæ uoluntatis, quo uult illi quandoque dare uitam.

Gen. 15. | 2. ad Cor. 1. | Roma. 8. | Math. 20. | Alex. | S. Thom. | S. Bona. | S. Bona. | 1. Corin. 13.

Q̄ō Deus est debitor hominis sua uolūtate nō rei necessita re.

An Deus potest tollere uel mutari.

Illa ergo uoluntas: cum sit immutabilis, non potest stare cum uoluntate nō reddendi. Eadem igitur necessitate qua non potest solui scriptura. Ioh. 10. Nec iota vnum perire. Matth. 5. & Luc. 16. etiam non potest non reddere promissa. Scriptum autem est. Vbi sum ego: illic & minister meus erit. Ps, quos dedisti mihi, uolo, ut ubi sum ego: & illi sint mecum: ut uideant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Hæc autem uisio beatitudo est, & uita æterna. Ibidem. Hæc est uita eterna, ut cog.te solum Deum, uerum, & quem misisti Iesum Christum. Et licet promissio ipsa sit contingens: sicut & prædestinatio: & quæ promisit, potest non promisisse, & prædestinatum non potest saluare in sensu diuiso, quia potest non prædestinasse: tamen non potest promissum non seruare in sensu cōposito. Hinc 2. ad Timot. 2. dicitur. Non potest negare seipsum Glo. interli. Non potest negare seipsum, qui est ueritas, quod faceret, si dicta sua non impleret, & si per impossibile promissum non seruaret: uerax non esset, Ita si premium promissum mandata eius seruantibus non daret, iniustus esset. Sicut in humanis, omne promissum; licet sponte, & uolūtate cadit in debitum. Si ergo debitor noster est Deus sua misericordi uoluntate: non rei necessitate. ¶ Sed contra potest opponi. Eadem ratione sequitur, ꝙ gratia prima caderet sub merito de condigno, quod est contra omnes doctores: & Apostolum ad Roma. undecimo. Si ex meritis: iam gratia non est gratia. Vnde sicut impliecat gratiam non esse gratiam posita constantia subiecti; ita implicat gratiā esse ex meritis, & tamen sequitur, quod dictum est: quia sicut ordinauit Deus se daturum premium seruāti mandata ex gratia, ita ab æterno ordinauit dare gratiam facienti, quod in se est. Sicut ergo seruans mandata meretur gloriam de condigno: ita faciens quod in se est, meretur gratiā de condigno. Respondetur, quòd faciendo, quod in se est, non meretur primam gratiam, quæ est gratia iustificans peccatorē de condigno: licet mereat de congruo. Nec est par ratio, quia preter ordinationem Dei, qua uult dare præmium sic facienti, ad condignitatem meriti duo requiruntur, quæ in proposito deficiunt: ita ꝙ condignitas operis ex tribus pendet. s. ex dignitate operantis: ex commen'uratione operis, ex acceptatione præmiantis. Ex dignitate operantis: ut. s. operans sit persona digna. hoc est non sit indigna nō inimica. Vnde peccator, quia inimicus Dei est: nihil mereri potest de condigno ut supra. Commensuratio operis, & hoc uel est natura operis, uel ex principio operandi. Modo opus meritorium, ut dictum est propter gratiam, ex qua elicitur, & spiritumsanctum inhabitantem per gratiam mouentem commensuratur premio tam obiectiuo, quam formali. Nihil tale est in peccatore, qui nec habet spiritumsanctum inhabitantem: nec donum supernaturale gratiæ commensurabile. Nullum enim donum gratiæ gratis datę commensurabile est gratiæ gratum facienti. Et ideo licet Deus acceptet opus faciendi, quod in se est ad gratiam infundendam, quam alias non infunderet, tamen deficiunt alia duo correquisita, & ita non est eadem ratio hic & ibi. Et illa tria includuntur in hac particula descriptionis meriti de condigno: qua dicitur. Ad retributionem præmij secundum debitum iustitiæ acceptatus: ut ibidem est declaratum. Et tantum de illo dubio.

Ioh. 10.
Matth. 5.
Luc. 16.

An aliquis possit mereri primā gratiā de condigno,

Rom. 11.

DE PERSONA PER QVAM PETI-mus patrem ueniæ largitionem.

LECTIO LX.

A
ER Christum dominum nostrum. ¶ Hæc est tertia particula partis secundæ sextæ partis principalis canonis, in qua inducitur persona, per quam petimus patrem ueniæ largitorem admitti ad consortium beatorum. Et subdiuiditur in duas portiunculas. In prima facit, quod dictum est. In secunda concludendo per totum canonem: reducit in eum, qui circa confectionem corporis Christi operatur trinitas benedicta, ibi. Per quem hæc omnia bona semper creas &c. ¶ Circa primum dicit. Per Christum dominum nostrum. qui ueniã quam nobis pater cœlestis largitur, meruit, & cœli ianuam primò aperuit. In quo sctõrũ cõsortiũ, quod petimus, celebratur, ubi & ipse Xps oleo lætitiæ præ participibus suis unctus, & perfusus, primus patri æqualis ad dexterã eius residet, forma præ filijs hominum speciosus. Et hic non respondetur, amen: sicut in prioribus orationibus propter connexionem uerborum statim sequentium, in quibus est relatiuum, cui antecedens est quod hic dicit, Christum dominum nostrum. Sequitur enim. Per quem scilicet Christum. Habent ergo condependentiam ad priora, sicut relatiuum dependet ad suũ antecedens, quæ ut non soluatur, nihil interponitur. Vel secundò, quia sacerdos secretè hanc petitionem facit, ita ut eius uerba a circunstantibus ministris audiri non possint, & nemo est circunstantium, qui respondeat, amẽ. Verum hæc ratio non parum facit: quia sic concluderet, ꝙ etiam in prioribus orationibus dici non deberet, in quibus tamen sacerdos celebrans secũdum Romanæ Ecclesiæ ordinem, dicit amen, ergo & hic dicere posset secretè. Ideo tertiò dicunt quidam, ꝙ ideo omittitur, amen: quia angeli sancti, qui huic ministerio adesse creduntur: affectantes, quòd nos petimus suo consortio adiuuari: respondent amen. Hæc clausula quantum ad singulas dictiones eius frequenter exposita est. Ideo hæc sufficiant.

Expositio uerboꝝ, per Christũ dominum nostrum.

B ¶ Per quem hæc omnia dñe semp bona creas, sanctificas, uiuificas, benedicis, & pstas nobis. ¶ Hęc est secunda portiuncula, in qua ea, quæ circa corporis Christi confectionem acta sunt, reducit in Christum patris filium dominum nostrum. Et primò ea, quæ sunt ex parte sacramenti. Secundò ea, quę sunt ex parte personarũ in sacramento operantium, ibi. Per ipsum, & in ipso. ¶ Circa primum potest littera tripliciter exponi, secundum triplicẽ huius pronominis hæc demonstrationem. Potest enim demonstrare panis, & uini substantiam demõstratione simplici secundum Alex. quia quę demonstrat modo non sunt; sed fuerunt præsentia. Est ergo simplex pronominis demonstratio, sicut uerbis uerbi confusio. Potest ergo demonstrare panis, & uini substantiam, quæ fuerunt materia sacramenti: & quarum species præsentes sunt sacramentum. Potest etiam rem sacramenti præsentem demonstrare: carnem scilicet Christi, & sanguinem. Potest etiam demonstrare eos, qui simul offeruntur in hoc sacramento, qui membra sunt Christi: constituentes corpus eius mysticum ibi significãtum: non autem contentum. Secundum primam expositionem dicitur. Per quem scilicet dominum nostrum Christum mediatorem; qui se fecit rem huius sacramenti. Hæc omnia scilicet panis, uini, & aqua: quæ ibi

Alex.

fuerant substantias. Semper bona. Vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat,& erant ualde bona. Gen. 1. Creas condendo naturam. Sanctificas, consecrando materiam. Viuificas, transsubstantiando creaturam in uiuam. s. Christi carnem, & sanguinem. Benedicis, accumulando gratiam, quæ plus in hoc opere relux it, quam in cæteris. Creas inquam, secundum causas primordiales, hoc est secundum rationes ideales, secundum quas rationabiliter facis, quicquid operaris, ut dicit Aug. Sanctificas secundum causas sacramentales: quæ sunt uerborum forma, consecrantis potestas, & intentio. Viuificas, secundum causas effectiuas principales, quæ sunt tua uoluntas, & beneplacitum: qua ipsas transsubstantias, ac conuertis in alias uiuas substantias. Benedicis, secundum causas salutares. Et præstas nobis, secundum causas liberales. ¶ Vel secundum Alb. Hęc semper bona creas, per naturę constitutionem. Sanctificas per uerbum, & orationem. Viuificas, per uitalem conuersionem. Benedicis per gratiæ exuberationem Et pręstas nobis, per liberalissimam largitionem. ¶ Secundo modo exponitur, ut hæc demonstrat rem contentam, sic. Per quem hæc omnia bona, carnem. s. & sanguinem: semper bona, quantum ad omnem speciem boni. Sunt quippe bona utilia ad reformationem uitæ labentis spiritualis. Honesta ad rememorandum opera salutis. Delectabilia, ad promotionem summę, & intimæ deuotionis. Creas, ipsa in sacramentum adducendo. Sanctificas sacris uelamentis obtegendo. Viuificas, increatæ uitæ uniendo. Benedicis, spiritualibus donis, & beneficijs implendo. Et præstas nobis, misericorditer largiendo. ¶ Tertio modo prout hæc demonstrat signatum, & non contentum, potest sic exponi secundum Alex. Implorata enim admissione peregrinantium ad consortium sanctorum, subditur commendatio trinitatis, ut sic captata Dei beniuolentia facilius impetretur, quod intenditur. Commendatur igitur pater ex autoritate maiestatis, ibi. Per quem hæc omnia. Filius ex inmensitate uirtutis, ibi. Semper bona creas. Spiritussanctus, ex connexione unitatis, ibi. In unitate spiritussancti, in particula sequenti. Virtus ergo filij commendatur in eo, q potest omnia ex nihilo creare ibi. Per quem hæc omnia: semper bona creas: & a peccatis purgare ibi. Sanctificas. & gratia, & uirtutibus uiuificare, ibi. Viuificas, & uiuificatos, & purgatos gloria remunerare, ibi. Benedicis Vt sic insinuetur, quod est Deus naturæ, largitor ueniæ, autor uitæ, & rex gloriæ. ¶ Dicitur ergo. Per quem. s. Christum. Domine sancte pater cuius est autoritas maiestatis. Hæc omnia bona, idest omnes hoc sacramento significatos, nos. s. in multitudine tuarum miserationum sperātes, ut nobis partem cum sanctis tuis dones in gloria stabilitatis. Creas, in natura bona constituēdo. Dicit enim Augu. 1. de doc. chri. quia bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. Sanctificas, in ipso a peccatis purgando, ipso petente Ioh. 17. Pater sancte sanctifica eos in ueritate. Per quem. Viuificas, gratia, & uirtutibus ad uitam pręparando. Nam & ipse obtulit pro uita mundi. Per quē: Benedicis, uiuificatos gloria coronando. Ipse est, qui in iudicio dicet. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. Matth. 25. Per quem & olim patribus ueteris testamenti benedixisti, propter ipsum, qui ab eis secundum carnem fuerat descensurus. Per quem. Et pręstas nobis, bona gratiæ, & glorię: sine quibus nemo attingit consortiū beatorum. ¶ Sed hic quis dubitaret circa hunc textum: Cum pater cœlestis causa est immediata omnis esse, & creaturę: autor etiam sanctitatis, & principium uitæ, omnisque benedictionis origo, quomodo hic dicitur creare, sanctificare, uiuificare, & benedicere per filium. ¶ Respondetur, ex quo pater est agens rationale recognoscens omnia opera sua; antequam fiunt: necesse

Margin notes: Gen. 1. — Augus. — Alber. — C — Alex. — Commendatur pater ex autoritate maiestatis. — Quo dicitur pater creare per filium. — D

est:quod apud se habeat rationes ideales, & exemplares rerum fiendarum. Habeat, inquam, apud se in esse cognito: secundum has producit, quæcunq; producit: ut cognoscens & rationabiliter operetur. quemadmodum dicit Philosophus 7. Metaph. Domus extra in re fit a domo intra in mente, quia domificator antequam construat domum realem: præconcipit in mente, qualiter partes domus componat, & ordinet: ut artificiose cōstruatur. Cum autem filius procedit a patre per modum intellectus, quia ut uerbum patris, in quo tanquam in imagine perfectissima relucet, nedum omnis paterna perfectio, sed omne creabile a Deo, propter quod secundum Aug. 15. de tri. c. 13. uerbum generari dicitur de scientia patris, uocaturq; ars patris omnipotentis. Ars plena rationum omnium uiuentium, secundum illud. Quod factum est, in ipso uita erat. Cum igitur pater summus artifex producit aliquid extra se: quia præconcipit per artem dicitur operari: & sic per filium, qui ars est patris. Et ita dicitur creare per filium. Non tamen ut præpositio per, sit nota principij formalis producendi, quomodo ignis calefacit per calorem, & creatus artifex operatur per artem. Nam filius non est ars patris formaliter, sicut nec est sapientia patris formaliter. Non enim pater sapit sapientia genita: sed formaliter sua essentia: quæ est essentialis cognitio, sapientia, & ars patris. Siquidem nihil pater recipit a filio, sed omnia habet a semetipso. Nec creat per filium, ut per, sit nota causę instrumentalis, sicut sector lignorum secat per securim, sicut per instrumentum, quoniam filius nō est instrumentum patris, quia non minor patre. Sed creat per filium, ut per, dicit principij identitatem consubstantialem, ut tantum sic dicere. pater creat per filium tanquam per unum secum consubstantiale principium. Vnde nihil aliud est patrem creare per filium, quam patrem, & filium a se productum unum esse creaturæ effectiuum principium unum. s. creatorem. Et licet uerissime dicatur & pater creare per spiritumsanctum, quia pater & filius, & spiritussanctus sunt unus dominus, omnipotens creator, & omnium rerum finis, & principium, tamen ea, quæ ordinem habent ad intellectum, specialiter attribuuntur filio, sicut quæ habent ordinem ad uoluntatem, attribuuntur spiritui sancto, quia sicut filius a patre procedit per modum intellectus, ut uerbum, ita spiritussanctus procedit ab utroq; per modum uoluntatis, ut donum. ¶ Sed diceres, ex illo sequeretur: ꝙ licet conuenienter E diceretur pater creare per filium, non tamen sanctificare, uiuificare, & benedicere, quia cum illa sint dona habentia ordinem ad uoluntatem, quia gratiose & liberaliter donata attribui debent spirituissancto: & sicut dicit creare per filium, dicatur sanctificare per spiritumsanctum. Ad hoc respondet, ꝙ proprie, & uere dicitur pater sanctificare, uiuificare spiritualiter, & benedicere per spiritumsanctum: tamen nihilominus proprie, & ex alia causa id attribuitur filio. Nam quia filius solus est incarnatus, passus, & mortuus, ut humanum genus in Adam perditum, patri reconciliaret: factus est causa meritorij totius boni spiritualis: quod homini confertur ad salutem. Neq; unquam post lapsum Adæ alicui homini collata est gratia, nisi propter Christi passionem exhibitam, uel exhibendam, quam ut sic acceptauit tota trinitas tanquam meritum gratiæ conferendæ, secundum hoc igitur, quia Christus in assumpta humana natura meruit, ut nobis a patre gratia, sanctitas, spiritualis uita, & benedictio conferatur, conuenienter dicitur pater per filium sanctificare, uiuificare, & benedicere, & illo modo intelligendo per, nō dicit identitatem principij consubstantialem; sed circunstantiam causæ meritoriæ. Quo etiam dicimus patrem aliquid dare per sanctos. i. per merita sanctorum, non quod meritum sit causa, uel ratio præbens patri facultatem

Aug.

Ioh. 1.

operandi, ficut calor igni præbet facultatem calefaciendi, fed quia eft aliquod acceptum a patre in ordine ad collationem talis boni. Et illo modo patet, quòd pater non fanctificat per fpiritumfanctum, quia fpũffanctus non eft caufa meritoria fanctificationis noftræ, ficut nec filius fecundum naturã diuinam, fed fecundum tantum eam, in qua fatisfecit pro nobis, i. fecundum naturam mortalem affumptam. ❡ Per ipfum, & cum ipfo, & in ipfo, eft tibi Deo patri omnipotenti in unitate fpũffancti, omnis honor, & gloria. Per omnia fecula feculorum Amen. ❡Hæc eft ultima portiuncula, & conclufio canonis, in qua reducit ea, quę circa corporis Chrifti confecrationem acta funt, in Chriftum ex parte perfonarum in facramẽto operantium, perfonarum fanctifsimæ trinitatis: unde dicitur. Per ipfum. Chriftum. f. filium tuum: per quem hæc omnia quæ offerimus, creas, immo & totum mundum, & omnia, quæ in eo funt. Ipfe enim eft uerbum per quod Iohanne teftante omnia facta funt, & apoftolo ad Hebr. 1. per quem fecit & fęcula. per quem opus humanæ redemptionis perfecifti, & ruinam angelicam reftaurafti. Per quem hæc oĩa bona: panem uinum & aquam creata fanctificas, uiuificas, benedicis. i. das uirtutem purgandi, uiuificãdi, glorificandi: & præftas nobis fanctificata, & tranffubftantiata, ut fint nobis in fubfidium purgationis, uiuificationis, & glorificationis. Per hunc quafi per mediatorem. 1. Tim. 2. Mediator Dei, & hominẽ homo Chriftus Iefus. tibi honor & gloria. Omnes quidẽ rationales creaturæ, & intellectuales, homines fcilicet & angeli tibi canunt gloriam: te honorificant: quia tuum iftum unigenitum dignatus es mittere, & opera tam gloriofa, tam magnifica exercere. Vnde fupra in præfatione dicitur. Per quem Chriftum dominum noftrum, maieftatem tuam laudant angeli, adorant dominationes &c. Et Paulus ad Ephe. 3. In Chrifto Iefu domino noftro fiduciam habet, & acceffum ad patrem, ad quem flectit genua: ut ibi dicitur. Rurfus per ipfummet filium tuum Chriftum tibi honor, & gloria, in miraculorum fuorum operatione, in quibus per filium glorificatus eft pater: ut expresfè habetur Ioh 9. in illuminatione cæci nati. & Iohan. 11. in refufcitatione Lazari: cuius infirmitas non effe ad mortem, fed ad gloriam Dei Chriftus ipfe afferuit. Idipfum de cæcitate illuminati difcipulis quærentibus, quia peccauerit, ut cęcus nafceretur. Refpondit. Nec mirũ, qm̃ ipfe in fuis operibus gloriam fuam nõ q̃rit: fed honorificat patrem. ❡Sequitur. Et cum ipfo omnia. f. honor, & gloria: quia cũ ipfo eft tibi patri unum effe diuinum: per quod tecũ eft unus Deus: ipfo dicente. Ego, & pater unum fumº. f. in effentia, quã per generationẽ te cõmunicante accepit. Pater inquit, quod dedit mihi maius eft oĩbus: hoc eft diuina effentia, qua maius nihil cogitari põt. Eft. n. fecũdũ Dam. pelagus infinitę fubftãtiæ, q̃ quia indiuifa eft in filio: merito cũ ipfo eft tibi honor, & gloria, quia tibi eft coæqualis maieftate, & potentia. Hinc apoftolus. Qui cum in forma Dei effet: non rapinam arbitratus eft fe effe æqualem Deo. Eft & coæqualis duratione, quia coæternus. Sicut dr̃ in fymbolo Athanafij: una eft diuinitas æqualis gloria, coæterna maieftas. Quod et̃ Propheta innuit in perfona p̃ris loq̃ns. Ego hodie genui te. Hodie. i. in æternitate: ubi nihil futurũ, nihil p̃teritum: fed hodie continuũ. Vnde blafphemantibus iudæis r̃ndens dñs ait Iohan. 8. Antequam Abraam fieret: ego fum. femper eft: quia immutabiliter eft. Eft & coæqualis beatificatione fui: & omnium electorum. Sui: quia ex fe naturaliter beatus: licet non a fe eadem beatitudine, qua & p̃r. Ioh. 5. Sicut p̃r habet uitam in femetipfo, fic dedit & filio habere uitam in femetipfo. Vna fiquidem neceffaria cognitio compræhenfiua fummæ diuinæ naturæ: una eiufdem æterna fruitio patris, & filij. Omnium electorum: quia in eius faciem omnes defiderãt

Marginalia: F (beside "Per ipfum, & cum ipfo"); Ioh. 1.; Heb. 1.; 1. Tim. 2.; Eph. 3.; Ioh. 9.; Ioh. 11.; G (beside "❡Sequitur"); Damafce.; Phil. 2.; Ioh. 8.; Ioh. 5.

prospicere angeli,& homines. Vnde & ipse ait. Hæc est uita æterna,ut uideant te patrem,& quem misisti Iesum Christum solum uerum Deum.Ioh. 17.Idcirco tibi patri cum ipso omnis honor,& gloria:cum quo operaris omnia,cum ipso disponendo,& regendo per spiritum creata.unde Ioh.5.Pater meus usq; modo operatur & ego operor. Et sequitur. Quæcunq; ille facit, hæc & filius similiter facit. ¶ Sequitur. Et in ipso. est tibi honor, & gloria: in quo tanquam in imagine, & immenso exemplari tuo reluces perfectissime.Ipse enim imago est Dei inuisibilis,primogenitus omnis creaturæ: qm̃ in ipso condita sunt uniuersa in cœlis,& in terra,uisibilia, & inuisibilia,siue throni,siue dominationes:siue principatus, siue potestates,omnia per ipsum,& in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constat. ad Col.1.Ipse est splendor gloriæ, & figura substantiæ patris, portans omnia uerbo uirtutis suæ.ad Heb.1. In ipso perfectissimè repræsentaris. Vnde Philippo petenti.Ostende nobis patrem,respondit.Philippe,qui uidet me: uidet & patrem.Ioh. 14. Nec solum tu pater in ipso reluces, sed & omnia, quæ sunt in tua scientia.Nam & uerbum est:& notitia omnium, quæ in paterna memoria sunt declaratiua, ut B. Aug. In ipso.n.tanquam in speculo limpidissimo teipsum, & omnium creaturarũ rationes intueris. Est.n.emanatio uirtutis,& claritatis omnipotentis Dei sincera.Candor lucis æternæ: & speculum sine macula Dei maiestatis,& imago bonitatis illius.Sap 7. In quo & beati oium,quorum uoluerint,facies contemplantur. In ipso quoq; est tibi pater honor,& gloria tanquã in eo,in quo semper, & substantialiter existis. Tu.n.in ipso,& ipse in te ꝑ circumincessionem admirabilem semꝑ existis,ipso dicente. Non credis inquit,Philippe,quia ego in patre,& pater in me est:tam singulari,q̃ incomprehensibili inexistentiæ modo.A te.n.genitus in identitate naturæ:nõ modo specifico sicut in cæteris generantibus, q̃ generant sibi simile in specie,sed in identitate numerali, & consubstantiali: per quam ipse tecum unus est Deus,simplex,& uerus,cui totam tuam substãtiam,& naturam omnemq; perfectionem communicasti: nec ab eo nisi paternitatis relatione disiungeris: Vnde & ait. Tu pater in me,& ego in te:adhuc autem in ipso est tibi honor,& gloria: & unum sumus: Ioh. 17. In illo igitur,in quo semper es, in quo tibi bene complacuit:est tibi honor,& gloria,tanquam in fine,in quo omnia consummas,secundũ Alex. Vnde Apoc. 1. Ego sum alpha & o: principium, & finis. Per ipsum ergo per quem oia creas,& cum ipso,cum quo creata gubernas, & in ipso, in quo oia consummas:est tibi omnis honor,& gloria,cum tradiderit regnũ Deo patri.1. Cor. 15.Et subiectus erit illi,qui sibi subiecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.Tunc per filium erit patri omnis honor,& gloria,nunc quidem est patri honor,& gloria per filium:sed non ois,donec post consummationem:sicut a patre ad filium,sic a filio hæreditas reuertat ad patrẽ:propter quod dr̃,in ipso est omnis honor,& gloria,quia tunc reuelabitur a filio pater, quia quod modo creditur,tunc per speciem, & manifestationem clarescet, ut habetur in glo.loco alleg. ¶ Sequitur.Est tibi Deo,non participatiuè, aut nuncupatiuè,aut usurpatiuè quomodo homines, & dæmones dij appellantur,ut ibi. Omnes dij gentium dæmonia. Et iterum quos excæcauit Deus huius sæculi, 2.Cor.4 Item ego dixi,dij estis,& filij excelsi omnes.Psal.81. Sed tibi Deo diuino,& uero ꝑ naturã,& essentiam simpliciter infinitam. Pr̃i non tm̃ honore,cura,& uenerabilitate:qualiter hoies maiores,& præstantiores patres appellamus,sed tibi pr̃i ꝑ naturam,& originem, qua tibi uerè, & proprijssimè conuenit generatio.Vnde dixisti.Nunquid ego,qui generationem alijs tribuo,sterilis remanebo. Abs te,inquam,patre, a quo omnis paternitas in cœ-

Ioh. 17. — Ioh 5. — H — Col. 1. — Heb. 1. — Ioh.14. — Aug. — Sap.7. — Ioh. 17. — Alex. — Apoc. 1. — 1.Cor. 15. — I — 2 Cor.4. — Psal. 81. — Esa.66.

Quo Deus dicitur pater.

lo,& in terra nominatur ad Ephe. 3. Tum enim unica,& uera es omnium origo,& principium.Omnipotenti. & secundum uirtutis, & uigoris infinitatem,& secundum autoritatis liberam, & uniuersalem potestatem, secundum quam singulis ad nutum dominaris, omnia habens in tua ditione.Hester 13 cui subest,cum uolueris posse. Sap.12.Nam omnia,quæcunq; uoluisti,fecisti in cœlo,& in terra,in mari,& in omnibus abyssis. Psal.134.Solus potens rex regum,& dominus dominantium.1. Tim.6. Omnia.n.quæcunq; uoluerit,faciet,& sermo illius potestate plenus est.Nec dicere ei quisquam, potest quare ita facis.Eccl.8 Nam potestas eius potestas sempiterna, & regnum eius a generatione,in generationem.Daniel. 4. Tibi omnis honor,q: præstantissime est uirtutis:immo essencialiter uirtus.Tibi omnis gloria:quia claritas tuæ uirtutis super omnes emicuit, propter quod merito omnis tibi gloria exhibetur,& clara tui cum laude noticia omnibus prædicatur. In unitate spiritussancti.i.communione spiritussancti,qui amor est,& nexus patris, & filij:in quo communicāt tanquā in uno communi dono ab utroq; procedente.Procedit nanq; spiritussanctus a patre,& filio,tanquam amor infinitus ex infinita,& fecunda utriusq; patris,& filij uoluntate.Quæ quia est una oībus modis in patre,& filio, spiritussanctus tanquam amor cōmunis ab utroque procedit tanquam ab uno spiratore, & principio. In ipso igitur communicant tanquam in communi prodocto. Vel in unitate spiritussancti.i. in identitate essentiali spiritussancti. Quamuis enim spiritussanctus personaliter fit a patre,filioq; distinctus,est tamen idem sibi essentialiter. Vna quidē est eis cōmunis essentia:qua pater filius, & spiritussanctus unus sunt Deus. In hac ergo unitate essentiæ,& identitate cum spiritusancto est tibi patri,cū ipso,in ipso,& per ipsum filium.Omnis honor,& gloria: quia in hac unitate essentiæ es deus unus,cui soli,ut ait apostolus.1.ad Tim.ult.Gloria,& honor in secula seculorum. Hic Deus,ut Aug.ait,est deus trinitas,qui hic exprimitur in uerbis expositis.Cum dicitur.Tibi deo patri,in quo nominatur prima persona.s.pater,quo totius diuinitatis:ut Diony.dicit,est principium, per ipsum,& cum ipso,& in ipso,secunda persona a solo patre genita : patri omnimodè æqualis,& consubstātialis . In unitate spiritussancti,exprimitur tertia persona a solo patre,& filio spirata . In identitate essentiæ consubstātialis ambobus patri,& filio. Tibi igitur Deo patri,cum ipso.s.filio:unitate spiritussancti.i.una cū spiritussancto honor,& gloria.Contra omnes hæreticos filio, & spirituisancto detrahentes.Contra quos B. Hiero. ut in singulis psalmis diceretur. Gloria patri,& filio,& spirituisancto, sicut erat in principio & nunc & semper,& in secula seculorū amen,apostolicam autoritatem interpellauit.unde ad Damasum Papam scribens ep.stola 4.ita ait.Illud carmen laudis,haud dubium,quin gloria pri &c.usq; amen. omni psalmo coniungi pcipias,ut fides.318.Episcoporum Niceni Concilij, & nostro ore pari consortio declaretur:ubi deus,& homo honorabili uoce prædicatur. ¶Concluditur oratio per omnia secula sæculorū.i.per oēs mundi ætates, qua secula possunt appellari.Nā seculum,& seculum p sincopā,quodlibet tempus accipitur aliquantulum longum,a sequor dictum, eo q tps, tempus sequatur. Licet secundum quosdam spacium 100. annorum importet, ut dicit Ianuensis,unde secula secul orum.i.omni tempore,uel æternaliter.Siquidem in omni tempore fuit honor,& gloria deo. In exordio quidem mundi Deum laudabant,&glorificabāt astra matutina . angelicę.s.uirtutes,& per descensum seculorum sanctorum patres Patriarchæ,& Prophetæ, Apostoli,Martyres, Confessores,Virgines,& oēs dei athletæ, quibus suam præsentiam pollicitus est Christus dei filius usq; ad consummationem seculorum, quibus om-

Eph. 3.
Hester. 13
Sap. 12.
Psal. 134.
Timo 6.
Eccl. 8.
Daniel 4.
1. ad Ti. ult.
Aug.
Quis instituere dicendum in fine psal. gloria patri, & filio, & quare.
K

nibus usque tunc glorificabitur, & laudabitur Deus trinitas. Vnde dixit Propheta. In secula seculorum, laudabunt te.i. æternaliter. Siquidem ante mundi constitutionem, & cuiuscunq; creaturæ: honor fuit, & gloria in personis summa parilitate sibijnuicem congaudentibus. Fuitq; æternaliter ante omnem creaturã summe glorificanda, & honoranda altissima dei maiestas. In illa superbenedicta trinitate, vbi est summe clara cum laude, infinita, & comprehensiua suæ perfectionis notitia. Vnde ibi est Deo in se, & a se summa honoris gloria. Glorificat.n. patrem filius, glorificat utrũq; spũssanctus, & uiceuersa quælibet diuina persona reliquã, quia quælibet clarissimam perfectionis cuilibet infinite infinitam habet cũ laude notitiam. Fuit.n. (verius est, & semper est) ante omnem creaturam summe honorificanda, & laudanda, & glorificanda illa infinita maiestas: nec ab alia condigna, quam a seipsa, cũ nullius creaturæ notitia commensurabilis sit substantiæ infinitæ. Nihil quidem iste summę, & beatificæ societati defuit. Vnde per creaturæ constitutionem magis reddeĩ honoranda: nec aliquid gloriæ ex creatura accreuit. Ipsa sola est sibiipsi sufficiẽs honor, & gloria ab ęterno, & in sęcula sęculorũ.

L ¶ Respondet chorus, uel minister, Amen. qđ in ꝓposito aduerbiũ est affirmãdi.i. etiam: seu verũ est Non verbũ defectiuum, ualẽs tm̃.i. fiat. Nihil.n. hic fieri petiĩ, uel optatur, quod nondũ est: sed honorem, & gloriam, q̃ æternaliter est trinitati sacerdos sacrificans fideliter confitetur, cui circũstans fideliũ turba consonans, & ipsam confessionem, ac grarum actionẽ approbans rñdet, amen.i. verũ est, ꝙ per ipsum Xp̃m tibi omnipotẽti pr̃i in unitate spũssancti, est oĩs honor, & gloria, ꝑ omnia sęcula sęculorũ. Sic itaq; pfectis omnibus, q̃ ad sacri supercelestis & diuinissimi consecrationem, & ad sacrificiũ per sacerdotẽ quidem ministerialiter: per patrem aũt cum filio in unitate spiritussancti operantem principaliter ptinent: canonis institutor in hac gratiarum actione, & pro hoc immenso Dei beneficio nobis peccatoribus indignissimis exhibito, sed & pro essentiali sua gloria a creaturis oĩbus magnificanda, & perpetuò collaudanda canonem duxerat concludendũ. Cui & nos pro qualicũq; eiusdem canonis expositione, per me deficienter foris exhibita grãs possibiles, & deuotissimas referamus, agnoscentes fideliter, quicquid uerum, quicquid dignum, quicquid salutare sonuit, non meum sed illius esse, a quo omne uerum, omne sanctum, & omne bonum, atq; datum optimũ est. Si quid uerò erroneũ, si minus clarũ: si tanto incõprehensibili, & admirabili sacro indignum personuit, meũ esse palam confiteor: cuius remissionẽ, ut apud misericordẽ dñm se nobis ex nimia, indebitaq; charitate in hoc sacramento communicantem, ac iterum, atque iterum pro nobis misericordi patri offerentem, obtinere merear: uestrarum orationum patres, & magistri, & fratres suffragia imploro suppliciter, & requiro.

Amen quid significat.

M ¶ Nunc addenda est expositio mysteriorum in gestis, signis, & ritibus sacerdotis prolata in altari proferentis latentium. In primis cum post suffragia defunctis petita, ad viuos rediens dicit. Nobis quoque peccatoribus: uocem exaltat: & pectus tundit, quo aliud significatur secundum allegoriam: aliud secundum tropologiam. Secundum allegoriam uocem exaltat silentium interrumpens secundum Innocent. & Alexand. quo repræsentat confessionem, & contritionem latronis in illo dominicæ passionis articulo increpantis alterum, & dicentis. Nos quidem digna factis recipimus: hic uerò nihil mali gessit. Desideransque consortium beatorum, pro quo sacerdos petit in ipsa oratione: dicebat ad Iesum. Domine memento mei, dum ueneris in regnum tuum. Luc. 23. Vel secundũ eosdẽ, ꝑ exultationẽ uocis, & tũsionẽ pectoris exprimiĩ, ꝙ Cẽturio, & qui cum ipso erant, uisis his,

Expositio mysteriorũ in gestibus, signis, & ritibus sacerdotis.

Innocen.

Luc. 23.

quæ fiebant Christo in cruce pendēte, timuerunt ualde dicētes. Vere filius Dei erat iste. Matth. 27. & Luc. 23. dicitur. Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deū dicens. Vere hic homo iustus erat. Et omnis turba eorū, qui simul aderant ad spectaculum istud uidebant, quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Secundū Albertum uerò per tropologiam. Tūsio pectoris per hoc: q̄ est ictus afflictionē inferens significat satisfactionis laborem, qui necessarius est ad obtinendum participationem cū sanctis, quæ petit. Per hoc aūt: q̄ sonus tūsionis est cum sono vocis: significat confessionem eorum, quæ in pectore latent: per hoc, q̄ fit cum gemitu, significat contritionis compunctionem, quæ etiam necessaria est, ut consortium cum sanctis impetretur. Nihil. n. inquinatum in hoc sanctū, & diuinū consortium potest introire. Apoc. 21. Fit aūt hæc tūsio tribus digitis ultimis: q̄a pollex, & index separati non debent propter reuerentiam sacri post contactum eius vsq; ad communionem, ne forte si quid de hostia digitis adhæreret: per contactum alterius corporis a digitis decideret: & ita irreuerentia fieret sacro, ut sic se tripliciter peccasse exprimat: corde, ore, & opere. Matth. 27. Luc. 23. Apoc. 21.

N ¶ Dum uerò sacerdos profert hæc uerba Sanctificas, uiuificas, benedicis, tres format cruces coniunctim super hostiam, & calicem. Deinde quinque cruces in uerbis per ipsum &c. quæ a diuersis diuersimodè exponuntur. Nec mirum, q̄a in hoc sacratissimo mysterio, mysteria multiplicia includuntur. Sequendo tamen in primis btm Thom. in par. 3. q. 83. arti. 5. conformiter ad prædicta lectio. 21. & 54. vbi dictum est: q̄ per cruces importatur passio Christi: & per eas, quæ præcedunt consecrationem, ea significantur, quæ passus est ante ligni affixionem: per cruces, quæ postea fiunt: ea, quæ passus est; aut egit in ligno crucis, & post depositionem. Et secundum hoc dictum est, q̄ quinque cruces factæ in uerbis. Hostiam puram &c. designant quinque uulnera Christi in sua affixione, & lanceatione passa: & in tribus crucibus in his uerbis. Corpus, & sanguinem, repræsentatur corporis extensio, sanguinis effusio, & passionis fructificatio. Hunc ordinem prosequendo fit hic in uerbis. Sanctificas &c. sexta crucis signatio: qua fiunt tres cruces super calicem, & hostiam coniunctim in uerbis. Sanctificas, uiuificas, benedicis: per quæ significatur triplex oratio, quam Christus fecit in cruce. Prima, quam fecit pro suis persecutoribus, cum dixit. Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. Secunda, quam fecit pro liberatione a morte, cum dixit. Deus meus, Deus meus: ut quid dereliquisti me. Tertia pertinet ad adeptionem gloriæ, cum ait. Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Rursus septima signatio fit secundum eundem, tribus crucibus cum hostia super calicem discoopertum cum his verbis. Per ipsum, cum ipso, & in ipso: ad repręsentandum tres horas, quibus pependit in cruce. s. a sexta hora vsq; ad nonam. Octaua signatio continue subsequitur septimam: cum sacramento panis extra calicem, vel in latere calicis factam cum duabus crucibus in verbis: Et tibi Deo patri omnipotenti, in unitate spiritussancti. Quibus signatur separatio animæ a corpore in morte domini. Licet enim in Christo tres sint substantiæ. s. diuinitatis animæ, & corporis, tamen solum duæ fuerunt in morte ab inuicem separatæ, scilicet anima a corpore. Diuinitas uerò a neutra fuit separata, sed vnita fuit carni in sepulchro: etiam animæ in inferno. Istum tamen ordinem non per omnia seruant Innocent. & post eum Alexander. vnde secundum eos: quia sexta feria passus est dominus: & crucifixus hora tertia linguis iudęorū. Mar. 15. Hora sexta manibus gētiliū. Ioh. 19. Et circa horā nonā inclinato capite emisit spiritum. Ibidem. Ad significandum primam crucifixionem: linguis Iudęorum hora tertia clamantium. Crucifige, crucifige: fiunt tres cruces

Cur tres cruces, ut postea quinq;.

Innocen. Mar. 15. Ioh. 19.

in sexta signatione. Secunda, quæ est post interuallum horarum trium, facta est militum gentilium manibus, designatur in septima signatione: quæ iterum fit tribus crucibus. Diuisio uerò corporis, & animæ facta in hora nona mortis Christi, significatur octaua signatione sicut supradictum est. Et illas duas cruces secundum Alex. facit sacerdos cum corpore Christi manu ad se conuersa, quo significatur, quòd mortem, quam Christus sustinuit, quę per illas duas cruces significatur, sustinuit pro nobis. 1. Petr. 3. Christus semel pro peccatis mortuus est, iustus pro iniustis. ¶ Vel aliter, tres cruces septimæ signationis, significant tres Christi cruciatus: quos ipse in cruce sustinuit, passionem, propassionem, & compassionem. passionem in corpore, propassionem in mente: compassionem in corde. De passione in corpore, dicit Propheta Tren. 1. O uos omnes, qui transitis per uiam: attendite, & uidete, si est dolor sicut dolor meus. Item foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea. Psal. 21. de propassione mentis. Mat. 26. Cœpit Iesus contristari, & mæstus esse dicens. Tristis est anima mea usq; ad mortem. De compassione cordis orauit pro crucifixoribus suis. Pater inquit, ignosce illis &c. De passione, & propassione loquitur Hierony. super illud Matth. Cœpit Iesus contristari, & mæstus esse. Vt ueritatem inquit, probaret assumpti hominis, uerè contristatus est: sed non passio eius dominatur animo, uerum propassio est. Quæ tractans magister lib. 3. sententiarum dist. 15. dicit. Afficitur quis interdum timore, uel tristitia, ita ut mentis intellectus non inde moueatur a rectitudine, uel dei contemplatione, & tunc propassio est: aliquando uerò mouetur, & turbatur, & tunc passio est. Hæc magister. Passio ergo, & propassio ut distinguuntur: affectiones mentis sunt non corporis. Non ergo fuit passio illa, quæ contra propassionem condiuiditur: hoc est affectio mentem deordinans, sed fuit in eo passio, quæ est dolor corporis, & propassio, quæ est tristitia mentis, non tamen deordinans mentem. Et ideo non habuit mentis passionem. ¶ Facit autem tres cruces illas cum corpore Christi super calicem: quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus, qui per calicem significantur: uoluntarie. Esa. 53. Oblatus est: quia ipse uoluit. Quod uerò hostia superfertur calici: significatur, ꝙ Christus non fuit deiectus inuoluntaria passione, sed mentis complacentia superferebat. Vel significatur per hoc sublimatio Christi per passionis obedientiam. ad Phil. 2. Factus est obediens usq; ad mortem: mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum &c. Duę uerò cruces, quæ fiunt in latere: significant duo sacramenta, quæ de latere Christi fluxerunt. s. aqua regenerationis, & sanguis redemptionis. Ioh. 19. Vnus militum lãcea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis, & aqua. Vnde quidam in horum duorum signorum fine, tangunt calicem cum hostia, per quod percussio lateris Christi cũ lancea designa. Secundum dñm Albertum fiunt tres cruces in sexta signatione, ad significandum, ꝙ omnia creata, & recreata sanctificantur, uiuificantur, & benedicuntur in uirtute crucifixionis, & passionis Christi. ¶ Sed quæ-P rit hic Alex. Cur in prolatione huius uerbi, creas, non fit crucis signatio: sicut in prolatione sequentium uerborum. Sanctificas, uiuificas, benedicis. Respondet. Signatio crucis, indicium est dominicæ passionis. Creatio autem hominis non est causa passionis domini, sed lapsus hominis reparandus: & ideo in uerbo creas, non fit signatio crucis. Præterea licet homo ex prima conditione naturali ratione polleret, & gauderet arbitrij libertate, non tñ habebat, unde poterat merẽdo ꝓficere. Posse aũt merẽdo ꝓficere habet homo ex grã sacramentali, & uirtute crucis, siue passionis dñi. In signũ ergo huius defectus nõ efficitur crux a sacerdote: cum dicit. Omnia bona creas.

Margin notes: lex. — Pet. 3. — O — Hierony. — Isa. 53. — Philip. 2. — Iohan. 19. — Alex.

Quę Xps in cruce sustinuerit passionem, propassione, & compassionem.

Cur in uerbo creas, nõ fit signatio crucis.

Adhuc dicit. Alex. de ultimis quinque crucibus in uerbis. Per ipsum &c. Licet secūdū usum Romanæ Eccl. tres cruces cum Hostia primò fiant supra Calicem, deducendo Hostiā a labio calicis ad labium, & duæ ultimæ iuxta latus calicis. i. inter calicem, & sacerdotem, aliter tñ fiunt secūdum usum quarundam ecclesiarū, secundum quem prima crux ex omni parte ultra calicē protendit, secunda calici coæquat, tertia inter calicē coarctat, quarta eadem est cū prima, quinta ante calicem protrahit. Per primā crucem significatur passionis Xp̄i diuturnitas: per secundā integritas, per tertiā acerbitas, siue intimitas. Diuturna. n. fuit passio Christi. Non. n. incepit die mortis eius, sed in circūcisione: qñ arram dedit redemptionis nostræ. Lu. 2. Et post continue in paupertate, & labore uitam ducebat. Psal. Pauper sum ego, & in laborib⁹ a iuuentute mea. Integra fuit, quia totum corpus circumquaq; patiebatur. Iob 16. Circundedit me lanceis suis: conuulnerauit lumbos meos. Non pepercit, & effudit in terra uiscera mea. Concidit me uulnere super uulnus. Acerba fuit pertingens usq; ad interiora aiæ, & spūs. Psal. Intrauerunt aquę usq; ad animam meam. Aquæ innūdationes pœnarum sunt. Per quartā crucem, quæ est eiusdem dimensionis cum prima: significat sufficientia efficaciæ passionis. Per quintam significat profectus sufficientiæ. Sufficiens. n. fuit redemptioni omnium, nō tñ profuit nisi redemptis fidelibus, ut dicit Bernar.

Luc. 2. Iob 16. Psal.

¶ Item dum hę cruces formandæ sunt, sacerdos corporalem, uel custodiam desuper calicem remouet: in signum, q̄ illud, quod de Xp̄o fuit significatum sed clausum, erat in passione reuelatum. Tunc uerificatum fuit illud Hier. 31. Cognoscent me omnes a minimo usq; ad maximum; in cuius rei signum uelum templi scissum est a summo usq; deorsum. Mat. 27. Deinde sacerdos tenet corpus dñi super calicem, & parum eleuato calice cum ambabus manibus dicit. Per oia sęcula sęculorū. Et dicendo. Oremus, reponit eū in loco suo super corporale. Et dicendo. Per oia sęcula sęculorū, exaltat uocē interrumpendo silentium. Ad literam, ut chorus, populus, uel minister audiens, rñdeat Amen. Quo per mysterium designatur, q̄ Xp̄s clamans uoce magna emisit spm̄. Vel secundum alios. q̄ Centurio magna uoce pronunciauit. Vere filius Dei erat iste, q̄ chorus rñdet amen, signū est lamentationis mulierum, quæ Xp̄m sequebantur flentes dominum. Depositio uerò hostię super pallam corporalis, signū est inuolutionis corporis domini de cruce depositi in sindone munda, factę per Nicodemum, & Ioseph de Arimathia, sepelientes dñm in monumento nouo, in quo nondū quisq̄ positus fuerat. Deinde tegit calicem corporali, uel custodia, in signum occultationis ueritatis, quæ futura est maxime tpe Antichristi: quod & Esa. 6. figuratum est, ubi legitur, q̄ duabus alis Seraphin uelabant caput, & duabus uelabant pedes, & duabus uolabant. In capite principium, in pedibus finis intelligitur. In principio igitur ecclesiæ ante Xp̄i aduentū, uelata fuerunt, quæ de eo fuerant reuelata. Alæ uelantes caput fuerunt figuræ legis naturę, pariter legis scriptæ. i. Moysi. Alæ uelantes pedes, signant, q̄ in fine tpe Antichristi erit occultatio credendorum, & agendorum: quando regnabit error falsitatis, & libido improbitatis. Duabus alis uolabant. In uolatu alæ extenduntur, & elongantur a corpore, nec corpus tegunt. Vnde uolatu Seraphin, significatur processus ad manifestationem, quo significatur manifestatio ueritatis significatorum de Christo tempore medio. i. tempore passionis. Et tantum de his misterijs.

Q Hie. 31. Matth. 27. Esa. 6.

¶ Explicit canon.

EVCHARISTIAE COMMVNIO: ET PARS secunda expositionis canonis incipit.

DE PRAEPARATIONE AD orationem dominicam.

LECTIO LXI.

A
Mperscrutabilis diuinae charitatis altitudo, quae etsi se nobis peccatoribus manifestare dignata est in filij summi patris incarnatione, qua ad nostra descendit infima: ut nos ad sua sublimia exaltaret. Nam & supra modum benigna ineffabilis trinitas in una personarum suarum (ait Dionysi.ca.1.de diuin.no.) infirma nostra integré, uerissimeque suscepit, ad seipsam reuocans, & astringēs infirmitatem nostram, simplex Iesus, aeternusq; tēporales subijt metas, atq; intra naturę nostrae terminos venit, qui omnem, totius naturae ordinem excedit. Nam qui origini humanae multum dedit, ꝙ nos ad imaginem suam fecit reparationi nostrae longe amplius tribuit, cum seruili formae ipse se dominus coaptauit. Sic enim ait Leo. In Christo ipsa ad peccatores misericordia, ipsa ad errantes ueritas, ipsa ad mortuos uita descendit. Nec modo descendit, sed & morte sua, quam pro nobis subijt, ęternę mortis uincula, quibus tenebamur dirupit. Siquidē post illā humanae praeuaricationis primam, & uniuersalē ruinā, ex qua p unum hoīem peccatū intrauit in hunc mundum, & p peccatū mors, & ita in oēs hoīes pertrāsijt: in quo oēs peccauerunt, nemo diaboli dn̄ationem, nemo uincula dirae captiuitatis euaderet. Nec cuiq̃ aut reconciliatio ad ueniā: aut reditus pateret ad uitā, nisi coaeternus patri Deo filius, etiā hoīs esse dignaretur filius, ueniēs q̄rere, & saluare, qđ perierat, ut sicut mors per Adā, ita p dn̄m nr̄m Iesum Xp̄m esset resurrectio mortuorum: quod manifestissimū nimiae dilectionis noscitur esse signum. Maiorem charitatē nemo hēt inquit, ipse saluator, q̄ ut aiam suā ponat quis pro amicis suis. Ioh.15. Sed maiorē ipse habuit. Cōmendauit.n.charitatē suā Deus in nobis, ait Apostolus, quia cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortē filij eius. ad Ro.5. Ecce apertissimā summae charitatis exhibitionem. Nec tñ satis uisum est inexhausto pietatis fonti, ut nr̄a assumens frater noster fieret excelsus oīm creator: lapsorum sufficientissimus reparator, nisi etiā nr̄a ut ita loquar, fieret factura, dū in hoc mirabili sacro sacerdotum ministerio, suā nobis exhibet praesentiā sub sacramentis specierum

B symbolis panis, uiniq; substantia, in corpus suum, & sanguinem conuersa, & substantialiter transformata. ¶ O uiuificum, & admirabile sacramentum: quo corporali Dei praesentia fruimur, quo caeli ambitum excedentem, locemq; inaccessibilem inhabitantem, breuissima specierum formula cohibitum oculis corporeis contemplamur. O perfectum, & magnificum donum, quod principalem condecuit munificentiam, quo sic se totum nobis effudit: ut nil sibi retineret in corpore anima deitate. Verē eleuata est magnificentiā tua super caelos. Nam quicquid in coelo fuit gratiae, & gloriae, liberalitate ineffabili contulisti. Et hocquidem donum uerbis sacri canonis, quę Deo duce utcumq; exposuimus, consecramus, conficimus, contrectamus, ut liceat dicere illud 1. Ioh. 1. Quod fuit ab initio, qđ audiuimus, quod uidimus oculis nr̄is, qđ perspeximus, & manus nr̄ae contrectauerunt de uerbo uitę, &

Expositio, & continnatio textus.

Rom. 5.

Ioh. 15.

Rom. 5.

uita manifesta est:& uidimus,& testamur,& annunciamus uobis uitam æternam,quæ erat apud patrem,& apparuit nobis. Quod uidimus,& audiuimus annunciamus uobis, ut & uos societatem habeatis nobiscum, & ut societas nostra sit cũ patre, & filio eius Iesu Christo. Quis fratres tantæ charitatis magnificentiã nõ miretur? Quis non toto hilaritatis affectu suscipiet? Quis ad tantæ societatis patris,& filij consortium non aspiret? Reuera admiranda,stupendaq; sunt hæc excellentissima dei bona. ¶ Sed si quod superest: attentius conspexerimus, quo nos perducet incompræhensibilis excellentioris modi donationis admiratio,quo inquis, queso? Non suffecit summæ liberalitati se nobis dedisse in peregrinationis comitem,& socium nobiscum in hoc eucharistiæ sacramento secundum nomen suum omnem in se gratiã continẽte, nisi in eo se traderet famescentibus in edulium uegetans ad uitã æternam. In uiaticum confortans nos ad perficiendam huius exilij uiam, & in pignus æternæ salutis,& omnis sanctitatis,& cõmunionis summam. Hoc est,quod,propheta post laudes prioris doni decantatas expectabat (alias expetebat) Magnificentiam gloriç tuæ loquentur (inquit) & mirabilia tua narrabunt. Sed adhuc donum diuini expectans alimenti addit. Oculi omnium in te sperant domine:& tu das illis escam in tempore oportuno. Aperis tu manum tuam,& imples omne animal benedictione. Ps. 144. quasi diceret:quicquid hactenus dedisti parum est, adhuc inedia destituti expectamus omnes, donec largam manum magnificentiæ aperiens : nosq; omnes adhuc animales:dono, quo teipsum dare digneris in escam satiando, omni impleas benedictione. Et ecce factum est. Disposuit rex noster Salomon pacificus mensam cum cibis,& propositionis panibus, quos uidẽs regina Saba,ecclesiç ex gentibus collectæ figura,admirata est, & præ stupore non remansit in ea spiritus. 3. Reg. 10. & 2. Paral. 9. Hoc conuiuium grande,quod Asuerus beatitudo nostra, in coniunctione Hester, quæ est ex populis eleuata,parari iussit supermagnificum cunctis principibus, & seruis suis,quo dedit requiem uniuersis prouincijs,ac dona largitus est:iuxta magnificentiam principalem. Magna equidem dona in hoc conuiuio ecclesiæ suæ Christus dedit corpus,uidelicet suum in cibum, sanguinem in potum, animam in precium,deitatem in condimentum liberaliter exhibendo. Hoc phase, quod celebrauit Ezechias rex:ad cuius perficiendum mysterium sanctificata est sacerdotum plurima multitudo, & omnis terra iuda dominum fideliter confitẽtiũ hilaritate perfusa est,tam sacerdotũ,& leuitarũ, quã uniuersæ frequẽtiæ,quæ uenit ex Israel.i.tota frequentia Xpiani populi,cõicans huic dono dñi Iesu Xpi. Hoc.n.panis confirmans,& uinũ lętificans cor hõis : ac cibus ligni uitę,quo qui digne uescitur,mortẽ uidere nõ poterit in æternũ. Ad cuius sumptionẽ fructuosissimã,quę superest pars officij disponit. ¶ Postquã .n.sacratissimũ altaris officiũ,quod missa dicitur,in prima sui parte pmisit præparationẽ populi,& offerendorũ,quæ dicitur missa cathecuminorũ. Et in secunda,quæ canõ dicitur,subiunxit consecrationẽ oblatorũ. In hac tertia parte,quæ cõio recte nominat, pcedit ad participationẽ cõsecratorũ. In prima parte populus illuminat,& materia idonea altari pparatur. In secũda forma tradit,qua eucharistia cõficitur, & sũmo patri offert. In tertia,& finali p sũptionẽ sacri,fruct⁹ eius cũ bñdictionis plenitudine pcipit. Diuidit aũt hęc pars secũdũ Dionys.c.3.de ecclesiastica hier.in tres partes. In prima ad sacrã eucharistiæ sumptionẽ cũ exhortatione præmittitur. In secunda cõio ipsa sumitur,& dispensatur. In tertia cũ gratiarũ relatione finis mysterijs imponitur. Secunda ibi.P.e.d.n. Tertia in antiphona,quæ post communionẽ dicitur:secũdũ officiorũ diuersitatẽ uariat. Et q2 ad dignã tãti mysterij participa

B — Psal. 144. — 3. Reg. 10. Paral. 11. Hester. — 2. Paralipo 30. — Quę sit missa cathecuminorum. C

tionem ex nobis exurgere non ualemus. Dominus enim est, qui operatur
[Phil. 2.] in nobis uelle, & proficere pro bona uoluntate. ad Phil. 2. Neq; enim suf-
ficientes sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia no
stra ex deo est, qui fecit nos idoneos ministros no. te. in huius sacramenti
[2. Cor. 3.] institutione inchoati. 2. ad Cor. 3. Ideo hanc a domino orationibus obti-
nere oportet. Præmittit igitur in primis exhortationem ad orandum mi-
sericordem, & clementissimum patrem. Secundò ponit ipsam orationem
ibi. Pater noster. ¶ Circa primum dicit. ¶ Oremus præceptis salutari-
bus moniti: & diuina institutione formati audemus dicere. Pane celestiū
cōfecto, stans ad aram sacerdos alta uoce præmonet omnes petere hunc pa
nem dicens. Oremus. Attendens, ꝙ in patrum desiderio ante dudum est
desideratus, quamuis nullus esset, qui & esurientibus dare, & frangere posset
[Treno. 4.] Hinc Trenorum 4. Paruuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis.
Hic autem modo speratur a domino benignitate, ꝙ suis quidem uiribus, sed
sacerdotis manibus frangatur, & distribuatur unicuiq;, secundum ꝙ oportet.
Et ideo ad excitandum hoc desiderium: sacerdos exaltat uocem in hac ora
tione: duo circa hoc faciens. Excitat enim desiderium ad petendum panē
cælestem dicens in communi. Oremus. Deinde ad temeritatis excusationē,
& præsumptionis allegat salutaria orandi monita, & præcepta, ac circa oran
di modum diuinæ institutionis instituta. Cum enim ut præmissum est in
prohemio, multa requirantur ad fructuosam huius cælestis alimoniæ man-
ducationē, ne cibus uitæ cōuertatur in cibum mortis, siquidem de eo in pro
sa canitur. Mors est malis, uita bonis. opus est ut oremus, ne cibus uitę no-
bis uertatur in cibum mortis, & cibus salutaris propter nostram indispofi-
tionem fiat nobis exitialis. Indigne enim manducantes iudicium sibi man-
ducant, & bibunt, facti rei corporis, & sanguinis domini ut dicit apostolus.
[1. Cor. 11.] 1. Cor. 11. ¶ Inter requisita ad digne communicandum numeratur oratio, [Oratio inter
D supra lect. 13. Ad orandum autem præceptis monemur utriusq; testamenti, requisita ad
noui, & ueteris, euangelicis, & apostolicis, ideo subiungit, præceptis. Vnde digne com-
2. Paral. 20. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habeamus municanda.]
[2. Paral. 20.] residui, ut oculos nostros dirigamus ad te: haud dubium; quin in oratione.
[Tob. 4.] Item Tob. 4. Omni tempore benedic deum, & pete ab eo: ut uias tuas di-
[Eccle. 18.] rigat: & omnia consilia tua in ipso permaneant, Eccle. 18. Non impedia-
ris orare semper, quoniam merces dei manet in æternum. Monemur & pre
[Lu. 18.] ceptis euangelicis Lu. 18. semper orare, & non deficere. Et apostolicis un
[1. Thes. ult.] de. 1. Thes. ulti. Sine intermissione orate. Item ad Heb. 4. Adeamus cum
[Heb. 4.] fiducia ad thronum gratiæ dei, ut misericordiam consequamur, & gratiam in
ueniamur in auxilio opportuno. Tota scriptura huiusmodi præceptis, &
monitis plena est. ¶ Additur, Salutaribus. quia scripturæ præcepta ad
[2. ad Tim. 4.] utilia, & ea, quæ salutis sunt, diriguntur. unde. 2. ad Timo. 4. Omnis do-
ctrina diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corri-
piendū, ad erudiēdū in iustitia, ut perfectus sit hō dei ad oē opus bonū instru
ctus. Salutaria igitur sunt monita, & utilia pręcepta inducentia ad orandū,
quibus inuigilandum est, ne contemnentes tam salubrem exhortationem
dei beneficio reddamur indigni. iuxta illud beati Greg. 10. moral. Dignum
[Grego.] profecto est, ut ab eius beneficijs quisquis sit extraneus, cuius iussionibus
non uult esse subiectus. Sed cum monere, & præcipere contrarias habent
conditiones, præceptum enim uim habet obligatiuam, monitio uerò tantū
inductiuam, & exhortatiuam, cur hęc simul iunguntur, cum dicit. Præ-
ceptis salutaribus moniti. Respondet Alexan. parte. 4. q. 37. ꝙ doctrina
[Alex.] orandi, & præsertim huius orationis, ad quam inducimur, Christi est, qui ma

gister

gister est,& dominus Ioh. 13. Vos uocatis me magister,& domine,& bene dicitis sum etenim. Domini autem est præcipere, & instituere. Magistri monere, & instruere: ut illa duplex auctoritas insinuaretur, dominationes scilicet & magisterij copulatur hic institutio,& præceptum, & monitio. Præterea dicit Alex. Monitio domini,licet non importet obligationem necessitatis,sicut illud,quod est præceptum simpliciter, importat tamen obligationem reuerentiæ, ut sicut ob necessitatem salutis acquirendæ incumbit exequi id,quod præceptum est, sic ob reuerentiam domini monentis incumbit exequi,quod monet. Monita enim hic dicuntur præcepta. ¶ Sequitur. Et diuina institutione formati.i.firmiter eruditi.quid scilicet,& qualiter orare debeamus. Hoc enim nescit mortalis imbecillitas, nisi doceatur. unde ad Rom. 8. dicitur. Quid oremus sicut oportet,nescimus. Vnde & filij Zebedæi in petitione reprehensi sunt,quia nō rectæ petierūt, dicente eis Christo. Nescitis,quid petatis Mat. 20. Et Iaco. 4. Petitis, & non accipitis eo; ꝙ male petatis. Eapropter disciplinæ impetitione errarent, Christum adierunt,petentes, ut quemadmodum orandum esset, eos instrueret dicentes. Domine doce nos orare. Mat. 6. unde & precibus eorum inclinatus plurima salutis monita circa orationis modum, & formam tradidit dicens. Cum oraueritis,non eritis sicut hypocritę,qui amant in synagogis, & angulis platearum stantes orare,ut uideantur ab hominibus. Tu autem cū oraueris,intra in cubiculum tuum,& clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito. Tradidit & formam orandi dicens. Orantes nolite multum loqui;sicut ethnici faciunt. Putant enim, ꝙ in multiloquio suo exaudiantur. Sic autem orabitis. Pater noster qui &c. Hac diuina institutione edoti, non nostra præsumptione temeraria Audemus dicere, scientes quid, a quo, qualiter orare debemus. Christo auctore pariter,& doctore,qui ausum præbet orandi salutaribus præceptis: fiduciam impetrandi exhortationis monitis. Amen,amen dico uobis:si quid petieritis patrem in nomine meo,dabit uobis. Iohan. 16. Petite,& accipietis,quærite,& inuenietis,pulsate, & aperietur uobis Lu. 11. Prębet & doctrinam deprecandi diuinis formans institutis. & secundum Alex. dicit notanter formati, non informati, quo notatur;ꝙ diuina institutio firmiter nobis inhęrere debet,sicut forma ei,cuius est forma propter quod signantur dicitur formati potius,quam informati,licet idem importent. Vnde instituta domini debent in corde scribi. Prouerb. 7. Serua mandata mea, & uiues, & legem meam quasi pupillam oculi tui. Liga eam in digitis tuis,scribe illam in tabulis cordis tui. ¶ Et quia ad orandum tam salubriter exhortamur:uidenda sunt aliqua de oratione: quatenus ad utiliter orandum instructi, eidem fructuosius incumbamus. Quid enim oratione præstantius,quid fructuosius,aut quid magis necessarium. Cuius excellentia ex his colligitur, ut dicit Guilh. paris. in diuina rhetorica circa principium,ꝙ omnis sacrificatio,omnis benedictio,omne sacramentum, & omnino quid in cultu diuinæ honorificentiæ agitur: aut oratio est:aut oratione perficitur. Item ex eo;ꝙ omnis ecclesia sanctorum cælesti,ac diuino magisterio erudita, ac instituta tanta,tamq; multiplici celebritate frequentat orationem:ut & die,noctuq; insistat,& inuigilet,& eidem uitæ præsentis tempora tanquam illi consecrata,& debita partiatur. Cuius rei nulla alia causa,uel ratio æstimari,uel cogitari potest,nisi orationis tanta necessitas, tantaq; fructositas, qua tantæ frequentationis, & instantiæ continuitatem exigat,& requirat. Deniq; sicut omnes uirtutes oratione proficiunt, ita nulla uera uirtus nisi per orationem obtineri potest. Vnde Abbas Isaac in sua colla.c.2.ait. Est uirtutum,& orationis reciproca quædam,inseparabi-

Margin notes: Ioh. 13. — Alex. — Orationis quidditas,& definitio. — E — Rom. 8. — Mat. 20. — Iaco. 4. — Mat. 6. — Iohan. 16. — Lu. 11. — Alexand. — Prouerb. 7. — F — Guil.

lisq; coniunctio, inuicem sibi mutua ratione connexa. Nam sicut ad orationis perfectionē omnis tend t structura uirtutum, ita nisi huius culmine hæc omnia uirtutum genera fuerint colligata atq; compacta, nullo modo firma poterunt, uel stabilia perdurare. ¶ Videnda sunt ergo de oratione nouem in genere. Primò de eius quiditate, ac diffinitione, ac cuius potentię & uirtutis sit actus. Secundò ad quē diri enda sit. Tertiò de speciebus orationis. Quartò de his, quæ petenda sunt. Quintò, cuius sit orare. Sexto de eius qualitate. An uocalis esse debeat, an mentalis. Septimò de attentione. Octauò de eius efficacia. Nono de eius merito. ¶ Quantum ad primum recitat Alexand. parte. 4. q. 88. multas orationis diffinitiones uerbaliter d fferentes secundum sententiam satis concordantes. Dam. li. 3. c. 24. ita diffinit. Ascensus intellectus ad deum. Cui consonat illa Aug. in ser. de oratione & ieiunio. Pius mentis affectus in deum directus. Et illa Hugonis. Conuersio in deum per pium, & humilem affectum. Item diffinit Dam. Oratio est petitio decentium a deo Cui etiam consonat illa Augu. Rerum Inuisibilium inquisitio. Et illa glo. margi. super illud. 1. Thes. ul. Sine intermissione orate. Expressio desiderij propter bonum adipiscendū, uel malum remouendum in forma per uerbum exterius, uel interius. Hæ enim exprimunt petenda, priores exprimunt potentiam, qua petitur. Aliter diffinit bea. Grego. 10. moral. dicens: Orare est amaros in compunctione gemitus, & nō composita uerba resonare. Cui similis est illa Hugonis. Deuotio ex compunctionis procedens, quę datur secundum statum penitentis. Item beatus Bern. in quadam epistola. Oratio est hominis deo adhærentis affectio, & familiaris quædam, & pia allocutio, & statio illuminatæ mentis ad fruendum deo, quamdiu licet. Consonat isti beati Amb. Oratio est cibus mentis, præclaraq; alimonia suauitatis, quę membra non onerat, sed in ornamenta conuertit, Ornamenta utiq; morum ac uirtutum. Hæ duæ dantur secundum statum perfectionis orantis. Hæ autem diffinitiones diuersas orationis proprietates exprimunt, & magis quædam sunt proprietatum assignationes, & laudes, ut dicit Guil. quam conuertibiles diffinitiones. Has pulchre, & late prosequitur Alex. loco allegato diffinit autem orationē Guilh. in de diuina rhetorica in sua generalitate sic. Oratio est petitio, quæ ad deū dirigitur, uel ad personas, uel personam propter ipsum. Petitio autem genus est ad orationem, quæ generaliter est locutio inclinatiua alterius ad bonum præstandum, uel malum remouendum. Et dicitur inclinatiua nō optatiua, quia non est idem optare, & petere. Multi enim optant, & desiderant, quæ non petunt, & multi optant, uel desiderant, quæ omnino habere nolūt, sicut uiri sancti, & sapientes, qui multa concupiscunt, & desiderant secundū sensualitatem, a quibus tamen se abstinent uiriliter, & auertunt. Qui autē petit, indubitanter ostendit sese uelle obtinere, quod petit. Hæc Guilh ¶ Ex his patet, ꝙ oratio est actus quidam potentiæ rationalis: quia relatus ad deū quod referre in deum soli potentiæ rationali conuenit. Sed utrum sit actus intellectus, uel uoluntatis. Nam utrumq; uidentur diffinitiones sanctorum astruere. Vt illa ascensus intellectus ad deum. Et illa August. Primo mētis affectus in deum directus. Secundum primam uidetur ꝙ sit actus intellectus, secundum secundam ꝙ sit actus uoluntaris siue affectus. Pro quo notat Rich. in 4. dist. 15. quæstio. 4. art. 1. ꝙ oratio dupliciter potest accipi. Vno modo pro desiderio obtinendi aliquid a deo, quo desiderans ordinetur in ipsum. Et illo modo est actus uoluntatis, ut elicientis: & intellectus ut dirigentis. Alio modo oratio est propositio huiusmodi desiderij loquendo deo per modum supplicatiuum. Sic dicit Isidorus, orare est dicere, &

Circa orationem uidenda.

G

Alexand.

Dam. August.

Ambro

Guil.

Oratio cuius uirtutis est actus.

August.

ſic eſt actus intellectus, ut elicientis, & uoluntatis ut mouentis. Ex illo pa-
tet ꝙ oratio ſiue ſic, ſiue ſic capiatur ſemper importat utrumq; actum intel
lectus,& uoluntatis. Vterq; enim requiritur ad orationem. Nihil enim pe
titur obtineri, niſi affectu deſideretur, & intellectu deſiderium exprimatur
ei,a quo obtineri ſperatur. Solū enim deſiderium obtinendi non eſt oratio.
Nā qui quod deſiderat ſuo ingenio,& labore acquirit,non dicitur orare,ſed
qui hoc ab alio ſibi dari petit,orat. Requiritur ergo expreſſio petitionis uer
bo,mentali ad minus,quandoq; ēt uerbo,ſigno , uel uerbo uocali. Sed deſi-
derium huiuſmodi exprimi non poteſt,niſi habeatur ſaltem uere,unde ora-
tio utrumq; dicit. Sed quod horum dicat ſubtractiue:& quod formaliter,ſeu
connotatiue eſt quæſtio. & ſic reſponſio Rich. diſtinguit, quia utrumq; po-
teſt dicere ſecundū aliā, & aliā acceptionem,parum tamen refert,quia defi-
ciente connotato,deficit ſuppoſitio,ideo uterq; actus requiritur , ut ſit ora-
tio. Quia tn̄ oratio frequentius dicitur petitio, & petitio eſt ſine locutione,
uel mentali,uel exterior,immo eſt locutio interior,uel exterior , ideo pōt
dici ꝙ oratio ſit actus rōnis,ille.ſ.quo loquitur deo mentaliter,a quo deſide
rat optata obtinere. Qn̄o aūt fiat interior locutio habitū eſt ſupra lect. 31.
Nihil enim aliud eſt niſi propriū deſiderium mente concipere,ut deus illud
concedat:& hoc eſt mentaliter exprimere uerbum mentale formare. Ora-
tio uerò exterior eſt ſignum aliquod ſenſibile orationi interiori ſubordina-
tum. Et ita beatus Tho. 2. 2. q. 83. ar. 1. tenet orationē eſſe actū rōnis. Et hoc
idem innuit nomen petitio , quod ponitur pro genere diffiniti. ¶ Additur,
quæ ad deum dirigitur,quia ſola petitio,quæ fit ad deum immediate, uel me
diate per ſanctos interceſſores,proprie oratio dicitur. Vnde pene in omni-
bus diffinitionibus ſuprapoſitis exprimitur deus,tanquam is,qui petitur.Vn
de ut dicit Guilh. ſola petitio, quę fit ad autorem principalitatem poteſta-
tis in re, quę petitur,habentē , eſt oratio. Hic autem eſt ſolus deus, in cuius
ſunt ditione cuncta poſita . Petitio uero,quæ fit ad ſanctos,quia non fit tan
quam ad eos, per quos principaliter implendum ſit,quod petitur , ſed tan-
quam ad mediatores id a deo fieri impetrantes; pro quanto per eos fit ad
deū oratio dicitur.Iō additum fuit,uel ad perſonā, uel perſonas propter ip-
ſum. Ea.n.quæ petenda ſunt gratia ſcilicet ,& gloria,ſolus deus dare poteſt.

Oratio ad quem dirigenda.

¶ Ex quo patet ſolutio ſecundæ.q.ſ.ad quem dirigenda ſit oratio.ſ.ad ſolum I
deum tanquam ad illum,qui principalitatem habet poteſtatis petita conce-
dendi. Vnde etiam colligitur,cuius uirtutis oratio ſit actus. Cum enim orās
orando deum proteſtatur ipſo facto deum eſſe ſummum omnium principiū,
omnia in ſua habens poteſtate,exhibet ſibi honorem latriæ:ut patet ex di-
ctis ſupra lect. 49. Orando enim petit ab eo tanquam ab eo , qui principali-
tatē habet poteſtatis,quod ſolius dei eſt,unde ſic petendo adorat , quia deū,
quē orat,confitetur primum omnium principium,omnia producens: omnia
gubernans,omnia adminiſtrans,pertinet igitur oratio ad uirtutē latrię.Huic
diffinitioni Guil.ſatis concordat illa Dam. Oratio eſt petitio decētiū a deo.
Et illa magiſtri. Epreſſio deſiderij &c. ita ꝙ addatur. Expreſſio deſiderij fa-
cta deo propter bonū adipiſcendū,uel malum remouendū formata per uer-
bum interius,uel exterius. Et licet deus non indiget expreſſione ; ut noſcat
noſtra deſideria,cuius oculis nuda,& aperta ſunt omnia:tamen orans oran-
do deum elicit in ſe cognitionem deſiderij ſui,ut deus illud cōpleat,quod eſt

Orationes multę ſunt ſpecies.

exprimere,& loqui deo. ¶ Ad tertiū.ſ. de ſpeciebus orationis, tanta eſt ua- K
rietas,ut niſi ſpeciali ſpiritusſancti illuminatione comprehendi non poſſit.
Nā tot orōnis ſpēs aſſignari poſſunt,quot in aīa una,immo in cūctis aīabus,
ſtatus queunt qualitateſq; generari. Secundū menſurā nāq; puritatis, in qua

mens una quæq; proficit & qualitatem status in quo uel ex accidentibus inclinatur, uel per suam renouatur industriam, ipsa quoq; nomen satis singulis reformatur, & idcirco uniformes orationes emitti semper a nemine posse certissimum est. Aliter enim quisq; supplicat cum alacer: est aliter cum tristitiæ uel desperationis pondere prægrauatur: aliter cum spiritalibus successibus uiget, aliter cum impugnationum mole deprimitur, aliter cum ueniam peccatorum, aliter cum acquisitionem gratię seu cuiuslibet uirtutis exposcit, uel certe extinctionem cuiuslibet uitij deprecatur, aliter cum consideratione gehenne, ac futuri iudicij timore compungitur: aliter cum specie futurorum bonorum, desiderioq; inflammatur: aliter cum in necessitatibus & periculis, aliter cũ in securitate & trãquillitate uersatur, aliter cũ sacramẽtorum cælestium reuelationibus illustratur: aliter cum sterilitate uirtutum, ac sensuum ariditate constringitur: ut dicit Abbas Isaac de oratione c. 8. Secundum omnes has, & innumeras alias diuersitates orantium: sumi possunt aliæ, & aliæ species orationum. Præterea secundum diuersas orationum cõsiderationes, ac comparationes nunc ad eum, qui oratur: nunc ad eos, pro quibus oratur: nunc ad ipsa, quæ concedi postulantur: aut remoueri petuntur: nunc ad radices, e quibus orandi affectus oritur, nunc ad alia quædam, uarie sumuntur orationum species, quæ omnia prosequi, etsi non impediret ingenij obtusitas, prohibet tamen digressionis a principali nostra materia nimia prolixitas. Sufficiat uel tangere species illas, quas apostolus. 1. ad Timoth. 2. exarauit. ¶ Quattuor utraq; orationis species assignat apostolus cum ait. 1. Timot. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Quę pæne tot habent interpretes, quot expositores. In colla. patrum collatione. 9. distinguuntur secundum. 4. status hominum. Nam primo obsecratio ad incipientes peculiarius pertinet: qui adhuc uitiorum suorum aculeis, & memoria remordentur. Est enim obsecratio imploratio, uel petitio pro peccatis, qua uel pro præsentibus, uel pro præteritis admissis suis unusquisq; cõpunctus ueniam deprecatur. Secunda oratio, quæ ad illos specialiter pertinet: qui in prospectu iam spiritali, appetituq; uirtutum quadam mentis sublimitate consistunt. Est enim oratio, ut species in alijs condistincta, cum aliud aliquid offerimus, seu uouemus deo, ut cum renunciantes mundo spondent cordis intentione domino seruire: aut cum proponunt firme uitiorũ radices funditus eruere, quod ad proficientes pertinet. Tertia species postulatio, eos respicit, qui perfectione uotorum suorum operibus implentes, intercedere pro alijs consideratione fragilitatis eorum, & charitatis studio prouocantur. Est enim postulatio supplicatio, quæ ex charitatis feruore pro alijs funditur. Quarta species gratiarum actio ad illos respicit, qui iam pœnalis conscientiæ spina de cordibus euulsa, securi iam munificentias domini, ac miserationes, quas uel in præterito tribuit, uel in præsenti largitur, uel præparabit in futuro, mente purissima retractantes ad illam ignitam, quæ ore hominum nec comprehendi, nec exprimi potest orationem feruentissimo corde rapiũtur. Et has quattuor supplicationum species etiam dominus ipse in suis orationibus exemplauit. Nam obsecrationis genus assumpsit, dum in horto orauit. Pater mi, si possibile est transeat a me calix iste. Vel illud, quod ex eius persona cantatur. Deus deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Orationem uerò cum dicit Ioh. 17. Ego te clarificaui super terram, opus consummaui, quod dedisti mihi ut facerem. Postulationem cum dicit. Pater quos dedisti mihi, uolo, ut ubi sum ego: & ipsi sint mecum Ioh. 17. Item cum dixit. Pater ignosce eis: quia nesciunt, quid

L

1. Timo. 2.

Quattuor sunt species orationis.

Iohan. 17.

Ioh. 17.

faciunt Luc. 23. Gratiarum actionem cum dicit. Confiteor tibi pater domine cæli,& terræ,quia abscondisti hęc a sapientibus,& prudentibus: & reuelasti ea paruulis:ita pater,quoniam sic placitum fuit ante te. Mat. 11. Aut cum dicit Ioh. 11. Pater gratias ago tibi: quoniam audisti me: ego autem sciebam,quia semper me audis. Possunt tamen omnia illa quattuor orationum genera in una supplicatione perfecta comprehendi. Quod & declarari posset in oratione prolixa, quam fecit dominus post cenam ultimã Ioh. 17. ¶ Glo or. 1. Timoth. 2. non multum difformiter a prædictis uult:φ species ille seu differentiæ orationum assignate ab apostolo dicunt differentias orationis,secundum φ oratio dicitur, qua exprimuntur petenda secundum gradus, quibus perficitur a statu culpæ ad statum gloriæ. Vnde obsecratio dicitur adiuratio pro rebus difficilibus: ut pro conuersione impij,aut remotione mali. Oratio est petitio bonorum, ut uirtutum pro iam conuersis. Postulatio est petitio gloriæ cælestis pro iam iustis. Gratiarum actio est gratiarum relatio generaliter pro omnibus. Beatus Tho. in 4. scrip. dist. 15. & secunda secundæ. q. 83. ar. ul. quem sequitur Petrus de aliaco: Nicolaus de lyra:& alij pleriq; distinguit dictas quattuor species secundum ea, quæ requirunt ad orationem,non seruat tamen ordinem, quem apostolus ponit. Vnde secundum eum ad orationem tria requiruntur. Quorum primum est:φ orans mente ascendat ad deum,quem orat:quod signatur nomine orationis,accipiendo proprie,non communiter. Nam secundum Dam. Oratio est ascensus intellectus in deum. Ascensus dico ad cogitandum, & memorandum diuinas perfectiones,potentiam,sapientiam, bonitatem,& cæteras. Quæ etiam ideo uerbis exprimuntur:ut per ea mens ad deum cognitione, & amore eleuetur, ut cum ecclesia orat. Omnipotens, & misericors deus &c. ¶ Secundo requiritur petitio,quæ significatur nomine postulationis,siue determinate aliquid proponatur,ut illud Salo. Prouer. 30. Duo rogaui te:ne deneges mihi, antequam moriar. Vanitatem,& uerba mendacij longe fac a me. Mendicitatem, & diuitias ne dederit mihi. quod quidam proprie nominant postulationem. Siue indeterminate, ut cum quis generaliter petit exaudiri,uel iuuari,ut in psal. 30. Inclina ad me aurem tuam,accelera,ut eruas me. Et illud psal. 69. Deus in Adiutorium meum intende: domine ad adiuuandum me festina. Et hanc nominant supplicationem, siue solum factum narretur, ut illud Ioh. 11. Ecce quem amas, infirmatur, quod uocant insinuationem. ¶ Tertiò requiritur ratio impetrandi,quod pe tit,& hoc,uel ex parte dei,qui petitur,uel ex parte eius, qui petit. Rō quidem impetrandi ex parte dei,est dei sanctitas,& perfectio,propter quam pe timus exaudiri: secundum illud Daniel. 9. Propter temetipsum inclina deus meus aurem tuam.& ad hoc pertinet obsecratio,quę est per sacra contestatio,sicut cum dicimus. Per crucem,& passionem tuam.li. nos domine. Sic peccator quando petit pro se amotionem culpæ:& si eius petitio non est accepta ratione petentis, accepta tamen esse potest ratione mediatoris, per quem fit adiuratio,sicut si diceret peccator. Obsecro te domine per preciosam mortem tuam,uel per dulcissimã matrê tuã. Accept:am.n. illã oratione faceret intercessio matris,uel inuocatum beneficium passionis. Sic consueuit ecclesia in orationibus ad patrem factis concludere. Per dominum nostrum Iesum Christum ut sup. frequenter expositum est. Sic contestamur deum per sanctos, qui sibi placuerunt. Sic in letania. Per incarnationem tuam. per natiuitatem tuam &c. li. nos domine. Ratio uerò impetrandi ex parte petentis gratitudo,quia de acceptis beneficijs gratias agendo meremur propria nobis conseruari,augeri,& accipere potiora. Vias autem im-

Luc. 23. Mat. 11. Iohan. 11 Iohan. 17. M Dama. Prouerb. 30. Psal. 30. Psal. 69. Ioh. 11. Daniel. 9.

petrandi sibi claudit, qui de acceptis gratias non agit. Et ut dicit Glo. hay-
monis, hæ quattuor species in officio missæ inueniuntur. Nam obsecratio-
nes sunt, quæ præcedunt consecrationem, in quibus fit memoria Christi,
doctrinæ eius, & sanctorum, & sic quædam sacra commemorantur. Oratio-
nes uerò sunt ea, quæ in consecratione dicuntur, in qua mens nostra ma-
xime debet eleuari in deum. Postulationes uerò sunt, quæ in sequentibus
petitionibus sequuntur, quia æterna bona, & pax determinate, & generali-
ter uiuis, & mortuis postulantur. Quæ uerò post communionem dicuntur:
sunt gratiarũ actiones. Et hæc quattuor communiter in orationibus ecclesiæ
ac collectis simul inueniuntur, ut in illa oratione, Omnipotens sempiter-
ne deus: mœstorum consolatio: laborantium fortitudo, perueniant ad te pre
ces, de quacunq; tribulatione clamantium, ut omnes in necessitatibus suis,
tuam misericordiam sibi gaudeant affuisse. In qua primum omnipotens sci-
licet deus pertinet ad orationem, mæstorum consolatio &c. ad gratiarum
actionem. quod sequitur, perueniant ad te preces &c. pertinet ad postula-
tionem. per Christum dominum nostrum, pertinet ad obsecrationem. Et
ita est uidere pene de omnibus. ¶ Ex his autem patet, ut dicit dominus Pe.
de aliaco, ꝙ obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, nõ
sunt partes subiectiue, hoc est species orationis, propter quod non oportet,
ꝙ diffinitio orationis conueniat cuilibet harum partium. Sed sunt partes
integrales, ex quibus componitur oratio perfectissima. Consistit tamen ora
tio principaliter in ipsa postulatione, siue petitione. Vnde bene diffinita
est petitio, quæ ad deum dirigitur, uel ad personas, aut personam propter
ama. Christum. Vel secundum Dam. est petitio decentium a deo mediate, uel
immediate. Sunt & aliæ diuisiones sanctorum & expositiones præfate di-
Alexand. uisionis, quas late prosequitur Alexan. Sed quæ dicta sunt sufficit tetigisse.
N ¶ Nunc uidendum est de his, quæ petenda sunt, & de hoc breuiter dicitur se
August cundum beatum Augu. ad probam de orando deum. Quæ licet desiderare,
Richa. hæc licet & petere. Sed secundum Rich. breui distinctione absoluitur hæc
quæstio. Nam triplicia sunt, quæ desiderari possunt. Quædam quibus non
possumus male uti saltem formaliter, ut uirtutes, gratia & gloria, & talia de
terminate, & simpliciter peti possunt in oratione. Sic enim legimus sanctos
simpliciter petiisse. Ostende nobis faciem tuam: & salui erimus. Item di-
rige me in semita mandatorum tuorum. Et hoc uerum est de gratia gratum
faciente, & gloria, illis nemo male uti potest, nec formaliter, nec obiectiue,
quia repugnant omni malo, usui, scilicet peccato, sic & cęteras uirtutes cha-
ritate formatas simpliciter petimus, quia propter charitatem formantem
eas, et nemo male eis utitur obiectiue. Secus de moralibus tantum. i. gratia
non formatis: illis male uti possumus obiectiue, quia de eis quis potest extol
li, & superbire, sicut de uirtutibus naturalibus, & non sunt inter summa, sed
inter mediocria bona numeranda. Quædam sunt bona, quibus possumus
& bene, & male, uti, ut bona naturalia, dona, gratię gratis datæ: ac bona tẽ-
poralia, & illa non sunt determinate petenda & per se. i. absolute, sed sub
conditione, si deus præuidet illa ad salutem nostram esse utilia. Illa uerò,
quibus bene uti non possumus ea acceptando, ut uindicta de inimicis, uicto-
ria in bellis iniustis, potentia pauperes opprimendi, & similia, quæ sine pec
cato adesse non possunt nullo modo sunt petenda a deo in oratione, ut hæc
nobis concedantur. De hoc latius in petitionibus dominicæ orationis tra
O ctandum erit, eo ꝙ omnia oranda, seu petenda in ipsa continentur. ¶ De
quinto, scilicet cuius sit orare. Ad hoc respondet beatus Tho. q. prællega
Alex. ta ar. 10. post Alexan. ꝙ quia oratio est actus rationis, quo aliquis superio

rem deprecatur:ficut imperium est actus superioris, quo inferior ad aliquid ordinatur. Illi proprie competit orare, qui rationem habet, & superiorem. Vnde patet, ꝙ omni rõnali creaturæ usum rõnis habenti:& solũ tali conuenit orare, quales sunt angeli, & homines. De angelis bonis manifestum est. Vnde Raphael. Dum orabas &c. Ego obtuli orationes tuas domino. Tobię. 12. Offerendo autem orationes, & ipse orabat desiderando orationes Tobię a deo exaudiri. De malis. Mat. 8. Dæmones rogabant eum dicentes. Si eijcis nos hinc; mitte nos in porcos. De hominibus bonis prophetis, & sanctis plena est utriusq; testamenti scriptura. De damnatis Luc. 16. Diues epulo orabat pater Abraam: miserere mei, & mitte lazarum &c. Deo uerò, quia superiorem non habet hõ orata pręstare conuenit, & non orare. Neque ex eo, ꝙ una persona est ab alia: & per hoc exaudire orantem ab ea habet, a qua & essentiam. Non tamen propter hoc una est superior alia: licet origine sit prior. Vnde in symbolo Atanasij. Tres personæ coæternæ sibi sunt, & coęquales, & nulli personæ diuinæ conuenit orare. ꝙ uero Christus patrem orasse legitur, non secundum diuinam naturam hoc egit, sed secundum humanam pro nobis assumptam, secundum quam ait. Pater maior me est Ioh. 14. Brutis, quia ratione carent, orare non conuenit. Et licet dicitur in Ps. Qui dat iumentis escam ipsorum: & pullis coruorum inuocantibus eum. Inuocare capitur ibi pro naturali desiderio, quo omnis creatura etiam non cognoscens appetit deo assimilari: ut dicit Philosophus. 2. de anima, quia appetit esse, & permanere: & ea, quibus potest inesse conseruari. Sic & omnia dicuntur deo obedire propter naturalẽ instinctum, quo a deo mouentur. ¶ Alex. de Ales. q. 91. par. 4. latius prosequitur illam quæstionem de personis in diuinis, de beatis, de uiatoribus, de damnatis. De primo dicit. Non potest esse oratio in diuinis, quia oratio de sua ratione repugnat identitati substantiæ, repugnat etiam æqualitati potẽtiæ, repugnat fontalis plenitudinis opulentiæ. Ergo quia in diuinis nulla est substantiæ diuersitas: ideo nec oratio quia nullus orat se. Nulla etiam potentiæ minoritas: igitur nec oratio: quia omnis orans magis potentem orat, qui aliquid pręstare potest, quod ipse non potest. Quia etiam in bonis nulla egestas: igitur non oratio. Omnis enim orans orat pro aliquo supplendo: quo caret is, uel alius, pro quo orat: quia ergo personarum in diuinis est substantię identitas: potentiæ æqualitas, & eadem fontalis plenitudinis opulentia, non potest ibi esse oratio. Christo autẽ secundum assumptam naturam optime conuenit orare: tum propter meritum, tum propter exemplum: tum propter ueritatis assumptę naturę argumentum, tum propter officium assumptum exequendum. Congruebat enim ratione sui mereri, quia sua oratione merebatur nobis, qui sumus minus idonei ad susceptionem beneficiorum dei. Ratione exempli, ut discipulos suos, & consequenter nos ad orationis exercitiũ inuitaret. in cuius exercitio maxime aduersarius superatur, propter quod dominus dicit. Mat. 26. Vigilate, & orate ut non intretis in tentationẽ. Vñ Amb. super Beati immaculati. Pernoctabat in oratione dominus Iesus: nõ indigens petitionis auxilio: sed statuens nobis imitationis exemplũ. Orare etiam conuenit Christo in argumentum ueritatis assumptæ humanitatis: ut se ostenderet uerum hominem, & uere a deo missum. Hinc Ioh. 11. dicebat. Pater gratias ago tibi: quoniã audisti me. Ego aũt sciebã: quia semper me audis, sed propter populum iustum, qui circumstat, dixi, ut credant: quia tu me misisti. Vltimò cõgruebat Xpo orare rõne officij quia ipse sacerdotis, & põtificis habebat dignitatem. Vnde sicut ad officiũ eius pertinebat sacrificiũ pro peccatis offerre: ita & pro peccatoribus exorare. Vñ ad Heb. 5. Omnis pontifex

Tob. 12. Mat. 8. Luc. 16. Ioh. 14. Psal. P Alex. Mat. 26. Ambro. Ioh. 11. Heb. 5.

tifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad deum:ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Et sequitur.c. 7. Iesus autem eo, ꝙ maneat in æternum,sempiternum habet sacerdotium: unde & saluare in perpetuum pôt:accedens per semetipsum ad deû: semper uiuẽs ad interpellandû pro nobis. Dixit:semper uiuens ad interpellandû: quia non tantû dû in humanis uitã adhuc mortalẽ ageret:sed & nunc:& usq. ad gñale iudiciû interpellat pro nobis rône humanæ naturæ repræsentatione sui ad patrem ea parte,qua homo est,ex qua parte mediator noster est:ut dicit glo. supra uerbum allegatum:scilicet semper uiuens ad interpellãdû pro nobis. Glosa interl. repræsentatione sui ex ea natura,qua pontifex:id est humana, quam cęlis intulit:interpellat pro nobis. ¶ Nec obuiat prædictis, quod de spiritusancto. Paulus dicit ad Rom. 8. Quid oremus,sicut oportet, nescimus:sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Nam secundum ꝙ exponit beatus Aug. de bono perseuerantiæ. intelligendum est causaliter. Postulat pro nobis, id est nos postulare facit. Vnde dicit. Quid enim est; ꝙ ipse spiritussanctus interpellat: nisi interpellare facit gemitibus inenarrabilibus,sed ueracibus. Tropo enim illo dicit, quo dicimus lętum diem, qui lætos facit. Quod uerò Damascenus lib. 1. cap. 10. loquens de spiritussancto, uocat eum interpellatorem paracletum,ita dicẽs. Deprecatorem, & interpellatorem paracletum, & uniuersorum deprecationes suscipientem per omnia similem patri,& filio: intelligendum est per quandam appropriationem. Nam preces nostras per quãdam appropriatio nem suscipit. Cum enim actus dei respectu creaturæ, sit totius trinitatis,suscipere preces orantium attribuitur spirituisancto:sicut et ipsa bonitas, secũ dum quam suscipiuntur preces humiles miserorum. Et per hunc tropum in telligendæ sunt plures auctoritates, in quibus spiritussanctus dicitur aduoca tus noster,& pro delinquentibus interuenire apud iustitiam patris:ut loquitur Greg. Quod & ipse exponit dicens. Aduocatus noster dicitur; quia pro errore delinquentium apud iustitiam patris interuenit. Et sequitur.Qui etiã pro delinquentibus exorare perhibetur:quoniam eos quos repleuerit:ad postulandum inflammat: & orantes facit.¶ De beatis angelis, & sanctis consequenter prosequitur Alexander,ostendens, ꝙ eis conuenit orare. Orant.n. pro se,& pro nobis. Pro se orant,non pro malis amouendis:quia nullum est in eis malû,sed pro bonis tantû adipiscendis. Orant enim pro bono habito: ut continuentur tam angeli sancti,quam animæ beatæ. Vnde Greg. 2. moral. In ipso deo positę, ab ipso aliquod petere dicuntur. Nã quo mente ardentius inherent: eo etiam de ipso accipiunt: ut ab ipso petant, quę eum facere,& uelle nouerunt. De ipso ergo bibunt, & ab ipso sitiunt: & modo nobis incompræhensibili in hoc quod petendo esuriunt: præsciendo satiantur. Discordarent ergo a uoluntate conditoris: si quæ eum uident uelle dare, non peterent: eiq; minus inhererent:si uolentem dare, pigriori pulsarent desiderio. Hic plane dicitur de petitione boni habiti: ut continuetur, quod notatur, cum dixit. De ipso bibunt, quod ab ipso sitiunt. Et quod dixit de animabus: similiter uerum est de angelis. Animæ autem beatæ etiam orant pro non habito: scilicet pro corporum suorum reunione, a qua in parte dependet glorię ipsarum perfectio. unde Bern. in de diligendo deum. Sine corporibus suis (inquit) nec ualent, nec uolunt consummari. Et beatus Grego. 2. mora. exponens illud Apoc. 6. Vidi subtus altare dei animas interfectorum propter uerbum dei &c.ubi dicit,quòd animas uindictam petere, est diem iudicij,& resurrectionis corporum extinctorum desiderare. Magnus enim eorum clamor, est magnum eorum deside-

An beatis animabus, & angelis sanctis.

rium: ac uerba illa eorum sunt desideria. Pro nobis autem orant: & pro bonis adipiscendis, & malis remouendis. De quo satis supra dictum reor esse lec. 30. & 31. ¶ Quod uerò oĩbus uiatoribus bonis, & malis conueniat oratio patet, quia quamdiu hic uiuitur, uertibilis est uiator ad bonum, & ad malum. Nunquam priuatur potentia satisfaciendi, & merendi. Ideo ei competit oratio, quæ uirtutem habet præseruandi, & purgandi. Purgandi: quia salutaris. Præseruandi, quia est uirtualis. Hæc enim duo precipue orationi adscribuntur. Nam de primo dicit Hierony. super Marcum cap. 6. Oratione pestes sanantur mentis. Ecce purgatio contra incentiua uitiorum. De secundo Isido. de sum. bo: lib. 3. c. 7. Frequens oratio uitiorum impugnationem extinguit. Ecce præseruatio contra omnia tentamenta. Nec obuiat quantum ad malos illud Eccle. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Nec illud Ioh. 9. Scimus, quoniam peccatores deus non audit. Nec illud Chryso. super Mat. Qui orat, & peccat, non orat: sed deum deludit. Nec illud Aug. in quodam sermone. Qua fronte postulas, quod promisit deus, si non facis, quod iussit deus. Prius audi monitionem: & sic exige promissiones. ¶ Nam quo ad primum, & cætera intelligi possunt auctoritates illæ de peccatore uolente in peccato permanere, & ita obstinato. Tali in illo statu non conuenit orare, cum oranda, ac petenda a deo non affectet. Secus de peccatore non obstinato, qui affectat, ac proponit peccata deserere, & statum iustitiæ induere. Talis enim quoniam hunc effectũ, & hoc propositum habet a deo: iam pro illo dono conuenit sibi uox laudis, & gratiarũ actio, quæ est laus speciosa. Vel dicitur nõ est speciosa: id est deo grata, & accepta laus in ore peccatoris. Accepta inquam, ad præmium ęternæ remunerationis. ¶ De secundo. Scimus; quia deus peccatores non audit: dicit beatus Aug. ꝙ illud uerbum non fuit Christi, sed cæci nondum plene illuminati. Vel ut supra dictũ est. Deus non audit peccatores in peccatis permanere uolentes, neq; in his, quæ male petunt. De talibus etiam peccatoribus loquuntur Chryso. & Aug. in auctoritatibus allegatis. ¶ De damnatis uero in malo obstinatis dicitur ꝙ non conuenit orare: licet possint aliqua postulare. Cum enim oratio propriæ accepta, ut supra diffinita est sit conuersio ad deũ per piũ, & humilem affectum: sitq; petitio decentiũ a deo. manifestum est, cum damnati nec habeant pium, & humilem affectum in deũ nec decentia petant, quia obstinati in malo, ideo oratio proprie accepta dãnatis non conuenit. ¶ Quod etiam patet ex eorum prauitate: ex orationis dignitate, & ex dei bonitate. Cum enim continue mouentur per contemptum in deum: non potest in eis esse humilis affectus: sine quo tamen nõ potest esse oratio quoad primum. Oratio etiam eleuat proprium subiectũ scilicet mentem supra se in deum: sicut diffinit Augus. Oratio est pius mẽtis affectus in deum directus. Damnati uerò penitus sunt a deo auersi & in malo depressi: ita ut eleuari supra se non possunt, quare eis orationis dignitas non conuenit, quo ad secundum. Deus quoq; summe bonus gratiæ suę munera non ualentibus proficere non elargitur. Oratio autem inter diuinæ gratiæ munera numeratur: ideo eam damnatis, qui munerum gratiæ capaces non sunt, non largitur. Verum licet eis non conueniat orare proprie: possunt tamen petere, aut postulare. Petunt enim sibi laxari manus ad bonorum uexationem. Sicut dyabolus petijt potestatem tentandi Iob. Sic dicit glo. 2. Cor. 12. super illud. Ter dominum rogaui. Exauditur diabolus Iob petens tentandum, & non exauditur apostolus petens stimulum amouendum. Et beatus Grego. 2. moralium. Tribus modis loquitur diabolus ad deum. Vel cum uias suas insinuat: uel electorum

[Margin notes: S; Eccle. 15. Ioh. 9.; Augus.; An damnatis liceat orare.; August. T; August.; 2. Cor. 12.; Greg. 2.]

innocentiam criminibus accusat, uel tentandam eandem innocentiam postulat. Et ita accipiendo orationem large: pro qualibet petitione facta ad deum secundum diffinitionem Guilhel. etiam demonibus conuenit orare. Sic uidetur accepisse beatus Tho. cum dicit. Illi conuenit oratio, qui rationem habet, & superiorem: & ita large accipitur supra in responsione ad dubium, cum dicitur, omni rationali creaturæ usum rationis habenti conuenit orare. Si autem orare acciperetur stricte, oporteret addere omni rationali creaturæ usum rationis habenti, non obstinatæ, & damnatæ.

Thom.

DE ORATIONIS QVALITATE, QVANTUM ad locum, & tempus.

LECTIO LXII.

A

VNC de sexta quæstione uidendum, quæ fuit de orationis qualitate. Inuestigandum ergo est de orationis qualitate, quantum ad expressionem uocis, loci cõgruẽtiam, moram temporis, gestus, & situm corporis. Nam de qualitate perfectionis dicetur in q. 8. de orationis efficacia. ¶ Circa primum. An oratio debeat uocaliter perfici. Præmittit hæc Alex. part. 4. q. 9. memb. 2. ar. 6. aliqua oratio est pure mentalis, aliqua pure uocalis, aliqua mixta ex utraq;. ¶ Pure mentalis est dum immotis labijs cor ad deum loquitur. Quo modo orabat Anna: de qua. 1. Reg. 1. dicitur Porro Anna loquebatur in corde suo; tantumq; labia eius mouebantur, & uox penitus non audiebatur. Et glo. super illud Psalmi. Exaudisti domine deprecationem meam, dum clamarem ad te. Clamor fit ad deum non uoce: sed corde, quia multi silentes labijs clamauerunt, multi strepentes corde auerso nihil impetrare potuerunt. Clama ergo intus, ubi deus exaudit. ¶ Pure uocalis est, quando uocaliter loquens nihil cogitat de his, quæ dicit, nec in generali, nec in speciali, sed castra fabricat in Hispania, aut huiusmodi hoc est, mente uersat inania, & penitus impertinentia. ¶ Mixta est, qua orans mentaliter cogitat in genere uel in specie quæ uocibus enunciat. ¶ Item orationum quædam est publica, uel communis, alia est priuata, & singularis. Publica, ac communis est, quæ per ministros ecclesiæ in persona totius fidelis populi deo offertur. Hæc non solum exigit affectum interiorem, sed & affectum exteriorem: quia illa est excitatiua omnium fidelium ad bonum: & fit pro omnibus fidelibus. Et licet sacerdos exequens orationis officium non habeat, quãdoq; affectum, non tamen est sine affectu interiore ratione affectus membrorum, quæ sunt de ecclesia, quia semper aliqui sunt in ecclesia, qui habent mentis affectum in deum directum. Alia est oratio singularis, & priuata, quæ offertur a singulari persona, siue pro se, siue pro alio, aut alijs orante. Persona singularis dicitur, quæ non gerit ex officio personam ecclesiæ. ¶ Tũc dicit ad dubiũ, ꝙ oratio publica necessario est uocalis. Oportet. n. ꝙ talis oratio innotescat populo, pro quo offertur: quod fieri non potest, nisi sit uocalis. Debet namque se populus in hac ministris ecclesiæ

Alexand.

1. Reg. 1.

Oratio est multiplex.

B

Oratio publice necessario est uocalis.

confor-

conformare, ipsum deum secundum modum sibi possibilem publice deprecādo. Et ideo rationabiliter statuit ecclesia, ut ministri ecclesiæ huiusmodi orationes etiam alta uoce pronuncient:ut ad notitiam omniū possint peruenire. Nec hoc tantum, sed etiam instituit, ut hę cum melodia cantus perficiantur:ut patet ex communi ecclesię ritu etiā in ue. testa. obseruato. Nam cantus in laudē dei factus cum intellectu, & aduertentia eorum, quę cātantur animos cantantiū exhilarat, simul & audientiū. Effugat ēt accidiā, quæ secundū Greg. est quædā tristitia circa bona spiritualia, & diuina, quę pro tunc imminent facienda. unde dicitur Iacob. 5. Tristatur aliquis uestrum, oret ęquo animo, aut psallat. ubi Glosa. Crebra psalmodię dulcedine nociuam tristitiam depellat. Et propheta in psal. Exultabunt la. mea cum can. tibi, id est ita repleor interno gaudio:cum cantauero tibi; ꝙ in labijs meis foris apparet abundantia gaudij interioris. Cantus etiam ad dei laudem ordinatus oblectat animum:& ad maiorem excitat deuotionem. De quo beatus Aug. dicit: ꝙ flebat uberrime in hymnis, & canticis ecclesię suauiter cantatis:ꝙq; uoces illæ influebant in aures eius, & eliquabatur ueritas in corde. Et in lib. confes. Reminiscor lachrymas meas, quas fudi ad cantus ecclesiæ tuæ domine in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nunc ipse commoueor, non cantu, sed rebus, quæ cantantur cum liquida uoce, & conuenientissima modulatione. Proficit etiam cantus attentioni, dum animus diutius moratur circa sententiam uerborum, quæ cantantur. Profundius quippe intelligere possunt ea, & masticare:quam si raptim accelerius sine cantu proferantur: propter quod supra dixit August. ꝙ uoces influebant in aures, & ueritas eliquabatur in cor eius. ¶ Ex his patet, ꝙ in ecclesia utiliter, & salubriter institutum est publicas orationes cum cantu exerceri: dum illud agatur deuote, honeste, & ordinate, resecatis nimium curiosis, secularibus, & lasciuis fractisq; modulationibus: quę magis animi distractionem, & uanam auditus delectationem operantur, quam deuotionis excitationem. Magisque uerborum laudis diuinę intelligentiam tollunt, dum propter nimiam artificiosam uocum fractionem, non uerba, sed tantum cantantium sonus percipitur. Quod utiq; repræhensione dignum non dubitatur. unde beatus August. in confes. ait. Cum mihi accidit, ut amplius me cantus, quā res quæ cantatur moueat, penaliter me peccare confiteor. Et tunc mallem me non audire cantantem. Et beatus Hiero. super epistolam ad Ephe. 5. Cātantes, & psallentes in cordibus uestris domino dicit. Audiant hæc adolescentuli. audiant hi quibus est in ecclesia psallendi officium:deo non uoce solum, sed corde cantandum. Nec in tragædiarum modum guttur, & fauces leniendæ sunt medicamine; ne in ecclesia theatrales moduli audiantur, & cantica. Hæc Hiero. & habetur distinct. 92. cap. cantantes. Et idem intelligendum de omnibus corporalibus cerimonijs, & actibus, qui in ecclesia geruntur, qui tunc laude digna censentur, dum tali modestia, ac simplicitate fiunt, ut agentes, & inspicientes, non solum corpore: sed & mente exerceantur in laude dei. Caueatur pompa, & lasciuia, ut per exteriora mens ad interiora contemplanda incitetur, & affectiones spirituales in fidelibus, circunstantibus generentur. ¶ Secundo dicitur, quod priuate, ac singulares orationes utroq; modo fieri possunt: corde tantum, aut corde simul, & uoce, non autem solum uoce. Prima pars patet per beatum August. ad probam. Multum præcari est ad deum, quem præcamur, diuturna, & cordis pia affectione, & excitatione pulsare. Nam plerumq; hoc negocium plus gemitibus, quam sermonibus agitur. Item Augu. Dum deum oramus:ut ab eo exaudiamur, non indigemus uer-

Iaco.b. 5.

Auguſt.

Orationis publicę, & cantus uocalis utilitas.

Auguſt.

Auguſt.

Ephe. 5.

C

Auguſt.

Auguſt.

bus multis,uel paucis. Non enim ambitione precum exaudit nos deus, qui semper paratus est nobis dare suam lucē,non solum uisibilē, sed & intelligibilem,& spiritualem. Patet ēt ex orationis diffinitionibus,in quibus habeē, ꝙ oratio est ascensus mentis in deū.Ille aūt fieri pōt solo affectu sine uocum prolatione. ¶ Secunda pars probatur:ꝙ.s. oratio fieri potest simul corde, & uoce. Nā dominus,qui est doctor sapientissimus,modum orandi dedit uocalem,dicens. Sic orabitis. Pater noster,qui es in cælis. Preterea oratio obsequium est iustitiæ. Iustum aūt est domino nedū interiori cordis affectu:sed ēt exteriori uocum motu obsequi. ¶ Et licet sufficit oratio mentalis quoad deum, qui inspector est cordis: utilis tamen est priuata uocalis propter plures causas, quas assignant doct. Alex. Tho. & cæteri post eos. ¶ Prima est excitatio interioris deuotionis,qua mens orātis, & affectus eleuetur in deū. Nam per exteriora signa uocum: siue etiam aliquorum factorum, mouetur mens hominis secundum apprehensionem: & per consequens etiam secundum affectionem: unde Aug. ad probam,dicit:ꝙ uerbis, & alijs signis ad augendum desiderium sanctum nosipsos acrius excitamus. Et glo. Mat. 6. super illud. Scit enim pater uester; quid opus sit uobis, dicit. Cur ergo sciēti loquimur,non ut nostræ faciamus indicium uoluntatis: sed ut excitemus obsequium piæ deuotionis. ¶ Secunda est mentis illuminatio. Verbis.n. instruitur intellectus ad discernendum petenda: propter quod dominus apostolis quemadmodum orarent doceri petentibus,orationem uocalem tradidit: quam cum proferrent uocaliter intellectus ad ea, quæ petenda sunt a deo, illuminaretur, ut uult Beda super Mat. ca. 6. ¶ Tertia est facilior recordatio rerum tempore orandi. unde Glo. Mat. 6. super illud. Non apud deum agendum est uerbis: sed rebus, intentione cordis, affectu simplici. Quę cum dicimus non cum docemus, sed nos tempore orandi recordamur, scilicet rerum quæ petimus. ¶ Quarta mentis ab euagatione custodia, ut uidelicet mentem ad deuotionem excitatam, uerba uocalia in ipsa deuotione,& attentione teneant, ne euagetur ad inutilia, & ad orationem impertinentia. Intentio namq; mentis nostræ nisi ad aliquod sensibile se teneat: faciliter declinat: & ad alia distrahitur. Iuuatur autem plurimum; ut maneat circa unum attenta: si uerba uocalia orantis affectui coniunguntur. ¶ Quinta est plenior debiti redditio: ut.s.homo seruitium deo debitum impendat secundum totum illud, quod a deo habet: hoc est non solum mente sed corpore: & hoc præcipue competit orationi, prout est satisfactoria. unde dicitur Oseę ult. Tollite uobiscum uerba & conuertimini ad dominum: & dicite ei. Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus uitulos labiorum nostrorum. & Dama. lib. 4. cap. 4. Quia utiq; ait, ex uisibili sumus, & inuisibili natura: duplicem adorationem creatori offerimus, quemadmodum & intellectu psallimus, & labijs corporalibus. ¶ Sexta est redundantia quædam ab anima in corpus ex uehementi affectione, ac deuotione. secundum illud psal. Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Sępe enim mens orantis deuotione accensa in fletus, & suspiria in iubilos, & uoces inconsideratę prorumpit, unde Isido. de sum. bo. lib. 3. cap. 7. uocalis utilitatem orationis enumerans, ait. Psallendi utilitas tristia corda consolatur: gratiores mentes facit: studiosos oblectat: inertes exuscitat: peccatores ad lamenta inuitat: ad pietatis affectum animos inflectit. ¶ Septima est instructio proximorum,unde glo. Mat. 6. Vult deus rogari, & uenerari: ut bonitas eius deriuetur ad plurimos: & status iustitiæ feruetur apud subiectos. Hæc autem deriuatio non potest fieri oratione mentali, quæ ab alijs depræhendi non potest: oportet ergo adiungere

Alexand. Tho.

August.

Mat. 6.

D

uocalem: ut exemplo sensibili cæteri instruantur. ¶ Ex præmissis satis elici potest, quando in priuatis orationibus uocali expressione utendum est: & quando solo mentali affectu. Nam perfecti uiri, qui sic inflammatur, quod totaliter fertur in deum: maioris efficaciæ est mentalis oratio sola: quam uocalis adiuncta. Talis enim non indiget uoce exteriore ad deuotionem excitandum, seu affectum inflammandum: qui iam mente totus transijt in deum. Immo potius ex sono uocali, retardatur. ¶ Aliter est de oratione imperfecti: quia cum talis nondum habeat potestatem se totaliter in deũ offerendi: indiget ex causis præmissis, ut uoce excitetur, & excitatus in deuotione conseruetur. Ideo generaliter huiusmodi uocibus, & signis tantum est utendum: quantum sufficit ad mentis excitationem, & custodiam. Si aũt mens per has distrahatur, uel quouis modo impediatur: a talibus est cessandum. Hæc autem intelligenda sunt de oratione priuata, quæ spõte offertur. Secus si ex debito: puta officio uoto, aut iniuncta pœnitentia, oratio sit dicenda. Sic .n. debitum non solueretur, si oratio sola mente perficeretur. ¶ Tertium scilicet, quod oratio non solum uoce fieri debet: probatur: quia oratio uocalis ordinatur ad mentalem, non econuerso. unde Isido. ubi supra. Oratio cordis est, non labiorum. Neq; enim uerba deprecantis deus attendit solum: sed orantis cor aspicit. Vnde melius est cum silentio orare corde, sine sono uocis, quam solis uerbis sine intuitu mentis. Et sequitur. Bonum est corde semper orare. Bonum etiam, & sono uocis deum spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est sola uoce canere sine cordis intentione. Sed sicut ait apostolus. Cantantes in cordibus uestris. Hoc est non solum uoce: sed & corde psallentes. Itẽ sicut supra patet. Oratio est ascensus in deũ. Ille autem fieri non potest per uoces, nisi cõiunctæ sint menti. Hinc & Chry. super Mat. Non audit dominus uocem sacerdotis: sed fidem centurionis: & glo. Mat. 6. Verbotenus sine affectione uacuas aures dei implere malum est: quasi in hoc audiamur. Quibus autem uerbis in oratione utendum est, an multis, uel paucis: posterius dum de breuitate orationis dominicæ dicendum fuerit reseruetur. Hæc de qualitate orationis quantum ad expressionem uocis. ¶ De qualitate uerò loci congruentis, præsupposito; quod duplex est oratio, publica, & priuata; de utraq; dico. Et in omnibus locis fieri potest oratio tam publica, quã priuata, congruentius tamen fit in locis, quæ ad dei cultũ consecrata sunt, & specialiter ordinata. Prima pars huius propositionis probatur primò de orationibus publicis ex communi ecclesiæ ritu, quæ processiones instituit cũ canticis, & orationibus per terras, & aquas. ut de Greg. ma. legitur. Qui grassante epidimię morbo in populo Romano processionẽ instituit: qua etiã iram dñi placauit. De priuatis orationibus dñs ait. Tu aũt cũ oraueris: intra in cubiculum tuũ, & clauso ostio: ora patrem tuũ in abscõdito: & pater tuus, qui uidet in abscondito reddet tibi. Mat. 6. Quæ tractans Isido. 3. de sum. bo. c. 7. dicit. Oratio priuatis locis opportunius funditur: magisq; obtentum impetrat, dum deo tantum teste depromitur. ¶ De utraq; sunt auctoritates multæ. Nam. 1. Timoth. 2. ait apostolus. Volo uiros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira, & disceptatione: similiter & mulieres: ubi glo. In omni loco ubicunq; sunt, non solum in ecclesia, & Ioh. 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu: & ueritate. Glo. Non in templo, non in monte hoc: sed in intimo cordis tẽplo, & ueritate adorandũ est. Itẽ ibidem glo. Cum deus sit spiritus nõ corpus: nõ aduertit corporeum locum, uel templum, in quo scilicet oretur: & psal. In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino: ubi Glo. Sicubi non dominatur: ibidem non benedicatur. Cum ergo nulla creatura sit,

Quando utẽdũ est oratione uocali in priuato, & quãdo nõ.

Mat. 6.

E

Oratio in quo loco fieri debet.

Grego.

Mat. 6.

1. Tim. 2.

Ioh. 4.

Psal. 102.

in qua deus non dominetur, nullus locus a laude eius excipitur. ¶ Secunda pars, scilicet ꝙ congruentius fit in ecclesijs dei consecratis, ostēditur per
Psal. 67. illud psal. In ecclesijs benedicite deo. Et dominus, domus mea domus orationis uocabitur. ubi glo. Chry. Ingressus Iesus urbem primò templum adijt. dans formam religionis, ut quocunq; imus primò ad domum orationis, si ibi est, accedamus, & per orationes deo commendati, sic ad agenda negocia secedamus. Neq; enim constitutæ essent ecclesiæ, nisi orationes essent perge-
F gendæ. ¶ Quod autem magis congruat in ecclesijs orare plures a docto. assignantur rationes. ¶ Prima formæ obseruatio, ac Christi imitatio di. Domus
Mat. 21. mea domus orationis uocabitur Mat. 21. ubi glo. Aug. In oratorio nemo aliud agat; nisi id, ad quod factum est. ¶ Secunda propter mutuam membro-
Col. 3 rum ad orandum incitationem, & faciliorem exauditionem. unde ad Col. 3. Commonentes uosmetipsos in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.
Math. 18. Et quoad faciliorem exauditionem dicitur Mat. 18. Vbi sunt duo, uel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum, scilicet ad exaudiendum eos. Et ibidem præmisit. Si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quamcunq; petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis est. In ecclesia autem est conuentio fidelium charitatis uinculo connexorum. unde & nomen ecclesia, quod sonat conuocatio, sumptum est. ¶ Tertia propter maiorem deuotionem, quam fideles concipiunt, propter ecclesiæ consecrationem illuminationem, unctionem, inscriptionem, sacrosanctæ eucharistiæ & reliquiarum sanctarum præsentiam, quæ omnia deuotionem tribuunt, & augent. Non enim frustra hæc in consecratione exhibetur per manus pótificum, ut deducit bea. Bern. in sermone de dedica. ecclesiæ. ¶ Quarta pro-
Gen. 28. pter speciale angelorū præsentiam, quæ figurata est Gen. 28 Dum Iacob in loco, quo fundanda esset domus dei, uidit angelos ascendentes, & descenden-
Esa. 62. tes. Cui consonat illud. Supra muros tuos Hierusalem constitui custodes: tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt laudare nomen domini. Quæ pulchre ad propositum exponit beatus Ber. ubi supra. ¶ Quinta propter certiorem exauditionis sponsionem. unde. 3. Reg. 8. &. 9. ad orationē
3. Reg. 8. salomonis. Respondit dominus. Exaudiui orationem tuā, & deprecationē tuā, quā deprecatus es coram me: & sanctificaui domū hanc, quā ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum: & erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. Deniq; dominus preces ecclesiæ sponsæ suæ non patitur esse cassas. In ecclesiæ autem consecratione deuotissime preces ecclesiæ oblatæ sunt domino: pro exauditione orationum eorum, qui in ea fuerint dominum deprecaturi. In quarum uirtute etiam priuatæ orationes in ecclesia sunt efficaces: quia non illa tantum singularis persona orans in ecclesia: sed cum ea tota supplicat ecclesia, cuius personam gessit pontifex ecclesiæ consecrator. ¶ His ergo de causis cæteris paribus efficacior est ecclesia locis cæteris. Nec etiam tantum efficacior, sed quibusdam orationibus debita, & necessaria, ut quibusdam orationibus sacramentalibus, sicut est missæ officium. Similiter horis canonicis ex institutione ecclesiæ publice decantādis, nullus tamen locus spernendus, ubiq; dominus orandus est, quia ubiq; eius præsidio indigemus. In domo, in foro, in mensa, in lecto, in latrina, in palatio. Nec aliquis locus turpis est orationi, dum orans mundus fuerit, atq; purus. Legitur enim de beato Grego. ut recitat Alex. de Alesa ꝙ cum purgaret uentrem, & psalmum diceret, apparuit ei diabolus quærens quid faceret. Respondit: uentrem meum purgo, & deum meum laudo. Opera enim naturę perfectis turpia non uidentur. Nec infernus orationi
G non congrueret, si ineslet, qui orandi affectum haberet. ¶ De qualitate

Quare magis cōgruat orare in ecclesijs.

uerò

uerò orõnis quantũ ad tpis diuturnitatẽ, siue cõtinuationẽ. Aduertendũ, q̃ cõtinuatio, siue diuturnitas orõnis dupliciter põt attẽdi. Vno mõ secũdũ se-ipsam orõnẽ, hoc est orõnis actũ. Alio mõ secundũ orõnis causam. Causa au tẽ orõnis desideriũ est charitatis. Ex illo.n. pcedere debet orõ. Attendendo igit continuationẽ orõnis secundũ causam, cõtinua debet esse in nobis orõ, & hoc actu, habitu, uel uirtute. Debet.n. in nobis esse sp charitatis habitus: cuius uirtus manet in oĩbus operibus, quæ ex charitate procedunt, omnibus enim illis inest ordinatio eorum, ad gloriam Dei, secũdum illud 1. Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. quam ordinationem sortiuntur ex charitatis inclinatione. unde Aug. ad probam dicit. In ipsa fide, spe, & charitate con tinuato desiderio semper oramus. Attendendo aũt orõnem secundũ se, siue actum orandi, nõ põt esse continua: quia in alijs operibus occupari necessitas humanæ infirmitatis cõpellit. unde ad probam dicit Aug. Ideo p certa interualla horarum, & temporum etiam uerbis rogamus Deum: ut illis rerum signis nosipsos ammoneamus: & quantum in hoc desiderio profecerimus, nobisipsis innotescamus, & ad hoc agendum, nosipsos acrius incitemus. Si in uniuersali quæritur, quanta esse debeat continuatio, ac diuturnitas orationis actualis secundum se, respondet sanctus Thom. quæstio. alleg. articu. 14. quòd quia unusquisque quantitas debet esse proportionata fini: sicut potionis quantitas proportionatur sanitati. Ideo utile est, quòd oratio tam sit diuturna; quantum expedit ad excitandum interioris desiderij feruorem. Cum uerò hanc mensuram excedit: ita q̃ sine tædio prolongari non possit, non est ulterius oratio protelanda. Et ideo beatus Augu. ubi supra approbat consuetudinem quorundam fratrum in ægypto, qui crebras dicuntur habere orationes, sed tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas: ne scilicet per productiores moras euanescat deuotio, & pariter euanescat intentio. Et per hoc sicut hæc intentio non est obruenda, si perdurare non potest, ita si perdurauerit, docet non cito esse abrumpendam. Addit, q̃ sicut hoc est attendendum in oratione singulari per comparationem ad intentionem orantis, sic & in oratione communi per comparationem ad deuotionem populi. Et secundum hæc exponendum est illud. Oportet semper orare, & non deficere. Luc. decimooctauo. & primo ad Thess. quinto. Sine intermissione orate. Semper, & sine intermissione in habitu, & uirtute, non autem in actu. Vel semper orat: & sine intermissione qui debitis, & statutis temporibus orat, ut innuit Glo. interli. primo Thessal. quinto. quæ dicit. Sine intermissione certarum horarum. Et August. libr. de hæresibus. Quod dominus dicit. Oportet semper orare, & non deficere. Et Apostolus. Sine intermissione orate. sanissimè sic accipitur, ut nulla die intermittantur certa tẽpora orandi. Vel intelliguntur de oratione communissimè accepta secundum quòd comprehendit omnem actum bonum, sic dicit August. & habetur in glo. Luc. decimooctauo. & primo Thessal. quinto. Iustus nunquam desinit orare, nisi desinat iustus esse. Semper orat, qui semper bene agit. Ipsum enim desiderium bonum oratio est: & si continuum est desiderium: continua est oratio. Et sicut supra dictum est de loco, ita & nunc dicta de orationis tempore, intelligenda sunt de orationibus uoluntarijs, non de orationibus ex debito dicendis: puta ex institutione ecclesiæ, ex uoto, ex ordine suscepto: ex pnia iniuncta Tales.n. nõ debẽt autoritate singularis psone aliquatenus mutari, pscindi, uel plongari pp tędiũ legentis: sed integrè secũdũ ecclesiæ ordinationem, aut aliam obligationẽ sunt psoluendæ. Nõ.n. potest sacerdos horas canonicas: aut pænitens iniunctam satisfactionem propter suam accidiam omittere, uel mutare. ¶ De qualitate gestus corporis, & situs

Margin notes: De orationis diuturnitate. — De cõtinuatione. — Quõ uerum est, quod oportet semper orare. — August. — August. — Thom. — August. — Luc 18. 1. Thess. 5. — 1. Thess 5. — Luc. 18. & 1. ad Thess. 5. — H

situs uidendum, qua congruentia oratur ad orientem, genua flectuntur, pectora tunduntur, manus extenduntur, etiam prostrationes in terram frequentantur. Sicut de saluatore legitur, ꝙ orans ad patrem, in faciem procidit, ut habetur Matth. 26. Pro horum solutione norat Alexand. par. 4. q. 94. membr. 3. ꝙ oratio maxime sacramentalis, & satisfactoria habet uirtutem impetrandi, & etiam significandi. Ratio impetrandi residet penes orantis deuotionem, & feruorem. Ratio significandi penes id quod foris appatet. unde Hugo de S. Victore lib. 2. de sacra. par. 9. c. 1. Sunt quædam sacramenta in ecclesia: in quibus etsi principaliter salus non consistat, tamen ex his salus augetur, inquantum deuotio exercetur. Et ex eis quædam constat ex rebus: qualia sunt aquæ aspersiones, susceptio cinerum, benedictio florum, cereorum, & huiusmodi. Aliqua constat in factis: qualia sunt signaculum crucis, exufflatio exorcizationis, expansio manuum, incuruatio genuum, & huiusmodi. Aliqua in dictis constat, sicut est trinitatis inuocatio. Signa ergo corporalia, ac gestus, quæ fiunt in oratione, ad significandum adhibentur. Et quia in oratione duo sunt. s. qui orat, & qui oratur, duo per huiusmodi signa exteriora designantur. s. aliquid ex parte Dei, aliquid ex parte hominis orátis. Sic uersio orantis ad orientem, significat, ꝙ sicut ex illa parte oritur sol, & lux, quæ est nobilissima inter omnes creaturas corporales, sic ad eum qui omnes creaturas excellit, oratio dirigenda est. unde Aug. lib. 2. de ser. domini in monte, exponens illud. Pater noster qui es in cœlis, dicit. Cum ad orationem stamus, ad orientem conuertimur, unde cœlum surgit, non tãquam hic habitet Deus, quasi ceteras mundi partes deserens, qui ubique locorum præsens est, non locorum spacijs, sed præsentia maiestatis, sed ut admoneat animus ad naturam excellentiorem se conuertere. i. ad Deum, cum ipsum corpus, quod terreum est, ad corpus cœleste excellentius conuertitur. Et Dam. lib. 4. c. 4. ait. Nõ simpliciter. i. non sine ratione ad orientem adoramus sed quia ex inuisibili. i. intelligibili, & sensibili cõpositi sumus, duplicem adorationem conditionem offerimus, quemadmodum intellectu psallimus, & labijs corporalibus. Et sequitur. Quia igitur deus lumen intellectuale est uel intelligibile, & sol iustitiæ, & oriens in scripturis nominatur Christus: reponendum est ei oriẽs in adoratione. Omne enim melius Deo reponendum, ex quo omne bonum. Insuper Deus paradisum non ad occidentem: sed ad orientem, ubi hominem plasmauit, posuit, quem propter transgressionem a paradiso exulem fecit. Ex occidente igitur antiquam quidem patriam exquirentes ad ipsum respicientes. Et assumptus ad orientem sursum ferebatur: & ita apostoli eum adorauerunt, & ita ueniet, quomodo ipsi eu uiderunt euntem in cœlum. Ipsum igitur expectantes ad orientem adoramus. Hęc Dam. Quædam etiam signa sunt ex parte nostra, ad significandum in oratione; sicut genuum incuruatio, ubi significatur uera humiliatio, ac reuerentia. Extensio manuum: qua ostenditur passionis fides, & exhibenda ei obedientia. Túsio peccatoris, debita de peccatis pęnitentia. Hæc autem omnia non sunt tam de orationis necessitate, quam de eius congruitate, nisi ubi circa hæc ecclesia aliquid ordinauit, aut generalis consuetudo induxit, maxime in publicis, in quibus omnibus uitandum est scandalum, uitanda est pharisaica hypocrisis, in priuato uerò orans, & in secreto quilibet relinquitur sensui suo. ¶ Consequenter inquirendum est de q. 7. quæ fuit de attentione, quæ qualis ue sit necessaria ad orationis effectum, & ad soluendum orationis debitum. Ad cuius expeditionem supponitur, hic & repetita habetur triplicis attentionis partitio supra lect. 6. descripta. s. actualis, habitualis, uirtualis. Rursus harum quælibet, diuiditur: qm̃, alia fertur in solas uoces, & uerba, alia in

Matth. 26. Alexand. Hugo. Aug. Dam. (margin)

De corporis gestibus in oratione.

Orantis attentio.

Triplex est attentio.

uerborũ significata, tertia nec ad hæc, nec illa, hõ est nec uoces, nec significata, sed ad orationis finem immediatum, uel ultimum. s. ad petita, uel ad Deum, aut ad alios effectus bonos, uel uitiosos, quem habere possunt, etiam idiotæ: nec litteras: nec uerborum significata scientes. Mens est B. Tho. arti. 13. q. 83. secunda secundę. Et est hæc q. tantum de oratione uocali, quoniam mentalis ab attentione separari non potest. Potest & addi tertia distinctio de effectu orationis. Est enim & ille triplex. Primus communis est omnibus actibus charitate informatis, qui est mereri: secundus effectus orationis proprius est impetrare, quod petitur: tertius effectus orationis est, quem principaliter efficit. s. quædam spiritualis refectio mentis. Et potest addi quartus, qui est solutio debiti, ad quod orans tenetur. Vnde considerandum, q; duplices sunt orationes uocales. Quædam sunt oranti debitæ, utpote quæ cadunt sub præcepto, sicut horæ canonicæ clericis beneficiatis, aut in sacris constitutis, ac orationes pro satisfactione iniunctæ: quorum totalis omissio inducit mortale peccatum. Aliæ sunt orationes uoluntarie assumptæ, ad quas orans nullo præcepto obligatur. Et de illis manifestum est: quoniam si penitus omitti possunt sine peccato, non est mirum, q; euagatio, seu distractio tollens attentionem non inducit peccatum, nisi forte adesset contemptus, uel pusillorum scandalum. Igitur quantum ad quartum effectum de primi generis orationibus tantum dicenda intelligantur. Quoad primos tamen tres effectus generaliter de quibuslibet orationis generibus dicendum per propositiones. ¶ Prima propositio. Attentio actualis orationis, siue ad uerba: siue ad sensum uerborum non semper requiritur ad orationis effectum quadruplicem consequendum. Patet primo de quarto, qui est solutio debiti: quia obligatus ad certas orationes, puta horas canonicas, dicens illas soluit debitum, licet mente ad alia sit distractus: ita q; nec actualiter attendat, siue aduertat uoces, quas profert, nec sensum uerborum, sed cogitet quædã alia sibi incidentia. Satisfacit tamen præcepto ecclesiæ, nam præceptum de oratione ecclesiæ positiuum est: & non cadit nisi super uocum prolationẽ. Præceptum nanq; positiuum humanum non cadit nisi super ea, quæ subiacent humano iudicio, qualia sunt actus exteriores, non interiores. Et ita exercẽs actum exteriorem, mandatũ non transgreditur, & per hoc ẽt a peccato mortali excusatur: simul & ad horarum repetitionẽ. Nec tenet talem reum mortalis criminis: q; non seruat præceptum ad intentionem præcipientis. Nam ecclesia præcipiens legi horas canonicas, intendit q; ille legantur ad consecutionem præmij cœlestis: & per consequens deuote, & attentẽ. unde dc cele. miss. c. dolentes. dicitur de clericis & prælatis. Districte præcipientes in uirtute obedientiæ, ut diuinum officium, & nocturnum pariter, & diurnum quãtum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter, & deuote. Quia etiam non ideo peccat mortaliter seruans diuina mandata, si in eorum obseruatione non impletur intentio Dei pręcipientis, & finis, qui est, ut seruentur ex charitate: & finaliter propter Deum. Alioquin honorans parentes ex naturali pietate peccaret, & non existens in gratia non occidendo peccaret, & similiter non furando, non concupiscendo rem alienam. Hæc est intentio S. Thom. 1. secundę. q. 100. articu. 10. & Gers. in tract. de solicitudine eccles. particula 60. ¶ Quantum ad alios tres effectus patet, quia quoad tertium effectum stat proferentem uerba ex assuefactione per contemplationem in alia sursum rapi, trahi, uel uersari, quam sonat orationis sensus, uel uerba, & sic perfectius consequi hunc tertium effectum orationis, qui est quædam specialis refectio mentis. Cum enim finis, & uirtus orationis sit in eleuatione menti in Deum per pium, & humilem affectum, in contemplatione ma-

Marginalia (left): Effectus orationis multiplex. — Horæ canonicæ quomodo sunt dicẽdæ, qualis requiritur i intentio. — Qualis attẽtio requiratur in oratione.

Marginalia (right): Thom. — K — Thom.

xime consequitur anima hunc orationis fructum, & affectum. Sic quoad primum effectum, qui est mereri, similiter quoad secundum, qui est impetrare quod petitur, patet, quòd talis ad contemplationem tractus facit actum magis gratum Deo: quam sit attendere ad sensum uerborum, aut uerba ipsa, ideo non tollitur ratio meriti, aut impetrationis. unde Hugo in libr. de oratione. Pura oratio est, cum ex abundantia deuotionis mens ita accenditur: ut cum se ad Deum postulatura conuerterit: præ amoris eius magnitudine, etiam petitionis suæ obliuiscatur. & sequitur. Hoc genus orandi informe est, & quam præ ceteris omnibus unicum, tam est apud Deum præ ceteris omnibus preciosum. Patet etiam quoad intentionem ad sensum litteræ de monialibus, & multis clericis parum litteratis, qui ea, quæ proferunt, minime intelligunt: & tamen debitum soluunt: alioquin non esset salua omnis caro.

Hugo.

L ¶ Dictum est notâter in propositione. Non semper requiritur &c. quoniam licet per attentionem, quæ tollitur per distractionem, seu euagationem inuoluntariam non aufertur effectus orationis. Non quartus. s. solutio debiti. Nam etiam sic cum distractione, & sine actuali attentione, quę uagatio, & attentio displicet oranti: non tenetur ad repitionem eorum, quæ sine attentione protulit. Sufficit, quod dum se sentit distractum, redeat: & pro posse distractionem excludat. Nec tollitur effectus orationis primus, & secundus, dum alias orans fuit in gratia: & ipsa oratio ex gratia processit. Nec tertius in casu statim supradicto Si tamen uoluntarie distrahitur, puta uolens assumere cogitationes impertinentes & seculares: nec etiam euagationem ac distractionem curat repellere, sed uult progredi in distractione, iam nullum horum effectuum consequitur. Non quartum: quia sic non soluit debitum. Non enim satisfacit præcepto, quia uerba præcepti contra mentem præcipientis tenet. Aliud quippe est præcepta seruare ad litteram præter mentem, uel non secundum mentem præcipientis: hoc est non ad id, uel propter id propter quod præcipiens præcepit. Et aliud seruare literam contra mentem præcipientis. Secundum includit contemptum: non primum: ideo secundus peccat, non primus. Et ideo quia secundus non satisfacit præcepto: tenetur, ad repetitionem eorum, quæ sic sine attentione ad uerba, sensum uel finem cum uoluntaria mentis alienatione orauit. Sententia est Cancel. Parisien. tra. de oratione. consi. 19 Et B. Tho. in 4. script. dist. 15 q. 17. arti. 4. in responsione ad secundum argumentum. Nec talis consequitur effectum tertium, manifestum est. Nullam enim consequitur mentis consolationem ex oratione, ad quam non attendit. Nec consequitur effectum primum, uel secundum: quia non procedit illa oratio ex charitate: immo si infuisset charitas, iam eam perdit: eo quod uolens contra mentem percipientis agit.

De distractione in horis canonicis quale est peccatū, & quando nō.

Tho.

M ¶ Sed dubitaret aliquis, an meditatio cœlestium, & spiritualium sit uoluntarie admittenda, dum orandum est. Exempli causa dicat aliquis. Domine ne in furore tuo arguas me: neq; in ira tua corripias me. miserere mei &c. Et occurrat sibi in mentem triplex iudicium Dei. In inferno, in purgatorio, in mundo, & meditetur hæc uoluntarie, & fortiter, ut possit trahi in affectum cordis: horrendo iudicium inferni: timendo iudicium purgatorij: quærendo iudicium in hoc mundo, secundum misericordiam Dei, di. Fac mecum secundum misericordiam tuam domine: & secundum iudicium diligentium nomē tuum. An illa, aut consimilis meditatio possit uoluntarie assumi tempore orationis. Et dicitur uoluntarie: quia si fiat inaduertenter, & absq; consensu deliberato, constat, quod non obligat ad reiterationem: multò minus, quam uitiosa habituatio. ¶ Ad hoc dicendum secundum Can. Parisien. quod si quis orat solus, aut cum alio, qui eius morā tolerare paratus est, prodest: & salubriter

Utrū liceat inter orandum meditationes cęlestium sed impertinētium admittere.

consulitur

consulitur suspendere actualem orationis attentionem simul cum oratione uocali, donec huiusmodi meditatio circa alia cesset. Vt dum inter orandum quis sentit uehementem tractum cogitationis bonæ & honestæ: ut prædicationis faciendæ aut huiusmodi, potest orans uerbalem orationem intermittere. aliquando diutius, aliqñ breuius, & redire postmodum ad continuationem absq; ulla præcedentium iteratione uerborũ, quia stante interruptione actus naturalis, moralis continuatio manet. Neq; fructum orationis aufert: nec meritum. Similiter dicendum, si quis exterius ab aliquo alio requiritur super responsione sibi facienda: siue dum rei domesticę uel officijs proprijs imminens urget uel trahit commoditas, ut eidem protinus intendatur. Si uerò quis orationem agere debeat in communi: utpote in ecclesia, seu conuentu, ubi non suppetit talis interruptionis actualis intentionis libertas: qa non ita redire potest ad passum, quem reliquit procedente choro, & conuentu in oratione. Talis interruptio fieri non debet: sed tutius est, q̃ talis meditat o uoluntarie non admittatur tempore orationis debitę: sed uel deferat, uel in aliud tẽpus reseruetur. Suspireretq; talis orans, & gemat: q̃ eam tunc admittere non concedatur: dicatq; sibijpsi. Melior est obedientia, quam uictime meditationum. Potens est Deus reddere uicem in idipsum, & si non hic tamen certissime in alio seculo. ubi fiet uox laudis sine perturbatione qualibet nostri cordis. De hoc B. Ber. ser. 49. super can. ita ait. Nihil operi Dei præponere licet. Et sequitur. Nil aliud dũ psallitis, præter id quod psallitis, cogitetis. Nec solas dico uitandas cogitationes uanas & occiosas, uitandę sunt & illæ, illa duntaxat hora, & illo loco, quas officiales fratres pro cõmuni necessitate quasi necessario frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profecto recipere tunc consulerem: quę forte pauloante in claustro sedentes in codicibus legeratis: & qualia & nunc me uiua uoce disserente ex hoc auditorio, spiritussancti gratia reportatis. Salubria sunt, sed minime illa salubriter inter psallendum reuoluitis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quicquid aliud, quam debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Hæc Bernard. Potest tamen in casu pio, aut necessario aliquid omitti: ut respondeatur quærenti: aut quæratur aliquid, quod tunc ad diuinum cultum, uel alias in re familiari necessarium fuerit: uel responsum super quæsito accipiatur. Et sic omissum resumendum non est. Turbaretur enim vel chorus, uel ipse omittens in alijs continuandis. Consultius est in hoc casu cum quadam cordis contritione progredi. Nam & in foro pœnitentiæ non oportet iniungere formalem omissorum repetitionem: ut primam pro prima: tertiã pro tertia &c. sed sufficit quòd æquiualens iniungatur. ¶ Secũda propositio. Attẽtio habitualis tñ, ad sensum uerba, uel finẽ, nõ sufficit ad orñẽ ex debito psoluẽdã: nec ad ceteros oĩonis effectus consequẽdos. Patet: quia stat habentẽ habitũ acquisitũ ex attenta orñe frequentata orare puersa attẽtione, & nolle actualiter attẽdere, sed uoluntaria alia etiam turpia animo uersare. In quo casu debitum non soluit: quinimo ad repetitionem obligatur: ut patet ex præcedenti propositione, & eius probatione. Et tamen talis habitualiter attendit: quia habitum habet. Neque consequitur finem tertium, manifestum est: quia illæ præsupponit attentionem actualem. Nec primum, aut secundum effectum: quia sic orans orando peccaret mortaliter: ergo nec meretur, nec impetrat. ¶ Tertia propositio. Virtualis attentio ad uerba sensum, aut finem orationis proximum, uel remotum: non interrupta per actualem intentionẽ sibi mortaliter (alias moraliter) contrariã sufficit ad debiti solutionẽ, & duorum primorum effectuũ cõsecutionẽ. Est autem uirtualis attentio uirtus quædã relicta

Quid agẽdũ si talia inter orandum occurrant.

1. Reg 15. Eccles. 4.

Bernar.

Attentio habitualis & uirtualis q.

N

ex attentione actuali præuia, qua continuatur oratio, etiam ubi cor euagat actualiter inaduertenter circa alia multa. Patet hæc propositio quoad quartum effectum: quia attentio aliqua requiritur: alioquin oratio non esset operatio humana, sed causalis, & fortuita. Et non requiritur actualis continuata ex propositione prima; sic et requiratur in principio. Sine ea nanq; non esset uirtualis. Nec sufficit attentio habitualis ex propositione secunda: ergo requiritur, & sufficit attentio uirtualis. Consequentia tenet a sufficiente diuisione. ¶ Ex illo sequitur: quod supra dictum est, quod euagatio mentis, quã quis patitur inuitus: nec sentiendo consentit, excusat a mortali peccato simul, & debito repetendi orationem, quam soluere tenebatur. Patet, quia illa euagatio inuoluntaria stat cum attentione uirtuali, quæ sufficit. Idcirco ait Gerson. Non debent facile super huiusmodi inaduertentias, & distractiones scrupuli formari. Alioquin nunquam poterit orans cor suum quietare: nititur ad impossibile sibi per naturam, uel complexionem, uel consuetudinem, uel phantasiæ turbationem, quæ nunquam potest quiescere: sicut nec aer, uel mare: dum agitatur assiduitate uentorum. Vnde repetitionẽ in casu fieri, nedum superuacuum est, sed etiam inquietatiuum, periculosum, & nociuum, præcipue si in conuentibus orat, ubi societatem, cui esset onerosus, iuuare teneretur. Quoad duos primos effectus similiter patet, quia illa intentio uirtualis sine actuali stat cum charitate, & per consequens non tollit rõne meriti, nec impetrabilitatis. Nec manet hæc intentio uirtualis, si actualis unde processerat: fuerit elicita ex charitate sublata charitate per mortale. ¶ Tertius uerò effectus. s. spiritualis refectio mentis, requirit actualẽ attentionem ad uerba sensum, uel finem, ut dicit B. Thom. Si enim omnis actualis intentio tollitur: cedit & refectio mentis spiritualis, actualis. s. dulcedo, ac consolatio, seu iocunditas, quam peperit intentio actualis maxime finis. Nam licet quælibet attentionum uerborum sensus, & finis, sufficiat ad effectus orationis: ultima tamen, quæ est finis, laudabilior est, quàm secunda: & secunda laudabilior, quam prima: & quia anima non potest esse uehementer intenta ad diuersa, ideo prima attentio potest nocere, ut minor sit orationis fructus, si secundam euacuat, uel secunda, si tertiam omnino tollit, sed non econuerso, tamen attentio communiter accipiendo ad aliquam trium prædictarum non nocet, sed proficit: & sufficit ad debitum persoluendum. Veruntamen ceteris paribus, expeditius est affectionem suam exercere iuxta literam, quæ profertur, propter quatuor rationes in speciali. Vna est scripturæ ueneratio: in qua spiritussanctus semper loqui credendus est. Altera est particularior eruditio circa mysticos sub arido literæ nucleo clausos sensus. Tertia est suauior assuefactio circa quotidianos sensus. Quarta est maior stabilitio circa determinatos affectus, quam circa uagos, & iugiter nouos. ¶ Sed hic surgit dubium, quomodo cum Deum per nostra, uel aliorum salute petere uolumus: psalmos illos, & scripturas, quæ nec petitionis uerba, nec ad petitionem nostram pertinentia continere uidentur, recitamus. Vt dum pro peccatorum indulgentia orare uolumus, quid nobis prodest, si psal. Quare fre. gen. aut. Deus uenerunt gen. siue. Attendite popule meus: uel alium huiusmodi decantamus. ¶ Ad qd post uenerabilẽ Hugo de S. Vict. in trac. de oratione respondeo. Premitto, ꝙ cum oratio sit ascensus mentis in Deum per pium, & humilem affectum, non est opus uerbis quibuscumq; in oratione, ut Deus instruatur. Nouit. n. pater noster, quid opus sit nobis, antequam petamus Mat. 6. Sed uerbis utimur, uel ut ammoniti consideremus, quid petimus, uel ut pietatis in nobis excitent affectum. Sunt affectus huiusmodi innumeri, qui tamen possunt reduci ad tres principales. s.

Qualis distractio exigit orationis repetitionem.

B. Thom.

O

Hugo.

Math. 6.

Affectus quibus oratio red dit exaudibilis, tres sunt.
Cur uerbis utimur in oratione.

affectus amoris: affectus humililatis: affectus indignationis. Quorum primus narratione diuinæ laudis gignitur: secundus commemoratione nostræ miseriæ excitatur: tertius malitiæ nostrorum aduersariorum exaggeratione oritur. Affectui amoris dei, quem laus diuina parit, annectitur affectus ammirationis, & congratulationis. Nam dum laudes Dei manifestantur, mens ad amorem accenditur, & dum in eisdem aliquid nouum, uel mirandum elicitur, mens in ammirationem, & stuporem trahitur. Cumq; aliquid acceptabile beneplacitum, & gratum Deo percipitur, animus quadam congratulationis hilaritate perfunditur. Hos ergo tres affectus sermo diuinæ laudis generat, quia ex commemoratione bonitatis surgit affectus dilectionis. Ex commemotatione potentiæ, & fortitudinis surgit affectus ammirationis. Ex commemoratione alicuius prosperi euentus, & fati fęlicis, surgit affectus congratulationis. Affectui humilitatis annectitur affectus doloris, & affectus timoris. Hi ex commemoratione infęlicitatis, & miseriæ nascuntur. Nam ex commemoratione propriæ infirmitatis, nascitur affectus humilitatis. Ex commemoratione malorum pręsentium, uel præteritorum surgit affectus doloris. Ex præuisione futurorum affectus ebullit timoris. Affectui indignationis, adherescit affectus zeli; & affectus maioris pręsumptionis de misericordia Dei. Nam cum sit inuectio, & accusatio in aduersarios, ex ipsa eorum malignitate mens indignata, in eorum odium inflammatur, contra iniuriam zelus oritur, quo mēs ex amore iustitiæ ad desiderium ultionis inflammatur propter eorum malitiam: affectus bonæ præsumptionis de Dei misericordia oritur: dum mens ex noua aliqua, & singulari fiducia plus solito animatur. ¶ Cum ergo scripturæ sacrę: & psalm. quibus inter uota præcum utimur, uel narrando laudem Dei ad eius amorē nos prouocant, uel nostram miseriam commemorando ante conspectum eius nos humilianr, uel malitiam aduersariorum nostrorū exaggerando, utilem nobis solicitudinem, & fiduciam nobis coram Deo pręstant ampliorem: patet, ꝙ non impertinenter in nostris orationibus recitātur, quia licet aliquę earum narrationes petitionem non habent, habent tamen omnes affectus uirtutum, quos in nobis accendunt. Per quos orantes citius desiderata, quam per petitiones impetrant, quoniam in affectibus pietatis est omnis uirtus orandi. Vnusquisq; ergo cum in oratione psalmos, uel alias quascumq; scripturas dicat, diligenter consideret, cui affectui seruiat, & ad illum effectum cum toto nisi cor suum excitet: ad quem id, quod loquitur magis pertinere uidet: quia si uerborum, quę loquitur, affectum habuerit, per affectum ipsum magis ueritatem cognoscet, & per intelligentiam uerborū in maiorem deuotionem affectum accendet. ¶ Qui autem psalmi hos, uel illos excitent affectus Hugo exemplificat, di. Ex affectu dilectionis cantatur psalmus, Diligam te domine uirtus mea. Ex affectu ammirationis dicitur psalmus, Domine dominus noster. Ex affectu gratulationis psal. Omnes gentes. Et in omnibus est laudatio. Ex affectu humilitatis canitur psal. In te domine speraui. Ex affectu doloris psal. Vsquequo domine exaltabitur inimicus meus super me. Ex affectu timoris psal. Domine ne in furore. Et in omnibus his est mixta quærelę deprecatio. Ex affectu indignationis canitur psal. Quid gloriaris in malitia. Ex affectu zeli psal. Deus ultionum. Ex affectu bonæ præsumptionis psal. Iudica me domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Non tamen per totam seriem unius psalmus, unde tantum affectus protenditur: sed quandoque fit transitus de alio affectu in alium: secundum ꝙ mentes orantium diuersis modis affici solent. ¶ Vt autē affectus pij, attentioq; deuota, in orationibus nostris, quibus P

Q

Qño psalmi nullā petitionē continentes, aut petitioni nō correspondentes nostris orationis commiscentur.

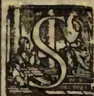
ipse

ipse exauditur,& impetratoria reddatur,generentur, vtile ualde est,ac plurimum confert præparatio sui ad orationem per recollectionem præuiam. Quæ ad quinq; præmeditanda reduci potest:quæ si mens oratura prius meditaretur ; uel saltem breuiter cogitando in se commemoraretur : fructum plurimum consequeretur:attentaq; oraret affectibus pijs plena. Hæc autem sunt,ut cogitet conditiones sui orantis eorum, quos orat, pro quibus orat: quid orando petat:quibus uerbis oret. ¶Quærat ergo cupiens deuote orare a seipso. Tu quis es?Quis inquam,es merito, uel demerito?quis professione, & statu?quis iniuncto ministerio?quis deniq; largissimo dei beneficio? In primo si recte sapiet,se peccatorem cognoscet, secundum illud. 1.Ioh.1. Si dixerimus,q peccatum non habemus,ipsi nos seducimus : & ueritas in nobis non est. Estq; incertus an amore, uel odio dignus sit, eo q omnia in futurū seruantur,incerta finaliter. Eccle.9. In secundo se forte cognoscet monachum,sacerdotem,aut clericum,& orationi specialiter dedicatum. In tertio se intelliget sua sponte intercessionis officium assumpsisse, aut donis,beneficijs,uel obligationibus ad orandum astrictum esse:seu necessitate aliqua,aut charitate paterna impulsum. In quarto se intelliget creaturā rationalem, ad Dei,quem orat, imaginem creatam, ac sanguine Christi redemptam:& ideo magna fiducia precem fundet, tanquam ad factorem opus suum non repellentem. ¶Secundo meditetur quis sit,uel qui, quem, uel quos orat. Et occurret in primis Deus ipse, cuius potentia nil superat : sapientiam nil latet:indulgentissimam bonitatem, nulla peccatorum magnitudo aut multitudo superat:cuius iustitia reprobos seua ultione damnat. Occurrent & sancti nostri ad Deum mediatores,uel qui magis Deo dignitate, & merito sunt uicini:aut oranti familiariori deuotione cogniti, seu speciali subuentionis priuilegio dotati:aut suæ custodiæ singulariter deputati. Meditabitur tertiō ipsa,quæ petenda sunt,non quidem uilia,aut modica : sed summa,& maxima:secundum saluatoris præceptum. Primum quærite regnum Dei,& iustitiam eius Matth. 6. Petenda igitur sunt liberatio a damnatione mortis perpetuæ: collatio beatitudinis æternæ infusio gratiæ remissio offensæ. Prima duo respiciunt regnum Dei. Secunda duo,iustitiam eius,quibus petitis, alia temporalia adijcientur. Meditabitur quartō,pro quibus orabit. Orabit autem in primis pro seipso:secundum illud. Miserere animę tuę placens Deo.Eccl.30.Deinde pro bonis in purgatorio. Item pro bonis,quorum casus magis scandalizat in hoc sęculo. Demum pro malis, ut eruantur a diabolo. Meditabitur quintō:quibus uerbis orationem perficiet. Sunt.n. quædam uerba a Christo ore proprio expressa,sicut oratio dominica. Sunt alia ab apostolis, & prophetis spirituſancto dictante expressa. Sunt uerba ab ecclesia instituta. Sunt etiam uerba propria orantis deuotione formata. Horum quædam priuilegiata sunt : ut etiam ex ipso opere effectum aliquem sortiantur. Quæ secundum autorum suorum dignitatem digne & reuerenter sunt proferenda. Hac dispositione præcedente haud dubium:quin attentio diligentior sequetur,& pietatis affectus multiplicior.

1. Ioh.1. Eccle.9. Matth. 6. Eccl.30.

DE ORATIONIS EFFICACIA QVANtum ad impetrationem.

LECTIO LXIII.

VPEREST inuestigare de octaua quæstione: uidelicet de efficacia orationis, hoc est quæ requirantur ad hoc, quòd oratio sit impetratoria eius quod petitur. Qđ enim aliqua sit impetratoria omniũ, quæ petuntur, probat certissima promissio diuina, qua dicitur Iohan. 16. Amen, amen dico uobis: si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Item Matth. 21. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Ioh. 15. Quodcunq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. & similia multa habentur. Manifestum est autē: ꝙ nedum peccatores: sed etiam iusti multa, quæ petierunt, non acceperunt. Moyses enim petijt: ut intraret terram promissionis, & non exaudiuit eum dominus. Deuter. 3. Paulus ter dominum rogauit, ut stimulus carnis auferretur ab eo: & audiuit. Sufficit tibi gratia mea. 2. ad Cor. 12. Ideo uidendum, quæ oratio sit impetratoria eius, quod petitur. Ad cuius inuestigationem aduertendum, ꝙ aliud est orationem esse meritoriam: & aliud esse efficacem ad impetrandum omne, quod petitur: ut tradit Alex. q. 96. parte 4. membro 3. Nam ad hoc, ꝙ oratio sit meritoria, requiritur; ꝙ procedat ex charitate, quæ fidem præsupponit, & spem: secundum quod dicit Hugo, ꝙ oratio est conuersio ad Deum fide, spe, & charitate subnixa. sic oratio Pauli meritoria fuit, nec tamen quod petijt, impetrauit. ¶ Ad hoc aũt, ꝙ oratio sit impetratoria cuiuslibet, quod petitur, requiruntur quatuor conditiones, quæ ponuntur in glo. Luc. 11. super illud. Quis uestrum habet amicum. quæ sunt, ut petatur pie, perseueranter, ad salutem, & pro se. Requiritur. n. aliquid ad orationem ex parte petentis: aliquid ex parte eius, a quo petitur: & aliquid ex parte obiecti, quod pet. ĩ, & aliquid ex parte eius, pro quo postulatur. Ex parte petentis requirit: ꝙ petat pie. Est aũt pie petere religiose petere. Pietas autem est Dei cultus: ut dictum est, supra lect. 18. Et religio illa uirtus est, q̃ dirigit potentiã circa cultũ Dei, quatenus recte recolatur Deus Pie ergo petit, qui recte, quantum est, ex parte orantis, petit. Et sic secundum B. Thom. dist. 15. quarti. q. ulti. Illa conditio pie petere includit omnia ex parte petentis ad orationem efficacem requisita, ut sunt, ꝙ confidenter petat, humiliter, recta intentione, ordinate, attente. Ex parte eius, a quo petitur, requiritur, ꝙ petatur perseueranter. Est enim pater noster, quem petimus, qui filiorum curam gerit secundum illud. 1. Petri. 5. Omnem solicitud nem uestram proijcientes in eum: quĩa ipsi cura est de uobis: ideo semper, & perseueranter ad eũ orone est recurrendum. Vnde ait per prophetã. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum: ut non misereat filij uteri sui, etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Esa. 49. Possent ad idem reduci conditiones requisitæ ex parte petentis: ut humilitas, confidentia &c. quia illa requiruntur in petente in ordine ad eũ, qui petitur. Ex parte obiecti. i. rei, quæ petitur requiritur, ꝙ petatur, quę sunt ad salutem. Ex parte eius, cui, siue pro quo petiĩ, requirit: ꝙ orõ fiat pro se. Et hæ quatuor conditiones tanguntur in uerbis Xp̃i Iohan. 16. supra allegatis, ubi dicit. Amen, amen dico uobis: si quid petieritis patrẽ in noĩe meo, dabit uobis. Prima conditio tangitur ibi. In noĩe meo: quia in nomine Iesu

Marginal notes: A; Ioh. 16.; Matth. 21.; Ioh. 15.; Orationum aliã est meritoria, & non impetratoria.; Deutero. 3.; 2. ad Cor. 12; Alex.; Orationis impetratoriæ conditiones quatuor.; Luc. 11.; Thom.; 1. Petri 5.; Esa. 49.; Ioh. 16.

petit qui piè petit,& religiose. Hoc nomen est super omne nomen: ut in nomine eius omne genuflectatur. ad Phil. 2. Flexio genuum ad adorationem pertinet, quę est actus religionis, & pietatis. Secunda conditio tangitur ibi. Patrem, ut patet ex statim declaratis. Tertia conditio tangitur ibi. Quid. i. aliquid. Sola. n. quæ ad salutem, quæ perennis est, pertinent, aliquid uere dici possunt respectu eius, quod transitorium est, quod perit, uerius nihil, quã aliquid dici potest. Propter quod esse propriissime Deo, qui solus immutabilis est, attribuitur. Vnde Exo. 3. Qui est, misit me. Et ibidem. Ego sum, qui sum. Quarta conditio tangitur, cum dicitur. Dabit uobis. Vobis inquit, non

Phil. 2.

Exod. 3.

B alteri. ¶ De his conditionibus paulò latius prosequamur, quæ tamen non ita intelligendæ sunt, ut dicit Tho. ꝙ nunquam exauditur oratio nisi assint omnes dictæ quatuor conditiones. Nam per orationes iustorum multa impetrantur alijs: tam uiuis, quam defunctis. propter quod dicit Iacobus. Orate pro inuicem, ut saluemini: quia multum ualet deprecatio iusti assidua. Iaco. ultimo. Similiter, & nonnunquam oratio exemplo exauditur: ut ibidẽ Apostolus de orationem Heliæ exemplificat, & ita de alijs conditionibus. Exaudit etiam frequenter peccatores, qui tamen non petunt piè: non quidem ex iustitia eorum. Cum enim peccatores hoc non merentur, sed solum ex pura sua bonitate, & misericordia: potissime quando oratio peccatoris concordat diuino proposito. Quandoq; etiam audit peccatores Deus in ira in malum eorum, dum petunt illicita. Sic populo Israeli malè petenti carnes in deserto concessit, quod petebant: ut idem populus subsequenti pœna disceret, quam malè ex inordinata concupiscentia contra Dei uoluntatem petissent. Vnde in psal. dicitur. Adhuc escæ erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos. Vbi Cassiod. Satiati sunt ad eorum ruinam, non ut inde uiuerent, sed potius perirent. Et Aug. super Ioh. Si hoc a Deo petitur, & obtinetur, unde homo læditur exauditus, magis timendum est: ne quod posset non dare propitius, det iratus. Ita igitur Deus aliquando orationes, quę nõ habent has quatuor conditiones, exaudit: sed non omnes. Sed illis conditionibus quatuor existentibus, semper exauditur oratio, quãtum ad omnia, quæ postulantur.

Thom.

Interpretatio coditionum orationis impetratoriæ.

August.

C ¶ Prima itaq; conditio est, ꝙ oratio fiat piè: id est religiose: quæ ut dictum est: includit omnia, quæ requiruntur ex parte orantis. Hæc autem possunt reduci ad quinq;. s. ut petat ex fide confidenter. ¶ Ex consideratione suæ imperfectionis humiliter. Recta intentione propter Deum finaliter. Ordinatè per media congruenter. Attentè, & aduertenter. ¶ Oportet igitur primò: ꝙ oratio fiat ex fide, & confidenter, ut credat dominum omnium rectorem, & prouisorem posse dare, quæ petit. Confidat etiam per spẽ eum uelle dare ex sua bonitate, & liberalitate. Vnde beatus Iacobus. Si quis indiget sapientia, postulet eam a domino, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Hoc quoad primum. & sequitur quoad secundum. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. Non ergo æstimet homo ille, ꝙ accipiet aliquid a domino. Iaco. 1. Hinc dominus Matth. 21. Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis: non solum de ficulnea facietis: sed etsi monti huic dixeritis: tolle, & iacta te in mare: fiet. Et omnia quæcumq; petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Marci 9. cuidam petenti a domino liberationem filij sui a dæmonio: & dicenti. Si quid potes: adiuua nos. Respondit dominus. Si potes credere: omnia possibilia sunt credenti. Vbi glo. Hiero. Fides cum lachrymis optata tota capit. ¶ Secundò oportet, quòd fiat humiliter ita quòd orans ex consideratione suæ imperfectionis recognoscat se indigentem: seque sibi non sufficere: sed omnia a Deo recipere, &

Oratio impetratoria fieri debet pie, & ut pie fiat quinq; requiruntur.

Iaco. 1.
Matth. 21.

Marci 9.

expectare.

expectare. Hanc enim orationem Deus respicit: secundum illud psal. Respexit in orationem humilium. Superbis enim resistit, humilibus autem dat gratiam Iaco. 4. & 1. Petri 5. Et Greg. 10. moral. Iste ueram Deo orationem exhibet qui semetipsum: quia puluis est, humiliter uidet, qui sibi nihil uirtutis tribuit, & qui bona quæ agit: esse de conditoris misericordia recognoscit. Iaco. 4. & 1. Petri 5.

¶ Tertiò adsit recta intentio, qua ea, quæ petit: petat intentione ultimi finis, qui Deus est, ita ut siue uitam æternam petat, siue uirtutes, & gratiam, siue etiam bona corporis, aut rerum exteriorum, omnia finaliter, ac principaliter postulet propter Deum, ut ex hoc deus glorificetur, & honoretur. Ideo uitam æternam petat: ut (quod beatorum est) coniunctus Deo in secula seculorum laudet eum. Cetera uerò petat in ordine ad uitam æternam, secundum illud apostoli. Omnia in gloriam Dei facite. 1. Corin. 10. Hanc autem intentionem charitas præstat, quæ omnia in Deum super omnia dilectum ordinat. Sicut spes dat consequendi fiduciam, & fides potentiæ, ac liberalitatis eius, qui petitur credulitatem. ¶ Ex quo sequitur, quod non petit piè, qui non petit ex fide, spe, & charitate: secundum Hugo. qui orare dicit adhærere Deo fide spe, & charitate. Ex quo sequitur secundò: quòd existens in mortali peccato non petit piè. Patet, quia caret charitate, & ideo non semper obtinet quod petit. unde dicitur in psal. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo. 1. Iohan. 3. Beda quoque exponens illud psal. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet & saluos faciet eos. in quadam Homelia ait. Qui preces suas Deo oblaturi prius iussa eius implere satagunt, horum cum ipsi clamauerint, orationes exaudit. Horum cum ad se suspirauerint, pia uota perficiet. Et sequitur ad propositum. Sed illi male petunt, qui uocem domini iubentis audire obtemperando contemnunt, & nihilominus domini sui uocem exaudire miserando deposcunt, quos ipse repellens in Euangelio dicit. Quid autem uocatis me domine, & non facitis, quæ dico. Nam & de istis dicitur per Esa. 1. Et cum extenderitis manus uestras, auertam oculos meos a uobis, & cum multiplicaueritis orationes, non exaudiã, quia manus uestræ plenæ sunt sanguine. ¶ Non tamen omnis, qui in mortali orat, orando sic peccat. Nam peccator orans pro remissione peccati non peccat: ut patet de Publicano orante Lucæ 18. qui orando obtinuit sui iustificationē: ergo non peccauit unde Eccl. 21. dr̄ Fili peccasti: non adijcias iterum, sed de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Nec uerum est uerbum cæci. Ioh. 9: Scimus, quia Deus peccatores non audit. unde Glo. interli. ibidem. Adhuc inunctus supple dixit, quia Deus peccatores audit, ut Publicanum confitentem, sicut nec ieiunans, aut eleemosynam dans in mortali, peccat. ¶ Et dico non omnis, quia in tribus casibus orans, suo modo ieiunans, uel dans eleemosynam in mortali, mortaliter peccat. Primus, si orans oran do peteret illicita. Vnde de tali sicut de iuda dicitur, oratio eius fiat in peccatum. De hoc Beda bene orat, qui orando Deum quærit, hic a terrenis ad superiora progrediens, uirtutem curiæ superioris ascendit, qui uerò de diuitijs aut honore, aut certe de inimici morte solicitus obsecrat: hic in infimis iacens, uiles ad Deum preces mittit. Hæc Beda. ¶ Secundus, quando oratio procedit ex radice uitiosa, puta ex præsumptione superba. Sicut dum aliquis digniorem se ceteris reputat ad ecclesiasticas dignitates, & sic ad orandum pro populo, quia diues, potens, uel de nobili prosapia. Sicut figuratum est in facto Oziæ, regis, qui uoluit adolere incensum super altare, hymiamatis. secundo Parali. uigesimosexto. Ideoque percussus fuit incura

Margin notes: 1. Cor. 10. — D — Orãs in peccato mortali qñ peccat mortaliter, & qñ non. — 1. Iohan. 3. — Esa. 1. — Lucę 18. — Eccl. 21. — Ioh. 9. — E — Psal. 108.

Matth. 6. bili lepra. Vel si procedit ex hypocrisi Matth. 6. Cum oratis, non eritis si-
cut hypocritæ, qui amant in sinagogis: & in angulis platearum stantes ora-
re, ut uideantur ab hominibus. Vel si procedit ex auaritia, amore scilicet
Matth. 23. pecuniæ. Matthæ. uigesimotertio. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ,
Isido. qui comeditis domos uiduarum, longas orationes orantes &c. De his Isido.
de sum. bono. libro tertio, cap. septimo. Quorundam oratio in peccatum
fit: sicut de iuda proditore scribitur. Qui enim instanter orat, appeten-
do laudem humanam: non solum eius oratio non delet peccatum, sed ipsa
conuertitur in peccatum: sicut iudæi hæretici, qui licet ieiunare, & orare ui-
deantur: eorum tamen oratio non illis ad purgationis meritum: sed muta-
tur potius in peccatum. ¶ Tertius casus: cum oratio fit in scandalum, ut in
notorio peccatore orationes publicas ex officio coram populo perficien-
te. Exempli causa. Fornicarius publicus officium missæ celebrans, aut sa-
Psal. 49. cramentales orationes in publico perficiens: de quibus illud psalmus. intel-
ligitur. Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, &
assumis testamentum meum per os tuum? Et de orationibus in prædictis
casibus intelliguntur multæ autoritates scripturæ, & s. ctorum: ut illa Gre-
Grego. go. in pastora. Cum is, qui displicet ad intercedendum innititur, irati ani-
mus ad deteriora prouocatur. Non autem prouocatur Deus, nisi per
peccatum. Prouocatur autem contra mittentem: qui scienter mittit indi-
Prouerb. 28. gnum: & contra missum, qui scienter in mortali suscipit, & exercet publicæ
intercessionis officium. Et illud Prouer. uigesimooctauo. Qui declinat au-
res suas, ne audiat legem: oratio eius erit execrabilis. legem scilicet dimit-
Marci 11. tendo; si habet aliquid aduersus aliquem: sicut dicitur Marci undecimo. Cum
stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersum aliquem & cætera. Petens pie non omittet debita media.
Alex. ita exponit Alexand. ¶ Quartò ad piè orandum requiritur, ut petat ordi-
F nate per media congruentia, ita quòd non solum petatur: sed etiam media
congrua id, quod petitur, acquirendi, non omittantur: faciatque petens, quod
humano modo potest, pro obtinendo eo, quod petit. Vt si quis rogat Deum
pro necessarijs uitæ, non omittat diligenter laborare. Si pro scientia: cum
hoc, quòd Dei auxilium implorat: a studio non desistat. Si petit ui-
tam æternam a Deo: non cesset seruare legem: & opera meritoria perfi-
cere & peccata uitare. Alioquin si dimissis congruis medijs, quis petit
aliquid a Deo: non uidetur Deum petere: sed tentare. In hoc enim re-
præhensi sunt filij Zebedæi: quia petierunt sublimitatem præmij, prius,
Matth. 20. quam laborem operis meritorij. Vnde audiuerunt a domino. Nesci-
tis, quid petatis. Matthæus uigesimo. Super quo dicit Beda. Nescie-
runt, quid peterent, qui præmiorum sublimitatem prius, quam operum
perfectionem quærebant. Sed cœlestis magister quid primum quæren-
dum sit, insinuans reuocat ad uiam laboris, qua brauium attingi possit re-
tributionis. Potestis inquit, bibere calicem, quem ego bibiturus sum? De petitiõe filiorũ Zebedæi.
Calicem dicit passionis amaritudine. Nam quisquis hanc humiliter, pa-
tienterque pro CHRISTO susceperit: merito cum illo sublimiter re-
gnabit. Quia ergo filij Zebedæi cum ipso sedere desiderabant: ammo-
net eos primò passionis eius sequi exempla: & ita demum maiestatis eius
culmen appetere. Petierunt etiam dicti filij gloriam sibi dari, & non pe-
tierũt præseruari a ruina peccati. Ordinata fuisset eorum petitio, si petissent,
ut dominus daret eis auxilium gratiæ uitandi peccata in hoc seculo. Vnde
Chry. s. super Mat. Quia in hoc mundo periculosissimo uiuimus, quasi in pela- Crysost.
go, ubi nunquã deest tẽpestas, aut si interdũ tẽpestas non est, est tñ sp timor
tempestatis. Sic in hoc mũdo uiuentibus nunquam deest tentatio: aut si ali-

quando deest, semper tamen adest tentationis timor. Ideo orandum nobis est: Da nobis domine auxilium tuæ gratiæ in tribulatione: ut uincamus malum, non uincamur a malo. Nos enim in hoc spirituali certamine uiuentes: non debemus principaliter cogitare, qualem gloriam consequamur, sed magis quomodo ruinam euadamus. Qui uerò de gloria cogitat, & non magis de casu: ille nec infirmitatem carnis suæ cognoscit: nec malitiam huius seculi: nec uersutias intelligit diaboli. ¶ Quintò requiritur ad piè petendum, ut oratio fiat attente, & aduertenter. Vnde beatus Grego. super illud Gen. 15. q. Abraam abigebat uolucres super sacrificium descendentes, dicit. Illam orationem Deus non audit, cui ille, qui orat, non attendit. Et beatus Cyprianus in lib. de dominica oratione. Quomodo audirem te a domino postulas: cum ipse te non audis: cum sæpe etiā quid orasti, nescis. Vis esse deū memorem tui: cum tu ipse memor tui non sis. Hoc est uigilare oculis, & corde dormire, cum tamen christianus debeat oculis dormire, & corde uigilare. Qualis autem attentio requiratur supra in responsione ad 7 q. in principio huius materiæ motam latius est tractatum. ¶ Secunda conditio principalis orationis impetratoriæ est petere perseueranter. Sepe enim dominus quæ dare uult differt dare ad maiorem petentis utilitatem, ut. s. ex dilatione petiti, orans amplius desideret ipsum & per hoc feruentius ad Deum se conuertat: atque sic plura ac maiora bona recipere mereatur. Vnde Augus. in de uerbis domini. Ipse enim dominus, quæ dare uult: differt dare, vt amplius desideres ipsum dilatum: & ut desiderando capax inueniaris, ut cum uenerit, amplius implearis. Et iterum idem in eodem. Qui nos hortatur, ut petamus: & cui displicet, si non petimus: si aliquando tardius dat, commendat dona sua: non negat ea: quoniam diu desiderata dulcius obtinentur: data uerò cito uilescunt. Et ibidem. Qui de Christo, quid sentiendum est, sentit: ipse in eius nomine petit, & accipit, quod petit. Et subdit ad propositum. Accipit autem, quando debet accipere. Quædam enim non negantur, sed ut congruo dentur tempore: differuntur. ¶ Sed hic quæritur. Quid est, perseueranter petere. nam impossibile est semper stare in actu petendi. Ad hoc respondet Alexand. q. 10. parte 4 membro 3. articu. 5. quòd ad perseueranter orandum, ut hic accipitur: quando est una quatuor conditionum requisitarum, ad orationis efficaciam tria requiruntur. Primum habitualis continuatio desiderij petitorum, primo Thessal. quinto. Sine intermissione orate. Glo. Ipsum desiderium bonum oratio est, & continuum desiderium, continua est oratio. Secundum est iteratio, seu frequentia orationis. ita ut non semel tantum oret, quasi pro eodem petito orationem nunquam resumpturus: sed ita oret, quasi iterum, atque iterum idipsum petiturus. Tertium est expulsio, siue remotio impedimenti, quo impediretur efficacia impetrandi. Si enim interuenerit impedimentum, puta peccatum, seu non obseruantia ceterarum conditionum, non semper impetrat. si enim quis actum orandi continuaret, & a pietate recederet, non necessario impetraret. Oportet ergo cum habituali desiderio petiti, ac frequenti orationis iteratione cauere impedimentum, quo petens redderetur indignus recipere petita, ut perseueranter censeatur orare. Quod autem talis perseuerantia orationis requiratur, Beatus Grego. in moralibus docet: ubi ait. Virtutis pondus oratio non habet, quam nequaquam perseuerantia continui amoris tenet. Et Chrys. in de cōpunctione cor. Ab orōne nō recedas, donec accipies finem postulati, et tunc cessa, quando acceperis, immo magis nec tūc cesses? sed & tūc pseuera agens grās pro eo, qđ accepisti: ut pseueret tibi, qđ acceperis. Requiritur ergo nō tm̄ pseuerātia orōnis quātū ad duo prima, habitū. s. desi-

G Grego. | Cyprianus. | Orans per perseueranter. | H | August. | Alexand. | 1. Thess. 5. | Grego.

derij,& frequentiam actus,sed etiam quantum ad habitum charitatis. quo perdito non est dignus exaudiri,quia peccator non est dignus præmio, sed pœna. Et hoc est tertium,impedimenti remotio,quorum maximum est peccatum,quo existente,non petitur pie. Sic ergo primum horum principium est secundi. Tertium complementum est primi,& secundi. Si enim interueniret impedimentum, ut peccatum, aut aliarum conditionum defectus:nec continuatio habitualis desiderij:nec actualis iteratio orationis efficax haberetur.

I ¶ Tertia conditio principalis ad orationis efficaciam requisita est, ut petatur ad salutem.i.salus ipsa,quæ est regnum cælorum: & omnia illa, per quæ ad regnum peruenitur: ut est iustitia generalis:de qua dicitur Matth.6. Quærite primum regnum Dei,& iustitiam eius. Vt sunt omnia corpori necessaria, quia enim quamdiu in hoc mũdo sumus, viatores sumus,quia uiam complere non possumus, nisi corpore sustentato:nec ad regnum peruenire possumus, nisi uia completa: ideo & temporalia quæcunq; corpori necessaria petuntur ad salutem Si tamen tenetur regula Aug.1. de doct.christia.ut ea,quæ in usum ueniunt ad obtinendum illud, quo fruẽdum est, referantur, & petenda ea intentione petantur:sic & pertinentia ad salutem petit: quisquis petit remotionem impedimentorum:& in se, & in alijs. Sic ordinate peti posset tyrannorum oppressio:tribulationum amotio: inimicorum correptio:infirmitatis ablatio,& similia:quatenus sunt impedimenta salutis nobis,uel proximis. Sic Helias orauit, ut clauderetur cœlum:iterum orauit,ut plueret, & exauditus est Iac.5.3.Reg.17.& 18.& Luc.4. Iterum orauit,& ignis descendit de cœlo, & deuorauit duos quinquagenarios cum suis quinquaquagin. 4. Reg. 1. Licet dici posset, ꝙ Helias non orando optauit, sed nunciauit:sicut & ceteri prophetæ mala temporalia imprecantes idolatris, & peccatoribus populis. dum ergo homo sæpe ignorans petit saluti contraria,ceteris conditionibus stantibus, a patre miarum, qui nr̃æ saluti consulit: non exaudit ad suã uolũtatẽ,sed suam utilitatẽ. Et qñq; non accipit,qđ petit:sed aliud,quod utilius est,ac salubrius. Hinc B. Aug. Homel.19.super Iohannem dicit. Dum petimus simul petamus ut dominus facta oratione non faciat,quod nõ bene petimus. Neq; .n. parua tentatio est,si contra tuam causam sit tua petitio. Sic dominus facta oratione ad patrem pro calicis ablatione,statim subiunxit. Veruntamẽ non sicut ego volo, sed sicut tu uis,quo nos docuit:dum aliquid petimus quod non est manifestæ salutis promotiuũ, nec saluti contrarium quatenus illud committamus diuinæ dispositioni,& prouidentiæ, ut illud conferat, uel auferat:sicut magis saluti nostræ nouit conferre & expedire. Ex his patet:ꝙ mirãdum non est fidelibus,si instanter orantes pro pace ecclesiæ: aut alia bona ordinatione ecclesiæ, non semper petita accipiũt,quia Deus scit, quid magis expediat ad gloriam electorum, & correctionem peccatorum. Ideo rogandus est conditionaliter Deus,ut auferat malum,concedat bonum, inquantum est pro honore suo: & expedit saluti nostræ;& tunc si conferat, quando,& quomodo expedire nostræ saluti nouit. Quæ autem simpliciter sint petenda: & quæ sub conditione tacita, uel expressa,dictum est supra lect.61.

K ¶ Quarta conditio est,ut orans petat pro se. Contingit enim, ꝙ oratio facta pro alio, non impetret alij petitum: etiam si fiat pie,perseueranter,& de pertinentibus ad salutem, propter impedimentum ex parte eius,pro quo petitur:unde dicit Alex.q.alleg.articu.3.membro.3. Cum quis orat pro se:procul dubio potest se facere talem cum diuino adiutorio,ut non sit aliquid, quod impediat suæ petitionis effectum. Cum autem orat pro alio, quantumcunq; facit, quod in se est pro illo,pro quo orat, ille tamen, pro quo oratur, si non faciat se talem, ut oratio non

impediatur:

[Marginalia: Matth. 6. — August. — Iaco. 5. — 4. Reg. 1. — August. — Orans petat ea, quæ sunt ad salutẽ, & qui sic petatur. — Oratio impetratoria fieri debet pro se.]

impediatsimo si obicē ponit:orās pro ipso nō poterit amouere, quēadmodū poterit,cum orat pro seipso. unde Hiero.7.dicitur. Noli orare in populo hoc,nec assumas pro eis laudem,& orationem, nec obsistas mihi, quia non exaudiam te.Et ibidem cap. 15. Si steterint Moyses,& Samuel coram me: non est anima mea ad populum istum. ¶ Istis ergo quatuor conditionibus stantibus,oratio est impetratiua omnium,quæ petuntur. Cuius secundum Alex.triplex est ratio, scilicet summa exaudientis liberalitas, summa ueritas:summa amicabilitas Quia enim summe liberalis,promptior est ad dandum quam homo ad recipiendum,quando hominem dispositum dignum & habilem inuenit, sicut sol diffundit suam lucem quando inuenit susceptibile. Ita est de patre luminum,quando inuenit hominem dispositum,tunc diffundit suam bonitatem. Differenter tamen,quia diffusio patris luminum est uolintaria, diffusio solis est naturalis. Item quia summe uerax est secundum illud Numeri 23.Non est *Deus*,quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis,ut moretur. Dixit enim, & non faciet, locutus est,& non implebit. Veritati addit promissionem, non quia non posset facere sine promissione: sed ut fidem certam daret de impetrando. Quia deniq; summe amicabilis, sicut amor facit,ꝙ habet in potestate uoluntatem amici, ita etiā anima sancta habet in potestate sua quodammodo uoluntatem Dei ex maxima unione eius ad Deum,propter quod Iosue confisus de hac potestate, quasi præcipiendo dixit soli. Sol ne mouearis contra Gabaon. Et sequitur. Stetitq; sol in medio cœli,& non festinauit occumbere spacio unius diei obedientē dño uoci hominis. Iosue 10. Inde est,ꝙ dominus non uult negare homini, quod petit rationabiliter in oratione. Nec est aliqua ratio ex parte Dei retrahens a dando,non impotentia,non indigentia,non inuidia. Hæc enim sunt causæ,cur sæpenumero homines non tribuunt petita postulātibus. Nihil.n. non potest Deus, in cuius potestate omnia sunt posita Hester 13.ca. Nihil odit eorum etiam,quæ fecit Sap. 11. Nec possessio sua largitione bonorum minuitur,eo ꝙ dando nihil suæ eximitur potestati,manent suæ potestati subiecti,& donum,quod largitur,& is,cui donatur. ¶ Sed forte dicis,quomodo Deus exaudit orationes clamantium ad se in omnibus,quæ pie,perseuranter,ad salutem, & pro se petunt, & tamen multi tales non exaudiuntur, ut sunt,qui tribulantur, & clamant,ut eruantur, nec tamen ab eis liberantur. Respondet B. August. Tu tantum tene uias eius,& quando tribularis,audit te supple etsi non ad uoluntatem dando petitum,tamen ad utilitatem,& sicut magis expedit ad finem orationis,qui esse debet salus tua,& gloria Dei. Quod consequenter declarat per duo exempla subdens. Quia Deus medicus est,ideo adhuc secat scindendo uulnus,& non tollit manum, nisi secuerit,& quantum ei uidetur expedire infirmo. Etenim medicus ille crudelis est,qui exaudit clamantem hominem, & parcit uulneri in periculum uitæ. Rursus matres,quando fricant in balneis pueros ad salutem,nonne paruuli clamant inter manus earum. Illæ ergo crudeles sunt ut non exaudiant lachrymas infantium, absit. Nonne potius plenæ sunt pietate,& tamen clamant pueri,& non parcīt eis. Sic & Deus noster plenus est pietate paterna, sed ideo uř hic non exaudire,ut sanet,& ut parcat in perpetuū. Vñ scribit in psal. Clamauerunt iusti,& dñs exaudiuit eos,& ex oībus tribulationibus eorū eripuit eos. Eripuit eos:& si non corporaliter, tamē spūaliter. Vnde idē Aug. Ille, qui tulit de flāma tres pueros, nūquid tulit de martyrio 7. machabęos. Nonne illi in ignibus hymnizabant illesi. Illi martyrio expirabāt. Deus trium puerorum,nonne ipse est & machabæorū. Illos eruit,illos non eruit,immo utrosq; eruit. Sed tres pueros sic eruit,ut carnales confunderentur.

Sæpe qs nō auditur pro alio orans.

Hier.7.

Alex.

Numeri 23.

Iosue 10.

Hester 13.
Sap.11.

Sic petēs semper exauditur ad utilitatem licet non ad uoluntatem.

August.

Martyres clamātes in suis pœnis quō dicuntur exaudi ti.

rentur. Machabæos autem non sic eruit, ut illi, qui prosequebantur, in pœnas irent grauiores, cum se putabant Dei martyres oppressisse. Et super eodem psal. Cas. iustos clamasse dicit ad dominum, & semper exauditos. Quid ergo de martyribus dicimus, quos de supplicijs tyrannorum minime constat esse liberatos. Respondet. Liberati plane sunt: quando sunt ad cœlorum regna perducti, omnibus tribulationibus probantur exuti. Clamor enim iustorum non solum ad temporalem: sed maxime ad æternam utilitatem semper a domino exauditur. Ex quibus patet, quod iusti, qui temporaliter liberari petunt a tribulatione, sicut nec Paulus a stimulo carnis nec illi a temporali malo liberari petentes, petunt ad salutem: quos tamen dominus exaudit ad salutem, dum non petita: sed quæ meliora sunt, & utiliora præstat benignus, & concedit. Et tantum de illa quæstione.

M ¶ Vltimo quæsitum est de merito orationis, an sit meritoria. Quæ quæstio ex iam dictis satis soluta est. Vnde præter effectum spiritualis consolationis, quem habet, seu efficit præsentialiter: ad huc duos effectus habet oratio, ut dictum est. Et hoc respectu futuri, scilicet uirtutem merendi, & uirtutem impetrandi, quod petitur. Et istæ uirtutes quandoque coniunguntur in oratione, quandoque separantur. Nam quantum ad uirtutem merendi innititur charitati, a qua dum procedit, debetur sibi sicut cuilibet actui meritorio, præmium beatificum de condigno. Inquantum impetratoria innititur gratiosæ uoluntati diuinæ, quæ nos ad orandum incitat, quod non faceret, nisi dare uellet: ut uult Aug. Quando ergo oratio procedit ex charitate, est meritoria: etiam si non impetrat petitum propter defectum alicuius quatuor conditionum dictarum. Quando uero non procedit ex charitate: & tamen fit perseueranter pro se, & ad salutem: licet non pie: quia non ex charitate: licet non semper: quandoque tamen, immo frequenter impetrat petitum, sic oratione impetratur prima gratia, & alia multa Dei dona: quæ Deus donat oranti, alias non daturus non tanquam digno, sed sua liberalissima uoluntate: quorum donorum oratio meritum est de congruo, non de condigno. Quando uero fit oratio secundum omnes quatuor conditiones, pie, perseueranter, pro se, & ad salutem: quia simul concurrit gratia alioquin non oraret pie, tunc est meritoria uitæ æternæ, & cum hoc impetratoria eius, quod sic petitur. Vnde oratio, ut sit impetratoria:

N non coexigit gratiam: quia nonnunquam impetrat gratiam. ¶ Vnde patet magna utilitas orationis, non tantum meritoriæ: sed etiam non meritoriæ: quæ tamen non est contra salutem. Cuius fructus, & vtilitatem, si dicere laborarem, frustra niterer. Quæ enim mala orationibus repulsa non sunt. Quæ bona animæ, & corporis pie orantibus negata sunt. Nam oratio culpa delet: quæ pestes sunt animæ. Vnde Hiero. super illud Matth. 17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur nisi per orationem & ieiunium: dicit. Oratio sanat pestes mentis: ieiunium pestes carnis. Pestis mentis vicia sunt, & peccata. Vnde & roganti seruo dominus omne debitum dimisit, quia eum rogauit Matth. 18. Similiter & Dauid postquam orauit, audiuit, transtulit dominus peccatum a te. 2. Reg. 12. Fugat oratio malignos spiritus, vt supra allegatum est. Hoc genus dæmoniorum &c. Tentationes quaslibet extinguit. Vnde Matth 26. Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Vnde & Isido. 3. lib. de sum. bo. c. 7. Hoc est remedium eius, qui uitiorum tentationibus exæstuat, ut quotiens quolibet tangitur uitio, totiens ad orationem se subdat, quia frequens oratio impugnationem extinguit. Etiam corporis infirmitates, & languores

P tollit. Iac. 5. Oratio fidei saluabit infirmum. ¶ Valet etiam ad impetrandum uniuersa bona animæ, & corporis, uita scilicet prolongationem. Patet de Ezechia Rege, cui oranti additi sunt uitæ suæ quindecim anni Esa. 38. 4. Reg. 20.

Marginalia: Oratio an sit meritoria. — Matth. 17. — Matth. 18. — Matth. 26. — Iac. 5.

4. Reg. 20. & 2. Paral. 32. Ad pacis,& quietis tranquillitatem. 1. ad Timo. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam,& tranquillam uitam agamus in omni pietate,& castitate. Ad tribulatorum, & tristium consolationem. Iacob. 5. Tristatur aliquis uestrum, oret æquo animo,& psallat. Ad uictoriam,& inimicorum expugnationem Exo. 17. Moyse orante uincitur Amalech. Et Machabęorum per totum. Ad animæ illuminationem. 3. Reg. 3. dixit dominus Salomoni. Quia postulasti sapientiam ad discernendum iudicium. Ecce feci tibi sermones tuos,& dedi tibi cor sapiens,& intelligens. Vnde apostolus. Si quis uestrum indiget sapientia: postulet eam a deo: qui dat omnibus affluenter & non improperat. Ad gratię abundantiam Act. 4. Cum orassent scilicet apostoli, motus est locus, in quo erant congregati, & repleti sunt omnes spiritusancto. Ad cæli apertionem Iacob. 5. habetur: ꝙ ad orationem Heliæ apertum est cęlum,& clausum. quod non solum intelligitur de apertione cęli quantum ad beneficium pluuiæ: sed etiam ad salutem animę. unde statim loquitur. Orate pro inuice,& saluemini. Superfluum existimo diutius immorari, cum ostensum est orationem quattuor dictis conditionibus uestitam, omnia, quæ desiderantur, & petuntur, impetrare. Quod etiam patet factum per discursum utriusq; testamenti. Ex quo satis patet necessitas orationis ad impetrandum cuncta nobis necessaria, quæ ex nobis habere non ualemus. ¶ Multa alia de oratione ad deum facienda: non ut ipsum instruamus, quæ omnia nouit: aut inclinemus, qui semper immutabilis existit: habens supra lect. 31. Hęc autem præmissa de oratione in genere sufficiant: ad nostri informationem, quomodo orandum est, ne incassum oremus,& ad inclinandum animos nostros; ut orare non cessemus. Orationem enim laboriose mendicare nō oportet, aut a remotis adducere, apud nos est in nostra potestate constituta. Possumus, dum uolumus semper dominum orationibus pulsare, suo quod semper præsto est: auxilio concurrente. Vnde in Psal. dicit propheta. Apud me oratio deo uitæ meæ, quæ exponens bea. Augu. ait. Non enim, ut supplicem deo empturus sum de transmarinis locis: aut ut exaudiat me deus meus, nauigabo: ut de longinquis afferam thura, & aromata: aut de grege adducam uitulum saginatū. Sed apud me est oratio deo uitæ meæ offerenda. Intus habeo uictimam, quam immolem sibi. Intus habeo thus, quod imponam. Intus habeo sacrificium, quo flectam dominum meum, quia apud me est oratio deo uitæ meę. Quæ cum ita se habeant, quam dignum est & salutare orationes nostras & crebro nos offerre domino deo nostro, immo quam necessarium nobis, ut sic puro corde, sincero affectu: mente deuota, cum cæterarum conditionum obseruatione ad deum refugientes, in omnibus nostris necessitatibus exaudiri mereamur, quo salutem nostram, ad quam conditi sumus: finaliter consequamur. Et tantum de orationi in generali.

4. Reg. 20. 2. Paral. 32. 1. ad Tim. 2. Iacob. 5. Exo. 17. 3. Reg. 3. Iaco. 1. Act. 4. Iacob. 5. Psal. 41. August.

DE ECCELLENTIA ORATIONIS dominicæ propter eius dignitatem.

LECTIO LXIIII.

A RAEMISSIS quibusdam de oratione in generali: accedendũ, est ad orationem dominicam in specialitali qua breuiter de eius excellentia præmittẽtes: & deinde ad eius expositionem secundum sanctorum sententias procedentes. ¶ Est autem hæc oratio dominica alijs orationibus excellentior, secundum Hugonem cardinalem in postilla super Matthæum propter eius dignitatem, breuitatem, fæcunditatem. ¶ Est enim oratio hæc dignior alijs: quia ab ipso Christo deo, qui oratur: edita est, & edocta: & per hoc exaudibilior, quia autor eius est, quem constituit pater mediatorem inter se, & nos peccatores. Qui, quia filius est patris unigenitus, in quo sibi bene complacuit, ipsius orationem refutare non potest. Ipsum enim præcepit audiri a mortalibus, dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui ipsum audite. Cum ergo Christus dixit. Sic ergo orabitis. Pater noster: hæsitare nemo poterit: quin oratio illa sit patri acceptior, quam alia quæcunq; de hoc accipe dictum beati Cypriani. Quæ enim potest esse spiritualior oratio, quam quæ a Christo nobis data est: a quo & spirituſsanctus nobis missus est. Quæ apud patrem præcatio exauditior: quam quæ ab ore filij, qui ueritas est prolata creditur. Idem. Qui fecit uiuere, docuit & orare: ut dum prece, & oratione, quam filius docuit apud patrem loquimur, facillimum utiq; exaudimur. Hanc exaudibilitatem Christus significauit, cum dixit. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Per quid autem magis in nomine Christi petere poterimus: nisi per orationem, quã nobis orandam edidit: & personaliter instituit. ¶ Est etiam eo dignior, cæterisq; exaudibilior: qa in ipsa sola ea, quę digna sunt, & beneplacita deo ab ipso postulantur. Christus enim, qui uenit nos soluere a peccatis, & nos

In quo consistat talis dignitas in breuitate, & fęcunditate.

Mat. 17.

B deo reconciliare: non nisi nobis utilia, ut salutifera petenda præfixit: alias quomodo dixisset pater, ipsum audite. ¶ Secundo excedit alias in breuitate. Vnde Christus eam instituens præmisit. Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt: putantes in suo multiloquio exaudiri. Hi enim exercendæ linguæ magis operam dãt, inquit glo. quam menti mundandę. Vt hoc nugatorij officij genus etiam ad eam precem nectendum transferant: putantes, q̃ sicut orator iudicem: ita & ipsi deum flectere queant. Damnat autem multiloquium de infidelitate: sed non multas lachrymas, non multas obsecrationes in cordis puritate: quod sancti faciunt. Quod & dominus Iesus legitur fecisse, qui pernoctauit in oratione. Sed uerbotenus sine affectione uacuas aures dei implere malum est, quasi in hoc audiamur. De hac breuitate Cyprianus in lib. de oratione dominica ait. Ipsa est oratio, quam met deus incarnatus mortales orare docuit: qui suo magisterio, omnem precem nostram in uno sermone breuiauit, tanquam sit sermo. de quo dixit

C Esaias. Sermonem breuiatum faciet dominus in toto orbe terræ. ¶ Huius autem breuitatis multæ assignantur causæ. Vna, ut Christus præberet fidelibus fiduciam impetrandi, quod breuibus uerbis postulãdum demonstrauit.

de hoc

de hoc dicit quædam glo. super Mattheum. Christus inter cætera salutaria monita, quibus consuluit credentibus: formam orandi proponens, orationem composuit breuibus uerbis: ut esset fiducia cito annuendi, qui breuiter uult rogari. ❡ Secunda ratio: ut eo facilius posset memoriæ commendari. de quo beatus Cyprianus. Cum dominus noster Iesus Christus omnibus uenerit, & colligens doctos pariter, & indoctos: omni ætati præcepta salutis ediderit: præceptorum suorum fecit grande compendium: ut in doctrina cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fide necessarium, uelociter disceret. ❡ Tertia: ut prudentia etiam ingeniosorum miraretur de profunditate mysteriorũ: & multiplicate sententiarum in tanta uerborum paucitate compræhensorum. De quo bea. Aug. super præfata uerba dicit. Oratio illa paucis uerbis res multiplices comprehendit: ut sic cito simplices fidei sufficientiam suæ salutis dicerent. Hoc quoad rationem secundam tactam. Et pro tertia ratione subdit. Et prudentia ingeniosorum profunditate mysteriorum obstupesceret. ❡ Quarta. ut eo ipso quo breuior, & per hoc facilius discitur, & retinetur: sine fastidio frequentaretur: & cum maiori attentione, ac deuotione sæpius repeteretur. Animus enim noster uolatilis est: & multitudine uerborum nonnunquam distrahitur: ita ut ante orationis finem, sola lingua loquente totus effluat: & ad alia impertinentia deflectatur. Et ideo nisi ex speciali causa orationem conueniat extendi breuibus uerbis, & sententiosis Christus orandum esse docuit in institutione huius breuissimæ orationis. ❡ Quinto: ipsam breuiter contexuit contra errorem ethnicorum putantium: q deus uerbis persuasibilibus mulceatur: ut si absens sit, uocetur: aut q uerborum ambagimus, quod nesciat, doceatur. unde beatus August. ad probam. Absit in oratione multa locutio: sed non desit multa præcatio, si feruens præseuerat intentio. Nam multum loqui in orando est rem necessariam in superfluis agere uerbis. Multum autem præcari, est deum, quem præcamur diuturna: & pia cordis excitatione pulsare. Et plerumq; hoc negocium plus gemitibus, quam sermonibus agitur: plus fletu, quam affatu. Non enim est deus, ut homo q uerborum possit flecti multitudine: aut persuasibilibus inclinari: uel ad exaudiendum passionari: sicut gentiles de suis dijs æstimabant. ut dicit glo. Contra quos & Chryso. loquitur. Quasi dormientem dominum accusat: qui orationem suam longa contexione prosequitur: uel qui orat, ut deo quasi ignoranti suam necessitatem exponat: qualiter ethnici faciunt, & taliter orare non solum est inutile: sed plerumq; blasphemia. Non enim ut idem dicit, docendus est deus: sed placandus, non afficiendus: id est affectus in eo excitandus quasi sit affectione mutabilis, sed omnium bonorum largitor recognoscendus. Quando autem, & usq; quo, qua ue intentione, & utilitate multiplicari possint, dictũ est supra lect. 62 ❡ Sexto breuem instituit orationem: ut de ignorantia excusationem nullus adultus prætendere possit: quia quod tam breue est: & tã faciliter scitur, non nisi culpabiliter ignoratur. Has causas breui epilogo recitat Alexand. parte. 4. q. 37. dicens Multiplicem utilitatem breuitas dominicæ orationis parit. Ob illius eius breuitatem facilius scitur, melius retinetur, frequentius iteratur, minus fastidit orantem, cito exaudiri innuit. Plus affectu, quam ore orandum esse insinuat. ignorantem incusat. ❡ Tertio excellit hæc oratio dominica cęteras in fæcunditate, & sententiarum põderositate. Vnde dicit Cyprianus lib. de oratione dominica. Magna sunt orationis dominicæ sacramenta, quia multa, & magna breuiter sunt in sermone collecta, ita ut nihil prætermissum sit: quod non in præcibus, & orationibus nostræ cęlestis doctrinæ compendio comprehendatur. Hoc etiã ipso

Auguſt.

Alexan.

D

Fæcunditas & sententiarũ ponderositas.

petitio-

petitionum eius numero insinuatur. Septem enim petitiones continet, ut dicetur:& septem numerus est uniuersitatis. Nam & uniuersa, quæ a domino licite desiderari possunt, & postularis his petitionibus continentur:& extra has nihil licite postulatur. Vnde beatus Augu. ad probam. Si recte, & congruentes oramus: nihil aliud petere possumus, quam quod in oratione dominica positum est. Et post pauca. Si omnia sanctarum præcationum uerba discurras, quantum æstimo, non inuenies, quod ista oratio dominica nõ contineat,& includat. Et hoc declarando subdit. Qui enim dicit. Clarifica te in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis, ut prophetæ tui fideles inueniantur: quid aliud dicit, quam sanctificetur nomen tuum. Qui dicit. Ostende nobis faciem tuam,& salui erimus, quid aliud dicit, quam adueniat regnum tuum. Qui dicit. Dirige gressus meos in semitis tuis secundum eloquium tuum, ut non moueantur uestigia mea: quid aliud dicit, quam fiat uoluntas tua. Qui dicit. Diuitias, & paupertates ne dederis mihi, quid aliud dicit, quam panem nostrum quotidianum &c. Quid dicit. Memento domine Dauid &c. & iterum. Si reddidi retribuentibus mihi mala. quid aliud dicit, quam. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos &c. Qui dicit. Aufer a me concupiscentias uentris, quid aliud dicit, quam. Et ne nos inducas in tentationem. Qui dic. Erue me de inimicis meis, quid aliud dicit, quam. Sed libera nos a malo. Et sic si per omnia sanctarum præcationum uerba discurras, nihil inuenies, quod in ista oratione dominica non contineatur. ¶ Similiter quid affectus diuersi, timor, meror, spes, gaudium, ac horum radix, geminus amor dei,& proximi suggerere poterit, ut petatur, totũ uerbis huiusmodi dominicæ orationis comprehenditur. Nam sentiens se tam multiplicibus circundatum periculis tentationum, dæmonis, mundi, carnis, suamq; imperfectionem, ac resistendi debilitatem, timor surgens nõ paruus impellit ad inuocandum diuinum adiutorium, & clamãdum ad deũ. Deus in adiutorium meum intende: domine ad adiuuandum &c. Item ne proijcias me a facie tua, & spiritumsanctum tuum ne auferas a me. Hoc ipsum orat talis cum dicit. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Si perpendens peccatorum malitiam, quæ commisit, grauissimaq; damna, quæ horum occasione incidit. (Per hoc enim se dei gratiam,& beatitudinem perdidisse: omnia bona merita mortificasse, pænarum inferni reatum contraxisse cognoscit.) Vnde dolor,& contritio animam uehementer afficit tanquam de maximo malo præsenti: offensa scilicet dei. unde clamare compellitur. Propitius esto peccatis nostris propter nomen sanctum tuũ. Item. Delicta iuuentutis meę, & ignorantias meas ne memineris domine. Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem &c. Omnes has petitiones, clausula ista comprehendit. Dimitte nobis debita nostra &c. ¶ Considerans quoq; patriæ cælestis claritatem, ad quam uocati sumus, diuinæ uisionis iucunditatem, fruitionis dulcedinem: stabilitatis securitatem, periculorum omnium euasionem, appetitus plenissimam satietatem: omnium: bonorum perfectionem, & omnis mali exclusionem, tanquam exul, & peregrinus tota mente suspirat ad patriam, quam desiderat, orans cum propheta. Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum; quando ueniet,& apparebit ante faciem domini. Quid aliud orat, quam, Adueniat regnum tuum. ¶ Sic cum filius fidelis cælestis patris, sentiens in sola pace conscientiæ uerum consistere gaudium, ipsam quoq; pacẽ aliter haberi non posse, nisi ex conformitate suæ uoluntatis cum uoluntate paterna. Ista enim existente, gaudium conscientiæ nemo tollere potest: secundum illud Christi ad discipulos. Tristitia uestra uertetur in gaudium.

Et se-

nemo tollet a uobis. Non aduersa:non prospera : nec quæcunq; accidentia,cum preter uoluntatem dei nihil accidere potest. Quod uerò secundũ diuinam uoluntatem occurrit:etiam occurrit,& acceptatur per uoluntatem propriam, utputa conformem diuinæ uoluntati. Executionem uerò propriæ uoluntatis sequitur gaudium, quia gaudium est de assecutione eorum quæ uolumus, secundum beatũ Aug. 14. de ciui.dei. 15. Ac per hoc non quærit,quæ sua sunt non honores,nõ tpales consolationes, non commoda propria:sed solum placitum diuinæ uoluntatis orat ad deum. Ad te confugi domine:doce me facere uoluntatẽ tuã,quia deus meus es tu. Idipsum petit,cum dicit. Fiat uoluntas tua sicut in cælo,& in terra. ¶ Considerans deniq; diuinam bonitatem omnia prædicta suis dilectoribus ordinantem, ac amore perfecto sibi inhærere cupiens:ac per hoc dilecti sui dei honorem & gloriam promoueri,eiusq; notitiam ad omnes dilatari orat. Gloriam regni tui dicent & potentiam tuam loquentur. Vt notam faciant filijs hominũ potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tu. Non aliud orat, cum petit. Sanctificetur nomen tuum. Demum cum agente charitate suipsius & px mi,qua sibi proximisq; uult summa,ac celestia bona:ad illud quoq; ascẽdere non posse humanam infi. mitatem, nisi fuerit fota, ac conforrata pace cælestis edulij: pane uerbi dei,pane gratiæ,pane etiam corporalis cibi, quo mentis,corporisq; pellatur inedia,cognoscit,perit sibi accommodari tres panes prædictos, sacramenralem,spiritualem,& corporalem. Hi panes filiorum non mittendi canibus. Hos petit, eum air. Panem nostrum quotidianum &c. Sic ergo patet,q̃ oratio dñica continet quicquid affectus quilibet orare nos suggerit,& impellit. Vnde manifesta est huius orationis excellentia in fecunditate,& pondere sententiarum. ¶ Sed circa hoc dubitatur: utrum solis uerbis in dominica oratione expressis utendum sit in nostris orationibus. Et uidetur q̃ sic. Hoc enim precepit dominus, cum dixit. Sic ergo orabitis, ubi formam hanc orandi prestituit. Item Cyprianus in lib. de dominica oratione dicit. Aliter orare, quam Christus docuit: non solum ignorantia est,sed & culpa. His motiuis se tuetur error ualdensium asserentium,q̃ a nobis nulla alia uerba dici debeãt:nec oratio nisi oratio dominica,& uerba in ea contenta. Sed error ille facile repellitur auctoritate scripturæ. Nam Christus,& apostoli alijs uerbis usi lenguntur in suis orationibus. Nã orauit Christus patrẽ dicens. Pater mi, si possibile est transeat a me calix iste. Et orans pro Petre dixit. Ego rogaui pro te Petre: ut non deficiat fides tua. Et Ioh. 17. rogat pro discipulis dicens. Pater sanctæ serua eos in nomine tuo, quos dedisti m hi. Et in cruce. Pater dimitte illis: quia nesciunt,quid faciunt. Similiter apostoli in electione mathiæ orantes dixerunt. Tu domine, qui nosti corda omnium,ostende, quem elegeris &c. Apostolus quoq; Paulus orat pro Romanis,pro ephesijs:flectit genua ad dominum deũ patrem &c. Et alijs multis. Petrus alijs uerbis, quam his,quæ in oratione dominica continentur. ut patet per decursum epistolarum suarum: ¶ Per hoc ad dubium respondetur per duas propositiones. Prima. Non est necessarium ad efficaciam orationis,ut utamur sempet oratione dominica aut uerbis in ea formaliter positis,& expressis: Patet hæc propositio; quia & Christus legislator, & apostoli ab eo immediate instructi, usi sunt alia orandi forma, etiam post institutionem dominicæ orationis, ut patet ex iam dictis. Possumus ergo in orationibus,alijs uerbis uti, secundum q̃ urget necessitas, uel expostulat utilitas : aut officium, quod exercemus,exigit,& requirit. Et hoc est,quod dicit beatus August. ad probam. Liberum est alijs, atq; alijs uerbis ab his, qua in oratione dominica ponuntur dicere.

Margin notes: August. (beside "quærit,quæ sua"); G (beside "tur: utrum"); Mat. 6. (beside "lib. de dominica"); Mat. 16. (beside "tionibus. Nã"); Luc. 22. (beside "a me calix"); Ioh. 17. (beside "ua eos"); Lu 23. (beside "quia nesciunt"); Act. 1. (beside "dixerunt"); August. (beside "git,& requirit")

cere. Et hoc siue uerba illa composita sint, ut psalmi, hymni, collectæ, & cæteræ orationes ecclesiæ publice proferendæ: siue uerba illa ex proprio effectu sint formata: ut cum quis uerbis suis, quæ proprius affectus suggerit, deo loquitur: cor suum coram eo quasi sensibiliter præsente effundens, & necessitates côquæretens: aut peccata sua confitens, & ueniam postulans, seu auxilium implorans: & ille modus orandi, ut plurimum est efficacior, & pertinés, ac congruus orationibus peculiaribus & priuatis. ¶ Secunda propositio. Non licet alia a domino petere quam ea quę comprehensa sunt in dominica oratione. Patet: quia ut supra habitû est in ipsa oratione dominica omnia designantur, quę recte a deo petere possumus, & q̃ eum nobis dare decet. Non ergo alia secundum rem petere decet: sed eadem alijs, & alijs uerbis postulare licet. Vnde August. post uerba statim allegata addit. Orandum est alijs, atque alijs, uerbis ab his, quæ in oratione dominica posita sunt. Sed non debet esse liberum alia secundum rem dicere: id est res alias petere, quam quæ in oratione dominica petuntur. Sed hæc, quæ ibi petuntur pro nobis, & pro nostris, & pro alijs, atq; inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt, atq; petenda. Et in eodem Aug. Quæcunq; uerba alia dicamus, quæ affectus orantis format, ut clareat: uel consequenter accendit ut crescat: nihil aliud secundum rem dicimus, quam quod in oratione dominica positum est: si recte, & congruenter oramus. Per hoc ad rationes in propositione dubij adductas. Ad primam dicitur, q̃ aduerbium, sic non dicit omnimodam similitudinem uerborum, sed rerum significatarum: ut sit sensus. Sic orabitis .i. uerbis similem sententiam importantibus orabitis. Vnde glo. Bede Mat. 6. Inter cætera salutaria monita, & diuina, quibus consuluit credentibus: formam orandi proposuit: disciplinam tradidit: ut noster effectus, qui cum deo agit, disceret res quas oraret: non uerba, qua diceret. Vnde non his solum uerbis oratur: sed & alijs contentis sub eodem, & non alio sensu: quibus etiam cor nostrum accenditur. Ad auctoritatem. Cypriani similiter dicendum, q̃ uerbum, aliter, non dicit alietatem uerborum, quibus oratur: sed alietatem rerum, pro quibus oratur. ¶ Istis sic præmissis, de oratione dominica, in speciali sequitur oratio, cuius is est tenoe initialis.

Præter contenta in oratione dominica nihil licet petere.

August.

August.

DE EXPOSITIONE ORATIONIS dominicæ.

PATER noster, qui es. ¶ Præmissa exhortatione ad orandum pium, & misericordissimum patrem, consequenter autor canonis subdit ipsam orationem: ex primô ponit orationem dominicam. Secundô addit eius embolismum, quod est oratio super crescens, & pręcedentem orationem dominicam quantum ad eius finalem clausulam declarans ibi. Libera nos domine ab omnibus. ¶ Circa primum dicit. Pater noster, Hanc autem beatus Grego. super hostiam in altari decantandam instituit, incongruum asserens: ut super eucharistiam dicatur oratio, quam scolasticus Romanus composuerat, sicut antiquitus fieri consueuerat, quando statim post prædicta dicebatur hæc oratio. Libera nos quęsumus domine &c. & illa omittebatur, quam dominus, & magister noster Christus dictauerat. Instituit igitur, ut ista communioni præmitteretur: quatenus uirtute ipsius, & efficacia, præparemur ad dignam tanti sacramenti manducationem. In ipsa enim bona, quæ hac communione dignum efficiunt,

ciunt, petuntur: & mala, quæ dignitatem communicantis auferunt: remoueri postulantur. ¶ Diuiditur autem hæc oratio dominica in tres partes principales: scilicet in exordium, tractatum, & conclusionem, secundum Petrum de aliaco. In prima parte eius, qui petitur, capiatur beniuolentia. In secunda petitionum, quas fundimus subiungitur continentia, ibi. Sanctificetur nomen tuum. In tertia petitionum optatur confirmatio, & ædificatio: cum concluditur. Amen. ¶ Quo ad primum dicitur. Pater noster. Solent quippe homines aliquid impetrare cupientes: a laudibus ipsius, quem rogaturi sunt: suam ordiri orationem, quatenus eum reddant beniuolum, & attentum: de quo beatus Ambro. lib. de sacramentis uersus finem inquit. Vide, unde debes incipere orationem tuam. Dic mihi, si uelis hominem rogare: & sic incipias: Da mihi, quod peto. Nonne arrogans uidetur oratio. Propter quod sapientes oratores hanc obseruant disciplinam: q incipiunt a iudicis laudibus, ut eum fautorem sibi præsentem: & beniuolum faciant cognitorem: Hæc quoque sacræ scripturæ est consuetudo. Nam & amicus dei Moyses hanc disciplinam non ignorauit. Rogaturus enim deum, ut populum israeliticum non desereret: sed ducatum præstaret salutarem: dei laudes petitioni suæ præmisit di. Dominator domine deus misericors, & clemens patiens, & multæ miserationis, & uerax: Et continuo petitionem subiunxit. Si inueni gratiam in conspectu tuo domine, obsecro, ut gradiaris nobiscum. Hanc etiam petendi industriam prudens illa Iudith obseruauit, dum pro contritione hostium deum flagitare uoluit. A laudibus enim incipiens ita ait. Deus cælorum, creator aquarum, & dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem: & de tua misericordiam præsumentem. Similem orandi formam plurimi prophetarum, & patrum obseruauerunt. ¶ Ita & magister noster Christus pro infinita sua sapientia, & summo magisterio, nos facere docuit: dum orationem instituens ipse præmisit exordium laudis, dicens. Sic autem orabitis. Pater noster, qui es in cælis. ¶ Captamus autem hoc exordio beniuolentiam dei: ut non ipsum flectamus, cum eius uoluntas sit immutabilis. nec ut eius beniuolentiam præueniamus: quoniam ipse prior dilexit nos. Sed ut in nobisipsis de sua beniuolentia certam fiduciam excitemus: quod fit præcipue ex quattuor, quæ in hoc exordio notantur: uidelicet ex consideratione charitatis, qua bonum nostrum uult: quia pater. Secundo ex consideratione largitatis, qua seipsum nobis donat: quia noster. Tertio ex consideratione immutabilitatis, qua nos immutabiliter prædestinauit: quia uere additur, qui es. Quarto ex consideratione eius potentiæ & maiestatis, qua petita dare potest: cum dicitur in cælis. ¶ In his enim uerbis deus, qui petitur, ex quattuor commendatur. Primo a dilectionis magnitudine cum dicitur, pater. Secundo a liberali bonitatis suæ diffusione: cum additur noster. Tertio ab immutabili perpetuitate: cum subiungitur, qui es. Quarto a sublimitate potentiæ, cum concluditur in cælis. ¶ Per primum differt hoc exordium ab exordijs ue. testa. Illa quidem communiter exordium accipiunt a dei dominatione, & maiestate: ut patet in exemplis iam positis. Istud autem initium capit a dei beniuolentia & pietate: quia dicitur. Pater noster. Cuius ratio est: quia habitudo hominum ueteris testamenti ad deum erat, ut seruorum ad dominum. Illius enim temporis homines seruierunt domino magis timore, quam amore, quod propriæ est seruorum. Vnde & lex illa lex timoris ab apostolo est uocata. In nouo autem testamento est habitudo fidelium ad deum, ut filiorum ad patrem. Per Christi enim incarnationem, tantum deus humano generi condescendere dignatus est: ut eos per adoptionis gratiam filios suos constitueret.

Ambro.

I

Exo. 34.

Iudith. 9.

K

Exordiū ad quid ponitur, & quō differt ab exordijs nostrorum orationis.

Ioh. 15. ret. Vnde & dixit apostolis Christus. Iam non dicam uos seruos: sed ami
cos,& domesticos dei. Hinc & apostolus legem nouam,legem libertatis ap-
pellauit,& amoris. Et de his loquitur Aug. lib. 2. de sermo. domini in mon
August. te. Multa inquit,dicta sunt in laudem dei:quę per omnes sanctas scripturas
uarie, lateq; diffusa, poterit quisq; considerare cum legit. Nusquam tamen
inuenitur præceptum populo Israel,ut ad deum diceret: pater noster, aut
oraret patrem deum. Sed ipse eis dominus deus insinuatus est tanquam ser
uientibus i. secundum carnem adhuc uiuentibus. Sed populo noui testamen
ti,qui uocatur ad æternam hæreditatem:ut sit Christi cohæres:& in adoptio
nem filiorum israel,uenit non suis meritis sed gratia dei;præceptum est, ut
eandem ipsam gratiam adoptionis ponat in principio orationis:ut dicat.
Pater noster,qui es in cælis. ¶ In cuius exordio cum dicitur. Pater,com-
L mendatur deus ex dilectionis,& charitatis magnitudine. Est enim pater no Nomē pater in oratione dñica quō accipitur no
men amoris,& pietatis,quod natura ipsa docet in patre naturali:& fides no-
stra astruit in patre spirituali. Quia enim pater naturalis non de aliena: sed
de sua propria substantia filium generat (propter quod filius dicitur aliquid tionaliter,&
esse patris) idcirco cum quilibet se diligit ex naturali quodam instinctu,nō essentialiter.
potest pater naturam suam, quam filio communicauit,non diligere. Quod
sciens sapientissimus ille Salomon, cum ex nulla probatione exteriore di-
scernere posset:cuius mulieris filius erat infantulus ille de quo coram ipso li
tigabatur,se ad philosophiam conuertit naturalem,quæ naturales rerum in
stinctus,& conditiones explicat,& naturam ipsam subtiliter interrogans,il-
lam ueram uiui infantis matrem esse cognouit,quæ eius occisionem naturali
amore tolerare non poterat,ut patet. 3. Reg. 3 ubi glo. dicit: quod Salomon
3. Reg. 3. tentauit naturam parentis,quæ non potuit seipsam, ut in filio est: non amo
re dilectione naturali, de quo & philosophus late tractat. 8. Ethicorum.
¶ De patre spirituali idipsum fides astruit, docens gratiam potiorem esse,
Isaie. 64. quam naturam. Hinc cum filij spirituales essemus dei secundū regeneratio
1. Cor. 2. nem per Christi mortem, uocauit nos in hæreditatem æternam: ubi nobis
præparauit bona, quæ nec oculus uidit,nec auris audiuit,& quæ in cor ho-
minis minime ascenderunt. Et quis est,qui nesciat hæc maxime dilectionis,
& pietatis esse indicia,quæ in nomine patris designantur? Relucet igitur in
primo dominicæ orationis uerbulo, quod est pater dilectionis, charitatisq;
M magnitudo. ¶ Sed est hic notandum, quod nomen pater, quod deo attribui-
tur: dupliciter accipitur,ut supra lect. 20. expositum est, notionaliter,siue
personaliter.s. & essentialiter. ¶ Notionaliter accipitur, quando attribui-
tur deo respectu personę diuinæ,& sic est prima persona in deitate,quæ non
ab alia persona capit esse,sed a se immutabiliter subsistit, & ęternaliter. Vn-
de dicitur in symbolo athana. Pater a nullo est factus, nec creatus, nec ge-
nitus. Et ita accipitur a Christo:cum dicit. Ego,& pater unum sumus. Et ita
Ioh. 10. accipitur,quotiens in scriptura discernitur a persona filij, aut spiritussancti.
¶ Essentialiter accipitur,quotiens attribuitur deo respectu creaturę,quæ ab
ipso dependet in esse conseruari.& sic conuenit omnibus tribus personis si-
mul,& singulariter singulis. Tota enim trinitas pater,filius,& spiritu san-
ctus,unus pater est, sicut unus deus:unus dominus, unus creator omnium.
Et singula persona pater est:sicut singula deus est:creator, & dominus non
tamen tres patres, sed unus creaturæ pater. Hinc ad Ephe. 4. Vnus deus,
Ephe. 4. & pater omnium. & Deuteron. 32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui
possedit te, & fecit, & creauit te. Et Sap. 14. Tua autem pater prouidentia
Deute. 32. ab initio cuncta gubernat. ¶ Dicitur aut deus pater multiplici ratione, præ
ter illam, quæ respicit æternam generationē. de qua Esa. 53. Generationē

eius

eius quis en arrabit?secundum quam solius filij est pater. Est enim pater præ destinatione Ephe. 1. Gratia uobis, & pax a deo patre &c. qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum. Item pater creatione Malach. 2. Nunquid non pater unus omnium nostrum? Nunquid non deus unus creauit nos? Itē imaginis participatione, ubi supra Deut. 32. Nūquid non ipse est pater tuus qui pos. te & fe. & cre. te? Fecit, inquam, ad imaginem & similitudinē suam Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinē nostram. Itē redēptione. Esa. 63. Tu domine pater noster, & redemptor noster, a seculo nomen tuū. Item sacrali regeneratione. ad Titū.3 Per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritussan-cti. 1. Pe. 1. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiā suā magnā, regenerauit nos in spē uiuā. Itē fidei instructione Iaco. 1. Voluntarie.i. sine meritis nostris, genuit nos in uerbo ueritatis.i. fidei. Et Ioh. 1. Dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Itē gratiæ adeptioni Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorū dei, in quo clamamus abba pater. & ad Gal. 4. Misit deum spiritum filij sui in corda uestra clamantem, abba pater. Itaq; iam non seruus, sed filius, ꝙ si filius, & hæres per deū.i. per opera dei. Omnibus illis modis (præter primum, qui respicit æternam genituram) accipitur essentialiter:& omnibus illis, alijsq; pluribus modis, ut cura, defensione, hæreditatis præparatione est pater noster, ut patuit ex allegatis. Et ita essentialiter secūdū oēs dictas rōne accipitur, hic, cum oramus. Pater noster. Vñ Chry. super Mat. Vide, qualiter confestim suscitauit auditorem:& omnis rememorauit beneficij in prohemijs. Qui enim patrem dixit, & peccatorū dimissionē, & pœnæ destructionem, & iustitiā, & sanctificationem, & redemptionē, & adoptionem, & hæreditatem, & fraternitatē, quę est ad unigenitum, & spiritus largitionē per unā hanc confessus est nuncupationem. Et exponit Alex. illud, quod dicitur fraternitatē ad unigenitū: de fraternitate non naturali: sed adoptiua: ut ualeant ad unigenitum ad optiuum. Alioquin pater nō acciperetur essentialiter, sed personaliter. ¶ Licet aūt in oratione dominica postuletur beneficium exhibendū a tota trinitate per nomen pater acceptum sic essentialiter, nihilominus ratione auctoritatis patris, & mediationis ipsius filij, frequenter in orationibus spāliter fit mentio de patre, & filio. De patre, ut a quo petitur. De filio: ut per quem postulatur obtinere. Vnde orationes frequenter concluduntur. Per dominum nostrum Iesum Christum. Et sic dicit Amb. in lib. de sacramentis. Attolle oculū ad patrē, qui per filium te redemit. & dic pater nost. e &c. ¶ Quod uero cum oratio hic dirigitur ad totā trinitatē, non ponitur nomen essentiale secundū sermonis proprietatem, ut deus, uel dominus, sed nomen pater, quod secundū proprietatem suæ impositionis est personale: licet hic accipiatur essentialiter, sancti plures assignant rōnes. Vna ut per hoc cęlestis magister daret nobis fiduciā impetrandi petita, & per hoc ad frequentet orandū nos inuitaret. In patre namq; attendimus beniuolentiam, & pietatem, ex qua sperare poterimus, ꝙ preces nostras non abijciat, sed magis ex paterno affectu ipsas aspiciat, & gratiose admittat. Hinc Chry. Deus patrē se magis, quam dominū dici uoluit, ut nobis daret fiduciam ad petendum, & spem magnam ad impetrandum. Serui enim non semper impetrant, quod petunt: quia plerumque non considerant, quid ad honorem domini, sed quid ad propriam pertineat utilitatē. Econuerso aūt faciūt ueri & legit mi filij, & ob hoc impetrant quod impetrare cōtendunt. Ad idem facit, quod dicit Aug. Quædam datur, inquit, præsumptio impetrandi, quæ petituri sumus cum prius quam peteremus, tam magnum donum accipimus, ut sinamur: immo ut iubeamur deo di

Ephe. 1. Malach. 2. Deute. 32. Gen. 1. Esa. 63. Titum. 3. 1. Pe. 1. Iaco. 1. Ioh. 1. Rom. 8. Gal. 4. Alexand. N Ambro. August.

Quare orationes nostrę diriguntur spāli nomine nunc ad hanc nūc ad illā personā.

cere pater. Quid enim non dabit filijs petentibus, quibus hoc ipsum ante dedit, ut filij eius essent? Et beatus Ber. Oratio, quæ paterno dulcessit nomine omnium petitionum mearū impetrandarum fiduciam mihi præstat. ¶ Secunda causa est: ut per hoc Christus nos inuitaret ad exercitium piarum, & uirtuosarū operationū. Cogitare namq; debemus ꝙ cum deū patrē nostrū dicimus nos filios eius recognoscimus: & per hoc ipsum imitari studeamus. Vile enim est, & opprobriosum esse filium uiri excellentis in uirtute, & omni probitatis honestate, & amoribus eius sanctis, & uirtutibus degenerare. Sic indignissimum est: ut homo deū, qui omni bonitate excedit uniuersam creaturam: patrem nominet: & nihil in suis uitæ & operibus ostendat dignum tanto patre: quo scilicet deo aliqualiter assimilari posset. Vnde Christus iudæis gloriantibus se habere deum patrem in cælis (cuius tamen opera non exercebant) exprobabat dicens. Vos ex patre diabolo estis. Et hoc dicit
Ioh. 8. propter opera eorum contraria operibus dei. Et iterum ipsis dicentibus se esse filios Abrahæ, ait. Si Abrahæ filij estis: opera Abrahę facite. Hic beatus Cyprianus. Meminisse nos debemus, & scire: ꝙ qn deum patrem dicimus ut & quasi filij dei operemur: ut scilicet simus pij, & misericordes: sicut & pater noster, qui in cælis est. Et B. Aug. Qui dicit deo pater: uideat, ne tanto patre sit indignus: per recessum, scilicet a patre: per inobedientiam, moresq; peruersos. Dicentes itaq; pater, paternam imaginem, uitæ nostræ similitudine imitemur. ¶ Pro quo notandum, ꝙ hominis ad deum triplex est assimilatio. Vna qua receditur a deo. Alia, qua acceditur ad deum. Tertia, qua sistitur in deo. Prima est multorum, qui peruerse imitantur deum, uolentes deo esse similes: per magnitudinem potentiæ: per singularitatem reuerentię: permittentes, & appetentes sibi diuinos honores exhiberi: per infinitatem opulentiæ, & per similia. Tales sic imitando non efficiuntur filij dei, nec deo accepti: sed hac imitatione recedunt a deo: efficiunturq; socij luciferi: qui dixit, In cælum conscendam: super astra dei exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis ascendam super altitudinem nubium: & similis ero altissimo. Secunda similitudo est bonorum uiatorū: & consistit in participatione similium uirtutum uirtutibus dei, quæ sunt iustitia, misericordia, liberalitas, ueritas, charitas, & cæteræ uirtutes huiusmodi: quæ perfectissime in deo sunt, uerius ipse deus sunt, & esse debent participatiue in omni rationali creatura, de quo intelligitur illud Aug. 8. de tri. Non locorum interuallis: sed similitudine acceditur ad deum. Et si dissimilitudine opposita receditur a deo: hac similitudine uolens nos accedere ad deum, dixit Christus. Esto te misericordes: sicut & pater uester misericors ē. Lu. 6. Tertia similitudo est beatorū, de qua 1. Ioh. 3. Scimus: ꝙ cum apparuerit: similes ei erimus. s. in gloria ęternę uisionis, & fruitionis, quę est beatitudo perpetua, ad quam nunc aspiramus: ad eam aut per secundam similitudinem peruenimus: ad quam exhibendam cum dicimus pater, excitamur. ¶ Tertia causa, cur magis uoluit nos in oratione dicere, pater: quā domine: est: ut hoc ostenderet quod seruire sibi debemus, non timore pœnę, sicut serui dominis suis ministrant: sed sicut boni filij optimo patri ex amore, & timore filiali. Debemus enim ad deū talē habere amoris affectum: ꝙ si uerberet: si castiget, si aduersi aliquid admittat: ab eo non recedamus: sicut serui faciunt qui a dominis se castigantibus fugiunt: ¶ Quarta causa, ut per hoc nos ad se honorandum prouocaret. Siquidem honor patri debetur Mala. 1. Si pater ego sum: ubi est honor meus. ¶ Quinta: ut a solo deo, quod necessarium est postuletur. Cum enim ipse est pater: ad deū pertinet cura prouisionis Sap. 6. Equaliter est illi cura de omnibus. Et. 1. Pe. 5. Omnem solicitudinem

Marginalia: Ioh. 8. — Triplex hoīs assimiliatio ad deum. — Esa 14. — August — Lu. 6. — 1. Ioh. 3.

uestram

uestram proijcientes in eum: quoniam ipsi cura est de uobis. Et 4. Reg. 1. 4. Reg. 1.
Nunquid non est deus in Israel: ut eatis ad consulendum belzebub deum accaron. Sunt & aliæ causæ supratactæ ad ostendendum differentiam filiorũ legis gratiæ. Item ut dum de filiali adoptione cogitamus, enim tanquam patri filialem affectũ rependamus. Itẽ ut timeat orans offensam patris, ne contingat audire graue illud opprobrium. Vidit dominus, & ad iracundiã concitatus est: quia prouocauerunt eum filij sui, & filiæ. ❡ Noster. Hic secundo captamus dei beniuolentiam per commendationem eius liberalitatis amplitudine, dicendo noster, quod generalitatem, siue uniuersalitatem quandã importat. Magna quippe dei est dignatio: ꝗ non solum se patrem constituit angelicarũ uirtutum perspicuitate naturæ fulgentium. Neq; dumtaxat hominem excellentissimorum, & in uera religiositate eminentium: sed omniũ generaliter mortalium, quos imaginis suæ similitudine insigniuit. Omnes siquidẽ illos paterno deus respicit affectu: ut nõ sit uiuens homo in terra, qui abscondat a calore eius. Respicit inquam, dum ipsos ẽt, quos sua insigniuit imagine: per gratiã in filios, quantũ in eo est, adoptat. De quo apostolus. Accepistis spũm adoptionis filiorum dei, in quo clamamus abba pater, qui testimonium reddit spiritui nostro, quam sumus filij dei. Per quod uult nos hæreditatis suæ esse participes. Vnde sequitur. Si filij, & hæredes, hæredes quidẽ dei, cohæredes aũt Christi. Non enim uult deus mortẽ peccatoris, ut quidem crudeles parentes, qui filios exterminant: & ab hæreditate proscribunt, sed magis ut conuertantur, & uiuant, ut patrem hæreditatis, & regni sui cum cæteris ualeant possidere. Rursus paterne omnes respicit deus, dum ne hic in uia deficiant: panem præstat salutiferum, omne delectamentum in se habentẽ: & omnem saporis suauitatem, quo nutriri, & confortari, ambulare possint in fortitudine cibi illius usq; ad mõtem dei altitudinem s. beatificæ uisionis. Et ne per deuia in uia morum oberremus, deus pijssimus pater per spiritũ suũ nos erudit ad id, quod est utile in recipiendo sanctificationem, ut dicit apostolus Heb. 12. Recte igitur oramus ad deum. Pater noster. Noster inquam, qui nos generat, pascit, nutrit, corripit, & instruit: & alia patris officia circa nos pie non desinit exercere. ❡ Sed his obuiare uidetur. Nã Christus orando dixit. Pater mi, si possibile est: transeat a me calix iste. Omnis aũt Christi actio nostra est instructio, ut dicit Greg. Igitur uidetur: ꝗ & nos orãtes ad patrem singillatim debeamus dicere, pater meus, & non pater noster. Huic concordat scriptura, nam Mat. 6. dicit Christus. Ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui uidet in abscondito reddet tibi. Itẽ Hiere. 3 Amodo uoca me: pater meus: dux uirginitatis meæ es tu. Item præsumptionis esse uidetur dicere, pater noster, cum pater dicit paternitatem adoptionis, qua nos in filios adoptat per gratiam. Nemo aũt scit an odio uel amore dignus sit. Ergo præsumptio est dicere pater noster, quo se significat filium, seu esse in numero filiorum. Vnde sufficeret dicere pater, & non esset necessarium, ut uidetur addere, neq; noster, neq; meus: sicut & Lu. 11. facit dicens. Cũ oratis, dicite. Pater sanctificetur nomen tuum. ❡ Ad illa respõdet Alex. de Ales par. 4. q. 37. notando: quod nemo simpliciter dicere debet pater meus: nisi Xps filius dei, ne dictũ simpliciter, sonet in paternitatẽ naturę, unde glo. Mat. 6. Nemo dicat meus, quod soli Christo competit, qui est filius per naturam. Huiusmodi enim pronomina solent discretiue poni, & discretionem, seu singularitatem importare, quod nulli conuenit, nisi qui singulariter filius est. i. per naturam. Nihilominus scriptura insinuat sic posse dici, meus. s. pater, non tamen simpliciter, sed cum aliqua additione insinuante hoc non singulariter dici: ut etiam pater in uerbis scripturę allegatis. Nam

Margin notes: Deute. 32. P — Rom. 8. — Heb. 12. Q — Cur deniq; noster & nõ meus. — Mat. 26. — Mat. 6. — Hiere. 3. — Lu. 11. — Alexand. — Mat. 6.

ubi dicitur:ora patrem tuum in abscondito,additur,& pater tuus, qui uidet in abscondito,reddet tibi. Redditio soli creaturæ conuenit.Soli enim creaturæ merces redditur.unde glo. Reddet tibi mercedem fidei. Similiter cum dicitur Hiere. 3. Voca me pater meus,additur,& dux uirginitatis meæ es tu: quia ducatus soli creaturę conuenit,deo enim non conuenit duci, sed ducere insinuatur:quod dictum est non debere intelligi de filio simpliciter. i. filio naturali,& ita nec de patre eius naturali. In oratione uero dominica additur.Qui es in cælis,quod conuenit patri respectu filij naturalis,ideo si adderetur meus,importaretur,q̃ esset pater simpliciter i.naturalis orãtis.¶ Est & , q̃ per sequentes particulas.s.dimitte nobis debita no. cum cæteris satis innueretur,patrem deũ non esse naturaliter patrem orantis, qui petit sibi tãquam deficienti creaturæ dimitti debita. Sunt tamen & alię notabilescausæ,& rationes,cur dicitur noster,& non meus. Quarũ una est pacis conseruatio,& concordiæ. Appropriatio enim & singularitas persæpe causæ sunt litis,& dissidij. Vnde quidam gloriantes de suis magistris, & doctoribus per appropriationem,contentionẽ inuicem concitarunt:dicente uno:ego quidẽ sum pauli,& altero:ego sum apollo:& alio:ego uero cephe. alio:ego aũt Christi.ut refert apostolus.1.Cor. 1.& 3. Vt ergo lis & discordia in oratione tolleretur: & nemo sibi filiationem usurparet singulariter, Christus uoluit orantes dicere,pater noster. De quo beatus Amb.tractans uerbũ,de quo sermo.Attolle inquit,oculos ad patrẽ,qui te per lauacrum genuit:qui te per filiũ redemit,& dic pater noster. Bona præsumptio sed moderata. Patrẽ dicis,quasi filius.sed noli tibi aliquid spãliter uendicare. Solius Christi est pater specialis:nobis omnibus in cõi est pater:quia illũ solũ genuit, sed nos simul creauit. Illius enim pater per naturam, sed noster est pater per gratiã: ¶ Secunda causa est,ut ad charitatem proximi accenderemur. Nam sicut p̃ uerbũ pater,ad summi patris amorẽ excitamur:ita cũ dicimus noster,ad fraternam dilectionẽ inflammamur. Cum enim orando nos unũ patrem in cęlo habere recognoscimus dicentes pater noster, p̃ consequens nos in terris esse fratres profitemur:ac per hoc inuicẽ nobis impendere fraternũ amorẽ, ac fidelitatem admonemur. Nam ad hoc natura inclinat,& ratio dictat, ut filij unius patris tenacius se diligant:efficacius se iuuent,& sibi mutuo uiscerosius compatiantur,propter illud commune,quod participant a suo patre. Sicq; sibi obsequantur.i. mutuo se honorent ad Rom. 12. Honore inuicem præuenientes.ubi glo. Aliter non esset fraternus amor,nisi mutuo se præueniant obsequijs. ¶ Tertia causa est,ut per hoc Christus nos inuitaret ad humilitatem,& a nobis tolleret omnem superbiæ occasionem,ne scilicet diues super pauperem se extollat,nobilis super ignobilem: superior super inferiorem:potens super debilem, clericus super secularem:sed omnes se fratres cognoscerent,& unius patris filios,secundum illud Mala. 2. Nunquid non pater unus ẽ omniũ nostrum? Quare ergo despicit unusquisq; uestrum fratrẽ suum? Et beatus Aug. in de sermone dñi in monte. Admonentur inquit per orationẽ istã diuites & genere potentes seu nobiles secundum seculũ, nõ superbire aduersus pauperes & ignobiles:quoniã oẽs simul dicunt deo pater noster immo potius,quia dicunt omnes pater noster, sibi mutuo tanquã fratres debẽt subueuire. Diues pauperi,sanus ægrotanti, sapiens ignoranti, potẽs impotenti:aliter infructuose clamans pater noster. Si patris iussa non impleant:si obedientiã filialẽ transcendant,& fraternũ amorẽ in se inuicem non exerceant. Sed proh pudor nunc inter Christianos superior oprimit inferiorem,fortior debiliorẽ:diues inopem:miles ciuem:ciues sacerdotem. Efficax sane remedium cõtra superbiam,animiq; tumorem,affectuose reuol-

Hiere. 3.

1. Cor. 1.

Rom. 12.

Mala. 2.

Augu.

uere nos esse fratres: unum habere patrem deum, qui non est acceptor personarum. Hoc remedio utitur Boetius. 3. de conso. me. 6. contra arrogantes ex generis nobilitate dicens. Quid genus, & proauos strepitis. Mortales cunctos edidit nobile germen. Nam omne genus hominum in terris simili surgit ab ortu. Vnus enim rerum pater est: unus, qui cuncta ministrat. Si primordia uestra auctorem deum spectes. Nullus degener extat: in uitijs peiota fouens, proprium deserat ortum. ¶ Quarta, causa ut inuicem nobis impendamus orationũ suffragia. Quia.n.orans ad deũ, & dicẽs, pater noster: non se tantũ, sed & alios dei filios pronunciat: in hoc, & pro alijs non pro se tantũ orat: implens in hoc, quod scribit Eccle. 17. Vnicuiq; mãdauit deus de proximo suo. unde Cyprianus in lib. de oratione dominica. Ideo non dicimus pater meus, sed noster, nec da mihi, sed nobis, quia unitatis magister noluit priuatim præcem fieri, ut.s. tantum quis pro se præcetur. Vnum aũt pro omnibus orare uoluit, quia in uno omnes ipse portauit. Et Chryso. super Mat. Dulcior est oratio ante deum, quã non necessitas transmittit, qua quis pro se orare cogitur, sed quã charitas fraternitatis commendat. Præcatur igitur frater pro fratre dicendo. Pater noster dimitte nobis debita nostra. &c. Hanc ẽt cum pluribus alijs causis tangit idẽ Chry. dicẽs, erudit aũt communẽ pro fratribus facere orationẽ. Non enim dicit, pater meus, qui in cęlis es: sed pater noster, pro corpore cõi deprecationes referens: & nusquã intendens, quod est suijpsius: sed ubiq; quod est proximi. Adhuc aũt & inimicitiã destruit, & elationem cõprimit: & æmulationem expellit: & matrem bonorũ uniuersorũ amorẽ inducit. & inæqualitatem humanarũ causarũ exterminat, & multa monstrat regi ad pauperem honoris æqualitatem. Hæc ille

Omnis Christi actio nostra ẽ instructio quo intelligitur.

¶ Per hæc soluuntur rationes inductę. Ad primã de Christo orante. Pater mi, dicitur, ꝙ Christus in illa sua oratione nobis orandi modum, & formam non præfixit: sed quia ipse filius erat patris per naturam, quod nulli creaturæ cõpetit: idcirco ibi ut persona singularis, & naturalis filius dei patris dixit, pater mi. Vel aliter secũdũ Alex. dicitur, ꝙ omnis actio Christi nostra fuit instructio, quantũ ad substantiam actus: nõ quantum ad modum. Sicut & ieiunium domini instructio nostra fuit ad ieiunandum, non tamẽ eo modo, quo dominus ieiunauit omnino abstinendo a cibo. Sic oratio Christi nostra fuit instructio, qua instruimur, ꝙ in nostris necessitatibus oratione recurrere debemus ad deum patrem. Modum uerõ orandi non dedit in suis orationibus, sed in ea forma, quam nobis præstituit; cũ nos docendo dixit, sic orabitis: Pater noster. Ad auctoritatẽ Mat. 6. & Hier. 3. dicendũ est ut sup. in principio huius rñsion sꝫ ꝙ utrumq; dici põt, pater meus, & pater noster, sed differenter: ut ibi dictũ est. ¶ Vel dicitur secundũ Alex. ꝙ triplex est oratio secundũ diuersos status orantiũ. Petens enim aut petit ut membrũ: aut ut cõmembrũ, aut ut præeminens membrũ. Primo modo petitur aliquid, ut singulari personæ secundum ꝙ petebat Dauid. Miserere mei deus. Et Lu. 18. Deus propitius esto mihi peccatori. Secundo petitur aliquid: ut con uncto s uinculo professionis fidei: secundũ ꝙ dicitur Eccle. 17. Vnicuiq; mandauit deus de proximo suo. Tertio petitur aliquid ex officio, quo quis ad orandũ pro commissis astringitur. His duobus modis ultimis petentibus conuenit dicere pater noster. Oranti secundo mõ tam professio Christianæ religionis, qua membrũ est mystici corporis Christi, oranti tertio mõ similiter conuenit dicere pater noster, quia illorum, & subditorum, seu commissorũ unus est pater: unde contra præsumptionem phariseorũ dixit dominus discipulis Vnde est pater uester, qui in cęlis est uester.s. prælatorum, & subditorũ. Nũc ergo Mat. cũ dixit. Ora patrẽ tuũ in abscondito: loquitur tãquã ad mẽbrũ &

Eccle. 17.

T

Alexand.

Mat. 6.

Alexand.

Lu. 18.

Eccle. 17.

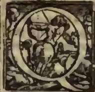
Mat. 23.

singularem personam pro se orantem. Similiter & in hiere. Cum autem docuit nos orare: docuit nos, ut commembra ecclesiæ: & tanquam eos, qui ex officio erant perituri. quales fuerunt apostoli, quibus specialiter in monte loquebatur. ¶ Ad aliud de præsumptione dicitur, ꝙ licet homo meritis suis exigentibus, non sit filius adoptionis: nihilominus quantum est ex diuina bonitate, omnibus se exhibet, ut patrem omnibus. s. offerendo gratiam adoptionis. unde. 1. Timo. 2. Vult omnes homines saluos fieri. & Ioh. 1. Illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Vnde licet nesciat quis, an odio, uel amore dignus sit; nihilominus confitendo deum esse patrem suum non præsumit: illi attribuendo beneficium adoptionis, non sibi adscribendo meritum beneficij electionis. Et cum dicitur: sufficeret, dicere pater, & non addendo neq; meus, neq; noster. Dicendum: ꝙ quia deus est pater omnium creatione: hominis adoptione: filij naturalis generatione. Vt distinguatur paternitas secundum gratiam adoptionis, ab illa, quæ est creationis, & naturæ: dicitur noster. Per noster enim insinuatur quædam communicatio, qua se deus dat nobis, & nos sibi adoptat gratiam infundendo. Vnde non sufficienter expressa esset paternitas dei respectu hominis, per hoc, quod dicitur pater. sicut cum dicitur: pater noster. Quod uero Lucas non addit noster, sicut Mat. rationem assignat Alex. quia in Matthæo insinuatur modus orandi conueniens membris, & excellentibus membris. Loquitur enim apostolis cum domino in montem ascendentibus tanquam perfectis. Lucas loquitur ad discipulum quasi locum tenentem infirmorum: qui non audent dicere noster: sicut Lu. 15. filius prodigus dixit. Pater peccaui in cælum, & corā te. Licet posset dici: ꝙ Lucas, qui posterius scripsit, quod Mat. plenius, & sufficienter d fferuit, abbreuiauit.

1. ad Tim. 2. Ioh. 1. Eccle. 9. Alexand. Lu. 15.

EXPOSITIO VERBORVM QVOD. Qui es in cælis.

LECTIO LXV.

A

QVI es. Hic tertió captatur beniuolentia ex commendatione a subsistentia immutabili, & perpetuitate, dicentes. Qui es, hoc enim complexum, qui es, proprie acceptum soli deo est proprium, significans ipsius inmutabilem subsistentiam: quæ tempore non mensuratur: sed omne tempus transgreditur. Non autem in deo præterito, aut futuritio est, sed nunc æternitatis: semper stans sine fluxu in præteritum: & sine transitu in futurum. Hanc immutabilitatem subsistentiæ uolens de se tāquam de deo ostēdere Christus iudæis dicentibus. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraam uidisti. dixit, Amen, amen dico uobis, antequam Abraam fieret, ego sum. s. secundum diuinitatem: quæ tempori non subiacet: nec tempore mensuratur. Vnde non dixit antequā fieret ego fui: sed antequam fieret, ego sum. quamuis enim tempus fluxit: diuinitas est semper immutabiliter subsistit, non in tempore, ut in mēsura: sed in nunc æternitatis. Et propter hanc immutabilitatē essendi diuinitatis quæ cū tempore nō incipit: cū tēpore non desinit, in tēpore non labitur: nulli tpali mutationi subijcitur, qui es, siue esse proprie acceptum soli deo attribuitur.

Deo soli uere & pprie conuenit esse.

Ioh. 8.

unde beatus Aug. super Io. tractans illud. Nisi credideritis: quia ego sum: mo riemini in peccatis uestris Ioh. 8. Res inquit, quęlibet qualicunq; excellentia fulgens, si mutabilis est, uere non est. Non est. n. uerū esse: ubi est: & non esse. s. possibiliter. Quicquid. n. mutari pōt: mutatum, non est quod erat. Si non est, quod erat: mors quædam ibi facta est: quia peremptū est ibi aliquid, quod erat, & non est. Et exemplificat: Nigredo mortua est in capite albescentis senis. Pulchritudo mortua est in corpore fessi, & curui senis. Mortuæ sunt uires in corpore languentis. Mortua est statio in corpore ambulantis. Et post pauca. Deniq; de mortuo cum dicitur: ubi est ille homo? Respondetur, fuit. Itaq; in omnibus actibus, & motibus nostris, & in uniuersa prorsus agitatione creaturę, duo tempora inuenio, præteritum, & futurum. In ueritate aūt, quæ manet: & præteritum, & futurum, non inuenio, sed solum pręsens: & hoc incorruptibiliter, quod in creatura non est. Ex quibus uerbis patet creaturas quaslibet esse mutabiles: & per consequens non uere esse, & solam ueritatē, quæ deus est, immutabiliter esse: & ex hoc est esse sibi propriū. Et per hoc soluit q. quam præmisit quærens, & dicens. O domine deus noster, quid est, quod aisti: nisi credideritis: quia ego sum. Quid enim non est eorū, quę fecisti: nunquid non est cælum? Nunquid terram nō est? Nunquid ea nō sunt, quæ sunt in cælo: & quæ in terra sunt? Nunquid homo ipse, cui loqueris, non est? Si omnia sunt hæc, quæ per te facta sunt: quid est, ꝙ tibi quoddam proprium tenuisti tempū esse: quod alijs non dedisti, ut tu solus esses? Nam quō audio. Ego sum, qui sum, quasi alia non sint. Qui hanc inquā. q. soluit per ea, quæ præmissa sunt: quia uere esse est, semper & immutabiliter esse: quod soli deo conuenit; hinc & moysi a deo ad liberandum populum Israel misso ac quærenti. Si dixerit mihi populus quod est nomen eius quid mitte te, qui dicam eis. Dixit dominus illi. Ego sum qui sum. Et addidit. Sic dices filijs israel: qui est, misit me. Ecce nullum aliud prædicatū adiecit deus de se dicendū, quā esse. Esse ergo de se dicere iussit, quod soli deo uere, & proprie conuenit. unde Dam. Primū, & principalius eorū, quę de deo dicuntur nominibus, est qui est: sicut & ipse loquens in oraculo moysi ait. Totum in seipso comprehendens uelut quoddā pelagus substantię infinitum & indeterminatum. Nā ratione (qui) quod est nomen infinitum, significat substantiæ infinitatē. Ratione (est) quod significat ut actu pręsens in nunc immutabilitatis, significat essentiā ut actualitatem semper præsentem: & ita ut æ rnā & immutabilē. Sic ergo qui est propriissime acceptū, significat substantiā infinitā æternam & immutabilē. Talis aūt est solus deus. Verū ergo per complexū, qui es, commendamus deū patrem nostrū ex incommutabili subsistentia actuali, & æterna, quod nulli creaturæ, sed soli deo conuenit. Eo ipso. n. ꝙ creaturę dependent ab alio. s. creatore, ab eis realiter, & essentialiter distincto in esse, producì, & conseruari, mutabiles sunt in esse, & non ęternæ. Ad eum igitur, qui immutabilis semper perseuerat, confidenter oratione accedimus, quam ipse docuit, certi de exauditione: quia immutabilis est, qui se orare docuit, & mandauit. & hoc in complexo, qui est, inquantū deo propriū est intelligimus: & intelligendo ad fiduciā, sine qua oratio non impetrat, excitamur. Sequitur. ¶ In cęlis. Hic quarto captatur beniuolent a dei ab excessiue mansionis sublimitate: qua potentiā, & maiestatē eius, qua dare potest: protestamur. cū dicimus in cælis. Sunt aūt cęli corpales: sunt & spūales: & de utrisq; exponitur clausula, in cęlis. Primo mō in cælis. i. in illis corporibus cælestibus, quæ supra nos sunt, & supra elemētalē regionē. In cælis inferioribus mobilibus, & in superiori empyreo immobili. In illis mouēdo eos per se, & uirtutes angelicas, ad nostrā, & totius uniuersitatis oiuentū, &

corporaliū salutem. In istis præsentando electorū aspectibus faciem suæ maiestatis. Hic & illud mansio dei, sunt sedes & habitaculū. Sicut scriptum est. Qui habitas in cælis miserere nobis. Et iterum. Cælum mihi sedes est, & terra scabellū pedū meorū. Item. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Hos cælos Stephanus uidit apertos, & Iesum stantem ad dexteram dei patris. ¶ Est tñ aduertendum, ꝙ deus non dicitur esse in cælo sicut in loco, quo circūscribitur sicut corpus, uel quo definitur sicut angelus. Tales enim locabilitatis modi deo non cōueniunt, sed dumtaxat creaturæ ratione corporeitatis, & finitatis essentiæ. Corpus quidem, quod habet partes extra se inuicē, & situaliter distantes loco circumscribitur, & ipsi loco commensuratur: ut totum sit in toto loco sibi æquali, & pars in parte sibi commensurabili. Angelus uerò, qui spūs est non corporeus, quia tamen finitæ est essentiæ, ac terminati: a loco definitur, cui ita præsens est, ut nō sit extra illū. Deus autem quia substantia est incorporea, simplicissima, impartibilis, immensa, & infinita: nullo loco concludi pōt, circumscribi, aut definiri: sed illimitatissime omnem locum, & creaturam omnem respicit. unde Hie. 23. Cælum, & terram, ego impleo. Quod & propheta regius aduertens ait in psal. Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie &c. Si ascen. in cæ. tu illic es. si descendero ad infernū, ades. Et Iob. 11. Excelsior est cælo, profundior inferno, longior terra mensura eius, & latior mari. Quod dictū: quia sonat quasi deus corporeis lineamentis extendatur. ¶ Ideo beatus Greg. lib. 10 mora. §. 10. exponens ait. Quod deus cælo excelsior, inferno profundior, terra longior mari latior esse describitur, tanto spiritualiter debet intelligi, quanto de eo nefas est iuxta corporea lineamētis sentire. Sed cælo est excelsior, quia in circumscriptione sui spiritus cuncta transcendit. Inferno profundior: quia transcēdendo omnia subuehit. Terra longior, quia creaturæ modum perennitate suę æternitatis excedit. Mari latior, quia rerum temporalium fluctus sic regens possidet: ut hos sub omnimoda potentiæ suæ præsentiā coangustando circundet. Idem super Ezech. 37. Deus manet inter omnia, ipse est extra omnia, ipse super omnia. Superior est per potentiam, inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatē. Sursum regens, deorsum continens, exterius circūdans, intus penetrans. Et uenerabilis Hugo. lib. de sacra. parte. 1. c. ult. Deus sic ubiq; per cuncta diffusus est: ut non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens: sine onere continens mundum, non tamen per spacia locorum quasi moles diffusa: ita ut in dimidio corpore mundi sit dimidius, & in alio dimidio dimidius, atq; ita per totū totus: & in cælo solo totus, & in sola terra totus, & in cælo, & in terra totus, & nullo contentus loco sed in seipso ubiq; totus. Et infra declarans, quod dixit. Ideo inquit, ubiq; esse dicitur: quia nulli parti rerum absens est. Ideo totus, quia non parti rerū partem suā pñtē præbet: & alteri parti alterā partem æquales æqualibus, minori minorem, maiori maiorē: Sed non solum uniuersitati creaturæ, uerum etiam cuilibet parti eius totus pariter adest. Quod etiam dixit totum esse in seipso, exponit, dicens. Quomodo enim ubiq;, in seipso. Vbiq; scilicet, quia nusquam est absens. In seipso autem, quia non cōtinetur ab eis, quibus præsens est, quasi sine ipsis esse non posset Hec Hugo. Hæc sic esse credimus: sed quomodo sit est, non intelligimus. unde Chry. super epistolam ad Heb. & allegat magister. dist. 37. primi. Sicut multa de deo intelligimus, quæ penitus loqui non ualemus: ita multa loquimur, quæ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia: ꝙ ubiq; deus est, scimus, & dicimus: quomodo ubiq; est, intellectu nō capimus. ¶ Quāuis autem sic deus sit ubiq;, & in omnibus creaturis generaliter, per essentiā,

Esa. 66. Ioh. 14. Act. 7. Hie. 23. Iob. 14. Ezec. 37.

C Quo deus dicit esse ubiq; in omnibus, rebus inferius & superius.

D

potentiam,& præsentiam,ut dicit magister distin.37.primi. Per potentiam quidem:quia omnia suæ potentiæ sunt subiecta. Per præsentiam tam cognitionis,quam indistantiæ localis.Per essentiā intimæ penetrationis,qua omnibus rerum interioribus immediatus est. Tamen scriptura frequenter hunc commemorat esse in cœlis: propter maiora mirabiliora, & sublimiora Dei opera in cælorum pulchritudine,armonia,ordine, ac operatione relucētia. Sunt enim cœli corpora magnæ altitudinis, miræ latitudinis, ingentis luminositatis, motu regularia, syderibus ornata, corpore simplicia,uirtute stabilia,tempore incorruptibilia, uitali influxu mirabiliter efficacia, ad inferioris mundi regimen concorditer ordinata. Propter quæ in eis diuina potentia,sapientia, bonitas, & clementia magis: quam in alijs mundi corporibus declaratur. Manifestatur nanq; Dei potentia in cœlorum magnitudine, & stabilitate. Dei sapientia in ipsorum pulchritudine, ordine,& speciositate. Dei bonitas,& clementia in ipsorum fluxu,& causalitate. De eorū soliditate dicitur Iob 37. Cæli solidissimi quasi ære fusi sunt. De eorum speciositate Eccle.43 Species cæli gloria stellarum. Et Iob 26. Spiritus eius ornauit cælos. De ipsorum causalitate, philosophus 1.metheo. Mundus ille inferior contiguus est lationibus superioribus: ut omnis eorum uirtus inde gubernetur. Adhuc autem Dei gloria maxime relucet in cælo empyreo, qui locus est sanctorum, in quo se clare facie ad faciem contemplandum actu beatifico præbet. In quo summo dono se communicat rationali creaturæ,quod excellit longe omnia alia sua opera. Nam & propter hoc omnes creaturas produxit:& cetera bonitatis suæ munera impēdit. His ergo de causis summam Dei maiestatem frequentius in cœlis illis corporalibus esse scriptura prædicat. ¶ Quod uerò Christus in sua oratione nos potius dicere uoluit,pater noster, qui es in cœlis, quam qui es ubique:doctores sancti aliquas rationes assignant. Quarum una est:ut per hoc nos doceret petere bona cælestia permansura,& non caduca, ac terrena:nisi quatenus ad cælestia ordinantur. Bonus enim filius pro paterna hæreditate debet laborare.unde Chrysost. Christus docuit nos orare ad patrem, qui in cœlis est,ut sciāt homines se habere patrem cœlestem, & ex hoc erubescant terreno patri se substernere, hi scilicet qui patrem habent in cœlis. ¶ Secunda, ut docet desiderio eleuari per spem firmam ad cœlestia: ubi patrem nostrum Deum dicimus residere. de hoc Abbas Isaac in collatione patrum ait. Dicentes pater noster, qua uniuersitatis Deum, ac dominum patrem nostrum esse uoce propria confidentes, de conditione seruili in adoptionem filiorum nos profitemur ascitos. Adijcientes, Deinde qui es in cælis,ut commemorationem uitæ præsentis,quæ in hac degimus terra,uelut peregrinam, & a nostro patre longissime separantem, toto horrore uitantes, ad illam potius regionem,in qua patrem nostrum commorari fatemur, summo desiderio properemus:nihilq; admittamus eiusmodi, quod indignos nos hac nr̄a professione,& nobilitate tātæ adoptionis efficiens,& hæreditate paterna uelut degeneres priuet,& iram nos faciat iustitiæ eius,ac seueritatis incurrere. ¶ Tertia ratio,ut ostendatur immensitas diuinæ potentiæ, qua existens in cœlis generat nos filios per adoptionē in terris.Cuius cōtrariū mali senserunt,secundum q̄ Iob 22. legitur.Quid.n.nouit Deus? Quasi p̄ caliginem iudicat. Nubes latibulū eius:nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat.¶ Quarta rō est insinuatio petendorū,p̄ hoc.n.insinuatur,q̄ cælestia simpliciter petenda sunt.unde Hugo. Si dixisset, qui ubiq; es,uerū dixisset, sed ne inepta, & inania quæritando mente uagemur, dicit, qui es in cælis, ut menteq; radicata,quæ sunt utilia,quæramus.¶ Quinta rō:ut insinuarē distan

Celum quid est,& quod multiplex sit cęlum.

Cum Deus sit ubique, quare communiter dicitur esse in cœlis.

Iob 37.
Eccl.43.
Iob 26.
Chrysost.
Iob 22.

Aug. ftia iustorum a peccatoribus. In iustis enim sicut in cœlis habitare dicitur, ut infra dicetur. unde Aug. Accommodatissima similitudo est, ut spiritualiter tantum interesse uideatur inter iustos, & peccatores, quantum inter cœlum, & terram. ¶ Sexta ratio est, ut ostendatur quasi per simile iustos multiplex beneficium assequi a domino. Sicut enim a cœlis multiplex ben. ficium affertur corporalibus creaturis .s. lucis, caloris, humoris, ac saluatiuæ, & fæcundantis influentiæ multiplicis. Sic ab ip o, quem in cœlis existentem inuocamus: multiplex accipimus beneficium. Omne datum optimum, omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum, & 1. Cor. 12. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ & cæte.

1. Cor. 12. P ¶ Secundo modo exponitur hæc particula: in cœlis moraliter, ut per cœlos non intelligantur corpora spherarum cœlestium, sed animæ sanctæ, iustæ, & uirtuosæ, & angeli sancti. unde Hugo ubi supra. In cœlo maxime habitare dicitur: quamuis sit ubique: quia per cœlos intelliguntur angeli, & homines iusti, in quibus maxime Deus habitat, sicut scriptum est. Anima iusti sedes est sapientiæ. Sap. 9. secundum aliam translationem. Et Aug. exponit. Pater noster, qui es in cœlis. i. in sanctis, & iustis, non enim spacio locorum continetur Deus: quemadmodum enim terra appellatus est peccator, cum dictum est. Terra es, & in terram reuerteris. Sic iustus cœlum econtrario dici potest. In iustis nanque speciali modo habitat Deus, quo non habitat in ceteris peccatoribus, & irrationabilibus creaturis. Castas siquidem mentes per gratiam inhabitat, quibus illabitur, & unitur illapsu sanctificatiuo: propter quod apostolus ait. 1. Cor. 3. Nescitis: quia templum Dei estis: & spiritus Dei habitat in nobis. Et sequitur. Templum enim Dei sanctum est, quod estis uos. Et 2. Cor. 6. inquit, Vos estis templum Dei uiui, sicut dicit Deus, quoniam inhabitabo in illis. Et eadem epistola. c. 13. An nõ cognoscitis uosmet ipsos: quia Christus Iesus in uobis est: nisi reprobi sitis. Tota enim dignantissima trinitas, quæ in hac oratione pater nominatur, pias mentes inhabitat, in quibus mirabilia operatur. Nam de patre dicitur Ioh. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum: & ad eum uenemus: & mansionem apud eum faciemus. De filio, qui est sapientia increata, scribitur Sapien. 7. In animas sanctas se transfert: amicos dei, & prophetas constituit. Et B. Aug. 4. de tri. dicit, quod de sapientia dei, quæ filius Dei est, dictum sit. Emitte illam de cœlis sanctis tuis, ut mecum sit. Quæ & de seipsa testimoniũ perhibet di. Delitiæ meæ esse cum filijs hominum. De spiritusancto dicit saluator. Rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum Ioh. 14. ¶ Dicuntur autem uiri sancti cœlum metaphorice ob quasdam conditiones, & proprietates cœlorum materialium, quæ in eis per similitudinem spiritualiter inueniunt. Primò propter ornatus pulchritudinem. Sunt enim cœli corpora lucida, sole, ac stellarum multitudine ornata, ab omni immundiciæ cõtagione remota. Ita uiri sancti, & iusti sunt intellectu luminosi, & cla i, a uitiorum maculis, & fœditate purgati, & charitate, ac diuersarum uirtutum floribus tanquam sole ardentissimo, & stellis fulgidissimis adornati. unde B. Bernard. super cantica. Anima sancta cœlum est, in quo sol est intellectus, luna fides, astra uirtutes. Et sicut stellæ in nocte lucent, in die latent. Sic uera uirtus est, quæ in prosperis non apparet: in aduersitatibus emicat. Et de apostolis specialiter dicitur, quod cœli sunt. unde Honorius super illud psal. Cœli enarrant gloriam Dei. Cœli ait sunt sancti apostoli quibus celata sunt secreta cœlestia dei. Ex quibus rutilat sol sapientiæ: lucet luna scientiæ, micant stellæ uirtutum, coruscant fulgura signorum, crepant tonitrua prædicationum, & manant pluuiæ scripturarum. Se-

Marginal notes (left): Sap. 9. — Gen 3. — 1. Cor. 3. — 2. Cor. 6. — Iohan. 14. — Sap. 7. — August. — Ioh. 14. G — Bernar.

Marginal notes (right): Cœlum dicuntur uiri sancti, & apostoli. — Quare sancti dicuntur cœlum.

cundò uiri ſancti cęli dicuntur propter cęleſtis conuerſationis celſitudinẽ. unde apoſtolus ad Phil. 3. Noſtra conuerſatio in cęlis eſt. Peccatorum autẽ conuerſatio circa terrena uerſatur. de quo pſal. Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram. ¶ Tertiò uiri ſancti dicuntur cęli, quia ſicut in cęlo apparens ſingularia opera Dei, quibus regit inferiorem mundum, ita in ſanctis relucent ſingularia opera trinitatis, in quibus appropriata perſonarum apparent, potentia, ſapientia, bonitas. Potentia patris in ſoliditate, ſiue firmitate. Sapientia filij in decore, & luminoſitate. Bonitas ſpiritusſancti in influentia, & cauſalitate. Ita & in ſanctis hominibus, & uirtuoſis tota ipſa trinitas diuinarum perſonarum ſingularius, q̃ in ceteris operatur. Pater fortitudinem, qua ambulant in lege domini: ut non declinent neq; ad dexteram: neq; ad ſiniſtram: ut non deficiant in aduerſis: nec extollantur in proſperis. unde ſcribit ſapiens prouer. 12. Non contriſtabit iuſtum, quicquid ei acciderit. Filius lumen fidei, & credendorum cognitionem, quo cauere poſſit hæreſes, & errores, & loqui ſapientiam inter perfectos. Vnde promiſit Chriſtus ſe ſequentibus in uirtutum operatione lumen uitæ: ne in foueam errorum, & tenebrarum caliginem præcipitentur: dicens. Qui ſequitur me, non ambulant in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Et alibi. Dabo nobis os, & ſapientiã: cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij ueſtri. Spiritus ſanctus operatur in uirtuoſis mirabilem miſericordiam, & influxum, ac bonitatis diffuſionem. Docent ſiquidem ſancti uerbo, uel opere uias domini: ut impij ad ipſum conuertantur: deriuant quocũq; ſua uirtuoſa opera in quoſcunque alios, ut inde fortificentur, & roborentur. Hinc gloriatus eſt propheta ſe participem eſſe omnium timentium dominum, & cuſtodientium mandata. Hunc cauſalem influxum in alios teſtatur ſe habuiſſe apoſtolus, cum dixit. Factus ſum omnibus omnia, infirmis infirmus, inſipiẽs inſipientibus &c ut omnes facerẽ ſaluos. Vel ſicut cęlum habet in lumine claritatem, in motu ſingularitatem, in uirtute uigoroſitatem. Sic hæc tria operatur in ſanctis deus, illuminat intellectum remouendo errorem, regulat affectum ordinando amorem, influit ad profectum miniſtrãdo uigorem. ¶ Hunc autem prologum alij diſtinguunt in tres partes, per quarum primam orans confortatur, per ſecundam dilatatur, per tertiam eleuatur. Vnde uenerabilis Hugo. Septem inquit petitionibus præmiſit prologum tribus uerbis contentum. In primo cor hominis confortat, in ſecundo dilatat, in tertio eleuat, & exaltat. Quis enim audiens ſe patrem Deum habere non animetur ad ſpem gloriæ. Pater inquit, ut ſimus imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi. Subdit noſter, ut ad fraternæ charitatis amorem dilatemur. Dicit, qui es in cœlis, ut mente in ſummis radicata, quæ ſunt utilia, quæramus. Item in cęlis ſpiritualibus, ut ad ſpiritualitatem, in qua habitat, feſtinare diſcamus: & cęleſtia ab eo petamus, ut uult glo. Matt. 6. ¶ Innocen. aliter diſtinguit dicens. Beniuolentia uerò captatur a tribus perſonis, cognitoris, petitoris, & aſſeſſoris. Cognitor eſt Deus petitor eſt hõ, aſſeſſor eſt angelus. Innuit perſona cognitoris, cũ dr̃ pr̃ petitoris, cũ dr̃ nr̃, aſſeſſoris, cũ additur, qui es in cælis. i. in angelis ſanctis, de quibus dicitur. Cęli enarrant gloriam Dei. ¶ Ex prædictis itaque poteſt (deuotè orare cupiens) talem formare meditationem ad deuotionis exercitium.

Phil. 3.

Prouer. 12

Ioh. 8.

Luc. 21.

1. Cor. 9.

H

Eph. 5.

Matth. 6.

I

Meditatio circa prologum orationis dominicæ.

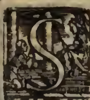
¶ O trinitas unus Deus, Pater omnium quidem creatione, hominum redemptione, fidelium adoptione, electorum prædeſtinatione. Qui ſpirituales filios generas per uiuificam charitatiui amoris propaginem. Vtinam mihi miſero ſic tuæ amoroſæ charitatis geminæ gratiam infundas, ut filius tantę patris eſſe merear. ¶ Noſter, qui te nobis dare non ceſſas per largiſſimam tuæ bonitatis diffuſionem. Vtinam per ardentiſſimi amoris adhæſionem

uere tuus esse merear, & paternam nobilitatem tuam dignis moribus imitari: amoreq; fraterno omnibus filijs tuis fratribus meis in omnibus bonis communicare ualeam. Tu ergo pater excelsus in creatione, suauis in amore, diues in hæreditate, liberalis paterna communione, ac filiorum gratuita hac sacramentali regeneratione. Superbiam proximi contemptricem, quæ indignos cœlesti patre reddit: a nobis misericorditer auerte. Ad gratiam adoptionis, & unionem fraternitatis seruandam nos conuerte, ut paternitatis tuæ gloria: & filiationis tuæ gratia: atq; unione fraterna semper gaudeamus. ¶ Qui es in cœlis materialibus admirabilis, tuæ potentiæ, & magnitudinis ostensione. Et in cœlo supremo empyreo speculum æternitatis: corona iocunditatis: thesaurus fœlicitatis. In cœlis quoq; spiritualibus in sanctis tuis, per speciale tuæ gratificæ illustrationis habitationem. Utinam miserabilis anima mea tibi sit cœlum clarum, & nitidum: ac uarijs uirtutum syderibus adornatum, ut tuæ sanctæ habitationis dignus hospes inueniar. Fiatq; omne desiderium cordis mei ad cœlestia bona obtinenda, contemptis omnibus transeuntibus oblectamentis. Sicq; meditando clausa in his uerbis mysteria, ut cunq; supra exposita, ac flammigeros diuinæ charitatis, ac fraternæ dilectionis affectus magna cum fiducia assurgere potest, necnon & in odium sanctorum, se tanta filialis adoptionis gratia indignum reddere conantium. Et tantum de prologo dominicæ orationis. Sequitur.

EXPOSITIO VEBORUM

sanctificetur.

LECTIO LXVI.

A

Anctificetur nomen tuum. Post exordium sequitur tractatus, in quo petitiones ad Deum fundendæ continentur. Prius tamen quam ad huius textus diuisioné procedatur: præmittenda sunt aliqua de ordine petitionũ, & sufficientia. Quia ergo oratio hæc perfectissima est: non solum petenda comprehendit: sed etiam ordinem petẽdorũ instruit. Uñ & desiderãda manifestat. Ex quo ordine desiderãda sunt, instituit. Cum.n. oratio desiderioũ nostrorum est interpres ordini desideriorum respondere debet ordo petitionum. Est autem ordo desiderij, & intentionis oppositus ordini executionis: nam in desiderio primo cadit finis. Deinde quæ sunt ordinata ad finem, & inter illa priora sunt intentione, quæ propinquiora sunt fini. Oppositum est in executione: ibi media ordinata ad finem præcedunt, finis assecutionem: & ea media sunt priora, quæ a fine sunt remotiora. Et secundum hæc multiplex ordo accipi potest in petendis. De quo pulchre loquitur glo. Matth. 6. assignans rationem ordinis septem petitionum dominicæ orationis ita dicens. Cum uita nostra temporaliter agitur, speranturq; æterna priora sunt dignitate æternæ: his tamen temporalibus prius acceptis. In his autem septem petitionibus omnia bona præsentis uitæ, uel futuræ continentur, in quibus est ordo mirabilis. Ut enim in Esa. legitur, sicut septem dona sancti spiritus a summis incipiunt, & usq; ad initium sapientiæ. s. timorem domini decurrunt: ita ordo precum a summis usq; ad finem, ut a malis mundi liberemur, extenditur.

De ordine petitionum.

Matth. 4.

Si autem in utrisq; donis, & petitionibus a fine incipimus, ad perfectionem fit ordo ascensionis. Si a summis, quia hoc de supernis accepimus, fit ordo descensionis. Sed quia per hec, scilicet dona nos ab imis ad summa consurgimus, septem beatitudines, quæ per eadem dona quæritur, de imis gradatim ad summam perueniunt. In præcibus ergo est, ut impetremus dona, in donis, ut operemur mandata, de operatione beatitudines sequuntur. Hæc glo.

Multiplex ordo. petitionum orationis dominicæ.

¶ Duplex ergo ordo innuitur. Vnus ascensionis, qui in enumeratione beatitudinum seruatur Matth. 5. Alius descensionis, qui in enumeratione donorum tenetur. Esa. 11. Vbi dona hoc ordine recitantur. Sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, timor domini. Et huic conformatur ordo petitionũ. Quod autem alius ordo in beatitudinibus: alius in petitionibus obseruatur, hæc est ratio secundum Alexan. parte 4. quæstio. 35. Nam beatitudo est actus perfectus, ut hic loquimur de beatitudine. Actus autem est in executione, ideo beatitudinibus cõgruit ordo executionis, qui est ascensionis a medijs ad finem. Petitio uerò est desiderij, seu intentionis expressio, cui conuenit ordo intentionis: quia quod primò desideratur, primò intenditur. Et hic est ordo descensionis a fine ad media. Primò enim desideratur finis, ac deinde media propter finem. Et quia petitionibus impetrantur dona, quibus operari conualescimus, ideo idem est ordo donorum, & petitionum. Ex quo satis patet, cur petitiones dominicæ orationis non incipiunt a remotione malorum, ut prius declinentur mala, deinde fiat bona, secundum illud Boetij 3. de conso. Qui uolt ingenium serere agrum, prius liberet arua fruticibus. Et illud Prouerb. uigesimoquarto. Diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam. Quia alius esse debet ordo petitionum, alius ordo operationum, & actuum, de quibus loquuntur auto. allegatæ Ordo itaque petitionum ordinem sequitur desideriorum. In ordinato autem desiderio, ut dictum est, primo cadit finis, deinde ordinata ad finem. Finis noster Deus est, in quem noster affectus dupliciter tendit. Vno modo propter seipsum prout est summum bonum in se, quod facimus, dum per actum charitatis Deum in seipso diligimus, eiusq; gloriam, & perfectionem super omnia uolumus. Alio modo tẽdit in eum desiderium nostrum, ut est summũ bonũ nostrum, dũ uidelicet ipso frui cupimus per actũ spei. Primum pertinet ad affectionẽ iusti. Secundũ ad affectionẽ commodi. Illo. n. mõ diligimus dñm: ut commodum nr̃m: & ita nos diligimus in Deo. Vtraq; dilectio bona sed perfectior est prima, quia utraque actus est uirtutis theologicæ, sed prima uirtutis excellẽtissimæ. s. charitatis, secunda spei. ¶ Ad primum igitur pertinet petitio prima. Sanctificetur nomen tuum, per quam petimus gloriam Dei. Ad secundũ ptinet secunda petitio. Adueniat regnum tuum, per quam petimus ad gloriã peruenire, q̃ consistit in eius clara uisione, & beata fruitione. Et sic istæ duæ petitiones ordinanẽ ad finem. s. ad beatitudinem Prima ad beatitudinem obiectiuam, secunda ad formalẽ. Obiectiua est Deus, formalis est fruitio Dei. ¶ Ad finem autem hunc ordinat nos aliquid dupliciter. Vno modo per se, alio modo per accidens. Per se dirigit bonum, quod est utile ad finẽ. Et hoc est duplex, nam aliquod ordinat nos ad finem directè, & principaliter. s. meritum. quo beatitudinem mereamur Deo obediendo: & quantum ad hoc petitur. Fiat uolun. tua sicut in cel. & in ter. Alio modo instrumentaliter, & quasi coadiuuando nos ad merendum, ad hoc pertinet, quod dicimus. Panem nr̃m quoti. da no. ho. Siue intelligatur de pane uerbi Dei, siue de pane sacrali, siue de pane corporali. Per accidens ordinamur ad beatitudinem per remotionem prohibentis. Sunt autem tria, quæ nos prohibent a beatitudinis cõsecutione Primum est peccatum, quod

Ad fruitionem beatitudinis dupliciter ducimur.

B Matth. 5. Esa. 11.

Alexand.

Prouer. 24.

C

directè

directè prohibet a regno Dei:& quantum ad hoc dicitur. Et di.no.de no.sicut & nos di.debito.nostris.debita.i.peccata. Secundò prohibet, & impedit nos tentatio, quæ retrahit ab obedientia diuinæ uoluntatis, & inclinat, seu inducit ad peccatum:ideo petitur. Et ne nos indu.in tenta. Tertiò nos impedit pœnalitas præsens:ideo subditur. Sed libera nos a ma. Hunc ordinem tradit S. Tho.2,2.q.83.arti.9 quem imitatur dominus Petrus de Aliaco. ¶ Potest etiam planius accipi,& sufficientia, & ordo petitionum sic. Quia septem istæ petitiones omne appetibile,& rectè desiderabile comprehendunt. Omne autem appetibile aut est collatio boni: aut remotio mali. Bonum, cuius collatio petitur, est triplex:bonum cœleste, bonum spūale, & bonum temporale. Primum est gloria;secundum gratia:tertium natura. Bonum cœleste duplex est.s.obiectiuale,& formale, ut dictum est. Malum, quod petitur auferri, similiter est triplex.s.præteritum, præsens, & futurum:ideo petitur, ut præteritum remittatur, præsens tollatur, futurum caueatur. Quatuor ergo prædictis bonis conferendis correspondet quatuor primæ petitionis. Tribus malis remouendis correspondet ultimæ tres petitiones. ¶ Vel sic possunt adhuc planius distingui, & ordinari petitiones ipsæ. Oramus enim hac oratione Deum tanquam filij patrem cœlestem, hunc dicimus, pater noster, qui es in cœlis, ideo ordinatè petens tanquam bonus filius, primò petit ea, quæ respiciunt honorem patris, ad quod pertinet:sanctificetur nomen tuum. Secundò ea, quæ pertinent ad seipsum, & proximum:hæc autem sunt collatio boni,& remotio mali. Sunt autem triplicia bona, ut tradit Aug. lib. 1. retra. Magna, media, minima; Magna bona, sunt bona beatitudinis,& gloriæ. Bona media; sunt bona spiritualia ad beatitudinis consecutionem necessaria, ut gratia,& uirtutes,& meritoriæ operationes. Minima bona sunt, qui conferunt quidem ad beatitudinem, non sunt tamen necessaria, quia sine eis beatitudo consequi potest, ut bona corporis, sanitas, robur &c. Et quædam bona animæ minus necessaria, ut ingenij perspicacitas, scientia secularis. Prima bona, scilicet beatitudinem ipsam petimus, cum dicimus, Adueniat regnum tuum. Nam per regnum intelligitur beatitudinis gloria in regno celorum sine fine possidenda. Bona media petimus, cum addimus. Fiat uoluntas tua &c. Voluntas Dei est sanctificatio nostra. Sanctificamur autem per gratiam, uirtutes,& opera meritoria in mandatorum dei obseruantia, quibus reddimur digni uita æterna, Infima seu minima bona petimus, cum consequenter oramus. Panem no.quoti.&c. Nam panis nomine intelliguntur omnia corpori necessaria, per quæ corpus spūi subseruire potest, siue concernant corporis sanitatem, siue uictum, & amictum. Mala etiam remouenda triplicia sunt prioribus bonis opposita. Maximum malum est peccatum separans nos a summo bono,& per hoc ab æterna gloria, quæ separatio est extrema, & ultima miseria damnatorum, quod auferri petimus, cum dicimus. Dimitte nobis debita &c. Media mala sunt peccatorum occasiones: quæ inducūt ad peccatum, qualia sunt tentationes diaboli, carnis, & mūdi:quæ auferri petimus, cum subiungimus. Et ne nos in ducas in tentationem. Minima mala sunt dāna corporis,& rerum exteriorum utilium, atq; famæ:ut infirmitas corporalis, despectio personæ, paupertas, & cetera quæcunq; incommoda temporalia rerum, famæ,& amicorum. Hæc enim nonnunquam impedimenta sunt homini in profectu animæ spirituali: quæ petuntur remoueri:cum in fine annectitur. Sed libera nos a malo. Quæ specialiter refertur ad mala corporalia præsentia, licet extendi posset ad omnia mala. Sic ergo ordinatissimè primò petitur, quod charitas Dei exigit: deinde quod charitas sui,& proximi. Et primò collatio maioris boni:deinde minoris:tertiò infimi: ac deinde

S. Thom.

D

Sufficientia petitionū separum.

1.Thess.4.

remotio

remotio malorum, primo maximorum, secundo mediorum, ultimò minorum. Et hæc sufficientia, & diuisio respicit planissimum sensum literalem: quia simplicibus, ac popularibus comprehendi potest, & debet. ¶ Beatus uerò Aug. in lib. de uerbis domini profundius dominicæ orationis continentiam discutiens, septenarium numerum petitionum septem donis, & beatitudinibus connectit dicens. Si timor Dei est, quo beati sunt pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum &c. petamus, ut in nobis sanctificetur nomen domini timore casto permanente in secu. seculo. Si pietas est, qua beati sunt mites, quoniam ipsi possidebunt terram, petamus, ut ueniatur regnum uel in nos, ut mitescamus, nec ei resistamus. Vel de cœlo in terras in claritate aduentus, ubi lætabimur, sicut dicitur. Venite benedicti patris mei. Si scientia est, qua beati sunt, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, petamus, ut fiat uoluntas, ut consentiat caro spiritui, quia non est luctus, nisi quia ista contra se confligunt, ut cogamur dicere. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Si fortitudo est, qua beati sunt, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: oremus, ut detur panis quotidianus, quo fulciti ad illam satietatem perueniamus. Si consilium est, quo beati sunt misericordes, quoniam misericordiam consequentur: dimittamus, & nobis dimitti oremus. Si intellectus est, quo beati sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt: oremus non induci in tentationem per aspera, uel blanda, ne non sit simplex cordium non simpliciter bonum petat in omnibus, quę agit. Si sapientia est, qua beati sunt pacifici: quoniam filij Dei uocabuntur: oremus liberari a malo. Liberatio enim facit liberos, i. filios, ut dicamus spiritu adoptionis, abba pater. Sic his petitionibus petimus dona: per quæ peruenire possimus ad beatitudinum perfecta opera: & per opera perfecta ad præmia sempiterna. ¶ Aliter distinguit idem Aug. has petitiones in Enchi. Sed rescindo propter nimiam prolixitatem. ¶ Sed hic quis dubitare posset, cur Lucas orationem dominicam conscribens tantum quinque ponit petitiones. Aut enim ipse diminute tradidit, aut Matthæus superfluus fuit ponens septem, dum quinq; sufficiunt. Ait. n. Luc. 11. Pater sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, panem nostrum quotidianum da nobis hodie: & dimitte nobis peccata nostra, siquidem & nos dimittimus debitoribus nostris, & ne nos inducas in tentationem. Dimittit igitur. Fiat uoluntas tua, & libera nos a malo. Ad hoc respondet B. Aug. in Enchi. c. 15 1. Euange. ista Lucas in oratione dominica ait: petitiones quinq; non septem, complexus est. Nec ab isto utiq; discrepauit (alias discrepauit): sed quemadmodũ illas septem sint intelligenda, ipsa sua breuitate commouit. Nomen quippe Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in carnis resurrectione uenturũ. Ostendens ergo Lucas tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem: magis eam dimittendo fecit intelligi. Quia, s. ad hoc principaliter Dei uoluntas tendit, ut eius sanctitatem cognoscamus, & cum ipso regnemus. Subdit Aug. Deinde tres alias adiungit, de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione. At uerò quod ille ultimũ posuit, sed libera nos a malo: iste non posuit, ut intelligeremus ad illud superius, quod de tentatione dictum est pertinere, ut sciat unusquisq; in eo se liberari a malo, cum non infertur in tentationem. Ideo nec Lucas diminutè: nec Matthæus superfluè petitiones posuit, sed quod unus intellexit, alius expressius posuisse utile reputauit. Ecclesia autem utitur eo, quod expressius est, quod Matthæus exemplauit. ¶ His præmissis ad diuisionem huius partis procedamus: cum dicitur in oratione dominica. ¶ Sanctificetur nomen tuum. ¶ Hæc est secunda pars principalis orationis dominicæ, in qua

captata

Septem petitiones applicantur septẽ donis, & beatitudinibus.

B

August.

Lucas quare ponit quinque petitiones orationis dominicæ. Matthęus septem.

August.

F

Lu. 11.

captata in exordio Dei beniuolentia:in ista exprimitur forma petitionis, & modus. Et quia omne,quod a Deo petimus,aut est de acquirendis bonis: aut de remouendis malis, ideo hæc pars diuiditur in duas partes principales. In prima petitur bonorum collatio. In secunda petitur malorum exclusio, ibi. Dimitte nobis. Prima pars in duas diuiditur. In prima petitur id,quod pertinet ad Dei honorem,& reuerentiam. In secunda,quod pertinet ad nostram salutem,& indigentiam,ibi. Adueniat regnum tuū. ¶ Quantum ad partem primam, hæc dupliciter clausula exponitur: licet non multum differant. Vno modo ut sanctificatio referatur ad Deum,seu ad diuini nominis sanctificationem, eo modo,quo sanctificari potest in se. Secundo modo, ut referatur ad nostram sanctificationem, qua nomen Dei in nobis intelligitur sanctificari. Quo ad primum dicitur. Sanctificetur nomen tuum.Quia Deus est summum bonum optimum ineuntibus, de cuius bonitate cetera omnia suam bonitatem participant: idcirco recto ordine ipsius honor,& gloria cæteris quibuscunq; est præponenda. Cum ergo in oratione dominica multa petituri sumus, quæ ad nostram salutem, & profectum pertinent:dignum est, ut primò circa ipsius reuerentiam insistamus: cetera omnia laudi Dei, & glorificationi postponamus. unde Chrysost. Dignum est,ut oratione Deum deprecans,nihil petat ante gloriam patris. Hunc ordinem summus magister Christus saluator noster docuit nos obseruare:cum in prima petitione dicere nos iussit ante alia illud glorificationis uerbum.

Crysost.

H Sanctificetur nomen tuum. ¶ Vbi est aduertendum, q̄ dupliciter aliquid contingit sanctificari. Vno modo per sanctitatis adeptionem, quia.s.ipsam sanctitatem recipit. Alio modo per sanctitatis ostensionem, siue declarationem:quia.s.ipsum sanctum esse prædicatur, siue declaratur, siue quia sanctitas eius creditur, laudatur,& amatur. Primò sanctificantur creaturæ rationales in uia,& in patria. In uia per susceptionem gratiæ, siue in sacramentorū susceptione baptismi, aut pœnitentiæ:qua peccatum originale,uel actuale dimittitur:uel etiam sine sacramento per contritionem:aut ex speciali priuilegio:sicut quidam in utero leguntur sanctificati,ut Hieremias, Iohannes Baptista,uirgo gloriosa. Vnde sanctificari in uia,nihil aliud est, quam gratificari per gratiæ susceptionē,uel eius augmentationē,iuxta illud Apo. ul. Sanctus sanctificetur adhuc. Est enim gratia sanctitas uiæ. In patria uerò sanctificatur rationalis creatura per susceptionem gloriæ in clara Dei uisione, fruitione,& firma tentione,quæ est securitas de gloria non perdenda. Illo modo Deus sanctificari non potest: quia nec gratiam recipere potest: nec gloriam,nec quodcunq; accidens,quia simpliciter immutabilis: ut supra dictum est in uerbo, qui es. Hoc ergo intellectu non oramus,ut nomen eius sanctificetur. ¶ Alio modo contingit aliquid sanctificari per sanctitatis ostensionem seu declarationem:quia ipsum sanctum esse prædicatur, & declaratur:siue quia sanctitas eius creditur,laudatur,diligitur, reueretur, honorat. Illo modo Deus sanctificari potest a creatura, quia eius sanctitas credi pōt, laudari,extolli, prædicari &c. Et hoc petimus secundum unam expositionem. Sanctificetur nomen tuum.i.nota sit tua sanctitas toti mundo:ut totus mundus noscat te solum uerum Deum esse. Te totus laudet, ut decet tuam sanctitatem. Iussit nanq; Christus orare pro emendatione totius mundi, q ante aduentum Christi non recte de Dei sanctitate æstimabat. unde dicit Cirillus.Penes eos ad quos nondum peruenit fides,nomen Dei contēnebatur,sed ubi iubar ueritatis super eos illuxit: ipsum fatentur sanctum:sicut & est sanctussanctorum. Sic ergo secūdum hanc expositionem petimus Deum mundo ita innotescere,ut non existimet aliquid aliud Deo esse sanctius,sed

Sanctificatur aliquid dupliciter.

Cirill.

Deum,

Deum, ut sanctissimum colat, & adoret. De hoc glo. Matth. sexto. Sanctificetur, id est ita ut est sanctum habeatur hominibus: & ita innotescat illis Deus, ut non reputent aliqui Deo sanctius. Huic expositioni concordare uidetur Beatus Hierony. super Esa. tractans hanc particulam. Sanctificetur nomen tuum, ita inquiens. Iubemur a Deo petere, ut det uocem uirtutis euangelizantibus: ut per eorum prædicationem, & doctrinam apud omnes gentes sanctitas Dei innotescat: & unus uerus, & æternus Deus eis manifestetur: ut sic toto orbe conuerso, fiat vnus pastor, & unum ouile. Et hæc expositio similis est ei, quam dat B. August. super illud Iohan. 17. Pater clarifica filium tuũ, ut filius tuus clarificet te. Merito ait, quæri potest, quomodo patrem clarificauerit filius: cum sempiterna claritas patris nec diminuta fuerat in forma hũana, nec augeri potuerit in sua perfectione diuina. Respondet. In seipsa claritas patris nec augeri, nec minui pôt: apud homines aũt procul dubio minor erat, quando in iudæa tantũmodo notus erat. Nondum a solis ortu usq; ad occasum laudabant nomen dñi. Hoc aũt quia per euangelium Christi factum est: ut per filiũ pater innotesceret gentibus, profecto patrem clarificauit & filius. ¶ Sed hic dubium oritur, quænam est ista sanctitas Dei, quam secundũ hanc expositionem petimus, ut mundo innotescat. De dei sanctitate late dictum est lect. 19. in expositione hymni angelici. Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus Sabaoth. Ideo hic breuiter respondetur secundum Diony. in de diui. no. c. 12. Sanctitas quidem est inquit, ut secundum nos loquamur omni scelere libera, perfectaq;, & penitus incoinquinata mundicia. Super quo dicit commentator Linconiensis. Sanctitas Dei, ut secũdũ nos est dicere. i. ut possibile est dici secundũ nostrã intelligentiam: est puritas libera ab oĩ inuidia, cũ infrangibili, & inflexibili firmitate rectitudine, & ordine bonitatis consistens. Per hoc, q̃d dr̃ puritas libera ab oĩ immundicia, excludit peccatũ: per hoc q̃d additur cũ infrangibili, & inflexibili firmitate, secluditur potentia, siue possibilitas ad peccandũ. Ex quo patet: q̄ solus Deus illo modo est sanctus: sicut solus est bonus, & solus altissimus. Omnes enim creaturæ rationales, & intellectuales, quæcunq; fuerint suis uiribus derelictæ, possunt ab interiori libera uoluntate ad peccandũ declinare: & ab exteriori impulsu ad malum flecti. unde dicitur Iob 4. Ecce qui seruiũt ei, non sunt stabiles: & in angelis suis reperit prauitatem: quantò magis, qui inhabitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur uelut a tinea? Et hoc est, quod dicit Hierony. in tracta. de filio prodigo. Solus Deus est, in quem non potest cadere peccatum. & hoc ex propria natura & perfectione. Nam & si beati in patria peccare non possunt: hoc tamen non est ex ipsorum natura, sed gratiosa Dei uoluntate. unde Aug. contra maximũ. Cuicũq; rõnali creaturæ præstatur, ut peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed dei gratiæ. Solus autem Deus est, qui a rectitudine obliquari non potest: quia solus ipse perfectiones omnium supergreditur, solus igitur sanctus. unde Orige. super Leuitic. super illo uerbo. Sancti estote, quia ego sanctus sum. Quid est inquit, quia ego sanctus sum, nisi quia ego segregatus sum, & longe separatus ab omnibus, quæ coluntur, siue in cœlo, siue in terra, immense, & improportionabiliter omnia transcendens in omni perfectionis, & dignitatis conditione? Est igit̃ secundum hoc Dei sanctitas, infinita Dei perfectio, ipsius omnipotentia: inflexibilis firmitas a rectitudine, omnimoda puritas ab omni immũdicia, cui nec aliqua immundicia in quocunq; placere pôt, ipsius infinita sapientia, æquissima iustitia: immensa liberalitas, & misericordia: & q̃cunq; alia ipsius perfectio. Alia dico secundum nomen, quia secundum rem ipsam, omnia,

Marginal notes: Matth. — B. Hiero. — August. — Quõ dicitur Deus a nobis sanctificari. — Diony. — Iob 4. — August. — Orige.

quæ dicta sunt:non multæ perfectiones,sed una sunt perfectio ipsius,scilicet infinita,indiuidua,& simplicissima essentia, quoniam illa in infinitum distit a quolibet,quod in terra siue in cœlo perfectum,& dignum reperitur. Secundum hoc igitur petimus, ut nomen Dei sanctificetur:id est, ut uere ipse cognoscatur secundum summas illas perfectiones in ipso solo reperibiles: & quicquid perfectionis est,& dignitatis,& excellentiæ, ac honoris ipsi attribuatur:ut in toto orbe ipse nominetur altissimus, potentissimus, iustissimus,sapientissimus,ac pater misericordissimus. Et sic recte cognitus, ut solus Deus ueneretur,magnificetur,& diligatur. Et hoc est,quod dicit B. Au-

Auguſt. guſt. ad probam. Cum dicimus,sanctificetur nomen tuum,nos ammonemur desiderare, ut nomen eius, quod semper sanctum est etiam apud homines sanctum habeatur:hoc est:quod non contemnatur (quod non Deo:sed hominibus prodest) Nihil nanq; sanctitatis Deo accrescit per nostram sanctificationem,qui ante secula sanctus fuit:& sanctus permanet immutabiliter in

K æternum. ¶ Petimus etiam secundò, ut sanctificetur nomen tuum, non in

Matth. 6. se,sed in nobis unde glo. Matth. 6. Hic spiritum sapientiæ oramus,ne a sanctificatione nominis in aliquo discrepemus,sed patris nomen in filijs uita,& moribus ostendatur. Et glo. alia Nomen patris in nobis est,qui filij dicimur: quod petimus sanctificari,non ut ipse sanctior fiat, sed ut in nobis operetur augmentum suæ sanctificationis: nam sanctificatio filiorum nomini eius at-

Chryſoſt. tribuitur:tunc autem in nobis sanctificatur:ut Chrysost. ait: quando scientes ipsum sanctum timemus: & solicite uigilamus: ne forte in nobis ipsum uiolemus. Violemus inquam, non in sua natura:sed in nobis:ne ipsum contemnamus, & ei non obediamus per opera mala. Tunc igitur sanctificatur in nobis,cum secundum prædicta corde recte de ipso sentimus, & credimus: quia scilicet mundi est creator, & gubernator:bonorum remunerator:& malorũ retributor. Tunc in nobis sanctificat̃,cũ uolũtatẽ nr̃am suæ cõformamus rectissime,& inobliquabili uoluntati, suis parendo præceptis, & mandatis, tanquam summi domini,& supremi. Cumq; exterioribus signis reuerentialibus,ut genuflexionibus, prostrationibus,pectoris tunsionibus, & similibus ipsum ueneremur tanq̃ uniuersalem, & supremum dñm, protestantes ritibus exterioribus fidem, quam interius in corde tenemus,de ipsius summa sanctitate, & perfectione in ecclesijs, in oratorijs in nominis sui inuocatione, in suorum uerbórum reuerenti pronunciatione: & similibus. Sicque in nobis sanctificatur: quia in hoc nos sancti efficimur: & a peccatis emunda-

Anſelmus. mur. Ita dicit Anselmus. Vt sanctificetur, quotidie deprecamur. Opus

L enim nobis est continua satisfactione, ut qui quotidie delinquimus, deli- Nomen Dei

Alexand. cta nostra continua satisfactione purgemus. ¶ Sanctificatur autem Dei sãctificatur nomen in nobis tripliciter secundum Alexand. secundum triplicem statum in nobis tri sanctificandorum,incipientium,proficientium, & perfectorum. Sanctifica- pliciter. tur in incipientibus per sanctitatis aduentum. In proficientibus per sanctitatis augmentum. In perfectis per sanctitatis complementum. Quo ad pri-

1. ad Theſ. 4. mum dicit Apostolus primo ad Thessal. quarto. Hæc est uoluntas Dei san-

Apoc. 22. ctificatio uestra. Quoad secundum Apoca. 22. Sanctus sanctificetur ad-

Ambro. huc. Quoad tertium dicit beatus Ambro. Tunc nomen Dei perfecte san-

Ezech. 37. ctificamus,cum bonam uitam bonis operibus terminamus. & Ezec. 37. Percutiam cum eis fœdus pacis,pactum sempiternum erit illis: & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. Hæc etiã notat beatus Cyprianus dicens. Cum sanctificari petimus,ut in nobis perueniat sanctificatio,oramus:ecce primum. Cum uero sanctus rogat,ut sit sanctus,id utique rogat ut sanctus permaneat:ecce secundum. Cum hoc utique petunt,ut in

cis

eis perseuerent bonis quæ se accepisse nouerint: ecce tertium. Petitur in hac petitione obtinendum, ut in tempore quantum ad incipientes, & proficientes, quia in hoc tempore aduenit nobis sanctificatio: & augmentatur in nobis, sed in æternitate quantum ad complementum, & consummationem. unde glo. August. In æterna uita trium primarum petitionum impetrationes fiunt, licet hic incipiant. Et est beati August. in Enchi. c. 114. ubi dicit. Apud Euangelistam Matthęum septem petitiones dominica oratio continere videtur, quattuor tribus æterna poscuntur. In reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria. Nam quod dicimus, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua sicut in cęlo, & in terra, quod non absurdè quidam intellexerunt, in spū, & corpore omnino retinenda sunt sine fine. Et hic inchoata, quantúcunque proficimus, augentur in nobis. Perfecta uerò quod in alia uita sperandum est, semper possidebuntur. Quod uerò dicimus, panem nostrū quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis de. no. sicut & nos di. de. nostris. Et ne nos ind. in tenta. sed libe. nos a malo. Quis non videat ad præsentis uitæ indigentiam pertinere? In illa itaq; uita æterna, ubi nos semper speramus futuros, & nominis Dei sanctificatio, & regnum eius, & uoluntas eius, in nostro spiritu, & corpore perfectè, atq; immortaliter permanebunt. Panis uerò quotidianus ideo dictus est, quia hic est necessarius, quantus animæ carniq; tribuendus est: siue spiritualiter, siue carnaliter, siue utroq; intelligatur modo. Hic est etiam, quam poscimus remissio, ubi est omnis commissio peccatorum, hic tentationes, quæ nos ad peccatum vel alliciunt, uel impellunt: hic deniq; malum; unde cupimus liberari, illic autem nihil est horum. Hæc Aug. ¶ Ex quo etiam posset accipi alia sufficientia, & diuisió petitionum. Sed quæ superius positæ sunt sufficiāt. Hoc autem petentes conemur etiam pro posse ad habendum sanctitatem, ut sic in nobis nomen domini sanctificetur. ¶ Sed hic forte quæris, quæ est hæc sanctitas, quæ in nobis esse debet, vt in nobis Dei nomen sanctificetur. Licet sanctitatis nomen, supra lect. 19. expositum est, tamen non piget aliqua hic addere, seu repetere. Vnde secundum Orige. Sanctus vno modo tantum dicitur, quasi sancter. i. sine terra, & sic sanctus homo appellatur, si quis se deuouerit Deo. Si quis nullis terrenis, ac secularibus negocijs se implicauerit, vt ei placeat, cui se probauit. Si quis segregatus est, & separatus suis actibus reliquis hominibus carnaliter viuentibus, ac mundanis oblitis negocijs, nō quærens ea, quę super terram, sed ea, quæ in cœlis sunt. Et ad talem loquens Orige. Separa te, inquit a terrenis actibus, separa te a concupiscentijs mundi, & cum separaueris te ab his omnibus, deuoue te Deo, ut non operetur per te peccatum, nec iugum tibi imponat malicia, & solius templi usibus, & Dei ministerio uaca. Et sic segregatus in Dei lege meditare die, ac nocte, & eris sanctus. Hæc Orige. Ad hanc ergo sanctitatē habendam conari debemus, quia quanto illo modo sanctiores sumus, tantò magis Deum dignificare exposcimus, quantò. n. liberiores sumus a terrenis, tantò liberius eleuare possumus animum ad diuina, & cælestia meditanda, & quantò terrenis magis implicamur, tantò minus Deum sanctificamus, quia tantò minus diuina cogitamus, propter quod dominus dixit. Nemo pōt duobus dñis seruire. Alio modo sanctus dr sine terra id est, inquoinquinatus. i. mūdus, & ita mens hūana sancta est, quæ diuinis, & sublimioribus cogitatione inhæret, Deo. s. & cælestibus. Siquidem res quęlibet ex cōmixtione uilioris sordescit, & impura dr. Sic aurū ex cōmixtione argēti: argētū ex cōmixtione plūbi dr imputū. Pariformiter mens humana, dū inferioribus, & terrenis imergit rebus, inquinat, & sancta non est, &

August.

Quæ in nobis sanctitas debet esse.

M

Orig.

Matth. 6.
Luc. 16.

talis Deo inhærere non potest. Necesse igitur est, ut ab inferioribus abstrahatur, ut superioribus, & diuinis iungi possit. Non.n.potest mens sine mundicia, & sanctitate Deo, qui sanctussanctorum est: perfectè iungi secundum illud Heb. penul. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit Deum. Et illud Leui.20. Sanctificamini, & estote sancti, quia & ego sanctus sum dominus Deus uester. Huic etymologiæ nominis consonat etiam illa, qua dicitur: sanctus.i.in sanguine tinctus, sic sanctus est, q Xpi sanguine mundatus est, secūdū illud ad Eph.1. Habemus redemptionem per sanguinem eius, remißionēq; peccatorū. Dicit quoq; sanctus a sancio sancis, qđ est firmare, quasi firmus in fide, & mandatorū Dei, ac consiliorū obseruantia. ¶ Dicentes itaq; Sanctificetᵉ no.e.petimus, ut pr̃ nr̃, qui est in cœlis, nobis det ut expediti terrenis actibus: mundi ab infimis cogitationibus, sanguine Christi filij sui domini, & redēptoris nostri loti, tincti, & ornati, firmi in fide, & mandatorū suorū obseruantia, in tota uita nr̃a, & singulis aīæ nr̃æ portionibus sibi inhæreamus, ipsum bn̄dicamus, & glorificemus, secundum illud psal. Benedic aīa meā dn̄o, & oīa, quæ intra me sunt, noī sancto eius: ut intus in corde in eum credamus, ac bn̄ficia sua, & pfectiones iugiᵗ intelligamus, ac meditemur: atq; firma teneamus memoria: affectu pfecta dilectione cōstringamus, ore pdicemus, opere demōstremus, ac si suæ sanctitati testimoniū phibeamus, cognoscatq; mūdus sā́ctū esse Deū, q tā sanctos hēt famulos.

¶ Sed quis q̃retet. Cū multa sint noīa Dei, qđ nomē sanctificandum est? Ad hoc rn̄detur, ꝙ cū nomen a notamine dr̄: quicquid notificat nobis Deum, eiusq; perfectiones, nomen Dei est. unde Hugo. Nomē Dei nō est sonus trāsitoriæ uocis, sed notitia spūalis. Oportet aūt tria de Deo nosse. Primū, quia est. Heb.11. Credere oportet accedentē ad Deū: quia est. Item oportet scire: quid non est. unde Aug. Si non compræhenderis, quid sit Deus: multum compræhendis, si scis, quid non sit Deus. Hugo. Si nemo possit explicare digne de Deo, quid sit, grandis tamen est effectus scire, quid non sit de quo 1.Ioh.3. Videbimus eum sicuti est. Prima notitia est notitia fidei, secūda est doni intellectus: tertia est gloriæ. Prima liberat nos ab insipientia brutali. de qua in Psalmus. Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Secunda ab idolatria stulta. Stultus enim est, qui confidit in sculptili: quia scriptum est, pars eius cinis est: & insipiens adorauit illud. Tertia liberat nos a morte secunda: quia est uita æterna. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Hęc notitia est nominis sanctificatio, quæ hic petitur, ut dicit Alexand. Quia ergo quicquid notificat nobis Deum, nomen eius est, omnia eius nomina sanctificamus generaliter: quando Deum solum uniuersaliter perfectum credimus: & ut talem super omnia diligimus, & colimus. Vnde nomen Deus sanctificamus, dum Deum summam naturam (qua melior cogitari non potest) corde, ore, & opere profitemur. Nomen creatoris sanctificamus, dū Deū omnium rerū originem, & principiū, a quo oīa dependent, qui omnibus esse dedit, & uiuere, credimus, atq; ut talem adoramus. Nomē redemptoris sanctificamus: si nos eius esse non nostri iuris cognoscentes, gratias agere, ipsum glorificare: eique seruire non cessamus, secundum illud Apostoli. 1.Corin.6. Non estis uestri. Empti enim estis precio magno: glorificate, & portate Deum in corpore uestro. Nomen Iesus sanctificamus, si in nullo alio saluari spetamus, scientes, ꝙ non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nomen Christus sanctificamus, a quo dicimur cristiani, si illum in uita nostra fideliter imitari, suis præceptis, & doctrinis actus nostros regulare, & in ipso sicut nomine, ita & uitæ conformitate ma-

Margin notes: Heb. penul. — Leui.20. — Eph.1. — N — O — Quod nomē Dei sāctificādū cū multa ponātur nomina Dei. — Hugo. — Heb.11. — August. — 1.Ioh.3. — Sap.15. — Ioh.17. — Alex. — 1.Cor.6. — Act.4.

nere

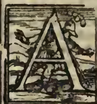
nere satagimus, secundum illud. 1. Ioh. 2. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. alioquin qui dicit se nosse eum:& mandata eius non custodit: mendax est, & ueritas in eo non est. Sic suo modo de alijs Dei nominibus intelligatur. ¶ Specialiter tamen nomen illud, quo se in hac oratione nominari docuit (quod est nomen patris) sanctificandum nobis est secundum glosas supra allegatas:& glo. interli. Nomen, quo filij Dei dicimur. hoc est nomen patris, suum nomen nobis communicans. De hoc Albert. in de officio miss. Nomen, quod hic sanctificari petimus: hoc nomen est, quod in nobis generat tantus pater: nã pater homo generat hominem, & genito dat, & homo uocetur, & sit. Ita pater Deus generat Deum: & ipsa generatione dat nato ut sit Deus. Generat autem nos per gratiam dando nobis suam deitatem: Huius generationis semen est uerbum in intellectu, & charitas in affectu, quo participes fiunt & conformes imaginis filij sui naturalis. unde ad Roma. 8. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, hos & uocauit, & quos uocauit, hos & iustificauit. & Ioh. 10. Nonne scriptum est in lege uestra. Ego dixi dij estis. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est:& nõ potest solui scriptura: quasi di. quia non potest solui scriptura, quos uerbi sui semine pater generauit, & per gratiam adoptauit, uerè filij Dei sunt, per conformitatem similitudinis filij sui naturalis, ut sit ipse primo genitus in multis fratribus. Quod magnificè nobis commendauit dilectus Christi discipulus Iohannes. Videte inquit, qualem charitatem nobis dedit pater, ut filij Dei nominemur, & simus. Præmisit autem. Quoniam iustus est: scitote, quoniam & omnis, qui facit iustitiam, ex ipso natus est. Hoc ergo nomen, quo dij, Dei patris filij nominamur, propter cuius participationem nobis datam pater noster est: hoc inquam, nomen petimus sanctificari in nobis, ut sit in nobis firmum, sit sanguine filij sui ab omni macula purgatum, sit sine terra, sit mundum, & nullius secularis uanitatis contagione pollutum, ne cum indignis tanto nomine audire contingat illud Malach. 1. Magnum est nomen meum in gentibus: & uos polluistis illud. Et illud Esaiæ 52. Iugiter tota die nomen meũ blasphematur. ¶ Siquidem polluunt nomen quicunq; in uanum illud in os suum sumunt. Qui in locutionibus suis cum leuitate quadam ex paruipensione nominis Dei iurando, & quandoque Deum in testem falsitatis assumendo. Nec non qui ad auditum nominis tremendæ maiestatis Dei, nullum honorem exhibent, nullam reuerentiam. Nec sub ectionis signum aliquod corporis gestu ostendunt. Et si ore dicant sanctificetur nomen tuum, opere contrarium facere conuincuntur. Quis locuturus principi cerimonias principi debitas seruando, honorem, ac reuerentiam non exhibet? Quique in eius præsentia nomen ipsius leuiter absque ceruicis, aut corporis inclinatione profert, & repetit? Studiosi huius mundanæ urbanitatis (uerius curiositatis) reperiuntur plurimi: qui pollutis mente, & labijs, ludicrè, & iocaliter Deum nominant:& audito eius in diuinis officijs nomine, neque assurgere: nec saltem capitis inclinatione uenerantur, & sanctificant. Coram Baal genuflectunt. Deo uerò uiuo, & uni honorem nullum impendunt, erecti uelut statua salis immobilis, & rigidi Deo loquuntur: & ab alijs ecclesiæ ministris nomen gloriosum audiunt. Tetigit olim Oza arcã domini minus reuerenter calcitrantibus bobus, & percussus a domino interijt. Tangunt illi preciosum domini nomen, auribus audiendo, lingua proferendo irreuerenter:& Dei iudicium non metuunt. Sed & nomen Dei patris non sanctificant, qui potentiæ eius detrahunt, diuinis ordinationibus, ac regimini remurmurant, & quæ summa Dei prouidentia geruntur: casui, &

1. Ioh. 2.
P
Alber.
Roma. 8.
Iohan. 10.
1. Ioh. 3.
Malach. 1.
Esa. 52.
Q
In uectiua in nominis diuini cõtemptores.
2. Reg. 6.

fato attribuunt. Nomen filij polluunt, qui redemptionis mysterio ingrati, ipsum paruipendunt, aut discredunt. Qui peruersis exemplis, & perditis moribus religionem christianam maculant Christi sanguine sanctificatam, & firmatam, præbētes se exteris, & infidelibus lapidem offensionis, & petram scandali, ne ad Christi legem confluant, timentibus magis ipsius professione eorumque consortio maculari, quam sanctificari. Nomen spiritussancti inhonorant, qui cum pelagianis errantibus gratiam spiritussancti necessariā non æstimant, ideoque de se præsumentes sibi, quod Dei est, attribuunt: suā, non Dei gloriam quærunt. Quiq; de Dei misericordia desperantes, aut nimium præsumentes, uitam suam non corrigunt, aut peccatorum ueniam posse consequi desperant: aut sola spiritussancti misericordia sine meritis saluari præsumunt. Illi seuerum hunc astruunt sine clementia, isti misericordē sine iustitia. Illi Cain fratricidam æmulantur dicentes. Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear. Isti uane in facinorum perseuerantia prophetæ sibi uerbis blandiuntur, dicentes. Misericors Deus non continebit in ira sua misericordias suas. & illud. Misericordia eius super omnia opera eius.
R Horum omnium, & quorumcunq; diuinum nomen contemnentium blasphemias horrentes, ut nomen Dei omnibus præexpositis modis, in se sanctitatis suæ manifestatione: & in nobis imaginis suæ uirtuosa exornatione: in primis, ut filij charissimi patris gloriam diligentes oremus. Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, ut tali bonorum filiorum pietate, & affectu flagremus, ut iam non pro nostris utilitat bus, sed pro nostri patris gloria totum impendamus affectum, sitq; nostrum desiderium, nostrum gaudium, gloria nostri patris. Sit nomen tuum semper memoriæ nostræ impressum: sit mel in ore, cithara in aure, iubilus in corde. Sit nominis tui gloria in nostro intellectu per ueram cognitionem, in affectu per sanctam dilectionem, in memoria per firmam adhæsionē, in ore per publicam confessionem, & opere per fidelem imitationem. Sicque sanctificetur. per beniuolentiam in corde, per reuerentiam in ore, per perseuerantiam in opere. Tu esto nostrum gaudium, qui es futurum præmium. Sit in te nostra gloria per cuncta piē secula. Sanctificetur etiam nomen tuum, ut sanctificatio tua nostra sit perfectio. Tales nos, pater oramus, facito, ut spiritu sapientiæ, & timoris, & amoris tui, carnalis concupiscentiæ flammas extinguere ualeamus, quatenus per continentiæ gratiam pacem interius, exteriusq; tenentes, filij tui uocari, & esse mereamur. Sitque paternum nomen tuum in nobis tanta ueneratione sanctificatum: ut nulla terreni pulueris conuersatione polluatur. Sit nomen filij æternæ tuæ sapientiæ in nobis purgatum, & clarum: ut nulla erroris nebula offuscetur. Sitque semper sanguine Iesu tinctum: ut salutem eiusdem sanguinis precio acquisitam desiderantes iugiter consequamur. Sit nomen sanctispiritus firmum, ut in bonis gratiæ perseuerantes, & operibus sanctis, sic luceant opera nostra coram hominibus, ut glorificent te patrem nostrum, qui es in cœlis super omnia benedictus. Amen.

EXPOSITIO VERBORVM Adueniat.

LECTIO LXVII.

Adueniat regnum tuum. ¶ Hæc est secunda particula secundæ partis principalis petitionum dominicæ orationis, in qua postquam in petitione prima petitum est id, quod pertinet ad Dei honorem, & reuerentiam: in parte illa petitur illud, quod pertinet ad nostram salutem, & indigentiam. Et diuiditur hæc in tres, secundum q. triplicia bona petimus in sequentibus tribus petitionibus. In prima petimus bonum cœleste, & gloriæ, quo in patria beatificamur. In secunda bonum spirituale, & gloriæ, qui in uia ad beatitudinem promerendam prouocamur, ibi. Fiat uoluntas tua, quæ est ut saluemur, quod non fit nisi per gratiam. In tertia bonum temporale, ac fortunæ, quo in uita naturali sustentamur, ibi. Panem nostrum quoti. ¶ In prima particula Adueniat regnum tuum, inter bona ad nostram perfectionē pertinentia, primō petimus summum bonum nr̄m, quod est beatitudo, & regnū cœlorum. Siquidem ordini congruit: ut filij adoptionis post petitionem eorum, quæ ad patris pertinent honorem, tanquam ad hæreditatem Dei ascisci regnum eius sperant, tanquam filij. Circa hanc autem turpissime errauerunt Manichæi, & Luciferiani hæretici. Dixerunt Manichæi duo fore rerum principia, unum bonorum: aliud malorum, unum lucis, & aliud tenebrarū. Quodque hæc principia pugnam, & litem contra se concitarent, per quam compulsus sit Deus lucis, ut aliquam partem suæ luminositatis Deo tenebrarum communicaret, ut ab eo segregatus quietem sortiretur. Et ita in hominis compositione partem Dei lucis, coniunctam dicunt parti Dei tenebrarum. Et secundum hoc dicunt a nobis orandum esse, ut omnes partes lucis, quas Deus lucis in pugna perdiderit a tenebris purgatæ readucētur Deo lucis, ut potentius, perfectiusq; regnet super omnia, quæ sunt lucis. Siquidem in homine sensualitatem dicunt esse a Deo tenebrarum, rationē uerō a Deo lucis. Luciferiani uerō, qui luciferum uerum Deum fuisse dicunt ulte a Deo: qui nunc mundum regit: tanquam per potentiorem cum sibi adhærentibus a regno suo expulsum, qui & ab eo uinctus tenetur usq; ad terminum mundi: tunc quidem soluetur lucifer de carcere, & restituetur regno suo pristino, deiecto Deo nunc regnante. Et secundum hoc dicunt petendum esse Adueniat regnum tuum tibi. s. lucifero, ut regno a quo pulsus es: restituaris. Hæ sunt tam deliræ, friuolæq; fictiones fabulæ, stultæ, & blasphemiæ, ut deducit B. Aug. contra Faustum. Et sunt tam fatua deliramenta: ut non sint tā digna rep obatione, quam irrisione, quapropter illis irrisionibus derelictis, ad ueră & catholicam huius petitionis expositionem procedamus. ¶ Solet autem uarijs modis exponi, non aduersis, licet diuersis secūdum multiplex Dei regnū. Nā de septuplici regno legimus in scriptura. Primum est regnū dei uniuersale. de quo in Psal. 102. Regnum ipsius omnibus dominabitur & 1. Timo. 6. Solus potens rex regum, & dominus dominantium. Secundum est regnum scripturæ. de quo dicitur Matth. 21. Auferetur a uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Auferetur a uobis carnalibus, & induratis iudæis, regnum dei, & intelligentia spūalis scripturæ sacræ, pro eo, q

Marginal notes: A; Hilde.; D.; Augus.; B.; Septuplex regnum exponitur.; Psal. 102.; 1. Timo 6.; Matth. 21.

Xpm reprobastis, qui uerum scripturæ intellectum reseruauit. Vnde & excæcati sunt in diem hunc innitentes literæ, quæ occidit: spm.i.intellectũ scripturæ, qui uiuificat, abijcientes. Tertium est regnum ecclesiæ militantis, de quo plurimæ habentur parabolæ euangelicæ. sicut est ista. Simile est regnũ cælorum sagenæ missæ in mari. Item colligent de regno suo omnia scandala, id est de ecclesia secundum expositionem Greg. Quartum est regnum gratiæ, de quo Luc. 17. Regnum Dei intra uos est.i.gratia quæ ueri regni origo est, & principium. Quintum est regnum gloriæ, de quo Luc. 14. Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.ubi glo.i in beatitudine. Sextũ regnum est locus beatitudinis, de quo Mat. 13. Fulgebunt iusti in regno patris eorum.i.in cœlo. Septimum regnum, Xpi persona est, de quo Luc. 11. Si in digito dei eijcio dæmonia: profecto peruenit in uos regnum dei.i. Christus. Glo. Mat. 12. De omnibus his regnis petitio intelligitur: præcipuè tamen de regno gloriæ, quod est beatitudo.

Margin: Matth. 13. Ibidem. Grego. Luc. 17. Luc. 14. Matth. 13. Luc. 11.

C ¶ Primum regnum, est regnum Dei uniuersale, & æternum, quo suæ potentiæ omnia in cœlo, & in terra, & in omnibus abyssis subiecta sunt, de quo in psal. dicitur. Regnum tuum regnum omnium seculorum: & dominatio tua in generatione, & ge. & Apoc. 19. In fæmore eius scriptum est. Rex regum, & dominus dominatium. Istius regni aduētũ nõ petimus. secundũ Aug. in ser. domini in monte: quasi dominus non regnet semper ubique, & super oia: qm in sua ditione cuncta sunt posita: & non est, qui suæ possit resistere uoluntati. Hester 13. Nam omnia quęcunq; uoluit, fecit in cœlo, & in terra &c. Psal. 134. Quamuis autem sic super omnia regnet immutabiliter, non tamen omnibus constat, nec constabat. Multi siquidem insipientes, & mali non confitentur, nec confitebantur Deum dominum esse uniuersorum, immo nec Deum esse. Dixit.n.insipiens in corde suo non est Deus. Petimus ergo secundum B. Aug. Adueniat regnũ tuum.i. Dei regnum, quod semper est fuit, & erit, omnibus innotescat, & euidenter manifestetur. Hoc autem erit in finali iudicio, quoniam Christus dominus cum magna potestate apparebit. Tunc.n.per euidentem experientiã apparebit uniuersale dominium super omnia. Tunc.n.ad suum imperium cœlum, & terra mouebuntur, mortuiq; resurgent: ac oēs cognoscent uniuersale Dei regnum, & omnipotentiam in potenti punitione malorum: & misericordi præmiatione bonorum, & iustorum. Tunc perfectè, & clarè omnibus ostendetur, ꝙ Deus regnat, regnauit, & regnabit in ęternum. Tunc apparebit quod apostolus dicit Heb. 2. Omnia subiecit sub pedibus eius. In eo.n. ꝙ omnia ei subiecit: nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autem non uidemus omnia subiecta ei s.qualiter completo finali iudicio, & facta consummatione seculi, erunt ei omnia subiecta, propter quod regnum Dei dicetur tunc aduenisse, quando euacuata omni potestate, principatu, & uirtute: solus Deus regnabit in ęternum. Tunc Christus tradet regnum Deo patri.i.fideles ducet ad uisionem Dei, beatamq; summæ trinitatis fruitionem. Tunc sancti, & iusti cognoscentes Dei iustitiam in punitione malorum, & misericordiam in præmiatione bonorum dicent. Regnauit dominus deus noster omnipotens: gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei. Apoc. 19. Hoc est regnum secundum hanc expositionem, quod aduenire petitur. Ex quo sensu huius petitionis, pater, qualis esse debet christianus, & ꝙ puræ conscientiæ: qui quotidie rogat iudicium Dei superuenire, de hoc etiam B. Chrys. Regnũ diaboli quærit tolli de medio: ideoq; dr̃ adueniat regnũ tuũ: quia omnes nõ sunt iusti. Hoc aũt tũc fiet, qñ oēs iniqui cum principe suo diabolo mittent in stagnũ flammeũ inferorũ. Tunc.n.regnũ unũ ab alio separabit. Concordare huic uſ Glo. Mat. 6. dicēs. Regnũ Dei tunc aduenire nemo potest

Margin: Apoc. 19. August. Hester 13. Psal. 134. Heb. 2. 1. Cor. 15. Apoc. 19.

igno rare

ignorare: cum filius hominis uenit fingulos iudicare. Ex quo fenfu beatus Hiero. Grandis fiduciæ eft,& puræ confcientiæ poftulare regnum dei.i.iudiciũ dei non timere.grandis ut iq; cũ nefcit homo,an amore, uel odio dignus fit:fed omnia in futurũ feruantur incerta. Multũ reuera oftendit fe domino confidere: qui in hoc mortali ftatu dei iudiciũ fupplicat aduenire. Non tñ timet cũ impijs condẽnari,fed magis expectat cũ iuftis ex dei gratia coronari. De hoc abbas Ifaac ubi fupra. Vel certe illud regnum, quod præftituto tpe eft omnibus perfectis,ac dei filijs generaliter repromiffum:in quo eis dicetur a Chrifto. Venite benedicti patris mei,poffidete paratum uobis regnũ a conftitutione mundi. Mẽs pura intentis id quodammodo obtutibus,ac defixis defiderans,& expectans,dicenfq; ad eum. Veniat regnum tuum. Nouit enim teftimonio cõfcientiæ fuæ,cũ apparuerit:mox eius fe futurum effe cõfortẽ. Hæc enim dicere,uel optare criminoforum nullus audebit,quia nec uidere tribunal iudicis ualet quifquis fub aduentu eius nõ palmam,nec præmia fui meritis:fed pœnã nouit potius repenfandam. ¶ De fecundo regno exponitur. Adueniat regnũ tuũ.i.ad nos ueniat regnũ fcripturæ tuæ: uera fcilicet intelligentia diuinorum eloquiorum. Ne ut iudæi,& cæteri infideles ignorantiæ tenebris obruamur,& uelut cæci in foueam cæcorum præcipitemur.utq; non audiamus illud Chrifti improperium. Erratis nefcientes fcripturas. Hæc eft expofitio beati Ambro. ¶ De tertio regno ecclefiæ exponitur. Adueniat regnum tuum:id eft regnum ecclefiæ ueniat per fui fcilicet dilationem,& exaltationem,ut & perfonarum numero,& merito augeatur,ut infideles ecclefiæ membra efficiantur conuerfi in fide,& caritate proficiant, ut regnũ fynagogæ, & Antichrifti, necnon & dyaboli infirmetur,& diffipetur. Vel regnum tuum,quod eft ecclefia militans, adueniat.i. ueniat ad regnum triumphans: ut eis fiat unum ouile, & unus paftor ouium. Vel fic, Adue. reg. tuum: id eft prælibatio & prægustatio dulcedinis patriæ,& regni triumphantis ueniat ad regnum ecclefiæ, ut guftato fpiritu decipiat omnis caro, ideft carnalis concupifcentia, quatenus prægustet, & credat per fidem: quod eft in regno triumphante per fpeciem: ut fic dicere poffet, allecta prægustationis dulcedine, noftra conuerfatio in cælis eft. ¶ De quarto regno fcilicet gratiæ. Adueniat regnum tuum, ideft ad nos ueniat gratia tua, ut illa in nobis regnet: & deftruatur corpus peccati,& maliciæ: ut per ipfam pareamus præceptis tuis, & confilijs, ut ita non folum fis rex nofter potentia: fed in nobis regnes, & principeris gratum faciente gratia. Quippe aliud eft effe regem:aliud regnare. Deus enim naturaliter rex eft omnium,nec tamen in omnibus regnat:quia nec omnes eius faciunt uoluntatem. In iniquis non deus, fed dyabolus regnat, cuius faciunt uoluntatẽ. Quãuis etenim omnes in poteftate funt dei,quia tamen effe nolunt fub deo,non habent in fe regnũ dei. Duo quidem funt regna in mũdo cõmixta, dei,fcilicet, & dyaboli,quæ fecundum beatum Aug. 14. de ciui. dei, dicuntur duæ ciuitates,quas conftituũt duo amores. Regnũ dei fiue ciuitatẽ cęleftẽ conftituit amor dei ufq; ad contẽptũ fui. Ciuitatem terrenã amor fui ufq; ad contẽptũ dei. ifta in feipfa,illa in dño gloriatur. Primũ regnũ fecundum Chryf. fuper Mat. petimus tolli de mũdo,regnũ.f.dyaboli,cũ dicimus. Adueniat re. tuum:id eft fac,ut iniqui,qui funt de regno dyaboli, iuftificentur, & fiant membra,& ciues tui regni. Et hoc eft,quod dicit beatus Hiero. Gñaliter pro totius mundi petimus regno,ut,fcilicet dyabolus in mundo regnare defiftat, & in quocunque regnet deus, & non regnet peccatum in hoc mortali corpore. De hoc & Ifaac abbas, ut recitat Caffianus colla. 14. ait. Petitio mentis puriffimę aduenire iam tamque regnum fui pa-

Eccle. 9.

Mat. 25.

Regnũ fcripturę

D

Mat. 22.

Ambro.

Ecclefię.

Gratiæ.

Auguft.

tris

Quod ita fit
tris exoptat. Vel istud scilicet, quo Christus regnat in sanctis.
cum dyaboli imperio per extinctionem fætentium uitiorum de nostris cor-
dibus expulso:d ·us in nobis per uirtutum flagrantiam ceperit dominari: ut
dum deuicta fornicatione castitas; superato furore tranquillitas; calcata su-
E perbia humilitas in nostra mente regnent. ¶ De quinto regno, quod est re-
gnum gloriæ, essentialis scilicet & formalis beatitudinis æternæ: exponitur.
Adueniat reg. tuum: id est intra nos ueniat æterna beatitudo: quæ est clara
dei uisio post huius uitę finem. Perfecta eius fruitio post imperfectam cha-
ritatem. Firma tentio post spei nostræ peregrinationis anchorã. Petimus
ergo; ut post trãsitũ huius uiæ intra nos ueniat beatitudo hęc, quę cõsistit in
actibus interioribus potẽtiarũ aiæ nobilissimis: respectu sũmi, & nobilissimi
obiecti: quos cõcomitat gaudiũ, & interminabilis exultatio. Ex qua redũdat
gloria corporis per resurrectionẽ aiæ reuniti: p quæ saciatur ois humanus
appetitus. Rationalis in perfectissima possesione obiecti beatifici omnibus
modis, quibus poterit possidere, sensitiuus, & naturalis in dotibus corporis,
quam sacietatem præstare non possunt sine deo omnes creaturæ teste beato
Aug. lib. 1. confes. Domine inquit, fecisti me ad te; inquietum est cor meũ,
August. donec quiescat in te. Et propheta in psal. Satiabor, cum apparuerit gloria
Psal. tua. Hæc beatitudo uere dei regnum est: quoniam facit omnes beatos regna
re cum deo in ęternum, per plenissimam uoluntatis concordiam: per quam
quæcunq; uoluerint, poterunt in cęlo, & in terra, & in omnibus creaturis. Ni
mirum, quia omnipotens dei uoluntas, etiam eorum est uoluntas. Nec aliud
uelle poterunt, nisi quod deum uelle cognoscunt; quem plus seipsis, & su-
per omnia diligunt, quorum summum est gaudium, summumq; desiderium
diuinæ uoluntatis in seipsis, & in omnibus alijs efficax complementum. Huic
expositioni consonat illud beati Cypriani. Regnum petimus aduenire no
bis a deo repromissum, & Christi sanguine acquisitum, ut qui in hoc seculo
enim seruimus, postmodum cum ipso regnante regnemus. Vel certæ il-
lud regnum petimus aduenire, quod præstituto tempore omnibus perfectis,
ac dei filijs generaliter est repromissum. Ad quod recipiendum a Christo in
uitantur ipso dicente. Venite bene. pa. mei, perci. re. quod uo. pa. est ab ori
gine mundi. Adueniat, petimus; ac si dicamus pondere peccati, & mole cor
poris prægrauati ad id ascendere non ualemus. Veniat igitur ad nos: ut nos
hinc absumat, quo a præsenti, & futura miseria liberemur. Sed quomodo pe
timus nobis hoc aduenire, cum potus nos uadamus ad ipsum. Responsio.
Non possumus uenire ad hoc regnum, nisi ipsum prius ad nos ueniat. Bea-
titudo enim, quæ per regnum illud intelligitur: quamuis finis ultimatus sit
hominis: non tamen est finis hominis naturalis: quem scilicet attingere pos-
sit homo naturali sua uirtute, & perfectione; sed est finis supernaturalis, quẽ
non nisi ex dei beneficio consequi poterit, & gratia speciali. Petimus igi-
tur, ut nobis adueniat ex dei misericordia: quia ad ipsum uenire non possu-
mus ex nostra natura. Imus tamen ad ipsum in hac uia per mandatorum
dei obseruantiam, ac per bona: uirtuosaq; opera. Sed ad ipsum non perue
nimus, nisi in patria; & hoc ex dei tantum bonitate, & misericordia. Non. n.
Ad Tit. 3. ex operibus iustitiæ, quę fecimus nos: sed secundum suam misericordiam sal
uos nos fecit. Et in psal. Gratiam, & gloriam da. dominus. Adueniat peti-
mus re. tuum: non regnum temporale, & terrenum: de quo in lib. regum le-
gitur: q talis rex tempore tanto, totq; annis regnauit, & mortuus est, sed re
gnum suum cælestę, & perpetuum, nullo unquam fine terminandum, secun
dum Gabrielis Eulogiũ ad uirginẽ. Et regni eius non erit fi. Et in psal. 145
Psal. 145. Regnabit dominus in secula deus tuus syon: in omni generatione, & genera
Luc. 1.

tionem

tionem. Sic ergo regnum illud petimus: adueniat: ut regnum, quo tu modo regnas in nobis per fidem: perueniat ad regnum, quo tu in nobis regnabis per spem, idest regnum fidei ad regnum transeat spei: in quo regno requiescunt animæ sanctorum: ubi gaudium sine merore: lęticia sine tristitia: requies sine labore: dignitas sine tremore. ubi nihil deest, quod appetitur: nihil adest, quod fastiditur: nulla turbat aduersitas: nulla molestat iniquitas: dulcescit, in omnibus charitas. ¶ De sexto regno beatitudinis scilicet loco, sic exponitur, adue. re. t. i. ad nos ueniat. non per translationem secundum locum. sed ut fiat nostra habitatio regnum tuum locus sanctorum, domus patris, in quo constitutę sunt multę mansiones lucidissimę, in quibus requiescunt sanctorum animæ in pulchritudine pacis, & requie opulenta. In cuius atrijs melior est dies una, quam alibi decē milia. Hoc regnum propheta sibi aduenire petijt, cum orauit. Unam petij a domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo dñi omnibus diebus uitæ meæ. Hæc domus terra uiuentiū plena bonis dñi: ciuitas, quæ nō eget sole: quia claritas dei illuminabit eā & lucerna eius est agnus: cuius portę non clauduntur nocte: quia nox ultra non erit, & oē nō erit maledictū amplius: sed sedes dei, & agni in illa erunt: & serui eius seruient ei: & uidebunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorū: ubi illuminabuntur a domino: & regnabunt in secula seculorum Apo. penul. & ul. De laude huius regni ciuitatis sanctæ Hierusalem multa scribit beatus Augu. in suis meditationibus. c. 24. & 25. inter cætera ita dicens. Muri eni ex lapidibus præciosis, portę eius ex margaritis optimis: plateæ eius ex auro purissimo. In quibus iocundū alleluia sine intermissione concinnitur. Sequitur. Speciosa facta es, & suauis mater Hierusal. Et in c. 25. Núquis promat summæ pacis, quanta sit leticia: ubi ex uiuis margaritis fulgent ædificia. Auro celsa micant tecta, radiant triclinia. Solis gemmis preciosis hęc structa nectitur: aut mundo tanquam uitro urbis uia sternitur. Abest limus, dest fimus, lues nulla cernitur. Hyems horrens, ęstas torrens: illic nunquam sæuiunt. Flos perpetuus rosarum uer agit perpetuum. Candent Lilia: rubescit crocus, sudat balsamum. Virent prata, uernant sata: riui mellis influunt. Pigmentorum spirat odor, liquor & aromatum; Pendent poma floridorum: non lapsura nemorum. Nō alternat luna uices: sol, uel cursus siderū. Agnus est fęlicis urbis lumen inocciduum. Nox, & tempus desunt eidem fert continuum. Et sequitur. Inde statum semper idem exeuntes capiunt. Clari, uiuidi, iocundi, nulla patent casibus.. Absunt morbi semper sanis, senectus iuuenibus. Hic perenne tenent esse, nam transire transijt. Inde uigent, uirent, florēt; corruptela corruit. Immortalitatis uigor, mortis uim absorbuit. ¶ De septimō regno, quod est Christus exponitur. Adue. reg. tuum i. Christus, qui est rex regum magnus super omnem terram. Cuius secundum Hugonem triplex est regnum. s. regnum potentiæ, regnum sapientiæ, regnum bonitatis & lætitiæ. Veniat igitur regnum potentiæ ad nos debiles & infirmos roborandos. Veniat regnum sapientiæ ad nos insensatos, & insipientes illuminandos. Veniat regnum bonitatis, & lætitiæ ad nos flebiles, & afflictos cosolandos. Hanc expositionem tangit beatus Cyprianus dicens. Potest fratres dilectissimi, & ipse Christus esse regnum dei quod uenire quotidie cupimus. Cuius aduentus ut cito nobis præsentetur optamus. Nam cum resurrectio ipse nostra sit, qui in ipso resurgimus: & regnum dei potest ipse intelligi: quia in illo regnaturi sumus. Ut autem hæc regna adueniant dum oramus: necesse est etiam pro eorum assecutione totis nos, quibus possumus uiribus laborare, & ad hæc medijs u js, & modis debitis ad hoc ordinatis toto conatu tendere per obseruantiam mandatorum, per contemptū

mun-

Beatitudinis cōmēdatio, & notificatio gaudiosa. F

Esa. 32.

August

Septimū regnū: Christus. G

mundanorum, per feruens desiderium æternorum. Ad primum roborat uera dilectio dei, quæ secundum Greg. magna operatur si est. s. in homine: si operari desistit, non est. Nam charitatis probatio operis est exhibitio. Ad sequentia duo inducit uera eorundem cognitio. Non enim mundum diligere potest, qui sedula cogitatione meditatur, quam breuis, uana, & instabilis est huius mundi gloria, quam impure eius delitiæ, & amara sunt gaudia, quam infirma, & ad prestandum, quod promittunt, impotentia: quam caduca sunt terrenarum diuitiarum apparentia bona: quam deniq; terribilis, & tremendus est finis eorum, ad quem ducunt inferni. s. cruciatus, & interminabilis pena. Hæc sine dubio si diligenter, & sedulo meditata fuerint & memorię commendata: regnum mundi non appetendum ostendunt: sed contemnendum. Sic e regione æternorum desiderium in nobis accendit inexplicabilis gloria, iocunditas gaudiosa, summi boni possessio, & uniuersorum desiderabilium satians abundantia fideli mente frequentius ruminata illius regni cæleſtis, quod ab origine mundi præparatum est omnibus, illud pio corde, & opere quærentibus, quod & nos petimus, cum orantes dicimus adue. reg. tuum.

H ¶ Circa istam clausulam occurrunt duo dubia. Primum utrum quilibet uiator fidelis possit exaudibiliter hanc orationem fundere ad deū. Adu. reg. tuum. Quod sic nam Christus ueritatis magister omnes mortales fideles docuit sic orare: nec eius doctrina est inutilis, aut inefficax: ergo quilibet potest utiliter hanc orationem fundere. Funderet autem inutiliter, si non exaudiretur: ergo pars dubij affirmatiua est uera. In oppositum arguitur. Multi uiatorum fidelium sunt prescitii, & nullus præscitus utiliter orat hanc orationem, ergo maior supponitur, quia multi sunt uocati, pauci electi. Minor probatur, quia inutiliter orat, qui inefficaciter orat: tales sunt præsciti. Inefficaciter enim orat præscitus. Adueniat regnum tuum, quia non quam consequetur regnum. i. beatitudininem. Sic enim capitur regnum in dubio, pro quo orat. ¶ Pro solutione aduertendum, ꝙ exaudiri orantem in hac oratione potest intelligi dupliciter. Vno modo pro seipso. Alio modo pro alijs. Pro alijs quidem potest exaudiri: potest enim illam petitionem deo porrigere quilibet fidelis in persona totius ecclesiæ: aut in persona fidelium saluandorum, & ita pro illis exaudiri. Concessit enim hoc dei benignitas: ut unus alteri gratiam impetrare possit, & ita mediante gratia uitā æternam. Immediate tamen nullus quantumcunq; deo gratus, impetrare potest alteri aduentum regni gloriæ, & beatitudinis. Quia statuit deus nulli dare beatitudinem propter merita alterius: sed uel propter merita Christi, ut nouiter baptizatis statim descedentibus: uel propter merita propria, ut supra de orationibus sanctorum lect. 56. latius est ostensum. Pro seipso autem orans maiorem uidetur habere difficultatem propter præscitos, de quibus est argumentum in oppositum. Et de hoc dicitur: ꝙ præscitus potest saluari: quia potest non esse præscitus. cum sit contingenter prescitus: licet nunquam saluabitur. Præscientia enim dei non necessitat liberum præsciti arbitrium. Alioquin præscitus peccare non posset, quia in eo, ꝙ non subest liberę uoluntati: homo non potest peccato actuali peccare. Potest ergo præscitus peccatum cauere cooperante gratia dei, quæ ei non subtrahitur, nisi uoluntarie eam abijciat; immo potest finaliter in gratia permanere: sicut potest saluari, licet non perseuerabit. ¶ Si quæritur: an præscitus efficaciter oret pro se. Adueniat regnum tuum. Dicendum, ꝙ non, loquendo de regno beatitudinis. Non enim impetrat, quod petit: ergo oratio sua non est efficax. Sed ideo inefficax: quia non orat perseueranter: finaliter enim cadit in mortale: & si tunc orat, non orat pie. Si dicis: pono; ꝙ oret perseueran

Mat. 20.

An præscitus efficaciter oret pro se.

ter.

Respődetur: ꝙ casus repugnat priori s. ꝙ sit præscitus, & ꝙ oret pie, & perseueranter. Nam si est præscitus, finaliter peccabit mortaliter, & in illo peccato morietur, ideo non stat: ꝙ oret pie, & perseueranter. Si autem per regnum dei intelligatur regnum gratiæ, non est dubium, quin possit efficaciter petere, adue. reg. tuum, & exaudiri. Nam præscitus multo tempore, quo est in uia pőt stare in gratia. sicut patet de Saule, & traditore iuda. Nā de Saule. dicitur. 1. Reg. 9. ꝙ fuit electus, & bonus, & non erat uir de Israel melior eo, & tamen tandem reprobus effectus. Nam de eo dicitur. Mortuus est Saul propter iniquitates suas. Phitonissam consuluit, nec sperauit in domino, propter quod interfecit eum. Sic iudas ex discipulo factus est traditor. Similiter & prædestinatus potest per multum uitæ suæ tempus stare in peccato: ut patet de latrone conuerso in cruce. Et Paulo prius persecutore: postea egregio gentium doctore. Potest ergo præscitus conuerti, & agere pœnitentiam, & consequi gratiam, ac per eam esse gratus, & acceptus deo, & efficaciter pro se, & alijs orare: licet gratiam finaliter non custodiet. Et per hoc patet ad dubium responsio affirmatiua: ꝙ quilibet uiator potest hanc petitionem efficaciter, & utiliter fundere, non autem omnes sic faciunt. Nam præsciti non perseuerant in gratia: quia non diuina prædestinatione necessitate: sed sua libertate aduertuntur a deo finaliter, morietes in mortali culpa ¶ Secundum dubium, quando adueniet regnum beatitudinis dei electis. An tantum post extremum iudicium: an animabus sufficienter purgatis: an purgatione non indigentibus ante diem generalis resurrectionis. ¶ De isto olim fuerunt, qui dicerent, animas per mortem a corporibus separatas ante generalem resurrectionem, & extremi iudicij sententiam, non esse beatas, nec intuitiue, & faciliter deum uidere, eoq; non perfecte frui, quantumcunq; sint ab omnibus peccatis originali, & actuali mortali, & ueniali absolute, nihil habentes a quo purgari debeant, allegantes pro se, quia Christus nullibi legitur animabus a corporibus separatis promisisse beatitudinem, siue regnum celorum, sed hominibus post diem finalis iudicij. Vnde petro interroganti. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respondit Christus. Amen dico uobis: ꝙ uos, qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestati suæ: sedebitis, & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, &c. propter nomen meum: centuplum accipiet, & uitam æternam possidebit. Et ibidem. 25. Cum uenerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli eius cum eo: tunc sedebit super sedem maiestatis suæ: congregabuntur ante eum omnes gentes. Et sequitur. Tunc dicet his qui a dextris erunt. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. Et infra. Et ibunt hi in suppl cium æternum: iusti autem in uitam æternam. Item. 1. Pet. 5. Humiliamini sub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis. Et. 1. Iohan. 3. Charissimi nunc filij dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus, quoniam uidebimus eum, sicuti est. Ex quibus, & multis similibus patet: quod beatitudo est, nobis promissa post diem finalis iudicij. Ad hoc enim ordinatum est iudiciū illud: ut unicuiq; retribuatur secundū opera sua beatitudo pro bonis meritis: pęna pro demeritis. Quod si animę iam essent beatæ: frustra hoc iudiciū esset futurū. Et secūdū hoc dicūt ꝙ licet apostolus plus omnibus laborauit, nō tñ præsumpsit suis ex meritis statim post mortē gloriā sibi dari, sed magis per modū depositi in thesauris regis glorię merita sua recōdi usq; in diem finalis retributionis dī. Scio, cui credidi, & certus sum: quia potens est depositum meū seruare in illum diem. Et ibidē. c. 4.

Margin notes: 1. Reg. 9. — 1. Paral. — Vtrū aię ante extremū iudiciū uere sint beatę. — I — Mat. 19. — 1. Ioh. 3.

Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Non autem solum mihi: sed & his, qui diligunt aduentum eius. Loqui uidetur de die ultimi iudicij: in quo tanquam iustus iudex uiuorum, & mortuorum præmia secundum meritum unicuiq; dispensabit. ¶ Itē Aug. in ench. c. 108. Tempus inquit, quod inter hominis mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est: animas abditis receptaculis continet: sicut unaquæq; digna est: uel requie, uel erumna: pro eo, quod sortita est in carne dum uiueret: sed abdita habitacula non possunt intelligi cælum, & infernus: quia in illis animæ etiam post resurrectionem ultimam erunt in corporibus. unde pro nihilo distingueretur tempus ante resurrectionem, & post. ¶ Item glo. super illud psal. Adhuc pusillum & iam non erit peccator: dicit. Sancti liberantur in fine uitæ: & post hanc tamen uitam ibi non erunt: ubi erunt sancti, quibus dicitur. Venite benedicti patris mei. Isti autem sancti erant in cælo: ergo sancti post hanc uitam non statim ascendunt in cælum. Item beatus Bern. in ser. 2. de omnibus sanctis (tractans illud Apo. 6. Vidi subtus altare animas interfectorum propter uerbum dei: & propter testimonium, quod habebant, & clamabant uoce magna dicentes. Vsquequo domine sanctus, & uerus non iudicas, & nō uindicas sanguinem nostrum de his, qui sunt in terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis: ut requiescerent adhuc tempus modicum: donec compleantur conserui eorum. Inquit) Altare dicit corpus saluatoris. Et sequitur. Interim sub Christi humanitate sancti fideliter requiescunt, in quam nimirum desiderant etiam angeli uidere: donec ueniat tempus quando iam non sub altari collocabuntur, sed exaltentur super altare. Et sequitur. Ostendet enim filius semetipsum non in forma serui, sed in forma dei. Ostendet etiam nobis patrem, & spiritumsanctum, sine qua uisione nihil sufficeret nobis. unde Ioh. Scimus cum apparuerit, similes ei erimus: quia uidebimus eum, sicuti est. In hac autem uisione consistit beatitudo. ut ibi consequenter declarat. Item ser. 2. de sanctis idem tractans illud Psal. Cōuertere anima mea in requiem tuam: quia dominus benfecit tibi. dicit Ad requiem exutæ corporibus animæ protinus admittuntur. Ad gloriam regni, non ita. Quantum ad illam dicitur. Sustinete modicum tempus: donec impleatur numerus fratrum uestrorum. Et in eodem ostendens quibus gaudijs perfruantur animæ ante resumptionem corporum dicit. Triplici gaudio exultant. De recordatione transactæ uirtutis: de exhibitione præsentis quietis: de expectatione futuræ consummationis. Ex quibus omnibus uidetur uelle beatus Bern. q animæ ante resurrectionem non sunt beatæ: nec uident diuinam essentiam nudæ, & beatifice. Item ad idem arguunt ratione. Maior est gloria aīarum, quam gloria corporum: sed simul omnibus redditur gloria corporum, ut sit maior lætitia singulorum ex communi gaudio: ut habetur ex Glo. ad Heb. 11. super illud. Deo aliquid melius pro nobis prouidente &c. Vt in communi gaudio omnium: maius fieret gaudium singulorum, ergo multo fortius gloria animarum debet differri usq; ad finem, ut simul omnibus reddatur. Præterea pęna, & præmium quæ per sententiam iudicij redduntur, iudicium præcedere non debent: sed ignis inferni, & gaudia paradisi dabūtur hominibus per sententiam Christi iudicantis in ultimo iudicio: ut patet ergo ante diem iudicij nullus ascendet in cælum, & per consequens nullus ante iudicium uidebit beatifice deum, quia beatificæ uisioni tanquam summo præmio debetur excellentior locus. ¶ Ad hoc dubium remota ambiguitate dicendum est: q animæ a corpore absolutæ statim consequuntur, uel præmium uel pænam, nisi impediat aliquod debitum adhuc satisfaciendi pro peccatis uenialibus,

Apoc. 6.

Iohan.

Psal.

Mat. 25.

K

Animę absolutę a corpore statim cō sequunt præmiū, uel pęnam.

aut

aut mortalibus dimissis: qd prius solui oportet: quia cum debito cuiuscunq; pœnæ etiam temporalis unius horę nemo intrare potest ad regnum. oportet ergo animas ad beatitudinem admittendas ante beatitudinis consecutionem ab omni debito pęnæ absolutas esse, & purgatas. Hoc ergo impedimento sublato, anima statim, ut de corpore egreditur, descēdit in infernum: aut euolat in cælum. Huic ueritati attestantur manifestæ auctoritates scripturę canonicę: dicit beatus Tho. in 4. scrip. dist. 45. q. 1. arti. 1. & documenta sanctorum patrum. Vnde contrarium pro hæresi est tenendum: ut patet. 4. dial. & in lib. de dogmatibus ecclesię. Hæc Tho. Et addit exemplū. Sicut in corporibus est grauitas, & leuitas: quibus feruntur in locū suū, qui est finis motus eorum. Ita etiam est in animabus meritum, uel demeritum: quibus perueniunt animæ ad præmium, uel ad pęnam, quæ sunt fines actionum ipsarum. Vnde sicut corpus per leuitatem, uel grauitatem statim fertur ad locum suum, nisi prohibeatur: ita animę statim soluto uinculo carnis, per quod in statu uię detinebantur, pręmium consequuntur, uel pœnam, nisi aliquid impediat. Certum autem est: ꝙ pręmium electorum animarum est beatitudo. ¶ Hęc etiam ueritas patet per illud. Pater quos dedisti mihi: uolo ut ibi sum ego, & illi sint mecum, ut uideant claritatem meā, quam dedisti mihi. Et loquitur de claritate sue deitatis: quia pręmisit. Pater clarifica me apud temet ipsum claritate, quam habui priusquam mundus fieret apud te. Hæc autem claritas diuinæ naturæ promissio dei uera est. Sunt ergo apostoli apud deum, & uident claritatem eius, & eadem ratione cæteri electi a corpore separati nullum impedimentum habentes. Itē Lu. 23. dixit Christus ad latronem. Amen dico tibi. Hodie mecum eris in paradiso. Per paradisum intelligitur beatitudo regni cælestis, quę non sine uisione est. Et ꝙ de tali paradiso i. uisione intellexit Christus patet ex serie textus euāgelici. Nam latrone dicente ad dominum. Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuum. Respondit dominus. Amen dico tibi: hodie mecū eris in paradiso. Ex quibus datur intelligi; ꝙ idē intellexit Xp̄s per paradisum, qd latro intellexit p Xp̄i regnū: latro aūt intellexit p regnū gloriā Xp̄i, quæ nō est sine clara uisione dei. Vn̄ hic est sensus. Hodie mecū eris in paradiso. i. beatitudine, sicut ego: seu in gloria sicut ego. alioquin quōmō esset secum? Non enim erat latro cum domino in paradiso sumpto pro loco corporali; siue terrestri, siue cęlesti; cum ibi non erat Christus. Nondum enim ascēdit in cælū: nec infernus, in quo anima Christi die illa futura erat: nec sepulchrum, quo corpus Christi claudendum erat; paradisus uocari potest, aut regnum Christi: ergo paradisus, quod regnum Christi est: est Christi gloria, & eius beatitudo. Latro autem non erat futurus hodie cum Christo secundum corpus, quia non fuit resuscitatus illa die a mortuis, ergo secūdum animam a corpore solutam. Assumptus autem est in paradisum secundum animam tantum, quia secundum illam consecutus est eandem dei beatitudinis gloriam. Et quod latroni tunc promissum est, & datum secundū animam, similiter omnibus animabus datur post mortem non habentibus aliquid, quod purgetur. Item apostolus. 2. ad Cor. 5. dicit. Scientes, quoniam dum sumus in hoc corpore: peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Audemus autem: & bonam uoluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & pręsentes esse ad bonum: & ideo cō tendimus siue absentes: siue præsentes placere illi. Ex quibus uerbis primò habetur, ꝙ dum peregrinamur a domino, scilicet dum sumus in hoc corpore: ambulamus per fidem. Dum autem ambulamus a corpore, ambulamus per speciem: uel non ambulamus: sed pręsentes sumus domino per speciem.

Thom.

Ioh. 17. L

Lucę. 23.

2. Cor. 5.

ciem. Ambulare autem, uel magis præsentem esse per speciem: est deum
1. Cor. 13. cognoscere facialiter intuitiue, & beatifice: ipso teste. 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Hæc est cognitio per speciem: quia tunc sicut nunc per fidem. Secundo, quod apostolus peregrinari cupiuit a corpore, & esse deo præsens, ut cum deo existens non
Phil. 1. ambularet per fidem, sed per speciem. Sicut cum alibi dicit. Cupio dissolui & esse cum Christo. Voluit, ergo præsens esse domino: ut per speciem. i. facie ad faciem cognosceret, quem peregrinus a domino cognouit per fidē. Sed quando hoc cupiuit ante iudicium, uel post? Respondet ipse apostolus. Voluntatem habemus, inquit, peregrinari a corpore, & præsentes esse ad dominum, ergo tunc quando peregrinatur a corpore. Post iudicium autem non peregrinatur a corpore completa iam resurrectione: ergo ante iudiciū post mortem corporis: tunc enim solum peregrinatur a corpore. Item idē apostolus in raptu non plus uidit, aut cognouit, quam modo secundum animam: sed tunc uidit diuinam substantiam facie ad faciem: non in ænigmate, & speculo: sed per propriam speciem sicuti est: ergo & nūc uidet eodem modo deum: & per consequens beatifice. Consequentia nota, & maior uidetur certa, quia nunc corpore quod corrumpitur, & aggrauat animam: non impeditur minus, quam tunc: cum se raptum nouerat nesciens, an in corpore uel extra corpus ut dicit. 2. Cor. 12. Minor patet per glo. in loco nunc al-
2. Cor. 12. legato: quæ expresse dicit repetitis uicibus, & diuersis uerbis supra positis. Vnde exponit tertium cælum. i. uisionem, qua deus uidetur facie ad faciem.
August. Item glo. August. tertium cælum intellectualis est uisio, ad quam raptus est apostolus, ut ipsum deum in se non in figura aliqua uideret. Item glo. Diony. In tertio cælo throni cherubin, seraphin, quorum tertius uicinius deum contemplatur, ad quorum similitudinem apostolus uidisse deum dicitur. Item
August. glo. Aug. ad tertium cælum, quod non per corpus uidetur, nec imaginabiliter, sed proprie ea uisione, quæ superat omnes. & infra hoc est tertium cælū, ubi deus uidetur facie ad faciem. Item glo. primum cælum aerum, secundū firmamentum: tertium spirituale ubi angeli, & sanctæ animæ deo fruuntur in contemplatione: quæ glo. expresse animas sanctas copulat angelis in dei fruitione, & contemplatione. Certum est angelos beatifice frui deo, eumque
Apoc. 6. contemplari, ergo & animæ. Item ut supra allegatum est Apoc. 6. animabus sub altari uindictam petentibus datæ sunt singulæ stolæ albæ. Glo. interli. beatitudo animæ, etiam secūdū Ber. bine stolæ sunt gloria animæ, & gloria
Ambro. corporis. Item be. Amb. in de bono mortis ait. Animæ purgatæ post corporum claustrum uisione spirituali, qui est per speciem uident deum. Visio per speciem distinguitur a uisione ænigmatica, quæ est fidei. Item Aug. lib.
August meditationum ca. 23. loquens ad sanctos ait. Per ipsum uos rogo, de cuius pulchritudine iam satiamini: de cuius beatissima uisione semper gaudetis: sola beatifica uisio cum fruitione satiat. Et capitolo sequenti. Ibi deus est omnia in omnibus, quem sancti apostoli prophetæ, & cæteri sine fine uidēt, & semper uidendo in eius amorem ardent, amant, & laudant. Item ca. 25.
August. Et præsentem ueritatis contemplantur speciem. Item Augu. in de utilitate creden. expresse dicit animas a suis corporibus separatas in possessione illa plena consistere, qua deus u detur non per speculum, sed facialiter, quamuis in primo retractationum hoc uidetur in dubium reuocare. Et beatus Gre- Deus est pronior ad misericordiam quā ad iustitiam
M go. in. 4. lib. dialo. per longum. ¶ Potest etiam ad hoc adduci persuasio una fundata in euangelio. Deus pronior est ad miserandum, quam ad puniendum: ut uult Aug. & fundatur in illo Exo. 20. Ego sum dominus deus
Exo. 20.

tuus fortis, zelotes uisitans iniquitates patrum in filios usq; ad tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens misericordiam in milia his, qui diligunt me. Deus autem punit quosdam animas in inferno ante finale iudicium. Vnde dicit Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et Lu. 16. scribitur quod mortuus est diues, & sepultus in inferno. Qui cum esset in tormentis, clamans dixit. Pater Abraam miserere mei: & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quod si ita est, a fortiore animæ præmiantur statim post exitum a corpore: dum nihil est purgabile in cælo. Et ambo illa tangit beatus Greg. li. allegato. ubi in persona petri ait. Nosse uelim si nunc ante resurrectionem corporum in cœlo recipi ualeant animæ iustorum. Respondet dicens. Hoc nec omnibus iuste fateri possumus, neq; negare de omnibus. Et infra. Si sanctorum animas in cælo esse sacri eloquij attestatione credidisti, oportet, ut per omnia iniquorum animas esse credas in inferno. Nam sicut electos beatitudo letificat: ita credi necesse est, q a die exitus sui ignis reprobos exurat. Pro ista ueritate etiam facit, quod scribit Innocen. 3. in cap. Cum marthæ de celebra. missa, ubi ad quæstionem archiepiscopi lugdunensis querentis, qualiter fuerit mutatum, quod in secreta beati Leonis in ueteribus codicibus continetur sic. Annue nobis, qs domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio, cum in modernis sacramentarijs habeatur. Annue nobis, qs, domine intercessione beati Leonis hæc nobis prosit oblatio. Respondet Inno. q cum sacræ scripturę dicat auctoritas, quod iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre, idem est consimili rationem de alijs sanctis sentiendum, quod orationibus nostris non indigeant, pro eo, quod cum sint perfecte beati: omnia ad uota eis succedunt (alias succurrunt) Ecce dicit Inno. Animam sancti Leonis, & aliorum sanctorum esse perfecte beatas. Perfecta autem beatitudo uisionem dei facialem includit.

N ¶ Pro intellectu autem auctoritatum in oppositum adductarum est notandum, q secundum Ockam (parte secunda sui dialogi: in qua materiam hanc late prosequitur contra Iohannem. 22. quem asserit opposite opinionis fuisse. cap. 5.) Beatitudinis nomen multipliciter accipitur. Vno modo pro beatitudine patriæ. Alio modo pro beatitudine uiæ. Vtroq; modo accipitur dupliciter. Nam pro beatitudine patriæ. Vno modo pro operatione intellectuali optima secundum speciem, qua, scilicet obiectum beatificum diuina essentia, nude, & immediate, ac perfecte attingitur, siue illa sit uisio clara diuinæ essentiæ, siue fruitio. Non enim abinuicem separantur: & sic beatus est, quicunq; clare, & intuitiue uidet deū. Aliter accipitur beatitudo patriæ pro statu huius intellectualis naturæ optimo secundum speciem: omne bonum tam essentiale, quam accidentale, ad quam unquam eadem natura intellectualis perueniet includente. Ista beatitudo excludit desiderium ad ulteriorem perfectionem, delectationem, & gaudium etiam de aliquo citra deum attingendum. Sic dicitur beatitudo secundum Boetiū status omniū bonorū aggregatione perfectus: cui. s. nihil deest de omnibus bonis, quæ talis natura intellectualis unquā habebit. Et hanc quidā uocant beatitudinem cōsummatā, siue integrā. Beatitudo uię ēt dupliciter accipitur. Vno mō pro operatione, seu dispositione perfecta: qua quis disponitur in uia ad beatitudinis patrię consecutionem. sic dicitur Iaco. 1. Beatus uir, qui suffert tentationē, quoniā cū probatus fuerit: accipiet coronā uitæ. Mat. 5. Beati pauperes spiritu &c. Secundo modo accipitur beatitudo uiæ pro mundana, ac tēporali prosperitate, secundū quā beatū dixerunt populū, cui hæc sunt, ut

Marginalia: Iob. 21. — Luc. 16. — Grego. — Inno. 3. — Inno. — Inno. — Beatitudinis nomē multipliciter accipitur. — Iohan. 22. — Mat. 5.

Psal. 143. habetur in Psal. 143. Prima beatitudo omnem molestiam, anxietatem, pœnam, afflictionem nunc de facto excludit: compatitur tamen desiderium maioris perfectionis, aut alicuius commodi acquirendi. Secunda sine omni molestia pœna, & afflictione etiam desiderium maioris perfectionis, & cōmodi excludit: & omnia bona essentialia, & accidentalia tali naturæ cōgrua includit. Tertia beatitudo, nec desiderium maioris commodi, aut perfectionis: nec afflictionem, & pœnam: sed tantum futuræ beatitudinis patriæ impedimenta puta peccata mortalia excludit. Quarta beatitudo tantum apparens est, & falsa: & ideo nominis beatitudinis indigna. De beatitudine uix nihil ad propositum. Primo igitur modo accipiendo beatitudinem, animæ sanctorum ante diem iudicij sunt beatæ, quia clare uidēt diuinam essentiam: eaq; perfecte fruuntur secundum prædicta. Non autem secundo modo: quia non carent omni expectatione, ac desiderio delectationis futuræ, quam nondum habent. quia expectant resuscitationem corporum, & impletionē ciuitatis æternæ: de quibus sunt gaudium non modicum habituræ, unde quāuis habeant stolam animæ, stolam tamen corporis nondum habent. De hoc

Lib. 4. Dialo. Grego. dicit beatus Grego. In ipsa carne gaudebunt in qua cruciatus & dolores pro domino pertulerunt, hinc & scriptum est. Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ. i. singulis singulæ uisiones diuinæ essentiæ secundū Glo. Dictumq; est eis: ut requiescerent, tempus adhuc modicum: donec impleatur numerus conseruorum, & fratrum suorum. Tunc quidem & ipse corpora resumens: in quibus & ipse cum alijs lætabuntur. Quod fiet in extremo iudicio, cum & ipsi resument corpora, & in terra sua duplicia possidebunt: quia tunc stolas binas. i. cum gloria animarum, quam solam habent ante iudicium: etiam gloriam corporum recipient: & in utroq; simul gloriabuntur. ¶ Et per hoc ad rationes in contrarium. Ad primam inducit, ꝙ beatitudo, & regnum celorū promissæ sunt toti supposito hominis non animæ. Respondetur: quōd merces, quæ includit gloriam, animæ, & corporis, soli supposito, hoc est homini integro ex anima, & corpore composito promittitur, quæ non datur de cōi lege ante diem iudicij generalis: Merces autem quæ includit gloriā animæ tantum. s. uisionem, & fruitionem dei: promittitur animæ: & multis animabus datur etiam a corpore separatis, & ita ante diem iudicij. Multa autem in diuersis scripturis promittūtur aliqua animæ, aliqua corpori, aliqua utriq; coniunctim simul: ac etiam animæ separatæ: ideo oportet cōsiderare, quid

Apoc. 6. cui promittatur. Quod. n. animæ promittitur requies: manifestum est Apo. 6. ut supra allegatum est. Item frequenter in utroq; testamento animæ salus promittitur, ut Ezech. 33. Si se custodierit, animam suam saluabit. Et

Ezech. 33. Mar. 8. in nouo. Qui perdiderit animam suam propter me, & euangelium, saluam faciet eam. Et similia multa. Salus autem uisionem dei includit, sed more scripturæ frequenter pars pro toto, & econuerso totum pro parte accipitur. Vnde cum homini toti aliquid promittitur, quod animæ separatæ conuenit in hoc, quōd toti promittitur, intelligitur animæ promissum, & sic quod animæ promittitur, & etiam toti conuenit, utriq; toti supposito, & animæ intelligitur promissum. Et ita patet: quōd falsum est, ꝙ nullibi beatitudo promittitur animæ separatæ. Nā dū promittitur toti: promittitur & animæ cōiunctæ, & separatæ, eo ꝙ pōt cōuenire ei utroq; modo. Et quamuis aliqua auctoritates allegatæ respiciāt totū suppositū, & non animā separatā, non tñ ideo sequitur: ꝙ nō alibi, seu per alias scripturas non promittatur salus animæ separatæ. Vnde posset argumentū hoc ualidius, cōtra eū retorqueri, qui arguit sic. Nullibi legitur in scriptura: ꝙ animæ sanctæ post mortē: ante iudiciū nō sint beatæ, nec ista negatiua ex aliquibus scripturis elici pōt: ergo nō est il-

illud negandum:maxime cum ista negatiua nec diuinam misericordiã,& clementiã magnificet,nec iustitiam eius commendet:nec animæ sanctæ dignitatẽ extollat, quòd facit eius opposita affirmatiua. Ad secundũ de iudicio dicitur: ꝙ licet animæ sanctorũ nunc sint beatæ, & acceperunt stolã gloriæ suæ: nõ tamẽ ideo frustra fiet iudiciũ: quia per illud beatitudo consummata toti supposito donatur. Et ẽt ipsi animę quę ante iudicium desiderabat gloriã corporis,quem ante non habuit. Et plura alia gaudia accidentalia:consequitur per iudiciũ uniuersale,quibus ante priuata fuerat. Etiam secundũ aliquos post iudicium,perficitur beatitudo essentialis animæ:ita quòd post clarius uidebit diuinam essentiã,quã ante;sed hoc dubium est. Patet ergo,ꝙ extremũ iudiciũ non frustra fiet:& quoad animã, & quoad corpus. Sunt tñ & aliæ rationes,& congruentiæ extremi iudicij futuri,de quo magis alibi uidẽdũ est. Ad tertium de corona apostolo reposita in illũ diem, dicitur:quòd ꝑ diẽ illum põt intelligi, uel dies extremi iudicij,uel dies suæ resolutionis:de qua ibi loquitur:ait enim. Ego iã delibor: & tẽpus resolutionis meæ instat. Itẽ corona iustitiæ, quæ & depositum est: est ipsa beatitudo, uel animę,uel totius suppositi,id est includens utranq; stolam,uel alteram. s. animę tantũ. Si ergo dič,dicit diem resolutionis,corona,& depositum dicere debet beatitudinẽ animæ tantum. Si diem iudicij:tunc corona capi debet pro beatitudine consummata duplici stola. Et ita patet uero dicto Pauli concors responsio:quamuis aũt anima beati Pauli nunc habeat stolam suam,& gloriam,uideatq; deum,& cognoscat sicut cognitus est,tamen beatus Paulus integer ex anima & corpore compositus,nunc non uidet deum:quia nunc nõ est. Totius igitur corona, & beatitudo reseruatur in illum diem extremi iudicij. De abditis habitaculi.

Augus. ꝗ Ad quartum de abditis habitaculis,quæ ponit beatus Aug. in ench. & magister dist. 45. lib. 4. Respondet beatus Tho. quòd inter illa habitacula,de

Augus. quibus beatus Aug. loquitur, etiam sunt computandi infernus,& paradisus: in quibus animæ aliquę ante resurrectionẽ continentur; sed ideo distinguitur tempus ante resurrectionem, & post;quia ante resurrectionem sunt ibi sine corpore,post autem erunt ibi cum corpore:& quia in aliquibus receptaculis nunc sunt aliquæ animæ.s.nondum plene purgatę, in quibus post resurrectionẽ nõ erunt. Et negetur:quòd illa habitacula non possint intelligi infernus,& cęlum quantum ad multas animas,damnatas.s. & plene purgatas, licet in illis sint etiam post iudicium. Nec ideo distinctio est pro nihilo:quia aliter sunt in illis habitaculis antę iudicium, aliter post. Ad quintũ de glo. psal. dicitur quod glo. illa exponit seipsam. Nam cum dixerat,ꝙ post hanc uitam sancti non erunt ibi:ubi sancti, quibus dicetur. Venite benedicti &c. erunt:statim subdit, non habebunt geminam stolam, quam habebunt sancti

Thom. post resurrectionem. Hæc Tho. Vel dicitur,quòd glo. loquitur de sanctis ante Christi passionem adhuc in limbo detentis. Hęc enim sunt uerba glo. Post istam uitam paruam nondum eris,ubi erunt sancti,quibus dicetur. Venite benedicti. Sed poterit esse in illa requie, in qua diues Lazarum uidit,in qua securus expectes diem iudicij:quando recepto corpore angelis æquaberis. Sed quomodo Lazarus fuit in requie,cum nondum esset missa hostia? In spe ex toto,in re partim,quia nec ignẽ materialem,nec uermem corrodẽtẽ sensit. Patet ergo, quòd loquitur de limbo ante oblationem hostiæ, quæ est Christus. Ad sextum de beato Ber. dicitur primo,quod beatus Bern. nũquam negauit,quòd animæ sanctę uident essentiam diuinam ante diem iudicij in cęlo,licet negauit a sanctis ante diẽ iudicij beatitudinẽ cõsummatã. secundo modo supra posito acceptam. nam in sermone de sancto Malachia episcopo ait. Nunquid non uiuit. s. anima Malachię? Rñdet,utiq;,& beatę.

Et ad eum uerba uertens addit. Nec iā in fide ambulas: sed in specie regnas. Malachias ille episcopus fuit Hiberniæ apud eum in claraualle defunctus. Ecce dicit eum secundum animam beatum, & regnare in specie, quod non est sine clara dei uisione. Item sermone ultimo de omnibus sanctis (loquens de sanctis, quos ueneratur nunc ecclesia ante diem iudicij.) Non inquit, acquiesco expertes gloriæ credere sanctos, maxime propter illud, quod apostolus ait. Quod in præsenti est momentaneū, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Et propheta. Visita nos in salutari tuo ad uidendum in bonitate electorum tuorum. Item in eodem sermone aliquantulum ante finem loquens de iustis a corpore assumptis, & iustis in terra adhuc mortalibus: & tractans hunc uersiculum psal. Iusti epulentur in conspectu dei, & delectentur in lætitia. Iustus inquit, qui iam conspectum meruerit, non quia adhuc uiuit ex fide: nimirum ꝙ ait dominus. Cum ipso sum in tribulatione, ad eum pertinet, qui ex fide ambulat, non aūt qui ad faciem eius iam peruenit. Equidem utrisq; est caput unum, sed non uno modo membris omnibus exhibetur. Quibusdā ostenditur caput hirsutum: spinis inclinatum in cruce, ut humilienter pariter, & compungantur. Quibusdam gloriosum apparet, ut ab ipso glorificentur, ut in ipso glorientur, quem uident, sicuti est. Hoc ergo secundum desiderium: quod ex sanctorum commemoratione fragrat in nobis, ut sic nobis etiam Christus appareat uita nostra: ut nos quoq; cū ipso appareamus in gloria: interim nempe non sicut est: sed sicut pro nobis factum est caput nostrū, nobis præsentatur &c. Ecce dicit sanctos nūc non esse expertes gloriæ: ipsosq; peruenisse ad faciem, & ꝙ eis caput, quod deus est, apparet gloriosum: ꝙ ab ipso glorificantur, & uident eum sicuti est. ¶ Vult etiam beatus Bern. distinguere tres status animarum sanctarū in sermo. 3. de omnibus sanctis. & 4. Primus est existentium in corpore mortali. Secundus sine corpore. Tertius in corpore glorificato, & immortali. Primus est in militia. Secūdus in requie. Tertius in beatitudine consummata. Primus est in tabernaculis. Secundus in atrijs. Tertius in domo dei. ¶ Primus in tabernaculis, quia adhuc in tentatione, & pugna continua contra inimicos, & uitia, pugnantium autem mansio in tabernaculis est. ¶ Secundus in atrijs, non in pugna: sed in requie, & securitate, quæ est animarum separatarum ante diem iudicij: in quo nondū peruenerunt ad ultimum gradum beatitudinis, quia nondum stolam corporis consecutæ sunt, sed in stola prima, quæ est gloria animæ, gloriātur. ¶ Tertius in domo est in gloria consummata corporis, & animæ tanta, quòd maiorem, uel aliam non percipient. Et hæc uolens exprimere uarijs uerbis utitur. Addens, quòd in tabernaculis est gemitus præsentiæ. In atrijs gustus lætitiæ. In domo satietas gloriæ, scilicet consummatæ. Et ad hoc inducit illud supra allegatum de aīabus sub altari. Quæ sunt animæ secundi status, beatæ quidem, & diuinam essentiam uidentes: non tamen quantum ad omne desiderium satiatæ: quia expectant secundam stolā, & quædam gaudia accidentalia: ut suprà dictum est. Vnde de animabus secundi status dicit. Acceperunt iam singulas stolas, sed non uestientur duplicibus: donec uestiamur & nos. Stola prima ipsa est quam diximus fælicitatis, & requies animarum. Secunda est immortalitas, & gloria corporum. quam desiderantes dicunt. Vsquequo non uindicas &c. qui clamor est desiderium futuræ resurrectionis, & gloriæ corporum, ut ibi consequenter declarat, ex quo patet secundum eum, ꝙ nunc receperunt gloriā animæ, quā non expectant: & ꝑ cōsequēs uisionē diuinæ essentiæ. Hæc.n. est gloria aīæ. Cōsequēter declarat, ꝙ aīæ sanctæ sunt sine macula, sed nō sine ru-

2. Cor. 4.

Psal. 105.

Tres status animarū sanctarum.

ga, quia non toto affectu libere pergunt in deum, sed contrahitur quodammodo, & rugam facit, dum inclinatur ad corpus desiderio carnis resuscitandæ. Et post subdit. Quod non sequuntur agnú, quocunq; ierit. i. non in universalem in omnibus delectationē. Non ergo inuenitur dixisse: ꝙ ante iudicium non uideant beatissime deum: sed illam uisionem primò post iudicium assequentur. Quod ergo dicit animas nunc esse sub altari futuras, nihil aliud est, nisi ꝙ eorum beatitudo nunc abscondita est, non a ciuibus supernis: sed ab existentibus in inferno, in purgatorio, & in terris. Sed in extremo iudicio erunt super altare, quia tunc manifesta erit eorum perfecta gloria in corpore, & anima omnibus euidenter uidentibus eos ascendere in cælum & demonibus, & damnatis. Sic enim sub, dicit absconsionem, & super manifestationem, secundum illud. Non potest abscondi ciuitas supra montem posita. Neq; accedunt lucernam, & ponunt eam sub modio &c. Quamuis textus non habet, ꝙ post iudicium erunt iuxta uel supra altare: immo si esse sub altari, intelligitur esse sub protectione, & dominio Christi, qui intelligitur per altare: ita post iudicium unitis corporibus in consummata gloria sunt sub altari sicut ante, quia in æternum agnus reget illos. Ex hoc patet, quomodo secundum mentem beati Bern. nunc sunt sub altari; & post iudiciú super altare. Quod sequitur in argumento, & ostendet semetipsum filius & pater, & spiritussanctus. Verum est: sed non primò animabus, quamuis primo totis suppositis. Nec aliud dicit Bern. ¶ Ad illud, quod sequitur: ubi dicit; ꝙ animæ exutæ non statim admittuntur ad gloriam regni. Dicitur, ꝙ hoc intelligitur de gloria consummata, non de gloria regni primo modo dicta. Alioquin quomodo baptismus aperiret regnum baptizatis aliter, quam circumcisio: si non statim post mortem cessante impedimento consequeretur regnum: contra determinationem ecclesiæ in cap. maiores de baptismo, & eius effectu. Et ad illud quod sequitur, ꝙ ostendens, quibus gaudijs exultent ante iudicium &c. dicitur: uerum est; ꝙ de istis ibi annumeratis gaudent. Non autem loquitur exclusiue, idest non tantum de istis: sed multo plus gaudent de beatifica uisione nunc præsente. Illud enim gaudium est essentiale cætera ibi annumerata pertinent ad beatitudinem accidentalem. Sed diceres. Cur autem beatus Bern. non facit illius mentionem gaudij de uisione, cum sit maius, & principale gaudium? Respondetur: ꝙ beatus Ber. illa posuit, in quo est distinctio illius status secundi a tertio. Nunc autem non distinguuntur animæ secundi status ab animabus tertij status in gaudio beatitudinis essentiali: sed tantum accidentali. Non enim in uisione beatifica distinguuntur: quia illa est utrobiq;: sed in his tantum, quę non conueniunt utriq; statui. Ad septimum. Respondet in sanctus Tho. ꝙ homines secundum corpus habent quandam continuitatem adinuicem: quia secúdú eii: uerú est, ꝙ dicitur Act. 17. quod deus ex uno homine fecit oē hominis genus, sed aïas singillatim finxit. Vnde nó est tanta cógruentia: ut oēs hoïes simul glorificentur in aïa: sicut, ꝙ simul glorificēt in corpe. Itē gloria corpis non est ita essentialis sicut gloria animæ: unde maius detrimentú esset sanctis, si gloria animæ differtur sic gloria corporis, nec possent hoc detrimentum gloriæ compensari per amplitudinē gaudij singulorum de cōi gaudio: patet ergo quod cōsequentia a simili in proposito nó ualet. Ad octauú. Rńdet B. Greg. li. 4. dial. Si inquit, nunc in cælo sunt aię sanctorú: quid est, quod in die iudicij pro iustitiæ suæ retributione recipiunt? Et rńdet: hoc eis nimirú accrescit in iudicio: ꝙ núc animę sola suæ gloriæ retributione lætantur. Postmodú uero etiam corporú beatitudine perfruútur: ut in ipsa quoq; carne gaudeāt in qua doloresꝑ dño, cruciatusq; ꝑtulerit. Patet ergo: ꝙ illud

Mat. 5.

Apoc. 7.

R

Act. 17.

quod in iudicio redditur. s. gloria corporis, & totius suppositi, illud non præcedit iudicium, quamuis gloria solius animæ præcedat. Et tantum de illo dubio. ❡ Recolligentes igitur quæ dicta sunt: eleuato mentis desiderio oremus. Pater noster, qui es in cælis. Adueniat regnum tuum uniuersale: adueniat iudicium finale, quo tuum regnum: tua maiestas, & potestas in cælo, & in terra: in bonis, & malis per facti euidentiam omnibus apparebit, cum contrusis in infernalis barathri ignem perpetuum inimicis, pax quæ omnem sensum exuperat, tuos in æterna beatitudine suscipiet electos. In omnibus euacuato omni potestate principatu, & uirtute: tu solus pater noster regnabis tuos beatificans in æternum. In quibus, ut numerari possimus: adueniat regnū scripturæ. Regnet, oramus in nobis ueritas tua, omnem de nostris cordibus erroris nebulam longe faciens: ne unquā truculentis suis fraudibus regnet in nobis diabolus mēdacij pater, & princeps tenebrarum. Quatenus eius regno, regnoq; synagogæ, & Antichristi: cuius mysterium iniquitatis iam operatur in diffidentiæ filijs disturbato: dilatetur regnum ecclesiæ tuæ sanctæ numero & merito filiorum, ut in præsenti tuæ dulcedinis prægustationis triumphantis ecclesiæ regno iungantur: & gustato spiritu desipiat omnis caro. Cognoscant quoq; omnes, & singuli, quam magna multitudo dulcedinis tuæ: quam abscondisti timentibus te. Qua prægustatione cor nostrum dilatetur ad currendum uiam mandatorum tuorum indefesse. Quod ut possimus precamur: o pater qui es in cælis. Adueniat regnum gratiæ tuæ, regnum charitatis tuæ, quæ totos nos possideat: qua te super omnia, & in omnibus diligētes: ceteras uirtutes tuas consequamur: ut non regnet peccatum in nostro mortali corpore: sed destruatur corpus peccati, & uitiorum. Vincat superbiam humilitas. Extirpet auaritiam largitas. Pellat inuidiam benignitas. Superet furorem tranquillitas. Eliminet fornicationem castitas. Moderetur gastrimargiam frugalitas. Excitet accidiam feruens mentis uiuacitas. Triūphet in omnibus excellentissima charitas: quatenus iniqui, qui sunt de regno diaboli, iustificentur: & fiant membra ecclesiæ: & ciues regni tui. Adueniat tandem pater noster, qui es in cælis, regnum beatitudinis æternæ: post transitum huius uitæ mortalis, & miseriæ, in quo omnis humanus satiatur appetitus. Rationalis quidem in perfecta summi boni possessione: Sensitiuus in præsentia humanitatis Christi, eiusq; perfecta appræhensione. Naturalis in dotibus gloriæ: ubi uere regnabunt tecum electi tui, per plenissimam uoluntatis concordiam: quo fiet ut nihil assit molestum: nihil absit cupitum: quia tu deus pater noster eris ibi omnia in omnibus. Adueniat quis: ne peccatorum pondere pressi cum impijs iudæis olim regni tui filijs eijciamur foras in tenebras exteriores: ubi erit fletus, & stridor dentium sempiternus. Quod quia in solo Empyreo cœlo præstatur regulariter: adueniat præcamur ad regnum illud habitationis ætheræ: regnum domus tuæ omnibus bonis plenæ. Ciuitas sancta Hierusalem patria nostra, quæ sole non eget: cuius lucerna agnus: cuius portarum seras confortasti: ut perpetua securitate ciues eius firmi: nullo electionis timore trepident: quoniam posuisti fines eius pacem imperturbabilem sine fine. Quæ ut in futuro consequamur: oramus, ut adueniat regnum tuum, quod est Christus, uirga directionis regni tui adueniat quod est nūc in fieri: quia nisi nūc regnet in nobis, ad regnum æternum peruenire non possumus. Extinguat in nobis: regni terreni desiderium: ut mundus hic immundus nobis cum omnibus suis concupiscentijs uilescat; quatenus maiores mundo facti, sola cælestia effectemus. Regnet in nobis Christus sua potentia ad nos infirmos ac debiles roborandos: sua sapientia ad nos insipientes illuminandos: sua

Meditatio circa adueniat regnū tuum.

Alia expositio.

bonitate ad nos flebiles, & afflictos consolandos. ¶ Hanc petitionem de quadruplici regno breuiter exponit dominus Petrus de aliaco. Adueniat idest ad nos ueniat regnum tuum, scilicet sacræ scripturę per ueram cognitionem, ut destruat regnum erroris, & ignorantiæ. Regnum diuinæ gratię per spiritualem inhabitationem: ut destruat regnum peccati, & maliciæ. Regnum uniuersalis ecclesiæ per Christianę fidei declarationem, & exaltationem: ut destruat regnum Antichristi, & falsę synagogæ. Regnum cælestis gloriæ per ęternam præmiationem: ut destruat regnum pręsentis, & futurę miseriæ. Et tantum de illa petitione.

DE VERBORVM FIAT VOLVNTAS tua expositione.

LECTIO LXVIII.

Volũtas dei multiplex non multiplicando rẽ sed significationes termini.

IAT uoluntas tua. ¶ Postquam petitum est bonum cælestis gloriæ, quo in patria beatificamur in præcedenti petitione secunda, secunda sequitur nunc petitio tertia: qua petitur bonum spiritualis gratiæ, quo in uia ad promerendam cælestem gloriam præparamur. Præparamur autem ad hanc promerendam per gratiam nostram uoluntatem diuinæ uoluntati conformantem in uia. Hanc ergo petimus, cum subiungimus: Fiat uoluntas tua. Et primò petitio hæc simpliciter proponitur. Secundò eius perfectio specificatur, cũ additur: Sicut in cœlo, & in terra. ¶ Sed priusquam ad expositionem huius petitionis procedatur: explicanda est significatio huius termini uoluntas dei, qui diuersimode accipitur in scriptura. Vnde magister lib. 1. dist. 45. cap. 7. Sacra scriptura inquit, de uoluntate dei uarijs modis loqui consueuit. Et tamen non est dei uoluntas diuersa, sed locutio diuersa est de uoluntate dei: quia nomine uoluntatis diuersa accepit. Nam uoluntas dei uere, & propriè dicitur, quæ in ipso est, & ipsius essentia est. Et hæc una est: nec multiplicitatem recipit. Hæc magister. Vnde solet uoluntas dei distingui. Primo in uoluntatem beneplaciti, & in uoluntatem signi. Voluntas beneplaciti duplex est. s. uoluntas antecedens, & consequens. Voluntas signi quintuplex est: scilicet prohibitio, preceptum, consilium, impletio siue operatio, & permissio. Illa ergo distinctio ut declarat Ockam in suo primo distinctio. 45. quęst. 1. non est alicuius, quod est realiter in deo, quia in deo non est aliquo modo multiplex uoluntas sicut nec multiplex essentia. Nam in deo non distinguitur uoluntas ab essentia. Sed illæ distinctiones sunt uocabulorum, seu nominum, quæ significant diuinam uoluntatem, quæ deus est: ita ꝙ hoc uerbum, uult, uelle, quando in sacra scriptura attribuitur deo: diuersimode accipitur, ut quando dicitur deus hoc uelle, quandoq; ualet tantum, id est, deus hoc præcepit, uel consulit, uel operatur, uel permittit: quandoq; dicitur hoc uelle, quod sua uoluntate efficit, quod ut fit, uel fiat, placet.

Volũtas dei beneplaciti quid est.

¶ Est ergo uoluntas beneplaciti ipsa diuina essentia sibi in aliquo complacens ut sit, uel ut fiat. de qua apostolus. Vt probetis, quæ sit uoluntas dei bona, & beneplacens, & perfecta. Vbi glo. Voluntas dei dicitur, uel (Rom. 12.)

qua uult quæ in deo est, siue id quod uult. Hic accipitur dei uoluntas, qua uult, quæ beneplacitum dei, siue dispositio appellatur. Hæc glo. Hæc uoluntas dei, ut ait Aug. 3. de trin. c. 4. & alijs capitulis, ut magister colligit dist. qua supra, est prima, & summa causa omnium specierum, atq; motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori, atq; intelligibili aula summi imperatoris egrediatur, secundum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur, quod uult dei omnipotentis sapientia, quæ pertingit a fine usq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter, & non solum facit ea, quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittūt: sed etiam ea, quæ propter raritatem, & insolitum euentum mira uidentur, quorum nihil fit sine uoluntate dei: licet plerisq; non apparet. Itaq; non nisi dei uoluntas causa prima est sanitatis, & ægritudinis: præmiorum, atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum. Hæc sola est, unde ortum est quicquid est: & ipsa orta non est, sed æterna. Quod uerò hæc uoluntas beneplaciti distinguitur in antecedentem, & consequentem, non sic intelligendum est: quod sicut in nobis est una uoluntas, seu uolitio præcedens actum, & alia consequens actum quo complacet in actu: quod ita sit in deo. Non enim est talis multiplicitas in deo: sed quicquid est ibi: omnibus modis essentia uel relatio, aut constitutum ex his. Et ideo hæc multiplicitas est nominis ut dictum est. Vnde eadem uoluntas in deo est antecedens, & consequens. Dicitur tamen nunc antecedens: nunc consequens respectu alterius, & alterius. ¶ Voluntas beneplaciti antecedens est uoluntas diuina dans alicui antecedentia, unde pōt consequi aliquid, uel operari: parata coagere si ille uelit cum præcepto uel consilio exequendi. Et sic dicitur antecedenter uelle aliquid: quando ad id agendū, uel consequendū dat alicui necessario requisita paratus illi coagere &c. Gratia exempli. Diuina uoluntas antecedenter uult petrum mereri, quando dat petro lib. arbi. atq; gratiam. Addit etiam præceptum aut consilium, ut mereatur, paratus sibi cooperari ad actum meritorium: in hoc enim diuina uoluntas non quasi per se, & immediate fertur super operationē meritoriam, sed quasi mediate, & antecedēter: quia immediate fertur in ea antecedentia meritū donando ea, sine quibus non meretur, uel ordinata ad meritum: ut sunt li. arbi. gratia præceptū, aut consilium. Dicuntur ergo operationes meritoriæ a deo uolitæ antecedenter etiam prius, quam fiant: immo ēt si non fiant: ex eo solū: quod efficaciter uult ea, quæ antecedunt actū meritoriū: Per hoc: quod dicitur uoluntas diuina (quod proprie accipitur pro actu diuinæ uoluntatis, qui est realiter essentia diuina, & deus) excluditur uolūtas signi. Dicitur dās alicui āncedētia: per hoc excluditur uoluntas beneplaciti cōsequēs. Licet. n. uoluntas tā āns quā cōsequēs est uolūtas beneplaciti, & ita diuina essentia: ipsa tñ nō dicitur absolute uoluntas: sed in ordine ad aliquod uolitū immediate, aut mediate. Respectu uoliti immediate est uoluntas consequēs, respectu uoliti mediate āns. Vnde in casu posito essentia diuina dicitur uoluntas beneplaciti cōsequens respectu li. arbi. petri, ac gratiæ sibi infusę: & præcepti aut consilij de agendo meritoriæ: sed respectu actus meritorij nondū inesse positi dicitur uoluntas āns. Dicitur cū consilio, uel præcepto: ad excludendū operationes uitiosas, & peccata, quæ deus non uult āncedenter, licet dedit libe. arbi. naturalia, & potentias quibus perficiuntur, quia nō adiecit præceptū, uel cōsiliū de agendo male, aut peccando, sed magis de opposito. i. non peccando. Ideo illas operationes malas non uult uoluntate beneplaciti antecedenter. Dicit ultimo parata coagere si uelit: per hoc excluditur factū Abrae, quia dñs nō uoluit eū offerre suū filiū antecedenter, licet id præceperat ei, & dedit ei naturalia, quibus posset filiū immolare, quia nō paratus fuit ei coopari. Lo-

Auguſt

co cuius particule quidā dicunt, sine manifestatione oppositi eius, quia pręcepit, & redit in idem. ❡ Voluntas beneplaciti consequens est uoluntas diuina sibi efficaciter in esse alicuius cōplacens: ipsum diligendo esse, aut producendo seu conseruando. Dicitur ipsum diligendo esse, propter uoluntatem diuinam respectu suijpsius & personarum in diuinis. Non enim uoluntas, quæ est essentia diuina, omnibus modis seipsam, uel personas producit, aut conseruat, licet seipsam, uel personas uelit. Dicitur producens, aut cōseruans propter uoluntatem diuinam consequentem respectu creaturæ, quoniam uolendo omnem creaturam in esse producit, aut productam conseruat. Hac uoluntate immediate fertur in uolitum. Et sic dicitur deus uelle omne positiuum. Sine hanc uoluntate nihil fieri potest in mundo, quia ut dictum est, ipsa est prima, & summa causa omnium causabilium. Hæc etiam uoluntas beneplaciti consequens semper impletur. De hac.n.dr in psal. Omnia quæcunq; uoluit dominus fecit in cœlo, & in terra. Quod etiam ratione ostenditur, nam ꝙ aliquis effectus non fit, ab aliqua causa hoc contingit. Aut quia causa illa non habet sufficientem potētiam ad producendum illum effectum, sicut homo non potest producere angelum: quia ad hoc non habet uirtutem actiuam. Aut quia ab alio impeditur in causando, sicut ignis non comburit stupam propter obstaculi prohibentis interpositionem. Aut quia dependent in agendo ab alia causa requisita ad agendum, quæ secum non cōcurrit, sicut ignis in camino ignis non egit in pueros, quia deus subtraxit suam causalitatem, quæ requiritur in actione cuiuslibet creaturæ. Aut quia causa ipsa mutatur in se antequam producat effectum: sicut homo nō semper facit, quæ facere instituit, quia antequam faciat, mutat propositum faciendi. Nullo horum modorum impediri potest diuina uoluntas, quin fiat id, quod facere uult. Ipsa enim est causa uere omnipotens, quapropter nulla potest ei deesse causalitas requisita ad fieri cuiuscunque. Si enim aliqua talis deesset: iam non esset omnipotens. Similiter ex eodem: a nulla causa potest impediri, quin agat, quod efficaciter agere uult. Nam quia omnipotens, potest tollere omne impedimentum, si essent. Si enim non posset: deesset sibi potentia ad tollendum obstaculum. Ex eodem impediri non potest per defectum causæ coagentis, quia quamuis cum Deo in multis actionibus concurrant causæ secundæ, sicut in sol ad illuminandum aerem, ignis ad producendum calorem. Potest tamen sua omnipotentia sine omni causa secunda producere quemlibet effectum. alioquin sibi deficeret potentia supplendi causalitatem causæ secundæ. Nec propter quartum omittitur; quod uult fieri, quia est simpliciter immutabilis, quapropter quicquid uult pro tpe ab ęterno uoluit, ideo pro tpe, pro quo fieri uult, immutabiliter fit. Simili modo deduci pōt, ꝙ quicquid nō uult fieri, nō fit: adiuncto, ꝙ est causa mere libera in agēdo, & causa uniuersalissima concurrens ad productionem oium productorū. Ea propter nulla creatura potest aliquem effectum ꝓducere: nisi dei uoluntas assit, & cōcurrat libere in agendo. Hunc cōcursum cū subtrahit, qđ facere pōt, dū uult, quia libera in agēdo: nihil fieri pōt a creatura: & per cōsequens nō fit, quod deus nō uult fieri. Non aūt sic est de uolūtate dei beneplaciti antecedēte. Illa.n. non semper adimpletur, nam manifestū est, ꝙ deus dat cuilibet naturalia, quibus potest facere actū meritoriū. Similiter & gratiam, si non ponit obicem: paratus est etiam coagere cuilibet ad actum meritoriū. Dat etiā pręceptū, & consilium, ut exequatur, & tamen non quilibet facit actum meritorium. Sed multi elici int actus demeritorios contra uoluntatem diuinam antecedentem. ❡ Voluntas signi est creatura aliqua, siue effectus diuinę uoluntatis significans uel

Volūtas beneplaciti cōsequens qđ est.

Quō semper ipleatur impedibiliter.

D.Thom. 9.

Damasc. August.

D

E

ficans uel manifestans nobis diuinam uoluntatem. Sæpe enim signa nominantur nominibus signatorum, sicut eleemosyna impensa pauperi, uocatur misericordia, uel pietas. Vnde dicimus ille fecit magnam misericordiam, uel pietatem huic pauperi, quia eleemosyna exterior pauperi data signum est misericordiæ, & pietatis in alio dantis: sic testamentum, siue codicillum uocamus ultimam uoluntatem: quia signum est uoluntatis ultimæ testatoris. Vnde magister ubi supra. Aliquando secundum quandam figuram dicendi, uoluntas Dei uocatur, quod proprie non est uoluntas eius, ut præceptio, prohibitio, consilium, permissio, & operatio. Ideoq; pluraliter aliquando uoluntates Dei pronunciat, ut in psal. Magna opera domini exquisita in omnes uoluntates eius, cum non sit nisi una uoluntas Dei, quæ ipse est. Ita etiam idem Propheta propter multos effectus misericordiæ, & iustitiæ pluraliter dicit. Misericordias domini in æternum cantabo. Et alibi. Iustitię domini rectę lætificantes corda. Cum tamen in Deo una sit misericordia: una iustitia, & una eademq; sit misericordia, quæ iustitia: s. diuina usia. i. essentia: Ideo autem præceptio, prohibitio &c. cum sint multa, unumquodq; tamen eorum dicitur uoluntas, quia sunt signa diuinæ uoluntatis. Quemadmodum signa iræ dicuntur ira: & signa dilectionis, dilectio appellantur. Et secundum hanc figuram dicendi non est falsum, quod dicitur. Sed uerum, quod dicitur, sub tropo nubilo obumbratur: & secundum hos tropos diuersæ uoluntates dicuntur: quia diuersa sunt illa, quæ per tropum uoluntates Dei dicuntur. Hæc magister. ¶ Hæc autem uoluntas signi etiam non semper impletur: maxime illa, quæ est præceptio, prohibitio, & consilium. Nam Deus præcepit omnibus seruare legem. Constat autem multos contra legem ambulare, & uiolare præcepta: nec tamen ex hoc arguitur impotentia in Dei uoluntate, quia non uult dominus efficaciter ut omnes suis mandatis obtemperent, quia si sic uellet, indubitanter omnes mandata eius obseruarent. Sed secundum hoc uelle dicitur: quia illud fieri præcepit, determinãs se cooperaturum omnibus id facere uolentibus, neminem tamen cogit ad id faciendum. Et secundum hoc nihil aliud est dicere uoluntatem Dei signi non adimpleri, nisi quod dei præcepta non adimplētur. Et similiter nihil aliud est dicere aliquid fieri contra uoluntatẽ dei, nisi quia aliquid fit contra prohibitionem dei: sed contra uoluntatem signi, quæ est operatio, uel permissio: nihil fit. Nam eo ipso, quod operatio est, ipsa operatio impletur. Similiter eo ipso, quod est permissio, id impletur, & fit, quod permittitur. Si enim non fieret, nec diceretur operatio dei, nec permissio, & ita nec uoluntas dei. Et secundum hoc exponitur, & intelligi debent scripturæ, sicut illud apostoli. Deus uult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem ueritatis uenire. quod intelligendum est uoluntate antecedente, quod est dictu. Deus uult omnes homines saluos fieri antecedenter, quia dedit omnibus hominibus liberam uoluntatem, qua se uertere possunt in bonum. Adiecit legem, & consilia, ut secundum illas regularent suas operationes, paratus dare omnibus suam gratiam, ut efficaces sint in bene, & meritorie operando: & potentes resistere malis inclinationibus, ac suggestionibus quibus omnibus homines ordinantur ad salutem. Vult ergo omnes homines saluos fieri antecedenter, pro quanto facit, quod in se est: dirigendo homines ad salutem. Sic exponit Dam. lib. 2. cap. penul. Beatus uero Aug. ait, quod Apostolus non uult dicere, quod Deus uelit omnes saluari, sed quod nullus hominum saluatur, nisi per Dei uoluntatem. Et est talis modus loquendi, sicut in una ciuitate esset tantum unus magister, qui doceret pueros illius ciuitatis: tunc dici posset: quod magister talis doceret omnes pueros ciuitatis. Non quia omnes pueri a tali

Voluntas signi quid sit, dicitur pluraliter uoluntas signi.

Voluntas signi nō semper impletur.

1. Timo. 2.

Damasc.
August.

magistro docerentur, sed quia nullus doceretur, nisi per eum. Eandem sententiam ponit B. Aug. in epistola ad Vitalem di. Sicut illud, quod dictũ est, omnes in Christo uiuificabuntur, cum tamen multi æterna morte punientur, ideo dictum est, quia quæcunque uitam æternam percipiunt, non percipiunt nisi in Christo. Ita quod dictum est, omnes homines saluos fieri, ideo dictum est, quia omnes homines, qui salui fiunt, nisi Christo uolente salui non fiunt. Sunt & aliæ expositiones: sed istæ sufficiant. ¶ Istis præmissis procedo ad expositionem huius petitionis. Fiat uoluntas tua, primò de uoluntate beneplaciti, deinde uoluntate signi. Quoad primum hac petitione, ut dicit beatus Cyprianus, non petimus, ut Deus faciat, quod uult, sed ut nos facere possimus, quod Deus uult, supple nos uelle. Nam quis obsistit: quo minus, quod uelit, faciat: sed quia nobis diabolus obsistit, quo minus per omnia noster animus atque actus deo obsequatur, oramus, & petimus, ut fiat in nobis uoluntas dei, quæ ut fiat in nobis, opus est dei uoluntate, id est ope, & eius protectione, quia nemo suis uiribus fortis est: sed dei indulgentia, & misericordia tutus est. Et rectè post petitionem regni dei, qđ est finis noster, petimus nostrę uoluntatis conformitatem: tanquam medium ad hunc finem perueniendi, quia tantum hanc habentibus pax regni nunciatur ab angelis. In hac sacratissima Natiuitate, qua hæc scribimus Anno 1510. canentibus. Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Bona est nostra uoluntas, dum fuerit conformis diuinæ uoluntati. Quia enim diuina uoluntas ex seipsa recta est, & suipsius regula, quoniam summa est, & æterna, nec regulam habet cui se conformet: ut sit recta, superiorem, aut priorem, ipsa & sui, & omnis rectitudinis, ac iustitiæ regula est, ideo obliqua, & non recta esse non potest. De hoc uenerabilis Hugo de S. Victore lib. 1. par. 4. ita ait. Prima rerum omnium causa uoluntas est creatoris, quam nulla præcedens causa mouit: quia æterna est, nec subsequens aliqua confirmat, quia ex semetipsa iusta est. Neq; idcirco iustum uoluit, quia futurum iustum fuit, qđ uoluit, sed quod uoluit, idcirco iustum fuit, quia ipse uoluit. Suum. n. ac proprium uoluntatis eius est iustũ esse, quod est: & ex eo, quod in eo est iustum, iustum est, ꝙ ex eo est iustum, quoniam secundũ eam iustum est, quod iustũ est, quod utiq; iustum non esset, si secũdũ eam non esset. Cũ ergo quæritur, quare iustũ est, quod iustum est, conuenientissimè respondet, quoniam secundũ uolũtatem dei est, quæ iusta est. Cum ergo quæritur: quare, & ipsa dei uoluntas iusta est. Hoc sanius respondetur, quoniam primæ causæ nulla causa est, cui ex se est esse, quod est. Hæc enim sola est, unde ortũ est, quicquid est, & ipsa non est orta, sed æterna. Hæc Hugo. ¶ Omnis ergo iustitia, & rectitudo rationalis creaturæ consistit in conformitate ipsius ad dei uolũtatem. Obliquitas verò, & iniustitia creaturæ rationalis ex difformitate uoluntatis eius ad uoluntatem diuinam consurgit, sicut docet B. Aug. super psal. dicit. Isti sunt recti corde: qui in hac uita sequuntur uoluntatem dei. Volũtas dei est aliquando, ut sanus sis, aliquando, ut ægrotes. Si quando sanus es, dulcis est tibi uoluntas dei, & quando ægrotas, amara est tibi, non es rectus corde: quia non uis uolũtatem tuam dirigere ad dei uolũtatem: sed uis dei uoluntatem curuare ad tuam. Illa recta est, tua curua, tua dirigenda est ad illam, ut ad regulam, non illa curuanda est ad tuam. Iustitia ergo nostra in hoc consistit, ut nostra uolũtas infirma, de se non recta, conformetur diuinæ uoluntati tanquam suæ regulæ, cui conuenit essentialiter esse rectam. Huic: quia angeli quidam se difformarunt, deiecti sunt a loco uoluptatis, lucis, lætitiæ, & amœnitatum ad loca pœnarum miseriæ, & tenebrarum. Ideò ne & nobis ab hac inobliquabili uoluntate declinantibus pareatur locus caliginis, & ge-

August.

Cyprianus. G

De uoluntate beneplaciti & uoluntate signi.

Hugo. I

H

Omnis iustitia, & rectitudo creaturæ rationalis consistit in conformitate nostræ uolũtatis cũ uoluntate Dei.

henna, oramus. Fiat uoluntas tua. Quia uerò cęteri angelorum diuinam uoluntatem, eiusque beneplacitum intuentes, se illi libere conformarunt: ne ab illa curuari possent: sed in ipso perpetuò solidarentur: cōfirmati sunt, & stabiliti in beatorum patria. Ideo quia & nos, in illam uenire cupimus, post petitum regnum, quod est sanctorum patria: orantes subiungimus: Fiat uoluntas tua. Hunc orandi modum nedum uerbo magister noster docuit: sed facto suo exemplauit. Vnde B. Cyprianus. Deus infirmitatem hominis, quam portabat, ostendens ait. Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, ut non uoluntatem suam, sed Dei facerent, addidit dicens. Veruntamen non quod ego uolo, sed quod tu. Et alio loco dicit. Non descendi de cœlo, ut facerem uoluntatem meam, sed eius, qui me misit. Quod si filius obediuit: ut faceret patris uoluntatem: quantò magis seruus obedire debet: ut faciat uoluntatem dei: sicut in epistola sua, Iohannes quoq; ad faciendum dei uoluntatem hortatur, & instruit dicens. Nolite diligere mundum &c. Et sequitur. Mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem dei, manet in æternum: quomodo & Deus manet in æternum. Qui ergo in æternum manere uolumus: dei, qui æternus est: uoluntatem facere debemus. Hæc Cyprianus. Si ergo filius, cuius uoluntas curuari non potuit, ut puta confirmata, & impeccabilis orauit. Pater non mea, sed tua uoluntas fiat, quid faciet miser peccator, cuius uolūtas instabilis, & peccabilis, multisque retiaculis peccatorum inuoluta, quam trahit mundus, suggerit diabolus, concupiscentia inclinat ad se difformandum diuinæ rectissimæ uoluntati? Nihil certe utilius, uel fructuosius fieri poterit, q̄ tota mente, animo, & corde ad patrem orare, qui in cœlesti residet gloria. Fiat uoluntas tua: ut quod tu nos uis facere, faciamus: quod tu prohibes, caueamus: quod tu consulis, impleamus: quod tu uis, uelimus. Sicq; tuæ uoluntati iustissimæ semper, & in omnibus nos conformemus.

I Sed pro pleniori huius petitionis intellectu quæritur. Vtrum teneamur nostram uoluntatem diuinæ uoluntati in omnibus conformare. Et uidetur, q̄ non, quia non tenemur intellectum nostrum diuino intellectui conformare, alioquin habens opinionem falsam, peccaret, quia discordaret ab intellectu diuino, quo in nullo errare potest, ergo a simili, nec tenemur uoluntatem nostram diuinæ uoluntati conformare. Ad oppositum. Voluntas creata tenetur se conformare suæ regulæ, sed uoluntas diuina est regula cuiuslibet uoluntatis creatæ, ergo quælibet uoluntas creata tenetur se conformare uolūtati diuinæ. Ad hoc dubiū doctores uariè r̄ndet, ut recitat Alex. de Ales par. 1. q. 41. & post eum S. Bona. q. ulti. primi senten. Plus in modo loquendi, quam in re ipsa differentes. Ideo præmitto quasdam distictiones, secundum quas ponentur conclusiuæ responsiones. Notandum igitur, q̄ uoluntas nr̄a potest conformari uoluntati diuinæ. In uolito, uolendi actu, uolendi modo. In uolito: quando uult rem illam, seu opus quam, uel quod uult deus. In uolendi actu, quando uult illud, quod deus uult eam uelle: quando. s. habet actum conformem actui diuinæ uoluntatis, licet non illud uelit quod Deus uult. Gratia exempli. Deus uult bonum filium honorare patrem, quem tamen deus non uult honorari. Vult enim deus filium uelle necessitatem patris releuare, ut puta infirmitatem, uel paupertatem, licet deus patrem uelit esse infirmum & pauperem. Similiter deus uult quemlibet diligere omnem proximum suum uolendo sibi uitam æternam, cum tamen deus non uelit illi, proximo. s. præscito uitam æternam. Diligens ergo sic proximum, conformat se uoluntati diuinæ non in uolito, quia non in uita æterna, sed in actu uolendi, quia habet actum conformem actui diuinæ uoluntatis, uult ei,

Cyprianus.

Vtrū homo tenetur suā uolūtatē diuinę uolūntati in omnibus conformare.

Alexan.
S. Bona.

Volūtas nostra cum diuina pōt eē triplex.

ſicut Deus uult eum uelle. In modo uolendi: quin uult ex ſimili charitate, & propter eundem finem, quo deus uult. Sic qui uult aliquid, quod deus uult,& quod deus uult eum uelle: non tamen propter eundem finem, id eſt non propter deum. (Nam propter ſeipſum deus uniuerſa operatur, ut dicitur Prouer. 16.) conformat ſe diuinæ uoluntati in uolito, & in actu uolendi: non tamen in uolendi modo. ¶ Secundò notandum quòd quælibet dictarum uoluntatum poteſt eſſe actualis, uel habitualis. Actualis,ut quando elicit actum, ſcilicet uelle id, quod deus uult, uel quod deus uult eam uelle, aut cum circunſtantia, & eo modo, cum quibus, & quomodo deus uult. Habitualis quando actu non elicit uelle, uel nolle:habet tamen in ſe habitum inclinantem ad eliciendum. Et ille habitus inclinare poteſt mediate, uel immediate. Immediate, ſicut habitus genitus ex particularibus actibus uolendi hoc, uel illud. Sicut ex actibus uolendi abſtinere a ſuperfluis frequentatis, generatur habitus temperantiæ, qui immediate inclinat ad uolendum uiuere temperate tanquam ad actum proprium. Mediate autem habitus inclinat:qui inclinat mediate actu proprio. Sicut habitus principij mediante actu proprio inclinat intellectum ad actum concluſionis, ut eſt habitus, quo generaliter complacet uoluntati, quicquid complacet uoluntati diuinæ. Hic enim non inclinat immediate ad omne uolitum a deo. Præſupponit enim cognitionem,qua ſciatur hoc eſſe uolitum a deo,& mediante illa inclinat ad actum uolendi uolitum tale a deo. Nam ille habitus primò inclinat ad uolendum generaliter omne uolitum a deo tanquam ad actum proprium. Iſte autem actus uolendi omne uolitum a Deo, concurrente cognitione; quòd hoc particulare eſt uolitum a Deo, inclinat ad uolendum illud particulare: quia uolitum a Deo. ¶ His præmiſſis eſt propoſitio prima. Non oportet uoluntatem uiatoris ſe conformare diuinæ uoluntati in omni uolito, uolendo quodlibet uolitum a deo actualiter, immo quandoque tenetur ſe non conformare. Prima pars patet, quia non ſemper tenetur ſcire, uoluntatem dei beneplaciti conſequentem. Hæc eſt enim uoluntas Dei quoad uolitum, dicente apoſtolo ad Roma. undecimo. Quis cognouit ſenſum domini? Quod autem non tenetur ſcire, non tenetur uelle, cum uelle præſupponat cognoſcere, immo poteſt quandoque meritorie oppoſitum uelle, id eſt hoc uelle, quod deus non uult. Sicut de Dauid legitur. 2. Regum 7. quòd uoluit ædificare templum domino, quod tamen dominus noluit per ipſum: ſed per filium ſuum Salomonem ædificare,& tamen uoluntas Dauid bona fuit, & recta. Vnde tertio Regum octauo habetur. Dixit dominus ad Dauid: quòd cogitaſti in corde tuo ædificare domũ nõi meo: bñfeciſti, hoc ipſum mẽte ptractans. Verumtñ tu nõ ædificabis mihi domũ: ſed filius tuus. Itẽ B. Aug. in Ench. c. 100. Aliqñ bona uoluntate hõ uult aliquid, qđ deus nõ uult, ẽt ipſe bona multò amplius, multoq; certius uolũtate, tanq̃ ſi bonus filius prẽm uelit uiuere, quẽ deus bona uolũtate uult mori. Et rurſus hoc fieri põt, ut hoc uelit homo uoluntate mala, qđ deus uult bona; uelut ſi malus filius uellet mori prẽm, uelit hoc ẽt Deus. Et ſequit̃. Nã deus quaſdã uolũtates ſuas bonas ipler p malorũ hominũ uolũtates malas. ſicut p iudæos maliuolos bona uolũtate patris Xps pro nobis occiſus eſt. Præterea ſi deus præcipiat alicui, ut non uelit ab eo uolitum, ut ſi deus uelit patrem meum mori,& præcipiat mihi, ut uelim patrem meum uiuere. In hoc caſu, qui impoſſibilis nõ eſt teneor me conformare diuino præcepto,& non diuino uolito, ut infra patebit, ẽt ſi cõſtat mihi de uolito. Secunda pars patet: quia ſtat quòd deus præcipiat homini aliquid uelle, quod ipſe non uelit, quo modo præcepit diligere proximum uolendo ſibi

Volũtas poteſt eẽ actualis, uel habitualis.

L

Rom. 11.

2. Reg. 7.

3. Regum 8.

Auguſt.

salutem, quem præsciuit ad damnationem. In quo casu homo tenetur uelle salutem proximo, in qua uoluntate non conformat se uolito diuino: ergo M tenetur se non conformare diuino uolito in casu. ¶ Ex illa propositione sequitur, quod diuina uoluntas beneplaciti non est regula sua conformare nostram uoluntatem regulans, ut sit bona. Patet per beatum August. ubi supra August. in Enchi. Bonæ uoluntati dei pietas potius consonat, quamuis alius uolentis, quam huius idem uolentis, impietas tantum interest quid uelle homini: quid deo congruat, & ad quem finem suam quisq; referat uoluntatem: ut aut probetur, aut improbetur. Hic aperte ostendit Aug. quod non semper probatur uoluntas hominis conformis uoluntati dei in uolito, neque reprobatur semper uoluntas difformis, quia quandoq; aliquid congruit uelle deo, & aliud congruit uelle homini. Similiter in eodem uolito a deo, & homine quandoq; in alium finem refertur huiusmodi uolitum a deo, in alium ab homine, propter quod quandoq; uoluntas conformis diuinæ uoluntati reproba est: & difformis iusta. Item in habentibus intellectum, & uoluntatẽ unum non regulat aliud, nisi inquantum imponit, uel proponit sibi quid, & qualiter uelle, & agere debeat. Sed uoluntas diuina beneplaciti consequens: cum non semper in nobis innotescat, etiam dum innotescit, non semper imponit nobis quid uelle, uel agere oporteat, ergo non est regula nostram uoluntatem regulans. Illa ergo uoluntas dei nostram uoluntatem regulat: qua nobis innotescit; quid, & qualiter nos uelle oportet. Et hæc est præceptum, uel consilium quo nobis innotescit, quid, & qualiter nos uelle deus uelit. Tunc enim recta est nostra uoluntas: quando id, & taliter August. uolumus quod, & qualiter deus uult nos uelle. Et conformitatem ad hanc dei uoluntatem denotat Aug. in de libe. arbi. cum dicit quod etiam lex naturalis ex hoc recta est, quia conformat se diuine uoluntati. Sic enim omnis iustitia, & omnis rectitudo legum humanarum descendit a prima rectitudine: quæ est uoluntas dei: & consistit in conformitate sua ad diuinam uoluntatem. dum scilicet est talis, qualem eam uult esse diuina uoluntas. ¶ Secunda propositio. Non tenetur uoluntas uiatoris se conformare habitualiter immediate uoluntati diuinæ in uolito. Patet propositio sicut præcedens, quia habitus immediate inclinans ad uolendum aliquid, præsupponit cognitionem uolendi. Non autem tenetur homo cognoscere uolita diuina, ergo nec tenetur habere habitum inclinantem particulariter, & immediate ad illa uolita. præterea potest habere actum contrarium uoluntatis: ut deductũ est meritorie alicuius uoliti a deo: ergo etiam habitum contrarium, & per consequens non habere habitum conformem, cũm contraria simul stare non possunt, & quicunq; potest habere unum contrariorum sine peccato: non tene- N tur habere reliquum. ¶ Tertia propositio. Voluntas cuiuslibet uiatoris ad aliqualem dei notitiam attingere potentis rationis usum habentis, tenetur se conformare habitualiter mediate uoluntati diuinæ beneplaciti, quantum ad uolita per ipsam. Patet, quia in omni homine usum rationis habente debet esse talis uoluntas habitualis, qua sibi in genere placet, quicquid deo placet, licet in particulari nec sciat, quicquid deo placeat, ergo propositio uera. Consequentia nota. Antecedens probatur. Nam quilibet hominum tenetur habere cor non prauum, sed rectum. Cor autem re- August. ctum est cor uolens omnia, quæ uult deus. Vnde Aug. super illud psal. Non adhæsit mihi cor prauum: ait. Cor prauum est cor non rectum. Rectum autem cor hominis dicitur, qui omnia, quæ uult deus, & ipse. Et glo. super eodem uerbo dicit. Cor prauum, cor tortum, quod habet, qui non uult omnia, quæ uult deus. Hoc autem non potest intelligi de uoluntate actuali, aut ha-

bituali

bituali immediate inclinante ad uolẽdum, quod deus uult, ut patet ex duabus præcedentibus propositionibus, ergo intelligitur de uoluntate habituali mediate inclinante. ¶ Quarta propositio. Voluntas uiatoris tenetur se conformare uoluntati diuinæ beneplaciti in particulari cognitæ: nisi reuelatio, aut præceptum dei ipsam ad oppositum obligaret. Probatur illa propositio, quia impossibile est uoluntatem uelle antecedens, & non uelle consequens scitum esse tale: cum non possit opposita simul uelle. Oppositum autem consequentis semper repugnat contradictorie antecedenti. Sed uolens habitualiter omne uolitum a deo, uult antecedens ad quodlibet particulare uolitum, cum quælibet uniuersalis inferat suam particularem, ergo uolens uniuersalem, omne. s. uolitum a deo, uult etiam hoc uolitum a deo scitum esse tale. ¶ Et nota, ꝙ habitus, & habitualiter non accipitur hic proprie pro qualitate genita ex actibus frequẽtatis, sed largius pro omni dispositione uoluntatis, quæ parata est uelle actualiter obiectum sibi sufficienter præsentatum. Nam uoluntas antequam habuisset actum uolendi omnia, quæ deus uult, siue hoc particulare uolitum a deo, tenetur habitualiter hoc uelle, & tamen non tenetur habere qualitatem ex actibus genitam, cum nullus actus præcessit. ¶ Dicitur notanter in propositione, non actualiter: qa posset uoluntas appræhenso aliquo a deo uolito non esse deliberata, aut distracta circa alia. Posset etiam suspendere actum suum, & pręcipere intellectui, ut magis deliberaret. Nam actus præuenientes deliberationem, non sunt in hominis potestate, ideo ad illorum moderationem subitam homo non obligatur. ¶ Concessum etiam est humanæ infirmitati, ut dicunt doctores: si euenit aliquid triste, & pęnale motu quasi subito, & naturali: illud nolle, & quasi disconueniens refugere. Cum autem ratio accedit, & ꝙ huiusmodi euentus causa est diuina uoluntas attendit, tunc uoluntate talem deliberatam cognitionem consequente, tenetur se conformare uoluntati dei uolendo illud triste, & pęnale. Vnde beatus Aug. Si qui recto sunt corde, quandoq; corde mortali priuatim aliquid uelint, quod suæ causæ negocio, uel præsenti necessitati conuenit, tamen quam cito intellexerint, aut cognouerint deũ aliud uelle, præponunt uoluntatẽ oĩpotentis suæ uolũtati infirmæ: & uoluntatem dei uoluntati hominis. Vnde homo Christus ostendit quandam priuatam hominis uoluntatem patri, dicens. Si fieri potest, transeat a me calix istę. Hæc humana uoluntas erat proprium aliquid, & priuate uolens. Sed quia rectum corde uoluit esse hominem: & quicquid in eo aliquantulum curuum esset, dirigere ad Deum, qui semper rectus est, subdit. Veruntamen non quod ego uolo, sed quod tu vis pater. ¶ Dicitur etiam nisi reuelatio, aut præceptum dei &c. quia posset Deus reuelare Petro: ꝙ non uellet eum uelle mori patrem, quem tamen deus ipse uellet mori. In quo casu teneretur Petrus uelle patrem suum non mori, licet sciret Deum ipsum uelle mori. ¶ Dicitur notanter in particulari cognitæ: quia ut supra dictum est, potest bonus filius patrem suum uelle uiuere, quem deus uult mori, dum ignorat hanc dei uoluntatem. Vnde licet pater grauissima laboret, ac desperata infirmitate, adhuc filius potest uelle patrem uiuere. Potest etiam uitæ remedia quærere medicorum opere, & alijs licitis uijs, tum quia nulla infirmitas est euidens signum: ꝙ deus uelit patrem mori, qui potest etiam mortuos resuscitare, & uocat ea, quæ non sunt, sicut ea, quæ sunt. Sępe enim dubitare potest filius, an deus uelit patrem suum mori, ad minus pro illo, uel isto instanti. Ideo donec mortuus non fuerit, remedia longioris uitæ licite quærere potest. Et sic suo modo in alijs potest quilibet quærere diffensionem, ac refugium contra insidiantes, oppugnantes, opprimẽ-

August.

tes, licet deus uelit eum sic tentari, & damnificari, quamdiu ignorat, utrum deus hoc uelit, aut quamdiu, & usquequo hæc uelit, semper tamen manere debet habitualis illa conformitas uoluntatis mediata, de qua loquitur propositio tertia: ut semper sit paratus animo patienter ferre, si nosset deum

P hæc simpliciter uelle. ¶ Sed hic quæri potest, per quid nobis innotescere potest uoluntas dei beneplaciti, & consequens. Respondetur, quod duobus modis possumus certe cognoscere deum aliquid uelle nunc esse, uel fuisse, uel futurum fore. Vnus est diuina reuelatio. Sic certe prophetæ nouerunt præterita, præsentia, & futura. Sic Moyses nouit mundi creationem, quam posteris descripsit, quæ longe fuit præterita. Sic Petrus nouit precium, quod fraudauit Ananias consentiente Saphyra. Sic Heliseus propheta nouit Giezi tenere uestes, quas Naaman dederat, & munera. 4. Reg. 5. Sic nos certe credimus futurum iudicium, Antichristi persecutionem: & mortuorum resurrectionem. Alio modo cognoscitur hæc diuina uoluntas ipso facto, aut operatione. Cum enim diuina uoluntas omnium rerum existentium est autor, & nihil omnino fieri potest eo nolente, eo ipso, quod aliquid fit, uel factum est, certe noscimus Deum hoc fieri, uel factum esse uoluisse. Et hæc notitia tantum extendit se ad præterita, & existentia: non ad futura. Vnde certi sumus, quod quæcunque circa nos fiunt: siue prospera, siue aduersa: ut abundantia temporalium in frumento, & uino: diuitiarum affluentia, corporum sanitates, honorum sublimationes. Similiter & hominum clades, guerræ, pestes, terrarum depopulationes, paupertates, ærumnæ, amicorum interitus, & similia, omnia deo uolente, & faciente hæc fiunt, ut supra tactum est. ¶ Ex quo sequitur, quod in omnibus supradictis ita tenemur nostram uoluntatem diuinę conformare uoluntati, ut omnia hæc dũ fiunt: seu accidunt, nobis placeant: eaque sic fieri uelimus tanquam uolita a deo sua rectissima, & iustissima uolũtate. Hoc etiam docemur Eccl. 39. Benedicite dominum in operibus suis. Et dicetis in confessione. Opera domini uniuersa bona ualde. Opera enim domini exquisita sunt in omnes uoluntates eius. Et iterum in psal. Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Super quo Aug. Nunquid solum, quando tibi benefacit, quando abundant temporalia, multum frumenti uini, & olei, auri, & argenti: pecorum, domorum, tunc benedices? Non: sed in omni tempore: ergo & tunc, quando illa secundum tempus, & secundum flagellum dei turbantur, auferuntur, & minus nascuntur, & iam nata dilabuntur, & exinde sequitur egestas, labor, & dolor, ac tribulatio, tunc qui cantas: benedicam domino in omni tempore: benedic, & quãdo illa tollit: quia ille dat, & ille tollit: sed seipsum a benedicente non tollit. De illis uero, qui se non conformant diuinæ uolunati, dicit propheta. Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. super quo glo. laudabit te o Deus, cum benefeceris ei: & solum in prosperis, & blasphemat in aduersis. Non dicit, qui talis est, ut sanctus Iob. Si bona suscepimus de manu domini, mala cur nõ sustineamus? Et iterum. Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit: ita factum est: sit nomen domini benedictum. ¶ Sed dicis: ergo R placere debet incendium, & ita non erit extinguendum, dum in domo, uel in ecclesia oritur, nec muniendus est locus contra hostium insultus: nec defendenda patria: sed nec instituendæ processiones: ac orationes publicæ ad Deum fundendæ sunt tempore pestilentiæ, & guerrarum, quod est contra usum ecclesiæ. Si enim tenemur illa uelle: non sunt nolenda: & ita nec erit, ne sint orandum est, aut agendum. Item sic deberent nobis placere peccata, homicidia, adulteria, furta, comesationes, ebrietates, impudicitiæ, & cætera malefici & peccata. Quoniam illa sicut cetera supradicta non nisi Deo

Per quid nobis põt innotescere uoluntas Dei beneplaciti & cõsequẽs.

Actuum. 5.

4. Reg. 5.

Q

Eccl. 39.

August.

Psal. 48.

uolente fiunt, si enim fieri nolet, fieri non possent. Ad primum dicitur, quod supradicta pœnalia, & aduersa, dum fiunt, aut facta sunt, placere debent tanquam a deo iusta uoluntate facta. Sed quia dubium nobis est, quamdiu dominus uelit, ut maneant, possumus uelle, ut cessent. Vult enim quandoque dominus incendium oriri, & non continuari. Vult etiam quandoque hostes insurgere, & conari aduersum iustos, & non nocere, sed ab eis, quibus nocere moliuntur, repelli. Et ideo munienda sunt loca, instituendæ processiones: extinguenda incendia, non, ut non sint orta. Frustra enim hæc fierent, cum præteritum reuocari non possit, ut non fuerit, nec quod est, caueri, ut non sit, cum omne, quod est, quando est necesse, sit esse in sensu composito. sed agendum est, & orandum, ut ea tollatur, ut non permaneant, hoc enim an deus uelit: quia nobis incognitum est, orandus est, ut uelit; quia forte ideo oriri uoluit, ut ad orationem nos excitaret: & nos exaudiendo nobis suam charitatem ostenderet: & per hoc dilectionem in nobis ad se habendam excitaret. Quod eum fecisse innumeræ scripturæ testantur. Sic indurauit Pharaonem, ut potentiam suam populo liberando ostenderet, & eos prosequi permisit usque ad mare rubrum, ut eos mirabiliter liberatos, ad sui cognitionem, & amorem erudiret, ut habetur in Exo. Et per hoc patet: quod si oritur incendium: laborandum est ad extinctionem: ne permanendo absumat, licet non sit uolendum, ut non sit ortum, quia hoc ipsum, quod ortum est: certum est deum uoluisse, non autem certum, quod deus ipsum uelit permanere, augeri, uel ad nondum incensa procendi. Si autem certum foret per reuelationem aliquam, Deum uelle totam ciuitatem incinerari, aut ab hostibus capi, nequaquam resistendum foret: nec laborandum ad ignis extinctionem, aut hostium repulsionem, aut orandum pro pestilentiæ ablatione &c. Sic peccauerunt iudæi nolentes ciuitatem Hierusalem, & seipsos tradere Regi Nabuchodonosor ad denunciationem Hieremię, ut habetur Hiere. 38. ¶ Ad secundum respondebitur infra, cum docebitur de uoluntate signi, quod est permissio. Sed diceres, quid si Deus reuelaret alicui præscito, quod damnandus esset, nunquid talis præscitus uelle deberet suam perpetuam damnationem? Hoc enim esset contra legem dilectionis, qua tenetur seipsum diligere ad salutem. Ad hoc respondet Greg. de Arimino. q. ulti. 1. sententiarum. Supposito inquit, quod talis reuelatio a Deo possit fieri (quod est satis dubium.) Dicendum uideretur; quod nisi Deus uellet huiusmodi hominem non uelle suam damnationem, & hoc sibi constaret, ipse sciens dei uoluntatem, deberet contentari, & uelle, quod eum Deus damnaret, ex quo sic esset placitum deo: & hic actus procederet ex maxima dilectione dei, nec esset culpabilis, sed laudabilis. Et ulterius uidetur dicendum, quod in tali casu non esset sibi licitum pro finali salute sua orare, sed simpliciter de diuino iudicio deberet contentari. Et huic fauet dictum B. August. 21. de Ciuitate Dei. c. 24. Vbi eius sententia est, quod pro nullo uiuente finaliter reprobato ecclesia oraret, ut saluaretur: si de eius reprobatione esset certa. Ait enim: Si de aliquibus ita ecclesia certa esset, ut qui sint illi, etiam nosset, qui licet adhuc in hac uita sint constituti; tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro ipsis non oraret, quam nec pro seipso. & hoc late declarat ibidem. Et intelligendum est, quod dictum est, in casu, in quo quis est certus Deum sic absolute, & non solum conditionaliter uelle. ¶ Illa autem propositio quarta quibusdam uidetur dura. Vnde arguunt contra eam. Voluntas non tenetur omnia uelle, quæ deus uult. etiam quæ nouit deum uelle, ergo propositio illa est moderanda, & non sicut iacet est uera. Antecedens probatur, quia si teneretur omnia uelle, quæ nouit deum uelle, aut hoc est ex natura uolito-

[Margin notes: Exod. — Io. Vtrum sciēs se damnandum teneatur uelle suam damnationem. — Hier. 38. — Grego. — August.]

rum a deo, aut ex præcepto ſicut enim nihil eſt malum niſi ſecundum ſe, uel ex prohibitione ſuperioris: & per conſequens ex ſe cauendum, uel ex prohibitione, ſic nihil eſt neceſſariò uolendum, niſi ex ſe, uel ex præcepto ſuperioris in propoſito, uel ex præcepto dei: ſed rem uolitam a deo non ſemper tenemur uelle ex natura rei, puta damnationem patris, quia ſic teneremur eam uelle, etiam ſi deus eam per impoſſibile uellet non tanquam rem per ſe bonam, quod eſt abſurdum, neque ex præcepto id tenemur: quia nuſquam legimus tale præceptum. Preterea ſi tenemur conformare uoluntatem noſtram uolũtati diuinæ, ſic ſubditus teneretur uoluntatem ſuam conformare uoluntati ſui prælati, in his, in quibus eſt ſibi ſubditus, ſed ille non tenetur facere, uel uelle id, quod prælatus uult fieri ex eo ſolo: ꝙ prælatus uult hoc fieri, ſed ex hoc, ꝙ prelatus uult ſubditum hoc uelle, uel facere. Ita uidetur in propoſito. Illud tantum tenetur uoluntas hominis uelle, quod deus uult eum uelle, & non uniuerſaliter quicquid deus uult. ¶ Huius ſententiæ eſt Durandus circa primum ſententiarum: & uidetur conſentire B. Thom. 1. 2. q. 19. artic. 10. Et allegatur ad idem Anſel. lib. de ſimilitudinibus dicens non debere nos uelle ſemper quod deus uult, ſed uelle, qđ Deus uult nos uelle. Item Aug. in Enchi. Deum congruit aliquid uelle, quod non congruit hominis uoluntati uelle. Et allegat idem magiſter diſt. ult. primi. Et ſecundum hoc dicunt, ꝙ ſi deus alicui abſolute reuelaret ſuam damnationem, non teneretur talis uelle ſuam damnationem. Quia licet ſibi innoteſceret, ꝙ deus uellet ſuam damnationem, non tamen ex hoc innoteſceret deum uelle, ꝙ damnandus uellet ſuam damnationem. Et ſecundum illos loco propoſitionis quartæ ſuprapoſitæ, ponitur hęc propoſitio, quæ ēt apud priorem opinionem uera eſt. ¶ Voluntas hominis uiatoris ita tenetur ſe conformare diuinæ uoluntati in uolito, ꝙ non debet temere mutare oppoſitum uolendo ſimpliciter, & deliberate ei: quod ſcit deum uelle, ſecus ex conditione. Probatur concluſio, quia uoluntas uiatoris uolendo ſcienter iniuſtũ, peccat, & eſt iniuſta. Sed uoluntas uolens oppoſitum ei, quod iuſtum eſt, ſcienter uult iniuſtum, ergo eſt iniuſta. Vltra. Omnis uoluntas uolens oppoſitum ei, quod uult deus, uult quod ſcit, uel ſcire debet eſſe iniuſtum, ergo eſt iniuſta. Antecedens patet, quia omne, quod deus uult, eo ꝙ uult, iuſtum eſt, ergo eius oppoſitum iniuſtum. Item quilibet uiator tenetur ad deum ſuper omnia diligere: ergo tenetur uelle, quæ nouit dominum deum uelle, & ita non temere mutare. Conſequentia tenet, quia ſecundum Tullium. Amicitia eſt idē uelle, & idem nolle in rebus honeſtis. Omnia autem, quæ deus uult, iuſta ſunt, & honeſta. Et hęc ratio etiam probat priorem propoſitionem. Item uolens contrarium ei, quod deus uult ſcienter, & deliberate, repugnat diuinæ iuſtitiæ. hoc autem non licet, ergo antecedens pro prima parte patet. Volens contra diuinam uoluntatem, uult contra legem æternā: & ita repugnat diuinæ iuſtitiæ, quæ eſt ſe ſecundum legem æternam, & per conſequens peccat. Conſequentia illa ſimul cum antecedente, patet per beatum Auguſtinum libr. 22. contra Fauſtum, qui diffiniens peccatum ait. Peccatum eſt dictum, factum, uel concupitum contra æternam legem. Et declarando ſubdit. Eterna lex ratio eſt, uel uoluntas dei. Item uolens aliqđ non eſſe quod deus uult eſſe: uidetur quantum in ſe eſt, a deo tollere omnipotentiam. In eo enim, ꝙ uult oppoſitum, uult diuinam uoluntatem non eſſe efficacem, & ita non eſſe omnipotentem. ¶ Dicitur notanter ſimpliciter, quia ex conditione poſſet oppoſitum uelle, ut poteſt uelle non pati certos aduerſitatem: ſi non demeruiſſent talem, uel talem tribulationem, ꝙ eam non pateretur. Sic & uirgo glorioſa, & ſancti noluerunt paſſionem Chriſti

Durandus. B. Thom. Anſel. Auguſt.

V

Qõo uoluntas hominis tenetur ſe conformare diuinę uolũtati.

ſub conditione, ſi non peccaſſet homo, quam tamen uoluerunt propter humani generis redemptionem. Ceteræ conditiones patent. ¶ Verum uolens ſeruare primam opinionem, quæ eſt ſancti Bonauen. Gregorij de Ari. Ockam & aliorum plurium, facile reſponderet ad rationes in contrarium factas. Ad primam diceret, quòd uoluntas uiatoris tenetur uelle, quicquid nouit deum uelle ex præcepto dei, quo præceptum eſt diligere deum ſuper omnia. In hoc pręcipitur etiam uelle omnia, quæ deus uult, cum diligentium ſit idem uelle, & nolle. ¶ Ad ſecundam diceret, ꝙ non eſt ſimile de ſubdito reſpectu ſui prælati, & ſubdito dei: quia non tenetur ſubditus ſuum prelatum plus ſeipſo diligere, ſicut tenemur deum diligere. Etiam prælatus habet ſuperioritatem in corpus tantum, non in animam, ideo ſufficit ibi exterior, & corporalis obedientia. Sed deus habet plenum dominium in animas, & corpora, qui magis requirit interiora mentis obſequia quam corporis exteriora. Hæc autem maxime conſiſtunt in conformitate uoluntatis uiatoris, cum diuina in uolito idem uelit, & nolit. De ſecunda conformitate in uolendi actu: hoc eſt, ꝙ uelit, quicquid deus uult eum uelle. Dicendum eſt ſicut de uoluntate ſigni: quia non aliter poteſt hoc nobis innoteſcere, quid deus uelit nos uelle, niſi per ſigna, ſcilicet precepta, prohibitiones, aut conſilia. Ideo ſimul tractabitur cum uoluntate ſigni lectione ſequenti. De uoluntate antecedente dicitur breuiter, quòd uiator non tenetur, ſe conformare illi, niſi eſſet pręceptum de uolendo illud, quod deus tali uoluntate dicitur uelle. Gratia exempli. Voluntate antecedente uult omnes ſaluos fieri, uult & omnes homines perfectos eſſe, quia ad utrumque dat antecedentia arbitrium liberum, & gratiam. Sed primò addit præceptum, ſecundò conſilium. Ideo primum tenemur uelle, non ſecundum, ſicut infra dicetur de uoluntate ſigni.

DE HIS VERBIS SICVT IN cœlo, & in terra.

LECTIO LXIX.

STENSO utcunque quemadmodum uoluntatem noſtram conformari oportet diuinę uoluntati beneplaciti conſequenti, quod eſt ſe conformare uoluntati dei in uolito, conſequenter uidendum, quomodo noſtra uoluntas debet conformari uoluntati ſigni. Quo etiam patebit, quomodo debemus nos conformare uoluntati diuinæ beneplaciti in actu, id eſt in eo, quod uult nos uelle. Nam conformando nos pręceptis, & conſilijs, hoc uolumus, quod ipſe uult nos uelle. Quicquid enim uult nos uelle, per eius pręcepta, & conſilia, nobis innoteſcit. Similiter quod uult nos nolle, ſeu non uelle: per eius prohibitiones manifeſtat. ¶ Sed hic ſtatim oritur dubium. Vnde nobis innoteſcunt dei pręcepta, prohibitiones, & conſilia. Ad quod reſpondetur, quòd multis modis hæc nobis inſinuantur. Primò per naturalis rationis dictamen, & iudicium. Hęc enim eſt lex naturalis, & regula noſtrę uoluntatis: nunquam diſcordans a regula diuinæ rationis: quantum ad prima agendorum, & uitandorū principia practica. Hæc.n. deus

Quō tenemur conformare noſ uoluntati Dei beneplaciti in actu uolend.

Roma. 2. contulit homini, ut semper ad optima deprecetur. Vnde & Apostolus ad Roma. secundo. Cum gentes, quæ legem.s.scriptam, non habent natur aliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Huius enim legis naturalis principia sunt immutabilis rectitudinis a Deo, ut contra ipsa nulla alia lex statuta ab homine recta esse potest. Quod utique uerum nō esset, nisi esset conformis rectitudini diuinæ uoluntatis. Recta itaque ratio a deo nobis indita suo dictamine, & iudicio nobis insinuat diuina præcepta, & cōsilia. Concordat enim per omnia diuinæ uoluntati & rationi. Vult enim deus nos illi obtemperare. Eterna enim lex naturalem ordinem seruare iubet, perturbari uetat, ut dicit August 22. lib. contra Faustum. Hic ordo est: ut omnes actiones, moresque hominis sint rationi subiectæ. Vnde & August. libro primo de libe. arbi. Non ordo rectus, uel omnino ordo appellandus est, ubi deterioribus meliora subijciuntur. Et sequitur. Ratio cum irrationabiles animæ motus regit: id scilicet dominatur in homine, cui dominatio lege debetur, eamque æternam legem comperimus. Dictamen igitur rectæ rationis manifestatio est legis diuinæ. ¶ Secundò nobis notificatur diuina lex pręcepta continens, prohibitionem, & consilia: per scripturam sacram. Hæc enim pandit, quæ deus præcipit: prohibet, & consulit. Vnde Hiero. in epistola ad Demetriadem uirginem. Diuinas scripturas sæpius lege, immo nanq; de manibus tuis sacra lectio deponatur. scio in sacris scripturis, per quas solas poterit planè dei uoluntatem intelligere, quædam prohiberi, quædam præcipi, quædam concedi, aliqua suaderi. Et beatus Grego. in moral. Fidelium mentes per scripturam sacram os dei intuentur, quia deus per eas loquitur, quod uult ab ore eius fieri manifestum. Et Chrysost. super Matth. In sacra scriptura inuenit ignorans quid discat, contumax qd timeat. ¶ Tertiò innotescit dei uoluntas per consuetudines rationabiles, institutiones, & traditiones uniuersalis ecclesiæ, cui. s. ecclesiæ in apostolis missus est spiritussanctus, ut ipsam doceret omnem ueritatem, qua propter in his, quæ credenda proponit, & agenda præcipit, non creditur a diuina lege errare. Rursum non solum ex traditionibus uniuersalis ecclesiæ, sed ex pręceptis, & constitutionibus etiam patrum, & ecclesiæ prælatorum, quorum est diuinorum habere scientiam, & uoluntatem, ac legem explicare. Vnde & dominus de lege sua hæsitantes, remisit ad sacerdotes di. Si aliquid ambiguum fuerit in lege, aut difficile, uenies ad sacerdotes leuitici generis, quærens ab eis, qui indicabunt tibi iudicij ueritatem, & facies, quæcunque dixerint, qui præsunt loco, quē elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius. Sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Deutero. 17. Et alibi. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius. Vnde & Christus saluator iussit audire illos, qui cathedras tenent, & ceteris præsunt. Omnia (inquit) quæcunque dixerint uobis, seruare, & facite. quasi. s. ipsi doceant, & sciant dei uoluntatem. ¶ Quartò etiam quandoque cognoscitur dei uoluntas & lex per effectus dei, quia per hoc, quòd Deus punit aliquos actus hominum, arguitur, quòd hominem sic agere sibi displicet. Et per hoc, quòd aliquos tales præmiat bona conferendo, cognoscitur, quòd actus illi deo placuerunt. Ita displicuit deo numeratio populi facta per Dauid, pro quo grauiter punitus legitur secundo Regum uigesimoquarto. Placuit domino zelus Phenees propter quod sibi contulit sacerdotium sempiternum, & toti populo repropitiatus est: ut habetur. Numeri uigesimoquinto. ¶ Quibus præmissis sequuntur aliquæ propositiones ostēdētes, quomodo nr̄a uolūtas tenetur esse cōformis uolūtati

Marginal notes: August. — August. — B — Vnde innotescunt nobis diuinæ prohitiones præcepta & consilia. — Hiero. — Grego. — Chrysost. — Malach. 1. — Deut. 17. — Matth. 23. — 2. Reg. 24. — Numeri 25. — C

diuinę signi. Et hęc est propositio prima. Voluntati signi cognitæ, quę est præceptio, & prohibitio, tenetur uiator suam uoluntatem conformare, ut uelit iussa modis, quibus præcepta sunt perficere, & prohibita cauere. Patet propositio per illud. Si uis ad uitam ingredi serua mandata. Item quilibet uiator tenetur Deum diligere ex toto corde, & super omnia. Sed hæc est charitas dei, ut mandata eius custodiamus. Et qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Dicitur cognitæ, quia si inuincibili ignorantia laboraret, excusari posset. Dicitur etiam modis, quibus præcepta sunt, quia aliter pcepta sunt affirmatiua, aliter negatiua. Nam affirmatiua præcipiuntur pro loco, & tpe. Negatiua prohibentur pro semper. hoc est ita tenetur uiator se conformare uoluntati signi præcepti, ut uelit, quæ pcepta sunt, perficere omnia. pro illo tamen tempore, & loco, & modo, quo præcepta sunt. Sed ea, quæ prohibentur simpliciter pro omni loco, & tempore cauere. ¶ Sed di. hic aliquis. Deus præcepit aliqua, quæ tamen non uult fieri, neq; antecedente, neq; consequenter. Similiter quandoq; prohibet aliqua, quæ uult fieri, ergo uidetur, ꝙ non teneamur illa facere, quæ præcepit nec ea uitare, quæ prohibet. Primum patet de Abraam, cui præcepit, ꝙ filium suum immolaret: quod tamen fieri noluit, ut docuit effectus. Secundum patet, quia Christus curans surdum, & mutum: pcepit astantibus: ne cui dicerent, & quanto plus percipiebat, tanto magis illi prædicabant, in quo prohibuit publicationem miraculi: & tamen ipsam uoluit, ut factū docuit, cum miraculum publicantes non arguantur, ut pręcepti transgressores. Respondetur concedendo ꝙ res a Deo præcepta non est semper uolita uoluntate beneplaciti, & res prohibita non est semper ab ipso nolita uoluntate beneplaciti: & res nolita, ut dictum est lectione præcedente. Sed nihilominus tenetuŗ homo uelle, quod præcipit, & nolle, quod prohibet, quia q̄uis non semper uelit sua præcepta adimpleri uoluntate consequente: tamen uult nos semper ad præcepta obligari. hoc est uult nos obligari ad uolendū ea, quæ pręcepit. Et hoc præsertim, dum non constat de uoluntate beneplaciti consequente opposita. ¶ Et si iterum replicatur: tunc illa pręcepta, quę uult non obseruare, essent signa falsa. Sicut signa intellectus non sunt uera, nisi sic sit in re: sicut ipsa significant. Ex eo enim, ꝙ res est, uel non est: oratio uera, uel falsa dicitur. Sic & uidetur de signis uoluntatis, ꝙ illa pręcepta ficta sint, quę pręcipiens non uult obseruari, seu impleri. Qui enim indicat se uelle, quod non uult, fictus uidetur, quod deo non conuenit. Ad hoc respondetur secundum aliquos, ꝙ pręcepta dei etiam illa, quę generaliter omnibus data sunt: ut pręcepta decalogi: non sic sunt signa uoluntatis diuinæ, quod res pręcepta sit simpliciter uolita uoluntate consequente. Sic. n. omnia pręcepta ab oībus seruarentur: sicut generaliter uoluntas beneplaciti consequens semper adimpleretur. Sed sufficit: ꝙ rex pcepta sit uolita uoluntate antecedente. Sic. n. dedit mandatū de dilectione sui, quam uult uoluntate antecedente, quia oībus dedit naturalia dona, & auxilia, quibus ferri pñt in deum dilectione, quam percepit. Et ita in proposito dicunt de mandato Abraę specialiter facto, ꝙ deus non uoluit immolationē filij eius uoluntate consequente, q̄uis ipsam uoluit uoluntate antecedente. Et ex hoc secluditur fictio a pręcepto, & pręcipiente: quia utiq; uult, qđ pcipit, etsi non semp executiue: tñ antecedenter. Sed tenēdo secūdū supradicta, ꝙ deus noluit immolationē Isaac uoluntate antecedente. Dicēdū, ꝙ adhuc nō est pręceptum fictū: nec pręceptor fictus, quia hoc pceptū non est signum uoluntatis Dei, quasi deus uelit rem, quā pręceptū significat, sed est signū obligationis, quo uult obligari subditum ad faciendum illud, quod percipitur. Et secundū hoc

Matth. 19.
1. Ioh. 5.
Ioh. 14.

Gen. 22.
Matth. 7.

D

De immolatiõe Abraæ. Abraam exhibuit suam obedientiam uolendo filium suum immolare. ¶ Hoc planius potest sic exprimi. In præcepto dato Abraæ est attendere uerba præcipientis, & intentionem præcipientis. Præceptum illud secundum mentem præcipientis prætendebat obedientiam Abraæ fieri notam ceteris in exemplum, & non immolationem filij, quam præcepti uerba significabant. Quemadmodum & prælatus religiosus quandoq; præcipit fratri suo aliquod arduum, quod tamen per ipsum non uult adimpleri: ut experiatur obedientiã fratris. unde cum uiderit fratrem uelle præceptum adimplere, reuocat præceptum. Nec tamen in hoc prælatus præcipiens est fictus: quia quod intendit per pceptum. s. probationem, & meritum fratris: uere executus est: nec pceptum fictum, & inutile est, quia propter fratris obedientiam cedit fratri in meritum: licet reuocatus non exequatur. Et si tam large acciperetur fingere. i. ualere tantum dare signum, q aliquis aliquid uelit fieri (quod tamen dans signum non uult fieri) in utilitatem, & profectum eius, cui fit signum: non repugnat diuinæ sapientiæ ac iustitiæ fingere: immo sic fingere sæpius bonum est, & utile. Et in proposito hæc fictio multum profuit Abraæ quantum ad obedientiam, quam ostendit, quam per hoc pceptum dñs prouocauit Sic & Christus finxit se longius ire: ad excitandum charitatem, & opus misericordiæ discipulorum, quibus loquebatur. De secundo, quod inductum est de surdo, & muto, cuius curationum miraculosam, ne promulgaretur, pcepit, aliter dicendum. Nam illos, quibus pcepit ne cui dicerent, noluit obligari ad non faciẽdum, quod prohibuerat: seu ad uolendum non facere sicut uoluit obligare Abraam per pceptum sibi datum. Tunc. n. fuissent hi, qui tantò amplius clamabant, bñ oïa fecit: surdos fecit audire, & mutos loqui: quanto Xp̃s pcipiebat, ne dicerent, transgressores. Sed ut dicit Durandus illud proponebatur magis, ut documentũ, q̃ ut pceptum, ut patet p glo. Aug. Vnde per hoc instruuntur benefacientes, ut ex beneficentia non quærant gloriam mundi. Instruuntur & beneficiati, ut non sint ingrati. Et hoc Xp̃s figurabat in se, & in alijs, quibus loquebatur, ut. s. fuga sit propriæ gloriæ in benefactoribus, & in fuga ingratitudinis in beneficiaris. Et sic sermo uerus est sine fictione: & hoc modo figuratiuo. Et si diceres. Cum similis sit prolatio uerborum, quibus hic pcipit, cui dicerent, & eorum per quæ discipulis, coram quibus transfiguratus est in monte pceperat, ne uisionem, quam uiderant, cuiquam dicerent, donec filius hoïs a mortuis resurgeret, per quid illi intellexerunt uerba pceptiua non est pceptum, isti similia susciperent, ut pceptum. Potest dici, q dominus qui loquebatur foris, illuminabat mentes utrorumq; ad intelligendum, qua intentione, ac quo intellectu hæc, & illa ptulerit. Hoc quo ad tunc psentes Christo loqui. Quoad nos propter quos scriptum est: intellectum colligimus ex his quæ circunstant scripturam, sicut dicit August. lib. 83. q. 69. Solent circunstantes scripturarum illuminare sententiam &c. ut supra allegatum est lect. 39. Cum enim illi ad uerbũ Xp̃i prohibentis amplius laudabant dominum, ipsi pceptum ad literam seruabant, & uterq; commendatur, colligimus utrosq; intellexisse intentionem domini pcipientis. ¶ Secunda propositio. Voluntati signi, quod consilium dicitur, uoluntas uiatoris conformare se tenetur, non ut perficiat: sed ne cõtemnat. Primum patet, quia de his dicit dominus. Qui potest capere, capiat. q. d. non obligo ad perficiendum, sed consulo, ut qui potest seipsum uincere: faciat. Non enim consilia euangelica obligãt, alioquin & ipsa pcepta essent: sed uiam perfectionis tanquã magis expeditam ostendunt. Vnde ait dominus. Si uis perfectus esse uade, & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & ueni sequere me. Quod uerum est, nisi quis

Marginalia (right): E — Luc. ult. — August. — August. — F — Matth. 19. — Ibidem.

uoto se astrinxisset sicut clerici in sacris, & religiosi ad continentiam, quibus propter uotum sponte emissum, consilium factum est pceptum, secundũ illud. Vouete, & reddite. primum consilij: secundum est præcepti. Secundũ patet, quia tenemur non spernere, sed amplecti tanquam utilia, & expedientia ad beatitudinis consecutionem. Qui enim spernit consilium, spernit consulentem. Et qui iudicat aliquod consilium inutile, & uanum, aut reputat cõsulentem maliciosum, aut insipientem, quæ nefas est cogitare. ¶ Tertia propositio. Eisdem modis, quibus tenemur nos conformare uoluntati consequẽti diuini beneplaciti, tenemur nostram uoluntatem conformare diuinæ operationi, quæ dicitur uoluntas signi. Patet, quia operatio diuina certum signum est uoluntatis diuini beneplaciti, ut supra habitum est. Quicquid.n. deus operatur, illud est ab eo uolitum, uoluntate beneplaciti consequente. Siquidem nihil operatur nolens, aut ignorans. ¶ Quarta propositio. Voluntati signi, quæ est permissio, conformari non debemus, ut eadem faciamus, aut in alijs similia permittamus. Patet hæc propositio, quia illa quæ deus permittit (ut permissio est signum distinctum ab alijs diuinæ uoluntatis signis) mala sunt, quæ deus non impedit. Mala autem nec facere debem⁹: nec permittere in alijs, saltem omnia uniuersaliter. Alioquin deberemus uelle peccata, & diuinam offensam. Hæc enim permittit deus. Vnde Hugo lib. 1. de sacramentis part. 4. Deus permittit mala, & malus non est, quia malum ad bonum, & decorem uniuersi, nouit optimẽ reformare. Rex autem, & platus malus censendus est, si sine periculo maioris mali malum fieri non prohibet, & impedit, sed permittit. Tenemur tamen, & obligamur contra Dei permissionem non murmurare, quia iustissimẽ, & sapientissimẽ permittit iuxta sua occultissima iudicia, & abyssum suæ sapientiæ infinitę. In signũ cuius, & filijs Israel contra dominum murmurantibus pęna grauis nunciat. Vnde Nume. 14. Omnes, qui numerati estis a uigesimo anno, & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam leuaui manum meam, ut habitare uos facerem. Vnde & Apostolus hortatur. Neq; murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Et tantum de primis modis conformandi se diuinæ uoluntati. s. in uolito, & in uolendi actu, quod est in eo, quod uult nos uelle, quæ sua uoluntas nobis innotescit per signa suæ uoluntatis. ¶ De tertia uerò conformatione, quę est in modo uolendi: ut. s. ea, quæ uolumus ex simili charitate, & propter eundem finem uelimus, ex qua, & propter quem deus uult: hoc est ex charitate, & principaliter, & finaliter propter deum, longiorem tractatum requirit. Sed hoc sufficit pro nunc, ꝙ quotiens aliquid meritoriẽ uolendum est, necesse est, ut nostram uoluntatem diuinæ conformemus, modis supradictis, & ultra hæc etiam in modo uolendi, ita ut hęc ex charitate uelimus, & principaliter, & finaliter propter deum. Et quia non semper tenemur mereri, non tenemur nos semper conformare diuinę uoluntati in modo uolendi, quamuis nihil utilius sit uiatori, nihil iocundius compræhensori, quam sic se conformare summæ uoluntati. In hoc enim consistit omne meritum uiatoris, & fruitio compręhensoris. Vnde breuiter ad illam conformitatem tenemur, quandocunq; deum super omnia diligere actualiter obligamur. Et hęc de ista conformitate sufficiant. Et per hoc ad rationes in principio huius quęstionis præcedenti lectione adductas, respondetur. Ad primam, quæ arguit, quòd non tenemur nos conformare diuino intellectui intelligendo, ergo nec uoluntati uolendo. Dicitur, ꝙ non peccamus assentiendo falso difformiter diuino intellectui uniuersaliter, aut semper, quia defectus ille, quo intellectus noster assentit falso, non est sem-

Margin notes: Hugo. — Nume. 14. — 1. Cor. 10. — G — De conformitate uolũtatis nostræ ad diuinam in modo uolendi.

per ex his, quę sunt in nostra potestate. Cogitur enim quandoq; falsis, & sophisticis rationibus, quas intellectus soluere deprahendendo defectum earum non potest. unde in his nullum peccatum committitur; sed tantum intellectus ligatur. Et ita non est in potestate intellectus semper se conformare diuino intellectui. Defectus autem uoluntatis, quo minus nostra uoluntas se conformat uoluntati diuinæ, est in nostra potestate, quia in nullo nostra uoluntas cogitur ad uolendum, siue nolendum quodcunque propter sui libertatem. Eapropter dum se non conformat diuinæ uoluntati: dum & ibi tenetur secundum præmissa iuste ad peccatum sibi imputatur. Hinc & de intellectu quantum ad ea, quæ fidei sunt, & necessaria ad salutē, si se difformauerit diuino intellectui: peccatū in foribus est: quia hæc credere est in nostra potestate. Nam enim credit nisi uolens, ait beatus Augustinus. Ad secundum ad oppositum patuit, quæ, & quomodo diuina uoluntas est regula nostræ uoluntatis, & per hoc, quòd in his, in quibus est regula uoluntas nostra se conformare obligatur. ¶ Secundum omnes itaque hos modos, quibus nostra uoluntas diuinæ debet conformari uoluntati, petimus, ut fiat uoluntas Dei in nobis: dicentes. Fiat uoluntas tua. Petimus, enim hæc dicentes gratiam Dei, per quam sua uoluntas, nedum beneplaciti, de quo supra, sed & signi in nobis fiat, ut per gratiam tuam uniuersa præcepta tua intelligamus sine errore, memoriter teneamus sine obliuione, opere exequamur sine tempore. Sed & prohibita diligenter caueamus, ac consilia non spernentes feruenter amplectamur: uniuersa eius opera collaudemus, & in donis suis, ac prosperitatibus gratias agamus. In aduersis patientiam seruemus. In omnibus nosmetipsos exhibentes sicut dei ministros, per arma iustitiæ a dextris, & sinistris. Vt quoque in tuis promissionibus non præsumamus nosipsos, atq; nobis commissos negligentes, ac tua patientia abutantes, thesaurizemus nobis iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Sed nec tibi in malorum prosperitatibus quomodolibet remurmuremus. Sed in omnibus tuæ uoluntatis signis, secundum sanctissimam uoluntatem tuam, & iustissimam cōuersemur. Fiat uoluntas tua in nobis, & in modo uolendi, ut quæcunque uolumus secundum te, & propter te, & in te, qui dominus noster es, & pater, principaliter, & finaliter ordinemus: secundum apostoli tui sententiam. Siue manducemus, siue bibamus, siue aliquid aliud faciamus, omnia in gloriam tuam faciamus. Et sic tua in nobis uoluntas fiat, ut ibi uiuentes & morientes: illis iungamur in cœlis, in quibus uoluntas tua semper & feliciter adimpletur. Vel secundum dominum Albertum, petimus quod in psalmus dicitur. Magna opera domini exquisita in omnes uoluntates eius. Dum præceptum implemus: prohibitionem cauemus: consilium amplectimur: operationem tamquam exemplum sequimur: & in permissione in bonum nobis fieri permittitur. in permissione enim quamuis, non uellit peccatum, quod permittit, tamen uult bonum, quod ex ordinatione illius mali in alio prouenit. Sicut non uoluit crudelitatem Decij, & aliorum tyrannorum: tamen uoluit ex hoc elucescere cunctis in exemplum patientiam Laurentij, & aliorum constantiam martyrum. Hæc dum nobis fieri oramus: corde, ore, & opere conemur perficere: probantes secundum apostoli exhortationem. Quæ sit uoluntas Dei bona beneplacens, & perfecta. Bona quidem in præceptis, & prohibitionibus. Beneplacens in consilijs, & exemplaribus operationibus. Perfecta autem in bono, quod in nobis de permissis in alijs malis elicitur. Hæc est uoluntas Dei, de qua dicitur. Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra. Sanctificamur, dum sic quintuplici

Margin notes: August. — H — Meditatio circa fiat uoluntas tua. — 2. Cor. 6. — Rom. 2. — 1. Cor. 10. — Roma. 12

tuplici dei uoluntati conformamur. Tunc enim benigne nobiscum facit deus pater noster, qui est in cælis, quando nostram unluntatem suæ uoluntati conformat, ut ædificentur muri Hierusalem: qui de uiuis, & uoluntatem dei facientibus lapidibus instaurantur. Hæc Albertus. Sequitur. ¶ Sicut in cœlo, & in terra. Proposita petitione simpliciter. Fiat uoluntas tua: eius perfectio specificatur, cum additur. Sicut in cælo, & in terra. Res enim perfecta, & magna petitur, cum ita uoluntas fieri optatur in terra, sicut in cælo perficitur. Vnde Cassianus ait Col. 9. Non potest maior esse oratio, quam optare, ut terrena mereantur cęlestibus coæquari. ¶ Exponitur autem hęc particula pluribus modis secundum diuersas cęli, & terræ acceptiones. Accipitur enim cælum, uel pro cęlestis patriæ incolis, pro superiori portione rationis: pro sanctis hominibus, & iustis, pro superioribus mundi sphæris. De quibus etiam supra dictum est lect. 65. Primo modo exponitur. Fiat uoluntas tua sicut in cælo, & in terra. Fiat uoluntas tua: ut sint homines similes angelis: & sicut uoluntas dei ab illis impletur in cælo: ita etiam hi, qui sunt in terris, non suam sed eius uniuersi faciant uoluntatem. Huic expositioni consonat beatus August. Petitur, inquit, ut sicut dei uoluntas fit in angelis, qui cæli sunt, qui ipso perfruuntur, nullo errore obnubilante ipsorum sapientiam, nulla miseria impediente eorum beatitudinem, ita etiam fiat in terra in sanctis, idest hominibus iustis, qui sunt in terra, & de terra quantum ad corpus facti. Sicut tamen non dicit omnimodā similitudinem secundum proportionabilem æqualitatem, secundum ꝙ conuenit uiatoribus, & peregrinis. Hinc sanctus Tho. Petimus ut sicut cœli ciues conformant uoluntatem suam uoluntati diuinæ: ita & faciant homines in habitatione terręstri. ¶ Secundo modo secundum glo. Mat. 6. exponitur: de spiritu, & carne, siue superiori, & inferiori portione. Sic ergo petimus obedientiam carnis ad spiritum, ut caro spiritui non rebellet: sed perfecte obediat. Vnde dicit: secundum spiritum, cælum sumus: secundum carnem, terra. Oramus igitur, ut sicut in cælo. i. in spiritu, sic in terra. i. in carne: fiat uoluntas tua, ut sic caro, & spiritus sint unus homo spiritualis, & simul ferantur in deum. quomodo propheta se totum dicit in deo iubilasse. Cor meum inquit, & caro mea exultauerunt in deum uiuum. Petimus igitur secundū hoc: quod spiritus, siue ratio: quæ est superior pars hominis (& propter hoc cælum dicitur) suadet, & dicat secundum illud, quoad optima deprecatur: illi & caro. i. sensualitas: quæ est pars inferior hominis: & ideo terra noncupata, & quæ aduersus spiritum concupiscit, consentiat; ut sic sublata dissentione rixa, & aduersitate, quæ est inter carnem, & spiritum: caro obediat spiritui: & totus homo diuino beneplacito conformetur. Sic exponit beatus. Cyprianus. Fieri petimus uolūtatem dei sicut in cælo, & in terra: quod utrumque ad consummationem nostrę uoluntatis pertinet, & salutis. Nam cum corpus e terra: & spiritum possideamus e cælo: ipsi terra, & cælum sumus: & in utroq;, idest in corpore, & spiritu ut dei uoluntas fiat: oramus. Est. n. inter carnem, & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, ut non quę uolumus, ipsa faciamus: dum spiritus cęlestia, & diuina quęrit, caro terrena, & secularia concupiscit, ideo petimus impense inter ista duo ope, & auxilio dei concordiam fieri: ut dum & spiritu, & carne uoluntas geritur, quæ per eum renata est, anima seruetur. Et sequitur, quotidianis immo continuis orationibus hoc præcamur: sicut in cælo, & in terra uoluntatem dei circa nos fieri: quia hæc est uoluntas dei: ut terrena cælistibus cedant: spiritualia, & diuina præualeant. Hæc Cyprianus. ¶ Tertiò modo exponitur de hominibus iustis, & peccatoribus: ita ꝙ

Prima expositio de fiat uoluntas tua de cęlestibus

August.

Thom.

Secunda de spiritu & carne.

K

per

per cœlum intelligatur ecclesia iustorum, seu fidelium secundum legem cęli uiuentium: & per terram congregatio peccatorum terrena quęrentium, pro quorum conuersione, & iustificatione orare debemus ex charitate: ut ad dei fidem cultum, & agnitionē ueniant: & ita cæli fiant. De hoc beatus Aug. in sermo. de oratione dominica dicit. Huius petitionis est alius sensus pius ualde. Moniti enim sumus orare pro inimicis nostris, qui terra sunt: quasi di camus. Credant inimici nostri, sicut & nos in te credimus. Terra sunt: ideo nobis aduersantur. Cęli fiant, & nobiscum erunt. Hunc etiam intellectum tangit beatus Cyprianus, ut recitat beatus Augu. libi de dono perseuerantię di. Vidit & alium in his uerbis sensum, beatus martyr Cyprianus, ut scilicet pro infidelibus, qui sunt adhuc in terra, terrenum tantum hominem portantes, orare intelligantur fideles: qui cælesti homine induti: non immerito cæli nomine intelliguntur, unde sensus est secundum eum. Fiat uoluntas tua in infidelibus, sicut in fidelibus. Et post subdit. Non tantum pro fidelibus, ut augeatur in eis, uel perseueret fides, uerum etiam pro infidelibus: ut habere incipiant, sancta ecclesia orat, ut qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiant esse celestes ex aqua, & spiritu nati. Huic concordat etiam beatus Chry. super Mat. di. Hinc dominus pro orbe terrarum orationem cuilibet nostrum iniunxit. Neq; enim dixit. Fiat uoluntas tua in me, uel in nobis, sed ubicunq; terrarum: ut soluatur error, plantetur ueritas, & expellatur nequitia uniuersa, & reuertatur uirtus: ut in nullo iam differat cęlum a terra. Si enim hoc fiat, nihil distabant, quæ inferius sunt ab his, quæ superius: etsi natura differant angelos alteros terra nobis ostendente. Hæc dicit: quia homines sic celestem in terris uitam agentes similes erunt angelis: non natura terrestri, sed conuersatione cælesti. Quarto modo exponitur, intelligendo per cælum, hoc materiale cęlū: & per terram hominis in terra constitutos, ut sit sensus. Fiat uo. tua sicut in cælo, & in terra. i. sicut illa, quæ in cælo materiali sunt tuę parent uoluntati: ita & homines hoc ipsum ostendant. Illa enim quæ ibi in cælestibus sphęris sunt: dei ordinationem nequaquam transgrediuntur. Sol enim iuxta de constitutum continue mouetur de oriente in occidentem, & ad dei nutum contra cursum naturalem diuino beneplacito obedit, stando tempore Iosue, retrocedendo tempore Ezechię. Cęterę quoq; stellæ spherę & planetę, dei ordinationi in suo cursu obediūt. Ita & in nobis petimus, ut nihil dei præceptis contrarium inueniatur: sed ut perfecte illi obediamus. Nunc currendo de uirtute in uirtutem: nunc stando perseueranter: ac fortiter contra omnes Christi inimicos in bono: nunc retrocedendo per conuersionē a uita peruersa, & perditis moribus. Vel sic. Fiat uoluntas tua sicut in cælo, & in terra. i. si in cælo est fertilitas secundū diuinum beneplacitum, & institutum causaliter. s. & in terra idipsum ab hominibus acceptetur: ut contra prouidentiam diuinam non remurmurent: neq; contra ipsius sapientissimam ordinationem. ¶ Est tamen in hac clausula notandum; q secundum Chry. hęc particula. Sicut in cælo, & in terra referri debet ad omnes prædictas petitiones. s. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua. Et sic erit sensus. Pater noster, qui es in cęlis sanctificetur nomen tuum. sicut in cælo, & in terra. i. sicut sancti in cęlo te perfecte sanctificant, quia uidentes clare, & facialiter tuā maiestatem, & immensam perfectionem, te diligunt, honorant, & laudant sine intermissione, & fastidio æternaliter. Ita da nobis; ut adhuc in terra manentes sanctificemus nomen tuum secundum nostræ fragilitatis possibilitatem: ut uitæ huius cursus finit, ac permittit. Rursus. Pater noster, qui es in cœlis. Adueniat regnum tuum, sicut in cælo, & in terra i. sicut in cælo existentibus

Tertia expositio de hominibus in- fidis.

August

August.

L

ſtentibus regnum glorię tuæ iam aduenit, æterna.ſ.beatitudo: ita concede & nobis in terra morantibus: ut poſt huius uitæ curſum æterna beatitudo conferatur. Demum pater noſter, qui es in cælis. fiat uoluntas tua ſicut in cælo,& in terra.i.ſicut cęli ciues conformes ſunt tuæ uoluntati:perfecte.ſ.ſiue quantalibet declinatione. Ita dona nobis terrigenis,ut non noſtram:ſed tuam uoluntatem perficiamus. Vt uelimus uniuerſa,quę te nos uelle cognoſcimus:impleamus, quæ præcepiſti: fugiamus,quæ prohibuiſti: affectemus, quæ promiſiſti:amplectamur,quæ conſuluiſti,opera tua magnificemus:ac te in omnibus benedicamus. Et ſicut cæli ciues in tuę uoluntatis conformitate ſunt ſtabiliti:ut ab illa declinare nequeant: ita & noſtra in ea conformitate,quæ eſt dicta:fortiter perſeueret. ¶Sed circa hanc particulam dubitatur. Vtrum beati in cælo poſſint ſe diuinæ uoluntati difformare. Et quod ſic,arguitur per illud Iob. 4. Ecce,qui ſeruiunt ei,non ſunt ſtabiles:& in angelis ſuis reperit prauitatem. Prauitas ait non eſt ſine receſſu a diuina uoluntate: quæ ſi ſemel facta eſt in cælis, non uidetur in futurum impoſſibilis. In oppoſitum uidetur, quia in illo regno beatitudinis nihil poteſt eſſe inquinatū. Declinare autem a diuina uoluntate,magna eſt iniquitas:quę ſi ibi poteſt cōmitti: & committentes a regno in illo expelli: quomodo diceret ſcriptura. Et qui bona egerunt,ibunt ad uitam æternam. Non enim eſt illa uita æterna a qua propter peccatum expellitur. Primo reſpondebitur. de facto. Secundo de poſſibilitate. Quoad primum dicendum, quod beati in cælo perfecte conformant ſe diuinæ uoluntati:nec unquam ſe illi difformabunt uolendo contrarium eius,quod deus uult. Quid enim magnum Chriſtus iuſſiſſet uiatores orare, ut fiat in eis uoluntas dei ſicut in beatis in cælis: ſi illi ſicut nos a bono ad malum poſſent declinare,& difformes fieri diuinæ uoluntati: parum præſtantior eſſet ipſorum conditio,ſi illam, quam adepti ſunt beatitudinem,per prauam uoluntatem poſſent amittere,cum nil infælicius,nihil ſit miſerius,quam meminiſſe ſe fuiſſe fælicem. Minor eſt cruciatus bonum imperfecte cognitum non adipiſci:quam a poſſeſſio cum gaudio:& exultatione exulare. Sic igitur adepti ſunt beatitudinem, & in æternum illa non priuabuntur. Priuarentur autem,ſi ſe diuinæ uoluntati difformarēt. Si nāq; huius temporis homines indigni fiunt dei gratia: cum dei uoluntati aduerſantur,non obſtante ipſorum fragilitate, & multipliciter ad peccandum impelluntur,nunc a carne propria,nunc a dæmonibus,nunc a falſis fratribus, quantomagis iam glorificatos neceſſe foret a beatitudine excidere: ſi nullo impetu urgente diuinæ uoluntati communicarentur repugnare. hoc ergo procul eſt a ciuibus,& incolis regni cęlorum,qui ad beatitudinem non momentaneam,& tranſitoriam,ſed ſtabilem,& perpetuam ſunt inuitati, dicente Chriſto. Venite benedicti patris mei,poſſidete paratum uobis regnum a conſtitutione mundi. Et ſequitur. Ibunt hi in ſupplicium æternum. Iuſti autem in uitam ęternam. Æterna autem hæc uita, & beatitudo non eſſet,ſi per peccatum,& difformitatem ad dei uoluntatem interrumperetur. Vnde ſicut damnati non conformabunt ſe diuinæ uoluntati, quia ipſa uoluntas mala, & ſuperba aſcendit ſemper,ut dicit propheta,ita econuerſo beati non difformant ſe diuino beneplacito,ſed neq; unquam ſe illi difformabunt,propter quod idem de ipſis ait. In ſecula ſeculorum laudabunt te. Hinc Augu li.13.de tri.c.7 Nullus uolet male uiuere in illa fælicitate,aut aliquid,quod deerit: aut deerit, quod uoluerit.quicquid amabitur,aderit:nec deſiderabit, quod non aderit. Omne,quod ibi erit:bonum erit: & ſummus deus ſummū bonum erit,atq; ad fruēdum amantibus præſto erit. Et ſequitur ad propoſitum. Et quod eſt omnino beatiſſimum, ita ſemper fore certum erit. Ecce

Vtrum beati in cęlo poſſint ſe difformare diuinę uoluntatem.

M

Mat. 25.

Pſal. 73
Auguſt.

Pſal. 83.
Auguſt.

dicit

dicit beatus Auguſt. ꝙ certum erit beatis, ꝙ ab illa beatitudine nunquam ſegregabuntur, ſed fœlices eternaliter permanebunt: eaptopter ſuas uoluntates diuinæ uolūtati nō difformabūt, quia hoc ſine peccato fieri non poſſet, Peccatum autem in eis locum non habet. Vnde idem dicit in ench. Sicut nunc animi noſtri non habet nolle infœlicitatem: ſic & nolle iniquitatem ſemper habitura eſt, in uita ſcilicet beata, propter quod & deſcribens beatitudinem: ubi ſupra dicit. Beatus eſt, qui habet, quicquid uult: & nihil mali uult. Difformari autem ſe diuinæ uoluntati, malū eſt etiam in uiatoribus quare in beatis minime reperitur, quia per hoc beatitudine priuarentur. Si enim peccatum ante adeptam beatitudinem homines repellit a beatitudine: quia malis dicet ſaluator. Ibunt hi in ſupplicium æternum: quanto, magis ſi beatus peccaret, a beatitudine pelleretur. & ita beatus fieret miſer: & ſic beatitudo non eſſet perpetua: quod eſt contra ſtatim allegata. Et idem Aug. 13. de tri. cap 8. Nullo modo igitur eſſe poterit uita ueraciter beata: niſi fuerit ſempiterna. ¶ Quoad ſecundum. ſ. poſſibilitatem. Vtrum. ſ. beati poſſint ſe diuinæ uoluntati difformare? Accipiendo illam propoſitionē in ſenſu diuiſo, ſicut de rigore uerborum accipitur: poteſt tripliciter intelligi. Primò, utrum beati ex naturali conditione ſuæ naturæ poſſint peccare, aut potentiam habeant ad difformandū ſe diuine uoluntati? Secundò, utrū per aliquid ſibi inexiſtens tollatur ab eis poſſe peccare: qualiter in igne caliditas tollit potentiam frigefaciendi? Tertiò, an aliqua cauſa extrinſeca impediat beatos: ne ſe difformare poſſint diuinæ uoluntati. ¶ Quantum ad primum intellectum, dicendum: ꝙ conſiderando naturas beatorum ſecundum ſe, & naturales proprietates, non uidetur ipſis deeſſe potentia ad peccandū. Nulla .n. creatura ex natura propria eſt ſimpliciter impeccabilis, ſed quælibet deficere poteſt a rectitudine diuinæ uoluntatis. unde Anſel. in lib. cur deus homo. Reſpondens diſcipulo quærenti ab eo: cur non potuit deus facere creaturam rationalem impeccabilem? Reſpondet: quia non potuit ipſam facere deum. Item beatus Aug. contra maximum. Cuicunq; rationali creaturæ præſtatur, ut peccare non poſſit, non eſt hoc naturæ propriæ: ſed diuinæ gratiæ. Ex quibus concluditur beatos ex propria natura non eſſe impeccabiles. Et pro illo arguitur a poſteriori. Nam angeli beati ante adeptionem beatitudinis fuerunt in uia, ſiue in ſtatu uiæ in quo poterant bene, & male agere, quod oſtendit effectus: quoniam aliqui peccauerunt, & dānati ſunt: alij ſtando meruerunt beatitudinem, & confirmati ſunt. Cum ergo in utriſq; naturalia manſerunt integra, neq; ſubſtantialiter fuerunt mutata: igitur quantum eſt ex parte naturæ remanſit in eis potentia ad omne id ad quod prius potentes extiterunt. Et ſecundum hoc accipi debet dictū beati Hiero. in tract. de filio prodigo. Solus deus eſt, in quem peccatum cadere non poteſt. ſ. proprie ſuæ naturæ perfectione. ¶ Quantum ad ſecundum intellectum uidetur poſſe concedi beatos peccare non poſſe. Habent enim intra actum beatificum, & gratiam, quæ miſeriam culpæ ſecum non compatiuntur. Habent autem non ſicut nos in hac mortali uita habemus, gratiam: a qua frequenter per peccatum excidimus, & iterum per pœnitentiam recuperamus, ſed habent inamiſſibiliter, nec eſt in eorum poteſtate ſe ab illis nudare. Beatitudo enim, ſicut & gratia, a ſolo deo eſt: ita ut beatus beatitudinem non eliciat: ſed dumtaxat eam a deo recipiat: quapropter non eſt in ſua poteſtate: ut eam a ſe remoueat. Quamuis enim poſſibile eſt beatum ceſſare ab omni actu, quem cauſat ex ſua libertate, non tamen eſt poſſibile, ut deſtruat, quod in ſe habet per actionem ſuperioris agentis maxime dei, qui præſtantior eſt in conſeruando ſuum effectum, quam ſit creatura

Auguſt. N O

ipsum abijciendo. Verum quia beatitudo, & gratia accidens est per accidēs.i.contingenter inexistens beato: nec beatus has naturaliter sibi determinat: sicut ignis calorem, a quo naturaliter separari non potest: sed tota inseparabilitas est ex beneplacito diuinę uoluntatis. Idcirco melius reducitur impeccabilitas beatorum in deum tanquam in causam extrinsecam: secundum tertium intellectum præmissum: quam in causam formalem secundum intellectum secundum. Vnde secundum hoc dicendum: q beati se nō non possunt diuinæ uoluntati difformare: quia ita sunt in bono confirmati: q ad malum declinare non possunt. Consistit autem hæc confirmatio in uno positiuo, & in uno quasi priuatiuo seu negatiuo. Positiuum est: q deus conseruat sine interruptione actum beatificum in beato: qui est maximum bonum, cuius natura intellectualis capax est: & ideo eam creatura remouere non potest. Dei enim uoluntati quis resistit? Negatiuum est, quia statuit deus non uelle coagere beato, ac actum beatitudini formaliter, uel uirtualiter repugnantem: quapropter beatus ex uirtute sua actiua, nullum talem potest elicere: quo demeretur beatitudinem perdere: quia causalitas dei requiritur ad productionem cuiuslibet effectus positiui: qua suspensa nulla creatura potest quicquam efficere. ¶ Ex his duobus simul beati sunt in beatitudine perpetuo confirmati.s. ex eo: q deus perpetuo conseruat in eis actum.s. claræ uisionis, & perfectę fruitionis: in quibus est essentialis beatitudo. Ex secundo sunt indefectabiles: quia propter subtractionem diuinę causalitatis habere non possunt uolubiles cogitationes circa beatitudinem: nec elicere possunt actus beatitudini qualitercunq; contrarios, sed nec omittere actum, ad quem tenentur actum.s. diuinæ ac fruitiuę dilectionis: quo intensissime, & super omnia diligunt deum, quia ille conseruatur a deo, cui repugnat omnis inordinatus actus, & omissio inordinata. Et secundum hoc intelligi potest dictum beati Aug. supra allegatum.s. non posse peccare non cōpesit illis ex natura: sed gratia.i. gratiosa dei uoluntate. Et ex reuelatione horū duorū, beati sūt securi de sua beatitudine, qa deus reuelauit eis, q uult semper beatitudinem in ipsis conseruare: & ipsis non coagere ad actum malum sibi displicentem: & sic patet intellectus alterius, quod addit Aug.s. q beatissimum est ita semper fore certum erit.s. per reuelationem dei. ¶ Ad argumentum in oppositum. Respondetur: q in angelis reperta est prauitas ante beatificationem eorum, dum adhuc erant uiatores. Sed post adeptam beatitudinem nullus cecidit de statu beatitudinis, quia in ipsa confirmati: beatitudinem in ipsis deo perpetuo conseruante. Et tantum de illo dubio.

Beati sunt in beatitudine perpetuo cōfirmati. — Rom. 9. — P — August. — August.

Meditatio circa sicut in cęlo, & in terra. — Q

¶ Sumando igitur, quæ dicta sunt: deuotus orator hanc petitionem proferens ita meditationis suę attentionem uerbis accommodet, ut dicens. Fiat uoluntas tua, cum affectu mentis credat deum: ut abbas Isaac ait: omnia, quę uidentur uel aduersa, uel prospera pro nostris utilitatibus dispensare. Magisq; eum pro suorum salute, & commodis prouidum, atq; solicitum: quam nosipsos esse pro nobis. Hoc credens affectuose petat. Fiat uoluntas tua, sicut in cęlo, & in terra. Da pater noster, qui es in cælis spiritum boni consilij: quo misericordes effectiuiuā uoluntatem in terris impleamus pro modulo uię, sicut impletur in cęlo pro modulo patriæ auaritia religata. Dona pater noster gratiam tuam, per quam nostra uoluntas terram despiciēs esse incipiat dei formis. Hæc enim est uoluntas tua nam uoluntas tua salus nostra est, qua uis omnes homines saluos fieri, & ad ueritatis agnitionem uenire. 1. Tim. 2. Voluntas tua sanctificatio nostra est, ut mundati, & sanctificati in terra, illuc introire possumus, quo nihil coinquinatum poterit introire. Voluntas tua est: ut non moriatur peccator, sed conuertatur, & uiuat. Vo- — 1. Tim. 2.

luntas tua est o pater noster, quam Christus unigenitus tuus de cælo in terra missus, & fecit, & docuit. Hęc est humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, uerecundia in uerbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina. Iniuriam facere non nosse, factā tolerare: posse cum fratribus pacem tenere, deum toto corde diligere. Amare in illo, quod pater est: timere, quod dominus est. Christo nihil omnino præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere: cruci eius fortiter, ac fidenter assistere. Quando de eius nomine, & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur, in quæstione fiduciam, qua congredimur in morte patientiam, qua coronamur. Hoc est cohæredem Christi uelle esse: hoc est præceptum dei facere: hoc est uoluntatem patris adimplere. Fiat igitur o pater uoluntas tua: in peccatorum conuersione, per opus pœnitentiæ. In conuersorum sanctificatione, per munus gratiæ. In sanctificatorum saluatione, per bonum perseuerantiæ. In saluatorum perpetua clarificatione, per donum glorię. Fiat inquam, sicut in cælo, & in terra, sicut in angelis, sic in hominibus: sicut in iustis, sic in peccatoribus, & aduersis. Sicut in portione superiore mentis: sic in sensualitate carnis. Sicut in Christo capite, qui uenit de cœlis: sic in ecclesia eius corpore, quæ peregrinatur in terris. Fiat ut perfecta conformitate tuæ sanctissimæ uoluntati consentiamus: quatenus omnia, tibi placita approbemus: salutis antecedentia apprehendamus, præceptis, prohibitionibus, consilijs obtemperemus: in omnibus donis, & operibus te benedicamus. In permissionibus tuam misericordem patientiam agnoscamus. Nec aliud uelle, & nolle concupiscamus, nisi quod te patrem nostrum, qui in cælis es: nos uelle nouimus, & nolle. Sicq; nos perseuerantes in tua sola bona semper & optima uoluntate: & nunc in terris temporaliter: & dehinc in cælis uiuere æternaliter ualeamus.

DE PETITIONE BONORVM INFIMORVM.

L E C T I O L X X.

A
PANEM nostrum quotidianum da nobis hodie. ¶ Præmissis petitionibus, quibus pro bonis maximi. s. gloria regni: ac pro medijs. s. gratia, qua ad regnū peruenitur: deū patrē oramus: sequitur petitio quarta, qua pro bonis infimis bonis. s. corporis tēporalibus, ac fortunę patrē obsecramus. Et licet ad litteram petitio illa de bonis ad corporis sustentationem pertinentibus: & per panem quotidianum intellectis exponatur nihilominus per sanctos, & doctores eius expositio ad ea, quibus nutritur anima: extenditur secundum multiplicem panis mysticam significationem. Est enim panis naturalis sustentationis, pœnitentiæ & laboris, intelligentiæ illuminantis, gratiæ uiuificantis, eucharistiæ confortantis, deuotionis sursum agentis, glorię consummātis. Prius tamen quam de mysticis tractetur, prosequamur ad litteram de pane corpus substentante. Vbi in primis aduertendum, ꝙ licet secundum apostoli doctrinam prohibeamur carnis curam agere in desiderijs, possimus tamen curam eius gerere in his, quę saluti eius sunt necessaria, & quæ ad naturalem

Expositio panem nostrum.

Panis multiplex in scriptura.

eius

eius subsistentiam requiruntur. Pro his enim obtinendis docuit nos Christus orare, & dicere. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Voluit autem Christus nos, qui filij sumus dei, quorum pater cælestis prouidentiam gerit specialem: ab eodem patre quotidianum panem, & uictum requirere: ut ipsum patrem nostrum recognosceremus: proficeremurq; nos ipsius prouidentia indigere. Quod maxime humili præce ostendimus. Nam qui ab alio petit: in se indigentiam, & in alio beniuolentiam attestatur. Petendo itaq; nostram indigentiam confitemur. Sumus enim compositi ex duabus substantijs: corpore. s. & anima: quarum quælibet iuxta naturæ suæ conditionem, indiget refectione, defensione, conseruatione: uarijs quoq; adiutorijs, & sustentamentis: pro quibus habemus deum iugiter implorare. Petimus autem ea, quæ ad salutem animæ pertinent, dum oramus, ut in nobis dei nomen sanctificetur, ut in nobis regnum gloriæ adueniat: ut per gratiam nostrã uoluntatem diuinæ uoluntati conformemus. Consequenter nunc requirimus iuuamenta, quibus corpus reficiamus dicentes. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Nomine aut panis omnia intelligenda sunt, quibus humani corporis fragilitas ad sui sanitatem, & conseruationem indiget, ut sunt conueniens cibus, & potus, uestitus, habitatio &c. ut Gen. 28. dixit Iacob Patriarcha. Si dominus dederit mihi panem ad uescendum: & uestimentũ ad induendum: erit mihi dominus in deum. Vbi per panem (sicut in plerisq; alijs sci ipturæ locis) intelligitur uictus necessarius ad animalis uitæ sustentationem. Et hoc est, quod dicit beatus August. ad probam. Dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, sufficientiam uitæ illam nomine panis significamus. ¶ Fecit autem dominus mentionem de solo pane, & non docuit nos expresse petere carnes, pisces, uinum &c. cum tamen homines his indigeant pro cõpetenti, ac salubri sua sustentatione: ut ex modo loquendi nobis insinuaret: ut quantum commode possumus, paucis contenti simus, & communionibus ad uictum necessarijs, unde dicit Chry. Christus solum panem petendum docuit, ut habentes alimenta: & quibus tegamur: his contenti simus, innuens ꝙ solum petere habeamus necessaria non delicata, nec superflua. Ideo postulanda sunt nobis necessaria uitæ, non ciborum diuersitates, & uina odorifera, & cætera, quæ delectant guttur, onerant uentrem, & mentem perturbãt: sed panis, qui potest substantiam corporis sustentare. Vnde & sapientissimus Salomon non pro superfluis: sed pro necessarijs orauit ad dominum dicens. Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: sed tantum tribue uictui meo, necessaria: ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est dominus: aut egestate compulsus, furer, & periurẽ nomen dei mei. Prouer. 30. Quæ autem sunt necessaria uitæ: exprimitur. Eccle. 29. Initium uitæ hominis aqua, & panis, & uestimentum, & domus protegens turpitudinem. Idem, 39. ¶ Sumpsit autem ex hac particula quorundam error occasionem dicentium: ꝙ fideles solum licite possunt petere a domino ea, quæ ad uictum tenuissimum spectant panem, scilicet & aquã: ꝗq; peccent omnes, qui se lautius, & largius reficiunt, quam uictu tenuissimo quo natura, ne defficiat, ualeat sustentari. Sed huius erroris falsitas patet per apostolum. 1. ad Timo. 4. ubi contra quosdam erroneos doctores loquens dicit. Tales prohibent nubere, quasi, scilicet malum sit, & præcipiunt abstinere a cibis, quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his, qui cognouerũt ueritatem: quia omnis creatura dei bona est: & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur tanquam prohibitum a cærimonijs ue. le. quoniam cerimoniæ illæ cessauerũt: quod tñ sic docentes astruxerunt. Aut tanquã a deo tenebrarum creatũ: aut

Rom. 14.

Aug.

B

Quid ueniat nomine panis cur petimus nisi panem dari.

Prouer. 30. Eccle. 29.

C

Cibi delicati an sint a deo petẽdi.

legali obseruantia commune,& immundum. Præterea Christus apostolus quos docuit hanc orationem,dum eos mitteret ad predicandum hominibus ideam:non præcepit comedere solum panem,& bibere aquam. Sed in quācunq; domum intraueritis, ait: in eadem manete edentes, & bibentes,quæ apud eos sunt. Non est tamen uerisimile: quin sæpius recepti sint ab his, qui etiam lautos cibos præparauerunt. Præterea Christus in conuiuio nuptiali,quo aquam conuertit in uinum, nec ipse tunc aquam bibisse legitur: & alijs uinum ministrasse. Item cum ipse dominus magnam multitudinem refecit in deserto: non solum panem,sed & pisces multiplicauit. Et dominus ipse, quamquam homo fuerit,sobrius,ac temporatissimus in nullo uirtutis medium excedens:tamen sic cum hominibus, & usitatis cibis uescebatur:ut quidam pharisęorum polluto ore ipsum uoratorem carniū,& potatorem uini appellauerint. Præterea Christus in euangelio contra pharisęos: quæ cibos discernebant:& circa ipsos cærimonias obseruabant diuersas dicit Audite,& intelligite:non quod intrat in os,coinquinat hominem:sed quod procedit ex ore,hoc coinquinat hominem. sequitur. Omne,quod intrat in os,& in uentrem uadit:& in secessum emittitur, non coinquinat hominem: quæ uerò de ore procedūt,de corde exeūt:ea sunt,quæ coinquinat hominē. Ad idem facit, quod dixit dominus ad Noe post diluuium. Omnes pisces maris manui uestræ traditi sunt:& omne,quod mouetur, & uiuit, erit uobis in cibum. Quasi olera uirentia tradidi uobis omnia,excepto, ꝙ carnem cū sanguine non comedetis. Ex quibus satis uidetur: ꝙ licitum est hominibus alijs cibis,quam aqua,& pane,siue tenuissimo uictu uti:ex concessione beniuolentiæ dei exemplo Christi,& apostolorum. Quapropter pro his possumus licite orare. ¶ Sed quid de tot fallamentis, ac ciborum uarietatibus, exquisitissima cocorum arte:aromaticis speciebus conditis,& multiplicatis, quibus plurimi utuntur? Nunquid orantes: Panem nostrum quotidianum da nobis, possunt hanc petitionem referre ad horum ferculorum multiplicium donationem. ¶ Respondetur,ꝙ cibi præparati delicate secundum medicinę,aut cocorum artem,de se mali non sunt, sed res sunt indifferentes ad bonum,& ad malum. Dicuntur autem boni,& mali occasionaliter ex ipsorum bono,& malo usu:qui ex ordinato,aut peruerso hominis appetitu cibū sumentis procedit. Vnde beatus Greg. 3. moral. Non cibus,sed appetitus est in uitio. Vnde lautiores cibos quandoq; sine culpa sumimus,& abiectiores non sine reatu conscientiæ degustamus, & exemplificat. Esau primatū per lenticulam perdidit:& Helias in hæremo uirtutem corporis carnem edēdo seruauit. Vnde & antiquus hostis primum sibi hominem:non carne sed pomo subdidit, & secundum non carne,sed pane tentauit. ¶ Ex quo apparet:ꝙ nec cibus communis,& grossus de se bonus est,quin aliquis ipso possit abuti. Vnde patet:ꝙ cibi,& potus delicati, & cætere res temporales tales sunt,qualis est animus utentis. Vt si utens cibo,& potu delicato bono sine temperata sobrietate,& recta intentione,ut sanior,uiuacior,ac robustior ad officium suum exercendo reddatur,aut cum gratiarum actione:quia cibi tales dati, & concessi sunt humano usui:boni censentur. Si uero quis grossioribus utitur ex cupiditate inanis gloriæ, ut appareat sanctior:aut temperantior:aut ut uentris ingluuiem expleat: cibus grossus malus iudicatur. Et hoc est, quod dicit beatus Aug. Fieri potest: ut sine alicuius uitio turpitudinis,& uoracitatis preciosissimo cibo utatur sapiens. Insipiens autem fedissima gulæ flamma in uilissimum cibum inardescat. ¶ Verum pro particulario ri responsione sunt tria attendenda. Primum,conditio utentis. Vtrum.s.sit persona in dignitate constituta,uel plebeia, ignobilis, uel generosa, secu-

Luc. 10.
Ioh. 2.
Ioh. 6.
Mat. 9.
Mat. 15.
Gen. 9.
D Si aliquādo excusentur, sic delicate uiuentes.
August. 3. De doctrina Christiana.
E

latis, aut religiosa: docta, uel rustica:tenera, aut robusta : sana, aut infirma. Hos enim non similibus cibis decet refici:sed alijs, & alijs iusta statuũ, conditionum, & officiorũ, atq; exercitiorum diuersitatem. Grossioribus siquidẽ indigent corporalibus insudantes laboribus:melioribus uacantes studio, aut exercitio rationis: Sic nobiles, præsidentes, diuites, infirmi, subtilioribus cibis indigent. Meliores siquidem cibi, & potus sanguinem, ut communiter generant meliorem. Ex ipso namq; subtiliores spiritus uitales sensitiui generantur, qui multum faciunt ad acumen ingenij, & intelligibilis iudicij: ad uiuacitatem sensuum, quę præsidentibus, ac docentibus multum fore utilia iudicantur. Quia deniq; tales pluribus solicitudinibus fatigantur:spiritualibus marcescunt laboribus: poterunt præ cæteris indulgentius cibis, & talibus quæ ad corporis sanitatem conferunt: licentius uti. Etiam alio respectu nobiles potentes, & prælati magnificentiam facere possunt super alios: ut in ipsis dignitas coronetur: potentia non lædatur, & reuerentia debita tribuatur, quæ crebro his subtrahuntur, dum qui ad exteriorem apparatum attinent, ab eisdem omittuntur: quæ plus in experientia, quam in codicibus addiscuntur. Hinc & beatus Augusti. disponit in regula, ut aliter tractetur delicatus ex mundo confluens, aliter grossus, & plebeius ante introitum in paupertate degens. Et huius dicti rationabilitas trahi uidetur ex factis in primitiua ecclesia: ubi quamuis fidelibus omnia erant communia, tamen distribuebantur singulis, prout unicuiq; opus erat:iuxta uidelicet fidelium statum, & conditionem. Similiter de infirmis, qui delicatius nutriri dicunt, ut manifeste patrum regulæ docent. De teneris, & delicate nutritis scribit beatus August. in de uerbis domini. Vtantur diuites consuetudine infirmitatis suę, & doleant se aliter non posse. Non extollitur pauper de mendicitate: tu quare extolleris de infirmitate? Vtere cibis electis, & præciosis sicut consueuisti, quia aliter non potes, quia si consuetudinem mutas: ægrotas. Conceditur tibi uti necessarijs, da pauperibus superflua: utere præciosis: da pauperibus uilia. Sic igitur diuersa utentium conditio, magnam facit differentiam in cibis, & potibus communibus, & delicatis. ¶ Secundum considerandum est consuetudo regionum, & mos conuiuentium. Habet quidem regio una cibos delicatiores, quam alia, etiam quantum ad substantiam edibilium: habet & mos hominum certarum terrarum cibos delicatius, & exquisitius, quam aliorum pręparare: cui consuetudini licite potest quis se conformare: edendo, & potando absque hoc, quòd medium exeat uirtutis. Vnde dic t bea. Augu. Quid loco, tempori, & personis conueniat diligenter attendendum, ne timere flagitia: ubi non sunt, deprehendamur: qui parciùs cibo utitur, quam mos habeat, quibus conuiuit, aut intemperans est, aut superstitiosus. Et quod minus uidetur de bene olentibus, siue odoriferis, bonisq; odoribus: quòd licite quis uti his possit, quam cibis delicatis, asserit idem de se loquens. De illecebra inquit, odoris non nimis satago: dum desunt, non requiro, dum assunt, non renuo: paratus sum carere eis. Et quid mirum, si iuxta consuetudines regionum, & hominum mores, liceat quem lautius, & delicatius refici, quam suus mos habeat: cum consuetudo patriæ, & hominum ritus alieni licentiam tribuat comedendi: ubi alias sibi fuerat ieiunandum, & a cibis simpliciter abstinendũ. Sic respondet beatus Amb. beato August. quærenti: an sibi, & matri cum Mediolani existerent: ieiunandum foret sabbato, iuxta morem suæ ciuitatis, an ecclesię mediolanen. more prandendum? Quid aliud ait Ambro. huic dicere possum: quam quod ipse facio? Et subdit. Quando hic sum, tunc non ieiunio sabbato:

August.

August.

F

August. In doct. Xpia.

Ambro.
August.

quando Romæ fum,ieiuno. Et amplius eos inftruens fubdit. Ad quamcüq; ecclefiam ueneritis,eius morem feruate: fi pati fcandalum non uultis, aut facere. Hæc Aug. in epiftola de ieiunio fabbati. ¶ Tertium eft intentio utẽtiũ:quo.f. fine cibos exquifite fibi præparent. Vtrum propter iactantiā, aut inanem gloriam: ut liberales prædicentur: aut inordinatos in fe motus excitent:ut potentes fint in malo:& ita nemini licet uti delicatis cibis. Sed neq; fic licet uti communibus ad finem inordinatum. Nam omnis actus ẽt de genere bonus ordinatus in finem culpabilem,& malum:culpabilis eft, & malus,quia a fine iuftum eft fingula denominari. Et in moralibus circumftātia finis eft potiffima:penes quam attenditur actus,bonitas, malitia ue. Aut huiufmodi delicata ciborum præparatio fit intentione delectationis guftũ confequentis in ciborum, & potuum fumptione. Et tunc aut fit intra limites legis Chriftianæ, puta quia fic delectari quærens nullum præceptũ uiolat uere uel interpretatiue,paratus omittere,fi deus, uel ecclefia fic delectari prohiberet: & tunc aut nullum,aut leue peccatum eft:aut ueniale: quod aqua benedicta abluit. Aut fit huiufmodi delicata præparatio citra legem: puta:quia ex tanta libidine quærit delectari in cibo, & potu, ut poftponat deum:non curando utrum ex hoc impediatur in operationibus fpiritualibus, et an per hoc,præceptum dei,uel ecclefiæ transgrediatur. Neq; paratus eft ceffare, fi prohiberetur: tunc non eft fine malitia,et mortali peccato: fi omnia hæc affint. Huius fimile ponitur in delectatione actus coniugalis, quę fi quæritur intra leges matrimonij, nullum, aut ueniale eft peccatum. Si autem citra, fiue extra limites coniugij, paratus hoc idem facere; fi coniunx non effet, peccatum eft mortale. Qui ergo fic quærunt cibos delicatos, funt hi quorum deus uenter eft,qui in præparandis cibis (ut Hugo ait in de clauftro animæ) ftudium adhibent: infinita decoctionum frixurarum,& condimentorum genera excogitantes, modo mollia,modo dura, modo calida, modo frigida, modo elixa,modo affa,modo pipere, modo allijs, modo fale condita: fecundum confuetudinem prægnantium mulierũ defiderantes. Horum etiam palatum per ferculorum multiplicationem, et uariam præparationem feducitur: quoniam uarietas faftidium tollit,et cũ iam ftomachus crebris ructibus repletum fe indicat, nondum tamen curiofitas fatiatur. ¶ Eft et alia intentio, qua quis cibum, & potum delicatum quærit, dum quis non in eis finem ftatuit,quęrens dumtaxat delectari: fed affumit ipfos tanquam adminicula, quibus ducitur in finē altiorem, et meliorem:ut in fe uires excitet,quatenus in fe corporis ualitudo conferuetur: et fenfuum proportionata uiuacitas ad exercitium fpiritualium operum animæ, ut aptior inueniatur in his, quę ad falutem conferunt: fiue illud fit ftudium litterarum,fiue modulatio pfalmorum, fiue meditatio diuinorum: aut inftructio fidelium:fiue quodcunq; aliud habens ordinem ad falutem. Ad hunc quippe finem non modo licet uti cibis fubtilioribus, fed fæpe meritorium eft,dũ tñ modus feruet in quanto pariter,et in quali, fecundum exigentiam perfonæ, temporis, et laborum ei incumbentium ex officio, aut propria deuotione. ¶ Et omnia fic corporis nutrimenta neceffaria, et accommoda panis nomine funt intelligenda in petitione dominicę orationis Et licet panis, et cibus tenuis fuftentationi uitæ fufficiant, quoniam modicis contenta eft natura, ut in effe faluetur, quia tamen refectio lautior: quatenus ualet fecundum prædicta ad fenfuum integritatem,et eam corporis ualitudinem, quo fubferuire poteft fpiritualı, licite a nobis peti poteft: propter quod ubi nos dicimus. Panem noftrum quotidianum, ut Lucas fcribit. Matth. dixit. Panem noftrum fuperfubftantialem. Eft enim pa-

Marginal notes: August. — G — Intentio utẽtiũ cibis qualis effe debeat. — H

Panis substantialis: supersubstantialis: panis superfluus quis est.

nis substátialis, est panis supersubstantialis: et est panis superfluus. Panis substantialis est uictus tenuis sufficiens ad corporalis uitæ sustentationem, ut non deficiat tantum. Qui ideo substantialis dicitur, quia ad substantiæ conseruationē necessarius est, et requiritur. Panis supersubstantialis est quo corporalis uita conseruatur, cum bona corporis membrorum, et uirium ualitudine: quæ sufficit ad operationem personæ incumbentium ordinatam executionem. Panis superfluus est qui præter predicta, uoluptates multiplicat, et sensuales delectationes parit, quæ non ad finem hominis, quæ est animæ salus, promouet, magis autem impedit. Pro primis duobus panibus: hoc est substantiali, et supersubstantiali petimus. Pro tertio nullatenus licite orare possumus. Ita tamen panem nobis dare petamus a domino: ut in eis finem non ponamus, sed ea petere debemus tanquam quædam adminicula: quibus ad finē, qui est beatitudo animæ, adiuuemur. Cum enim uita nostra temporalis: ad acquirendum æternam ordinata est, intantum huius uitę nobis querenda sunt necessaria: inquantum ad hunc finem conferunt, & conducunt. Hinc Bea. Augu. ad probam. Sufficientiam uitæ non indecenter uult, quicunq; eam uult, & non amplius: quæ non appetitur propter semetipsam, sed propter salutem corporis: & propter congruentem habitum personæ hominis, ut non sit inconueniens, cum quibus uiuendum est. Illa ergo cum habentur, teneantur: cum non habentur, orandum est: ut habeantur. De hoc etiam. Alex. par. 4. q. 37. ait. Panis corporalis non est petendus: ut illud, quod principaliter intenditur obtineri oratione ista: sed ut adminiculum illi, quod principaliter postulatur. Petitur enim panis materialis ad sustentandū corpus: ne succūbat in exercitio operationum iustitiæ: sed cooperetur spiritui: ut assequatur, quod intendit. unde petitur, ut adiectum: non ut principaliter intentum. Hinc Glo. Luc. 11. Quia etsi panis materialis hic petatur: non petitur, ut primō, & principaliter intentum, & petendum; sed ut adiectum, & posterius intentum. ¶ Nostrum. Nostrum dicimus, & non meum: ut nemo sibi temporalia pro sua dumtaxat utilitate approprìet: sed ea, quę a deo percipimus alijs prout indigentia, & necessitas expostulat: impartiamur. unde dicit Chrys. Omnia, quę nobis orantibus dominus dat siue m litantibus, nō nobis solum dat, sed & alijs per nos, ut de eo, quod percipimus a deo, partem impotentibus faciamus. Item sicut natura cibum per stomachum assumptum communicat omnibus membris: sic & nos, qui multa membra sumus unius corporis mystici: debemus petere hunc panem: nō solum pro nobis petentibus: sed pro omnibus nobiscum participantibus. Secundō dicimus nostrum, ut nemo aliena bona sibi, ut sua usurpet. de quo Chryso. Qui de iustitia panem acquisitum manducat, suum panem manducat. qui autem cum peccato, alienum. secundum hoc igitur petimus panem nostrum. i. panem siue uictum cum iustitia acquirere: & non cum peccato, & iniustitia panem cuiuscunq; usurpare. Tertiō dicitur nostrum: non tuum, quamuis panis illius sit, qui daturus est eum: quia etsi dei est dominio, & proprietate: tamen noster est ex eius munere. Item noster refectione, & causalitate. Nostram enim indigentiam commemoramus: ut humiliemur. Nos quoq; sumus, propter quos panis ille: nedum corporalis: sed & sacramentalis, & spiritualis, ac doctrinalis paratus est, ac ministratur sub ratione panis. hoc est, inquantum est reparatiuus indigentię. Licet ergo dei sit proprietate, noster est utilitate, ac finis causalitate. Sic ergo oramus deum: ut nobis de sua benignitate panem tribuat: qui noster sit ex eius panis scilicet acceptione, utilitate, & refectione, idest ad nostram utilitatem, & refectionē: ut uult Alex. de Ales. Dicitur: & nostrum quartō: ut nemo per se

Alexand.

Luc. 11.

Quo dicim panem nostrum.

Alexand.

solo: sed etiã pro alijs oret. Vnde beatus Cyprianus lib. de oratione dominica, non longe post principium. Ante omnia inquit, pacis doctor: unitatis magister: singillatim noluit, & priuatim præcem fieri: ut quis cum præcatur: pro se tantum præcetur. Non dicimus pater meus, qui in cælis es. Nec panem meum da mihi hodie: nec dimitti sibi tñ unusquisq; delicta postulat. Aut ut in tentationẽ nõ inducatur: atq; a malo liberetur, pro se solo rogat: publica est nobis, & communis oratio. Et qñ oramus; non pro uño: sed pro populo toto oramus: quia totus populus unum sumus. Deus pacis, & concordiæ magister, qui docuit unitatem: sic orare unũ pro omnibus uoluit, quo
K modo in uno omnes ipse portauit. Hæc ille. Sequitur. ¶ Quotidianum. Loco huius nominis quotidianum: quod Lucas ponit cap. 11. Matthæus posuit supersubstantialẽ. Sed cum ecclesia in oratione dominica in omnibus alijs sequitur uerba Matth. euangelistæ: cur in hoc uerbo mutauit nomen supersubstantiale in quotidianum? Respondet hic Alexand. primo propter hoc: quia quid sit supersubstantiale, pauci intelligunt, quid quotidianum a multis capitur. Cum autem Matthæus orationem dominicam scripsit: ut perfectis conueniebat: Lucas ut perfectis, & imperfectis. Ideo ut omnes capere possent orationem dominicam, quæ ab omnibus dici debet, ecclesia decreuit loco supersubstantiale poni debere: quotidianum. Secundò, quia generalius exprimuntur petenda per nomen quotidianum: quam per nomen supersubstantiale. Nam accipiendo proprijssime supersubstantiale importat panem sacramentalem, scilicet Christum. Nam ille uere & proprie super omnes substantias est; qui quoniam panis noster esse dignatus est proprie dicitur panis supersubstantialis. Quotidianum uerò continet & panem quotidie sumendum: siue sit corporalis: siue spiritualis: siue doctrinalis, siue sacramentalis. Veruntamen pro eodem accipitur supersubstantialem, & quotidianum: & idem sunt. Vnde Dam. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie: hoc est panem nostrum quotidianum. Similiter Mat. 6. glo. supersubstantialem, uel quotidianũ. Exponitur aũt supersubstantiale dupliciter. Vno mõ, ut sunt duæ dictiones. Alio ut ẽ unica. Primo mõ proprie de Christo exponitur, ut dictum est. Supersubstantialẽ. i. Christum, qui super omnes substantias est. Secundo modo tam de Christo, quam de pane materiali: ut sit sensus. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. i. petimus, ut super panem nostræ sustentationi necessarium, des nobis & panem sacramentalem, & uictum necessarium additum ad substantię sustentationem. hoc est. Da nobis utrumq; panem, mentis, & corporis. Quomodo autem panis supersubstantialis differat a pane substantiali, & pane superfluo statim supra dictum est. Oramus autem pro pane quotidiano secundum ecclesiæ ordinationem. i. pro pane quotidie nobis necessario. Hunc autem panem quotidianum docet nos petere Christus secundum Chrys. ut luxuriosos cibos compesceret. Vt disceremus manducare quantum naturalis ratio exigit: non quantum carnalis lasciuia impellit. Si enim tu pro lasciuia in uno conuiuio tantum expendis: quantum sufficere potest uerbi gratia centum hominibus moderate uiuentibus; aut tibijpsi centum diebus disciplinate uiuenti: iam quotidianum cibum non manducas; sed multorum dierum. Neque tamen sic mandauit deus orare panem quotidianum nobis donari quasi illicitum indicauerit hominem Christianũ plus habere, quã panẽ quotidianũ. Oramus & secũdo nobis dari pa. quoti. ex Xpi instituto, ut sic doceremur solicitudinem de temporalibus abijcere: qm hæc dũ mentẽ imbuerit: de spiritualibus, & diuinis uix cogitare permittit. Hanc ut a cordibus suorum dominus discipulorum auelleret: nolite, dixit esse soliciti in

Margin notes: Alexand. — Quotidianũ quid importat. — Mat. 6. — Mat. 6.

craftinum. Et hic nos orare docuit,& petere panem quotidianum. Sed cōtra hoc arguit beatus Aug. in de ser. domini in monte di. Cur oramus pro his adipiscendis,quæ huic uitæ sunt necessaria: ueluti est uictus,& uestimentum,cum ipse dominus dicit. Nolite soliciti esse,quid manducetis,uel quid induamini? An potest quisquam de ea re non solicitus esse, pro qua adipiscenda cum tanta attentione animi oratio dirigenda sit, ut ad hoc totum illud referatur,quod de claudendis cubiculis dictum est. Per hoc innuit Aug. ꝙ si panis petitur in oratione dominica,cum solicitudine petitur,quia tanta diligentia (de qua dicitur. Cum oraueris intra in cubiculum tuum &c.) non potest esse sine solicitudine. Item super illud. Quærite primum regnum dei,&c. Et hæc omnia adijcientur uobis. hæc omnia utenda in uia. Non inquit Aug. quærite primum regnum dei: deinde ista quærite: sed hęc omnia inquit, apponentur uobis.s. etiam non quærentibus. Quomodo autem recte dicatur non quærere aliquis,quod ut accipiat intentissime deum deprecatur,nescio,utrum inueniri queat. Per hoc uidetur uelle Aug. ꝙ panis corporalis,uel aliud temporale non sit petendum in oratione dominica. ¶ Ad illa dicendum,ꝙ in uerbis allegatis sollicitudinem prohibentibus, non prohibetur omnis solicitudo: sed solicitudo immoderata. Nam ꝙ moderata solicitudo concedatur: innuitur in hoc, ꝙ non docuit nos dominus orare: panem nostrum hodiernum da nobis hodie, quasi sua esset intentio, ut peteremus panem unius diei solum in omni solicitudine prouisiua pro futuro, sed ut peteremus panem multorum dierum sibi inuicem succedentium,quæ successio dicitur quotidianum. Non ergo prohibetur moderata, & opportuna curatio, & cogitatio de crastino: sicut aliqui errantes docuerunt; sed immoderata. Est autem solicitudo immoderata tripliciter. Quia uel est superflua,anxia, finalis quærendi causa. Superflua est,quæ impedit animam a spiritualibus quærendis. unde & Beda super uerbo allegato. Solicitudinem illam amputandam docuit, ob quam spūalia negliguntur,& postponuntur. Item superflua est solicitudo,quæ est in multa futura tēpora: quasi semper uicturi essemus, & locū manentem hic haberemus, & non magis futuram inquirere deberemus. De quo bea. Cyprianus. Qui Christi cepit esse discipulus: secundum uocem magistri sui renuncians omnibus, diurnum cibum debet petere: nec in longum desideria petitionis suæ extendere. Et sequitur. Quia contrarium sibi sit,& repugnans,ut quęramus in seculo diu uiuere,qui petimus regnum dei ueIociter aduenire. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem,& se exuberantium fructuum largitate iactantem,redarguit dominus dicens. Stulte hac nocte expostulatur anima tua: quę ergo parasti, cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus, nocte moriturus,& cui uita iam deerat: uictus abundantiam cogitabat. Solicitudo anxia est, quæ diffidentiam habet de largitate diuinæ prouisionis. Hæc est in auaris diuitibus,qui semper timent deficere, ideo non cessant cum cordis anxietate & parta tueri, & superfluas prouisiones facere, ac diuitias diuitijs cumulare in præiudicium pauperum, & crebro in propriæ salutis detrimentum, quasi deo non esset cura de suis.. Contra quorum diffidentiam, dicit beatus Cyprianus. Neq; deesse quotidianus cibus potest iusto: cum scriptum sit. Non occidit (animis affliger) dominus fame animam iusti. Et iterum. Iunior fui, & senui: & non uidi iustum derelictum, nec semen eius querens panem. Item cum dominus promittat,& dicat. Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo uestiemur? Hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater uester,quia his omnibus indigetis. Quærite primum regnū,& iustitiam dei, & hæc omnia apponētur uobis.

Angust. Mat. 6. August. Solicitudo multiplex. L Quomodo licitū est ꝙ tpalibus solicitudine habere. Prouerb. 10. Psal. 36. Mat. 6.

Querentibus regnum, & iustitiam dei omnia promittit apponi. Nam cum sint dei omnia:habenti dominum nihil deerit? si deo ipse non desit. Sic Danieli in Leonum lacu iussu regis incluso, prima diu prandium diuinitus procuratur:& inter feras esurientes,& parcentes homo dei pascitur. Sic Helias in fuga, & solitudine coruis ministrantibus,& uolucribus sibi cibum apportantibus in persecutione nutritur. Et exclamans addit. O humanæ malitiæ detestanda crudelitas. Feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiantur, & seuiunt. Hęc Cyprianus. Simile de sancto Paulo primo Heremita bea. Hieronymus in eius uita testatur. Et huiuscemodi plurima in probatissimis leguntur historijs. Solicitudo principalis, quę est rei alicuius ut causę finalis, hæc est, quę habetur de aliquo tanquam principaliter intento: propter quod alia intenduntur,& ipsum tanquam finis intenditur:in quo adepto is, qui intendit, quietatur, nec id in aliud magis concupiscendū ordinatur: quā habent de cibo,& temporalibus homines uoluptuosi:& pecudum uitam eligentes:ut dicit philosophus. 1. Eth. 3. Similes Sardanapalo Assyriorum regi, qui uitam egit in uoluptatibus,& sensualibus delectationibus præsentibus: non quęrens alium finem similis bestijs. ¶ Hanc igitur triplicem malam solicitudinem & curam de crastino dominus a suis fidelibus hic excludere uoluit:cum nos quotidianum panem petere docuit. Non solicitudinem ordinatæ prouidentiæ. Siquidem licitum est fidelibus curam pro futuris cū prouidentia gerere:ut tempore abundantiæ rerum prouisionem in ipsis faciant pro alio tempore: ne ob defectum eorundem: defectum uitę necessariorum patiantur. Sic Ioseph prouisor Egypti laudabiliter fecisse legitur Gen. 41. dum in annis fertilibus fructus ad corporalis uitę sustentationem necessarios industriose conseruauit:quo popolum Ægipti a superuentura,& dira famis necessitate, quæ præmebat cæteros: preseruauit. Neq; hęc superflua solicitudo dicenda est:sed industria,& prudentia prouisiua. Hoc enim est de ratione animalis rationalis:quod naturaliter arte, & prouidentia uiuere debet. Vnde Seneca in libello de quattuor uirtutibus. Si prudens esse cupis, inquit, in futurum prospectum intēde:& quę possunt contingere; animo tuo præpone. Et beatus Augu. in sermone domini in monte. Cū uiderimus aliquem seruum dei prouidere:ne huius uitæ necessaria sibi desint:aut his, quibus cura sibi commissa est: uehementer cauendum est, ut non iudicemus eū de crastino solicitum esse. Nam & ipse dominus propter exemplum, ne qs postea scandalum pateretur:cum aliquem seruum dei aduerteret ista necessaria procurare: loculos habere dignatus est. Et in Actibus apostolorum scriptum est, ea, quæ ad uictum sunt necessaria, procurata esse in futurum propter imminentē famem. Hinc prudentissimus Salomon huius prouisiue prudentię detestans in hominibus defectum remittit pigros contra humani status conditionem improuidos ad animalia irrationalia: ut discant ab eis prudentiam,& rationalem industriam de crastino prouide cogitare. Ait enim Prouerb. 6. Vade ad formicam ó piger,& considera uias eius,& disce sapientiam. Quæ cum non habeat ducem:nec pręceptorem:nec principem: parat in ęstate cibum sibi:& congregat in messe, quod comedat in hyeme. Et per hoc patet:quæ solicitudo sit Christiano prohibita: quæ concessa. ¶ Sed hic instat Chris. Videntur hęc uerba sonare prima facie, ut qui dicunt. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. quasi nihil habeant in crastinū: aut post crastinum. Quod si habēt præparatum in crastinum:aut in quinq; aut decem, dies: quomodo possunt dicere. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Illud namq; petitur, quod non habetur. Quod iam possi detur:ut quid adhuc requiritur. Quod si ita est oratio aut paucis aut nullis

conue-

Margin notes: Daniel ulti. — 3. Reg. 17. — M — Triplex solicitudo a nobis abijcienda est. — Gen. 41. — August — Act. 11. — Prouerb. 6.

conuenire potest. Quis enim ita fidelis:ut cum possit amplius habere:tamen amplius sibi non seruat quam panem quotidianum. Quotidianos uictus forsitan petere solis conueniebat apostolis, qui docendi gratia per singulas ciuitates omni tempore uagabantur,& ipsa uagatio amplius quotidiano uictu possidere non poterat. Respondetur. Ita debemus aptare Christi doctrinam:ut omnes in ea proficiant:ne forte communis medicina iustitiæ, quæ ad salutem omnium est præparata,dum aut paucis,aut nullis prodesset inueniretur superflua. Intelligendum igitur est:quia non solum oramus deũ panem quotidianum dare ut manducemus, sed ut quem manducamus, de manu domini accipiamus. Habere quidem ad manducandum commune est iustis,& iniustis,& frequenter habent amplius peccatores,quod manducent, quam iusti. De manu autem dei accipere tantum est iustorum. Præparare igitur, & prouidere non uetant hæc uerba: tamen cum peccato præparare uetant. Nam qui cum iustitia præparat: illi deus dat panem,quẽ manducat: qui cum peccato præparat; illi non deus dat, sed dyabolus. Nam quamuis omnia a deo creantur:non tamen omnia a deo ministrantur. Habentes igitur panem paratum apud se, qui ipsis sufficit in plurimos dies: adhuc petere habent panem quotidianum:ut sic panem, quem dedit dominus possessiue, etiam det usiue:ut scilicet ipsi ex benignitate eius bene utantur pane concesso,deo ad laudem;& sibi ad corporis,animæq; salutem. Difficillimum enim est homini exteriora iuste possidere: recte dispensare: & eis bene uti ad dei laudem:& ad propriam,ac aliorum utilitatem,& salutem. Ad hoc enim indiget homo maiori dei auxilio,quam ut talia acquirat:ideo necesse est:ut ẽt abundans in temporalibus a domino petat panem quotidianum, quem habet in possessione:sibi dari usu conueniente, ut cum Apostolo sibi donetur scire abundare,& satiari,& esurire,& penuriam pati. Nec paruipendendum est scire abundare. Nam ut dicit glosa ad Philip. 4. Qui acceptis rebus non extollitur: qui eas ad usum uanæ gloriæ non intorquet:qui solus non possidet,quod accepit:sed cum indigentibus misericorditer diuidit:scit abundare. Qui acceptis alimentis non ad uegetationem uentris utitur: sed ad præparationem uirtutis:nec plus carni tribuit,quam necessitas petit,scit satiari.Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate uictus agit aliquid,unde anima peccati laqueũ incurrat, sic esurire. Hæc Glo. Vnde ne dyabolus per cibum,& potum nos in gula tentet immoderato eorum sumptu,petimus a deo,ut det nobis moderatum, & salubrem usum eorum,& quę nunc habemus,& quæ habituri sumus. Ideo commendabilis est deuotorum fidelium consuetudo, priusquam comedant deum orare, ut panem,& reliquum cibum eis sanctificet. Sanctificatur enim cibus per uerbũ dei, & orationem. 1. Tim. 4. ubi glo. Sanctus fit cibus, & salubris non noxius animæ,uel corpori. Verbum sanctificat,oratio impetrat,dyabolus uero per cibum tentat. Sequitur. ¶ Da, scilicet tu pater cęlestis, qui das escã omni carni. Qui aperis manum tuam, & imples omne animal benedictione. Da liberaliter,quia tu es deus uniuersorum,quoniam tui sunt cęli,& tua est terra, & omnis plenitudo eius. Da, non uende,quia nihil habemus,quo a te emamus,quo a te non accepimus. Quid habes dicit apostolus,quod nõ accepisti. Da non mutua, quia non inuenimus præter tua dona quod restituamus.Da igitur simpliciter gratiose,sine spe lucri,precij,aut muneris,quia bonorum nostrorum non indiges. Ex hoc autem elicitur, quòd non solum bonorum spiritualium est largitor, sed & bonorum temporalium distributor. Hæc enim ab illo petere Christus nos docuit, per quod confutatur error quorundam gentilium putantium prouisionem bonorum tem-

1. Tim. 4.

N

poralium ad diuersos deos pertinere:quos intuitu temporalis prosperitatis & affluentiæ colendos astruebant. Sequitur. ¶ Nobis qui sumus tui filij, eapropter te patrem,ut tribuas,interpellamus:& nobis a te donari petimus, quia ex nobis ipsum habere non possumus. Dicitur etiam, nobis pluraliter: & non mihi, eadem ratione, qua dictum est:non pater meus:sed pater noster,& qua petimus: pane non meum, sed nostrum:ut statim supradictum est. Vt non pro nobis tantum: sed etiam pro proximis panem quotidianũ a communi patre omnium postulemus. Vnde patet etiam diuites hoc respectu quantumcunq; abundent panibus,recte petere panem dari nobis: quoniam & si ipsi non indigeant,sunt tamen pauperes plurimi, qui egent panibus: pro quibus omnibus petendum est, ut panem recipiant quotidianum. ¶ Hodie. Cum præmissum sit quotidianum: cur additur, hodie. Nam in uerbo quotidianum, includitur uerbum hodie. Dum enim petitur dari panem quotidianum petitur dari hodiernum, & ita hodie,& cras & consequenter. Respondet Alexand. de Ales parte.4. quæstio. 27. Non superflue apponitur hodie,quia licet panis quotidianus compræhendat hodiernum:non tamen petendo panem quotidianum nobis dari: petimus hodie nobis dari. Hodie enim tempus determinat, seu quando ipsius dandi,quod non exprimit (quotidianum) sed magis qualitatem: siue substantiam rei dandæ. Vnde sensus est, Da nobis panem quotidianum:id est da nobis panem,qui est quotidianus.i.quo quotidie debemus refici panem,scilicet necessariæ,& frugalis refectionis, non lasciuiæ, & superfluitatis. Hodie uero tempus exprimit, quo id dari petimus,quo secundum Chrys. innuitur: ut non solicitudine grauemur. Vnde ait. Pro pane iussit solum orationem facere, & pro pane quotidiano: ut non soliciti simus pro crastino, & neq; hoc sufficit uerbo: sed & aliud post hoc apposuit dicens. Da nobis hodie: ut non conteramus nosipsos solicitudine superuenientis diei. Cuius enim diei spacium te uisurum nescis, quam ob causam in illius solicitudine torqueris. Vel etiam hodie,idest omni hora,& toto tempore uitæ: ut dicit August. ad Probam. Quomodo etiam loquitur Apostolus in epistola ad Heb. 4. dicens. Hodie si uocem eius audieritis: id est toto temporæ uitæ: quod non est nisi unum hodie, scilicet unus dies,scilicet iuuentutis,& senectutis, iuxta illud Gen. 1.Factum est uespere,& mane dies unus.Mane scilicet iuuentutis: & uespere senectutis. Sunt & aliæ causæ cur apponitur hodie, allegorice, & morales, de quibus postea dicetur. Vnde ex omnibus præmissis elicitur talis sensus huius petitionis quantum ad panem materialem. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: id est tu pater cælestis da nobis panem, id est bona temporalia pro huius mortalis uitę cursu necessaria, & ea mensura, eoq; utendi modo,quibus nobis utilia sunt, & ad uitam immortalem,quo tendimus profutura. Hæc de prima panis acceptione.¶ Sed circa expositionem, qua nomine panis intelligitur totum, quod pertinet ad humanum uictum. Dubitatur, utrum quis recta ratione possit a deo petere diuitias temporales. Quod non uidetur, quia quod Christus docuit contemnere: non recte a deo potest peti. Christus autem docuit diuitias contemnere exemplo,& uerbo. Fuit enim in persona pauperrimus, ita ut eleemosynam reciperet, dicente Mat. Mulieres multæ sequebantur illum, & de facultatibus suis ei ministrabant. Fuit tantæ paupertatis: ꝙ proprio careret hospitio, ipso attestante Luc. 9. Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Super quo Hiero. in persona Christi. Quid me propter diuitias, & lucra seculi sequi cupis, cum nec hospitium habeam, & tecto utor non meo.

[Margin notes: Hodie quid importat. — August. Heb. 4. — Gen. 1. — O — Vtrũ liceat diuitias a deo petere. — Mat. 27. Luc. 8.]

Idipsum

Idipsum uerbo docuit, cum suis discipulis charissimis possessionem auri, & argenti interdixit. Nolite inquit, possidere aurum, nec argentum, neq; pecuniam in zonis uestris. Et iterum. Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Item Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem in regnum cœlorum. Matth. 19. & similia in multis alijs passibus a Christo dicta leguntur. ¶ Oppositum uidetur: quia quod licet possidere sine dei offensione, licet etiam a Deo petere. Diuitias autem temporales possidere licitum est, ut patet in exemplis pluribus. Nam Iob plurimis diuitijs pollebat ouium, camelorum, boum, asinorum & familiæ multæ nimis, ita ut magnus esset inter omnes orientales. Cui tamē de iustitia non homo, non angelus, sed dominus ipse testimonium perhibuit. Sic Abraam, Isaac, Iacob, Dauid, & plurimi amici dei diuitias possederunt. ¶ Pro responsione aduertendum, ꝙ opes & diuitiæ dupliciter considerari possunt. Vno modo quo ad se. Alio modo quoad appetitum hominis. Primo modo res sunt quædam a deo conditæ bonæ, & non malæ. Bonæ bonitate naturali, de qua res tantum participat, quantum participat de entitate. Nam ens, & bonum conuertuntur. unde Basilius super illud, Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Non docet inquit, dominus facultates uendere, eo ꝙ naturaliter sint prauæ, alias creaturæ dei non essent, nec eas docet abijcere tanquam malas, sed disponere monuit. Comparando autem diuitias ad appetitum hominis, quandam habent indifferentiam ad bonum, & ad malum. hoc est, ꝙ possunt bene appeti, & malè. unde Bernar. lib. de cõsi. Aurum, & argentum, & cetera huiusmodi quantum ad animi bonum spectant, nec bona sunt, nec mala. Vsus tamē eorum bonus, abusus malus. ¶ Ad idem Chrysost. Rerum ait quædam bonæ, quædam malæ, quædam mediæ. Bonæ sunt castitas, humilitas & ceteræ uirtutes, quas cum homo elegit bonus est. Mala sunt his bonis opposita. ut luxuria, superbia: quas cum homo elegit malus fit. Mediæ sunt diuitiæ, quæ quandoq; ad bonum, quandoq; ad malum ordinantur secundum affectum utentium. Idem Origenes super epistolam ad Ro. li. 4. tractans illud apostoli. Non solū aūt hoc, sed & in tribulationibus gloriamur. Oĩa dicit, q̃ sunt, uel aguntur, aut bona sunt, aut mala; aut indifferentia. Bona illa certum est propriè dici: q̃ ad uirtutes animi pertinent: & mala sola ea, q̃ ad malitiam pertinent, & contra legē dei aguntur. Cetera uerò indifferentia esse. i. neq; bona neq; mala nominanda, ut sunt diuitiæ, spēs corporis, & fortitudo, uel proceritas, atq; ea, quæ corporis usibus seruiunt. Amb. Discant diuites non in facultatibus crimen haberi, sed in his quibus uti nesciunt. Nam diuitiæ ut sunt impedimenta improbis: ita bonis sunt adiumenta uirtutis. Item B. Greg. Videmus quosdā diuites, qui & opes, & gloriā sine culpa habere potuissent, si hēre animi humilitatem uoluissent. Ecce diuitiæ, & honores possunt sine culpa teneri, si sit humilitas animi. Et subdit. Sed nunc extolluntur rebus, inflantur honoribus, dedignantur ceteros, qui suæ uitę fiduciam in ipsa abundantia rerum ponunt, quod sine culpa non est. Item Ambr. super Lucam. In pecuniarum copijs pleraque sunt iuuamina peccatorum, pleraq; incentiua uirtutum. Et infra. Non census, sed affectus in crimine est. Hiero. Diues cum deposuerit sarcinam peccatorū, & totius corporis prauitatem, intrare pōt per angustā portam, & arctam uiā q̃ ducit ad uitam. Non dicit Hier. cū deposuerit diuitias, sed cum deposuerit sarcinam peccatorū. Et B. Basilius. Condemnatur diues nō quia diuitias possidet, sed quia eis abusus est. Preterea B. Aug. super illud psal. Diuitiæ si affluant: nolite cor apponere. Non dicit, inquit, diuitias nolite habere: sed nolite cor apponere. Non damnat diuitias: unde meremur cœlum:

Match. 10. Luc. 14. Matth. 19.

Diuitiæ dupliciter considerantur.

P

Luc. 18.

Bernar.

Diuitiæ an sint bonæ uel malæ.

Chrysost.

Ambro.

B. Grego.

Ambro.

Hierony.

Hiero.

Basilius.

B. August.

Chrysost. ſed cor appoſitum, quod ſcilicet non expendit, ſed recondit. Cui concordat Chryſoſt. Non prohibet dominus ditari, ſed opibus famulari. Vult.n ut in neceſſarijs eis utamur, non ut cuſtodiamus. Nam famuli eſt cuſtodire

Q eas, & domini diſpenſare. ¶ Ex quibus omnibus ſatis deducitur, quod diuitiæ non ſunt de ſe prauæ, quoniam poſſunt in bonum uſum ordinari. Nec ſunt de ſe bonæ, quoniam appetitus circa eas poteſt deprauari. Contingit enim ipſis bene uti. Contingit & eis male uti, & uitioſe. Contingit quem eſſe diuitem, & deo gratum. Contingit & alium ab eodem propter earum abuſum eſſe reprobatum. Quomodo autem quando, & qualiter hoc contingat generali regula definiri non poteſt quantum ad circunſtantias particulares. Poteſt tamen aliquatenus colligi ex conditionibus eorum diuitum, qui in ſcripturis ſunt reprobati, & eorum curſus qui in ſcripturis ſunt commendati. Que faciūt malas diuitias.

Luc. 16. Legimus Lu. 16. de diuite Epulone in inferno ſepulto, quomodo ſuis diuitijs abuſus ſit: quia ad pompam, & ſuperbiam, quia induebatur purpura, & byſſo. Ad laſciuiam, & gulam, quia epulabatur quotidie ſplendide. Ad phylargiriam, & auaritiam: quia tenaciter eas poſſedit, nec pauperi Lazaro mycas ca

Luc. 12. dentes de ſidetanti impartitus fuit. Legimus etiam Luc. 12. quod hominis cuiuſdam diuitis ager uberes fructus attulit, & cogitabat intra ſe dicens. Quid faciam, quoniam non habeo, quo congregem fructus eius, & dixit. Deſtruam horrea mea, & maiora faciam, & illud congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi & bona mea, & dicam animæ meæ. Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi deus. Stulte hac nocte repetent animam tuam a te, ſcilicet dęmones, quę autem paraſti, cuius erunt. Repetent propter abuſum diuitiarum. Abuſus quippe fuerat in acquiſitione cum nimia ſolicitudine, quia cogitabat intra ſe ſcilicet ſolicite. In retentione cum nimio eorum amore: quia dixit congregabo, cum deberet diſpergere. In cuſtodia, cum ſtulta fiducia, quia dixit animæ ſuæ, nunc quieſce, quia hæc tibi ſufficiunt: quia nec alijs indiges. In mala intentionis ordinatione, quia ordinabat eas ad crapulam, & carnis delitias: quia dixit, comede, bibe, epulare. Abuſi ſunt inſuper diuitijs, quibus do-

Luc. 6. minus uę imprecatur di. Vę uobis diuitibus, qui habetis nunc conſolationē ueſtram. Vę uobis, qui ſaturati eſtis: quia eſurietis. Vę uobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis, & flebitis. Beatitudinem ſuam, & mercedem ſuam in diuitijs po- Quare in alijs quibus condēnatur diuitię.

Iac. 5. nentes. Denique & illi, de quibus in ſua canonica Iac. 5. Agite nunc diuites, plorate ululantes in miſerijs ueſtris. & poſt. Epulati eſtis ſuper terram, & in luxurijs enutriſtis corda ueſtra. Item illi, de quibus Amos Propheta. c. 6. Væ uobis, qui opulenti eſtis in Sion: & confiditis in monte Samariæ. Qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis ueſtris: ſpē ſ. ſuam in eis ponentes, & omnes per eas carnis ſuæ concupiſcentias conſummantes. Sic ediuerſo legimus nonnullos diuitias laudabiliter poſſediſſe, eas uirtuoſe in uſum proprium, & aliorum neceſſitatē expendiſſe: ſicut Abraam, Iſaac, & Iacob, quorum ſe ſpecialiter dominus deum dignatus eſt nominare: ut dicit apoſto

Heb. 11. lus ad Heb. 11. Non confunditur deus eorum deus nominari. Sic enim frequenter ſe nominauit deus Abraam, deus Iſaac, deus Iacob. Sic Ioſeph, cū quo dominus fuit in captiuitate, in ſeruitute, & regno, diues erat, & domina-

Gen. 45. batur in uniuerſa terra ęgypti. Geneſis 45. Sic, Iob, Iudith, Dauid, Ezechias, Ioſias, & ceteri plures diuites a deo electi: & diuitijs ſuis dominantes, ad uirtutum exercitium eis uſi ſunt. In alijs laudantur.

R ¶ In nouo quoque teſtamento de pluribus

Luc. 19. legitur. De Zachæo, qui Chriſtum hoſpitio ſuo recepit: a quo & ſingulari-

Act. 10. ter meruit commendari. Item de Cornelio de quo legitur Act. 10. quod erat uir religioſus, & timens deum cū omni domo ſua, faciens eleemoſynas mul-

tas:

tas:propter quod meruit angelica uisitatione honorari. Item Ioseph ab Arimathia,qui fuit diues,nobilis & iustus.De quo dicit Raba. ꝙ magnæ dignitatis fuit apud seculum,sed maioris meriti apud Deum.Quia non erat di ues diuitiarum amore,sed tantum possessione:ideo non exclusus a discipula tu Christi,quia non pecuniæ amator,sed ipsius liberalis,& religiosus distributor. Similiter & de quam pluribus alijs extra canonem in chronicis, & probatis historijs legitur,qui magnis diuitijs ornati, uitam laudabiliter finie runt. ¶ Ex quibus plane deducitur,ꝙ diuitiæ quandam habent indifferentiã ad bonum,& ad malum usum, quorum usus malus non est ex uitio diuitiarum:sed male utentiũ. Vnde in præmissis reprobis diuitibus notatur in primis nimia solicitudo,& auaritia in acquirendo, quam amputari debere docuit saluator dicens.Nolite soliciti esse in crastinum. Considerate lilia agri &c. Matth.6.c. Qui sic diuites fieri satagunt:incidunt (ut Apostolus ait) in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua,q̃ mergunt homines in interitum,& perditionem. Radix omnium malorum est cupiditas,quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis:tu uerò homo dei hæc fuge.1.Tim.6. Incidunt in laqueos diaboli:quia tanta cupiditate feruntur in habendas diuitias, ut iustitiæ metas non attendant.Nullum enim est iustitiæ in illo corde uestigium, in quo auaritia sibi fecit habitaculũ,ut inquit Leo Papa. Hinc tam crudelis in cordibus auari cupiditas,per fas,& nefas:per furta,& rapinas:per dolos,& fraudes,pauperum oppressiones, & usuras undecunque diuitias accumulans, in quo nec patrem filius,nec fratrem uterinus,nec conciuem uicinus circumuenire dubitat. Sed nec dominum:nec seipsum attendit:quominus sacrilega auiditate usq; ad beneficiorum,dignitatum,prælaturarum pluralitatem damnabilem,se extendat,in diuini cultus diminutionem, commissorũ negligentiam,suijpsius ac plurimorum irreparabile periculum animarum.Ab hac cupiditate liber fuit diues ille Abraam, in cuius sinum sublatus est pauper, ut testatur Aug. super illud psal. Quid gloriatis in malitia. Lege inquit,scripturas,& inueniens diuitem Abraam ut noscas, quia diuitiæ nõ puniuntur. Abraam diues erat,& eius sinum Lazarus pauper sublatus est. In sinum diuitis pauper recipitur,an potius ambo deo diuites ambo cupiditate pauperes. Notatur secundò in perditis diuitijs nimia tenacitas in retinendo. Contra quem Christus docuit dare eleemosynam,pascere esurientem, potare sitientem.Vnde contra hos tenaces clamabit in iudicio. Esuriui,& non dedistis mihi manducare,sitiui,& non dedistis mihi bibere. ¶ Tertiò notatur in his nimius amor in possidendo,quem damnat Christus,dicens. Nisi quis renunciauerit omnibus,quæ possidet,non potest meus esse discipulus. Et Propheta. Diuitiæ si affluant:nolite cor apponere. & Ecclesi.10.Nihil iniquius quam amare pecuniam. ¶ Quartò notatur nimia spes in confitendo,quam damnat propheta,dicens.Ecce homo,qui non posuit deum adiutorem suũ, sed superauit in multitudine diuitiarum suarum. ¶ Quintò notatur fastus,& pompa insuperbiendo,quam damnat Apostolus dicens. Diuitibus huius seculi præcipe non sublimæ sapere,neq; sperare in incerto diuitiarum.1.Tim. 6. Sextò nimia gulositas in exponendo, quam damnat Christus Luc.21. Attendite uobis:ne forte grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate,& cura huius uitæ,& superueniat in uos repentina dies illa. Hæc omnia mala in diuitibus,quos damnat scriptura sunt reperta, propter quod dixit Christus. Difficile est diuitem intrare regnum cœlorum Matth.19. ¶ In alijs uerò diuitibus, quos scriptura non damnat, illorum malorum contraria exti terunt.s.acquisitio iusta sine cupiditate, & auaritia: status decens sine pom-

Marginalia: Rabanus. — Diuitię,quo sunt cõtemneadę. — Matth. 6. — 1.Timo. 6. — August. — Matth. 25. — Luc. 14. — Eccl.10. — Tim. 6. — Luc. 21. — Matth. 19. &

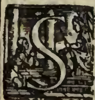
pa, possessio sine dilectione feruida, affectio sine fiducia, detentio in utendo temperata, in subueniendo pietas larga. Dum ista mala desunt, & contraria bona adsunt, nulla est iniquitas in diuitijs: neq; in earum acquisitione usu, aut possessione. Vnde de primo dicit B. Aug. super ps. 51. Dominus in diuite non pecuniam, sed auaritiam cõdemnauit. Et super epistolam. 1. ad Tim. Profectò dominus in diuitijs cupiditatem reprehendit, non facultatem. De secundo dicit idem in quodam sermone. Tolle superbiam: & diuitiæ non nocebunt. De tertio dicit idem ut allegatum est. Dominus non damnat diuitias: unde meremur: sed cor appositum per amorem. De quarto dicit Beda super Lucam. Non reprehenditur diues: quòd terram coluerit, uel fructus in horrea congregauerit: sed ꝙ fiduciam uitæ in illis posuerit. De quinto beatus Hierony. in quadam epistola. Non obsunt diuiti opes, si eis bene utatur: nec pauperem egestas commendabiliorem facit. De sexto dicit B. Grego. Et quos census, & bonorum temporalium abundantia per tumorem non eleuant, sed misericordiæ opera exaltant. Ex his colligi potest responsio ad dubium, quomodo licitum est diuitias appetere: & quomodo non. Distingui etiam hic posset de conditione personarum, utrum sint personæ ecclesiasticæ, siue seculares: utrum sint nobiles, aut plebei. Rursus de uarietate statuũ: utrum præsidentes, & prælati: an simplices, & gubernati, utrum uiri soluti, an in matrimonio constituti. Hæc aliqualem differentiam uidentur facere. Vnde breuiter quæcunque cuilibet secundum statum suum licet appetere, hæc etiam possunt licitè a domino postulari. Et per hoc ad rationes in principio dubij motas. ¶ Ad primam respondetur, ꝙ diuitias fore contemnendas dupliciter potest intelligi. Vno modo quantum ad interiorem affectionem. Alio modo quantum ad exteriorem possessionem. Primo modo docuit Christus eas ab omnibus esse contemnendas, ut. s. nemo sic ad eas afficiatur, ut obliuiscatur dei, ut in ipsis spem ponat, beatitudinis finem statuat. Et secundum hoc dixit. Nisi quis renunciauerit omnibus, quę possidet &c. Vnde dicit Beda. Differentia est inter renunciare omnibus, & omnia relinquere. Omnium fidelium est renunciare omnibus quæ possident: hoc est sic tenere ea, quæ mundi sunt: ut tamen per ea nõ teneantur in mundo: rem temporalem tenere in usu: ęterna in desiderio. Si temporalia gerere: ut tota mente ad cœlestia tendant. Sic ait apostolus. 1. Corinth. 8. Qui utuntur hoc mundo, sint quasi non utantur. Quæ exponens B. Grego. Homel. 36. ait. Mundo utitur: sed quasi non utatur: qui & necessaria cuncta exterius, ad uitæ suæ ministerium redigit: & tamen hæc eadem non sinit suæ menti dominari: ut subiecta foris seruiant: & nunquam intentionem animi ad alta tendentis frangant. Quicunq; igitur tales sunt: eis profectò terrena omnia non ad desiderium, sed ad usum adsunt, quia rebus quidem necessarijs utuntur, sed nihil cum peccato habere cupiunt, de ipsis quoq; rebus habitis quotidie mercedes quærunt, & plus gaudent de bono opere, quam de larga possessione. ¶ Secundo modo eas contemnere non omnes docuit, quãquam ipse in persona omnes: ut argutum est, dereliquit. Et cum dicitur. Omnis Christi actio nostra est instructio. Conceditur quidem, ꝙ est instructio, sed non ad similem actionem est nostri obligatio. Non enim ex hoc obligamur ad necessariam suæ actionis imitationem. Quod patet ex uerbis eiusdẽ saluatoris, cum dixit ad consecutionem beatitudinis sufficere obseruantiam mandatorum. Si uis inquit, ad uitam ingredi: serua mandata. Constat autẽ, ꝙ multæ operationes suæ in mandatis non continentur. Nam obseruauit uirginitatem: occurrit suis crucifixoribus &c. quę tamen nobis non sunt pręcepta. Quod additur de doctrina Christi. Nolite possidere aurum, nec argentum,

Marginalia: Augusl. — 1. ad Tim. — B. Hiero. — B. Grego. — T — 1. Corin. 8. Grego.

tum:nec pecuniam: non facit contra dicta, quia Christus per hæc uerba nō interdixit possessionem pecuniæ omnibus fidelibus: sed duntaxat suis apostolis, & discipulis: non quia mala esset auri, & argēti possessio, nō quia ad mortalis uitæ sustentationem non pertinent: sed ex causis alijs quæ alibi tractari habent. ¶ Quod ultimò opponitur, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Respondetur: q intellectum huius dicti dominus ipse reserauit Matt. 10. Nam cum dixisset, quam difficile, qui pecunias habent in regnum dei introibunt: & discipuli obstupuissent: quasi declarando rursus ait. Filioli, quam difficile est confidentes in pecunijs in regnum dei introire. Ecce, quod non loquitur de omni diuite: sed de illo, qui confidit in pecunia. Aliter dici solet: ut tangit glo. quædam extraordinaria: minus tamen autentica ut recitat Hugo postillator: sic quòd Hierosolymis erat quædam porta, quæ uocabatur foramen acus, per quem cameli ire non poterant: nisi onere deposito, & genibus flexis: secundum hoc Christus significare uoluit: quòd sic nec diuites transire possunt per uiam ducentem ad beatitudinem: nisi depositis peccatorum oneribus, quæ diuitias, ut plurimum comitantur. Et tantum de illo dubio. Sequitur expositio huius petitionis de pane sacramentali. Matth. 10.

DE PANE SACRAMENTALI.

LECTIO LXXI.

Ecundò exponitur hæc petitio de pane sacramentali: sacrosancta scilicet eucharistia: propter hoc enim sacerdos hanc orationem dicens alta uoce pronunciat secundum Alber. ut præmoneat populum ad præsentis eucharistiæ desiderium. Sic & B. August. ad Probam exponit de sacramento fidelium, quod in hoc tempore nobis est necessarium ad æternam felicitatem consequendam. Unde quia per peccatum sumus uulnerati: necesse est, ut nostris uulneribus medicinam adhibeamus. Medicina summa uenerabile est sacramentum corporis, & sanguinis domini: de quo B. Bernar. Qui uulnus habet, medicinam quærit. Vulnus habemus, dum sub peccato sumus. Medicina est sacramentum: quotidie accipe, quotidie curaberis. Hæc medicina Christus est sub sacramento contentus, qui non tantum medicina est curās morbum: sed & cibus animæ, & nutrimentum a morte secunda præseruans, & ad uitam æternam perducens. Ego sum inquit, panis uiuus: quem qui mā ducauerit, non morietur in æternum. Est autem Christus panis non secundum ueritatem rei: sed secundū similitudinem tropi, non unam tantum sed multas, propter quod uarijs metaphoræ modis per panem in scripturis describitur. Hic.n. panis est uerus, qui de cœlo descendit: quia uerè reficiēdo cor hois spūaliter cōfortat. Xps.n. sub sacro aiam digne sumētis reficit, & cōfortat: nō secundū suā substātiā propriā: sed gratiā, q̄ cōfert dignè hūc panē mādu cātī. Secundū substantiā quidē propriā sumitur, & māducat: sed grā est, quā digni sumenti confert, qua aia uegetatur, & ad perficienda opera uitæ, ac uirtutū confortatur. Hinc in psal. canitur. Et panis cor hois confirmat. Hic est panis utilis, & delectans: omnium desiderio seruiens. Sapien. decimosexto. Panē de cœlo præstitisti eis sine labore, oē delectamētū in se

A

B. August.

B. Bernar.

Panis Christus in scripturis nominatur diuersa ratione, & tropo.

Ioh. 6.

habentem

habentem, & omnis saporis suauitatem. Dulcedinem enim tuam, quam in filios habebas, ostendebat: & deseruiens uniuscuiusq; eorum uoluntati: ad quod uolebat, conuertebatur. Delectabilis quidem: quia conditus pingue-
Gen. 49. dine deitatis Gen 49. Aser pinguis panis eius: & præbebit delitias regibus.
Hoc est fortissimam præbens uirtutem, & uiaticum, ut uiam meriti, qua itur
3.Reg.19. ad Deum perficiatur. 3.Reg. 19. comedit Helias, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius 40. diebus, & 40. noctibus usque ad montem Dei Oreb. Panis hic subcinericius describitur. Nam panis hic manu sapientiæ dei factus: sub cinere humilitatis, humanæ carnes sunt in utero uirginis decoctæ:
Gen. 18. quæ est mulier illa benedicta: ad quam Abraam Genes. 18. accelera inquit: tria sata similæ farinæ cômisce. hoc est puritatê corporis, & animæ deitatis. & fac subcinericios panes azymos sine omni corruptione. Ad cuius sumptionem apostolus nos hortatur. Pascha nostrum immolatus est Christus: epulemur non in fermento ueteri: neque in fermento malitiæ, & nequitiæ:
1.Cor.5. sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. 1. Corin. 5. hoc est omni benedictione
Esa.30. copiosis Esa. 30. Panis frugum terræ tuæ erit uberrimus, & pinguis. hoc est sanctus, quem non licet nisi sanctis, in loco sancto comedere. 1. Regum 21.
1.Reg.21. Non habeo panes laicos: sed tantum panem sanctum. Si mundi sunt pueri
Matth.15. maxime a mulieribus manducent. ¶ Hic panis noster est: qui nobis datus est,
B & paratus spiritualibus, scilicet filijs non canibus. Non enim est bonum ait Christus sumere panem filiorum & mittere canibus. Hinc Cyprianus. Panis
Cyprianus. uitæ Christus est: & panis hic omnium non est. Et quomodo dicimus, pater noster: quia intelligentium, & credentium pater est. sic & panem nostrum uocamus: quia Christus noster qui corpus eius contingimus, panis est. Vel dici
Matth.6. tur nostrum ut dicit glo. Matth. 6. quia Christus noster est factus: & deus pater cum Christo omnia nobis donauit. Ideo oramus: ut quod nostrum est per donum: quotidie detur per effectum. Hic panis quotidianus est, ut Lucas dicit: & supersubstantialis secundum Matt. Quotidianus: quia ipso quotidie indigemus ad spiritualis uitæ conseruationem. Sicut enim corpus indiget continuo alimento: ne resoluatur, & pereat secundum esse suum naturale: ita anima eget cibo spirituali: ne deficiat in esse gratiæ. Hic autem cibus panis est eucharistiæ, qui non uadit in corpus: sed animæ substantiã fulcit: de quo B. Ambr. de conse. dist. 2. c. non iste. Non iste panis est, qui uadit
B. Ambr. in corpus: sed panis uitæ æternæ: qui aiæ nr̃æ substãtiã fulcit. Iste panis quotidianus est: accipe quotidie, ut quotidie tibi prosit. Sic uiue: ut quotidie mereatis accipere. ¶ Dicitur & panis supersubstantialis. i. egregius præcipuus,
B. Hier. aut peculiaris. Vnde dicit B. Hiero. super Matth. ꝙ in euangelio græco: unde illud translatum est: non habetur in hoc loco panis quotidianus: sed panis epynsion: quod latine sonat supersubstantialis. Subdit: ubicunq; septuaginta interpretes hoc nomen epynsion posuerunt transferendo uetus testamentum in græcum: in hebræo habetur sogulla: quod sonat præcipuũ egregium, uel peculiare, quod maxime corpori Christi, siue Christo sub sacramento attribuitur: quia panis est singularissimus: panis cœlestis, panis uitæ, qui de cœlo descendit, panis angelorum habens in se omne delectamentum & omnis saporis suauitatem: præbens uirtutem fortissimam, ut uia meriti, quæ itur ad Deum, perficiatur. ¶ Vel dicitur panis supersubstantialis, quia est supra nostram substantiam. Panis enim materialis, & cibus quemcumq; sumimus, conuertitur, & transit in nostram substantiam. Hic uero panis non sic, sed comedentem mutat in se ut frequenter supra ex Augustino allegatũ est. Cibus sum grandium &c. ¶ Vel tertio dicitur cibus supersubstantialis: quia panis substantialis dici potest, qui sustentat naturam hominis infimam,

Quis uere noster panis dicitur.

scilicet

scilicet corpus. Iste autem, ex quo sustentat nostrum supremum.s.animā, meri o supersubstantialis dici potest. Hinc Prouerb. 13. Iustus comedit,& replet animam suam. ¶ Vel quartò dicitur supersubstantialis:quia sicut accidentia cederent in nihilum, nisi supportarentur a substantia. (Et ideo dicitur substantia:quia substat accidentibus) sic nisi a Christo supportarentur substantiæ & accidentia cederent in nihilum. Ideo dicitur supersubstantialis:quia non substat accidentibus & formis tantum sicut substantia:sed accidentibus & substantijs,& uniuersaliter omnibus creaturis.ad Heb. 1. Portans omnia uerbo uirtutis suæ. ¶ Vel quintò dicitur panis supersubstantialis,quia est super omnem substantiam aliam a se. Nam corpus eius est super omnem substantiam corporalem, anima eius super omnem substantiam spiritualem:deitas simpliciter super omnia. Ideo dignè dicitur supersubstantialis, sicut superbonus:supermisericors &c.secundum Diony. & Damasce. ¶ Sed replicaret hic aliquis: quomodo panis ille supersubstantialis Christus,qui & sacramentalis:dicitur quotidianus:cum a paucis de ecclesia quotidie recipiatur:quia a solis sacerdotibus. Respondet hic Alex.par.4 q.37. ꝙ quilibet existens extra mortale illo pane reficitur. Cibus enim intrans per os alicuius corporis, non tantum reficit ipsum os:sed omnia commembra sua. Ecclesia autem tota unum corpus est. 1.Cor.12. Omnes nos in unū corpus baptizati sumus. Huius corporis caput Christus est Col.1. Huius capitis os prælatus est,seu sacerdos. Hier.15. Si separaueris preciosum a uili, quasi os meum eris Separare preciosum:id est animam a uili,id est peccato, quo nih l uilius:proprium sacerdotum est.quibus dictum est.Quorum remiseritis peccata,remittentur eis &c.Ioh.20.Iste igitur panis:quia quotidie ab aliquo sacerdote manducatur,quotidie totum corpus,quod est ecclesia,illo pane reficitur.Item quod est unius membri propter membrorum unionem, etiam alterius esse dicitur:ut lingua dicit se habere anulum,quem habet manus,& calciamentum,quia illud pes habet. Ita propter unionem membrorum ecclesiæ,quod est unius membri, dicitur esse omnium commembrorū. Sacerdos autem communicās quotidie membrum ecclesiæ est, ideo panem illum quotidie manducant omnia membra ecclesiæ. Vnde quodlibet ecclesiæ membrum dicere potest illud. Psal. Particeps ego sum omnium timentium te &c.¶Dicitur: Da nobis hodie. Da gratis liberaliter sine argento,& absq; ulla commutatione,quia nullo precio æstimari potest. Da nobis hodie,ne aliquo delicto cogente,a corpore Christi separemur. Vnde B. Cyprianus,& post eum Aug.de bono perseuerantiæ. Hunc panem, scilicet sacramentalem, dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus,& eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus,intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti (alias abstemij.i.abstinentes) & non communicantes a cœlesti pane prohibemur,a Christi corpore separemur,ipso prædicante & monente.Ego sum panis uiuus,qui de cœlo descendi. Si quis ederit de meo pane,uiuet in æternum. Panem autem,quem ego dedero, caro mea est pro seculi uita. Quando ergo dicit in æternum uiuere,si quis ederit de eius pane,ut manifestum est eos uiuere,qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communicationis accipiunt. Ita contra timendum est,& orandum,ne dum quis abstentus separatur a corpore Christi,procul remaneat a salute,ipso & dicente.Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius nō habebitis uitam in uobis. Et ideo panem nostrum.i. Christum dari nobis quotidie petimus.Vt qui in Christo manemus,& uiuimus, a sanctificatione & corpore eius non recedamus. Hæc Cyprianus. ¶ Petimus & hinc panem nobis dari hodie,ut per hoc intelligatur, ꝙ panis iste, die gra-

Prouerb. 13. Heb. 1. Dionys. Damasce. C Alex. 1. Corin. 12. Coloss. 1. Hier. 15. Ioh. 20. Psalmus. Cyprianus. D Cur hodie petimus dari.

tiæ:non nocte peccati, sit accipiendus, ne indigne accipientes corporis, & sanguinis rei efficiamur. 1. ad Cor. 11. Item da hodie. i. pro cursu huius vitæ: qa nisi quis eum percipit pro ista uita: eius particeps fieri non põt pro futura uita, ut dicit Isaac in collationibus patrum. Debet ergo quilibet christianus quasi pauper, & mendicus coram diuite, & benigno patre procumbere: & inopiam suam ostendens, humiliter flagitare hunc panem sibi dari: quo in uita spirituali roboretur, consoletur, & sustentetur, ut potens fiat, & efficax ad exercitium spiritualium, & uirtuosarum operationum: utq; sibi uiaticum: in cuius fortitudine ambulare possit usq; ad montem Oreb, æternæ glorificationis, & ibi frui pane illo cum angelis sine fastidio: quia h e in nubilo sub uelamine prægustauit. Et ita dicit glo. Hodie. i. semper præsenti uita existente. unde Aug. Hodie. i. quamdiu uiuitur. hodie. i. in hac temporali uita. Vnde Ioh. 6. Domine da nobis semper panem hunc. ¶ Sed quis diceret. Cum panis sacramentalis non ministratur post prandium: ergo oratio illa quantum ad hanc particulam, post prandium dici non debet: cum ea petantur, quæ illa die dari non decet. Hoc autem inconueniens est, cum beatus August. in ser. domini in monte dicat. Quis est, qui audeat dicere semel tantum nos orare debere orationem dominicam? Aut certe etiam si iterũ, uel tertiò usq; ad eam tamen horam, qua corpus domini communicamus, post uerò non sit orandum per reliquas partes diei? Non enim petere poterimus: da nobis hodie: quod iam accepimus. Aut poterit quisquam cogere: ut etiam ultima diei parte, sacramẽtum illud celebremus. Respondet Alex. ubi supra. Dicunt aliqui: ꝙ cum multiplex sit panis quotidianus, ecclesia orans ante prandium. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, potest petere indifferenter unum illorum sibi dari. Post prandium uerò potest petere panem corporalem: uel doctrinam spiritualem, non autem sacramentalem. ¶ Vel aliter dici potest, ꝙ ecclesia per totum orbem dilatatur. ideo frequenter dicitur orbis terræ. Quando autem in uno hemisphęrio est hora post prandium, uel nox: in alio est hora ante prandium, uel dies. Ideo semper qualibet hora consecrari potest corpus Christi: & ab aliquibus communicari, ratione cuius ab omnibus membris ecclesiæ participatiuè sumi. Vel quia per totam ecclesiam multi sunt infirmi, qui qualibet diei hora communicari possunt: & sic tota ecclesia per illos: non tamen licet conficere nisi ante prandium. ¶ Vel aliter, & melius, panis sacramentalis, qui Christus est: petitur dari non tantum sacramentaliter, sed & spiritualiter. Hic enim panis assiduè per fidem, & charitatem interius reficere debet. Nam sine eo uiuere nemo potest. Nemo utiq; sine eo conseruante simpliciter uiuere, aut esse potest. Etiam nemo sine eo reficiente per fidem, & charitatem spiritualiter uiuere potest per gratiam. Eius etiam refectio assiduè crescere potest, quia & fides, & charitas in uia augmentabiles sunt in quolibet fideli: secundum illud Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc esurient, quoniam hic panis & si satiat tamen sine fastidio, ideo esuriem non extinguit. Potest igitur fidelis semper orare, & petere sibi dari panẽ hunc sacramentalem quantum ad effectus sui conseruationem, & augmentum gratiæ: licet non ut detur semper quantum ad sacramentalem sumptionem. Nam qui datum conseruat, uel augmentat, dare censetur. ¶ Colligitur ergo hic sensus quantum ad panem sacramentalem. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. i. tu pater cœlestis da panem illum cœlestem, & sacramentalem: qui sub speciebus panis nobis tuo dono proponitur dignè, uel sacramentaliter, uel spiritualiter participare in continuo desiderij fidei, & charitatis cremento: & per oblationẽ sacerdotum: illum pro se, & tota ecclesia tibi offerentium, ut in nobis refor-

metur

Margin: August. Ioh. 6. — E — August. — Alex. — Eccl. 24. — F

metur deuotio:feruorq; charitatis magis,magisq; augeatur: & non per terrenorum occupationem,& uenialium peccatorum frequẽtiam tepescat, uel penitus extinguatur. Et sicut petendo panem corporalem,petimus omnia corporali uitæ necessaria secundum præmissa:ita petendo panem sacramentalẽ,petimus omnia alia sacramenta spirituali uitæ animæ necessaria secundum B.Tho.quia oia alia ẽt ad panem illum principalem ordinantur, ut ẽt uult Nichol.de Lyra. ¶ Tertiò exponitur petitio de pane intelligentiæ illuminantis:qui est uerbum dei auditum,lectum,meditatum, seu contemplatũ, nos illuminãs ad intelligentiam scripturarum, fidei bonorum promissorum: quæ sunt æternæ felicitatis gaudia, & malorum comminatorum in damnatione perpetua. Illo nanq; pane etiam mens spiritualiter reficitur, ac spirituali uita educatur. Vnde scribitur. Nõ in solo pane uiuet homo:sed in omni uerbo,quod procedit de ore dei.i.scriptura sacra: quæ secundum beatum Greg.est tanquam os dei,quia per eam loquitur dominus nobis omnia, quę uult a nobis fieri. Per uerbum,quod procedit de ore dei, intelligitur omnis ueritatis instructio: omnis consolatio:omnis exhortatio, omnis deuotio,q̃ ex auditione,lectione,meditatione,ac contemplatione diuinorum eloquiorum procedit,sine quo non potest homo uiuere uita spirituali. Vnde dicit Rabanus.Si quis non uescitur uerbo dei,ille non uiuit,quia sicut corpus humanum non uiuit sine cibo terreno, ita nec anima uiuere poterit sine dei uerbo. Quapropter dicit B.August.1. q.1. Interrogo. Quid uobis plus esse uidetur,uerbum dei, an corpus Christi. Si uultis uerum respondere, hoc dicere debetis,ꝙ non minus sit dei uerbum,quam Christi corpus. Ita nanque mentem reficit sicut corpus Christi. Verbum etenim dei sacra scriptura,quę ab ore dei procedit: ipsius indicat uoluntatem, sine cuius agnitione nemo rectè uiuere potest. In hac discimus,quãtum deo appropinquamus, & quãtum a deo elongamur. Ipsa,ut dicit Grego. 2.moral.§ 1. mentis oculis quasi speculum quoddam opponitur,ut interna nostra facies uideatur. Ibi fœda: ibi pulchra nostra conspicimus:ibi sentimus,quantum perficimus,quantumve a perfectis longè distamus. Quomodo ergo anima hominis uiuere posset uita iustitiæ,& gratiæ,nisi cognosceret dei uoluntatem,& ea,quæ secundum hanc iusta sunt,uel iniusta,quæ agenda, & quæ fugienda,quæ amanda, & quæ contemnenda,quæ timenda,& quæ audenda,& quæ credenda:& quę speranda,& cetera nostræ saluti necessaria,quæ omnia sola docet sacra scriptura. Omnium enim sacrorum librorum series, ait Aug. libr.de salutaribus documentis,ad nostram salutem scripta est, & auribus nostris maximè intonat ea,quæ nostræ perficiunt saluti Iterum,atq; iterum explicat,quid sit homini cauendum,quid sequendum. Per illos sacræ scripturæ libros nobis ipsemet deus,qui est ueritas, qui infallibilis loquitur, & piè nobis uoluntatis suæ demonstrat affectum. Hinc 2.ad Ti.3 Ois scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum.s.nescientes,ad arguendũ negligentes,ad corripiendum.i.durè increpandum in malo persistentes, & ad erudiendum in iustitia scilicet iustitiam diligentes, ut perfectus sit homo dei ad omne bonum instructus. ¶ Hunc igitur panem studiosius requirere debemus, quia plus est uerbi dei pabulo uicturam in perpetuum mentem reficere, quam uentrem moriturae carnis terreno cibo satiare, ut dicit Greg.in quadam homelia. Hic panis & cibus est,& potus. Cibus in locis obscurioribus, quia i his quasi exponendo frangitur,& manducando glutitur. Potus est in locis apertioribus,quia ita absorbetur,sicut inuenitur,ut ait Greg. 1.moralium.§ 48 Hunc panem diligenter tenere debemus toto animo, & corde integro uersare,ut eius succus per omnes animæ uenas se diffundat: a quo dum studiosè sumi-

Marginal notes: B. Thom. G | Deut. 8. Matth.4. Luc.4. | Verbum dei quid est. | Grego. | Rabanus. | August. | 2.ad Tim.3. | Multiplex uerbi dei. Sacræ scripturę commẽdatio utilitas. | H Grego. | Grego.

tur cibus terrenus uilescit,& uelut insipidus æstimatur. De quo beatus Ambro.in quodam sermone. Quisquis uerbo dei pascitur,terrenum pabulum non requirit.Nec enim potest pabulum seculi capere, qui pane reficitur saluatoris.Negligit famem corporis,qui pabulo lectionis intendit,nec uentris curam habere poterit,qui alimentum uerbi cęlestis requirit. Et secundum hoc sensus huius petitionis erit. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.i.da nobis in hac tenebrarum caligine, & loco miseriæ degentibus refici pane doctrinæ,pane scripturæ sacrę,quo refecisti illum,de quo scriptura ait. Cibauit illum pane uitæ, & intellectus. Hunc da nobis, ut illo ab amore mundi rapiamur,a noxijs,& uenenosis inimici suggestionibus præseruemur, ad omne opus bonum roboremur, & tandem illo degustato ad panem gloriæ percipiendum auidius excitemur. ¶ Sed plurimi nedum panem hunc petere negligunt,sed oblatum renuunt, & quasi infructuosum paruipendũt, qui lectiones fugiunt,prædicationes negligunt,aut si quando accedunt magis ad detrahendum, quam ad seipsos emendandum animos conuertunt.Et cum per hæc uiam ueritatis,& iustitiæ noscere possent, negligendo indicãt, quia scire nolunt. Hi sunt, qui domino dicunt. Recede a nobis,scientiam uiarum tuarum nolumus. Quis est omnipotens, ut seruiamus ei, aut quid proderit nobis, si orauerimus illum Iohannes uigesimoprimo. Sunt & alij, qui torpent ocio, aut terreno amore capti, euanescunt inaniter in rebus mundanis, ac curiosis, nihil uel modicum saluti conferentibus. Non fine culpa discere negligunt, quæ nesciunt, & scire possent, quæ statui suo congruunt, & necessaria sunt saluti. Quos durè reprehendit Chrysostomus super Matthæus dicens. Non potest esse condemnationis excusatio ignorantia ueritatis, quibus fuit inueniendi facultas, si fuisset quærendi uoluntas. Et subdit. Si uelles ingredi ueritatem, nunc peteres orationibus, nunc quæreres in scripturis:nunc pulsares bonis operibus,interrogares sacerdotes,nunc hos,nunc illos. Sed illa non fiunt, quia uerbo dei non creditur,nec promissio beatitudinis desideratur,nec condemnationis iudicium formidatur. Sunt & presumptuosi,qui sine scripturę studio sibi sufficere putant,quicquid propria phantasia excogitant deo placere putant, quibus id contingit quod ad Demetriadem beatus Hiero.scribit,quam in eo displicent deo,in quo ei placere putant. Vnde ait B.Hiero. Prima fidelis cura,primum studium,sit scire uoluntatem domini sui, & quid ei placeat,quid ue displiceat diligenter inquirere,ut secundum Apostolum: rationabile deo reddat obsequium, totumq; uitæ suæ cursum ex eius possit ordinare sententia.Impossibile est enim ei quemquam placere, cui quid placeat,ignorat,sicutq; potest,ut etiam obsequendi uoto offendat, cui quomodo obsequi debeat, prius non didicit. Et sicut maius est uoluntatem domini facere,quam nosse,ita prius esse nosse,quam facere. Illud enim merito præcepit hoc ordine.Vnde propheta. Et tu Israel noli ignorare. Et B. Apostolus. Qui autem ignorat,ignorabitur. Idem alibi. Propterea nolite fieri imprudentes,sed intelligentes,quæ sit uoluntas dei.Initium obedientiæ est, quid præcipiatur uelle cognoscere,& pars est obsequij didicisse,quid facias. Hæc autem in scripturis sacris discuntur, per quas solas plenam dei intelligere possumus uoluntate.Quisquis ergo cibum hunc mentis reijcit,licet ingenio fulgeat,licet statu emineat,licet diuitijs temporalibus affluat,nil mirum, si fame pereat, si pabuli salutaris media moriatur. Nil tam mortis est indicium, nil tam de uita facit desperare, quam alimenta non sumere, aut sumpta non tenere. Et tantum de expositione huius petitionis, scilicet de pane intelligentiæ illuminantis,quod est uerbum dei lectum, auditum, in-

B. Ambro.

Eccl. 15.

Ioh.21.

Chrysost.

B. Hiero.

B.Apostol9.

spiratum, uel meditatum. Ad quem reducitur panis deuotionis spiritum sursum agentis. Hunc enim præstat panis uerbi dei deuote susceptus, ac diligenter masticatus. ¶ De pane pœnitentiæ, & laboris: de quo Propheta in Psalm. 89. Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Et in Psalmus centesimoprimo. Sicut cinerem panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam. Hunc panem petere saluberrimum est peccatori. Sed quia coincidit cum sequenti petitione. Non enim petitur pœnitentia nisi propter peccatorum deletionem perfectam: ideo ad eam reseruetur, in qua peccatorum dimissio postulatur. Panis uerò diuinæ gratiæ petitus est in petitione tertia. Per hunc enim dei uoluntas perficitur a nobis. Et in petitione secunda, ubi petitur aduentus regni gratiæ, & gloriæ. Et ideo de his quatuor panibus, scilicet pœnitentiæ, & laboris, de pane gratiæ uiuificantis, de pane deuotionis mentem sursum agentis, ac de pane gloriæ consummantis particularius differere superfedeo. ¶ Recolligendo igitur, quæ dicta sunt, potest deuotior affectus orato-ris sic petitionem hanc ad deum patrem fundere. O pater noster, qui es in cœlis, & creata omnia conseruas & gubernas, qui aperis manum tuam, & imples omne animal benedictione, & das escam omni carni. Tu pater largissime, panem corporalem nostrum propter nos a te creatum: panem quotidianum uitæ præsentis sustentationem: ac nutrimenta non superflua corporis conditioni: sed & statui necessaria: da nobis tuis mancipijs præcioso filij tui sanguine emptis. Da nobis ad temperatam refectionem congruam corporalis uitæ sustentationem, quo caro non lasciuiat, sed moderate sustentata spiritui subseruiat. Da nobis pater hodie, tota die huius mortalis uitæ, ne temporalium curiosa solicitudine mens nostra a te distracta, seculi curis absorta, quæ tua sunt negligat, iniuste peritura quærat. Da autem pater benignissime: ut ea tuo dono iustæ acquiramus: a te concessa agnoscamus, iuste accepta bene dispensemus: concessis temperate utamur: non ad uentris ingluuiem, non ad uoluptatis fomitem, non ad mundi pompam, sed ad congruam corporis uegetationem uirtutis profectum, & pauperum tuorum consolationem. Da & pater liberalissime. Panem nostrum supersubstantialem uiuifici tui sacrosancti corporis, & sanguinis mysterium sacramentaliter, & spiritualiter digne participare. Nostrum utique: quia nobis paratum, nobis incarnatum, nobis natum, nobis datum, nobis in cruce igne diuini amoris coctum, nobis sub sacramentalibus speciebus occultatum. Da autem pater nobis hunc panem hodie in die gratiæ non in nocte tenebrosę, & obscurę peccatricis conscientię. Da quotidie ad quotidianum spiritualis uitę nutrimentum, uirtutis, & gratię fomētum, unitiui amoris incrementum: corporis accidię, & uniuersorum morborum medicamentum: totius perfectionis complementū, transitus nostri confortans uiaticum, & cęlestium deliciarum initialem gustum. Da insuper pater cęlestis panem illuminantis intelligentię, doctrinalis uerbi tui cibum, in quo uiuit spūalis homo. Da autem nobis per seruos tuos, quos constituisti super familiam tuam, dare in illis in tempore tritici mensuram fideliter, & prudenter. Fideliter quidem ad te Deum.i.cū tanta fide, tanto timore, tanta instantia, tanta diligentia, quantum sibi commissum est: uerbum tuum dispensent. Prudenter uerò quantū ad nos famelicos, ut secundum capacitatē uniuscuiusq; singulos erudiant, & spiritualiter enutriant. Tu pr̄ inspira eis: prelatis.s. & ecclesię tuę doctoribus, ut ueritatem tuam nobis studeant fideliter, & prudenter dispensare: ut te Deum deorum ualeamus cognoscere perfectiones tuas meditari, beneficijs a te nobis impensis gratiarum uices reddere, immobili-

Psal. 79.
Psal. 101.
K
L
Meditatio circa clausulam panem nostrum.

ter in te credere, credita intelligere, promissa sperare, te summum bonum super omnia diligere peritura temporalia contemnere, æterna cupere, ad torrentem uoluptatis domus tuæ toto desiderio anhelare. Quod si illi panem istum uerbi tui frangere negligant, aut contemnant, tu ipse pater, qui tuorum filiorum curam habes, da nobis, & nos pasce per occultam spiritussancti inspirationem, ut intus per te capiamus, panem, quo exterius fraudamur per ipsorum taciturnitatem: ne moriatur paruuli, & fame pereant, ecce tui filij eo, q; non sit, qui frangat eis panem fidei, & spiritualiter eos reficiat uerbo dei. Da nobis tandem pater clementissime panem deuotionis, feruoris, & gratiæ: quo anima pinguescit, & uegetatur: infirma curantur, solidantur confracta: fortificantur debilia: famelica demum satiantur in consecutione panis gloriæ, in uita sempiterna. Itaq; pater, qui per filium tuum septem panibus quatuor milia hominum satiasti: cunctis fidelibus per quadrifidi orbis climata dispersis. Da panem septuplicem uniuersæ bonitatis: panem s. naturæ ad sustentationem indigentiæ uitæ corporalis. Da panem pœnitentiæ ad releuationem languoris. Da panem gratiæ, ad uiuificationem hominis interioris. Da panem intelligentiæ, contra famem ignorantiæ, & erroris. Da panem eucharistiæ, ad impinguationem amoris, & memoriam saluberrimæ passionis. Da panem deuotionis feruidæ, ad depulsionē temporis. Quo sextuplici pane foti, spiritum fortitudinis consequamus: cuius uirtute tristitiam simul, & lætitiam mundi, ueræ delectationis desiderio pellentes: sic in præsenti iustitiam regni esuriamus: ut cum apparueris gloria tua: septimò pane gloriæ in plenitudine diuini saporis satiari mereamur Amen.

DE ABLATIONE malorum.

LECTIO LXXII.

A T dimitte nobis debita nostra. ¶ Ista est secunda pars secundæ partis principalis dominicæ orationis; in qua post petitionem collationis bonorum, petitur ablatio malorum. Sunt autem triplicia mala a quibus liberari petimus, scilicet preterita, præsentia, & futura. Vel melius max ma, media, & minima: quorum quælibet esse possunt pręsentia, & præterita, & futura. Maxima mala sunt mala culpæ: quia separant nos a summo bono. secundum illud Esa. 59. Iniquitates uestræ diuiserunt inter uos, & deum uestrum, & peccata uestra absconderunt faciem eius a uobis. Mala media sunt peccatorum occasiones, quæ inducunt, ac præcipitant in mala culpæ: quales sunt tentationes demonū, mundi uel carnis. Tertia sunt mala pęnæ corporis, uel animæ afflictiua: ut dolor, & tristitia, & cetera afflictiua. De quibus supra lectione sexagesimasexta dictum est. ¶ Et secundum hoc pars illa diuiditur in tres partes, quæ sunt tres petitiones ultimæ, p ablatione, aut exclusiōe triplicium malorū dictorū Prima petim⁹ peccati deletionē. Secūda, oram⁹ occasionis ad culpā inducētis, tētationis uidelicet exclusionē, ibi. Et ne nos inducas. Tertia, postulamus nostram a malis pœnę liberationem, ibi. Sed libera nos a malo. ¶ Circa primum primò ponitur petitionis forma cum dicitur. Dimitte nobis

Expositio uerborū. Et dimitte nobis.

Triplicia mala a quibus petimus liberari.

Esa 59.

debita nostra. Secundò subditur modificationis clausula, cum adiungitur. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. ¶ Cur autem post petitionem conferendorum petitur remotio malorum, cum tamen necesse sit euellere prius mala: ut locum habeant contraria bona, satis dictum est lect. 66. ubi ratio ordinis declarata est petitionum dominicæ orationis, ideo hic transeo. ¶ Ad textum accedens. Et dimitte nobis debita nostra. In primis occurrit quæstio. Cur ista petitio coniungitur priori per coniunctionem copulatiuã &: ac similiter sequens petitio huic, & ultima sequenti, & primæ tres petitiones non sic sibi coniungantur. Ad hoc respondet Alex. q. 37. part. 4. duas rationes assignans. Prima, quia primæ tres petitiones ita cõnexæ sunt, quãtum ad ea, quæ principaliter in eis petuntur, hoc est quantum ad ea creata bona, quæ obtinenda sunt in patria, ꝙ unum sine alio obtineri non potest. Non enim potest perfecte nomen patris sanctificari in filijs, nisi adueniat regnum, quo in possessionem mittantur filij paternæ hæreditatis, sed nec hęreditas æterna possideri, nisi fuerit perfecta unio uoluntatum patris, & filiorum, cum hæreditas illa non sint bona aliqua externa, sed pater ipse, ac diuina essentia, quæ non possidetur nisi obiectiuè per amorem fruitiuum, qui est perfecta unio uoluntatum. Nõ autem sic est in petitionibus ultimis: ubi unum petitum sine alio obtineri posset, ideo necessaria fuit hæc copulatio magis, quam in primis. Secunda ratio, quia primæ tres petitiones pertinent ad statum beatitudinis, ubi deus erit omnia in omnibus. unde idem increatum petitur obiectiuè in illis, quia ergo copulatio coniunctionis signũ est diuersitatis copulatorum, magis congruebat expressa copulatio ultimarum petitionum, quam trium primarum. ¶ Petimus autem hac petitione nobis dimitti debita nostra. Debita hæc non census sunt, aut pecuniæ, ut dicit beatus August. sed peccata nostra, quæ in deum commisimus, unde Luce 11. expressius dicitur. Dimitte nobis peccata nostra. siquidem & nos dimittimus debitoribus nostris. Et beatus August. in ser. domini in monte: Debita, peccata dici manifestum est, iuxta illud, quod ait dominus Matth. 5. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem glo. id est minima peccata, quia nil remanet impunitum. Item Lucæ decimotertio. Putatis, quia ipsi debitores fuerint, præter omnes homines habitantes in Hierusalem. Ibi debitores dicuntur peccatores. unde glo. Isti hierosolymitæ non soli peccatores fuerunt, sed in terrorem reliquorum puniti sunt. Loquitur dominus de his 18. hominibus, quos turris cadens in siloe, oppresserat. Hæc autem quotidie nobis dimitti instruimur, ut nos non quasi mundos coram diuina maiestate existimemus, & de mundicia gloriantes plus peccemus. unde beatus Cyprianus. Quam necesse, quam prouidè, & salubriter admonemur, ꝙ peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur. Vt dum indulgentia a deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur, ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur, & docetur peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Vita enim hæc mortalis, & infirma, uix aut nunquam ducitur sine peccatis saltem uenialibus. unde beatus Ioh. Si dixerimus (inquit) quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis nõ est. Si autem confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus dominus, qui nobis peccata dimittit. In epistola sua ait Cypria. Vtrumq; complexus est, quòd & rogare pro peccatis debeamus, & quòd impetremus indulgentiam, cum rogamus. Ideo & fidelem dixit dominum ad dimittendum peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantem, quia qui orare nos pro debitis, & peccatis docuit, paternã misericordiã promisit, & ueniã securã. Hæc ille. Nec ꝓue

Alexand.

Quid per debita intelligatur.

August.
Luce 11.

August.
Matth. 5.

Luc. 13.

Cyprianus.

1. Ioh. 1.

nialium peccatorum remissione ab oratione cessandum est ei, qui sibi de mortali conscius non est: quia licet hic dicantur minima: non tamen sunt negligenda. Ipsa nanq; cumulata ad mortalia hominem disponunt, & inclinant. unde B. Aug. in lib. de decem chordis. Noli (ait) contemnere uenialia: quia minima sunt: sed time: quia plura sunt. Plerumq; enim bestiæ minutæ multæ necant. Nunquid minutissima sunt grana arenæ: sed si arena amplius in nauem mittatur: mergit illam, ut pereat: quam minutæ guttæ pluuiæ nõne flumina implent: & domus deijciun? Timenda est ergo ruina: non modo magnitudinis: sed & multitudinis. unde sapiens. Qui minima negligit (alias qui spernit modica) paulatim decidit. Eccl. 19. ¶ Petimus igitur primò: Dimitte nobis debita nostra. i. peccata ista uenialia, & quotidiana, ad quæ delenda singulariter oratio illa efficaciam habet. Per hanc enim cum pia cordis intentione sæpius repetitam, quotidianorum peccatorum ueniam consequimur: & a reatu pœnæ misericorditer liberamur: de quo B. Aug. in Ench. c. 7 De quotidianis (inquit) leuibusq; peccatis: sine quibus hæc uita non ducitur: quotidiana oratio satisfacit. Eorum enim est dicere. Pater noster, qui es in cœlis: qui iam regenerati sunt ex aqua, & spiritu sancto. ¶ Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata: delet & illa, a quibus uita fidelium, scelerate etiam gesta: sed pœnitendo in melius mutata, discedit: si quẽadmodum ueraciter dicitur: dimitte nobis debita nostra (quoniam non desunt, quæ dimittantur) ita ueraciter dicatur: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et quid mirum hæc fieri per orationem dominicam a saluatore Christo dictatam, & institutam: cum & aliarum orationum intuitu multi, quod præmittitur, leguntur consecuti? Vnde seruo petenti dominum, ut debitum sibi remitteretur, misertus ait dominus. Omne debitum tibi condonauit. Matth. 18. Et publicanus ille percutiens pectus suum orans peccatorũ suorum remissionem obtinuit: & iustificatus abscessit. Luc. 18. ¶ Rursus oramus. Dimitte nobis debita nostra. i. omnia peccata nostra generaliter: quia omnia, & singula impedimentum præstant ad introitum regni dei. quod supra nobis petiuimus aduenire. unde Apostolus. 1. Corin. 6. Nolite errare: neq; fornicarij, neq; idolis seruiẽtes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum cõcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnum dei possidebunt. Petimus igitur omnia peccata nobis dimitti: ne a regno beatitudinis excludamur: dicentes ex saluatoris doctrina. Dimitte nobis debita nostra. Petimus autem te pater cœlestis, qui habes potestatem peccata dimittendi: quia nisi tu dimiseris, nemo ea delere poterit. Si iniquitates obseruaueris domine, dicit Propheta: domine quis sustinebit? Ad illum enim pertinet peccati dimissio, qui peccato offenditur: qualis est deus, qui peccatis nostris iuste irascitur: & ipsa non imputat, aut dimittit. Qđ & iudæi agnoscentes: cum Christus paralytico dixisset. Dimittuntur tibi peccata tua. Dixerunt. Quis est hic, qui peccata dimittit: scientes opus esse solius Dei. Dimitte igitur: hoc est parce, uel indulge. s. ad nostram petitionẽ, & gemitum: quo petimus, dolemus, & gemimus, quia peccatis te offendimus. Si enim te petentibus ueniam peccatorum suorum concedere per proph: tam permisisti di. Ezech. 33. Impietas impij non nocebit ei, in quacumq; die conuersus fuerit. Et B. Bernar. tractans illud. Hodie mecum eris in paradiso, di. Non arctatur, non clauditur, sine nullas habet metas diuina clementia. Sit qui noceteerit, qui exaudiet: sit qui pœniteat: non de. rit, qui indulgeat Petimus igitur eum peccatorum pœnitentia. Dimitte nobis debita nostra ¶ Et quanquam potens est deus nobis non rogantibus debita nostra remittere: sicut: quotidie dimittit paruulis in baptismi susceptione; Sicut quoq; dimi-

Margin notes: August. — C — Eccl. 19. — Quę peccata petamus nobis dimitti primo. — August. — Matth. 18. — Luc. 18. — 1. Cor. 6. — Matth. 9. Mar. 2. Luc. 5. — Ezech. 33. — Bernard. — D

fit paralytico ad fidem portantium peccata sua dicens: Confide fili, dimittuntur tibi peccata tua. Mar. 2. Vult tamen deus, ut peccata dimittenda nobis peti, & rogari, iuxta parabolam de debente decem milia talenta, qui ut a debitis liberaretur: procidit rogans dominum dicens. Patientiam habe in me: & omnia reddam tibi. Cui dominus. Omne debitum dimisi tibi: quoniã rogasti me. Matth. 18. ubi Chry. Quod dominus precum instantia uiscerali ter commotus absoluit eum: & mutuum ei dimisit, uolebat enim dominus & a principio dare: sed nolebat suum esse donum solum: sed & serui supplicantis: ut non incoronatus abscederet. Unde uidere est causam dimissionis: cum rogante eo, uisceribus motus ei debitum dimisit. ¶ Ex quo apparet: quod deus communiter uult rogari a nobis: ut peccata nostra dimittat: propter hoc, ut cogentes quodammodo ad nostrorum peccatorum remissionem, meritum nostrum augeatur. unde & ait B. August. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te, hoc est, nisi tu cooperis: & hoc de communi cursu. Ea propter Christus ut pater cœlestis nobis dimitteret nostra peccata iussit nos orare, & petere cum fiducia. Dimitte nobis debita nostra. ¶ Sed quæris. Quomodo peccata nostra dicuntur debita nostra, cum nullo iure nobis debeantur, sed nec alicui creaturæ rationali, immo oppositæ uirtutes, & iustitiæ sunt nobis debitæ, & peccata nobis penitus indebita? Recte siquidem reprehẽditur omnis, qui peccatum habet, aut tenet. Et ob hoc etiam uidetur, quod peccata non sint nostra, quoniam ipsa tenere iuste prohibemur. Non ergo peccata tenemur deo, sed timorẽ, sed amorem, sed seruitutem, sed obedientiã, sed imitationẽ. Hæc quidẽ tenemur deo secũdum illud. Deut. 10. Et nunc Israel quid dñs deus tuus petit a te, nisi ut timeas dñm deum tuum, & ambules in uijs eius, ac diligas eũ, ac seruias dño deo tuo in toto corde tuo: & in tota aĩa tua, custodiasq; mandata dñi? In qua autoritate Moysi quinq; iam tacta exprimuntur. Uñ quia deus dñs est uniuersorũ cœli, & terræ, ineffabilis, & tremendæ maiestatis: debetur sibi timor reuerentialis, quia liberalissimus est, & optimus immensæ bonitatis: debetur sibi amor amicitiæ filialis, quia est creator singulorum infinitæ potentiæ: debetur sibi seruitus latriæ, qui est cultus diuinalis, quia supremus est rector uniuersalis inæstimabilis sapientiæ: debetur ei obedientia generalis, quia iustus est, & inobliquabilis æquitatis, & regulæ: debetur sibi imitatio certitudinalis. Si hæc quinque deo reddimus, soluimus, quæ debemus, si non soluimus, peccatores efficimur, & eorum constituimur debitores. Peccat profecto, qui non reddit, quod debet, nec tamen peccando a debito soluitur, alioquin de peccato cõmodum reportaret. Cum ergo peccamus, deo debitum subtrahimus, propter quod a deo ad pœnam obligamur. ¶ Per hoc ergo dicitur, quod peccata dupliciter debita nominantur, non quidem formaliter, sed effectiue. Uno modo, quia peccando debitum soluere recusamus. debitum, quo deo tenemur. s. obedientiam, & amorem. Peccamus. n. cõmittendo, & omittẽdo: committẽdo. s. malũ: & omittẽdo bonũ. Puta si fornicamur, si occidimus, si furamur, committimus mala, & agimus contra diuina præcepta, & per hoc subtrahimus sibi debitam obedientiam, seruitutem, & timorem. Si deum super omnia non diligimus, si parentes non honoramus, si bona debita omittimus, iterum deo debitum subtrahimus, dilectionem, seruitutẽ &c. Secundo peccata dicũt debita nr̃a, quia nos debitores pœnæ faciunt. Quicũq; n. cõtra deũ peccat, reus efficitur pœnæ gehennalis: quam soluere tenetur, nisi a deo remittatur. Tenetur soluere non agendo, aut alteri infligendo, sed patiendo pœnam damni, & sensus. Peccans namq; contra deum auertit se a deo incommutabili bono, & conuertit se ad creaturam commutabilem: efficiturq;

Mar. 2.

Matth. 18.

August.

Quo peccata nostra dicuntur debita nostra.

Deut. 10.

Responsio negatiua si alias ritè ministratur breuis & optima responsio.

E

dei contemptor, uere, uel interpretatiue. Quia enim auertit se a deo, iustum est, & rationabile ut deus in retributione auertat se ab eo, suamque essentiam ei non ostendat nude, ac beatifice, in cuius uisionis carentia pœna damni consistit. Rursus quia conuertit se ad creaturam, efficitur debitor pœnæ sensus, ut ita in se sentiat acerbitatem pœnæ, qui prius quæsiuit delectari in creatura inordinate. Sic ergo dicuntur peccata debita nostra, non quidem debita nobis inesse, quomodo iustitia (quam priuāt) nobis inesse est debita, sed debita ab effectu, quia constituunt nos debitores pœnæ, ad quam sustinendam propter peccata iuste obligamur. ¶ Dicuntur etiam nostra, non sicut temporalia nobis iuste possessa, sed nostra sunt, quia nullam aliam causam habent, quam uolūtatem nostram. Deus enim, qui ad omne positiuum causandum concurrit, ut causa prima, non est peccati autor secūdum rationem peccati, sed est peccati punitor, ut uult Aug. Nam si actum peccati, qui natura quidem est, & ens positiuū, comproducit, non tamen ipse in hoc peccat, quia nō facit, qđ tenetur non facere. Nrā aūt uoluntas peccat, dū uel facit, qđ non debet, aut omittit, qđ debet. Vñ p Oseam dñs dicit. Perditio tua Israel ex te, tantūmodo in me auxilium tuū. Nec res alia a deo in causa est hoi, ut peccet, quia secūdū Aug. 12. de ciui. dei. c. 6 Cū uoluntas relicto supetiore ad iferiora se cōuertit efficit mala nō qa malū est, quo se cōuertit: sed qa puersa est ipsa cōuersio. Idcirco nō res iferior uolūtatē malā facit, sed ipsa (eo q rē iferiorē praue, & ordinatē appetit) se peccato maculat. Ex hoc se exēplariter ondit. Si duo aliqui æqualiter affecti aīo & corpore, uideāt unius corpis pulchritudinē, qua uisa un° illorū ad illicitē fruēdū moueat; & alter in uolūtate pudica stabilis pseueret, quid putamus esse causæ, ut in illo fiat, in isto non fiat uoluntas mala præter ipsam non uisi corporis pulchritudo, quæ æqualiter objicitur ambobus. Ceteraque sunt paria, ut positum est quantum ad naturalia. Et ut omnis inæqualitas tollatur, sit æqua maligni suggestio in utroque: æqualiterq; ab eo tentati nulla alia ratio assignari potest, cur unus male concupiscendo peccet, non alius, nisi arbitrij libertas potens omnibus æqualiter se habentibus diuersimode se sistere, uel mouere. Propria ergo uoluntas est, qua peccamus, quæ deficiendo a iustitia peccat: ideo uere nostra sunt peccata, quia propria, & libera uoluntate admissa. unde August. super illud psalm. Non declin. cor meum in uerba ma. ad excusa. in peccatis, loquens contra excusantes peccata sua, & causas peccatorum nō sibi, sed alijs imputando dicentes. O si deus hoc non uellet, hoc non facerem, hoc uoluit fatum: hoc uoluit fortuna. Et ita fratres mei uidete: qualium defensio non solum indoctorum, sed etiam doctorum. Sedent, & computant sydera, interualla, cursus status motus intendunt. Et post modicum. Eris adulter, quia sic habes uenerem. eris homicida, quia sic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu, uenus adultera, non tu: uide, ne pro Marte, & Venere tu damneris. Et consequenter loquens de Manicheis dicentibus, q ideo homines peccabant, quia una anima eorum erat de gente tenebrarum. Contra quod August. Si posset gens tenebrarum, quam fingis, tibi diceret. Quid me accusas? potui aliquid facere deo tuo, an non potui? si potui, fortior ego sum. si non potui, quomodo quippiam uerterem, & abstraherem a deo lucis ad tenebras peccatorum? Et subdit. Si uis defendere te de peccato tuo, laudare non potest deum. Transi igitur ad uituperationem tuam, & laudabis. Redi igitur ad uerba psal. Ego dixi domine miserere mei, sana aiam me. quia pec. tibi. Ego dixi, ego peccaui, non natura, non fortuna, non fatum, non constellatio, non gens tenebrarum me peccare coegit: sed meum arbitrium me peccatorem constituit. Iā ergo cōfesso pctō tuo, ui

Quō peccata dicuntur nostra.

Cōtra se excusantes in peccatis & attribuentis facto neces ti.

de quomodo laudetur deus:quia & iustus est:cum te punit perseuerātem: & misericors est;cum te liberat confitentē.Quia igitur uoluntate nostra libere peccamus: per quam & dñi sumus nostrarum operationū, idcirco uere peccata nostra nobis,& nullis alijs imputantur. Ideo ueritatis magister Christus uolens hoc suis fidelibus insinuare dixit eis. Sic orabitis. Pater noster &c. & dimitte nobis debita nostra. ¶ Tertiō pōt hæc petitio exponi de peccatis nostris quantum ad reatū pœnę, sic. Dimitte tu pater cœlestis nobis debita nostra.i.pęnas illas,quarum peccando efficimur debitores. Pro quo notandū,ꝙ cum homo peccat mortaliter:statim fit reus damnationis : & a deo ad ęternā damnationem obligatur. Quod significatum est in parabola in seruo isto nequam:qui conseruo suo noluit misereri : ob quod iratus dominus tradidit eum tortoribus; quousq; redderet uniuersum debitum. i. puniendū æternaliter Mat. 18. & eiusdem ca. 22. Iussit rex eum, qui uestem non habuit nuptialem (gratiam uidelicet,quæ peccatis opponitur)ligari manibus, & pedibus,& mitti in tenebras exteriores:ut ibidē æternaliter puniretē. quod etiam clarius significauit Christus,cum dixit. Ibunt isti.s.peccatores in ignē æternū:quod pertractat Aug. 21. de ciui. dei. c. 24. di. Nim æ præsumptionis est dicere cuiquam eorum æternum supplicium non futurum, quos deus dixit ituros in supplicium ęternum. Has pęnas petimus dimitti:dum orantes dicimus. Dimitte nobis debita nostra quasi diceremus. Tu pater noster, qui solus habes claues uitę; & mortis:deducis ad inferos; & reducis. Nulla etenim creaturarum æternis pœnis potest quem autentice cruciare : sed tu solus iustissime in te infinitum bonum,& æternum peccantes,illi pęnę adiudicas. Ad te igitur solum recurrimus : humiliter petendo confisi de tua misericordia dicētes.Di.no.de.no.i.relaxa æternas pęnas quas meruimus:quas sicut supremus iudex solus habes infligere:ita & solus habes relaxare. Siquidem inferior superioris sententiam relaxare non potest. Vel, dimitte nobis debita nostra.i.commuta pœnas illas æternas in temporales tua pietate hic in ista uita mortali soluendas:quia nihil terribilius nostris auribus incutitur, quam ꝙ delinquentes æternis pœnis cruciantur sine spe ueniæ in loco caliginis,in mansione tenebrarum,ubi nec torquentes fatigantur:nec qui torquentur,aliquando moriuntur. Commuta igitur misericorditer pœnas istas ęternas in temporales, quia tua iustitia peccatum non dimittitur impunitum. Hic igitur ure:hic seca,orauit Aug. ut in ęternum parcas. Ita & nobis indulge:ut pro peccatis hic satisfaciamus per pœnitentiæ dolorem,per humilitatis gemitum,per contriti cordis sacrificium . quod facere quemlibet hortatur Augu. in de utilitate agendæ pœnitentiæ di. Quia inuitum non debet esse peccatum : puniatur a te,ne tu puniaris pro illo,peccatum tuum iudicē te habeat:non patronum. Et ibidem. In tribunal mentis tuæ ascende contra te,& reum te constitue ante te. Noli te ponere post te,ne deus te ponat ante se. Cui consonat & apostolica exhortatio,ꝙ si nosmetipsos iudicaremus non utiq; iudicaremur a domino. Dum autem iudicamur,a domino corripimur, ut non cum hoc mundo dānemur.¶ Sed hic occurrunt tria dubia. Primū. Cū dimittere malū impunitū est contra diuinā iustitiā,& cōtra iustitiā dei, quæ est eius perfectio sicut bonitas,sicut misericordia & c. non licet dimissionem peccati petere:hoc enim petere esset uelle a deo remouere iustitiam:& deum esse imperfectum,& per consequens deum non esse deum,quo igitur licet petere peccatorū remissionē quātū ad pęnā eis debitā? Quod aūt dimittere malū impunitū sit cōtra iustitiā,patet,qa sicut cōtra iustitiā ē meritū nō præmiare,ita est cōtra iustitiā malū nō punire,ꝓpter quod dr Iob.9. Verebar oia opera mea sciens,ꝙ nō parceres delinquenti. Vbi glo. Etsi pœ-

Pctū mortale quō infert æternā pœnā a solo infligendā.

G

August.

August

August

Ps. 8.

1. Cor. 11.

H

nitentes ad penitentiam uocat: tamen peccatum nunquam sine ultione præterit, uel homo punit, uel deus punit. Quod uero est contra iustitiam, est cõtra deum, qui est summa iustitia: quam si deus negaret nõ puniendo: seipsum
2. Tim. 2. negaret: quod est impossibile: ut habetur. 2. Timo. 2. Fidelis permanet, seip
Alexand. sum negare non potest. Ad hoc respondet Alex. ꝙ dimittere peccatum sine pœna quacunq; contritionis, uel afflictionis esset contra iustitiam, quæ statuit nullum peccatum remittere sine quacunq; pœna: saltem attritionem exigit peccatoris. Non autem petitur in hac petitione talis remissio peccati sine omni pœna: sed petitur: ut dimittatur quantum ad pœnam secundũ partem: ut si sit infinita pœna debita culpæ: ꝙ mutetur in temporalem: si autem finita: ꝙ mutetur in minorem: & hoc petere, non est petere contra dei iustitiam. Et sic etiam intelligendum est illud. Non parceres delinquenti. s. de omnimoda indulgentia. Vnde sensus est. Sciens ꝙ non parceres delinquenti, hoc est, non omnino parceres. i. non sine quacunq; pœna displicen-
August. tiæ, uel contritionis. unde Aug. Nemo nisi pœniteat ui te ueteris, poterit no
I uam uitã inchoare. ¶ Sed contra: sicut iustitia dei peccato determinat pœnam, ita huic peccato hanc, & illi illam: puta mortali æternam: ueniali peccato temporalem: ergo erit contra iustitiam dei petere relaxationem pœnæ cuiuscunq; peccato debitæ. Ad illud respondetur, ꝙ aliquid esse, uel fieri dicitur iustum dupliciter. Vno modo quia eius contrarium est iniustum: sic diligere proximum est iustum: quia contrarium. s. odire proximum est iniustum: & non occidere innocentem, iustum: quia occidere talem est iniustum. Et loquẽdo secũdũ potentiã absolutã dei, nulla actio diuina est iniusta: quia nihil agit deus ad extra: quin eius oppositũ possit agere non iniuste. Nihil. n. extra deũ est necessario iustũ: ita: ꝙ oppositũ eius sit necessario iniustũ: cũ oĩs
August. res, & actio pro tãto est iusta: quia a deo uolita, & non uolita, quia iusta. Voluntas. n. dei est prima regula omnis iustitiæ, ut uult Aug. 3. de tri. Alio mõ dicitur res, uel actio iusta: quia eam sic fieri, est a deo ordinatum, aut præceptum. Et illo modo uerum est: ꝙ iustum est peccatum non remitti sine pœna determinata soluenda, aut per peccatorem ipsum, uel alium pro ipso. Et consequenter dicitur, ꝙ uerum est, ꝙ deus determinat singulo peccato pœnam singulam: non autem omni mortali pœnam æternam: sed ei solum, in quo peccator impenitens perseuerat. Omni autem peccato mortali deter-
Augu. minat pœnam æternam, uel temporalem cum pœnitentia. i. contritione cor
1. Pe. 2. dis soluendam, a peccatore pro se: uel ab alio pro peccatore. Et quia condignam temporalem peccator facere non potest pro se: misit filium suum unigenitum: ut peccata nostra ipse portaret super lignum crucis, cuius liuore, & uulneribus nos sanaremur. unde dicit pater. Propter scelus populi mei
Isa. 53. percussi eum. Nam posuit pater in eo iniquitates omnium nostrum. ipse uulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum. unde. Vere languores nostros ipse
Roma. 8. tulit, & dolores nostros ipse portauit. unde ad Rom. 8. Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati: quia in carne passibili, de peccato damnauit peccatum. i. de hostia pro peccato nostro, quam Christus obtulit: damnauit. i. deleuit uel destruxit (secundum glo.) peccatum nostrum: hanc hostiam Christi. s. mortem tanquam satisfactionem recipiens pro peccato
2. Cor. 5. nostro. Vnde & 2. Cor. 5. Eum, qui non nouerat peccatum. s. Christum peccatum fecit. i. hostiam, uel satisfactionem pro peccato nostro. s. ut nos efficeremur iustitia dei in ipso. Et hæc est copiosa redemptio apud dominum, quia sufficiens, & ualde sufficiens fuit pœna Christi innocentis: ut propter eam pater dimitteret etiam sine alia pœna peccata omnium Christo coniun

Actio dicitur iniusta dupliciter.

ctorum, quæ etiam sola operatur remissionem peccatorum in baptismate paruulorum. Nam passionem Christi pater acceptauit, ut condignam satisfactionem pro omnium delictis. Hæc autem pæna condigna est, & sufficiens pro peccatis abolēdis, quā ut talē pater acceptat. Vñ oramus nobis peccata dimitti, nō cōtra dei iustitiā, nō sine cōdigne satisfactione; sed ut satisfactio filij nobis applicetur, nosq; Xp̄o incorporemur: quatenus satisfactio capitis, deleat omnia peccata in nobis suis membris. K ¶ Secundum dubium: quod dicit bea. August. cum dicimus Di. no. de no. manifestamus nos habere, August. quod nobis dimittitur, ergo uidetur, q̄ is, qui pro tempore, quo sibi non est conscius de peccato, non debeat dicere orationem, dominicam: uel saltem hanc eius particulam. Di. no. de. no. Respondetur, q̄ uita ista mortalis de communi lege uix duci potest a mortalibus sine peccatis, ad minus uenialibus, unde dixit discipulus ille, quem diligebat Iesus, cui: & ob puritatem mentis, & cordis mundiciam, matrem commendauit. Fratres, si dixerimus 1. Ioh. 1. quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis nō est. Vnde & si omnes sancti quotquot sunt, uel fuerunt a primo iusto usq; ad ultimum, simul essent, nihil aliud dicerent (dicit Aug.) quam di. no. de. no. August excepta beata uirgine: de qua dum de peccatis loquimur: nullam prorsus habere uolumus mentionem. Hinc & ait sapiens. Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum a peccato. & Eccle. 7. Non est homo iustus, qui faciat bonum, & non peccet. Et propter hoc be. Aug. tractans uerba præsentis petitionis ait. Quis hic uiuit in carne, & non habet debita peccatorū? quis est homo sic uiuens, ut ei ista oratio non sit necessaria? Inflare se potest Prouerb. 20. homo, manifestare se non potest. Et subdit. Considerate fratres, hic Christus docuit orare discipulos suos, illos, magnos primos apostolos suos, arietes nostros. Si igitur pro peccatis suis dimittendis arietes orant: agni quid facient? de quibus scriptum est. Afferte domino filios arietum. Cum igitur Christus orationem dominicam apostolis, & discipulis perfectissimis dicendam indidit, & per eos nobis Christi fidelibus omnibus, uidetur concludi posse neminem de communi lege sine quibuscunque peccatis uitam istam mortalem transigere. Quod & amplius declarat idem Aug. super illud ps. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Hic inquiens, uiuens, in carne uiuens, moriturus uiuens: de Adam natus ex hominibus, omnis ita uiuens iustificari forte potest coram se: non tamen coram te quomodo coram se sibi placens: tibi displicens. Et post modicum. Quantumcunq; enim rectus mihi uidear: producis tu de thesauro tuo regulam coaprās me ad eam; & prauus inuenior, qui rectus esse putabam: quid enim apostoli? quod arietes ipsi? de quorum prole dicitur. Afferte filios arietum. Certe ipsi didicerunt orare; quod oramus, ipsis data est regula postulandi: pro peccatis a Christo iurisperito cælesti: sic orabitis inquienti. Di. no. de. no. Et esto: q̄ nobis de 1. Cor. 4. peccatis conscij non simus: propter hoc tamen sine peccatis non existimus. unde dicit apostolus. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum: unde stat hominem peccatum suum ignorare: & deum ipsum ut peccatorem reprobare. Hinc & orauit propheta. Ab occultis meis munda me domine. quasi d. a peccatis meis quæ non uideo: quæ tibi tamen sunt manifesta: munda me. Vnde quia homo certitudinaliter, & euidenter scire non potest (ut sapiens ait) an odio, uel amore dignos sit semper debet esse pauidus, & summi iudicis formidare sententiam: profitendo sua etiam, quæ ignorat peccata: & petere. Di. no. de. no. ¶ Et dato, q̄ per reuelationem alicui Eccle. 9. constet, q̄ immunis sit a quocunq; peccato: adhuc tamen orare habet. Di. L no. de. no. & hoc in persona ecclesiæ, cuius quilibet fidelis Christianus membrum.

An quis immunis a p̄cto orare debeat di. no. deb

brum est. Etenim & si ecclesia sit semper deo grata,& accepta: multi tamen in ecclesia sunt peccatores,indigentes peccatorum suorum venia,pro his ergo quilibet,ut a peccatis soluatur,orare habet Dimitte nobis debita nostra. Sic enim uidemus in naturali corpore unum membrum alteri quantum potest salutem procurare:sicut non sibi tantum oculus sed toti corpori uidet: stomachus pro singulorum salute membrorum cibum digerit. Sic saluator noster Christus, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: in persona membrorum suorum peccata coram patre misericordiarum per ppheta confitetur di. Delicta mea a te non sunt abscondita. & in alio psal. Deus, deus meus respice in me:quare me dereliquisti: lōge a salute mea uerba delicto.meo. ubi glo. Aug. Nostra delicta sua facit:ut suam iustitiam faceret nostram. Ita & nos pro inuicem orare debemus:ut nobis peccata remittantur:unde hortatur. Iacob. Orate pro inuicem:ut saluemini. Eapropter & Christus nos orare docuit. Dimitte nobis debita nostra non mihi: quia ad omnes communiter spectat præsens oratio. Non ergo mentitur etiam innocens dicendo.. Dimitte nobis debita nostra. ¶ Dubitatur tertiò utrum peccatum originale dici debeat debitum nostrum, siue peccatum nostrum. Pro solutione notandum e aliquid esse peccatum nostrum dupliciter potest intelligi. Vno modo:quia in nobis est, ac nos peccatores constituit. Secundo modo: quia ex nobis est. Primo modo peccatum originale nostrum est: quia in nobis a prima nostra origine repetitur, unde dicit apostolus, oēs nascimur filij iræ. Et prophā. Ecce.n.in iniquitatibus cōceptus sum:& in peccatis concepit me mater mea. Adam quidem primus homo,ex liberalitate dei accepit quoddam donum supernaturale:quod communiter nominatur originalis iustitia. Accepit autem donum hoc non solum pro sua persona,sed pro tota sua posteritate,hoc est pro omnibus ab eo descensuris secundum legem naturalis propagationis,ita si in innocentia,in qua creatus fuerat,perstitisset, contulisset regulariter deus hoc donum omnibus ab ipso descendentibus,sicut deus regulariter infundit animam rationalē corpori perfecte organizato. Et per hoc dedit deus (uoluntate quodammodo antecedente)hanc originalem iustitiam omnibus hominibus, dando eam adæ, quia quantum in se fuit, ita dedit, ut consequenter daret cuilibet suæ proli:impedimento cessante. Et ita fuit hæc iustitia omnibus adæ filijs debita,siquidem omnes eam habere debuerant. Quapropter cum per peccatum suum Adam ipsam perdidit,non solum pro se perdidit,sed pro tota sua posteritate eam amisit,pro qua & eam liberaliter accepit, perdidimus ergo eā & nos in Adam,sicut & ipsam in eo accepimus.Non quidem per proprium nostrum actum & peccatum, sed per peccatum adæ unde dicimur omnes in Adam peccasse,quia suum peccatum omnibus imputatur, & in omnes ab ipso genitos transfunditur:pro quanto omnes ab eo geniti debitores sunt illius iustitiæ, qua carent. Hinc ad Ro. 5. Per hominem peccatum in hunc mundum intrauit,in quo omnes peccauerunt. Et propter hoc dicit be. Aug. in de fi. ad pe.c. 23. Firmissime tene & nullatenus dubites, omnem hominem,qui per concubitum maris,& fœminæ concipitur,cum peccato originali nasci,impietati subditum, mortiq; subiectum. Secundum hoc igitur dicitur peccatum hoc nostrum,quia in nobis,ab origine repertum,pro quanto generamur sine originali iustitia nobis debita: cuius sic debitæ carentia est peccatum,sicut carentia iustitię actualis debitæ inesse est peccatum actuale. Cur enim occidens proximum peccat,nisi quia caret iustitia actuali,quæ in esse deberet occidenti? quia iustitia est conformitas actus occisionis ad omnes circūstantias,quas ratio recta fide illuminata dictat debere inesse proxi-

mum

Margin notes: Aug. — August. — Iacob. 5. — M — Eph. 2. — Peccatū originale an dicitur peccatū nostrum. — Quomodo cōtrahitur.

mum occidenti, quæ si inessent, proximum occidendo non peccaret. Quapropter adulti nondum baptizati: dum baptismi sacramentum uolunt suscipere: debent hoc peccatum sicut suum agnoscere: ut ualeant ab illo sicut ab alijs, liberari, & de hoc dicit b. Aug. de oratione dominica loquens, de cathecuminis uolentibus ad baptismum conuolare. Debent (inquit) & tales cognoscere, & confiteri, non solum peccata actualia, quę uoluntarie commiserunt, sed etiam peccatum originale, quod a parentibus contraxerunt. Licet. s. illud propria uoluntate non sit contractũ, tamen uoluntate Adam, in quo omnes peccauerunt: sic uitiata est natura: ut omnes, qui ab eo per rationem seminalem processerunt de communi lege, accipiunt & uitium, & peccatum. ¶ Secundo modo peccatum originale non est peccatum nostrũ: quasi. s. a nobis sit commissum. Tunc enim non diceretur originale: sed actuale: quemadmodum alia peccata, quorum uoluntas nostra est causa: hoc autem falsum est, quia inest uoluntati ante omnem suum actum. In instanti enim animationis, anima tali peccato maculatur, pro quo tamen instanti nullum actum habet, aut elicere potest, sicut neq; ratio. Vnde & beatus Aug. ubi supra c. 23. Firmissime tene, & nullatenus dubites paruulos, qui sine baptismatis sacramento de hoc seculo transeunt: ignis æterni supplicio puniendos, quia etsi peccatum propriæ actionis non habuerunt: tamen peccati originalis damnationem carnali conceptione ex necessitate contraxerunt. Ecce (dicit bea. Aug.) hoc peccatum non esse nostrum per actionem propriæ uoluntatis. Quod uerò dicit paruulos ignis æterni supplicio puniendos, non est intelligendum, q̃ sint arsuri in igne, cum pœna eorum sit leuissima pœnarum damnatorum: ut idem dicit in ench. ca. 93. & ardor ignis sit pæna sensus grauissima. Sed puniuntur supplicio æterno ignis, idest supplicio, quod est in illo igne. quasi dicat: supplicio aliquo quod patiuntur existentes in igne illi puniuntur. Hoc autem est pœna dãni, carentia scilicet diuinæ uisionis: sine tamen sensibili dolore uermis: & pena incarcerationis, ac uilitate loci. Detinentur enim in limbo: qui locus proximus est damnatorum in inferno pro culpa actuali: de quo latius disputari solet in 2. senten. distinctio. 33.

Auguft

N

Vbi pro originale puniũtur paruuli.

DE MODIFICATIONE petitionis.

LECTIO LXXIIII.

ICVT & nos dimittimus debitoribus nostris. ¶ Posita in prima huius petitionis parte petitionis forma: sequitur modificationis clausula. Noluit enim cælestis magister nos peccatorum remissionem simpliciter petere sicut cætera, quæ in sua oratione, quam nobis tradidit, petimus, quoniam prouidentia diuinæ bonitatis fuit, cum doceret hanc orandi formam: ut oratio sufficientissima in se, & efficacissima apud deum esset fructuosissima nobis. Et ideo non solum docuit quid orandum sit: sed etiam quid coagendum a petente: ne inefficax fiat apud deum oratio, & consequenter nobis infructuosa. Quid autem coagendum est, insinuatur conditione apposita. s. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Dimissio autem huiusmodi reddit hanc petitionẽ

Ecc. 28. Dimitte nobis debita nostra deo exaudibilem. unde Eccl. 28. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur de hoc Abbas Isaac Coll. 9. ait. O ineffabilis dei clementia, qua non solum nobis orationis tradidit formam, & acceptabilem sibi in nobis morum nostrorum instituit disciplinam, ac per necessitatem traditæ formulæ, qua se præcepit a nobis semper orari: iræ pariter, & tristitiæ euellit radices, sed etiam occasionem rogantibus tribuit eisq; referat uiam, qua clemens, & pium probent erga se dei iudicium promulgari, & prodire. Et quodamodo potestate tribuit qua iudicis nostri possumus sententiam temperare ad ueniam delictorum nostrorum, exemplo eum nostræ remissionis coarctantes: dum dicimus. Dimit. n. sicut & nos di. Hæc Cassiod. Docedo itaq; nos orare. Dimitte nobis debita nostra sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris regulam nobis imposuit: q; si uolumus nobis dimitti peccata nostra, nos etiam dimittamus proximis nostris peccata eorum in nos commissa. Vnde si non dimiserimus eis, qui nos offenderunt, ea quibus offensi sumus: nec pater cælestis dimittet nobis debita nostra. Quod clare docuit Christus, cum statim post orationem

Mat. 6. dominicam subiunxit. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cælestis delicta uestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Qui igitur uult misericordiam, & remissionem peccatorum suorum impetrare a deo, necesse habet: ut exhibeat misericordiam proximo. de hoc b. Cypria. ait. Qui orare nos pro debitis, & peccatis docuit: adiunxit plane, & addidit legem: certa nos cõditione, & sponsione constringens, ut sic nobis dimitti debita: secundum q; & ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrari non posse, quod pro peccatis petimus: nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus, Idcirco & alio loco dicit. In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur uobis. Et seruus, qui post remissum sibi a domino omne debitum, conseruo suo noluit ipse dimittere: in carcere ligatur, quia indulgere conseruo suo noluit: quod sibi a domino indultum fuerat, amisit, quæ adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censuræ suæ uigore prędixit. Cum steteritis (inquit) ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem: ut & pater uester qui in cęlis est, remittat peccata uobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest: cum secundum tuam sententiam iudiceris, & quod feceris, ipse patiaris. Pacificos enim, & concordes, atq; unanimes esse in domo sua, deus præcepit: & quales nos fecit natiuitate secunda; tales uult renatos perseuerare, ut qui filij dei esse cepimus: in pace maneamus, & quibus spiritus unus

B est, unus sit & animus & sensus. Hæc ille. ¶ Ecce regulam nobis datam, de qua bea. Aug. Ex omnibus his sententijs quibus nos dominus orare præcepit: eam potissimum commendandam esse indicauit, quæ pertinet ad remissionem peccatorum, in qua nos misericordes esse uoluit. Et hoc est unum cõsilium miserias euadendi. Nam ut idem dicit in ench. ca. 73. Qui roganti peccati sui ueniã, & petenti ex corde non dimittit: nullo mõ æstimet a domino sua peccata dimitti, qm̃ mentiri ueritas non potest: ideo subdit dñs. Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Ad tam magnum tonitruum, qui non expergiscitur, non dormit: sed mortuus est & tamen mortuos suscitare potens est ille. Hæc Aug. Et bea. Greg. Bonum, quod a deo compuncti petimus: hoc ipsum primo proximis faciamus. Quapropter nõ docuit nos Christus prius petere peccatorum remissionem, posterius peccata dimittere alijs, sed simul petere. Dimitte no. d. no. sicut & nos dj. de. no. De quo be. Chrys. Non dixit Xp̃s: ut prius dimittat nobis debita nostra, & postea nos dimittamus debitoribus nostris. Scit

Margin: Regula beati Augustini de petenda remissione peccatorũ. — Augus. — Augus.

namq;

nãq; deus hoĩes esse mendaces, qm̃ si receperint remissionẽ sui peccati: ipsi suis debitoribus non remitterent. Sed docuit:ut prius remittamus debitoribus nostris,& ita dimitti nobis debita oremus. Attendant igitur peccatores, cõsiderent orationẽ,quã deo pro abluendis peccatis offerunt. Auscultent,& quid postulãdo ꝓponũt,ne ꝓpria eorum sententia iudicentur. Recordentur de Dauid,quem dñs sua ꝓpria feriuit sententia, quæ ab ipso fuerat promulgata. Postulãt a deo:ut ipsis dimittat sua peccata, sicut & ipsi dimittunt aliena. Cõtra se diuinã sñiam prouocãt:si ex corde suis debitoribus nõ dimittunt:& orõ,quæ ipsis debuit esse salubris,fit noxia: si maligno proposito detinẽt aliena. Cui cõcordat Aug. Si debitoribus nostris,qui in nos peccãt, nõ dimittimus:ipsi nostra oratione inculpamur:& deũ aduersum nos in iracundiã excitamus, & ipsi supra nos inducimus maledictionem potius quam benedictionẽ: & peccata nostra, quæ minuere debuimus,orando augemus. Ad idem Chryso. Qui inimicitiã in corde,& in ore seruat aduersus lædentẽ:non deũ orat,sed irritat,apud deũ gratiam nõ obtinet, sed æternam dãnationẽ sibi postulat. Itẽ alibi. Cũ qua spe orat,qui inimicitias seruat aduersus alterũ,a quo forsitã læsus est:sicut enim ipse orans mentitur. Dicit enim, remitto, & non remittit, sic a deo petit indulgentiã; & non indulgetur. Inde est,qđ ait Bern. Venia dei peccatori nõ datur,cuius cor rancore inuidiæ,aut liuore afficitur. Si igitur uis,ut ibi peccata a deo dimittãtur, oĩs rancor,& discordia a corde tuo alleuetur. Et iterum Eccl. 28. Homo homini reseruat iram,& a deo quærit medelam. In hominẽ similem sibi non habet mĩam & de peccatis suis deprecatur altissimũ. Ipse cũ caro sit, reseruat irã,& propitiationẽ petit a deo. quis exorabit pro peccatis illius. Memento nouissimorum,& desine inimicari. Sed qui benigni esse iubemur in offensas nostras,nõ æquo animo toleremus diuinas, de quo & Cassianus coll. sæpe allegata inquit. Securus huius orationis fiducia de suis admissis ueniam postulat, quisquis remissus erga suos dumtaxar, non erga domini sui debitores extiterit. Solemus nonnulli (quod est deterius) erga illa quidem,quę admittuntur ad iniuriam dei, quamuis magnorum sint criminum,placidos nos & clementissimos exhibere.erga nostrarum uerò uel peruissimarum offensionum debita exactores immittes, atq; inexorabiles inueniri. Quisquis ergo in se delinquenti fratri non ex corde dimiserit,non indulgentiam, sed condemnationem deprecatione hac sibimet impetrabit,suaq; professione semetipsum posset durius iudicari, dicens. Remitte mihi sicut & ego remisi. Quod cum illi secundum suam petitionem fuerit repensarum. quod aliud subsequitur,quã ut exemplo suo implacabili ira,& irremissibili sententia puniatur. Ideoq; si clementer uolumus iudicari, nos quoq; erga illos, qui in nos deliquerunt, oportet esse clementes. Tantum enim remittetur nobis: quantum nos remiserimus eis,qui nobis quacunq; malignitate nocuerunt. Ecce quantis testimonijs ostensum est indulgentiam nostrorum peccaminum habere nos non posse a deo, nisi ex corde dimittamus,quæ contra nos commissa sunt a proximo. ¶ Sed di. cum peccatum remittere opus sit solius dei,quomodo hic exigimur peccata in nos delinquentibus indulgere. Nam debita, quæ nostris debitoribus dimittere debemus, non sunt pecuniæ, seu quæ pecunia commensurantur;sed iniuriæ, & peccata secundum August. Respondetur: quòd dimitti peccata, intelligitur tripliciter. Vno modo principaliter, & propria auctoritate. Alio modo ministraliter, & ex commissione. Tertio modo ex debito, & ex fraternali charitate. ¶ Primo modo solus deus remittit peccata, quia ipsius solius est peccatum ad pœnã autentice nõ imputare. unde in psal. Beatus uir,cui nõ imputauit dñs

[Right margin:] Eccle. 28.

[Right margin:] C

[Left margin:] Cũ pctũ dimittere sit dei solius ... ũo in orõe dicimus sicut & nos dimittimus.

pecca-

peccatum. Et cum deus peccatum ad pœnam non imputat: semper in peccatore dimittitur, quia non est in illo peccatum, quem deus non ordinat ad pœnam. ¶ Secundo modo quilibet sacerdos rite ordinatus secundum claues ecclesiæ remittit peccatum suis subditis pœnitentibus: pro quanto facit aliquem actum proferendo uerba scilicet. Absoluo te a peccatis tuis, quibus regulariter assistit deus, ut autor principalis, peccata confitentium relaxando. ¶ Tertiò modo: quilibet fidelis remittit peccata in se peccantibus: quando in corde suo non tenet odium, uel rancorem contra proximum ipsum offendentem, uolens nihilominus ipsum fieri beatum: & æterna pœna non damnari. Siquidem peccatum quantum in se est, dimittit: quia non optat, nec uult: q propter offensionē, qua se offendit, a regno beatitudinis, & sanctorum consortio excludatur. Quamuis quandoq; uelit, ut secundum regulas iustitiæ temporali pœna puniretur in sui emendationem, & salutem: & ita non solum dimittimus peccata nostris debitoribus, sed etiam alienis quibuscunq; uiatoribus, dum omnes tales ex charitate diligimus salutem ipsorum: ut possumus procurando. Et cui peccatum sic dimittitur, ex hoc ipso a peccato non absoluitur. Quamuis enim homo ex fraterna charitate (quantum in se est) peccatum peccanti remittit, tamen deus peccatorē reū tenet: nisi aliud concurrat: unde a peccato absoluitur. Et hoc modo exponit hanc petitionem cancellarius paris. Ioh. de Gerson, uolens ostendere particulatim, in quo consistat hæc remissio debiti, dicens. Ego in primis sic dimitto omnibus debitoribus meis: uel alienis, dum sunt uiatores: q nullo modo uellem eos damnari, immo salutem eorum desiderio te donante, & inspirante hoc: quod petimus, rectumq; est. Sic dimitte mihi, & tu pater noster: & hoc satis erit mihi, etiam si nihil aliud præstiteris, quoniam cum ista dimissione tua, & desiderio salutis meæ non damnarer: sed saluarer. In hoc autem stat desideriorum meorum totus cardo. ¶ Rursus sic dimitto omnibus debitoribus meis, uel alienis: q uellem eos esse bonos uiros, & modestos, temperatos, & ab omni malitia correctos, seu conuersos per tuam ineffabilem pietatem. Sicq; perinde nec sibi nocerent, nec alijs, sed prodessent, & nullam deinceps pœnam mererentur, ut scilicet saluaretur persona, & desineret culpa. Sic dimitte mihi pater noster, ut in mansuetudine me corrigas, & in unguentorum suauitate uulnera mea linias: & infundas gratiam suauitatis. ¶ Amplius uerò ego sic dimitto debitoribus meis: q ubi non corrigerētur, a uitijs suis prauis per mansuetudinem remissionis: corrigantur in chamo & freno, ac flagellis: ne deteriora semper committentes, & alijs nocentes, & euntes post prauitatem cordis sui inadinuētionibus suis damnabilibus moriantur. Sic dimitte mihi pater noster debita mea, sic ure: sic seca in præsenti, ne damner in futuro. Ita tamen ut in misericordia, & miserationibus flagelles me, sicut & prædixi me desiderare meis debitoribus quibuscunq;. ¶ Item ego sic dimitto debitoribus meis: q licet sensualitas offensa ex dictis, uel factis eorum remurmuret: & in uindictam exardescat: nihilominus desidero secundum iudicium superioris rationis æternæ legi innitentis: q pacatior esset hmōi sensualitas, & q in tranquillitate, & pace inimicos suos sicut amicos sustineret. Patienter quidē, & benigne sicut charitas, sine qua nemo tibi placet, patiens est, & benigna: neq; irritatur. Sic dimitte mihi pater noster, ut nihil aduersum me uelis agere, nisi misericorditer, & benigne: quoniam si taliter uolueris, fiet utiq; cum subsit, cum uolueris: posse. Deniq; sic dimitto debitoribus meis: q te inspirante, & donante ego in eorum punitionem laborare, uel consentire, nollem animo deliberato uerbis factis: & econtra regulas iustitiæ tuæ, sciens te dixisse. Mihi

In peccati dimissione tria consideratur.

uindictam. Hanc autem aliquando facis sine medio: aliqñ per iudices a te constitutos in terra, quibus dum defertur, aut relinquitur executio iustitiæ contra malos: illa prorsus tibi relinquitur, & defertur. In his limitibus stando, & desiderando uindictam, superioritas tuæ iurisdictionis nequaquam uiolatur. Veruntamen tale desiderium uindictæ eis, quibus iudicandi potestas a domino tradita non est: tutũ nõ est: ne si tale iudicium deus uellet exercere cõtra nos: protinus in infernum nos deturbaret. Vnde quia nobis dimitti cupimus debita nostra in mia, & miserationibus: ita discamus, & dimittere nostris debitoribus. ¶ Recolligendo aũt prædictos modos, ita dimittamus nostris debitoribus debita: ut in nos commissorum, nullam uindictã æternã, uel tpalẽ desideremus, sed magis eorum piam emendationẽ: qua conuersi nec sibi nec alijs nocentes, damnationẽ euadant, quã piam emendationẽ si contemnerent, saltem paternis erudiantur flagellis in tpe: ut eis parcatur in æternitate. Quod si nostra sensualitas qñq; contra nostros iniuriatores in uindictam accendatur: tñ secũdũ rationẽ legis æternæ (sensualitatis motum detestantes) patienter, & benigne (quod charitatis est) sufferamus, sicq; a nobis nostra debita dimitti a domino exoremus. ¶ Pro planiori tñ intellectu quemadmodum debita proximorum dimitti oporteat: in hac dimissione tria considerari possunt. Primũ est offensa dei, siue culpa, quam proximus noster nobis iniuriando incurrit. Secundũ offensa nostra, odium, rancor, uel ira, quam nos concipimus aduersus iniuriantem. Tertium est iniuria nobis facta seu damnum, uel lęsio nobis a proximo iniuste illatum, uel illata: in corpore, rebus, aut fama. Primum.i. offensa dei. Nam nemo potest proximum iniuste lædere sine dei offensa. Nam quandocunq; quis proximũ lædit iniuste, siue auferendo bona naturę, siue famæ, siue fortunę: hoc faciendo agit contra dei uoluntatem, quia preceptum dei transgreditur: quo proximum sicut seipsum diligere tenetur, & ita deum offendit, & culpam incurrit. Et dicitur contra dei uoluntatẽ, quia nisi contra dei uoluntatem proximum damnificaret, non peccaret, nec iniuste læderet. Vnde iudex non lędit iniuste malefactorem si contra eum secundum legem ferat iustam mortis sententiam. Nec iudæi iniuste lęserunt Ægyptios eos spoliando auro, argento, uestibus, & clenodijs ad iussionem domini: & ideo non peccauerunt. Qui uerò contra dei uoluntatem proximum lædit, offensam dei incurrit. Pro hac offensa proximi in deum orare possumus, & iubemur: eã aũt dimittere non possumus, quia solius dei est peccata dimittere pœnitenti. Et quantũ ad hanc offensam uelle, ac desiderare tenemur: ut deus eã dimittere dignetur: ut eã nõ reseruet iniurianti ad sui perpetuã damnationẽ. Hinc præcipit dñs. Diligite inimicos uestros, bñfacite his, qui oderunt uos: & orate pro persequentibus, & calũniantibus uos: ut sitis filij patris uestri, qui in cęlis est, qui solẽ suũ oriri facit super bonos, & malos, & pluit sup iustos & iniustos ubi glo. Contra ecclesiam pugnatur tribus modis. Odio, uerbis, cruciatu corporis, Ecclesia econtra diligit, benefacit, orat. Hoc est nouum mandatum: hoc de filijs irę facit filios dei, quia adoptio filiorum sola charitate acquiritur. Et sic faciente, sæpe dimissionem peccati debitoribus nostris impetramus, & ita modo quodam et nos dimittimus: dũ ad nostram orationem deus suam offensam remittit. Hæc enim remissio fit per peccatoris iustificationem, quæ est gratiam. Gratia aũt donum supernaturale est, a solo deo creabilis. Hinc dixit Aug. ꝙ facilius est mundũ creare, quã impium iustificare. Creare autem mundum nemo potuit, nisi infinita dei potentia: quare nec iustificare, & dimittere peccata. Vnde & baptista loquens de Christo dei uerbo, & patris filio. Ecce (inquit) agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi.

Marginalia (left): Quo dimittamus debita, qua mente, & quo fine.

Marginalia (right): D — August — Ioh. 1.

mundi. Et magister. 4. sen. dist. 18. Solus igitur deus hominē intus mundat
E a macula peccati, & a debito æternæ pœnæ soluit. ¶ Secundum. Loffensam
nostram, quæ est odium, rancor, uel ira, quam concipimus aduersus nos lædentes uerbis, factis, aut signis: dimittere possumus, & dimittere obligamur. unde dicit beatus Hiero. tractans illud. Si peccauerit in te frater tuus. Si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos læserit, dimittendi habemus potestatem: immo necessitatem: quia dominus præcepit, ut debitoribus nostris debita dimittamus. Et subdit pro confirmatione prioris dicti. Si autē in deum quis peccauerit: non est nostri arbitrij. s. dimittere hoc peccatum. Dimittere autem sic offensam nostram: non est aliud, quam dimittere odiū, inimicitiam, iram, seu rancorem, quem concepimus aduersus proximum nos lędentem. Vel saltem non admittere odium, uel rancorem contra proximum iniuste mala nobis inferentem. Vnde quia quilibet proximum tenetur diligere, sicut seipsum: & proximus est, quilibet uiator siue amicus, siue inimicus: sequitur, q̄ tenetur nulli inimicari: nec odire quemcunq;: quod & de inimico dominus expresse præcipit. Ego autem dico uobis, diligite inimicos uestros. Tenetur igitur quilibet ignoscere in se peccanti non solum uerbo, sed corde, & animo. unde Augu. in de uer. domini. Ne dicas in lingua ignosco, & corde differas. Nouit enim, cui dicas: uocem tuam homo audit: conscientiam tuam deus inspicit. Omnē igitur rācorem tenetur a corde repellere: siue nocens, aut lædens petat, siue non. Hoc autem ignoscere nihil aliud uidetur, nisi ut dictum est, ut non uelit ei malum, siue damnationem æternam: siue damnum temporale in bonis gratię naturæ, rerum secundarum (alias suarū) aut famæ. Nec uelle ab eo uindictam exigere iniustam propria auctoritate. Et sic dimittere cuilibet iniurianti tenetur quilibet de necessitate salutis. Et ad sic dimittendum Aug hortatur dicens. Fratres mei exercete uos, inquantum potestis ad exercendum mansuetudinem: etiam erga inimicos. Frenate iram, quæ uos stimulat ad uindictam. Si uindicare te uis de inimico tuo, ad ipsam iram te conuerte: quia ipsa est inimica tua, quæ occidit animam tuam. Oraturus es deum: uentura est hora: ut dicas pater noster: uenturus es ad illum uersum. Dimitte nobis &c. Quid sequitur? Sicut & nos dimittimus &c. Ibi illa inimica stat contra te, sepit uiam orationi tuę murū erigit, nō est q̄ trāseat. Bene dixisti totū pater noster, occurrit: dimitte nobis &c. Et quid postea? Sicut & nos dimittimus &c. Si ipsa aduersaria cōtradicit. qualis inimica fratres, quæ contradicit? Sicut & nos &c. Non sęuias contra inimicum tuum. In istam sęuias. Melior est, qui uincit iram, quam qui capit ciuitatem. Non potes illum interimere, potes illam reprimere; si fortis es, iram uince, & parce ciuitati. ¶ Sunt autem multa, quæ nos ad iram necessariam nostrę salutis dimissionem inducere debent. Primum. Consideratio peccatorum nostrorum, quibus nosipsi deum offendimus. Qui cū paratus est nobis dimittere debita nostra: debemus & nos esse parati dimittere debitoribus nostris. Qui enim se cognoscit debitorem, debenti sibi facilius ueniam concedit. de hoc be. Greg. Patienter iniuriam illatam tolerat, qui pie meminit, quomodo adhuc in se habeat, in quo debeat ipse tolerari. Erubescit enim peccato non parcere, qui uel deo, uel proximo sæpe recolit se parcenda peccasse. ¶ Secundo nos mouere debet quia qui faciliter, & prompte parcit in se peccantibus: difficulter ab alijs lædi, siue offendi potest. Vnde dicit bea. Amb. super Lucam. Discas frequenter ignoscere, nec indignationem tenere. Nihil enim est, quo possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo. Cuius duplex ratio assignari posset. Vna naturalis: quia dulcis & mansuetus ab omnibus naturaliter diligitur, durus, & seuus ab oibus odit. Nūc ergo

Mat. 18.

Augus.

F

Ad dimittendum fratri peccanti in aliquē plura mo uere possunt.

rarius offenditur, qui diligitur. Mansuetus autem est, quisquis in consuetudinem ducit facile ignoscere. Alia est supernaturalis. Deus enim qui dicit. Qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis, animos cęterorum erga mansuetum mollit, et prohibet, ne offendant. ¶ Tertio nos mouere debet ad ignoscendum proximis: peccatum, quod incurrimus, si ipsis sua debita non dimittimus. Peccamus enim contra dei præceptum, quo iussit inimicos diligere. Quod si non facimus, nosipsos occidimus. Vñ dixit Ioh. in sua canonica. Ois, q odit fratrē suū, homicida ē. Homicida utiq; suijpsius: qa qui nō diligit fratrem suum, manet in morte. De quo be. Aug. in de uita, & regula clericorū. Lites aut nullas habeatis, aut quā celerrime finiatis. Neq; ita crescat in odium: ut trabem faciat de festuca: & animam faciat homicidam. Sic enim legitis, qui fratrem suum odit, homicida est. ¶ Quarto nos mouere debet ad parcendū nos lædentibus; quia si ipsis eorum debita non dimittimus neq; nobis peccata nostra dimittuntur. Vnde dixit Christus. Si autem non dimiseritis &c. ut supra Quæ uerba tractans be. Hiero. O formidolosa sententia. Si parua fratribus non dimittimus: magna nobis a deo non dimittuntur. Hinc hortatur Pe. de rauenna in quodam sermone dicens. Homo si sine peccato esse nō potes, & uis semper dimitti: tibi totū dimitte sēper, & quātum uis dimitti, tantum dimitte. Quotiens uis dimitti tibi: totiens tu dimitte: immo quia uis totum dimitti tibi: totum remitte. Hæc intellige, quia remittendo alij, tibi ueniam tu dedisti. Et non semel aut bis, aut certis uicibus est peccantibus ignoscendum, sed quotiens eos in nos contingit delinquere. Vnde Hieronymus super illud Mat. 18. Nō dico tibi usq; septies, sed usq; septuagies septies. i. quadringentis nonaginta uicibus ut. s. totiens peccanti fratri dimitteret in die, quotiens ipse peccare non posset. Et bea. August. in de uerbis domini. Audiuisti formam septuagiessepties Christus peccata tibi donauit. Si usque huc ignouit, & ultra negat, pone & tu limitem, & ultra noli ignoscere. Quod egregie obseruauit Theodosius Imperator de cuius obitu scribens beatus Ambr. ait Beneficium se putabat accepisse augustæ memoriæ Theodosius; cum rogaretur ignoscere, & tunc propior erat ueniæ cum fuisset commotio maior iracundiæ: & optabatur in eo, quod timebatur in alijs: ut irasceretur: hoc erat remedium reorum, qui cum haberet ptē statem super omnes, quasi parens postulari malebat, quam quasi iudex punire. Æquitatis iudex, non pœnæ arbiter: qui nunquam ueniam petenti denegauit. ¶ Quintō mouere nos debere ad ignoscendum alijs, quia si offendētibus nō dimittimus, tunc debita prius dimissa dominus repetit: quousq; reddamus usq; ad nouissimum quadrantem. Hoc significatum est in parabola de seruo debenti decem milia talenta, cui dominus, cum non exhiberet misericordiā suo conseruo: dixit. Serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Nonne ergo oportuit, & te misereri conserui tui: sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quousq; redderet uniuersum debitum. Et subditur. Sic & pater meus cælestis faciet uobis: si non remiseritis unusquisq; fratri suo de cordibus uestris. De hoc be. Augu. in de uerbis domini ita ait. Dicit deus. Dimitte, & dimittetur tibi. Si ego prior dimisi, dimitte uel postea. Nam si non dimiseris, reuocabo te, & quicquid dimiseram, replicabo tibi. Idem contra Donatistas. Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est: apertissime dominus in euangelio docet in illo seruo, a quo dominus dimissum debitum repetijt, eo quōd ille conseruo suo nollet misereri, unde tradidit eum dominus tortoribus &c. Cui concordat Grego. dicens. Si hoc, quod in nos delinquitur: ex corde non dimittamus, & id rursum exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam

1. Ioh. 3.

August.

Mat 18.

4. Moralitẽ. dimissum fuisse gaudebamus. Quomodo autem hoc uerum sit, remitto ad doctorum scripta super dist. 22. quarti sententiarum. ¶ Sextò mouere nos debet factum nostri saluatoris, qui tam liberaliter ut Bern. ait, omnē dimisit iniuriam, ut eam nec damnaret ulciscendo, nec confunderet improperando, nec minus diligeret imputando. Hinc dicit Chrys. Nihil ita te deo similem facit, sicut iniuriam tibi facienti dimittere. Magna enim uirtus est: si nō lædis, a quo læsus es. Magna est gloria, si cui nocere potuisti, parcas. Nobile genus uindictę ignoscere uicto ait Isido. in soliloquijs. Contra non dimittentes perfectè ait Bern. Sunt aliqui sic donantes iniuriam ut non ulciscantur, & tamen sæpius improperant. Sunt alij, qui licet sileant: manet tamen alta mente repositum, & rancorem tenent in animo quorum neutrius plena est indulgentia. Longe ab his est benignissima diuinitatis natura. Libenter ait ignoscit plenarie: ita ꝙ non propter fiduciam peccatorum: sed pęnitentium: ubi abundauit delictum, solet & gratia abundare. ¶ Tertium cō-

G siderandum in peccato proximi contra nos iniuste commisso, est iniuria nobis illata: siue damnum in corpore rebus, uel fama a proximo. De cuius remissione necessaria ad salutem aduertendæ sunt propositiones, quę sequuntur. Prima propositio. Non tenetur passus iniuriam eam ita remittere, quo minus iniurianti; ne iniurias continuet uerbis, & factis possit obsistere. Probatur, quia potest quilibet proximum impedire, ne iniuriam inferat, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Vim enim ui repellere omnes leges, & omnia iura permittunt. de homicidio. Significasti. 2. Id tamen debet fieri cū moderamine inculpatæ tutelæ, ut ibi dicitur. Non ad sumendam uindictā: sed ad iniuriam propulsandam. Seruatur enim moderamen: si illud tantum fiat, quo omisso, uiolentia repelli non posset. Vnde etiam licitum est occidere insidiantem, & eum, qui uult occidere: si aliter non potest quis manus eius euadere, ut in cap. Si furiosus. in clemen. de homicidio. Et si uis, seu iniuria fit in persona: tunc potest repelli antequam sit illata. Si autem quis post uim illatam personæ suę repercutiat, non uidetur repulsio iniuriæ, sed uindicta, qui omnibus prohibetur: ut in dict. c. Significasti. in tex. & in glo. & ideo tenetur (nisi uiderit iniuriantem paratum denuo percutere) uim non repercutiendo repellere. Si uis infertur rebus, tunc & illatam, & inferendam licet repellere: sed post illatam incontinenti, quam citius fieri potest: prius, scilicet quam diuertat ad alios actus: uel quam citius sciuerit & poterit collectis amicis. ¶ Dictum est in propositione, quo minus possit: & non dicitur, quo minus non debet obsistere, quia nullus tenetur repellere uim sibi, aut rebus suis illatam: immo perfectius esset iniuriam patienter sustinere, seruando consilium euangelicum. Si quis te percusserit in dexteram maxillam: præbe ei

Mat. 5. & alteram: si uoluerit tollere tunicam tuam, dimitte ei & pallium. Quod uerum est, nisi hæc tollerantia esset reipublicæ, uel iniuriatori noxia. Nam si passim ab omnibus toleraretur iniuria qualibet, magnam hoc confusionem, & perturbationem gigneret in communitatibus, & policijs. Si cuilibet liberum esset alteri inferre iniurias, solueretur ex hoc omnis amor, & concordia hominum. Lederetur iustitia, & occasio ac incentiuum daretur amplius delinquendi ei, qui iniuriatur. Vnde quandoque perfectius est iniuriam repellere in actu exteriori, quam sustinere. Vnde beatus August. ad Marcellum. Cui licentia iniquitatis rapitur utiliter uincitur, quia nihil infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impietas, & mala uoluntas uelut hostis interior roboratur. Exemplum huius habemus in Christo nostro saluatore: qui dum

Iniuria quō do & qualiter est necessario remittenda, & dimittenda.

per-

percuteretur in faciem: non præbuit percutienti alteram partem, sed magis prohibuit ne faceret, ne iniuriam augeret, dicens. Si male locutus sum: testimonium perhibe de malo: si autem, bene cur me cedis? Quis uertit in dubium Christum, in quo omnis plenitudo deitatis, gratiæ & ueritatis fuerat (cui spiritus datus erat non ad mensuram) in omnibus suis dictis, & factis, perfectissimum uirtutis tenuisse medium? Vnde in casu isto perfectius fuit iniuriam repellere, quam simpliciter sustinere. Item bea. Paulus iudeis se persequentibus non occurrit: nec ad mortem, quam inferre inuidiæ stimulis agitati conabantur: ultro se obtulit, sed restitit, iudicis implorans officium, & Cæsarem appellans. Sed & percussus in faciem iniuriam repulit, dicens principali sacerdotum. Percutiet te deus paries dealbate, & tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti. Act. 23. Sic sancti quandoq; iniurias repulerunt, iniuriantes acriter uerbis impugnando: quandoq; etiam iniurias patienter sustulerunt, & pro iniuriantibus orauerunt quod, quando, & quomodo utrumq; agendum est, sequentes propositiones edocebunt. ¶ Secunda propositio. Patientem iniuriam defendere in casu urgentis, & euidentis necessitatis tenetur quilibet fidelis dum non apparet in promptu alius, quam probabiliter credat talem posse & uelle defendere: nisi maius immineat periculum: & hoc possibilibus, & congruentibus sibi modis. Ista propositio primo probatur auctoritate scripturarum, & exemplis sanctorum: & postea declaratur. Probatur. Nam quilibet tenetur deum diligere, & proximum, atq; seipsum. Ex quolibet autem amore tenetur defendere fratrem contra iniuriantem. Ex amore dei. Nam qui, deum diligit: bona deo uelle tenetur. Defensio in necessitate bonum, & magnum bonum est: & eo maius, quo necessitas maior est. Defensio autem etsi non est necessaria in se, est necessaria ei in suis membris: quorum Christus deus caput est: sed quod membris exhibetur: capiti exhibetur, & econuerso, propter eorum adinuicem connexionem. Hinc ait. Quamdiu non fecistis uni de minoribus his: nec mihi fecistis. Et iterum. Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Propter quorum omissionem in iudicio, quo etiam hæc dicturus est Christus, negligentes damnabuntur. Hinc & bea. Augu. super illud. Eripite pauperem, & egenum. Ostendit propheta inquit, nec illos immunes a scelere esse: qui permiserunt principibus Christum interficere, cum præ multitudine timerentur, & possent illos a facto, & se a consensu liberare. Ex charitate proximi. Nam qui proximum diligit, eius miseriç compatitur, & subleuat cũ põt: sicut unum membrum corporis naturalis si quid patitur, omnia membra sibi cõpatiũtur, ut dicit apostolus. 1. Cor. 12. Ita qui per charitatẽ coniungũtur: sunt mẽbra unius corporis mystici, quod est ecclesia: cuius caput Christus, ergo huius corporis mẽbrum sanũ cõpati tenetur alteri membro patienti. Non aũt compatitur miseriæ, qui cum a miseria defendere potest non defendit. ¶ Item quilibet ex charitate, quam habere tenetur ad proximum: tenetur sibi consilium, & auxilium (dum fuerit necessitas) impendere: ergo tenetur in necessitate ab iniuriante defendere Nã ad fraternã charitatem spectat proximi cunctis necessitatibus subuenire: iuxta illud. Qui habuerit substantiã huius mundi, & uiderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? quasi di. nullo modo. Et subdit. Non diligamus uerbo: neque lingua: sed opere & ueritate. Eadem autem ratione, qua teneor fratri procurare bonum, teneor remouere malum. Deniq; multo magis tenemur subleuare proximum defendendo in necessitate; quam asinum inimici iacentem sub onere, sed primum tenemur, ergo & secundũ.

Marginal notes: Ioh. 18. — Act. 25. — Act. 23. — H — Patientẽ iniuriã defendere in casu urgenti tenetur quilibet fideli. — Mat. 25. — Psal. 81. — 1. Cor. 12. — 1. Ioh. 3.

Exod. 23. Sed neq; diligit proximum ficut feipfum, qui defenfionem eius fubtrahit, quam fibi in fimili neceffitate conftituto impendi defiderat. Plures alias rationes adducit uenerabilis Guil. Ockam in fuo dial. par. 1. lib. 6. per multa capitula. Probatur idem auctoritate. Hinc enim epifcopis, & presbyteris
Inno. 2. præcipit Inno. 2. 90. dift. præcipimus. Præci pimus (inquit) ut epifcopi ad folum deum,& falutem populi,habentes refpectum,omni tepiditate femota (alias fepofita) ad pacem firmiter tenendam, mutuum fibi confilium, & auxilium impendant. Nec hoc alicuius amore, uel odio pretermittant,q; fi quis in hoc dei opere tepidus fuerit inuentus, damnum proprie dignitatis incurrat. Cui concordat Alex. papa:& habetur 3. q. 1. c. nulli. dicens. Qui
Alexan. aũt ex ueftro fuerit collegio:& ab auxilio ueftro fe fubtraxerit, magis fcifmaticus quam facerdos effe probabitur. Ecce inquit propheta, quam bonũ, & quam iocundum habitare fratres in unum. Illi uero non habitant in unũ qui fratrum folatio fe fubtrahunt. ¶ Item ad idem loquitur bea. Amb. For
Lib. 1. de offi. titudo,que bello tuetur a barbaris patriam,uel domi defendit infirmos, uel a latronibus focios,plena iuftitia eft. Ad iuftitiam autem omnes tenentur. Et in eodem lib. ait. Non inferenda, fed depellenda iniuria lex uirtutis eft. Qui enim non repellit a focio iniuriam fi poteft, tam eft in uitio quam ille qui facit. Hinc & Salomon ait. Eripe eum qui ducitur ad mortem. ¶ Item
Prouerb. 24. eadem ratione tenetur quis proximum defendere:qua tenetur fame morientem reficere. Ad pafcendum autem tenetur ut dicit Amb. in lib. de offi. & habetur dift. 87. c. pafce. Pafce fami morientem,quifquis enim pafcendo hominem feruare poteris,fi non paueris occidiffi: ergo etiam ad defendendũ. Hoc quoq; exigit dilectio,quam tenemur iniuriantibus tanquam proximis, ut uult bea. Hiero. fuper Sopho. Si quis (inquit)fortitudinem latronis, uel pyratæ eneruat,& infirmos reddit:prodeft illis fua infirmitas. Debilitata n. membra,quibus prius non bene utebantur, a malo opere ceffabunt. ¶ Item ex charitate fui idem oftenditur. Nam quilibet ex amore proprię falutis cauere tenetur, unde per malorum confenfuum in foueam damnationis cadat. Qui uerò proximum ab iniuria cum poteft, non defendit: in iniuriam ipfam occulte, ac uirtualiter confentit, dicente Anaftafio, ut habetur. 23. quæftio. 3. Qui poteft. Qui poteft obuiare, & perturbare peruerfos, & non facit,nihil eft aliud,quam fauere impietati eorum. Nec caret fcrupulo focietatis occulte,qui manifefto facinori definit obuiare. Item Symmachus papa. Mortem languentibus probatur infligere, qui hanc cum poffit, non
Inno. 83. excludit. Et Inno. 83. di. Error. ait. Error, cui non refiftitur, approbatur: & ueritas cum minime defenfatur, opprimitur. Negligere quippe; cum poffis,perturbare peruerfos,nihil aliud eft, quam fouere. Deniq; huic ueritati atteftantur fanctorum exempla. Nam fanctus patriarcha Abrahã nedum armis fratris filium Loth captum defendit a captiuitate eruendo:
Gen. 14. fed etiam in iniuriantes: fuper quos nullam iurifdictionem habuit irruens, omnem predam excuffit eam fpoliatis reddendo. Sic Moyfes hebræum ab iniurante egyptio eripuit.de quo be. Amb. ait. Cum uidiffet hebræũ ab ægy
Exod. 2. ptio recipientem iniuriam,defendit eum:ita ut ægyptium profterneret:& tamen tunc fuper ægyptios, & hebræos nullam poteftatem iudiciariam habuit. Hinc etiam, ut habetur ibidem feptem filias facerdotis Madian a paftoribus defenfauit,cum tamen nec fuper puellas nec fuper paftores iurifdictionem habuit. Ita Raab,exploratores Petrus Chriftum difcipuli, Paulum, quem in fporta fubmiferunt,& cæteri plurimi proximos laudabiliter defendere funt conati. Ex quibus omnibus patet ueritas illius propofitionis. ¶ Df aũt notanter in propofitione: in cafu urgentis neceffitatis, quia extra cafum

neceffi-

necessitatis non est preceptum sed consiliū, sicut & cætera misericordię opera extra casum necessitatis non cadunt sub præcepto. Additur: dum non apparet in promptu alius &c. quia si affuerit qui uult & potest defendere: reliqui excusantur. Sed si adesset qui posset & nollet: aut qui uellet, & non posset: tunc alius, qui posset minime ab obligatione defendendi liberatur. ¶ Dicitur, nisi maius immineat periculum, quia maiori periculo magis est occurrendum, & hoc est uerum: quando minus periculum est certum: ut si ex defensione unius multi perirent, quibus alias non pateret effugium. De primo habetur, 2. Reg. 20. ꝙ Sybā filium Bochri, qui ad ciuitatē Abela confugit, ac propter eum ciuitas obsessa, capiendaq; erat, ciues tradiderunt hostibus, ut per hoc ciuitas ab obsidione liberaretur, quod tamen fieri non debuisset: nisi ipse tradi demeruisset. Siquidem innocentem tradere in nullo casu licet. Sed aliud est tradere ad interitum: aliud defensionem subtrahere. De secundo scribit bea. Augu. ad Bonifacium comitem, innuens, ꝙ unus ēt multus liberandus est a certo mortis periculo, licet multi eius liberationi resistentes propter hoc se interimerent: & habetur 23. q. 4 Ipsa pietas. ¶ Dr finaliter possibilibus, & congruentibus sibi modis. Nam multis modis potest quis alium defendere, qui sicut non sunt omnes omnibus possibiles, ita nec omnes omnibus congruunt. Potest enim defensio fieri quandoq; armis uiolentiæ resistendo. Alio modo uerbis exhortatorijs, præceptorijs, prohibitorijs impugnare uolentes a uiolentia reprimendo. Alio modo occultando, uel non prodendo: aut in domū, uel locum tutum recipiendo: alijsq; modis quamplurimis, quos longum esset enarrare: contingit aliquē defendere. Quilibet itaq; secundum modum sibi congruentem, & possibilem, tenetur proximum defendere. ¶ Tertia propositio. Iniuriam passus ab alio damni satisfactionem exigere poterit (salua charitate) iudicis officio. Probatur: quia ad hoc statutę sunt leges tam diuinæ, quam humanæ, ac deputati iudices, quorum officio compelli possunt hi, qui damnum intulerunt in corpore, rebus aut fama. Petere autem iustitiam non est iniustum: ergo. Añs est manifestū ex legalibus libris Moysi, & Iudicum: & cōstitutionibus ecclesię, ac imperatorū. Nec hoc tm̄: sed ēt agi pōt ad reorū punitionē: hoc est: nō solū pōt quis agere ad restitutionem ablati, & refusionem dāni accepti, uerū & iuste agere pōt ad punitionē, damnū inferentis, salua tamen charitate & debita intentione: ut. s. hoc non faciat in malum proximi animo uindicandi: & appetitū uindictæ satiando. Sic enim agere ad pænam, pertinet ad rancores, liuorem, & odium, quę a quolibet homine semota esse debent, sed pōt agere ad pœnã: ut ex punitione aliquod bonū proueniat, puta honor dei, perfectus fidei, emēdatio fratris, salus proximi iniuriantis, & aliorum cohibitio a peccatis: pacis quoq; cōitatis, aut publicæ iustitiæ conseruatio, aut aliud bonum quorunq;. Ita potest quis hodie ad malefici interemptionem, ac latronum extinctionē (Nisi id sit alicui specialiter iterdictū, quod dicitur propter clericos, qui nō debēt in mortē cuiuscunq; nocentis machinari: propterq; fratres de ordine minorū: qui nō debent cū iudicij strepitu cū suis ꝑcutatoribus datas eleemosynas diminuentibus concertare: ne aliquid tanquam suę cōitati propriū appropprient, reddere quoq; uideantur ab ea, quā professi sunt altissima paupertate. Nec solū licitum est, & iustū) agere ad pænam iniuriantiū, ac dānificantium: immo hoc non facere nonnunquam malū est, & uitiosum: ubi. s. ꝑ horum omissionem daretur audacia malis peruersis hominibus opprimendi simplices, quorū tñ malitię occurri posset sine periculo per pœnas, & disciplinas iuxta leges iustas. Illos enim sufferre non est laudabile, nec ex discreta patientia proueniret, sed ex fatuitate, & insipientia. Ad hoc enim

2. Reg. 20.

August.

Iniuriā passus damni satisfactionem pōt exigere iudicis officio.

K

facit, quod supra allegatum est. Cui licentia iniquitatis rapitur, utiliter uincitur, quia nihil est infelicius fęlicitate peccantiũ, qua pęnalis nutritur impietas, & mala uoluntas interior roboratur. Ita compescendi sunt hæretici cæteriq; infideles, fidem nostram quomodolibet blasphemantes inferentes damna, & iniurias Christo, suisq; membris. De quibus bea. Aug. in epistola ad Vincen. dicit. Istos atroces quondam inimicos nostros, pacem, & quietẽ nostram uarijs uiolentiarum, & insidiarum generibus grauiter infestantes, si sic contemneremus, & toleraremus: ut nihil omnino, quod ad eos terrendos, & corrigendos ualere posset, excogitaretur & ageretur a nobis: uere malum pro malo redderemus. Si enim quisquam inimicum suum periculosis febribus freneticum factum currere uideret in præcipitium, nonne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic perire permitteret, quam si eum corripiendũ, ligandũq; curaret, & tñ tũc ei aduersissimus, & molestissimus, uiderete qñ utilissimus, & misericordissimus extitisset. Sed plane salute reparata tãto liberius ei gratias ageret, quãtò sibi eum minus perpercipisse sensisset. Et subdit. O si tibi possem ostendere certũ genus hominum quondam hæreticorum, quòs multos iam catholicos manifestos habemus damnantes suam pristinam uitam, & miserabilem errorem, quo se arbitrabantur pro ecclesia dei facere, quicquid inquieta temeritate faciebant, qui tamen ad hanc sanitatem non perducerentur, nisi legum istarum, qui tibi displicent, uinculis tanquam frenetici ligarentur. Et post modicum. Quam multi ex ipsis nunc nobiscum gaudentes, pristinum pondus perniciosi operis accusant, & fatentur nos sibi molestos esse debuisse ne tanquam mortifero somno, ita morbo ueternosæ consuetudinis interirent. Et post multa. Non omnis, qui parcit amicus est; nec omnis, qui uerberat, inimicus est. Meliora sunt uulnera amici, quam fraudulenta oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quam cum lenitate decipere. Vtilius decipienti panis tollitur, qui de cibo securus iustitiam negligebat, quam esurienti frangitur: ut iniustitiæ seductus acquiescebat. ❡ Ex quibus satis deduci uidetur, quòd ad utilitatẽ iniuriantium, & fidelium pacem: expedit quandoq; ad eorum punitionem agere: ita tamen quòd intentio & inferentis pœnam, & ipsam apud iudices requirentium, semper feratur in aliquod bonum, ad quod intendat per talem punitionẽ, uel accusationem peruenire. Ex præcepto nãq; diuino tenemur oẽs diligere. Si ergo aliqui nobis iniurantur, tenemur nihilominus eos diligere corde, & ex fraterna charitate ab eis pœnas exigere, si tamen speratur, quòd eis, uel alijs sit huiusmodi punitio salutaris. Si autem cognoscimus huiusmodi punitionẽ eis non perficere, nec aliud bonum per hoc procurari, sed uerisimiliter maius malum inde prouenire, tunc tenemur ex eadem charitate totum dimittere, quia ut dicit August. Ille uincit in bono malum, qui secundum, ꝙ uidet saluti animæ iniuriantis prodesse: paratus est corrigere, paratus est & indulgere. Et super illo Matth. 18. Sic & pater meus cœlestis faciet uobis, si non remiseritis unusquisq; fratri suo de cordibus uestris. dicit Aug. Si per charitatem imponitis disciplinam, lenitas de corde non recedat. Dat exemplum de chirurgo Quid enim inquit, tam pium, quam ꝙ medicus ferens ferramentum sęuit in uulnus, ut homo sanetur. Quod si uulnus palpatur. i. solum blandè tractatur: perdit homo. Sic ergo semper offensæ remissio in corde, ẽt si aliqñ (nõ ad uindictam, aut mihi alterius: sed ad correctionem pximi) sit asperitas in uoce, uel opere. Vnde hæc regula in hmõi seruãda est: ut repetẽs sua, aut recuperare uolens dãna, uel punire iniuriãtẽ: faciat hoc ordine iuris, & bona itẽtione: ita ꝙ nequaq̃ malum proximi, aut uindictam intendat. Ista enim intentio semper ma-

August

la eſt. Et qui iſta intentione pœnam infert, aut per iudicem competentem inferre procurat, ſemper peccat. Hæc enim intentio repugnat charitati, & prohibita eſt diuina lege. Leui. 19. Non quæras ultionem, & non memoreris iniuriæ ciuium tuorum. ¶ Quarta propoſitio. Licet pro illatis iniuria, & damnis poterit ſatisfactionem quis petere, tenetur tamen animum ad illa, & maiora propter deum, & proximi ſalutem ſuſtinendum intus paratum habere. Probatur per illud. Si quis te percuſſerit in dexteram maxillã: præbe ei & alteram. Et. Qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei: & pallium. Et. Quicunq; te angariauerit mille paſſus, uade cum illo & alia duo. Hæc præcepta cum ad aliqua obligant, & non ad factum exterius, ut litera ſonat, ergo intelligenda ſunt ſecundum animi præparationem, quia alius intellectus dari non poteſt. Non enim ad literam obligant, ut quidã hæretici non recte intelligentes, dixerunt, homines ad opus exterius ſecundum planam uerborum ſignificationem obligari. Vnde & dixerunt, ꝙ Chriſti doctrina, atq; prædicatio reipublicæ moribus, nulla ex parte conueniat. Quis enim inquiunt, tolle ſibi ab hoſte etiam aliquid patitur. Vel prouinciæ prædonibus non mala uelit iure belli rependere? Contra quos B. Aug in epiſtola ad Marcellum, & in quodam ſermone de puero centurioni, oſtendit hæc Chriſti præcepta non eſſe intelligenda ſecundum factum, & opus exterius, ut quotiens quis fuerit percuſſus in unam maxillam. ſtatim altera offerat percutiendam (quæ nec autor legis Chriſtus fecit, nec Apoſtolus eius Paulus ut ſupra dictum eſt) Sed intelligenda ſunt ſecundum animi præparationem, ita. ſ. ut quilibet fidelis ſic in animo ſit diſpoſitus, ꝙ ubi ex iterata ſua percuſſione fides Chriſti augeretur, honor dei, & ſalus proximi procuraretur, uellet ipſe ampliores iniurias tolerare. Aut ſi ex reſiſtentia irrogatæ iniuriæ timeretur ſalus proximi impediri, aut maius malum, uel ſcandalum puſillorum ſuccreſcere, ac oriri putaretur. Tunc amplius malo reſiſtere non uellet, ſed ad lucrandum proximum, aut ad uitandum ſcandalum, patienter quantaſcunq; iniurias ſuſtinere. ¶ Vnde dicit Auguſt. 23. q. 1. paratus. Paratus debet eſſe homo iuſtus, & pius, patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius creſcat bonorum, non ut pari malitia ſe quis numero addat malorum. Deniq; illa præcepta magis ſunt ad præparationem cordis, quæ intus eſt, quam ad opus, quod in aperto fit, ut teneatur in ſecreto cum patientia, cum beniuolentia. In manifeſto autem id fiat, quod eis uidetur prodeſſe, quibus bene uelle debemus. Et adducit exemplum Chriſti etiam ſupra allegatum dicens. Hinc liquido oſtenditur, ꝙ ipſe dominus Ieſus exemplum ſingulare patientiæ: cum percuteretur in faciem, reſpondit. Si male locutus ſum, exprobra me de malo, ſi autem bene, quid me cedis? Nequaquam igitur præceptum ſuum (ſi uerba intuamur) impleuit. Neq;. n. prebuit percutienti alterã partem, ſed potius prohibuit, ne faceret, & iniuriam augeret, & tñ paratus aduenerat, non ſolũ percuti in faciem, uerum etiam pro his, a quibus hoc patiebatur, crucifixus occidi. Pro quibus ait in cruce pendens. Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt. Addit & exemplum Apoſtoli ſupra poſitum. Et ſequitur. Sunt ergo iſta præcepta patientiæ ſemper in cordis præparatione retinenda, ipſa quoque beniuolentia: ne reddatur malũ pro malo ſemper in uoluntate cõplenda. Agenda aũt ſunt multa ẽt cũ inuitis quadam benigna aſperitate plectendis, quorum potius utilitati conſulendũ eſt, quam uoluntati. Hanc etiã præparationem cordis ad iniurias quaſcunq; in caſu noſtro a proximo ſuſtinendas, implicat præceptũ de diligendo ꝓximũ, quẽ etſi non tenemur diligere ſupra nos, hoc eſt pluſquam noſipſos: tñ tenemur eũ diligere, ſicut noſipſos

Licet pro illatis iniuria & dãnis poterit quis petere, tenetur tamẽ animum ad illa, & maiora propter Deum paratum habere.

Præcepta patientię quo ſunt intelligenda.

Leui. 19.

M

Matth. 5.

Auguſt.

N

Auguſt.

est

est plus quam corpus nostrum, aut quam quæcunq; bona nostra exteriora: secundum beatum Aug. 1. de doctri. chri. ponentem ordinem inter ea, quæ a nobis sunt diligenda. Non autem diligit proximum, plus quam corpus suũ, aut bona sua: qui ob salutem animæ eius non est paratus quascunq; iniurias siue in corpore, siue in bonis sustinere. Qui uerò sic in animo dispositus est: ut magis uelit cauere damnum proprium corporis, & rerum suarum, quam damnum salutis proximi, plus diligit corpus suum, & res suas, quam proximum. Plus enim eum amat, cuius malum magis cauere studet, & bonũ plus

O procurare. ¶ Cum igitur secundum prædicta: plus quilibet diligere tenetur proximum, quam corpus suum, & quam bona sua exteriora, sequitur: quilibet secundum animi præparationem teneatur magis uelle quæcunque mala perferre in proprio corpore, quam salutem uelle in proximo negligere. Tenetur quoq; magis uelle sustinere quamcunq; iacturam in rebus suis, quam salutem proximi frustrari. Et ubi necessitas, & utilitas id exposceret, non satis foret illam habere promptitudinem in animo ad illa mala perferenda, sed necesse esset ad salutem: hanc animi promptitudinem opere exteriore exhibere, etiam usq; ad amissionem uitæ corporalis. Sicut docet Chri-

Ioh. 10. stus de bono pastore, qui tempore persecutionis: cum uiderit malum ouibus suis imminere, ponit animam suam pro ouibus saluandis: & ita de quolibet alio homine particulari in causa necessitatis ad saluandum proximum. Vnde si urgeat saracenus petrum: ut abneget Christũ, & præsens sit alius Christianus potens illum in fide roborare per uerbum, aut doctrinã, aut per animi fortitudinem, ad tollerantiam pœnarum pro Christo inflictarum: tenetur ille ex charitate, quam habere debet ad proximum: plus eligere sustinere mortem, quam cessare a doctrina, ut alium in fide saluet. Nec si sic moritur,

Rom. 10. moritur duntaxat pro salute proximi: sed etiam pro Christo. Elegit siquidem plus mori temporaliter, quam fidem Christi in se, aut in alio periclitari: & secundum hoc dixit Apostolus. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Confessio. s. fidei ad salutem necessaria. ¶ Hoc Christus exemplauit in persona propria, qui plus elegit mori, quam deserere iustitiã. Ex quo repræhendit scribas, & pharisæos: & populi salutem procurauit. Hoc fecerunt Apostoli, & Martyres: qui patienter & sponte ignes, & ferra, & quascunq; alias pęnas immanissimas subierunt ad robur, & dilationem fidei profectu pro salute proximorum, ut. s. lucrificarent Christo animas plurimas per constantem suam prædicationem, & passiones. Circa autem, & extra casum necessitatis, quanquam opus sit magnæ perfectionis patientiæ, & supererogationis, perferre iniurias sine murmure, & retributione pœnæ, & uindictæ: secundum illud Cassiod. Patientia est, quæ omnia uincit aduersa: non colluctando, sed sufferendo: non murmurando, sed gratias agendo: non tamen hoc est simpliciter necessarium ad salutem. Vnde & in ueteri lege statutum fuit, ut dens pro dente, oculus pro oculo &c. perderetur, ut deductum

P est propositione præcedenti. ¶ Sed hic quærere posset quis. Vtrum quilibet teneatur dimittere debitam suis debitoribus, in sua malitia permanentibus, nec se recognoscentibus in nos peccasse, nec etiam ueniam a nobis poscentibus. Respondetur secundum prædicta, quilibet tenetur non admittere odium, uel rancorem contra qualitercunq; se lædentem, siue offendens petat, siue non. Hoc exigit fraterna charitas, qua quilibet tenetur quemlibet proximum diligere, siue amicum, siue inimicum. Quæ dilectio secum non compatitur odium personæ, ut. s. uelit illi malum culpæ, aut damnationis æternæ, uel etiam malum temporale corporis rerum, aut famæ, secundum

Augus. moderationem prædictam. Vnde August. in Enchi. c. 73. Iam uerò, qui eum,

Vtrum quilibet teneatur dimittere debita sua suis debitoribus in sua malitia permanentibus.

quem

quem peccauit, hominem rogat, si peccato suo mouetur ut roget, non est adhuc deputandus inimicus, ut eum diligere sit difficile, sicut erat, quando inimicitias exercebat. Et subdit ad propositum. Quisquis autem nec roganti, & peccata sua pœnitenti ex corde dimittit: nullo modo existimet a domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri ueritas non potest. Et sequitur. Hanc in ea s. in oróne dominica, positam sententiam uehementer commendauit, dicens. Si. n. dimiseritis peccata eorũ, dimittet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra. Si autem non dimiseritis, nec pater uester dimittet peccata uestra. Non ergo refert, an iniurians, & offendens petat, an nõ petat sibi ignosci, an quærat reconciliari, an non, quia non ex eo, ꝙ petunt, nos eis ignoscere obligamur, sed quia Christus præcepit dimittere debitoribus nostris, & diligere inimicos nostros. Vnde non dixit Christus. Dimittite debitoribus uestris, qui uos deprecantur, ut ignoscatis. Diligite inimicos uestros, qui quærunt reconciliari uobis: sed sine adiectione dixit. Si non dimiseritis debitoribus uestris, neque pater uester cœlestis dimittet uobis peccata uestra. ¶ Patet ergo: ꝙ omnibus offendentibus dimittere oportet offensam: & petentibus sibi dimitti, & non petentibus. Immo quantum in eis est: nolentibus sibi a nobis dimitti, nec cessantibus augere debita, & hostiles in nos persecutiones. In his enim naturam nobis similem, ad dei imaginem factá, beatitudinis capacem, diligere oportet, & nullo rancore contra eam moueri. Peccatum ueró, & iniustitiam, quo in ut am nobis inferunt, & nocumentum, od re. Sicut enim quilibet tenetur seipsum diligere, & suum peccatum odire, ita tenetur proximum diligere, & proximi peccatum odire exemplo prophetæ, qui ait Iniquos odio habui. Et iterum. Perfecto odio oderam illos. Super quo B. August. Hoc est perfecto odio odisse, ut uitia, non homines odias, nec uitia propter homines diligas. Et licet debita nostra inquantum sunt contra nos, dimittere possumus, & debemus, ut dictum est, sed inquantum contra deum, nostræ autoritatis non est ea dimittere, exigit tamen charitas fraterna, ꝙ in nobis est exhibere, ut etiam a deo debitum fratris dimittatur. Et quoniam a deo non dimittitur, nisi frater correctus resipiscat, ideoq; ut perfecta sit dimissio, qua fratri debita remittimus, ad eius tenemur correctionem possetenus laborare. Quod quomodo faciendũ est: duas propositiones de fratris correctione, in lectione, quæ sequitur, subiungemus. Q B. August.

DE CORRECTIONE FRAterna, & eius ordine.

LECTIO LXXIIII.

CIRCA fratris correctionem est propositio prima, & in ordine priorum quinta, Ita fiat debiti in nos commissi dimissio, ut fratris deum offendentis non amittatur fraterna correctio. Ad huius propositionis declarationem, ac materiæ fraternæ correctionis (quæ tantó utilior est, quantó plures respicit) apertionem. Aduertendum est in primis, ꝙ duplex est correctio delinquentis, scilicet fraterna, & potestatiua iudicialis. Fraterna est, quæ ex charitate procedit, non nocendi, uel confundendi cupiditate, sed fratrem emendandi uo- A

funrate. Correctio potestatiua est, quæ fit zelo iustitiæ, non iam ad fratris correctionem, quam ad iustitiæ conseruationem, & ad aliorum terrorem. De prima est præsens propositio. De secunda loquitur sequens. Est ergo correctio fraterna, dum ex charitate frater fratri denunciat turpitudinem peccati commissi, & pulchritudinem boni amissi ut se emendet. Intelligitur autem hoc nomine fratris, omnis peccator siue superior, siue inferior, siue par. Omnes enim fratres sumus uno patre cœlesti creati. Vna generali redemptione in filios adoptati. Et ad eandem hæreditatem æterna misericordia benignissimi patris uocati. De hac correctione præcepit dominus. Si peccauerit in te frater tuus, uade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem non te audierit, adhibe tecum adhuc unum, uel duos, ut in ore duorum, uel trium testium stet omne uerbum. Quod si non audierit eos: dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. In quibus uerbis præceptum præponitur, corripiendus notatur, corripiens, & modus corripiendi simul, & effectus consequens correptionem. De quibus singulis aliquid breuiter dicendū. Et primò utrum uerba illa contineant præceptum, an consilium. Secundò, si præceptum, cui sit præceptum. Tertiò respectu cuius sit præceptum, quis. s. frater ille corripiendus. Quartò quis corripiendi modus. Quintò quis effectus. ¶ De primo: utrum fraterna correctio cadat sub præcepto. Licet glo. in c. si peccauerit. 2. q. 1 plures recitet opiniones, quas late prosequitur Abbas in c. nouit. de iudicijs. Tamen illis dimissis aduertendum, ꝙ correptio fratris non cadit nisi super peccatum. Vnde dicit Christus. Si peccauerit &c. Peccatum autem duplex est. s. mortale, & ueniale. Fit autem correptio fratris ad lucrandum fratrem amissum. Vnde dicitur, si te audierit: lucratus es fratrem tuum. Sed non amittitur frater, nisi per peccatum mortale. Veniale enim etsi retardat, non tamen separat a uita beata, a qua tantum, qui finaliter separatur, æternæ perditioni exponitur. Ideoque respondetur, ꝙ fratrem peccantem mortaliter, corripere est præceptum. Sed peccantem uenialiter est cōsiliū. Primū patet primò ex naturalis legis instinctu generali, q̄ dicit. Hoc facias alijs, quod tibi uis fieri. Vbi August. Quod tibi uis fieri. i. quod tibi debes uelle fieri. Debes autem uelle, ꝙ alius te corrigat dum peccas mortaliter, ne perdaris, ergo & tu debes hoc alijs facere. ¶ Item ad idem teneris lege charitatis fraternæ, quia qui fratrem uere diligit, debet sibi in periculo succurrere modo sibi possibili: secundum illud. Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo manet charitas dei in eo? Et sequitur. Filioli mei non diligamus uerbo, neq; lingua (supple tantum) sed opere, & ueritate. Sed quis patitur maius periculum, quam habens mortale peccatum, cui est magis necessarium succurrere, quā constituto in procinctu inferni? Talis est omnis peccator mortali peccato, ergò tenetur omnis habens fraternam charitatem ei succurrere in ueritate, quod optime fit per fraternam correptionem charitatiuam. ¶ Patet idem testimonio ue. te. Deut. 22. Non uidebis bouem, aut ouem fratris tui errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo, etiam si non fuerit propinquus frater tuus, nec nosti eum &c. Magis autem quis tenetur fratri suo erranti, quam boui, ergo tenetur eum reducere, quod fit per correptionem fraternam. ¶ Præterea id, per quod frater recuperatur amissus, cadit sub præcepto, secundum illud. Vnicuiq; mandauit dominus de proximo: sed corripere est huiusmodi, quia si audierit te, lucratus es eum, & recuperasti fratrem perditum. ¶ Idem probatur per B. August. in de uerbis domini. Audiuimus dominum admonentem, & magna cura præcipientem. Si pec-

Marginalia: Duplex correctio delinquentis. — Matth. 18. — Vtrum correctio frater na sit præcepto. — B — Tob. 4. Matth. 7. Luc. 6. August. — 1. Ioh. 3. — Deut. 22. — Eccl. 17. — August.

caucrit in te frater tuus &c. Ammonitio intelligitur de ueniali,& præceptũ de mortali.Itẽ Anacletus Papa 24.q.3.tam sacerdotes ait. Tam sacerdotes, quam reliqui fideles omnes summam habere debent curam de his, qui pereunt,quatenus eorum redargutione corrigantur a peccatis,aut si incorrigibiles appareant,ab ecclesia separentur.Nec est contra quod Hiero.ait. Sacerdos studeat adimplere illud euangelij. Si peccauerit in te frater tuus, ut habetur dist.45.sed illud.Non enim intendit Hiero. dicere, ꝙ soli sacerdotes,seu prælati teneantur ad illud,sed quia magis illi,quam ceteri,ut uult B.Thom ¶Item August.in de uerbis domini. Si neglexeris corrigere,peior effectus es eo,qui peccauit, sed hoc non esset, nisi huius negligentiæ præcepto damnaretur, & mortale peccatum esset. Neque enim peior fieret non corrigendo eũ,qui peccauit mortaliter. Talis enim tantum corrigendus est, nisi & ipse correptionem negligendo mortaliter peccaret. ¶Hanc rationem ponderat Panormita. in c.nouit de iudicijs. Ad idem facit glo. Matth. 18. Ita peccat, qui uidens fratrem peccare, tacet: sicut qui pœnitenti non indulget. Nam qui dixit. Si pœniret,indulge,præmisit, si peccauerit, increpa. Sed indulgere pœnitenti cadit sub præcepto, ut supra patuit,ergo etiam correptio fratris.Et B. Grego. Sicut non est ab oratione cessandum pro his quis corrigi nolumus, etiam & si nullo homine orante pro Petro dominus respexit eum, & fecit suum flere peccatum. Ita non est negligenda correctio,quamuis deus quos uoluerit non correctos, facit esse correctos. Tunc autem ex correctione proficit homo, cum miseretur deus, atque adiuuat: qui facit quos uoluerit,etiam sine correctione, proficere. Ex quibus satis patet correctionem fraternam cadere sub præcepto. Hoc etiam expresse tenet Sanctus Thom. 2.2.q.33.arti.2.& Hugo postillator. Richar.in 4.distin. 19.& communiter docto. ¶Sed quia est præceptum affirmatiuum,non obligans pro semper, sed pro loco, & tempore, considerare oportet, quando obligat. Nam quòd omnes obligat iam declaratum est, & amplius declarabitur. Dicendũ ergo, quòd tribus concurrentibus ex parte corripientis, & tribus ex parte corripiendi simul obligat,ideo qui tunc non corripit, transgressor est huius mandati,& per consequens mortaliter peccat. ¶Ex parte corripientis.Primò requiritur certa peccati cognitio. Non sufficit suspitio: aut quæcunq; relatio:sed cognitio certa,quòd peccauit. Vnde Ecclesiaſ. 11. Priusquam interroges,ne uituperes quemquam,& cum interrogaueris,corripe iuste. ¶Secundò requiritur in corripiente mansuetudo,quia corripiens cum austeritate magis ad peius prouocat, quam corrigat. unde Apostolus. Seruum dei oportet mansuetum esse, cum modestia corripientem eos, qui resistunt ueritati. Tertiò requiritur, ꝙ corripiens non sit similis,uel maiori peccato notoriè obnoxius. Dicit enim Apostolus. In quo alterum iudicas: teipsum condemnas. Sibi enim dici potest illud prouerbium. Med ce cura teipsum.Vnde & Isido.de summo bono.Non debet aliorum uitia corrigere, qui uitia est subiectus.Propterea dicit Propheta. Iustus corripiet me.quasi diceret, non peccator. Quia non est dignus corrigere aliena,qui proprijs detinetur. ¶Redditur autem correctio peccatoris minus fructuosa,ac indebita propter tria,ut dicit sanctus Thom. Primò, quia peccator ex peccato præcedenti indignus redditur, ut alium corrigat maximè de minori, uel æquali peccato. Vnde super illud. Quid uides festucam &c. dicit beatus Hiero. De his loquitur, qui cum mortali crimine tenentur obnoxij,minora peccata fratribus,non concedunt.¶Secundò redditur indebita ꝑ scandalũ, quod sequitur ex tali correctione, si peccatum corripientis sit manifestum. Quia uidetur,ꝙ ille, qui corripit, non moueat ex charitate, sed ꝙ corripiat

Marginalia: Hiero. A — B.Thom. — B. Grego. — S. Thom. C — Quãdo obligat, & quando non. — Eccle.11. — 2. Tim.2. — Rom.2. — Isido. — D — S.Thom. — Matth. 7. Hiero.

ad

Matth. Chrysost.

ad ostentationem. Vnde super illud Matth. Quomodo dicis fratri tuo &c. B. Chrysost. dicit. Quo proposito: puta ex charitate: ut salues proximum tuum? Non: quia teipsum ante saluares. Vis ergo non alios saluare, sed per bonam doctrinam malos actus celare, & scientiæ laudē ab hominibus quærere. ¶ Tertiò propter superbiam corrigentis, inquantum, s. aliquis propria peccata paruipendēs, seipsum præfert proximo suo in corde suo: peccata proximi austera seueritate dijudicans, ac si ipse esset iustus. unde Aug. in de ser. domini in mōte. Accusare uitia officium est bonorum, quod cū mali agunt: alienas partes faciunt. Non tamen absoluitur peccator simpliciter ab hoc præcepto, quia ut dicit S. Tho. Correptio delinquentis pertinet ad aliquē, inquantum uiget in eo rectum iudicium rationis, id autem manere potest in peccatore, quia peccatum non tollit bonum naturæ, licet uulneret, ideo peccator non absoluitur simpliciter ab hoc præcepto. alioquin de suo peccato reportaret commodū. Sicut nec absoluitur a proximi dilectione, in qua fundatur præceptum correptionis fraternæ, tamen corripiens peccat ex causis tactis: pro quanto scandalizat, ac se extollit: ac sua peccata palliat. Nec tamen est perplexus, quia patet sibi uia euadendi peccatum, & obediendi precepto, ut scilicet prius seipsum emendet de suo peccato pœnitendo, & sic humiliter corripiat simul in gemiscendo. Sic enim iam non est peccator, nec ingemiscens se extollit. Vnde B. August. ubi supra. Cogitemus: cum aliquem reprehendere necessitas nos cogit: utrum tale sit uitium, quod nunquā habuimus: & tunc cogitemus nos homines esse, & nos habere potuisse. Vel q̄d habuimus, & nunc non habemus: & tunc tangat memoriam communis fragilitas, ut illam correptionem non odium: sed misericordia præcedat. Si autem inuenimus nos in eodem uitio esse, non obiurgemus, sed simul congemiscamus: & ad pœnitentiam inuicem inuitemus. Sic ergo cum peccator: cū humilitate corripit delinquentem: non peccat: nec per hoc notam damnationem acquirit.

S. Thom.

August.

E ¶ Ex parte peccantis primò requiritur, ꝙ sit spes probabilis de emendatione fratris, & non timor probabilis de peioratione. Ex fine enim regulari debent ea, quæ sunt ad finem. Finis autem correptionis, est emendatio fratris. Qui finis si non speratur: frustra ad eum consequendum media assumuntur. unde Prouerbiorum 9. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Vbi glo. Non est timendum: ne tibi derisor cum arguitur, contumeliā inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Vnde cessandum est a correctione fraterna, dum timeretur: ne ex hac delinquens fiat deterior. Et Tullius ad Salustium. Frustra niti: & nihil aliud, quā odium quærere, extremæ dementiæ est. unde. Qui arguit impium, ipse sibi maculam generat. ¶ Secundò requiritur: ꝙ peccatum suum sit mortale, non tantū ueniale. Quod patet: quia correptio præcipitur: ut frater lucretur &c. Vnde de ueniali non ligat præceptū. ¶ Verum duplicia sunt uenialia. Quædam enim disponunt de propinquo ad mortale: & quædam a remotis. A remotis, ut uerbum ociosum, leuitas, risus, aspectus, uel auditus curiosus nouitatum: & similia. De propinquo, uel ratione multitudinis: ut dum assidue sine numero hæc committuntur. Vel ratione magnitudinis: ut sunt aliqua mendacia multum scandalizantia, & aliquæ detractiones. Vel ratione connexionis cum mortali: sicut sunt colloquia impudica: uisus fixus in mulierem: tactus impudici, ut oscula, & huiusmodi. Sicut ergo aliquis uidens aliū per uiam, credens, ꝙ in ea statim incideret periculum mortis: peccaret, nisi retraheret eum. Ita potest aliquis peccare mortaliter, nisi corrigat fratrem de huiusmodi uenialibus: quæ sunt dispositio propinqua ad mortale. Tenemur itaq; quandoq; interdum ad correptionem de uenialibus, non quia uenialia:

Quę requiruntur ad correctionē ex parte peccātis.

Prouer. 9.

Duplicia uenialia

nialia:sed inquantum ad mortalia inducunt. In alijs uerò uenialibus corripere delinquentem: quamuis sit charitatis (quando inde speratur utilitas) non tamen omittere illud ex negligentia est mortale. Hæc Humbertus in expositione regulæ beati August. ¶ Tertiò, ꝙ non sit spes de maioris opportunitate, uel temporis ad corripiendum, uel etiam personæ alterius magis ad corripiendum idoneæ. Nam tempus opportunius expectari potest. unde Augustinus in de confi. uirtu. & uitiorum. Aptum tempus expectans peccantem arguam, & eius delicta contra faciem eius statuam. Item in de ciui. dei lib. 1. cap. 9. idem dicit. Si propterea quisquam obiurgandis, & corripiendis male' agentibus parcit, quia opportunum tempus inquirit, uel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, uel ad bonam uitam, & piam erudiendos impediant alios infirmos, & præuiant, atq; auertant a fide: non uidetur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. Sic si quis cernit alios ad corripiendum fratrem magis idoneos, utputa se meliores: aut corripiendo magis familiares, seu prælatos ipsius, quibus constat peccatum fratris, propter quod probabiliter credere potest, ꝙ aliquis illorum, in quibus est æqualis, uel maior aptitudo ad corripiendum, fratrem corripiat: & maxime hoc de prælato præsumendum est. Non enim debet credere, ꝙ prælatus in tali casu sit immemor salutis suæ. Quod utiq; esset, si negligeret subditum corripere, cuius peccatum non ignoraret. Nisi prælatus ita foret dissolutus: ꝙ inordinata sua uita ceteris esset lapis offensionis, & petra scandali. Dum ergo probabiliter credit alium magis idoneum fore, qui uelit fratrem corripere, ipse præcepto illo affirmatiuo non ligatur. Si uerò certum habet: ꝙ omnes corripere negligerent: tunc tenetur corripere, alijs tamen conditionibus concurrentibus, quod si omiserit, præcepti transgressor est, & peccat mortaliter. ¶ Ex quibus elicitur, ꝙ omissio fraternæ charitatis tripliciter contingere potest. Quandoq; cum merito omittentis, quandoque cum peccato ueniali, quandoque cum peccato mortali, ut ponit B. Thom. art. 2. q. 33. parte. 2. summę secundæ. Et Rich. in 4. dist. 19. ¶ Meritoriè quando aliquis ex charitate omittit, quia expectat horam, & locum magis congruentes, aut parcit peccanti, ne peior fiat. Vel similem causam habet ordinatam ad fratris uel ceterorum utilitatem. Cū peccato ueniali, quando timor uel cupiditas tardiorem faciunt hominem ad corrigendum delicta fratris. Non tamen ita, ꝙ si ei constaret, ꝙ fratrem posset a peccato retrahere, ꝙ propter timorem uel cupiditatem dimitteret, quibus in animo suo præponit charitatem fraternā: & hoc modo quandoque uiri sancti negligunt corripere delinquentes. Vnde B. August. in de ciui. dei lib. 1. c. 9 ait. ꝙ non solum inferiores, uerum etiā hi, qui superiorem uitæ gradum tenent, ab aliorum repræhensione se abstinent propter quandam cupiditatis maculam, non propter officia charitatis. ¶ Cum peccato mortali contingit omittere fraternam correptionem: quādo (ut ibi dicit August.) formidatur iudicium uulgi & carnis excruciatio, uel peremptio. Dum tamen hæc ita dominantur in animo, ꝙ fraternæ charitati postponuntur. Quod tunc uidetur contingere, quando aliquis præsumit de aliquo delinquente probabiliter, ꝙ posset eum a peccato retrahere: & tamen propter timorem cruciatus, aut perditionis uitæ, aut propter cupiditatem perdendi temporalia, omittit correptionem fratris, ut si quis probabiliter crederet, se posse adulteram fraterna correctione retrahere ab adultero, & timet adulterum, ne ab eo occidatur, quia potens est, aut tyrannus, & metu mortis omittit, peccat mortaliter: & sic in similibus. Cuius ratio manifesta est, quia præponit uitam corporalem saluti, & animæ fratris, cum tamen teneatur plus diligere animam fratris, quam proprium corpus. Ex illis

Marginalia: August. | August. | Omissio correctionis fraternæ potest fieri cū merito. | B. Thom. | Rich. | August.

pater, quod fraterna correctio cadit sub præcepto, quodque eius transgressio cul-
G pa est mortalis, attentis tamen moderationibus supradictis. ¶ Nunc de secū- Fraterna correctio cui est in præceptum.
do, scilicet cui præceptum est, quod partim ex præmissis patet, sed tamē pro
maiori eius elucidatione dicitur, quod omnibus præceptum est, quibus manda-
tum est habere dilectionem dei, & proximi: quia ostensum est hoc præceptū
fraternæ correctionis fundari in charitate dei, & proximi. Cum omnes te-
nentur diligere deum, & proximum, omnes tenentur fraterne corrigere fra-
trem. Omnes ergo in communi rationis usum habentes tenentur ad frater-
nam correctionem. Deniq; quicunq; habet fratrem, ad eius tenetur cor-
rectionē ex pcepto domini. Si peccauerit in te frater tuus. Sed omnes fide-
les sunt fratres (ut supra declaratum est) ergo omnibus fidelibus dictum est.
Si peccauerit in te frater tuus. Omnes itaque tenētur fratrem, quem errare
uident, corripiendo reducere, quod ex simili ostenditur. Nam in corpore
humano recto ordine naturæ, non solum caput influit in membra, & mem-
bra obediunt capiti immo pro seinuicem membra solicita sunt, singula sin-
gulis subueniendo, & aduersantia repellendo, ita in corpore ecclesiæ mysti-
1.Cor.12. co, cuius caput Christus est, & singuli fideles membra, ut uult Apostolus
Debent ergo singula membra cum membris suis errantibus, & in periculo
peccatorum constitutis, fraterna ammonitione succurrere, sic commonuit
Ioh.13. dominus uerbo pariter, & exemplo, dum lotis discipulorum pedibus dixit.
Et uos debetis alter alteri⁹ lauare pedes. Quid aliud est lauare pedes, quam
cooperari mundationi affectionum a sorde peccati? Nam pedes animi affe-
ctiones eius sunt, quibus fertur quocunq; fertur. Hæc cooperatio nullo actu
tam efficaciter fieri potest, quam fraternam correctione. Item simile habe-
mus in exercitu, in quo non solum dux tenetur exercitui ad gubernationē,
& ille ad obedientiam, sed etiam quilibet de exercitu tenetur ad defensionē
promotionem, & adiutorium ad communem uictoriam obtinendam. Cum
ergo non minor, immo maior sit unio, & charitas membrorum ecclesiæ ad
seinuicem, tenetur quilibet alium corripere, & illud, quod est malum, & cō-
H munis finis, qui est beatitudo, impeditiuum, posse tenus amouere. ¶ De tertio, Quis debet fraterne corrigi, & quo quali peccato.
scilicet respectu cuius fieri debet hæc correctio, cuius. s. hominis, & respectu
cuius peccati, hoc est, quis a nobis debet fraterne corrigi, & pro quali pecca-
to. De primo dicitur, quod omnis frater, qui in nos peccauit. Si (inquit dominus)
peccauerit in te frater tuus, ergo omnis peccator proximus, siue superior, si-
ue inferior, siue par nobis fuerit. De pari, & inferiori dubium non habet. Sed
quod etiam inferiores tenentur superiores fraterne corrigere, dum eos cogno-
uerint errare, patet ex radice supra tacta, quia tenent eos diligere, cū sint pro
Luc.10. ximi eorū, quia beneficiorū eorū capaces, iuxta parabolam Luc. 10. incidē-
tis in latrones. Proximus iudicatur, qui miseri cordiam impendit. Est autem
Matth.23. proximus proximo proximus. Sunt & fratres: secundū illud saluatoris. Om-
nes uos fratres estis. Est tamen hoc aduertendum, quod quadruplicitet contin-
git aliquem corripere. s. amicabiliter amonendo, secundò reuerenter obse-
2.Thess.3. crando, tertiò asperè increpando, quarto pœnam infligendo. Primus mod⁹
1.Thess.5. est parium, de quo Apostolus. Nolite quasi inimicum existimare, sed corri-
pite, ut fratrem. Et iterum. Consolamini inuicem, & ædificate alterutrum.
1.Timo. 5. Secundus est iuniorum ad seniores. 1.Tim. 5. Seniorem ne increpaueris, sed
obsecra ut patrem. Glo. seniorem ætate, uel moribus. Tertius est seniorum
ad iuuenes, ita tamen quod increpationi asperæ mansuetudo superueniat, sic quod
primò ferro uulnus aperiatur, & postea emplastrum mitigatiuum apponat.
Quartus est superiorum respectu subditorum, in quos habent coerciuam po
testatem de quo dicit dominus. Dic ecclesiæ. Si ecclesiam non audierit, sit ti

bi sicut

bi sicut ethnicus, & publicanus. In quo fundatur excommunicandi autoritas. Hac ergo correctione iudiciali inferiores, superiores corrigere non debent, nisi manifeste errarent in fide. Tunc enim si non adessent superiores uindicantes, uel nollent, tunc per inferiores possunt puniri, quia hæresis reddit hæreticum omni catholico inferiorem, non tantum in foro interiori, sed etiam in foro exteriori, ut dicit Rich. dist. 19. quarti. Vnde Beatus Gregor. Ianuario episcopo. Paulus dicit. Seniorem ne increpaueris. Sed hæc eius regula tunc est obseruanda, cum culpa senioris suo exemplo non trahit ad interitum corda iuniorum. Vbi autem senior iuuenibus exẽplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. Nam scriptum est. Laqueus iuuenum omnes uos. Et rursus. Maledictus puer centum annorum & habetur 2. q. 7 Paulus dicit. Et B. Thom. 2. 2. q. 33. arti. 4. Vbi imminet periculum fidei, etiam publice essent prælati a subditis arguẽdi. Vnde & Paulus, qui erat sub Petro propter imminens periculum scandali circa fidem petrũ publice arguit. Et sicut glo. Augus. dicit: ipse Petrus exemplum maioribus præbuit: ut sicubi forte rectum tramitem reliquissent, non dedignarẽtur etiã a posterioribus argui. Quamuis aliqui dicant, q licet Paulus fuerit inferior Petro officio, & dignitate, fuit tamen ei par fidei defensione. Vnde Hiero. super epistolam ad Gal. Paulus Petrum repræhendit quod non auderet, nisi se non imparẽ sciret. Sed hoc non de officio ecclesiasticæ dignitatis, sed de puritate uitæ, & sanctitate conuersationis intelligitur. Solus enim Petrus inter Apostolos primatum gerebat. ita habetur 2. q. 7. Paulus Petrum. q Potestatiua ergo correctione inferior superiorem corripere non debet, sed correctione fraterna, quæ est actus zeli e licitus ex dilectione, inferiores debent & tenentur superiores corrigere loco, & tpe pro peccatis morum, non arroganter, & imperiose, sed reuerenter cum humilitate. Est enim prælatus superior officio, pater beneficio, frater fide, & religione, ac naturæ conformitate. Potest quoque esse peccator ex opere uel omissione. Quia autem prælatus est superior, debet ei subditus reuerentiam, & honorem. Quia pater, debet ei amorem. Quia frater, debet ei adiutorium. Nam frater, qui adiuuatur a fratre quasi ciuitas firma. Quia peccator, subditus debet ei correptionem. Debent autem subditi suis superioribus fraternam correptionem tantò magis, quantò magis indigent, uelut existentes in periculosiore statu. Etiam quanto peccata eorum sunt magis nociua subditis, & eorum correctio utilior, & magis exemplaris. De primo dicit beatus Augus. in regula. Non solum uestri, sed etiam ipsius, id est prælati miseramini, qui inter uos quanto in loco superiore, tanto in periculo maiore uersatur. De secundo & tertio habetur, secunda quæstio. 7. c. ip. sicut 2. Sicut inquit, laudabile, discretumque est reuerentiam, & honorem prioribus exhibere, ita rectitudinis, & dei timoris est, si qui in eis indigent correctione nulla dissimulatione postponere. Ne totum (quod absit) corpus morbus inuadat, si languor non fuerit curatus in capite. Et beatus Gregorius. Scite prælati debent: quia si peruersa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Vnde necesse est, ut tantò se cautius a culpa custodiant, quanto per praua, quæ faciunt non soli moriuntur. Magis ergo & plus ceteris correptione indigent, pro quanto illa pluribus prodest: & perseuerantia in peccatis, non eis solum nocet, sed subiectis. Nec obstat quod dicitur Exodo uigesimonono. Bestia, quæ tetigerit montem, lapidabitur. Et illud, secundo Regum sexto, quod Oza percussus est a domino: quia tetigit arcam domini. Vbi per montem, & arcã intelliguntur prælati. Quia qui bestialiter. i. irreuerenter ac præsumptuo-

Marginalia: Grego. — Esa. 42. — Esa. 65. — Thom. — ad Galat. 2. — Hiero. — An inferior teneatur fraterni corripere. — Prouer. 18. — August. — B. Grego. — Exod. 19. — 2. Reg. 6.

le superiores corrigunt, pœnam merentur. Propter hoc Dion. etiam redarguit Demophilum Monachum: quia sacerdotem irreuerenter correxerat eum percutiens, & de ecclesia eijciens. ¶ Ex his patet, ꝙ præceptum de fratris correctione obligat quemlibet respectu cuiuslibet fratris.

K ¶ Non tamen propter hoc tenemur quærere, quos corrigamus, nec relinquenda sunt monasteria a monachis: ut cogantur currere per seculum, & quærere, quos corrigant, ne præcepti huius transgressores fiant. Vnde Tho. q. alle. ar. 2. in solu. ul. argu. dat regulam talem. Illud, quod debetur alicui determinatæ certæ personæ, siue sit bonum corporale, siue spirituale: oportet, ꝙ ei impendamus, non expectantes, quid nobis occurrat: sed debitam solicitudinem habentes, ut eum inquiramus. Vnde sicut ille, qui debet pecuniam creditori, debet eum requirere, cum tempus fuerit, ut ei debitum reddat: ita quilibet spiritualiter curam alicuius habens, debet eum quærere adhuc: ut eum corrigat de peccato. Sed illa beneficia, quæ non debentur certæ personæ: sed cōmuniter omnibus proximis, siue sint corporalia, siue spiritualia, non oportet quærere, quibus impendamus: sed sufficit, ꝙ impendamus eis, quando nobis occurrunt. Hoc enim quasi pro quadam sorte habendum est. Aug. dicit lib. 1. de doctrina christiana. Et propter hoc in de uerbis domini idē ait: ꝙ admonet nos dominus noster, non negligere inuicem peccata nostra: non quærendo quid reprehendas: sed uidendo, quid corrigas, alioquin efficeremur exploratores uitæ aliorum, cōtra id, quod dicitur Prouer. 24. Ne quæras impietatem in domo iusti, neq; uastes requiem eius. Vnde patet, ꝙ nec religiosus tenetur exire claustrum, ut corrigat delinquentes. Hæc Thom.

Thom. — August. — Prouer. 24.

An quærendi sint qui indigeāt correctionem.

¶ Sed de quo peccato quis corripi debet seruata forma euāgelica, quod fuit secundum subdiuisionis membrum. An: scilicet præceptum illud de fraterna correctione intelligi debeat de omni peccato, tam occulto, quam manifesto: est aduertendum, ꝙ peccatum tripliciter dicitur occultum. Primo, illud, quod solus Deus nouit, uel homo tantum per confessionem. Et de peccato sic occulto non datur hoc præceptum, Quia nullum peccatum tantum in confessione notum detegendum est coram testibus, uel ecclesia, ut in forma huius præcepti continetur. Et si in Deum peccauit, solo deo sciente, nō est nostri arbitrij. Vnde dicitur, si in te peccauerit: hoc est te sciente. Secundo modo dicitur occultum, quod quis solus nouit. i. non cum alio nec alijs: nouit tamen extra confessionē. Et de peccato isto modo occulto datur hoc præceptum pro loco, & tempore ut dictum est, & modo qui statim sequitur. Tertio modo dicitur occultum: quod quis solus nouit cum paucis alijs: non cum multis. Et de hoc similiter præceptum illud datur. ¶ Et per oppositum peccatum dicitur publicum. Vel quia notum est homini extra confessionē. Vel quia notum est aliquibus: sed paucis. Vel quia notum est plurimis, & pene omnibus.

Pro quo peccato debet quis ex præcepto fraternæ charitatis corrigi.

L ¶ Datum est ergo præceptum tam de peccato occulto secundo, aut tertio modis quam de publico primo, & secundo modo. Nam de publico tertio modo (quo iam peccatori factus est frons meretricis, ut erubescere nolit, sed peccatum suum quasi sodoma prædicat: non est spes correctionis) datum nō est maxime, quia talis prælatum nouit scire suum peccatum: nec timet eius correctionem iudicialem. De illis ait apostolus, Peccantes coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant. Vnde Aug. in Homel. de pœnitentia, Quæ peccantur corā oībus, corā oībus arguenda sunt. Quæ peccātur secretius, corrigenda sunt secretius. Distingue tpa, & concordabis scripturas. Hæc est snia. S. Tho. Richardi, & ceterorū. Verum si esset probabilis spes emendationis (nam nemo oīno desperandus est in hac uita) tunc ligat hoc pceptū etiam in publicis: pſertim quoad primā eius partem. Licet forte

Hiere. 3. — Esa. 3. — 1. Timo. 5. — August. — Thom.

non quoad alias partes.s.testium inductionem, & ecclesiæ denũciationem: cum peccatum sic publice notum sit ecclesiæ, & ita frustra denunciaretur. Verum si peccatum publicum non esset notum: ecclesiæ.i.prælato denunciandum erit, præmissa secreta ammonitione, & testiũ inductione, etsi non ad probandum crimen, qđ publicum est, tamen ad probandũ secretam commonitionem præuiam. Qđ aũt de his peccatis intelligitur pceptum satis patet ex forma præcepti. Nã dicitur: corripe eum inter te, & ipsum solũ: ergo de occultis secundo modo locũ habet. Qđ etiam addit de inductione testiũ, locũ habet in occultis tertio modo, ut infra patebit, & occulta secundo, aut tertio modo sunt publica primo, & secundo modo. Patet etiam tõne: quia in omnibus his locũ habet ratio, & filij præcepti: quæ est emendatio fratris.

Aug. D. Thom.

W ¶ Nũc de quarto principali.s.de modo correctionis, & eius ordine dicendũ: ubi maior est difficultas: & expositorum diuersitas: maximè quoad testium inductionem, & ecclesiæ denunciationem. Nam uidetur nonnullis, ꝙ in peccatis occultis secundo modo.s.quæ solus nouisti, testes inducendi non sunt: quia sic peccatum occultũ proderetur, & fama proximi, quæ est magnũ bonum, læderetur. Lędere autem proximum, est contra fraternam charitatem: & contra naturæ legem. Nemo enim uult famã suam lædi, ergo nec alterius debet. Adducit ad hoc illud Aug. in homel. de pnia: & habetur 2.q.1. Si peccauerit. Quare inter te, & ipsum solum, quia in te peccauit. Quid est, in te peccauit? Tu scis, quia peccauit, quia etiam secretum fuit, quando in te peccauit. Secretum quęre, cum corrigis, quod peccauit in te? Nam si solus nosti, quia peccauit in te: & eum uis coram oibus arguere, non eris corrector erroris, sed proditor. Et sequitur. Non prodimus, sed in secreto arguimus, ut ibi contingit malum, ibi moriatur. Vnde dicunt, ꝙ ordo ille correctionis intelligẽdus est de occulto tertio modo.s. ꝙ etiam alijs licet paucis notum est quantum ad testium inductionem, licet prima pars pcepti etiam respicit occultum secundo modo. Vnde dicant. Si fratrẽ peccatorem solus non cũ alio (extra tñ confessionem) solus sine alio uidi, uel certitudinaliter noui peccasse, debeo ipsum primo secundum formam euangelicam corripere inter me, & ipsum solum, non cum aliquo alio. Si tunc me audierit: lucratus sum fratrem meum. Si uerò me non audierit: possum, & debeo mecum adhibere unum testem, & non duos. Quod unum testem possum assumere, patet, quia disiunctiuam dominus in euangelio ponit dicens. Adhibe tecum unum, uel duos testes. Ergo cum de disiunctiua possim unam partem sine alia adimplere sine trangressione: sequitur, ꝙ possum tantum unum mecum adhibere sine pluralitate testiũ, & sine transgressione. Quod etiam in illo casu non solum possim, sed debeam tantum unum adhibere: patet, quia si duo testes uocatem, quando solus peccatum fratris scirem, sibi uideri possit, ꝙ sub testimonio pluriũ eum capere uellem uerbis, & de occulto peccato facere peccatum publicum, si fateretur coram testibus. Similiter hoc esset in meum periculum, quia si tale peccatum sibi obijcerẽ, posset negare, & me coram iudice per illos duos testes per me adductos conuincere, ꝙ peccatum ei imposuissem, quod probare non potui, & ipsum a me fore diffamatũ, nec mihi euangelium succurreret, cum disiunctiuè loquitur. Neq; credendum est, ꝙ dñs Iesus autor pietatis uoluerit, ꝙ duos testes super peccato sic occulto adducerem, cũ hoc esse posset in fratris scandalũ, & meũ pĩculũ: & maximè cum unus solus testis cum persona principali corripiente, sufficiat ad intentionem Christi prosequendã. Nã si duos uocarẽ, peccatũ non maneret sic occultũ. Si aũt nec sic te audierit, dic ecclesiæ.i.plato ecclesiæ tñ occultè qui prodesse põt in occulto, & obesse nõ debet. Nã si dicerẽ multitudini ec-

De modo & ordine correctionis fraternæ.

August.

clesiæ, nihil ualeret, quia probare nō possem: immo mihi nocerem deficiens in probatione. Sufficit ergo tunc soli plato occulte dicere, & non alijs, ita q sufficit, q primò post correptionem eius quæ erat inter me, & ipsum solū: dicatur statim, si cōtradixerint, soli plato ecclesiæ occulte. Quin ideo dr ecclesia, quia præest ecclesiæ, & illi tunc occulte sufficit dicere. Vnde August. in regula. Super peccato primo debet in secreto corripi, deinde si cōtradixerit, plato ondi. ¶ Alij dixerunt ut recitat B. Tho. quęstione allegata art. 8. in responsione ad primum articulum, q ordo fraternæ correctionis sic ē seruandus, q primò frater sit in secreto corripiendus, & si audierit, bene quidē: si autem non audierit, & peccatum sit oīno occultum, dicebant non esse ultra procedendum. Si aūt incipit iam ad notitiā plurīū deuenire, ex quibusdā indicijs, debet ulterius procedere: secundum q dn̄s mandat. In peccato uerò occulto tertio modo, quod quis nouit cum paucis alijs: non tamen multis, seruanda est forma euangelica, ut primo inter te & ipsum solum, & si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si te non audierit, adhibe tecum unum, uel duos testes indifferenter de his, qui tecū sciunt, non alios, qui non nouerūt: & hoc studio corrigendi, uel conuincendi, quod peccauit, & se ad tuam correptionem non emēdauit. Si autem nec te, nec illos audierit, dic ecclesiæ. i. prælato in quantum prędidet ecclesiæ, ut corrigat ad tuā denunciationem: & illorum, qui uiderunt testimonium, sicut nouerint expedire. Istæ opiniones quantum ad aliqua ueritatem continent, non tñ quantum ad oīa. Nā in eo, q pro conseruatione famæ delinquentis astruunt omitti debere testiū inductionem, & denunciationē, ut uult secunda opinio, & ita q fama preferri debet fratris emendationi: reprobat a B. Thom. 2. 2. q. 33. artic. 8. & Rich. in 4. dist. 19. ac ceteris doctoribus communiter. Vnde quia præceptum hoc concernit, nedum fratris delinquentis emendationem, sed & corripientium conscientiam: ad ueritatis indagationē præmitto q̄dam quasi porismata, id est dignitates seu principia, ex quibus ueritas eliquescet. ¶ Primum. Omnis lex interpretanda est, & accipienda secundū intentionem legislatoris, quę ex fine colligitur institutionis legis. Lex enim nihil aliud est, quam manifestatio quædam intentionis legislatoris. Intentio uerò est uolitio finis per media congrua in ipsum ordinata. Hinc est, q ea, quæ sunt ad finem, regulari debēt secundum, q exigit ratio finis, ut patet. 1. Ethi. in prologo de arte architectonica, quæ ordinat inferiores, eo q inferiores in eam tanquam in finem ordinantur. Taliter ergo ordinanda sunt media, qualiter magis conducunt ad finis consecutionem. Concordat Thom. ubi supra art. 2. & 6. Secundum, finis præcepti de fraterna correctione est bonum fratris delinquentis, eius scilicet emendatio. Sic enim generaliter omnia præcepta ad proximum nos ordinantia, intendunt bonum proximi tanquam finem immediatum. Sunt enim explicatiua actuum fraternæ charitatis. Sicut præcepta ad deum ordinātia intendunt diuinū honorē, gloriam, ac magnificentiā, tanq̄ finem immediatum, ad quē omnia præcepta, & actus nostri ordinari dñt tanq̄ ad finē ultimum, secundum illud apostoli. Nemo nostrū sibi uiuit, & nemo sibi moritur. Si uiuimus, domino uiuimus, si morimur, domini sumus. Et illud. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, oīa in gloriam dei facite. Fraterna autem correptio, actꝰ est charitatis, sicut potestatiua correctio est actꝰ iusticiæ secundum Thom. & sui sequaces. ¶ Tertium, charitas fraternam, quæ uult bonum fratri, preponit maius bonum minori bono, & remotionem peioris mali, remotioni minoris mali. Nam remotio mali, bonum quoddam est. Patet. Nam si præponeret minus bonum maiori, iam non bonum, sed malum uellet fratri, quia minus bonū comparatū maiori, habet rōnē mali,

Margin notes: August. — N — B. Thom. — Thom. — O — Lex q̄ö interpretāda. Finis correctionis fraternæ quis est. — Thom. — Rom. 14. — 1. Cor. 10.

Hinc sequitur, q̄ propter maius bonum acquirendum, negligendum est minus bonum, & propter remotionem maioris mali, negligendum est minus malum dum ut, & ubi simul stare non possint. Dum autem simul stare possunt, neutrum est negligendum, sed utrumq; uolendum, habitumq; diligentius custodiendum. ¶ Quartum, charitas fraterna semper bonum commune prefert bono priuato, & remotionem mali reipublicæ, remotioni mali priuatę personę, quia secundum philosophum in politicis. Bonum quantò communius tantò diuinius. Sicq; ars docet, & natura salutem totius præferri saluti partis, & peritus medicum putridum resecat membrum, ut corpus conseruetur. ¶ Quintum, charitas ita uult fratri bona maiora, ut tamen non destruat minora, nisi sint incompassibilia. Patet ex declaratione tertiæ propositionis. Et quia maius bonum est bonum maius cum minore, quam solum maius, ideo cum prefert maius minori: utrumq; uult fratri. ¶ Sextum bonũ spirituale animæ maius est bono temporali corporis, sicut anima melior est corpore. Et eadem ratione malum spirituale peius est malo corporali. Maximum autem bonum animę est charitas, & gratia. Et inter mala pessimum est peccatum. Nam ratio mali est priuatio boni. Nunc autem peccatum, maximum bonum priuat. s. gratiam, & charitatem, & per consequens gloriam. Nam gloria gratia est consummata. Hæc autem gratia, & gloria nullum aliud malum priuat. Hinc colligitur ordo bonorum fratris, & proximi. Primum locum tenent bona animę, inter quę magnum bonum est emendatio fratris. Per hanc enim recuperatur gratia, quæ est maximum animę bonum. Deinde secundũ locum tenet bona corporis, ut uita præsens corporis integritas, & ualitudo. Tertiũ locum famæ boni nois, quæ præferenda est tpalibus diuitijs: secundũ illud. Melius est nomen bonũ, q̄ diuitiæ multę. Et illud. Curam habe de bono noie, hoc enim magis permanebit tibi, q̄ mille thesauri preciosi, & magni. Item Melius est nomen bonum, q̄ unguenta preciosa. Vbique fama prę'ertur diuitijs non corpori. Verum Rich. & Nico. de Lyra uidentur famā prę'erre corpori. Vnde dicit Rich. Preciosius quid est inter temporalia? Sed potest dici, q̄ p tpalia intelligit bona exteriora. s. bona fortunæ, non bona corporis, quæ sunt bona naturalia. Lyra dicit. Fama computatur inter maiora bona hominis citra uirtutes. Verum non dicit: præfertur omnibus citra uirtutes, sed computatur inter. Quartum locum tenent diuitiæ temporales, ac bona fortunæ. In quolibet autem genere bonorum possunt plures gradus signari. ¶ Ex illis principijs concluduntur euidenter tres conclusiones siue corrolaria. ¶ Primum. In fraterna correctione, bonum communitatis præponendum est bono priuato corrigendi fratris maxime eiusdem generis. ¶ Secundũ. In fraterna correctione bonũ fratris spirituale, ut puta bonum conscientiæ, præponendũ est bono labilis, & transeuntis famæ. Patent ambo ex principijs. 4. 3. & 6. quia maius bonum minori præponendum est: & bonum commune maius est bono priuato: & bonum cõscientiæ maius est bono famæ. ¶ Tertiũ corrolarium. Ita fieri debet fratris correptio, ut si fieri potest, caueatur famæ lęsio. Si uerò fieri non põt ad finẽ, qui est emendatio fratris sine lęsione famæ: negligenda est fama, ut recuperetur emendationis gratia. Sequitur hoc corrolarium ex principio. 3. & 6. quia maius est bonum conscientię bono famę. Illud corrolarium quantum ad ambas partes est beati Thom. 2. 2. q. 33. articu. 7. qui postquam ostendit primam huius corrolarij ptem, & post famæ commendationem addit. Sed quia conscientia pręferenda est famę, uoluit dominus, ut saltẽ cũ dispendio famę, fratris conscientia per publicam denunciationẽ a peccato liberet. Rich. de media uilla in 4. distin. 19. q. 3. articu. 1. ait. Si possum sine detrimento spiritualis boni

Ordo bonorum fratris secundũ maius & minus quis est.

Quãdo propter maius bonũ acquirendũ negligendum est minus bonũ.

P

1. Cor. 13. & 12. in fine.

Prouerb. 22.
Eccl. 41.
Eccl. 7.

Q

B. Thom.

illius, quem corrigo, & communitatis, custodire famam fratris: teneor ex præcepto dei famam ipsius non lædere. Et præmisit. Magis cauẽdum est detrimento boni corporalis, & spiritualis reipublicæ, quam famæ ipsius peccatoris. Item Nicol. de Lyra super Matth. c. 18. exponens illud. Si peccauerit &c. assignando rationem, cur primò debes corrigere fratrem inter te, & ipsum solum: dicit. Cuius ratio. Sicut enim medicus corporalis (si debito modo procedat) nititur inducere sanitatem cum minori dispendio corporis aut sine membri abscissione: & si non possit, abscindit membrum minus nobile, ut conseruet magis nobile, uel totum corpus. Sic ille, qui fratrem occultè peccantem charitatiuè corripit, debet tentare, si posset fratrem emendare absque detrimento suæ famæ. Et sequitur. Ergo debitus processus est in correctione charitatiua, ut homo corrigat fratrem suum inter se, & ipsum solum, ut sic possit eum saluare cum omnimoda integritate suæ famæ. Et hoc est, quod sequitur. Si te audierit, lucratus est fratrem tuum: eum scilicet cum integritate famæ reducendo. Si autem te non audierit, adhibe tecum unum uel duos &c. Quia enim fama est minus bona, quam sit bona uita, si non posset seruari bona uita fratris sine detrimento famæ: tunc procedendum est ad salutem bonæ uitæ, cum aliquali læsione suæ famæ, & ideo adducẽdus est unus alius, uel duo ad sciendum, scilicet fratris delictum, & ut coram eis arguatur. Et si se non correxerit: tunc simpliciter contemnenda est eius fama, ut conseruetur bona uita, uel saltem ordo iustitiæ ad terrorem aliorum. Hæc Lyra. Concordat & postillator Hugo Cardinalis super eundem locum, ubi post uarias declarationes ordinis fraternæ charitatis, dicit. Hunc ordinẽ debet seruare, quicunq; uult corripere. Hoc modo. Si tu scis peccatum illius debes ipsum primò corripere inter te, & ipsum solum amicabiliter. Si te audierit: lucratus es illum. Si autem te nõ audierit: siste, ibi donec habeas aliam uiam procedẽdi. Potest etiam haberi alia uia dupliciter: quia, illud peccatum aut est iterabile, aut non. Si est iterabile, debes aliquibus bonis dicere, qui eum depræhenderint tecum, corripient eum. Si uerò non est iterabile, nihilominus debes dicere alicui, uel aliquibus, qui possunt prodesse & nõ obesse, & coram illis corripe eum. Si te audierit, bene est, si te non audierit: nuncia prælato eius, ut ammoneat eum: & sic liberabis animam tuam. Nec es proditor criminis, si hoc modo reueles & cætera. Hæc Hugo. Concordant summistæ Iohan. in sum. confes. Pisanus. dominus Antoninus parte 2. tit. 9. c. 6. § 7. Ecce quot testimonijs probatur, quod emendatio fratris, quæ est bonum conscientiæ, debet præponi bono famæ, si utraque non possunt simul stare.

Matth. 18.

R ¶ Ex quibus elicitur uerus huius præcepti intellectus, præcipientis fraternam correptionem, cuius finis est correptio fratris, qui ita accipiendus est, ut magis seruiat ad emendationem fratris: sine maiori periculo, aut fratris, aut cæterorum. Vnde colliguntur aliqui casus in quibus ordo ille ad litteram potest non seruari, aut etiam debet non obseruari, sed magis intentio: in quibus. s. obseruatio huius ordinis, uel emẽdatio fratri, uel reipublicæ, aut alijs proximis non conueniret, aut etiã obesset. ¶ Primus casus est. Si peccata sunt publica, non oportet tunc obseruare hunc ordinem: sed statim potest denunciari. Non de tali peccato datur præceptum. Peccato enim publico frater non peccat in te: sed in te, & alios, quos scandalizat. Vnde, in te, dupliciter exponitur secundum Hug. secundum quod potest esse ablatiui casus, uel accusatiui. In te. i. te sciente, uel in te. i. contra te iniurijs, & contumelijs afficiendo, uel contra te malo suo exemplo, te quantum in se est corripiendo, ac scandalizando, & hunc casum plures ponunt, de quo etiam supra. ¶ Secundus casus est: quando peccatum non est criminale, sed ueniale, nam per huiusmodi

Casus nouẽ in quib⁹ nõ oportet seruare ordinẽ fraternæ correctionis.

publica

publicationem fama non læditur. Vnde religiosi in capitulo se proclamant prætermissa admonitione, quia illa, pro quibus inuicem se proclamât:sunt uenialia, in quibus non habet locum præceptum fraternæ correctionis. Si tamen esset aliquod criminale, in quo frater diffamaretur:contra præceptũ ageret, qui per hunc modum non præcedente secreta correptione fratrem infamaret. Vnde quando prælatus,in uisitatione,uel alias præcipit, q̃ sibi dicatur,quicquid sciuerit corrigendum, intelligendum est saluo ordine fraternæ correctionis, siue præceptum fiat ad omnes, siue ad aliquem specialiter. Quod si prælatus præciperet expresse contra hunc ordinem a domino constitutum,& ipse peccaret præcipiendo,& frater obediendo, nam ambo contra præceptum domini agerent. Vnde prælato in hoc casu dicendum esset Oportet deo plus obedire, quàm hominibus. Occultorum enim prælatus non est iudex,sed deus.Vnde non habet prælatus potestatem aliquid præcipiendi in occultis,nisi inquãtum per aliqua indicia manifestantur, ut per infamiam,uel per aliquas suspitiones,in quibus casibus potest prælatus percipere,& eodẽ modo sicut iudex secularis, uel ecclesiasticus exigere iuramentum de ueritate dicenda,ut uult B. Thom.art.7. Vnde & Vrbanus Papa. De manifestis loquimur, occultorum enim cognitor, & iudex est deus.32.dist. Erubescant. ¶ Tertius casus,quando peccatum occultum uergit in nocumentum spiritoale,uel corporale reipublicæ aut proximorum. Vnde si quis tractaret occultè,quomodo ciuitas hostibus traderetur, aut occulte homines auerteret a moribus,uel a fide, aut esset infectiuus proximorum, & periculũ esset in mora,tunc statim esse denunciãdum prælato sine præuia correctione secreta, ut gregi suo caueat. Quia bonum multorum bono unius præponi debet,& magis cauendum est detrimento reipublicæ tam spiritoali,quam corporali,q̃ famæ ipsius peccatoris.Cócordat Tho.& Rich.Dictum est,& periculum esset in mora,quia si quis firmiter existimaret, q̃ huiusmodi malum per secretam correptionem cauere posset,& mora non esset periculosa, neq; correctio secreta nociua,tunc præmittenda esset secreta correctio.Si autem peccatum fratris uergat in damnum corporale alterius seu temporale, debet fieri comparatio damni temporalis alterius, ad damnum famæ illius, & ei qđ præpõderat,magis obuiandum erit. Quartus,si ex signis probabilibus creditur secretam correctionem non proficere apud fratrem,sed per eã fratrem magis exasperari, aut præmonitum subterfugia quærere,ut corrigi nõ posset,non oportet præcedere secretam correctionem, sed illa dimissa denũciandus esset suo prælato,ut dicit Rich. Concordat Hugo postillator.Corrector(inquit)debet attendere:qualis est, qui corrigi debet, & utrum utilis sit ei sua correptio.Signa autem,quibus probabiliter credi potest,utrum correptio sit utilis an nõ,ponit Antoninus post Rich. Puta an probabiliter expectari possit fratris emendatio an non. Hoc quidem perpendi potest,ex conditione peccantis,& ex reiteratione actus. Vtrum aliquis ex electione, uel passione.i.ex malitia, uel infirmitate, aut etiam ignorantia peccauerit, quia si aliquis frequenter,& sine freno in aliquod peccatum lapsus est,signũ est: quòd ex malitia peccat, & non facile emendabitur. Si autem semel ablata actione in peccatum ruit, & postea tristitiam, & uerecundiam de peccato ostendit,signum est,q̃ peccauit ex passione,& quod de facili emendat. Et tunc debet præcedere secreta monitio,uel correctio,& differri denunciatio,quousq; uideatur admonitionis effectus,maxime si spondet emendationem admonitus. Vnde in prædicto casu agendum est correctori sicut chirurgico minus perito,sed fideli:qui inspecto uulnere de cura eius per se, & alios sibi similes desperat,& in mora periculũ imminet,dimissis suis medicamẽtis

B. Thom.

Thom.

Signa utrũ correctio sit utilis.

debet statim superiori artis suæ magistro denunciare, qui uulnus curet, uel membrum amputet. Sic frater: quando non sperat fratrem per se, uel per testes corrigere, sed magis timet illum ex sua correptione peiorari, uel si in mora timet periculū, nisi statim fiat denunciatio, ut in casu priori, potest & debet dimissa secreta monitione, & testibus statim ecclesiæ prælato denunciare, qui admonendo, uel puniendo: secūdum q uisum fuerit expedire, debet remedium adhibere. Nec sic facit contra ordinem euangelicæ legis, seruat enim intentionem legislatoris: & finem attingit legis ab ipso intentum.

August. Dicit enim B. August. ad Macedonium: Siue plectendo, siue ignoscēdo hoc bene agitur, ut uita hominum corrigatur. ¶ Quintus casus, qñ ex manifesta denunciatione, uel correctione, publica utilitas uerisimiliter resultaret. Sic Petrus peccatum occultum Ananiæ, & Saphyræ coniugis suæ manifestauit, ipsos publice sine alia amonitione redarguendo de fraude precij agri uēditi, quia sciebat ex dicta correctione utilitatem publicam resultaret. Vnde &

Act. 5. ibidem dicitur, q dicti Ananias, & Saphyra a Petro redarguti, statim mortui sunt, ex quo magnus timor factus est in omni ecclesia, & in omnibus, qui audierunt. Secundum B. Aug. autem in lib. contra mēdacium: Ex gestis sanctorum possumus agnoscere, qualiter præcepta diuinæ scripturæ sunt intelligenda. ¶ Sextus casus, quando prælato non ut iudici, sed ut singulari personæ, qui potest, & debet uelle magis prodesse, quam alij, fratris peccatū ostenditur. Tunc enim ostensio dicti præcedere debet adductionē in testium. Sic

August. dicit B. Aug. in regula. Postquam locutus est de testibus adducendis secreté admonito, & non emendato subiungit. Sed antequā alijs demonstretur, per quos cōuincendus est, si negauerit. s. testibus prius pposito debet ostendi, si ammonitus neglexerit, corrigi. Quæ exponens Hugo dicit: patri monasterij debet indicari, ut & ipse fratrem secreté corrigat: quatenus culpa, quæ adhuc latens est, si forte secretius corrigi poterit, non omnibus innotescat. Et ne frater sic peccatum fratris secretum timeat indicare patri, quasi

August. proditor secreti criminis, dicit B. Augu. Nec uos æxistimate esse maliuolos, dum hæc indicatis, magis quippe innocētes non estis, si fratres uestros quos indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim frater tuus uulnus habet in corpore, quod uult occultari, cum timet secari, nonne a te crudeliter sileretur, & misericorditer indicaretur? Quanto ergo potius debes manifestare, ne deterius putrescat in corde? Quæ exponēs uenerabilis Hug. Si crudelis est, qui uulnus in corpore fratris celat, multomagis crudelis est, qui peccati uulnus in anima fratris non indicat: & reos mortis illius existit, quem tacendo perire permittit. Sicut enim ille ex opere, ita iste damnatur ex taciturnitate. Quod si ille crudelis est qui culpam non detegit: econtra ille misericors est, qui eam non abscondit, nec maiorē potest erga miserū agere misericordiam, quam pereunti præstare uitam. Vnde. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, saluabit animam suam a morte, & operit multitudinem peccatorum. ¶ Beatus tamen Thom. in 11. quodl. art. 13. ubi quærit. Vtrum sciens peccatū proximi, & referens illud statim plato suo ante factam admonitionē secretam, peccet mortaliter, eo q contra ordinem a Christo de fraterna correctione dato agit. Ita rñdet: q in his distinguendum est de cōditione subditi, & plati. Nā si scio, q frater p me corrigetur, tūc non debeo denūciare plato. Si aūt hoc melius fiat p platū, & platus nihilominus sit pius, & discretus, & spiritualis, nō habēs odiū, uel rancorē ad illū subditū, tunc pōt denunciare sibi, nec hoc faciēs dicit ecclesiæ, qa nō dicit ei ut prælato ecclesiæ, sed ut priuatę personę proficienti ad correctionē proximi, & eius emendationē. Sed pp conditiones diuersas prælatorum, & subditorū, nō

Iaco. in can. ca. 5.

Thom.

Quando pōt prælatus mādare subdito suo, ut reuelet sua uel alius fore facta secreta.

potest in hoc dari indicium generale, uel quia prælatus mouetur ad odium aduersus subditum, uel quia subditus non bene reciperet uerba prælati. ¶ Et ideo in omnibus his hoc est tenendum pro regula: ꝙ in his seruanda est charitas: & quod melius, & magis expedire uĩ. Et sic hoc intẽdat. s. emendationẽ fratris, uel cautelam in futurum, & seruat, quantum potest bonum charitatis non peccat denunciando. Si autem denunciat uel prælato, uel amico suo: uel cuicunq; ex malitia ut confundatur, & deprimatur proximus: peccat mortaliter. Si autem ex incautela alicui dixit, ita tamen, ꝙ inde non aliud, uel diffamia, uel uituperium eueniat delinquenti: non est mortale: licet incaute agat. Hæc Thom. Et nota: ꝙ frater delinquens, non tantum denunciandus est prælato, ut priuatæ personæ ut emendetur: sed etiam emendatus, ut præseruetur a recidiua: ideo supra dicit Thom. Si intendat emendationem fratris, uel cautelam in futurum. Vnde in 4. distinctio. 19. dicit Rich. Propter fratris correctionem factam per admonitionem secretam non teneor desistere a secreta denunciatione prælato fienda, quia ualet ad præcauendum fratri a recidiua: nec est infame fratris præiudicium, si talis est prælatus, qualis esse debet. Si tamen per signa ualde probabilia, & præsumptiones ualde uiolentas, crederetur ꝙ ex illa denunciatione fratrem correctum infamare uellet: tunc crimen occultum fratris iam uere correcti, sibi denunciari non deberet. Hęc Rich. & ponderentur singula uerba. ¶ Septimus casus, dum ammonitio fit in generali, ita ꝙ crimen quidem specificatur non persona. Sic dominus discipulis de Iuda in ultima cœna dixit. Vnus uestrum me traditurus est. Nec tamen legitur prius Iudam in secreto corripuisse: non tamen personam Iudæ manifestauit. Hoc modo frequenter usus est beatus Bern. ad fratres suos; quos de certo crimine persona non specificata admonuit, ac corripuit: ut patet in sermonibus de dedicatione ecclesiæ, & alibi. ¶ Hugo cardinalis in postilla super Mat. 18. addit adhuc duos casus, in quibus non tantum ordo: sed ipsa correctio fraterna omitti potest præter illos septem suprapositos. Primus & in ordine priorum octauus, cum multitudo, uel potestas est in culpa: ubi correctio plus noceret, quam prodesset ecclesię. Quatuor enim debent attendi in fraterna correptione scilicet discretio, lenitas, charitas, utilitas. Discretio, ut sciat quando, quẽ, & quomodo corripere debet. Lenitas, ut non per asperã obiurgationem corripiat, & magis ad odium fratrem quam emendationẽ concitet. Vnde ad Gal. 6. Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: uos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. Charitas, ut ex compassione corripiat, intendens emendationem fratris, non ex odio confundendo, uel irridẽdo, sicut Cham patrem suum Noe irrisit. Vtilitas, unde peccat corripiens (ait. Hugo) si inutiliter corripiat. Quod fit, quando scienter corripit incorrigibilem, uel multitudinẽ, uel pręlatũ, ubi magis nocet, quam prosit correctio: quia corrector debet attẽdere, qualis sit, quæ corripi debet, & utrũ utilis sit eius correctio, salua pace. Vnde Aug. Mali est dissimulanda correctio pro pace ecclesiæ. ¶ Secundus, siue nonus: cum aliquis meliori operi, uel ad minus æque bono uacat. Quod intelligendum puto pro tempore illo, quo intendit operi meliori, sed expedito opere tenetur: qm̃ nõ absoluitur per opus melius, cui intendit, simpliciter a fraternæ correptionis debito, licet ad tpi aptius differatur, tps aptius, tam ex parte correptoris quam ex parte corripiendi, ꝙ si tps aptũ habere non posset, absolueretur simpliciter a præcepti obligatione. ¶ Secũdũ prędictos itaq; casus moderãdũ est, & intelligendũ præceptum Christi de fraterna correctione, cũ ait. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Nam eius intellectus ita accipiendus est, quo magis seruit

Thom.

Mat. 19.

Math. 18.

In correctione fraterna quatuor sunt obseruanda.

fini, & præcipientis intentioni, qui est, ut frater emendetur: & eius anima domino acquiratur, absq; tñ maiori periculo salutis cæterorum. Nam præcipiens uult non tantum unum, sed omnes homines saluos fieri: & ad agnitionem ueritatis peruenire, 1. ad Timo. 2. Et ubi ille finis, fratris s. emendatio sine cæterorum maiori periculo sequi non pōt, præceptum non obligat: qa nunquam præceptum obligat contra præcipientis intentionem. Quando autem hoc fieri non potest: casus præmissi ostendunt. Extra ergo hos casus intelligendum est hoc præceptum.

Epilogus, & sumariū de modo, & ordine correctionis fraternæ.

¶ Recolligendo igitur, quę de ordine ser-
Y uando in fraterna correctione scripta sunt, & opiniones illas ad quoddam medium reducendo, conclusiue dicendum de peccato occulto, quia de manifestis satis dictum est. In peccato occulto, siue notum sit uni soli, siue pluribus paucis, quod probari potest extra prædictos casus: plane seruandus est ordo euangelicus, sicut iacet, ita q primo frater corripiendus est inter te, & ipsum solum. Si te non audierit, adhibendus est unus: uel adhibendi duo. Quos si non audierit: denunciandum est ecclesię. Ita tamen q læsio famæ caueatur: quantum fieri potest, quoniam utilis est fama. Primo quidem ipsi peccanti, non solum in temporalibus, in quibus quantum ad multa, homo patitur in temporalibus detrimentum amissa fama: sed etiam quantum ad spiritualia, quia ex timore infamiæ multi a peccato retrahuntur. Vnde quando se infamatos conspiciunt, irrefrenate peccant, & ideo Hiero. dicit. Corripiendus est solus frater: ne si semel pudorem, aut uerecundiam amiserit, permaneat in peccato. Secundo, quia uno infamato, alij quodammodo in-
August. famantur, secundum illud Aug. ad plebem hipponensem. Cum de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur: aliquid criminis, uel falsi nominis insonuerit, uel ueri patuerit, instāt, satagunt, ambiunt, ut de omnibus hoc credatur. Tertiò: quia ex peccato unius publicationis, alij prouocantur ad peccandum. Quibuscunq; itaq; modis famę parci potest secundum supradicta: ut minus lædatur, siue primo unum testem solum, & deinde si non audit unum, addantur plures, siue testes adhibiti sint ex illis, quibus crimen est notum, qui utiq; si haberi possint, cæteris preferendi sunt, siue alij, qui ipsum nescierunt: ita tamen q famæ conseruatio emendationi fratris non proponatur. Sed etiam dum crimen fratris soli correctori cognitum est: si ad eius secretam ammonitionem non emendatur: adducat unum, uel duos, coram quibus eum corripiat: si forte uerecundatus coram illis audiat. Si non, tunc denunciet ecclesiæ, habens testes præmisse ammonitionis, non obstante, q sic fama eius læditur, ut supra dictum est. Et dico notanter: dum probari potest, potest enim probari: quandoq; etiam dū unus solus noui, non quidem per testes, sed per euidentia signa: utpote per rem iniuste ablatam apud furem inuentam, aut per scriptum, in quo autor sceleris se fecisse notificare nititur alicui complici, quod scriptum ad manus denunciatoris peruenit: aut alias circumstantias huiusmodi euidenter factum probantes. Si uero delictum probare non potest, siue solus sciat, siue cum alijs. Debet quidem secreto ammonere fratrem in se peccantem: si forte audiat
August. & ita eum lucretur. Si enim uolentem se pręcipitare, debes, si potes prohibere licet solus sis: ut uult Aug. ad bonifacium: & habetur 23. q. 4. Ipsa pietas. & ca. displicet. multò fortius debes obuiare peccato, licet solus scias, Et si te non audierit, dic prælato, non denunciando, sed secrete intimando tanquam ei, qui magis in secreto prodesse potest: pro eo orando, aut secre-
Z te ammonendo: & ad pœnitentiam, quantum in se est, inducendo. Nec tunc
Thom. inducendi sunt testes, neq; unus, neq; duo, quia frustra inducerentur. ¶ Sunt enim tres causæ, cur inducuntur testes secundum beatum Tho. & Rich. Vna

ad effi-

ad efficacius ostendendum, ꝙ illud sit peccatum: & eum reuocandum. Secundò ad conuincendum de actu: si actus reiteretur. Tertiò ad probandum ipsam secretam ammonitionem, quæ præcedere debet publicam denunciationem regulariter, & sic ad ostendendum, ꝙ frater fecit, quod in se est. Nūc ergo in casu, quo crimen probari non potest, & secretò correptus neget crimen: non est uerissimile: ꝙ coram, testibus confiteatur, quod coram solo negauit, aut ad secretam ammonitionem emendare noluit. Nec propter secundum: quia si testes inducuntur ad testificandum actum iteratum, quem testificari possunt: iam non sumus in casu nostro: quia casus noster est, ꝙ crimen probari non possit. Nec propter tertium: quia in casu isto denunciatio publica fieri non potest, quia non protest probari crimen, & ita non conuinci, & per hoc non potest ab ecclesia haberi, ut ethnicus, & publicanus. Deniq; inductio testium est periculosa corripienti, quia posset correptus agere contra corripientem super diffamia: quia eum diffammauit coram testibus: & hoc probabit per inductos testes, etiam si unus solus inducitur, ut uoluit prima opinio: saltem cum illo posset probare præsumptionem, ut deferretur iuramentum correctori, & ita omnimodis esset in periculo: non enim sibi denuncianti creditur, etiam si episcopus esset. Vnde in concilio. Variensi sic definitum est. Si episcopus alieni sceleris se conscium nouerit, quamdiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem eius secretis correctionibus elaboret. & habetur 6. q. 2. si tantum. & in c. placuit. Et bea. Aug. in home. de penitentia. 2. q. 7. plerumq;. Plerumq; inquit, boni uiri propterea sufferūt aliorum peccata, & tacent: quia sæpe deferuntur publicis documentis, quibus ea, quæ ipsi sciunt, iudicibus probare non possunt. Et ita in casu isto præceptum impletur sine inductione testium, quia sine illis intentio precipientis obseruatur, melius dum in secreto corripitur: & si nō audierit: secrete prælato nunciet. Sic enim magis eius emendatio procuratur. Hæc est sententia. Panor. in c. noui. de iudicijs: hanc materiam latius contrectantis. In hoc dumtaxat a præcedentibus discrepat: quia dicit, ꝙ dū crimen probari potest: non est omittenda denunciato propter hoc: ne frater deterior fiat, quia per hoc non cessat effectus denunciationis, quia saltem propter uerecūdiam suam aliqui arcerentur a similibus: & ne alij efficiantur audaciores ad peccatum committendum, quia facilitas ueniæ ausum præbet delinquendi. Et per hoc ad rationes opi. primo recitatæ, quę opinio in duobus deficit. Primum, quia rationem non inducendi duos testes assignat, ne læderetur fama, quæ non sufficit, cum secundum prędicta fama contemnenda est: ubi emendatio sequi potest, nec sic contemnens famam fratris malum facit fratri, sed bonum, quia ut minus bonum procuret, negligit minus incōpossibile. Sed causa non inducendi testes est, quia frustra diffamaretur, & corripiens in periculo constitueretur. Et propter idem non est inducendus unus solus: quod est secundum, in qua opinio illa deficit, in alijs confirmat propositum. ¶ Secunda opinio etiam in duobus deficit. Primomꝫ quia dicit simpliciter, ꝙ dum peccatum est occultum: ita ꝙ unus solus nouit: tunc testes non sunt inducendi, quod non est uniuersaliter uerum, sed tunc, tantum cum probari non potest. Secundum etiam si probari non potest, non est ibi sistendum, sed secrete est prælato intimandum. ¶ Ex prædictis elicio duo Corrolaria. Primum, ꝙ confitens non peccat detegendo confessori personam cum qua peccauit, dum confessor prodesse potest, & non obesse, & hoc si illa intentione facit, ut emendetur. Secundum ꝙ non peccat: qui peccatum occultum, fratris, ad hunc finem alicui honesto uiro reuelat, qui prodesse potest, non obesse, ut per eum frater errans, congruentius reducatur. Ambo

In fratris correctione ad quid assumuntur testes.

Corre-

Corrolaria patent: quia eadem est ratio de eis, sicut de prælato, cui in secreto est intimandum. De quinto principali satis patet ex dictisq; effectus in fraterna correctione intentus est emendatio fratris: amotio scandali, & timor cæteris incussus: dum ad denunciationem publicam uentum fuerit, ne ipsi sint faciles ad peccandum. De hoc non plura.

DE CORRECTIONE POtestatiua.

LECTIO LXXV.

A ICTVM est de fraterna correctione: quam non excludit necessitas dimittendi debita nostris debitoribus: dicendum breuiter de correctione iudiciali seu potestatiua: quo debito exercenda sit a mundi potestatibus: de quo est propositio sexta. Vtraq; potestas secularis: & ecclesiastica tenetur suis debitoribus debita dimittere: nec tñ minus obligatur publice delinquentes in legem dei, congrua coertione animaduertere. Hæc propositio quoad primam partem patet. Nam dimittere debitoribus debita, omnibus præceptum est: qui se dei filios hæredes patris, & cohæredes Christi esse gaudent: qui dicere possunt deo, Pater noster, qui es in cælis: tales sunt etiam fidelium potestates, igitur. Illatio est bona, & syllogistica, & utraq; præmissarum ex supra declaratis est manifesta. Nec minus dubia est secunda eius pars, quantum ad potestates ecclesiasticas: quibus fulminãdi ecclesiæ censuras concessa est auctoritas. De potestatis autem secularibus nonnulli forte in dubium uerterent dicentes: ad seculares potestates pertinere, nisi regimen reipublicæ quantum ad temporalem pacem procurandam, & conseruandam. Criminum uerò correctionem ad solos prælatos ecclesiasticos pertinere: qui pluribus motiuis se munire uidentur. Primo: quia ut dicitur in c. nouit ille. de iudicijs. ad officium papæ spectat de quocunq; mortali peccato quemlibet corrigere Christianum, & si correctionem contempserit, per districtionem ecclesiasticam coercere: & per consequens peccatorum correctio non pertinet ad secularem potestatem. alioquin si eiusdem correctio ad diuersas spectaret potestates: posset potestas potestatem impedire, & ita iudicia confundi, & catholica pax conturbari, dum quælibet potestas eundem pro eodem crimine niteretẽ punire. Præterea. Nicolaus papa 96. dist. c. Deniq; ita ait. Hi quibus tm̃ humanis rebus, nõ diuinis rebus preesse pmissũ est quõ de his, p quæ diuina ministrantur iudicare præsumunt, penitus ignoramus. Correctio autem peccatorum ex his est, per quæ diuina ministrantur, quare ad secularem potestatem non pertinet. Item crimen ecclesiasticum ad seculare iudicem minime spectat: ut satis probatur dist. 10. Imperium. ubi dicit Nicolaus papa. Imperium uestrum suis publicis, quotidianisq; administrationibus debet esse contentum. Et bea. Cyprianus Iuliano episcopo scribit. Quoniam idem mediator dei, & hominum homo Christus Iesus sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusq; discreuit propria: uolens medicinali humilitate hominum corda sursum efferri, non humana superbia rursus in inferiora demergi, ut etiam Christiani imperatores

Secularis & ecclesiastica quoad correctionẽ fratris.

res pro ęterna uita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, temporalibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & deo militās minime secularibus negotijs se implicaret, ac uicissim nec ille rebus diuinis præsidere uideretur: qui esset secularibus negocijs implicatus. Nunc autem crimina inquinatū crimina, & contra deum sunt crimina sunt ecclesiastica, & per cōsequens de illis secularis potestas se intromittere non habet. Præterea ad distinctas potestates iudiciales spectant distinctæ causæ, ut patet ex aucto. Cypriani iam allegata. Sed ad iudiciariam potestatem ecclesiasticam spectat iudicare de peccatis, & corrigere peccatum, ut dictū est: igitur non pertinet ad potestatē secularem, cū illæ potestates sunt distinctæ. Item nemo bene iudicat de his, quæ discernere nō pōt, siue quorum discretio ad eum non pertinet. Discernere aūt inter lepram, & non lepram, solis ecclesiasticis commissum est, ut habetur Leui. 13. & se. c. ergo discretio lepræ & non lepræ. i. peccati a non peccato, ad solos ecclesiasticos pertinet, & per consequēs, & correctio demū in causa, quæ spectat ad iudices seculares, secularibus legibus utendū est. Sed quia unaquæq; causa terminanda est per leges fori illius, ad quem spectat: sed diuina offensa non legibus humanis, sed diuinis præceptis æstimāda est: & ideo non iudicanda per leges seculares. His & alijs multis ostendere uolunt: q̄ secularis potestas solum ordinata est ad conseruationem reipublicæ: & ad conseruandam pacem temporalem, ergo qui hanc turbant, corrigere possunt. Ea uero, quæ diuinam respiciunt offensam, eorū potestatem minime concernunt, & si hæc corrigere nituntur, falcem mittunt in messem alienā. Quod etiam sic ostendere uolunt, quia iudices seculares non aliam potestatem habent iudicariam, quam iudices pagani. Nā imperatores Christiani successerunt imperatoribus paganis: & reges Christiani regibus paganis: successores autē eodem iure, & potestate gaudent, qua prędecessores, ergo seculares potestates non habent aliam potestatem, quam pagani habuerunt. Sed transgressio diuinarum legum nullatenus pertinet ad iudices gentiles uerum deum ignorantes, ergo nec spectat ad Christianos eorum successores. ¶ Sed illis non obstantibus, probatur propositio quantum ad illam partem secularem potestatem concernentē multiplici ratione & auctoritate. Ratione sumpta ex parte originis potestatis, ex parte finis regiminis: ex parte personæ principiantis. ¶ Ex parte originis ueterū exemplis. Nam omnis potest ab alia superiore accepta, exerceri debet ad utilitatem, & honorem eius, qui tribuit potestatem: & hoc maxime eius, in quo primò residet illa potestas, sed omnis potestas in terris est accepta a deo, ergo exerceri debet ad utilitatem, & honorem dei. Consequentia illa est syllogistica. Maior uidetur nota. Nam superior dans potestatem inferiori non dat eam contra se, alioquin regimen in se, diuisum quomodo staret? ut arguit Christus contra Iudæos se blasphemantes. Matth. 12. Mar. 3. & Lucæ. 11. Quod uerò omnis terrena potestas sit a deo, quod est minor rationis, multipliciter: patet auctoritate scripturæ legis utriusque testamenti. Nam Deute. 17. ait Moyses legislator. Regem constitues, quem dominus deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Item Prouerbio. 8. Per me reges regnant: & legum conditores iusta decernunt. Nec mirum: quia cor regis in manu dei est. Prouerbio. 21. Et Sapientia. 6. Audite reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures uos, qui cōtinetis multitudines, & placetis uobis in tribubus nationum, quoniam da-

Leui. 13.

B

Matth. 12.

Deut. 17.

Prouer. 21.

ta est a domino potestas uobis: & uirtus ab altissimo, qui interrogabit opera uestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitię, neq; secundum uoluntatem dei ambulastis. Ecce non solum a deo est potestas regni, sed etiã domini est regnum, & omne reges, & iudices ministri sunt regni dei: quare regere tenentur ad honorem domini dei sui, & per consequens cauere, & punire offensas dei. Item probatur auctoritate noui testamenti. Vnde Ioh. 19.

Ioh. 16. Non haberes potestatem aduersum me ullam: nisi tibi datum esset desuper. Glo. i. a deo. Quod clare apostolus ad Rom. 8. testatur. Omnis anima

Rom. 8. potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a deo. Et sequitur. Princeps non sunt timori boni operis: sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem male feceris, time. Non enim sine causa gladiũ portat. Dei enim minister est uindex in iram ei, qui male agit. Vbi glo Principes propter corrigendam uitam, & prohibenda aduersa creantur. Dati sunt rectores, ne mala fiant, ministri dei sunt, ut boni laudentur, mali puniãtur. Ex quibus uerbis patet, ꝙ nedum potestas est a deo: sed etiam, ꝙ ad uindicandum iram dei in malos potestatis ministerium acceperunt. Vnde manifestum est, ꝙ ea tenentur uindicare. i. punire, unde ira dei prouocatur: hęc autem sola sunt peccata: ad hoc ergo principes, qui gladium non frustra portant, instituti sunt, ut peccatores, qui iram dei meruerunt, coerceant. De hoc autem magis infra. Ad idem est illud. Isid. lib. 3. de sum: bono cap. 23. & habetur 23. q. 5. Principes. Principes (inquit) seculi nonnunquam intra ecclesiam potestatis adeptę culmina tenent: ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra ecclesiam potestates necessariæ non essent: nisi ut quod non præualent sacerdotes efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum, cæleste regnum proficit, ut qui intra ecclesiam positi contra fidem, & disciplinam agunt, rigore principum conterantur: ipsamq; disciplinam, quam utilitas ecclesiæ exercere non præualet: ceruicibus superborum potestas principalis imponat, & ut uenerationem mereãtur uirtutem potestatis impartiatur. Et sequitur ad propositum. Cognoscant principes seculi: deo se debere esse reddituros rationem propter ecclesiam, quam Christo tuendam suscipiunt. Nam siue augeatur pax, & disciplina ecclesię per fideles principes, siue soluatur: ille ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam ecclesiam tradidit. Ecce aperte habes ecclesiam potestati principum traditam a Christo. Ex quibus hæc ratio formari potest. Ab illo est potestas secularis principibus tradita, cui ratio usus potestatis est reddenda: sed huiusmodi est deus: ergo a deo est potestas secularis principibus

Inno. 23. tradita. Consequentia nota cum maiore: quia ei soli reddenda est ratio de re aliqua, a quo res ipsa est commissa. Minor probatur per illud Innocen. 23. q. 4. Quæsitum. Meminerant a deo potestates esse concessas, propter uindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & dei ministerio esse datum in huiusmodi uindices. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod auctore domino uidetur esse concessum? Quod uero a deo concessum est: ita concessum est, ut suo tempore, qui acceperat rationem, deo reddat: secun-

Matth. 25. dum parabolam talentorum seruis a domino commissorum Matth. 25. Itẽ Aug. super Ioh. Mirantur blasphemi: quia commouentur potestates Christianæ contra dissipatores ecclesiæ detestandos. Si non commouerentur, quomodo redderent rationem deo de imperio suo? Intendat charitas uestra, quod dicam: quia hoc pertinet ad reges Christianos, ut temporibus suis

paca-

pacatam uelint matrem suam ecclesiam habere: unde spiritualiter nati sunt. Ex prędictis satis probatū relinquitur, ꝙ potestas secularis (quia a deo est) exercer idebet ad honorem dei, ad correctionem multorum deum offendentium. ¶ Secundo probatur idem ex parte finis regiminis. Est autem finis regiminis duplex. Vnus principalis, quo est finis simpliciter ultimus, qui est beatitudo æterna. De quo beatus Isidorus lib. 3. sententiarum suarum. cap. 24. dicit Boni iudices iustitiam ad solam obtinendam uitam æternam suscipiunt. Hic enim finis esse debet omnium humanorum actuum, bonorum, & meritoriorum. Vnde & prædicta subijcit Isidorus. Nec eam iustitiam muneribus acceptis destruunt, ut dum de iusto iudicio temporalia lucra non appetunt: præmio æterno ditentur. Alius est finis mediatus ad ultimum finem relatus, qui est pax terrena. Ad utrumq; finem obtinendū necessaria est correctio peccatorū populi. Siquidē peccata ab utroq; fine impediunt, & tā pacē æternā, quā tēporalē tollūt. Quod æternā, manifestū est quia beatitudo æterna nō cōfertur nisi iustis ab omni peccato immunibus. Nihil enim inquinatum intrabit in illud. ¶ Quod etiam peccata non correcta tollunt pacem temporalem, patet: quia propter peccata hominum inducit dominus gladium, & pestes uarias. Vnde Leui. 20. Homo de filijs Israel, & de aduenis, qui habitant in Israel, si quis dederit in semine suo idolo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit eū. Et sequitur. Quod si negligens populus terrę, & quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominem, qui dederit de semine suo Moloch: nec uoluerit eum occidere, ponam faciem meam super hominem illum, & cognationem eius: succidāq; ipsum, & omnes, qui consenserunt ei, ut fornicaretur cum idolo Moloch de medio populi sui. Deniq; quid aliud loquuntur maledictiones transgressorum præceptorum domini. Deut. 27. & 28 capitulis, & comminationes prophetarum: nisi ꝙ uniuersæ plagæ dei in populum deseuiunt, eo ꝙ peccata impunita relinquuntur. Item bea. Augu. 23. q. 4. si ea. Si ea inquit, de quibus uehementer offenditur, insequi, uel ulcisci differimus, ad irascendum utiq; diuinitatis patientiam prouocamus. Nonne Achor filius Zarę prætereijt mandatum domini, & super omnem populum Israel ira eius incubuit: & ille erat unus homo, o utinam solus perisset in scelere suo. Item bea. Greg. ad Brunihildem reginam francorum. c. si quos. Si quos igitur uiolentos; si quos adulteros, si quos fures, uel alijs prauis actibus studere cognosceitis: deū deorum correctione placare festinate: ut per uos flagellum perfidarum gentium, quod quantum uidemus ad multarum nationum uindictam excitatum est, non inducat. Ne si quod non credimus diuinæ ultionis iracundia scelera torum fuerit actione commota: belli pestis interimat, quos delinquentes ad rectitudinis uiam dei præcepta non reuocant. Item bea. Cypria. & habetur 23. q. 5. si audieris. Si audieris ait, in una ex ciuitatibus, quas dominus deus dabit tibi, inhabitare illic dicentes. Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos deos non nouisti interficiens necabis omnes, qui sunt in ciuitate cęde gladij, & incendes ciuitatē igni, & erit sine habitaculo & in æternum nō reædificabitur. Etiam nunc ut auertatur deus ab indignatione iræ suæ: & dabit misericordiam tibi: & miserebitur tui, & multiplicabit te si audieris uocem domini dei tui, & obseruaueris præcepta eius. Cuius præcepti, & uigoris memor Matathias, interfecit eum, qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quod si ante aduentum Christi circa dominum colendum: & idola spernenda hæc pręcepta seruata sunt: quantò magis post aduentum Christi seruanda sunt: quando ille ueniens non tantum uerbis nos hortatus est, sed etiam factis? ¶ Ex quibus patet, ꝙ inanis est defensio armorum reipu. non corre-

Ex parte finis regiminis qui est duplex.

Apoc. 21.

Leui. 20.

Augu.

ctis uitijs in plebes quibus correctis haud dubium, deus est, qui pugnat pro nobis. Nam sicut negligentia, & correctionis dissimulatione ira prouocatur diuina, ita eorum correctione debita, dei innotescit ira. Sic mitissimus Moyses uindicato idolatriæ peccato in populo occisis. 23. milibus iram domini
Exo. 32. a cętera amouit multitudine. Exo. 32. Sic phinees filius eleazari per uindictam stupri dominum placauit populo, & sacerdotium promeruit: ut habetur Nume. 25. ubi habetur. Dixit dominus ad Moysem. Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam à filijs Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Et ibi præmissum est. Iratus dominus ait ad Moysem. Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: ut auertatur furor meus ab Israel. Sic Matathias uolens cōgregare populum prius uindicauit uindictam domini in Iudæum idolo sacrificantem: & nuncium regis ad id compellentē: utrosq; trucidando super altare. 1. Macha. 2. Et filius eius Iudas acturus prælia
1. Mach. 2. lia populi, prius egit prælium domini. Nam persecutus est iniquos perscrutans eos, qui perturbabant populum eius: & perambulabant ciuitates Iuda: & perdidit ipsos ex eis: & auertit iram ab Israel. Et sic post peccatorum uindictam, induit se arma bellica ad pugnandum contra gentes: & gloriosissimis potius, est triumphis domino sibi assistente, ut habetur. 1. Mach. 3. & per totum librum. Multa ad idem colligi possent ex libris iudicum, & regum. Et o utinam hæc attenderent principes nostri ad bella processuri: immo bella præuenturi, prius mucrones suę correctionis exacuerent in transgressiones publicas diuinorum mandatorum per pænalia statuta, ipsaq; exequerentur. Sic paucis, immo penæ nullis expensis, immo cum lucro populum sibi subiectum a peccatis pręseruarent: ac sibi placato domino, bella, quę non sine maximis sumptibus, ac populi iactura agi possunt: cauerent. Non sunt hi (negligentes principes in corrigendo peccata) ueri pacis defensores: sed magis pacis turbatores: correctionis negligentia iram, & flagellum contra se, & popolum prouocantes. Nec minus detestandum est: quod ad bella processuri: non prius se per confessionem, ac pœnitentię sacramentum deo reconciliant: sed turpissimos bellatores actu deum sine intermissione ludis, fornicationibus, furtis, adulterijs, & cæteris criminibus offendentes: non attendentes, aut forte non credentes: quod non in hominum fortitudine, aut multitudine: sed dumtaxat de cælo uictoria est. Et quomodo illam de cęlo sperare
Mach. 3. possunt: qui deum cæli tam grauiter offendunt? Vt ergo potestates seculares pacē æternā & tēporalē adipisci ualeant: cōtra peccata subiecti populi dimicent. Nam circa punitionem peccatorum eorum potestas principaliter exerceri debet. Vnde Deut. 13. dicitur non solum sacerdotibus: sed generaliter omnibus in potestate constitutis. Fictor somniorum uolens ad idolatriam pertrahere, aut a deo uero auertere, statim interficiatur. Simile habetur Deut. 17. ca. Item ille, qui est minister regni dei: præcipue habet iudicare, ac punire peccata, quæ subditi sui committunt in deum: reges autem sunt ministri regni dei: quibus dicitur. Sap. 6. Cum essetis ministri regni illius: nō recte iudicastis &c. Maior patet: quia minister regni præcipue habet punire ea, quæ subditi sui committunt contra regem, & regnum: talia autem sunt peccata. Item ad reges pertinet dissipare omne malum secundum illud Prouerb. 20. Rex; qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Sed nihil est magis malum, quam peccatum. Pertinet ergo a regis officium dissipare condigna ultione peccatum Item non minorem iurisdictionem habent reges in nouo testamento, quam habuerunt reges in ueteri testamento. Ad reges autem ueteris testamenti pertinebat punire idolatras, & blasphe-

mos. Nam de Rege Aſa legitur. 3. Reg. 15. ꝙ fecit rectũ ante conſpectum 3. Reg. 15.
domini, ſicut Dauid pater eius, & abſtulit effeminatos de terra, purgauitq;
uniuerſas ſordes idolorum, quæ fecerant patres eius, & Maacham matrem
ſuam amouit, ne eſſet princeps in ſacris priapi, & ſubuertit ſpecum eius: &
contregit ſimulacrum turpiſſimum, & combuſſit in torrente Cedron. Sic Ie
hu omnes prophetas Baal occidit. 4. Regum 10. Ergo non minus pertinet
ad regis noui teſtamẽti uindicare offenſas dei. Vnde & præceptum eſt regi. 4. Reg. 10.
Deuteron. 17. ut poſtquam ſederit in ſolio regni ſui, deſcribat ſibi Deute- Drute. 17.
ronomium legis in uolumine, legatq; illud omnibus diebus uitę ſuæ &c. ut
ſic diſcat timere dominum deũ ſuum, & cuſtodire uerba, & cærimonias eius,
quæ in lege præcepta ſunt &c. Et quare hoc, niſi ut ſciat quid remuneret, & B
quas legis tranſgreſſione puniat. ¶ Ad idem ſunt auctoritates ſanctorum.
Nam beatus Cyprianus in de. 12. abuſio ait. Rex debet furta cohibere,
adulteria punire, impios de terra perdere, periuros non ſinere uiuere, fi-
lios ſuos non ſinere impie agere. Item Pelagius Papa. Hoc diuinæ & huma
næ leges ſtatuerunt, ut ab eccleſiæ unitate diuerſi, & eius pacem iniquiſſime
perturbantes: a ſecularibus etiam poteſtatibus comprimantur, nec quicquã
maius eſt, unde deo ſacrificium poſſitis offerre: quam ꝙ ſi id ordinetis, ut hi,
qui in ſuam, & aliorum perniciem debachantur, competenti debeant rigo-
re compeſci. & habetur 23. q. 5. Quali nos. Item beatus Chryſ. Sicut ſacer
dos debitor eſt, ut ueritatem, quã audiuit a deo, licite prædicet, ſic laicus de-
bitor eſt, ut ueritatem, quam audiuit a ſacerdotibus, in ſcripturis eſſe pro-
batam defendat. Quod ſi non fecerit: perdidit (alias perdit) ueritatem, &
habetur 11. q. 3. Nolite. Item Auguſt. ſuper Pſal. 81. Oſtendit propheta Auguſt.
nec illos immunes eſſe a ſcelere, qui permiſerunt Chriſtum, principibus oc-
cidere, cum præ multitudine timerentur: & poſſent illo, a facto, & ſe a conſen
ſu liberare. Qui deſinit obuiare peruerſis, cum poteſt, conſentit. ut patet
83. diſt. c. error. cum 2. c. ſequen. & diſtinctio. 86. culpam. alias incipit. fa
cientis culpam. & 23. q. 3. qui poteſt. Tenebantur ergo prohibere pontifi-
ces, & principes, ne occiderent Chriſtum, ergo ad laicum ſpectat prohibere
crimina: cum poteſt. Neq; minus tenetur laicus iudex iniuriam dei repel-
lere, quam iniuriam ſocij. Sed ut dicit Amb. lib. 1. de offi. Fortitudo, quæ Ambro.
bello tuetur patriam a barbaris, uel domi defendit infirmos, uel a latroni-
bus ſocios, plena iuſtitia eſt. Item Aug. ad Creſconium grammaticum obij- Auguſt.
cientem ei. Quiſquis Chriſtianus inimicum perſequitur, Chriſti eſt inimi-
cus. Reſpondit Aug. Verum dicis, ſi non perſequitur hoc in illo, quod Chri
ſto eſt inimicum. Neq; enim dominus in ſeruo, pater in filio, maritus in con
iuge, cum ſunt utriq; Chriſtiani, non debent perſequi uitia Chriſtianæ con
traria ueritati. An uerò ſi non perſequantur; non rei negligentiæ merito
teneantur? Vnde debet homo (ut idem dicit ad macedonium) diligere pro
ximum ſuum ſicut ſeipſum, ut quem potuerit hominẽ benificientiæ conſo-
latione, uel informatione doctrinæ: uel diſciplinæ coertione adducat ad co
lendum dominum. Nam mali ſunt prohibendi a malo: & cogendi ad bonũ,
ut idem Augu. ait ad donatum presbyterum. ¶ Idem in libro pſalmorum & Auguſt.
allegatur. 23. q. 4. c. duo iſta. Duo iſta nomina cum dicimus homo, pecca-
tor, non utiq; fruſtra dicuntur, quia peccator eſt, corripe, quia homo, miſere
re: nec omnino liberabis hominem, niſi perſecutus fueris peccatorem. Huic
officio nominis inuigilet diſciplina: ſicut cuiq; regẽti apta, & accommoda-
ta eſt: nõ ſolũ epõ regenti plebẽ ſuã: ſed et pauperi. regenti domũ ſuam: di-
uiti regenti familiã ſuã, marito regenti coniugẽ ſuã, patri regenti prolẽ ſuã,
iudici regenti prouinciã ſuã, regi regenti gentẽ ſuã. Et paulopoſt. Ita nulli

homini claudenda est misericordia, nulli peccatori relaxāda est impunitas. Et post. Non ergo suscipiamus peccatores, propter quod sunt peccatores: sed tamen eosipsos, quia homines sunt, humana consideratione tractemus. Persequamur in eis propriam iniquitatem, misereamur communem naturā. ¶ Et ex illo arguitur. Non minorem iurisdictionem habet potestas secularis in sibi subditos, quam paterfamilias in suam familiam, quam pater in filium, quam maritus in coniugem, sed omnes illi possunt, & tenentur regere suos: & cogere ad obseruantiam mandatorum dei: & honestatem uitæ ergo &c. Item magis spectat ad principem constitutum a deo, a quo est omnis legitima potestas, ulcisci iniuriam dei, quam suorum ciuium, sed omnium peccata iniuriam inferunt domino: ergo magis spectat ad deum ultio peccati, quam ultio iniuriæ subditorum, & tamen ad secundam tenetur: ergo multò magis ad primam. ¶ Idem probatur tertio ex parte personæ principantis. In qua duo considerantur .s. quia homo est: & quia in potestate est, ut dicit Augu. ad Bonifacium. Aliter domino seruit, quia homo est: ruit leges iusta est. Quia homo est seruit uiuendo fideliter: quia rex est, sealiter, quia rex præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti rigore sanciendo. Inquantum igitur homo fraterna correptione habet proximum admonere, ut præcedenti lectione monstratum est, atq; cauere, ne malis societur. Sed secundum prophetæ admonitionem a malis recedere, inde exire, & in mūdum non tangere, contactu cordis non corporis. Vnde Augu. super Iohannem tractans uerba prædicta. Quid est (inquit) tangere immundum: nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde: nisi facere, quod pertinet ad correctionem malorum? quantum pro uniuscuiusq; gradu, atq; persona salua pace fieri potest. Et paulopost. Ergo fratres mei quotquot habetis inter uos, qui adhuc amore seculi prægrauantur, auaros, periuros adulteros, inspectatores nugarū, consultores mathematicorum, augurum, aruspicum, ebriosos, luxuriosos. Quicquid inter uos malorum esse nostis quantum potestis, improbare, ut corde recedatis, & redarguite: exeatis inde: & nolite consentire ut immundum non tangatis. Et li. 2. contra Parmenianum. Quisquis quod potest, arguendo corrigit, uel quod corrigere non potest, saluo pacis uinculo excludit: uel quod saluo pacis uinculo excludere non potest, æquitate improbat: firmitate supportat: hic est pacificus, & ab illo maledicto immunis, de quo scriptura dicit. Væ his, qui dicunt nequam bonum, & quod bonum est, nequam. Ita plane sociatur quis malis: si mali aliquid committit, aut cōmittentibus fauet. Si autem neutrum facit: nullo modo sociatur. Porrò si addat tertium, ut non sit uindicando piger: sed corripiat iustus in misericordia, & arguat, & hoc cum dilectione corrigendi, non cum odio persequendi faciat, plenissimum officium castissimæ innocentiæ impleuit. Hæc congruit personæ in potestate cōstitutæ ut hoium, quia conueniūt oi homini. Sed aliquid plus requiritur ad eius personā, ut regi .i. ut regēti. Sic .n. et conuenit, ut leges iustas, & edicta pœnalia contra peccata statuat: ut transgressores corrigendo puniat. De primo dicit Aug. ad Bonifacium: ut supra allegatum est: quia rex est: leges iusta precipientes: & contraria prohibentes cōuenienti rigori sanciant. ¶ Ad idem loquitur b. Aug. Quoniam imperatores ueritatem tenuere: & pro ista contra errorem iubent, quisquis contēpserit ipse sibi iudicium acquirit. Idē Aug. ad Vincentiū. 23. q. 4. Non inuenitur. Quis enim uestrum non laudat leges imperatorum datas aduersus sacrificia paganorum? Et ad Bonifacium loquens de imperatoribus ait dist. 9. c. 1. Quando pro ueritate contra falsitatem constituunt bonas leges terrentur seuientes, & corriguntur intelligentes. Quicunq; uero legibus imperatorum,

F — Ex parte personę principantis.

August. — Esa. 5. — August. — August. — August.

torum,quæ pro dei ueritate feruntur, obtemperare non uult:grande acquitit supplicium. Idem ad Bonifacium. 23. q. 4. Si ecclesia. loquens ad hæreticos ait. Quod auté scilicet hæretici,dicunt: qui contra suas impietates leges iustas institui nolunt, non petisse a regibus terræ apostolos talia: non considerant aliud fuisse tunc tpis,& omnia suis conuenire temporibus. Quis enim tunc in Christum crediderat imperator? quis enim propietate cõtra impietatem leges ferendo sæuiret? Tunc enim adhuc illud propheticum implebatur. Quare fremuerunt gentes,& populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum, aduersus dominum,& aduersus Christum eius. Nõdum enim agebatur, quod Paulopost in eodem Ps. dr. Et nunc reges intelligite, erudimini,qui iudicatis terrã. Seruite dño in timore, & exultare ei cum tremore. Quomodo ergo reges domino seruiunt in timore:nisi quia ea,quæ contra dominum iussa fuerint; religiosa se ueritate prohibendo,atq; plectendo. Et sequitur quod supra allegatum est. Aliter enim seruit:quia homo est;aliter etiam,quia rex est. Quia homo est: seruit uiuendo fideliter. Quia rex est,seruit leges iusta præcipientes,& contraria prohibentes conuenienti rigore sanciendo. ¶ Quod etiam exemplis ostenditur. Nam reges infideles,leges pro fide laudabiliter ediderunt. Nam Nabuchodonosor legem edidit pro fidei ueritate. 23. q. 4. Qñ uult. Quia ut legitur Daniel. 3. ait. A me positum est decretũ hoc, ut omnis populus tribus,& lingua,quęcunq; locuta fuerit blasphemiam contra deum Sidrach, Misac,& Abdenago, dispereat, & domus eius uastetur. Neq; enim est alius deus,qui possit ita saluare. Rex etiã Artaxerxes. Hester ult. legem edidit dicens. Hoc edictum, quod nunc mittimus,in cunctis urbibus proponatur,ut liceat cunctis iudæis uti legibus suis. Reges etiam fideles leges pro ueritate fidei condiderunt. Quod ẽt testatur Aug. in epistola ad Vincẽtium:ubi corrigit seipsum: eo ꝙ prius in opinione erat, ꝙ nullus ad ueritatem Christi cogendus esset. Sed illam mutat allegans ad hoc di. Ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte donati,ad unitatem catholicam legum imperialium timore conuersa,quam nunc uidemus,ita animositatis uestræ perniciem detestari, ut in eo nunquam fuisse credatur. Hoc etiam ratio probat. Nam ille potest leges pro fide statuere,qui non solũ pro contemplatione hominum, sed etiam pro contemplatione dei põt ius condere:hoc autem competit laicali ptãti, ergo. Minor patet dist. 1. ius ciuile. ubi dicitur. Ius ciuile est, quod quisq; populus:uel quæcunq; ciuitas sibi proprium humana,diuinaq; cã constituit.i.ex cõtẽplatione dei,& hoĩm secũdũ glo. ibidẽ. Item omnis persona, uel cõitas iurisdictionẽ hñs coactiuam, põt legẽ statuere de his,ad quæ alias tenentur,& ad ea obseruanda potest subditos pœna rationabili obligare:sed omnis fidelis tenetur legem diuinam, & eius præcepta seruare, ergo potest ad ea seruanda,habens iurisdictionem,subditos sub certis pænalis rõnabilibus obligare. Sic habẽs iurisdictionem põt per leges suas subditos suos ad ea obligare,quæ pacem,& tranquillitatem eorum conseruant,& ea prohibere, quę pacem turbant. Sola aũt diuinæ legis transgressio tranquillitatẽ,& pacẽ turbat:ut ex prædictis patet,ergo potest has prohibere sub moderatis pœnis. Et ex illis arguitur. Qui habet condere legem, habet eã defendere, & transgressores punire:& secularis potestas põt legẽ condere de obseruandis diuinis pręceptis, ergo transgressores sibi subditos punire. ¶ Sed hic dicunt hæretici, & cæteri homines moribus perditi,quòd nemo cogendus est ad fidem: neque ad bonum. Nam nemo ad id cogendus est, ad quod inutiliter cogitur. Ad bonum autẽ quis inutiliter cogitur, cum deus aspernet coacta seruitia. Vnde Apostolus cũ corinthios ad eleemosynas hortaretur, ait. 2. Cor. 9.

Reges infideles leges pro fide laudabiliter ediderunt.

G

Vnusquisq; det, prout destinauit in corde suo, & non ex tristitia, aut necessitate. Hilarem enim datorem diligit deus. Vnde datur intelligi, ꝙ qui inuitus dat, & rem perdit, & meritum. Item ad Philemonem ait. Ne uelut ex necessitate bonum tuum esset: sed uoluntarium. Item 2. Ioh. 4. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem. Qui aũt cogitur, timore illo ducitur, qui non est in charitate. Sine charitate autem nihil dño placet & acceptatur ad premium sempiternum. His r̃ñdet be. Aug. ostendẽs ꝙ mali compellendi sunt ad bonum. Vnde Donato presby. ait 23. q. 4. Displicet (inquit) tibi ꝙ traheris ad salutem dei: cũ tamen multos nostros ad perniciem traxeris. Quid enim uolumus, nisi te comprehendi, præsentari & seruari ne pereas? Sed neq; hoc tibi fieri debuisse putas, qui neminem existimas cogendum ad bonum. Attende, quid dixerit apostolus, qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: & tamen multi ut episcopatum suscipiant, tenentur: inuiti perducuntur, includuntur, patiuntur inuiti mala, quæ nolunt: donec eis assit uoluntas sustinendi (alias suscipiendi) operis boni. Quãto magis uos ab errore pernicioso, in quo nobis inimici æstis: trahendi estis: & perducendi ad ueritatem, uel cognoscendam, uel eligendã, non solum ut honorem salubriter habeatis, sed etiã ne nequissime pereatis.

Marginal notes: 2. Ioh. 4. — August.

1 Sequitur. ¶ Dicis dominum dedisse liberum arbitrium: ideo non debere hominem cogi ad bonum. Quare ergo illi de quibus supra diximus: coguntur ab bonum? Intende ergo, & considera: ꝙ non ideo uoluntas bona misericorditer impenditur, ut mala uoluntas hominis diligatur. Nam quis nesciat: nec damnari hominem nisi merito malæ uoluntatis, nec liberari nisi bonam habuerit uoluntatem? non tamen ideo, quia diliguntur, male suę uoluntati impune, & crudeliter permittendi sunt. Sed ubi potestas datur a malo prohibendi, & ad bonum sunt cogendi. Nam si uoluntas mala semper suę permittenda est libertati: quare Israelitę recusantes, & temurmurantes, tam duris flagellis a malo prohibebantur: & ad terram promissionis compellebantur? Si uoluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti sua pessime uoluntate, qua persequebatur ecclesiam, sed prostratus est, ut cęcaretur: cæcatus est, ut mutaretur, mutatus est, ut mitteretur, missus est, ut qualia fecerat in errore, talia pro ueritate pateretur. Si uoluntas mala semper suæ permittenda est libertati: quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum uerbis corripere, sed etiam latera eius tũdere: ut ad bonam disciplinam coactus, ac domitus dirigatur? Vnde idem Salomon dicit. Tu percutis eum uirga: animam autem eius liberas a morte. Si autem mala uoluntas semper suæ permittenda est libertati: quare corripiuntur negligentes pastores: & dicitur eis. Errantem non reuocastis: perditum non inquisistis? Et uos oues Christi æstis: characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis, & peritis. Non ideo uobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus uoluntatẽ dñi monentis, ut uos ad ouile eius redire cogamus, quam consentiamus uoluntati errantium, ut perire uos permittamus. Noli ergo iã dicere, quod assidue audio te dixisse. Sic uolo errare: sic uolo perire. Melius hoc oĩno pire nõ pmittimus; quãtũ possumus mõ. Sequit̃ Quod te in puteũ, quo moreceris, misisti, utiq; libera uolũtate fecisti. quam crudeles essent serui dei, si huic male uoluntati tuæ te permitterent, & non inde de illa morte liberarent. quis eos non merito culparet, quis impios non recte iudicaret. & si tu te uolens in aquam misisti, ut morereris, illi te nolentem leuauerunt de aqua: ne moreris. Tu fecisti secundũ uoluntatem tuam, sed in perniciẽ tuã: illi cõtra uolũtatẽ tuã, sed cõtra mortẽ tuã. Si ergo salus illa corporalis sic cu

Marginal note: An mali sint ad bonũ, & ad diuinæ legis obseruãtiã cogendi.

ftodienda eſt, ut etiam in nolentibus ab eis, qui eos diligunt, ſeruetur, quantomagis illa ſpiritualis, in cuius defitione mors æterna metuitur? Et ſequitur. Repetis ſicut audio, quod in euangelio ſcriptum eſt, receſſiſſe a domino ſeptuaginta diſcipulos: & arbitrio ſuæ malæ, & impie diſceſſionis fuiſſe permiſſos: cæteriſq; duodecim, qui permanſerant, fuiſſe reſponſum. Nunquid & uos uultis abire? Et non attendis: quia tunc eccleſia nouello germine pullulabat, nondumq; completa fuit illa prophetia. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. Quod utiq; quantomagis impletur: tanto maiore utitur eccleſia poteſtate, ut non ſolum inuitet: ſed etiam cogat ad bonum. Hoc dominus ſignificare uolebat: ꝙ quamuis haberet magnam poteſtatem, prius tamen eligit commendare humilitatem. Hoc etiam in illa cōuiuij ſimilitudine ſatis euidenter oſtenditur, ubi miſit ad inuitatos, & uenire noluerunt. Et ait ſeruo. Exi cito in uias, & plateas, & uicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait domino ſeruus. Factum eſt, ut imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait dñs ſeruo. Exi in uias, & ſæpes: & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Vide nunc quemadmodū de eis, qui primo uenerant, dictum eſt: introduc eos, tunc dictum eſt compelle. Ita ſignificata ſunt eccleſiæ primordia, adhuc creſcentis, ut eſſent uiri ēt compellendi. Et iterum idem Augu. 23. q. 4. Quis nos. Quis nos (inquit) poteſt amplius amare, quam Chriſtus, qui animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis? Et cum Petrum, & alios apoſtolos uerbo ſolo uocaſſet, Paulum eccleſiæ ſuę poſtea magnum ædificatorem: ſed horrendum antea uaſtatorem non ſolum uoce compeſcuit: uerum etiam poteſtate proſtrauit: atq; infidelitatis tenebris ſeuientem; ad deſiderandum lumen cordis, ut ſurgeret prius cæcitate corporis percuſſit. Si pœna illa non eſſet, non ab ea poſtmodum ſanaretur. Et quando apertis oculis nihil uidebat, ſi eos ſaluos haberet: non ad impoſitionem manus ananię: ut eorum aperiretur intuitus tanquam ſquāmas, quibus clauſus fuerat, inde cecidiſſe ſcriptura narraret. Vbi eſt, ubi eſt, quod illi clamare conſueuerunt: liberum eſt credere uel non credere? Cui uim Chriſtus intulit: quem coegit? Ecce habent Paulum apoſtolū. Agiſcāt prius in eo cogentē Xp̄m: & poſtea docentē, prius ferientē & poſtea cōſolātē. Mirū eſt.n. quomodo ille qui pœna corporis ad euāgelium coactus intrauit, plus illis omnibus: qui ſolo uerbo uocati ſunt, in euangelio laborauit. Et quē maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foris mittit timorem. Cur ergo non cogeret eccleſia perditos filios ut redirent? Ex his & alijs multis quę breuitas omittere ſuadet, ſatis patet etiam malos ad bonum cogendos eſſe. ¶ Et per hoc ad replicas contra hoc inductas ſimul rñdetur, ꝙ ſi bonū, ad qđ mali coguntur, ſemp inuiti tolerarēt: & nūquā uolūtarij ſerui rēt, inutiliter cogerentur ad illud. & hoc quātū ad ſeipſos, licet nō inutiliter quātū ad alios hmōi pœna territos, & a malo cohibitos. Sed quia humanæ naturæ eſt, & ea, quæ in deſuetudinem ueniunt abhorrere: & conſueta uelle magna cuſtodiæ diligere: flagellis tribulationum mali ſunt cohibendi a malo: & prouocandi ad bonum, ut dum timore pœnæ malum in deſuetudinem ducitur: abhorreatur, bonum uerò ex conſuetudine dulceſcat. Vnde Auguſt. In Pſalm. 127. Cum per timorem gehennę continet ſe homo a peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit (quod durum erat) amari: & incipit timor excludi a charitate: & ſuccedat timor caſtus, quo timemus ne tardet, ne diſcedat, ne eo careamus. Ille utilis, ſed non permanet in æternum, ut iſte. Et per hoc patet ſolutio primæ, & ultimæ replicę. Ad apoſtolum Corinthijs, & Philemoni ſcribentem: ut bonum eorum non neceſſarium ſit, ſed uoluntarium. Dicendum, quòd apoſtolus loquitur de operibus

Soluuntur rationis priores.

Auguſt. Pſalm. 127.

misericordię, quæ extra casum necessitatis sunt opera supererogationis: & ad illa nemo debet cogi, cum non sint de necessitate salutis, neq; præcepti, & quantum ad illa, homo stat suo li.ar. Secus de his, quæ præcepta sunt quo
L rū transgressio inducit mortem sempiternam. ¶ Quartò probatur propositio principalis exemplis ueterum potestatum secularium tam fidelium, quam gentilium. Et quidem de gentilibus Nabuchodonosor: Assuero iam supra dictum est: q laudabiliter leges condiderunt contra blasphemos, & pro cul tu dei ueri. Quibus addi potest Cyrus rex persarum: ut habetur. 1. Esdræ, & Darius successor Cyri, qui plures leges statuerunt pro ędificatione templi Hierusalem, & cultu dei: impensas etiam dederunt, ac impedientes corripiebant, ut liber Esdræ, & Neemię clare docent. Deniq; ob quam causam Principes Romani, ac cęteri tyranni tam crudeliter seuiebant in apostolos, ac martyres, qui fuerunt uiri pacifici: nihil contra rempublicam molientes: nec temporalia cuiuscunq; diripientes: quia omnia contempserunt: nec pacem communem turbantes: nemini nocentes, omnibus benefacientes, & infirmos curantes. Nihil enim bono statui reipublicę contrarium, eis tanquā maleficis obiectum est: dumtaxat quia idolis sacrificare contempserunt: ipsaq; contemnendam populum docuerunt, ideo contra eos tyranni tanquam deorum suorum falsorum zelatores: in eorundem uindictam exarserunt. Quid putatis egissent, si uerum deum cognouissent pro eius cultu conseruando? Docuit exemplo. Constantinus de tyrannidæ, & idolatriā ad fidem, & ueri dei cognitionem conuersus. Deniq; ad fideles utriusq; test. principes rediens: quantum pro augendo dei ueri cultu: quantum contra transgressores, & idolatras egere, Dauid, Iosaphat, Ezechias, Helias propheta, Iosias: cæteriq; plurimi, qui legitima potestate freti: & leges sanctas pro obseruatione diuinorum mandatorum statuerunt, & transgressores ad eorum emendationem, & cæterorum terrorem, pœnis huiusmodi statutis afflixerunt, ut satis declarant libri regum. Paral. Immo tota ueteris testamenti historia. In nouo autem testamento, quod lex est amoris, non timoris, in quo non sicut in priori testamento: ex maiori parte seruientes timore præmebantur: sed maxime dilectione nutriebantur, licet rarius, non tamen omnino defuerunt tales uindictæ. 23. q. 4. ea uindicta. Nam & in principio nascientes ecclesiæ uerbis beati Petri apostoli ananias, & uxor eius, sicut Act. 5. legitur exanimes ceciderunt; nec resuscitati, sed sepulti sunt, ut dicit Aug. in lib. 1. de ser. domini in monte: & contra Faustum. 23. q. 4. quid crudele. Sic plane & apostolus non crudeliter, sed amicabiliter, tradidit hominem Sathanę in interitum carnis. 2. Cor. 5. ut spiritus eius saluus fit in die domini nostri Iesu Christi. Tradidit & alios; ut discerent non blasphemare, correcti. s. dæmonis uexatione. ¶ Quid dicam de religiosis, ac sanctis Christiani regni imperatoribus, regibusq;, Sancto Karolo magno, Sancto Ludouico, Iustiniano cæterisq; legum conditoribus: quanta statuerunt pro fide catholica: quanta contra hæreticos, blasphemos, ac cæteros mandatorum dei transgressores, quas suas leges non inaniter statuerunt: sed fideliter executi sunt? Quorum edicta imperialium legum codicibus inscripta sunt: & usq; in hodiernum diem, & in uniuersitatibus publicæ leguntur, & in secularibus iudicijs practicantur. Et ex his omnibus satis existimo probatam propositionis sextę partem secundam, quæ dicitur, q secularis potestas tenetur publice delinquentes in legem dei congrua coertione animaduertere. ¶ Sed in his correctio-
M nibus ministrandis duo diligenter attendenda sunt. Primum, ne modum peccati correctionis modus excedat. Secundum, ut non uindictæ appetitu: sed charitatis instinctu fiat. De primo loquitur bea. Augu. contra Petulianum.

Probatio quarta exemplis extenditur.

Act. 5. August

2. Cor. 5.

num. 23. q. 4. Qui peccat. Qui peccat (inquit) nō peccat legis auctoritate: sed contra legis auctoritatem. Quia uero interrogas, quæ sit ratio persequē di: uicissim te interrogo, cuius sit uox in psal. dicentis. Detrahentem secreto proximo suo hunc persequebar. Quære itaq; causam, & modum persecutionis, & noli tanta imperitia malorum generaliter persecutiones repræhendere. Non enim persequimur uos, nisi quemadmodum ueritas persequitur falsitatem. Sed petulianus dixit. Si apostoli persecuti sunt aliquem, aut aliquem tradidit Christus? August. respondet. Possum quidem dicere ipsum Sathanam omnibus malis hominibus esse peiorem, cui tamen tradidit apostolus hominem ad interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Item & alios, de quibus dicit, quos tradidi Sathanæ, ut discant nōn blasphemare. Et dominus flagellatos expulit de templo improbos mercatores: ubi etiam connexum est testimonium scripturæ dicentis. zelus domus tuæ comedit me. Ecce inuenimus apostolum traditorem, Christum persecutorem, quare per uiolētissimas turbas etiam ultro improbi estis ecclesijs catholicis? Vbi poteritis aduertere, ꝙ innumerabilibus exemplis res ipsa indicat. Sed dicitis uos loca uestra defendere, & resistitis fustibus, & cedibus, quibuscunq; poteritis: quare non audistis uocem domini dei dicentis? Ego autem dico uobis non resistere malo: aut si fieri potest: ꝙ aliquando recte per uim corporalem resistatur uiolentis, nec ideo præceptum uioletur, quod audiuimus a domino. Ego autem dico uobis non resistere malo. Cur non etiam hoc fieri potest per ordinatas, & legitimas potestates de sedibus, qua illicite usurpantur: uel ad iniuriam dei retinentur, ut pius expellat impium: & iustus iniustum? Neq; enim eodem modo passi sunt pseudo prophetæ ab Helia, quo ipse Helias a rege nequissimo: scilicet Achab. Aut quia flagellatus est dominus a persecutoribus, passionibus eius comparandi sunt: quos ipse de templo flagellatos eiecit. Restat igitur: ut nihil aliud requirendum esse fateamini: nisi an iuste, an ipse feceritis. Non miremini: si non desunt ministri deo, per quos flagellamini, quia persecutionem patimini nō a nobis, sed sicut scriptum est, ab ipsis factis uestris. Et infra. De persecutione uestra querela sedabitur: si cogiteris prius, & intelligatis non omnem persecutionem esse culpabilem, alioquin uerō non laudabiliter diceretur. Detrahentem secreto proximo suo hunc persequebar. Nam quotidie uidemus, & filium de patre tanquam de persecutore suo conquære, & coniugem de marito, & seruum de domino, & colonum de possessore, & reum de iudice, & militem, uel prouincialem de duce, uel rege. Cum illi plerumq; ordinatissima potestate homines sibi subditos per terrores leuium pænarum a grauioribus malis prohibeant, atq; compescant. Plerumq; autem a bona uita, & bonis factis minando, & seuiando deterreant. Sed cum a malo illic te prohibeant, correctores, & consultores sunt. Cum autem a bono, & licito, persecutores, & oppressores sunt. Sed culpantur etiam, qui prohibent a malo, si modum peccati, modus correctionis excedat. Ecce ꝙ excessus correctionis in uitio est corrigentis. Moderata igitur, & temperata debet esse correctio. ¶ De secundo. s. ꝙ non uindictę appetitu: sed charitatis affectu correctio fiat, loquitur. b. Aug. ad Vincentiū donatistā (& allegatur. 23. q. 4. c. nimium) di. Nimiū sunt inquieti: quos per ordinatas a dño potestates seculares: cohiberi atq; corrigi mihi non uidetur inutile. Nam de multorū iā correctione gaudemus. Et sequitur. Si enim quisquam inimicum periculosis febribus frenericum factum currere uideret in præcipitium: nōne tunc potius malū pro malo redderet: si sic eū ire permitteret, quam si corrigendū, curandumq; ligaret, & tamen tunc ei molestissimus & aduersissimus uideretur, quā

Petulian. 23. Psal. 100.

Non uindictæ appetitu sed charitatis affectu correctio fiat.

N

do utilissimus,& misericordissimus extitisset. Sed plane salute reparata tanto ei uberius gratias ageret,quãtò minus sibi pepercisse sensisset. Et post pauca. At quibusdam ista non prosunt. Nunquid ideo negligenda est medicina: quia nonnullorum insanabilis est pestilentia? Et sequitur. Non omnis,qui parcit,amicus est,nec omnis, qui uerberat,inimicus. Meliora sunt uulnera amici,quam blanda oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quã cum lenitate decipere. Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligit, quam esurienti panis frangitur,ut iniustitiæ seductus acquiescat. Et infra. Putas neminem debere cogi ad iustitiam:cum legas patremfamilias dixisse seruis,quoscunq; inueneritis,cogite intrare? Cum legas & ipsum primò Saulum:postea Paulum:ad ueritatem cognoscendam,& tenẽdam,magna uiolentia Christi cogentis esse compulsum. Et infra. Noueritis furem aliquando auertendis pecoribus pabulum spargere, & aliquando pastorem flagello errantia pecora reuocare. Et post pauca. Aliquando & qui persecutionem patitur, iniustus est,& qui eam facit,iustus est. Sed plane sepe & mali persecuti sunt bonos,& boni malos. Illi nocendo per iniustitiã. Isti consulendo per disciplinam. Illi inaniter: isti tẽperantur. Illi seuientes: cupiditate: isti charitate. Nam qui trucidat,non considerat,quemadmodum lanier. Qui aũt curat,considerat quemadmodum secet. Ille persequitur sanitatem,iste putredinem.Occiderunt impij prophetas,occiderunt impios & prophete. Flagellauerunt Iudæi Christũ? Iudæos flagellauit & Xps. Traditi sunt apostoli ab hominibus humanæ potestati, tradiderunt apostoli hoĩes Sathanæ. In his omnibus quid attenditur,nisi quis eorum pro ueritate:quis pro iniquitate,quis nocendi cã,quis emendandi spũ seuiat? Non ergo uindictæ appetitu,sed affectu diligentis sibi subditos corrigere debent seculares ptãtes. ¶ Et per hoc rñdendũ est ad rationes in principio huius lectionis motas. Ad primam quæ arguit,ꝙ ad papam spectat de quocunq; mortali crimine corrigere Christianum &c. Dicitur uno mõ ꝙ ad ecclesiam spectat duplex punitio,seu correctio. Vna in foro penitentiali. Alia in foro cõtentioso. Prima spectat ad iudicem ecclesiasticum respectu cuiuslibet Christiani pro quocunq; peccato. Secunda correctio non semper spectat ad iudicem ecclesiasticum: presertim in criminibus secularibus,sed in certis casibus, ut qñ criminosi ẽt temporali iurisdictioni ecclesiasticorũ sunt subiecti. Similiter dũ nõ est iudex secularis,aut dũ negligens fuerit faciendo iudiciũ, & iustitiã uel crimina puniẽdo. Aut quando iudex secularis nõ põt delinquenti pœnã inferre, ut qñ crimen est manifestum:& tamen criminosus latet, & forte in alijs casibus, quos ponunt canonistæ. Propter quam duplicem correctionẽ caute attendendũ est, de qua loquuntur auctoritates sanctorũ,& canonicis: quæ uidentur superficietenus cõtrariæ. Et cõsequẽter negeẽ consequẽtia:& pctõrũ correctio non pertineat ad iudicem secularem: alioquin supprimeretur omnis potestas puniendi quocunq; crimina secularia potestatum secularium, quod manifeste sacris canonibus aduersatur: ut in eodem allegato cap. Nouit. patet, ubi dicitur. Non putet aliquis: quòd illustris regis francorum iurisdictionem perturbare, aut minuere intendamus, & cum ipse iurisdictionem nostram nec uelit, nec debeat impendire. Et sequitur. Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium. Ad probationes consequentiæ. Alioquin si eiusdem peccati correctio &c. Dicitur: quòd eiusdem peccati correctio in diuerso foro potest ad diuersos spectare, & ad diuersis corrigi, absque perturbatione catholicæ pacis, dum pœnæ illatæ se non impediunt, nec forus forum. sicut est uidere in multis criminibus, quæ a iudice ecclesiastico puniuntur pœnam excom-

Soluũtur rõnes tenẽtes, quod correctio potestatiue criminũ nõ ptinet ad potestatẽ secularem.

munica-

municationis,& a feculari pęna mortis,ut crimē hæresis, presbytericidij, facrilegij &c. Sic etiam in diuersis casibus eiusdem criminis correctio ad diuersos spectare potest absque pacis perturbatione, & hoc eiusdem in numero, uel in specie. Sic dum pœna unius fori contemnitur, suppletur per pœnam alterius fori, quæ ab omnibus timetur. Et per hoc non contingit aliquem publice pœna sufficienti conteri.cōtra illud, non punit dominus bis in idipsum. Quia pœna totalis,& proportionalis peccato quandoque integratur ex pluribus pœnis partialibus eiusdem fori, uel plurium. Sed quando in uno foro delictum sufficienter punitum esset,cessare debet pœna alterius fori. ¶ Ad secundam,quæ arguit,quod potestas secularis non habet se intromittere de spiritualibus, quæ ad eam non pertinent, ad quod etiam multæ autoritates canonum adduci possunt. ¶ Ideo pro solutione illius, & sequentium est aduertendum, ꝙ rem aliquam ad aliquem pertinere dupliciter potest contingere. Primo modo res aliqua ad aliquem pertinet tanquam in potestate eius aliquo modo existens,ut scilicet de ea si sibi placuerit (non tamen contra dominum,& rationem rectam,uel leges iustas, seu consuetudines laudabiles) ualeat ordinare. Et illo modo spiritualia, & diuina res ēt ecclesiasticæ,ac dignitates ecclesiæ non pertinent ad potestatem secularem: nisi in aliquo casu speciali. Alio modo res aliquę pertinent ad aliquem tanquam defendendæ ab eo. Et isto modo res ecclesiarum pertinent ad laicos. Sic etiam fides spectat ad laicos,quia eam uiriliter, & potenter defendere tenentur. Et honorem dei tanquam ueri christiani tueri, & offensas eius cohibere. Et per hoc possunt laici statuere arctius suos subditos obligando, ne personas ecclesiasticas, aut res earum offendant, uel molestent iniuste, & contrarium facientes pœnis debitis coercere. Et multomagis ne deum offendant, fidem persequantur,& impugnent: sacramentis insultent, sacrilegia committant,& similia, sub certis pœnis rationabilibus prohibere. Licet huiusmodi eorum statuta non se extendant, nisi ad suos subditos laicos, non clericos, neque huiusmodi pœnis sic per eos statutis possunt personas a sua iurisdictione exemptas castigare, possunt tamen licite sibi subiectos, statutis pœnis cohibere. Et secundum hoc omnes autoritates exponendæ sunt, quæ uidentur a laicis tollere autoritatem se quouis modo intromittēdi de spiritualibus,& ecclesiasticis.s.primo modo de eis ordinandi &c. non secundo modo. Quis enim Papa non commendaret legem imperatoris statuentis Summum Pōtificem non deberi in suo regimine perturbari nullum laicum res ecclesiasticas contingere, aut ecclesias spoliare &c. Et per hoc correctio peccatorū, sine tamen impedimento ecclesiasticæ iurisdictionis, quātum ad peccatores laicos in foro contentioso, potest potestati laicali conuenire. ¶ Ad tertiam, quæ arguit de criminibus ecclesiasticis, ꝙ non pertinēt ad iudicem secularem. Dicendum, quod crimen diuersimode dicitur ecclesiasticum, & seculare. Quandoque ratione personæ committentis: quia ecclesiastica,uel secularis. Vel ratione cognitionis, quia eius cognitio tantū spectat ad clericos in sacris literis eruditos, ut crimina in sacramenta matrimonij, ac cetera commissa. Vel ratione obiecti: quia immediate in deum, sacramenta, uel res ecclesiæ admissum, ut hæresis, blasphemia, sacrilegium. Vel rōe punitionis, seu penę infligendæ. Secundū quorum diuersitatē modorum idem peccatum pōt nunc dici ecclesiasticum,nunc seculare. Et per hoc uario modo respondendū erit. Tñ quantum nunc sufficit, dr̄ ꝙ crimen ecclesiasticum primis duobus modis regulariter, & principaliter non spectat ad potestates seculares. Licet in casu etiam utroq; modo ad laicos possit spectare crimen ecclesiasticū, ut dū clerici in eorū punitione essent negli-

Naum 1. secūdum aliā trāslationē.

P

Spūalia qō pertinēt ad potestatē secularē quantum ad defensionem.

Q

gentes

gentes: aut etiam maliciose errarent in iacturam fidei: ut si manifestam hæresim fouerent. Crimen uerò ecclesiasticum tertio & quarto modis, etiam ad potestatem secularem pertinet. Possunt enim laici punire in suis subditis crimina in deum commissa, & in res ecclesiasticas. In omni etiā secta reges etiam distincti a sacerdotibus punierunt illa crimina, quæ putauerunt in deum, uel deos suos: & contra religionem suam commissa: ut supra habitum est. Sic christiani principes licitè puniunt, & occidunt occisores sacerdotum: fures rerum ecclesiasticarum: incendiarios ecclesiarum: effusores sacramenti eucharistiæ: & uasorum eius raptores, etiam non requisiti ad hoc per ecclesiæ prælatos. Ideo multò magis & puniunt crimina in deum commissa, q̄ in sacerdotes, ut res ecclesiasticas, teste B. Aug 23. q. 5. Si ꝑpterea. Si propterea (inquit) persecutor non fuit Nabuchodonosor rex: quia scelus in sanctum Danielem commissum uindicauit iustissimè: quomodo uindicandum

Auguſt. est a regibus, ꝙ Christi sacramenta exufflantur? Si prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic uindicari meruerunt. Non ergo uniuersaliter causæ ecclesiasticæ, utputa causa fidei, & dei ad seculares potestates non pertinent. Sicut & defensio fidei non ad solos clericos pertinēt: sed ad omnes fideles. Non enim clericorum est tantum deus, immo etiam deus est & laicorum, sicut fides æqua est laicorum, & clericorum. alioquin laici nec fidem defendere tenerentur, nec fidem prosequentes opprimere. ¶ Item si iudex secularis sibi subditos pro crimine hæresis (quod ecclesiasticum est, quia immediatè in deum, & fidem catholicam) punire non posset, nec in causa illa eos iudicare, quomodo pater filium pro crimine hęresis coercere posset. Neque etiam iudex laicus clericum ab ecclesia pro hęresi condemnatum, & suo foro traditum, iudicare posset. ¶ Neq; ut quidam dicere uolunt. Iudex secularis in tali casu est merus executor suæ iudicis ecclesiastici. Quia sic non posset ei infligere nisi pœnam ab ecclesiastico iudice taxatam. Quod falsum est: quia punit eum secundum leges suas infligendo pœnam mortis per seculares leges taxatam. Sicut ergo facit in clerico suæ curiæ tradito, non minus facere potest de laico hęretico sibi a iudice ecclesiastico non tradito. Quia laicus non minus est semper de foro suo, quam clericus, priuilegiis clericalibus exutus, & per hoc suo foro relictus. Et contra hanc solutionem nō militat Canon Nicolai Papæ allegatus, neque beati Cypriani: quia imperator corrigendo crimina quiq; in suis subditis, limites suæ administrationis non exit: nec rebus diuinis, aut ecclesiasticis ordinandis, uel disponendis, sed defendendis, & iniuriis uindicandis se implicat. sicut nec pater filium, aut maritus coniugem pro talibus emendando in leges ecclesiasticas impingunt.

R ¶ Ad quartam per idem dicitur, ꝙ ad distinctas potestates spectant causæ distinctæ, non quantum ad omnia, sed quantum ad aliqua. Nam eadem causa spectat ad diuersas potestates, ut supra patuit de causa hęresis, qui pertinet ad iudicium ecclesiasticum, quantum ad cognitionem, qua aliquis iudicatur hæreticus secundum communem consuetudinem, & tamen quantum ad punitionem exterminantem non spectat ad potestatē ecclesiasticā, sed dūtaxat seculatē. ¶ Præterea distinctæ potestates pñt de eadē causa iudicare. Sicut potestas ecclesiastica iudicat causas seculares propter negligentiam iudicum secularium. Sic etiam potestas secularis facere posset in causa ecclesiastica: dum negligentia clericorum in graue præiudicium fidei uergeret. ¶ Ad quintam: uerum est, quando per se quis iudicat: & per alios ueritatem discernere sufficientes. Alioquin necesse foret Papam esse peritissimum theologum, & canonistam, immo & legistam, cum ad ipsum omnes causę in casu sunt referendæ. Similiter & episcopos: cuius oppositum frequenter uidemus. ¶ Item

possunt laici etiam esse utriusq; iuris periti sicut clerici. Possunt denique uti iurisperitorum consilio, sicut in secularibus iudicijs frequenter contingit, dum monetarij ac ceteri artifices contendunt de aliquo suas artes contingente, quarum peritiam iudex ipse non habet, & peritorum in illis artibus consilio, & dictamini acquiescere cogit. ¶ Quod additur: ꝙ commissum est sacerdotibus discernere inter lepram, & non lepram, uerum est generaliter, & maxime in dubijs: quando scilicet dubitari potest de aliquo, an sit peccatum, uel ne. Dum uerò manifestum est actum aliquem esse peccatum, non solum sacerdotibus: sed omni quandoque populo, commissa est punitio, etiam respectu eius, qui dormit in sinu suo. ut habetur Deute. 13. Vnde etsi cognitio inter lepram, & non lepram generaliter commissa sit solis sacerdotibus: non tamẽ punitio peccatorum iam cognitorum solis clericis commissa est. Patet de hæretico per clericos conuicto. ¶ Per hoc etiam ad sextum dicitur, ꝙ contingit diuersos iudices in eadem, uel simili causa uti diuersis legibus: & unum iudicem obligari ad iudicandum secũdum aliquas leges: secundum quas non tenetur alius iudex iudicare, ut patet de uno iudice in Gallia: & de alio in Germania. Sic & iudices ecclesiastici iudicant legibus suis: & non iperialibus: & seculares iudicant secundum leges imperiales, & non ecclesiasticas, & hoc quando leges sibi non sunt contrariæ, nec una est alterius impeditiua: sed simul se compatiuntur. Et sicut crimina possunt puniri secundum leges canonicas simul & ciuiles: sicut hæreticus præcellitur excommunicatione per canones, & simul ultimo supplicio per leges, quę pęne simul stãt: sic incendiarius ecclesiarum, sic presbytericida, & de multis alijs ita potest iudicari secundum diuersas leges. ¶ Ad ultimum iam responsum est. Nam esto, ꝙ imperatores christiani non haberent aliam potestatem, quam imperatores gentiles, quibus successerũt, quod tamen uerum non est: quoniam ad aliquid tenetur ut imperator christianus, ad quod non tenebatur, ut imperator successor gentilis. Tenetur enim nunc regere imperium secundum legem Christi, ad quod non tenebatur Iulius Cęsar ante Christi aduentum. Sed posito, ꝙ isti non haberent aliã potestatem, quam illi, patuit, ꝙ illi magno zelo uindicauerunt deorum suorum iniurias, licet in hoc peccauerunt, ꝙ falsos deos pro uero deo coluerunt. Spectabat autẽ ad eos nõ inquantum imperatores pagani, sed inquantum imperatores humani colere deum: & derelinquere idola, quia homines. Omnis enim homo ait Grego. in moral. §. 2. eo ipso, ꝙ homo suum intelligere debet autorem, cui tantò magis seruiat, quanto se de seipso nihil esse cognoscit. Ad hoc data est lex, addita sunt præcepta, non solum fidelium siue sub lege uiuentium, sed etiam eorũ, qui sub lege non fuerunt. i. gentilium legem scriptam non habentium. Qđ uerò imperatores, & reges, spectabat ad eos catholicos defendere, & idolatras, ac blasphemos punire. Licet errauerint, & de facto cõtrarium fecerint. Et ideo ad imperatores, reges & principes, qui eos successerunt in principatu, spectat in sibi subditis dei ueri iniurias uindicare, & ita peccata punire. ¶ Sed adhuc pro pleniori itellectu solutionis primæ rationis replicatur. Nã in tota scriptura non inuenitur aliquid ordinatum de potestate coercendi delinquentes nisi Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum &c. Vbi additur, ꝙ si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Ergo apud ecclesiam est potestas coercendi, uel eius prælatum, & ita non apud laicos. Et huic inniti uidetur constitutio Innocen. de iudicijs. nouit. Vbi allegat istum textum euangelij. Si peccauerit in te frater tuus &c. Et subdit. Non enim intendimus iudicare de feudo, sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione

[Margin: Deut. 13.] [Margin: S] [Margin: Grego.] [Margin: T] [Margin: Matth. 18.]

censura, quam in quelibet exercere possumus, & debemus. Et sequitur. Nullus, qui sit sanæ mentis, ignorat, quin ad officiũ nostrum spectet de quocunque mortali peccato, quemlibet corrigere christianum, & si correctionem contempserit, per districtionem ecclesiasticam coercere. Cum ergo omnis punitio fiat pro mortali crimine, ut plurimum ergo punitio criminum ad solos pertinet ecclesiasticos, non ad iudices seculares. Item Apostolus. 1. Cor. 6. repræhendit Corinthios, pro eo q litigabant apud iudices seculares, & deserebant iudicium ecclesiæ, quæ debuit iudicare inter fratrem, & fratrem, etiam de secularibus dicens. Nescitis, quoniã angelos iudicabimus. Quantò magis secularia &c. Ergo de secularibus spectat ad ecclesiam iudicare, & per consequens per iudicem ecclesiasticum sunt criminosi etiam pro criminibus secularibus puniend. ¶ Ad istas replicas dicitur. Ad primam uno modo, q per illa uerba saluatoris non tribuitur aliqua potestas iudicibus ecclesiasticis, plus quam secularibus. Nam ibi non accipitur ecclesia pro ecclesiasticis uiris, qui clerici appellantur tantum, sed pro congregatione fidelium uniuersali uel particulari, quæ clericos, & laicos compræhendit. ¶ Dicitur enim: q in tota scriptura diuina utriusque testamenti non accipitur nomen ecclesia specialiter pro clericis, licet sic sæpe in canonibus accipiatur. Voluit ergo saluator, q peccatum delinquentis post secretam correptionem, & testium adhibitionem, ultimò diceretur alicui congregationi fidelium clericorum uel laicorum, uel simul utrorumque, ut sic obiurgatio plurimorum eum corrigat, ut qui non potuit pudore saluari, saluaretur opprobrijs, & ut rubore sequestrationis emendetur: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, ut dicit glo. interl. simul & marginal. ¶ Quod si dicis ecclesiæ, a plerisque exponitur. i. prælato ecclesiæ. Dico: q expositio ista non est contraria dictis, quia prælatus ecclesiæ quilibet est, qui perficitur ad regendum fideles, idem siquidem est prælatus, & præsidens. Vnde mos nónullarum regionum habet officiales, & potestates laicales nominare præpositos, uel præsidentes: & ideo hæc replica magis est ad oppositum. ¶ Ad Innocentium dicitur, ut supra in solutione primæ rationis dictum est, q ad ecclesiam spectat duplex punitio, seu correctio. Vna est in foro pœnitentiali. Alia in foro contentioso. Prima pertinet ad iudicem ecclesiasticum respectu cuiuscunq; christiani pro quocunq; peccato, & de illa loquitur illa decretalis. Nouit. & multæ aliæ in eãdem sententiam sonantes. Secunda punitio, seu correctio non spectat uniuersaliter, & quantum ad omnem pœnam infligendam, ad iudicem ecclesiasticum. Sic enim tolleretur omnis potestas corrigendi crimina a seculari potestate: quod est manifeste contra scripturam sacram apostoli Roma. 13. & alias supra allegatas. etiam contra canonicas sanctiones. Nam 23. q. 5 incestuosi. dicitur. Incestuosi, parricidæ, homicidæ multi apud nos reperiuntur sed aliqui ex illis nolunt sacerdotum admonitionibus autem accommodare, uolẽtes in pristinis perdurare criminibus, quos oportet per secularis potentiæ disciplinam a tam praua consuetudine coerceri, qui per salutifera sacerdotum monita noluerunt reuerti. Et B. Aug. super epistolam ad Ro. e. q. sunt q̃dam. Sunt inquit, quædã enormia flagitia, quæ potius p mundi iudices, quam per antistites, & rectores ecclesiarum uindicantur. Sicut est, cũ quis interficit Pontificem Apostolicum, Episcopum, Presbyterum, siue diaconum. Huiusmodi reos, reges, & principes mundi damnant, ergo non sine causa gladium portant, quia talia scelera dijudicant. Sunt enim maximè constituti propter homicidas raptores, ut etiam illos damnent: & alios suo timore compescant. ¶ Ex quibus uidetur sequi, q illa crimina non sunt per iudicem ecclesiasticum punienda. Neque enim licet fidelibus præiudicare

1. Cor. 6.

V

Ecclesię multiplex acceptio.

X

Rom. 13.

August.

imperatori

imperatori,& laicæ potestati,fidelibus, plusquam fidelibus, nec debent magis istis, quam illis præiudicare, usurpando potestatem puniendi reos, qui sunt puniendi per eos,quam in negando eis censum. Cum dixerit dominus Matth.22.Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari. Nec uoluit, q aliquis fidelis usurparet sibi aliquam dignitatem temporalem in præiudicium imperatoris infidelis. In cuius signum noluit fieri rex.Iohan.6. Ideo multo minus præiudicandum est potestati seculari fidelium. Sic nec Innocentius uoluit iurisdictionem secularis potestatis minuere,uel turbare,ut in princi.eo.c.dicit. Licet sibi conueniat de quolibet mortali iudicare in foro penitentiali, non in foro contentioso de seculari,nisi in casu,quo.s.peccans esset de iurisdictione temporali ecclesiæ,aut quo potestas secularis esset negligēs in corrigendo,aut dum peccatum quidem notum est: persona uero ignota, quomodo quandoq; excommunicatur quisquis commisit hoc furtum, licet fur ignoretur. Et in alijs casibus ad hoc reducibilibus,ut supra dictum est. ¶ Ad autoritatem beati Pauli.1.ad Cor.6. dicitur:quòd Apostolus prohibet fideles causas contra alios fideles agere coram infidelibus iudicibus, nō coram secularibus fidelibus. Neque tamen intendit prohibere Corinthios in omni casu apud infideles iudicari,neq; q soli fideles debent secularia iudicare. Sic enim tam uerbis,quam factis esset sibimetipsi contrarius. Sed illos solummodo reprehendit, qui indiscretè, maliciosè & cum scandalo apud infideles,& iniquos iudicari uolebant. Nec facit ad propositum; quia non reprehendit iudicium secularium,sed infidelium. Vnde dicit. Secularia iudicia si habueritis,contemptibiles,qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Contemptibiles illos non æstimo clericos fuisse,qui altiorem laicis gradum in ecclesia sortiuntur. Hanc materiam latè & profundè prosequitur uenerabilis Guil.Ocham in suo dial. libr. 6.partis primæ. & part.3. tract.2.lib.2. Et tantum de illa materia.

Matth.22.

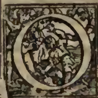
Ioh.6.

Y

1.ad Cor.6.

DE EXTERIORIBVS SIGNIS dilectionis.

LECTIO LXXVI.

A

OSTENSO, quomodo iniuriantibus nobis dimittenda sint debita,ut nostra quoque nobis a deo dimittantur; restant aliqua dubia breuiter dissoluenda. ¶ Primum utrum offensus teneatur offendenti exteriores dilectionis effectus,& signa exhibere? Et uidetur, q sic. Nam offensus tenetur offendentem diligere, ut supra dictum est. Sed dilectio uera non est sine opere, secūdum illud beati Grego.in homel.3.Amor dei ociosus esse non potest,magna ei operatur,si est,aut si operari desinit,amor non est. Vnde probatio dilectionis,exhibitio est operis.¶ Item nullus debet habere simulatam dilectionem.secundum illud August. Simulata æquitas duplex est iniquitas. Sed dilectio sine opere uera non est,sed simulata. Vnde 1.Ioh.3. Non diligamus uerbo neque lingua,sed opere & ueritate.Hinc Matth.5.dicitur. Diligite inimicos uestros,& benefacite his, qui oderunt uos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus uos,ut sitis filij patris uestri,qui solem suum

An offensus teneatur dilectionis.

August.

1.Iohan.3.

Matth.5.

Signa exterius demonstrare.

oriri

oriri facit super bonos,& malos,& pluit super iustos, & iniustos. Vbi Christus affectioni addidit opus,& cum hoc exemplum cœlestis patris:quod imitari oportet. Et Exod. 23. Si occurreris boui inimici tui,aut asino erranti, reduc ad eum. Si uideris asinum odientis te iacentem sub onere,non pertransibis,sed subleuabis cum eo. Ecce non tantum præcepit dominus dilectionem,sed etiam opus exterius. Item abnegare huiusmodi signa familiaritatis,& sua beneficia,quædam uindicta est. Homo autem tenetur non uindicare ut dictum est.Et Rom.12.ca.Non uosmetipsos defendentes charissimi,sed date locum iræ.Et Leui.19. Non quæras ultionem:nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. ¶ Sed in oppositum est, quod dicit Aug.& allegat magister in 3.dist.30.Magnum est erga eum,qui tibi nihil mali fecit,esse beniuolum,& beneficum.Illud multò grandius, & magnificentissimæ bonitatis est,ut tuum inimicum diligas,& ei,qui tibi malum uult,& si potest, facit: tu semper bonum uelis,faciasque,cum possis. Et sequitur. Tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est,quantā credimus exaudiri,cum dicitur in oratione.Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.Proculdubio uerba huius sponsionis impletur, si homo,qui nondum ita profi: it, ut etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine,qui peccauit in eum, ut ei dimittat, dimittat ei ex corde,qui etiam sibi roganti uult dimitti,cum orat,& dicit. Dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vbi uidetur uelle August. quod non tenetur quis dimittere inimico non petenti. Si autem remissionem inimicus petierit,iam non est inimicus,sed amicus, ut ibidem subdit August.Item glo.Matth.5.dicit.Benefacere inimicis,& orare pro eis est cumulus perfectionis.Ad illa autem,quæ perfectionis sunt,non omnes tenentur. ¶ Ad dubium dicendum post Scotum in 3.dist.30.Quia dilectionis inimici præceptum est affirmatiuum:& ideo magis obligat,ne contrarium eius fiat, quam quod actus positiuus circa inimicum eliciatur. Nam quo ad primum habet uim præcepti negatiui, ideo obligat pro semper. Sed quoad secundum obligat pro tempore, & loco &c. Vnde quoad primum obligat semper,& pro semper,ne inimicus odiatur, & ne quis nolit inimico suo æternam salutem,& bona spiritualia ad hanc ordinantia. Non enim stat cum dilectione charitatiua nolle deū diligi ab alio,cuius amicitia nescitur ei displicere,& hæc condiligi,siue in ratione boni honesti.s.propter deum,siue in ratione boni commodi diligentis,quod nolle esset nolle inimico salutem. Et pari ratione non stat cum dilectione dei nolle inimico illa bona, per quæ inducitur, ac promouetur ad diligendum Deum, & per hoc ad consequendum salutem. Cetera bona indifferentia possum quandoq; nolle inimico, quanto ea sunt impeditiua ad bona spiritualia, aut boni communis præponendi bono spirituali, quomodo etiam qu libet sibi ipsi potest illa nolle,& de hoc latius supra lect.73.Sed quantum ad actum positiuum dicitur, quòd extra casum necessitatis non tenetur elicere actum dilectionis etiam interioris circa inimicum, quia nec tenetur cogitare de inimico. In casu uerò necessitatis: puta quo sine eo habere non posset necessaria sibi ad attingendum ad dilectionem dei: puta si est ignarus, & sine eius doctrina non posset conuerti ad deum,& ueritatis cognitionem, aut si est malus,& sine eius correctione non posset conuerti ad bonum,& similibus, tunc enim tenetur aliquis non solum uelle bonum finale inimico sicut cuilibet proximo, sed etiā bona necessaria ei ad consequendum salutem,& non solum uelle uoluntate interiore, sed etiam prosequendi uoluntate efficaci, & exteriori operatione,si adest facultas. Et idem de bonis exterioribus,sine quibus nō potest

Exod. 23.

Rom. 12.
Leui. 19.
August.

August.

B

consequi uitam æternam. Vnde in extrema necessitate constituto tenetur ministrare alimenta, & a periculo mortis eruere si potest, dum illa fuerint necessaria ad salutem. unde Prouer. 25. & ad Roma. 12. Si esurierit inimicus tuus: ciba illum, si sitit, potum da illi. intelligendū ē in necessitate. Extra autem casum necessitatis, non tenetur ad beneficia inimico exhibenda, sicut nec amico. ¶ Ex illis sequuntur aliqua correlaria, quibus particularius patet solutio dubij moti. Primum. A communibus orationibus, quæ fiunt pro ecclesia, inimicus excludi non debet. Patet, nam qui sic excluderet, nollet ei bona salutaria, quod est contra negatiuum in hoc præcepto inclusum. In illa enim oratione tenetur eam uelle ualere cuilibet, & bono, & malo ad bonum spirituale. Sicut esset malus stomacus, qui nollet sustentationem ualere sustentationi manus. Ita non est bonum membrum in ecclesia, quod nollet bonum actum pro se, & pro tota ecclesia dei, & ita omnibus membris ecclesiæ ualere pro quanto deus illud acceptat pro quāto potest sibi, & alijs ualere. ¶ Secundum correlarium. Effectus, & signa exteriora dilectionis, quæ in communi omnibus exhibentur, inimico negari non debent. Hoc probat B. Thom. secunda secundæ quæst. 29. articu. 9. Quia effectus & signa charitatis, quę ex interiori dilectione procedunt proportionati debent interiori dilectioni: Dilectio autem interior ad inimicum in communi de necessitate præcepti absolute. In speciali autem non absolute, sed secundū præparationem animi, & hoc secundum moderationem supradictam. Sunt autem quædam signa, & beneficia dilectionis, quæ exhibentur proximis in communi, ut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati, & talia beneficia, uel signa dilectionis inimicis exhibere est de necessitate salutis, & præcepti. Hoc enim non exhibere inimicis, pertineret ad liuorem uindictæ. Hæc Thom. Ex illo uidetur sequi, quod communis salutatio, quæ omnibus fidelibus occurrentibus optatur, inimicis occurrentibus non est subtrahenda, nisi inimicus ex his deteriorari timeretur. Et hoc forte ęstimo de necessitate salutis, si uerisimiliter præsumeret quis per hoc inimicum suum domino lucrari, aut scandalum pusillorum ex subtractione signorum charitatis remouere. Quod ex supradictis de fraterna correptione ostendi potest. ¶ Tertium correlarium. Spiritualia familiaritatis signa, & beneficij effectus non tenetur quis impendere inimico, nisi secundum præparationem animi, ut exhibeantur in casu necessitatis. Nam illa extra casum necessitatis exhiberi, pertinet ad perfectionem charitatis tanquam opus supererogationis. Patet: quia illi effectus procedunt ex mera liberalitate, & non ex præcepti necessitate, etiam quoad amicos, ergo multò minus quoad inimicos. Illa sunt de intētione Alex. de Ales par. 3. q. 67. & Bona. in 3. di. uigesima. Per hoc ad rationes ante oppositum dicitur, ꝙ omnes loquuntur in casu necessitatis. Nam dilectio operatur, ubi est, nec est ociosa, neque ficta, qua præparatur animus ad opus exterius non semper exhibendum: sed dum oportet, hoc est in articulo necessitatis. Vel loquuntur quantum ad communia beneficia charitatis, ad quod facit exemplum patris cœlestis, qui facit solem suum oriri super bonos, & malos &c. Multa tamen spiritualia, & gratuita dona infundit bonis, quæ non infundit malis. Sic subtractio communium beneficiorum pertinere posset ad uindictam, non autem beneficiorum particularium, quæ nonnunquam amicis subtrahuntur. ¶ Ad rationes post oppositum. Ad illud beatus Augusti. dicitur: ꝙ loquitur de dilectione affectiua, & effectiua, nedum in tempore necessitatis, sed etiā quotiens opportunitas occurrit. Vnde ait. Ei, qui tibi mali uult, & si potest facit tamen semper bonum uelis, faciasq; cum possis. Et hoc non est otium in charitate

[Margin notes: Prouer. 25. — C — B. Thom. — Thom. — Alexand. — S. Bonauen. — D — B. August. — Dilectio affectiua, & effectiua.]

nitate existentium, sed tantum præfectorum. Similiter ad glo. dicitur, quòd benefacere inimicis extra casum necessitatis, & in beneficijs particularibus, pertinet ad cumulum perfectionis, non autem in casu necessitatis, sed in beneficijs communibus. Vel dicitur, quod est perfectio necessitatis, siue necessaria ad salutem, quæ consistit in obseruantia præceptorum. (Et est perfectio supererogationis, quæ consistit in obseruatione consiliorum cum præceptis.) Ad cumulum primæ perfectionis pertinet beneficientiæ effectus in necessarijs salutem, & etiam in communibus: In particularibus autem benefacere pertinet ad cumulum perfectionis secundo modo dictæ. ¶ Secundum dubium est. Vtrum offendens alterũ tenetur petere ueniam ab offenso: ut sibi ignoscat, & in sui amicitiã resumat? Et uidetur, quod sic per illud saluatoris. (Matth. 5.) Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, scilicet quia eum læsisti, relinque ibi munus tuum ante altare: & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Ex quibus clarè sequi uidetur: quod necessariò præcedat fratris reconciliatio, ut opus bonum deo oblatum, placeat deo. (Vtrum offendens teneatur petere ueniam ab offenso.) Quilibet autem tenetur offerre deo munus bonæ uoluntatis: secundum illud Prouerb. 23. (Prouerb. 23.) Fili præbe mihi cor tuum. Cor ponitur pro uoluntate: ergo tenetur reconciliari fratri, quem læsit iniustè. ¶ In oppositum illud esset periculosum, & uergere posset in periculum uitæ eius, qui ueniam peteret atque famæ. Vt si quis furto aliquid subtraxisset, si ueniam pro furto commisso peteret, posset offensus eum accusare, & ad interitum eius agere, & eum publicè diffamare. Quilibet autem tenetur uitam suam sustentare, & famam suam, dum per hoc alius in fama nõ iniustè læditur, celare, ac conseruare. D ¶ Ad hoc dubium uidetur sub distinctione respondendum, quia aut offensa est offenso nota simul cum offendente, aut offendens est incognitus. Si secundum, sic non tenetur offendens uocaliter, & apertè ueniam petere, ac reconciliari offenso, sicut non est apertè offensus: apertè dico quantum ad personam offendentem, quæ sibi incognita est, licet offensio sit nota. Sufficit enim tunc offendenti ad salutem, quòd doleat corde, quod proximum iniustè, & contra deum offendit, illud quoque tempore opportuno uelit confiteri, & omne damnum illatum proximo qualecunque fuerit in anima, corpore, fama, aut rebus fortunæ quamtocius facultas aderit, refundere modis possibilibus, & congruis. Frustra enim offendens se publicaret offenso in periculum utriusque. Offensi, quia per hoc ad indignationem, & iram, aut inuidiam accendi posset. Et sui offendentis, famæ scilicet & uitæ, ut argutum est post oppositum. Et huic concordat glo. super textu allegato. Si ergo offers. Secundum literam inquit, hoc absurdum est. Est ergo in interiore templo altare. i. fides, cui quodlibet munus. i. psalmus, hymnus, oratio, & huiusmodi nisi sit innixum, non est deo placitum. Et ibi. i. eum in corde, quod est templum interius, tale munus oblaturus es, si in mentem uenerit, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, quem tu læsisti. Si enim ipse te læsit, non ipse, sed tu habes aduersus eum, nec tunc oportet te ueniam petere, sed dare, sicut uis tibi dimitti. Sequitur. Vade non pedibus, sed animo humiliato, te prosternas in conspectu illius, cui oblaturus est. Et præmisit. Nõ enim munus repellit scilicet deus, sed charitatem proximi quærit, sine qua nemo ad charitatem dei peruenit. Prius charitatem proximo exoluat, qui munus suum deo placere optat. Ecce quomodo tota reconciliatio ista fieri potest intus in corde offendentis coram deo. Si uerò offendens notus est offenso, aut est præsens offenso, aut non. Si non est præsens, nec eius præsentia commodè haberi potest, sufficit reconciliatio interior, quæ dicta est. Si uerò præsens fuerit, debet etiam uocaliter ueniam ab eo petendo sibi recon-

ciliari.

ciliari. Et hoc uult etiam glo. allagata, quæ præmissis addidit, uel petendo ueniam si præsens est. Idem uult Hugo cardinalis, & Nicolaus de Lyra super eodem textu dicens. Hoc scilicet uade prius reconciliari &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo pedibus corporis, & hoc debet fieri, si commode possit haberi fratris offensi præsentia. Si autem non possit, sufficit ire ad eum pedibus mentis, quod fit, quando habet propositum satisfaciendi loco, & tempore competenti. Et hoc modo utitur Ecclesia Romana, quæ reum confitentem absoluit, & sibi satisfactionem læsio fiendam imponit. Hæc Lyra. Et per hoc patet solutio rationum ante, & post oppositarum inductarum. ¶ Tertium dubium. Vtrum, qui oderunt, seu rancorem in mente seruat contra proximum dicendo orationem dominicam, dicere debeat hanc quintam particulam. Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. ¶ Respondetur, quod talis frustra petit quoad se peccati sui remissionem, qui non dimittit alijs, ut patet ex uerbis Christi supra allegatis, immo nociua sibi uidetur hæc petitio, si pro se illam porrigat patri cœlesti, pro quanto mendacio inniti uidetur dicens se dimittere suis debitoribus, cum tamen contra eos odium seruat, & rancorem. Pro quo satisfaciunt autoritates supra positæ lectio. septuagesimatertia. Nec tamen propter hoc ab oratione debet abstinere secundum sanctum Bonauen. quia ex hoc amplius peccatum suum aggrauaret arcendo se ab illis saluberrimis petitionibus, quas ipsemet dominus docuit, & nos orare monuit. Vnde orare eam debet in persona ecclesiæ. Et sic eam orando in persona ecclesiæ, non mentit, quia illa, ut pia mater suis persecutoribus, & debitoribus libenter ignoscit, immo ut deus ignoscat: fideliter orat dicens. Oramus pro persequentibus, & calumniantibus nos. Sed nec orando dominicam orationem, hanc particulam. Sicut & nos dimittimus debitoribus nost. ist omittere debet. Grauius enim peccaret, si orationem a Christo institutam, & nobis traditam restringeret: syncoparet, aut quomodolibet mutaret. Vnde contra tales beatus Iohan. Chrysost. super Matth. ait. Multi nolentes dare ueniam in se peccantibus, refugiunt illam orationem dicere. Et subdit. Stulti sunt, quia qui non sic orat, ut Christus docuit, non est Christi discipulus. Nec etiam pater cœlestis libenter audit orationem, quam filius non dictauit. Cognoscit enim pater filij sui sensum, & uerba, nec suscipit, quæ humana usurpatio cogitauit, sed quæ Christi sapientia exposuit. Et Abbas Isaac coll. 9. de eodem loquens ait. Ideo si clementer uolumus iudicare, nos quoque erga illos, qui in nos deliquerunt, oportet esse clementes. Tantum enim remittetur nobis, quantum nos remiserimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerunt, quod formidantes nonnulli, cum in ecclesia hæc oratio ab uniuersa plebe côcinnitur, hunc locum taciti prętermittuntur: ne. s. semetipsos obligare potius, quam excusare sua professione iudicentur. Non intelligentes, quod frustra cauillationes has iudici omnium prætendere moliantur, qui quemadmodum iudicaturus sit, supplicibus suis uoluit demonstrare. Dum enim erga nos non uult immitis, atq; inexorabilis inueniri, formam sui iudicij designauit, ut quemadmodum nos ab illo iudicari cupimus, ita nostros fratres, siquid in nos deliquerint iudicemus: quia iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecit misericordiam. Hæc ibi. Necessarium itaque est unicuique, ut non retineat fraternum odium, quatenus hæc dominica oratio ad se sortiatur effectum, alioquin deo mentitur dicit. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quia si induratus odium seruare statuit, & in eo pertinaciter persistere, orationē dn̄icam non mutet, nec in persona sua, sed ecclesię eā dicat. Sic. n. licet sibi inutiliter oret

Dubium tertium an qui odiunt dicere debeāt, dimitte nobis & cætera. G

Iohan.

petendo peccati sui remissionem, quo ipse carere non uult, sed in eo permanere, tamen uitat peccatum mendacij dicendo. Sicut & nos dim. debit. nostris. Quia licet ipse non dimittat: ecclesia tamen, in cuius persona loquitur, debitoribus suis libenter ignoscit, ut dictum est.

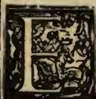
H ¶ Ex his omnibus dicens hanc orationem ex animo ita mentis affectum formet. Pater noster clementissime, qui es in coelis dominantissima maiestate, & in terris omnibus in tua ditione positis, qui clauem habes Dauid, claudis, & nemo aperit: aperis, & nemo claudit. Solus quippe peccata dimittis, dimitte nobis miseris debita nostra, omnia, & singula, quibus uenialiter, criminaliterq; quotidie super arenam maris propria, & temeraria uoluntate maiestatem tuam offendimus. Dimitte inquam, & quantum ad reatum culpae, quo iram tuam prouocauimus, & quoad reatum poenae, quem te prouocando incidimus, nec soluere possumus, neq; satisfacere. Auferat ergo, atque deleat reatum omnem magna, ac sufficientissima unigeniti tui satisfactio, sacrificium scilicet uespertinum in cruce pro omnium peccatis oblatum. Sic quoque inflexibilem iustitiae tuae rigorem nimia tua charitas (qua sic mundum dilexisti, ut filium tuum unigenitum dares, in quo quoque ut nobis parceres, non pepercisti: sed pro nobis in mortem tradidisti) temperet, ut omni debito compensato nos perditos, nostris poenitentiae operibus ex aequo respondere non potentes: plenè tibi reconciliet, & gratiam restituat augmentatam. Et quia tu pater: princeps pacis, domesticos tuos pacificos concordes, & unanimes in domo tua, quae est ecclesia, esse praecipis, ut qui filij dei esse ceperint, in dei pace permaneant, & quibus spiritus unus est, unus sit & animus & sensus, unde orandi hanc regulam nobis tradidisti, qua custodita, oratio nostra repudium non pateretur. Quatenus sicut nobis debita nostra a te dimitti uolumus: & ita & nos nostris debitoribus dimittamus. Oramus te pater noster largissimè: da ueram cordibus nostris cum omnibus pacem, & dilectionem: ut per te, & propter te, nedum omnibus iniurias nobis irrogantibus, iniurias ipsas dimittamus, uindictam nullam appetendo. Sed eos non minus diligamus, cuncta ad salutem eis pro futura, pro nostra facultate impendendo, beneficijs trahendo: precibus iuuando, instruendo exemplis, monitionibus corripiendo fraternis, debita coertione resistendo ausibus eorum malignis, quatenus idipsum nobis a te misericorditer impendatur, quo dimissis anteactis male peccatis, a futuris praeseruari mereamur criminibus, & delictis.

Meditatio circa claus. & dimitte nobis debita nostra.

Dimitte quaesumus, o pater misericordiarum, quae commisimus quatenus spiritussancti eruditione perdocti: rubiginem inuidiae charitatis igne consumantes: peccata nostra humiliter agnoscendo, & aliena fideliter ignoscendo, sic utraq; lugeamus temporaliter: ut aeterna consolatione pariter gaudeamus. Amē.

DE ABLATIONE MEdiocris mali.

LECTIO LXXVII.

Expositio verborũ. Et ne nos inducas.

ET ne nos inducas in tentationem. Postquam oratum est pro ablatione maximi mali: quod est culpæ reatus, in hac petitione sexta, petitur ablatio mediocris mali in maximum inducentis: quod est tentatio, ad peccandum: quę est occasio recidiui lapsus. Et quidem congrue, & necessariò pręmissæ petitioni, qua nobis peccata dimitti postulauimus: hæc sequens de præseruatione in tentatione ad peccatum inducente, subnectitur, quoniam adeo uita nostra fragilitati, mutabilitatiq; subiecta est, ut nunquam in eodem statu permaneat: fluctuetq; diuersarum tentationum impulsibus huc, illucq; agitata. Sunt enim in hoc mari magno, & spacioso reptilia, quorum non est numerus, & animalia pusilla cum magnis. i. uaria, & multiplicia tentationum genera, quibus quasi quibusdam funiculis, & retibus infirma anima quotidie quæritur irretiri. Hinc rectè petita debitorum remissione, optimo ordine ad potentissimum patrem recurrimus, instanter petentes per humilem orationem. Ne nos inducas in tentationem. ne. i. purgata domo nostra a peccatorum sordibus: rursus tentatione uicti, in eadem, aut maiora recidiuantes, nouissima nostra fiant prioribus peiora. Vndique enim nobis parantur insidiæ, undiq; tela iaciuntur. Insurgit contra nos caro, trahit mundus, insidiatur diabolus. Suggerit caro uoluptatem, mundus uanitatem, diabolus iniquitatem. Caro mollia, mundus inania, diabolus mortifera. Caro infestat per lasciua desideria: mundus per prospera, & aduersa: diabolus per turpitudines, & uitia. Quorsum nos uertimus, tentationum laqueos ad capiendas animas inuenimus. Insidiantur nobis hi nostri inimici: & undiq; nos deijcere festinant. In esu, & potu: in opere, & uerbo: in uigilia, & somno: in cogitatu, & delectatione: in diuitijs, & paupertate. In scientia, & humilitate. In continentia, & parcitate. In patientia, & rigore, & in omni nobis materia occurrente. De quo B. Bernard. in de miseria hominis ita inquit. Inimici animã meam circunde derunt: corpus, mundus, & diabolus. Corpus fugere non possum nec fugare, circumferre id necesse est, quoniam alligatum est mihi. Perimere non licet, sustentare cogor, cum illud impinguo, hostem aduersum me nutrio. Si. n. satis comedo, & illud robustum fuerit: sanitas eius mihi aduersatur. Mundus uerò circumcinxit me undiq;, ac per quinque sensus corporis mei quasi per portas sagittis suis uulnerat me: & mors intrat per fenestras meas. Respicit oculus, & mentis sensum auertit. Audit auris, & intentionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem bonam impedit. Os loquitur, & fallit. Ardor libidinis parua occasione excitatur: & nisi subito respuatur: statim totum corpus occupat, & æstuat, urit, & incendit. Primò carnem tactam titillat. Deinde mentem meam maculat turpi delectatione, ad extremum per consensum prauitatis sibi mentem subiugat. Porrò diabolus (quem uidere non ualeo: & ideo minus cauere possum) ipse tetendit arcum suum, & in eo parauit sagittas suas, ut sagittet me in auro, & argento, & in omnibus his, quibus abutimur, cum illis malè delectamur. His illaqueamur. Nec solum laqueum posuit sed & uiscum. Viscus est amor possessionis, affectus cognitionis, cupidi-

Psal. 103.

De multis laqueis tentationum.

B. Bernar.

tas honoris,& uoluptas carnis,quibus anima inuiscatur,& irretitur,ne pennis contemplationis per plateas supernæ Sion discurrere possit. Sagittæ diaboli sunt,ira,inuidia,luxuria,& cetera uitia, quibus anima uulneratur. Et quis est,qui iacula eius ignea possit extinguere? Prohdolor his telis uulneratur sæpe fidelis anima. Heu mihi misero, undique mihi bella: undique uolant tela, undique tentamenta, undique pericula. Caro suggerit mollia,mundus uana, diabolus amara. Quotiens carnalis tentatio mentem meam importune pulsat de cibo, potu, & somno, ceterisque similibus ad curam carnis pertinentibus,caro mihi loquitur. Cum uerò de ambitione seculi, de iactantia, de arrogantia, cogitatio mala uersatur in corde,de mundo est. Quando autem ad iram,& animi amaritudinem prouocor,suggestio diabolica est,cui non aliter,quam ipsi diabolo resistendum est. Caro mea de luto est,ideo lutosas, & uoluptuosas cogitationes ex illa habeo, uanas,& curiosas de mundo,amaras, & maliciosas a diabolo. Isti tres inimici me impugnant,& persequuntur,nunc occulte, nunc aperte, semper autem maliciose. Considerantes igitur, quod non est pax in uita ista, quæ plena est tentationibus,& adeo plena,ut non immerito tentatio debeat appellari, uidentesque defectum nostrum, & uirium nostrarum paruitatem, confugere nos docuit Christus ad patrem cœlestem,& petere, ne nos inducas in tentationem.

B ¶ Et quoniam sicut in ceteris, quæ oramus, non sufficit ad impetrandum, quod petimus, solum uerba fundere, sed etiam ad obtinêdum petita pro uiribus laborare. Ita & in hac sexta petitione,cum dicimus. Et ne nos inducas in tentationem, etiam deo, a quo petimus præseruari, collaborandum est sagaciter, & industriosè, ne decepti tentationibus peruertamur. Vnde necessarium est nobis tentationum modos, ac tentantium fraudes nô ignorare. Pro quorum aliquali apertione quatuor uidenda sunt. Primò, quid nomine tentationis accipitur,ac de eius descriptione. Secundò, de tentationum generalibus modis & eius diuisione. Tertiò, de specialibus diaboli astutijs,& tentationum fraude. Quartò de remediorum inquisitione. Per quæ redeuntes ad textum,huius petitionis intellectus clarius aperietur. Additis quibusdam dubijs pro fundamentaliori dicendorum cognitione. Quantum ad primum, aduertendum, quod tentare,ut dicunt doct. circa dist. 21. lib. 2. sententiarum, nihil aliud est, quam probare aliquid, seu experimentum sumere,ut aliquid de aliquo sciatur. Vnde tentare secundum Thom. part. 1. quæst. 114. artic. 2. attribuitur deo, homini, & diabolo propriè. Attribuitur etiam (sed minus propriè) carni,& mundo. Vnde glo. Cassio. super illud psalm. uigesimoquinto. Proba me domine,& tenta me. dicit, têtat deus, ut erudiat: homo,ut sciat: diabolus,ut seducat. Et de tentatione carnis, & mundi dicitur Iacob. 1. unusquisque tentatur a sua côcupiscencia, abstractus, & illectus. Concupiscencia utique carnis,uel oculorum, quæ simul ad carnê,& mundum pertinent. dicente Iohanne. Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, uel concupiscentia oculorum, uel superbia uitæ. Et sequitur. Mundus transit, & concupiscentia eius. Vnde sub hac generalitate potest sic describi. Tentare est experimentalem notitiam alicuius in se,uel in alio causare principaliter, uel occasionaliter. ¶ Dicitur, experimentalem notitiam,quia secundum Alexand. de Ales. parte. 2. quæstio. 117. & sanctum Thom. par 1. quæstio. 114. Tentare est experiri. Vnde notitia, quæ per rationem acquiritur, non acquiritur tentatione. ¶ Dicitur alicuius. s. non taliter noti. Vnde sciens aliquid per rationem, uel fidê, nihilominus tentando potest illud sciri per experientiam. ¶ Dicitur in se, propter hominem,& dæmonem tentantem, qui tentando experimentalê notitiâ eius, de quo tentant,

Marginal notes: Tentare quid est descriptiue. — Thom. — Iacob. 1. — 1. Iohan 2. — Alexand. S. Thom.

tant, in se acquirunt. ¶ Dicitur uel in alio, propter deum tentantem, quia deus tentando non causat notitiam in se. Siquidem nihil de nouo cognoscit deus: quia notitia dei incausabilis est, & æterna, est enim immutabilis diuina essentia. Causat autem notitiam experimentalem in illo, quem tentat uel in alijs, quos scire facit de tentato, quod nesciebant. ¶ Et secundum hoc intelligenda est omnis scriptura, qua deus dicitur tentare, ut aliquid sciat. non quod de nouo aliquid sciat, quod non nouit, uel nunc aduertat, quod prius non aduertit, cum omnia immutabiliter æternaliter sciat antequam fiant, sed quod aliquid tentatum, uel alios de tentato experimentaliter scire faciat. sicut est illud Gen. 22. Tentauit deus Abraam. Et sequitur. Nunc cognoui, quòd timeas dominum, id est cognoscere te feci. ¶ Dicitur principaliter, propter dæmum hominum uel diabolum, qui ex intentione cognoscendi aliquid de aliquo in se, uel in alio tentat. ¶ Dicitur uel occasionaliter propter carnem, quæ tentare dicitur, inquantum cognosci potest per carnem pulsantem, uel mundum aduersis repellentē, aut prosperis allicientem: qualis sit homo, an uirtute constans, an mobilis. Et talibus: carne. s. & mundo frequenter utitur diabolus, tanquam instrumentis ad tentandum. ¶ Ex hoc patet: quod immediatus finis tentationis est scientia experimentalis. Verum quòd ille finis, ut plurimum ordinatur in alium finem bonum, uel malum. Vnde ut dicit sanctus Bonauen. Quandoque tentans intendit probare, uel approbare, aut probatum ostendere. Hoc modo tentat deus: ut tentatum scire faciat, & experimentaliter cognoscere seipsum. Sic dicitur Deut. 13. Tentat uos dominus deus uester, ut palam fiat: utrum diligatis eum, an non ex toto corde, & in tota anima uestra. Et Sapien. 3. Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos. Inuenit eos i. inuenire, & cognosci fecit illos a seipsis, & alijs dignos se. Sic nonnunquam tentat magister discipulum in conspectu aliorum de eo, quod nouit discipulum scire, ut sic eius scientia alijs fiat nota. Tentat etiam quandoque homo se, uel alium, ut sciat, quid in eo sit. 1. Reg. 17. de Dauid dicitur. Cœpit tentare, si armatus posset incedere. Et 3. Regum 10. Venit Regina Saba tentate Salomonem in enigmatibus. Sic nonnulli tentāt dominum, qui quasi incerti experiri uolunt dei uirtutem. Sic filij Israel Deum frequenter tentauerunt in deserto: ut dicitur Nume. 14. Tentauerunt me iam per decem uices. Contra quos dicitur. Non tentabis dominum Deum tuum Deut. 6. Tentans etiam quandoque intendit ut tentatum reprobum faciat, & seducat. Sic tentat diabolus, ut ad peccatum inducat. Sic dixit Pet. Actuum 5. Cur tentauit cor tuum sathanas mentiri spiritui sancto, & fraudari de precio agri? Etiam quandoque licet pulsans non intendat, tamen ad eius pulsationem sequitur approbatio, uel reprobatio hominis. Sic caro tentat, quia ad eius titillationem probatur homo, si resistit, aut reprobatur, si consentit. Sic dicitur de carne, Iaco. 1. Vnusquisque tentatur a sua concupiscentia abstractus & illectus. Et de mūdo habetur ad Heb. 11. Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt. Hæc enim sancti a tyrannis huius seculi passi sunt. Et Sapien. 14. Creaturæ dei factæ sunt in odium, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. ¶ Quamuis autem tentari sic indifferenter accipitur in bono, & malo: accipitur tamen sæpe tantum in malo. Sic accipitur a beato Iacob. in sua ca. c. 1. Nemo cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur. Et sequitur. Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. Et illo modo capiendo in malo tētationem diffinit Cas. Tentatio est assimilatio boni ad fallendū. Et de tali tentatione hic loquimur. Nō enim petimus nō induci in tentationē, nisi quaten' tētamur ad

Marginalia (left): Finis tentationis quis est Dei & diaboli. — Tentatio sumitur quandoque in bono, sæpe tamen in malo.

Marginalia (right): C — Gen. 22. — I — Deut. 13. — Sapien. 3. — 1. Reg. 17. — 3. Reg. 10. — Nume. 14. — Deut. 6. — Actuum 5. — Iacob. 1. — Heb. 11. — Sap. 14 — G

malum. Et sic accipiendo tentare, est officium proprium diaboli: sicut dicit glo. interli. 1. Thess. 3. super illud. Ne forte tentet uos is, qui tentat. s. solus diabolus, cuius officium est tentare. Nametsi homo aliquando sic tentat, hoc agit, inquantum est minister diaboli. Quod utinam diligenter attenderent, qui uerbis, factis, uestitu, nutibus, & signis alios solicitant ad turpia mala, & peccata, cuius in hoc sunt ministri, cuius uicarij: cognoscerentq; se in hoc agere, & gerere proprium diaboli officium, forsitan si non timore, tamē pudore uilissimæ seruitutis retraherentur ab opere; & moribus tam peruersis. Sic etiam ad malum tentatur homo ab obiecto delectabili, uel tristabili præsente se, uel in phantasia, quod trahit, & mouet sensualitatem sibi naturaliter affectam, & per sensualitatem allicit ipsam uoluntatem ad consensum inordinatum fruendi eo contra dictamen rectæ rationis. Et ita tentant hominem diuitiæ, honores, cetera obiecta delectabilia, etiam quandoque terribilia ad incutiendum inordinatum timorem: licet hæc obiecta non intendant: sunt tamen diaboli instrumenta, qui per hæc intendit hominem decipere, & inducere ad peccandum.

E ¶ Quantum ad secundum, licet plurimæ ponantur tentationum species, & distinctiones a sanctis, quas collegit Alex. de Ales loco allegato, & diffuse prosequitur: & secundum diuersa causarum genera: sufficiat tamen hic tangere ea, quæ sumuntur a causa efficiente, & formali. Nam de fine iam dictum est: φ quædam tentatio fiat nude ad experiendum (scientiam tentat), quæ fit per quæstiones, & argumenta, & sophistrias. Alia ad probandū uitam, & mores. Tertia ad seducendum: de qua solum in proposito. ¶ Quantum ergo ad causam efficientem ponit magister in 2. distin. 21. duplicem tentationem, exteriorem, & interiorem. Exterior est: quando nobis exterius malum sensibiliter suggeritur uerbo, uel signo: ut ad peccati consensum tentatus inclinetur. Quæ nihil aliud est: quam ostensio alicuius obiecti sensibilis a uirtute exteriore, ut ad apprehendens ad peccandum alliciatur. Tentatio interior est motio hominis ad peccati consensum orta ab aliqua uirtute interiore, siue sensibili exteriore, ut cum ipsa oritur ex imaginatione, memoria, aut uirtute motiua. Et illa quandoque fit ab hoste, quandoque a carne. Quandoque enim imaginatiua nostra mouetur ab hoste mouente species, uel habitus in memoria sensitiua, uel intellectiua reseruatas: per illas cognitiuam ad cogitationes impuras blasphemas, aut sordidas: ut affectiuam moueat ad consensum. A carne spiritui propter fomitis infectionem rebellante, dum quosdam bestiales motus, ac illicitos in sensualitate excitat: & facile ad consensum uoluntatem inclinat. Et hæc quandoque fit a carne sola: quandoq; simul ab hoste carnem mouente. Sicut dicit Apostolus. Datus est mihi stimulus carnis angelus sathanę, ut me colaphizet. 2. Corinth. 12 Et secundum hoc non quælibet hominum tentationes, & peccata sunt a dæmone tanquam a causa directa, & immediata: nec omnia peccata committuntur diabolo immediate instigante. Quippe multa fiunt a libero arbitrio, & a carnis corruptione. Vnde dicitur in ecclesiasticis dogmatibus. Non omnes cogitationes nostræ malæ a diabolo excitantur: sed aliquoriens ex arbitrij nostri motu emergunt. Et Orige. Etiam si diabolus nō esset, homines haberent appetitum ciborum, & uenereorum. Circa quæ multa inordinatio contingit: nisi per rationem talis appetitus refrenetur. Refrenare autem, & ordinare huiusmodi appetitum subiacet libero arbitrio. Quare ex sola arbitrij negligentia in refrenando sine speciali, & immediata instigatione diaboli contingere potest peccatum. Veruntamen omne peccatum hominis mediate, uel immediate oritur ex tentatione dæmonis. Ipse enim instigauit primum hominem ad peccandum: ex

Tētationum species quot sunt & quæ.

2. Cor. 12.

Tētatio interior, exterior quid est.

cuius peccato in toto genere humano secuta est quædam pronitas ad peccandum. Etiam omne peccatum oritur ex tentatione aliqua. Nemo enim ad malum aspiciens operatur. secundum Diony. Omnis autem tentatio est a dæmone, uel carne, & tentatio a carne etiam est a dæmone tanquam mouente primó, uel mediato, quia tentatio carnis est ex eius corruptione, quæ orta est ex prima dæmonis tentatione. Et secundum hoc intelligenda est autoritas beati Hierony. super illud psalm. Declina a malo & fac bonum, Mala omnia ex instinctu diaboli procedunt, sicut bona ab instinctu dei. Ibi tamen (sicut) non dicit omnimodam similitudinem, quia bona omnia procedunt a deo immediate. Est enim de causa immediata omnium positiuorum effectuum. Mala uerò procedunt ex instinctu diaboli non omnia immediate, sed quædam tantum mediate. Similiter & illa Diony. cap. 4. de diuinis no. Multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi, & alijs. Et illud Damascenus. Malitia, & omnis immundicia a diabolo excogitatæ sunt. Et ad illam distinctionem etiam reducitur illa, quòd omnis tentatio est ab hoste, uel a carne. Quia per tentationem ab hoste, intelligitur omnis tentatio exterior, illa enim fit ab hoste, qui exterioribus utitur sicut suis instrumentis. Non est tamen ita præcisa sicut prior, quia membra magis coincidunt, cum etiam tentatio a carne nonnunquam procedit ab hoste carnem, ac sensualitatem mouente, ut dictum est. ¶ De diuisione tentationis, quę sumitur a causa formali. i. a modo tentandi, consequenter aduertendum, quod omnis tentatio tendens inducere ad peccatum potest (a quocunque fiat) ad duos reduci modos, quia aut fit per blanda, & concupiscibilia, aut per tristia, & timenda. Vnde beatus August. super illud psalm. 79 Incensa igni, & suffossa ab increpatione uultus tui peribunt, dicit. Omnia peccata duæ res faciunt in homine, scilicet cupiditas, id est amor inordinatus creaturarum rerum, & timor. Subdit. Et uidete, utrum possunt esse peccata nisi aut cupiendo, scilicet delectabilia, aut timendo, tristia. s. & aspera. Et ponit exemplum. Vult aliquis, ut dicas falsum testimonium, & forte pro illo promittit munera. Attendis deum, & dicis in animo tuo. Quid prodest homini, si uniuersum mundum lucretur, animæ uerò suæ detrimentum patiatur? Certe non abducor lucro: ut perdam animam meam. Ideo ille tentans conuertit se ad metum, qui lucro proficere non potuit, & incipit minari damnum, expulsionem, cedes, fortassis & mortem, ut si cupiditas non ualuit, fortassis timor ille ualebit, ut pręces, & infra. Quæ sunt peccata succensa igni, & quæ suffossa? Respondet, quæ fecerat amor malus, tanquam igne accenderat, & quę fecerat timor malus, tanquam effoderat. Et de hoc glosa super eodem psalmus, ait. Incensa, id est peccata, sed incensa sunt, quæ facit cupiditas amens. Suffossa, quæ timor malè iacens. Et hęc sunt omnia peccata, quia omnia sunt propter cupiditatem, uel timorem. Quæ non capit cupiditas, uincit timor. Sic econtra, amor dei, & timor eius ducit ad omne bonum. Vt bene tibi sit, times. Ne malè tibi sit, hoc age in deo, non in seculo. Vterque amor incendit, uterque timor humiliat. De bono dicitur. Fodiam circa illam, & mittam stercora. Fossa significat piam humilitatem timentis. Stercora utiles sordes pęnitentis. De igne autem boni amoris dicitur. Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo, nisi ut ardeat? Hæc glo. Licet autem his duobus modis tentatio agitur, nullus tamen timore uincitur, nisi amore capiatur. Qui enim timet damna, iniuriam, uel molestias, ideo timet, quia seipsum amat, & quia se amat, ideo molestias sustinere detractat. Idcirco omnis tentatio, siue fiat per blanda, siue per aduersa, & aspera finaliter uincit per blanda, & amabilia, non quæ tentans offert, sed

Damasc.

F

Tẽtatio sumpta a modo tentandi potest reduci ad duos modos.

August.

Matth. 16. Mar. 8. Luc. 9.

quæ tentatus diligit, & perdere timet. Siquidem paupertatem non timet, neque exilium, aut mortem nisi qui diuitias diligit, patriam, & uitam. Vnde Augustinus. Nemo frangitur aduersarum rerum molestia, qui prosperarum delectatione non capitur. ¶ Si forte quæris: si duo æque intense, & extense tentarentur ad lapsum ad idem peccatum, unus per tristia, & aspera, alter per delectabilia, & blanda. Cui illarum tentationum esset difficilius resistere? ¶ Respondetur, quod quantum ad multa peccata, difficilius esset resistere tentationi per blanda. Hac consideratione, quia uexatio dat intellectum: & compellit uexatum auxilium dei quærere. Voluptas, & blandicies excecat mentis oculum, & obliuisci facit dei, & beneficiorum suorum, iuxta illud Deutero. 32. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit. Impinguatus, & dilatatus dereliquit deum factorem suum, & oblitus est domini creatoris sui. Et Tullius libr. 1. de officijs dicit. In prosperis præcipue cauenda sunt superb a, fastidium, arrogantia, & ne proprio utamur consilio, & ne adulatoribus de nobis credamus. Ista enim uitia per prospera hominem surripiunt, priusquam homo aduertat. Ideo magis commendat Boet. libro secundo de conso. prosa. 8. fortunam aduersam, quam prosperam, eo quod illa sagax est, & prouida, ista cæca, & sui semper ignara. ¶ Fit autem, ut supra, tentatio tripliciter secundum Gregor. in Homel. super illud Matth. quarto. Ductus est Iesus in desertum, scilicet suggestione, delectatione, & consensu. Suggestio fit ab extrinseco, scilicet diabolo, uel homine peruerso, aut delectabili, uel tristabili obiecto foris oblato, uel etiam interius imaginato, & totum illud genus tentationis est extra tentatum, quando nondum sentit concupiscentiæ motum ad concupiscendum huiusmodi deforis oblatum, ac suggestum. Quo genere tentationis etiam diabolus Christum tentauit, quia exterius suasit illicita, sed intus in CHRISTI anima nulla omnino orta est male suasi concupiscentia. ¶ Secundum genus tentationis est, quando per suggestionem dicto modo factam, sensualitas mouetur, & iam in re illa, de qua tentatur best aliter delectatur, tunc delectatio iam intrat exteriorem hominem. Quicquid enim habemus in animo commune cum bestijs, dicitur ad exteriorem hominem pertinere, secundum beatum August. duodecimo de trinitate. cap. primo. Et hæc tentatio adhuc non coinquinat hominem culpabiliter, nisi prorumpat in interiorem hominem per consensum. Et tunc est tertium genus tentationis, quod procedit usque ad rationem, & uoluntatem: quæ sunt hominis interioris. Per primum, & secundum tentatur quidem homo. Sed per tertium inducitur in tentationem. Nam tertia pertingit usq; ad rationis consensum, quo consummatur in uoluntate peccatum, & quanto consensus huiusmodi est plenior, & maior, tanto peccatum grauius. Et hęc tria genera figurata sunt in primi hominis tentatione, ubi serpens foris mulieri suggessit, mulier condelectando comedit: uir consentiendo peccatum consummauit. ut tangit magister distin. 24. libr. 2. post beatum August. Licet non penitus conformiter ad prædicta. Nam secundum eum, pro serpente est sensualis motus animæ. Pro muliere inferior portio rationis. Pro uiro, superior. Inter hunc uirum, & hanc mulierem, est uelut quoddam spirituale coniugiũ, naturalisq; cõtractus, quo superior rõnis portio quasi uir præesse debet, & dñari. Inferior uerò quasi mulier debet subesse & obedire. Et sicut in cunctis animantibus nõ est repertum hoi adiutoriũ sibi simile, sed de illo est sumptũ, quod ei formaret in coniugiũ. Ita in partibus animæ, quas habemus cum pecoribus communes, nullum meri nostræ simile est adiutorium. Sed ex illa rationali mente, qua subhæremus intelligibili, & incommutabili ueritati: tanquam ductum, & inferioribus

tractandis

August.

G

Quis illorũ modus difficilius uincitur.

Deut. 32.

H

Grego.

August.

tractandis, gubernandisq; deputatum est. Si ergo per sensualitatem intelligimus potentiam sensitiuam, cum suis obiectis mouentibus, pertinet ad tentationem exteriorem illecebram suggerentem, quam serpens significat. Inferior autem portio mulieris nomine designata est, quæ est pars rationis temporalibus intendens, & ea sensualitate, & eius obiectis immediate mobilis. Superior uerò, qua cuncta secundum regulas æternas iudicare habet, tanquam uir in homine dominari debet, ac mulierem (inferiorem animæ portionem) regere. Sensualitatem quoq; (quatenus suo subest imperio) ab illecebris cohibere. Cum ergo sensualitas illecebram exteriorum obiectorum, aut male suggestionis apprehensione concepit, serpens mulieri. i. inferioris rationis portioni suggerit. Quæ si mota fuerit sensui con delectando: iam etiam mulier cibum uetitum gustauit. Quod si superior ratio in idem consentit: uir simul cum muliere cibum sumpsit, & peccatum consummauit. De hoc ita magister ait. Etiam in uno quoq; nostrum nihil aliud agitur: cum ad peccatum quisq; dilabitur, quam tunc actum est in illis tribus, serpente, muliere, & uiro. Nam primo fit suggestio: siue per cogitationem, siue per sensus corporis, uel uidendo, uel tangendo, uel audiendo, uel gustando, uel olfaciendo. Quæ suggestio cum facta fuerit; si cupiditas nostra non moueatur ad peccandum: excluditur serpentis astutia. Si autem mota fuerit, quasi iam mulieri persuasum erit. Si aliquando ratio uiriliter etiam cômotam cupiditatem refrenat; & compescit, quod cum fit: non labimur in peccatum: sed cum aliquanta luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat: & ꝙ libido commouerit: faciendum esse decernat: ab omni beata uita, tanquam de paradiso expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur: etiã si non subsequatur factum, quando rea tenetur in consensione conscientia.

Quæ tẽtatio uincitur difficiliꝰ a carne, uel hoste.

¶ Sed circa prædicta quæri potest: cum tentatio fit aliquando a carne, quandoq; ab hoste: quæ difficilius uincitur. Respondet magister dist. 21. secundi, ꝙ quia tentatio a carne interius impugnans de nostro contra nos roboratur, ideo difficilius uincitur. Quod intelligendum est secundum sanctum Bonaue. respectu eiusdem peccati. s. carnalis. Vnde si ad peccatum carnale quis a propria carne (hoc est sensualitate) tentatur, motus bestiales, uel concupiscentias sensuales excitante, ut famem, sitim uel somnum &c. ad consentiendum peccato. Alius ab hoste peccatum suggerente sine sensu carnis: difficilius ea uincitur: quæ est a carne propter coniunctionem carnis ad spiritũ: ex qua magis incuruatur anima carni naturaliter inclinata: secũdũ illud Apostoli. Nemo unquam carnem suam odio habuit: sed fouet, & nutrit eã. I

Item propter carnis continuam molestiam, cui continue adhæret, & quę tentare non cessat. Ephe. 5. Si autem fiat comparatio respectu diuersorum peccatorum, ut puta carnis tentatio intelligatur respectu peccatorum carnalium, & tentatio hostis respectu spiritualium: sic se habent sicut excedentia, & excessa. Quidã. n. hoies magis proni sunt ad peccata carnalia: puta ad peccata intẽperãtię quam ad superbiã. Et his difficilius est resistere tẽtationis carnis, quã hostis. Quidam ecõuerso proniores sunt ad peccata spũalia: puta superbiã, inuidiã, quã carnalia, ut qui magis desiderant honores, quã uoluptates. His difficilius est uincere spiritualia peccata, quam carnalia. Si quis uerò indifferens fuerit ad utrumq; & æquę promptius quantũ est de se ad hęc, uel illa, illi certo respectu difficilius est uincere carnalia, & alio respectu difficilius est uincere spiritualia. Carnalia quidem propter magis intrinsecam, & continuam adhærentiam. Spũalia propter maiorem boni promissi apparentiam, & latẽtiorẽ instigantis fallaciã, qui multa uitia uirtutis specie palliat. Transfiguratur. n. se in angelum lucis. Et licet hostis sit fortior, secundum illud. Non 2. Cor. 11.

est

Iob. 41. Ephe. 6. est super terram potestas, quæ comparetur ei. Sit etiam callidior, & occultior, secundum illud apostoli. Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Tamē non permittitur tentare secundum totam suam potentiam, & astutiam, sed reprimitur a potestate diuina, quæ non permittit hominem tentari ultra, quam potest, ut dicitur 1. Cor. 10. ¶ Quantum ad tertium: ut cognitis aliquatenus tentatorijs fraudibus, eas cautius uincere ualeamus, enumerandę sunt, & aperiendę quædam speciales tentationum fraudes, quibus cæteræ innumeræ illius mille artificis insidię possint caueri. Annumerat autem Guil. Paris. in tractatu suo de uirtutibus septem tentationum fraudes, quibus quærit hostis humanæ salutis animas illaqueare, per quas nonnunquam sapientissimi ac fortissimi prosternuntur. ¶ Prima est longa, & perseuerans fatigatio, & uexatio de aliquo uitio, aut aliquibus peccatis. Per quam duo intendit tentator. Primum est desperatio de dei auxilio, ut tentatus desperans se credat ad deum nō pertinere. Secundum est, ut tentatus credat se a deo penitus derelictum: nec de se curā aliquā esse deo. Cum enim homo diu tentatur, & assidue, instanterq; petit a tentatione liberari, nec tamen quod petit, obtinet, facile ad impulsum diaboli desperat de dei adiutorio, putans se a deo non curari, & traditum obliuioni. ¶ Secunda astutia est extraneitas tentationis, & admirabilis rei enormitas, de qua quis tentatur: ut cum alios in talibus insuetis tentationibus tentari, aut tentatos fuisse non audiuit, se ad deū non pertinere, aut etiam ueros Christianos non esse formidem. Et addit: ꝙ nonnulli ipsum super hac tentatione consuluerint, qui illam maxime abhorrebant ex hoc solo, ꝙ suspicabantur se solos istam tentationem pati, qui se ferme derelictos, & quasi inauditis tentationis turpitudinibus expositos uehementer expauescebant. Subdit. Tales profecto non uiderunt oppugnari castra fortissima: contra quæ non solum consuetæ, ac notæ machinæ parantur, sed omnia iaculorum genera, quæcunq; immunda, quæcunq; fœda, quæcunq; uenenata, & noxia in ipsa iaculantur. Ita & in spirituali pugna dęmonum, contra castrum animæ nostræ. Totis enim ipse studijs, & uiribus insidiatur nobis. Tota auiditate sanguinem nostrum sitit. Quapropter nihil apud eum interest an stercus, an lapidem menti nostrę injiciat, aut iaculo cōsueto, aut inconsueto oppugnet, dummodo prosternat: dummodo interficiat. ¶ Tertia astutia est, qua molitur; ut quis statum suum, in quo bene stat, & secure uiuit, mutet, adinstar quomodo fit strepitus, ac tumultus in aqua: ut exeant pisces de suis receptaculis, in quibus tuto fuerant constituti: quatenus fugientes incidant in laqueos, & retia piscatorum. Sic diabolus bene se habentibus in aliquo statu, ubi sibi ad eos non patet, aut saltem non facile patet accessus, molitur proprijs suggestionibus, uel alienis, aliquando ēt terroribus, ut se ad alium statum, uel locum transferant, sciens eos in alijs locis aut statu minus tutos, & ad cedēdum tentationibus magis aptos. ¶ Quarta est, qua hominē ad maiora bona, & supra uires penitus exercitia inuitat, & excitat, sicut quandoq; contingit in ieiunijs, & abstinentijs, uigilijs, disciplinis, ac alijs religiosis exercitijs singularibus insolitis, & inconsuetis. Inducit nonnunquam ad memoriā maximorum exempla sanctorum, factaq;, & opera: quæ tamen illis adhuc imperfectis, & in uirtutibus defectuosis, sunt penitus improportionata: & hoc facit singulari suæ malignitatis studio: ut homines huiusmodi naturalibus suis uiribus per horum improportionatorum indiscretionem exercitiorum destituantur: sic ꝙ destructi (alias destituti) sibi fiant inutiles, & alijs onerosi, aut certi, ut totum bonum, quod ceperant,

Marginal notes: 1. Cor. 10. (left); h (left); Fraudes septem tentationum. (right); L (left)

abijciant, ac reuertentes ad uomitum, fiant deteriores, quam fuerunt. Simile ponit de simiarum captura, quas per calceos magnos, & sotulares, dum uenatores ipsos imitari uolentes sibi alligant, nec tamen eos portare: aut in eis ambulare ualentes a uenatoribus capiuntur: Calceamenta in scriptura sanctorum exempla significant, quæ sequi, & portare non præualent homines imbecilles, & in uirtutibus imperfecti. ¶ Quinta fraus, & astutia, qua sub prætextu boni suadet periculum. Et huiusmodi calliditatis sunt multæ species, ut dum sub prætextu pietatis, & dandi eleemosynas, suadet acquiri diuitias. Nouit enim ipse malignus illud apostoli. Qui uolunt diuites fieri, incidūt in tentationem, & laqueum diaboli. Et illud. Fili misi diues fueris: non eris immunis a delicto. Similiter dum impugnat per aliquod uitium, suadet bonum oppositum: quod nouit esse maioris occasionem ruinæ, ut cum impugnat aliquem per luxuriam: suadet ieiunium, & abstinentiam, sciens eum in iracundiam, accidiam, uel amentiam facile posse labi, quod per experientiā frequenter accepit. ¶ Sexta astutia est: qua hominibus uitia suadet sub prætextu uirtutum, sicut sub prætextu prouidentiæ, suadet auaritiam: sub prætextu misericordiæ, remissionem indebitam: sub prætextu iustitiæ, crudelitatem: sub prætextu zeli rectitudinis, immanissimum furorem. Talibus igitur diabolus uelut fraudulentissimus mercator, uendit fragmenta fictilia pro lapidibus preciosis, uitrum uiride pro smaragdo, cuprum pro auro, stānum pro argento. ¶ Et non solum in istis uitijs: sed in omnibus alijs, est quædam umbratica species, & fallax imago uirtutis, quibus se quærunt, ne agnoscātur, colorare, quin potius se diuos mores imitari, ut late deducit Aug. lib. 2. confes. ubi ad deum loquens ait. Nam & superbia celsitudinem immitatur cum tu sis unus super omnia excelsus. Et ambitio quid nisi honores quęrit, & gloriam? cū tu sis prę cunctis honorandus unus, & gloriosus in æternum. Et seuitia potestatum timere uult, quis autem timendus nisi unus deus, cuius potestati eripi, aut subtrahi quid potest, quando, uel ubi, aut quo, uel a quo potest? Et blanditiæ lasciuientium amari uolunt, sed neq; blandius est aliqd tua charitate: nec amatur quicquam salubrius, quam illa prę cūctis formosa, & luminosa ueritas tua. Et curiositas affectare uidetur studium scientiæ: cū tu omnia summe noueris. Ignorantia quoq; ipsa, atq; stultitia simplicitatis, & innocentiæ nomine tegitur, quia te simplicius quicquam non reperitur. Quid autem te innocentius: quoniam quidem opera tua malis inimica sunt? Et ignauia quasi quietem appetit: quæ uero quies certā præter dominum? Luxuria satietatem, atq; abūdātiam se cupit uocari, tu autem es plenitudo, & indeficiens copia incorruptibilis suauitatis. Effusio liberalitatis obtendit umbram, sed bonorum omnium largitor affluentissimus tu es. Auaritia multa possidere uult: & tu possides omnia. Inuidia de excellentia litigat, quid te excellentius? Ira uindictam quęrit: te iustius quis uindicat? Timor insolita, repentina exhorrescit rebus, quæ amantur, aduersaria, dum præcauet securitati: tibi enim quid insolitum, quid repentinum, aut quis a te separat, quos diligis aut ubi nisi apud te summa securitas? Tristitia rebus amicis cōtabescit, quibus se oblectabat cupiditas, quia ita sibi nollet, sicut tibi offerri nihil potest. Ita fornicatur anima abs te, & quærit extra te ea, quæ pura, & liquida non inuenit, nisi cum redit ad te, sed etiam te imitando indicat creatorem te esse omnis naturę: & ideo non esse, quo a te omnino recedatur. Hæc Augu. Propterea ueritas uirtutum, & puritas diligenter inuestiganda est: ut fallacia diabolica possit in talibus melius ab hominibus depręhendi. Propter quod dicit ueritas. Suadeo tibi a me emere aurum probatum igni tum, ut locuples fias. Et uulgariter dicitur. Non omne, quod fulget, est aurum.

[Margin notes: 1. Timo. 6. / Eccle 11. / M / In oībus uitijs est quædā umbratica spēs uirtutis.]

rum. Et Aristoteles in elenchis. Auricalcea, & telle tincta uidentur aurea: cum longe aliud sint. Id huiusmodi igitur fidelibus recurrendum est ad unctionem sancti spiritus, quae de omnibus docet. 1. Iohan. 2. Hinc frequenter orat ecclesia. Veritas tua, quaesumus domine, semper maneat in cordibus nostris: & omnis inimici falsitas destruatur. ¶ Septima diaboli astutia, & omnium periculosissima est ipsa pax. i. cessatio a perceptibilibus tentationibus quam pacem multi imperitorum affectant: & uehemēter concupiscunt. Sed haec adeo pernicosa est, ut de ea sanctorum ecclesia dicat. In pace amaritudo mea amarissima. Et enumerat doctor ille quattuor mala, quę ad talem pacem consequuntur. Primum est fama securitas, qua negligitur dei timor, qui est electorum uigilantissimus simul & fidelissimus custos. De quo Eccl. 27. dicitur. Nisi instanter te tenueris in timore dei: cito subuertetur domus tua. i. conscientia. Et Prouer. 14. dicitur timor domini fons uitae: ut declinet a ruina mortis. Illa ergo pax arefacit fontem uitae: quae arefactio quanta sit impugnatio: quis non uideat? Haec enim securitas facit nos seorsum a cura, & solicitudine custodienda: & per hoc exponit nos hostibus totos incautos. Ideo non cessat uersutus ille tentare: ut cum quis aestimat se securum, negligat se tueri: quatenus quos sic per quietem securos reddiderat: repente rediens facilius inopinatus irrumpat. ¶ Secundum malum est desidia, pigritia, siue ignauia. Quia humana tarditas ad proba opera tentationum stimulis excitatur, iuxta illud psal. Multiplicatę sunt infirmitates eorum: postea accelerauerunt. Desidia enim quasi diaboli dormitorium: humanarum mentium uires turpissima rubigine consumit: quae continuo deberent exercitio splendescere, quemadmodum ferri exercitium ipsum splendescere facit, ad similitudinem argentei nitoris. Nam cum exercetur, candet: & cum quiescit, rubigo turpis adgignitur. ¶ Tertium malum est ignorantia sui, & propriorum defectuum, ad quam sequitur elatio: quia eo ipso, ꝙ non tentamur: credimus nos fortissimos, & tam sanctos, uel sic angelorum custodia uallatos: ut nos dyabolus non audeat impugnare. Qua credulitate nihil stultius est, quia dum non putamus, in foribus adest: quaerens euertere totam conscientiae domum. ¶ Quartum malum est fraternus contemptus: quia facile, qui huiusmodi pacem in se sentiunt; ac diutius in se senserunt, despicere eos solent, qui grauiter tentantur, dicentes huiusmodi horrendas tentationes cadere non debere in Christianum hominem: & ꝙ uilissimus est: qui talia cogitat: aut cui tales cogitationes immittuntur. Immo tales aliquando ita puros se existimant, ꝙ nec alijs miserendū, qui cū grauibus agitantur tentationum insidijs non esse impijssime putant. Indignantur quoq; his, quibus compati deberent: quod falsae iustitiae certum signum est. secundum bea. Greg. in homel. ¶ Istae sunt septem astutiae, siue fallaciae generales, quibus dyabolus ut frequenter utitur in tētando homines: ut ipsos in suae damnationis laqueum pertrahat. ¶ Plures deniq; tentationum modos enumerat clarissimus doctor Ioh. Gerson: omnium Paris. Cancellarius, in scripto super Magnificat, tract. 8. tractans hunc uersiculum. Deposuit potentes de sede. Addidit & alios. 61. fraudum modos in quodam tractatu in gallico composito: & per alium quendam Tornacen. canonicum in latinum traducto. Ex quibus aliquos ad nostri cautelam non piguit hic annotare. Vnde ait. Depositus iste de sede dyabolus, deorsum fluens Sathanas satagit homines deponere uiolenter, fraudulenter, & maligne. Violentia cernitur in obsessis, fraus uerò dum specie boni salubris, & uirtuosi consilij, quasi moralis philosophus dolose impellit. Paucos accipe (inquit) modos ex innumeris. Detestatur quandoq; superbiam: sed ut in deteriorem sub uolucro

Eccle. 27.

N

O

Tentationū modi spirituales plures sunt.

fictae

fictę humilitatis præcipitet. Nam est, qui se nequiter humiliat. Et rursus ait. Noli esse humilis in sapientia tua quatenus insipienter ex alteris. Detestatur præsumptionem, & timorem laudat, ut ablata pace cordis, recedat iste, cuius locus est in pace. Detestatur inobedientiam, ut peccati seruitutem inducat, & asininam patientiam, qua fert non ferenda, quales uocabat apostolus esse corinthios. Fefellit innumeros nequam iste, qui sub uelamento obedientiæ nephanda perpetrarunt, quasi peccare non possent, quia non habebant uelle, uel nolle iuxta uerbum suum. Detestatur superstitiones: quandoq; manifestas, sed non occultas, & obumbratas sanctis obseruationibus. Vnde ad superstitiosas, hoc est superfluas quęstiones impellit, & curiosas. Vnde prima malignæ uocis suæ uox tuox fuit interrogationis Cur? Cur isto frequentissime utitur; quatenus homines in curiositatis noxiæ laqueos cadant. Suggerit quæstiones has, & similes. Cur fecit deus rationales creaturas: quas præsciebat fore peccaturas, & damnandas? Cur eas deus tales nō condidit, quę peccare non possent? Cur delectatur in perditione uiuentium, quod inde sibi lucrum crescit? Nunquid melius esset uniuersis; si peccatis omnibus ablatis, remanerent in solo decore uirtutem? Cur indurat aliquos, & aliorum miseretur? Cur acceptio personarum reperitur apud ipsum? Cur non citius uenit ad homines redimendos? Cur tot absq; baptismo innocentes: tot insulis sine lege uiuentes: tot, qui saluarentur si bonis doctrinis, & societatibus instruerentur perire permittit, & permisit? Scit nequam iste, q̄ perscrutator maiestatis opprimetur a gloria. Sicut hominem prohibitum esse in pluribus dei operibus fuerit curiosus. Culpat hypocrisim: sed ut homines absq; honestatis uelo perpetrent mala. Laudat simplicem cū sancta uerecundia, quatenus hypocrises fictionis introducat. Culpat inuidiam, & benignitatem laudat: sed ut malignitas improba nocentium foueatur. Culpat econtratio iniquitate aliorum, ut personale odium contra fraternam charitatem suscitetur. Culpat iratos: sed ut zelum sanctum abijciat. Laudat zelum sanctum: quo præceps ira furiat. Laudat quietem sanctam, sed ut in sterquilinium torpentis inertię deiiciat. Ostendit odibilem auaritiam, & q̄ nihil nequius, quam amare pecuniam: sed ut prodigalitatem consumptione omnium cum rapinis introducat. Pulchram, & amabilem dicit frugalitatem: ut tenacitati locum paret. Ostendit quantas gignit infirmitates gula, sed ut periculosiorem fatuitatem capitis, & corporis absque remedio operetur. Laudat omnia sana esse sanis, & nihil esse reiiciendum, quod cum gratiarum actione accipitur; ut a temperantię fallax abducat. Ostendit, quam fæda sit luxuria, quam uilis, nec honore digna, ut coniugiorum iura contaminet. Laudat prolificationem, immo iubet per illud Crescite, & multiplicamini, quatenus concubinatum licere demonstret. Ostendit non esse iurandum. Sit inquit sermo uester est, est: non, non, ut detestetur omne iuramentum. Dicit ex aduerso qui bene iurat, bene credit, ut periuria, aut blasphemias diuini nominis multiplicet. Circumit iste Sathan, & terram perambulat, ut circumstantias omnium consideret, quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Tendit laqueos, in quos impellat multos ualde, ut si fuerit aliquis ab uno liberatus cadat in alterum. Itaque considerat, dum circumit, & obseruat uolentes placere deo. ¶ Videt aptum aliquem ad religionis ingressum: impellit ad oppositum sic illudens. Cur ciuilem uis deserere conuersationem? quoniam homo natura ciuile animal est. Homines hominum gratia facti sunt, ut se mutuo iuuent, sibi mutuo seruiant, uæ soli. Cur non poteris sub habitu seculari salutem tuam operari? Sub uno abbate Christo

Eccle. 19.
Eius4. 13.
Prouerb. 25.

Tentatio uolentis intrare religionē.

gaudeas

gaudeas lege libertatis,quã tibi dedit deus,& emit Christus. Quid pulchrius? quid eligibilius libertate? Cur tot, & tales uis subire obseruationes,& uota super te inducere:qui non sufficis ad præcepta seruanda? Quid sunt obligationes tot, nisi laquei ad totidem transgressiones. Videas, ne illaqueatus uerbis oris tui cadas. Displicet enim deo stulta,& infidelis promissio. Ecce quot, & quales in religione defecerunt,quod ceciderunt:quod apostatæ retro abierunt? Cur non uis talentum tibi creditum in his, & in alijs gratijs multiplicare? Vt quid perditio hæc esset in religionis ingressu,siue in solitudine? Celat perditus ille laqueos in seculo. Fit iste,qui saluandus fuerat in religione:perditus in seculari conuersatione. Fit secularis: coniungitur uxori. Heu quos illic laqueos tribulationum non inuenit?nascuntur filij. Alia cura, si procax uxor, genere magnifica,si sterilis, si fęda,si lubrica: quale supplicium? Fit de milicia,aut curialium numero,quot illic curis inuoluitur? Primitus erit dulcis inexperto cultura dulcis amici: expertus metuet:inuidiam non tollerabit. Fit oportet assentator ad omnia:fit miser:dormiens,uigilans comedens &c. ad alterius arbitrium. Fit causidicus,aut practicus in physica. Fraudes mille sparguntur in practicatione. Dum quærit diues fieri incidit in desideria multa, & laqueos, quibus mergitur in interitum. Fit beneficiatus in ecclesia,& celebs,cauendum sibi erit a retibus simoniæ,a negligentia seruitij,a luxuria,a cõuersatione inerti,a lasciuia,a dilapidatione bonorum ecclesiæ. Circumit, & considerat Sathan ille alterum, quem ex instabilitate propria cognoscit ad religionis aut solitudinis uitam ineptum. Vide,ait,quanta sit religionis, quanta solitudinis perfectio uacare soli deo, salutem suam operari. Quid prodest homini:si uniuersum mũdum lucretur, animæ uero suæ detrimentum patiatur? Vide, quam totus mundus in maligno positus est,quam breuis uita,quam mors incerta, quæ tormenta inferni, quæ gaudia paradisi. Vide,ne procrastines, ne consilia multorum maxime domesticorum,& secularium quæras,res certa est,de solis incertis consilium habendum est. Dicere ꝙ religionis status non sit perfectionis status, hæresis est. Magna uero stultitia est nolle esse perfectum. Quid hæsitas? quid expectas?uocat te deus per inspirationem, proijce te in eum,& ipse te enutriet. Dum compungeris corde: fac uotum deo cæli:firmet te iuramentum. Fælix necessitas,quæ ad meliora compellit. Scitueris opus cum uoto acceptius esse deo. De totam arborem uoluntatis tuæ cum fructibus suis deo tuo. Quid in te stas,& non stas?proijce te in eum:& ipse te suscipiet,neq; deseret iam susceptum. Silet iste nequam, ꝙ ad religionis introitum oportet attendere nedum religionis bonitatem in se, sed & alias circumstantias, maxime autem duas, quarum una se tenet ex parte religiosorum (si perfecte regulam seruant) Altera ex parte suijpsius, si iuxta parabolam Christi dum inchoat,poterit consummare. Siletq; media moderanda sunt secundum uirtutem tam agentis,quam patientis. Nec poterat Dauid cum armis Saul egredi contra goliam. Non possunt simie cum botis latioribusq; as in fraudem eis derelictis,accipiunt,incedere. Silet præterea onera religionis cum moribus inhabitantium, dat bene sentire de omnibus: neminem iudicare. Adijcit præterea, ꝙ proficit alijs sua eruditio: suum consilium, quia litteras nouit, quia prudens est in agendis. Deniq; dabit exemplum reliquis in seculo:ut ita faciant,quẽadmodum ipse facit,& seculum derelinquant. Quid tandem? Voto se constringit, deserit habita beneficia, dat sua pauperibus, uia unica religionis sibi relicta est. Captus est ait insultans dæmon, euge euge: iam non est silendum,iam in odium religionis exageranda sunt omnia,aperiendi sunt oculi,discrimina reuelanda,murmur

De instabilitate existentis in religione.

indo-

inducendum. Dicat ipse sentiens se delusum. Quid mihi feci miser? In quod me malum impuli? nō potero ferre iugum hoc intolerabile, quæsiui requiem ut in pace fruerer deo, & ecce turbatio: fugi homines, homines inuenio. Cedebam tentationes de seculo, deteriores dæmonis profero. Quid feci? quo me uertam? quid agam? Amicos carnales offendi, spernens eos cū suis consilijs, nullus mihi ad eos regressus, si uoti dispensationem quæsiero, non dabit ur: aut in dato nunquam constans animus quietabitur. Sed neq; quomodo uiuerem in seculo, relictum est. Si ad aliam migrauero religionem, scandalosus ero meæ, & forsitam intolerabilis alienæ. Quid feci? deuotionem in seculo suauiorem, & crebrius inueniebam, secularibus inuoluor curis. Cogit obedientia pro necessitatibus fratrum currere, discurrere per seculum, quo quietem mihi sperabam obtinere. Sic quotidianis fatigor odijs, & rixis. Delectabat me studium, docebam, & docebar, nunc qui doceat tur, aut qui doceat nullus est fratres satis esse respondet occupationes religionis suæ. Non est, inquiunt, religio scola docendi, sed disciplina uiuendi. Si uixero secundum mores fratrum collapsos omnino a regulis patrum, perditus sum. Si singularis mihi uiuere uolo, nec datur, nec sufficit. ¶ Circumit adhuc ille depositus de sede, quærit, quem deuoret. Inuenit hominem deditum studijs, & scientijs literarum, si potest, auertit, affert occupationes a seculo, aut frustra dicit uerba fieri surdis. Si nequiuerit abducere, quatenus, ocium desideret studiosus, & sibi uaces, & sapientiam scribat in ocio. Subdolus impellit, ut alios, dum docere uult, scribendo se seducat. Laudat iam laborem, sed seducit intentionem. Scribere suadet, quæ legat posteritas, quæ tibi sint nomen in æternum, quoniam, melius est nomen bonum, quam unguenta preciosa. Orabunt alij pro te. Non tibi solus laborabis: talentū tuum distribues, scribe subtilia, & extranea, turpe est inuentis uti. Sic impellit, ut deserat terminos, quos posuerunt patres sui, ut uanę gloriosus dicat. Super me docentes omnes intellexi, ac deserens uias rectas, dicat. Aquę furtiuæ dulciores, & panis absconditus suauior. Eya scribe ait, aut de tuis uirtutibus, aut celeritatem ostende dictandi. Aut certe in alienis laudibus quære laudem tuam. Scribe: totus insiste laboribus: non des requiem calamo: postpone horas canonicas, aut absq; attentione festinus proferas. Indulge securus lautioribus cibis, utere somno ad satietatem, desere ciuilem aliorum conuersationem, compensabit hæc omnia labor tuus. Sic impellit iste nequam, scit; ꝙ inutiliter, immo noxiæ fiunt non iussa, præceptis omissis. Scit: ꝙ fauemus ultra modum scriptis nostris: diligimus, ut filios, placent et si deformia sunt, & inculta, & sententijs uacua. Testis est simia fabulosa. Gallina dum nimio clamore prodit ouum, perdit illud. Coruus crocitans; ut a uulpe laudetur, fraudatur cibo suo. Non aliter sępe perdunt uirtutes suas scribentes docti: uel quæsitas prius, uel acquirendas in tempore. Ratio, qa dicunt, & non faciunt, quia de donis dei dum gloriam quærunt, deo rapiunt, quod suum est, quia scit insuper sinistra talium, quid facit dextra. Sed ad quid Sathan ista? quid tibi super aliorum salute. Profecto nihil, sed saragit; ut iste sub hac intentione scribens audiat in iudicio. Recepisti mercedem tuam, accipe, quod tuum est, & uade? Exore tuo, & scriptis tuis te iudico ferue nequam. Fers litteras mortis tuæ Sab infatuatum. Sed o fraudem Sathanæ detestandam, quandoq; tamen ita fallentem. Possunt nihilominus fieri noua scripta meritorie, si modus affuerit, finis, & ordo recti. ¶ Circumit deniq; insidiator ille, & inuenit hominem audiendis confessionibus deditum. O quot inmissiones facit ibi per angelos suos malos? Venit ad cōfessionem plebeius idiota. Veniunt pueri, & puellæ, iuuenes, & maritati.

Tentatio insistentium studio. Q

Tentatio cōfessorum. R

Suadet

Suadet inuestigare diligenter de omnibus circumstantijs: ut agnoscat uultū sui pectoris, quia nec aliter solui potest peccator, nisi dixerit oia. Sed hoc suadet in finem, ut deficiat scrutans scrutinio cum scādalo confitentium, cum lapsu proprio, cum suspitionibus infinitis, cum interminabilibus scrupulis, siue remittat non absolutum, siue detineat morosissime, uix tandem absoluendum. Vertitur postea in qualitatem oppositam: quia timet expertus tales facere interrogationes. Dicit, sibijpsi. Saluet se, si uoluerit, non intrabo domū conscientiæ alienæ, nihil interrogabo: scit peccata sua, dicat, si uult. Sic dimittit inscios, sic uerecundos latere in peccatis suis, non utens claue scientiæ, quæ data est ad aperiendum cum discretione secretas conscientiæ plagas. Veniunt alij magni prudentes de seculo, ueniunt prædones, usurarij, simoniaci, rancorosi, uiolatores ecclesiasticę libertatis, concubinarij notorij, nolunt a peccatis resilire, nolunt restitutiones facere, excommunicati sunt, irregulares sunt. Alij si culpantur, excusant aut defendunt peccatum suū. Dicunt se iusta bella gerere. Fraudem usurarum nituntur fictis uenditionibus palliare &c. Veniunt alij, uel aliæ curiosæ agentes, ad fabulationes uertunt confessiones, miscentur colloquia de profanis, utinam non de nefarijs, utinam quod spiritu cepisse uidentur, non consument in carne. Prohibeat deteriora deus. ¶ Circumit rursus & inuenit declamantem ad populum, seu prædicantem. Cognosce hic quot sunt dęmonis impulsus in sermone: dum de omni statu personarum, quæ sunt uitijs contrariis infectæ clamandum erit. Si culpat auaritiam, prodigus applaudit, & ridet auarum, si prodigalitatem uituperat, auarus libens ad se contrahit, dicens. Tene, quod habes, si loquitur aduersus inertiam, gaudet, qui stulto labore consumitur: & esse sub sentibus curarum mordentium delitias computat: zelus laudatus accēdit iracundos: pietas laudata pusillanimos nutrit, & desides. Ecce fructum, quem prędicatio tua parit in adiutoribus. Sed nunc ad ipsos prædicatores reuertor. Sunt qui nolunt præmeditari, nolunt sanctorum allegationibus, uel auctoritatibus (aut certe nesciunt) uti. Garriunt, & effundunt, quicquid in buccam uenerit, cæci cęcos alloquentes. Sunt ex opposito, qui tot accumulant allegationes super allegationes, rythmos ad rythmos, concordantias cum concordantiis: effluunt usquequaq; non deum: sed se: sed scientiam suam, ostentare uolentes. Blandiuntur sibi, quia non propter se, & famam scientiæ: sed ad ędificationem quærunt aliorum. Sunt qui solum inobedientiam, & rebelliorem subditorum nutriēdo, uitia culpant superiorum, etiam dum absunt. Nihil plausibilius audit inuidia plebs, quam superiorum uitia prodere, augere, culpare. Et hæc sæpius, & accuratius student aliqui detestari, qui si, uel in modico uitio culparentur, protinus implicabiliter obsisterent uera dicentibus, & capitali clam, & palam persecutione uexarent. ¶ Circumit adhuc demum Sathan ille: & inuenit hominem in solitudine, uel deserti sicut pelicanus: uel domicilii sicut nicticorax: uel tecti sicut passer. Protinus mittit fraudulentus anceps iste laqueos exquisitos: & tota malignitate conatur eum inuoluere infernalibus suis pestibus. Aggreditur eum inertia, ut carens exteriori exercitio, ocio torpeat. Fiatq; tædiosa oratio. Impellit ad impatientiam, qua quies displiceat: ocium ipsum horreat: seipsum ferre non possit. Immittit blasphemas cogitationes desideria pigrum occidentia, ut speret uana, metuet falsa, mereat moleste, gaudeat molestius. Quærat consolatiunculas proprias, uel carnales, uel spirituales, dimissis diuinorum impletionibus mandatorum, in aliis quo spiritualia fingit, delectetur, in omnibus quoq; non deum, sed seipsum quærere sub deuotionis pallio discat. Vnde & tandem tētator fraudulentius derideat sabbata eius uidens

Vetularum cōfessionse.

Prędicatorū tentatio.

dens ignominiam (alias neomeniam) eius. His alijsq; modis aduersarius noster ut beatus Petrus ait:tanquam leo rugiens: immo tanquam uulpes latenter insidians, tanquam serpens occultis susurrijs sibilans circumit, non quiescit quærens quem deuoret. Et quis non obstupescit: tot laqueos considerans, tot conclusus angustijs? quis poteris de uiribus proprijs præsumere:ut omnes hos caueat, nullo horum comprehendatur? Proinde necesse est nobis omnibus recurrere ad orationem, & deuotius ad deum clamare Pater noster. ne nos inducas in tentationem. ¶ Nec sola oratione contenti tempus est ut nunc quantum ad quartum præmissę diuisionis membrum: etiam alia quædam remedia quęramus, ut dei adiutorio freti, fortes conualescamus tentationibus occurrere, eis resistere,& ualide pugnare. Possunt enim uaria remedia colligi ex sanctorum doctrinis, & exemplis,quibus impugnati,uictoria potiamur gloriosa. Vnde secundum prænominatum doctorem Guil. paris. ubi sup. defensiones ex singulis uirtutibus elicere possumus, contra quamlibet tentationum incursus. Nam quia connexę sunt uirtutes sicut promouens unam uirtutem promouet omnes:ita impugnans unam uirtutem impugnat oēs. Hinc & contra tentationem quamlibet a qualibet uirtute auxilium repugnandi sumere possumus. Verbi gratia. Impugnatur aliquis a spiritu fornicationis, & tentatur ad concupiscendum uxorem proximi,consulat tentatus uirtutes. Dicit fides. Intoxicata,& mortifera est uoluptas:auerte oculos tuos,ne intuearis eam. Timor dei obijciet sibi finale iudicium, & infernale supplicium. Spes dicit, quid mihi offers in terris misera caro, uel demum,qui expecto tanta gaudia in cælo? Charitas dicit,charū habeo dominum deum meum, & proximum meum,nō propter te uolupras miserrima offendā eum. Castitas dicit,in uacuum laboras, puritatem mihi desponsaui. An nescis,quia cum Christo rege regum matrimonium contraxi? Fortitudo dicit,non timeo ferra, & ignes propter deum sustinere,& uis me in plumatibus (alias plumarijs) superare. Magnanimites dicit:quænam es tam pusilla,& fęda uoluptas, ut me ad te studeas prouocare. Iustitia dicit: iniquum est a iustissima dei uoluntate ad te peruersissimam uoluptatem declinare. Sanctitas dicit. Hęc mulier templum dei est in baptismo consecratum,quod uiolare non licet. Sapientia dicit, gaudio ego sapore mundissimo,exi a me tæculentissima luxuria. Et ita fieri potest in alijs tentationibus quorumcunq; uitiorum,considerando cuiuslibet uirtutis proprias operationes, effectus, causas,& modos,ac fines earum,per quæ reperitur in qualibet uirtute quædam repugnantia ad quodlibet uitium,quæ opponi debet tentatori,siue mundo, siue carni,siue diabolo. Et præter hoc quilibet uirtus tripliciter contra uitium pugnare habet. Primo proprio gladio,contemplando, scilicet suijpsius nobilitatem,præciositatem,& utilitatem,quam tentans ad uitium uelare nititur & abscondere. Secundo gladio alieno, sumendo ipsum a uitio. Obijciendo ux. uitio, suam turpitudinem horrendam, considerando omnia nocumenta, quæ hoc uitium inducere consueuit, siue in rebus exterioribus,in corporibus,siue in animabus,ut exempli gratia. Luxurię qua mentem effæminat,corpus eneruat,maculat animam,fædat personam, euacuat bursam, & ita similiter de alijs uitijs. Tertio pugnat fugiendo iacula uitiorum,ut cōtra luxuriam se abstrahendo,ab aspectu lasciuorū, spectaculorum a consortio fæminarum,petulantium iuuenum,a lasciuis carnibus, a uino,& ocio & alijs similibus, quibus primo illicite sagitationes immittuntur,quas sequitur praua delectatio. Hinc oritur consensus,& tandē opis cōsummatio. Simili modo quælibet alia uirtus pugnat contra uitia, fugiendo occasiones, quæ natæ sunt inducere uitiū, siue ad ipsum inclinare. ¶ Ponunt

1. Pet. 5.

Tentationū remedia.

S

& præter hæc septemdecem iuuamenta, ac defensiuæ considerationes contra tentationum fallacias: ad quas recurrere habet homo ab impulsu tentationum agitatus. ¶ Primum consideratio summi & benignissimi dei: a quo postquam non fuit homo, factus est aliquid, nec creatura qualibet irrationalis, sed rationalis, dei capax, & beatitudinis. Pro cuius redemptione, post lapsum, quo sua spōte deum offendit filium in carne misit, ac in mortem turpissimam patiter, & amarissimam tradidit, ut morte dignissimos a morte perpetua liberaret, quare merito amari debet: & ad defensionem sui honoris, & reuerentiæ, & ne aliquid iniuriæ, aut displicens irrogetur, aut committatur: seu ne aliquod castrum eius (quod est homo) expugnetur a quocunq; aduersario: quilibet homo redemptus promptissime laborare, & zelare debet, seq; totum exponere. ¶ Secundum est consideratio: ꝙ in conspectu tantorum clarissimorum pugnamus, qui uictoriam nostram optant, & expectant: sicut ipsemet deus gloriosus, & angelicæ uirtutes opem ferentes, ut uincamus. Vnde & Boetius. Magna nobis indicta est necessitas probitatis: cum ante oculos agimus iudicis cuncta cernentis. ¶ Tertium est inuitatio regis ad pugnam: qui ut Aug. super Ps. ait. Inuitat, ut pugnes, adiuuat ut uincas. ¶ Quartum est consideratio magnitudinis præmij repromissi uictoribus in spiritualibus bellis: quia ipse deus deficientem subleuat, & uincentem coronat. Hec Aug. ubi supra. ¶ Quintum: deuota imploratio diuini auxilij: quod præsto est deus, pro quo certatur, cum requiritur impertiri. ¶ Sextum est declinatio incentiuorum tentationis: fuga scilicet occasionū, ut supra habitum est de luxuria. ¶ Septimum: consideratio nobilitatis, siue dignitatis humanæ conditionis: propter quam uerecundum uideri debet homini descendere ad opera uitiorum, & non potius ascendere ad contemplationem supernorum gaudeorum. ¶ Octauum est consideratio, qualis erit quam horrenda caro propria, & aliena mortua, ad quam tantum quis uiuam afficitur: ut eam nutriat in delitijs & operibus bestialibus. ¶ Nonum est diuinorum eloquiorum recordatio, in quibus inueniuntur uerba medicinalia contra omnem morbum, & uexationem spiritualem atq; exēpla in his, quæ similia passi sunt, qui adiuti diuino auxilio, tentationes quaslibet superarunt. ¶ Decimum consideratio uilitatis, & indignitatis eorum, qui uincere nos satagunt. Opprobriosum enim uidetur, & confusibile uilissimis rebus uinci. ¶ Vndecimum est consideratio, ꝙ consecrati sumus in baptismo: & ꝙ characterem Christi, & imaginem uiuam sanctæ trinitatis gerimus. Vnde uerēdum est homini, illam per aliquam deordinationem, & turpitudinem maculare, quia hoc quilibet facere, aut permittere refugit in ecclesia materiali, propter eius consecrationem, & sanctarum imaginum præsentiam Christi, & sanctorum. ¶ Duodecimum consideratio: ꝙ homo singulos actus suos facit interiores, & exteriores, motus, & gestus in clarissimo conspectu dei, & sanctorum angelorum. Propter quod plus habet uereri consentire tentationi uitiosæ, ac turpiter agere, quam coram homine aliquo sapientiæ, uirtuoso, aut in magnis dignitatibus constituto. ¶ Tredecimum est consideratio infernalium cruciatuum, qui infallibiliter consequentur: nec aliquando finietur. ¶ Decimum quartum: iugis memoria mortis, & horę eius incertitudinis. Nā, Facile cōtemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum. ait Hiero. ad Paulinum presbyterum. ¶ Quintumdecimum: adhibitio alicuius corporalis afflictionis, uel laboris: ut disciplinæ, cilicij, ieiunij, aut similis exercitij carnis lasciuiā castigantis. ¶ Sextūdecimū est consideratio gloriosę memoriæ, famæ, & honoris: quos uictores in spirituali prælio consequuntur nedum in alio seculo, sed etiam post mortem in isto mundo: ubi maximis celebrita-

Decemsept iuuaméta cōtra tentationes.

Prima consideratio dei.

August. l. De consola.

tibus

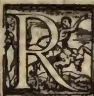
ribus coluntur, non solum ipsi: sed eorum ossa, capilli, uestes, & cætera eorũ instrumenta, qui prius macerationibus, & cilitijs premebantur: nunc, auro, & preciosis lapidibus adornantur. ¶ Decimumseptimum est consideratio: quomodo gloria carnalium, & mundanorum quantumcunq; deliciosi fuerint, potentes, diuites, pulchri, honorati, perijt cum sonitu, relicto æternæ dãnationis timore, multiplici detractione ab his, quos in sua superbia oppresserunt, aut quibus alias quomodolibet nocuerunt. Hęc breuiter commemorata sunt: quæ possunt per scripturas latius deduci. ¶ Potest & addi hoc contra omnes tẽtationes efficax remedium ex ipsa tentatione tanquam ex scorpione medela: ut inde oriatur antidotum: unde infunditur uenenum. Quia enim omnis tentatio per bonum aliquod apparens (licet falsum) obtinendum seducere nititur. Nemo enim ad malum aspiciens operatur: ut ait Dionysius. Nemo etiam nisi per boni speciem (in quo delectatur: quod ue appetit) allicitur. Si quidem nunquam uitium persuaderi posset homini: nisi sub specie aliqua bona, in qua deum peruersę imitatur, ut supra deducit be. Aug. Omne uitium peruerse deum imitari. Cur ergo tentator per boni appetibilis, speciem, uitium suggerit (& quidem nemo uult decipi) est hoc remedium perutile non auertere appetitum a bono, quod naturaliter concupiscit. Sed sapienter inquirere: ubi hoc bonum inueniri possit, & possideri: & ut sic uere acquiratur, laborare. Gratia exempli tentatur aliquis ad concupiscendam gloriam, & laudem: & quidem gloria, laus, honor, uel excellentia appetibilis est, bonum quoddam est: quia naturaliter homines cupiunt. ut dicit Bernardus. ser. de ascensione domini. Non oportet despicere, nec appetitum eius extinguere: hoc dulce, quod offertur: sed uide, ubi quæras. In mundo in tuis operibus, in rebus uanis? Hic uenenum, hic falleris, & quidẽ nemo uult falli, nemo appetit decipi. Quęras igitur, ubi sit gloria, ubi laus uera nunquam peritura. Doceat te fides uera, quam scriptura manifestat, & non inuenies nisi in deo summo glorioso, & laudabili in secula. Ibi si quęritur, inuenitur: secundum illud apostoli. Qui gloriatur, in domino glorietur. Item erit unicuiq; laus a deo. Sic si tentaris ad appetendum blanda, quæ delectant, pulchra, abondantia, non culpandus est appetitus hæc concupiscens. Sed cauendum est, ne ibi quærantur, ubi uere inueniri non possunt. Quærantur ergo, sed in deo, nihil deo pulchrius, amabilius, sufficientius, & ita de alijs secundum deductionem Augustini supra. Hoc scutum solidissimum contra omnes tentationes, quod sola fides præstat. Ad quod beatus Petrus hortatur, dum post auisationem cauendi crudelem tentatorem addit. Cui resistite fortes in fide 1. Pet. 5. Et ad Eph. 6. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Fide namq; cognoscitur in transitorijs uerum bonum non esse, omnis autem boni plenitudine in solo deo consistere, ac per hoc extinguitur in nobis appetitus falsi, & apparentis boni, & accenditur appetitus ueri, & æterni boni. Quæ enim sunt ignea tela nequissimi, nisi obiecto falsorum bonorum, quibus appetitum de uitio in uitium accendere nititur? ¶ Hoc remedio usus est uenerabilis Boetius pro totum lib. de consolatione: ubi ostendit naturalem hominis appetitum desiderare sufficientiam, reuerentiam, potentiam, celebritatem, lætitiam, tanquam uere beatitudinis conditiones, & proprietates, eosq; errare qui hac de causa terrenas diuitias, dignitates, regna, gloriã, uoluptatesq; desiderant. Ostendit quoq; ab illis ista uacua fore. Et quod appetitur bonum in temporalibus diuitijs, honore, potestate, fama, uoluptate, non esse, sed in solo deo uera nostra bona plenissime, & æternaliter consistere. Ac per hoc docet extinguere appetitum in igneis diaboli telis atta-

Margin: V; 2. Cor. 10.; 1. Cor. 4.; 1. Pet. 5.; X

ctum, eumq; accendere ad deum summum perfectissimum totius boni fontem. Hoc remedio qui utitur, nedum diaboli tentationes uincit, uitia declinando, sed etiam uirtutes acquirit, & maxime charitatem dei: in quo bona cuncta fore cognoscit: & per hoc spem in eum dirigit: neq; totum in eum fiducialiter proijcere non cessabit. Et tantum de quarto, remediorum scilicet inquisitione.

DE TENTATIONIBVS.

LECTIO LXXVIII.

A EDEVNDVM nobis est ad textus declarationem: quo cælestis magister noster docuit petere per deuotam affectionem. Ne nos inducas in tentationem. Vbi ut ex præmissis, aliquantulum liquere potest: hac petitione nō petimus, ut non tentemur: nec hoc affectandum est uiatori: quia uita ista: ut Aug. ait: sine tentatione duci non potest. Neq; nobis utile foret non tentari. (Si enim oramus ut non tentemur, unde erit nobis uirtus constantiæ?) Si tentationes, & tribulationes non essent: fortitudo, constantia, patientia, ac uirtutes cæteræ: quæ sunt circa difficilia: quomodo in nobis generarentur, conseruarentur, & augerentur? Virtutes enim morales moderatrices sunt passionum, tristitię & delectationis secundum rectam rationem. Sublatis itaq; passionibus per tentationem excitatis: sublata esset materia exercitij uirtutum. Hinc dicit Augu. Dum huius uitæ infirmitatem gerimus: si tentationes, & passiones omnino nullas habemus, non recte uiuimus. Hinc apostolus. Gloriamur in tribulationibus scientes, q̃ tribulatio patientiam operatur. Et Thobię. 12. Raphael ad Thobiam. Et quia acceeptus eras deo: necesse fuit, ut tentatio probare te. Et Iacobus. Omne gaudium existimate fratres mei cum in tentationes uarias incideritis: scientes q̃ probatio fidei uestræ patientiā operatur. Non ergo oramus, ut non tentemur: quoniam etsi tentare cum intentione fallendi malum est in tentatore, tamen in tentatis malum non est, si consensus non accedit: immo sæpius fructuosum est dicente August. super Psal. 60. Per tentationem perfectus noster utiq; fit. Non enim sibi quisquam innotescit nisi tentatus. Nec potest quisquam coronari, nisi uicerit, nec uincere nisi certauerit: nec potest certare nisi inimicos, & tentatores habuerit. Fructuosum est, dico: si uictoria subsequitur. Et quamquam multæ sunt utilitates, & fructus tentationum: inter cæteras tamen beatus Greg. singulares quasdam tangit. 23. moral. cap. 27. di. Aliquando autem post profectum uirium: non solum tentant uitia: sed etiam flagella castigant. Cum tentamur uitijs: pia dispensatione nobiscum agitur, ne his uirtutibus, quibus proficimus, extollamur. Cum flagellis atterimur, admonemur ne mundo blandiente seducamur. Vitia dum nos tentant, proficientes uirtutes humilient. Flagella dum nos tentant, surgentes in corde huius mundi uoluptates eradicant. Per tentantia uitia discimus, quid de nobis sentiamus. Per ferientia flagella cognoscimus, quod de

Tentationū utilitas.

14. De ciuita. dei.

Rom. 5.

Thobię. 12.

Iaco. 1.

hoc

hoc mando fugiamus. Per ista comprimimur; ne quid extrinsecus appetamus: per illa restringimur; ne intrinsecus extollamur. In hac igitur uita sumus, & aliquando uitijs tentari, & flagellis atteri, necesse est. Siue.n. in laboribus flagellorum, siue in certamine uitiorum, non solum nobis nostra infirmitas innotescit, sed etiam in quantum uirtute profecerimus cognoscimus. Nemo enim uires suas in pace cognoscit. Si enim bella desunt, uirtutum signa non prodeunt. Improuidus miles est, qui se fortem in pace gloriatur. Nemo quippe in quantum proficit, sibi imminere aduersa cognoscit. Cum enim adsunt prospera, certi uirium documenta non possunt. In B

Per tentatione humiliamur.

qua auctoritate beatus Greg. tangit, quod per tentationem humiliamur, & ducimur in cognitionem propriæ infirmitatis: unde cauti reddimur, purgamur, erudimur, probamur, & exercitamur. Vnde & glo. super illud Gen. 22. Nunc cognoui, quod timeas dominum. Sicut uasa non cognoscuntur esse integra ad plenum, nisi fuerint percussa, ut sonus audiatur, nec cognoscuntur perfecte cocta nisi imbribus exposita. Si percussa non clarum reddunt sonum, sed obtusum, fracta alicui perpenduntur; licet fractura tactu, aut uisu non discernatur. Sic & homines non perfecte cognoscuntur, donec pulsati terroribus tribulationibus, aut delectationibus expositi non superentur. Hos fructus a nobis excluderemus, si omnino non tentari peteremus. Quapropter etiam electi tentari desiderant, ut ait be. Grego. Electus quisq; inquit, cum peccati summo premitur, ad iustitiæ uigilias exurgere conatur. Sed sæpe cum resurrexerit, ipsa se extolli uirtutum magnitudine sensit, unde & tentari se præsentis uitæ aduersitatibus post uirtutes desiderat, ne peius ex uirtutum confidentia cadat. Si enim seruari melius per tentationem non cognosceret, nequaquam psalmista di. Proba me domine, & tenta me. Ideirco Christus non docuit nos petere, ut non tentemur, sed ut in tentationem non inducamur. Ecce tentatus est Iob, non tamen inductus est in tentationem. Non enim ad illam, ad quam trahebatur tentatoris uoluptatem, ore impio blasphemus intrauit. Tentatus est Ioseph turpi illecebra, sed non illatus in tentationem. Tentata est Susanna, sed non inducta, quia non præbuit consensum tentatori. Ita & nos petimus non induci in tentationem, idest non consentire tentationi. Vnde dicit Ber. Aliud est tentari, aliud in tentationem duci. Tentatur quilibet, quando in anima, aut corpore in delectatione alicuius uitij titillatur. Inducitur in tentationem; si sua ceperit delectationi consentire. Et be. Cyprianus. Non petimus, ne ducamur in tentationem, sed ne inducamur. Aliud quidem est in tentationem duci, aliud induci. In tentationem ducitur, qui tentatione pulsatur. In tentationem inducitur, qui tentationi succumbit, & ab ea superatur. Induci etiam est intus duci & succumbere, & tentationi præbere consensum. ¶ Vel aliter petimus non induci in tentationem, hoc est, non permittas pater cælestis inimicos nostros fortes nimis sup nos inducere. Etenim si duci nos permittas in tentationes, ut exercitemur, petimus in tentationibus exitum, ne nimium inuoluamur, & ipsis præbeamus assensum. Qua in parte ostenditur, dicit Cyprianus, nihil contra nos aduersarium posse, nisi illud ante permiserit deus, quia petimus, ne patiatur nos in tentationem induci. Quod si non permiserit, nulla tentatio poterit aduersum nos concitari. ¶ Vel tertio petimus, ne nos inducas in tentationem. hoc est non subtrahas a nobis auxilium tuum, donum scilicet, gratiæ tuæ, quo roboramur ad fortiter tentationibus resistendum. Non enim tantum gratia, operaq; nostra deo reddit acceptos, sed cum hoc fortificat ad concupiscentias malas, & tentationes reprimendas. Vnde Augustinus in de C

8. Moral. c. 10.

Differunt tentari, & in tentationem induci.

baptismo patuit. Vt concupiscentijs, & desiderijs ... deprecamur adiutorium a grauam tuam, quam si iusto iudicio suo a nobis subtrahis, nos quasi priuatiue in tentationem ducis. Quia nihil in nobis manet, quo ualide possimus contra tentationes dimicare. Inducis quidem dicitur ducit nauem in naufragium, & periculum, qui tollit remum, & gubernaculum, quibus fluctus aqua compesciuntur. Similiter & equum ducit in praecipitium, qui frenum tollit, quo regitur ... secundum Ansel. in de conceptu uirginali. Dicitur ... per subtractionem sui auxilij nos inducere in tentationem: ad similitudinem, quo dicit scriptura, cum corda multorum indurare. Non quidem positiue efficiendo indurationem cordis cuiuscunq; sed deserendo, quia suam gratiam non infundit: quae cor habet a peccato emundare, & ipsum emolire. Sic in proposito cum gratiam subtrahit, quae a consensu tentationis custodit, & praeter ... in tentationem inducit. ¶ Vel quarto petimus: ne nos inducas in tentationem: permittendo, quod beneficiorum alijs impensorum occasione nos peiores efficiamur. Sic enim saepe quis ex bono proximi in tentationem uelut ex illo cadit in odium, & in inuidiam eius. Vnde dicit Aug. super illud Psal. Conuertit cor eorum: ut odirêt (alias ut erudirent) populum eius. Mali, & impijerant. In eo autem quod populum suum multiplicauit, hoc beneficio suo per accidens ad inuidendum conuertit: quia inuidia est odium faelicitatis alienae. Sic igitur conuertit cor eorum: non illud malum in eis faciendo, sed populo suo benefaciendo: ob quod ipsi sponte tot suum pradum conuerterunt ad odium populi sui. Non sic petimus ne nos ind. in tentationê: sed praeseruari, ne tuum qualecunq; beneficium, quod cui tibi placet, communicas, nouo occasionaliter teneret, ut ex hoc pontra ... & odium, & inuidiam contra quamcunq; tuam creaturam concipiamus. Specialius tamen fundimus preces ad deum patrem dicentes. Ne nos indu. in tenta. scilicet carnis: ut nos absorbeat per uoluptatem. In tentationem mundi: ne nos peruertat per cupiditatem. In tentationem diaboli: ne nos perdat per iniquitatem. Caro namq; nimium nos infestat: & nunquam quietum patitur esse affectum nostre seruet, die anhelat. unde Greg. Nos gestamus laqueû nostrum, nobiscum ferimus inimicum carnem. s. nostram de peccato natam: in peccato nutritam: nimis ipsa origine corruptam: sed multo amplius praua consuetudine uitiatam. Hinc tam acriter aduersus spiritum concupiscit, & assidue murmurat. Impatiens disciplinae illicita suggerit, nec rationi obtemperat, nec ullo timore inhibetur. Vt ergo huius inimici repellamus suggestionem: oramus: ne nos inducas in tentationem. Rursus mundus acriter nos inuadit tentando: nunc allicit per prosperam: nunc minatur per aduersa. Vnde Aug. Mundus duplicem aciem producit contra Christi milites. Blanditur enim, ut decipiat: terret, ut frangat. Ne igitur huius hostis incurramus deceptionem, oramus ad patrem nostrum caelestem: Ne nos inducas in tentationem. Demum tertius hostis diabolus mendacij pater mille suis fraudibus secundum naturam cuiuslibet aggredi non cessat, & ubi magis pronum nouit ad lapsum: ibi ut praemissum est: astutias suas multiplicat: nec fatigatur, nec cessat, si forte interficiat sibi quandoque cedentem. Contra cuius astutias, & calliditatem oramus ad patrem: Ne nos inducas in tentationê. ¶ Circa praemissa sunt quaedam dubia. Primum, quia dictum est têtationes in nobis plurima bona operari. Dubitatur utrum tentatio sit a nobis appetenda? Et uidetur: quod sic, per illud Greg. sup. allega ... Elatos têtari se post uirtutes desiderat; ne peius ex uirtutibus cadat. Itê appetendum est illud, quo a periculo pseruamur: hoc aût est tentatio. Nâ secûdû supradicta in se

Margin notes (left): Augu. Psal. 104. — August. In quodam ser. — D

Margin note (right): An tentatio sit nobis appetenda.

prima astutia, periculosissimum est non tentari. Item appetendum est illud quod nobis plurimus fructus accrescit, talis est tentatio: ut habitum est, igitur tentatio a nobis appetenda est. Item illud est appetendum, quo beatificamur talis est tentatio: teste Iaco. Beatus uir, qui suffert tentationem. Item omnis Christi actio nostra est instructio Greg. in prolog. sui dial. Christus uoluit tentari, quia ductus est a spiritusancto in desertum, ut tentaretur a dyabolo. Sed quod uoluit, appetijt: siquidem idem est uoluntati appetere, & uelle, ergo & nobis appetenda est tentatio. ¶ In oppositum est illud Hugonis. Tentatio est actus, uel motus inclinatiuus hominis in aliquod malum, uel illicitum. Sed non est nobis appetendus motus ad malum, & illicita: cum & ipse talis malus est, quia a fine quodlibet habet denominari. Nam cuius finis bonus, ipsum quoq; bonum: & cuius finis malus, ipsum quoq; malū. Præterea peccatū non est a nobis appetendum etiam propter quodcūq; bonum, quod consequeretur, secūdū illud apostoli damnatis eos, qui dicunt: faciamus mala, ut eueniant bona. Sed tentatio non est sine peccato, quia siue exterior sit, siue interior, habet semper peccatum annexum. Exterior. n. quę fit a dæmone, uel homini malo, fit cum intentione fallendi. Velle autē fallere peccare est. Interior autem fit a carne, & hæc similiter fieri non pōt sine peccato, quia non sine motu illicito: omnis aūt motus illicitus est peccatū, ut dicit magister in 2. dist. 2. ¶ Dubium illud cum suis rationibus aliud dubium affert, uidelicet: Vtrum omnis tentatio sit peccatum. Sed uidebimus de primo: deinde de secundo. Et loquimur hic de tentatione tertio mō accepta, quæ s. fit ad malū inducendū: quō et in toto illo tractatu accipitur. ¶ Notandū igitur est: q res pro tanto est appetibilis, pro quanto participat rōnē boni, quia bonū cōmuniter ponitur obiectū appetitus. Est aūt, quātū hic sufficit aliquid appetibile dupliciter secundū philoso. s. ꝓpter se et si nullū aliud bonum inde sequeretur. Tale bonum est fœlicitas. Similiter & uirtutes, quæ sunt honesta, & delectabilia. Aliud est bonum appetibile non propter se, sed propter aliud sibi adiunctum per se appetibile: seu propter bonum, ad quod ordinatur, sicut medicina amara bona est, quia inductiua est sanitatis. Et ad propositum, tentatio non est bonum primo mō, quia quod est inductiuum ad malum, nō est per se bonum. Itē aliqua est tentatio, quæ nō pōt fieri sine peccato, ut illa, quæ fit intentione fallendi, & in peccatum inducendi, qualis est, quæ fit ab homine malo, aut spiritu maligno, qui per tentationem satagit tentatum ad peccatum pertrahere. Non enim quis delinquit dumtaxat in se malum operando, sed etiam delinquit malū alterius procurādo. Quod aūt fieri nō pōt sine peccato, nequaquam habet rōnem per se appetibilis: patet ergo: q tentatio non est appetibilis per se, seu propter se. ¶ Vtrum autem sit appetibilis propter aliud, puta propter uictoriam, quæ consequi potest tentationem, aut propter ueritatem, quę ex tentatione augeri pōt, & roborari, magis dubium est. Et uidetur probabilius, q tentatio non est appetenda propter alterum bonum. Quod sic ostenditur: quia quod non est per se causa alterius, sed omnino habet se ad illud per accidens, non est appetendum propter aliud (Nunquam enim medicina amara appeteretur nisi posset causare sanitatem.) Tentatio aūt nō est inductiua uictoriæ, neq; ad uictoriā promotiua quantū est ex se, sed magis inductiua casus. Et si uictoria quādoq; tentationē subsequitur, non tn̄ ꝓcedit ex tentatione tanquā a causa efficiente uictoriā, sed prouenit a tentatō tentationē uiriliter cōculcante. Per quod contingit uirtutem qnq; augmentari, aut etiam nasci, per actum. s. resistendi tentationi nō per ipsam tentationē. Et licet tentatio quandoq; est occasio uictoriæ, pro quanto inuitat ad pugnam, & nemo uincit, qui non pugnat: nō

Iacob. 5.
Mat. 4.
Tentatio quid.
Rom. 3.
1. Ethichorū ca. 7.
An tentatio appetēda sit ꝓpter aliud.
E

tamen ideo appetenda: alidquin etiam peccatum esset appetendum, quod est erroneum. Nam & peccatum quandoq; est occasio maioris gratiæ: ut si quis peccatum suum recogitans, surgit ardenter in magnam eius displicentiã: petens a deo sibi remitti: ad quod sequitur qñq; maior gratia, quã si peccatũ nõ
Rom. 5. præcessisset, dicente scriptura. Vbi superabundauit delictũ, superabundauit gratia. Sic & nonnunquam peccatum sequitur maior humiliatio: sic dicit
Rom. 8. apostolus. Scimus, quoniam diligentibus deum omnia cooperatur in bonũ: ita omnia ẽt peccata cõmissa, & remissa. Ex quorũ memoria cõuersi assurgũt ad propensiores gratiarum actiones: immo ad intensiorem dilectionẽ iuxta
Luc. 7. parabolam saluatoris de duobus debitoribus. Non tamen propter hoc peccatum est perpetrandum, seu appetendum: quia aliqñ sequitur maior gratia. Incerta est preterea uictoria: quia incertum est, an tentatus tentationem superet: an a tentatione superetur. ideo uidetur magis declinãda, quã appetenda.
Eccle. 3. Nam qui amat periculum, in illo peribit. Est autem periculosa tentatio: quia communiter proniores sumus ad malum, quam ad bonum. Et nemo uirtutes suas perfecte nouit. Sed neq; quantum uelit deus permittere augeri tentationem: ut tentatum deijciat de merito precedentium delictorum. Hinc est communis doctrina, non solum uitia esse declinanda: sed etiam occasiones peccatorum, quæ peccata inducere possunt, quamuis per accidens, & occasionaliter. Cum igitur tentatio occasio est in pluribus ruinę, & casus in malũ: quandoq; ex intentione tentantis, & sæpius ex infirmitate tentati, nõ uidet, ꝙ ipsa sit appetenda. Verum ubi certa esset uictoria de tentatione, tentatio appeti posset cum uictoria: quia tentari secundum prædicta, nõ est de se malum, licet ad malũ prouocatiuum: ideo non omnino refugit rõnem appetibilis: quia inclinationi eius quis laudabiliter resistere põt, & eam superare. Et hoc est uerum: dum tentatio ipsa non est peccatum: dum scilicet non fit intentione fallendi. Quoniam in nullo casu peccatum appeti potest licite: sicut non proprium, sic nec alienum. Nemo enim debet bonum suum cum alterius peccato, immo cum dei offensa procurare. ¶ Per hoc ad rationes in
F principio dubio inductas. Ad primum de bea. Greg. dicitur: ꝙ electi iam
Greg multis uictorijs uitiorum potiti, ne extollantur desiderant aduersitatibus, & superbia præseruari. Non ergo desiderant tentari aduersitatibus simpliciter, sed aduersitatibus tentari cum uictoria, & magis uictoriam. Et hoc innuit: cum addit. Ne peius ex uirtutum confidentia cadãt. Vnde aliud est appetere tentationem propter uictoriam, aliud appetere tentationem cum uictoria. Secundum licet: non primum, ut supra patet ex declaratis. Ad secundum dicitur; ꝙ aliquo dupliciter præseruamur a periculo. Aut per se, quõ uirtutes præseruant a periculo lapsus in uitium, & per se inclinant ad actum uirtuosum peccato cõtrarium, ut fortitudo, ac sanitas membrorum, a periculo casus corporum, & illa sunt appetenda. Alio modo aliquid præseruat a periculo per accidens, pro quanto ad cauendum, seu uincendum illud requiritur maior uigilantia, & solicitudo. Sic uia lubrica quandoq; per accidens pręseruat a lapsu, pro quanto excitat in uiatore maiorem prouidentiam locandi pedes, & maiorem solicitudinem, & curam caute ambulandi. Sic nonnunquam peccatum ueniale, aut etiam mortale minus pręseruat per accidẽs a maiore. Et talia non sunt appetenda, nec agenda secundum regulam apostoli: Non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Tentatio aũt per se non pręseruat a periculo peccati, sed magis inducit ad peccatum, & ideo appetenda non est. Quod uero additur de septima astutia dicitur, quia doc. ille non solum in illis astutijs eas annumerat, qui per se inducunt ad casum, sed etiam quæ per accidens inducunt, quia utroque modo per se, & per

Soluũtur rationes in oppositum.

accidens diabolus quærit hominis interitum. Per idem ad tertium, ꝙ illud, ex quo per se plurimus sequitur fructus, non autem si per accidens sequitur, & non per se appetendum est. Ad quartum: quòd nemo beatus est, quia tentatur, sed quia fortiter sustinet tentationem, atque uincit non consentiendo. Vnde beatus Iacobus: ꝙ beatus est in spe, non qui tentatur, sed qui suffert tentationem. Hoc est, qui non cedit tentationi ei consentiendo: sed uiriliter sustinet eius impetum, fortiter repugnando, ne cadat. Quia cum probatus fuerit per tentationem, de fortitudine, & constantia animi, accipiet coronam uitæ, non quia tentatus, sed quia resistit, & uincit. Non ergo intelligenda est ista sufferentia sic, ꝙ nemo debet contra tentationem insurgere, ut expugnet, quoniam sancti exhortantur, ut quam cito exurgit tentatio repugnatio assit. Vnde B. Hiero. Dum paruus (ait) est hostis, interfice, ut elidatur in semine. Et B. Grego. Si tentationi in corde nascenti festinè non resistitur, eadem qua nutritur, mora roboratur. Sunt etiam sufferendæ sic, ut nemo propter eas surgat in murmur contra deum, & cadat in impatientiã. Sed repugnandum est cũ mentis hilaritate. Vnde & B. Iacobus. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes uarias incideritis, scientes, quòd probatio fidei uestræ patientiam operatur. Quasi dicit existimate omne gaudium, id est gaudium cœleste, quod excellit omne gaudium, consequi cum incideritis in uarias tentationes, & hoc si fortiter resistendo uinciitis. Scientes, ꝙ probatio fidei uestræ (quę per hoc declaratur quòd non superamini, sed magis omnes tribulationes per patientiam uincitis, quę habet opus perfectum) æterna est gloria remuneranda. Ad quintum de tentatione Christi. Verum est, quòd uoluit tentari, quia de uictoria certissimus: & propter utilitatem nostram, ut suo exemplo instrueremur, quemadmodũ tentatoris astutias uinceremus. Et quantum ad hoc, hæc Christi tentatio fuit nostra instructio. Siquidem, Omnis Christi actio nostra est instructio, non ut eadem agamus, sed ut ex sua actione spiritualem doctrinam accipiamus. Sicut mortuorum suscitatio non instruxit, quomodo & nos mortuos corporaliter suscitemus, sed quomodo a morte animæ resurgamus. ¶ Dubij annexi solutio, ad finem dubiorum reseruatur. ¶ Secundò dubitatur, cur tam callidè diabolus hominibus insidiatur, undiq; insidias suas tendens, & laqueos, quatenus ad peccati consensum pertrahat perituros. Respondetur, quòd inter alias quatuor causæ poterunt assignari. Prima sumitur ex magna eius inuidia. Secunda ex ingenti eius superbia. Tertia ex inueterato dei odio. Quarta ex eius ambitione nimia, & inani gloria. ¶ Ex inuidia quoad primum. Nam licet ipse creatus fuit bonus sicut & aliæ rationales creaturæ, ut dei essentiam beatificè contemplaretur, ipsaq; eum, summo gaudio, & delectatione frueretur, factus tamen est malus sua propria uoluntate. Siquidem cecidit ab illa summa perfectione, & beatitudine, nõ quã accepit, sed quam accepturus erat, si in sua innocentia perstitisset. Propter quem uoluntarium suum lapsum, a deo in sua malitia perpetuo desertus est: & a loco beatitudinis ad infernales pęnas detrusus. Deus autem sua sapientia, & misericordia immensa hominem condidit, ut per ipsum ruinam in cœlis factam repararet. Videns igitur diabolus, ut ait magister distin. 21. lib. 2. sententiarum: hominẽ per obedientiæ humilitatem posse ascendere, unde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei, & ut ipsum ab adeptione talis boni impediret, tentationum iacula prępárauit: ut habetur Gen. 3. de primi hominis tentatione. Ex eadem inuidia, qua primum hominem prosternere studuit, & uicit: adhuc nos quotidie infestare non cessat. Torquetur enim ex nostro bono, & nostra felicitate. Hoc enim malũ habet inuidia, ut ex alterius prospe-

B. Hiero.
B. Grego.

Cur tam callide diabolus homini insidiatur.

ritate doleat, ex alterius malo gaudeat. Vnde dicit Alanus in de planctu na
turæ Inuidis aliena prosperitas aduersa est. Aliena aduersitas prospera est.
ap.2. In aliena gratulatione tristantur. In aliena tristitia gratulantur. Et quia
diabolus summe inuidus est, cuius inuidentia mors intrauit in orbē terrarū.
Hinc bonum nostrum ubicunque poterit, satagit impedire, ac diuersis ua-
rijsque tentationibus malum nostrum procurare. ¶ Secunda ratio sumitur
ex eius superbia. Vnde superbia neminem sibi patitur anteferri: sed omni-
Isa. 14. bus nititur dominari. In signum huius dixit lucifer. In cœlum conscendam:
super astra dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti: in late-
ribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium: & similis ero altissi-
Grego. mo. Quid est, quærit Grego. Similis ero altissimo, quam super alios opta-
re principatum? Impedit igitur diabolus bonum hominum, quantum potest:
ne propter bonum, quod operari conantur, sibi præferantur. Procurat ma-
lum per tentationem, ut ipse nobis dominetur. Omnes siquidem mali ei
Iob.41. subsunt. Quia rex est super omnes filios superbiæ. Quales sunt omnes ma-
August. li: dicente Aug. Nullum peccatum potuit, aut pōt, aut poterit esse sine su-
Eccl. 10. perbia. Quia dicit scriptura. Radix (alias initium) omnium malorum est su-
perbia. ¶ Tertia ratio sumitur ex dei odio. Qui enim aliquod bonum odit:
omnes affectat idipsum odire, & neminem illud diligere Sicut e regione qui
Ethi. recte diligit ipsum, ab omnibus diligi cupit. Vnde dicit philosophus: quod
communicantes in bono honesto se diligunt: quia in quibus communica-
mus, in his nos diligimus. Et econtrario odientes aliquod bonum honestū,
diligunt alios idem odientes, quia in odio participant. Quia igitur diabolus
summe deum odit: quia ipsum a loco uoluptatis expulit, & in locum tene-
brarum, & caliginis relegauit: idcirco quantum potest, odium dei in omni-
bus procurare conatur. Hoc autem aliunde facere non potest nisi per ten-
tationem, & suggestionem in peccatum, quibus cum homines consentiunt,
iam deum odiunt: præcepta uiolando, & suam uoluntatem uoluntati Dei
præponendo: plus quoque dei aduersario, quam deo consentiendo. ¶ Quar-
ta ratio sumitur ex inani gloria, & ambitione. Vane gloriosus enim alios si-
bi cupit adhærere, ab alijs uult uideri, reuereri, & honorari. Vnde Aposto-
Phil. 2. lus uolens Philippen. inducere ad humilitatem: suadet cauere inanem glo-
riam. Superiores inquit, sibi inuicem arbitrantes. s. per æstimationem, non
quæ sua sunt singuli considerantes: sed & ea, quæ sunt aliorum. Quorum cer
te opposita inducit inanis gloria, quæ quærit uideri, eminere, & multorum
habere comitatum. Diabolus autem cum maxime sit honoris cupidus, quæ-
rēs & diuinos sibi exhibere honores. Vnde nec erubuit Christum dominum
Matth.4. ad se orandum inducere di. Hæc omnia dabo tibi: si cadens adoraueris me.
Hinc & frequenter responsa dabat in idolis, ut ipse pro deo coleretur. Ex
eadem igitur radice nos tentationum laqueis quærit inuoluere, ut nos indu
cat ad sibi seruiendum tanquam maiori, & digniori: quod est opus inanis glo
riæ secundum B. Hiero. in quadam Epistola. Inanis gloria inquit, est inordi-
B.Hiero. natus animi motus, quo aliquis propriam desiderat excellentiam, ut alios
honore præcellat. Ceteræ rationes, quæ assignari possent, ad aliquam illarū
H reduci possunt. ¶ Tertium dubium est. Vtrum diabolus ab aliquo in tenta- Tertium dubium. si diabolus uictus ab aliquo tē tandi potestatem perdat.
tione uictus, tentandi potestatem perdat? ¶ Ad hoc respondetur ꝙ de mente
Orige. Orige. est ut allegat magister lib. 2. dist. 6. quod diaboli, qui a sanctis iuste, &
pudice uiuentibus superantur, potestatem tentandi alios ultra non habent.
Vnde ait. Puto sane, ꝙ sancti repugnantes aduersus illos incentores, & uin
centes, minuant exercitum dæmonum, uelut quam plurimos eorum interi-
mant, ne ultra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto caste, & pudice uiuen-

do uictus est, alium hominem iterum impugnare. In cuius signum quidam dicunt, quod lucifer, qui dominum in deserto tentauerat, quia uictoriosissime a Christo superatus est relegatus est in inferno, ut neminem tentet usq; ad tempus Antichristi. Vnde legitur in Apoc. 20. Cum consummati fuerint mille anni, soluetur sathanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes. quod fiet in nouissimo tempore Antichristi. Vnde erit tanta persecutio, ut etiá si fieri posset: in errorem ducantur electi. Probant idem & alio signo: quia Asmodeus uictus a Tobia relegatus est in desertum, ne alium tétaret. Item quia in Vitis Patrum legitur, quod demones fortius expugnabát primos patres, quá sequentes, uix enim poterant primi, & multi simul habitare propter demones eos infestantes, immò & uerberantes. Quia primi eis uiriliter restiterant, & ualide eos expugnabant: idcirco posteriores maiori pace fruebantur. Hoc tamen dictum Orige. ut in uerbis sonat plerique ueritatem habere non aestimant. Quod probant a signo de demone tentante Christum, qui quamuis superatus fuit ab eodem in prima tentatione, qua suggessit, ut de lapidibus panes faceret: nihilominus processit ipsum iterum, & tertio in alijs tentando uitijs superbia. s. & auaritia. Suggerens quoad primum: si filius dei es, mitte te deorsum. Quoad secundum ostendens enim omnia regna ait. Haec omnia dabo tibi &c. Quapropter dicunt alij magis specificantes dictum Orige. quòd diabolus perfecte ab aliquo uictus de hoc uitio, ad quod impellit, & uictus est, non tentat amplius eundem, & hoc propter meritum uictoriae, & triumphi. Iustum equidem uidetur: quod prouocans quemquam ad bellú iniuste, & superatus, amplius non permittatur ex eadem causa eundem iterum ad bellum prouocare. Tum quia occubuit, tum quia iniuste prouocauit. Cuius dicti ratio etiam ex alio sumi potest. s. ex ratione diaboli uicti. Quia. n. summe superbus est, ideoq; ubi semel a quoquam prosternitur: ab eo in simili causa timet iterum superari. Vnde non sinit ipsius superbia contra illum iterato bellum concitare. Et haec ratio trahitur a beato Ambrosi. super illud. Consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo. Vbi Ambro. Instare diabolus formidat, quia frequentius refugit triumphari. Et addunt ad haec alij. Si quis diabolum uincens de certo uitio, inuictus usque in finem perseueret, quod neq; quécunq; alium tentet de eodem uitio. Si autem uincens in peccatum ceciderit, de quo prius diabolum superauit, audaciam capit iterato eum, aut alium de eodem uitio impugnandi, a deo facere permittetur. Et esto, quòd diabolus uictus ab aliquo in uno uitio ab ipso in eodem amplius uictor non tentetur: conceditur tamen ipsum posse ab eodem tentari in alio uitio, sicut supra tactum est de diabolo Christum successiue in tribus uitijs impugnante, quia ibi inductae congruentiae cessant. Et pro illo facit, quod scribit B. Grego. 1. moral. Antiquus hostis ex primo certamine dum se succumbere considerauit, ad alia tentationum bella restaurat. Veruntamé, quod succrescentibus uictorijs continuo, & cótinuo sibi potestas tentádi minuitur: & tentádo deficit: & infirmatur. De quo etiá Chrys. In primis grauis est & insufferibilis diaboli impetus, quod si quis forti animo ipsum sustinuerit: in secundo inueniet eum infirmiorem. Quantò enim plus percussus fuerit: tantò magis refrigescit, & deficit. Quod si quis eius tentationi aliqualiter resistit: nec ipsam perfecte repellit, & conculcat, non cessat diabolus a tentatione, sed procedit. exemplum huius, legitur de S. Benedicto, quem cum diabolus tentauit in specie auis nigrae: cruce se signabat. Sed quia uires ad uincendum non exercuit, diabolus in tentatione processit. Quod intelligens uir sanctus, in uepres nudum se proiecit, & uulneribus carnis, carnem, & hostem uicit: & tentationem penitus extinxit. Similia de pluribus sanctis le-

Apoc. 20.

Matth. 24.
Thob. 8.

Ambro.
Luc. 4.

Chrysost.

guntur

I guntur. ¶ Conceditur insuper hominem uincentem diabolum inferiorem de aliquo uitio tentantem, posse tentari a diabolo superiorem de eodem. Sic enim uidemus in congressibus, & mundanis uictorijs, quod uinces militem non ex hoc eximitur a potestate regis. Ita & uidetur in bello, & uictoria spiritualibus. Cum prælatio inferioritas & superioritas concedatur esse in dæmonibus, non uidetur quin deuicto inferiore, potestatem habeat superior tentandi alicuius inferioris uictorem. Idcirco & deus fidelis prædicatur, qui non permittit nos tentari super illud, quod possumus, sed facit cum tentatione prouentum, ut possimus sustinere. Hic cum uidet nos fortes ad uincendum tentatores, permittit aggredi fortiores, ut meritum crescat, & gloria augeatur. Ideoq; & nunc dicit religiosos, & alios uiros uirtute stabilitos fortiores impugnationes dæmonum sustinere, quam ceteros homines seculares in peccatis tempora deducentes. Maior enim requiritur potestas ad prosternendum stantem, quam continuo decidentem. Fortem, quam debilem. unde B. Grego. Hostis noster inquit, quanto magis sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Et subdit. Eos enim pulsare negligit, quos quieto iure se possidere sentit. Et per hoc ad dubium responderi potest, quod etsi uerum sit diabolum in una tentatione perfecte superatum amplius quidem hominem de eodem uitio infestare non posse, potest tamen ab alijs uitijs spargere laqueos, quæ quia multi sunt (contingit enim pene infinitis modis deficere, ut uult Philosophus 2. Ethi.) & sic multis modis potest hominem in tentationibus impugnare. Præterea, quia ualde magnus est diabolorum tentantium numerus, quia draco cadens tertiam stellarum partem secum traxit. Idcirco etsi unus uictus tentare desistit, succedunt alij septem nequiores. Verum illud dictum Orige. ualde dubium esse dicit S. Bona. Vnde 2 lib. sententiarum dist. 6. in dubijs literalibus ait: loquens de dubio modo difficile est ueritatem determinare, quod enim fiat diminutio in illo exercitu dæmonum non uidetur improbabile, cum ita uideamus contingere in rure bellicus qui superatur, amoueatur a bello. Quantum tamen quando difficile est determinare. Vnde quicquid dicat Orig. melius est dubitare: quam super hoc quicquam definire. Hæc ille. ¶ Dubitatur quarto: Vtrum homo uiator ex libertate suæ uoluntatis sine speciali dei gratia omnes uincere possit diabolicas tentationes? Dubium hoc tangit facultatem liberi arbitrii ac necessitatem gratiæ diuinæ, quæ materia lata est, & per hoc doct. tractatur abundanter a sententiarum dist. 28. Sed breuius hic exponendo, pro responsione ad dubium præmittendum, quod secundum sanctum Bona. in secundo suo scripto dist. 27. Aliud est resistere tentationi diaboli, aliud uincere tentationem eius. Nam resistere tentationi, est non consentiri tentationi. Vincere autem tentationem, est assequi oppositum illi, quod intendit diabolus sua tentatione. Intendit autem diabolus hominem reddere inimicum deo, & dignum æterno supplicio. Vincitur ergo quando homo oppositum assequitur, quando scilicet homo tentationi resistendo fit amicus deo, æterno dignus præmio: & hoc sine gratia fieri non potest. Sola gratia est, quæ hominem dignum facit, & acceptum deo ad uitam: & opera eius, ut meritoria premij æterni beatifici. Et ideo manifestum est, quod nemo potest uincere tentationem diaboli sine gratia gratum faciente. Oppositum enim sentire esset errori pelagij consentire. Verum quia frequenter uincere largius capitur, ut extendit se ad resistere, ut etiam uincere dicitur, qui tentationi non succumbit, nec uincitur, ut cedens ei mortaliter peccet, licet sic resistendo non mereatur. Respondendum est secundum hanc acceptionem ad dubium, & ideo pro eodem habentur resistere, & uincere. Sic ergo accipiendo uincere pro resistere, uincere tenta-

Hominem uincentem diabolum de aliquo uitio posse tentari a diabolo superiori de eodem.

1. Cor. 10.

Grego.

Apoc. 12.

Orige.

S. Bonauen.

S. Bona.

tionem nihil aliud est, quã tentationi nõ cõsentire, hoc est nolle uel non uelle id, ad quod tentatio impellit. ¶ Est hæc propositio ad dubium responsiua. Singulas tentationes potest homo ex suis naturalibus per uoluntatis libertatem uincere, licet non sine magna difficultate. Primum patet, quia homo ex sua libertate potest cuilibet tentationi non consentire, ergo potest eam uincere. Tenet consequentia ex quid nominis huius, quod est uincere. Antecedens patet de quolibet genere tentationum. Et primò de tentatione diaboli. Nam diabolus nulla tentatione potest uoluntatem hominis ad consentiendum necessitare, nec consensum in uoluntate efficere, ergo semper est in uoluntatis libera potestate tentationi non consentire. Antecedens patet, quia consentire est quoddam uelle. Velle autem est actus uoluntatis in plena eius facultate consistens, ad quem nulla creata potentia necessitari potest. Nihil enim tam est in potestate uoluntatis, quam uoluntas ipsa. ait August. Quod intelligendum est de actu secundo uoluntatis, uelle. s. & nolle. Cui concordat Philosophus 3. Ethi. c. 13. di. Domini sumus nostrarum operationum a principio usq; in finem. Quod uerum est quantum ad actum interiorem uoluntatis elicitum, qui est uelle, & nolle. Propter quod uoluntas dicitur potentia rõnalis, quia ceteris eodem modo se habentibus potest in opposita contradictorie. s. uelle, & non uelle: nolle, & nolle. Hinc Chrys. super Matth. loquens de diabolo tentante Christum ait. Non impulit, non tetigit, sed tantum, mitte te deorsum, ut intelligamus, ꝙ qui obedit diabolo, ipse se deponit. Diabolus enim suggerere potest, cogere non potest. Concordat B. Bernar. dicens. Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si uolueris dare, uel negare consensum. ¶ Probatur idem de tentatione carnis, quia quantumcunq; caro inclinet uoluntatem ad illecebras, non tamen cogit neq; necessitat. Quoniam etsi uoluntas propter coniunctionem eius cum carne: naturaliter ad ea, quæ carnis sunt, inclinatur, ac carnem suam diligit, secundum illud apostoli. Nemo carnem suam unquam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam: retinet tamen dominium, & libertatem quantum ad consentire, & non consentire. Habet nihilominus & potestatem tentationes carnis extinguendi, uel saltem infirmandi, per discretas abstinentias, disciplinas, labores, ceterasque asperitates. Item per bona opera continuata in se generate uirtutes morales huiusmodi inclinationibus contrarias, quibus uoluntas fortificatur, & animus ad contraria uitijs inclinatur; & ita inclinatio carnalis debilitatur. Sic enim reperiuntur quidam colerici mansueti: sanguinei continentes. Propter quod Philosophus in fine primi Ethi. dicit appetitum sensitiuum participare rationem, quia imperio rationis, & uoluntatis aliquãtũ subiacet, & suasionibus refrenat. Hinc & in politicis ponit rõnẽ corpori principari principatu dispotico. i. tanꝗ dñs seruo, & appetitui sensitiuo tãꝗ principatu ciuili, seu politico. Probat ẽt de tẽtatione mũdi: ꝙ nec ilia uoluntatẽ necessitat ad consensum. Mũdus. n. uel obiecta delectabilia, aut tristabilia mũdi nõ uident tẽtare hoiem, nisi obiectiuẽ ꝓ quãto ingerunt spẽm suã sensibus, unde allicit appetitus ad ea affectãda concupiscenda, uel fugienda. Appetitus aũt sensitiuus (qui mediante cognitione intellectiua uoluntatem mouere potest ad eadẽ obiecta acceptãda, uel fugienda) si contra rõnem appetit, & uolũtas cõsentit tentationi, cũ assensum ꝑstat, uincit. Sed quoad hoc non necessitat: cum (ut dictũ est) in sua sit potestate actum consentiendi elicere, uel non elicere, & per hoc consentire: uel non consentire. Alioquin si ad consensum necessitaretur consentiendo nõ peccaret: cũ nemo peccet in eo, quod uitare non potest: ut uult Aug. & Hiero. Præterea si tentationi resistere non posset maxime propter peccatũ præcedẽs, aut dispositionẽ dere-

Aliud est tentationi resistere & aliud tentationem uincere.

August.

3. meta.

Chrysost.

In quodam ser.

Ephe. 5.

listam post peccatum Hoc autem non uidetur: quia sicut ex actu bono precedente, uel dispositione derelicta post actum bonum, non immobilitatur uoluntas ad bonum, ita nec ex peccato immobilitatur ad malum. Habitus enim derelictus, etsi inclinat, non tamen necessitat. Preterea intellectus circa quodlibet agibile potest recte iudicare, aut non. Si non, habet errorem inuincibilem, & ille excusat a peccato. Si potest, & omni iudicio rationis uoluntas ex sua libertate potest se conformare, conformando autem se rectæ rationi non peccat. Potest ergo non peccare tentata, & ita tentationem uincere. ¶ Dicitur notanter in propositione, singulas tentationes, quia forte secundum communem opinionem doct. loquendo de tentatione ad peccatum inducente, non potest omnes simul uincere: sicut nec omnia uenialia cauere, licet quodlibet seorsum cauere possit. Quia dum circa unum cauendum uigilat, in aliud corruit. ¶ Secunda pars propositionis, scilicet quod homo non potest tentationes singulas uincere sine magna difficultate: probatur. Quoniam licet uoluntas humana ita sit libera quod cogi non potest: potest tamen modis uarijs ad uaria uolenda, & nolenda inclinari, trahi, ac persuaderi, quibus non nisi cum difficultate non minima ualet resistere. Nam etsi naturaliter ad bonum inclinetur siquidē secundum philos. ratio deprecatur ad optima: ratio autem includit utranque potentiam, intellectum, & uoluntatem, frequenter tamen seducitur: nunc errore intellectus operante malorum satore diabolo, nunc illecebra sensus, cui quia naturaliter cōiuncta est: naturaliter est inclinata ad condelectandum, & contristandum: difficile autem est delectationi repugnare. Nunc blandimentis, & terroribus seculi circunstantijs ad mala pertrahitur. Quis autem fraudes, laqueosq; spiritualium nequitiarum deprehendere, & eius occultissimas tentationes? Quis se in pugna sensualitatis continua sustinere: & a carnis inclinationibus semper auertere? Quis totuplices mundi laqueos euadere potest? Huc accedit, quod peccato originali uulnerata est uoluntatis potentia: ita quod licet simpliciter sit libera, tamen ad malum prona est ab adolescentia. Propter quod secundum Bernard. in ser. 5. de aduentu. Proni sumus, & faciles ad seducendum: debiles ad operandum, fragiles ad resistendum. Si discernere uolumus inter bonum, & malum, decipimur. Si tentamus facere bonum deficimus. Si conamur resistere malo, dejjcimur, & superamur. Propter quod ex his dictū est: uoluntas simpliciter sit libera, rarò tamen bonum uellet, rarò se ad deum conuerteret, rarò se a delectationibus carnis & mentis inordinatis aduerteret, sed multo magis ad se recuruata, suum commodum quæreret, seq; finem suum in omnibus constitueret, tot difficultatibus, & laqueis conuoluta, nisi dei fide, ac speciali ueritate auxilio sustentata, quoniam secundum Apost. 1. Cor. 10. Fidelis est deus, qui non permittit hominem tentari super illud, quod potest, sed facit cum tentatione prouentum, ut possit sustinere. Orandus igitur est deus, ut omnibus operibus nostris assistat: rationemque illuminet ne erret, uoluntatem refrenet ne dissentiat, executiuam potentiam confortet, ut imperata opere perficiat; fraudes inimicorum submoueat, ne irretiant; feritatem cohibeat, ne præualeat; omnia remoueat mala, cunctaq; tribuat bona. Nemo quippe sua industria tot corporis pericula euaderet; quanto minus animæ. Ideo ad impetrandum diuinam ab insidijs defensionem: orandum est, ne nos inducas in tentationem. Denique etsi multa potest lib. ar. sine gratia: rarò tamen agit secundum ultimum posse suæ potentiæ propter difficultates, & impedimenta prætacta. Et si sic ageret, nihil tamen potest operari meritoriè sine gratia, & ita non potest uincere salubriter tentationes sine gratia. Ideo orat ecclesia, orant prophetæ, orant Apostoli, orauit &

L ... Eth. ... Echi. ... Ser. 5. ... Cor. 10.

Christus partem in cœlis. Pater sancte serua eos in nomine tuo &c. Docuitq; nos salubriter orare patris clementiam,& bonitatem. Ne nos inducas in tentationem. Neq; sic orando fingimus,aut ficte oramus,sicut hi faciunt,de quibus August.in Epistola contra Vitalem hæreticum. Prorsus inquit,non oramus deum:sed orare fingimus,si nosipsos, non illum credimus facere,quod oramus. Prorsus non deo gratias agimus:sed agere nos fingimus, si unde illi gratias agimus, ipsum facere non putamus. Quod intelligendum est quantum ad meritum uitæ æternæ, quia ipse solus dat merendi facultatem.s.gratiam.Etiam quia etsi cooperamur, ipse tamen substantiam actus principaliter operatur,sicut prima,& uniuersalis omnium causa. Denique non suauiter, nec faciliter tentationi resistimus, nisi deo specialiter per suam gratiam assistente.Vnde utiliter fundimus ad deum orationem,ne nos inducas in tentationem. ¶ Vltimò respondendum est a dubium primo dubio annexum. Vtrum omnis tentatio sit peccatum. Quod non intelligendum est de peccato tentantis,puta dæmonis,uel hominis:de quo dictum est: ꝙ qui tentat cum intentione fallendi(quomodo hic accipitur tentare) utiq; peccat,cum uelle decipere,& ad peccatum inducere,sit peccare.Sed intelligendum est de peccato tentati. Et quidem certum est, ꝙ tentatio dæmonis, aut mundi potest fieri sine peccato,immo cum merito tentati. Nam & Christus tentatus est a diabolo,& sancti martyres a mundo,qui in tentatione coronas perpetuas meruerunt.Loquendum ergo solum est de tentatione carnis,an illa potest fieri sine peccato tentati? Et uidetur,ꝙ non:quia tentatio carnis fit per primos motus sensualitatis: sed omnes hi sunt peccata: ergo. Consequentia nota cum maiore.Minor probatur secundum August. 19. de Ciui. Dei. Nonnullum uitium est,cum caro concupiscit aduersus spiritum, Primis autem motibus caro aduersus spiritum concupiscit. Item magister dist.24.lib 2.Sensualis motus cum illecebram concepit:quasi serpens suggerit mulieri.i.inferiori rationis parti. Sequitur. Si autem motu sensuali tantum peccati illecebra teneatur:ueniale,& leuissimum est peccatum. Motus autem sensualitatis sunt motus primi:igitur motus primi sunt peccata. Itē aliquod peccatum est necessarium, quod caueri non potest secundum illud August. Sunt inquit, quædam necessitate facta improbando,ut qui uult recte facere,& non potest. Vnde est illud Apostoli Roma.7. Non quod uolo bonum,hoc ago:sed quod odio malum,illud facio. Item glo.super illud. Septies in die cadit iustus.ait.Singulis diebus per necessitatem,uel fragilitatem carnis,uel uolentes,uel inuiti peccamus. Illud autem peccatum, quod inuiti,& nolentes incidimus:non est nisi primus motus. Hic enim non est in potestate uoluntatis.Primus igitur motus est peccatum.¶In oppositum. Primi motus non sunt in potestate uoluntatis:ergo non sunt peccata. Tenet consequentia.Quia secundum beatum August.in de correp.& gratia. Nullus peccat in eo,quod uitare non potest. Et antecedens habetur in glo.super illud Psal.Irascimini,& nolite peccare.Dicit enim Cassiod. Motus animi in potestate nostra non est. Et iterum. Si motus surgit animi,qui non est in potestate nostra,non ei consentiat ratio. Item motus sensualitatis potest esse absq; hoc ꝙ ratio inferior moueatur ad consensum, & tunc non est peccatum.Nam ut dicit magister dist.24.lib.2. & allegatum est supra lectio. 77. Si cupiditas nostra non mouetur ad peccandum, excluditur serpentis astutia.Et sequitur.Cum cupiditatem refrenat,& compescit ratio, non labimur in peccatum,ergo motus sensualitatis (qui per serpentem intelligitur) non imputatur ad peccatum,dum cupiditas.i.inferior ratio(quæ per mulierem figuratur)non consentit. Et per consequens primi motus, qui sunt mo-

Ioh.17.

M

Vtrum omnis tentatio carnis sit peccatum.

August.

Roma.7.

Prouer.24.

August.

Casiodo.

tus sensualitatis, non sunt peccatum, nisi accedat rationis consensus. ¶ Pro huius dubij solutione primò uidendum est: quid sit primus motus. Deinde in quo actu consistat peccatum, & sic respondebitur ad dubium. De primo Alex. de Ales par. 2. q. 125. mẽb. 1. sic diffinit primũ motũ. Est motus sensualitatis secũdũ ipulsum fomitis, tẽdẽs impetuose ad fruitionẽ creaturę delectabilis. Dr primo motus sensualitatis: & ꝑ hoc excludit ois motus partis rõnalis, quorum licet pleriq; sint surreptitij, & deliberationem præuenientes, ac primi in illa potentia rationali, non tamen dicuntur primi motus, quia primi motus sunt, qui oriuntur ex lege carnis, quæ immediate con uncta est sensualitati. Dicitur secundum impulsum fomitis, ad excludendum motum illum sensualitatis: qui potest per rationem ordinari ad sustentationem naturæ, ut fames, sitis, talis enim motus potest esse non inordinatus. Motus autem primus, quia est secundum impulsum fomitis, improbus est, ut impetus libidinis, & hoc notatur, cum additur, tendens impetuose ad fruitionem creaturæ, in quo etiam tangitur causa finalis. Et accipitur ibi fruitio large pro delectatione. Ex hac diffinitione patet, ꝙ in ratione primi motus includitur uitium, siue quædam deordinatio, quia dicitur secundum impulsum fomitis tendens impetuose. Fomes autem est qualitas morbida inclinans ad malum. Secundò sequitur, ꝙ motus cognitiuus potentiæ sensitiuæ non dicitur primus motiuus. Patet: quia motus primus est motus delectationis in creatura, qui pertinet ad appetitum non ad cognitionem: ut talis est. Tertiò sequitur, ꝙ per primum motum non intelligitur primus actus potentiæ sensitiuæ simpliciter, sed primus actus appetitus, quem præcedit actus cognitiuus. Et quia non est certum omnes doctores ita accipere primos motus: ideo in responsione largius loquendum erit de motibus potentiæ sensitiuæ, siue dicantur primi, siue non primi, nec est cura de nomine, cum constat de re. ¶ Distinguunt etiam quidam ut idem doct. membro secundo dictæ quæstionis innuit de primis motibus. Quoniam quidam dicuntur primo primi, qui scilicet statim, seu repente surgunt. Quidam dicũtur secundo primi, qui tales sequuntur. Exemplificat quidam alius doctor de motu primo, ut titillatio carnis excitãs ad libidinem. Item appetitus sensitiui delectatio circa illud, quod sensus suggerit. Aut desiderium improuisum sensus prosequendi in opere. Sed de motu secundo primo, ut motus delectationis uoluntatis, ut natura, non libere condelectantis appetitui sensitiuo. Item consensus subitus uoluntatis in delectationem. Item desiderium subitum uoluntatis prosequendi opus. Sed secundum illos accipitur motus primus large, pro quolibet motu in homine præueniente rationis iudicium. ¶ Circa secundum aduertendum, ꝙ sicut actus uirtuosus ad laudem imputabilis, ita & uitium, seu culpa imputabilis ad uituperium, primò est in uoluntate. In inuoluntarijs enim nec laudamur, neq; uituperamur. Vnde tamen aliquid dicitur uoluntarium dupliciter secundum Alex. ubi supra. & sanctum Bonauẽ. in secundo dist. 41. q. 4. s. simpliciter, & secundum quid, seu interpretatiue. Voluntarium simpliciter est: quod est a uoluntate. Secundum quid, seu interpretatiue est illud, quod oritur uoluntate concomitante, non prohibente, uel præcauente, dum præcauere potuit. Sicut submersio nauis ex negligentia nautæ dicitur quodammodo & interpretatiue uoluntaria. Similiter quædam peccata omissionis pure: pro eo, ꝙ talia uoluntati imputantur. Et hoc modo multa uenialia sunt uoluntaria. Omne enim peccatum actuale est uoluntarium. Mortale est uoluntarium simpliciter. Veniale autem uel est uoluntarium simpliciter, sicut illud, quod fit ex deliberatione, ut mendacium iocosum. Aut secundum quid, & interpretatiue, sicut quod fit ex surreptione.

Primus motus quid.

Volũtarium aliquid dicitur dupliciter.

potentiæ

Hæc Bona. Ex illo sequitur primò: q nullus actus cuiuscunque alterius potentiæ a uoluntate est essentialiter uirtuosus, uel culpabilis: sed duntaxat accipitur per denominationem extrinsecam: pro quanto, scilicet habet ordinem ad uoluntatem. Probatur: quia ubi non est uoluntatis usus: ibi neq; est meritum: neque actuale peccatum: ut in pueris, fatuis, furiosis. Secundò sequitur: q uoluntate non peccante nulla potentia peccat: neque actus aliquis peccatum dici potest. Patet: quia sublato eo, a quo aliquid denominatur: tollitur & denominatio: sed a uoluntate peccante cetera ab ea dependentia dicuntur peccare, uel peccata ergo. ¶ Notandum etiam: q differentia est inter uitium, & peccatum. Nam uitium generalius est peccato. Dicitur nanque uitium omnis inordinatio potentiæ respectu actus sibi debiti secundum suam naturalem institutionem. Sic uitium ponitur in natura: ut in effectibus monstruosis. Similiter in brutis: in furiosis: in infirmitatibus corporis. Sic generaliter omnis defectus debiti ordinis, uitium dicitur. Peccatum autem est uitium imputabile ad uituperium. Duo enim hæc dicit peccatum, scilicet uitium, seu inordinationem quandam, & imputabilitatem. Primum est quasi materiale, secundum quod inuenitur in actu cuiuslibet potentiæ. Secundū quasi formale: secundū hoc est primo in uoluntate: & propter uoluntatē denominat actus aliarū potentiarum: pro quanto subsunt regimini uoluntatis. ¶ Istis præmissis rādetur ad dubiū pro quinq; propositiones. Prima. Omnis primus motus uitium est: sicut & quilibet actus surreptitius. Probatur: quia ois motus a lege fomitis ortus: & ois actus surreptitius est contra ordinem primeuæ institutionis humanæ naturæ: igitur est uitiosus. Consequentia nota ex quid nominis uitijs statim suprapositi. Antecedens patet: quia secundum ordinem primæ institutionis: rō hois, quæ est suprema hois potentia: oēs inferiores potentias regendo præuenire, & dirigere habet: & eius imperio, ac regimini cetera oīa debent subijci: nec aliquis motus cognitiuæ potētiæ præuenire. Sed cōtra hunc ordinē est primus motus, & omnis actus surreptitius: pro quanto præuenit rationis iudicium: ergo &c. ¶ Secunda propositio. Neq; primus motus: neq; alius actus in sensualitate est peccatum essentialiter, & intrinsece. Patet: quia illo modo peccatum est in sola uoluntate: cuius est libe. arb. ut deductum est in correlario primi secundi notabilis præmissi. ¶ Tertia propositio. Aliquis motus primus neq; mortaliter, neq; uenialiter est culpādus. Probatur auto. & ratione. Auto. beati Aug 1. de Ciuit. Dei. c. 25. loquentis de corruptis uiolenter contra eos, uel eas, qui proprij peccati deuitandi causa: ne sub alterius libidine etiā suæ concitatæ forte consentiāt: uim sibi, qua moriantur, inferre putant, ait. Absit a mente christiana, quæ deo suo fidit: in eoq; spe posita, eius adiutorio nititur. Absit inquam ut mens talis cuiuslibet carnis uoluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Et sequitur ad propositum. Quia si illa concupiscētialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat: præter nostræ uoluntatis legem quasi sua lege mouetur: quanto magis absq; culpa est in corpore non consentientis: si absque culpa est in corpore dormientis? Hæc August. Ecce quamuis uiolenter corrupta delectationes sentiat: nequaquam tamen peccat: si non mente consentiat. Nullus ergo carnis motus peccatū inducit: si omnino uolūtas nō consentit. Ex illo infert S. Bona. dist. 41. secundi. q. 4 Si uenialia rationem culpæ habent: hoc est: quia a uoluntate in particulari, & diuisim uitari, & precaueri possunt. Itē B. Lucia ad Paschasium tyrannum inquit. Non inquinatur corpus nisi de cōsensu mentis. Nam si me inuitam uiolari feceris: castitas mihi duplicabitur ad coronam. Faciūt ad idem allegata supra ad oppositum dubij. Item beatus Ansel. in de cōcep.

Peccatum & uitium quo differunt.

Motus primus quādo est uitiosus.

P

August.

S. Bonauen.

uirginali. Nec enim ipsi appetitus (quos Apostolus carnem uocat, quæ concupiscit aduersus spiritum, & legem peccati, quæ repugnat legi mentis) iusti, uel iniusti sunt per se considerandi. Non enim iustum, uel iniustum faciunt sentientem, sed iniustum tantum uoluntate, cum non debet, consentientem. Dicit enim Apostolus nihil damnationis esse his, qui sunt in Christo Iesu: qui non secundum carnem ambulant, id est non carnis uoluntati consentiunt. Nam si sentientem sine consensu iniustum facerent, sequeretur damnatio. Quare non eis sentire, sed eis consentire peccatum est. Hæc Ansel.

Q ¶ Ratione probatur: Nullus motus, qui per lib. arbi. caueri non potest est peccatum, sed aliqui primi motus sunt huiusmodi, igitur. Consequentia nota. Maior probata est in notabili. & etiam ex eo patet. Alioquin primi motus in bestijs, ac hominibus rationis usu carentibus essent peccata; puta in infantibus, furiosis, dormientibus. Consequens falsum. Et probatur consequentia, quia nulla alia causa assignari potest, cur non in illis sunt peccata, nisi quia non procedunt a lib. ar. uerè, uel interpretatiuè. Minor probatur: quia multi sunt primi motus, qui per uoluntatem caueri, aut prohiberi non possunt, ut in coniuge debitum reddente, in infirmis seminifluis omnimodis passionem suam horrentibus, & nolentibus. Item in prædicatoribus, & confessoribus materias lubricas audire, aut imaginari compulsis: unde nonnunquam obsceni surgunt motus. & ita in multis alijs. Item quis statim cum motus primus sentitur, potest ex charitate resistere, & ad eius repræssionem posse tenus conari, & ita mereri, & per consequens potest primo motu non peccare. Tenet consequentia, quia circa idem obiectum non contingit simul mereri, & peccare. Et antecedens est manifestum, & patet in beato Paulo, qui ter dominum rogauit, ut auferretur stimulus carnis, nec tamen obtinuit, sed audiuit, sufficit tibi gratia mea. Nec tamen hunc patiendo peccauit, qui restitit, quantum in eo fuit, & augmentum gratiæ meruit. Item nullus actus præcedens actum uoluntatis non negligentis cohibere est peccatum, ut dicit Ockam q. 4. li. 3. sententiarum, talis enim nullo modo est uoluntarius. Sed primi motus frequenter præcedunt actum uoluntatis &c. ergo tales sic præcedentes non sunt peccata. Item quodlibet peccatum ueniale seorsum uitari potest: licet non omnia simul secundum doc. communiter. Sed aliqui motus primi uitari non possunt: ergo aliqui non sunt peccata uenialia. Consequentia est in quarto secundæ baroco. & antecedens ostensum est &c. Ex hac conclusione sequitur quod non solum primus motus in sensu, sed naturalis condelectatio, uel contristatio in appetitu intellectiuo (si ponitur) non est peccatum. Patet: quia sicut nec motus sensus, ita nec condelectatio, uel contristatio naturalis est in potestate uoluntatis.

R ¶ Quarta propositio. Primorum motuum illi tantum imputantur ad ueniale peccatum, qui sunt uoluntarij per lib. arbitrij uerum, uel interpretatiuum consensum. Patet, quia simpliciter inuoluntarium non est peccatum secundum beatum August. & sanctum Bonauen. dist. 41. q. 5. li. 2. Si tollatur liberum arbitrium: nullo modo erit peccatum. Tollitur autem respectu illius motus, qui nec simpliciter, nec interpretatiuè est uoluntarius igitur. ¶ Quinta propositio, & responsiua ad dubium: Carnalis tentatio fieri potest sine actuali peccato. Patet, quia illa fit per primos motus. Hi autem fieri possunt non concurrente lib. ar. uerè, uel interpretatiuè, ut deductum est, & per consequens sine peccato. ¶ Ad rationes ad partem negatiuam dubij inductas. Ad primam dici-

S tur, negando minorem. Et ad beatum August. dicitur: quod concupiscentia carnis aduersus spiritum nõ est sine uitio, sed potest esse sine peccato, nec aliud uult B. August. Ad secundam dicitur ad magistrum: quod in sensualitate quan-

Quando nõ quando est mortale peccatum uel ueniale.

Impossibile, necessarium quid est utrumq;

doque motus est peccatum, quando scilicet est uoluntarius interpretatiue, ut dum caueri potuit. Quandoque non est peccatum, quando caueri non potuit, ut patet per magistrum eadem di. in aoto. ad oppositum dubij allegata. Quando ergo illecebra peccati in sensualitate concipitur, leuissimum est peccatum, si non ultra progreditur. Sed non oportet, quod omnis motus sit illecebra peccati, alioquin magister sibijpsi contradiceret. Ad tertiam respondet sanctus Bonauen. q sanctus August. loquitur, de necessitate uenialium, non quantum ad hoc ueniale, uel illud determinate: sed generaliter quantum ad uenialia, quia simul caueri nō possunt: licet quodlibet seorsum saltem pro toto tempore. Vel potest dici, sicut impossibile, quandoque dicitur, quod est ualde difficile, ita eius oppositum necessarium aliquando dicitur: scilicet quod uix est fugibile. & illo modo large loquitur de necessitate August. Similiter q Apostolus dicit, quod nolo malum hoc ago. Dicit sanctus Bonauen. q nolo, ibi non priuat omnimodam uoluntatem: sed uoluntatem principaliter mouentem. Quia in illis motibus uoluntas non prouenit excitando: sed motioni accedit non reprimendo, uel aliquando consentiendo. Ad quartam de glosa super illud. Septies in die cadit &c. Respondet Bonauentu. ubi supra. q in glosa illa dicitur aliquis inuitus peccare, non per priuationem uoluntatis omnimodam, sed per priuationem uoluntatis plenæ, siue complacentiæ. Et hoc quidem uerum est, quia frequenter sic inuiti peccamus, & displicet: q sic inordinate mouemur. Si tamen bene præcauissemus, in hunc motum, uel actum non incidissemus. De necessitate dicitur ut supra in solutione proxima. Et tantum de hoc dubio, & expositione huius sextæ petitionis. ¶ Circa quam ita poterit orantis deuotio colligi. Pater noster, qui es in cœlis: ne nos inducas in tentationem. Nihil contra nos præualeant aduersæ potestates, quarum etsi uoluntas mala: potestas tamen nisi quantum tu dederis ad nostri exercitium, penitus est adempta. Et quoniam non expedit omnino non tentari: oramus, ut tentatio ipsa, quam nos ferre disponis, sit peccatorum nostrorum purgatio. Sit nostræ infirmitatis certa cognitio, ac per hoc uera nostri humiliatio. Sit per tui assistentem gratiam meritorum, & uictoriæ cumulatio. Tu enim es fidelis ille dominus & pater, qui non permittis nos tentari supra, quam possumus. Da ergo cum tentatione prouentum: ut possumus sustinere. Non est in nobis pater clementissime: unde tantis oppugnatoribus resistamus. Vnde laqueos tam multiplices, & latentes deprehendamus, & euadamus. Siquidem (propheta tuo teste) inuadit timor nocturnus afflictionis carnis aduersus spiritum repugnantis, aduersitatis quoq; temporalis nos undiq; affligentis. Nox siquidem afflictio est, nec modo afflictio: sed multo magis afflictioni timor a concepto boni proposito deijcere collaborat. Appetit nos sagitta inanis gloriæ uolans in die prosperitatis, aut profectus spiritualis magis insidians spiritualibus, uicto timore nocturno. Leuiter quidem uolat, licet non leuiter uulnerat. Deniq; insidiatur nobis negocium perambulans in tenebris: cupiditas ipsa ambitionis, & diuitiarum tenebrarum harum radix iniquitatis, cordium excæcatrix ex remedijs morbos creans, generans ex medicina languorem. Heu quantos hoc negocium perambulans in tenebris trudi fecit in tenebras exteriores: ueste spolians nuptiali, & uirtutum exercitia fructu euacuat pietatis. Nec abest dæmonum meridianum: iniquitatem pallians uirtutum imagine: angelus sathanæ se in lucis angelum transfigurans. Tu ergo clementissime pater, qui nos orare monuisti pariter, & docuisti. Ne nos inducas in tentationem. Ad te sunt oculi nostri: fer auxilium, ut latentes insidias cognoscere, ut hostium feritatem uincere ualeamus. Circundet nos

S. Bonauen.

August.

Meditatio circa clausu. & ne nos inducas in tentationem.

T

Psal. 90.

scutum ueritatis tuæ, quo ignea tentationum tela tutò possimus excipere easque refellere, & extinguere. Doceat nos ueritas tua contra nocturnum afflictionis timorem. Ingerat oculis cordis nostri nunc peccata, quæ fecimus, his tentationum flagellis purganda. Nunc qui meruimus æterna supplicia, in quorum comparatione, ut eas euadamus uniuersa, quæ patimur, delitias computemus. Nunc quoque cœlestia præmia, ad quæ tendimus suggerat. Quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nunc etiam ea, quæ pro nobis protulit tuus unigenitus dominus noster Christus, ut crebrò cogitantes, quanta sustinuit illa maiestas pro inutilibus seruis, erubescamus non sustinere, uel parua pro nobisipsis. ¶ Doceat eadem tua ueritas contra uanæ gloriæ sagittam in die uolantem: animam nostram semetipsam cognoscere, de se ueritatem tenere, & non facile laudantium ora aduertat: nec altum sapiat: dum se intus ad lucem ueritatis solicita consideratione discutiet. Si enim homo ueritate ipsa illustrante, propriam consideret conditionem dicturus est sibi. Quid superbis terra, & cinis? Si propriam attendat corruptionem, fateatur, necesse est: quoniam non est in eo bonũ: quod si forte aliquod habere uidetur: defendet illud apostoli rememoratum. Quid habes, quod non accepisti? Et iterum. Qui se existimat stare, uideat, ne cadat. Sed & fideliter computabit: facile aduertet: quod nec cum decem milibus possit occurrere ei, qui cum uiginti milibus uenit ad se: qui omnes iustitias suas tanquam pannum inueniet menstruatæ. Hæc ipsa ueritas tua domine: a negocio perambulante in tenebris: tenebrosa honoris, diuitiarumq; cupiditate: suo circundet nos scuto: nobisque dicat. Quid prodest homini: si uniuersum mundum lucretur: animæ uerò suæ detrimentum faciat? Et item potentes potenter tormenta patientur. Reducat in mentem: quam sit in ambitu friuola consolatio: graue iudicium, usus breuis: finis ignotus. Quanquam sit necesse cum pereunte, ei adhærentem perire. Postremo dæmonium meridianum falsa ueris fucans, ipsa ueritas prodat: quæ sola palliatam detegit falsitatem. Ipsa nos pater doceat probare spiritus: si ex deo sint: reuelet paruulis, quæ sapientibus mũdi absconduntur: quo omnia probemus: solum quod uerè bonum est: teneamus. Eliminet carnis prudentiam, quæ mors est: infundat prudentiam spiritus, quæ uita est, & pax. Reformet nos ueritas tua in nouitate sensus nostri, ut probemus, quæ sit uoluntas tua deus bona beneplacens, & perfecta, & non sinat nos plus sapere, quam oportet: sed sapere ad sobrietatem. Quatenus sic undique scuto ueritatis tam multiplicis circundati: omnes astutias calidissimi inimici, & agnoscere, & per te uincere ualeamus.

Oramus benignissime pater: scuto ueritatis adde, & scutum patientiæ: quatenus spiritu pietatis pueniti: mãsueti ad oẽs, in patientia animas nostras possideamus in præsenti: & terram uiuentium possidere mereamur in futuro ab omnibus tentationibus perpetuè liberati.

Rom. 8.

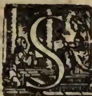
V

Eccles. 10.

1. Cor. 4. ibidem c. 10.

DE LIBERATIONE
a malis minimis.

LECTIO LXXIX.

Expositio uerborum. Sed libera nos a malo.

ED libera nos a malo. ¶ Ista est tertia, & ultima pars secundæ partis principalis continens septimam, & ultimam petitionem dominicę orationis, qua petimus liberationem a malis minimis, scilicet malis pęnę secundum diuisionem supra lectione 72. factam. Quamuis nonnulli hanc clausulam, pro eo, q eam Lucas non ponit, dicunt esse unam petitionem cum priore. Ne nos inducas in tentationem. Vt esset sensus, ne nos inducas in tentationē, malo, ad quod tentatio inducere nititur consentiendo, sed magis ab ipso malo liberando. de quo supra lect. 66. habitum est. Et quia malum pęnæ minus est malum, q̄ malum culpæ, ut dicit Albertus. Et inter hæc tria mala, culpam, culpæ occasionem, & pœnam, minimum malum est malum pœnę. Quippe quod est ordinatiuum culpæ. Ideo petitio illa a nonnullis exponitur de malo pœnæ ad bonum non promouente indifferenter tam præsenti, quam futuro. Vnde Christus cœlestis noster magister sciens nos a primeua nostra origine cum peccatis concipi, in peccatis generari, nostramq; naturam in sui exordio in suis naturalibus esse uulneratam, & donis gratuitis, quibus ornata fuerat, spoliatam, & uitiosis inclinationibus fomitis ad malū pronam, ac per hoc nos ad æternę damnationis pęnas addictos: propter peccati originalis, & additorum personalium turpitudinem. Nos etiam inhabiles ad uirtutum exercitia æternæ uitæ meritoria propter gratuitorum spoliationem. Pronos uerò ad uitia, propter naturę uulnerationem, & fomitis inclinationem, quodque ex nostra potestate resurgere non possumus, ex nostra arte, & industria dona perdita recuperare non ualeamus, ex nostro studio, & opera uulnera nostra, & inclinationes malas, nec curare, nec tollere sufficimus. Ne damnaremur ex peccatorum onere. Ne succumberemus ex donorum gratuitorum spoliatione. Ne suffocaremur ex infl cto uulnere, & deprimeremur ex mala inclinatione, docuit nos confugere ad medicinam spiritualem, patrem misericordiarum deum omnipotentem, & postulare deuotius ab illo medico, ut liberet nos a malo. Hoc orare docuit, quia non ille (ut ceteri medici) placatur pecunia, sed oratione deuota secundum Chrysost. super illud Matth. Ostende te sacerdoti, & offer munus tuum. ¶ Oramus igitur Christi instituti documento. Sed libera nos a malo, tam præsenti, quam futuro. Tanta siquidem, & tot sunt mala miseriæ in utroque seculo, ut non immerito incessanter clamare cogamur, libera nos a malo. Vnde Ambrosi. in quodam sermone. Tantis malis inquit, hęc uita repleta est, ut comparatione eius mors remedium esse putetur, non pœna. Nam ideo breuem illā fecit deus, ut molestiam eius, quę prosperitate uinci uel tolli non poterat, temporis exiguitate finiretur. Dubia quidem est ait August. tractans illud. Quæ enim est uita nostra? uapor ad modicum parens. Cæca est, ærumnosa est, quam humores tum dant, dolores extenuant, ardores exiccant, aera morbidant, escę inflant, ieiunia macerant, ioci soluunt, tristitiæ consumunt, solicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas

De miserijs huius uitæ mundialis.

Matth. 8: B

Ambrosi.

August.

A

deijcit:iuuentus extollit:senectus incuruat:infirmitas frangit: mæror deprimit:& post hæc omnia mors intermittit: & uniuersis gaudijs finem imponit. Ita ut cum esse desierit, nec fuisse putetur. Hinc B. Iob de præsentis status miserijs sic ait. Homo natus de muliere breui uiuens tempore repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra: & nunquam in eodem statu permanet. Super quo beatus Greg. 11. moralium. § 97. Si subtiliter consideretur omne, quod hic agitur, pęna miseriæ est. Ipsi enim corruptioni carnis seruire ad necessaria, & concessa, miseria est, ut contra frigus uestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur. quòd multa cautela custoditur salus corporis, quæ custodita faciliter amittitur, amissa, cum graui labore reparatur, & tamen reparata semper in dubio est. Quid hoc aliud, nisi mortalis uitæ miseria est? Hoc idem deduxit quoad extrinseca amicos, & inimicos, dicens. Quod amamus amicos: suspecti, ne offendi ualeant: formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus, utique formidamus. Quod plerunque inimicis confidenter quasi amicis loquimur, & nunquam pura uerba proximorum, & multum nos fortasse diligentium, quasi uerba suscipimus inimicorum. Et qui falli nunquam, uel fallere uolumus, cautela nostra grauius erramus. Quid itaque hoc ita, nisi humanæ uitæ miseria est? Quod amissa cœlesti patria, repulsus homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamen cogitare dissimulat, quam graue sit, quia multa cogitantur. Quod priuatus est interno lumine, & tamen in hac uita diu uult perpeti cęcitatem suam. Quid hoc aliud, nisi quam de pęna nostra nata miseria est? Et quamuis hic diu stare desideret, ipso tamen cursu mortalis uitæ impellitur, ut egrediatur. Vnde. Quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. ¶ De hac etiam uitæ præsentis miseria loquitur beatus August. serm. 17. de uerbis euangelij. Quam breuis, & laboriosa est uita præsens, in qua falsa uoluptas, nulla gaudij securitas, timor torquens, cupiditas auida, tristitia arida, ubi diu uiuere non est, nisi diu torqueri, & tamen hanc uitam nemo uult finire. & cetera multa ibidem. Innumera sunt sanctorum scripta, huius uitæ miserias deflentia, quæ quotidiana experientia declarat, & afflictione continua sentire facit certius, quam codices prædicent. Quis denique si specialius cōsideret pœnales miserias in nobis, quas primorum parentum culpa traduxit in posteros, annumerabit? Quarum aliquæ spirituales sunt, aliquæ corporales. Spirituales sunt, quæ se tenent ex parte potentiarum animæ, quæ sunt memoria, intellectus, uoluntas. Quorum quælibet suis grauatur miserijs. Memoria quidem ineptitudine, & labilitate. Intellectus hebetudine, & cæcitate. Voluntas pronitate ad uitia, ad seipsam recuruatione. Ex quibus oriuntur in anima quantum ad memoriam, fędę imagines, & utilium obliuiones. Quantum ad intellectum ignorantia, & errores. Quantum ad effectum, timores, tristitiæ, & solicitudines, & similia. Similiter respectu uirtutis sensitiuæ interioris multiplicantur miseriæ pęnales. Quantum ad appræhensiones: ut uanitas: uaga fatuitas. Quantum ad appetitum, uitiosæ inclinationes causatæ a fomite: & ceteræ malæ impressiones, ab inferioribus, aut superioribus exortæ, quibus inflammatur appetitus sensitiuus contra iudicium rationis, & imperium uoluntatis. Ex quibus in homine grauis illa pugna oritur, & implacabilis controuersia, qua homo sibijpsi non est consentaneus, sed aduersus, quod magna est miseria. Sed & corporales insuper multiplicantur miseriæ, tam animales, quam naturales. Animales ut discrasiæ, peruersiones, & defectus sensitiuarū uirium, interiorum, & exteriorum. Interiorum: ut species maniæ, melancholiæ, furiæ, frænesis. Exteriorum: ut

Iob 14.

Grego.

C

August.

Vita presēs breuis & laboriosa.

organorum indispositio, quales sunt oculorum lippitudo, luscedo, cęcitas, aurium surditas, odoratus, & gustus tarditas, tactus grossa terrestreitas. Naturales, ut innumerę ęgritudines, malæ complexiones, naturalium uirium deordinationes, monstruositates, & inexplicabiles cetetæ calamitates, inquietudines & labores: quæ non nisi quadam uicissitudine releuari possunt. Quid enim hic (ait Bernard. ser. 12. de diuersis) nisi labor, & dolor, & afflictio spiritus? Sic enim se habent uniuersa sub sole, ut nihil sit in eis uere iocundum, sed ab uno semper uelit homo transire ad aliud: solaque uicissitudine releuetur utcunque: ac si prosiliat ab aqua in ignem: & idem rursus in aquam: utpote qui neutrum ferre possit. Comedere appetis, quia fames te cruciat, utrumq; labor est. Sed quia fames grauior magis: comedere nescis esse laborem. Denique postquam fames depulsa fuerit: uide, si non grauius ducis comedere, quam esurire. Sic omnis laboris remedium, alterius laboris initium est. Hæc ille. Hinc Apostolus 2. Corinth. 7. Nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores. Et iterum. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et ne uelut desperatus exclamasse uideatur: addit unde liberatio speranda sit, cum ait. Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum: quam ut nos accipere possimus in dono, orandum est. Sed libera nos a malo. ❡ Nec tamen sic petenda est liberatio ab his malis: ut omnino non permaneāt in hoc seculo, a quibus nemo liber reperitur. Quoniam etiam deo dilecti, & sancti ab his miseriis non præseruantur: sed nonnunquam magis, & magis eis atteruntur. Fœliciter tamen ut ex his commoniti, se infirmos, & fragiles existiment: ut coram deo se humilient: quatenus sic omnis eorum deuotio, & refugium ad deum conuertatur. Habeant præclaræ uirtutis patientiæ, constantiæ, & fortitudinis perfectionale exercitium. Nam uirtus in infirmitate perficitur. 2. Corinth 12. Vterq; considerent nihil aliud esse hoc seculū, quam horroris, & meroris locum: & miserabile exilium ad pertranseundum hominibus constitutum. Atque ut feruentius quærant, appetantq; cęlestem patriam: in qua abstergit deus ab oculis immorātium omnem lachrymam, ut in eis amplius neq; sit luctus, neq; labor, nec mors, nec ullus dolor. De quo B. Grego. 23. moral. Solent nonnulli uiatores cum amena forsassis prata conspiciunt in itinere pergendi moras innectere: & arrepti itineris rectitudinem declinare, eorumque gressus tardat pulchritudo itineris, dum delectat. Electis ergo suis ad se dominus pergentibus, huius mundi iter asperum facit, ne dū quisq; præsentis uitæ requie, quasi uiæ amenitate pascitur, magis eum diu pergere, quam cit ius uenire delectet, ne dū oblectatur in uia, obliuiscatur eius, quod desiderat in patria. ❡ Secundum hoc igitur: non oramus præsenti ora ulo liberari sic nos a malo ut dominus omnes istas tribulationes, & pęnales miserias a nobis penitus auferat, quia nec id conditio naturæ nostræ patitur, nec status huius seculi exigit, nec id nobis esset proficuum, & salutare. Sed oramus harum pœnalitatum moderationem, siue mitigationem: ne ipsis pressi, & nimium fatigati in maius malum. s. culpæ declinemus. Hoc nanque solum malum habent pęnales miseriæ huius seculi: quod in malum deterius quandoque præcipitant suos possessores, a quo si ob nostram orationem a patre cęlesti præseruemur: satis a malo, quod pęnę istæ inferunt, liberamur. etiam si incessanter nos crucient, & infestent. ❡ Petimus ēt in hac petitione liberari a malo pęnæ futuri seculi, quæ duplex est. Purgatorij, & æternæ damnationis inferni: qui malorum omnium finis est & consummatio: in se uirtualiter

1. Cor. 7.

Rom 7.

D

2 Cor. 12.

Apoc. 21.

B. Grego.

ter includens omnia mala: sicut beatitudo in se includit omnia bona. Petimus igitur secundò liberari a malo pœnę purgatorij futuro, quia ignis ille purgatorius: & si non sit ęternus, miro tamen modo grauis est: superans omnes huius uitæ pœnas: ut uult August. in ser. de igne purgatorij. & habetur 25. distinct. qui in aliud. Libera igitur nos petimus tu pater æternæ ab hoc malo tam pœnali. Quod si totaliter nos ab igne ipso non eripis: quia in nobis peccata nostra non satis puniuimus: & fructum conuersionis, & pœnitentiæ in hoc seculo distulimus: eapropter tua iustitia exigente, omnem pœnam euadere non ualemus, saltem libera nos a parte, & miseratione tua multa, pęnam istam mitiges: & non secundum peccata nostra facias nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis. Vel libera nos ab hoc malo: per inspirationem fructuosę pœnitentiæ quatenus in hac uita pœnam pro peccatis subeamus: & satisfactionem in aliud seculum non differamus: quod si fecerimus: per misericordiā domini ab illo futuro malo liberamur: dicente August. super psal. 83. Quia peccator conuersus est ad puniendum peccatum suum: conuertar & ego ad liberandum illum. Vel libera nos ab hoc malo purgatorij, per immissionem tribulationis, & flagelli in uita præsenti, ne pęnę subijciamur ignis futuri. Sic orauit August. Domine hic seca: hic ure: ut in ęternum parcas. Ista enim patienter tolerata qualiacunq; fuerint: siue infirmitates, siue aduersitates, siue flagella alia: a malo isto futuro purgatorij liberant, & absoluunt. Siquidem misericors est dominus, non puniens idem peccatum bis in idipsum. Ideo quod punit in præsenti: non punit in futuro. ¶ Petimus tertio liberari a malo pęnæ damnationis æternæ: non ut ab illa inflicta eruamur, quia ab illa nullus est exitus, neq; reditus: ut dicit Greg. Quisquis ad toleranda mala inferni descenderit: nequaquā ulterius ad lucē redibit: quia nequaquam ulterius misericordia parcentis: liberat quos in locis pęnalibus iustitia iudicantis damnat. Petimus igitur ab illo malo liberari: hoc est ab illo malo præseruari: ne illo inuoluamur. Et quia ab hoc malo non liberabimur nisi per dimissionem peccatorum criminalium in præsenti, & quoniam horum dimissionem orauimus in petitione sexta. Dimitte nobis debita nostra: ideo de huius expositione ulteriori prosecutione supersedeo. Nam sicut in petitione sexta petimus dimitti nobis omnia mala culpæ. Ita per hanc oramus nos liberari ab omni malo pęnæ præsentis, & futuræ secundum moderationes in præmissis expositionibus recitatas. ¶ Potest igitur mens deuota circa hanc petitionem sic meditando

F orare. Tu pater cœlestis benignissime: sciens nos malis, & periculis, tribulationibus, & flagellis præsentibus subsistere non posse: sed nec futura ex nobis cauere: oramus. Libera nos a malo a foris affligente, intus nos ad malum culpę propellente, & ad bonum non promouente. Libera nos a malis omnibus, quę contra nos in hoc mundo molitur inimicus. Sic enim erit nobis fida, & summa tutela, si tu nos liberaueris, si nobis deprecantibus, & implorantibus opem tuam præstiteris. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo deus tutor est? Libera nos pater nihilominus ab omni malo intus ex nobis orto, ab ignorantia sciendorum, ab infirmitate agendorum: a pusillanimitate obseruantiæ tuorum mandatorum, a tarditate bonorum, a pronitate malorum, a rebellione uirium inferiorum, a uana solicitudine temporalium: a radicibus pessimis uitiorum. Da domine pater omnipotens, & misericors spiritum timoris tui, ut eius magisterio confirmati mortiferum superbiæ tumorem, salutifera humilitatis cura præmentes, pauperes spiritu efficiamur, quatenus in humilitate cordis, & omnimodo terrenorum contemptu perseuerantes, regnum cœlorum nostrum esse sine fine gaudeamus.

Duplex malum pœnæ futuri seculi.

August.

August.

moralia.

Meditatio circa clausulam sed libera nos a malo

Aufert a nobis domine accidiam spiritu fortitudinis: quia Beati, qui esuriūt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Remoue iniquitatem carnis: luxuriosamq; petulantiam spiritu sapientiæ, quia Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur. Repelle fœdantem uentris ingluuiem spiritu intellectus: quia Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Elimina auaritiam spiritu consilij, quia Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Extirpa inuidiam spiritu scientię, quia Beati, qui lugēt: quoniam ipsi consolabuntur. Exclude iram spiritu pietatis: quia Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Ab his enim malis liberati, cælum libera mente audebimus poscere. Et a malis futuris pessimis, & æternis sperabimus magna fiducia præsentari. ❡ Amen. ❡ Hæc est pars tertia, & ultima principalis dominicæ orationis: eiusq; conclusio, quæ optatur orationis efficacia, & exauditio in isto unico uerbulo. Amen hebraico. Est enim amen secundum bea. Augu. dictio nec græca, nec latina, sed heb-aica, quæ sicut quædam aliæ dictiones hebraicæ in libris interpretate non sunt: quales sunt, alleluya, osanna, racha. Non quidem ut ait, ipse secundo de doctrina Christiana, quia illud fieri non potuit, sed propter sanctiorem auctoritatē: ut seruaretur antiquitas. Et hoc quoad illas duas dictiones amen, alleluya. Quoad alias autem racha, & osanna, dicit: translatio fieri non potuit. Sunt enim (ait) quædam uerba cæterarum linguarum, quæ in usum alterius linguæ per interpretationem transire non possunt. Et hoc maxime interiectionibus accidit, quæ potius motum animi significant, quam sententiæ conceptæ ullam particulam, & talia prohibentur esse hæc duo. Dicunt enim racha indignantis esse uocem, osanna lætantis. Hęc Augu. ❡ Sumitur autem hæc dictio amen tripliciter. Primo nominaliter, & sic tantum ualet sicut uerax uel ueritas. Hoc modo accipitur in Apocal. cap. 3. ubi dicitur. Hæc dicit amen, testis fidelis, & uerus. Amen. i. ueritas. ❡ Secundo accipitur uerbaliter, ut est uerbum hebraicum, ualens tantum. i. fiat, & ita capitur communiter in fine orationum, ubi exprimit desiderium orantis, quia optatiuum est respectu bonorum præcedentium, ut optatio impletionis respectu omnium petitorum. ❡ Tertiò accipitur aduerbialiter, & ita frequenter accipitur in euangelio cum dicitur, Amen dico uobis, ualet tantum. i. uere, uel fideliter. Et est aduerbium affirmandi, idest ita est, uel uerum est secundum Amb. de conse. dist. 2. reuera. in fine. Et dicit magister in Rationali, ꝙ ultimo modo accipitur in proposito, ut scilicet exprimat plus conclusionem affirmantis, quam affectum optantis. Et pro illo uidetur sonare glo. Mat. 6. dicens. Amen significat in his omnibus petitionibus indubitanter tribui, quod petitur, si ultimę conditionis pactum seruauerimus. Et Raba. Per hoc, quod dixit dominus, amen, significat indubitanter conferri a domino (his scilicet, qui rite postulant) qui conditionis additę pactum seruare non negligunt, qua quidem est dimittere debitoribus nostris. Et sic sensus est, cum dicitur Amen. i. ita est, uel uerum est, ꝙ dominus nobis concedit, quod per orationem rogauimus. Et ex hoc reddit Guil. in rationali tōnem, quare sacerdos dicit hic. Amen, & non populus, uel astans clerus, sicut in alijs orationibus, quia ipse mediator est inter dominum, & populum, & populi uota deo offert. Idcirco magis congruit, ut ipse affirmet petita esse concessa, quam populus. Hoc quidem est mediatoris pronunciare, si admissa sit petitio, quam porrigit. In alijs autem petitionibus ubi amen exprimit affectū optantis, congruit tamē a populo dici, quia ab illo optatur, ut pręstetur, quod mediante sacerdote petitur. Sensus igitur in illis est, fiat nobis, sicut pro nobis orasti. ❡ Ex eodem sumit rationem, cur sub silentio dicit amen,

Margin notes: Amen accipitur multis modis. (beside "rabimus magna fiducia"); G; Exod. 19.; H

ipse sacerdos in præsenti oratione. Primò in signum, quod dominus latere uult orantes, quod ab ipso exauditi sunt: ne postmodum in oratione tepescant. Secundo: quia si alte proferret amen, quo affirmatur orationem esse exauditam, iudicari posset præsumptio, & ostentatio sacerdotis. Istis tamen non obstantibus, potest hæc dictio amen, etiam in proposito accipi uerbaliter: ut tantum ualet. i. fiat: ut ita sacerdos ultima petitione porrecta per populum tanquam infirmum, qui malum pœnæ timet; ipse submisse dicat. Amen coram deo: qui solus conscius est secretorum; ostendens illi compassionis affectum, & optās eius dictam liberationem: ac si dicat cum Apostolo. Voluntas cordis mei, & obsecratio ad deum est pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem dei habent. Idcirco dico fiat. i. opto: quod consequantur, quod desiderant. Et hæc est sententia domini Alberti. ¶ Circa hanc conclusionis dictionem ita mens contempletur. Amen: fo, ut dicas tu pater cælestis. Parum est enim, quod sacerdos dicit amen. i. fiat optando: nisi tu dicas amen, fiat imperando. Magnum quippe est, & efficacissimum uerbū est: fiat: a te prolatum. Ho: uerbo tu pater summe in principio, in uerbo tuo ex te genito omnia creasti, Dixisti namq; fiat, & facta sunt. Hoc etiam uerbo nos perditos reparasti dicēte illa intemerata reparatrice nostra ad angelum. Fiat mihi secundum uerbum tuum, quo uerbo prolato, uerbum tuū factum est caro. Hoc deniq; uerbo opus nostræ redemptionis consummasti: dum in horto patrem deuotissime exorans: te paternæ uoluntati pro nobis obtulisti, dicens. Si non potest transire calix iste: nisi bibam illum; fiat uoluntas tua. Eia igitur Christe uerbum patris: amen patris: fiat patris: comple tu orationem nostram. Dic fiat. Perfice uerba tua per te instituta, & dictata: & ori nostro cōmendata. Dic amen; & fiat sicut dixisti mulieri chananeæ. Fiat tibi sicut uis. Et ut hoc audire digni efficiamur, præpara nos: quemadmodū mulierculam hanc præparasti. Da fidem firmam, qua mereamur exaudiri. Perseuerantiam fortem, qua non contingat ab oratione fatigari. Charitatē perfectam: qua non potest a te charitate summa repulsam pati. Humilitatē ueram: qua mereatur releuari. Hæc enim sunt, quæ in chananea attendimus: quibus dono tuo tibi placuit: & plenum suæ petitionis effectū obtinuit. ¶ Huius mulieris exemplum omnes considerent pie orantes. Hoc corrigantur inertes male orantes, qui dicunt. Oramus, & non impetramus. Discant huius exemplo recte orare, ut cum ea mereantur petita impetrare. Et quid fecit oratura hęc mulier? Magnam certe fidem tenuit, perseueranter orauit: repulsa importunius obsecrabat. Siquidem clamauit. Miserere mei fili Dauid: filia mea male uexatur a dæmonio: & non respondit ei dominus uerbū Sed quia a domino non recessit, perstitit in clamore: procidit ad pedes eius dicens. Adiuua me domine. Repulsa est dicente domino. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Non erubu t canī cōparata, nec uelut iniuriam in animam reuocauit. Sed uocem exprobrantis exaggerans, dominum conatur uincere, dicens. Vtiq; domine. Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Eapropter audire meruit. O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut uis. Sic discamus instanter orare, importune obsecrare, perseueranter pulsare. Siquidem & aperietur nobis. ¶ Sed forsitan dicis ait Chrys. in homel. Deprecatus sum semel, & iterum, ter, quater, septies, decies, uigesies, & non exaudiuit me dominus. Respondet Chrys. O stulta inuentio: & quid nunc, quia non es exauditus, iam recedis a domino: & differs petere? An non uides perseuerantiam mulieris, quæ non ante cessauit, quam quod quæsiuit, inuenit. Sunt multi, qui labijs mugiunt: & corde non concipiunt. Si tu ipse dicta tua, & preces ignotas:

Margin notes: Rom. 10. — I — Meditatio circa Amen. — K

ras:quomodo te exaudiet deus? Sed dicis. Inclinaui genua mea,& oraui. Genua tua inclinasti in terram: & mens tua foris per diuersa discurrit. Corpus quidem tuum in ecclesia est:sed cogitatio tua foris uagatur. Lingua tua orat & mens pecunias numerat. Oremus igitur fiducialiter ad patrem cęlestem: sicut hæc mulier orauit ad Christum saluatorem,quæ non petiuit Iacobum: non rogauit Iohannem, non accessit ad Petrum:sed magna fiducia cucurrit ad dominum. Oremus fideliter ad patrē misericordiarum: largitorem beatitudinis: sicut hæc mulier orauit Christum datorem gratiarum, fontem totius consolationis. Non enim iuit ad homines seductores, non secuta est uates fallaces,non quæsiuit inanes ligaturas,non quæsiuit falsa pręsidia.Sed uenit ad dominum Iesum Christum omnium saluatorem. Oremus & perseueranter ad summum regem omnium: sicut hæc mulier orauit ad inclyti regis Dauid filium,quæ non repercussa ad primum sonitum. Non sum missus nisi ad oues,quæ perierant domus Israel. Nec territa ad secundum uerbulum. Non est bonum sumere panem filiorum,& dare canibus. Sed perseuerantia armata: iterum,atq; iterum,irripuit in uerba: miserere mei fili Dauid: adiuua me domine, quousque consolata pijssimi medici uerbis,fiat tibi sicut uis. Tanta & nos orationis instantia animemur:ut non desistamus petere, donec exeamus ex defectibili mundo,ut mereamur liberari a malo, & audire orationis huius finem, Amen.i.fiat uobis, quod petistis. ¶ Vt autem hoc ipsum mereamur,præter ea,quæ supra dicta sunt:duo a nobis orantibus obseruentur,quæ be. Cyprianus ponit prope finem libelli de dominica oratione. Primum,ut oremus uigilanter:non tantum uoce: sed magis mente. Secundum,ut oratio nostra non sit nuda,sed uestita bono opere. De primo dicit bea.Cyprianus. Quando stamus ad orationem fratres dilectissimi,uigilare, & incumbere ad orationem toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis,& carnalis abscedat,nec quicquam tunc animus,quam id solum cogitet,quod precatur: Ideo & sacerdos ante orationem,præfatione præmissa parat fratrum mentes,dicendo. Sursum corda,ut dum respondet plebs. Habemus ad dominum, admoneat nihil aliud se, quam dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli deo pateat, nec ad se hostem dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter penetrat,& subtiliter fallēs,preces nostras a deo auocat, ut aliud habeamus in corde,aliud in uoce:quando intentione sincera dominum debeat,non uocis sonus, sed animus, & sensus orare. Quę autem segnitia est alienari,& capi ineptis cogitationibus,& profanis,cum dominum deprecaris:quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quam q̄ cum deo loquaris? Et sequitur,quod etiam supra lectione. 63. allegatum est. Quomodo te a deo audiri postulas:cum te ipse non audias? Vis esse deum memorem tui,cum rogas,cū tuip se memor tui non sis? hoc est ab hoste in totum non cauere,hoc est,quando oras dominum,maiestatem dei negligentia orationis offendere:hoc est uigilare oculis,& corde dormire:cum debeat Christianus: & cum dormit oculis, corde uigilare:sicut scriptum est. Ego dormio,& cor meum uigilat. Quapropter solicite,& caute apostolus ammonet dicens. Orationi instate uigilantes in ea. Docens, scilicet eos impetrare, quod postulant a deo posse: quos deus uidet in oratione uigilare. ¶ De secundo idem ait. Orantes autem non infructuosis:nec nudis precibus ad deum ueniamus. Inefficax petitio est,cum precatur deum sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum, exciditur, & in ignem mittatur, utiq; & sermo non habens fructum,deum promereri non potest,qui nulla operatione fœcundus est. Et ideo scriptura diuina dicit: Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna. Nā

Margin notes: Ad orationē ut sit exaudibilis duo requiruntur. — L — Can. 5. — Colos. 4. — Thob. 12.

qui in die iudicij præmium pro opibus, & eleemosynis redditurus est:hodie quoq; ad orationem cum operatione uenienti benignus auditor est. Sic Cornelius centurio cum orauit, meruit audiri:cui angelus testimonium reddidit dicens. Corneli orationes tuæ, & eleemosinæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei. Cito orationes ad deum descendunt, quas ad deum merita nostri opis imponunt. Sic & Raphael angelus Thobiæ oranti testis fuit cũ oratione commemorans opus sepulturæ. Sic Esai. postquam præmisit. Dissolue colligationes impietatis. solue fasciculos deprimentes &c. Frange esurienti panem tuum &c. subdit. Tunc inuocabis:& dominus exaudiet. clamabis, & dicet, ecce adsum. Adesse se repromittit, audire, & protegere se eos dicit:qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos dei secundum eius præcepta, facientes, dum audiuit quod deus præcepit fieri:ipsi quoq; a deo merentur audiri. ¶ Circa petitionem ultimam mouetur hoc dubium. Vtrum præscitus exaudibiliter petere possit a domino. Sed libera nos ab æternæ dãnationis malo? Pro huius dubij solutione, notandum ꝙ dupliciter quis dici potest præscitus: Similiter & prædestinatus. s. uel secundum præsentem iustitiam:uel secundum æternam dei præuidentiã seu prenotionem. Præscitus secundum præsentem iustitiam, dicitur ille:qui est in tali statu in quo si decederet:æternę pœnę deputaretur. Talis est quilibet uiator existens in peccato mortali. Nam quilibet talis si in peccato mortali decederet:ęternæ damnationis sententia plecteretur. Qualis enim quisq; in termino uitæ inuenitur, taliter iudicatur. ad regnum, si amicus fuerit per gratiam, uel ad inferni carcerem, si inimicus extiterit per mortalem culpam. Et hoc modo multi ad æternam beatitudinem prædestinati:secundum præsentem iustitiam sunt præsciti. Cadunt enim nonnunquam electi a gratia habituali per mortale peccatum. De quibus dicit saluator. Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere. Alias oues habuit secundum æternam prædestinationem, quæ non erant de hoc ouili. i. de ecclesia secũdum pręsentem iustitiam, quas adduxit ad ouile ecclesiæ per fidem & gratiam: quæ infideles isto tempore erant, & inter gentes numeratę. Talis fuit olim Dauid adulter. talis paulus Christi persecutor. & multi similes. Qui quamuis ad æternam beatitudinem fuere præordinati: tamen pro certo tempore in peccata mortalia sunt prolapsi.. Præscitus secundũ æternam dei scientiam, est ille, qui secundum præordinationem, & determinationem diuinæ uoluntatis propter peccata sua similiter præuisa æternæ subiacebit damnationi. Talis est quilibet, & solus ille, qui in peccato finaliter moritur. Quilibet enim talis, & solum talis æternaliter condemnatur. Isto modo multi pręsciti pro certo tempore sunt prædestinati secundum pręsentem iustitiam. De talibus intelligi potest illud. Nunc Antichristi multi facti sunt. Ex nobis prodierunt:sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis permansissent utiq; nobiscum. Glo. ex nobis prodierunt. i. ex nostra societate recesserunt. nostra societate utiq; fideli, & gratiosa. Sed non erant ex nobis secundum prædestinationis gratiam. Talis fuit Iudas Scarioth, qui forte electionis tempore in apostolum fuit in gratia, & ita prædestinatus secundum pręsentem iustitiam, finaliter tamen condemnandus secundum æternam dei pręscientiam. ¶ Per hæc respondetur ad dubium, ꝙ præscitus secundum præsentem iustitiam tantum exaudibiliter petere potest a domino, Sed libera nos a malo:quia nunquam damnabitur, neq; ad tale malum a deo est præuisus, quamquam pro certo tempore sit in tali statu, in quo si decederet, damnaretur, non tamen in tali statu morietur, sed de peccatis suis ante exitum pænitebit. Et quia se emendando uitam mutabit dolens

de

Marginalia: Act. 10. — Thobie ubi supra. — Esa. 58. — M — Ioh. 10. — 1. Ioh. 2. — N

de peccato: ideo deus præseruabit illum ab æternę damnationis malo. Sic enim dicit Ambro. Si tu noueris mutare uitam: deus nouit mutare sententiam. Et Hiere. 18. Si penitentiam egerit gens illa de peccato suo: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui; ut facerem ei. Non quidem, ut deus in se mutetur: dum mutat sententiam: aut dum spondet de malo agere pœnitentiam, sed quia malum non infligit quod comminatus est: propter emendationem hominum: sententiam dicitur mutare: & agere pœnitentiam de malo quod locutus est, idest quod comminatus est. De præscito uero secundum æternam dei præscientiam, dicendum est: q licet talis possit exaudibiliter orare, Libera nos a malo, interim q est in statu illo uie: quia potest de peccatis suis omnibus penitere: quia nemo in statu isto est immobiliter obstinatus in malo: nunquam tamen finaliter merebitur exaudiri. Non propter præscientiam dei: quę neminem necessitat ad malum, sed propter suam peruersam uoluntatem: in qua libere usq; in uitæ suæ finem permanebit. Quod deus ab æterno preuidens: modo nobis ineffabili infallibiliter illum malo æternæ damnationis cruciandum præcognoscit: & tandem in uitæ eius termino iustitia exigente, damnationis in eam sententiam promulgabit. ¶ Hæc de dominicæ orationis expositione: & si dispendioso collecta sint stilo, pro materię tamen amplissima dignitate breui, inculto, rudiq; digesta eloquio, sufficiant. Qua licet non ualui: uolui tamen, & optaui prodesse auditorio. Quod si prolixitatis arguor: accipe breuissimam cuiusdam expositionem, materiam plurimam succincta uerborum paucitate complexantem. ¶ Pater noster, excelse increatione: suauis in amore: diues in hereditatę. Qui es in cœlis: speculum æternitatis: corona iocunditatis, thesaurus felicitatis. Santificetur nomen tuum: ut sit nobis mel in ore: cithara in aure: iubilus in corde. Adueniat regnum tuum: iocundum sine perturbatione: tranquillum sine permixtione: securum sine perditione. Fiat uoluntas tua sicut in cęlo, & in terra, ut quæ odis, odiamus: & quæ diligis, diligamus: & qui consulis, ac præcipis, impleamus. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: panem materialem, doctrinalem, pœnitentialem, sacramentalem, spiritualem, cælestem, & æternalem. Et dimitte nobis debita nostra: quę commisimus contra te deum: contra nosipsos: & contra proximum. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: iniuriam uerborum, scilicet uerberum, & rerum. Et ne nos inducas in tentationem, carnis, mundi & dyaboli. Sed libera nos a malo, præsenti, præterito, & futuro. Amen: fiat, & indeficienter perseueret.

DE EXCRESCENTIA orationis Dominicę.

LECTIO LXXX.

A IBERA nos quæsumus domine ab omnibus malis: præteritis:præsentibus,& futuris;& intercedente beata; & gloriosa semper uirgine dei genitrice Maria : & beatis apostolis tuis Petro,& Paulo,atq; Andrea cum omnibus sanctis:da propitius pacē in diebus nostris: ut ope misericordiæ tuæ adiuti: & a peccato semper simus liberi:& ab omni perturbatione securi. ¶ Finita oratione dominica:in cuius finali particula,populus tanquam infirmus petijt a malo liberari,cui sacerdos compatiens dixit, Amen:desiderans dicti populi liberationem secundum unam, aut petitionis susceptionem affirmans secundum aliam eius expositionem:additur oratio alia, quæ embolismus; siue superexcrescens dicitur secundum Alex. & magistrum in Rationali: Tum quia in ea nihil petitur, quod in superioribus petitionibus petitum non est : nec tamen hoc ipso superfluit:quia priores petitiones magis declarat, specificat, & explanat,& præfert in tres ultimas:quibus mali remotio flagitatur. Tum quia petitionum repetitione petentium desiderium magis excitatur: & per hoc ad obtinendum effectum amplius disponit. Potest etiam dici excrescentia, quia longo tempore in primitiua ecclesia non dicebatur. ¶ Et potest diuidi oratio hæc in tres partes, quoniam conclusio eius.s. Per eundem dominum nostrum &c. quæ posset poni pars quarta, principium est alterius partis principalis secundum prohibitam diuisionem. In prima petitur liberatio a malo, pacis, & tranquillitatis impedimento. In secunda recurritur ad intercessores sanctos ; ut sint nobis impetrationis pręsidio:ibi. Et intercedente. In tertia fit petitionis maior specificatio,ibi:ut ope misericordiæ. Et quia partes simul conpendent, ideo simul expediantur. ¶ Quoad primum dicit sacerdos. Libera nos quęsumus,tu pater omnipotens:quia in te potentia est,qua potes nos ab omni aduersitate tueri, & malum,cui subiacemus,remouere. Libera nos Ab omnibus malis:ad bonum meritum nostram infirmitatem non promouentibus. Præteritis.s. culpis quibus te offendimus,ut hę per cordis compunctionem, oris confessionem, & operis satisfactionem deleantur. Præsentibus:angustijs & tribulationibus a mundo insurgentibus: ut instantiam eorum tua protectione uincere possimus. Et futuris, insidijs, & laqueis ad culpam præcipitare conantibus: immo quibuslibet malis culpæ,& pœnę,ut ea tua munitione cauere ualeamus. Sic enim olim propheta orauit in Ps. Libera deus Israel ex omnibus angustijs suis. Et 2. Mach. 1. oratum est. Concedat nobis salutem, & redimat nos a malis.Sed cum nemo liberetur proprie ab aliquo nisi ipso afficiatur,teneatur aut inuoluatur, quomodo petimus liberari a malo pręterito:cum ipsum non sit, sed transierit. Aut quomodo a malo futuro:cum nec ipsum angit:nec sit. Respondetur,ꝙ quamuis malum præteritum : puta peccatum transiuit desijtq; secundum actum, manet tantum quantum ad reatum. Dum enim quis peccat contra deum: eoipso quo peccat,ad pœnam obligatur,quę obligatio manet ; donec deus eam remittat. Petimus igitur liberari a peccato præterito: petendo,ut obligatio illa pręsens,quam per actum peccati pręteritum incurrimus:

Expositio libera, nos quæsumus.

Alexand.

2. Mach. 1.

timus, extinguatur. Petimus autem liberari a malo futuro. Liberari .i. præseruari, ne ipsum incidamus. Nullum enim malum futurum incurrimus: nisi quod deus in nobis efficit: & hoc quantum ad malum pœnæ positiuum, uel in quod nos deus cadere permittit, quantum ad malum culpæ. Sicut dicitur Amos. 3. Si est malum in ciuitate, quod ego non feci. Feci efficiendo, uel permittendo. Cum ego ab utroq; malo a deo præseruamur, a malo pœnæ ne illud super nos inducat: & a malo culpæ: ne in istud cadere nos permittat: satis per ipsum a futuro malo liberamur. Ita enim ait Aug. 2. lib. confes. Gratiæ tuæ deputo: q quædam peccata non perpetraui. Gratiæ tuæ deputo, & misericordiæ tuæ: q peccata mea tanquam glaciem soluisti. Gratiæ tuæ deputo, q quæcunq; non feci mala. Hæc Aug. ¶ Rursus petimus hac oratione, pacis præsidium. Et quoniam hoc nostris meritis impetrare non possumus: nec præsumimus: quia Nostræ iustitiæ ante deum tanquam pannus menstruatæ. Idcirco ad hoc impetrandum recurrimus in secunda huius orationis parte, ad sanctorum suorum suffragia, quos in curia regni sui nostros constituit mediatores sibi acceptissimos, quorum preces sua dilectio non repellit. Confugimus autem primo ad beatissimam uirginem cœlorum reginam: cui rex regum, pater cælestis dimidium regni sui dedit. Quod significatum est in Hester regina, quæ cum ad placandum Assuerum regem accessisset, dixit ei rex, etiam si dimidiam partem regni mei petieritis: dabitur tibi. Sic pater cælestis, cum habeat iustitiam & misericordiam tanquam potiora regni sui bona: iustitia sibi retenta, misericordiam matri uirgini concessit. Petimus igitur pacem intercedente beata, & gloriosa uirgine Maria. Intercedente: iuxta suum officium uehementia desiderij: feruore deuotionis, & puritate orationis, ostendens ut Bern. ait patri filium, quem genuit, filio ubera, quæ suxit, pro nobis interpellans. Beata, quia Christum sanctum sanctorum in utero suo baiulauit. Hinc beatus uenter, ait mulier euangelica domino, qui te portauit: & ubera quæ suxisti. Vel beata in generationibus cœli, & terræ. Cœli, quibus genuit suum restauratorem. Terræ, quibus genuit redemptorem. Ecce (inquit hæc uirgo) beatam me dicent omnes generationes. Quod uerbum tractans bea. Ber. ait. Operabatur salutem nostram Christus in medio terræ: in utero uidelicet uirginis, quæ mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim sicut ad medium: sicut ad archam dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negocium seculorum respiciunt, & qui in cœlo habitant, & qui in inferno, & qui nos præcesserunt, & nos qui sumus, & qui sequentur: & nati natorum, & qui nascentur ab illis. Illi qui sunt in cælo, ut resartiantur, & qui in inferno, ut eripiantur, & qui præcesserunt, ut prophetæ fideles inueniantur, qui sequuntur, ut glorificentur. Et sequitur ad propositum. Ergo beatam te dicent omnes generationes genitrix dei, domina mundi: regina cœli. Omnes inquam generationes. Sunt enim generationes cœli, & terræ. Pater spirituum (ait apostolus) Ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Ex hoc ergo beatam te dicent omnes generationes, quæ omnibus generationibus uitam, & gloriam genuisti. In te enim angeli letitiam, iusti gratiam, peccatores ueniam inueniunt in æternum. Merito in te respiciunt oculi uniuersæ creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus omnipotentis quicquid creauerat, recreauit. Hæc Bern. Et gloriosa: quæ regis gloriæ est solium, quem carne induit, in qua quasi in solio resedit. Vel gloriosa, quia in altissimis habitat, ubi ipsi & reginæ thronus positus est, in quo gloriosæ residet ad dexteram summi regis. Vel gloriosa, quia in corpore, & anima gloriosæ est assumpta, & super omnes uirtutes humanas, & angelicas inæstimabiliter sublimata. Semper

Pacis præsidium petit.

August

August C

Esa. 64

Hester. 5.

Luc. 11. Nomine marcillæ.

ante partum, in partu, & post partum. Virgine, corpore & mente. Virgine professione: uirgine obseruatione. Dei genitrice .i. matre filij dei: & ideo communem filium cum deo patre habente. Lucæ. 1. Quod ex te nascetur sanctum, uocabitur filius dei Maria .i. illuminante cœlum & terram. Ipsa quidẽ fecit ut in cœlis otiretur lumen indeficiens: & in terris lumen in tenebris lucẽs, propter quod speciosior est sole: & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata, inuenitur prior. ¶ Sequitur. Et beatis apostolis tuis. per te patrem ante mundi constitutionem electis, & per Christum in tempore uocatis, ut mundo fidem tuam sanctam prædicarent. Petro, & Paulo, atq; Andrea. Et ita hic ad pacem impertandam quattuor personæ introducuntur: quæ passioni domini (cuius memoria in missa agitur) magis fuerunt cõfiguratæ: in cuius uirtute pax nobis est donata. Prima uirgo Maria: cuius animam pertransiuit doloris gladius: cum steterat iuxta filij sui crucem. Secundo Petrus, qui crucifixus est corpore transuerso, & erectis sursum pedibus. Paulus tertio, qui & stigmata Christi in corpore suo tulit. Quarto Andreas qui crucifixi amore, crucem, qua passus est: tanquam amatam suam, uidens a longe salutauit. Tres hi apostoli dumtaxat nominantur tanquam testes pacis: pacem mundo prædicantes: quia in ore duorum, uel trium stat omne testimoniũ. Nominantur aũt isti tres singulariter preter rationes datas, ꝓpter quasdã singulares eorũ eminẽtias. Petrus propter dignitatẽ prælationis: quia summus, & caput apostolorum fuit a domino constitutus. Paulus propter priuilegium prædicationis: quia doctor fuit gentium a domino electus plus alijs laborans, sicut de se ipso testatur. Andreas propter feruens crucifixionis desiderium. ¶ Vel secundum Albertum: quia Petrum ad Christum adduxit, ut habetur Ioh. 1. Hinc & principis apostolorum apostolus fuit. Item quia benignissimus fuit, & mitissimus, ob quod de eo canitur: quod de Hieremia scribitur. 2. Mach. 15. Hic est fratrum amator: & populi dei Israel. Hic est, qui multũ orat pro populo: & pro uniuersa sancta ciuitate dei. ¶ Vel nominantur hi tres: quia in ipsis omnes alij sancti repræsentantur. Omnes enim sancti, uel sunt: aut fuerunt in statu coniugali: & hi per beatum Petrũ significentur, qui uxorem habuit, filiam sanctam Petronellam: & socrum a domino a febribus curatam. Aut fuerunt in statu uidualis continentiæ, qui per beatum Andream denotantur. Hic enim secundum beatum Chrys. uxore mortua in statu uiduali creditur permansisse: Aut fuerunt in statu uirginali: & hi per Paulum figurantur, qui uirgo fuit, & permansit. Et secũdum hoc subditur. Et cum omnibus sanctis. in tribus apostolis generaliter nominatis. Et quoad tertiam orationis huius partem, additur petitiones specificatio cũ dicitur. Da propitius pacem: ne populus in tanti sacramenti communione per insurgentia mala perturbetur. Da pacem pectoris, ut conscientię remorsum tollens, & in uera charitate, & amicitia nos tibi iungens: tibi perfecte reconciliet. Da pacem temporis, in diebus nostris: ut ea pro illius temporis miseria perfruamur. Et ab omni perturbatione exteriori te pacem donante uiuamus. Non enim nisi te donante eam habere possumus: quia non est alius qui pugnet pro nobis nisi tu deus noster: celestis pater. Omnis siquidem potestas tuę potentię comparata, infirmitas est, non potentia. Vt ope misericordię tuę adiuti. Misericordiam tuam pater clementissime imploramus: non iustitiam quæ nostris demeriti magis tribulationem & aduersitatẽ rectitudinis zelo induceret quam pacem. Hoc enim exigunt nostra peccata. Potius namq; puniri meruimus, quam tranquillitate foueri. Plus a tua iustitia declinantes meruimus: ut super nos regnent pacis emuli ac tyranni: quam pácis zelatores & beniuoli. Da igitur nobis adhuc infirmis quibus no

Sap. 7.

D

Quare tres apostoli in hac oratione presertim nominentur.

Gala. 6.

1. Cor. 15.

Ioh. 1.

2. Mach. 15

cet perturbatio propitius pacem. Et a peccato, uoluntatis & actionis. Semper simus liberi: per pacem pectoris, deleto reatus nostri chirographo. Et ab omni perturbatione securi, per pacem temporis tumultu & inquietudinæ seculi mitigata: quo peruenire mereamur ad pacem æternitatis: omnis mali suspitione penitus sublata. ¶ Hæc autem oratio dicitur sub silentio: quo secundum Inno. & Alexandrum significatur quies dominicæ sepulturæ: qua in triduo mortis Christus secundũ corpus in sepulcro quieuit, quieuerunt & mulieres unguenta præparantes die sabbati: ut habetur Luc. 23. Siluerunt secundam mandatum. secundũ animã uerò descendit ad inferos, ut fortior superueniens fortem spoliaret armatum. Tunc enim momordit infernum. Osee. 13. Ero mors tua o mors: morsus tuus ero inferne: cum totũ infernũ destruxit (Non enim damnatos inimicos, qui uiuentes dixere. Nolumus hunc regnare super nos: eduxit) sed momordit partem abrumpens: suos amicos liberans a malis preteritis, præsentibus & futuris, dans eis perpetuam pacem: & æternam beatitudinem, in qua ab omni peccato, & inquinamẽto sunt liberi, & ab omni uiolentia, & perturbatione securi. Quod & dominus phariseis prædixit. Sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor. Quasi di. secundum Inno. Prima die mortis meæ intrans infernum, auferam dæmoni tyrannidem suam, in crastino educam captiuitatem sanitati, & libertati donatam: dum portam paradisi eis aperiam: liberans eos a malis præteritis, præsentibus & futuris. Dans eis pacem, in qua semper sint a peccato liberi, & ab omni perturbatione securi. Tertia die resurgam consummatus. Hoc ergo ecclesia commemorans in isto silencio petit similiter a perturbatione liberari: & perpetua pace frui. Et propter hoc in quibusdam ecclesijs in die parasceues profertur illa oratio alta uoce: quia eadẽ die, qua fuit mortuus dominus: ad inferna descendit pro patribus liberandis. ¶ Aduertendũ etiã, ꝙ sacerdos dicens hanc orationẽ, Libera nos, quæs &c. accipit patenã, quam facta oblatione absconderat, Ad cuius significationis manifestationẽ attendendum secundũ Alex. de ales. q. 37. parte. 4. ꝙ patena dicitur a patendo: & signat cor latum, & altum charitate: secundum illud. Viã mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti. s. charitate cor meum. Et iterum. Latum mandatum tuum nimis. Super hanc patenam. i. charitatis latitudinem, sacrificium iustitiæ debet offerri, ut holocaustum uerę pingue fiat. Hanc cordis latitudinem habebat dominus offerendo seipsum pro nobis. 1. Ioh. 3. In hoc cognouimus charitatem dei, quoniam ille animã suam pro nobis posuit Habebat & ipsam Petrus, cum ait. Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt, propter quod dominus intuit, dicens. Spiritus quidem promptus est: caro autem infirma. Sed latitudo cordis ab eis fugit: cum discipuli omnes ab eo fugerunt, & latuerunt. Et ideo post oblationem hostiæ mediante patena, per quam hostia altari præsentata est, sacerdos abscondit sub corporali patenã, uel subdiaconus ab altari remotam, retro continet inuolutam, per quod discipulorum fuga uel latibulum signatur: quod dñs ipse prædixerat. Oẽs uos scandaliũ patiemini in me in ista nocte. Scriptũ est. n. Percutiã pastorẽ, & dispergentur oues gregis. Et ideo sacerdos dñicæ resurrectionis eulogiũ annũciaturus, resumit patenã a diacono uel subdiacono præsentatã quo significat: ꝙ post resurrectionẽ apostoli ad dominum redierunt. Osculatur eam sacerdos in signum charitatis, quam habere debet ad omnes: & signũ crucis facit in facie cum ipsa, secundũ dñm Albertũ in signum, ꝙ uirtus cõionis in oẽs deriuatur per uirtutẽ charitatis. ¶ Aliter mysticat Inno. & magister in Rationali, secundum quos subdiaconus, diaconus, & sacerdos, tam numero, quam obsequio representant tres

Marginalia: De ritibus & mysticationib°, quæ fiunt cũ legitur hæc oratio. — E — Innocen. — Luc. 23. — Mat 12. — Lucę 11. — Luc. 19. — Luc. 13. — Inno. — Alexand. — Psal. 118. — Mat. 26. — 1. Ioh. 3. — F

illas mulieres Marias, de quibus Mat. ulti. dicit, & cæteri euangelistæ, quod uenerunt cum aromatibus uidere sepulchrum, & corpus domini mortuum unguentis optimis condiendo honorare. Hæ enim patenam mysticam præsentarunt domino in obsequium sepulturæ, dum (ut dictum est) emerunt aromata ut uenientes ungerent Iesum. Subdiaconus igitur (cum sacerdos procedit ad hanc orationem) patenam inuolutam tradit diacono: qui eam recipiens detegit: & reuelatam sacerdoti porrigit, cuius humeros, aut manum dexteram osculatur: per quod significatur, quod mulieres illæ lato corde deum in sepulchro quærierunt, obsequia functi exhibere cupientes. Nam ualde mane una sabbatorum ueniunt ad monumentum orto iam sole: ut dicit Marcus. Osculantes humerum, uel manum dexteram sacerdotis: Christum significantis, quia desiderabant, participes fieri laborum eius, & sociæ retributionis æternæ: secundum illud Apostoli. Si commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinebimus, & conregnabimus. 2. ad Thim. 2. Osculum enim signum est unitiuum mutuò se osculantium. Sacerdos patenam recipiens traditam a subdiacono, & diacono, significat quod Christus fidē, & charitatis latitudinem sanctarum mulierum acceptauit. Quod uero sacerdos patenam de manu diaconi recipit, eamq; osculatur, & cum ea signo crucis se signat, innuitq; si per passionem filij, quæ per crucem significatur, reconciliamur deo patri (quæ reconciliatio per osculum intelligitur) erimus, & hæredes regni, cuius nullus terminus est, nec finis, quod per patenę rotūditatem denotatur. ¶ Vel ut Innocen. dicit, per hoc sacerdos ostendit, quod Christus crucifixus, & resurgens statim, desiderium mulierum impleuit. Nā occurrens illis a monumento regredientibus dixit eis. Auete, & procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Quidam etiam cum patena summitatem calicis, & pedem eius tangunt, significantes quod istæ fęminæ sanctæ integro, ac feruēti cordis affectu, quasi totum domini sepulchrum: quod per calicem repræsentatur, amplexatæ sunt. Proprium quippe amantium est, quod non satiantur tactu dilecti in omnibus corporis partibus, nisi & res dilecti contrectent. Quod ostendit Maria Magdalena, quæ iuxta monumentum stans alijs recedentibus non recedebat, donec dominum uidere mereretur. ¶ Deniq; subdiaconus mapulam, qua patenam operuerat: non super altaris palla, sed aliunde deponit, significans quod petrus monumentum intrans, uidit sudarium non cum linteaminibus positum, sed separatum in unum locum inuolutum. Deinde deponitur corporale de calice, ad signandum, quod mulieribus Iesum quærentibus sepulcrum patefactum est. Viderunt namq; lapidem magnum ualde reuolutum ab ostio monumenti, ministerio angeli de cælo descendentis. Os quidem calicis, ostium significat monumenti. Sequitur. ¶ Per eundem dominum nostrum Iesum Christum filium tuum: qui tecum ui. & regnat in unitate spiritussancti deus. Per omnia secula seculorum. Amen. ¶ Hęc est secunda pars partis tertiæ principalis totius canonis, in qua post præparationem populi ad sacram communionem per orationē dominicam, eiusq; embolismum, incipit sacratissima communio, ac dispensatio, qua ecclesia consequitur tanti mysterij utilitatem, & fructum. Et subdiuiditur pars illa in tres partes. In prima aptatus sacramentum cōmunioni per eius diuisionem. In secunda communicaturi uniuntur per pacis imprecationem, ibi Pax domini sit &c. Tertio proceditur ad ipsam sumptionem, ibi. Domine Iesu Christe fili dei uiui. ¶ Circa primum, quia eucharistiæ sumptio non tantum sacerdoti celebranti, sed toti proficit, & fructificat ecclesiæ: cuius tres sunt partes seu status: ut statim dicetur: ideo ut singulis partibus prodesse ostendatur, ipsum sacramentum in tres partes diuiditur: sub horum

prola-

Margin notes: ad Tim. 2. — Innocen. — [...]at. ul. — Patena rotūditas quid. — G

prolatione uerborum. Per eundem dominum nostrum. Quę uerba licet sint conclusio præcedentis orationis, quia tamen hic sic sacramenti diuisio: quæ pertinet ad sacramenti communionem & dispensationem, ideo magis in eis sequentis initium sumitur partis. Vnde ait. Per eundem dominum nostrum Iesum Christum: cuius sacrosanctum corpus, & sanguinem contrectamus uenerabiliter in sacramento statim sumpturi, per quem ut per mediatorem & pontificem bona omnia adipiscimur: & ab omnibus malis liberamur, tanquam per dominum nostrum, cui data est potestas in cœlo, & in terra. Iesum.i.saluatorem nostrũ. Venit enim, ut saluum faceret populum suũ a peccatis eorum. Christum, præ omnibus suis consortibus spiritussancti oleo unctũ. Filium tuũ, naturalem, & unigenitum, cui paterna uox perhibuit testimonium. Hic est filius meus dilectus: in quo mihi bene complacui. Qui tecum uiuit, in æternitate indefectibiliter. Et regnat imperiose, & potenter. In unitate.i.identitate essentiali. Spiritussancti, tertiæ in diuinis personæ, qui amor est, & nexus patris, & filii, in quo amorose nectuntur, ut in communi producto, sibi consubstantiali deo. Et non concludit sacerdos hanc orationẽ per uerbum Amen: sed exaltans uocem dicit. Per omnia secula seculorum.i. omnium tẽporũ successiones ueras, uel imaginarias.i.ęternaliter, requirens populi consensum in petitis: ut dicit Alber. ut ipse populus: uel aliqui eius nomine dicat: Amen.i. fiat nobis, quod petisti. Sub his uerbis (ut dictum est) fit hostiæ fractio, ideo primo de causa, & modo fractionis; & eius significatione aliquid dicemus, deinde de ipsa fractione cuius sit, & in quo fiat. ¶ Causam fractionis duplicẽ assignat dominus Alber. in de officio missæ par. 2. Vna est significationis: altera necessitatis. Causa significationis: ut partes ecclesiæ: pro quibus offertur, figurentur. Vnde usus ecclesię habet, q̃ in tria frangatur, quia pars corporis Christi mystici in cælis triumphat: & pro illa sacramentũ offertur ad laudem, & gratiarũ actionẽ, quia illi iam beati sunt. Alia pars corporis mystici in labore adhuc uiuit: in fide cõuersans, & merito in terris, & pro illa sacramentum offertur in pignus redemptionis. Tertia pars in purgatorio afflicta purgatur: & pro illa sacramentum offertur in suppletionem pro afflictis. Isti sunt tres panes, quos nobis accomodat amicus noster Christus: ut ponamus ante illum, qui de uia uenit, amicum. proximum scilicet nostrũ, q̃ñ uenit, uel ad laudãdum, uel ad pro sua redemptione sacrificium, aut pro captiuis, & afflictis supplicandum. De uia enim uenit, quando de negocio occupationis terrenorum ad cultũ dei se conuertit. Necessitatis autem causa frangitur, quia integrum sine periculo propter gutturis artitudinẽ a multis non sumeretur. Hęc Alb. in genere. De quibus infra dicetur latius in specie. ¶ De modo autem frangendi hoc præmisso, quoniam in modo frangendi, & cæteris, quæ sequuntur, non idem modus per omnia in diuersis ecclesijs seruatur, sed nonnulla ex inoleta consuetudine uariantur. Ideo in processu usq; in finem huius operis modum hunc prosequar, qui in metropoli nostra in insigni moguntinensi ecclesia seruatur, & in eius missalibus continetur. In huius enim prouincia, alma nostra Tubingensis uniuersitas, in qua hæc utcunq; collecta sunt, constituta dignoscitur. Metropolitanæ enim ecclesiæ, eiusq; cerimonijs cæterę ecclesiæ singulæ totius prouincię secundum canonicas patrum sanctiones, conformare se habent. Vnde in concilio gerundensi ita statutum est, ut habetur de conse. distin. 2. Institutio. Institutio missarum sicut in metropolitana ecclesia agitur, ita in dei nomine, in omnibus prouincijs tam ipsius missæ ordo psallendi, uel ministrandi consueto seruetur. Sacerdos procedens ad fractionem hostiæ, ipsam leuat de altari: super patenam collocat, & inde eam tollens super calicem per medium fran

Mat. ul. Matth. 1.
Ps. 44.
Mat. 3. & 17.

Causa fractionis hostię duplex.

git,dicens. Per eundem dominum nostrum Iesum Christum. & partem, quæ in dextera mansit super patenam ponit. Partem uero, quæ in sinistra permansit manu:iterum per medium frangit dicens. Qui tecum uiuit,& regnat in unitate spiritussancti deus. Qua diuisa, partem, quam sinistra manu tenet, super patenam ponit priori parti coniungens. Alteram uerò particulam in dextera manu remanentem, tenet super calicem duobus digitis: pollice scilicet & indice:& erectus parum exaltans uocem dicit. Per omnia secula seculorum. Eleuans modicum calicem cum particula,quam tenet manu dextera, & accepto responso a circumstantibus dicit. Pax domini &c. ¶ Horum quantum ad aliqua magister in rationali ponit rationem. Primò hostia leuatur de altari,ad significandum q̃ Christus fuit de terra ad crucem exaltatus,& mortem ibidem perpessus. Dehinc hostiæ frangédæ patena supponitur,ad significandum:q̃ Christus ex latitudine charitatis, quæ per amplitudinem patenæ significatur,sponte quaslibet passiones sustinuit,per nullam aliam potentiam necessitatus,quas passiones fractio hostię repręsentat. Inde hostia in manus accepta frangitur,quia Christus conficiens hoc sacramentum,panem in manu accepit,& fregit:rursus frangitur in memoriá passionis dñicæ. Hinc prosp. de cõs. di. 2. Dũ fráḡi. Dum frangitur hostia: dum sanguis de calice in ora fidelium funditur,quid aliud,quam dominici corporis in cruce immolatio,eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? ¶ Et nota,q̃ aliud significat fractio: & aliqđ partes in quas fit fractæ hostiæ diuisio. Nam fractio passionem domini, partes eos,pro quibus passus, & quibus sacrificium illud proficit, repræsentat. Frangitur autem supra calicem propter reuerentiam sacraméti,ne aliqua eius particula aliorsum prosiliat.Sed si qua ceciderit, in calice recipiatur,& sic honorifice a celebrante sumatur. Frágitur præterea supra calicem,ad significandum: q̃ in fractione,hoc est in uulneratione corporis Christi:sanguis,qui in calice continetur,continue fluxit de corpore. Hęc de fractione. ¶ Sed de partibus fractionis considerandum,q̃ frangitur in duas medietates,ad significandum duplicem prædestinatorum statum,quorum unus est in æterna gloria. Alius adhuc in temporali miseria. s. præsentis seculi atq; ipsius purgatorij: ideoq;. ista medietas hostiæ,quæ nondum beatos significat, subdiuiditur in duas particulas:quarum una repręsentat eos, qui purgantur in purgatorio. Alia repræsentat illos, qui in hoc seculo adhuc uiuunt. Harum medietatum illa, quæ in manu dextera tenebatur., & supra patenam indiuisa collocabatur,significat prędestinatos, qui iam adepti sunt beatitudinem,& tenent rectitudinem:ac bona potiora per dexteram significata,quibus nulla admisceri põt curuitas, aduersitas, uel afflictio,siue pœna. Et quia illorũ status stabilis, & uniformis est:& una beatitudine sine intermissione fruuntur:idcirco hæc medietas manet indiuisa. Alia aũt medietas manus sinistrę, diuiditur in duas partes secũdum duplicem eorum statũ,quos repræsentant:quia illorum:ut dictũ est:aliqui iam mundũ exierunt:& in purgatorio puniuntur,aliqui adhuc in corpe degunt,& mundi pęnalitatibus affliguntur. Harum patiũ,ea, quę medietati hostiæ in patena ex prima diuisione collocatæ cõiũgiť,significat illos, qui sunt in purgatorio,quos respicit sinistra manus dei,hoc est dei iustitia, secũdũ quã pro peccatis in hoc mũdo nõ satisfactis puniunť: & satispatiunť. ubi merẽdi remissionẽ pœnę amplius nõ est locus.Cõiũgiť aũt priori particule, quę beatos significat:quia existentes in purgatorio certitudinẽ habét de sua beatitudine cõsequẽda infallibilẽ,iõ ei particulę iũgiť,qui beatitudine adepta, de eius certitudine inamissibili secure gloriantur: cui, & ipsi pari securitate coniungentur. Quia uero prædestinati in mundo existentes egent meritis

De partium fractionis significatiõe.

passionis Christi, quę illis adhuc uiuentibus, eorumq; actibus possunt suffragari ad meritum, idcirco particula manus dextræ, quę uiuentes in hoc seculo significat, calici immittitur: & sanguini Christi immiscetur, ad significandum: q hunc fructum effusionis sanguinis Christi consequi possunt. Tenetur tamen duobus digitis ante commixtionem, pollice. s. & indice. Pollice uigor uirtutis signatur. Indice discretio mentis intelligitur. Datur igitur per hoc intelligi, q cum fidei uigore, & mentis discretione nos in mundo uiuentes intueri debemus, q sanguis Christi pro statu isto fructus multos si uolumus, ferre potest. Hanc autem particulā sacerdos tenens se erigit, & eleuat uoce. Per omnia secula seculorum dicit. Primò se erigit, quia parat se cū domino perpetuam petere pacem. Et quia omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens. Sursum se erigit, sperans desuper exaudiri. Eleuat & calicem de altari, ad ostendendum, q Christus, qui per passionem (quæ per calicem designatur) descendit ad inferos: per omnipotentiam autem patris: immo propria potestate de tumulo a mortuis resurrexit. Pacem daturus discipulis eleuat uocem: ut populus pacem desiderās, intelligat q sacerdos pro pace petiturus est, dicit Amen. i. nobis sic doneturi. ¶ Alij aliter applicant significationem partium hostiæ, dicentes, q hostia diuiditur in tres partes, secundum q sunt tres partes corporis Christi mystici, hoc est ecclesiæ secundum suam generalitatem acceptæ. Est enim una pars ecclesiæ, quę dicitur militans, & hæc est numerus fidelium hic in mundo peregrinantium, quæ uidelicet exercet militiam aduersus carnem, mundum, & diabolum. Alia est pars ecclesiæ, quæ secundum aliquos dicitur dormiens. s. numerus eorum, qui in purgatorio puniuntur. Et dicitur dormiens: quia nondum ęternam beatitudinem, ad quam prædestinati sunt, sunt consecuti. Nec tamen illi ibidem mereri possunt, & nec per demeritum ab illa in æternum separabuntur. Tertia pars ecclesiæ dicitur triumphās, & est numerus beatorum iam in cœlo gloriosæ triumphantium. Et dicitur triumphans, quia aduersus inimicos Christi militiam strenue exercuerunt, & finaliter uictoriose triumpharunt. ¶ In signum triplicis huius partis uniuersalis ecclesiæ: hostia in tres partes diuiditur. Prima pars secundum illos quę sanguini immittitur, significat ecclesiam triumphantem, quæ iam inebriata est uino letitiæ, intuitione. s. diuinæ essentiæ ac amore perfecto, siue fruitione eiusdem: quibus dicitur Cantic. 5. Inebriemini charissimi. Aliæ autem duæ partes ecclesiæ significantur reliquis duabus partibus hostiæ extra calicem, quarum maior supposita minori in patena, significat ecclesiam militantem: & minor innixa suppositæ, significat ecclesiā q in purgario expectantem, illa enim innititur suffragijs militantis ecclesię. Et pro istis duabus geminamus preces agno, qui est caput ecclesiæ: ut misereatur nobis. Sed pro tertia parte, ad cuius locum & requiem aspiramus, petimus, ut idem agnus triplicis naturæ donet nobis pacem. Hinc & Christus tria illa loca ecclesiæ secū dum suam humanitatem: secundum quam, est caput ecclesiæ, peragrauit. Primò locum nostræ terræ habitabilis. 33. annis in iudæa, & Hierusalem conuersando. Secundo limbum, in quo patres tenebantur, ipsos secundū animas inde extrahendo. Tertiò & finaliter, ascendens in cœlum captiuitatem, quā post triumphum coronauit, ad regnum patris indefectibile collocando. Et huic concordat canon de conse. dist. 2. Triforme. & est. Sergij papæ ita sonans. Triforme est corpus domini: Pars oblatæ in calicem missa, corpus Christi, quod iam resurrexit monstrat pars comesta, ambulans adhuc super terrā pars in altari usq; a finē missæ remanēs, corpus in sepulchro: qa usq; ad finē seculi corpa sctōrū in sepulchris erūt. Corpus dñi ubiq; in hoc accipiē

Iaco. 1.

Ecclesia triū phans, militās, dormiēs quid est.

pro corpore myſtico.i.fidelibus Chriſto incorporatis. Verum hoc ultimũ,
ſcilicet reſeruatio particulę in finem miſſę hodie non ſeruatur: ut dicit glo.
Nam diminutam fidelium deuotione, & creſcente, circa altare indeuotio-
ne frequentantium. Etiam propter periculum, quod contingere poſſet in
reſeruatione, ſumuntur ſimul a ſacerdote: & pars, quę ſignificat triumphan
tes: & pars, quæ ſignificat in ſepulchris quieſcentes: ac in purgatorio ſpe fæ
lici liberationem expectantes. Hæc eadem eſt tenentiam magiſtri in 4. diſ.
K 12. ponentis ca. ſergij. ſupra allegatum. ¶ Secundum dominum Alber.
Alber. Pars hoſtiæ quæ a ſacerdote ſtatim poſt diuiſionem ſumitur: ſignificat par-
tem eccleſię in cœlis triumphantem. Pars quæ in calicem mittitur: ſignifi-
cat partem eccleſiæ in terris militantem, in anguſtijs & pœnis laborantem.
Pars reſeruata, eos qui ſunt in purgatorio. Vnde ait Alber. Fractio hæc a A quo ſit in-
ſergio papa inſtituta, a quo & ter cantandum eſſe. Agnus dei, inter commu ſtituta fra-
nicandum eſt ſtatutum. Sequitur. In tres autem partes frangi inſtitutum eſt ctio hoſtiæ.
quia corpus Chriſti myſticum triforme eſt. Quædam enim pars regnat cum
capite ſuo & triumphat in cœlo, & quædam adhuc in laboribus militat in
terris: quædam eſt in purgatorij pœnis. Inſtituit ergo Sergius papa, ut pars
una ſtatim acciperetur a ſacerdote, quem ipſe frequenter nominat perfecto
rem ſanctitatis, qui loco Chriſti ſtat in altari, quę ſignat partem in cælis iã
triumphantem, quæ iam plane in Chriſtum tranſiuit. Statuit etiam ut ſecun
da mitteretur in calicē, quia calix ſignat huius uitæ paſſionis: quæ ſignat par-
tem in laboribus, & pœnis huius uitæ adhuc laborantem, & idem in calicem
miſſam. Statuit etiam: ꝙ tertia pars hoſtię maneret in finem in altari poſt
omnia myſteria ſumenda: quę ſignat eos, qui in ſepulcris ſunt, & in purgato
rio in fine cum Chriſto uniendos fore per ſpiritualem incorporationem.
Inno. Alexand. ¶ Non diſſimilem ſententiam ponit Inno. tertius: ut refert Alexand. licet
uerba diſcrepent Corpus inquit Chriſti eſt uniuerſalis eccleſia, caput. ſ. cum
membris. Vnus enim panis, & unum corpus multi ſumus: omnes, qui de uno
1. Cor. 10. pane: & de uno calice participamus. Et inueniuntur in iſto corpore quaſi
tres partes, ex quibus totum corpus conſiſtit. Vna pars eſt ipſum caput Chri
ſtus, qui caput eſt, & pars corporis. Et ſecunda pars animæ ſanctorum, quæ
cum Chriſto regnant. Hi ſcilicet Chriſtus, & ſanctorum animæ extra paſſio
Matth. 24. nem ſunt, quaſi ſimul: ſicut ſcriptum eſt Matth. 24. Vbicunq; fuerit corpus:
illuc congregabuntur & aquilæ. Prædictę partes duæ ſeorſum extra calicē
reſeruantur, quaſi extra paſſionem: quæ per calicem deſignatur. Chriſtus
Roma. 6. enim reſurgens ex mortuis iam non moritur Roma. 6. Et qui cũ ipſo ſunt,
Apocal. 7. neq; eſurient, neq; ſitient amplius. Neq; cadit ſuper ipſos ſol: neq; ullus
æſtus, quæ prima abierunt Apocal. 7. partim. & 20. Tertia pars in calice
ponitur ſignans eos, qui adhuc in paſſione conſiſtunt, donec ab hac uita mi
grantes, ad ſuum caput tranſeant, ubi non morientur amplius, nec ullatenus
nus patientur. Hic non fit mentio de parte in purgatorio exiſtenti, ſed com
prehendi poteſt in tertia parte, quia & ipſi adhuc in pœnis ſunt, ſicut hi, qui
Inno. peregrinantur in hoc mundo. ¶ Modus Inno. papæ communior eſt, de
quo ponuntur hęc metra. Frangitur in partes tres hoſtia: prima beatos. Ple
ne ſecunda notat uiuos: ſeruata ſepultos. Vel ſecundum alios. Pars intin-
Auguſt. cta uino pro uiuis ſanctificatur. Altera pro ſanctis, pars tertia pro redimen-
dis Eſt. Augu. Innocentio concordat. unde ait. In tribus partibus trinitas
una continetur. Vna pars de ſiccis ſumitur ad laudem, & gloriam dei pro
animabus ſanctorum cum Chriſto regnantium. Altera pro illis, qui in pur-
gatorio ſunt. Tertia pro uiuentibus, qui uoluuntur in ſanguine .i. peccato. Et
licet diuerſę recitatæ ſunt opiniones, & ſententiæ de ſignificatione partium

fractæ hostiæ, non tamen sunt aduersæ. Nihil enim prohibet idem plura mystice designare. ¶ Viso de fractionis ac partium significatione uidendum est de fractionis ueritate: ubi duo occurrunt indaganda. Primum: an ibi sit uera fractio, & cuius sit, hoc est, quid ibi frangatur. Secundum an sub qualibet fractione particula totus Christus contineatur? ¶ Circa primum ponit magister in 4. quatuor opiniones. Vna est, quod ibi non est uera fractio: sed tantum apparens: sicut multa apparent in hoc sacramento, quæ tamen ita non sunt: sicut apparet quod accidentia sint in subiecto: & ita non est. Et si obijcitur illud Amb. Nihil falsi putandum est in sacramento ueritatis: sicut sit in magorum præstigijs: ubi delusione quadam falluntur oculi, ut uideatur esse, quod non est. Ad quod dicunt, quod non fallit nos uisus nec fallitur, quod contingeret, si crederetur ita frangi sicut uidetur, nec illusio est, quia ad utilitatem fidei, non ad deceptionem ita fit. Sicut & Christus ostendens se duobus discipulis in uia specie peregrini. Nec in eo tamen talis forma erat, sed oculi eorum tenebantur, ne agnoscerent eum. Sed hæc omnino non acceptatur, quia contrariatur uerbis Christi. Accepit panem, gratias agens fregit. Hæc autem falsa esse non possunt, nisi diceretur quod prius fregit & postea benedixit. Itē si nō esset uera fractio, nō esset uera masticatio, nec uera comestio, quæ uidentur absurda. ¶ Item fundamentum, in quo fundatur, falsum est. Nihil enim apparet in hoc sacramento, quod non uere, & realiter est ibi. Vnde dicitur in legenda corporis Christi. Accidentia sine subiecto in eodem sacramento existunt, ut fides locum habeat, dum uisibile inuisibiliter sumitur aliena specie occultatum. Sequitur ad propositum. Et sensus a deceptione immunes reddantur, qui de accidentibus iudicant sibi notis. Si autem sensus iudicarent de aliquo accidente puta fractione, quæ ibi non esset, deciperentur. ¶ Nec uerum est, quod multa apparent in sacramento, quæ ibi non sunt. Nam quicquid apparet, ibi est, licet multa ibi sint, quæ non apparent, scilicet quæ sola fide creduntur. Et quod additur ibi. apparent accidentia esse in subiecto, falsum est, ibi apparent accidentia sensibilia, sed an sint in subiecto, an extra subiectum hoc excedit apprehensionem sensus, hoc autem solum apparet, quod intuitiue cognoscitur. Et nihil tale a nobis sic cognoscitur (saltem existentium extra nos) nisi quod sensus intuetur. Accidentia autem esse in subiecto ratione inuestigamus. Vnde & apud doctos, dubium est an accidentia materialia, qualitas sensibiles sint in quantitate, tanquam in subiecto immediato, an in materia immediate. Sunt enim de hoc usque hodie aduersæ opiniones. Et ideo simpliciter uera est: ut sonat auctoritas beati Amb. Nec ualet, quod adducitur de Christo. Non enim decepti sunt ex uisione, quia quod uiderunt, in ueritate fuit, uerum non quicquid ibi fuit uisibile, in Christo uiderunt. Tenebantur enim oculi eorum &c. Non enim uiderunt totam Christi faciem quantum ad omnia accidentia, quæ in eo fuere. Et ideo errabant in iudicio rationis, iudicantes non esse Christum, qui fuit Christus. ¶ Secunda opinio fuit, quod ibi est uera fractio, sed illa non est in aliquo subiecto; sicut nec cætera accidentia. Ipsa enim stant sine subiecto, quia sicut ibi est caliditas, & tamē nihil calidum, ita est ibi uera fractio, sed non est in re aliqua, propter quod nihil frangitur, & sic licet homo frangat, tamen nihil frangitur. Sed hæc opinio similiter stare non potest, quia sequitur, aliquid frangit, ergo aliquid frangitur. Semper enim actiuum infert passiuum. ¶ Præterea fractio non dicit aliquid realiter distinctum a frangente, & frangibili; sed dicit frangibile, & partes eius prius continuas postea distare, ergo intelligi non potest sine frangibili. ¶ Tertia opinio fuit, quod ibi est uera fractio corporis Christi, licet cor-

De mō fractionis, & qd frangatur.

Ambro.

pus maneat integrum, incorruptibile. Sicut Christus dedit discipulis in cena corpus suum passibile: & tamen non est dentibus discipulorum passum: agente hoc uirtute supernaturali, ergo multò magis hoc fieri potest eadem uirtute in corpore impassibili. Assumunt pro se auctoritatem beati August. ex sermone de uerbis domini, & habetur de conse. distin. 2. Qui manducant ubi inquit. Norunt fideles quemadmodum manducant carnem Christi: unusquisq; accipit partem suam. Per partes manducatur: & manet integer totus: Per partes manducatur in sacramento: & manet integer totus in cœlo: & manet integer totus in corde tuo. Itē idem colligere nituntur ex confessione berengarij, ubi confessus est corpus Christi uerum: non solū sacramentum: sed in ueritate manibus sacerdotum tractari: frangi, & fideliū dentibus atteri. Sed hæc opinio similiter erronea est: quoniam cum corpus Christi sit animatum, & organicum, si frangeretur, & diuideretur, corrumperetur, quod est impossibile: cū sit gloriosum, & impassibile. Præterea beatus Aug. in ser. de uerbis euangelij. Nec quando manducamus: partes de illo facimus. ¶ Præterea. Frequenter supra dictum est tale corpus Christi esse sub sacramento: quale est in sua existentia naturali. Cum igitur in natura li sua existentia post suam resurrectionem est immortale, & incorruptibile, ac impassibile, & per hoc extra sacramentū, diuidi nō potest: quia illud repugnat impassibilitati: ideo nec sic diuidi pōt in sacramēto. ¶ Præterea. Id nō diuiditur ad diuisionem sacramenti: quod sacramento non coextenditur: sed corpus Christi non coextenditur sacramento: quia non est pars una corporis Christi sub parte sacramenti: & alia sub alia, ut dictum est sup. lec. 53. & dicetur statim. Quia ergo non est commensuratio partium corporis Xpi ad partes sacri, siue hostiæ, ideo non sequitur corpus Xpi frangi ad fractionem host æ. Sicut nec diuiditur anima hominis diuiso corpore: quia ipsa corpori non coextenditur: sed tota est in toto: & tota in qualibet corporis parte. ¶ Ideo est quarta opinio uera, quam magister approbat, & docet cōiter: q fractio illa, & partitio non est in substantia corporis Christi, quia incorruptibile est: sed in ipsa forma panis sacramēti .i. in speciebus sacramentalibus, quæ post consecrationem sunt sine subiecto, quamuis ante fuerant in pane. Et hoc sensu dicit apostolus. Panis quem frangimus, quia forma panis ibi frangitur, & in partes diuiditur. Christus integer manet, & totus in singulis. unde & Aug. ubi supra de uerbis euangelij. Quando Christus manducatur: uita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum suum? & tamen ueritas inuitans nos ad manducandum ait. Qui manducat me: uiuit propter me. Nec occiditur Christus: ut manducetur, non deficit, uiuit manducatus: quia surrexit occisus. Nec quando manducamus: partes de illo facimus: & quidem in sacramento sic fit. ¶ Ac per hoc ad rationes opinionis tertiæ. Ad similitudinem corporis passibilis a discipulis in cæna manducati dicitur: q in illa manducatione corpus Xpi nō fuit diuisum, nec fractū: sicut nec mō in sumptione sacramenti, & sic nihil facit pro eis: sed pro ueritate, & ideo impertinenter adducunt pro se. Si enim hoc intendunt, q discipuli corpus Xpi tunc passibile dentibus diuidebant: & tamen uiuum permanebat: falsum implicat: quia nequaquam corpus Xpi dentibus diuiserunt, aut fregerunt: immo implicat corpus aliquod frangi in eodem loco: & integrum permanere. ¶ Ad auctoritatem Aug. dicendum, q non uult, q unusquisq; accipit partē suam corporis Christi: sed partem suam sacri. Vnde statim præmisit illis uerbis. Nec qn̄ māducamus, partes de illo facimus, & quidem in sacro sic fit ut supra allegatum est: & continuo subdit. Norunt fideles &c. loquitur igitur de partibus sacramenti non corporis Christi. Vnde & subdit. Per partes mā

Auguſt.

Auguſt

Rñdetur ad rationes in oppositū, & determinatur ueritas.

ducatur

ducatur in sacramento, & manet integer in cœlo. ¶ Ad confessionem berengarij dicitur, quod berengarius diaconus sancti Mauricij andegauensis incidit in hæresim dicentium, quod post consecrationem panis, & uini in altari, non est ibi uerum corpus, & sanguis Christi: sed tantum est ibi sacramentum. i. signum corporis Christi significatiuum, de qua heresi supra tractatum est lect. 39 Et quoniam in sua confessione, quæ habetur de conse. dist. 2. Ego berengarius illam hæresim expresse damnat, asserens corpus Christi non solum tractari a sacerdore in sacramento, uel in signo tantum: sed uere & realiter: suam confessionem ecclesia recepit. & Nicolaus Papa, sub quo facta est, eam ad urbes Italiæ, Germaniæ & Galliæ, ad quas peruersi dogmatis sui fama peruenerat, misit, licet in explicando, & detestando errorem suum in uerbis excesserit, plus ad alterum extremum declinans in uerbis, quam oportuit. Vnde ueritatem illam confitens, quod in sacramento altaris non solum signatiue, sed uere, & realiter continetur corpus Christi uerum & naturale & manibus sacerdotis tractatur, addit. Frangitur, & dentibus fidelium atteritur. Per quæ uerba satis quidem damnat hęresim suã, licet in ultimis uerbis. s. frangit, atterit, excesserit ueritatẽ explicando. Sicut & illud improprie dictũ est, quod dixit panẽ & uinũ post consecrationem uerũ corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi esse. Quæ oratio de rigore uerborum uera non est: quia nunquam panis est corpus Christi: sed ex pane fit corpus Xp̃i, ut lect 49. latius est ostensum. S. c. n. frequenter uolentes errorẽ aliquẽ dãnare: excessiue locuti sunt, ut penitus recederẽt ab errore quasi declinare uiderẽtur in alterũ extremũ, errorem. s. sibi oppositũ. Vñ secundũ glosam ca. allegato, berengarius dicẽs corpus Xp̃i frãgi: & dẽtibus atteri, intellexit per hoc corpus Xp̃i sub fractis & tritissimis sacramenti particulis ueraciter contineri, & sub illis realiter, & uerissime manducari. unde addit glosa. Nisi sane intelligas uerba berengarij, in maiorem incides hæresim, quàm ipse habuit. Ideo omnia quæ. s. fractionem & attritionẽ sonant, ad spẽs ipsas referas. Nam de Xp̃i corpore partes nõ facimus iuxta ca. Qui manducãt. c. i. uit. de. dist. allegata. Hęc glo. ¶ Si quæritur, utrũ concedendum sit, quòd ibi est uera manducatio corporis Christi, & si sic, erit uera eius masticatio, & sic diuisio, & fractio. Respondetur, est uera manducatio corporis Christi: quia eius sumptio in os, & traiectio ad stomachum. Sed non digeritur, nec conuertitur in substantiam sumentis: nec hoc est de ratione manducationis. Nec tamen est ibi masticatio corporis Christi, nec diuisio, ut satis lectione 45. ostensum est. Sed est ibi masticatio, fractio, & diuisio specierum siue sacramenti, non contenti. Nec illud de ratione est comestionis: quia multa, quæ comeduntur, integra glutiuntur: Nonnulla etiã manducantur, quæ nõ digeruntur, sicut ea, quæ stomacus reijcit per uomitum, sicut ea, quæ Christus post resurrectionem comedit &c. ¶ Ad secundam quæstionem. s. an sub qualibet fractionis particula totus Christus contineatur, certa est responsio, de particulis post consecrationem diuisis. Vnde de talibus secundũ catholicã ueritatẽ sentitur, quod post consecrationem panis sub qualibet particula sacramenti diuisi est totus Christus, sicut in toto fuit prius, quam fuerat diuisum. Patet autoritate beati Hier. in sermone dominicæ 5. post Epiphaniã, & habetur de conse. distin. 2. Singuli ubi ait. Singuli autem totum accipiunt Christum dominum, in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur: sed integ ũ se singulis pbet. Item Hilarius Papa, & habetur ubi supra. Vbi pars: dicit: Vbi pars est corporis Xp̃i, est & totum. Eadem ratio est in corpore domini, quæ in manna, quod in eius figura præcessit, de quo dicitur. Qui plus collegerat, non habuit amplius, neq; qui minus parauerat,

Manducare quid dicit.

An sub qualibet particula fractionis tot⁹ Christus contineatur.

habuit

habuit minus. Non enim quantitas uisibilis in hoc est æstimanda mysterio: sed uirtus spiritualis. De quo latius supra habitum est lectio.43. per totum. ¶ Sed utrum sub qualibet parte sacramenti indiuisi sit totus Christus? recitant docto. S. Tho. & S. Bonauen. opiniones in scriptis dist. 10. quarti, & clarius Alexan. par. 4 q. 40 arti. 5. Vna est, quòd Christus totus est sub tota hostia, non tamen sub qualibet hostiæ parte totus. Sed hostia diuisa Christus totus remanet sub qualibet parte. Ponunt exemplum de speculo, quia Aug. dicit, q sicut fracto speculo multiplicantur imagines: sic post fractionem sacramenti quot sunt partes, toties est ibi Christus. Constat autem, q ante fractionem speculi non erat ibi nisi una imago. Quod autem sub qualibet parte hostiæ diuisæ est totus Christus, & non in simile, dicunt non uenire ex unitate hostiæ conuertendæ, sed ex partium corporis Christi inseparabili unione. Sicut enim ibi corpus Christi, ibi anima propter coniunctioné. Sic cum una pars hostiæ contineat unam partem corporis Christi inseparabiliter, cum illa pars non possit diuidi ab aliis, quia corpus Christi incorruptibile est, trahit secum totum corpus. Ratio, qua mouetur, est: quia nihil est ponendum in hoc sacramento, nisi quod necesse est, & ratio cogit, quòd post fractionem sit totum in qualibet partium diuisarum hostiæ, quia non potest esse pars corporis Christi diuisa ab altera, sed ratio ante fractionem non probat, nisi q totum corpus sit in tota hostia. Soluunt etiam multas rationes, & autoritates Hiero. & Hila. exponunt de portionibus diuisis, quas dicunt partes actu, & non coniunctis, quæ sunt partes potentia, de quo satis

S. Thom.
Alex.

Sine hostia diuidatur sit ne non.

Hiero.

P diffuse tractat Alex. loco allegato. ¶ Sed ista opinio stare non potest, quia signo partem hostiæ indiuisæ, gratia exépli, decimam, in illa est aliquid corporis Christi, uel nihil. Si nihil, tunc non est corpus Christi totum in tota hostia quod est contra eos, & contra ueritatem. Item qua ratione nihil corporis Christi esset in illa parte, eadem etiam nihil esset in alia parte, & ita nihil corporis Christi esset in aliqua parte hostiæ, & per consequens nec in tota. Nihil enim potest esse in toto, quin sit in parte uel partibus. Si primum, uel ergo totum corpus Christi est in illa decima, uel pars eius, puta decima pars corporis Christi in decima parte hostiæ. Si primum, habetur propositum contra opinionem. Si secundum, tunc erit ibi commensuratiue, seu circumscriptiue, quia pars una corporis Christi in una parte hostiæ, & alia in alia, quod est impossibile, quia corpus Christi maius est hostia. Maius autem non potest circumscribi a minori. ¶ Item, quæro fracta hostia in partes, aut pars corporis Christi, quæ prius replebat decimam partem hostiæ, adhuc replet, aut non? Si primum, tunc potest sibi iungi reliqua pars corporis Christi, nisi essent simul confusæ, quæ prius fuerunt extra se distinctæ. Si secundum, tunc migrat pars corporis Christi, de loco ad locum, & per diuisionem incipit esse, ubi prius non fuit, & desinit esse, ubi prius fuit, quæ omnia falsa sunt, & absurda. Non enim potest corpus Christi totum, uel pars de nouo esse alicubi sacramentaliter, nisi per conuersionem alicuius in ipsum, quæ non fit nisi uirtute uerborum sacramentalium. Nec facit ad propositum exemplum speculi integri, & fracti, quia non est aliqua imago realiter in speculo, sed uidetur imago uerius res extra speculum per lineam reflexam a superficie speculi. Et multiplicatis superficiebus per fractionem speculi, multiplicantur lineæ reflexæ. Et per hoc repræsentant rem ipsam unam in diuersis sitibus, & per hoc sensus decipitur. Corpus autem Christi uere, & realiter est in hostia, incipiens ibi esse ad prolationem formæ consecrationis, q quia non profertur denuo fracto sacramento, non incipit esse de nouo, ubi

Q prius non fuit. ¶ Ideo illa opinione dimissa, est alia opinio uera communiter

Alex.

An sub qualibet parte sacraméti indiuisi & non fracti sit totus Christus

omnium

omnium doctorum, secundum quam supra lect. 43. dictum est, quòd corpus Christi est totum in tota hostia, & totum in qualibet parte hostiæ, in qua fuit prius substantia panis, siue hostia sit integra, siue diuisa. Nec per diuisionem aliquid mutatur circa inexistentiam corporis Christi. Non enim per fractionem incipit esse de nouo, ubi prius non fuit, nec desinit esse, ubi fuit, quamdiu species manent in ea dispositione, in qua sub eis conseruata fuisset substantia panis, si facta non fuisset conuersio. Vnde sicut miraculose per diuinam potentiam totum corpus Christi sub tam parua hostia concluditur; ita per eandem potentiam, & miraculosè etiam in singulis partibus totum continetur. Et hoc est de intentione domini Innoc. tertij, sic dicentis. Reor salua fide maiestatis, quòd ubi est panis consecratus, totum in singulis partibus continetur. Quod inde conijcio, quoniam in quotcunque partes species diuidamus, in singulis est totus Christus. Totus in magno, totus in paruo, totus in integro, totus in fracto, non minor in parte, quam in toto. Nec mireris, opus dei est hoc. Si in diuersis locis potest esse unus, quare non etiam in singulis partibus potest esse totus. Et addit Innocentius pro confirmatione rationem statim positarum. Porrò cum deus illam uirtutem uerbis contulit, ut ad prolationem illorum corpus domini incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa uerba proferantur in fractione, diligenter attendant, & ipsi respondeant, unde corpus, quod ante fractionem non erat in singulis partibus totum, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionem in singulas partes quodammodo secedit, & incipit esse sigillatim in singulis, quod integraliter erat in integro. ¶ Sed fortè ibi dicerent, ut tangit Alex. quòd post diuisionem nõ est totum corpus Christi in singulis portionibus per nouam conuersionem, sed uirtute conuersionis primæ factæ hostia non diuisa. Vnde dicunt, quòd hostia una actu, plures potentia, & uirtus consecrationis habet efficaciam, inquantum est una actu, & plures potentia. Secundum ergo, quòd est una actu ex cõsecratione, accipit uirtutem actualem, qua actualiter conuertitur hostia totalis in corpus totale Christi. Secundum autem, quòd est plures potentia, accipit uirtutem potentionalẽ, qua partibus hostiæ existentibus pluribus actu, etiam actu est Christus totus sub singulis. Vnde non est ponenda causa ex parte fractionis, qua corpus totale est sub partibus, nisi sicut causa sine qua non, quia scilicet partes, quæ erant potentia, sunt actu per ipsam fractionem. Sed ex uirtute diuina uerbi habet panis, quod quocunque modo, & quandocunque aliquid illius habet esse distinctum actu, sub ipso est totus Christus. Sic ergo cum forma panis est una actu, sub illa forma totali est corpus Christi actu, itaque quòd non actu sub partibus. Cum autem forma illa effecta est plura actu, iam est actu Christus in singulis partibus. Quia enim durante specie panis, nunquã excutitur a contento, facta fractione aliquid continetur sub portione fractionis, aliquid .s. corporis Christi. Et cum corpus Christi sit impartibile, relinquitur, quòd corpus totale continetur. Vnde ratione concomitantiæ, & insuperabilitatis contenti a continente, & indiuisibilitatis corporis Christi, necesse est, quòd totum corpus contineatur sub qualibet particula fractionis. ¶ Sed contra hanc solutionem stat ratio supra posita, quia quæritur, quæ pars corporis Christi sit sub hac parte hostiæ nondum fractæ? an decima pars corporis sub decima parte hostiæ, & quarta sub quarta, centesima sub centesima? & sequitur, quòd ibi est corpus commensuratiue. ¶ Præterea, signo duas hostias, quarum una sit decupla ad alteram, tunc decima pars minoris erit centesima maioris. Quæro tunc, cui decima pars corporis Christi est in decima parte hostiæ maioris, cum tota illa pars decima corporis possit

Quę pars corpis Christi & sub parte hostiæ nõdum fractæ. R

esse in centesima parte hostiæ, quia est in decima minoris, quæ est centesima minoris? An forte decima pars corporis est minor in maiori hostia, & eadem decima minor in minori. aut aliquid decimæ partis hostiæ maioris est uacuum a corpore: quorum nullum dici potest sine absurditate ¶ Item cum panis sit totum homogeneum, non est maior ratio, quare una pars panis conuertatur in illam partem corporis, quam in aliam partem, immo quare magis in partem, quam in totum corpus, cum uerba consecrationis simpliciter nominent corpus, & non partem corporis. ¶ Præterea illa distinctio de parte actuali, & potentiali caret fundamento, ut infra probabitur. Ideo dicitur cum secunda opinione, quòd Christus est totus in tota hostia, totus in qualibet parte hostiæ, etiam integræ, & non diuisæ, ui unicæ conuersionis a deo, prolata uerborum forma, suo signo per ipsum instituto efficaciter assistenti, manetq; corpus totum sub singulis partibus formæ, seu specierũ: siue coniunctis, siue separatis. Nec tamen fracta hostia in partes, corpus diuiditur in partes, quia nec manibus tangi potest, nec digitis frangi, nec oculis corporalibus uideri, nec dentibus atteri, nec aliquo sensu percipi, quia non habet modum existendi corporis sub hostia, quamuis sit uere' corpus sub hostia, sed modum quodammodo spiritus quantum ad coexistere indiuisibiliter alicui quanto, & secundum locum extenso: secundum se. s. quodlibet sui. de quo latius supra disputatum est. Et ratio, quare sic dicere congruit, dicta est nunc, & in reprobatione opinionis oppositæ.

An corpus Christi sit multoties in sacramẽto.

S ¶ Sed circa hoc est dubium, an concedi debet, quòd corpus Christi sit multoties in sacramẽto? Et uidetur, ꝙ sic, quia si in qualibet parte, & cum multæ sint partes, erit multoties in hostia. ¶ In oppositum est, quia cum sint partes infinitæ. Siquidem infinitæ sunt partes eiusdem proportionis distinctæ continui, quarum nulla est pars alterius, igitur corpus Christi esset Infinities sub qualibet hostia, qđ uidetur inconueniens. Item unius hostiæ est tantum una consecratio, igitur uidetur quòd tantũ semel sit sub qualibet hostia una. Item si totũ corpus est sub qualibet parte hostiæ, erit etiam sub parte punctuali. Sed infinita sunt puncta etiam cuiuslibet partis extensæ, cũ infinita puncta non faciũt extensionem, igitur infinities erit sub hostia. ¶ Secundò dubitatur. Vtrum partes hostiæ fractæ sunt eædem, uel diuersę? Non primum, quia cuiuslibet totius partes etiam coniunctæ sunt distinctę, igitur multo magis diuisæ. Nec secundum, quia diuersi accipientes huiusmodi particulas idem recipiunt, nec unus plus, nec minus, aut aliud, quam alter: igitur sunt indistinctæ. ¶ Ad primum respondet beat. Thom. in 4. dist. 10. q. 3. art. 3. ꝙ corpus Christi quã-

Thom.

uis ante diuisionem hostiæ sit totum sub qualibet parte hostiæ, non est tamen pluries actu sub partibus illis, sed tantum potentia. Ad cuius intellectum præmittit: ꝙ unitas rei consequitur suum esse. Partes autem alicuius homogenei continui ante diuisionem non habent esse actu, sed potentia tantum, & ideo nulla illarum habet unitatem propriam in actu. Vnde actu nõ est accipere earum numerum, sed potentia tantum, sed post diuisionem mul-

T tiplicantur secundum actum. ¶ Sed responsio hæc uidetur obscura: quia etsi unitas rei consequitur suum esse: uerius est suum esse, tamen partes homogenei ita habent esse actu coniunctę' in toto, sicut abinuicem separatę'. Si enim coniunctæ non essent actu (cum ex eis totum componitur) sequitur, quòd totum componitur ex non ente, quia quicquid est, actu est: & quod actu nõ est: simpliciter non est. Quælibet ergo pars totius est actu, & habet esse proprium distinctum ab esse cuiuslibet alterius partis. Prima enim medietas actu distincta est a secunda medietate, & per consequens habet propriam unitatem. Item duæ medietates sunt duæ res, ergo quælibet earum est una.

Nam omnis dualitas componitur ex duabus unitatibus. Praeterea in partibus est numerus, ergo etiam unitas. Nam in toto sunt tres tertiae, ergo una, una, & una tertia. Si uerò per ens actu intelligeretur ens totale separatum a quolibet alio, responsio ad dubium tantum ualet, quòd corpus ante diuisionem, non est sub pluribus partibus hostiae actu diuisis. Quod nihil aliud est dictu, quam quòd ante diuisionem non sunt partes diuersae; quod non satisfacit dubio. Cum enim esse praedicatur de quolibet, quod non est nihil, & partes hostiae indiuisae non sunt nihil; & per consequens habent uerum esse, stat adhuc dubium, an simpliciter loquendo corpus Christi sit multoties in hostia, siue in sacramento, ideo uerior uidetur responsio Alexand. ubi supra, quòd corpus Christi est semel in hostia, secundum quòd est totum in toto, & est ibi pluries, secundum quòd ibi continetur a singulis partibus. Si quaeritur sub quot partibus: & sub quibus continetur corpus Christi totum? Respondet ipse: sub quot, & quibus esset substãtia panis, si essent distinctae, & diuisae. Vnde sub minimis est, non secundum quantitatem, sed secundum speciem. Quod sic intelligo: non sub minimis secundum quantitatem, quia non sunt dabiles minimae secundum quantitatẽ: quia quaecunq; dantur, sunt ultra diuisibiles in minores, sed in minimis secundum speciem. Imaginantur enim quidam: ꝙ quaelibet forma specifica determinata est ad minimum, quod sic, uel saltem ad maximum, quod non propter nimiam paruitatem. Vnde si subiectum ultra diuideretur, desineret ipsum informare forma. Signando igitur illã partẽ, in qua põt stare forma panis, & in nulla minore, illa erit minima secundum speciem, quia in nulla minore saluari potest species panis. Et ad rationem, ꝙ tunc infinities esset sub hostia, quia infinitae sunt partes sincategorimaticè, conceditur: quia non tot, quin plures, non autem cathegorematicè: quia nullae partes continui sunt infinitae, quia nullae sunt omnes partes proportionabiles. Quod additur unius hostiae &c. negetur consequentia, quia per unam consecrationem, quicquid est substantiã panis in hostia, quae consecratur siue totalis siue partialis conuertitur in totum corpus Xpi: ideo toties est ibi totũ corpus, quot sunt substãtiae totales, & partiales conuersae. ¶ Ad tertiũ, qđ quaerit an corpus Xpi sit sub parte punctuali. Dicitur breuiter, ꝙ pars punctualis .i. indiuisibilis, nulla est. Et si per possibile, uel impossibile poneret esse: & partes continui indiuisibiles, si tũc teneret opinio: ꝙ substantia panis non esset in puncto indiuisibili: eo quòd forma substantialis panis requiritur certam extensionem in materia, tunc post consecrationem corpus Christi non est in parte sacramenti punctuali. Si uerò ponens puncta, consequenter poneret illa in materia, & forma substantiali, & in composito, ex his haberet consequenter dicere, quòd in quolibet puncto sacramenti esset totum corpus Christi: secundum regulam Alexandri supra positam, ubicunque fuit substantia panis ante consecrationem, ibi est totum corpus Christi post consecrationem. Nec est inconueniens, si ponantur infinitae partes substantię punctualis panis ante consecrationem, quòd infinities corpus Christi est sub speciebus panis post consecrationem. ¶ De secundo dubio dicitur post Alexand. quaest. 42. part. quarta, membro tertio, quòd sicut habetur a beato Augustino. Quicquid est indignum corpore Christi: conueniens tamen hostiae consecratae, conuenit ipsi speciei. Vnde partialis diuisio ipsius hostiae speciei tantum conuenit, non corpori Christi. Vnde haec non est uera, haec pars est ista. Diuisio enim in partes conuenit speciebus, non corpori Christi. Verum tamen est, quòd iste accipit idem, quod ille. Accipere enim bene cõuenire põt corpori Christi. Est tñ uerũ particulariter nõ uniuersaliter, quia non qcquid accipit

Margin notes: Alex. — An corpus Christi sit sub parte punctuali. — August.

ille accipit istæ. Nam species, quas ille accipit, non accipit iste. Et ita ambæ istæ ueræ sunt, isti accipiunt idem, & isti accipiunt non idem. Prima uera est de corpore Christi. Secunda est uera de speciebus, seu sacramento. ¶ Sed circa hoc quæritur an illa concedenda sit, quòd eadem hostia est in hoc altari, & in illo? Ad quod breuiter respondemus, quòd hostia triplíciter accipitur. Quandoque pro pane conuertendo in corpus Christi, ut in principio ante canonis initium, cum dicitur. Suscipe sancta trinitas hanc oblationem, seu hostiam, ubi demonstratur panis, & uinum in altari posita, quæ etsi non offeruntur in se, offeruntur tamen secundum illud, in quod conuertuntur. Secundò accipitur pro speciebus panis, & uini, sic accipitur cum dicitur, hostia frangitur, uel diuiditur: & ita idem est sacramentum, & hostia & sic accipitur in prioribus dictis. Sic etiam accipitur, cum dicitur. Hostia consecratur, ut dicit Alex. quia consecratio propriè loquendo respicit speciem continentem, non corpus contentum. Nil enim consecrationis corpori Christi additum est, uel sanctificationis. Tertio modò accipitur pro contento sub speciebus. s. corpore Christi. Sic dicit apostolus ad Ephe. 5. Qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam deo in odorem suauitatis. & Ambr. & hř de cons. d. 2 in Christo. In Christo Iesu semel oblata est hostia ad salutem potens. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus: sed ad recordationem mortis eius, & una est hostia, & non multæ. Et secundum hoc respondetur: ꝙ primis duobus modis alia est hostia in uno altari, & alia in alio: quia alius panis ante consecrationem in hoc, & in illo. Similiter & aliæ species post consecrationem. Tertio modo est eadem hostia: quia idem Christus ubiq; offertur: quocunq; loco mysterium illud ritè celebratur.

Vtrum eadē hostia sit in diuersis altaribus.

Alex.

DE VNIONE COMMUNICANDORUM.

LECTIO LXXXI.

Expositio pax sit semper.

A PAX domini sit semper uobiscum. ¶ Aptato eucharistiæ sacramento ad sui participationem per hostiæ diuisionem, in hac parte communicaturi uniuntur, ac unione ad fructuosam tanti sacramenti perturbationem aptantur per pacis impetrationem. Et diuiditur in tres particulas. In prima sacerdos communicaturis pacem optat: ac particulam, quam manu tenet, sacramento sanguinis in calicem locat. In secunda, ut optatio sua effectum sortiatur, suppliciter orat. In tertia orationem ipsam magis specificat, & explanat. Secunda ibi Agnus dei. Tertia ibi. Domine Iesu Christe, qui dixisti apostolis. ¶ Circa has partes aduertendum, quòd pax necessaria est fidelium cordibus, ut fructuosè eucharistiam participent. teste propheta. In pace factus est locus eius. Ipse quoque deus pacis, & dilectionis ab apostolo denominatur. Quoniam ipse est pax nostra, qui fecit utraq; unum. Ipse denique mundum ingrediens per angelum pacem nunciauit. In terra pax hominibus bonæ uoluntati. Conuersatus in terris, & populo prædicans, pacem habere docuit. Pacem inquit, habete inter uos Matt. 9. & ad Ephe. 2. Veniens euangelizauit pacem

Psal. 75. 2. Cor. 13. Ephes. 2. Luc. 2.

uobis qui longe fuistis,& his qui prope. Mittens quoque apostolos ad prædicandum pacem offerre hominibus demandauit. In quacunque domum intraueritis primum dicite. Pax huic domui Lucæ 10. item & Matth. 10. Math. 10. Recedens pacem eis relinquit. Iohan. 14. Pacem meam inquit do uobis. Pacem relinquo uobis. Moriens pacem perditam reformauit, soluens inimicitias in carne sua Eph. 2. & ad Colos. 1. In ipso pacificauit omnia, siue quæ in terra, siue quæ in cœlis per sanguinem crucis eius. Resurgens pacem discipulis dedit, cum in eorum stans medio eis ait. Pax uobis. Spiritumsanctum post ascensionem mittens, pacem in eis confirmauit. Hinc hortatur Apostolus. Soliciti seruare unitatem spiritus, in uinculo pacis. Nec mirum, quoniam tantum est pacis bonum, ut in rebus terrenis, atque mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri, & sicut nemo est, qui gaudere nolit, ita nemo est qui pacem habere nolit. Nam & pacis intentione geruntur bella, & pacem constat belli optabilem esse finem. ait Aug. 19. de ciui. dei. c. 11. & 12. Vnde & finis noster pax est in uitâ æternâ in pace. Congrue igitur in pace locus præparatur ei, qui est alpha, & o, principium, & finis omnium Christus dominus in hoc sacramento uere, realiterque contentus. Quâ ut habere possimus nosque illi coaptare, opere precium est noscere pacis descriptionem, eiusque diuisionem. ¶ Describitur a beato Aug. 19. de ciui. dei. c. 13. Pax est tranquillitas ordinis. i. quieta, & suauis concordia, debitum ordinem seruans. Vbi enim non est ordo, ibi confusio: ubi cōfusio, ibi pacis perturbatio. Est aūt ordo pariū, dispariūq; rerum sua cuiq; loca distribueus dispositio. Et quia inter malos, ordo quidam est, licet peruersus, est quædā pax malorum, quæ opponitur paci bonorum. Pax autem hominis uera est ordinata hominis ad deum in fide sub æterna lege obedientia. Et hæc est pax hominis ad Deum. Ex qua oritur pax hominis ad seipsum, & proximum. Est enim pax hominis ad seipsum ordinata cognitionis, actionisque consensio, ut quod recte ratio dictat, efficaciter uoluntas imperet. Vnde sequitur actio ordinata Pax ad proximum est cum omni homine ordinata concordia: ut. i nulli noceat, & cum possit, prosit. Neque esse potest ordinata rationis, & actionis concordia, ubi nec staret ordinata sub æterna lege obedientia. Quisquis ab hac lege declinat errat. Ita nec ordinate proximo concordat, qui contra legem proximo fauet. Et ideo ut dicit Aug. ubi supra ca. 14. Ad hoc tendere debet rationalis animæ intentio, ut utile aliquid cognoscat, & secundum eam cognitionem uitam, moresq; componat. Et hac intentione debet nolle dolore molestari: nec desiderio perturbari, nec morte dissolui. Sed ne ipso studio cognitionis propter humanæ mentis infirmitatem, in pestem alicuius erroris incurrat: opus habet magisterio diuino, cui certius obtemperet, adiutorioque ut liber incumbat. Et quia quamdiu sumus in hoc mortali corpore, peregrinamur a domino, per fidem ambulamus non per speciem, omnem pacem, uel corporis, uel animæ ad se, uel ad proximum referre habemus ad illam pacem, quæ est hominis mortalis, cum immortali deo, ut s. sit nobis ordinata in fide sub æterna lege obedictia. Et quia duo præcipue præcepta, hoc est dilectionem dei, & dilectionem proximi docet magister deus, in quibus tria inuenit homo, quæ diligat, deum, seipsum, & proximum, atque ille in se diligendo non errat, qui diligit deum, consequens est, ut etiam in proximo diligendo deum consulat, quem iubetur sicut seipsum diligere. Sic qui diligit ueram pacem seruat. Et quia dilectio dei ratio est dilectionis sui, & proximi, sequitur, quod omnis pax hominis bona (quæ ex dilectione pendet) in dilectione dei fundatur. Hinc propheta. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illi scandalum.

Marginal notes: Ephes. 2. Luc. ult. — Ephes. 4. — August. — Pacis cōmēdatio utilitas, necessitas descriptio diuisio.

dalum. ¶ Non hoc ignorauit antiquus ille pacis turbator diabolus, ideo conatus est hanc triplicem pacem auferre, quod ut præualeret, primo quæsiuit auferre pacem hominis ad deum, dum transgressionem primis parentibus persuasit, qua ablata, perit ea, quæ est ad seipsum, & quæ est ad proximum. Dum enim parens primus male suadenti consensit serpenti, dei præceptum transgrediens, iam bellū intra se sensit, & pudore proprio cōfusus ad folia (uocatus a domino) confugit. Rupta est etiam pax fratrum, quorum alter frater inuidens ipsum occidit. Induxit denique detestabilius pacem triplicem periculosam, & malam, ueræ paci oppositam, scilicet pacem cum diabolo, pacem cum carne, & corpore proprio, pacem cum mundo, & peccatorum cōsortio De prima dicitur. Cum fortis armatus custodit atrium suum: in pace sunt omnia, quæ possidet. De secunda apostolus. Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt. Sapere secundum carnem, est carni consentire, & ita pacem cum carne habere. De tertia ait Dauid. Zelatus sum super iniquos, pacem peccatorum uidens. Hanc triplicem pacem non uenit saluator dare, sed tollere ut ipse testatur di. Non ueni mittere pacem in terram, sed gladium. i. separationem. Et quantum ad pacem huius mundi, quæ est cōcordia peccatorum in malo, ueni separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam. Qui enim amat patrem, aut matrem, aut filium, aut filiam plus quam me, non est me dignus. Et quantum ad pacem cum carne subdit. Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Crux ista afflictio est carnis, ut dicit apostolus. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs, & concupiscentijs eius. Sed quantum ad pacem cum diabolo, ait. Nunc iudicium est mundi. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Hanc pacem, quæ damnat uenit Christus tollere, & hanc pacem, quæ saluat, restituere. Pacem cum deo reparauit, peccata nobis relaxando, quæ diuiserunt inter nos, & deum. Pacem cum seipso reparauit gratiam largiendo, per quam roboratur uoluntas ad uincendum carnem legi mentis repugnantem. Vnde apostolus cum difficultatem uincendi carnem sentiens, exclamasset, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Statim se consolans. Respondit. Gratia dei, quæ est per Iesum Christum Pacem cum proximo docuit per suam mitissimam conuersationem ad rectas iustitię actiones illuminando. Vnde ait. Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ex his igitur patet pacis descriptio, & quædam pacis diuisio. s. ad deum, & seipsum & proximum. ¶ Diuiditur & aliter pax in pacem spiritualem, ac internam pectoris: ac pacem externam, & terrenam temporis: & pacem supernam, & cęlestem æternitatis. Quæ diuisio non multum differt a priori. Nam pax temporis requiritur pacem cum proximo. Pax interna spiritualis, aut pectoris exigit pacem cum seipso. Pax cœlestis, ac æternitatis complectitur pacem perfectam cum deo. Hæc enim est, de qua apostolus dicit. Pax dei, quæ exuperat omnem sensum. Et has pacis differentias tangit propheta in psal. 84. Loquętur pacem in plebem suam, quantum ad pacem temporis, quam dat deus plebi, dum sua est per uoluntatis subiectionem. Et super sanctos suos, quoad pacem æternitatis, qua fruuntur sancti in patria. Et in eos, qui conuertuntur ad cor, quoad spiritualem. Quælibet harum bona est, & appetibilis, si tamen ad illam æternam quæ non erit impijs, referatur. Vnde de temporali pace quæ minima est, loquitur beatus August. 19. de ciui. dei. c. 17. Vtitur cœlestis ciuitas in hac sua peregrinatione, pace terrena, & de rebus ad mortalem hominum naturam pertinentibus humanarum uolontatum compositionem, quantum salua pietate, ac religione conceditur: tuetur, atq; appetit.

Qōo diabolus hāc pacem turbare studuit.

Gen. 3.
Luce. 11.
Rom. 8.
Psal. 72.
Matth. 10.
Gal. 5.
Ioh. 12.
Esa. 59.
Rom. 7.
Ioh. 8.
Phil. 4.
Psal. 84.
August.

ſit. Eamque terrenam pacem refert ad cœleſtem pacem, quæ uerè ita pax eſt, ut rationalis duntaxat creaturæ ſola pax habenda, & dicenda ſit, ordinatiſſima ſcilicet, & concordiſſima ſocietas fruēdi in deo, & inuicem in deo. Quo cum uentum fuerit, non erit uita mortalis, ſed plane certeque uitalis; nec corpus animale, quod dum corrumpitur, aggrauat animam, ſed ſpiritale ſine ulla indigentia ex omni parte ſubditum uoluntati. Hanc pacem dum peregrinatur, in fide habet, atque ex hac fide iuſtè uiuit, cum ad illam pacem adipiſcendam refert, quicquid bonarum actionum gerit erga deum, & proximum. Hæc Auguſt. ¶ Hanc ergo pacem triplicem optat ſacerdos, tertiam hoſtiæ particulam ſanguini immergendam (electos in tribulationibus huius mundi militantes ſignificantem) in manu tenens, & dicens. Pax domini ſit ſemper uobiſcum. Pax conſcientiæ, & pectoris, quæ eſt a dei uoluntate non diuidi, & ab his, qui dei ſunt uitioſè non impediri. Pax temporalis tranquillitatis, quæ eſt ab aduerſis non opprimi, proſperis temperate frui, & delectari. Pax æternitatis, quæ eſt ab omni pœnalitate liberari, & ſummo bono perpetuò ſatiari, ſit ſemper uobiſcum. Vt per primam ad tantæ communionis participationem digni iudicemini. Per ſecundam ab ipſa participatione non impediamini. Ac per ipſam ſacramenti participationē pacem tertiam, & ſummam conſequamini. ¶ Vel ſecundum alios expoſitores, qui dicunt particulam ſanguini immergendam ſignificare iam beatos, qui cellam ſponſi uinariam ingreſſi, inebriantur uino lætitiæ in diuinæ eſſentiæ uiſione, ac delitioſiſſima fruitione. Dicit ſacerdos fidelibus adhuc in corpore pugnantibus. Pax domini ſit ſemper uobiſcum. Pax pectoris, quæ eſt concordare cum moribus proborum, & litigare cum uitijs, ut ſic ſit cognitionis rectæ, actioniſq; iuſtæ conſenſio. Cognitio nanque recta, & uera, mores probos approbat, & uitia damnat, quibus conſentit uoluntas, iuſta eligendo, & improba expugnando. Qua quidem pugna, hi qui per hoſtiæ partem, quam manu teneo, deſignantur: beati, ſ. qui culmen gloriæ tenent liberati, triumphi palmam tenent. Ibi enim ut Auguſt. ait ca. 27. lib. decimonono de Ciui. Dei. In illa ſ. pace finali, ſanata in mortalitate, & incorruptione, natura uitia non habebit, nec alicui quippiam repugnabit. Non opus erit, ut ratio uitijs (quæ nulla erunt) imperet. Sed imperabit deus hoi, aius corpori. Tantaq; obediendi ibi erit ſuauitas, & facilitas, quanta uiuendi, regnandiq; fœlicitas. Pax temporis, quæ eſt obedienter uiuere ſub ſuperioribus, non tyrannicè dominari inferioribus, quam beati fœliciter tranſierunt. Pax æternitatis, ubi quietiſſima fœlicitas æterna erit in ſingulis, æternumq; eſſe certum erit. Et ideo pax beatitudinis huius, uel beatitudo pacis huius, quæ ſummum bonum erit, ſemper ſit uobiſcum. Hic quidem in ſpe, quoad hanc pacem tertiam, & ibi in perceptione. Sed quoad primam, & ſecundam hic in iuſta, & perſeueranti uictoria; qua peruenire poſſit, ad beatam reſurrectionem, quam nobis dominus reſurgendo reparauit. Et propter hoc ſacerdos hæc dicens, uocem exaltat, ut non ſolum per uerba, ſed etiam uocis ſonoritate reſurrectionis lætitiam deſignet, atque ad repræſentandum, quod in una ſabbatorum: qua CHRISTVS reſurrexit: ſtans in medio diſcipulorum, uoce clara dixit. Pax uobis. Et propter hoc hæc dicens, tres cruces cum particula, quam manu tenet ſacerdos, ſuper os calicis ſignat. Et eſt hæc nona, & ultima crucis ſignatio, quæ pertinet ad dominicę reſurrectionis commemorationem, ſicut ſuperiores ad Chriſti paſſionem. Fiunt autem tres cruces, ad ſignificandum, q uirtus trinitatis animam crucifixi: quæ per uinū in calice deſignatur, reduxit ad carnē, ne relinqueretur in inferno, neq; caro eius daretur uidere corruptionem.

A uguſt.

E

Au guſt.

Alber. ¶ Vel secundum Alber. fiunt tres cruces ad significandum triplicem pacem, quæ dicta est, quam dominus ter post resurrectionem suis discipulis nunciauit: ut habetur Iohan. 20. & 21. ¶ Vel ad significandum, quod pax illa æternitatis, quæ principaliter optatur: donatur a tota trinitate in uirtute passionis crucifixi. ad quam disponunt pax pectoris, & pax temporis. ¶ Vel ut etiã uult Innoc. tres dies, quibus quieuit dominus in sepulcro, designatur: quod per os calicis repræsentatur. ¶ Vel etiam secundum eundem, tres mulieres commemorantur, quærentes die tertia crucifixum ad ostium monumenti: quod per os calicis, ut dictum est, designatur. De quo diaconus remouens corporale, significat, quod angelus descendẽs de cælo, lapidem remouit ab ostio monumenti. ¶ Vel posset breuius dici secundum S. Thom. part. 3. q. 83. artic. 3. quod consecratio huius sacramenti: & acceptio huius sacrificij, & fructus eius procedit ex uirtute crucis Christi. Et ideo ubicunq; fit mentio de aliquo horum: sacerdos crucis signatione utitur. Respondet autem chorus, aut minister in persona circunstãtium. Et cum spiritu tuo. Quod uerbum originaliter sumptum est ex secunda epistola ad Timo. c. ulti. ubi dicit Apostolus. Dominus noster Iesus Christus sit cum spiritu tuo. Ita & hic respondet chorus. Et cum spiritu tuo: sit. s. pax, quam nobis nunciasti. Hoc enim piarum, ac religiosarum mentium est, ut pacifice salutantes, pie resalutent. Bona optantibus, bona similiter reoptent. Sit igitur pax domini cum spiritu tuo, o sacerdos, ut sis idoneus hoc sacrosanctum sacrificium pro salute totius mundi immolare, & nos deo patri reconciliare, pacemq; cõstituere inter deum, & homines peccatores. Sit pax domini, non cum carne, sed cum spiritu. Pax inquam, temporis: ne cor tuum aduersitatibus distractum non possit deuote salubriterque sacrificium pacis consumere. Sit cum spiritu tuo pax conscientiæ, & pectoris, quia si spiritus tuus a dei uoluntate discordat, quomodo placabiliter pro nobis pacem, quam optas, impetrabis? Sit pax cum spiritu tuo: ut te pro nobis immolante, nihil sentias in spiritu de corpore fragili, quantum ad carnales concupiscentias, nihil de solicitudine seculi quantum ad superuacuas curas mente pertractes, sed attentus totus assistas diuino huic mysterio: ut sereno, & pacifico spiritu filium offeras in conspectu patris, ut illi sit acceptum sacrificium tuum, ac preces tuas exorabiles efficiat, & acceptas. Sic sit cum spiritu tuo pax, cum offeres hanc hostiam salutarem: quẽadmodum fuit cum spiritu Patriarchæ Abrahæ, qui immolaturus reliquit seruos cum asino: solus cum filio ad immolationis locum perrexit. Serui exteriores sunt solicitudines, & curæ seculi, & necessitates huius uitæ. Asinus animal pigrum, indisciplinabile, & oneriferum pondus est corporis, quod aggrauat animam. Puer Isaac, spiritus purus est. Patriarcha typum prænotat sacerdotis. Ita & sacerdos ad immolationem filij patris unigeniti præcedens segregatus esse debet spiritu, ut postpositis seculi tumultibus mortificet curam carnalium delectationum. Sic ergo optat circunstans populus pacẽ spiritui sacerdotis: quatenus pacis uinculo connexi, & concordi uoluntate uniti, deum pacis, qui per hostiam sanctam in medio est, spiritualiter, non tantum sacramentaliter sumentes, simul perduci mereantur ad pacis æternæ perpetuam fælicitatem. Ministro igitur, aut choro respondente. Et cum spiritu tuo: sacerdos particulam, quam usque huc manu dextera tenet: mittit in calicem simul dicens hanc orationem.

Iohan. 20. — Innoc. — S. Thom. — F — Timo. ulti. — De responsione chori.

¶ Hæc sacrosancta commixtio, & consecratio corporis, & sanguinis domini nostri Iesu Christi, fiat nobis sumentibus salus mentis, & corporis, & ad uitam æternam capescendam præparatio salutaris. ¶ Sacrosancta commixtio, id est præ alijs sancta commixtio, propter ineffabilem sanctitatem

G

Expositio uerborum. Hęc sacrosancta commixtio, & cõsecratio.

eorum, quæ commiscentur: quæ sunt corpus Christi superexcellenti diuinitati non admirabili unitum, propter quod a propheta Antonomastice dictum est sanctum. Non dabis inquit, sanctum tuum uidere corruptionem. Psal. 15 sanctum.s.corpus, & sanguis ille purissimus ab omni inquinamento, & immundicia alienus, in cuius effusione redemptus est mundus. ¶Sed statim incidit dubium, quomodo dicuntur commisceri corpus, & sanguis in calice, cum tamen iam in calice non fuit solus sanguis Christi: sed simul etiam corpus eius, & similiter sub speciebus panis non est tantum caro Christi, sed etiam sanguis. Respondetur, q per hanc commixtionem non incipit corpus Christi esse in calice: nec sanguis sub panis specie, quia ut supra dictum est lect. 40. prolata forma consecrationis semper panem, & dehinc super uinum, utrobiq; incipit esse uerum corpus Christi: & anima deitati coniuncta simul, & sanguis, ac cetera corpori Christi in naturali sua consistentia inexistentia. Non ergo in hac commixtione corpus Christi, & sanguis commiscētur, quasi prius separata nunc uniantur. Neq; est hic commixtio corporis, & sanguinis quasi corpus Christi per hanc commixtionem in sua superficie sanguine tingatur, sicut aliud corpus sanguini animalis immissum: aut lana, uel spongia sanguine tincta, & colorata, per sanguinis contactum, quia secundum supra latius dicta, sanguis Christi in calice non est modo fluido tangens latera calicis, sicut liquor aliquis in uase tangit immediate superficiem concauam, siue interiorem uasis. Non enim ibi est extra uenas corporis Christi: sed intra uenas, & corpus: sicut est in corpore Christi extra sacramentum in cœlo. Vnde sanguis ille, ut in sacramento nullum corpus potest humectare, uel tingere: sed neque ab aliquo corpore tangi, sicut nec sanguis alicuius hominis in uenis existens, & non separatus. Etiam quia sanguis Xpi non est in sacro modo quantitatiuo, & commensurabili, qui requiritur ad tactum corporum, propter quod etiam si sanguis Christi esset sub speciebus uini extra uenas: nihilominus tangi non posset, sicut nec corpus Christi sub speciebus panis, aut uini tangi potest, eo q non habent ibi localem situm ad contactum corporum requisitum. Est igitur hic commixtio corporis, & sanguinis non secundum suas ueras, ac reales essentias, sed secundum formas, siue species sacramentales, sub quibus corpus, & sanguis Christi ueraciter continetur. Hoc est dictu, q in immissione particulæ in calicem non fit commixtio corporis, & sanguinis Christi, quæ sunt, & manent sub speciebus sacramentalibus omnimodis sicut ante immissionem. ¶Fit autem commixtio, hoc est contactus, & coniunctio accidentium, quæ fuerunt in pane, & uino ante consecrationem, & accidentia sacramenti panis.s.color, calor, pondus, quantitas, si ponatur accidens distinctum a substantia, humectantur ab humore qui fuit in uino: & ab alijs tāguntur, eisdem modis quibus fieret, si adhuc inhærerent substantijs panis, & uini, si consecratio facta non fuisset. Fiunt enim eædem mutationes motus, & contactus accidentium facta conuersione substantiarum, quæ fieret, si nulla facta fuisset conuersio, & hoc ut fides suum habeat meritum, dum humana ratio nullum de conuersione facta recipit experimētum. Quia ergo specierum sacramentalium adinuicem fit commixtio, sub quibus uerum corpus Christi, & sanguis continetur, dicitur hic fieri commixtio rerum contentarum. Multa enim, quæ ad solas species pertinent, usus loquendi attribuit contentis sub speciebus, sicut corpus Christi, siue Christus dicitur uideri, cum tamen solum sacramentum uidetur, sub quo latet Christus. De quo supra lect. 45. ¶Et pari ratione hæc commixtio dicitur sacrosancta, propter excellentissimam sanctitatem contentorum. Etiam sic dr propter species ipsas sacramentales, quæ sacrosan-

Quõ, & quales debet fieri cõmixtio & consecratio.

ctæ dicuntur, non per sanctitatis gratiam sibi formaliter inhærentem (sic enim sanctitas soli rationali naturæ conuenit) sed propter specialissimam illorum applicationum significationem, & continentiam rerum sanctissimarum longe uerius, excellentiusq;, quam pars illa tabernaculi, & templi arcam fœderis continens in lege, sancta sanctorum dicebatur, tātō utiq; uerius,

H quanto ueritas uincit figuram, & excedit. ¶ Sequitur Et consecratio. Ita habet ordo romanus, nō φ hac immissione sacramentū cōficiatur, aut cōsecretur, sed consecratio prius uirtute formarum sacramentalium facta, nunc suū effectum sortiatur in anima sumentis. Ideo sequitur. Fiat nobis sumentibus, Nobis sci licet sacerdoti sumenti, & in sacrificium offerenti, & omnibus spiritualiter uoto, & desiderio in fide sumentibus per sacerdotem, qui est uelut os corporis Christi mystici, per quod trahitur nutrimentum omnibus membris totius corporis nutriendis roborandis, & spiritualiter augmentandis. Sicut os materialis corporis comedit, non solum pro se, sed pro salute omnium membrorum sumit cibum, qui per totum corpus diffunditur, & membris singulis incorporatur, ut sustentetur in sua subsistentia naturali. Sic sacerdos sumit sacramentum cuius uirtus transit in omnia ecclesiæ membra huius spiritualiter suscepriua. Et singulariter in eos, qui missæ intersunt officio, qui cibum hunc esuriunt, & uoto, ac desiderio sumunt. Hos namq; spiritualiter nutrit, & confortat, gratiam in eis augmentando, & uirtutes, quo fortiores reddātur ad uitalium operationum exercitium, & cumulationem plurium meritorum. Et ideo petit sacerdos, ut fiat sumentibus salus mentis, & corporis Salus mentis per morbi fugationem, quod fit per uenialium extinctionem peccatorum, quæ hominem retardent, ipsumq; tepescere faciūt in exercitijs, & orationibus spiritualibus, profectu quoq; uirtutum. Sic & salus mentis per conseruationem uitæ spiritualis, quæ fit per gratiæ augmentum, qua anima sustentatur in uita spirituali, ne continuo decidat per praua desideria, & operationes noxias, tandemq; uitam spiritualem penitus amittat. Sic & salus corporis, ut fomes peccatorum, & inclinationes peruersæ carnis, ac sensualitatis mitigentur, ne potenter insurgant contra iudicium rectæ rationis, sed magis corpus fiat aptum, ac idoneum instrumentum animæ ad exequendum uirtuosas operationes, quas lex præcipit, & ratio, quæ ad optima deprecatur, consulit faciendas, ut sic quilibet sumentiū dicere possit cū propheta. Cor meū, & caro mea exultauerunt in deū uiuum. Et iterum. Sitiuit in te anima mea q̄ multipliciter tibi caro mea. ¶ Sequit Et ad æternam uitā capescendam pparatio salutaris. Sit tibi cōmixtio sacrosancta salutaris præparatio, ad sumendū sacrm, qua capere possumus uitā sempiternā. i. æternam beatitudinem. Ipsam. sumptio efficax est pparatio ad capescendam uitam æternam p collationē grē in præsenti, quæ est dispositio necessitans ad introductionē in gloriam secundū legem dei statutam, quia est pignus gloriæ, & arra percipiendæ hereditatis futuræ. Vnde canit ecclesia. O sacrū conuiuii &c. & futuræ gloriæ nobis pignus dat. De quo latius infra, dū de fructi-

I bus huius communionis tractabitur. ¶ Et notandum, φ præter causas supra tactas cur fiat sacramenti fractio, & quare particulæ in calicem missio, huius commixtionis etiā aliæ rationes assignant. Vna est etiam innocentij dicētis. Commixtio corporis, & sanguinis significat unionem corporis & animæ Christi, quæ in resurrectione eiusdem denuo unitæ sunt, & ideo signum crucis ter producitur cum hostia super calicem: quia uirtus trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem. ¶ Alia fit hæc commixtio ad denotandum huius sacramenti unitatem. Vnitatem dico non indiuisibilitatis, quia diuersa sunt signa abinuicem distincta, scilicet species panis, &

Quæ commisceatur.

Quo & quid datur uita æterna consecratio.

Cur fiat sacramēti fractio & particulæ unius in calicem missio.

uini. Diuersa sunt etiam primò signata, scilicet corpus, & sanguis Christi secundum unitatem integritatis in significando, quia unum illorum perfecte significat signatum sine alio. Siquidem signatum est plena refectio animæ, quę fit per hoc sacramentum. Sed quia neque panis plenè reficit corpus sine potu, nec potus perfecte sine pane, uel cibo, sed ambo simul unū constituunt perfectum nutrimentum, sic & species panis, & uini integrant unum signum perfectè repræsentans refectionem animæ, & per consequens unum sacramentum, de quo supra lectione quinquagesimatertia. Ad hoc autem signandum, hæc signa adinuicem sua mixtione uniuntur. Sed parum facit hæc ratio, & uidetur magis ad oppositum, quia in plena refectione corporali non simul, & commixtim sumitur cibus, & potus: sed quodlibet seorsum, & ideo plenitudo refectionis magis ex eo significatur, quòd consecratur eucharistia, & sumitur sub duplici specie cibi, & potus. cibi de patena, uel manibus, quo sumuntur partes siccæ, & potus, quo sumitur de calice sub speciebus uini. Sufficiant ergo rationes aliæ hic, & supra allegatæ. ¶ Agnus Dei, qui tollis peccata mundi: miserere nobis. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem. ¶ Hæc est particula secunda, in qua suppliciter oratur, ut pax

Expositio agnus.

per sacerdotem optata effectum in communicaturis sortiatur. Quia enim pacem hanc sine peccatorum remissione nemo consequitur, dei misericordia, qua peccata remittuntur suppliciter postulatur, tanquam necessariò pręueniens pacem perfectam, quę ultimò exprimitur. Quod etiam ex eo patet, quia Christus saluator noster postquā post sua resurrectionem apostolis pacem restauratam nuncians, dixerat. Pax uobis. Insufflauit, dans eis potestatem remittendi peccata, dicens. Accipite spiritumsanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Significans sine peccatorum remissione non constare pacem pectoris, qua amissa, nec erit pax temporis, nec expectatur pax æternitatis. ¶ Petuntur ergo in hac oratione tria ab agno dei Christo. duo paci præuia, quæ sunt misericordia dei in peccati remissione. Item misericordia dei in gratiæ largitione, & tertiò pax ipsa, quæ est bonum finale omnium desideriorum impletiua. Ex illo patet diuisio huius orationculæ. ¶ Clamat ergo sacerdos cum populo ad mediatorem Christum statim in eucharistia sumendum. Agnus dei &c. In qua oratione Christus unicus patris filius tripliciter commendatur. Primò de puritate innocentiæ naturalis, quia agnus dei. unde Ambrosi. Si agnus: ergo innocens. Secundò de benignitate ueniæ salutaris ibi. Qui tollis peccata mundi. benignè s. paternè, & salubriter. Tertiò de affectuositate misericordiæ liberalis, ibi. Miserere nobis. ¶ Quantum ad primum Christus dicitur agnus: non secundum rei proprietatem, quia agnus uerus animal est fragile, stolidum, lacte matris indigens, quæ Christo deo omnipotenti, in quo habitat plenitudo diuinitatis, & thesauri sapientiæ, & scientiæ dei sunt absconditi: minimè noscuntur competere. Dicitur igitur agnus secundum metaphoram, & symbolicè, ac transsumptiue, sicut dicitur petra, leo, lapis angularis, sol, pastor, ostium, quæ omnia dicitur, non secundum proprietatem: sed significatiue per similitudinem: hoc est per ista, uelut per signa quædam significatur. Sicut declarat beatus Augus. super Iohan. dicens. Petra non est, quia durus, & sine sensu non est, nec ostium est, quia non eum faber fecit, nec lapis angularis, quia non est a structore compositus, nec pastor est, quia custos ouium quadrupedum non est. Omnia igitur ista per similitudinem CHRISTO attribuuntur. Dicitur igitur agnus per similitudinem: ad quod signandū addit hic, dei, qui tollis &c. q nō conueniūt

Ioh. 20.

Christi dicitur agnus multiplici ratione.

Ambrosi.

Col. 2.

Augus.

agno uero reali. Dicitur autem agnus (ut dicit Alexand.) ab agnon, quod græce sonat pium: eo quod agnus animal pium sit, & mansuetum. Vel dicitur latine ab agnoscendo, eo quod agnus in multo grege matrem suam solo balatu agnoscit. Secundum hoc Christus similitudinarie agnus dicitur, propter pietatem ad ignoscendum, & mansuetudinem ad patiendum. Pijssimus siquidem est ad ignoscêdum, quoniam pro suis crucifixoribus patrem exorauit dicens. Ignosce illis pater, quia nesciunt, quid faciunt. Mansuetissimus fuit ad passionem, dum iuxta uaticinium Esa. 53. quasi ouis ductus est ad occisionem, non aperiens os suum. Rursus agnus est propter ipsius simplicitatem, innocentiam, & sinceram cognitionem. Simplex fuit Christus, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Cognouit matrem suam in uita sibi tanquam agnellus matri obediendo. Erat enim subditus illis: Ioseph scilicet, & matri. Cognouit eam in morte sua, eam discipulo, quem diligebat, commendando: unde pendens in cruce inquit ad discipulum. Ecce mater tua. Cognouit eam resurgens primò omnium se sibi manifestando, ut dicit Ambro. Cognouit eam post spiritussancti missionem, eam ad æternam pacem deducendo, & ad suam dexteram collocando, dicens. Veni de libano, ueni coronaberis. Can 4. ¶ Oramus igitur. O agnus dei, qui præuisus es occidi ab origine mundi in æternitate. Ductus ad mortem quasi agnus mansuetus ductus ad uictimam. Mactatus in crucis ara, obmutescens quasi ouis coram tondente. Qui tollis peccata mundi. Autoritatiue per tuam potentiam, cui nihil potest obsistere. Dispositiue per tuam ineffabilem sapientiam, qua ab æterno disposuisti mundum redimere. Executiue per tuam infinitam misericordiam, qua nasci dignatus es de uirgine, & mortem sponte suscipere. Miserere nobis, tuis fidelibus per tuam potentiam auferendo peccati maculam. Miserere nobis errantibus, per tuam sapientiam reducendo ad rectitudinis normam. Miserere nobis indigentibus, tuam gratiam largiêdo per tuam misericordiam. ¶ Iteramus autem hanc orationem: ut ex perseuerantia orandi celerius exaudiamur repetentes iterum. O agnus dei, qui suxisti matrem in diuersorio, secutus eam fugientem in ægyptum, eius balatum audiens te quærentem in templo. Qui tollis peccata mundi, contracta per originem ex primorum parentum transgressione: per institutionem baptismi sacramentorum ianuæ, peccata contra te commissa, a praua nostra uoluntate, mortalia: s. per institutionem sacramenti pœnitentiæ, peccata nos impedientia, in feruida dilectione, ex nostra fragilitate, quæ sunt uenialia, per institutionem sacrosanctæ eucharistiæ. Miserere nobis ad te confugientibus, concedendo peccatorum ueniam, præseruando a lapsu in peccatorum foueam, dando in bono perseuerantiam. ¶ Replicamus & ter orantes. Agnus dei Iesu bone, qui nos redemisti sanguine tuo immaculato, qui uictoriosè resurrexisti de clauso monumento, qui ut lucerna luces, gloriosus resides in patris regno. Qui tollis peccata mundi, pœnas nostris peccatis debitas patientissime exoluendo. Patriarchas, & prophetas de mansione pœnarum uictoriosissime educendo. Regnum cœlorum nostris peccatis obseratum aperiendo. Dona nobis pacem, ut sine noxia perturbatione pertranseamus concessa nobis tempora, ut puri, & sereni in nostra conscientia, tandem securi tecum uiuamus in celesti patria. ¶ Vel breuiter correspondenter ad prædictam textus continuationem. Agnus dei innocens, qui tollis peccata mundi ipsa sanguinis tui effusione delendo, miserere nobis, peccati reatum simul, & pœnam relaxando. Agnus dei, patrem per obedientiam agnoscens, qui tollis peccata mundi: ipsum patri reconciliando, miserere nobis, gratiam, sine qua regni exteriores præscribuntur, largiendo. Agnus dei,

Esa. 53.
1. Pet. 2.
Luce 2.
Ioh. 19.
Ambrosi.
L
Apocal. 13.
Hiere. 12.
Esa. 53.

agnoscens perditum hominem: secundum illud Iohan. 10. Agnosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Qui tollis peccata mundi, a damnatione perpetua redimendo. Dona nobis pacem, ab omnibus desideratam æternis bonis opulentam. ¶ Instituit autem Sergius Papa hanc orationem, sicut & priorem, ut dum sacerdos procedit ad immolandum, & sumendum uerum, & naturale corpus Christi: ut profiteamur nos huius immaculati agni carnē sumere in altaris sacramento: qui se sponte pro nobis obtulit in crucis patibulo. Hinc & obsecramus, ut nostri misereatis in hoc sacramentali immolatione, qui prius misertus es nobis in personali tua in ara crucis oblatione. Et secundum antiquam ecclesiæ obseruationem, ac primæuam institutionē, ter dicebatur miserere nobis, quod & hodie dicitur in ecclesia sancti Iohannis in Laudano, alias Lateranensi, ut refert Albertus, & in Capella Papę, ut dicit Durandus in rationali. ¶ Quod & ter dicitur secundum Albert. ut auferatur a nobis triplex malum, scilicet perpetratum, quod dolebamus commissum: tentatum, quod timebamus committendum: & subordinatum ad meritum impediendum. Vel secundum alios, dicitur ter propter triplicis peccati remotionem, quam petimus, originalis, mortalis, uenialis. Vel propter peccatum cogitationis in mente, locutionis in ore, actionis in opere. Vel ad designandum, q̄ propter tria uenit ille agnus dei in mundum, scilicet ut nos liberaret ab onere culpæ, ut nos quietaret a miseria pęnæ, ut nobis remoueret romphæam a ianua uitæ. ¶ Postmodum tamen insurgentibus uarijs persecutionibus, & erroribus pestiferis in ecclesia inualescentibus, cepetunt multæ ecclesiæ particulares sine statuto ecclesiæ generalis, aut summi pontificis petere in ultimo agnus dei, dona nobis pacem, ut sedatis nimijs tribulationibus, pacifica, & fideli gubernatione fruerētur. Et ita adhuc dr̄ bis miserere nobis propter duplex malum: culpæ. s. & pęnæ, quo non nisi per misericordiam agni dei liberamur. Vnde psalmista. Misericordia tua præueniet me, a peccato præseruando, ne incidamus. Et misericordia tua subsequetur me, a pena post commissum liberando. ¶ In missa pro defunctis non dicitur miserere nobis, nec dona nobis pacem, cuius rationem quidam assignant: quia defuncti exierunt statum meriti, eapropter neque possunt mereri nec; demereri, neq; per proprium meritum tunc elicitum a penis liberari. Neq; optatur eis pax, quia de pace æterna adipiscenda sunt securi, neque ab exterioribus mundi persecutionibus possunt turbari. Verum cum in missa sacrificium offertur pro uiuis, & defunctis, & misericordia dei necessaria est defunctis in purgatorio: etsi non ad remissionem culpę, tamen ad remissionem pęnæ, licet illam per proprium meritum assequi non possunt, ideo non uidetur quin etiam ad eos apte referri possit miserere nobis, & dona nobis pacem. Ideo Alexander aliam assignat rationem, illam scilicet: quia in missa pro defunctis specialiter celebratur, ut defunctis requies impetretur, ideo dicitur dona eis requiem, quia eis fructus missæ specialiter applicatur pro requie a penis impetranda. Additur autem communiter in ecclesijs ad tertium agnus, sempiternam, & non in primis duobus, ad designandum, quod eis requiem impetramus triplicis afflictionis, scilicet a pena ardoris, a corporalibus tenebris, ab afflictione expectationis, ac dilationis perpetuæ beatitudinis, afflictio autem penæ ardoris similiter, & tenebrarum est temporalis: beatitudo, cuius expectatio sperata est animi afflictiua, est æterna, & ideo in tertio agnus additur sempiternam. ¶ Vel etiam ideo ter dicitur requiem: quia optatur animabus triplex requies. Vna ab afflictione pęnæ, alia beatificationis animæ, tertia glorificationis utriusque. Et quia tertia sequitur primam, & secundam, & tertiam uero nulla alia sequitur: ideo in tertio ad-

Quis hanc oratione instituit.

Cur in missa defunctorum non dicitur miserere nobis.

ditur æternam. Primæ duæ requies si cum præcisione intelliguntur, ut excludant tertiam, sunt temporales, tertia sola æterna. ¶ Aliæ ecclesiæ attendentes, quòd de nulla trium requie um contingit regredi ad inquietudinem & per hoc omnes æternæ, licet non cum præcisione ad quodlibet agnus addunt æternam, quasi dicerent. Dona eis requiem æterná ab afflictione: ut cesset æternaliter omnis afflictio ardoris tenebrarum, & dilationis. Iterum dona eis requiem æternam ab omni miseria animæ per collationem beatitudinis. Iterum da eis requiem sempiternam per collationem gloriæ perpetuæ tollen. is miseriam utriusque, carnis, & animæ. Et hunc modum tenet ecclesia Moguntina. ¶ Si quæritur, quare magis dicitur agnus dei, quàm Iesu Christe, uel aliquo alio modo. Respondet Alexander, quòd hoc fit conuenienter, tum propter ueritatis repræsentationem, quæ in lege

Exod. 12. Esa. 13.

figurabatur in immolatione agni typici. Tum propter ueritatis prænunciationem, quæ facta est prophetice Esaia decimosexto. Emitte agnum dominatorem de petra deserti ad montem filiæ sion. Tum propter ueri agni ostensionem digito præcursoris dicentis. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quia enim in hoc sacramento repræsentatur immolatio ueri agni, quæ fuit per agnum in lege figurata, sub nomine agni a prophetis prænunciata, sub agni uocabulo a Iohanne demonstrata, conuenienter ad horum rememorationem, & fidei testificationem dirigitur oratio ad Christum sub nomine agni, sub quo eum tripliciter nouimus figuratiter, prophetice, & manifeste expressum, ac demonstratum. ¶ Domine Iesu Christe, qui dixisti apostolis tuis. Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis, ne respicias peccata mea, sed fidem ecclesiæ tuæ. Eamque secundum uoluntatem tuam pacificare, & coadunare digneris. Qui uiuis, & regnas cũ patre in unitate spiritusſancti deus. Per omnia secula seculorũ. Amen. ¶ Hæc est particula tertia, in qua postquam sacerdos cum populo, ut pacis optatio effectum sortiatur, orauit suppliciter, nunc orationem ipsam pro pace factam, magis specificat, & explanat particulariter. Specificat enim effectus, & finem propter quem pro pace orauit suppliciter. In qua oratione beniuolentiam primò captat eius, qui oratur, ex eo, quòd ipse est, qui pacem suis tribuit. Secundò ibi. Ne respicias, impedimentum exauditionis remouet. Tertio ibi. Eamque secundum petitionem suam fundit. ¶ Quoad primum dicitur. Domine Iesu Christe, saluator benignissime. Qui dixisti, ex hoc mundo per passionem migraturus, apostolis tuis, a te uocatis ad fidei cognitionem, a te missis ad fidei prædicationem, pro te passis ad fidei corroborationem. Pacem meam do uobis, & pacem meam ueram, & saluificam, ne essent de illis, qui loquũtur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Pacem relinquo uobis, ut in pace firmiter permanerent, ne mundi pressi miseriis territi declinarent, aut illecti blandiciis, ut incrassati recalcitrarent. Vel secundum Aug. super Iohannem. Qui dixisti apostolis tuis. Pacem meam relinquo uobis, ad patrem iturus: pacem meam do uobis, in fine uenturus. Pacem meam relinquo uobis in hoc seculo, pacem meam do uobis in futuro seculo, pacem meam relinquo uobis, in qua manentes hostem potestis deuincere. Pacem meam do uobis, ut perpetuò possitis sine hoste regnare. Pacem meam relinquo uobis, ut inuicem diligatis. Pacem meam do uobis, ut nunquam dissentire possitis. ¶ Deinde impedimenta remouet. s. peccata propria, dicens. Ne respicias peccata mea, scilicet personalia, quibus offendi tuam altissimam maiestatem, quo indignus sum ad pacem ecclesiæ impetrandam, ad corpus tuum sacratissimum deo patri offerendum, & ad peccatores eidem reconci-

Expositio orationis. Domine Iesu Christe.

August.

liandum.

liandum. Sed fidem ecclesiæ tuæ, benignus respice, in qua eam tibi in sponsam (propheta. Ozea teste) desponsasti Ozeæ.2. In qua eam lauacro aquæ in uerbo uitæ, ut apostolus ait ad Ephesios. 5. sanctificasti. In qua eam ne deficeret (ut Lucas ait.c.22) confirmasti. Ecclesiæ tuę sponsæ tibi gratę: sponsæ sine macula, & crimine, sponse secundum sui partem unā te amplexantem in patria beatifice. ¶ Sequitur petitio. Eamq; secundum sui alteram partē adhuc in ualle lachrymarum peregrinantem, uarias persecutiones ab infidelibus, & hæreticis sustinentem: in tuo tamen semper auxilio respirantem. Pacificare, ab infidelibus perfidis, & coadunare, in fidei, & charitatis uinculis, digneris, tu domine Iesu Christe secundum tuam uoluntatem pijssimam, ex qua in ipsa dignatus es carnem fragilem assumere secundum tuam uoluntatem amorosissimam, ex qua dignatus es pro ipsa mortem tollerare secundum uoluntatem tuam magnificentissimā, qua dignatus es teipsum in cibum sub hac sacramentali specie condonare: per eumq; tanquam per uiaticum, ut te in cœlum ascendentem sequi ualeat, roborare. Addunt aliqui. Custodire a maculis, & uitijs. Regere, in prosperis, & aduersis, sed ordo romanus non habet. Quatenus in bonis pacificata, & in malis custodita: in charitate coadunata, intus, forisq; a te recta, tanti communione edulij habeatur digna. Qui uiuis potenter, & regnas sapienter. Cum patre tibi consubstantiali, & coæterno. In unitate spiritussancti, qui nexus est amorosus. Deus in essentia unus, in personis trinus. Per omnia secula seculorum æternaliter. Amen. i. fiat. ¶ Et notandum, φ hæc oratio non dicitur, cum legitur officiū pro defunctis. Quia illi leges mundi transierunt, & requiescunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Vnde nec possunt ab infidelibus infestari: nec peccatis amplius irretiri, nec extolli in prosperis: nec frangi in aduersis: quemadmodum nos, qui adhuc mundi legibus gubernamur. Ideoq; non illi egent custodia, & tegimine: sed nec exteriori pace ab aduersariorum impugnatione, quæ in oratione præsenti attentius postulamus. ¶ Et nota, φ sub hac oratione sacerdos osculatur altare, uel calicem, uel corpus domini, ut dicit Albertus. Vel secundum ritum quarundam ecclesiarum, primo osculatur altare, secundo librum, & tertio diaconum siue ministrum, aut loco tertij osculi imaginem, uel tabulam sibi per ministrum porrectam. Ad cuius mysterij intellectum præmitto, quod in scriptura inuenitur sextuplex osculum, scilicet.

Marginalia: Ephe. 5. — P — De osculo pacis, quod datur in missa. — Alber.

Multiplex osculum in scriptura.

Osculum:
- Vnionis.
- Amoris.
- Reuerentiæ & honoris.
- Reconciliationis, & pacis.
- Impię proditionis.
- Lasciuiæ, & procacitatis.

¶ De primo dicitur Can. 1. Osculetur me osculo oris sui. Vbi ad litteram loquitur de unione uerbi cum natura humana. De secundo dicitur Gen. 27. Accede ad me, & da mihi osculum fili mi, ait Isaac ad filium suum Iacob. De tertio scilicet osculo reuerentiæ dicitur Luc. 7. Osculum mihi non dedisti. Hæc autem, ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. De quarto osculo pacis 1. ad Tessal. ultimo. Salutate fratres omnes in osculo sancto. De quinto proditionis Matthæ. uigesimosexto. Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. dixit Iudas dans signum turbis suæ proditionis. De sexto lasciuiæ, & procacitatis. dicitur. Prouerb. 7.

Marginalia: Can. 1. — Gene. 27. — Luc. 7. — 1 ad Tessal. — Math. 26. — Prouerb. 7.

de

de muliere uaga,& iuuene uecordi. Apprehensum deosculatur iuuenem,& procaci uultu blanditur. Hic autem tantum de osculo unionis, reconciliationis, & pacis dicenda intelligantur. Hæc nanq; unio, pacis, & charitatis esse debet membrorum ecclesiæ ad caput,& adinuicem. Ideoq; in principio nascentis ecclesiæ fideles se salutantes, sibi oscula impressere: quod usq; hodie in quibusdam regionibus approbat consuetudo. Hinc Paulus ait. Salutate uos in osculo sancto. ubi supra & in utraq; epistola ad Corinth. ulti. ¶ Est autem secundum prædicta pax triplex hominis: scilicet ad deum: ad seipsum: & ad proximum. Pacem ad deum perdidimus, dum per peccatum longe a deo,& a regno cælesti fuimus separati: ut Esaias loquitur, ac gehenali discordiæ & turbulentissimæ confusioni obnoxij tenebamur. Quam pacem dominus sua morte,& sanguinis effusione restaurauit. ad Col. 1. Complacuit per eum reconciliari omnia in ipso pacificando per sanguinem crucis eius siue quę in terris: siue quæ in cœlis sunt. Qua Christi mors,& passio in isto sacrificio repræsentatur,& quantum ad fructum eius,& effectum renouatur. Pacem ad seipsum unusquisq; amittit: dum repulsa gratia, & spiritu pacis per peccatum consciencię suæ simul perturbatur. Quam gratiam,& per gratiam pacem internam eucharistia, quæ in missa conficitur, digne sumpta restituit: quia ibi gratiarum autor, fons,& originis plenitudo manducatur, inde & nomen obtinuit, eucharistia. i. bona gratia. Pacem ad proximum non habet quisquis proximi bonis per inuidiam torquetur: aut iniuria læratur: nec illatam sibi iniuriam remittit: nec ejus, quam ipse irrogauit ueniam petit. Hęc pax fidelibus restituitur: dum fideles unius panis,& calicis participatione sibi in domino uniuntur. Vel si magis placet, pax illa huius sacramenti communioni prærequiritur: secundum illud Math. 5. Si offer munus tuum ad altare: & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare,& uade prius reconciliari fratri tuo,& tunc ueniens offeres munus tuum. Verum & si pax hæc, uel illa prærexigitur: tamen per sacramenti communionem firmius stabilitur. Vnde de conse. dist. 2 Hoc est sacramentū. &c. Hoc est sacramentum pietatis,& est signum unitatis, uinculum charitatis. Qui uult uiuere, accedat, & credat: & incorporet hunc cibum, & potum. ¶ Hanc itaq; pacem cum sacerdos populo optaret, dicens. Pax domini sit semper uobiscum. Interposito agnus dei, quo similiter hāc pacē reparari a dño deprecatur, orans: miserere nobis peccata remittendo: ut reparetur pax interna. Iterum miserere nobis amissam charitatem restituendo, ut renouetur pax æterna. Concludit. Dona nobis pacem: summam,& principalem, quæ est æterna. Et hæc quasi expressius orādo subdit orationem. Domine Iesu Christe, qui dixisti &c. In qua commemorans pacis auctorem Christum discipulis pacem dedisse, hancq; ecclesiæ suæ uelut speciale signum suæ familiæ,& characterem reliquisse supplicitér pro hac triplici pace, deprecatur expressius, uerbo scilicet & signo. Verbo pro pace pectoris, cum dicit. Ne respicias peccata mea. Pro pace beatitudinis, quæ est pax perfecta cum deo, cum subdit. Eamq; secundum uoluntatem tuam pacificare. Pacis enim nomen seorsum positum pro principaliore pace (quæ est cum deo in beatitudine) congrue accipitur. Pro pace temporis dum addit. Regere,& coadunare digneris. Hæc enim pax temporis, quatenus bona est: ex diuino regimine & unione corporum in Christo rectore resultat. Signo dum osculum, pacis signum ter imprimit. Primo altari, quod Christum significat: deinde libro, quod conscientiam prænotat, secundum illud Danielis. 7. Libri aperti sunt. Libri conscientiarum, secundum glo. ibidem. 7. Diacono ut similiter offerat populo, quo signo se,& popu-

lum

Marginal notes: Corinth. ult. — Q — Triplex pax hoīs ad deū, adhoīem, ad seipsum. — Col. 1. — Math. 5. — R — Daniel. 7.

lum hác pacem petere, & desiderare manifestat: hoc ipsum populus per oscu lum approbat, & protestatur. Osculando enim exteriori signo manifestat se hanc triplicem pacem, & desiderare, & iam in proposito habere, & ut roboretur hoc pacis sacramento toto corde concupiscere. Nam unico osculo quo proximum, uel tabulam crucifixi imaginem continentem de altari sumptam osculatur (osculatur imaginē dei) uel uiuā, uel in imagine pictā, pacē cum deo reformat: & uelut renouata antiqua pactione in eum se consentire ostendit. Conscientiæ quoq; suę pacem per propositi sancti renouationem seruare se significat. Neq; enim labia osculari possunt imaginem nisi sese primò osculentur. Cum proximo quoq; quem osculatur, uel qui eandem imaginem osculatur, concordiam per rancoris depositionem, passæ iniuriæ remissionem, illatę offensę reconciliationem professione publica manifestat. Et quoniam sacramentum illud nos sanctificando unit Christo nobis, & ecclesiæ: propter quod communio dicitur. Ideo pro quadam præparatione cordis ad dignam eius tam sacramentalem, quam spiritualem participationem, osculum communioni præmittitur: quo prius nos deo nobis, & proximo pacificari affectamus, secundum prædictum Christi præceptum. Si offers munus tuum ad altare &c. ¶ Nec dubium, quin ad huius pacis consecutionem, quam hic communio perfecte tribuit, deuota osculatio, multum conferat: & gratiam obtineat: sicut uniuersa alia, quæ secundum ecclesiæ ritum, ecclesiæ filij deuotione debita exequuntur. Et licet olim, & hodie in plerisq; locis fideles sibi mutuo pacis osculum sibi a sacerdote per ministrum porrectum imprimant: ne tamen sub specie boni, aliquid carnalitatis diabolico afflatu subintret: honestiore cautela tabula Christi imaginem, aut sanctorum reliquias continens, offertur singulis osculanda. Vnde manifestum est, quod quicunq; hoc sanctum osculum spernit, se demonstrat esse separatum, alienumq; tam ab ecclesia, quam a Christo. ¶ Hoc tamen diligentius cauendum, ne dum pacis signum ore proferimus, a pace mentis longe sit animus: & dum foris pacem simulamus, intus proditionis osculo dominum cum iuda tradamus. De quo bea. Chrys. super Matheum. Osculum pacis porrigere tempore, quo sacramenta celebrantur: in usu ecclesiæ est: sed uereor, ne plures ex uobis labijs tantū pacem faciant: cum tamen Christus nō ore: sed corde uelit proximum salutari. De hoc pacis osculo mentio fit per Innocentium papam de consecratione dist. 2. Pacem. ubi glosa reddit causam, cur in defunctorum officio, pacis osculum non datur, quæ supra tacta est. Similiter quare monachis non datur, quia illi mundo mortui sunt, deo uiuunt, ut dicitur. 16. q. 1. Placuit communi. ¶ De hoc pacis osculo magister in rationali ait. Osculatur se populus recepto osculo a ministro sacerdotis, ut se coniunctos esse profiteantur in unitate fidei per Christum in ara crucis immolatum, cuius immolationis memoria per sumptionem sacramēti, ad quā sacerdos accedit, celebratur. Aut ut gratuletur se gratiam per corporis Christi immolationem, cuius memoria peragitur, maxime per manducationem hostiæ recepisse. ¶ Est & alia ratio huius osculationis. Pro quo aduertendum: quod in primitiua ecclesia: cum adhuc magna erat fidelium deuotio, propter uicinitatem passionis Christi statuit Anacletus papa, ut singuli peracta consecratione corpus Christi manducarent, ut de consecra. dist. 1. Eps & dist. 2. Peracta. Postquam uerò tepescente deuotione, indictum fuit, ut saltem singulis diebus dominicis communicarent. Ad quod Aug. hortatur, ut in c. quotidie. de consecra. dist. 2. Processu uero temporis magis frigescente charitate, sancitum est, ut saltem ter in anno, in pascha, in penthecoste, & natali domini communicarent, per papam Fabianum ut in ca. Et si non frequentius.

Pax quare non datur monachis.

S

August

quentius ea. dist. Extincto autem pene in fidelibus charitatis feruore: in his nouissimis temporibus præceptum est in concilio lateranensi, quod ad minus semel in anno, quilibet fidelis discretionis annos habens, scilicet in pascha communicet, ut in ca Omnis de pœni. & remiss. Porrexit igitur in primitiuâ ecclesia sacerdos osculum pacis ministro cæteris impertiendum, ut per hoc significaret, quod tunc communicaturi omnem rancorem, & cordis amaritudinem contra quoscunque deberent extinguere, & se mutuo uinculo pacis unire, qui mutuo proponebant Christum pacis donatorem manducare. Hodieuerò id in capella papæ, & quibusdam ecclesijs osculum continuari cernitur: ut qui tunc sacramentum non participant sacramentaliter: saltem in una fide sacramenti se communicate ostendant spiritualiter. Tepiditati ergo nostræ hoc inuentum est remedium: ut ait Innocentius, ut omni die osculum daretur pacis pro mysterio unitatis. Quod cum sacerdos ministro porrigit populis offerendum, dicit. ¶ Pax tecum, quam osculo pacis signo repræsento. sit qui a me osculum quasi pacis signum accipiat. Ad quam uocem respondet minister. Et cum spiritu tuo: sit pax Christi uera. ¶ Sequentem orationem quidam non legunt: quidam uero eam legunt: ideo eam exponere placuit. Dicit itaque rursus sacerdos. ¶ Habete uinculum pacis: & charitatis. Quia pax oritur ex uinculo charitatis: & accipitur ab illo, ad Ephesios. 4. Soliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Expositio pax tecum.

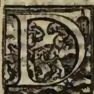
¶ Vt apti sitis. Per pacem, & charitatem.

¶ Sacrosanctis mysterijs Christi. Quia nemo his dignus esse potest: nisi per charitatem. unde Can. 5. Comedite amici, & bibite, & inebriemini charissimi. ¶ Rursus dicit secundum morem aliquorum. ¶ Pax Christi. Qui hic sumitur, & est autor pacis ad Ephe. 2. Ipse est pax nostra, qui facit utraque unum medium inimicitiæ parietem soluens in carne sua, ut duos condat in semetipsos populos, iudæorum scilicet & gentilium, ambos reconcilians, & faciens pacem. ¶ Et ecclesiæ. Sicut eius, cui data est pax per Christum: qui ueniens euangelizauit pacem his, qui longe, & his, qui prope. Longe fuerūt gentiles idolatræ. Prope iudæi unius dei cultores. ¶ Abundet in cordibus uestris. Quia pax illa non temporis est tantum: sed cordis. In quo abundant, dum usque ad inimicos se extendit: de facili quidem usque ad amicum geritur. Sed ut ad inimicum profluat, necesse est ut in corde abundet. psal. Fiat pax in uirtute tua, & abundantia in turribus tuis. Vel abundet, ut usque in finem in cordibus uestris perseueret: ut tunc ueniat super uos pax super pacē, pax. s. æternitatis super pacem cordis. Vel abundet in cordibus uestris: ut uitæ influxum a spiritusancto recipere sint idonea. Sicut enim spiritus humanus non uiuificat membra: nisi fuerint unita, ita nec spiritussanctus uiuificat ecclesiæ membra: nisi in pace fuerint copulata: secundum beatum Aug. in de ciuita. dei: quem copulę nexum, necesse est, ut spiritussanctus, qui nexus est patris, & filij, retribuat. Ideo sequitur. ¶ Per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Vnde apostolus ad Roma. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritumsanctum, qui datus est nobis. unde per columbam significatur, cuius est osculum columbinum; quę cum signo pacis ramo uirentis oliuæ reuersa est ad archam: hoc est ad ecclesiam.

DE SVMPTIONE SAcramenti.

LECTIO LXXXII.

Expositio orois dñe Iesu Xpe, fili dei uiui.

DOMINE Iesu Christe fili dei uiui: qui ex uoluntate patris, cooperante spiritusancto, per mortem tuam mundum uiuificasti: libera me per hoc sacrosanctum corpus, & sanguinem tuũ ab omnibus iniquitatibus meis, & uniuersis malis: & fac me tuis semper obedire mandatis, & a te nunquam separari permittas. Qui cum deo patre in unitate eiusdem spiritusancti uiuis, & regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen. ¶ Hęc est tertia pars principalis participationis communionis, in qua post aptatione sacramenti ad suam participationem per sui diuisionẽ: postquã cõeãtium unionẽ per pacis triplicis impetrationẽ: procedit sacerdos ad principalissimæ in sacro missæ officio intẽtũ: tremẽdi uidelicet sacrificij sumptionẽ. Et quia ipsa sumptio uita bonis est: mors malis: ut tactũ est sup lect. 7. & 8. sacerdos in piculo grãdi indignæ sũptionis se cõstitutũ aduertens non immerito cõtremiscit, ne quod optimũ est: & ad pariendum uitæ fructum institutum, ex propria sui indispositionem fiat sibi cibus ad mortem. Contremuit sanctissimus præcursor domini prius sanctus, quam natus, tangere sanctum dei uerticem. Cur non contremisceret miser peccator sumpturus eundem suum, & uniuersitatis iudicem, memoria tenens apostolicę comminationis tonitruum. Quicunq; manducauerit panem: & biberit calicem domini indigne: reus erit corporis & sanguinis domini. Qui enim manducat, & bibit indigne: iudicium sibi manducat, & bibit, non deijudicans corpus domini. Et iuxta eiusdem apostoli consilium Probans semetipsum: & non inueniens ex se: unde tanto mysterio dignus habeatur, ad ipsum deum pietatis, & misericordię fontem, se conuertit, & pręter præmissas orationes generales, precibus magis proprie ad rem pertinentibus, sui dignificationẽ a domino nititur impetrare; quatenus sibi, & ceteris, pro quibus sacrificat: proficiat sacrosancta communio ad uitam, quę ad salutẽ omniũ noscitur instituta. Pręmittit igit aliquas orationes cõmunioni interserit, aliquãs communioni subiungit. Et secundum hoc pars illa subdiuiditur in tres partes. Secunda, ibi. Corpus domini nostri Iesu Christi. Tertia, ibi. Sanguis domini nostri. Prima pars diuiditur in quattuor particulas secundum quattuor orationes communioni præmissas. In prima pro sui iustificatione, ut digne possit sumere, deuotius sumendum implorat. In secunda, ut fructuosa fiat communio exorat, ibi. Perceptio corporis, & sanguinis. In tertia, suam indignitatem recognoscens simul, & diuinam omnipotentiam profunde se humiliat, ibi. Domine non sum dignus. In quarta sumpta fiducia ex spe diuini adiutorij ad sumendum angustissimum mysterium (ut Dionysius loquitur) se erigit, ipsumq; sumendo participat. ¶ Prima oratio diuiditur in partes quattuor. Primo satagit sacerdos captare beneuolentiam Christi per mortis, & passionis suæ rememorationem. In secunda petit a peccatis, & uniuersis malis liberationem, ibi. Libera me. In tertia petit sue uoluntatis plenam diuinis mandatis subiectionem, ibi. Et fac me. In quarta petit sui cum Christo perpetuam coniunctionem, ibi.

1. Cor. 11.

Et a te nunquam. Quibus addit solitam orationis conclusionem, ibi. Qui
B cum eodem. ¶ Circa primum oculos cum intentione ad sacramentum dirigēs, ad Christum in speciebus uisibilibus uere,& realiter præsentem d cit. Domine,dominator totius uniuersitatis Iesu,saluator humani generis.Christe,uncte a patre plenitudine spiritus præ consortibus tuis. Fili dei uiui,patris naturalis,&.consubstantialis,diuinam tibi naturam æterna generatione communicantis. Qui ex uoluntate patris,liberali, & misericordissima,te ad nostram redemptionem ueniente temporis plenitudine mittentis. Cooperante spiritusancto,cuius sicut cum patre,tecumq; una est essentia,bonitas & uoluntas,atq; operatio indiuisa. Quapropter & tui sacratissimi corporis fabricatio in utero uirginali specialiter sibi appropriatur, dicente angelico paranympho ad uirginem. Lucæ.1. Spiritussanctus superueniet in te,& uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et iterum ad sanctum Ioseph sponsum eius. Quod
Mat. 1. in ea natum est, de spiritusancto est. Per mortem,quam patiendo factus es obediens patriusq; ad mortem:mortem autem crucis probrosam, & amarā. Phil.2. Tuam,in tua potestate positam. Solus quippe potestatem habes po-
Ioh. 10. nendi animam tuam,& resumendi eam,te dicente. Nemo tollet a me animā
Ioh. 3. meam:sed ego pono eam a meipso,& iterum sumam eam. Tu enim solus ui-
Ioh. 17. tæ,& mortis habes dominium. Nam omnia dedit in manu tua pater. De-
1. Ioh. 3. ditq; potestatem omnis carnis:tibi.ut des eis uitam æternam. Nam & nos serui tui,tuo dono animas nostras possumus pro fratribus ponere.Nequaquam tamen nostrę est facultatis eam iterum sumere. Mundum uiuificasti, spiritualiter. Nam tu panis uerus es (Ioh.6.) qui descendisti:ut dares uitam mūdo. Totus enim mundus extra dei amicitiam positus propter peccatum primi nostri parentis uitam perdidit. Ianua uitæ, cœlorum regno obsecrato, ac decreti mortis chirographo obsignato:ita ut filio Adæ nullus pateret ingressus. Sed per mortem suam chirographum illud decreti,quod erat aduer
Col. 2. sum nos, deleuit. Illudq; de medio tulit affigens illud cruci: conuiuificauit nos sibi: donans nobis omnia delicta. Mortem namq; suam tota trinitas in satisfactionem pro omnibus nostris delictis acceptauit, quam sic ex uoluntate patris cooperāte spiritusancto,sustinuit. Sustinuit inquam,uolūtate patris,& spiritussancti,atq; sua,quia tota trinitas eum in mortem tradidit,eāq; pro uiuificatione totius mundi acceptauit. Pater enim eum in carnem misit filius se obtulit,spiritussanctus,qui amor est, oblationem concremando acceptissimam reddidit. Hinc apostolus. Christus per spiritumsanctum seip-
Heb. 9. sum obtulit deo patri hostiam immaculatam. Dicitur autem pater ipsum misisse propter auctoritatem principij:a quo cætere personæ originantur.Filius dicitur se obtulisse secundum assumptam humanitatem: quæ sibi soli in unitatem personæ est copulata. Spiritussanctus dicitur mortem illam acceptasse,propter benignitatem,quæ sibi sicut cætera ad uoluntatem pertinentia appropriantur:quamuis & hoc commune sit trinitati: sicut & ipsa uoluntas,quę est principium omnium operationum contingenter a deo procedē-
C tium. ¶ Sequitur. Libera me. Captata beniuolentia, sequitur petitio, qua primo petit liberationem a malo, dicens. Libera me,hoc sacrificium offerentem,& omnes alios fideles,pro quibus offertur, ut omnes liberari efficia
Ioh. 8. mur. Si .n. tu fili,nos liberaueris:uere liberi erimus. Per hoc sacrosanctum corpus, & sanguinem tuum. Sacrosanctum,prę omnibus sanctum,quia per summum artificem spiritumsanctum sacratissime in uirgine fabricatum,ac sacratissime uerbo dei copulatum: & tandem sacratissime in hoc sacramento nobis donatum,& nunc a me indigno (tua sola pietate, & misericordia ad sacerdotij gradum assumpto) sumendum. Ab omnibus iniquitatibus meis,hoc

est

est peccatis:quæ animam ad summe trinitatis imaginem factam,maculant & deturpant. Et uniuersis malis,corporis,& animæ præsentibus,& futuris. Deinde petens conferri bona, subdit. Et fac me,meosq; pro quibus offero:tuis semper obedire mandatis. In quo consistit tota uitæ perfectio,& patriæ beatitudo. Hinc ait. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. In uoluntatum quoq; unione beatorum cum deo tota consistit fruitio,quę est essentialis beatitudo. Dicit autem semper obedire:hoc est, nullo tempore transgredi. Sūt enim mandata,quæ semper obligant,& pro semper,ut negatiua. Sunt mandata, quæ semper quidem:nō autem pro semper obligant ad faciendū quod præcipitur: pro semper autem obligant ad non transgrediēdum,qualia sunt præcepta affirmatiua. Iterum semper obedire.i.uniuersaliter omnibus mandatis:ne in uno offendens omnium reus efficiar: ut docet Iacobus. Demum orando petit in bono perseuerantiam:quia qui perseuerauerit usq; in finem: hic saluus erit. Vnde addit. Et a te nunquā separari permittas, neq; in hoc seculo per peccatum,quod separat a te deo,neq; in futuro per horrendam reproborum sententiam. Discedite a me maledicti in ignem æternum. Concludens adiungit: Qui per diuinam essentiam tuam. Cum eodem deo patre,a quo omnis paternitas in cœlo,& in terra nominatur. In unitate,substantiali. Eiusdem spiritussancti,charitatis nexus. Viuis,uitam habens in teipso. Et regnas,in terris, & in cœlo,deus,uerus naturalis unus, & indiuisus. Per omnia secula,seculorum,sine fine. Amen,uere,& indefectibiliter. ¶ Circa primam partem huius orationis,incidit dubium. Vtrum Christus ex uoluntate patris mundum uiuificans per mortem suam sua potestate animam suā posuit,an sua permissione mortem uulnerum uiolentia a iudæis inflictorum illatam sustinuit. ¶ Ad hoc probabiliter dici potest: q̄ Christus in cruce sua potestate animam posuit,præueniendo mortem, quam durissimi uulnerum cruciatus intulissent: ut sic euidentissime constaret,non nisi propria uoluntate nos sua morte redemisse. Potest autem illud signis ostendi, & scriptis. Signis. Nam ob hoc Pilatus:dum peteretur dare corpus sepeliendum; mirabatur,si iam mortuus esset,quasi illatę pœnę licet letales fuerant, non tamen uitam in tam breui tempore extorsissent. Sicut nec in latronibus cum domino crucifixis,quorum crura:quia domino mortuo,uixerant, fracta sunt ut eorum mors acceleraretur. Aliud signum:quia cum clamore ualido expirauit, quod non est hominis morte naturali ut illata morientis, sed eius tantum,qui propria potestate,& uoluntate animam suam ponit. Hinc centurio uidens,quia sic clamans expirasset:ait. Vere hic homo filius dei erat.ubi glo. Ostenditur: quare centurio miratur, quia uidit eum sic expirasse.i.spiritum emisisse,nullus enim habet potestatem emittendi spiritum, nisi conditor animarum. Et alia glo. Hie. Infirmata etenim carne,mox uirtus diuina inualuit:quæ dicit. Aperite mihi portas iustitię. Nos autem cum nulla,aut ima uoce morimur,qui de terra sumus. Ille enim cum exaltata uoce expirauit: qui de cœlo descendit. Ex quibus satis patet: q̄ non uiolentia coactus:sed potestate functus mortem aduocauit. Patet idem auctoritate scripturæ supra allegata. Nemo tollet animam meam a me: sed ego ponam eam a me ipso. Ad idem multæ scripturæ concordant, ut illud. Oblatus est:quia uoluit,sed quacunq; uoluit, fecit. Item Tradidit semetipsum pro nobis. Et similia multa. Oblatio autem,& traditio facta est in effectu:dum animam suam obtulit patri sacrificium uespertinum. Hinc propheta. Voluntariæ sacrificabo tibi. Præterea uolens suspendit redundantiam beatitudinis portionis superioris,ne redundaret in corpus,quam nisi suspendisset,corpus:quia gloriosum fuisset: nec mori,nec lædi potuisset. Christus enim ab instanti suæ

Marginalia: Mat. 19. — Iaco. 2. — Mat. 24. — Mat. 19. — Alii legunt ... — Vtrū Xps ex potestate sua in crucem mortē aduocauit. — D — Ioh. 19. — Mat. 27. — Marc. 15. — Ioh. 10.

con-

conceptionis:secundum animæ portionem superiorem,perfecte beatus fuit
clare uidendo diuinam essentiam,eaq; perfecte fruendo . Vnde nisi per mi-
raculum suspensa fuisset beatitudo in parte superiori mentis : redundasset
in uires inferiores usq; in corpus:ipsum dotibus gloriæ perficiendo: clarita
te. impassibilitate,agilitate,& subtilitate. Et ita penitus pati non potuisset:
siue dotes illas deus immediate in corpore beati efficeret:siue ex ipsa beati
tudine naturaliter redundarent. Saltem secundum legem statutam, non po
test anima in corpore esse beata : & corpus non esse gloriosum. Miraculum
ergo suspensionis gloriæ corporis in potestate fuit Christi:quod exhibendo
corpus suum reddidit passibile,& mortale.Ipse ergo mortem aduocauit:qui
miraculose gloriam mortem penitus excludentem, suspendit. Sed tunc est
dubium. Quomodo iudæi eum occiderunt. Respondetur:q; iudæi primò uo
luntate eum crucifixerunt, etiam uerbis, & factis nihil omittentes per se,&
milites,quantum in eis fuit:ut Christus moreretur. Secundo uulnera, & pœ
nas intulerunt,& sanguinem fuderunt : quibus stante miraculo suspensionis
gloriæ, tandem mortuus in cruce fuisset. Præuentio autem,qua dominus
præuenit mortem,ut uoluntarie seipsum pro nobis offerret, non excusat iu
dæos ab homicidio, quod fecerunt maliciose,unde dominus: si non præue-
nisset,moreretur. Sequitur. ¶ Perceptio corporis tui domine Iesu Christe ; *Alij habent præsumo.*
quod indignus sumere propono,non mihi proueniat in iudicium,& conde-
nationem,se pro tua pietate prosit mihi ad tutamentum mentis,& corporis
& ad medelam percipiendam. Qui uiuis, & regnas deus: per omnia secula
seculorum Amen. ¶ Postquam in priori oratione sacerdos orauit pro sua iu *Expositio orationis p[er]-*
E stificatione,ut digne possit tanto mysterio participare in illa oratione. petit *ceptio cor-*
pro salute consequenda ex sacramenti perceptione : unde dicit. Perceptio *poris tue.*
corporis tui domine Iesu Christe,quod indignus,propter plurima commis
sa peccata: propter que deuotionis, de feruoris neglecta exercitia. Sumere
propono aliter præsumo. Non utiq; confidens in mea iustitia:sed de tua be
nignitate, ac misericordia multa, qua linum fumigans non extinguis, nec
quassatum calamum confringis. Non mihi proueniat in iudicium,& con-
demnationem, quas apostolus comminatur omnibus indigne accedentibus
corpus domini non dijudicantibus,discretionis iudicio hunc cibum ab alijs
materialibus,& corporalibus cibis non discernentibus,per diligentem,& præ
uiam suipsius probationem:ne mortui cibum sumant uitæ . De qua disposi
tione tam de necessario , quam de congruo prærequisita,superius dictum est
lectionibus. 6. 7. 8. & 9. ideo hic rescinditur. Sed pro tua pietate ineffabili,
qua me sola tua bonitate nullis meis meritis adhunc gradum uocasti: & ha-
ctenus sustinuisti : & misericorditer ad pœnitentiam expectasti. Prosit mihi
ad mihi ad tutamentum mentis, & corporis. Hæc sumptio tui corporis , &
sanguinis, ut scilicet præseruet in futurum: ne mente peccato consentiam .
Aut per uiam corporis,& sensuum mortem animæ intromittam, qua a te se
paratus utriusq; mortem,animæ,& corporis tuæ offensionis demerito, mor
tem peccatorum incidam pessimam,& æternam . Sit mihi ad tutamentum
mentis, ne tuam presentiam gratiosam quam sumere festino,unquam pecca
torum sordibus repellam,& corporis membra tibi consecrata armata pecca
ti efficiam. Sed mentem dulcedinem tuam degustans: in te semper delectet:
& corpore tibi famulans,nulla lassitudine fatiget,Et ad medelam corporis,
& animæ percipiendam,quod præstare uelis o Iesu Christe. Qui uiuis,& re-
gnas &c. Sequitur oratio tertia sumptioni præmittenda . ¶ Domine non
sum dignus : ut intres sub tectum meum,sed tantum dic uerbo, & sanabitur
F anima mea. ¶ In præcedenti oratione petiuit sacerdos , ut manducatio di-

gnissimi sacramenti sibi non proueniat ad iudicium, & condemnationem, sed magis ad mentis corporisq; salutem. Hic sciens summam sumendi dignitatem eius, scilicet qui in altis habitat, & tamen non alta, sed humilia respicit, ad quem non nisi humilitate peruenitur: ipso dicente per prophetam. Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos. Nimirum superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Sequens quoq; consilium principis apostolorū. Humiliamini (inquit) sub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis. Vt ad tam dignam sumptionem exaltari mereatur, seipsum humiliat, & omnipotenti manui: ut saluet se subijciens, orat. Domine non sum dignus &c. Verbum hoc sumptum est ex euangelistis Matthæo, & Luca referentibus factum centurionis hominis gentilis, qui cum magnus esset seculari potentia, utputa Romanorum officialis ad custodiam galileę in capharnaum delegatus: qui uolens puero suo corporis sanitatem impetrare a domino, cuius miracula audierat, ac per hoc potentiam crediderat, se humiliauit, & indignum domini corporali præsentia iudicauit. Vnde nuncijs suis pro eo dominum interpellantibus, ut seruum suum sanare dignaretur, cum dominus respondisset. Ego ueniam, & curabo eum. Statim ipso iter arripienti, & domui suæ appropinquanti per amicos suos remandauit, ut Luc.c. 7. scribit. Domine noli uexari. Non enim sum dignus: ut sub tectum meum intres, propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, ut uenirem ad te, sed dic uerbum, & sanabitur puer meus. Nam & ego sum homo sub potestate &c. Hinc sumptum est uerbum illud: ut sacerdos Christum inuitaturus, & sumpturus ad sanandum animam suam, suam indignitatem recognoscens: dicat magna fide pariter, & humilitate. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Non sum dignus, ut sumante in interiora mea, multis peccatorum sordibus abominabilium. Dicat uoce, & humilia de se sentiat corde. Est enim, qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Tales non exaltat dominus: quia humilem spiritu saluum faciet, & oculos superborum humiliabit. Ideo ut digne sumere dominum mereatur in hoc sacramentali conuiuio, recumbat mente in nouissimo loco, se omnibus inferiorem recognoscens, & tanto conuiuio indignum, ut tandem audire mereatur. Amice, ascende superius, & tunc obtineat gloriam coram simul discumbentibus. ❡ Nec difficile erit in ueritate se indignum recognoscere tanti ministerij (alias mysterij) participationis, si maiores se, diligenter considerer seipsos ualde humiliantes. Consideret inquam Iohannem Baptistam, cuius supra habita est memoria, quòd ab angelo prænunciatus in utero sanctificatus est, a pueritia extra tumultum hominum in heremo conuersatus: a Christo super cunctos mulierum natos commendatus, nihilominus timuit baptizare dominum, dicens. Ego a te debeo baptizari. Vnde de ipso ait ecclesia. Baptista contremuit, & non audet tangere sanctum dei uerticem, sed clamat cum tremore, dicens. Sanctifica me saluator. Attendat Mariam Magdalenam, quæ tanto feruore Christum diligebat, ut non erubesceret inter epulas conniuantium lachrymosam se ingerere pedes domini lachrymis irrigare, ac capillis tergere, propter quod a domino audire meruit. Dimissa sunt sibi peccata multa, quoniam dilexit multum. & iterum Remittuntur tibi peccata. Nec tamen post Christi resurrectionem pedes ipsius tangere permissa est. Quid igitur magnum, si sacerdos, qui testimonium de diligendo deum non habuit, qui non sibi remissa peccata a deo audiuit, qui ad fundendum lachrymas est aridus, in diligendo tepidus, in obsequio tardus, non modo ta-

Margin notes: Esa 66. / Iacob. 4. / 1. Pet. 5. / Eccle. 19. / G / Quō in ueritate se quis indignū cognoscat.

sturus pedes domini, sed totum eius corpus comesturus, dicat cum uilicatis, suæ recognitione. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Ecce Petrus, cui dominus totius gregis sui curam committere dignatus est: ad piscium capturam stupuit, & indignum se domini præsentia exclamauit, dicens. Exi a me domine, quia homo peccator sum. Beatus quoque Marcus euangelista, qui præ cæteris Christi resurrectionem, & regnum spiritusancto inspirantem descripsit: se tamen indignum tanto mysterio (alias ministerio) sentiens, pollicem abscidit: ut reprobus sacerdotio haberetur, timens tractare corpus domini in altaris sacramento. Merito igitur sacerdos Iohanne Baptista impurior, Magdalena amando tepidior, Petro apostolo dignitate inferior, euāgelista Marco indoctior: dominicum corpus sumpturus, dicat corde, & ore. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Nō (inquā) sum dignus ex mea iustitia, ex mea præparatione, ex mea operatione, sciēns a te dictum. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite, quia inutiles serui sumus. Quod facere debuimus, fecimus. Et qui nec feci, quæ facere debui, sed in multis tua sanctissima præcepta transgrediens uiolaui: quomodo dignus esse potero: ut tu domine creator totius mundialis Machinæ, intres sub tectum meum: domum conscientiæ meæ: peccatis obscurantibus tenebrosum, uirtutum carentia ruinosum, ubi tuæ mansionis non est locus. Nō enim delectatis habitare in tabernaculis peccatorum, sed in tuis dilectoribus, patris beneplacita semper operantibus, uerbisque tuis obedientibus: talibus enim tui patrisque aduentum polliceri dignatus es: & apud eos facere mansionem. Item. Qui te pulsantem audiunt: tibi cordis sui portas aperiunt, ad hos intrare, ac cum eis cenare promisisti. Sed quia heu talis non sum, uere indignus sum ut intres sub tectum meum. Sed quia peccatores non spernis cum his enim cum in terra ambulares, ut sanares, manducasti. Nec ad te con fugientes repellis, sed & paruulos finere ad te accedere præcepisti. Me peccatorem, me paruulum, quia indignum, ne a facie tua proijcias, sed tātum dic uerbo, qui uerbum es patris coæternum. Dic uerbo uirtutis tuæ: quo dixisti paralytico. Surge, & ambula, & continuò surrexit sanus, & ambulauit. Ita dic uerbo, & sanabitur anima mea, a morbis spiritualibus uitiorum. Tuum namque dicere, facere est, dicente scriptura. Dixit, & facta sunt omnia. Sana me domine, (orauit propheta) & sanabor. Sed dic uerbo, & sanabitur anima mea per te cibum salutiferum, quia cibus es spiritus, non carnis: cibus mentis, non uentris. ¶ Sed forte dicis. Nunquid supet se exaggerat iudicium: qui profitens se indignum, nihilominus accedit ad corpus domini sumendum, cū apostolus terribiliter clamet. Qui manducat panem hunc, & calicem bibit indigne, iudicium sibi manducat? Aut ergo falso profitetur se indignum, & ita professione falsitatis uere indignus redditur. Aut uere dicit, & credit se indignum, & sic indigne manducat, perplexus ergo est manducando, euadere non potens iudicium domini. Sed absit: ut cibus, qui dat uitam æternam mundo, in omnem euentum mortem afferat accessuro. Ad huius igitur replicæ solutionem, rememoranda sunt supra lect. 7. & 8. exarata. Refert. n. nec idem est, esse indignum hac refectione, & indigne eam sumere Similiter refert esse indignum in oculis suis, & esse indignum in oculis dei nos diligentis. De primo simpliciter indignus est: qui gratia dei caret. Nā qui gratia caret, inimicus dei est, mortuus est, sed inimicus nō est dignus pane filiorum, ipso dicente. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Neque mortuus deo dignus est pane uitæ, neque cibus est mortuorum, sed uiuētium. Potest autem non habens gratiam, & per hoc indignus, sumere nō indigne, si post discussionē, ac sui ipsius probationē, quā præcedere hāc sumptio

Beat. Marc. Pollice abscidit se tanto ministerio indignū putans.

. 17.

oc. 3.

t. 19.

H

etem. 17.

ath. 15.

nem debere apostolus docet, maneret aliquod peccatum mortale nondũ dimissum, nec tamen à sumente cognitum. Cum ergo nemo delictorum suorũ perfectam habet cognitionẽ, nec memoriam, dicente propheta. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: & ab alienis parce seruo tuo. Hinc quilibet se indignum æstimare habet, tanquam nesciens se dignum, & tamen de misericordia dei præsumens potest non indigne accedere: ita q accedendo nouum mortale non committat. Et per hoc utiliter, & non ficte orare. Domine non sum dignus &c. De secundo. Nemo filiorum captiuitatis adæ ex suis dignus est pane angelorum, de quo Ber. ser. 5. de dedicatione ecclesiæ latæ disserit, di. Nonnunquam de anima mea cogitans, uideor mihi in ea (fateor) uelut deo contraria inuenire. Si ipsam animam prout in se est & ex se est intueor, nihil de ea uerius sentire possum, quam ad nihilum esse redactam, cũ sit onerata peccatis, obfusa tenebris, irretita illecebris, pruriẽs concupiscentijs, obnoxia passionibus, impleta illusionibus, prona semper ad malum, in uitium omne procliuis. Postremo toties confusionis, & ignominię impleta. Nimirum si ipse quoq; iustitiæ nostrę omnes ad lumen ueritatis inspectæ, uelut pannus menstruatæ inueniuntur. Iniustitiæ deinceps quales reputabuntur? Si lumen, quod in nobis est, tenebrę sunt, ipsæ tenebrę quã tę erunt? Facile est cuiq; nostrum, si sua plenius uniuersa, & sine dissimulatione uestiget, & iudicet sine acceptione personæ, attestari per omnia apostolicę ueritati, & libere proclamare. Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Quid est homo, quia magnificas eum, ait fidelis, & deuota confessio, aut quid apponis erga eum cor tuum? Quid? sine dubio uanitatis similis factus est homo. Ad nihilum redactus est homo. Nihil est homo. Quomodo tamen penitus nihil est, quem magnificat deus? Quomodo nihil, erga quẽ appositum est cor diuinum? Et infra. Tanquam nihil reputatur homo in iudicio ueritatis tuæ, sed non sic in affectu pietatis tuæ. Nimirum uocas ea, quę non sunt, sicut ea, quę sunt, & non sunt: ergo quia uocas ea, quæ non sunt, & sunt, quia uocas. Licet enim non sint quantum apud se, apud te sunt utiq; iuxta apostolum. Non ex operibus, sed ex uocante. Sic nimirum si consolaris in tua pietate, quem in ueritate tua humiliasti, ut magnifice dilatetur tristuis, qui meritò angustiatur in suis. Siquidem uniuersę uiæ domini misericordia, & ueritas, requirentibus testamentum tuum, & testimonia tua. Testamentũ utiq; pietatis, & testimonia ueritatis. Et sequitur ad propositum. Lege homo in corde tuo, lege intra teipsum de teipso testimonia ueritatis, etiam hac communi luce iudicabis in te indignum. Lege in corde dei testamentũ, quod firmatum est in sanguine mediatoris, & inuenies, quam longe aliud spe possidere, quam re tenere uideris. Hæc Ber. Sic ergo sacerdos considerans se secundum se, in corde suo uerissime indignum se proclamabit. Sed attendens, quid in corde dei, qui se magnificauit, redemit, dilexit, se dignum sperare poterit, non dignitate sua, sed illius dignatione. Verumq; sit prophetæ uerbum. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Denique be. Iob. c. 25. ait. Nunquid iustificari potest homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundę in conspectu eius. Quæ exponens be. Greg. 17. moral. §. 25. Nonnulli per donum spiritus adiuti contra infirmitatem suæ carnis eriguntur, uirtutibus emicant, signorumq; miraculis coruscant, nullus tamen est, qui sine culpa uitam transeat, quousq; carnem corruptionis portat. Et sequitur. Nec sancta ecclesia per lunam signata, uirtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc superuenientis gratię dona profundant. Nec singulorũ bene uiuentiũ stellarum nomine designatorum, mentes a peccatorũ ma

Gal. 6.
Iob. 7.
Rom. 4.
Rom. 9.
Psal. 24.
Oseę. 13.

culis mundæ sunt, si remota pietate iudicentur: quia apud districti iudicis oculos, sua unumquemq; corruptibilitas inquinat, nisi hanc quotidie gratia parcens tergat. Electorum quippe animus prodire ad libertatem iustitię nititur: sed adhuc compede infirmitatis tenetur. Et culpas quidem subigere perfecte desiderat, sed quousq; corruptione carnis astringitur, eiusq; uinculis etiam, cum non uult, ligatur. Hinc itaq; colligat quanto peccatorum pondere pressi sunt, qui contra hæc decertare negligunt: si plene culpam nec illi superant: qui contra hanc uiriliter pugnāt. Vnde postquam dictum est. Ecce luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, protinus additur. Quanto magis homo putredo, & filius hominis uermis?

Grego. I Hæc Greg. ¶ Considerans itaq; sacerdos se esse creaturam, & uas luteum figuli, eumq; qui in sacramento oculis subiecto (quem & nunc sumpturus est) continetur, esse creatorem, & figulum: sese esse finitum, & pene nihilum, illum uerò simpliciter infinitum, & omnibus incomparabiliter puriorem. Etiā si Seraphica puritate arderet, uerissime dicet, domine non sum dignus, ut intres &c. Rogatq; attentius, quod sequitur. Sed tantum dic uerbo, & sanabitur, spiritus meus. Tantum dic uerbo, hoc est, teipso, qui uerbum es patri æterno coæternum: per quod facta sunt omnia. Vel dic uerbo uirtutis tuæ,

Ioh. 5. quemadmodum dixisti paralytico. Surge, tolle grabatum tuum, & ambula, & continuo surrexit, & ambulauit. Sic dic uerbo, & sanabitur spiritus meus a morbis spiritualibus peccatorum. Tuum namq; dicere facere est. Dixit, & facta sunt: ait propheta regius, ut supra. Verum ad mundiciam cordis, qua mens digna fiat habitatio huius sacrificij salutaris, non sufficit hęc orare, sed & necesse est se purgare, & possetenus ad tanti regis susceptionem, mentis domicilium adornare, secundum illud Ecclesiæ. Adorna thalamum tuum sion, speculatrix anima, & suscipe regem Christum. Quod quomodo fieri habeat prope principium huius operis lectionibus. 7. & 8. 9. & alibi diffusius declaratur. Præter quas adhuc addi possunt manuductiones figurales, ad bonam dispositionem communicaturum informantes, quæ latius supra lectio. 55. tacta sunt, ibi requirantur. Possumus ponere exemplariter unam: & ad huius similitudinem cætera mysticentur. Inter cæteras figuras satis expressa fuerat esus agni paschalis: de quo scribitur Exo. 12. cum suo ri

Exo. 12. tu. Vnde ait dominus Moysi, & Aaron, ut præciperent populo de esu paschalis agni: unde & ait Moyses. Sument de sanguine agni & ponēt super utrūq; postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illū. Et edent carnes nocte illas assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum, quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni. Caput cū pedibus eius, & intestinis uorabitis, nec remanebit quicquam ex eo usq; mane. Si quid residuum fuerit, igne comburetis. Vbi & additur. Sic autem comedetis illum. Renes uestros accingetis. Calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter. Et infra Omnis alienigena non comedet ex eo. Omnis autem seruus emptitius circumcidetur & sic comedet. Aduena, & mercenarius non edent ex eo. In una domo comedetis: nec efferetis de carnibus eius foras. Nec os illius confringetis. ¶ Hæc exponendo prosequitur be. Grego. in Homel. sabbati in

Grego. K hebdo. paschali di. Hæc omnia magnam nobis ædificationem pariunt, si fuerint mystica interpretatione discussa. Agnus ille paschalis Christus est secun

1. Cor. 5. dū illud apostoli. Pascha nostrum Christus est: itaq; epulemur non in fermēto ueteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Ab huius agni esu arcetur alienigena. i. a fide extraneus, uel in fide hæsitans. Admittitur seruus emptus precioso huius agni sangui-

ne: dum tamen fuerit circumcisus, hoc est, a carne peccati emundatus per ueram contritionem, & confessionem peccatorum. Præcluditur rursus aduena, & mercenarius. Aduena.i.nouiter ad fidem conuersus, nondum potens capere altissima huius sacramenti, & nec potens discernere corpus domini. Vel aduena nouiter peccare desinens, qui nec digni sunt cibum istum suauissimum degustare. Quod maxime attendere habēt sacerdotes illi, quorum uita scandalosa est populo. Vespere ebrij, uitio carnis, aut alterius peccati macula irretiti, mane superficiali confessione premissa, currunt ad altare: agnum dei immaculatum deuoraturi, deum inhonorantes, populū celebrando scandalizantes, & seipsos misere in laqueos perditionis præcipitantes, non attendentes, q secundum doctrinam diuini Dionisij de ecclesiastica hierar. ca. 3. eos, qui in pœnitentia sunt.i. nondum congruam commissis peccatis satisfactionem impleuerunt: ab hoc ministerio arcendi sunt, qui licet a contraria uita discesserint: nondum tamen imaginum ipsius habitu altius impresso caruere: & necdum amore diuino atq; purissimo purgati sunt. Non illi de sanguine agni postes liniunt. Nam tunc in utroq; poste agni sanguis ponitur, quando sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur. Ad imitationem, quoq; intenta mente cogitatur. Nam qui sic redemptionis sacramentum accipit: ut imitari passionem illius nedum uelit: in uno poste sanguinem ponit. Qui tamen etiam in superliminaribus domus ponendus est: quæ intentio cogitationis ad imitationem passionis dominicæ est dirigenda. Siquidem domus habitationis nostræ mens est: in qua per cogitationes habitamus. Intentio uerò superliminare est: quæ cum in dominica passione figitur: superliminare agni sanguine tingitur. Carnes autē crudæ comedendæ non sunt per malā fidem de sacramento: nec coctæ aqua per inanem philosophiam secularis, & curiosę sapientiæ. Sed asse tantum igne.i. affectu feruido spiritussancti igne accenso. Caput cum pedibus uorabitis, profitendo diuinitatem in Christo altissimam, quæ locum capitis tenet, secundum illud apostoli. Caput Christi deus, & ipsius terrenam humanitatem. Hi pedes calceati: quorum corrigiam Iohannes soluere se clamauit indignum. Os non confringetis ex eo uiolentia perscrutationis, & superuacuę inquisitionis. Totum, quod comedi non potest per intelligentiā: igne spiritussancti comburetis per uenerationem amorosam. Sed sola redēptoris nostri percepta sacramenta, ad ueram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis & bona opera adiungantur. Quid enim prodest corpus, & sanguinem illius ore percipere (ait Greg.) & eis peruersis moribus contraire? Vnde subditur. Et azymos panes cum lactucis agrestibus. Panes azymos sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione uanæ glorię exercet: qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati adhibet: ne peruerse dissipiat: quod quasi recte dispensat. Lactucę uerò agrestes ualde amaræ sunt: cum quibus sumendus ille est agnus. Amara.s. compunctione: qua nos pro peccatis nostris affligimus: quatenus ipsa amaritudo pœnitentię abstergat a mentis stomacho peruersæ humorem uitæ. Sed & intestina manducari debent: hoc est, uerborum illius mistica, & occulta mandata, quæ tunc uoramus cum uerba uitę cū auiditate sumimus. In quo deuorationis uerbo, quid aliud (ait Greg.) quā pigriciæ nostræ torpor reprehenditur: qui eius uerba, ac mysteria per nosipsos non requirimus, & ab alijs audimus inuiti? Nō remanebit ex ipso aliquid usq; mane: quia eius dicta sunt magna solicitudine discutienda, quatenus prius, quam dies resurrectionis appareat: in hac præsentis uitæ nocte omnino illius mandata intelligendo, & operando penetrentur. ¶ Sed quia ualde est difficile: ut omne possit sacrū eloquiū intelligi: & oē eius my-

Sacerdos scādalosos inuectiua.

1. Cor. 11.

Ioh. 1.

Grego.

Grego.

L

sterium penetrari, recte subiungitur. Si quid autē remanserit, igne combu-retis: quod tunc facimus, cum ea, quæ de incarnationis eius misterio intellige re non possumus: potestati spiritussancti humiliter reseruamus: ut non super be quis audeat, uel contemnere, uel denunciare, quod non intelligit: sed hoc igni tradit, cum spiritui sancto reseruat. Sequitur. Sic autem comedetis. Renes uestros accingetis per castitatē. Nam qui pascha comedit, corruptio-ni carnis per uitia nulla subiaceat, uoluptatem edomet, carnem a luxuria re-stringat. Calceamenta habebitis in pedibus: exempla præcedentium, ac de functorum patrum, opera nostra, quibus ad uitam currimus, instruamus, & mortuorum uitam conspicientes, nostras uestigia a peccati uulnere custodia mus. Tenentes baculos in manibus, sanctæ .i. spei: confidentes in protectione altissimi. Et comedetis festinantes .i. cum auiditate ad patriam anhelantes. Nemo in huius uitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo ad appetenda studia moras innectat: sed cepta perficiat: ne minime liceat imple re, quod inchoat, quia pascha .i. transitus domini est. Est enim sacramentum illud uiaticum, in cuius fortitudine ambulatur in terram promissionis. Sic ergo manducaturus sit dispositus, ut transire sit paratus: exire non formidet ab huius exilij carcere: in quo detinetur ut captiuus, sed amore cœlestis pa-triæ animo anhelet ad gloriam cælestis Hierusalem nobis certissime repro-missam. Sic suo modo aliæ, huius sacramenti figuræ mysticari possunt ad ac cendendum affectum ad huius sacramenti reuerentiam & honorem. Verum hic aliqua tanguntur, quæ requiruntur de necessitate ad dignam sumptio-nem, quædam de congruo: quorum discretionem supra lect. 7.8.&.9. inue-nies distinctam Panem celestem accipiam & nomē domini inuocabo. ¶ Post

M sui humiliationem ac indignitatis recognitionem, sacerdos non uelut despe

Joh. 14. rans, sed spe diuini adiutorij, per subiunctam petitionem inuocati: qui hoc sa

Mat. 3. lutis sacramentum in remedium, & nutrimentum peccatoribus conuertere se cupientibus disposuit, se erigens ad sumendum hostiā salutarem, dicit hāc orationem quartam. Panem cœlestem accipiam. Panem cælestem non fa ctum de terræ frumento, sed de sanguine uirgineo, non pistum in fornace per ardorem ignis: sed coctum per feruorem dilectionis in ara crucis. Panē cœlestem reficientem angelos in beatitudine. Panem de cœlo descenden tem: ut nutriat mentes pauperum suorum in hac miseria ad cœlos aspiran-tium. Accipiam, sperans in bonitate domini: confidens in ipsius dignificatio ne, qui solus potest facere mundum de immundo conceptum semine, & de lapidibus filios suscitare Abrahæ, qui paruulos in osculis suis magnificat, eos utiq; paruulos, qui non in sua uirtute confidunt, sed se totos in suo adiutoriū præcipiunt. Nam & bea. Aug. de centurione (cuius supra habita est men-tio) loquitur. Dum (inquit) se centurio tantum uilificaret, ut diceret se indi gnum Christum sub tectum suum suscipere, confidētiam suam in Christū ia-ciens, ut salutem suo seruo præstare absens potuisset, Christus eum dignifica uit, & sub tectum sui cordis introiuit, ipsum in fide illuminans, & inflammans Cur ita: ut latius crederet Christum sanasse infirmos, mūdasse leprosos, quos non uidit, quam iudæi, qui diuersa miracula ab ipso facta experimentaliter didicerunt. Accipiam & ego sacerdos a domino adhuc in mundo peregri-nus, panem cælestem: ut in ipsius fortitudine ambulē usq; ad dei montē. Ac cipiam ego egrotus, & infirmus panem cælestem, cor hominis roborantē: ut a morbis cunctis merear præseruari. Accipiam panē cęlestem ego famelicēs & esuriens, quem qui gustauerit, nō esuriet in ęternū. Accipiā ego inquietus, & anxius panē cælestem: qui cor stabilitat, & turbidos fluctus sedat. Accipiā claudus, & debilis panem cælestem inuitatus a rege magno ad cœnā, ad quā

debiles,

debiles,& claudi sunt introducti. Et nomen domini inuocabo,cum Christo cenā in pane isto cælesti faciens,ut misetit ordiam mihi exhibeat nunc habitans in cęlis, quemadmodum exhibuit secum cenantibus habitans in terris. Hoc ipsum enim ut faciat,quærit. Ego (inquit) sto ad ostium foris pulsans si quis audierit uocem meam,& aperuerit mihi ianuam,intrabo ad illū,& cenabo cum illo:& ipse mecum. Cenabat Christus apud Petrum,& Iohannē, & Iacobū, ubi socrus Petri tenebat magnis febribus, Imperauit febri Xps, & surrexit continuo socrus,& ministrabat eis. Inuocabo & ego nomen cōsuper meum Christus,cū quo cæno,immo quem mā duco, pellat a me febres spirituales:cōpescat a me ardorem innaturalem carnalium delectationum: fuget calorem amoris mundani:ut cor meum reformetur ad calorem naturalem amoris dei. Conuiua fuit Christus in hoc sacramento contentus apud Matthæum,murmurabat iustitia falsa pharisæorum:uidens misericordię fontem cum peccatoribus manducantem. Sed confusa est uera domini iustitia, dicente. Non ueni uocare iustos:sed peccatores. Inuocabo & ego nomen domini:ut me peccatorem inter suos electos uocet:& patri reconciliet. Manducauit item cum Simone pharisæo Christus hic sub specie panis uelatus, & ecce mulier,quæ erat in ciuitate peccatrix,attulit alabastrum unguenti, & cepit lachrimis rigare pedes eius:capillisq; suis tergere,& perungere. Iudicatus est a pharisæo dominus:quasi ignorans,quę & qualis esset mulier,quę tāgebat eum;quoniam peccatrix erat. Sed contempto pharisæo mulieri dominus dixit. Mulier fides tua te saluā fecit. Nihil ego contra dominū in sacramento ad me peccatorem uenientem infideliter murmurabo, sed nomen ipsius intra me inuocabo:ut in fide,qua panem cælestem accipio : saluum me faciat nunc,& in futuro. Intrauit Christus sub his speciebus corporaliter contentus in domum Zachæi,eum uidere cupientis. Et ob hoc arborem sycomororum ascendentis; murmurantibus nonnullis ad hominem peccatorem diuerti esse. Sed ait dominus Zachæo. Quia hodie huic domui salus facta est. Et ego de aduentu domini gaudens,nomenq; eius inuocabo:ut fiat salus animę meę per ipsum,qui uenit quęrere,& saluum facere,quod perierat. Cenauit tandem exiens ex hoc mundo cum discipulis suis , quibus & dixit. Dispono uobis,sicut & disposuit mihi pater meus regnum,committens ut sacramenti huius consecrationem,& communionem in sui memoriam frequētarent di. Hoc quotienscunq; feceritis in mei memoriam facietis. Non me cum iuda traditore a discipulorum consortio exeunte a domino separabo, sed nomen domini inuocabo,ut hæc sacratissimi corporis sui manducatio sit mihi ad regnum suum præparatio salutaris. ¶ His itaq; a sacerdote prolatis,siccas particulas duas in patena collocatas,immediate,uel mediante patena in manus ad prolationē statim præmissæ orationis. Panē cælestē accipiā, receptis,inclinato paulis p corpore,sacerdos subsistit,& oēs suas cogitationes quātū possibile est undique,deuote se recolligit. Et sicut corporales oculos ad spēs, & formas sacramenti exteriores dirigit. Sic oculos fidei interiores,ad dominū nostrū Iesum Christū sub uisibilibus spēbus cōtentū,eiusq; sacratissima passionis,& redēptionis nostræ mysteria:cuius in hac sūptione memoria principalissime recollitur (ut dictum est lect. 36.) conuertat , prout deuotio propria,& sanctispiritus unctio docuerit meditando. Cuius exemplū aliquod ponere non æstimo omnino inutile. Poterit ergo sacerdos intra se nulla uoce emissa cogitando dicere. Eya misericordissime domine Iesu Christe , æterni patris unigenite fili : unus cum eodem patre , & spiritusancto uerus consubstantialis,& naturalis deus : qui pro peccatorum salute ex infinita charitate tua carnem sumere,inter homines apparere , & triginta tri-

Apoc. 3.

Mat. 8. Marc. 1. Luc. 4.

Mat. 9.

Luc. 7.

Luc. 19.

Luc. 22.

Math. 26.

Meditatio ante sūptionē eucharistiæ

N

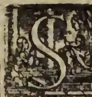
bus annis grauiter laborare,& multipliciter fatigari dignatus es: & tandem amarissima passione, preciosissimi sanguinis effusione, ac morte turpissima, nos a morte perpetua peccatis,& pœnis liberare. In cuius saluberrimæ passionis memoriam, te præsentem his speciebus exhibere, teq; cibum animæ nostræ, ac pignus salutis æternæ tradere uoluisti. Respice in hac hora in me peccatorem indignum: purga,& sanctifica me, ut te deum meum creatorem, & redemptorem merear digne sumere. Breuius quidem, uel longius prout gratia ministrabit. Et more quorundam pectus tundens, addat. Deus propitius esto mihi peccatori. Quo uerbo publicanus oculos ad cœlum leuare non audens, remissionem suorum meruit peccatorum. Dicens autem deus, intentionem dirigat ad contentum in sacramento Christum: & lætus eum adorans cum magna reuerentia, deuotione, timore,& charitate, mentisq; affectione, ac desiderio, sacrosanctum domini corpus sub duabus illis particulis contentum: pro sua ac totius ecclesiæ salute sumat. Sumat autem nõ masticando dentibus: propter euitandum periculum,& sacramenti irreuerentiã ne forte aliquid sacramenti hærens dentibus, post incaute expuatur, uel alijs communibus cibis misceatur, sed humectatis in ore speciebus reuerẽter gluciendo traijciat. Ipso uerõ in ore pro sua humectatione manente, sic poterit meditari. Veni in animam serui tui deus meus, & dominus meus, meq; tibi incorporare digneris, ut mihi mori: tibi soli merear uiuere. Hæc autem non dico quasi necessariõ sic fieri debeat ex ecclesiæ ordinatione, uel statuto, neque per hæc contemplationis, ac deuotionis exercitia in promptu habentes informare præsumens, sed pro quodam exemplo grosso pro rudibus, & nõdum in spiritualibus deuotionibus assuetis interserere curaui.

Lucæ. 18.

DE ORATIONIBVS INTER communicandum.

LECTIO LXXXIII.

A

VMPTO uenerabili sacramento sub speciebus panis de manibus uel patena, sacerdos dicit. ¶ Corpus domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitã æternam. ¶ Præmissis orationibus communionem præcedentibus, sequuntur duę inter communicandum dici solitæ. Quarum prima respicit perceptionem sacramenti panis. Alia perceptionem sacramenti sanguinis,& secundũ hoc diuiditur illa pars. Quia enim primo sumitur Christus sub speciebus panis: ideo præmittitur primo oratio specialiter pro salute obtinenda ex perceptione dominici corporis. Secundo idem sumitur sub speciebus uini, ideo pręmittitur secunda oratio pro obtinenda salute ex perceptione sanguinis, ibi. Quid retribuam. ¶ Quoad primum orat sacerdos. Corpus domini nostri &c. Corpus domini pro expiatione peccatorum totius mundi in ara crucis immolatum. Corpus domini ex dignatissima bonitate dei, pro uiuificatione mundi sub sacramento altaris Christi fidelibus ministratum. Corpus domini nostri Iesu Christi, a me pro æterna beatitudine capescenda fideliter,& sacramentaliter manducatum. Custodiat, in unitate fidei catholicæ, ne mysteria altissima huius ueri corporis Christi co-

Expositio uerborũ corpus domini nostri Iesu.

gitans,& non capiens, ab unitate corporis Christi mystici per infidelitatem recedam. Quemadmodum quædam ex Christi discipulis, dum sacratissima quædam, & ardua de corpore Christi ab ipso dei patris sapientia increata audierunt, ab eius magisterij doctrina retro abierunt, dicentes. Durus est hic sermo. Quomodo potest nobis hic dare carnem suam ad mãducandum? Per quod certè ab unitate ecclesiæ se præsciderunt, quia in hæresim ex uerbis saluatoris scandalizati prolapsi sunt, ut dicit beatus August. in expositione psal. Custodiat (inquam) rursus corpus domini manducatum, animam meã, a prolapsu in peccatum, ne in detestandã ingratitudinem abeam de mensa domini, inferendo contumeliam Christo cum Iuda proditore nequissimo. Custodiat demum corpus domini nostri Iesu Christi, a me sumptum, in uita, & robore spirituali animam meam, ut cibatus, & roboratus hoc cibo nobilissimo, continuo robustior, & potentior fiam ad exercendum opera uitę: ut quoq; in me extinguatur fames, & sitis carnalium desideriorum, & excitetur concupiscentia gaudiorum æternorum, per prægustationem dulcedinis, quæ conceditur corpus illud digne sumentibus. Subditur ab aliquibus. Et perducat animam meam. Perducat potenter præseruando ab incursione malignorum spirituum, quo exeuntes de hoc mundo consueuerũt in actius infestare. Animam meam in hora exitus mei ex hoc seculo. Animam meã, cuius est cibus spiritualis eam nutriens, roborans, & confortans, non secundum suam essentiam, siue substantiam, sed secundum dona spiritualia & gratiæ, quæ donatur animæ in digna corporis Christi manducatione. In uitam æternam, hoc est, in æternam beatitudinem, quemadmodum Heliã panis ministratus ab angelo confortauit, in cuius fortitudine ambulauit usque ad montem dei. Quemadmodum & panis, qui de cælo descendit, perduxit populum Israel per desertum usq; ad terram promissionis. Ita oro o domine, ut hæc esca cælestis sit meum uerum uiaticum ducens me per desertum huius seculi, ad supernam patriam fidelibus repromissam. ¶ Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. ¶ Ista est secunda oratio, qua præmittitur calicis sumptioni. Sicut enim sacerdos uolens suscipere corpus domini sub panis specie, præmisit orationem pro sua humilitione: recognoscendo suam indignitatem ad dignissimi corporis perceptionem, dicens. Domine non sum dignus &c. Ita procedens ad sumptionem sacratissimi sanguinis Christi sub speciebus uini, pro sui humiliatione indignitatem suam iterum recognoscit, fatendo se nihil habere ex proprijs, quod domino possit pro tanto beneficio præstito retribuere, dicens: Quid retribuam domino. Et diuiditur in tres particulas. In prima recognoscit sacerdos suam insufficientiam retribuendi pro acceptorum beneficiorum collatione. In secunda ostendit gratitudinem in accipiendo domini beneficium, cum sui nominis laude & inuocatione, ibi. Calicem salutaris. In tertia ostendit suam confidentiam quam habet ex uirtute dati beneficij in nociuorum præseruatione, ibi. Et ab inimicis meis. ¶ Quoad primum dicit. Quid retribuam domino. quasi di. Quid ego cinis, & puluis, plasma, & figmentum conditoris, homo uilis, & fragilis, uacuus uirtutibus, plenus uitijs. Quid retribuam mercedis, & præmij de meis uiribus, de meis bonis, de meis possessionibus, domino uniuersorum, cuius est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo. Qui bonorum meorum non indiget, qui diues est in omnes: qui nec ditior ex per me sibi oblatis constituitur: nec si omnia sibi subtraxero, pauperior efficitur. Immo uerò cui sicut nihil subtra-

Marginal notes: Ioh. 6. — August. — 3. Reg. 19. — B — Expositio orationis ante sumptionem calicis.

donatore. Omne nanque datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum. Si sibi seruiendo, mandata sua executus sum, nullum profectum sibi attulit, ipso teste. Cum feceritis, quæcunque præcepta sunt uobis, dicite. Inutiles serui sumus. Et breuiter quæcunque bona obtuli, ab eo recepi non ipse donaui. Quid habes, quod non accepistis, ait apostolus; Quid igitur dedi domino pro his, quæ retribuit mihi? Nihil profecto ex me, nihil meum reperi, nihil proprium possedi. Vnum est, quod præter te habeo o domine, scilicet peccatum. Huius tamen non es autor, sed ego peccator. Tu mihi id non tribuisti: sed ego sine te id perfeci. Sine te factum est nihil, ait Iohannes. Nihil, i. peccatum: secundum glo. beati Aug. Retribuisti igitur mihi hæc, & alia innumerabilia bona pro eis malis: pro meis peccatis Nihil eram, quod est malum entis priuatio. Et me bonum aliquod, ens aliquod fecit tua potentissima creatio. Peccaui in Adam tui mandati præuaricatore, & me redemisti in Christo perditorum saluatore. Peccaui in meipso ex peruersa mea uoluntate, nec statim me perdidisti ex tua benignitate. Peccaui, & malum coram te feci, & tu ignouisti, ac pœnitentiam inspirasti. Defeci, esuriui, & sitiui ex uirium mearum tenuitate: tu me pauisti, & potasti proprio corpore, & sacratissimo tuo sanguine. Ecce soli in me defectus inueniuntur, & non nisi bona excellentissima retribuuntur: bona ergo pro malis, quę meruimus, tribuuntur, quos pro malis punire poterat, bonis suis obruebat, non tamen bona ista nostra mala meruerunt. Sed quomodo retribuuntur, aut cui merito, si non meo Meis enim meritis non bona debentur, sed pęna. Certe merito domini mei, qui prior dilexit nos, & quia dilexit, male meritis nostris suo merito bona cuncta compensauit. Sic retribuit. i. iterum tribuit gratiã pro grã. Gratiã iustificationis gratis omnino tribuit, qua mereri poteramus, & pro gratia, qua iustificati sumus, & opera meritoria egimus, gratiam uberiorem, quã cresceremus, roboraremur, magnificaremur, retribuit. Quid igitur? Nunquid hos defectus meos iterabo, tanta recipiens bona? Absit. Impie, & inique uoluntatis est, mala pro bonis retribuere. Quid igitur retribuam, quo nil proprij nisi defectus habeo? Certe ne laqueis ingratitudinis irretiar: beneficium a te gratis præstitum, gratus recipiam, & ad dandum beneficia ampliora te prouocabo. Nam Cassio. teste. Specie de futuris beneficijs recipit, qui transacta beneficia recognoscit. Inuitatur ad magna, qui grataner accipit modica. Accipiam igitur beneficium domini magnum cum magna gratitudine; quod accipiendum instituit ex magna charitate. Hic sequitur secunda pars præsentis orationis. ¶ Calicem salutaris accipiam. Accipiam, sitibundus & ex defectu humoris gratiæ, & roris benedictionis diuinæ. Calicem, ut inde refocillationem capiam, ne ambulans iuxta fontem huius liquoris saluberrimi, peream ex negligentia, & desidia accidendi. Accipiam ego aridus ad fructificandum calicem salutaris, ex quo scaturit aqua, quam qui bibit, non sitiet in æternum. Accipiam ego immundus, & peccatorum sordibus maculatus, calicem salutaris, ut ipsius puritate feces peccatorum abstergantur, unusque esse merear eorum, qui lauerunt stolas suas in sanguine agni. Accipiam ego ambulaturus per uiam grandem, quæ restat ad cœlestem patriam, calicem salutaris, ne in uia deficiam cum filijs Israel proficiscẽtibus ad terram promissionis, quibus nisi aqua meritis Moysi fuisset ministrata, de petra deserti, quã percussit, siti miserabiliter perijssent. Accipiam ego cęcitate peccatorum percussus, calicem salutaris, ut oculi rationis meæ illustrentur: quemadmodum Lõgino latus Domini perforanti, sanguis de pectore domini decurrens uisum, ut historiæ referunt, restituit oculorum, & mentem eius fide, ut Christum dei filium crederet, illustrauit. Accipiam calicem

Luc. 17.

1. Cor. 4.

Cassio d.

D

Calicem salutaris accipiam. Expositio.

salutaris:

salutaris,id est Christi sanguinem,quem discipulis suis in cęna ultima mini-
strauit,dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic est calix sanguinis mei:sanguinis
quem in cruce pendens largiter effudit, dum unus militum latus eius lan-
cea perforauit, ex quo continuo sanguis, & aqua exiuit: Sanguis quem in
sua gloriosa resurrectione pro integritate naturæ suæ mirifice reassumpsit.
Sanguis,quem in memoriam suæ passionis sumendum nobis commendauit,
dicens.Hæc quotiescunque feceritis,in mei memoriam facietis. Salutaris.i.
Christi nostri saluatoris:qui quia est nostræ salutis reparator & autor, uere
salutare nostrum appellatur. Vnde Symeon. Viderunt oculi mei salutare
Luc. 3. tuum.i.Christum saluatorem. Et Luc.3.dicitur. Videbit omnis caro saluta-
re dei. Salutaris namque dicitur,quasi salutem optans,uel desiderans,quod
de nemine dici potest sicut de Christo, qui tantum nostram salutem deside-
rauit,ut pro ea passionem subijt,ac sanguinem proprium fudit. ¶ Vel potest
aliter exponi. Accipiam calicem salutaris.i.sanguinem salutaris intransiti-
ue.i.sanguinem Christi,qui est salutaris: quia salutem nostram effecit,dum
E in cruce fusus nos deo patri reconciliauit. ¶ Sequitur tertia pars. Et no-
men domini inuocabo: ut sanguis ille salutaris in se, fiat mihi salutaris, me
liberando a peccatis:qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum.
Nomen domini inuocabo, calicem salutaris accipiens, ut ueniat super me
sanguis ille sacratissimus cum benedictione, quem super se spargi insani iu-
dæi postulabant.Sanguis eius inquiunt,super nos,& super filios nostros.¶ Se
quitur.Laudans inuocabo dominum. Laudans Christum de tanta benefi-
centia exhibita, quæ nedum hunc sanguinem fudit, sed & ipsum in potum
salutarem nobis dedit.Et quis nisi ingratissimus, & irreligiosus pro tanto be
neficio non laudaret Christum dominum? Seuerius dominus seruum suum
iudicat,qui beneficia eius suscipiens,dominum non extollit,aut se beneficijs
indignum indicat:beneficentiam domini laudibus non agnoscens. Laudans
igitur inuocabo dominum,sumendo hoc magnificum beneficium.Et ab ini-
micis meis saluus ero:ex uirtute dati beneficij. Habet enim uirtutem magni
ficam sanguis ille salutaris.Extinguit quidē ardorem carnalis concupiscen-
tiæ:remittit fomitem peccati, cuius est motus inordinatos excitare: & per
hoc ualet contra inimicum intraneum, qui est propria caro. Rursus ine-
briat mentem sanguis ille potatus cęlica dulcedine, recolligit uires animæ,
& in Christi uulnera potantem transmittit,ut illa contempletur, ex quibus
tanquam fontibus uberrimis sanguis ille profluxit, & per hoc ualet contra
inimicum extraneum: mundum uidelicet, qui mentem dispergit per uana
desideria, per caducos honores, & potentatus, quibus inhærens a Christo
sanguinem fundente elongatur. ¶ Demum accendit cor, & inflammat affe-
ctum,ut beneficio per amorem,& dilectionem iungat, qui non nostris me-
ritis, sed sua gratuita uoluntate sanguinem illum potabilem sub speciebus
uini ministrauit: & per hoc ualet contra inimicum pessimum, diabolum.s.
qui mentem ab amore Christi reuocat, eamq; facit superbire, ut sicut ipse
superbiendo a beatitudine corruit: sic & illa ab eadem per superbiam sepa-
retur. Sic igitur laudans inuocabo domine in sumptione præclari huius ca
licis, & uiuifici Christi sanguinis, ut saluus fiam ab omnibus inimicis meis
per domini singularem protectionem: cuius nomen magnificum cum lau-
dibus inuoco,& per uirtutem sanguinis domini, quem bibam, per quem fa-
cti sumus propinqui domino,qui ab eodem longe distabamus, dicente Apo
Ephe. 2. stolo. Nunc autem in Christo Iesu uos, qui aliquando eratis longe,facti
estis prope in sanguine Christi. Dum autem sacerdos orationem hāc pro-
fert,dicens.Calicem domini accipiam. Calicem ipsum detectum:facta prius

deuota.

deuota inclinatione, tota cum deuotione reuerenter in manus sumit, summa & omni, quæ ualet mentis puritate, semotis peregrinis cogitatibus, soli domini sanguinis effusioni in cruce pro se, & toto genere humano factæ intentus, ipsum Christi sanguinem preciosum sub uini specie latentem, fideliter, & caute una cum particula sanguini commixta sumat. Hæc aut similia animo meditando. Refice domine Iesu animam meam perfecta refectione præciosissimi cibi, & potus, ut per eam ad perfectissimam illam regni tui refectionem peruenire merear, ubi te non iam sub misteriorum symbolis, sed clare facie ad faciem, & uidere, & frui merear in æternum. Sumpto autem calice caute, ut nihil in eo permaneat, dicit orationem quæ sequitur.

¶ Sanguis domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitam F æternam. Amen. ¶ Post orationes, quas communioni interseruit, sequuntur aliæ orationes, quas sumptæ communioni sub utraq; specie superaddit. Et diuiditur in duo. Nam primò facit orationem sumptionem sacramenti sub speciebus uini specialiter respicientem. Secundò addit orationes sacramentum sub utrisq; speciebus sumptum concernentem, ibi. Corpus tuum domine, quod sumpsimus. ¶ Circa primum. Sicut post sumptionem corporis, facta est oratio pro salute impetranda ex eiusdem corporis manducatione, ita post potationem sanguinis domini, subiungitur oratio pro salute percipienda, ex eiusdem sanguinis sumptione. Vnde dicit. Sanguis dñi, qui est fons, & lauacrum nostræ emundationis, & sanctificationis, ut dicit Paulus. Sanguis domini, qui est precium nostræ redemptionis, ac reparationis; ut ait Petrus. Sanguis domini nunc a me potatus, ut calix benedictionis. Custodiat in uitæ innocentia, & cordis puritate, ne post ipsius sumptionem recedam a discipulatu Christi, sanguinem istum purissimum per mortalia peccata inhonorans, sicut fecit Iudas proditor post huius cibi refectionem, & sanguinis potationem, a cōsortio Christi discipulorumq; eius se separās; quem sumpsit in mysterio, tradidit pro uili precio, ipso infœliciter confitente. Peccaui tradens sanguinem iustum. Custodiat ab illa percussione, & plaga domini, ne primogenita mea, bona. s. opera præterita per superueniens malum extinguantur. Sicut olim sanguis figuralis agni paschalis immolati postibus, & superlim naribus domorum illius filios Israel custodiuit ab angelo ægyptiorum primogenita percutiente. Dignum rebellibus iudicium do m no faciente Exod. 12. Custodiat in fortitudine, & robore spirituali, ut intrepidus aggrediar uirtute huius sanguinis, ad pugnandum contra uitia, & bestias infernales: quemadmodum olim elephantes, per ostensionem sanguinis excitabantur ad congrediendum formaliter in acie bella contra aduersarios: ut legitur. 1. Machab. 6. Sequitur. Animam meam, de hoc lacu miseriæ & tribulationis. In uitam æternam, sicut patres sancti de limbo uirtute huius sanguinis educti sunt in gaudium sempiternum. Zach teste. ca. nono. Tu uerò in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua, consolationis uidelicet salutaris. Perducat inquam, & custodiat me bibentem in uitam æternam, iuxta promissum saluatoris. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. In hanc. n. Christus per hunc suū proprium sanguinem semel introiuit æterna redemptione inuepta. Et nobis fiduciam ad introeundum per sanguinem eundem contulit, teste apostolo. Habentes itaq; fratres fiduciam in introitum sanctorum per sanguinem Christi. Amen. ¶ Corpus tuum domine, G quod sumpsi, & sanguis, quem potaui, adhæreat uisceribus meis, & præsta, ut in me non remaneat scelerum macula, quem sancta, & pura refecerunt sacramenta. Qui uiuis, & regnas deus per oia secula seculorū Amē. ¶ Post ora-

Sanguis domini &c. Expositio.

Ad Tit. 3.
1. Pet. 2.
Math. 27.
Exod. 12.
1. Macha. 6.
Zach 9.
Iohan. 6.
Heb. 9.
Heb. 10.

conceptionis secundum animæ portionem superiorem, perfecte beatus fuit clare uidendo diuinam essentiam, eaq; perfecte fruendo. Vnde nisi per miraculum suspensa fuisset beatitudo in parte superiori mentis: redundasset in uires inferiores usq; in corpus: ipsum dotibus gloriæ perficiendo: claritate, impassibilitate, agilitate, & subtilitate. Et ita penitus pati non potuisset: siue dotes illas deus immediate in corpore beati efficeret: siue ex ipsa beatitudine naturaliter redundarent. Saltem secundum legem statutam, non potest anima in corpore esse beata: & corpus non esse gloriosum. Miraculum ergo suspensionis gloriæ corporis in potestate fuit Christi: quod exhibendo corpus suum reddidit passibile, & mortale. Ipse ergo mortem aduocauit: qui miraculose gloriam mortem penitus excludentem, suspendit. Sed tunc est dubium. Quomodo iudæi eum occiderunt. Respondetur: q iudæi primo uoluntate eum crucifixerunt, etiam uerbis, & factis nihil omittentes per se, & milites, quantum in eis fuit: ut Christus moreretur. Secundo uulnera, & pœnas intulerunt, & sanguinem fuderunt: quibus stante miraculo suspensionis gloriæ, tandem mortuus in cruce fuisset. Præuentio autem, qua dominus præuenit mortem: ut uoluntarie seipsum pro nobis offerret, non excusat iudæos ab homicidio, quod fecerunt maliciose, unde dominus: si non præuenisset, moreretur. Sequitur. ¶ Perceptio corporis tui domine Iesu Christe: quod indignus sumere propono, non mihi proueniat in iudicium, & condemnationem, se pro tua pietate prosit mihi ad tutamentum mentis, & corporis & ad medelam percipiendam. Qui uiuis, & regnas deus: per omnia secula seculorum Amen. ¶ Postquam in priori oratione sacerdos orauit pro sua iustificatione, ut digne possit tanto mysterio participare in illa oratione, petit pro salute consequenda ex sacramenti perceptione: unde dicit: Perceptio corporis tui domine Iesu Christe, quod indignus, propter plurima commissa peccata: propter que deuotionis, de feruoris neglecta exercitia. Sumere propono aliter præsumo. Non utiq; confidens in mea iustitia: sed de tua benignitate, ac misericordia multa, qua linum fumigans non extinguis, nec quassatum calamum confringis. Non mihi proueniat in iudicium, & condemnationem, quas apostolus comminatur omnibus indigne accedentibus corpus domini non diiudicantibus, discretionis iudicio hunc cibum ab alijs materialibus, & corporalibus cibis non discernentibus, per diligentem, & præuiam suijpsius probationem: ne mortui cibum sumant uitæ. De qua dispositione tam de necessario, quam de congruo prærequisita, superius dictum est lectionibus. 6. 7. 8. & 9. ideo hic rescinditur. Sed pro tua pietate ineffabili, qua me sola tua bonitate nullis meis meritis adhunc gradum uocasti: & hactenus sustinuisti: & misericorditer ad pœnitentiam expectasti. Prosit mihi ad mihi ad tutamentum mentis, & corporis. Hæc sumptio tui corporis, & sanguinis, ut scilicet præseruet in futurum: ne mente peccato consentiam. Aut per uiam corporis, & sensuum mortem animæ intromittam, qua a te se paratus utriusq; mortem, animæ, & corporis tuæ offensionis demerito, mortem peccatorum incidam pessimam, & æternam. Sit mihi ad tutamentum mentis, ne tuam presentiam gratiosam quam sumere festino, unquam peccatorum sordibus repellam, & corporis membra tibi consecrata armata peccati efficiam. Sed mentem dulcedinem tuam degustans: in te semper delectet: & corpore tibi famulans, nulla lassitudine fatiget. Et ad medelam corporis, & animæ percipiendam, quod præstare uelis o Iesu Christe. Qui uiuis, & regnas &c. Sequitur oratio tertia sumptioni præmittenda. ¶ Domine non sum dignus: ut intres sub tectum meum, sed tantum dic uerbo, & sanabitur anima mea. ¶ In præcedenti oratione petiuit sacerdos, ut manducatio di-

Alij habent presumo.

C

Expositio orationis perceptio corporis tue.

E

F

gnissimi

gnissimi sacramenti sibi non proueniat ad iudicium, & condemnationem, sed magis ad mentis corporisq; salutem. Hic sciens summam sumendi dignitatem eius, scilicet qui in altis habitat, & tamen non alta, sed humilia respicit, ad quem non nisi humilitate peruenitur: ipso dicente per prophetam. Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos. Nimirum superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Sequens quoq; consilium principis apostolorũ. Humiliamini (inquit) sub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis. Ut ad tam dignam sumptionem exaltari mereatur, seipsum humiliat, & omnipotenti manui: ut saluet se subijciens, orat. Domine non sum dignus &c. Verbum hoc sumptum est ex euangelistis Matthæo, & Luca referentibus factum centurionis hominis gentilis, qui cum magnus esset seculari potentia, utputa Romanorum officialis ad custodiam galileę in capharnaum delegatus: qui uolens puero suo corporis sanitatem impetrare a domino, cuius miracula audierat, ac per hoc potentiam crediderat, se humiliauit, & indignum domini corporali præsentia iudicauit. Unde nuncijs suis pro eo dominum interpellantibus, ut seruum suum sanare dignaretur, cum dominus respondisset. Ego ueniam, & curabo eum. Statim ipso iter arripienti, & domui suæ appropinquanti per amicos suos remandauit, ut Luc. c. 7. scribit. Domine noli uexari. Non enim sum dignus: ut sub tectum meum intres, propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, ut uenirem ad te, sed dic uerbum, & sanabitur puer meus. Nam & ego sum homo sub potestate &c. Hinc sumptum est uerbum illud: ut sacerdos Christum inuitaturus, & sumpturus ad sanandum animam suam, suam indignitatem recognoscens: dicat magna fide pariter, & humilitate. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Non sum dignus, ut sumante in interiora mea, multis peccatorum sordibus abominabilium. Dicat uoce, & humilia de se sentiat corde. Est enim, qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Tales non exaltat dominus: quia humilem spiritu saluum faciet, & oculos superborum humiliabit. Ideo ut digne sumere dominum mereatur in hoc sacramentali conuiuio, recumbat mente in nouissimo loco, se omnibus inferiorem recognoscens, & tanto conuiuio indignum, ut tandem audire mereatur. Amice, ascende superius, & tunc obtineat gloriam coram simul discumbentibus. ¶ Nec difficile erit in ueritate se indignum recognoscere tanti ministerij (alias mysterij) participationis, si maiores se, diligenter consideret seipsos ualde humiliantes. Consideret inquam Iohannem Baptistam, cuius supra habita est memoria, quod ab angelo prænunciatus in utero sanctificatus est, a pueritia extra tumultum hominum in heremo conuersatus: a Christo super cunctos mulierum natos commendatus, nihilominus timuit baptizare dominum, dicens. Ego a te debeo baptizari. Unde de ipso ait ecclesia. Baptista contremuit, & non audet tangere sanctum dei uerticem, sed clamat cum tremore, dicens. Sanctifica me saluator. Attendat Mariam Magdalenam, quæ tanto feruore Christum diligebat, ut non erubesceret inter epulas conniuantium lachrymosam se ingerere pedes domini lachrymis irrigare, ac capillis tergere, propter quod a domino audire meruit. Dimissa sunt sibi peccata multa, quoniam dilexit multum. & iterum Remittuntur tibi peccata. Nec tamen post Christi resurrectionem pedes ipsius tangere permissa est. Quid igitur magnum, si sacerdos, qui testimonium de diligendo deum non habuit, qui non sibi remissa peccata a deo audiuit, qui ad fundendum lachrymas est aridus, in diligendo tepidus, in obsequio tardus, non modo ta-

Esa 66.

Iacob. 4.
1. Pet. 5.

Eccle. 19.

Quo in ueritate se quis indignũ cognoscat.

G

sturus pedes domini, sed totum eius corpus comesturus, dicat cum uilitatis, suæ recognitione. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Ecce Petrus, cui dominus totius gregis sui curam committere dignatus est: ad piscium capturam stupuit, & indignum se domini præsentia exclamauit, dicens. Exi a me domine, quia homo peccator sum. Beatus quoq; Marcus euangelista, qui præ cæteris Christi resurrectionem, & regnum spiritusancto inspirantem descripsit, se tamen indignum tanto mysterio (alias ministerio) sentiens, pollicem abscidit, ut reprobus sacerdotio haberetur, timens tractare corpus domini in altaris sacramento. Meritò igitur sacerdos Iohanne Baptista impurior, Magdalena amando tepidior, Petro apostolo dignitate inferior, euāgelista Marco indoctior, dominicum corpus sumpturus, dicat corde, & ore. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Nō (inquā) sum dignus ex mea iustitia, ex mea præparatione, ex mea operatione, sciens a te dictum. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite, quia inutiles serui sumus. Quod facere debuimus, fecimus. Et qui nec feci, quæ facere debui, sed in multis tua sanctissima præcepta transgrediens uiolaui, quomodò dignus esse potero: ut tu domine creator totius mundialis Machinæ, intres sub tectum meum: domum conscientiæ meæ, peccatis obscurantibus tenebrosum, uirtutum carentia ruinosum, ubi tuæ mansionis non est locus. Nō enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum, sed in tuis dilectoribus, patris beneplacita semper operantibus, uerbisq; tuis obedientibus: talibus enim tui patrisq; aduentum polliceri dignatus es: & apud eos facere mansionem. Item. Qui te pulsantem audiunt: tibi cordis sui portas aperiunt, ad hos intrare, ac cum eis cenare promisisti. Sed quia heu talis non sum, uere indignus sum ut intres sub tectum meum. Sed quia peccatores non spernis cum his enim cum in terra ambulares, ut sanares, manducasti. Nec ad te confugientes repellis, sed & paruulos sinere ad te accedere præcepisti. Me peccatorem, me paruulum, quia indignum, ne a facie tua proijcias, sed tātum dic uerbo, qui uerbum es patris coæternum. Dic uerbo uirtutis tuæ: quo dixisti paralytico. Surge, & ambula, & continuò surrexit sanus, & ambulauit. Ita dic uerbo, & sanabitur anima mea, a morbis spiritualibus uitiorum. Tuum namq; dicere, facere est, dicente scriptura. Dixit, & facta sunt omnia. Sana me domine, (orauit propheta) & sanabor. Sed dic uerbo, & sanabitur anima mea per te cibum salutiferum, quia cibus es spiritus, non carnis: cibus mentis, non uentris.

H ¶ Sed forte dicis. Nunquid super se exaggerat iudicium: qui profitens se indignum, nihilominus accedit ad corpus domini sumendum, cū apostolus terribiliter clamet. Qui manducat panem hunc, & calicem bibit indigne, iudicium sibi manducat? Aut ergo falso profitetur se indignum, & ita professione falsitatis uere indignus redditur. Aut uere dicit, & credit se indignum, & sic indigne manducat, perplexos ergo est manducando, euadere non potens iudicium domini. Sed absit: ut cibus, qui dat uitam æternam mundo, in omnem euentum mortem afferat accessuro. Ad huius igitur replicæ solutionem, rememoranda sunt supra lect. 7. & 8. exarata. Refert. n. nec idem est, esse indignum hac refectione, & indigne eam sumere. Similiter refert esse indignum in oculis suis, & esse indignum in oculis dei nos diligentis. De primò simpliciter indignus est: qui gratia dei caret. Nā qui gratia caret, inimicus dei est, mortuus est, sed inimicus nō est dignus pane filiorum, ipso dicente. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Neq; mortuus deo dignus est pane uitæ, neq; cibus est mortuorum, sed uiuentium. Potest autem non habens gratiam, & per hoc indignus, sumere nō indigne, si post discussionē, ac suijpsius probationē, quā præcedere hāc sumptio

Marginal notes: Luc. 17. — Apoc. 3. — Mat. 19. — Hierem. 17. — Math. 15. — Beat⁹ Marc⁹ Pollice abscidit se tanto ministerio indignū putans.

nem debere apostolus docet, maneret aliquod peccatum mortale nondū dimissum, nec tamen a sumente cognitum. Cum ergo nemo delictorum suorū perfectam habet cognitionē, nec memoriam, dicente propheta. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me:& ab alienis parce seruo tuo. Hinc quilibet se indignum æstimare habet, tanquam nesciens se dignum, & tamen de misericordia dei præsumens potest non indigne accedere: ita q̄ accedendo nouum mortale non committat. Et per hoc utiliter, & non ficte orare. Domine non sum dignus &c. De secundo. Nemo filiorum captiuitatis adæ ex suis dignus est pane angelorum, de quo Ber. ser. 5. de dedicatione ecclesiæ latæ disserit, di. Nonnunquam de anima mea cogitans, uideor mihi in ea (fateor) uelut deo contraria inuenire. Si ipsam animam prout in se est & ex se est intueor, nihil de ea uerius sentire possum, quam ad nihilum esse redactam, cū sit onerata peccatis, obfusa tenebris, irretita illecebris, pruriēs concupiscentijs, obnoxia passionibus, impleta illusionibus, prona semper ad malum, in uitium omne procliuis. Postremo toties confusionis, & ignominię impleta. Nimirum si ipsę quoq; iustitiæ nostrę omnes ad lumen ueritatis inspectæ, uelut pannus menstruatæ inueniuntur. Iniustitiæ deinceps quales reputabuntur? Si lumen, quod in nobis est, tenebrę sunt, ipsæ tenebrę quātę erunt? Facile est cuiq; nostrum, si sua plenius uniuersa, & sine dissimulatione uestiget, & iudicet sine acceptione personæ, attestari per omnia apostolicę ueritati, & libere proclamare. Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Quid est homo, quia magnificas eum, ait fidelis, & deuota confessio, aut quid apponis erga eum cor tuum? Quid? sine dubio uanitatis similis factus est homo. Ad nihilum redactus est homo. Nihil est homo. Quomodo tamen penitus nihil est, quem magnificat deus? Quomodo nihil, erga quē appositum est cor diuinum? Et infra. Tanquam nihil reputatur homo in iudicio ueritatis tuæ, sed non sic in affectu pietatis tuæ. Nimirum uocas ea, quę non sunt, sicut ea, quę sunt, & non sunt: ergo quia uocas ea, quæ non sunt, & sunt, quia uocas. Licet enim non sint quantum apud se, apud te sunt utiq; iuxta apostolum. Non ex operibus, sed ex uocante. Sic nimirum si consolaris in tua pietate, quem in ueritate tua humiliasti, ut magnifice dilatetur in tuis, qui merito angustiatur in suis. Siquidem uniuersę uiæ domini misericordia, & ueritas, requirentibus testamentum tuum, & testimonia tua. Testamentū utiq; pietatis, & testimonia ueritatis. Et sequitur ad propositum. Lege homo in corde tuo, lege intra teipsum de teipso testimonia ueritatis, etiam hac communi luce iudicabis in te indignum. Lege in corde dei testamentū, quod firmatum est in sanguine mediatoris, & inuenies, quam longe aliud spe possidere, quam te tenere uideris. Hæc Ber. Sic ergo sacerdos considerans se secundum se, in corde suo uerissime indignum se proclamabit. Sed attendens, quid in corde dei, qui se magnificauit, redemit, dilexit, se dignum sperare poterit, non dignitate sua, sed illius dignatione. Verumq; fit prophetæ uerbum. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Denique be. Iob. c. 25. ait. Nunquid iustificari potest homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundę in conspectu eius. Quæ exponens be. Greg. 17. moral. §. 25. Nonnulli per donum spiritus adiuti contra infirmitatem suæ carnis eriguntur, uirtutibus emicant, signorumq; miraculis coruscant, nullus tamen est, quæ sine culpa uitam transeat, quousq; carnem corruptionis portat. Et sequitur. Nec sancta ecclesia per lunam signata, uirtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc superuenientis gratię dona profundant. Nec singulorū bene uiuentiū stellarum nomine designatorum, mentes a peccatorū ma

Gal. 6.
Iob. 7.
Rom. 4.
Rom. 9.
Psal. 24.
Oseę. 13.

culis mundæ sunt, si remota pietate iudicentur: quia apud districti iudicis oculos, sua unumquemq; corruptibilitas inquinat, nisi hanc quotidie gratia parcens tergat. Electorum quippe animus prodire ad libertatem iustitię nititur: sed adhuc compede infirmitatis tenetur: Et culpas quidem subigere perfecte desiderat, sed quousq; corruptione carnis astringitur, eiusq; uinculis etiam, cum non uult, ligatur. Hinc itaq; colligat quanto peccatorum pondere præssi sunt, qui contra hæc decertare negligunt: si plene culpam nec illi superant: qui contra hanc uiriliter pugnāt. Vnde postquam dictum est. Ecce luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, protinus additur. Quanto magis homo putredo, & filius hominis uermis? Hæc Greg. ¶ Considerans itaq; sacerdos se esse creaturam, & uas luteum figuli, eumq; qui in sacramento oculis subiecto (quem & nunc sumpturus est) continetur, esse creatorem, & figulum: sese esse finitum, & pene nihilum, illum uerò simpliciter infinitum, & omnibus incomparabiliter puriorem. Etiā si Seraphica puritate arderet, uerissime dicet, domine non sum dignus, ut intres &c. Rogatq; attentius, quod sequitur. Sed tantum dic uerbo, & sanabitur, spiritus meus. Tantum dic uerbo, hoc est, reipsa, qui uerbum es patri æterno coæternum: per quod facta sunt omnia. Vel dic uerbo uirtutis tuæ, quemadmodum dixisti paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. & continuo surrexit, & ambulauit. Sic dic uerbo, & sanabitur spiritus meus a morbis spiritualibus peccatorum. Tuum namq; dicere facere est. Dixit, & facta sunt: ait propheta regius, ut supra. Verum ad munditiam cordis, qua mens digna fiat habitatio huius sacrificij salutaris, non sufficit hęc orare, sed & necesse est se purgare, & posseterius ad tanti regis susceptionem, mentis domicilium adornare, secundum illud Ecclesiæ. Adorna thalamum tuum sion, speculatrix anima, & suscipe regem Christum. Quod quomodo fieri habeat prope principium huius operis lectionibus. 7. & 8. 9. & alibi diffusius declaratur. Præter quas adhuc addi possunt manuductiones figurales, ad bonam dispositionem communicaturum informantes, quæ latius supra lectio. 55. tacta sunt, ibi requirantur. Possumus ponere exemplariter unam: & ad huius similitudinem cætera mysticentur. Inter cæteras figuras satis expressa fuerat esus agni paschalis: de quo scribitur Exo. 12. cum suo ritu. Vnde ait dominus Moysi, & Aaron, ut præciperent populo de esu paschalis agni: unde & ait Moyses. Sument de sanguine agni & ponēt super utrūq; postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illū. Et edent carnes nocte illas assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comederis ex eo crudum, quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni. Caput cū pedibus eius, & intestinis uorabiris, nec remanebit quicquam ex eo usq; mane. Si quid residuum fuerit, igne combureris. Vbi & additur. Sic autem comedetis illum. Renes uestros accingetis. Calceramenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter. Et infra Omnis alienigena non comedet ex eo. Omnis autem seruus emptitius circuncidetur & sic comedet. Aduena, & mercenarius non edent ex eo. In una domo comedetis: nec efferetis de carnibus eius foras. Nec os illius confringetis. ¶ Hæc exponendo prosequitur be. Grego. in Homel. sabbati in hebdo. paschali di. Hæc omnia magnam nobis ædificationem pariunt, si fuerint mystica interpretatione discussa. Agnus ille paschalis Christus est secundū illud apostoli. Pascha nostrum Christus est: itaq; epulemur non in fermēto ueteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Ab huius agni esu arcetur alienigena: i. a fide extraneus, uel in fide hæsitans. Admittitur seruus emptus præciosa huius agni sangui-

ne: dum tamen fuerit circumcisus, hoc est, a carne peccati emundatus per ueram contritionem, & confessionem peccatorum. Præcluditur rursus aduena, & mercenarius. Aduena.i. nouiter ad fidem conuersus, nondum potens capere altissima huius sacramenti, & nec potens discernere corpus domini. Vel aduena nouiter peccare desinens, qui nec digni sunt cibum istum suauissimum degustare. Quod maxime attendere habēt sacerdotes illi, quorum uita scandalosa est populo. Vespere ebrij, uitio carnis, aut alterius peccati macula irretiti, mane superficiali confessione præmissa, currunt ad altare: agnum dei immaculatum deuoraturi, deum inhonorantes, populū celebrando scandalizantes, & seipsos misere in laqueos perditionis præcipitantes, non attendentes, q secundum doctrinam diuini Dionisij de ecclesiastica hierar. ca. 3. eos, qui in pœnitentia sunt.i. nondum congruam commissis peccatis satisfactionem impleuerunt: ab hoc ministerio arcendi sunt, qui licet a contraria uita discesserint: nondum tamen imaginum ipsius habitu altius impresso caruere: & necdum amore diuino atq; purissimo purgati sunt. Non illi de sanguine agni postes liniunt. Nam tunc in utroq; poste agni sanguis ponitur, quando sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur. Ad imitationem, quoq; intenta mente cogitatur. Nam qui sic redemptionis sacramentum accipit: ut imitari passionem illius nedum uelit: in uno poste sanguinem ponit. Qui tamen etiam in superliminaribus domus ponendus est: quæ intentio cogitationis ad imitationem passionis dominicæ est dirigenda. Siquidem domus habitationis nostræ mens est: in qua per cogitationes habitamus. Intentio uerò superliminare est: quæ cum in dominica passione figitur: superliminare agni sanguine tingitur. Carnes autē crudæ comedendæ non sunt per malā fidem de sacramento: nec coctæ aqua per inanem philosophiam secularis, & curiosę sapientiæ. Sed asse tantum igne.i. affectu feruido spiritussancti igne accenso. Caput cum pedibus uorabitis, profitendo diuinitatem in Christo altissimam, quæ locum capitis tenet, secundum illud apostoli. Caput Christi deus, & ipsius terrenam humanitatem. Hi pedes calceati: quorum corrigiam Iohannes soluere se clamauit indignum. Os non confringetis ex eo uiolentia perscrutationis, & superuacuę inquisitionis. Totum, quod comedi non potest per intelligentiā: igne spiritussancti comburetis per uenerationem amorosam. Sed sola redēptoris nostri percepta sacramenta, ad ueram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis & bona opera adiungantur. Quid enim prodest corpus, & sanguinem illius ore percipere (ait Greg.) & eis peruersis moribus contraire? Vnde subditur. Et azymos panes cum lactucis agrestibus. Panes azymos sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione uanæ glorię exercet: qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati adhibet: ne peruerse diripiat: quod quasi recte dispensat. Lactucę uerò agrestes ualde amaræ sunt: cum quibus sumendus ille est agnus. Amara.s. compunctione: qua nos pro peccatis nostris affligimus: quatenus ipsa amaritudo pęnitentię abstergat a mentis stomacho peruersæ humorem uitæ. Sed & intestina manducari debent: hoc est, uerborum illius mistica, & occulta mandata, quæ tunc uoramus cum uerba uitę cū auiditate sumimus. In quo deuorationis uerbo, quid aliud (ait Greg.) quā pigritiæ nostræ torpor reprehenditur: qui eius uerba, ac mysteria per nosipsos non requirimus, & ab alijs audimus inuiti? Nō remanebit ex ipso aliquid usq; mane: quia eius dicta sunt magna solicitudine discutienda, quatenus prius, quam dies resurrectionis appareat: in hac præsentis uitæ nocte omnino illius mandata intelligendo, & operando penetrentur. ¶ Sed quia ualde est difficile: ut omne possit sactū eloquiū intelligi: & oē eius my-

Sacerdos scādalosos inuectiua.

1. Cor. 11.

Ioh 1.

Grego.

Grego.

L

sterium penetrari, recte subiungitur. Si quid autē remanserit, igne combu-retis: quod tunc facimus, cum ea, quæ de incarnationis eius misterio intellige-re non possumus: potestati spiritussancti humiliter reseruamus: ut non super-be quis audeat, uel contemnere, uel denunciare, quod non intelligit: sed hoc igni tradit, cum spiritui sancto reseruat. Sequitur. Sic autem comedetis. Renes uestros accingetis per castitatē. Nam qui pascha comedit, corruptioni carnis per uitia nulla subiaceat, uoluptatem edomet, carnem a luxuria restringat. Calceamenta habebitis in pedibus: exempla præcedentium, ac defunctorum patrum, opera nostra, quibus ad uitam currimus, instruamus, & mortuorum uitam conspicientes, nostras uestigia a peccati uulnere custodiamus. Tenentes baculos in manibus, sanctæ. i. spei: confidentes in protectione altissimi. Et comedetis festinantes. i. cum auiditate ad patriam anhelantes. Nemo in huius uitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo ad appetenda studia moras innectat: sed cepta perficiat: ne minime liceat implere, quod inchoat, quia pascha. i. transitus domini est. Est enim sacramentum illud uiaticum, in cuius fortitudine ambulatur in terram promissionis. Sic ergo manducaturus sit dispositus, ut transire sit paratus: exire non formidet ab huius exilij carcere: in quo detinetur ut captiuus, sed amore cœlestis patriæ animo anhelet ad gloriam cælestis Hierusalem nobis certissime repromissam. Sic suo modo aliæ, huius sacramenti figuræ mysticari possunt ad accendendum affectum ad huius sacramenti reuerentiam & honorem. Verum hic aliqua tanguntur, quæ requiruntur de necessitate ad dignam sumptionem, quædam de congruo: quorum discretionem supra lect. 7. 8. & 9. inuenies distinctam Panem celestem accipiam & nomē domini inuocabo. ¶ Post

M sui humiliationem ac indignitatis recognitionem, sacerdos non uelut despe-

Joh. 14. Mat. 3. rans, sed spe diuini adiutorij, per subiunctam petitionem inuocat: qui hoc salutis sacramentum in remedium, & nutrimentum peccatoribus conuertere se cupientibus disposuit, se erigens ad sumendum hostiā salutarem, dicit hanc orationem quartam. Panem cœlestem accipiam. Panem cælestem non factum de terræ frumento, sed de sanguine uirgineo, non pistum in fornace per ardorem ignis: sed coctum per feruorem dilectionis in ara crucis. Panē cœlestem reficientem angelos in beatitudine. Panem de cœlo descendentem: ut nutriat mentes pauperum suorum in hac miseria ad cœlos aspirantium. Accipiam, sperans in bonitate domini: confidens in ipsius dignificatione, qui solus potest facere mundum de immundo conceptum semine, & de lapidibus filios suscitare Abrahæ, qui paruulos in osculis suis magnificat, eos utiq; paruulos, qui non in sua uirtute confidunt, sed se totos in suū adiutoriū projiciunt. Nam & bea. Aug. de centurione (cuius supra habita est mentio) loquitur. Dum (inquit) se centurio tantum uilificaret, ut diceret se indignum Christum sub tectum suum suscipere, confidētiam suam in Christū iaciens, ut salutem suo seruo præstare absens potuisset, Christus eum dignificauit, & sub tectum sui cordis introiuit, ipsum in fide illuminans, & inflammans Cur ita: ut latius crederet Christum sanasse infirmos, mūdasse leprosos, quos non uidit, quam iudæi, qui diuersa miracula ab ipso facta experimentaliter didicerunt. Accipiam & ego sacerdos a domino adhuc in mundo peregrinus, panem cælestem: ut in ipsius fortitudine ambulē usq; ad dei montē. Accipiam ego ægrotus, & infirmus panem cælestem, cor hominis roborantē: ut a morbis cunctis merear præseruari. Accipiam panē cælestem ego famelicus & esuriens, quem qui gustauerit, nō esuriet in æternū. Accipiā ego inquietus, & anxius panē cælestem: qui cor stabiliat, & turbidos fluctus sedat. Accipiā claudus, & debilis panem cælestem: inuitatus a rege magno ad cœnā, ad quā

debiles,

debiles,& claudi sunt introducti. Et nomen domini inuocabo,cum Christo cenā in pane isto cælesti faciens,ut miserit ordiam mihi exhibear nunc habitans in cęlis, quemadmodum exhibuit secum cenantibus habitans in terris. Hoc ipsum enim ut faciat,quærit. Ego (inquit) sto ad ostium foris pulsans si quis audierit uocem meam,& aperuerit mihi ianuam,intrabo ad illū,& cenabo cum illo,& ipse mecum. Cenabat Christus apud Petrum,& Iohannē, & Iacobū, ubi socrus Petri tenebat magnis febribus. Imperauit febri Xps, & surrexit continuo socrus,& ministrabat eis. Inuocabo & ego nomen eius super me,ut Christus,cū quo cæno,immo quem māduco, pellat a me febres spirituales:cōpescat a me ardorem innaturalem carnalium delectationum: fuget calorem amoris mundani:ut cor meum reformetur ad calorem naturalem amoris dei. Conuiua fuit Christus in hoc sacramento contentus apud Matthæum,murmurabat iustitia falsa pharisæorum:uidens misericordię fontem cum peccatoribus manducantem. Sed confusa est uera domini iustitia dicente. Non ueni uocare iustos,sed peccatores. Inuocabo & ego nomen domini:ut me peccatorem inter suos electos uocet,& patri reconciliet. Manducauit item cum Simone pharisæo.Christus hic sub specie panis uelatus, & ecce mulier,quæ erat in ciuitate peccatrix,attulit alabastrum unguenti, & cepit lachrimis rigare pedes eius:& capillis[?]q; suis tergere,& perungere. Iudicatus est a pharisæo dominus:quasi ignorans,quę & qualis esset mulier,quę tāgebat eum;quoniam peccatrix erat. Sed contempto pharisæo mulieri dominus dixit. Mulier fides tua te saluā fecit. Nihil ego contra dominū in sacramento ad me peccatorem uenientem infideliter murmurabo, sed nomen ipsius intra me inuocabo:ut in fide,qua panem cœlestem accipio: saluum me faciat nunc,& in futuro. Intrauit Christus sub his speciebus corporaliter contentus in domum Zachæi,eum uidere cupientis. Et ob hoc arborem sycomorum ascendentis; murmurantibus nonnullis,q ad hominem peccatorem diuerti sset. Sed ait dominus Zachæo. Quia hodie huic domui salus facta est. Et ego de aduentu domini gaudens,nomenq; eius inuocabo:ut fiat salus animę meę per ipsum,qui uenit quęrere,& saluum facere,quod perierat. Cenauit tandem exiens ex hoc mundo cum discipulis suis, quibus & dixit. Dispono uobis,sicut & disposuit mihi pater meus regnum,committens ut sacramenti huius consecrationem,& communionem in sui memoriam frequētarent di. Hoc quotienscunq; feceritis in me) memoriam facietis. Non me cum iuda traditore a discipulorum consortio exeunte a domino separabo, sed nomen domini inuocabo,ut hæc sacratissimi corporis sui manducatio sit mihi ad regnum suum præparatio salutaris. ¶ His itaq; a sacerdote prolatis,siccas particulas duas in patena collocatas,immediate,uel mediante patena in manus ad prolationē statim præmissæ orationis. Panē cœlestē accipiā, receptis,inclinato paulis p corpe,sacerdos subsistit,& oēs suas cogitationes quātū possibile est unitēdo,deuote se recolligit. Et sicut corporales oculos ad spēs, & formas sacramenti exteriores dirigit. Sic oculos fidei interiores,ad dominū nostrū Iesum Christū sub uisibilibus spēbus cōtentū,eiusq; sacratissima passionis,& redēptionis nostræ mysteria:cuius in hac sūptione memoria principalissime recollitur (ut dictum est lect. 36.) conuertat, prout deuotio propria,& sancti spiritus unctio docuerit meditando. Cuius exemplū aliquod ponere non æstimo omnino inutile. Poterit ergo sacerdos intra se nulla uoce emissa cogitando dicere. Eya misericordissime domine Iesu Christe, æterni patris unigenite fili: unus cum eodem patre, & spiritusancto uerus consubstantialis,& naturalis deus; qui pro peccatorum salute ex infinita charitate tua carnem sumere,inter homines apparere, & triginta tri-

Apoc. 3.
Mat. 8.
Marc. 1.
Luc. 4.
Mat. 9.
Luc. 7.
Luc. 19.
Luc 22.
Math. 26.
N
Meditatio ante sūptionē euchari. stiæ

bus annis grauiter laborare, & multipliciter fatigari dignatus es: & tandem amarissima passione, preciosissimi sanguinis effusione, ac morte turpissima, nos a morte perpetua peccatis, & pœnis liberare. In cuius saluberrimæ passionis memoriam, te præsentem his speciebus exhibere, teq; cibum animæ nostræ, ac pignus salutis æternæ tradere uoluisti. Respice in hac hora in me peccatorem indignum: purga, & sanctifica me, ut te deum meum creatorem, & redemptorem merear digne sumere. Breuius quidem, uel longius prout gratia ministrabit. Et more quorundam pectus tundens, addat. Deus propitius esto mihi peccatori. Quo uerbo publicanus oculos ad cœlum leuare non audens, remissionem suorum meruit peccatorum. Dicens autem deus, intentionem dirigat ad contentum in sacramento Christum: & latria eum adorans eum magna reuerentia, deuotione, timore, & charitate, mentisq; affectione, ac desiderio, sacrosanctum domini corpus sub duabus illis particulis contentum: pro sua ac totius ecclesiæ salute sumat. Sumat autem nō masticando dentibus: propter euitandum periculum, & sacramenti irreuerentiā ne forte aliquid sacramenti hærens dentibus, post incaute expuatur, uel alijs communibus cibis misceatur, sed humectatis in ore speciebus reuerēter glutiendo traijciat. Ipso uerò in ore pro sua humectatione manente, sic poterit meditari. Veni in animam serui tui deus meus, & dominus meus, meq; tibi incorporare digneris, ut mihi mori: tibi soli merear uiuere. Hæc autem non dico quasi necessariò sic fieri debeat ex ecclesiæ ordinatione, uel statuto, neque per hæc contemplationis, ac deuotionis exercitia in promptu habentes informare præsumens, sed pro quodam exemplo grosso pro rudibus, & nōdum in spiritualibus deuotionibus assuetis interserere curaui.

Luc. 18.

DE ORATIONIBVS INTER communicandum.

LECTIO LXXXIII.

A SVMPTO uenerabili sacramento sub speciebus panis de manibus uel patena, sacerdos dicit. ¶ Corpus domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitā æternam. ¶ Præmissis orationibus communionem præcedentibus, sequuntur duę inter communicandum dici solitæ. Quarum prima respicit perceptionem sacramenti panis. Alia perceptionem sacramenti sanguinis, & secundū hoc diuiditur illa pars. Quia enim primo sumitur Christus sub speciebus panis: ideo præmittitur primo oratio specialiter pro salute obtinenda ex perceptione dominici corporis. Secundo idem sumitur sub speciebus uini, ideo præmittitur secunda oratio pro obtinenda salute ex perceptione sanguinis, ibi. Quid retribuam. ¶ Quoad primum orat sacerdos. Corpus domini nostri &c. Corpus domini pro expiatione peccatorum totius mundi in ara crucis immolatum. Corpus domini ex dignatissima bonitate dei, pro uiuificatione mundi sub sacramento altaris Christi fidelibus ministratum. Corpus domini nostri Iesu Christi, a me pro æterna beatitudine capescenda fideliter, & sacramentaliter manducatum. Custodiat, in unitate fidei catholicæ, ne mysteria altissima huius ueri corporis Christi co-

Expositio uerborū corpus domini nostri Iesu.

gitans,& non capiens,ab unitate corporis Christi mystici per infidelitatem recedam. Quemadmodum quædam ex Christi discipulis, dum sacratissima quædam, & ardua de corpore Christi ab ipso dei patris sapientia increata audierunt,ab eius magisterij doctrina retro abierunt,dicentes. Durus est hic sermo. Quomodo potest nobis hic dare carnem suam ad mãducandum? Per quod certè ab unitate ecclesiæ se præsciderunt, quia in hæresim ex uerbis saluatoris scandalizati prolapsi sunt, ut dicit beatus August. in expositione psal. Custodiat (inquam) rursus corpus domini manducatum, animam meã, a prolapsu in peccatum, ne in detestandã ingratitudinem abeant de mensa domini,inferendo contumeliam Christo cum Iuda proditore nequissimo. Custodiat demum corpus domini nostri Iesu Christi, a me sumptum, in uita,& robore spirituali animam meam,ut cibatus, & roboratus hoc cibo nobilissimo,continuo robustior,& potentior fiam ad exercendum opera uitę: ut quoq; in me extinguatur fames,& sitis carnalium desideriorum, & excitetur concupiscentia gaudiorum æternorum, per prægustationem dulcedinis,quæ conceditur corpus illud digne sumentibus. Subditur ab aliquibus. Et perducat animam meam. Perducat potenter præseruando ab incursione malignorum spirituum,quo exeuntes de hoc mundo consueuerũt in acrius infestare. Animam meam in hora exitus mei ex hoc seculo. Animam meã, cuius est cibus spiritualis eam nutriens,roborans,& confortans,non secundum suam essentiam, siue substantiam, sed secundum dona spiritualia & gratiæ, quæ donatur animæ in digna corporis Christi manducatione. In uitam æternam,hoc est,in æternam beatitudinem,quemadmodum Heliã panis ministratus ab angelo confortauit,in cuius fortitudine ambulauit usque ad montem dei. Quemadmodum & panis,qui de cœlo descendit, perduxit populum Israel per desertum usq; ad terram promissionis. Ita oro o domine, ut hæc esca cœlestis sit meum uerum uiaticum ducens me per desertum huius seculi,ad supernam patriam fidelibus repromissam. ¶Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. ¶ Ista est secunda oratio, qua præmittitur calicis sumptioni. Sicut enim sacerdos uolens suscipere corpus domini sub panis specie, præmisit orationem pro sua humilitione:recognoscendo suam indignitatem ad dignissimi corporis perceptionem, dicens. Domine non sum dignus &c. Ita procedens ad sumptionem sacratissimi sanguinis Christi sub speciebus uini, pro sui humiliatione indignitatem suam iterum recognoscit, fatendo se nihil habere ex proprijs, quod domino possit pro tanto beneficio præstito retribuere,dicens: Quid retribuam domino. Et diuiditur in tres particulas. In prima recognoscit sacerdos suam insufficientiam retribuendi pro acceptorum beneficiorum collatione. In secunda ostendit gratitudinem in accipiendo domini beneficium, cum sui nominis laude & inuocatione, ibi. Calicem salutaris. In tertia ostendit suam confidentiam quam habet ex uirtute dati beneficij in nociuorum præseruatione, ibi. Et, ab inimicis meis. ¶Quoad primum dicit. Quid retribuam domino. quasi di. Quid ego cinis, & puluis, plasma, & figmentum conditoris, homo uilis, & fragilis, uacuus uirtutibus, plenus uitijs. Quid retribuam mercedis, & præmij de meis uiribus,de meis bonis, de meis possessionibus, domino uniuersorum, cuius est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo. Qui bonorum meorum non indiget, qui diues est in omnes: qui nec ditior ex per me sibi oblatis constituitur: nec si omnia sibi subtraxero, pauperior efficitur. Immo uerò cui sicut nihil subtra-

Marginalia: Ioh.6. — August. — 3.Reg.19. — B — Expositio orationis ante sumptionem calicis.

donatore. Omne nanque datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum. Si sibi seruiendo, mandata sua executus sum, nullum profectum sibi attulis, ipso teste. Cum feceritis, quæcunque præcepta sunt uobis dicite. Inutiles serui sumus. Et breuiter quæcunque bona obtuli, ab eo recepi non ipse donaui. Quid habes, quod non accepistis, ait apostolus; Quid igitur dedi domino pro his, quæ retribuit mihi? Nihil profectò ex me, nihil meum reperi, nihil proprium possedi. Vnum est, quod præter te habeo o domine, scilicet peccatum. Huius tn non es autor, sed ego peccator. Tu mihi id non tribuisti: sed ego sine te id perfeci. Sine te factum est nihil, ait Iohannes. Nihil. i. peccatum: secundum glo. beati Aug. Retribuisti igitur mihi hæc, & alia innumerabilia bona pro eis malis: pro meis peccatis Nihil eram, quod est malum entis priuatio. Et me bonum aliquod, ens aliquod fecit tua potentissima creatio. Peccaui in Adam tui mandati præuaricatore, & me redemisti in Christo perditorum saluatore. Peccaui in meipso ex peruersa mea uoluntate, nec statim me perdidisti ex tua benignitate. Peccaui, & malum coram te feci, & tu ignouisti, ac pœnitentiam inspirasti. Defeci, esuriui, & sitiui ex uirium mearum tenuitate: tu me pauisti, & potasti proprio corpore, & saciatissimo tuo sanguine. Ecce soli in me defectus inueniuntur, & non nisi bona excellentissima retribuuntur: bona ergo pro malis, quę meruimus, tribuuntur, quos pro malis punire poterat, bonis suis obruebat, non tamen bona ista nostra mala meruerunt. Sed quomodo retribuuntur, aut cui merito, si non meo Meis enim meritis non bona debentur, sed pęna. Certe merito domini mei, qui prior dilexit nos, & quia dilexit, male mer tis nostris suo merito bona cuncta compensauit. Sic retribuit. Iterum tribuit gratiā pro grā. Graciā iustificationis gratis oīno tribuit, qua mereri poteramus, & pro gratia, qua iustificati sumus, & opera meritoria egimus, gratiam uberiorem, quà cresceremus, roboraremur, magnificaremur, retribuit. Quid igitur? Nunquid hos defectus meos retetabo, tanta recipiens bona? Absit. Impie, & inique uoluntatis est, mala pro bonis retribuere. Quid igitur retribuam, quo nil proprij n si defectus habeo? Certe ne laqueis ingratitudinis irretiat: beneficium a te gratis præstitum, gratus recipiam, & ad dandum beneficia ampliora te prouocabo. Nam Cassio. teste. Specie de futuris beneficijs recipit, qui transacta beneficia recognoscit. Inuitatur ad magna, qui gratanter accipit modica. Accipiam igitur beneficium domini magnum cum magna gratitudine, quod accipiendum instituit ex magna charitate. Hic sequitur secunda pars præsentis orationis. ¶ Calicem salutaris accipiam. Accipiam, sitibundus & ex defectu humoris gratiæ, & roris benedictionis diuinæ. Calicem, ut inde refocillationem capiam, ne ambulans iuxta fontem huius liquoris saluberrimi, peream ex negligentia, & desidia accidendi. Accipiam ego aridus ad fructificandum calicem salutaris, ex quo scaturit aqua, quam qui bibit, non sitiet in æternum. Accipiam ego immundus, & peccatorum sordibus maculatus, calicem salutaris, ut ipsius puritate feces peccatorum abstergantur, unusque esse merear eorum, qui lauerunt stolas suas in sanguine agni. Accipiam ego ambulaturus per uiam grandem, quæ restat ad cœlestem patriam, calicem salutaris, ne in uia deficiam eum filijs Israel proficiscētibus ad terram promissionis, quibus nisi aqua meritis Moysi fuisset ministrata, de petra deserti, quā percussit, sui miserabiliter perijssent. Accipiam ego cęcitate peccatorum percussus, calicem salutaris, ut oculi rationis meæ illustrentur: quemadmodum Lōgino latus Domini perforanti, sanguis de pectore domini decurrens uisum, ut historiæ referunt, restituit oculorum, & mentem eius fide, ut Christum dei filium crederet, illustrauit. Accipiam calicem

Luc. 17.

1. Cor. 4.

Cassio d.

D

Calicem salutaris accipiam. Expositio.

salutaris:

deuota inclinatione, tota cum deuotione reuerenter in manus sumit, summa & omni, quæ ualet mentis puritate, semotis peregrinis cogitatibus, soli domini sanguinis effusioni in cruce pro se, & toto genere humano factæ intentus, ipsum Christi sanguinem preciosum sub uini specie latentem, fideliter, & caute una cum particula sanguini commixta sumat. Hæc aut similia animo meditando. Refice domine Iesu animam meam perfecta refectione preciosissimi cibi, & potus, ut per eam ad perfectissimam illam regni tui refectionem peruenire merear, ubi te non iam sub misteriorum symbolis, sed clare facie ad faciem, & uidere, & frui merear in æternum. Sumpto autem calice caute, ut nihil in eo permaneat, dicit orationem quæ sequitur.

¶ Sanguis domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitam æternam. Amen. ¶ Post orationes, quas communioni interseruit, sequuntur aliæ orationes, quas sumptæ communioni sub utraq; specie superaddit. Et diuiditur in duo. Nam primò facit orationem sumptionem sacramenti sub speciebus uini specialiter respicientem. Secundò addit orationes sacramentum sub utris; speciebus sumptum concernentem, ibi. Corpus tuum domine, quod sumpsimus. ¶ Circa primum. Sicut post sumptionem corporis, facta est oratio pro salute impetrandi ex eiusdem corporis manducatione, ita post potationem sanguinis domini, subiungitur oratio pro salute percipienda, ex eiusdem sanguinis sumptione. Vnde dicit. Sanguis dñi, qui est fons, & lauacrum nostræ emundationis, & sanctificationis, ut dicit Paulus. Sanguis domini, qui est precium nostræ redemptionis, ac reparationis, ut ait Petrus. Sanguis domini nunc a me potatus, ut calix benedictionis. Custodiat: in uitæ innocentia, & cordis puritate, ne post ipsius sumptionem recedam a discipulatu Christi, sanguinem istum purissimum per mortalia peccata inhonorans, sicut fecit Iudas proditor post huius cibi refectionem: & sanguinis potationem: a colortio Christi discipulorumq; eius se separans: quem sumpsit in mysterio: tradidit pro uili precio, ipso infeliciter confitente. Peccaui tradens sanguinem iustum. Custodiat ab illa percussione, & plaga domini, ne primogenita mea, bona. s. opera præterita per superueniens malum extinguantur. Sicut olim sanguis figuralis agni paschalis immolati postibus, & superlim naribus domorum illius filios Israel custodiuit ab angelo ægyptiorum primogenita percutiente. Dignum rebellibus iudicium do in no faciente Exod. 12. Custodiat in fortitudine, & robore spirituali, ut intrepidus aggrediar uirtute huius sanguinis, ad pugnandum contra uitia, & bestias infernales: quemadmodum olim elephantes, per ostensionem sanguinis excitabantur ad congrediendum formaliter in acie bella contra aduersarios: ut legitur. 1. Machab. 6. Sequitur. Animam meam, de hoc lacu miseriæ & tribulationis. In uitam æternam, sicut patres sancti de limbo uirtute huius sanguinis educti sunt in gaudium sempiternum. Zach teste. ca. nono. Tu uerò in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua, consolationis uidelicet salutaris. Perducat inquam, & custodiat me bibentem in uitam æternam, iuxta promissum saluatoris. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. In hanc. n. Christus per hunc suũ proprium sanguinem semel introiuit æterna redemptione inuenta. Et nobis fiduciam ad introeundum per sanguinem eundem contulit, teste apostolo. Habentes itaq; fratres fiduciam in introitum sanctorum per sanguinem Christi. Amen. ¶ Corpus tuum domine, quod sumpsi, & sanguis, quem potaui, adhæreat uisceribus meis: & præsta, ut in me non remaneat scelerum macula, quem sancta, & pura refecerunt sacramenta. Qui uiuis, & regnas deus per oia secula seculorũ. Amẽ. ¶ Post ora-

Marginalia: Sanguis domini &c. Expositio. — F — Ad Tit. 3. — 1. Pet. 2. — Math. 27. — Exod. 12. — 1. Macha. 6. — Zach 9. — Iohan. 6. — Heb. 9. — Heb. 10. — G

tionem, communionem sacramenti sub speciebus uini specialiter respicientem: orationes subdit communionem eiusdem sacramenti sub utraque specie concernentem. Et subdiuiditur pars illa in duas, secundum duas orationes. In quarum prima petit per sacramenti corporis, & sanguinis sumptionem, ab omni peccati macula purgari, qua impediretur ab ingressu regni. In secunda petit per eadem sibi remedium conferri, quo adiuuetur ad consecutionem gaudij sempiterni. Petit ergo in prima remoueri mala. In secunda concedi bona, ibi. Quod ore. ¶ Circa primum dicit. Corpus tuum domine, uerum, & naturale, quod sumpsi, sub speciebus panis. Et calix. i. sanguis tuus uerus, & proprius, quem potaui, sub speciebus uini de tua benignitate, & clementia, adhæreat uisceribus meis, non corporalibus, quæ uiæ sunt superfluitatum post digestionem relictarum: sed uisceribus spiritualibus, quæ sunt uoluntas, & intellectus: quæ uiæ sunt uitæ animæ, cuius spiritualis cibus est operatio bona, & meritoria: affectio sancta, & cogitatio munda. His enim anima spiritualiter nutritur, & uegetatur. Sunt & uiæ per quas intrat in animam cibus ille sacramentalis, corpus. s. Christi, & sanguis, qui cibus sunt animæ, non corporis, ut dicit Ambro. Nam per intellectum intrant secundum fidem, & cognitionem: per uoluntatem secundum dilectionem, & deuotionem. His uisceribus, potentijs. s. & uiribus animæ, petit sacerdos, ut corpus, & sanguis domini adhæreant, non secundum substantiam ut cibus corporalis adhæret stomacho: sed adhæreat per uirtutem, & efficaciã: causando, & relinquendo in eis post sumptionem spiritualem quandam lætitiam, & iocunditatem: ut, sic fiat prægustatio illius diuinæ dulcedinis, quæ in patria deum diligentibus est parata, qua confortatus in uia ardentius ad patriã aspirem, nec quasi desertus deficiam, aut oberrem. Adhæreat & meis uisceribus animæ, corpus tuum o domine, quod sumpsi, ut non pertranseat mentem celeriter, quemadmodum quidam cibi corporales liquidi transeunt per stomachum, nihil nutrimenti, & liquoris post se relinquentes. Sed adhæreat moram faciens in anima, ut cibus solidus, & nutritiuus in stomacho, confortans, & corroborans animam in uirtutibus, & donis spiritualibus. Adhæreat eisdem uisceribus sanguis tuus præciosissimus, quem potaui: non ut torrens ueloci impetu percurrens: ea, quæ tangit uix superficie tenus humectans: sed adhæreat ut oleum effusum quod undiq; penetrat uestigium suæ post se pinguedinis diutinæ derelinquens. Sic adhæreat, ut liquescere faciat animam in eius amore, & spiritussancti pinguedinem, diuinamq; bonitatem diutius post sumptionem percipere, & sentire. Sequitur Et præsta, quia nisi tu præstiteris, ex nobis id perficere non possumus: ut in me: id est in uisceribus animæ meæ, non remaneat, in uiribus. s. & potentijs: post sumptionem, & potationem istius medicinalis cibi & potus. Vlla scelerum macula, deturpans, & deordinans animam factam ad superbenedictæ trinitatis imaginem, per dona, & beneficia spiritualia mirifice exornatam, quibus peccatum dum inest, animam priuat. Et per hoc dicitur ipsam maculare: quia ornatum animæ tollit, sicut auferens colorem pulchrum, & uiuidum a facie hominis, ipsam deturpare dicitur: licet nihil deformans in faciem introducat. Præsta igitur (orat sacerdos:) ut non remaneat ulla scelerum macula in anima, quantum ad omnes partes imaginis, neq; error in intellectu, & ratione: quo obscuratur prima pars imaginis, ne in puro, & sincero lumine conspicere possit alta, & secreta huius sacramenti mysteria. Neq; remaneat aliqua culpa, & dei offensa in uoluntate, quæ est alia pars imaginis: quæ similiter per peccatum deordinatur, pro quanto per peccatum tollitur donum charitatis, & gratiæ, quæ uestis est nuptialis: per cuius carentiam impe-

ditur:

ditur,ne charitatiue, & amorose, ut debitum est, feratur in deum omnium creatorem, & huius sacramenti autorem. Neque remaneat aliqua peccati macula in memoria,quæ est tertia pars imaginis,puta obliuio beneficiorum dei, per quam anima retardatur, ne ex eorum recordatione assurgat in laudem dei,& gratiarum actiones. ¶ Vel aliter orat sacerdos,ut non remaneat aliqua macula,id est peccatus reatus in anima,eiusque potentijs,ut uidelicet quietetur ab omni obligatione ad pœnam, quæ obligatio dici potest macula,quia ipsa existēte in anima, nequaquam admittitur ad gaudia beatorum, etiam si charitate, & gratia adornetur. Necesse quidem est omnem peccati pœnam, qua anima debitrix tenetur, ante beatitudinis ingressum solutam fore, sicut dixit Christus. Nisi efficiamini sicut paruuli (qui nullius pœnæ sunt debitores,nec aliquibus peccatis obnoxij)non intrabitis in regnum cœlorum. Vel(uel ut dominus Albertus exponit) non remaneat ulla peccati macula,talis & tanta: sicut dominus per Ezech.ca 23. dicit de exasperatrice domo Israel:q amatores.s.dæmones prescindunt nasum, & aures, & effodiunt oculos, quia priuant animam uisu luminis spiritualis, & discretione diuinæ bonitatis, & auditu uerborum spiritussancti in allocutione cordis. Has autem maculas delet, & pulchritudinem reparat huius sacramenti cibus, & potus spiritualis. Vnde beatus Ambro.in persona S. Agnetis. Iam corpus(inquit)eius corpori meo sociatum est, & sanguis eius ornauit genas meas. Sic ergo nulla remaneat peccati macula. Quem sancta,& pura refecerunt sacramenta. Pura:per priuationem omnis contagionis,& maculæ peccatorum. Siquidem corpus,& sanguis Christi, quæ sunt res huius sacramenti,formata sunt de purissimis sanguinibus Mariæ: immediata summi artificis spiritussancti operatione, qui nihil nisi purum efficere potest. Sancta oium uirtutum,& gratiarum plenitudine, nedum in se, sed etiam causaliter quoad nos,quia nos sanctificat, & gratia, ac sanctitate replet,nam de plenitudine eius omnes accepimus. Dicitur autem sacramenta pluraliter, licet sit unum sacramentum unitate integritatis, & ordinis, ut dictum est supra lectio.53. propter diuersitatem signorum,contentorum,& significatorum. Signorum, quia signa sacramentalia, species.s.panis, & uini: sub quibus uerum Christi corpus,& sanguis uerus continetur:sunt realiter diuersa. Siquidem aliæ sunt species uini,& aliæ panis. Contentorum,quia corpus Christi aliud est & differens realiter a sanguine eius,immo nec alterum alterius pars est. Corpus enim animatum est, & uiuit:sanguis neque uiuit formaliter per animam sibi inhærentem,neq; est animatus. Ideo nec corpus pars sanguinis, nec sanguis est pars corporis,licet tamen utrumque sub utriusq; speciebus realiter & diuersimodé,continetur,ut dictum est supra lectio.42.& 53. Significatorum, quæ sunt corpus Christi mysticum ut in capitu.cum Marthæ. de celebratione miss. Quid corpus mysticum ex multis membris diuersorum statuum integratur,sicut corpus Christi uerum ex multis membris diuersorum officiorum compaginatur. Sequitur. ¶ Refecerunt,non quidem uiscera animæ secundum suas substantias,non enim corpus, sanguisque Christi sumpta in sacramento,ultra transierunt secundum suas substantias,quàm species sacramentales,in quibus continentur. Hæ autem partes animæ intellectualis,quę in proposito uiscera animæ nominantur,non attingunt,sed in corpus intrāt species,quod nutriunt,& reficiunt, uirtute animæ uegetatiuæ, non intellectiuæ,ut sic. Refecerunt igitur hæc animæ uiscera quantum ad effectum ab eis causatum,& derelictum ex digna eorum sumptione. Sic enim refecerunt rationem,& intellectum ipsum in sinceritate cognitionis illuminando. Voluntatem per amorem,& dilectionem inflammando. Memoriam ad passio-

Quæ maculę, orent sacerdos, ne remaneatur.

H

Matth. 18.

Albertus.

Ezech.23.

B. Ambro.

Iohan.1.

I

nis rememorationem excitando, & suauitatem quandam, & lætitiam spiritualem in toto homine efficiendo. Concluditur oratio. Qui uiuis, & regnas
K quod frequenter expositum est. ¶ Finita hac oratione, sacerdos ad cornu altaris accedit, ut calicē abluat, ac ablutionem calicis, & digitorum sumat. Calicem enim, & digitos lauat, ne humor aliquis in calice remanens, aut panis particula aliqua digitis adhærens, si qua foret, a digitis per ablutionem in calicem descenderet. Et sic simul cum ablutione reuerenter sumeretur. Sumit autem ablutionem post sacramenti sumptionem, quia uinum ratione suæ humiditatis est ablutiuum, ideo sumitur ne aliquæ reliquiæ in ore, uel uia ad stomachum remaneant, quod pertinet ad reuerentiam sacramenti, Vnde de celebratione missarum. c. ex parte. dicit Innocen. tertius, q sempet sacerdos uino os perfundere debet, postquam totum perceperit eucharistiæ sacramentum, nisi cum eodem die aliam missam debuerit celebrare. Ne si forte uinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret. Hæc ibi. Et simili ratione perfundit digitos uino, quod postea sumit, quibus Christi sacramentum tetigit, ut. s. si aliquæ casu adhæreat minutissima sacramenti particula, ablutione huiusmodi in calicem descendat, & sumatur. Sumpta ablutione adhuc digitos lauant quidam in altari, quidam post officium completum, quæ est tertia lotio digitorum. Prima facta est in principio missæ. Secunda in medio ante canonem. Tertia, quæ fit post sacramenti sumptionem, aut missæ finem. Quæ tres lotiones secundum magistrum in rationali, fiunt ad designandum lotionem, seu mundationem cogitationis, locutionis & actionis. Vel ad designandam purgationem peccati originalis, & actualis criminalis, & uenialis, siue peccati, quod agitur per ignorantiam, negligentiā, & industriam, siue per ignorantiam, infirmitatem, & malitiam. Ad quorum peccatorum expiationem offertur sacrificium salutare. ¶ Fiunt hæc etiam in cornu altaris dextro secundum eundem, quia hoc cornu populum iudaicum significat, de quo Christus assumpsit naturam humanam, quam ab omnibus defectibus, & pœnalitatibus fecit immunem in sua gloriosa resurrectione. Sic sacerdos Christum repræsentans purgat manus, quibus corpus domini sub sacramento contentum tractauit in dextero altaris cornu, ut sic corporis Christi gloriam ex iudæorum progenie sumpti, per dextrum altaris designatorum repræsentaret. Fit etiam hæc ablutio secundum Innoc. quia indignum esset q manus quæ corpus incorruptibile tractauerunt, corruptibile corpus tangant, nisi studiose lauentur. Ablutionis autem aqua debet in locum mundum, & honestum diffundi ut altitudo sacramenti reuerentius honoretur.
L ¶ Quod ore sumpsimus domine pura mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum Amen. ¶ Postquā sacerdos in præcedenti oratione respiciente communionem sub utraq; specie, petiuit remoueri mala, in hac oratione ad idem postulat conferri bona. Petit enim, ut manducatio illa, atq; potatio sacramentalis corporis, & sanguinis domini spiritualem inferat refectionem, & salutem tandem sempiternam. Vnde ait: Quod ore sumpsimus .s. corporis, & sanguinis domini sacramentum: non ut corporalem cibum dentibus tritum, ac masticatum. Nec ut corporalem potum per guttur in uentrem descendentem digestum, & in corpus aliti conuersum, quemadmodum quidam discipulorum retro abeuntium Christum intellexerunt, dum carnem suam manducandam, & sanguinem suum potandum, sub æternæ damnationis pœna docens asstruebat, dicens. Amen, amen dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat meā carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Non in illo in-

Quod ore sumpsimus. Expositio.

Iohan. 6.

tellectu

tellectu carnali petit sacerdos corpus domini sumptum, & sanguinem potatum nobis suffragari. Sed petit, ut corpus, & sanguis domini sub corporalibus speciebus panis, & uini esibilibus, & potabilibus sacramentaliter sumpti, nobis spiritualiter suffragentur. Et dicit sacerdos, sumpsimus pluraliter, per hoc signans non pro se tantum sacrificium hoc obtulisse, & sumpsisse, sed pro toto corpore Christi mystico, cuius ipse pars est, & uelut os huius corporis. Sacramentum igitur inquit, quod sumpsimus in persona ecclesiæ, & fidelium, totius scilicet cleri & populi, ore corporali manducatione sacramentali, fac o Domine, ut ipsum Capiamus mente pura, ab omni sorde, & inquinamento peccatorum, sequestrata a corpore, & desidia tepidorum. Plena fide, amore, ac deuotione feruidorum, spiritualiter capiamus ad robur animæ, & sustentamentum spiritualium actionum. Sequitur. Et de munere, quod ex tuo dono & benignissima largitate accepimus, tẽporali quantum ad species uisibiles, & temporaliter mutabiles. Fiat nobis, fidelibus, temporalibus mysterijs subiectis. Remedium contra morbos spirituales, non ad uirtuosarum operationum exercitium roborans, & confortans. Sempiternum, ne pro nostro euo morbis & peccatis spiritualibus prosternamur, sed ad bene operandum ualidi, & robusti, in finem uite nostræ usq; persistamus, utque hoc uiatico munere & remedio temporali, in extremo exitus nostri percepto, ad ueram, beatificamq; sempiternitatem perducamur, quia nutrit, & uegetat ad gratiam animæ uitam, qua redditur digna, ad uitam ueram, & sempiternam. Vnde. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Amen. ¶ Quidam quia legendo has orationes calicem inuoluunt post eius ablutionem corporalis pallam sacculo imponunt, quod tamen ad ministros diaconum, & subdiaconum pertinet, si assunt. Et quia huius inuolutio maius tempus requirit, quam orationum præmissarum prolatio, ne ab orationibus uacantes locum distractioni aliorsum præstent, commemorant incarnationis mysterium di. Verbum caro factum est &c. Et rursus tangentes digitis ablutis oculos, miraculum Christi commemorant, quo cęcum quendam illuminauit, dicentes. Lutum fecit dominus ex sputo &c. Desiderantes & ipsi mente illuminari sumptione huius sacramenti, sicut cæcus ille illuminatus est, restituto uisu corporali. Alij legunt canticum Symeonis Nunc dimittis, quod Symeon senior cecinit, dum Christum a uirgine matre præsentatum in ulnas suscepit, desiderantes hoc sibi in uitæ huius termino contingere, quod senior iste spirituſancto plenus in dicto cantico simpliciter postulabat. Addentes in fine ad uirginis honorem hunc diuinum cibum nobis generantem, antiphonam. Benedicta filia tua domino, quia per te fructum uitæ communicauimus, prout quemq; sua deuotio trahit.

Iohan. 6.

Mos quorũdã sacerdotũ post cõionẽ nec improbandus, nec laudandus.

M

Quæ licet ecclesiæ ordinatione non sint instituta, quia tamen in nullo sunt eius ordinationi contraria, nec deuotionis impeditiua, sed magis promotiua, ac præseruatiua a distractione noxia, ideo non sunt simpliciter reprobanda.

DE MATERIA COMmunionis.

LECTIO LXXXIIII.

A IRCA hanc materiam sacratissimæ communionis sacramenti eucharistiæ, occurrunt aliqua dubia, non inutiliter ut reor prope finem huius operis pertractanda. Primum sumpto sacramento quid fit de speciebus continentibus, & corpore, & sanguine Christi contento. Secundũ de ritu cõicandi sub utraq; specie. Tertium de effectu & fructu consequente communionem tam sacramentalem, quam spiritualem. Quartum de pœna indigne sumentium. Quintum de frequentatione huius sacratissimi ministerij. Sextũ de negligentijs, q̃ contingunt in huius officij celebratione. ¶ Circa primum est dubiũ duplex. Primum; quamdiu manet Christus corporaliter p̃ns sub speciebus. Secundũ cum desinit esse sub speciebus, ubi maneat: seu quo perueniat. Quõ de speciebus, quid fiat; quomodo nutriant dictum est supra lect 45. De prima parte dubij dimissa opinione illa tanquã phantastica, & nulli soliditatis fundamento innixa, quã recitat Rich. de Mediauilla in 4. dist. 9. q. 2. ubi dicit, ꝙ aliqui negant species in stomachum descendere. Sed hi dicunt contra sensibilẽ experientiam. Alij dicũt, ꝙ emittunt per sudorẽ: non ꝑ secessum. Quæstio tangitur de conse. dist. 2. tanq̃ in glo: Sed uaticinia sunt, cũ n. cibus non emittitur ꝑ secessum, nisi prius sit a forma propria transmutatus, non indignum usꝙ aliquid impurũ si in illis speciebus fuit, per secessum emittat. Nec illud quouis modo concerneret corpus Xp̃i. ¶ Illis ergo tanquam improbabilibus dimissis, de dicto dubio Alex. de Ales pa4t. 4. q. 53. recitat quinq; opiniones. Prima eorum, qui dixerunt, ꝙ corpus Christi nunquã intrat in uentrem, sed cum est in ore, tunc est sub spẽ: sed q̃n glutit, tunc non intrat in uentrem. Ad hoc allegatur Aug. dicens. Quãdiu habes in ore, tãdiu est in te, & non ducit in secessum: sed rapit in excessum, sed speciẽ panis dicunt transire in uẽtrem. Sed hanc opinionẽ improbat dicens. Hoc patet nihil esse, cũ nihil nisi solus deus possit intrare substantiã animæ. Vnde corpus Xp̃i aĩam intrare nõ põt. Ideo ad Aug. dici põt: ꝙ intrãte specie in uẽtrẽ, & corpus Xp̃i intrat in uẽtrem sicut in os uel pixidem. Intrare aũt in uentrem, dupliciter dr̃: quia uel quantũ ad substantiam, uel quantũ ad efficaciã. Primo modo descẽdit aliqd̃ corpus in uentrem, etiã si non sit cibus. Secundo modo dum aliquid efficit in uentrem, ut unguentum aliquod foris uentri applicatũ. Similiter aliquid intrare in animam contingit dupliciter. Vel quantũ ad substantiã, uel quantum ad cibandi efficaciã. Primo modo intrat animã solũ, quod illabitur aiæ, scilicet solus deus. Secundo modo & corpus Xp̃i dr̃ intrare animam, quia ipsam reficit sacramentaliter & spiritualiter sumptum per gratiã, & illo modo corpus Christi non intrat in uentrem, sed in mentem, sicut dicunt sancti. Et ad aucto. Augus. dicitur, ꝙ Aug. di. quamdiu est in ore, a parte accipit totum, id est quamdiu est corporaliter in homine ipsum sumente in sacro substantialiter, tãdiu est in mente non ꝑ substantiã, sed efficaciam. Vnde non uadit in secessum, qd̃ certum est, quia prius species deficiũt a propria natura, q̃ celebretur emissio superfluitatũ ciborũ sumptorũ; sed rapit in excessum effecti-

Marginalia: Richar. | Alex. | August. | August. | Quãdiu manet Christ⁹ sub speciebus sacramentalibus; & cum desinit esse, quo per uenit.

ue, faciens animam sic rapi supra se in deum per cognitionem & amorem.
B ¶ Alias recitat quatuor opiniones, & post ipsum S. Bona. quas omnes Alex. aliquantulum siue quantū ad aliqua saluat. Prima est, q̄ post consecrationē ubicūq; manent spēs salua earū natura.i. in tali dispositione in qua possent afficere panē, si non esset conuersus, ibi manet corpus Xpi siue spēs intrent in uentrem animalis bruti, siue hominis, siue custodianť in loco mundo, siue proijcianť in locum immūdū. Virtus.n. consecrationis respicit species illas: ideo non desinit eas quamdiu sunt, quod est d ctū. Corpus Xpi diuina uirtute, & maxima eius dignatione, ex cōsecratione hostiæ cepit esse sub speciebus panis, nec illas desinit quamdiu manet in sua dispositione naturali, in qua affecerunt panem, eūq; afficerent, si conuersio facta non esset. Sic enim corpus Xpi sub illis speciebus esse cepit p̄ consecrationis uirtutē: hoc est, per uirtutē dei ad prolationem uerborū consecrationis: quemadmodū substantia panis sub illis præfuit, excepto q̄ corpus Xpi illis non afficiť, nec est ibi secundum dimensiones proprias circumscriptiuè, sed totum in toto &c. quia est ibi per conuersionem panis in ipsum, ut supra habitum est. Et ideo quamdiu maneret panis, si conuersus non esset, tādiu manet uerum corpus Xpi, in quod conuersus est panis. Interim ergo: q̄ non alterantur species, in tantum q̄ panem sub se non conseruarent, manet corpus Xpi, ubicunq; fuerint. Dum uerò intantum alteranť: q̄ desineret panis substantia, si usq; tunc fuisset, desinit & sub eis esse corpus Xpi. Vnde concedunt illi, si mus, uel porcus traijcit species in uentrem: etiam corpus Xpi sub speciebus descendit, & manet donec manet forma panis, nec tamen ex hoc corpus Xpi polluitur, aut digeritur, seu in partes discerpitur, sicut nec in sumptione eius ab homine, quia corpus Christi nec attingi potest, quia est sub speciebus non dimensiuè: nec lædi, aut inquinari, quia est gloriosum. Vtrum autem mus debet dici in casu, q̄ manducet corpus Xpi, alia quęstio est: & uť Alex. dicere, q̄ non manducat corpus Xpi sacralirer, qđ uerum est, nec propriè carnaliter: quia non attingit corpus: sed tantū species. Mādūcat tamen eo modo carnaliter, quia manducat, id sub quo ueraciter cōtineť, de quo supra cū ageretur de fractione lect. 80. ¶ Secunda opi. di. q̄ corpus Christi sumptū ab hoīe: non solū ibi manet, quousq; in stomachū spēs traiiciūť, quādiu spēs manēt in forma, quasi possent conseruasse substantiā panis, sed ultra manet, donec refectionis operatio cōpleatur. Allegāt ad hoc dictū Bedæ, & hř de consf. d. 2. Si quis 3 ubi dicit. Si quis per ebrietatem, & uoracitatem eucharistiam euomuerit quadraginta diebus pœniteat; ergo corpus Christi pōt euomi: quod uerō euomitur, in uentrem ad tps fuit, & non statim sumptum desinit esse. ¶ Tertia opinio tenet: q̄ corpus domini traijcitur, & in uentrem uadit, sed manet tantum quousq; est in sumpto esse. i. quandium est in motu descensionis ad stomachum, & receptum in stomachum, statim desinit esse sub illis specieb⁹, priusquam transmutenť, mouetur: quia si maneret in uentre usq; ad completam refectionem, aut specierū plenam alterationem, deberet adorari in uentre sumentis, quod non dř. ¶ Quarta opinio est; quæ ponit, q̄ solū tādiu manet corpus Xpi sub illis spēbus, q̄diu aliquo sensu p̄cipiatur: uisu. s. uel gustu, uel ēt tactu. Cū autē ipsa hostia sumiť, & per guttur in uētrē traijciť corpus Xpi ibi desinit esse: nec sub ipsa amplius contineť. Huius sententiæ dicūť fuisse Hugo. lib. 1. de sacra. par. 8. c. 13. qui de hac materia ita scribit. Sed fortassis dicit tibi cogitatio tua, quid fiat de corpore Christi, postq̄ sumptū fuerit & comestū? Et sequiť. Audi ergo. Corporalē p̄ntiā Xpi q̄ris? In cœlo quære, ibi Xps est in dextera pris sedens, tecū ad tps esse uoluit, qn, aut quamdiu necessarium fuit. Exhibuit tibi ad tempus corporalem p̄ntiam suam, ut per illam

B. Bonauen.

Alex.

C

Hugo.

te ad spiritualem excitaret. Ideo corporaliter ad te uenit, & exhibuit tibi ad tempus corporalem præsentiam suam, ut per illam spiritualis inueniretur, quæ non auferretur. Ita per carnem assumptam olim in mundum uenit, & secundũ pñtiam corporalẽ ad tps cũ hominibus cõuersatus est, ut eos ad spũalẽ pñtiam querendã, & inueniedã excitaret. Postea cõpleta dispẽsatione secundũ corporalẽ pñtiã recessit, & secundũ spũalem pñtiam remansit. Vñ ait. Ecce ego uobiscũ sum oibus diebus usq; ad cõsummationẽ seculi. Sic ergo in sacro suo tpaliter uenit ad te, & est corporaliter tecũ, ut tu per corporalẽ pñtiam ad spũalem quærendã exciteris, & inueniendã adiuueris. Qñ in manibus sacrm tenes corporaliter tecũ est, qñ ore suscipis, corporaliter tecũ est, quando manducas, & qñ gustas, corporaliter tecum est. Denique in uisu, in tactu, in sapore, corporaliter tecum est. Quandiu sensus corporaliter afficitur, pñtia eius corporalis non auferẽ. Postq̃ aũt sensus corporalis in perceptione eius deficit, deinceps corpalis pñtia eius q̃renda non est: sed spũalis retinenda. Dispensatio cõpleta est, perfectũ sacramentũ intus manet, Christus de ore ad cor transit. Melius est tibi, ut eat in mentem tuam, quam in uentrem tuum. Cibus iste animæ non corporis est, noli in ipso q̃rere consuetudinem cibi corporalis. Venit ad te, ut comedatur, nõ ut consumatur. Venit ad te, ut gustetur, nõ ut incorporetur. Ore cõedit, stomacho non di-

D geritur. ¶ Augustinus uocem de cœlo audiuit, quia hoc illi a terrenis dici, aut responderi non potuit. Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me, non ut me mutes in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Itaq; prudenter discerne quid in sacramento dei sensibus exhibitũ sit, quid spiritui accommodatũ. Etiam ut solet, si post cõpletã perceptionem aliquid iterato senseris: in hoc quoq; species ad proprietatem sensui famulanẽ, ut ueritas similitudinis ubiq; conseruẽ. Nã si in aliquo, qua niũ. s. sensui exhibendum est similitudo deficeret: illic proculdubio sacrm non esset, sed res ipsa proderetur euidẽti miraculo, qđ non conuenit, q̃diu fides locum habet. Post hoc ergo si corporalem pñtiam Christi quæris, in cœlo quęre. Ibi quære, ubi & prius fuit, q̃ per sacrm suũ corporaliter tecum esse inciperet, & unde nõ discessit, qñ ad te uenit. Hæc Hugo. Omnes illæ quatuor opiniones (ait

Alex. Alex.) in hoc consentiunt, ꝙ tãdiu est corpus Christi in illis speciebus, quãdiu est rõ sacri. In rõne autem sacri alteranẽ. Primi dicunt, ꝙ spẽs panis consecrati tãdiu est sacrm, q̃diu est spẽs panis, cum uirtus consecrationis ipsam respiciat secundum, ꝙ est ipsius panis, & ubi manet q̃diu spẽs illæ sunt ordinabiles ad refectionem. Vnde dixerunt, ꝙ in uentrẽ uadit, & nunquam de-

E finit ibi esse illa proprietate salua. ¶ Secunda opinio dicit, ꝙ rõ sacramenti tandiu saluaẽ, q̃diu species habilis est ad manducationem humanam. Ideo. n. instituta est species, ut sit sacrm, & ad hoc ordinatur. Habet aũt hoc qñ est extra & in stomacho. ¶ Tertia opinio dicit, ꝙ tandiu saluatur rõ sacramenti, quousq; recipiatur in usum manducationis, & quando manducatio completa est, tunc sacramentum non est, sed fuit. Manducatio autem completa est: quando descendit in stomachum. ¶ Quarta opinio dicit, ꝙ quia sacrm est signum, & signum est, quod se offert sensibus: ꝙ tãdiu spẽs est sacrm, q̃diu nata est sentiri ab aliquo sensu, & ideo cum deficit pceptio sensuũ, deficit ratio sacri, & præsentia corporalis Christi. ¶ Et per hoc dicit Alex. ꝙ prima opinio sit simpliciter uera, quia manentibus spẽbus quocũq; deferuntur: siue ad os muris, siue suis, uel ad alium locũ immundũ, manet rõ sacri, & sic nõ de-

Alex. finit Xpũs sub eis. ¶ Secunda opinio dicit Alex. quoad hoc uera est, quia dum species sunt in suo uero esse, & ordinabiles ad refectionem, non desinit esse sacramentum. Sed ꝙ ibi sit corpus Christi quousque sit completa refe-

Augustinus de cœlo uocem audiuit de sacramẽto.

Rõ sacramẽti tãdiu saluatur quãdiu spẽs est habilis ad manducatiõnẽ humanã.

se sacramentum. Sed q̃ ibi sit corpus Christi quousque sit completa refectionis operatio, uel non existentibus speciebus, in uero esse suo permanet operatio refectionis, non uidetur uerum nec uerisimile. ¶ Tertia opinio uera est secundum, quod tunc dicitur esse assumptio completa, quando speciebus consumptis Christus trāsit in animam, secundum autem q̃ sumptio dicitur completa facta degustatione siue deglutione, non est uera. ¶ Quarta opinio uera est, si intelligatur perceptio sensuum quantum ad aptitudinem. i. manentibus speciebus in ea dispositione, in qua possent deprehendi ab aliquo sensuum esse species panis. Et ad hunc sensum uidentur tendere uerba Hugonis, si bene intelligantur, alioquin si actualem sensus perceptionem intelligeret, species reseruatæ in pixide non essent sacramentum, dum nullus sensus hominis adest. Et sic intelligendo illa quarta opinio non differret a prima. ¶ Huic opinioni primæ quæ est Alexandri, concordat sanctus Thomas & Richar. Duran & communiter Moderniores doctores. Vnde dicit sanctus Thomas in quarto scripto. q. 2. dist. 9. ubi quærit, utrum peccator manducet corpus Christi sacramentaliter. & consequenter. Vtrum creatura irrationalis sumat aliqualiter corpus Christi, putamus uel porcus. Respondet in primo ar. Quidam dixerunt corpus Christi secundum rei ueritatem a peccatoribus non sumi, quia quam cito labijs peccatoris tangitur, definit sub speciebus esse corpus Christi intantum dignitati sacramenti deferentes, q̃ derogabant ueritati. Si enim uere corpus Christi sub speciebus erat, per conuersionem panis & uini in substantiam corporis Christi, speciebus manentibus, non potest esse, q̃ desinat ibi esse corpus Christi, nisi per aliquam contrariam mutationem eius, quod prius conuertebatur in corpus Christi. Et quia ibi non manent nisi species, quæ ad utramq; naturam communiter se habent, sicut subiectum in naturalibus mutationibus duabus formis, quas successiue suscipit. Ideo quamdiu species non mutantur, nullo modo desinit ibi esse corpus Christi. Sicut nec mutationibus formalibus, forma introducta desinit esse in subiecto, donec subiectum ad formam aliam transmutetur. Species autem non sic transmutantur, nisi ab eo quod transmutaret substantiam panis, & uini, si ibi esset, quod solus tactus labiorum, uel diuisio, quæ est per dentes, uel traiect o in uentrem non faceret, sed sola digestio, quæ est a calore naturali conuertente cibum. Vnde patet, q̃ ueritati sacramenti derogat, qui dicit, q̃ ad solum tactum labiorum desinit esse corpus Christi a peccatore sumptum. Et ideo hac opinione de medio tanquam hæretica sublata, eius contrarium ab omnibus tenetur. Ex eodem fundamento dicit in 3 arti. ea. q. Dicendum, q̃ uerum corpus Christi manet adhuc sub speciebus a bruti ore acceptis, & in uentrem traiectis. Richar. simul ea. dist. q. 1. Corpus Christi uerum sub specie realiter contentum sumitur, sed sic sumptum corporaliter non masticatur, tamen nisi species tandiu in ore masticentur, q̃ per digestionem ibi factam corrumpatur in eis forma propria, sed descendat in propria forma in stomachum, corpus Christi in stomachum descendit per descensum speciei, subqua continetur quamdiu in ea speciei forma propria saluatur. Sed per uirtutem manducantis non unitur manducanti, sed per ipsum manducans unitur spiritualiter Christo capiti, si digne manducat. Hæc Richar. ¶ Satis concordat Bona. excepto: q̃ uidetur sibi derogare sacramenti dignitati, etiam pias aures abhorrere audire, q̃ corpus Christi sit in uentre muris, aut in cloaca, ideo opinionem tenentem, q̃ corpus Christi nō descendit in uentrē muris, sed sumptū a mure desinit esse, & substantia panis redit, tanquam honestiorem præfert, & rationabiliorem. Rationem addens, quia Christus non est sub sacramento nisi eatenus quo est or

F
S. Thom.
Richar.
G
Bonauen.

dinabile ad usum humanum.s.ad manducationem:sed cum fuerit in ore uel uentre muris,non est ordinabile ad usum manducationis humanæ, & sic desinit ibi esse sacramentum, & corpus Christi. Sed rationem hanc soluit beatus Thom. per hoc. Primo quia præsupponit falsum. Cum enim non statim species conuertuntur in aliud traiecte in uentrem: possunt adhuc de uentre extrahi animalis,& in usum uenire hominis. Secundò, quia quamuis aliquid ordinetur ad usum aliquem,non tamen oportet, ꝙ esse deficiat:quãdo quis eo uti non potest. ¶ Inter omnes has opiniones opinio Alexandri, Thomæ,Richardi uidetur uerior,& communior. Et secundum illam respondetur ad rationes aliarum opinionum. ¶ Ad rationem secundę opi.qua adducitur Beda de sacramento,quod per uomitum est emissum, dicitur:ꝙ argumentum illud est pro responsione: quia arguit ꝙ sacramentum etiam non solum intrat uentrem,sed etiam manet in uentre ad tempus. Si uero extenditur,ꝙ etiam manet post specierũ alterationem &c.nihil arguit argumẽtũ. Vnde si eijcitur per uomitum, & discerni possunt species panis ab alijs cibis simul emissis,& sumi põt sine nausea, & periculo uomitus iterati,tũc debent sumi sicut uerum sacramentum, ne amplior fiat irreuerentia sacramẽto per incinerationem.s. si autem sunt nauseales, honorifice recondi debent cum alijs reliquijs. ¶ Ad illud tertiæ opi.de adoratione in uentre dicitur,ꝙ ante sumptionem a sumente est adorandum: post sumptionem gratiarum actionibus est uacandum pro beneficio accepto. Vbicunq; autem creditur esse siue in uentre suis:siue in ore uiri,uel mulieris, ibi est uenerandum, & adorandum intus in anima,licet non exterius in opere:maximè dum non constat quandiu sit in uentre. Et si replicaretur. Omne,quod intrat in os,in uentrem uadit,& in secessum emittitur: sed corpus Christi non emittitur in secessum, ergo nec intrat in uentrem. Dicitur, quòd per idem probaretur,ꝙ non intraret in os, & sic a nullo sumeretur, nec comederetur:contra illud. Accipite,& comedite. Item. Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. Ideo dicitur ꝙ dominus (Mat.15.)loquitur de cibo corporali,qui accipitur ad refectionem corporis, ille intrat in os & uentrem & secundum partem emittitur in secessum. Corpus autem Christi licet sumatur in uentrem, nõ tamen manet usq; ad completam digestionem,per quam cibi sumpti (quantum ad ea, quæ impura fuerunt) in secessum mittantur. quia prius species a sua naturali forma & proprietatibus, sub quibus stare potuisset substantia panis,alterantur. Et secundum hoc uerum est uerbum Ambro. lib.de sacra. & ponitur de consecra.dist.2.non iste.ubi ait. Non iste panis est,qui uadit in corpus:sed panis uitæ æternæ,qui animæ substantiam fulcit. Non enim uadit in corpus per conuersionem eius in substantiam alicuius corporis. Sic quidam uadunt species secundum modum tactum,supra lect.45. sed fulcit substantiam animæ,non intrando, per corporalem unionem,sed per effectum.

B. Thom.

Matth.5.

Iohan.6.

Matth.15.

Ambro.

H ut supra dictum est. Hæc de prima parte dubij. ¶ Ad secundum eius partem qua quęsitum est,dum Christi corpus species relinquit,ipsius uidelicet alteratis,ubi maneat:aut quo moueatur. Dicitur primò,ꝙ definentibus speciebus,non desinit esse corpus Christi. Siquidem gloriosum est, & incorruptibile:secundum illud apostoli frequenter allegatum. Christus resurgens ex mortuis,iam non moritur &c. Nec secundum dicta in responsione ad primam dubij partem manet in stomacho corruptis speciebus: quia iuxta statutã legẽ corpus dñi nullibi esse creditur,nisi in cœlo manifeste secundum dimẽsiones proprias,& formam propriã, & gloriosam. Et in sacro uelatũ speciebus accidentalibus secundum dimensiones panis, & uini:hoc est,in loco quo fuit substantia panis,& uini,non tamen dimensiuè:sicut ibi fuit panis, & uinum.

Verũ definētibus speciebus dicatur corpus Christi localiter moueri.

Et

Et dr secundum legē statutam, quia præter legem cōem, posset se personaliter ostendere alicui, ut dū occurrit Petro quærenti. Domine, quo uadis? Sic & alijs nonnullis sanctis affuisse in extremis legitur, ut scribit B. Hiero. ad Paulā de trāsitu uirginis gloriosæ. Nec etiā dimittēdo species mouet a alium locum: quia in nullo alio loco est nisi in cœlo. Non autem euolat de loco specierum alteratarum ad cœlum, quia in cœlo mansit, quando sub sacramento esse incepit. Incipiens.n.esse in sacramento, non deseruit cœlū: ut dictum est lect. 46 prope finem. Etiam secundum uerbum Hugonis statim supra allegatum. Ita corrupto sacramento non redit ad cœlū. Non.n.redit ad cœlū, in quo pr us est, a quo non recessit. Vbi ergo manet. Manet in cœlo, ubi præfuit antequam ad sacramentū uenit, a quo non recessit, dum ad sacramentum uenit. Vbi quæso manet anima rationalis, cum amputaē manus hōis. Non corrumpitur, quia perpetua est. Non manet in manu abscissa: quia anima secundum propriam naturam, nō pōt informare materias seu corpora discontinuatas, uel discontinuata. Nec pari ratione transit ad aliud corpus. Nec red t ad corpus cuius manus fuit pars: quia ab illo corpore nō recessit. Vbi igitur manet. Manet in corpore, in quo fuit ante abscissionem manus. Sic corpus Christi corrupto sacr̄o, manet in cœlo, in quo fuit, anteq̄ corrumperetur sacr̄m per specierum alterationē. Et licet contradictoria uerificentur successiuē de corpore Christi: quia de p̄ñte speciebus sit non p̄ñs speciebus: nō t̄n hoc fit p̄ mutationē aliquam acquisitiuā, uel deperditiuam formæ alicuius corpor. Xp̄i inhærentis: sed per mutationē corruptiuā specierum. Sicut si manente Iohanne in loco suo immobili, musca moriatur capiti suo insidens. Iohannes primò fuit contiguus muscæ: secundo nō fuit contiguus muscæ sine mutatione Iohannis. Nisi diceret, q̄ p̄ñtia localis eēt accidēs respectiuum in eo, q̄ p̄ñs est alicui, q̄ p̄ñtia corrumperet per corruptionem specierū. Sed illam opinionē hactenus secuti non sumus. Verū corpus Xp̄. per corruptionem specierum mutatur localiter, quia deserit locū, quem habuit. s. locum continentē species, qui manet in speciebus corruptis, sine tamen acquisitione noui loci. Sicut in consecratione mutatum est localiter acquirendo nouum locum sine deperditione loci prioris. Et ista mutatio localis non est præcise ex corruptione specierum, sed quia non manet in loco specierum, qui locus manet i speciebus corruptis, & ista mutatio est p̄ propriam mutationē localem corporis Xp̄i, quo mutari potuisset etiā manentibus sacr̄alibus speciebus. sicut haberi potest ex lect. 45. prius allegatā. Quod si hæc ab oibus capi non possunt, quasi agni reliquiæ ignis potestati, & omnipotētiæ spiritussancti tradantur, & quæ intellectu capere non possumus, simplici fide credamus, altiora nostrum intellectum excedentia, ne quæramus, ne ue ut scrutatores maiestatis opprimamur a gloria. Tantum de primo dubio. ¶ Quantum ad secundum dubiū, utrum populus fidelis participaturus eucharistiam, teneaē eam sumere sub utraq; specie. Et uidetur q̄ sic. Nam dn̄s sacramentum hoc instituens præcepit post traditionem calicis. Hoc facite, quotiens cunq; bibetis in meam commemorationem. Item Ioh. 6. Nisi manducaue itis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis uitam in uobis. Item hic fuit mos, & ritus in ecclesia primitiua, ut patet ex epistola Pauli. ubi d cit. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. In oppositum est communis ritus Ecclesiæ Romanæ. Olim q̄stio illa poterat esse dubia, sed nunc post determinationē Concilij Constantieñ. ueritatem catholicā determināris, dicere cōionem sub utraq; specie esse de necessitate salutis omni fideli, est hæresis ibidē publicē condemnata, & ideo superfluū est, immò nunc uelle ad probationem op

Margin notes: B. Hiero. — Quid est mutatio localis. — Verum populus uolēs communicari teneatur sacramentū sub utraque specie sumere. — 1. Cor. 11.

positæ ueritatis multum niti, cum omni humana probatione maior est ecclesiæ autoritas, in cuius fidei obsequium, intellectum nostrum captiuare tenemur. Verum ad intellectum huius ueritatis, sicut & ceterorũ fide creditorum, non inutile est, neque præsumptuosum aliqua disserere, uel uerius per alios luculenter elaborata comportare. Pro quorum deductione suppono, quod in principio huius collecturæ deductum est, uidelicet ꝙ circa sacramentorum ministrationem, quædam sunt de necessitate sacramentorum, & de iure diuino, sic ꝙ nulla autoritate, uel consuetudine oppositum induci possit. Quædam uerò de necessitate præcepti iuris humani, & positiui, ut in proposito forma consecrationis certa a Christo est præscripta, & materia certa ab eo determinata, panis.s.& uinum. Similiter & minister, puta sacerdos ordinatus. In quibus ecclesia nihil habet immutare, nec aliud consuetudo potest inducere. Multa uerò per sacramenti reuerẽtia commisit dominus suis discipulis, & eorum successoribus determinanda, quæ pro diuersitate tẽporum, & causarum, circunstantiarumq; mutationem accipiunt. Sicut ꝙ ad tempus ecclesia primò confecit in azymo pane, post causa emergente celebrauit in fermẽtato, & demum iterum in azymo: ut supra lect. 34. ostensum est. Sic ꝙ celebretur in ecclesia, & altari, ac uasis, uestibusq; consecratis, ieiuno stomacho, & cum ceteris cerimonijs, & orationibus ex ecclesiæ institutione ordinatum est. Quæ ex rationabilibus causis ecclesia mutare posset in toto, uel in parte, & mutata sub præcepto tradere, sic ꝙ tunc homo peccaret faciendo illud, in quo nunc meretur. Videndum ergo est, utrum cõio sub utraq; specie emanauerit a præcepto diuino indispensabili: an non. Si primũ certum est, ꝙ per nullam ecclesiæ constitutionem, aut contrariam consuetudinem (quæ magis corruptela foret) tolli posset. Si secundum, tunc in dubium non uenit, quin ex rationabilibus causis mutari possit. ¶ Est ergo circa hoc, hæc propositio. Cõicatio Eucharistiæ sub utraq; specie a Christo nõ est pcepta generaliter oĩbus fidelibus indispensabiliter. Patet hæc propositio: quia hoc præceptum uel colligeret ex institutione huius sacramẽti, qa sub duplici specie ipsum instituit. Aut ex eius dispensatione, qua suis discipulis dispensauit. Aut ex manifesto præcepto, quod uel ante institutionem, aut in ipsa cena, aut post cenam dedit. Sed nullum horum dici potest. Ergo propositio uera. Consequentia nota, & antecedens est sufficiens diuisio. Nam alius modus ab illis non est dabilis. Minor probatur. Non tertium, quia nullum tale preceptum legitur dominus dedisse neq; per se, neq; per apostolos. Nec primum, aut secundũ, quia licet sub utraq; specie instituit, & dispẽsauit discipulis (quos iam in sacerdotes ordinauerat dñs) eucharistiæ sacrm, ex illo tñ conuinci non põt, ꝙ sic ab omnibus sumi debere omnibus demandauerit. Multa quippe in institutione eius, & in dispensatione, qua discipulis suis sumendum tradidit, obseruauit, quæ per hoc nec eis uniuersaliter, nec alijs generaliter obseruari mandauit, ut ex deducendis apparebit, sicut & quædam discipulis, & eorum successoribus specialiter, & non omnibus fidelibus tradidit. Nã solos discipulos tunc præsentes sacerdotes ordinauit, dicens. Hoc facite &c. de quo supra lect. 4. Ipsi deniq; discipuli, sacerdotes, & eorum successores, præsbyteri, non ex facto Christi, sed mandato ecclesiæ ad sumendum sub utraq; specie sunt obligati. Soli enim sacerdotes hodie in ecclesia (saltem latina) corpus, & sanguinem participant sub distinctis speciebus. Non tãtum inducti ad rememorandum Christi passionem, cuius ipsi sunt ministri specialiter in ecclesia deputati, sed ob pceptum ecclesiæ ipsos ad hoc faciendum obligans: iuxta ca. comperimus. de consecr. dist. 2. ubi dicit. Cõperimus ꝙ quidã sumpta tñmodo corporis sacra portiõe, a calice

Conc. Trid. Sess. 21.

Can. 1. & c. 2.

Conc. Trid. Sess. 22.

K

An cõicatio sub utraque specie sit a Christo præceptum.

sacri cruoris abstineant: qui proculdubio (quia nescio, qua docentur super-stitione astringi) aut integra sacramenta participant, aut ab integris arceantur, quia diuisio unius, eiusdemq; mysterij, sine sacrilegio grãdi non potest prouenire. Hic autem canon secundum glo. & doct. communiter, tantum sacerdotes respicit. Quod etiam patet ex rubrica quæ præmittitur, quæ est hæc. Corpus Christi sine eius sanguine sacerdos non debet accipere. Vnde & sacerdotes ut eo expressius, & distinctius memoriam agant passionis dominicæ, pro cuius distinctione memoria sub duabus speciebus eucharistia instituta est, etiam cum ad offerendum, & manducandum accedunt, uarijs utuntur cerimonijs, in replicando cruces ante, & post consecrationem, quę Christum crucifixum representant. Vtuntur quoq; sacratis uestibus, ad significandum quędam gesta, & passa per Christum, ut patet ex eorundem expositionibus supra factis, quæ non fiunt per laicos sacramentum sumentes de sacerdotum manibus. ¶ Sic nec dominus alijs, quam suis discipulis, quos sacerdotes ordinauit, legitur sacramentum sub duplici specie porrexisse. Quomodo autem deinceps, & quo ordine a fidelibus sumendum foret, eisq; ministrãdum, utrũ sub una, uel sub duplici specie apostolis reliquit ordinandum, sicut beatus Aug. in c. liquido. de conse. dist. 2. in simili dicit de ieiunio. Neq; quia dominus post cibos discipulis dedit, propterea pransi, aut cenati fideles ad illud sacramentum percipiendum debent conuenire. Et post modicum. Nam si ille hoc monuisset, ut post cibos acciperetur, credo: ꝙ illum morem nemo immutasset. Ideoq; non pręcepit, quo deinceps ordine sumeretur, ut apostolis, per quos dispositurus erat ecclesias, seruaret hunc locum. Ita & in proposito dicitur, ꝙ Christus distribuit discipulis suis sub utraq; specie corpus, & sanguinem, non tamen ordinauit, & præcepit, ꝙ ipsi cæteris quibuscunq; sic ministrarent. Vnde nec de aliquo ipsorum legitur: ꝙ huiusmodi cõmunionem sub duplici specie practicauerit quoad laicos: uel ꝙ ipsis pręceptum de sic communicando sit traditum. Vnde Act. 2. legitur de conuersis ad fidem per apostolos. Erant autem perseuerantes in doctrina apostolorũ, & communicatione fractionis panis. In fractione dicitur panis secundum gl. ut exponit mag. histo. in scholastica historia. i. eucharistiæ, ubi nulla fit mentio de sumptione calicis. Veruntamen apostulus Paulus narrat corinthijs qualiter sub duplici specie Christus hoc sacramentum instituit, di. Ego .n. accepi a dño, quod & tradidi uobis, quoniam dñs Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens &c. Et post. Similiter & calicem postquam cænauit. Deinde quia usus fuerat corinthijs sub duplici specie cõicare, quẽ ritũ ipse nõ interdixit, sed permisit: cũ in nullo erat contrarius euãgelio, ipsos exhortando: ut cõicent in memoriam passionis dominicæ subiũxit. Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortẽ dñi annunciabitis, donec ueniat. s. ad iudiciũ, quasi di. Cũ uolueritis corpus dñi manducare, & calicẽ dñi bibere, tunc facite in memoriam dñicæ passionis, qa sic Christus in cena ministrãs discipulis ipsos hortabatur, ut in memoriã sui hoc ipsum, quod ipse fecerat, peragent. Nec ex toto illo processu Pauli elici põt, ꝙ de sumptione corporis, & sanguinis sub duplici spẽ dñs dederit præceptũ omnibus sic manducandi, & bibendi. Nec etiam trahi põt, ꝙ ipsemet Paulus hoc pręceperit, sed (ut dictũ est) narrans factũ Christi in cena, hortatur, ut dũ ipsi manducant, & bibunt de morte, & passione Xpi recordentur. Quod si apostolus ipse cõicationẽ corporis, & sanguinis sub utraq; spẽ necessariã esse fidelibus ad saluẽ ex pcepto reputasset, nõ uidetur, quin expressius hoc scripsisset tam corinthijs, quam alijs fidelibus, quibus suas transmisit epistolas, & maxime romanis, qui caput mundi erant. Ipse tñ & si ritum hunc

In sacro eucharistię aliqua a solo Christo aliqua ab ecclesia sunt immediate instituta.

L

Conc. Tri. Sess. 21.

August

obseruauit, non quia de præcepto debuit, sed quia ex facto Christi, hunc obseruare potuit. Vnde & græci hunc ritum communicandi ab apostolo susceperunt, quem seruare dicuntur his diebus. ¶ Et ita etiam dato: q cæteri apostoli & fideles in primitiua ecclesia cōmunicauerint sub utraq; specie, quod tamen non legitur, sed neq; constat hunc ritum fuisse totius ecclesiæ uniuersaliter, licet legatur in multis particularibus ecclesijs obseruatus, tamen tūc sic communicabant propter Christi factum non propter Christi præceptum quasi ad hoc de necessitate salutis fuerint obligati. Non enim (ut dictū est) factum Christi obligationem semper inducit ad similiter faciendum. sicut in multis est uidere. Ipse multa operatus est miracula, in quo eum imitari nec obligamur, nec possumus. Similiter opera supererogationis, & perfectionis in gradu summo, & punctuali uirtutis exercuit. In altissima paupertate: in uirginali, & clarissima castitate, in quadraginta dierum omnimoda abstinentia, & ieiunio uitam duxit. In pascha. Pascha cum discipulis manducauit, & post cenam discipulos communicauit. Ad quorum, aliorumq; plurimorum imitationem minime obligamur. Vnde & ait discipulis. Qui potest capere, capiat. Vnde ecclesia ex rationabilibus causis aliqua horum statuere potest. Similiter ab huiusmodi obseruantijs cessare, & potuit, & debuit, ex nouis causis, & casibus. Sic in primitiua ecclesia omnes fideles uixerunt communiter: ut habetur Act. 4. Multitudinis credentium erat cor unum & anima una. Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Nec possessiones habebant, sed habitas uendebant: offerentes, & ponentes precia eorum ante pedes apostolorum. Nec tamen ex hoc facto primitiuæ ecclesiæ, omnes fideles ad similia obligantur. Item in primitiua ecclesia sacerdotes, & leuitæ uxoribus utebantur. Vnde & Paulus in regula episcopali. Oportet episcopum irreprehensibilem esse. unius uxoris uirum &c. filios habentem subditos. Et infra. Diacones sint unius uxoris uiri, qui filijs suis bene præsint. In quo tamen non solum nostri temporis episcopi, sacerdotes, & diaconi nō imitantur, sed nec licite possunt. ¶ Et ita dato in nostro proposito, q ritus ille communionis sub utraq; specie fuerit in primitiua ecclesia uniuersaliter obseruatus, quod tamen probari non potest, ecclesia tamen ad hoc obseruandum nullatenus fuisset astricta, sed laudabiliter cessare potuit propter diuersa pericula, quæ multiplicato fidelium numero, contigerunt. Et ita cessasse creditur, & usus communicandi sub una specie panis ad laicos, & sacerdotes non celebrantes introductus. Et taliter hodie a cunctis fidelibus obseruatur per totam ecclesiam occidentalem, exceptis paucis scismaticis, qui se ab huiusmodi generali obseruantia subtrahunt in periculum, & damnationem suarum animarum, maxime si dum frequentant huiusmodi communionem sub utraq; specie tanquā necessariam ad salutem, contra generales ecclesiæ determinationes factas in nouissimis concilijs uniuersalibus Constan. & Basi. Neq; usus ille sub una specie communicandi nouus est, sed antiquus, & tanti temporis, q ipsius initium neq; est in memorijs hominum, neq; in scriptis doctorum, nec in annalibus scribentium reperitur. Eapropter merito ut decens, utilis, congruus, & rationabilis obseruabitur, quia impium est cogitare, q Christus, qui ecclesiā sibi in sponsam suo proprio sanguine copulauit, permiserit tam periculose errasse per tanta spacia temporum, & annorum ¶ Assignant aut doc. Alex. de Ales parte. 4. q. 53. sanctus Tho. Bona. & post eos Cancel. paris. Gerson in tractatu suo, quem de hac materia in concilio Constantien. scripsit, causas quam plurimas: cur sancta ecclesia hunc ritum introduxit, & laudabiliter continuat, & continuabit. Vna ut euitetur periculum distillationis,

& effu-

[Margin notes: M; Act. 4.; 1. Timo. 3.; N; Vsus cōmunicandi sub una spē uetustissimus est.; Conc. Trid. sess. 21. cā. 2.; Quare sic introductus.; O]

& effusionis sanguinis Christi, qui non nisi cum maxima cautela, & prouidétia est tractandus propter fluxibilitatem specierum uini, sub quibus continetur, quæ de facili possunt effundi, præsertim in tanta pressura, & multitudine communicantium, cum ad communicandum persæpe conueniunt homines tremuli, barbati, infirmi, paruuli, qui satis prouide sanguinem sumere non possunt, quin de facili peccata, & pericula grauia sequerentur. ¶ Quantum autem peccatum, & quam graue sit stillatio, uel effusio sanguinis Christi satis declarat penitentia sacerdoti iniungenda, per cuius negligentiam gutta sanguinis cadit in terram, uel in pallam altaris. iuxta decre. pij papę, quod ponitur de conse. dist. 2. Si per negligentiam. Vbi præcipitur: ꝙ cum de sanguine aliquid stillauerit per negligentiam sacerdotis super terram, lingua labetur, tabula radetur, & rasura igne consumetur &c. & ut infra dicitur, sacerdos quadraginta diebus pęniteat, tot diebus ieiunando, & a celebratione abstinendo, ut dicit glo. Si ergo tali negligentia accidente, terra debet lambi, radi, & post rasuram in ignem proijci, & comburi &c. Nunquid pepla mulierum, & barbæ uirorum Christi sanguine mandidata, ignibus ueniunt tradenda. Pœnitentiam deniq; talem laici non sine grauamine, murmure, & cõtradictione susciperent, & ferrent. Rationabiliter igitur, & caute ordinauit ecclesia communionem sub speciebus panis tantum percipi debere quoad laicos, & ut irreuerentia, & periculum euitetur, & populus tam graui pęnitẽtiæ non exponeretur, maxime cum omnem fructum interiorem consequantur ex sumptione corporis & sanguinis sub una specie, sicut sub duabus. Ex ista etiã constitutione pij Papę uehementer coniecturari potest, ꝙ consuetudo communicandi sub una specie est uetustissima, & ab antiquo in ecclesia obseruata. Nam Pius, decimus fuit papa post beatum petrum, ut refert beat. Aug. in epistola ad generosum. Et sedit in cathedra petri circa annum centesimum quinquagesimum tertium. Quod si suo tempore fuisset consuetudo communicandi populum laicalem sub utraq; specie, uerisimiliter prouidisset de effusione sanguinis, quæ contingere posset in communione laicorũ, sicut fecit, de ecclesiæ ministris, cum minus prouidi sint laici in sumptione, quam ecclesiæ ministri. Item periculum fuisset in conseruatione specierum uini pro infirmis: pro quibus semper parata haberi debet eucharistia, ut dicitur de conse. dist. 2. præsbiter. De cuius cauta custodia habetur in ca. qui bene ca. dist. Periculum quidam in conseruando ne uerterentur in acetum, & ita desinerẽt esse sacramentum. Ne congelarentur in hyeme. Ne bibiones, & muscæ generarentur in æstate: aut alias species corrumperentur, quã tumcunq; uas obstrueretur, & ita aut redderentur ad sumendum abominabiles, aut si species uini corrumperentur, daretur infirmo occasio idolatrandi & sumendi pro sacramento, quod non esset sacramentum. Periculum deferendi quandoq; etiam in equis ad loca remotiora: ubi cadere posset sacerdos siue eques, siue pedes. Item quæritur, in quo uase fieret tanti uini consecratio, quod sufficeret pro decem, aut uiginti milibus personarum. Quomodo de his uasis consecrandis, lauandis, tangendis nihil statuisset ecclesia, quæ tam solicite de altari, pallis, uestibus sacerdotalibus, calice & cæteris ordinauit, & prędictis periculis non subuenisset. Esset nihilominus sumptuosum in his regionibus, in quibus uix inuenitur uinum pro celebratione, de longinquo pręcio charo deportatum. Quomodo ergo non de his omnibus disposuisset ecclesia. Dato ergo: ꝙ in principio nascentis ecclesiæ communis fuisset ritus communicare sub utraq; specie: propter euasionem tantorũ periculorum rationabiliter ab illa communione laicorum sub utraq; specie cessasset. ¶ Alia causa cessationis ab huiusmodi ritu, ut tollerentur errores,

qui

qui ex communione sub utraq; specie orti fuerunt, & oriri potuerunt. Credere enim poterat cōmunis populus ex tali communione Christum nō esse totum uerum, & perfectum hominem sub una specie, nec tātum esse sub una specie, quantum sub duabus, sicut multi hęreticorum de facto astruxerunt. Nestorius enim sub specie panis tantum corpus Christi esse dogmatizabat sine sanguine, & sub speciebus uini sanguinem tantum sine corpore, pro eo, ꝙ in parasceue corpus fuit separatum a sanguine. Quæ ratio nil arguit, cum talis sit Christus in sacramento, qualis est in sua naturali consistentia. Et idem. Si apostolus aliquis in parasceue consecrasset, sub speciebus panis fuisset corpus sine anima, & sanguine, præsertim post expirationem in cruce. Nunc autem quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: si consecratur, utrobiq; est uiuus, ergo sanguis utrobiq;, & corpus. Item ad tollendū errorem, ꝙ communio sub utraq; specie sit laicis de salutis necessitate quē quidam deducere nisi sunt ex uerbis Christi. Nisi manducaueritis, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis, ut in principio argutum est. Ex quibus elicere uolunt, ꝙ sit necessarium cuilibet homini ad uitam etiam sacramentaliter communicare sub utraq; specie. Sic refertur de Pelagio, qui occasione horum uerborum paruulis statim post baptismum corpus, & sanguinem sub utraq; specie ministrauit, ꝙ & si speciem panis deglutire non poterant, dixit ipsam cum speciebus uini esse permiscendam ut ita funderentur in ora puerorum. Et si fortassis quispiam eiecisset, dicebat id esse comburendum, innitens illi in Exodo. Si quid residuum fuerit, comburetis. Multi pręterea ultra pelagianos errantes occasione pręfati textus (Ioh. 6.) non solum uiuis sub utraq; specie corpus, & sanguinem domini ministrabant, sed etiam defunctis, ut refert Beda in quadam Homel. super Matthęum. ¶ Ad horum ergo errorum extirpationem, & similium laudabiliter ecclesia cessauit a præfato modo communicandi sub utraq; specie, etiam si ad tempora continuasset eundem. Sicut in simili quandoq; cessauit ad tempus consecrare in azymo, propter errorem eorum, qui dixerunt legalia cum euangelio esse obseruanda, & necessarium esse in hoc Christianos iudaizare, quales fuerunt Ebionitæ. Et ut hunc errorem tolleret, præcepit tēpore Leonis papæ consecrare in fermentato, ad ostendendam libertatem euangelij, non obstante, ꝙ Christus confecit in azymo, ut habitum est supra lect. 34. Nec obstat, ꝙ in epistola quadam beatus Cypri. ait. Ad hoc conficitur eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos igitur tutos esse uolumus contra aduersarios, munimento dominicæ securitatis armamus. Sed quomodo armamus? quomodo prouocamus in confessione fidei sanguinem suum fundere, si eis militantibus Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in ecclesia domini poculum admittamus? Et loquitur ille sanctus contra quosdam, qui simpliciter denegabant sacramentum eucharistiæ, in quo certe erant repræhensibiles, cum hoc sacramentum armet contra tentationes, & quilibet alia pericula. Vel loquitur iuxta morum suæ ecclesiæ, cui ipse præcedit, in qua forte tempore suo particulariter uiguit communio sub utraq; specie, quam sub nomine calicis, & sanguinis expressit, quia sub illa specie sit manifestior repræsentatio effusionis sanguinis Christi, ex cuius memoria animatur homo ad martyrium. Neq; tamen illam communionem sub utraq; specie simpliciter necessariam docuit, quasi esset de præcepto Christi. ¶ Licet ergo in primitiua ecclesia illa communio generaliter in usu fuisset, ubi non erat tanta multitudo fidelium sicut modo, & sic poterat sumi sanguis sub specie uini, quod periculum multiplicatis fidelibus ecclesia crebro est ex-

Ioh. 6.

R

S

Vsus cōicādi sub utraque spē potuit ra tionabiliter ab ecclesia sic institui.

perta.

perta. Et quia in primitiua ecclesia propter passionis dominicæ uicinitatem maior uiguit charitas,& deuotio,eapropter tunc cum magna reuerentia,de uotione,& cautela accesserũt,& biberunt de sanguine Christi ex calice, pro cuius nomine etiam proprium sanguinem fundere sciebant, secũdum illud apostoli. Vobis datum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam pro illo patiamini. Cum uero in processũ temporis charitas refriguit & tepuit in fidelibus, potuit ecclesia rationabiliter subtrahere laicis calicẽ sanguinis Christi maxime cum nullum profectum per hoc aufetat ecclesia a fidelibus,quoniam uirtus & efficacia huius sacramenti non dependet a speciebus illis uisibilibus,nec una,nec ambabus,sed a rebus contentis sub speciebus, quæ ita sunt sub qualibet specie seorsum, sicut sub ambabus, nec plus sub ambabus,quam sub una. Efficacia etiam,& profectus prouenięs ex sumptione sacramenti sub una specie tantus est: sicut ex sumptione sub utraq;. Sacerdos uerò, qui offert in persona totius ecclesiæ pro se & clericis & laicis, & manducat atq; bibit,ut sic repręsentatio perfectæ refectionis expresse significetur futura,pro cuius adeptione sacrificatur in uia,& si quandoq; deficeret personalis deuotio in sacerdote celebrante, nunquam tamen deficit deuotio sponsę ecclesiæ,in cuius persona agit officium.Caueri etiã possunt: a sacerdote celebrante faciliter cęteri defectus supra notati. Sacerdos igitur in conficiendo, & offerendo,ac manducando hoc sacramentum pro omnibus fidelibus in persona ecclesię, tenet ritum quem Christus in cęna in persona propria exemplauit. Cui ex officio,& ordine suscepto in ecclesia competit hoc sacrificium conficere,ipsum confectum pro salute omnium in reconciliationem,& remissionem peccatorum patri offerre, quod neq; laico, neq; sacerdoti,dum extra missam de manu alterius communicat,concessum est. ¶ Ex illo autem errore,ꝙ cõio sub utraq; specie esset de necessitate salutis,sequuntur alij non minus periculosi errores, ut recitat Gerson.l. primò, ꝙ tanta esset dignitas laicorum, circa sumptionem corporis Christi,sicut sacerdotum. Secundo cum hoc semper fuit de necessitate salutis,ut dicit hæresis illa, ꝙ perierunt omnes,& pereunt aliter sentientes facientes,aut docentes. Omnes quoq; generaliter tam clerici,quam doctores,& prælati, qui nõ possetenus opposuerunt se tali consuetudini, uerbis,scriptis, aut sententijs, & ꝙ sacram scripturam omnes illi peruerterunt. Item ꝙ ecclesia Romana non ritę sentit de sacramentis, nec in hoc esset imitanda. Item ꝙ concilia generalia,& specialiter Constantien. & Basilien. errauerunt in fide,& bonis moribus. Et plures alij errores,ac seditiones grauissime. Nec ualet:si opponatur,ꝙ saltem discretis,& bene utentibus ratione,deberet sub utraq; specie dispensari,quia nimis esset hoc in ecclesia sediciosum. Nullus quippe uellet in ecclesia indiscretus,nullus incautus reputari. Esset q; hoc aliquos de peccato,uel indiscretione infamare,quod fieri non debere,Christus suo docuit exemplo, dum suo proditori iudæ corpus suum, & sanguinem non negauit, nec eum repulit, quem nouit indigne accipere, licet sua indignitas occulta fuit. Nec per hoc omnes supradicti errores,seu eorum occasiones cauerentur. ¶ Et per hoc ad rationes in principio dubij motas. Ad primam,quæ allegat illud apostoli. Hoc facite,quotienscunq; &c. iam solutum est,ꝙ apostolis ibi recitat factum Christi,non imponit præceptum,sicut nec Christus imposuit de cõmunione sub utraq; specie,sed ad passionis memoriã cõicantes, & conficientes hortabatur. Ad secundam (Ioh.6. Nisi manducaueritis &c.) dicitur, ꝙ in toto illo ca. dñs loquitur de mãducatione,& bibitione spũali, quę nõ distinguunẽ,quia q mãducat spũaliter, bibit spũaliter,& ecõuerso, & nõ carnali neq; sacr̃ali:sicut carnaliter uerba Xpi intelligẽtes,abierũt retrorsum.

Phil. 1.

Quare sacerdos cõicat sub utraque specie, non laicus.

T

V

Ioh. 6.

sum. Vnde Christus sua uerba manentibus discipulis exponens, dixit. Spiritus est, qui uiuificat, caro non prodest quicquam. s. sine spiritu. Verba, quæ ego locutus sum uobis, spiritus, & uita sunt. Sic & sacramentalis communio nō est simpliciter necessaria: sed sp̄ualis, de qua sup. lec. 36. & inf. lec. 87. dicet. Ad tertiā similiter responsum est. Et si di. Alex. loco alleg. dicit, q̄ licet sumptio, quæ est in accipiendo sub una specie, sufficiat, illa tamen, quæ est sub duabus speciebus, maioris est meriti. Tum ratione augmentationis deuotionis: tum ratione fidei dilationis actualis: tum ratione sumptionis completioris. Potest dici, q̄ loquitur comparando sumptionem celebrantis, qui officium missæ perficit, eucharistiam conficit, offert, & sumit pro se, & uniuersa eccle sia, in quo officio sub utraq; specie conficit, offert, & sumit, ad sumptionem, qua ut a persona singulari sumitur sub una specie de manu sacerdotis. Illa quippe est maioris meriti. Maius enim est meritum celebrare, quam solum sumere. Ibi concurrit maior deuotio propter orationes, quas facit, & actus plures a domino, & ecclesia ordinatos. Ibi etiam fides actualiter dilatatur per uestes sacras, cerimonias, cruces, luminaria & cætera, quæ omnia rectę fidei attestantur, & ad multa actualiter consideranda & credenda excitant, quod sumptio sim. lex nō facit. Ibi etiam est cōpleta sumptio, non ratione rei contentæ, ut ipse ibidem declarat, sed ratione repræsentationis, tam passionis dominicæ quæ facta est per sanguinis effusionem, quam perfectæ refectionis, quæ nedum in cibo consistit tantum aut potu, sed simul in utroq;. Vnde & ipse recitat factum bene memorandum di. Quibusdam religiosis petentibus, & instantibus, ut sub utraq; specie sumerent sacramentū sacerdote quodam pio cantante. Cum faceret hostiæ fractionem, concauū patenæ totum uisum est repleri sanguine. Ad quod obstupuerunt ipsi, & circumstantes. Sed cum contingeret, partes hostiæ totum uisum est reintrare: & sic petitioni, & tentationi illorum fuit penitus satisfactum. Hæc Alexan. Ex quo patet, q̄ mentis suę non fuit loqui de communione sub utraq; specie extra sumptionem celebrantis missam. E tantum de illo dubio.

Alexand.

Alexand.

DE FRVCTIBVS ET EFFECtu Eucharistiæ.

LECTIO LXXXV.

A

VNC de tertio dubio, scilicet de effectu, & fructu huius sacramenti, quos consequuntur ipsum sumentes. Et quoniam duplices sunt hunc cibum sumentes, quidam digne, alij indigne, alium illi, alium isti consequuntur effectum. Nam illi gratiam, & gloriam, isti mortem consequuntur, & pœnam. Hinc canitur in prosa. Mors est malis, uita bonis, uide, paris sumptionis, quam sit dispar exitus. De quo be. Ber. in ser. de sacramento ait. In cena domini de uno pane consecrato petrus, & iudas accepit. Bonus in uitam, pessimus in pœnā. Bonus in beneficium, pessimus in testimonium. Bonus in salutem, pessimus in mortem. Quod totum usq; huc completur in sacramento altaris. Bonis quidem in bonum sumentibus, canibus uerò non sic. Canes sunt, qui irreuerenter accedunt, & ideo iudicati recedunt. Quod in arca dei figuratū

Conc. Trid. Sess. 13. c. 2. & cano. 5. eiusd. sess.

est,

quæ allophylos occidit,& israel saluauit. Et in manna,quod bonis omnis delectamenti, & suauitatis saporem, malis uero nauseam præstitit. Similiter in Babylonico igne,qui nouit pueros in fornace conseruare,& ministros regis caminum incedentes incendere, & cremare. Vnde Chris. Homil. 9. Sicut corporalis cibus dum inuenerit uentrem aduersis humoribus occupatū, amplius lædit,magis nocet,& nullum præstat auxilium. Ita & iste spiritualis cibus,si aliquem reperit malignitate pollutum,magis eum perdet,nō sua natura,sed accipientis uitio. Hæc ille. Primo tamen de effectibus,quos operatur indignæ sumentibus dicendum. Deinde dubio sequenti de his,quæ sequuntur in sumentibus irreuerenter, & indigne. De fructibus tamen eius, quos consequuntur ex eius oblatione, & sumptione,qui digne accedunt,seu offerunt, eorumq; magnitudine neminem puto mortalium differere plene posse. Nam cum nec folium cadit de arbore sine patre, sine causa,sine fructu, quia sine diuinæ bonitatis,quę causa est omnium influxu. Indubitabile apud fideles manet, ꝙ opus dei pariter,& munificentissimum,& magnificētissimum,quo scilicet diuina sapientia,nec munus maius,nec magnificentius dare potest,inæstimabiles fructus salutis pariat in anima sumētis bene dispo sita,& ordinata. Nam in hoc sacratissimo cibo digne sumpto,corpus Christi uerum,mystico corpori suo in hoc sacramento signato, singulari unione connectitur,unde omnis beatæ uirę influxus in membra deriuatur. Coniungitur Christus ecclesiæ sponsę suæ sponsus, a quo suscipit perfectionis ornatum secundum mensuram uniuscuiusq; membri,quousq; perueniat ad mensuram plenitudinis Christi. Laborauerunt plurimi doctores,& sancti ex his, quæ spiritussancti calamus scripturæ sanctæ impinxit,fructus salutis colligere,scriptisq; tradere ad ecclesiæ ędificationem.Ex eorum itaq; quibusdam cō mendatis carpere aliqua desiderans,nō fugientes spicas,quas Ruth illa moabitis ad litteram fecisse legitur,quę uidens,& festinans interpretatur. Absit, ut hanc ingenij celeritatem mihi arrogem, sed quæ illi clarissime de semine scripturarum messuerunt,& horreo ecclesiæ obtulerunt,aliqua piæ furari ab breuiando transcribere sufficiat. ¶ Sunt itaq;, qui fructus huius sacramenti ad numerum duodenarum,secūdum numerum fructuum ligni uitæ (de quo Apo. ulti.)reduxere, Sic Rich. in suo.4. dist.8. q. 2.metro ludens,insinuat. Inflammat,memorat,sustentat,roborat,auget. Hostia speciem,purgat,reficit, uitam dat, & unit, Confirmatq; fidem,munit, fomitemq; remittit. Inflammat charitatem,memorat dominicam passionem,sustentat ad operationem boni,roborat ad perseuerātiam propositi sancti,auget speciem, purgat ueniale peccatum, & quandoq; mortale, reficit manducantem spiritualiter æterna consolatione,uitam dat gratiæ,unit Christo solide,confirmat fidem sine errore, munit contra casum prouenientem ex propria infirmitate, fomitemq; remittit ardorem. s. carnalis concupiscentiæ, contra dæmonis impulsum. Sunt, qui sub eisdem figura, & numero,sed non eodem modo,fructus eucharistiæ colligunt. Per oppositum enim ad damna,quæ fructus ligni mortis, arboris.s.interdictæ ex ueteris adæ culpa intulit,fructus ligni uitę (quod Christus est) ordinauit. Primi namq; parentes per esum pomi uetiti multas miserias toti humano generi attulerunt. Vnde congruum fuit, immo necessarium per esum alterius cibi salutaris,& fructiferi,ab illatis miserijs idem genus hominum subleuari,ne perpetuo miserijs istis subactum lāguesceret, & tandem præssum morbis totaliter deperiret. Miseriæ istæ tres sunt in genere.s.uincula culpæ,defectus gratiæ,plaga mortis, & gehēnę. Partitæ singulę in quatuor faciunt duodenarium numerum miseriarum a ligno mortis decerptarum. Vnde in miseria culpæ sunt, dæmonis tentatio, fomi

Aliū boni, alium fructū mali consequuntur.

Ruth. 2.

B

tis rebellio, cordis macula, creatoris offensa. In miseria defectus gratiæ, quadruplex inuenitur languor s. in cognitione nostri, in dilectione proximi, in sapore spirituali, in consummatione boni. In tertia miseria. s. mortis plaga sunt, debitum mortis æternę, defluxus bonæ uitę, exilium mundanæ miserię, incineratio corporalis materiæ. Contra has miserias, fructus salubres, & totidem remedia, affert eucharistia digne sumpta. Nam contra tres generales miserias, affert remissionem culpę, augmentum gratiæ, & collationem uitæ. Sic contra singulas duodecim miserias, singulos fructus, & utilitates. Nam contra primam miseriam, tentationem. s. dęmonis, dæmonem fugat. Contra secundam, fomitem mitigat. Maculam cordis mundat, contra tertiam. Contra quartam, iram dei placat. Contra medias quattuor miserias illuminat intellectum, inflammat affectum, mentem delectat, & ad operandum roborat. Contra miserias quattuor ultimas, ab æterna morte liberat, uitā restaurat, ad patriam reuocat, corpus ad uitam resuscitat. Dimitto scripturę concordantias ad singula.

C ¶ Sunt & alij, qui fructus huius sacramenti digne susceptí, reducunt ad numerum senarium, secundum eius sextuplicem denominationem, quæ sibi attribuuntur, eo quod in sextuplici genere bonorum inuenitur, propter innumerabiles gratias, quarum est contentiuum. Dicitur. n. quandoq; gratia, quandoq; donum siue munus, quandoq; cibus, quādoq; cōmunio, quandoq; sacrificium, quandoq; sacramentum. Et secundum quodlibet nomē, innumerabilia continet & affert dona, fructus, & gratias. De quibus dominus Alber. librum edidit perutilem, diffuse prosequens singula. Sūt, qui fructus eucharistiæ reducunt ad quattuor generales, secundum quod est edulium uegetans ad uitam æternam. Viaticum confortans nos ad perficiendū huius exilij uitam. Pignus æternæ salutis. Et communicatio omnis sanctitatis. Et secundum hæc effectus eius assignari possunt, uegetare, confortare, certificare, & perficere. Quos similiter tangit Alber. in principio libelli prænotati. Sunt, qui innumerabiles fructus eucharistiæ reducunt ad numerum ternarium, scilicet ad bonum oblationis sacrificij, bonum communicationis conuiuij, bonum refectionis uiatici. Primum quoad deum. Secundum quoad proximum. Tertium cuiuslibet quoad seipsum. Hanc sequitur Cancel. parisien. in suo super Magnificat. trac. 9. exponens uersum. Esurientes imple. bonis. Varij sunt uariorum modi summam fructuum assignantium, secū dm numerum septenarium donorum uirtutum, beatitudinum, ac petitionū dominicæ orationis, quæ omnia prosequi longum esset pariter, & laboriosū.

Alia diuisio secundū numerū senarium.

D ¶ Ideo breuitati studens, primò, fructus ipsos bimembras, deinde membrum quodlibet subdiuidendo in ramusculos fructus afferentes dulcissimos procedam. Pro quo rememorandum, quod sacrosancta eucharistia principaliter instituta est in sacrificium, & in sacramentum, seu cibum, ideo omnem fructū sacrificij omnemq; fructum spiritualis cibi influit, atq; gignit. Pro intellectu primi, quomodo. s. eucharistia nobis est instituta in sacrificium, aduertendū est, quod secundum be. Aug. 10. de ciui. dei ca. 4. Sacrificium cultus quidam est soli deo debitus, secundum quod scribitur. Sacrificans dijs eradicabitur nisi domino soli. Siue (ut alij dicunt) est oblatio facta deo in recognitionem supræmi dominij, & redit in idem, si tamē oblatio generaliter accipitur pro omni actu interiori, uel exteriori facto ad honorem dei, tanquam supræmi omnium domini. Est autem duplex sacrificium. s. interius inuisibile, & exterius uisibile. Inuisibile sacrificium, cor nostrum. i. uoluntas nostra est, cum dona dei, & seipsam deo uouet, & reddit. Vnde ait. Huic scilicet deo seruitutem (quæ latria gręce dicitur) siue in quibusdam sacramentis, siue in nobisipsis debemus. Per latriam sacrificium intelligit. Vnde & subdit. Huius

Conc. Trid. loco sup. al legato.

enim-

enim templum simul omnes, & singuli templa sumus, quia & omnium concordiam, & singulos inhabitare dignatur, non in omnibus, quam in singulis maior, quoniam nec mole distenditur, nec participatione minuitur. Cũ ad illũ sursum est, eius est altare cor nostrum, eius unigenito cum sacerdote placamur. Ei, cruentas uictimas cedimus, quando usq; ad sanguinem pro eius ueritate certamus. Ei suauissimum adolemus incensum, cum in eius conspectu pio, sanctoq; amore flagramus. Ei dona eius in nobis, nosq; ipsos uouemus, & reddimus. Ei beneficiorum eius solemnitatibus festis, & diebus statutis dicamus, sacramusq; memoriam, ne uolumine temporum ingrata subrepat obliuio. Et sacrificamus hostiam humilitatis, & laudis in ara cordis, igne feruidæ charitatis. Ad hunc uidendum sicut uideri poterit, eiq; cohærendum, ab omni peccatorum, & malarum cupiditatum labe mundamur, & eius nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, uel potius reeligentes, ad eum dilectione tendimus, ut perueniendo quiescamus, ideo beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum nullum est aliud, quam illi cohærere. Et hoc quidem, s. cohærere illi uoluntate, & amore, est sacrificium interius, & inuisibile. Sacrificium autem uisibile, ut idem ea. 5. eo. lib. (& habetur de conse. dist. 2. sacrificium) dicit, est inuisibilis sacrificij sacramentum. i. sacrum signum. Vnde omne opus, quod agitur ut sancta societate inhereamus deo, relatum. s. ad illum finem boni, quo ueraciter beati esse possimus, sacrificium est, dicit idẽ ca. 6. lib. 10. ¶ Indiget autem homo sacrificio propter tria, ut dicit b. Tho. parte 3. q. 22. ar. 2. s. pro remissione peccati, per quod a deo auersus fuerat. Vnde ait apostolus. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Secundo, ut homo in statu gratiæ conseruetur, & semper deo adhæreat, in quo eius pax, & salus consistit. Ad Roma. 12. Exhibeatis corpora uestra hostiam sanctam uiuentem, deo placentem. Tertiõ, ut spiritus hominis deo totaliter uniatur, quantum uiæ status admittit. 1. Per. 2. Offerentes spirituales hostias acceptabiles deo. Et secundum hoc triplices fuerunt in testa. ueteri sacrificium, & oblationes, uidelicet sacrificium pro peccatorum expiatione, cuius ritus describitur Leui. 4. Secunda fuit hostia pacifica, quæ offerebatur tanquam petitio pro beneficio impetrando, uel tanquam gratiarum actio pro beneficio accepto, cuius ritus describitur Leui. 3. Tertiũ fuit holocaustum, quod ex deuotione pro perfecta unione hominis cum deo offerebatur, quod etiam totum incẽdebatur, ut habetur Leui. 1. ad significandũ totum hominem transformari, & uniri debere deo. Vnde holocaustũ dicitur ab holon, quod est totum, & cauma, quod est incendium, quasi totum incensum, quamuis supra lect. 55. plures hostiarum differentię sunt assignatæ. Omnia autem illa sacrificia, quamuis multa, fuerunt tamen figuræ unius ueri, & perfecti sacrificij nouæ legis. s. Christi in ara crucis immolatio. Vnde orat ecclesia. Deus qui legaliũ differentias hostiarũ, unius sacrificij perfectione sanxisti &c. Illud uero, quod est perfectum per unũ, uel pauca imperfecta nõ põt sufficienter repræsentari. Et ideo sicut perfectio diuina unica existens, in perfectionibus creaturarum uarie, & multipliciter repræsentatur, sic decẽs fuit, ut sacrificium nostrũ perfectissimũ, per multa & uaria sacrificia ante, & in lege ueteri repræsentaretur. De imperfectione sacrificiorũ uete. leg. sup. dictũ est lec. 21. & satis dictũ reor, satis bene ad propositũ. In hac ergo unica oblatione & perfectissimo sacrificio Christi in cruce habemus perfecte quæcũq; lex, uel naturę, uel Moysaica, uel figurabat, uel cõtulit impfecte. Per hãc. n. nostra peccata deleta sunt Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra. Per

[Left margin: Sacrificio indiget homo pp̃ter tria. — Sacrificium triplex.]
[Right margin: B. Thom. — Heb. 5. — Rom. 12. — 1. Pe. 2. — Leui. 4. — Leui. 3. — Leui. 1. — Rom 4.]

Heb. 5. ipsam recepimus gratiam nos saluantem. ad Heb. 5. Consummatus. s. in passione, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Per ipsam adipiscimur perfectionem gloriæ ad Heb. 10. Habemus fiduciam per sanguinem Christi in introitum sanctorum, ubi cœlestis est gloria. Et 1. Pet. 3. Deglutiens mortem, ut uitæ æternæ hæredes efficeremur. De hoc etiam loquitur Gerson Cancel. super Magnificat. Sacrificium sicut, & uerbū abbreuiatum fecit dominus super terram. Hostiam uiuam, unicam, mundam, plenam bonis, plenam effectibus omnibus illis, pro quibus hostia legalis solebat offerri. Si deletionem peccatorum petis. Ecce agnus dei, ecce, qui tollit peccata mundi. Si gratiarum actionem, gratias agit Christus patri. Si malorum euitationem, sanat ipse nos, & liberat, quia uere languores nostros ipse tulit. Si bonorum consecutionem celerem, interrogatus latro docebit, qui tempore huius sacrificij uespertini audire meruit cum iuramento, Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso. Et sequitur in sacrificio corporis, & sanguinis sui noua fecit omnia. Paschalem agnum, manna deserti, panem cœli, tauros, uitulos immolationis, hircum emissarium, passerem, turtures, & columbas, uinum, & libamina, sal in omni sacrificio, caudam cum capite, neq; mel, neq; fermentum. Deniq; quotidianum bis sacrificium, cū matutino uespertinum, quicquid in his figuraliter significatur, & mystice per hoc unicum sacrificium impletum est, & nobis per ipsum confertur in ueritate. ¶ Quamuis autem semel oblatus est Christus in aperta carnis effigie, offertur nihilominus quotidie in altari, uelatus in panis uiniq; specie. Non quidem quantum ad ea, quæ pœnam important. Non enim Christus quotidie uulneratur, patitur, & moritur, sed ex alijs duabus causis eucharistiæ consecratio, & sumptio, sacrificium dicitur, & oblatio. Tum quia illius sacrificij ueri, & immolationis sanctæ factæ in cruce, repræsentatiua est, & memoriale. Tum quia similium est & uum operatiua, & principium causale. Solent autem (ait be. Aug. ad Simplicianum) imagines illarum rerum nominibus appellari, quarum sunt imagines, sicut cum intuentes tabulam, aut parietem pictum, dicimus. Ille Cicero est, ille Salustius. Celebratio autem huius sacrificij imago quędā est passionis Christi repræsentatiua, quę est uera eius immolatio, ideo & ipsa immolatio nominatur. De hoc quoque beatus Bern. in ser. de sacramento altaris ita ait. Christus pro salute mundi semel factus est hostia salutaris, rei reconciliatio generali, omnibus sacramentis tam præcedentibus, quam sequentibus uirtutem dedit, & efficaciam, ut tanta, & tali hostia sanctificarentur omnes liberandi per ipsam. Vnde legitur. Quia agnus occisus est ab initio seculi. His uidelicet, qui fuerunt ab initio seculi: ita ut per hoc, quod dicitur ab initio, determines non tempus occisionis, sed salutis. Prius enim mors eius profuit, quam fuit: prius promissio, ac demum exhibitio. Nec eius profectus in passionis exhibitione terminatur, sed multo magis in posteros deriuatur memorata, quam profuit futura. Vnde subdit Bern. Benignissime Iesu, nobilissimæ sponsæ tuæ docalitium indulsisti, ut uel sic teneret columba tua memoriale dilecti sui. De hoc habes supra lectio. 53. Quibus & addo sequentia. Nam de huius memorialis excellentia subdit ubi supra Bern. tractans illud apostoli. Hoc facite in meam commemorationem dicit? O summe, pia, & suauis memoria, annunciare mortem domini, donec ueniat. Mors Christi opus sine exemplo, humilitas sine modo, donum sine precio, gratia sine merito. Hanc propter nos subire uoluit, qui peccata nostra super lignum sustinuit, in cruce sua, scilicet pœnam peccatorum, cuius liuore sanati sumus. Quid facis o homo ingrate? Adora deuotius, recole fre-

Heb. 10.

1. Pet. 3.

Eucharistia sumptio quare dicitur sacrificium, & oblatio.

quentius in sacramento altaris, salutem mundi pro te, passam, uitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam. Sequitur. Ceterum, ut amplius mouearis, immo ut magis incalescas in amorem tui redemptoris, uoluit Christus, ut iugiter coleretur per mysterium, quod semel offerebatur in precium & illa perennis uictima uiueret in memoria, & præsens esset semper in gratia. Hæc Bernardus. ¶ Ecce quale nobis prouidit dominus sacrificium: G

Sacrificium missę omnia alia excessit sacrificia.

omnia sacrificia alia excellens, habens in se, quæ in nullo alio sacrificio simul inueniuntur. Est enim (ut dicit Alber. lib. 2. de sacramen. alta.) antiquitate ueneratum, auctoritate diuina sancitum, iuramento confirmatum, & sua perfectione perpetuatum, in se sanctissimum, & omnium sanctificatiuum. Veneratum antiquitate, quia ab eo, qui uetus sacerdos erat dei summi sine patre, sine matre, sine genealogia, assimilatus filio dei, ut dicitur ad Heb. 7. ante omnem sacrificiorum institutionem præsignatur. Auctoritate dei sancitum, quia ab ipso deo patre collatum est huiusmodi sacrificij sacerdotium, ut habetur ad Heb. 5. Christus non semetipsum clarificauit, ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum. Tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech. Iuramento autem confirmatum, sicut dicitur In Psal. Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sa. in æternum. Sua autem perfectione est perpetuum, quia propter perfectionem huius sacrificij omnia uete. legis cum lege, & sacerdotio sunt abolita, ut istud in perpetuum statuatur obseruandum. Vnde ad Heb. 7. Hic autem eo, q; maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, unde & saluare in perpetuũ potest, accedens per seipsum ad deum, semper uiuens ad interpellandũ pro nobis. Et de abolitione ue. le. ut illud unici sacrificij statuatur sacerdotium dicitur Heb. 7. Si ergo consummatio per sacerdotium leuiticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinẽ Aaron dici. Translato enim sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat. Et sequitur. Reprobatio quidem fit precedentis mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Habet & præ omnibus sacrificijs sanctitatem, & sanctificationis operationem, quia est in omnibus significatum, quia omnibus alijs refutatis, uoluntati diuinæ acceptissimum, quia ualore excellentissimum, & quia pro omnibus hominibus redimendis, ipsum solum est oblatum, tot in se continens gratias, quot in omnibus alijs poterant significari. ¶ De huius sacrificij ac- H

Alber.

Heb. 7.

Heb. 5.

Heb. 7.

Heb. 7.

ceptabilitate loquitur bea. August. 4. de tri. ca. 14. q; quattuor cõsiderantur in omni sacrificio, scilicet cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur. Omnibus his respectibus sacrificium illud acceptabilissimum esse conuincitur. Offertur enim patri summo. Offertur a nostro pontifice eiusdem patri unigenito. Offertur Christus in humana natura corporis, & sanguinis. Offertur pro omnibus mundis, & mundandis. Quis tam misericors, & pius sicut pater cœlestis, misericordiarum pater summus? Offert autem filius. Quis tam iustus, & sanctus sacerdos, & pontifex sicut unicus dei filius, qui non opus haberet per sacrificia purgare sua peccata, nec originalia, nec ex humana addita uita? Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cœlis factus, qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre; deinde pro populi. ad Heb. 7. Talem habemus pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis, sanctorum minister, & tabernaculi ueri, quod fixit deus, & non homo. Minister inquam sanctorum, quibus ministrat gra

August.

Heb. 7.
Conc. Tri
Sess. 22. c.

Heb. 7.

tiam in terris, & gloriam in cœlis. Huius magni pontificis, & sacerdotis, nostri pontifices, & sacerdotes uicarij sunt, in quorum uerbis pronunciatis, uerbum increatum operatur oblationem, secundum illud Esa. 61. Vos autem sacerdotes uocabimini, ministri dei nostri, dicetur uobis. Hoc enim sacrificio sacerdos ex hominibus assumptus, ministerium exhibet, inuisibilis autem & principalis adest sacerdos Christus, qui panem, & uinum in sui corporis, & sanguinis substantiam conuertit. Hic ergo sacerdos patri, cui offertur, non potest non esse acceptus. Et ideo effectum huius sacrificij malicia sacerdotis ministerialis impedire, & tollere non potest. ¶ Sacrificium denique ad mundandum, & placandum sufficientissimum. Quid enim tam mundum pro mundandis uitijs mortalium, quam sine ulla contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in utero, & ex utero uirginali? Quid tam grate offerri, & suscipi posset, quam caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri? Idem ipse unus, uerusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos deo, quæ unum cum illo maneret, cui offerebat. Vnum in se faceret pro quibus offerebat, unus ipse esset, qui offerebat, & quod offerebat. Hęc August. ubi supra 4. de tri. Ex quibus & hoc elucescit, quòd ex parte eorum, pro quibus offertur, similiter acceptum est, qui etsi immundi sunt, tamen per hoc sacrificium mundantur, & reconciliantur, ac acceptissimo offerenti uniuntur. Hoc est, quod idem August. dicit 10. de ciuita. dei. cap. 6. Hoc est sacrificium Christianorum, multi unum corpus sumus in Christo, quod etiam sacramento altaris fidelibus noto frequentat ecclesia, ubi ei demonstratur, quòd in ea oblatione, quam offert, ipsa offeratur. ¶ Ecce quantum est sacrificium nostrum, nedum memoriale magni illius unici & & perfectissimi sacrificij semel in cruce oblati, sed idipsum, & semper idipsum. Memoriale dignissimum, sed nobis peregrinantibus nimis necessarium: cum enim nulli speranda est salus, nisi qui dei charitate accensus, Christo conformatur. ut deducit apostolus. 1. Cor. 13. Illa autem nullo in nobis fomento ita conseruari, & augmentari poterit, quantum memoria dominicæ passionis, quæ merito sibi omnem nostrum amorem uendicat. Ad hanc enim nos scriptura Eccle. 29. hortatur. Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris, dedit enim pro te animam suam. Pro te, idest pro hæreditate regni cœlestis a te uelut impignorata dominus fideiussit, & se totum ad soluendum in cruce debitum tuum dedit. Huius gratiam non obliuiscaris, quin pro ea uicem reddendo diligas nedum lingua, sed opere, & ueritate. Hoc ipsum quasi deprecando petit Can. 5. Aperi mihi inquit, soror mea, amica mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. Aperi mihi me in mentem suscipiendo, in memoriam, in dilectionem, quia caput meum, scilicet diuinitas, iuxta illud. Caput Christi deus, plenum est rore misericordiæ, ad remittendum peccatum. Et cincinni mei: id est humanitas diuinitatem uelans guttis, id est effusione sudoris, lachrymarum, & sanguinis, ac amaritudine passionis, ad redimendam hęreditatem tuam, pro satisfactione tuorum peccatorum impignoratam. Oportuit itaque omni tempore apud homines esse memoriale repręsentatiuum passionis dominicæ: cuius tot figuræ in testamenti ueteri præcessere. Ideo dominus ut apud fideles iugis, ac immortalis uigeret passionis suę sacratissimæ memoria, hoc ineffabile sacramentum in perennem memoriam instituit, ut non deficeret exhibitæ redemptionis signum salubre, efficax; quo salus tot laboribus acquisita influeret redemptis, cuius tot figuræ mysticæ datæ

sunt

Margin notes: Esa. 61. — August. — De eius acceptabilitate, & de eius fructu, ut est memoria passionis. — 1. Cor. 13. — Eccl. 29. — Can. 5. — 1. Cor. 11.

sunt redimendis. De hoc memoriali. Vrbanus papa sic exclamat. O digna, & numquam terminanda memoria, qua mortem nostram recolimus mortuam, nostrumq; interitum uitæ obitu interisse, lignumq; uiuificum cruci affixum, fructum nobis salutis, & gratię attulisse. Hæc est commemoratio gloriosa, quæ fidelium animas replet gaudio salutari, & cum infusione lętitiæ deuotionis lachrymas subministrat. Hęc ille. Ex quibus aliquantulum apparet fructus huius sacrificij, ut est memoriale crucifixionis Christi, qui est accedere ad amorem, gratitudinem, deuotionem, compassionem. ¶ Est etiam sacrificium illud similium effectuum operatiuum, quos operatum est idipsum sacrificium in cruce: quosq; operata sunt figuralia uete. testa. sacrificia in eius præuisa uirtute. Ipsa autem, ut tactum est, oblata sunt ad peccati expiationem, ad pacis stabilitatem, ad cordis cum deo unionem, ad gratiarum actionem. Primum ad hostiam pro peccatis. Secundum ad hostiam pacificorum. Tertium ad holocaustum. Quartum si placet, respiciat iuge sacrificium. Hos quidem effectus plenius operatur nostrum sacrificium, nedum in sumentibus ipsum, sed in his omnibus, pro quibus offertur. Sumentibus quidem dupliciter proficit, ut dicit beatus Thomas parte. 3. quæstio. 79. articul. 7. per modum sacramenti, & per modum sacrificij, quia etsi pro omnibus, specialiter tamen pro sumentibus offertur, unde dicitur in canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus, omni benedictione &c. Sed alijs, qui non sumunt, prodest per modum sacrificij inquantum pro salute eorum offertur. Vnde & orat sacerdos. Memento domine famulorum, famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, uel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, pro se, suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis, & incolumitatis suæ &c. Et utrunque hunc modum proficiendi dominus exprimit Matth. 26. Qui pro uobis, idest sumentibus, & pro multis alijs effundetur in remissionem peccatorum. Hæc Thom. ¶ In primis sacramentum eucharistiæ, uelut sacrificium summo patri oblatum, nedum ueniale, sed & mortale, non dico sumentium, sed omnium eorum, pro quibus offertur, & quantum ad reatum culpæ, & pœnæ, plus, uel minus secundum dispositionem eorum, pro quibus offertur, tollit. Vnde ut dicit beatus Thom. in 4. scripto, distinct. 12. quæst. 5. articu. 2. Eucharistia inquantum est sacrificium, habet effectum etiam in alijs, pro quibus offertur, in quibus non præexigit uitam spiritualem in actu, sed in potentia. Et ideo si eos dispositos inuenit, eis gratiam obtinet, uirtute illius ueri sacrificij, a quo omnis gratia in nos fluxit, & per consequens peccata mortalia in eis delet: non sicut causa proxima, sed inquantum gratiam contritionis eis impetrat. Nec contra illud est, quod Augustinus ad renatos dicit. Quis offerat corpus Christi nisi pro his, qui sunt membra Christi. Intelligitur enim pro membris Christi offerri: quando offertur pro aliquibus, ut sint membra Christi. Sic etiam inquantum est sacrificium, accipit rationem satisfactionis, & secundum hoc in parte, uel in toto pœnam tollit: sicut & alię satisfactiones secundum mensuram pœnę debitæ pro peccatis, & deuotionis, qua sacramentum offertur, & uirtutis sacrificij his, pro quibus offertur ab offerente applicatur, & ita non semper uirtute huius sacrificij tota pœna tollitur, & ideo officium illud offertur pro uiuis, & defunctis. De quo late supra dictum est lectione. 26. & 27. Vbi & tractatum est quantum, & quibus ualet missę celebratio quantum ad remotionem mali, & collationem boni, tam ex opere operato, quam ex opere operãte, & similiter lect 56. & pene per totã

Similiũ effectuũ hoc sacrificiũ est operatiuum quos operatũ est idipsũ sacrificium in cruce.

K

Matth. 26.

L Thom.

canonis expositionem. ❡ Deniq; quo unquam sacrificio efficacius impetrari posset pax,& omne bonum, ipsaq; conseruari,quam cum iis offertur, qui est pax nostra,qui fecit utraq; unum. Et quo sacrificio perfecta unio animæ nostræ cum deo nobis concedi posset,quam cum ille in holocaustū offertur qui se totum obtulit pro nobis patri,se totum dedit humano generi,mediator dei, & hominum, Christus uerus deus,uerus homo? Si demum agendæ sunt gratiæ deo patri, per quem acceptabilius, quàm per filium,in quo sibi bene complacuit,fontem totius boni,& omnium gratiarum? Et quid conor innumera numero comprehendere? Quicquid Christus saluator noster meruit se offerens in cruce pro omnibus generaliter, tam in remotione mali,quam in collatione boni uiatoribus,purgandis beatis,hoc sacrificio applicatur particulariter singulis. Vnde orat ecclesia hoc sacrificium celebrans, ut omnes ipsum participantes omni benedictione cœlesti, & gratia repleamur. Non autem orat ecclesia pro aliquo,quod huius sacrificij uirtute conferri non potest. Habet quippe spiritum sponsi sui,per quem quid petat,nouit. Hinc tam uaria ordinauit officia pro necessitatibus diuersis, pro spiritualibus, ac temporalibus bonis impetrandis, ac malis remouendis,pro defunctis,& uiuis,& uiuorum statibus uarijs,pro beatis, & sanctis, etiam nunc brauium obtinentibus. ❡ Narrat beatus Grego. cap. ulti. libro. 4. dialo. quomodo uirtute hostiæ salutaris in missæ sacrificio oblatæ, quotiens hoc agebatur, captus quidam, & ligatus,corporalibus uinculis soluebatur. Et de alio quodam Varaca nomine; cui in maris fluctibus laboranti, ac deficienti, cibus corporalis per uirtutem angelicam allatus est, dum pro eo missa celebrabatur. Per quæ sic corporaliter exhibita,misericors dominus quid in anima operetur, ut sacrificium, uoluit declarare. ❡ Sed dicis,quòd sacrificium illud uiuis proficiat,credo: φq; suffragetur defunctis adhuc purgatorio igne detentis. supra late ostensum est; quomodo autem proficiat beatis, nondum capio. ❡ Responsio, φ sacrificium illud proficiat beatis, ex eo φ manifestum est, quia offertur pro eis. Nam una particula inquam, frangitur, repræsentat beatos, ut dictum est lect. 80. Non autem offertur pro aliquibus, quibus non creditur proficere. Quomodo autem proficiat beatis: de hoc dictum est supra lect. 56. quòd hostia salutaris non offertur pro beatis per modum suffragij, nihilominus pro sanctis offertur: ut gratiarum actio. Quippe congaudendo eis,eorumq; fælicitati gratias deo referimus, solemnem hostiam offerentes, qui tanta eos gloria sui sublimauit. Hinc canit ecclesia. Gaudeamus omnes in domino diem festum celebrantes in honore &c. Per quod non mediocriter gloria eorum accidentalis augetur. ❡ Duplex quidem gaudium sancti possident in beatitudine, essentiale, scilicet,& accidentale. Essentiale, quod habent de deo,& perfectionibus diuinis,quod excedit omne aliud gaudium,sicut,& amor dei excedit amorem suipsius, & omnium creaturarum in sanctis. Illud inquam, secundum probabiliorem doctorum opinionem,non augetur in beatis,sicut nec diuina perfectio,de qua gaudent,eadem immutabiliter perseuerat, & in se, & in beatorum cognitione. Gaudium uero accidentale quod habent de quocunq; bono sui, & cuiuscunq; creaturæ, usq; ad diem iudicij augeri potest, secundum quòd bonum creaturæ, potest augeri. Sic enim crescet eorum gaudium de gloria corporis, quam consequentur in resurrectione. Sic ergo de omnibus benefactis gloria eis accrescit. Nam & gaudium est angelis dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Sic etiam gaudent de his,quæ in honore dei fiunt, & maxime de his, in quibus de eorum gloria deo gratias agimus. Gaudent etiam de honore sibi impenso, & eis

[Margin notes: M — Quō hoc sacrificiū missę uiuis proficiat. — Beatorū gaudiū est duplex. — Luc. 15.]

debito

debito, quoniam digni sunt. Hinc sanctus Gamaliel ad Lucianum presbyterum. Isti maximo honore digni sunt venerari in terris, quos in cœlo, rex regum immensa cumulauit gloria. Vnde nihil dubij esse puto beatum Gamalielem, sanctos Stepanum, Nicodemum & Abibon de reuelatione reliquiarum corporum, ac honore in terris eis impenso, nouo accidentali exultasse tripudio. De quorum translatione a loco humili ad honorabiliorem se fuisse solicitum idem Gamaliel contestatur. Et sic intelligi potest illud, quod de sancto Leone papa secundum antiqua exemplaria orat ecclesia, Annue nobis domine, ut animæ famuli tui Leonis hęc prosit oblatio &c. Sed constat sanctum Leonem in gloria esse. Prosit secundum Inno. ut a fidelibus magis, ac magis glorificetur in terris. Prosit ergo ad gloriæ accidentalis augmentum, non essentialis. Simile aliquid legitur de pluribus sanctis ꝙ complacuerunt sibi in honoribus sibi debitis ab hominibus impensis, sic de sanctis Iohanne, & Paulo recitat beatus Grego. ¶ Sed di. Si gloria, & gaudium accidentale sanctorum augetur ex cultu, & honore, quo festinantur ab hominibus terrenis, consequens uidetur, ꝙ etiam tristentur ex blasphemijs malorum, eos inhonorantibus in terris. Consequens falsum, cum beatitudo nullam secum compatiatur tristitiam. Consequens tamen ex eo sequi uidetur, quia sicut sibi complacent in bonis nostris, ita eis displicent mala, & sicut bonum desideratum, dum accidit, infert gaudium, ita malum oditum tristitiam, secundum beatum August. 14. de ciuit. dei. Tristitia est dissensio animę ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidunt. ¶ Dicitur breuiter, ꝙ quia tristitia, & dolor repugnant beatitudini, quam deus conseruat in beatis, nullæ causæ naturales generare possunt tristitiam in beati animo, nec dolorem. Non enim deus, ut causa prima concurrit cum naturalibus causis generare potentibus in animo beati tristitiam, uel dolorem. Sed quia gaudium accidētale non repugnat beatitudini, & gaudio essentiali, deus respectu illius non suspendit causarum naturalium actionem. Multiplices fructus eucharistiæ, ut est sacrificium, colligi possunt particularius ex supra dictis per totam canonis expositionem. ¶ Sed nunc aliquid superaddendū est de fructibus eius, ut est cibus animę, & sacramentum. Et quidem de effectibus eius, ut sacramentum est, & animæ cibus; sanctorum plurimi plurima tradiderunt, sed ex plurimis aliqua ad compendium reducendo, attendo, ꝙ effectus huius sacramenti considerari possunt.

An tristētur de malo.

N

O

Fructus huius sacrificij duodecim, ut est cibus aię & sacramentum.

Ex eo
- ꝙ sumitur, qui est principium uitæ.
- ꝙ est passionis Christi memoriale.
- quia cibus, & potus spiritualis animæ.
- quia sacramentum sub panis, & uini specie.
- quia antidotum medicinale.
- quia datum peregrinantibus in statu uiæ.

¶ Quæcunq; his attribuuntur, operatur eucharistia in sumente. Quia .n. sumitur Christus, qui est omnis uię autor, & principium, ideo sumentis animā uiuificat, & peccata spirituali uitæ contraria relaxat. Quia eucharistia est passionis memoriale, ideo mentem inflammat, & patientiam firmat. Quia cibus est, & potus spiritualis animæ, ideo sumentem nutriendo alterat. Et deperditum restaurat. Quia sacramentum sub panis, & uini specie, quę ex multis, quæ ad unum aliquod rediguntur. Ideo per unionem Christo intimat. Per communionem proximo copulat. Quia antidotum medicinale, ideo ab infirmitate sanat, & in sanitate conseruat. Quia uiaticum in sta-

tu uitæ, ideo in itinere roborat, & ad beatitudinis terminum subleuat, & reportat. ¶ Ecce iterum duodecim fructus ligni uitæ, quos parit cœleste hoc edulum, ut cibus est, & sacramentum. Hi sunt.

duodecim fructus ligni uitæ: Viuificare. Relaxare. Inflammare. Patientiam dare. Nutrire. Restaurare. Vnire. Copulare. Sanare. Conseruare. Roborare. Perducere.

Thom. ¶ De quibus singulis aliquid est dicendum. De primo dicit B. Tho. par. 3. q. 79. ar. 1. q. effectus huius sacri primo, & principaliter cōsideratur ex eo, quia in hoc sacramento continetur Xps, qui sicut in mundum uisibiliter ueniens
Ioh. 1. contulit mundo uitā gratiæ secundū illud. Gratia, & ueritas per Iesum Xpm facta est. Ita in hominem sacramentaliter ueniens, uitam animæ operatur,
Ioh. 6. secundū illud. Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Vnde Cyrillus dicit. Viuificati uitā dei uerbum ueniens in carne, fecit ipsam uiuificatiuā. Decebat. n. eum nostris quodammodo uniri corporibus per sanctam eius carnem, & preciosum eius sanguinē, quæ accipimus in benedictionem uiuificatiuā in pane, & uino. Hinc iterū dñs ait. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternū. Et in ps. Edent pauperes, & saturabuntur, & uidebūt corda eorū in seculū seculi. In ipso enim sunt uitæ nostræ principia. Hinc dicitur Ioh.
Ioh.ubi sup.
Ioh. 6. 6. Ego sum panis uitæ. Glo. qui pasco donec adiungam pastos uitæ. Vnde se-
Ioh. 6. quitur. Patres uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis, ex ipso manducauerit, non moriatur. Et sequitur. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Et multa ibidem in hanc sententiam. Siquidem dominus in omnibus nobis condescendens, & nutrimētum cibi spiritualis, cōnaturaliter cibo naturali perficiens, ut magis hunc cibum desideremus, posuit se in ipso, in quo est uita, sicut in patre, a quo fluit omnis uita, ut nos intus uiuificet seipso, qui est uitę nostræ in gratia, &
Ioh. 6. gloria principium. Hinc ubi supra Ioh. 6. Sicut me misit uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Sic ergo nobis hoc nutrimentum uitæ influit uitam gratiæ, & beatis uitam gloriæ.
Gen. 2. Quod significatum est. Gen. 2. Lignum uitæ plantauit deus in medio paradisi. Quia dominus Iesus Christus in hoc sacramento uiuifico, omnibus se exhibet in medio ecclesię, qui nutriti ab ipso eandem, qua ipse uiuit, uitam
August. ab eo percipiūt. Sic ergo cibus ille nutrit ex principijs uitæ, hoc est eo Christo, qui in eo continetur, in uitam diuinam. Vnde beatus Augu. super Iohannem. Cum cibum, & potum ideo appetant homines, ut non esuriant, neq; sitiant, hoc ueraciter non præstat nisi iste cibus, & potus, qui eos, a quibus sumitur, immortales, & incorruptibiles facit, in societate sanctorum,
P ubi pax erit, & unitas plena, atq; perfecta. ¶ De secundo effectu, qui est relaxare peccata hic sequitur ex primo. Nam quia uiuificat etiam contraria uitæ remouet. Eiusdem namque uirtutis est inducere effectum suum, & expellere contrarium, ut patet de calefacientem, quod nedum inducit

caloré, sed etiam remouet contrariam frigiditatem. Est autem peccatum omne contrarium spuali uitæ, quam operatur hoc sacramentum in suscipiẽte. Contrarium dico simpliciter, uel dispositiué. Mortale quidem simpliciter, quia uitam gratiæ tollit. Veniale uerò dispositiue, quia ad mortem disponit spiritualem, sicut infirmitas ad corporalem. Sacramentum illud utrumque tollit. Tollit.n.quantum est de se oẽ mortale præteritum, inexistens & futurum. Pro cuius intellectu aduertendum, quod secundum beatus Thomas parte tertia, quæstio 79. articu.tertio, quod uirtus huius sacramenti potest considerari dupliciter. Vno modo secundum se, & sic habet uirtutem ad remittendum quęque peccata ex passione Christi, quæ est fons, & causa remissionis peccatorum. Alio modo potest comparari ad eum, qui recipit hoc sacramentum, prout in eo inueniuntur impedimenta percipiendi huius sacramenti effectum. Quicumque autem habet conscientiam peccati mortalis, habet in se impedimentum percipiendi effectum huius sacramenti. Tum quia non uiuit spūaliter, & ita non debet spirituale nutrimentum suscipere, quod non est nisi uiuentis. Tum quia non potest uniri Christo, dum est in affectu peccandi mortaliter, qui est fons uitæ, & remissor peccatorum. Et ideo ut dicitur in lib. de ecclesiasticis dogmatibus: Si mens in affectu peccandi est, grauatur magis eucharistiæ perceptione, quam purificetur. Vnde hoc sacramentum in eo, qui ipsum recipit in conscientia peccat mortalis, & per consequens indigne, non operatur remissionẽ peccati propter uoluntarium recipientis impedimentum. Post tamen sacramentum hoc nihilominus operari remissionem peccati mortalis, præteriti quidem quantum ad quasdam eius reliquias culpæ, & pœnæ. Culpæ sunt dispositio mala relicta ex peccato, pronitas.s.ad recidiuam, aut habitus uitiosus: quos remittit eucharistia dignè sumpta, ut infra dicetur. Reliquias etiam pœnę non tamen semper totalis, sed maioris, uel minoris secundum diuersam dispositionem sumentis, scilicet secundum modum feruoris, & deuotionis. Sacramentum enim illud, ut sacramentum & cibus, est principaliter institutum, ut spūale nutrimentum per unionem ad Xp̄m, & ad membra eius, & non principaliter ad satisfaciendum. Quia aũt unio fit per charitatem, ex cuius feruore quis consequitur remissionem, non solum culpæ, sed ẽt pœnæ: hinc est, ꝙ homo per quandam concomitantiam ad principalem effectũ cõsequitur remissionem pœnę. Vnde ut dicit Alex.par.4.q.41. remittitur pęna frequenter in susceptione huius sacri, sed hoc magis ex dispositione suscipientis, quia ut habetur Exo.12. Agnus paschalis comedi debet cum lactucis agrestibus.i.in amaritudine doloris pro peccatis p̄ op rijs, & compassionis mortis Xp̄i, ex quibus meretur remissionem pœnę. Auget autẽ hanc contritionem charitatis feruor, quem augmentat susceptio sacri. Quod autem remittat sacramentum illud, inquantũ est sacrificium dictũ est supra. ¶ Operatur etiã sacramentũ illud remissionẽ peccati mortalis inexistẽtis in suscipiente, non autẽ in conscientia. Remittit enim mortale, cuius non habemus conscientiã, neq; affectum. secundũ illud. psal. Ab occultis meis munda me. Similiter peccatum displicẽs per attritionẽ, nondũ per contritionẽ perfectã in suscipiente deuo'e remittit, ꝓ quanto attritio pficitur. Vnde B. Tho. Forte enim primo non fuit sufficienter contritus: sed deuote, & reuerenter accedens consequitur per hoc sacramentum gratiam charitatis, quã contritionem perficiet, & remissionem peccati. ¶ Operatur & remissionem peccati mortalis futuri, pro quanto robur tribuit ad scelera deuitandã, & mortalia cauenda, ut uult Inno. Vnde præmittitur oratio. Panẽ nostrum supersubstantialem da nobis hodie, & statim adiungimus. Dimitte nobis debita

B Thom.
Conc. Trid. Sess. 13. c. 2.
Can. 5.
Et 22. c. 2.

Q

Quõ operatur remissionem mortalis futuri.

nostra, & ne nos inducas in tentationem: sed libera &c. Quia per panem istum liberamur a malis præteritis, psẽtibus, & futuris. Augmento enim gratiæ, quod præstat hoc sacramentum, roboratur homo contra pronitatem ad malum, ut redditur cautius circa negligentiam, siue ignorantiam, quibus existentibus labitur in peccatum mortale. Vnde dicitur peccatum deleri, quia delentur promouentia ad mortale. Etiam quia in consummatione in bono omnia mala perfectè delentur, quia & reliquiæ malorum, & reatus. Cum ergo consummatio hæc habeatur uirtute huius sacramenti, non incongruè dicitur omne peccatum hoc sacramento deleri. Eo enim est perfecta deletio, quo est in bono consummatio. De hoc effectu huius sacramenti dicit

Bernar. beatus Bernar. in quodam sermo. Sacramentum illud duo operatur in nobis: ut uidelicet & sensum minuat, & in grauioribus peccatis collat omnino consensum. Si quis uestrum non tam sæpe modo, nec tam acerbos sentit motus iracundiæ, luxuriæ, inuidiæ, aut ceterorum huiusmodi: gratias agat corpori, & sanguini domini, quoniam uirtus operatur in eo sacramenti. Et secundum illud intelligi debent dicta sanctorum, ut cum orat ecclesia. Sit hoc sacramentum ablutio scelerum. Similiter Iulius Papa in cap. Cum omne de conse. dist. 2. dicit. Cum omne crimen, atq; peccatum oblatis deo sacrificijs deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione deo dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur. Ecce planè dicit ꝙ omne crimen, &

Hilar. omne peccatum hoc sacrificio deletur. Item Hila. 13. de tri. Hæc accepta,

Damasc. atq; exhausta, faciunt, ut nos in Christo, & Christus in nobis sit. Item Dam. Corpus Christi omnis læsionis est unctio, omnis sordis est purgatio: & similia: ꝙ scilicet mortalia delentur modis dictis, non ꝙ primò insint in conscientia, & per sumptionem huius sacramenti deleantur, sed uel quia prius imperfectè contrita, aut ignorata, aut per huius uirtutem sacramenti cauta: & sic ut dictum est, remissa, quia non admissa. Verum duæ primæ autoritates loquuntur de eucharistia, ut est sacrificium, non ut sacramentum, ut satis patet intuenti. ¶ Et si quis di. Sacramentum illud est signum passionis Christi, sicut & baptismus: & ita expressè signat sicut baptismus. Si ergo baptismus uirtute passionis Christi delet omnia mortalia, immo simpliciter omnia peccata, originale. s. & actuale, multò magis hoc uidetur facere hoc sacramentũ maximè quia in hoc sacramento realiter continetur ipse Christus passus, autor gratiæ, & indultor peccatorũ, quod de baptismo non conceditur. ¶ Respondet Alex. ꝙ licet utrumq; sacramentum significet passionem Christi, tamen differenter, quia baptismus primò passionem, hoc sacramentum passum signat. Panis enim, & uinum significant primo Christum, qui fuit ex purissimis guttis sanguinis beatæ Virginis secundum carnem genitus. Vnde oblatio ista in altari repræsentat Christum oblatum in ara crucis. Sed sacramentum baptismi significat primò ablutionem, qua fuit homo purgatus uirtute passionis Christi. Illa enim ablutio aquæ repræsentat ablutionem, quæ fiebat in effusione sanguinis: de qua Iohannes. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Item immersio in baptismate significat immersionem Christi in mortem secundum illud. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu: in morte ipsius baptizati sumus. Glo. in similitudine mortis ipsius: ut sicut Christus semel mortuꝰ est carne, & semper uiuit, ita, & nos mortui malo, semper uiuimus per baptismum bono. Sacramentum uero eucharistiæ significat Christum passum. Nam sacramentum eucharistiæ consistit in facto esse. Sacramentum baptismi in fieri tantum, scilicet in ablutione. Sic Christus est permanens. Passio uerò transiuit sicut res successiua. Vnde expressius baptismus signat passionem Christi, quæ immediatius fuit cau

Quo relaxet peccata differẽter a baptismo.

Alexand.

Apoc. 1.

Rom. 6.

sa sa-

sa salutis, & remissionis peccatorum. Eucharistia uerò expressius signauit Christum, qui fuit causa salutis, & remissionis peccatorum per passionem. Et ex illa repraesentatione magis congruebat, ꝙ baptismo daretur efficacia plena purgandi, quam sacramento eucharistiae. Vel aliter dicitur, quòd baptismus est spiritualis regeneratio, quae est mutatio de non esse spirituali, ad esse spirituale, & datur per modum ablutionis, quae signat ablutionem animae. Et quantum ad utrumque conuenienter accedit ad baptisma, qui habet conscientiam mortalis peccati, ut regeneretur, & lauetur. Sed eucharistiae sacramentum datur per modum spiritualis nutritionis, quod non competit mortuo in peccatis, & ita non est similis ratio. Vltima tamen, & principalis ratio diuersitatis est institutio diuina, quae ad diuersas significationes, & efficacias instituit haec duo sacramenta. ¶ Et si dicitur. Per sacramentum eucharistiae confertur gratia gratum faciens, & quaelibet talis sufficiens est causa remissionis cuiuscunq; peccati mortalis, quaelibet enim gratia gratum faciens iustificat, & repugnat omni mortali. secundum illud Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius: ergo eucharistia in sumente delet omnia peccata mortalia. Respondetur, ꝙ licet omnis gratia huiusmodi sit sufficiens causa remittendi peccatum mortale, non tamen semper remittit, quia non semper actu remittit, quia non semper mortale in subiecto inuenit, quod remittat. Datur enim aliquando habenti prius gratiam, ut magis habeat, ut dicitur Matth. 25. Habenti dabitur, & abundabit: iustificare enim impium, est primae gratiae, non gratiae superadditae. Nunc autem per eucharistiam non datur prima gratia regulariter, nisi in casu supradicto: sed gratia superaddita iam uiuenti per gratiam, quia est cibus uiuentium non mortuorum. Nec hoc est in praeiudicium nobilitatis huius sacramenti, sed magis attestatur eius excellentiae, quia cibus est tam excellens, & nobilis, quòd nõ debet dari canibus: sed tantum filijs. Nam qui canis est, indignè sumit, & in iudicium, & est reus corporis, & sanguinis domini. Et ideo illi non adijcitur gratia ex sumptione, sed poena. Haec de remissione mortalium uirtute huius sacramenti. ¶ De uenialibus autem peccatis, ꝙ illa remittit satis ostendit magister in quarto distinct. 12. ca. ult. allegans ad hoc Ambr. Si quotiens effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere, qui semper pecco, debeo semper habere medicinam. Et idem dicit lib. de sacramentis, ꝙ iste cibus quotidianus sumitur in remedium quotidianae infirmitatis. Quotidianae infirmitates sunt peccata uenialia. Item August. Iteratur quotidiè haec oblatio, licet Christus semel sit passus, quia quotidie peccamus peccatis sine quibus mortalis infirmitas uiuere non potest. Et quia quotidie labimur, quotidie Christus mysticè immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus: & ille iam mori non potest, per hoc sacramentum remissionem consequamur. Ad idem dicit Innocentius. Venialia delet, & cauet mortalia. Rationem assignat beatus Thom. in 4 script. dist. 12. q. 5. arti. 1. Quia uirtute huius sacramenti, fit quędam trãsformatio hominis ad Christum per amoris unionem, & hic est proprius eius effectus: & quia ex feruore charitatis peccata uenialia dimittuntur propter hoc, ꝙ dicto feruori contrariantur, licet non charitati, ideo ex consequenti uirtute huius sacramenti uenialia dimittuntur. Et potest esse tantus feruor deuotionis, quòd omnia uenialia dimittuntur: praeterita. s. & praesentia. Praeterita quidem semper dimittit, & post tantus esse feruor, ꝙ actu non peccat uenialiter, quamuis hoc diu durare non possit propter difficultatem uitandi peccata uenialia. Nec est inconueniens, ꝙ homo pro certa hora sit absq; omni peccato etiam ueniali. Nam quòd Iohannes ait. Si

dixerimus:

Margin notes:
S
Rom 3.
Ad Cor. epi sto. 1. c. 11.
T
De uenial iũ relaxatione.
De cõse. dist. 2. si quotiens.
August. Ead. dist ca. utrũ sub figura. Ibidẽ c. quid sit sanguis.
Innocen. B. Thom.

1. Ioh. 1. dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, quia non uult dicere, q pro nulla hora non possit esse sine ueniali, sed q sancti, & iusti nõ ducunt uitam istam sine ueniali, quin sæpe, & frequenter peccent uenialiter. Non tamen semper delet uenialia, quæ actu committuntur, sed secundũ mensuram deuotionis: quia deletio uenialium non est proximus effectus eius, sed quasi consequens alium, scilicet feruorem charitatis. Potest enim quis habens in se aliquam delectationem in aliqua deordinatione ueniali: puta in delectatione carnali uxoris suæ, uel cibo aliquo delicato, aut uerbo iocoso citra transgressionẽ præcepti, non indigne sumere eucharistiã, & in tali sumptione illud peccatum ueniale, quo actu delectatur, aut delectari proponit, non deletur, cum illud uelle sic delectari sit realiter ipsum peccatum ueniale. Potest autem uirtute sacramenti crescere deuotio intantum, q mutat illud uelle, & magis eligit gaudere in deo, & sacramento sumpto, quam in uerbo iocoso, uxore, uel cibo delicato. Et tunc propter feruorem deuotionis, quem sumptum induxit sacramentum, dimittitur huiusmodi ueniale. Patet ergo, q per hoc sacramentum non semper omnia uenialia dimittuntur. Immo nonnunquam uenialia impediunt aliquem effectum huius sacramenti. s. refectionem spũalem actualis dulcedinis. Hæc enim impeditur si aliquis accedit ad hoc sacramentum per peccata uenialia mente distractus, nõ tamen impediunt augmentum gratiæ habitualis, siue charitatis. Hæc Tho. parte 3. q. 79. artic. 8. Peccata tamen uenialia præterita non impediunt, sed delentur per huius sacramenti susceptionem. Cum enim hæc deleantur per opus charitatis ordinatum ad eorum deletionem, uel a deo acceptatum ad huiusmodi deletionem operatore nihil de uenialibus peccatis cogitante, multò magis hæc delet susceptio eucharistiæ. Vnde sanctus Bonauen. in suo 4. dist. 21. q. 2. Credendum est, inquir, q aliquo nihil de peccatis suis cogitante, sed tantum passionem Christi recolente in sacramento eucharistiæ peccata uenialia, uel omnia, uel aliqua remittantur per gratiam sic adiutam. s. sumptione sacramenti. Et omnia illa, siue sacramenta ut eucharistia, & unctio, & baptismus, siue sacramentalia, ut aspersio aquæ, episcopalis benedictio, contritio, misericordiæ exhibitio, orationis dominicæ, deuota oratio, faciunt ad deletionem, non per propriam naturam, sed per ea, quæ gratiam gratum facientem ad hunc actum adiuuant, & uigorant. ¶ Si quæris, quomodo adiuuant? Respondet, dicendum: quòd in talibus plurimum est humiliatio, & deuotio, quæ est actus gratiæ informatus repugnans ipsi ueniali peccato, quod feruorem charitatis, & deuotionis, quantum est de se, diminuit. Vel ea ratione, qua est in eis pęnalitas, quæ repugnat inordinatæ delectationi. Vel prout illa pęna iuncta est ordini gratiæ. Tenendum igitur est q etsi uenialia deleantur per pœnitentiam, possunt tamẽ per gratiam taliter adiutam deleri. Nec obest illud magistri dist. 16. 4. c. ulti. dicentis, q ad remissionem uenialium sufficit oratio dominica cum ieiunio, & eleemosynis, sic tamen ut præcedat contritio, quia magister non determinat præcisè modum delendi ueniale, sed modum perfectè satisfaciendi. Nemo autem perfectè satisfacit: nisi in corde doleat, quantumcunq; se exterius puniat, & hoc dico uel in generali, uel in speciali. Venialia aũt non solum per uim pęnitentiæ, sed etiam alijs modis deleri possunt, ut tactũ est. Hæc Bona. ¶ Quid aũt in ueniali transeunte actu deleatur, an reatus culpæ, an reat⁹ pęnę alterius inquisitionis opus est. Potest tamẽ dici, quòd omnino reatus culpæ deletur, & reatus pœnę in toto, uel in parte. ¶ Tertius effectus est inflammare, seu accendere mentem in eo, quod est dominicæ passionis memoriale. Super omnia quippe ad dei amorem accendit dominicæ passionis, tanquam summi nobis

An omnia uenialia deleantur.

Thom.

S. Bonauen.

Qualiter peccatum ueniale dicitur eucharistiæ sacramentum remittere.

V

X

exhibiti

exhibiti memoria beneficij. Nã ut hanc in nobis accenderet & dilectionem, dominus & carnem sumere,& mortem subire dignatus est. De quo beatus Augustinus in de cathechizandis rudibus ait. Quæ maior causa est aduentus domini,nisi ut ostenderet deus dilectionem suam in nobis, commendãs eam uehementer. Quia cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et sequitur. Maxime propter hoc Christus aduenit, ut cognoscat homo, quantum eum diligat deus. Et ideo cognosceret, ut in eius dilectionem, qua prior dilectus est,inardesceret. Et beatus Grego.2. Moral. §. 108. Mediator inquit dei, & hominum posset nobis etiam non moriendo succurrere, subuenire tamen moriendo hominibus uoluit, quia nos uidelicet minus amasset,nisi & uulnera nostra suscipere. Nec uim nobis suæ dilectionis ostenderet,nisi hoc,quod a nobis tolleret, ad tempus ipse sustineret. Et beatus Bernard. Sufficeret inquit ad redemptionem orbis una preciosissimi sanguinis Christi gutta,sed data est copiosa:ut uirtus diligentis in beneficij redundantia clatesceret. ¶ Fuit autem hæc diuinæ charitatis ostensio nobis ualde necessaria,ut per hoc ad dilectionem dei accenderemur. Cum enim dominus decreuit nullum beatificare nisi dilectione adhæreret Christo redemptori,teste apostolo,quem diligebat Iesus. Qui non diligit,manet in morte. Et Paulo. Si linguis hominum loquar &c. charitatem non habuero, nihil mihi prodest. Per nullum autem alium modum, ita uoluntas nostra ad dei amorem allici potuit, & accendi,sicut per ostensionem tantæ suæ dilectionis prævia, nullis nostris præcedentibus meritis debitæ. De quo beatus August.13. de trini.c. 10.late,& pulchre loquitur. Quid enim ait,tam necessarium fuit ad erigendam spem nostram,mentesq; mortalium conditione ipsius mortalitatis abiectas,ab immortalitatis desperatione liberandas, quã ut demonstraretur nobis, quanti nos pẽderet deus, quantumque diligeret. Quid uero huius rei tanto iudicio isto manifestius, atque præclarius,quam ut dei filius immutabiliter bonus, in se manens, qđ erat, & a nobis pro nobis accipiens, quod non erat, præter suæ naturæ detrimentum,nostrum dignatus est inire consortium. Prius sine ullo malo suo merito mala nostra perferret. Ac suam credentibus quantum diligeret nos deus. Et quod desperabamus,iam sperantibus, dona in nos sua sine ullis bonis meritis nostris, immo præcedentibus, & malis nostris meritis in debita largitate conferret. Et idem de cathe. ru. postquam dixerat hanc maiorem causam esse aduentus domini, ut ostenderet deus dilectionem suam nobis, causam huius ostensionis subinferr. Hoc autem inquit ideo,quia finis præcepti, & plenitudo legis charitas est, ut & nos inuicem diligamus, & ipsum deum,qui prior dilexit nos,& filio suo unigenito non pepercit, sed pro nobis tradidit illum, si amare pigebat, saltem redamare non pigeat. Nulla est enim ad amorem maior inuitatio, quam præuenire amando. Et nimis durus est animus, qui dilectionem etsi non libeat impendere, nolit & rependere. Et si etiam superiores uelint se ab inferioribus diligi, quanto amore inardescet inferior: cum a superiore se diligi senserit. Ibi enim gratior amor est, ubi non æstuat indigentiæ siccitate, sed ubertate beneficentiæ profluit. Quid autem superius deo iudicante? Et quid desperatius homine peccante? Huius ergo passionis, huius inæstimabilis dilectionis memoriale perpetuum,ac nobilissimum dedit nobis dominus corpus suum & sanguinem in sacramentum cibi, & potus, in quo non minus nobis beneficium ostendit, quam in ipsa sua passione memoranda. Quis non stupeat? quis non miretur tam incomprehensibilem dilectionẽ? Cui non satis fuit seipsum nobis impendere in redẽptionis preciũ, nisi etiam se daret in cibũ,

B. August.
B. Grego.
B. Bernar.
1. Iohan.3.
1. Cor.13.
August.

in memoriale perpetuum. Memo iale inquam, non minus re ipsa memoranda. Sed ad ipsum, ut non deficeret in nobis uicarij amoris incendium, ut uel sic a summo cœlo egressio eius ad nos in hoc sacramento, & occursus eius usq; ad summum eius, nos secum traducendo ad cœlestia non inuenirentur inter huius sacramenti dignos perceptores, qui se absconderent a calore eius. ¶ Hunc fructum sequitur quartus, data. s patientia. In eo siquidem, q̄ sacramentum illud memoriale est patientis domini: summam nobis in sua passione patientiam exemplantis, nos ad tantæ exemplum patientiæ instru t, & confortat. Patientię utiq; nobis ualde necessarię teste apostolo. Patientia uobis necessaria est, ut uoluntatem dei facientes, reportetis promissionem. i. uitam promissam secundum glo. Nimirum, quia in patientia uestra possidebitis anim is uestras, ait saluator. Hinc Petrus ad clarissimum patientiæ exemplum nos dirigens ait. Hæc est gratia apud deum. s. ut patiamini. Glo. In hoc enim uocati estis. Quia Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, nō comminabatur. Tradebat autem iudicanti se iniuste. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iustitiæ uiuamus, cuius liuore sanati estis. Eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum uestrarum. Pastorem illum, qui posuit animam suam pro ouibus suis. Magnum patientiæ exemplum, quod rememoratum sufficit omnes impatientię nostræ motus sedare. Quis enim tam iustus, quis tam delicatus, ut per impatientiam refugiat, aut remurmuret pro peccatis proprijs pati, cum dominū suum, caput suum, tanta passum recogitat pro peccatis ipsi suo domino alienis? Pudeat inquit Bernar. sub spinato capite membrū fieri delicatum Hinc & apostolus Paulus patientiam in nobis plantare satagens, ad idem Christi exemplum in nostro sacramento contenti, & significati mittit, ad Hebr. 12 ita docens. Deponentes omne pondus, & circunstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta, atq; in dextera sedis dei sedet. Quæ ponens beatus Aug. in glo. ibidem. Omnia inquit terrena bona m contempsit Christus, ut in illis non quæreretur fęlicitas. Omnia terrena mala sustinuit, ut in his nō timeretur infęlicitas. Natus enim de matre, quæ quamuis a uiro intacta conceperit, semper intacta permanserit: fabro tamen desponsata fuit, in quo & omnis carnalis nobilitatis tumorem extinxit. Natus est etiam in ciuitate Betheleem, quæ inter omnes iudææ ciuitates erat exigua. Noluit igitur quęquam de terrenæ ciuitatis sublimitate gloriari. Pauper etiam factus est, cuius sunt omnia, ne de terrenis diuitijs quisquam extolleretur. Noluit rex ab hominibus fieri, quia humilitatis uiam ostēderat miseris. Esuriuit, qui omnes pascit. Sitiuit, qui est fons sitientium. Fatigatus ex itinere, qui uiam fecit nobis in cœlum. Obmutuit, & obsurduit, per quem mutus locutus est, & surdus audiuit. Vinctus est, qui infirmitatum uincula soluit. Mortuus est, qui mortuum suscitauit. Amorē itaq; eius similia patiamur, tunc enim lex implebitur, cum non cupiditate rerum temporalium: sed charitate illius, qui pręcepit, fiunt, quæcunq; præcepit. Hæc August. Et quidem flagella euadere non possumus, si filij esse uolumus. Quem enim diligit deus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quæ tractans August. Omnem filium etiam ait unicum sine peccato. Et subdit. Exceptus es a passione flagellorū: exceptus es a numero filiorum. Vnicus ille de patris substantia natus, æqua-

Marginal notes: Quando dat patientiā & ut sic habet ducs fruct⁹. — Heb. 10. — Luc. 21. — 1. Petr. 2. — Bernar. — Heb. 12. — August. — Heb. 12.

lis patri in forma dei: uerbum quo facta sunt omnia, non habebat, ubi flagellaretur. Ad hoc autem carne indutus est, ut sine flagello non esset. Qui flagellat unicum sine peccato, relinquit adoptatum, qui est cum peccato. Vnicus sine peccato, non tamen sine flagello exemplum nobis proposuit in passionibus suis. Non ergo turbari debemus, cum aliquis sanctus grauia, & indigna perpetitur, si obliti non sumus, quæ pertulerit Iustus iustorum, sanctusq; sanctorum. Ecce nihil ita in nobis patientiam gignit, sicut memoria patientissimæ passionis dominicæ nobis in exemplum præmonstratæ. Manifestum est eucharistia eiusdem passionis memoriale efficacissimum, patientiam uirtute propria, & memorialis signi efficacia operari, in his, qui dignè suscipiunt & deuotè.

DE ALIIS FRVCTIBVS.

LECTIO LXXXVI.

DIXIMVS aliquid de fructibus eucharistię considerataæ in ordine ad Christum in ea uerè contentum, eiusq; passionem, cuius est memoriale a Christo institutum. A
Dicamus breuiter de reliquis supra nominatis eius fructibus secundum alias eucharistiæ considerationes. Ergo. Quintus fructus est, quod nutriendo alterat, cibatum uidelicet conuertendo in cibum. Et hic sequitur eucharistiæ sumptionem, inquantum est cibus, & potus animæ spiritualis. Hinc quod cibus est, nutrit suscipientem. Spiritualiter quidem spiritum, sicut corporaliter cibus carnis corpus. Longè tamen aliter, & excellentius cibat, & nutrit cibus ille animam. Cibat enim uirtute cœlesti excellenter uincens cibatum: & ipsum conuertens in se cibum. Neq; est cibus ille terrenus, sed cœlestis, cœlesti uirtute nutriens, nobilior omni uirtute humana. Vnde dicitur. Non Moyses dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus dat uobis panem de cœlo uerum. Et iterum. Hic est panis, qui de cœlo descendit. Hac cœlesti, immo supercœlesti, & diuina uirtute uincit cibatum, s. dignè suscipientem, & conuertit in seipsum. Cuius rationem Albertus lib. 2. de offi. missę reddit dicens. Huius ratio est. Quia cibus carnis a corpore nostro accipit cibandi potestatem. s. ab anima cibatiua, seu nutritiua: quæ ipsam alterat, & conuertit in corporis cibati similitudinem. Et quia corpus cibatum corruptibile est & dissolubile, ideo cibus in ipso corpore corrumpitur, & dissoluitur, & utrunq; cibus, & corpus ad putredinem rediguntur. Hoc autem corpus diuinum, si in nos mutaretur, nihil nobis proficeret, sed nobiscum periret. Quoniam autem uirtus eius nostram uincit infirmitatem, & nos in se commutat, oportet, quod nostra infirmitas in suam transeat diuinam uirtutem, & sic firmamur, & perire non possumus ab ipso firmati in æternum. Hinc beatus August. refert ad se dictum lib. 7. confess. suarum. Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me, non tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Cui non dissonat illud saluatoris. Omnia traham ad meipsum. Sicut enim in unam personam assumpsit naturam humanam, non consumens eam in seipso, sed unitatem personæ traxit, ut in ipso esse diuinum perciperet, sic conuertit nos ad se, non consumendo, sed ut esse suum diuinum in

Quintus fructus.

Eucharistia ut cibus, & potus spūalis aīæ nutriendo alterat cibatum conuertendo in cibum.

Iohan. 6.

Albertus.

August.

Iohan. 12.

Can. 1. sui sumptione perciperemus. Sic orat sponsa. Trahe me post te, ut in esse tuo, & uirtute fęliciter sim, quæ mihi displiceo in meipsa. Huius cibi uirtutem sensit apostolus, cum dixit. Viuo autem iam non ego, uiuit uerò in me

Gal. 2. Christus. Hæc ergo est conuersio alterans manducantem, qui conuertitur in Christum, quem manducat, quia uirtutem accipit a Christo manducato, per quam iam non uiuit secundum carnem, sed uiuit secundum Christum.

1. Cor. 12. Hac enim sumptione incorporatur sumens Christo. de qua incorporatione loquitur apostolus. Vos estis corpus Christi, & membrum de membro. id est membra estis spūalia Christi de membro capite, quod est Christus, qui uobis influit hanc uirtutem, quæ uos in ipsum conuertit, ut membra eius efficiamini. Nullus inuenitur illapsus intimior in corporalibus, quam ut cibus conuertaꝰ in cibatum. Manet enim iam non in se, sed in cibato. Viuit uita eius non sua. Sic in sumptione huius cibi fit conuersio, & illapsus intimus qua cibus Christus illabitur animæ sumentis, ipsamq; conuertit in se, ut anima non sibi uiuat sed Christo. Hoc est, quod Christus ipse ait. Qui mandu-

Ioh. 6. cat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Hanc conuersionem animæ in Christū, figurat ipsa conuersio panis in Christi carnem, sed ordine conuerso. Sicut & nutritio corporalis spiritualem repræsentat, conuerso ordine, cum ibi cibus in cibatum, hic cibatus conuertitur in cibum. Nam in consecratione eucharistiæ, fit transformatio, seu conuersio panis in essentia sua remanentibus accidentibus. In sumptione dum mens in deum trāsformatur, remanet quidem essentia mentis, quæ est anima, sed accidentia noua succedunt, non phantastica, inania, mundana, sed deiforma. Et ideo sicut de hominibus uoluptuosis, & brutalibus concludit philosophia apud Boetium. ꝙ deformantur in bestias. Ita de sapientibus elicit, ꝙ transformantur in deum. Verè sapientes sunt hunc cibum manducantes, saporem eius percipiunt. Sicut ergo primi beluæ sunt, aut pecora in effigie humana. Ita de secundis dici potest, ꝙ sunt dij sub humana specie transformati.

B ¶Sextus fructus est deperditi restauratio, qui & ipse sequitur sumptionem eucharistiæ, ut est cibus a nobis manducatus. Vita spiritualis animæ suo modo, sicut corporalis conseruatur in calido & humido debitè commensuratis. Vita dico secunda quæ consistit in actione, prouenitque a uita prima. Sicut enim non perditur uita essentialis animæ, quia incorruptibilis ita nec restauratur. Vicem calidi tenet charitas, intelligendo sub nomine charitatis eius feruorem in agendo. Vicē humidi quasi passiuam, accipimus affectionem bonam uoluntatis. Vita enim animæ christianæ uita amoris est. Amor tuus uita tua, loquitur ad animam suam Hugo. Amorem intelligo non cuiuscunq;, sed dei. Nam amor aduersus, qui libido dicitur, siue cupidi-

Luc. 10. tas, non uita, sed mors dicendus est. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo iubet deus. Subiungit huius amoris effectum, & uiues. Crescente uerò libidine, siue cupiditate, minuitur, & obtunditur actus, & feruor charitatis etiam si habitus permaneat. Item minuitur feruor ille charitatis, & tepescit per longam inediam, sicut corporis uires euanescunt per longam abstinentiam, dum cibo nō reficitur. Illo autem salutari eucharistiæ cibo fit deperditi huius restauratio. Nam de eo dicitur in cantico uirginis. Esurientes impleuit bonis, per quæ reuertuntur pristinæ uires, & homo reuertitur ad statum debitum, & uigorem. Nam dignè sumptus illuminat intellectum, affectum inflammat, mentem delectat, & totum hominem ad bene operandum

Psal. 33. promouet, & reformat. Hinc regius Proph. Accedite ad eum, & illuminamini. Auget enim fidem corporalis præsentia Christi in dignè sumente, dum hoc fideliter credit, ad quod ratio naturalis nō pertingit. Hinc dicitur.

Quintus fructus deperditi restauratio.

Esaia septimo. Butyrum, & mel manducabit omnis homo, qui relictus fuerit in medio terræ, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Mel diuinitatem, butyrum humanitatem CHRISTI significat, quæ qui manducat, scientiam acquirit reprobandi malum, & eligendi bonum. Hoc quoad primum. De secundo dicit Damasce. Caro CHRISTI est tanquam carbo ignitus, cuius est inflammare & calefacere. Quisnam ad amorem non excitatur, dum tanquam edulium suum, CHRISTVM, qui ex inaffabili charitate se pro nobis in ara crucis obtulit, & in cibum se nobis tribuit, cum deuotione sumit? Sicut ergo ad præsentiam carbonis igniti expellitur frigus, & corpus calet, sic ad præsentiam Christi fugatur frigiditas, & tepor animæ: & igne diuini amoris ipsa inflammatur. De tertio dicitur in Psalmus, statim allegato. Gustate, & uidete, quoniam suauis est dominus. Et ecclesia canit de hoc sacramento. O quam suauis est domine spiritus tuus, qui ut dulcedinem tuam in filios demonstrares, pane suauissimo de cœlo præstito, esurientes reples bonis, fastidiosos diuites dimittis inanes. Eapropter figuratus est in manna, ut supra habitum est. Vnde & de eo uerius dicitur id, quod de manna ad literam scriptum est. Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam, quam in filios habes, ostendebas, & deseruiens uniuscuiusque uoluntati, ad quod quisque volebat, conuertebatur. Glo. Manna significat panem, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo, qui ait. Panis, quem ego dedero, caro mea est pro mundi uita. Cruciantur reprobi spirituali fame, & saciantur electi cœlesti pane. Illi diuersis laboribus præparantur ad pœnam, isti diuina ope quotidie nutriuntur ad uitam. Sua ergo delectatione cibus ille cœlestis testaurat uirtutem operandi. Nam delectatio in opere conseruat operantem, quod fuit quartum. ¶ Sequentes duos fructus, unionis scilicet, & communionis, parit hoc cœleste edulium consideratum, ut sacramentum, nam ut dicit beatus Augustinus super Iohannes. Dominus noster Iesus Christus corpus, & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad unum aliquid rediguntur. Ex multis namque granis vnus panis conficitur, & ex multis racemis vinum confluit. Ad hoc igitur sub specie panis, & vini dominus sacramentum instituit: vt vnionem hominum cum Deo significaret per panem, & vinum: qui ex multis in vnum collecti sunt. Vnde & sacramentum vnitatis dicitur, non tantum quia vnionem hanc significat, sed etiam quia eam efficit. Tribuit enim suscipientibus charitatem, aut præhabitam augmentat, quæ vinculum est huius vnionis, & perfectionis. Vnde & charitas dicitur quasi chara vnitas. Colossen. tertio. Est ergo sacramentum illud, sacramentum charitatis, quia maxima charitate est exhibitum: in qua charitate dixit Prouerbiorum octauo. Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Ac per hoc sacramentum est vnitatis, siue vnionis. Voluit enim CHRISTVS (vt dicit Augustinus) vt homo participans huic cœnæ in Deum ascenderet, & incorporatus sibi efficeretur, particepsque suæ diuinitatis & humanitatis, sicut verbum patris in carne descenderat, & factum est omnium particeps, quæ vere sunt nostræ humanitatis. Et hoc ipsum fuit maximæ charitatis. Hic autem ascensus in verbum patris per incorporationem, directe fit per sacramenti istius participationem. Vnde & Apostolus, Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Et gl. super illud. Et verbum caro factum est:

Esa. 7. Damasc. Sap. 16. C August. Colos. 3. August. 1. Cor. 10. Ioh. 1.

Eucharistia considerata ut sacramentum panis, & uini unitur Deo transformando in Deum.

& habitauit in nobis dicit. Vt securè credantur homines nasci ex Deo. Hoc enim præmisit, qui non ex sanguinibus, nec ex uoluntate carnis, nec ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. Subdit deum nasci ex homine. Ex hac susceptione infirmitatis, qua uerbum nostram infirmitatem assumpsit, sanatur nostra infirmitas, ut possumus dij, uel filij dei fieri. Et hoc est. Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. ac si dicat. Quod superius fuerat, inferius descenderat, quid mirum, si quod inferius erat, in id, quod superius est, ascendit. Ex hac ergo charitate ueniente Deum cum homine, & cum Deo hominem dicitur sacramentum charitatis, & unitatis. Et ideo non nisi in charitate ecclesiasticæ unitatis cena, hec sumenda est. Quod egregie signatum est Exod. 25. & Leuitic. 24. ubi dicitur, quòd panes propositionis qui in mensa singulis sabbatis ponebantur, calidi coram domino proponebantur. Hoc signante spiritusancto, ꝙ panis sacramenti noui, qui in mensa altaris cunctis fidelibus proponitur sumēdos, in calore charitatis debeat sumi. In mensa altaris ecclesiæ, de quo solo licet communionem accipere, quia extra ecclesiam panis communionis ad salutem non inuenitur. sicut dicitur in Psalm. 83. Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos. Altaria tua domine uirtutum rex meus, & deus meus. Beati, qui habitant in domo tua domine. Quæ exponit Alber. non penitus difformiter ad glosam. Passer mobilis secularibus negocijs continuè motum fidelem significat laicum. Turtur autem castus, gemens pro cantu, clericum significat, castitatis, & mūdiciæ officijs mancipatum, pro suis, & aliorum peccatis gementem. Hi pullos, quos nutriunt carnales filios, uel spirituales, non nisi ad altare ecclesiæ portant, pane sacramenti nutriendos, scientes, ꝙ beati sunt, qui habitant in domo domini, quæ est ecclesia. Alij autem miseri, & abiecti conuenticula faciunt hæreticorum. Solum enim, ut dictum est, in charitate ecclesiastice unitatis accipi debet hoc sacramentum, non apud schismaticos uel hæreticos. Hinc in Psal. de ascendentibus ad paschalis agni celebrationem dicitur. Hierusalem quæ ædificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Illuc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium Israel: ad confitendum nomini domini. Ecclesia enim per Hierusalem uisionem pacis designatur, quæ ut ciuitas. i. ciuium unitas ædificatur. Huius ecclesiæ participatio est in idipsum unitatis ecclesiæ sacramentum, quia ecclesia unica corpus Christi tam mysticum, quam uerum ex multis membris cōpositum, sub speciebus panis, & uini contentum, & signatū repræsentat, quia & ipsa fidelium ecclesia ex multis membris una constat, diuersis quidē officijs, sed in unitate fidei, & charitatis sacramentorum, ac spūs adunatis, ut tāgit Apostolus. 1. Cor. 12. & Ephe. 4. Vbi annumerationi diuersorum statuum ecclesiæ. s. apostolorum, euangelistarum, pastorum, doctorum, præmisit. Vnū corpus, & unus spūs, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ. Vnus dominus, una fides, unum baptisma. Vnus deus, & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Hanc unionem & corporis, ac membrorum cum capite Christo, sacramentum hoc & significat, & efficit. Hinc enim in primitiua ecclesia dum fideles omnes diebus singulis eucharistiā participarunt. Erat multitudinis credentium cor unum & anima una Act 4.

Exod. 25.

Psal. 83.

Albert.

August.

1. Cor. 12.

Ephes. 4.

Act 4.

D ¶ Alter cęlestis edulij fructus, ut sacramētum, consideratū in ordine octauus, est communio. Nam omnium ore fidelium sacramentum hoc communio uocatur. A græcis etiam doctoribus sancta synaxeos, quæ sanctā communionem significat, appellatur. Hoc enim facit in nobis communionē omnis boni, & grę. Nam per ipsum cōicamus fonti omnis gratiæ, angelorū gloriæ, sanctorum meritis, passionibus mystici corporis. Siquidem oia facit commu-

Eucharistiæ sacramentū operatur in nobis cōmunionem totius meriti Christi.

nia diuina pariter,& humana. Communicamus in hoc sacaméto fonti omnis gratiæ,quia communicamus Christo, sic ut ipse sit in nobis,& nos in ipso, ut omnia sua influat nobis. Hic fons est,cuius aquæ foris deriuantur,ac in plateis diuiditur. In hoc fonte multæ sunt uenæ iugibus gratiarum aquis manantes,quos pater in hoc sacramento foras in communione ecclesiæ tam triumphantis,q̃ militantis præcipit deriuari, ut relegata inuidia priuatæ possessionis,gratiarum,quæ sunt in filio per quem Veritas,& gratia facta est, omnes in communione participes bonorum eius fiant,& in plateis late participationis bonum filij omnes participent. Hic fons,de quo mystice scribitur in libro Hester. Fons paruus creuit in fluuium maximum:& in aquas plurimas redundauit. Paruus enim fons dicitur Christus in hoc sacramento,nõ ariditate, & fluxus gratiarum paruitate:sed humilitate,quæ quantò profundior,tantò plures continet aquas gratiarum. Hic fons licet multis effusionibus redundet in donis,uirtutibus,& sacramentis, tamen se in unum colligẽs in sacramento communionis,creuit in fluuium maximum. Ex isto uno fluẽs totum,quod in alijs fluit diuisum. Hic redundat in aquas plurimas omnis generis gratiarum. Hic enim est fons uitæ fluens ea,quæ uitã perficiunt. Nam Qui bibit ex hac aqua, fiet in eos fons salicns in uitam ęternam Ioh.4 Ex illo fonte, qui in fluuium maximum crescit, commoditates fluuiorum sunt. Nam sordida lauat,arida rigat,quæ apud nos sunt,nauibus deportat ut ubi cara sunt,magno commutentur precio. Et ea,quæ alibi abundant, & apud nos deficiunt,reuehit,ut defectus nostri ex illis suppleantur. Omnia hæc facit Christus in hoc sacramento. Nam grã sanguinis sui lauat sordes peccatorum,ut supra dictum est. Dilexit.n.nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Qui certissimé operatur in hoc sacramento. Rigat arida nostra. Exiuit.n. de latere Christi in hoc sacramento sumpti aqua expians, & rigans omnia nostra,ut plantæ diuinę in nobis conualescant. De hoc fonte accipi potest illud. Fons de domo domini egredietur:& irrigabit torrentem spinarum. Quod exponens Alber. loco frequenter allegato. Domus domini,hoc est deitatis habitaculum,est corpus domini,a quo fons fluxus uiolentissimi egreditur,& irrigat totum torrẽtem uanitatis mundi:hoc est locum, per quem uanitas mundi consueuit ante decurrere ad spinas peccatorum nutriendas de quo clamat Aug. O torrens uanitatis, quousq; non siccaberis,quousq; inundaberis. Hoc autem fluxu dominicę gratię exsiccatis spinis, modo rigatur cor sumentis ad fęcunditatem frugum iustitiæ & aromatum omnium uirtutum. Euehit etiam hic torrens gratiarum apud nos abundantiam: ut ubi deficiunt, magno precio commutentur, quæ sunt pauperis spiritus gemitus pro peccatis, fletus, ieiunium, afflictiones, & castigationes corporis, quæ apud nos abundant,& in cœlis deficiunt,sed ibi commutant: quia ibi nobis magna horum precia tribuuntur. Nauis autem hæc portans, dominicum corpus est, cui per hoc sacramentum incorporamur. Hodie ascendens in cœlum nobis locum præparat: ut iterum ueniens accipiat nos ad seipsum in cœlum:ubi mercedes suas nobis dabit:pro temporalibus æterna,pro miseria beatitudinem, pro paupertate diuitias, pro laboribus castigationibus,& afflictionibus gaudium,& requiem sine fine. Hinc Ecclesiastes undecimo. Mitte panem tuum super transeuntes aquas,& post multa tempora inuenies eum, quia fluxu longo aquæ istæ redeunt, & incomparabiles diuitias reportant. Hoc enim agit fluxus gratiæ, quæ fluit a Christo, qui dat gratiam, unde mereri possumus. Et iterum reuehit meritum in deum, ut superabundanti præmio meritum nostrum commutet. Hoc quidem facit, dum per huius sacramenti sumptionem, meritum nostrum suo merito

Margin notes: Prouer. — Iohan.1. — Hester 11. — Ioh.4. — In eucharistiæ sacramẽto fons ois gratiæ accipitur. — Apoc.1. — Iohel. 3. — Albert. — August. — Ioh.4. — Eccl. 11.

coniungit, & ita ad patrem uehit. Nullum enim fo. et nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret premio dignum. Et per hoc quæ in nobis deficiunt, & in cœlis abundant, gaudium scilicet cordis, spiritus consolationem, ac dulcedinem gustus diuinorum reportat. Vnde in laudem ecclesiæ Prouerb. ultimo, dicitur. Facta est quasi nauis institoris, de longe portans panem suum. Ecclesia enim facta est nauis institoris, qua gobernatione sanctispiritus mens nostra in cœlum nauigat, & deinde panis nos in dulcedine delectantis refectionem reportat. ¶ Has ergo quatuor utilissimas commutationes operatur in nobis fons misericordiæ CHRISTVS: cum ei in sacramento communicamur. Sordes nostræ lauantur, & defluunt. Arida nostra rigantur, & fœcunda fiunt. Labores nostri ad ipsum referuntur, quæ sua merita pręmio dignos efficiunt. Delitiæ cœlestes nobis aduehuntur, quæ omnia nostra in dulcedinem uertunt. Hinc dicit saluator. Qui credit in me: flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant in ipsum credentes. Quod si spiritussanctus in hoc sacramento, quo filius sumitur, non recipitur, ubi quæso, accipietur. Nec enim a filio spiritus separari potest. Et si spiritus accipitur, omnium bonorum communio sequitur. Vnde summarie in sumptione digna huius sacramenti particeps fit anima sumentis omnium bonorum meritorum CHRISTI, quæ nobis meruit sua passione in cruce, cuius propter hoc nobis datum est in eiusdem passionis efficacissimum memoriale. Hæc ergo est prima communio, qua fonti gratiarum in sacramento

F fœcundissimo communicamus. ¶ Præstat, & nobis hoc sacramentum communionem gloriæ angelorum, pro quanto per huius sacramenti perceptionem ruina angelorum restauratur. Ministerium quoque angelorum debitum effectum sortitur. Vnde gloria augetur in angelis, & iterum in nos redundat. Ruina enim angelorum non reparatur nisi ex his, qui incorporantur Christo, sicut ipse dixit. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Nemo ergo ascendit in cœlum, nisi membrum filij hominis ipsi incorporatum. Siquidem non ascendit filius hominis diuisus a membris, sed totus ascendit cum omnibus suis membris sibi incorporatis, ut dicit glo. ibidem. Incorporamur autem Christo per dignam huius sacramenti sumptionem, ut frequenter dictum est, & ita per huius sacramenti perceptionem ruina angelica reparat. Et per idem sui ministerij effectus sequitur. Sunt. n. ut ait Apostolus, omnes administratorij spūs in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Cū ergo p hoc sacramentum Xpo incorporati cœlos ascendimus, ubi est filius hominis sedens ad dexteram patris, ad finē suum peruenit angelorum ministeriū. Non autem modicum gloriæ habent de impletione sui effectus custodiæ, cum de eis scriptum est Gaudium erit coram angelis dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Et econtra. Esa. 33. Angeli pacis amare flebunt. i. ad modū flentium se habent, quia desiderant, ut Christo sibi ad custodiam commissi incorporentur, & sic redeant, ac sic ueniā ad communionem gloriæ angelorum. Hinc & hinc ministerio gaudentes assistunt, ut dicit B. Greg. ca. ult. lib. 4. dial. & allegatur de conse. dist. 2. ca. quid sit sanguis. Quis (ait) fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocem cœlos aperiri. In illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse; summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, unumque ex uisibilibus, & inuisibilibus

G fieri? ¶ Communionem quoq; oium sanctorum hoc sacramento consequimur, ut quod deficit in singulis, ex cōi abundantia sanctorū omniū suppleatur. Per hoc. n. participamus uirtutes patriarcharū illuminatiōes pphetarū

Prouer. ulti. | Iohan. 7. | Nos communicat cū gloria angelorum. | 1. Ioh. 3. | Heb. 1. | Luc 15. | Esa. 33. | B. Grego. | Hoc sacramento consequimur cō munionē totius boni sāctorum.

iustitias legislatorum, præconia Christi præconum, dignitatem apostolorum, uictorias martyrum, sanctitatem confessorum, religionem monachorum, puritatem anachoritarum, doctrinas doctorum, mundiciam uirginum, luctum uiduarum, eleemosynas curam domesticam gerentium, splendorem innocentium, & omnia merita sanctorum. Hæc enim omnia a Christo in corpus eius mysticum fluxerunt, & in efficacia corporis eius, & sanguinis consistunt, & de quolibet in quemlibet per charitatem spiritus Christi referuntur, & redundant. Vnde Apostolus. Gratias agentes deo, & patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Per communionem enim Christi, sortem omnis gratiæ communicamus cum omnibus sanctis in lumine. i. in notitia dei, secundum glo. uel in lumine. i. in operibus luminosis, de quibus dicitur. Sic luceat lux uestra coram hominibus &c. Et lucernæ ardentes in manibus uestris. Translati in regnum dilectionis filij, quod est regnum omnium sanctorum, per hoc, quod corpori, & sanguini eius communicamus, quia unitas membrorum suorum ad cor, & caput, & una participatio spūs Christi in omnibus membris eis naturalibus signat, & causat totius corporis mystici communionem, & sanctispūs communicationē. Et sic sors grā, & gloriæ uniuscuiusque sancti communicatur alijs, ut spūaliter impleatur in nobis, quod de ecclesia primitiua dictum est. Gratia magna erat in oibus eis, neq; enim quisquā egens fuit inter eos. Quotquot. n. erant possessiones agrorum, aut domorum uēdebant, & ponebant precia eorū ante pedes apostolorū. Diuidebatur aūt unicuiq;, prout cuiq; opus erat. Sic. n. ad uniuscuiusq; necessitatem, & idoneitatem diuidit spūssanctus, spūs. s. corporis Christi bona sanctorum, ut omnes abundent, & nullus egens inueniatur. Vnde. Hæc omnia (inquit Apostolus) operatur unus, atq; idem spūs: diuidens singulis prout uult. Quæ tamen diuisio singulis facta per spūm, non tantum singulis proficit, sed singulorum dona ad communem utilitatē corporis (quod est ecclesia, ad quam donata sunt) proficit. Vnde ibidem dicit Apostolus. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem, scilicet ecclesiæ. Nam & sequitur. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, & omnes in uno spiritu potati sumus. Et subdit. Sed deus temperauit corpus ei, cui deerat abundantiorem tribuendo honorem, ut non sit scisma in corpore, sed in idipsum pro se inuicem solicita sint membra. Vbi glo. beati Ambrosij. Ostendit per similitudinem humani corporis unitatem corporis CHRISTI, id est ecclesiæ habere uarietatem officiorum, & diuersitatem hanc non tollere unitatem, sicut humani corporis unitas non in singularitate consistit: sed in multis membris, ut sibi præstent, quod debent. De hac unitate ac bonorum communione gaudebat Propheta, cum dicebat. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. ubi. Cassiodorus. Ita Prophetæ portio est dominus, ut particeps sit non unius, sed omniū ecclesiarum, tanta uirtus unitatis, ut cum particeps fit CHRISTI humiliter, dicitur particeps famulorum, quod est & CHRISTI esse participem. In hoc ergo sacramento: quia CHRISTI participes efficimur, quem sumimus omnium famulorum CHRISTI, omnium scilicet sanctorum participationem sortimur. Ex CHRISTO enim capite fluit gratia in membra, & ex uno membro redundat in aliud propter unam sui corporis communionem. Sicut enim in uno corpore naturali, unum membrum spiritum, & sanguinem influit in aliud

Colos. 1.
Matth. 5.
Luc. 12.
Act. 4.
1. Cor. 12.
Psal. 118.
Cassiod.

ita multò magis in spūalibus membris, & corporis mystici, unum membrū spiritus communionem transmittit in aliud. Hæc est communio sanctorum, de qua dicitur in symbolo. Credo in spiritumsanctum, sanctorum communionem. Quia sicut secundum naturam unius corporis unus est spūs, ita unius corporis Christi unus est spūssanctus, qui in totum corpus uehit uitā, & uirtutem, & omnia, quæ sunt membris propria, facit esse communia. Vnde & dictum est de primitiuis ecclesiæ membris. Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant omnia illis communia. ¶ Sic & participatio dominici corporis communicationem tribuit in passionibus mystici corporis Christi. Vnde & Apostolus. Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Ideo passio unius membri per communionem redundat in alia per misericordiam, & miserationes, quibus fluunt in membra deficientia compassiones cordis consolationes oris, subuentiones facultatum in eleemosinis, & supportationes infirmitatum in adiutorijs diuersis. Compatiendo enim assimilamur, capiti huius corporis, quod ex compassione, quam habuit ad nos, multis se dedit passionibus, ut nobis per effectum subueniret. Cui si compatimur, & glorificabimur. unde. Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quamdiu enim Christus patitur in membris, nos oportet compati, si tamen corporis uolumus esse membra (ad Rom. 12.) necessitatibus sanctorum communicantes. Hoc est enim communicare necessitatibus membrorum Christi, suscipere eorum necessitatem corde per compassionem, gaudendo cum gaudentibus, flendo cum flentibus, idipsum scientes. Multa ad idem docet, hortaturq; scriptura. Hanc autem commiserationem, unde uerius accipere possumus, nisi in hoc sacramento, ubi illum sumimus in memoria ineffabilis misericordiæ, qua nostræ perditioni compatiens, se totum impendit nobis in acerrimis doloribus, quibus nostram miseriam subleuauit? Sic ergo in hoc sacramento cum omnibus bonis communicationem sortimur: in quo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ dei sunt absconditi. In quo & principium omnis meriti omnium sanctorum. Hæc communitas thesaurus ille est, qui iuxta euangelium absconditus est in agro dominici corporis, quem qui inuenit abscondit: & prægaudio illius uadit & uēdit omnia quæ habet, & emit agrum istum. Hic est thesaurus sapientiæ, de qua philo. Sap. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. Infinitus enim est thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ dei. ¶ Facit etiam (ait Albert.) hęc sacramenti participatio uerissimam humanorum, & diuinorum communionem. Per hanc enim deus cum omnibus bonis suis est in homine, & homo in deo. Deus enim, qui est omnia in omnibus, in hac communione suam altitudinem ad nos inclinat, & nostram humilitatem in se exaltat. Hinc de omnibus credentibus dr. Erant perseuerantes in doctrina apostolorum, & communicatione fractionis panis, & oratione, quia communicatio fractionis panis, omnium bonorum diuinorum, & humanorum conferebat cōmunicationem. Propter quæ & similia rectè, & uerè ab omnibus sacramenti huius participatio communio nominatur. ¶ Sunt præterea duo huius sacramenti fructus inquantum est antidotum, & medicina animæ, quæ sunt sanare ab infirmitate, & conseruare in sanitate. Operatur quippe hoc sacr̄m in homine ipsum communicando sumente, sanitatem ab infirmitate eleuando, causam infirmitatis expellendo, & sanitatem pditam reparando. Hæc est medicina de qua Eccl. 38. Altissimus de terra creauit medicinam, & uir prudens

Marginal notes: Act. 4. — H — 1. Cor. 12. — Roma. 8. — Rom. 12. — 1. Iohan. 3. — Colloss. 2. — Matth. 13. — Sap. 7. — Alber. — Participes et nos facit diuinorū, & humanorū. — Act. 2. — I — Eucharistia ut antidotū & medicina aiæ sanat ab infirmitatē causam amouendo. — Eccles. 38.

dens non abhorrebit illam. De terra enim illa benedicta dominici corporis, creauit nobis dominus medicinam gratiæ, præseruantem nos ab omni peccati infirmitate. Vir ergo prudens, qui de futuris habet prouidentiam: quia s. sine hac medicina non præseruatur homo ab hac infirmitate, non abhorret eam, quia licet sit apud imperitos horribile sumere humanam carnem, & humanum sanguinem, tamen in hoc sacramento medicina est supra modum amplectenda. Sunt enim infirmitates septem capitales ex malo fomitis semine, nisi præueniantur pullulantes, de quibus accipit illud. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. Sunt. n. sex quæ causantur ab infirmitate corporis & mentis. A corpore quidem gula, luxuria, auaritia, Ab anima tria, secundum quod est in corpore corrupto. s. ira & sanguinis accensione, accidia ex corporis ponderositate, inuidia ex cordis prauitate, qua s. timet, ne alterius prosperitate ipse impediatur. Septimū uero. s. superbia causatur ex sola spūs altitudinem qua nos non tanget malum: quia ab his nos corpus Christi indigne sumptum præseruat. Si. n. sumentes corpus domini, ipsum (secundum apostoli consilium) dijudicantes, discretionis iudicio discernimus, quis est, quem in sacramento sumimus, quia Christus patris filius pro nostra salute homo factus, mortemq; eius annunciamus, cōsiderando quid pro nobis egerit, quidve passus sit: quemadmodum nobis in exemplum imitationis mortuus sit, nedum in crucem ponēs animam suam: sed et toto uitæ mortalis tempore, mundo, peccato, & uniuersis uitijs. Sicq; deuote manducauerimus, masticantes Christi humilitatem, qua seipsum humiliauit formam serui accipiens, factus obediens patri usq; ad mortem, mortem autem crucis, humilem quoque eius ingressum in hunc mundum, atque progressum, non tanget nos malum superbiæ. ¶ Si meditati fuerimus Christi charitatem, qua se totum nobis in hoc corporis, & sanguinis sui sacramento in pignus æternæ salutis promisse donat; non tanget nos malum inuidiæ. ¶ Si ruminauerimus, quemadmodū impiger fuerit ad labores omnia faciendo, & sustinendo, quæ ad nostram salutem profecere. Pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo, ut ait Petrus. Non tanget nos malum accidiæ. ¶ Si eius mansuetudinem & patientiam cogitauerimus, quibus exprobationes, irrisiones, blasphemias, crucem, & flagella sustinuit, uelut agnus ductus ad uictimam non aperiens os suum. Et Petro teste. Cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur. Non tanget nos malum iræ. ¶ Si aduerterimus, quam liberaliter se, & sua nobis impendit, carnem in cibum, sanguinem in potum, animam in precium, datorus diuinitatem suam in præmium, sicut canit ecclesia. Se nascens dedit socium, conuescens in edulium, se moriens in precium, se regnans dat in præmium. Non tanget nos malum auaritiæ ¶ Si in mentem reducimus uitæ eius sobrietatem, ieiunia, parsimoniam. Non tanget nos malum gulæ. ¶ Si puritatem (qua de uirgine nasci uoluit) gaudijs mundi, ac carnis uoluptati passionis amaritudinem opposuit, liberabimur a malo luxuriæ. Hæc signata sunt Thobiæ 6. ubi. Raphael, qui medicina dei interprætatur, ait Tobiæ iuniori. Cordis eius particulā si super carbones ponas, fumus eius extricat oē genus dæmoniorum. Omne dęmoniorūm genus in his septem uitijs, quibus præsunt, accipitur. Hæc est illa optima particula inter omnia sacramenta, quæ nobis saluator exhibuit, ideo posita super carbones igniti cordis, statim fumat in affectu ad deum, & omnem uim inimici expellit a nobis. Fel autem ualet ad ungendos oculos, in quibus est albugo, & sanabuntur. Fel enim sua amaritudine passionem Christi significat, de qua in Threnis dicitur ca. 3. Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, ab-

Iob 5.

1. Cor. 11.

Act. 10.

1. Pet. 2.

Thobiæ 6.

finthij, & fellis. Hæc fellea amaritudo patientis Christi extergit albuginem spissam, quam nobis ante oculos uanitas mundi posuit, ut non uideamus lumen cœli, quia Christi amaritudo reducit oculos nostros a uanitate mundi, quæ oculos nostros obtexit, ad ueritatem contemplandam. Sic ergo cibus iste in nobis operatur sanitatem, causas infirmitatum eradicando, & per hoc ab infirmitate præseruando. Contractam etiam infirmitatem per peccatum, quod incidimus, sanat, eisdem modis, quibus peccatum tollit, de quo supra dictum est. Nec mirum, cum in hoc sacramento sumitur medicus ipse, qui uenit quærere, & saluum facere, quod perierat. Qui omnes laborantes uocat, dicens. Venite a me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Miro enim modo studuit (ait Albertus) quomodo nobis gratiam nos sanantem præpararet, & inuenit sacramentum, quo ipse medicus, ipse & medicina semper haberetur. Misit itaque uerbum suum in hoc sacramento, & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum, ut dicitur in psalmo centesimosexto.

Luc. 19. Matth. 11.

K ¶ Conseruat etiam sanitatem recuperatam, ac restitutam eisdem modis, quibus præseruat. Hinc in psalmus dicit. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Locus pascuæ, locus refectionis est, quo ab inedia in bono corporis robore conseruatur pascendi, confortanturque uires per cibum conuenientem. De qua confortatione in sequenti fructu superest dicendum, de hoc exponit Albertus illud psalmus. Collocauit illic, hoc est in terra fructifera esurientes, & sitientes, & constituerunt ciuitatem habitationis, & seminauerunt agros, & plantauerunt uineas, & fecerunt fructum natiuitatis. Psalm. centesimosexto. Esurientes sunt cibum corporis Christi desiderantes, & sitientes sunt, qui desiderant sanguinem Christi, hi constituerunt se in hoc loco, ubi est habitatio ciuitatis dei, hoc est in ecclesia, & ibi semine iustitiæ seminauerunt agros ab augendo dictos in quibus crescit frumentum panis corporis Christi, & plantauerunt uineas, in quibus crescit potus sanguinis Christi, & in his fecerunt fructum dulcissimum gratiæ sacramenti, quo cibamur, qui dicitur fructus natiuitatis, quia ex eisdem & corporaliter, & spiritualiter nascimur, & nutrimur. Gratia enim Christi nascimur, & gratia Christi in sacramento nutrimur, ac eadem gratia nutriti conseruamur, ne iterum defluamus in corruptionem peccati, qua anima nostra in malis contabescat, & abominetur omnem escam salutarem, appropinquans usque ad portas mortis.

Conseruat sanitatē recuperatam.

Psal. 106.

L ¶ Supersunt ultimi duo fructus, quos in nobis parit salutaris eucharistiæ cibus, quia nostrum uiaticum est, hinc enim roborat uiatorem in itinere, & ad terminū beatitudinis subleuat, & perducit. ¶ Roborat quidem secundum illud. Et panis cor hominis confirmat. Hoc panem angelorum in figura confortatus Helias, dum in fortitudine cibi illius totum desertum transijt, & ambulauit usque ad montem Dei Oreb, quod mensa interpretatur, in quo Deo coniunctus est. Mensa hæc societas est æternæ gloriæ. Panis igitur corporis CHRISTI confortat nos in uita bona quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, obseruantia scilicet præceptorum Decalogi secundum perfectionem euangelicam, usque ad montem Dei Oreb, usque ad mensam Dei, & conuiuas patriæ ad quam cum sedebimus, satiabimur, secundum illud. Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Et secundum beatum Ambrosium. Dominici corporis figura præcessit, quando Deus in deserto patribus manna pluit, quia sicut ille panis populum per desertum ad terram promissionis duxit, ita hæc cœlestis esca fideles huius seculi desertum transeuntes,

Eucharistia ut est uiaticum roborat uiatorē in itinere.

Psal. 103. 3. Reg. 19.

Psal. 16. Ambro.

in cœlum sursum trahit. Propter quod recte uiaticum appellatur, quia in uia nos reficit, & ad patriam usque perducit. Corroborat etiam contra aduersariorum impugnationem. Vnde. Psalmo. 22. Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. quod de mensa dominici corporis, & sanguinis exponit glo. Eo ipso enim, quo gratiam augmentat, & omnes uirtutes perficit, arma tribuit omnes aduersarios debellandi. Quem enim timebit, qui domino uniuersorum, in cuius ditione cuncta posita sunt qui fortem armatum fortior uicit, per hunc cibum incorporatus est. Hic est panis subcinericius Hieroboal, qui descendens in castra madian, tabernaculaeius terræ funditus coæquauit. Indic. 7. Panis subcinericius Hieroboal humanitas Christi est, in cinere nostræ mortalitatis coctus, qui iudicium habet. sic quippe interpretatur Hieroboal. Est enim constitutus a patre iudex uiuorum, & mortuorum. Hic descendens in castra Madian iniquitatis, & contradictionis, omnia subuertit, & terræ coæquauit, dum deuote sumptus sedem iniquitatis subuertit in anima prius diabolo subiugata, & eum expellens thronum suum ibidem collocans, ipsam ab omni aduersariorum detentione liberat, & conseruat. ¶ Hunc, fructus finalis sequitur, qui est productio ad terminum beatitudinis, quę est uita æterna. Confert enim cibus ille immortalitatem, secundum illud. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternã. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et in hoc dissimilitudinem habet iste cibus ad cibum corporalem. Cibus enim corporalis non nutrit nisi mortaliter, & corruptibiliter. 1. Cor. 6. Esca uentri, & uenter escis, deus autem hunc, & has destruet. Iste autem cibus radix est immortalitatis, quia in eo, qui eum sumit, principium est uitę perpetuæ. Vnde Ioh. 6. Non sicut manducauerunt patres uestri manna in deserto, & mortui sunt? Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. De quo in figura dixit Moyses Deute. 29. ad filios Israel. Adduxit uos quadraginta annis per desertum, non sunt attrita uestimenta uestra, nec calciamenta pedum uestrorum uetustate consumpta sunt. Panem non comedistis, uinum, & siceram non bibistis, ut sciretis, quia ipse est dominus deus uester, & uenistis ad hunc locum. Ac si dicat secundum Alber. per desertum huius mortalis uitę quadraginta annis, qui est numerus pœnitentiæ, adduxit uos dominus ad immortalitatem perpetuæ uitæ, ita quòd uirtutum uestimenta non sunt uetustate peccati contrita, & calciamenta, quæ sunt doctorum pedum animę munimenta, quia ueritas munit intellectum, & charitas munit effectum non sunt aliqua uetustate uanitatis, uel frigiditatis cordis consumpta. Et hoc ideo, quia panem mundanæ refectionis non comedistis, nec uinum, & siceram inebriantia, in quibus est luxuria, bibistis, & tamen dominus suæ immortalitatis alimonia adduxit uos per sui cibum manna supercœleste ad hunc locum solidum promissionis, qui moueri non potest, æternæ, scilicet immortalitatis. Sic ergo cibus ille cibat cœlesti uirtute principijs uitæ, & immortalitatis radice. Hinc recte dicitur cibus iste, arra sponsæ, pignus futuræ gloriæ. Dederat olim dominus animę rationali pignora suæ dilectionis pulchras arras suę desponsationis, cœlum, & terram ad eius obsequium simul, & solatium: ut late prosequitur uenerabilis Hugo de sancto uicto. in libello de arra animæ. Contempserunt has arras plurimi, atq; eis omnia uiluerunt. Dedit ad extremum seipsum pariter in arram, & precium, dum in hoc sacro conuiuio iuxta canticum ecclesiæ futurę gloriæ nobis pignus datur. de quo bea. Ber. in ser. de sacro ait, alloquens ecclesiã, & quamlibet animam fidelem. Gratulare inquit, sponsa, gaude incõparabiliter

Psalmo. 22

Indic. 7.

Act. 10.

Perducit uiatore ad terminum.

Ioh. 6.

1. Cor. 6.

Ioh. 6.

biliter; præsidentem habes, & rectorem sponsum in præsentis exilij militia pignus habes arram tenes, quibus fæliciter, sponso uniaris in patria. Gloriosa, & amabilis sponsa, in terra sponsum habes in sacramento, in cælis habitura es sine uelamento. Hic & ibi ueritas, sed hic palliata, ibi manifesta. Hic utiq; sponsum habet ecclesia suo ordine, hic quasi dulce præludium, & iocunda dispensatio, ibi nuptiale conuiuium, & beata fiet coniunctio, cum fide ad speciem, de mense ad mensem, de sabbato ad sabbatum, de calore panum ad æternalis caloris conuiuium transibimus. Et infra cibus ille non est uentris, sed mentis, non est datus ad ruinas huius uitæ, quæ uapor est ad modicum parens, sed ad æternam uitam animæ conserendam. Iste est panis angelorum, qui nescit putrescere, non uadit in secessum, sed tendit in excelsum illuc reducit hominem, unde traxit imaginem. ¶ Ecce patent uel breuiter duodecim fructus ligni uitæ. Siquidem considerando eucharistiam in ordine ad Christum in ea contentum, sic uiuificat animam, & relaxat peccata. In eo uero, quòd est memoriale passionis Christi, inflammat mentem, & patientiam præstat. Inquantum est cibus, nutrit & restaurat, quia sacramentum unit, & copulat, quia antidotum medicinale, sanat ab infirmitate, & in sanitate conseruat. Quia uiaticum, roborat uiatorē, & perducit ad terminum beatitudinis. ¶ Quos sub alijs uerbis ita be. Bern. assignat dicens. eucharistia medicina est ægrotis, peregrinantibus dieta, debiles cōfortat, ualentes delectat, languorem sanat, suauitatem seruat. ¶ Fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagatior ad cautelam, ad obediendum promptior, ad gratiarum actiones deuotior. ¶ Et licet plura de huius sacramenti fructibus dicta sunt, nequaquam tamen uelut tanto sacramento digna, uel sufficientia æstimanda sunt. Excedit enim eius dignitas simul, & utilitas, omnem humanam æstimationem. Hinc Ber. secundum supra allegata. Potes ne æstimare quale, uel quantum est hoc sanctum sanctorum, & sacramentum sacramentorum, amor amorum, dulcedo omnium dulcedinum? Hæc sunt uera festa paschalia, hæc sunt gaudia, & fercula uitalia iustorum, hæc sunt spirituales delitiæ sanctorum, hic bibuntur in loco uberi torrentis lactis, pluuia melis, liquor balsami cœlestis. Hic efficitur una caro sponsa cum sponso, sancta anima cum Christo. Experientia horum, & similium spiritus, & uita est, nec animalis homo horum sensu fruitur, uel accessu. Amissi sponsi, uiri timorati, & religiosi gustauerunt, & plenissime, quæ dicimus, sunt experti. Hæc Bern. ¶ Sed circa hęc quæri potest, quomodo hos fructus efficit corpus Christi in hoc sacramento sumptum? ¶ Pro responsione rememorandum est, quod supra lect. 4. habetur, q triplíciter aliquid dicitur fieri, uel effici ab alio. s. operatione, & uirtute naturali, quo modo calor fit ab igne. Secundo modo non ex eius uirtute, sed ex eius merito, quo modo dicimus, q præmium in beatis est ex operibus meritorijs præcedentibus. Tertio modo est ex aliqua uirtute occulta assistente. Sic sacramenta operari dicuntur. ¶ Ad propositum. Corpus Christi in sacramento cibus est non corporis, sed mentis. Non utiq; secundum sui substantiam nutriens, ac cibans animam, quemadmodum cibus corporalis secundum substantiam cibat, & nutrit corpus, quia anima secundum sui substantiam, additionem non recipit. hinc secundum sui substantiam corpus Christi nec cibat, nec restaurat, nec roborat animam, nec unitur animæ tanquam forma. Ideoq; nec per suam essentiam inflammat animā, sicut calor ignem, nec secundum suam substantiam illuminat sicut lumen aerem, nec sic uiuificat sicut anima corpus. Cum etiam secundum se sit res creata, per suam naturam propriam non liberat a morte, nec ad patriam re-

uocat,

Marginal notes: Ioh. 6. — 1. Cor. 6. — Ioh. 6. — N — Eucharistia q̄uo dicitur hos fructus, efficere in mente ipsā. — Aliquid dicitur effici ab

aliquo tripliciter.

uocat, aut peccatum expellit, nec resuscitat. Nec breuiter aliquis prædictorum effectuum causaliter effectiue procedit ex naturali uirtute illius corporis. Restat ergo, ut fiat uel ipsius merito, uel uirtute occulta. Merito autem eius non fit, ut principaliter merentis, quia mereri est naturæ intellectualis, & rationalis, corpus autem Christi acceptum pro altera parte compositi substantialis, quod ex ui consecrationis est in sacramento altaris non est natura intellectualis, aut rationalis, sed est pars talis naturæ ex ipso, & anima rationali compositę. Vnde mereri est ipsius animæ non corporis, licet anima per corpus hoc est per operationes, & passiones corporales uoluntariæ exhibitas, uel passas mereatur. Etiam fructus hi non preueniunt præcisæ, & adequate ex merito sumentium, quia sic non prouenirent ex applicatione sacramenti, seu usu eius, & plus sacramentum sanctificaretur a sumentibus, quam sumentes a sacramento, quoniam sumentium merito ipsi per hoc sacramentum sanctificarentur. Relinquitur ergo, quod diuina uirtute, & uoluntate, quæ ex suo beneplacito, hos fructus efficit indigne hoc corpus sumente. Vnde sicut in baptismate superfusioni aquæ, seu immersioni, aut ablutioni exteriori, quæ fit per aquam, cum certe uerborum formæ prolatione & baptizantis intentione, adest uirtus omnipotentis dei, ad efficiendum interiorem, uel spiritualem ablutionem a peccatis. Sic refectioni corporali, & exteriori, quæ fit per sumptionem huius uenerabilis sacramenti, adest uirtus diuina ad perficiendam internam, & spiritualem refectionem, quam exterior significat, & cæteros fructus numeratos, & hoc in subiecto disposito, hoc est in uiuente uita gratiæ, quia cibari, & refici non est mortuorum. Statuit itaq; deus, quod ad dignam huius sacramenti sumptionem, hos fructus efficere uult in anima huiusmodi uiuentis. ¶ Sed di. quomodo tunc dicit saluator. Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Si non ipsa nec ipse hos refectionis effectus operatur. Respondetur, quod uere ibi assertiue ponitur, ut sit sensus. Caro mea uere. i. indubitanter est cibus reficiens, seu refectiuus. Et sanguis meus uere. i. indubitanter est potus, potans, uel inebrians spiritualiter, licet non sua natura, sed uirtute diuina. Sicut aqua baptismalis uere est aqua regenerans, & unda purificans non sua natura, sed uirtute diuina cui accedens elementum, & uerbum efficitur sacramentum. i. sacrationis, seu sanctificationis instrumentum. Et quid mirum, si deus omnipotens, & misericors ad sumptionem huius sacramenti corporis, cui inseparabiliter unita est excellentissima deitas, fructus, & dona multiplicet in sumentibus, cum & rebus longe inferioribus in gradu entitatis assistat ad effectuum mirabilium productionem? Si enim uestis beati Iohannis euangelistæ hoc obtinuit, ut per tactum manuum Aristoboli tunc increduli tres mortuos suscitaret, quid de hoc corpore, quod uestimentum est deitatis, pia fides suggerit sentiendum? Si Petri apostoli baculus ex suo contactu beatum Maternum a morte suscitauit, diuina assistente uirtute, quid mirum si attactu huius corporis dignissimi, uirtus assistens diuina hos fructus, & his maiora faciat? Sic argui potest de sudarijs, & semicintijs Pauli, de quibus in actibus apostolorum dicitur, quod delata, & posita super infirmos curabantur, & super demoniacos, spiritus immundi eijciebantur. Si igitur Christus tantas uirtutes contulit sanctorum suorum ossibus aridis, capillis eorum, aut pulueribus, sepulcris, & uestibus, ut eorum attactu fugarentur dæmones ab obsessis corporibus, sanarentur corpora a diuersis morbis, & languoribus, quomodo nō incomparabiliter multo maiore carni suę propriæ sibi suppositaliter unitę, & iam uita gloriæ fulgenti, quæ & pro nostra, omniumq; salute passa est, uirtutes tribueret? ¶ Amplius si fimbria uestimenti sui hoc præstitit ut eius tactu emoroissa sanaretur a

Quō uerum est, quod dicit saluator, caro mea uere est cibus.

Act. 19.

sangui

Math. 9. ſanguinis profluuio. Haud dubium carni ſuæ, quam induit, qua indeutus eſt ut homo, maiora tribuit. ¶ Item ſi lignum uitæ in medio paradiſi hac uirtute præditum eſſe uoluit, ut uitam corporalem utentibus fructu eius per petuaret, quomodo non potius carni, & ſanguini ſuo hoc tribuit, ut perpetua re poſſet in digne utentibus uitam animarum? ¶ Demum ſi hanc uirtutem dedit uerbis quorundam exorciſtarum, ut eis arceantur, & ligentur dæmones, quomodo uerbum, per quod facta ſunt omnia, carnem ſuam, quam pro animarum ſalute aſſumpſit, non omnibus præfatis uirtutibus, gloriæ, & magnificentiæ ſuæ congruentibus, & animarum ſaluti expedientibus inſigniuit? Reuera, uoluit, decuit, & fecit ſuæ carni has, maioreſq; uirtutes tribuere, quam de puriſſimis uirginis ſanguinibus formauit, quã ſuo naturali filio in unitatem ſuppoſiti copulauit, in qua a morte triumphauit, qua diaboli poteſtatem ſuperauit, & abſtulit, quam ſuper omnes angelicas uirtutes ad dexteram ſuam collocauit. Cui unitæ animæ Chriſti ſanctiſſimæ eandem iudicandi poteſtatem uiuos, & mortuos tribuit, & donauit. ¶ Ex quibus & hoc ſequitur, ꝙ licet ſacramentum hoc ſpiritualiter tantum ſumptum effectus prę dictos operetur, multo tamen plenius, & perfectius hoc facit in ſumentibus etiam ſacramentaliter hoc eſt ſimul ſacramentaliter, & ſpiritualiter, ut ex ſolutione alterius dubij deducetur. Et tantum de fructibus huius uiuifici ſacramenti. ¶ Sed adhuc quis diceret. Si hos fructus operatur hoc ſacramentũ

P indigne ſumẽti, quicunq; hos fructus non experiuntur, nec ſentiunt, ſed cum pauci hos fructus ſentiant, etiam eorum, qui ſine mortalis peccati conſcientia, poſt debitam ſui ipſorum probationem accedunt ſequeretur, ꝙ tales indigne ſumerent, quod durum nimis foret, & a communione plurimos reuocaret. ¶ Ad hoc reſpondetur, ꝙ plurimi ex dictis fructibus licet indigne ſu-

Verum indigne ſumat euch. q hos fructus in ſe non experit.

C mente oriuntur, minime tamen experimentaliter cognoſcuntur. Hi ſunt omnes fructus gratiam, & charitatem eiuſq; augmentum inſeparabiliter comitantes, ſicut mentem uiuificare, peccata relaxare, nutrire augmentando, unire Chriſto, copulare per communionem proximo. &c. Sicut enim charitas & cæterę uirtutes infuſæ a nobis experimentaliter cognoſci non poſſunt, nec intuitiue uideri, ut tradunt doc. diſtinctio. 17. primi, quia omnem actum quem producere poſſumus quantum ad genus actus mediante habitu infuſo, producere poſſumus ex habitu acquiſito, ſiue ex uoluntatis libertate, licet non quoad circumſtantiam meriti, quæ niſi per reuelationem, in hac noſtra peregrinatione euidenter ſciri non poteſt. Neſcit enim homo, an odio, uel amore dignus ſit, quod nedum de ſuppoſito hominis uerum eſt, ſed etiam de actu eius uirtuoſo. Simillimi enim ſunt effectus procedentes ex habitibus infuſis, & acquiſitis, intantum ꝙ habitus infuſos eſſe ponẽdos nulla ratio euidens conuincit, ſed ſola fidei, & eccleſię auctoritas ueriſſima eos nobis credendos prodit. Deniq; inflammatio affectus per deuotionem, & ſpiritualis dulcedinis ſentimẽtum, delectatio quoq; in ſpiritualibus, atq; operandi promptitudo ſenſibilis, & ſi frequenter ſequuntur charitatem, tamen non inſeparabiliter ei iunguntur. Nonnunquam etiam in charitate maiori, minor ſentitur deuotio, & in minori, maior. Nihil deniq; prohibet, quandoq; etiam ubi nulla eſt charitas, & gratia deuotionem, & dulcedinem ſentiri etiam uſq; ad lachrymarum effuſionem, ſicut eſt uidere in nõnullis peccatoribus ex uerbo dei uſq; ad lachrymas compunctis, qui tamen nondum expoſuerunt peccata, in quibus uoluntate tenentur cauere, & ab eis recedere, quæ deuotio, ſeu dulcedinis ſentimentum eſſe poteſt a deo paruulos ſic ad ſe attrahere uolente, quandoq; ab habitu acquiſito, quandoq; a complexione, quandoq; a ſpiritu maligno, ut ſic a debitis operibus retrahat, ut huiuſmodi

Nec ſentiunt dulcedinem & ſuauitatis ad Xp̄m poſt p̄ceptionē eucharestiæ.

delectationem ſpiritualem finaliter quærere doceat, ut dum eam ſubtrahit, in deſperationem mittat, propterq; alias cauſas plurimas. Quapropter admonet ſcriptura probare ſpiritus, ſi ex deo ſunt. ¶ Primi fructus, qui inſeparabiliter conſequuntur charitatem, & eius augmentum, illi infallibiliter concomitantur dignam huius ſacramenti communionem: ſed hi, ut dictum eſt, ſentiri non poſſunt. Hi enim conſequuntur ex opere operato, non ex opere operantis, dum tamen non aſſit obex, uel impedimentum. Hoc enim proprium ſacramentis no. le. gratiam infundere, aut infuſam augmentare obice remoto, alioquin quomodo eſſent ſigna gratię efficacia, atq; certa? Cętera uero, quæ nomine deuotionis generaliter ſumpto intelligo, quandoq; dantur digne ſumentibus, quandoq; digne ſumentibus ſubtrahuntur, immo nonnunquam indignis præſtantur. Vnde Iohan. Cancella. in de myſtica theologia practice conſideratione 6. ait loquens de contemplationis, ac deuotionis gratia. Sunt filij infideles, & alieni, ſunt ſerui nequam, quos aliquā do cibari ſuſtinet pater cœleſtis ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturari, quemadmodum apud aliquos ex principibus uidere eſt, qui condemnādis paulopoſt ad mortem mittunt aliquotiens in carcerem de præcioſis menſæ ſuæ reliquijs. Namq; has gratias reperire eſt apud maledictionis, reprobationiſq; filios, uel in augmentum ſuę damnationis, pro abuſu ingratiſſimo doni dei, uel ad aliorum eruditionem, uel pro qualicunq; laborum ſuorum uelut florum, uel inutilium premio tranſitorio. Pro tali nummiſmate tales merces. dicit prouerbium uulgare. Fornicari tantummodo quæſierunt in donis dei per improbam delectationem, uel præſumptionem. Quid igitur? Deſiderium eorum affert eis deus, ſed iratus, audiunt illud euā gelij. Tolle quod tuum eſt, & uade. Difficillimum igitur eſt cognoſcere, unde & ad quid huiuſmodi deuotio, ac dulcedinis ſentimentum conceditur. Datur deniq; quandoq; digne ſuſcipientibus, atq; ſupererogatur a liberaliſſima dei clementia. Quandoq; in bonum ſumentium ab eadem clementi uoluntate ſubtrahitur, ſed non ad inſipientiam eorum: ¶ Huius autem diſpēſationis miſericordiæ dei, qua etiam electis huiuſmodi gratiam ſubtrahit, dictus Cancell. ubi ſupra aliquas colligit cauſas. Prima propter humiliationem. unde ait. Fit hoc quandoq;, & ſepius, ad humiliationem, ut retundatur ſuperbia, uel quæ præfuit, uel ut ne ſubrepat, prouideatur. Propterea teſtat B. Bern. uere nihil eſſe efficacius ad gratiam hanc, uel inueniendā, uel retinendā, uel recuperandā, quam ſi ſemper inueniaris non altum ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Deniq; beatus eſt uir, qui ſemper eſt pauidus, & ſuper cuſtodiā ſuam ſtat. ¶ Secundo, fit hoc aliquando ad deſiderium uehemētius igniēdū, quēadmodū ignis flatu cōpreſſus erumpit ardentior, & ut diſcamus grandia granditer, quærere. ¶ Fit hoc tertio, ut ab homine ſua fragilitas, & abyſſus miſeriarum profundius, ac clarius ſentiatur, quatenus uileſcat ipſe ſibi, recogitans qualis ex ſe ſit, & qualis ex dei munere eſſe poſſit. ¶ Quarto, fit hoc aliquando ad induendum uiſcera miſericordiæ, & pietatis ſuper aliorum deſolatione, quibus hæc conſolatio uel non conceditur, uel conceſſa ſubtrahitur. ¶ Fit hoc quinto ad ſatisfaciendum interim pro ſe, uel alijs per dolorem ſenſibilem, ex tali carentia derelictum, quemadmodum humanitas Chriſti derelicta eſt, & torrenti pœnalitatum tota immerſa, quatenus ita ſatisfaceret pro peccatis non ſuis, ſed alienis. ¶ Fit ſexto, ne quis idoneus in doctrina alios iuuare, aut in re aliqua uelit aſſidue ſic ociari ſibi, ſic inter amplexus Rachelis hærere, quòd negocium charitatis ſpernat, & Lyę fœcundationi nequaquam inuigilet. ¶ Fit ſeptimo, ut homo per multa tentatus diſcat ex his, quæ patitur obedientiam, cæte-

Q — 1. Ioh. 4.

Mat. 20.

R

Deuotionis gratia cur ſępe iuſtis ſubtrahit a deo.

Prouerb. 28.

taſq;

rasq; uirtutes, quatenus eas postmodum edoceat efficacius. ¶ Fit octauo, ne deserat homo per contemplationis suæ supererogationem, obligationem debitæ actionis. ¶ Fit nono, ad punitionem uenialium peccatorum, tanquam si pater indulgentissimus uel aduertat interim faciem a filio lasciuiore, uel tristiorem ostendat, quatenus exinde studiosior sit in omni modestiæ custodia. Et ne minima negligens paulatim decidat. ¶ Fit hoc decimo, ut cognoscatur illud apostoli. Non est uolentis, neq; currentis. s. per industriã propriam, sed dei miserentis. ¶ Fit hoc undecimo, ad purgationem maris spiritualis magni, & spaciosi, quod ex nimia quiete solet sordes contrahere, sicut & materiale, quas exagitatio, cõmotioq; depellit. ¶ Fit hoc duodecimo, ut innotescat, si gratis anima timet deum, si parata est. s. obsequi proprijs expẽsis dolorum, & tribulationum, quemadmodum si stipendia consolationum, & suauitatum ab imperatore suo reciperet, contra illos, qui orationem suã uel effundere nolunt, uel inefficacem credunt, nisi consolationum sentimenta meruerint, quasi non fingeret unquam deus laborem in præcepto. ¶ Fit terciodecimo, quatenus ablactetur homo, ne semper putrescat, aut fornicetur in donis dei, eapropter se diligens, his adhærens, his sese oblectans, aut ne premium hoc temporale recipiat: illo futuro cariturus. ¶ Fit hoc quartodecimo, ut dissimulet uenire tantus hospes ad aulmam, ne grauetur expẽsis, sicut Dauid ad filium. Sed quibus expensis? Lachrymis pijs, gemitibus, ieiunijs, uigilijs, & cæteris corpora grauantibus. Quia anima iunior nõ posset sustinere ebrietatem spiritus, si iugiter introduceret eam in cellam uinariam suam. Propterea clauem gerit, nunc claudens, nunc aperiens. ¶ Fit hoc quintodecimo, ut prouocet te deus, sicut aquila pullos suos ad uolandum, & mater filium ad ambulandum. Deserit enim mater filium suum aliquando hac industria, ut desertus clamet, utq; regrediens cautior sit adhære re sibi. Cautior etiam ne cadat prospicere, & quæsitam matrem lętior suscipiat inuentam, blanditias, & oscula suauius addat. ¶ Fit demum sextodecimo ad exercẽdum patientiam, quę perfectum opus habet nam quę est acerbior tribulatio, quæ materia patientiæ copiosior apud animam, quæ a prægustatione deliciarum paradisi relabitur, & corruit ad dolores inferni ad similitudinem umbræ mortis, ad ærumnas huius seculi. ¶ Sumitur hinc coniectura quantæ futura esset amaritudinis separatio perpetua. Hæc Cancel. Qui licet in genere loquitur de dulcedine contemplationis, habet tamen in proposito locum. Quia sicut aliquando contemplatiuo conceditur huius consolationis experientia, quandoq; subtrahitur. Sic digne sumenti eucharistiam quandoq; gustus diuinæ dulcedinis creditur (alias conceditur) quandoq; negatur ex causis prænarratis, & dispositione sumentis. Igitur pro ea obtinenda impigriter laborandum est oratione, & cordis purificatione, ita ut accedens paratus sit ea humiliter uti cum gratiarum actione, si detur, paratus nihilominus ea carere bono animo, si non detur, recogitans assidue, quia non in sentimento huius dulcedinis, sed in charitate est regnum dei. Patet ergo responsio ad dubium, ꝙ neq; indigne, neq; inutiliter sumunt alias dispositi, qui huiusmodi consolationis dulcedinem non sentiunt, nec propter hoc, ab eius communione se studeant cohibere.

Rom. 9.

Carentia sentiendi dulcedinis cuiusdam nõ est causa abstinendi.

DE POENA INDIGNE sumentium.

LECTIO LXXXVII.

DICTO de huius sacramenti fructu, dicendum est quoad dubium quartum, de indigne sumentium pęna, & periculo. Verum intellecta peccati grauitate, grauitas pœnę conijci potest, quoniam scriptum est. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. & Apocal. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum, & luctum, & Hiere. 50. Iuxta omnia quæ fecit, facite illi. Iob quoq; 20. Iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic & sustinebit. Igitur uidendum est de grauitate peccati indigne sumptionis. Verum quæ digna sumptio, quæ ue indigna, late supra ostensum est lect. 6. & 7. Vnde loquor nunc de his, qui celebrando, aut sumendo hoc sacramentum, nouo mortali peccato se onerant, de quibus apostolus ait. Qui manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bi. non dijudicans corpus domini. Iudicium manducant damnationis. i. secundum glo. sua manducat one se dignos damnatione efficiunt. Non quia malum est, quod accipiunt. Accipiunt etiam indigne accedentes uerum corpus Christi, & sanguinem, dum sacramenta dentibus præmunt, licet sine fructu. Sicut Grego. 4. dial. ait. Est quidem inquit, in peccatoribus, & indigne sumentibus uera Christi caro, & uerus sanguis secundum essentiam non salubri efficientia. Ad idem Aug. lib. 5. de unico baptismo. Quia aliquis non ad salutem, non ideo minus est corpus, & sanguis, quod accipit. Bonum est ergo, quod accipiunt, sed bonum factum est eis malum, dum male accipiunt bonum. ut ait Aug. in de uerbis euangelij. Sicut econuerso, factum est bonum apostolo, cum bene acceptitur malum, scilicet dum stimulus Sathanæ patienter portatur. sic ad Rom. 8. inquit. Scimus, quoniam diligentibus deum, omnia cooperantur in bonum, his, qui secundum propositum uocati sunt sancti. Vbi glo. Prosunt enim mala, quæ fideles perferunt, uel ad emendanda, uel demenda peccata, uel ad exercendam, probadamq; iustitiam, uel ad demonstrandam huius uitæ miseriam: quamuis enim mors carnis de peccato primi hominis originaliter uenit, tamen bonus eius usus gloriosissimos martyres fecit. & Nico. de ly. super eundem locum. Istis scilicet sanctis secundum propositum. i. secundum prædestinationem etiam peccata in bonum proueniunt, quia fortiores, & cautiores resurgunt. Et etiam in gloria ad bonum eorum facit peccatorum memoria, sicut cicatrices ad gloriam militis, qui finaliter in bello triumphauit. Sicut ergo mala bonis cooperantur in bonum, ita sancta obsunt malis non quia res illa mala sit, sed quia malus male accipit, quod bonũ est. Quod in arca domini, quæ alophilos occidit, & Israel saluauit. Et in manna, quod bonis omnis delectamenti, & suauitatis saporem, malis autem nauseam præstitit, figuratum est. Hinc Chryso. Homel. 10. Sacrificium hoc inquit, cibus spiritualis est, sicut corporalis cibus, dum uentrem inuenerit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, & nullum præstat auxilium. Ita & iste spiritualis cibus, si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdet non sui natura, sed accipientis, uitio. Sumunt ergo indigne accedentes iudicium damnationis magnæ, damnationis profundæ, secundũ

A

Deut. 25.

Apoc. 18.

Hiere. 50.

Iob. 20.

1. Cor. 11.

August.

2. Cor. 12.

Rom. 8.

B peccati huius grauitatem. ¶ Possumus autem grauitatem huius peccati indigni accessus intelligere ex culparum pondere, quibus comparatur. Comparatur autem indigne sumptionis culpa peccato proditionis iudæ, iudeorumq; ingratitudini & blasphemię, & effusioni preciosi sanguinis de Christi corpore. Quoad primum, qui indigne sumit, Christum cum iuda prodit. de quo be. Hieron. in epistola quadam ait, loquens specialiter ad sacerdotes. Quid tibi cum feminis qui in altari cum deo fabularis? dic sacerdos, dic clerice, dic quisquis fueris, qui sacramenta sumis, qualiter cum eisdem labijs filium dei osculeris, quibus osculatus es labia meretricis? O Iuda, filium hominis osculo tradis? Et simile est de his, qui in alijs peccatis superbiæ, inuidiæ, auaritiæ, infidelitatis, & cæteris fornicatione non minoribus acedunt. Item beatus Aug. Non minus peccant, qui tradunt Christum peccatoribus membris, quam qui Christum tradiderunt crucifigentibus iudæis. Traijciunt enim hi Christũ in peccati locum, qui est in potestate dæmonum, sicut iudas tradidit ipsum manibus iniquis iudæorum. Et bea. Remigius, super illud Mat. 26. Vę illi per quem filius hominis tradetur. Væ inquit tradentibus Christum ad crucifigendum. Sed & uæ cum maligna conscientia sub sacramento sumentibus illum. Hi etsi non tradunt iudæis ad crucifigendum, tradunt tamen ipsum membris inimici ad fomendum. Glosa quoq; Bedæ. In sempiternum uę homini illi, qui ad mensam domini indigne accedit. Ille enim in exemplũ iudę filium hominis tradit, non iudæis quidem peccatoribus tamen peccatoribus, membris scilicet suis, qui dominici corporis sacramuntum accipere temerarie præsumunt. Illi dominum uendunt, qui eius timore, & amore neglecto, terrena, caduca, immo & criminosa pro eo diligere, & curare non metuunt. Hæc Beda. Tales autem sunt, quicunq; indigne celebrant, uel accedunt. Simile in glo. Lucæ. 22. Exemplo iudæ filium hominis tradit, qui illud inuiolabile dominici cororporis sacramentum uiolare præsumit. Ad idẽ be. Bern. Qui secundum carnem uiuunt ait, & post carnalia euagantur, cathena uitiorum compediti cum proditore uenenum accipiunt, & spiritualis suspendij laqueum incurrunt grauissime damnandi. Tum multiplici reatu. Tum pro sacramenti contemptu. An non discerneret inter glebas, qui discernit inter stellas? Examinabit certe argentum, quæ ipsum quoq; aurum probauit, & reprobauit. Hæc ille. ¶ Et recte comparatur proditori iudæ, C qui indigne sacramentum sumit, quoniam sicut signum manifestum pacis & amicitiæ est osculum, ita spiritualis unionis & diuinę dilectionis, panis iste est sacramentum. Quoniam unus panis, & unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Sicut ergo iudas signũ extrinsecum pacis, osculum ferebat, quod in peccatore non habebat, & ipso signo inimicum, & traditorem tegebat. Ita qui indigne accedunt, foris sacramentum charitatis maxime signum sumunt, & intus per peccandi uoluntatem inimici, & contemptores sunt. Cur enim qui peccata deserere nolũt, sacramenta in suã perniciem sumunt, nisi uel ut per hypocrisim se foris sanctos simulent, nec tamen intus esse uolunt? Volunt reputari sacerdotes deuoti, uolunt iudicari Christiani ueri, probi, honesti, bonis similes, esse tamen nolunt. Hinc tantus strepitus, & oblatratio, dum indignis prohibetur accessus. Currunt, promittunt, minantur, & si non, aliter in alienis parochijs furtiue accipiunt, mentiuntur se esse absolutos a sententijs, a censuris, a peccatis. Vt quid tanta instantia mortem sibi procurant, nisi quia uideri uolunt, quod esse nolunt? Si enim uellent esse amici Christi, eijcerent concubinas, redderent male quæsita, deponerent odia, repellerent uitia, uitam emendarent, & reconciliati deo ecclesię, & proximo, com-

Peccatũ indigne sumentiũ euchari stiã cõparatur proditioni Iudę.

Sup mar. 14.

In ser. de sacramento.

1. Cor. 10.

munionem

munionem humiliter a suis sacerdotibus peterent, & salubrius obtinerent. Aut forte temporale lucrum quaerunt, quaestum existimant pietatem, & isti manifestius cum iuda dominum nedum osculantur, sed etiam pro pecunia sceleratissime uendunt, longe peiores simoniacis. Nam isti uendunt, aut mercantur spiritualia, illi patrem, & dominum spirituum in questum auaritiae ponunt. Hinc per Hieremiam dominus causatur. Quid est, quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Nunquid carnes sanctae offerent a te malicias tuas, in quibus gloriata es. Hi poenas iudae excipiunt, cui assimilantur in crimine. Iudas, qui sanctitatem simulabat, & auaritiam occultabat, precium sanguinis retulit, & suspendio seipsum interemit, sicque seipsum fama, rebus, & uita pariter priuauit. Ita indigne sumentes mysterium unitatis, & non tenentes uinculum pacis, non accipiunt mysterium pro se, sed contra se ait Augusti in de sacramentis fidelium. Quodetiam experientia declarat, nam saepe in diffamiam, saepe in paupertatem, saepe in uitae abbreuiationem, iusto dei iudicio incidunt. Inde enim lites, inde infirmitates, pestilentiae, & mortes, ut satis ostendit apostolus. 1. Corinth. 11. & hoc est, quod dicitur Ecclesiast. 1. Ne sis incredulus timori domini: & ne accesseris ad illum duplici corde. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizaueris in labijs tuis. Attende in illis, ne forte cadas, & adducas animae tuae confusionem & reuelet deus absconsa tua, & in medio synagogae elidat te. Quoniam accessisti maligne ad dominum, & cor tuum plenum est dolo, & fallacia.

Hiere. 11.

August.

1. Cor. 11.

Eccle. 1.

Comparatur ingratitudini, & blasphemiae iudeorum.

¶ Secundo, indigna sumptio huius sacramenti comparatur ingratitudini, & blasphemiae iudaeorum. Iudaei namque magna, & multiplicia dona a domino acceperunt, sed ingrati nimis ante aduentum Christi saepius per idolatriam uerum deum deseruerunt. Adueniente uero Christo, quem summis patres expectauerunt desiderijs, maioris reddiderunt uicem ingratitudinis, dum multiplicia eis exhibita beneficia in infirmorum curationibus, ac ueritatis doctrinationibus diuinitatis opera non sibi, sed daemonibus attribuerunt, superaddentes blasphemias in uerbis, & factis irridendo, conspuendo, collaphizando, flagellando, ad ultimum morte turpissima condemnando. Non aliter decipit, qui in sacramento Christum indigne accipit. Ingratissimus enim est, qui maxima dona non ponderat, sed uilipendit. Nullum unquam tantum consecuti sunt Iudęi beneficium, quantum in sacramento quotidiano nostri cibi praestitit nobis dominus, ut patet transcurrendo per singula. Nam ut alia taceam, panem angelorum dedit illis manna, scilicet in deserto, quibus pauit illos quadraginta annis. Sed dignior est panis, quem nobis in sacramento dominus praeparauit. Hic est uere panis angelorum. Non ab angelis factus, sed angelorum factor beatitudo, gaudium, & totum eorum bonum. Vnde de hoc pane uerius dicitur. Panem angelorum manducauit homo. Quod exponens beatus Bernar. in fine sermonis de sacramento, inquit. O stupenda dei miseratio, uerbum carnem, deus cinerem, figulus lutum, uita morticinum induit, ut iumenta manducarent panem angelorum. Homines iumenta erant, sicut ait propheta. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Eapropter cibus supercaelestis mutauit se in pabulum pecoris. Panis enim angelorum factus est foenum. Vnicus patris, filius hominis. Verbum quippe caro factum est. Et iuxta prophetam. Omnis caro foenum. Co-

D

Psal. 77.

Psal. 48.

Esa. 40.

medunt ergo angeli uerbum de deo natum, comedunt homines uerbum carõ factum. Nullum huiusmodi beneficium excogitari potuit nec maius aliquod dari. Vere itaq; ingratissimus est, qui hoc beneficium uilipendit, & indigna sumptione blasphemat, non uerbo, sed detestabilius opere, & facto. Hinc per prophetam Malachiam dominus improperat sacerdotibus, & in

Malach. c.1. eis omnibus indigne sumentibus, ait enim, Malach. c. 1. Si pater uester ego sum, ubi est honor meus? Et si dominus ego sum, ubi est timor meus, ad uos o sacerdotes dicit dominus exercituum, qui despicitis nomen meum, & dicitis, in quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? Glo. Corripit sermo diuinus episcopos, & ministros ecclesiæ negligentes, & omnes, qui in Christo baptizati, Christi nomine censentur, cur nomen eius despiciant, quibus aperit causam offensæ, quia panem pollutum offerunt. Polluit enim panem, idest corpus Christi qui indignus accedit ad altare, & mensam domini, si non scelerata uoce, scelerato tamen opere despicit. Et sequitur. Dum sacramenta uiolantur, ipse, cuius est sacramentum, uiolatur. ¶ Videamus nunc, si

E non aliquid amplius faciunt illi, quam iudæi. Iudæi faciem, in quam ange-

1.Pet. 1. li prospicere desiderant, sputis immundis fœdauerunt. Sed hi ingratissimi nedum faciem, sed totum corpus dominicum oris polluti immundicijs inuoluunt, & in latrinã fœdissimam facinorosę conscientiæ traijciunt. Quid minus ingratissimis iudæis rogo faciunt, nisi q hi scienter, illi iudæi egerunt ignoranter. hi spiritualiter polluunt, illi corporaliter fœdauerunt. Constat dominum spiritualem magis abominari immundiciam, quam corpora-

C lem, & ideo non immerito in iudicium cadunt iudæorum, secundum apostolum. Iudicium sibi manducant, & bibunt. Quale iudicium. Desertionis certæ & excæcationis. Deseruntur enim amplius a gratia, & ideo magis obdurantur. Perdit lumen cognitionis, & ideo profundius excæcantur. Quod recte in manna significatum est, nam a calore solis liquefi. bat, & a calore

Exo. 16. ignis obdurauit. Exo. 16. Ita cibus salutaris, qui per calorem amoris diuini solis continue liquefieri debuit per effectum, idest resoluere animam in deum per calorem ignis concupiscentiæ indurantur, idest cor indurat per desertionem. ad quod sequitur excæcatio, secundum illud ps. Supercecidit

Psal. 57. ignis, & non uiderunt solem. Ignis haud dubium, quin concupiscentiæ, &

F non uiderunt solem iustitiæ. ¶ Comparatur tertio peccatum indigne sumptionis peccato crucifigentium. Crucifixores quippe innocentem dominum, qui sponte se obtulit pro salute omnium ipsi maliciose occiderunt ad proprium interitum. Et sanguinem, quem dominus fusurus erat ex charitate nimia, in precium redemptionis, ipsi effuderunt per inuidiam in pœnam suæ damnationis. Ita & indigne communicantes passionis Christi, & mortis suæ memoriale, quod ipse ut medicina salutarem, peccatorum expiationem, nimio amore reliquerat, ac frequentare præceperat, quantum ad seipsos frustrantur, & euacuant, non diligentes nec passionis mysteria uirtutes, & exempla rememorando imitantes, sed contemnentes in perniciem suam sumunt. Hinc plane apostolus inquit. Quæcunq; manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis domini Glo. interli. Mortis Christi pœnas dabit, uel de bonis male sumptis maculas trahit. Clamãt hi sanguis eius super nos. Vere super se, idest contra se sanguinem Christi aduocant, qui eiusdem sanguinis præciosa mysteria polluto cordi infundunt. De iudæis crucifixoribus dicitur. 1. Cor. 2. Si

1.Cor. 2. regem gloriæ cognouissent, eum uriq; non crucifixissent. Hi autem quamquã Christum in fide recte intelligant, ipsum tamen indigna sumptione cru-

Indigne sumentes amplius faciũt quã iudæi.

Cõparatur peccato crucifigentium.

cifigere non erubescunt. Vnde nec illud benignitatis uerbum audire merentur. Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. De his per prophetam dominus conquæritur. Super dolorem uulnerum meorum addiderũt, quia de die in diem irreuerentiam irreuerentiæ superaddunt. Vnde & recte de eis dici potest uerbum illud lamentantis patriarchæ Iacob ex persona patris. Fera pessima deuorauit filium meum. Gen. 37. Non manducant, sed deuorant, dum sine discretione, sine reuerentia, sine amore, & sine sapore uelut canes rabidi deglutiunt. ¶ Sed quę pœna crucifixores domini secuta est. Siquidem Herodes, & Pylatus mala morte interierunt. Ille namq; percussus a domino consumptus a uermibus expirauit. Iste uero referentibus historijs, seipsum interemit. Quanti deniq; iudæorum impij dati sunt pro sepultura, & diuites pro morte sua, secundum Esaiæ uaticinium. Iosephus late describit de iudaico bello. Sic & indigne sumentium pœnas apostolus exprimit. Ideo inquit, inter uos dormiunt multi, morte scilicet, subitanea percussi, ut dicit lyra. Ita enim frequenter puniti fuerant in primitiua ecclesia, quod si hodie non uidemus tam frequenter accidere, nihil inde gaudendum, sed multo magis timendum, ne temporales pœnas dominus retrahat, ut æternis actius puniat, unde 2. Machab. 6. dicitur. Multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficij indicium est, ut non eos, cum dies iudicij aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat. ¶ Et quantum ad omnia hæc, propheta non optando, sed prophetando ait. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum &c. Eorum, quorum eorum? Eorum certe, qui dederunt in escam domini fel, in eucharistia secundum glo. & in siti sua dominum potauerunt aceto. Sitiuit in cruce, sitit adhuc nostram iustitiam conuersionem, amorem, salutem. Vnde & conuiuium, & refectionem nobis præparauit, cibum dans suauissimum proprij corporis, potum omnis languoris sanatiuum sui preciosi sanguinis. Sed indigne sumentes miscent cibo, uel fraternę amaritudinis, ac uitiorum, & acetum frigidi teporis obstupescere faciens dentes meditationum sanctarum. ¶ Contra quos pœnas, & maledictiones duodecim indigne sumentium prenunciando enumerat per suum prophetam, quæ sequuntur eos, nisi per dignam pœnitentiam resipiscant, conformiter ad numerum duodecim fructuum, qui consequuntur dignam sacramenti sumptionem. Qui sunt peccatorum illaqueatio, damnationis præparatio, scandali suscitatio, mentis excæcatio, tentationis immersio, iræ dei prouocatio, uitæ præsentis abbreuiatio, gratuitorum spoliatio, peccatorum cumulatio, in peccatis obstinatio, perpetua desertio, finalis ab electis separatio. Hęc omnia suo ordine propheta prosequitur, postquam in persona domini contra aduersarios lamentatus est. Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Retributionem, quam ex hoc meruerunt, subiungit. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, scilicet peccati, quoad primum. Et in retributiones, scilicet damnationis quoad secundum. Et in scandalum, quo impingentes irruant in peccatum, quoad tertium. Obscurentur oculi eorum, ne uideant, scilicet uerum solem illuminantem ad uiam uitæ, quoad quartum. Et dorsum eorum semper incurua, pondere uidelicet tentationum, quoad quintum. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuę comprehendat eos, ad accipiendum de eis uindictam, quoad sextum. Fiat habitatio eorum deserta, per uitæ præsentis ablationem, mortemq; subitam quoad septimum. Et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet, id est templo, & regio palatio inhabitet deuotio mentis affectu per gratuitorum

Psal. 38. Gen. 37. Esa. 53. G Psal. 68.

Duodecim mala enumerantur a propheta cõtra indigna sumptione.

spoliationem, quoad octauum. Et sequitur. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, ut peccatum indigne sumptionis suo pondere trahat ad aliud, ad aggregandum cumulum peccatorum. quoad nonum. Et non intrent iniustitiam tuam relinquendo suam, sic quod maneant obstinati in sua iustitia apparente: quæ est maxima iniustitia, ex communione iustos se ostendunt, quamuis per eam, quia indigne accedunt, magis in peccatis obfirmentur, & portas ueræ iustitiæ sibi claudunt, quoad decimum. Deleantur de libro uiuentium, per eorum perpetuam desertionem in peccatis, quoad undecimum. Et cum iustis non scribantur, per eorum perpetuam separationem a iustis ad uitam æternam prædestinatis, in finali ouium, & hædorum separatione, quoad duodecimum. ¶ Ex his aliquatenus potest conijci peccatum indigne sumptionis per peccatorum grauitatem, ad quæ H comparatur. ¶ Sed si queris an peccata, ad quæ comparatur, sint simpliciter grauiora; uel æque grauia, gratia exempli. Vtrum peccatum traditionis Iudę simpliciter sit grauius indigna sumptione, uel econuerso. Pro cuius solutione aduertendum post sanctum Thom. parte. 3. quęstio. 8. ar. 5. Peccatum unum potest dici graue, seu grauius, uel ex obiecto, uel ex circumstantia. Prima grauitas dicitur grauitas peccati ex genere, siue per se. Secunda dicitur grauitas peccati per accidens, siue ex circumstantia. Loquendo de grauitate peccati ex genere, hic est ordo grauitatis peccatorum, quia omne peccatum aut committitur in deum, aut in creaturam, siue proximum. Nunc ergo ex parte obiecti, omnia peccata in deum commissa grauiora sunt peccatis commissis in creaturam. Peccata commissa in deū sunt duplicia, quia aut committuntur in naturam diuinam, ut infidelitas, blasphemia, odium dei in se, idolatria, & similia, & illa sunt simpliciter maxima peccata ex parte obiecti. Aut committuntur in humanitatem Christi. Et hoc dupliciter, aut in humanitatē Christi manifestam, ut crucifixio Christi, eius flagellatio &c. Aut tectam specie sacramentali, ut indigna sumptio, uel celebratio contra ordinem institutum. Peccata ergo commissa in humanitatem Christi manifestam, ut uisibilis ambulauit in terris, sunt grauiora, quam ea, quæ committuntur in sacramento latentem. ¶ Patet ergo, quod simpliciter, & quantum ad genus peccati, grauius est hoc peccatum indignę sumptionis omni peccato commisso in proximum, ut grauius homicidio, spoliatione, adulterio, sacrilegio, incestu, traditione personæ, ciuitatis &c. Sed peccata commissa in deitatem similiter, & in humanitatem Christi aperte, & manifeste sunt grauiora. ¶ Ex circumstantia uero peccatum est grauius altero ex parte ipsius peccantis, ut quia ex ignorantia, uel infirmitate, aut certa malitia. Ex contemptu, uel ex surreptione, ex magna, uel modica libidine, & ita de alijs circumstantijs. Et secundum hoc potest peccatum in proximum ut latrocinium esse grauius, quam indigna sumptio, ut si non fit ex temeritate, sed timore confusionis, aut pœnę. Sic etiam stat, quod indigna sumptio sit magis peccatū, quā infidelitas, aut blasphemia; ut quando ex maiori contemptu, & infidelitas, non sit pertinax, sed contingit ex aliqua deceptione. Et ita patet responsio ad quæsitum. Et tantum de illo I dubio quarto. ¶ De dubio quinto tangente frequentationem huius sacramenti, uidelicet utrum expedit frequenter communicare. Et ut specialius quæretur, potest esse dubium, utrum existenti in statu, in quo potest laudabiliter celebrare, uel communicare, in quo etiam potest laudabiliter abstinere, melius sit abstinere, quam accedere, uel celebrare. ¶ Et arguitur primo, quod neutrum sit alio melius. Nam dicit August. lib. de eccle. dogmatibus, & habetur de consecr. distinctio. secunda. Quotidie. Quoti-

Verū peccatū traditionis Iudæ simpliciter sit grauius indigna sumptione.

Vnde grauitas peccati.

Vtrum expedit frequenter cōicare.

die eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec uitupero. Sequitur. Si dixerit quispiam non quotidie accipiendum euchatistiam, alius affirmat quotidie, faciat unusquisq;, quod secundum fidem suam pie credit faciendum. Neq; enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri propo suit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domū suam susce pit dominum. Alter dixit. O domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Ambo saluatorem honorificantes, quamuis non uno modo. Ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc ualet, ꝙ manna secundum propriam uoluntatem in ore cuiuscunq; sapiebat. Ex hac auctoritate colligitur, ꝙ neutrum alteri præfertur in casu posito, accedere. s. & abstinere. ¶ Præterea multi sanctorum spiritum dei habentium refugerunt sacerdotium, ne cogerentur celebrare, ut beatus Marcus Euangelista, qui sibi pollicem amputasse dicitur, ut sacerdotio reprobus inueniretur, ut dicit Hiero. in prologo super Marcum. similiter beatus. Franciscus, beatus Benedictus, & plerіq; alij ad sacerdotium promoueri recusabant. Quidem etiam uocati humiliter paruerunt, officium sacerdotale amplectentes, & hostiam sacratissimam quotidie offerentes. Nam & beatus Cassio. Narnensis episcopus, qui quotidianum deo sacrificium offerre consueuerat, seq; in lachrymis inter ipsa sacrificiorum arcana mactabat, mandatum domini suscepit dicentis. Operare, quod operaris, non cesset pes tuus, non cesset manus tua natali apostolorum uenies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Qui post septem annos ipso apostolorum natalicio, cum missarum solemnia peregisset, e corpore exiuit, ut testatur bea. Greg. 4. dial. ca. ulti. Sancti autem in utroq; creduntur placuisse deo, & non errasse, neq; in uirtutibus dispares fuisse, ut dicit Chrys. In sanctis ait, fuere pares uirtutes, dissimiles pugnę, gloriosæ uictorię, ideo uidetur utrunq; æque fore commendabile. ¶ Deinde arguitur, ꝙ melius sit propter accedentis humilitatem, & sacramenti reuerentiam, & dignitatem abstinere, quam accedere. Veritas respondere debet figuræ, ergo sicut agnus paschalis non debuit nisi semel in anno immolari, ergo non debet uerus agnus Christus in sacramento, nisi semel in anno immolari & sumi. ¶ Item sicut baptismus qui significat mortem domini (ut sup. dictum est) non nisi semel accipitur in uita; ita & eucharistia, qua similiter mors domini secundum apostolum annunciatur, non nisi semel accipienda est in uita eadem ratione. ¶ Prætterea in manducatione spirituali nullum est periculum, in sacramentali, aūt periculum est, nisi homo sit bene paratus. Sed uia securior est eligenda, ergo raro est cōicandū sacramentaliter, & frequenter spūaliter, & per consequens frequenter abstinere est melius, quā frequenter accedere. ¶ Præterea. Qui accedit, considerat effectum, & fructū sacramenti, & ita commodum proprium. Qui uero non accedit, attēdit gloriā dei, & dignitatē maiestatis eius. Sed magis bonum est considerare, & quęrere gloriam dei, quā commodum propriū, ergo &c. Cōsequentia nota cū maiore. Et minor probatur, quia accedere modo dicto, procedit ex amore concupiscentiæ. abstinere ratione præfata procedit ex amore amicitiæ, nunc autē perfectior, & excellentior est amor dei amicitiæ, quā amor dei cōcupiscētię, ergo & actus procedens ex illo amore amicitiæ, est perfectior actu procedente ex amore concupiscentiæ. Siquidem nobiliorum uirtutum nobiliores sunt actus amor autem amicitiæ ad charitatem pertinet, amor concupiscentiæ ad spem. ¶ Quod autem melius sit accedere, arguitur. Primo, quia quotidie est accedendum, & ita nullo die abstinendum. Antecedens est beati Amb. lib. 1. de sacra. Panis iste quotidianus est, accipe quotidie, quod quotidie, tibi prosit. Sic uiue, ut quotidie merearis accipere. de consecratione

Grego.

K

Arguitur ꝓ & contra.

dist. 2. Non iste. Præterea semper est accedendum, igitur non abstinendũ. Consequentia nota. Antecedens est beati Amb. & habetur de conse. dist. 2. Si quotiescunq;. Si quotiescunq; effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo merito semper accipere, qui semper pecco, semper accipere debeo medicinam. ¶ Item Calixtus papa de cõs. dist. 2. Peracta. dicit. Peracta consecratione, omnes cõmunicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia. ¶ Item Hilarius eadem dis. Si non ait. Si non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis. i. ut dignus sit excommunicatione (nã oẽ mortale est dignũ excõicatione) non debet se a medicina corporis, & sanguinis dñi separare. His auctoritatibus uel præcipitur, uel consulitur fidelibus quotidie cõicare, sed præceptũ similiter, & consilium est de meliori, ergo melius est accedere, quam abstinere. ¶ Præterea quanto homo frequentius accedit, tanto magis dignificatur, & deo approximat, sed melius est dignificari, & deo approximare, ergo. Antecedẽs patet, quia per unũ dignũ accessum accedens dignificatur, & deo unitur, ac gratia augetur, ergo quanto frequẽtius id agit, tanto magis dignificatur, & deo appropinquat. Quia cum frequentatione mysterij, crescit nostræ salutis effectus, ut dicitur in collecta. ¶ Præterea ex accessu multiplex prouenit commodum, & accedenti, & alijs ecclesiæ membris. Ex abstinentia autem a bono operæ nullum prouenit commodũ, licet si præceptũ nõ fuerit, nullũ sequatur peccatũ. Sed melius est id, quo cõmodũ procuratur sibi, & ecclesiæ, quam quo illa negliguntur. Ad hoc facit parabola de seruo inutili, qui talẽtum sibi traditum abscondit in sudario. Auctoritas autem celebrandi pro uiuis, & mortuis talentum est magnum, sacerdoti commissum ad profectum totius ecclesiæ, ideo abscondendo illud, & nõ offerendo ad utilitatem uiuorum, & mortuorum, uidetur incurrere sugillationem serui negligentis talentum sibi commissum abscondentis. Ad hoc facit illud Bedæ in quodam trac. ꝙ sacerdos non legitime impeditus celebrare omittens quantum in eo est, priuat sanctam trinitatem laude & gloria, angelos lætitia, peccatores uenia, iustos subsidio & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, ecclesiam speciali Christi beneficio, & seipsum medicina & remedio. ¶ Pro solutione huius dubij, aduertendum, ꝙ ut patet ex forma dubij, dubium non loquitur de indignis, & indispositis, qui indigna sumptione incurrunt maledictiones superiore lectione recitatas. His enim etsi non sit bonum accedere; malum tamen est simpliciter abstinere. Contra illos loquitur bea. Bern. in ser. de festo paschæ, cuius principium est. Vicit leo. Deprehensi estis inter angustias præuaricatores, non quia præuaricatores estis, sed quia persistitis in præuaricatione, addẽtes præuaricationem, aut penitus impœnitentes, aut tepide pœnitentes. Nec periculosa fugientes, uel post miseram experientiam incentiua peccati. Irretiuit uos inimicus, perplexis, ut ait (Iob. 40.) scriptura neruis testiculorum. Si hac conscientia Christi sacramenta refugitis, nihil uobis commune cum Christo, nõ habetis uitam in uobis. Ipsum audite dicentem. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Si indigne suscipitis iudicium uobis manducatis, sanctum corpus domini non dijudicãtes. Redite ergo præuaricatores ad cor, & in toto corde quærite dominum, & odite malum, pœnitentes non uerbo tantum, & lingua, sed spiritu, & ueritate. Hæc Bern. Neq; attendunt isti, quantum sibijpsis nocent abstinendo a communione, & celebratione, si fuerint sacerdotes, dicentes sibijpsis, melius est corpus Christi non sumere, missam non celebrare, quam indigne accedere, quod utiq; uerum est. Melius, idest minus malum. Nam

Luc. 19.

I

Inuectiua in eos, qui sine cã a celebratione, & cõmunione abstinent.

dicit

dicit scriptura. Non est bonum sumere panem filiorum,& mittere canibus. Matth. 15.
Sed hæc scientes non erubescunt miseri esse canes impudentissimi, qui uocati sunt in partem filiorum dei. Nec timent esse uasa mortis factis in interitum,& receptacula immundiciæ, qui esse deberent locus,& hospitium,atq; uasa munda uitæ, & gratiæ,immo fontis, & uitæ gloriæ. O quanta eos manent tormenta,qui domino hospitium negant,si maiora sodomitis preparata sunt his,qui Christi seruos non recipiunt. Si qui minimum Christi discipulum hospitio non colligunt, audituri sunt. Discedite a me maledicti in ignem ęternum,quia hospes fui, & non collegistis me. Quid audituri sunt qui Christū in propria uenientē,cum sint sui,substantia, & officio non recipiunt? Sodomitę,qui angelos uenientes non collegerunt, igne, & sulphure puniti sunt. Haud dubium,qui dñm angelorum pulsantem ad fores cordis, ut cænet cum eis, suscipere contemnunt,ut suis libidinibus uacent,quin mittendi sint in stagnum ardentem sulphureum, nunquam inde liberandi. De his ergo dubiū nostrū non quærit. Sed de illis, qui sibi bene sunt conscij, quorum quidam accedunt,quidam ex reuerentia sacramenti abstinent. Non tamen de illis,qui aliquo debito ratione officij religionis,aut beneficij tenentur communicare, uel celebrare. Hi enim non sunt in statu, in quo possunt laudabiliter abstinere. Siquidem omnis debens non soluens debitum cū potest,non soluendo peccat. ¶ Vnde consequenter aduertendum,ꝙ colligendo quę doctores scribunt de uaria sumptione huius sacramenti, potest distingui quadruplex manducatio huius sacramenti,scilicet.

Eiusd. 25.

Gen. 19.
Conc. Trid. Sess. 23. cap. 14.

Quadruplex sumptio huius sacramēti.

M

Manducatio
- Pure corporalis.
- Sacramentalis tantum.
- Spiritualis tantum.
- Sacramentalis,& spiritualis simul.

¶ Manducatio corporalis tantum,est comestio specierū sacramentaliū, ut cibi corporalis,nullo habito respectu ad rationē sacramenti:quo modo manducat sacramētū animal brutum mus,uel porcus,non potens cognoscere rationē sacri. Hoc ēt modo sumit fidelis,uel infidelis,dum species illas accipit, ut aliū corporis cibū nihil cogitans de sacramento. Est tamē & alius modus corporalem intelligendi manducationē,siue carnalē, qūo iudæi intellexerūt uerba Xpi,de quo supra dictū est lec. 36. ¶ Manducatio sacramentalis tantū est actualis susceptio sacramēti cū intentione sumendi, ut sacramētū, sine fide formata charitate. Dicitur.n.cum intentione sumendi,ut sacramentū.i.ut alicuius rei significatiuū, uel contentiuum. Requiritur.n.intentio sumendi sacrm secundū fidē sacramēti:quæ fides sit in ipso sumente,uel in alio. In ipso,ut in fideli credente in sacramento contineri Xpm. Vel in alio,ut in hæretico, seu infideli uolenti tñ sumere eodē modo,quo fideles sumunt,ad eundē.s.effectum. Vt exempli causa,si talis sumeret hostiā cōsecratam cogitās, & intendens, uolo sumere ad eundem effectum, ad quem Christiani, fiat, quod fieri potest,licet non crederet aliquid sacrum contineri sub hostia. Ille quidem sic sumens sumeret sacramentaliter, quia non ut alium cibum corporalē,nec spūaliter,ergo sacr̄aliter,alioquin oporteret ponere quintū mēbrū. Hæc est intentio Alex.par.4.q.43.mēbr.4. Quod.n.intentio sumendi,ut sacramentū requiratur ad sumptionē sacramentaliter,declarat per simile de adulto: si ab alio lauaretur in aqua proferente formam baptizandi, ipse tñ non intenderet baptizari,sed simpliciter lauari uelut in alia aqua, nō lauaretur sacramentaliter,nec baptizaretur. Si uero intenderet baptizari, siue lauari, ut Christiani intendunt, dicens sibi. Volo hoc fieri circa me eodem mō quo Christiani credūt,licet nō crederet lotionē illā esse alicuius effica-

Conc. Trid. Sess. 13. c.8.
Ioh. 6.

ciæ,uere baptizaretur. Ex illo patet, ꝙ aliud est manducare sacramentum, & manducare sacramentaliter, quia mus,& infidelis, mãducat sacramẽtum, sumens species panis sicut alium cibum,& tamen non sacramentaliter. ¶ Mãducatio spiritualis tantum est fide formata in Christum actu uel habitu credendo ei,ut capiti membrum incorporari, sine actuali specierũ sacrãliũ sumptione. Dicitur fide formata,propter angelos,qui non manducant spiritualiter hoc sacramentũ,licet Christo fruantur in gloria,quia nõ habent fidẽ, sed uisionem clarã.idẽest de beatis. Dicitur credendo actu,propter adultos in Christũ credẽtes. Dicitur,habitu:propter paruulos baptizatos, qui habẽt fidem infusam,similiter & charitatem. De hoc latius uide supra lec. 36. Dicitur sine actuali &c. ad excludendum manducationem sacramentalem. ¶ Mãducatio sacramentalis, & spiritualis simul, est actualis sumptio sacramenti cum fide formata charitate,sumentem sumpto incorporante. Et patet declaratio ex præcedentibus.

N ¶ Consequenter suppono cum magistro lib. 4. sententiarum dist. 1. & doctoribus ibidem scribentibus, ꝙ sacramenta no. le. uirtute operis operati conferunt gratiam,ita ꝙ non requiritur bonus motus interior,qui mereatur gratiam,sed sufficit,ꝙ suscipiens non ponat obicem. Sicut in sacramentis, & in sacrificijs uete. test. non conferebatur gratia ex hoc solo,ꝙ suscipiens sacramento utebatur non ponens obicem:sed tantum conferebatur ex uirtute boni motus interioris tanquam meriti. ut dicit Sco. in scrip. 4. dist. 1. q. 5. quod dictum sic intelligo, ꝙ suscipiens sacramentum nõ solum consequitur gratiam tantam, quantam meretur bonus motus interior,quo suscipiens conuertitur in deum,siue de condigno,siue de congruo. Sed ultra hoc consequitur gratiam,uel gratiæ augmentum ex sacramenti efficacia,quam operaretur in non ponente obicem,non ratione actualis deuotionis,u el dispositionis,quod est proprium sacramentis no. le. alioquin frustra susciperetur sacr̃m,ubi dẽ suscipiendo non obligat preceptum. Nil enim adderet personalis dispositio merito,quod haberetur ẽt sine sacramento. Et hoc est,quod dicit be. Aug. & allegat magister ubi supra uolens aperire differentiã inter sacramenta uet. test.& sacr̃a no. le. Illa inquit, promittebant tm̃, & significabãt,hæc aũt dant salutẽ. Si aũt sacramenta no. le. non darent gratiã,nisi quantum exigit accipientis dispositio,non aliter darent salutem, quã sacr̃a ue.test. In quorum usu ẽt iudæi ipsis ex deuotione,& precepti diuini obedientia utentes gratiam acceperunt,quantum eorum præparatio exigebat,sed quia non acceperunt ex efficacia sacr̃orũ dicuntur non dare,sed significare,& promittere salutẽm. Nec certe no. le. sacramenta darent salutem. Nunc autem dant salutem, quia post meritum dispositionis utentiũ ex efficacia,quã sortiuntur ex institutione Christi,& merito passionis eius, cõferunt gratiam,qua saluamur. Hinc ait Gerson in trac. de pollutionibus nocturnis. Celebratio habet efficaciam,magnam uirtute operis operati,propter quam non tantundem ualet uoluntas sola celebrandi,sicut pars uoluntas actu celebrans. Addit itaq; opus hoc exterius aliquid bonitatis ad bonitatem uolũtatis,propter meritum passionis Christi,ideo dici solet opus priuilegiatum. ¶ His præmissis, respondeo ad dubium per tres propositiones.

O Prima. Vtrumq; scilicet accedere ad eucharistiæ sacramentalem communionem,& ab eadem abstinere, in casu dubij potest esse meritorium, & laudabile, Probatur pro prima parte,quia qui digne accedit,ut ponit casus dubij, accedendo meretur fructus eis percipere, ut deductum est sup. lectio. 85. Item per dignam sumptionem meretur sumens uitam æternam secundum illud. Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. ¶ Secunda pars probatur, quia potest aliquis ad sumptionem sufficienter dispositus (puta

non

Sacramenta no.le. gratiã cõferũt nec reqritur bonus motus interior.

Augu st. Super ps. 73.

Ioh. 6

non existens in mortali) attendere sacramenti dignitatem, & tremendam excellentiam, suamq; fragilitatem, & ex humilitate propter sacramenti reuerentiam abstinere, se reputando indignum. Et ille actus, quo elicit velle abstinere, est actus procedens a virtute fidei, & humilitatis, ordinabilis in Deum, quia dei magnificatiuus, & per consequens potest esse meritorius. Ad hoc est autoritas Aug. supra allegata, vbi dicit de Zachæo, & Centurione, ambo saluatorem honorificantes, honorificare aūt saluatorem est meritoriū. ¶ Secūda propositio. In casu dubij, quo. s. pōt quis laudabiliter abstinere, & laudabiliter accedere, fructuosius est melius, & laudabilius accedere sumē do eucharistiā sacraliter, & spiritualiter, quam abstinēdo a sumptione sacramentali, sumere tantum spiritualiter. Probatur multipliciter. primo, quia maiorem fructum consequitur primus, quam secundus, ergo. Consequentia nota. Antecedens probatur. Quia omnem fructum, quem consequitur secundus; consequitur & primus, quoniam ambo manducant spiritualiter, & pono, ꝙ sint æque dispositi: & vltra hoc consequitur fructum, quē dat sumptio sacramenti ex opere operato, quem non consequitur non sumens sacramentaliter, ut patet ex notabili ultimo. Præterea: quia accedere procedit a nobiliore uirtute, quam abstinere, ergo est actus nobilior. Tenet consequentia, quia quantò uirtus perfectior, tantò actus eius nobilior. Antecedēs patet, quia actus accedendi procedit a charitate & dilectione huius sacramēti, & in eo contenti, sed actus abstinendi elicitus, hoc est uelle abstinere, procedit a timore: sed perfectior est uirtus charitatis & dilectionis, quam timoris. Præterea: actus accedendi procedit ex pluribus uirtutibus, uel saltem compatitur secum plures uirtutes, quam actus abstinendi: ergo est melior. Antecedens probatur. Quia accedens non minus se humiliat, quam abstinens: & ultra hoc habet uirtutem diuinæ confidentiæ. Nam quis considerans excellentissimam magnitudinem huius sacramenti: ex quo mouetur motu reuerentiæ. Considerans etiam suam imperfectionem, ex quo mouetur motu profundæ humilitatis. Cōsiderans deniq; periculum in indigno accessu, & per hoc mouetur motu timoris, ac sic abstinet iudicans se minus dignum tali cibo supercœlesti. Alius uerò eadem considerans, eisdem uirtutum motibus mouetur: & ultra hoc considerans ineffabilem dei bonitatem, misericordiam dilectionem, qua nobis in hoc sacramento seipsum in cibum dedit, uolens, ut eo uteremur: & per hūc mouetur motu confidentiæ in diuinam misericordiam, nihil in se, aut in suis meritis, sed in sola dei misericordia confidens, & desiderat deo uniri: quod dilectionis est, habet uirtutes omnes, quas habet abstinens, & ultra confidentiam, quæ ualde deo placet, ad quam frequenter adhortatus est dicens, confide fili &c. Item non uti sacramento cum potest, & proficit utenti, est quidam gradus ingratitudinis, ex opposito uti beneficio: quod est quædam recognitio beneficiati gradus est gratitudinis, ergo præter uirtutes prædictas, sumptio sacramenti procedit etiam ex gratitudine. Faciunt ad idem rationes supra pro illa parte adductæ. ¶ Tertia propositio est. Et si non peccent: imprudenter tamen agunt & stulte, qui dispositi abstinent a sacramentali communione. Primum: quòd non peccent: patet ex propositione prima. Quod imprudenter agunt, & stulte abstinendo: probatur post Gers. super magnificat tracta. nono. Nam imprudenter agit quoad ceteros. Sulte quoad se. Nam per hoc sacrificium datur gloria deo in altissimis. Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ipsum lætificat angelos: liberat in purgatorio detentos, ut eorum pœna breuior sit, & leuior. Viatoribus impetrat nunc conuersionem ad gratiam, nunc conseruationē in gratia, nunc contra mun-

Augſtu

P

Non peccāt sed imprudenter agūt qui dispositi abstinent.

di pericula firmamentum, nunc angelorum custodiam, & refrænationé tentationum. Tanta autem bona negligere imprudentiæ, ne dicam impietatis. Stulté agunt quoad se, tum quia se magnis, & multis bonis priuant, quæ consequerentur ex opere operato. Tum quia stultus est timor ille, uel reuerentia minus prudens, qui ad dominum se uocantem, & inuitantem non accedit, sed procrastinat, & coruina voce dicit, cras cras. Vnde sæpe venit illud Nasonis. Qui non est hodie, cras minus aptus erit. Deniq; talibus, qui nolunt accedere, nisi sint actualiter deuoti, & feruidi, contingit similiter agere quasi frigidis nolentibus igni appropinquare, nisi prius calidi sint, & infirmis nolentibus consulere medicum, nisi prius sani sint, quod quam stultum sit, nemo est, qui ignorat. ¶ Et si quis dicat uacationem a celebratione ideo fieri, vt ipsa postea reuerentius, & deuotius quantó rarius fiat. Respondet Cancellarius Gerson loco tractatus de celebrationibus allegato. Fatemur inquit, posset sic euenire. Sed ex aduerso contingere potest, quòd talis subtractio remouebit habitum ad bonum, cuius effectus secundum philosophum est delectare. Signum inquit, acquisiti habitus, est in opere delectari. 2 Ethico. Subdit. Distraheris hodie, parum deuotus es: parum recollectus plurimum tentatus a carne, mundo, dæmone. Credo equidem, sed agnoueris, ꝙ non dormiunt, qui te persequuntur, cras ijdem erunt aduersantes tibi hostes, tuæq; deuotioni insidiantes, quales sunt hodie. Quo circa non irrationabiliter consulit sapiens. quodcunq; potest manus tua instanter operare. Nescis enim, quando tale tempus ad laudabilirer celebrandum tibi concedetur, quale modo habes. Et si utrumq; habeas, vtrumque melius est. Esto, quòd fueris in hac, uel illa die defectuosus: cur nouum defectum in non celebrando superinducis? Sed frigidus sum, dicis, aut tepidus. Sæpe sustinuit initium celebrationis hominem parum deuotum, & frigidum, quem in fine dimittit calidum, & feruidum. Corpus Christi ignis est spiritualis, accede fiducialiter ad hunc ignem, calesces facilius. ¶ Audiamus Ambrosi. orantem. Graue est, quòd ad mensam tuam mundo corde, & innocentibus manibus non uenimus, sed grauius est, si quia peccata metuimus, sacrificium non reddimus. Et subdit. Licet igitur per obedientia assistere, & pro indulgentia petere, pro officio ministrare, pro remedio immolare, & pro populo obsecrare. Prætetea aut sic timens celebrare abstinet, quia confidens de industria sua sperat se alio in tempore magis aptum futurum, aut quia maiorem dei gratiam se præparantem expectat. Si primum, stulta est præsumptio. Neq; enim toto tempore vitæ suæ quantumlibet in longum pertractæ quis sua industria dignum se reddere potest tanta communione autoris omnium, boni infiniti. ¶ Vnde & hoc omni accedere uolenti ignorandum non est, quòd præcipué ex diuino munere, & non ex nostra industria, seu præparatione reddimur digni participatione sacramenti. Hoc cogitatum, & masticatum humiliabit nos vehementer: & profecto humilitas sola est, quæ disponit pro digna tanti hospitis in animæ cenaculo susceptione. Si secundum, fatua est hæc expectatio a domino, qui semper sublato impedimento, præsto est, nec nouit tarda molimina spiritussancti gratia, vt ait Ambrosi. Nec abbreuiata est manus domini, ut saluare non possit, neq; aggrauata auris eius vt non exaudiat. Esa 59. Stat pulsans ad ostium, petit introitum, vt cenet tecum, tantum aperi ianuam cordis, remoue mortalis peccati gratiæ repagula: fac, quod in te est secúdum modum supra lect. 7. & 8 expositum, & secure suscipe Christum & in promissionum eius veritate, non in tua vanitate fidens, uoluntarié sibi sacrifica. Immunda es o anima? accede inquit Cancellarius, mundanda, ad fontem puritatis incontaminabilem.

Eccle. 9.

In quadam homelia.

Q

Esa. 59.

Esuris? accede pascenda ad panem viuificum, & indefectibilem, esurientem bonis implentem. Ægrotas? erit hoc efficacissimum tuæ inualitudinis medicamentum. Fluxum pateris? nec sanari poteris a medicis tuis.s.exercitijs, tange plena fide cum emorroissa fimbriam vestimenti Iesu: sacrosanctam.s. hostiam, vt restringaris. Si percussam te sentis a serpentibus peruersatum tentationum, quid restat nisi ut serpentem Christum æneum sine veneno eleuatum inspicias? Si dicis cum Propheta. Quoniam vnica,& pauper sum ego, particeps esto huius sacrosancti mysterij, habebis Christum comitem fidum,& hospitem ditissimum. Cęcam te fortassis debilem,& claudam conquereris, memineris, quoniam tales ad cænam magni regis inuitantur,& intrare compelluntur. Lubrica sum inquis, & instabilis, sed hic panis confirmat cor. Tristis es,& anxia: sed hoc vinum hominem interiorem lætificat. Inquietant te,& turbant plurima? adhære ei, qui turbidos fluctus sedat, qui est pax nostra. Insuper qui ait in mundo præssuram, in me pacem habebitis. Peregrinaris a domino, sed in fortitudine cibi illius ambulabis usq; ad montem Dei. Non ergo formidandum: sed in domino sperandum,& ipse enutriet,& non confundet. Non in multitudine virtutis suæ,& sua præparatione, seu propria deuotione, sed in se deficiendum, in solo domino confidendum. Euenit nonnunquam vt turbationes, pugnæ deordinationes,& fęditates inferius sensualiter agitatæ, succrescere faciant superius meritum nostrum, sicut econtra magna vtrobique serenitas, superbiæ ventum omnia funditus euertentem, repente quandoq; inducit (alias indicat.) ¶ Sed dices. Si tantus est fructus frequentis sumptionis, tunc non solum quotidie sed etiam eodem die frequentius esset sumendum, sicut eodem die frequenter orandum, & meritorie est operandum. Consequens est contra illud decretum Alex. Papæ de consecra. distinct. 1.sufficit. Respondetur secundum Alexand. de Ales parte 4.quæst.52. q pluries vno die sumere eucharistiam extra casus in iure expressos, in quibus.s.licet pluries vna die celebrare, non est concessum propter plures rationes, quæ sunt, defectus debitæ reuerentiæ, præsumptio dignitatis propriæ, & insufficientia gratitudinis reddendæ. ¶ Ad dignam sumptionem dominici corporis, requiritur meditatio excellentiæ tanti sacramenti, ut sic mens excitetur ad sumendum cum reuerentia, & deuotione. Requiritur etiam consideratio propriæ indignitatis, ut excitetur animus ad sumendum cum timore. Requiritur quoque rememoratio, aut æstimatio beneficentiæ Dei, quæ magna, & multiplex apparet in beneficio huius sacramenti, ut excitetur homo ad sumendum cum gratiarum actione. Hæc autem difficulter digne exhibentur pluries una die, unde tandem in consuetudinem ueniret sine hac præparatione sumere, & per hoc minus reuerenter. Præterea sacramentum illud sumitur in memoriam mortis Christi secundum apostolum. Vno ergo die non nisi semel sumendum est sine necessitate, sicut Christus tantum semel mortuus est. His de causis dicitur in decreto supra allegato. Sufficit sacerdoti unam missam in die una celebrare, quia Christus semel passus est,& totum mundum redemit. Non modica res est unam missam facere, & ualde felix est, qui unam digne celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, alteram de die, si necesse fuerit. Qui uero pro pecunijs, uel adulationibus secularium una die præsumunt plures facere missas, non existimo euadere damnationem. Hæc ibi. ¶ Sunt autem casus, in quibus licet plures missas uno die celebrare, quatuor, quos ponunt summistæ. Primus in die natiuitatis domini, ut habetur de cele.mis.consuluisti. licet tres missas canta e. Secundus, qui statim supra positus est. Tertius propter necessitatem peregrino-

[Marginal notes: Cur nō uno die pluries cōicandum. — R — Alex. — 1.Cor.11. — Quando liceat pluries in uno die celebrase.]

rum

rum infirmorum,aut forte nuptiarum. Quartus,dum propter raritatem sacerdotum, uel paupertatem ecclesiarum vni sacerdoti plures ecclesiæ commendantur. In illis ultimis tribus casibus,vltra duas celebrare non licet,ut in glo.c.sufficit.allegati. Quoties autem sacerdos voluerit secundam missam celebrare.in prima ablutionem sumere non debet, vt ieiunus veniat ad secundam,ut habetur de cele.mis.ex parte. ¶ Per hoc ad rationes in principio motas. Ad primam de Centarione,& Zacheo dicitur, ꝙ beatus Aug. vult,ꝙ dum aliquis est sine peccati mortalis conscientia,non obligatus celebrare ex officio,nec aliter impeditus,habet utrumque in sua potestate licenter facere,& laudabiliter,accedere videlicet aut abstinere,vt dixit propositio prima. Nec vnum alteri vniuersaliter, & in omni casu præferendum Vnde quotidie celebrare respectu cuiuscunque non est generaliter laudandum, vel reprehendendum, quia datur casus, in quo illud, & alius casus,in quo aliud est præferendum. Stat enim aliquem non esse quotidie dispositum etiam sine sui culpa,stat alium nihil habere impedimenti.Secundò laudabile est quotidie accedere,non sic primò. Vnde ꝙ simpliciter sit laudabilius accedere,concludit,cum addit. Sic viue, vt semper merearis accedere. Et in de verbis domini. Iste panis quotidianus est,accipe quotidie,vt quotidie tibi prosit. ¶ Ad secundam de sanctis patribus abstinentibus, respondet Cancellarius dicens. Facta quorundam veneranda magis sunt pia interpretatione,quam in exemplum agendi trahenda. Deniq; diuersa sunt dona,& vocationes in diuersis,prout spiritussanctus voluerit. Varia enim operatus est dominus in sanctis suis,in quibus semper, & ubiq; est mirabilis, ad commendationem diuersarum virtutum. Vnde in primis,de quibus arguitur,commendatur humilitas, in altero deuotionis, ac charitatis feruor, nec omnibus omnia data sunt. Et quod additur,ꝙ sancti non fuerint dispares virtutibus, non est simpliciter verum, quoniam alter altero sanctior, sicut in mansionibus alter est altero sublimior. Chrys.verò loquitur de paritate uirtutum,quantum ad genus virtutis ad salutem necessariæ. Sic enim pares fuerunt propter earum connexionem,non autem quantum ad uirtutis intentionem. ¶ Ad illas,quæ arguunt, quòd melius sit abstinere &c. Ad primam de agno paschali dicitur secundum Alex. quòd sacramentum hoc fuit pluribus figuris præfiguratum diuersis respectibus,quarum figurarum aliquæ fuerunt frequenter iteratæ, aliæ semel tantum, vel rarius exhibitæ. Agnus paschalis figura est huius sacramenti, inquantum est memoriale passionis, & ita principaliter passionis Christi, & ex consequenti eucharistiæ. Christus autem semel tantum immolatus est in cruce, ergo agnus tantum semel in anno edebatur. Manna verò fuit figura huius sacramenti in ratione cibi,ideo diebus singulis manducabant. ¶ Ad aliud de baptismo, dicitur ꝙ baptismus est figura mortis Christi,inquantum in baptismo morimur peccato,præsertim originali. Hoc autem non contingit nisi semel, quia peccatum originale dimissum non redit. Eucharistia est memoria passionis,ut nostri refectiua in donis virtutibus,& gratijs,quæ refectio iteratur. Item baptismus characterem imprimit, ideo iterari non debet, secus de sacramento eucharistiæ. ¶ Ad tertium dicitur,ꝙ omnis præparatio interior requisita ad dignè spiritualiter communicandum, sufficit ad dignè sacramentaliter sumendum,& ideo est æqua securitas.Nam quilibet non dignus spirituali manducatione est in periculo mortis æternæ, quia in mortali, quod maximum est periculum,in quo quisquis non fuerit, sine periculo manducat sacramentaliter. Dispositio autem exterior, vt ieiunium naturæ, & similia satis certa sunt,& ita sine periculo caueri possunt. ¶ Ad aliud iam patuit ex probatione

Margin notes: S — B.Aug. — Chrysost. — Alex. — T

ne secundæ propositionis, quod accedens non tantum commodum suum quęrit: sed magis gloriam, & reuerentiam dei. Nam accedendo repræsentat summam dei charitatē, qua pro nobis passus est in cruce, secundū illud. Hoc facite in meam commemorationem. Repręsentat infinitam eius potentiam, qua Christus deus, & homo tam mirabiliter nobiscum esse uoluit in tantilla sacramenti specie. Repræsentat infinitam dei bonitatem, qua se sic in refectionem animæ dare voluit nobis indignis cibum uitæ. Repræsentat ineffabilem eius sapientiam, ut eo ordine nos repararet, quo cecideramus a statu innocentiæ, unde Innoc. Panem angelorum manducauit homo, quatenus unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. Dictum est quippe de illo. Quacunque die comederis: morte morieris. Dicitur autem de isto. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. unde secundum Inn. magis redundat in gloriam dei accessus, quam abstinentia ab eo dicit. Vnde patet, quod qui digne accedit, non tantum ex amore concupiscentiæ, sed magis ex amore amicitiæ accedit. Ad illa, quæ arguunt pro parte opposita, si intelliguntur de acceptationibus digne, sunt pro secunda propositione: si autē loquuntur generaliter, dicendum: quod autoritas inducta intelligatur ceteris paribus, cessante impedimento, & de consilio, non de necessitate pcepti. ¶ Ad illa de cōmodis, & utilitatibus, quæ sequuntur accessum: dicitur, quod & si commendabile est, quòd huiusmodi commoda, & fructus acquirantur accedenti, & alijs non, tamen est in pcepto, & ideo sine peccato psit omitti. Non. n. tenemur omnia impendere deo nobis, & proximo, quæ possumus: sed illa duntaxat, ad quæ præcepta nos obligant. Parabola etiam de talento loquitur de his, qui in officium acceperunt bona domini, ut ea dispensarent. Si quis ex officio celebrare tenetur, & non celebrat, incurrit sugillationem serui nequam. ¶ Ad autoritatem Ber. dicitur, quod meritò mouere debet exhortando sacerdotes ad frequenter celebrandum, quod qui non faciunt, priuant &c. non aliquid auferendo, sed non impendendo, quod impendere possent. Et hoc extra casum necessitatis, aut præcepti nō inducit peccatum, licet exhibitio magnum habeat meritum. ¶ Sed circa hoc quæritur, utrum sacerdos possit a celebratione huius mysterij perpetuò cessare ex reuerentia sine mortali peccato. Ad hoc uidetur dicere Alexand. parte 4 quæstio. 5 1. membro secundo, quòd sic. Vnde ait. Æstimo tamen, si quis sacerdos non habens curam animarum, nec officium, nec beneficium, propter quod haberet necesse celebrare, & ob reuerentiam sacramenti, & timorem suæ indignitatis, cessaret semper, nisi iniungeretur sibi contrarium a superiore, quod non peccaret mortaliter. Et satis concordat sanctus Bonauen. in 4. distinctio. 12. quæstio. 4. dicens, quod sacerdos, si non uiuit de altari, sed in sua libertate manet, non tenetur magis, quam alius homo, nisi de bono & æquo. Et notentur singulæ clausulæ, quas ponit Alexand. ¶ Beatus uerò Thomas illud dictum reputat irrationabile. unde ait parte 3. quæstio. 82. articulo decimo, & in quarto distin. 13. quæstio. 2. articulo primo. Vnusquisque tenetur uti gratia sibi data cum fuerit opportunum: secundum illud 2. Cor. 6. Hortamur ne in uacuum gratiam dei recipiatis. Opportunitas autem offerendi non solum attenditur ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrare, sed principaliter per comparationem ad deum, cui in consecratione huius sacramenti sacrificium offertur. Vnde sacerdoti etiam, si non habet curam animarum, non licet omnino a celebratione cessare. Facit ad idem illud Grego. Dum crescunt dona, etiam rationes crescunt donorum: & prima Petr. quarto. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam ad administrantes. Reus ergo erit negligentiæ, si cui data est potestas nobilissima, il-

Marginalia (right): Innoc. — Bernar. — V — Alex. — S. Bonauen. — Thomas. — 2. Cor. 6. — Grego. — 1. Pet. 4.

Marginalia (left): Vtrū sacerdos possit a celebratiōe perpetuo cessare sine peccato mortali.

la non vtatur ad honorem dei,& salutem suam,& aliorum uiuorum,& mortuorum. Sed saltem videtur,quod celebrare teneatur in præcipuis festis, & maxime in illis diebus, quibus fideles communicare consueuerunt. Grauius autem peccant,qui non ex reuerentia sacramenti, sed sua lasciuia, aut
1. Macha. 2. secularium negociorum cura,omittunt.quibus dici potest illud.2.Macha.4. φ iam non circa altaris officium dediti erant, sed contempto templo,& sacrificijs neglectis,festinarunt participes fieri palestræ,& patrios honores nihil habentes, græcas glorias optimas arbitrabantur. ¶ Et licet opinio beati Thomæ uideatur probabilis, ratio tamen sua ex uerbis Apostoli sumpta, non uidetur sufficere. Tum quia Apostolus in verbis suis non uidetur imponere præceptum. Dicit enim. Fratres hortamur. Exhortatio autem non insinuat præceptum. Tum, quia sic probaretur,φ teneretur quilibet sacerdos quotidie cessante legitimo impedimento celebrare, ut nullo die gratiam dei in vacuum profitetur accepisse. ¶ De communione laicorum:
X Conc. Trid. sess.13. can. 9. immo generaliter fidelium,sacramentis usum habentium dicitur secundum Alex. φ non tenentur nisi ex mandato ecclesiæ semel in anno.secundum. c.omnis.de pe.& re. Et in articulo mortis.de quo Innoc. Necessario quippe sumendus est agnus, ut a uastatore protegamur, nec exire possumus de ægypto:
Iohan. 6. nisi celebrando phase paschalem agnum edamus. Verba uero Christi, quæ
Iohan. 3. in præceptum sonare uidentur. Nisi manducaueritis &c.intelliguntur de manducatione spirituali,ut supra dictum est. Vnde non habent efficaciam præcepti quoad sacramentalem sumptionem, sicut habent illa. Nisi quis renatus fuerit ex aqua,& spiritu, non poterit introire in regnum dei. Nam
Ioh. 6. Christus priora sua uerba declarando dicit: Caro non prodest quicquam, scilicet sine spiritu. Verba quæ ego locutus sum uobis: spiritus, & uita sunt. Et tantum de illo dubio.

DE NEGLIGENTIIS IN CONsecratione, & officio missæ.

LECTIO LXXXVIII.

A NVNC de sexto dubio,scilicet de negligentijs circa consecrationem,& missæ officium contingentibus,quę quoniam innumeræ sunt. Errare enim, & deuiare infinitis
Diony. modis contingit secundum illud Diony. de diuinis nominibus.c.4.Bonum est ex causa integra,malum autem
Ethi.c.7. omnifariam. Et 2.Ethi.c.7.Dirigere contingit uno modo,deuiare infinitis, ideo de omnibus defectibus regula dari non potest. Possunt tamen directiones circa aliquos contingentes defectus dari, ex quibus in alijs a simili directorum potest sumi. Vbi autem nec illæ sufficiunt, recurrendum est ad superiorum consultationes. Et quoniam in diuersis superioribus lectionibus,de uarijs particularibus defectibus tractatum est,idcirco ad illa remittam, ne idem sæpius scriptum fastidio sit lectori. ¶ Possunt autem defectus contingere circa substantialia sacramenti,puta circa materiam,aut formam, circa ministrum, aut eius intentionem. Possunt etiam secundo contingere circa cerimonialia, quæ non sunt de ne-

c essitate

cessitate sacramenti, ut sunt locus, tempus, uestes, uasa, luminaria, orationes tam ante missam, quam in missa. Tertio circa sacramenti reuerentiam, ut si fundatur calix, uel gutta sanguinis domini stillauerit &c. Quartò circa ministrum celebrantem, aut sumentem, ut si memoratur se non ieiunum, excommunicatum, non rite ordinatum, non baptizatum, aut si ante finem missæ deficiat &c. Singula breuiter perstringam secundum doctorum sententias ¶ Quoad primum, si fuerit defectus in materia necessariò requisita, quæ est panis, & uinum aqua mixtum. De pane non de facili depræhendi potest, ut sit triticeus, an de spelta, uel alio grano, nec ibi necesse est non procedere: maximè quia non est certum de pane triticeo, an sit necessarius consecrationis, ita q in solo triticeo, fiat consecratio, de quo supra lect 35. latius disputatum est. ¶ De uino uerò contingere potest, q ex ministri negligentia loco uini alius liquor, ut aqua pura, aut oleum calici infusum sit: quod ne fiat, sacerdos primò ministrum gustare faciat, dum calicem præparat, qui uasa uinaria, & aquaria offert. Ipse quoq; odotando experiatur uini odorem in calice, si sanum habet olfactum, quod maxime faciendum consulo, dum calix præparatus & infusus offertur per diaconum. Prospiciat etiam in calicem: dum primò positurus est eum in medio altaris, an sit infusus, an uacuus, ne procedat calice uacuo, & dum consecrare uoluerit, aut sumere uacuum inueniat calicem. Si tamen per quacunq; negligentiam uel ministri, uel sacerdotis uinum in calice non fuerit, sed alius liquor. Si id deprehenderit ante consecrationem calicis, effuso tali liquore, de nouo imponat uinum, & aquam, & procedat ad calicis consecrationem, nihil repetens de prius lectis. Si uerò post sumptionem, seu in sumendo perceperit uinum non fuisse, faciat ut supra dictum est lectione 10. Idem si calicem uacuum inuenerit. Primum est de mente sancti Thomæ parte 3. q. 83. ¶ Circa secundum, scilicet dū post sumptionem corporis Christi sub speciebus panis aut uini perceperit, alium tradit modum, sed qui supradictus est sufficiat. Si uerò deprehenderit aquam non fuisse admixtam ante consecrationem calicis, statim dum apprehenderit, apponat, & procedat. Si uerò post consecrationem sanguinis deprehenderit, nullo modo debet aquam uino iam cōsecrato miscere, quia sequeretur corruptio sacramenti in aliqua parte: ut supra habitū est lect. 35. sed procedat sine admixtione aquæ. Non enim admixtio aquæ est de necessitate consecrationis, sed consecrantis, ut ibi patet. Concordat Thom. ubi supra in solu quarte rationis. Videantur plura de qualitate uini consecrandi lect. 35. Laudabilis deniq; est consuetudo quarundam ecclesiarum, quæ ad missæ officium ordinant uinum rubeum, ut sic de uini ueritate, & gustus certificetur, & uisus. ¶ Si defectus contingeret circa ministrum. s. sacerdotem, qui necessarius est consecrationi, aut quia non est sacerdos, puta quia uel non baptizatus, aut non rite ordinatus, uel quia deficit ante officij perfectionem. Si primum, hoc quidem difficile constare poterit nisi per reuelationem, aut certam relationem. Si tamen sibi constiterit legitimè, dū in officio missæ fuerit, cum totum officium irritum sit, & inane, nullumque ibi conficiatur sacramentum, cessare debet, in quacunq; parte fuerit. Neque si ante sumptionem constiterit, sumere debet, ut sacramentum, alioquin idolatriam committeret. A qua priusquam constiterit, & ipsum, & populum ab idolatria inuincibilis ignorantia excusat, ut habetur de presby. non bap. apostolicam. Et conditio habitualis, quæ inesse debet, de quo supra lect. 50. ¶ Si autem sacerdos morte, uel graui infirmitate defecerit ante consecrationem panis, non oportet, ut per alium suppleatur, nisi in ecclesijs conuentualibus, uel quando sufficiunt facultates ecclesiæ ad plures sacerdotes nu-

De negligentijs commissis in materia.

B

Quid si loco uini aliꝰ liquor calici esset infusus.

Quid si sacerdos cognosceret se nō esset baptizatum.

C

triendo: ut in c. illud diuini. 7. q. 1. Si uerò deficeret incepta consecratione puta consecrato corpore ante consecrationem sanguinis, vel etiam consecrato utroq;, debet missæ celebritas per alium expleri. hæc Thom. Et hoc verum, si haberi potest sacerdos ieiunus. Nam pransus explere non potest, vt dicit glo. 7. q. 1. nihil. ubi casus ille ponitur in textu. Sed ubi incipiet supplens, dicitur in sum. conf. ꝙ ibi sequens incipiat, vbi prior dimisit, quòd si nescitur, debet a capite incipere. Et sic etiam patet ꝙ licet non sit necessarium deficiente sacerdote ante consecrationem missam suppleri, potest tamen suppleri. & ad hoc est. c. allega. 7. q. 1. illud diuini. Secundum Albert. uero. lib. 2. de missa prope finem. Si sacerdos ante canonem in missa deficiat, tunc pro certo alius sacerdos debet reincipere; & totum rite peragere, quia ea, quæ ante canonem in missa fiunt, non sunt de sacramenti confectione, sed potius de populi instructione. ¶ Si autem in canone deficiat factis aliquibus signis super hostias oblatas, ante tamen transubstantiationem, uidetur mihi, ait Albert. ꝙ alius sacerdos non ab initio debeat missam incipere, sed potius ubi ille dimisit, debet, quod omissum est, supplere. Et hoc propter duas causas. Prima ex parte sacramenti, quia quamuis ex illis signis substantia panis, & uini non transubstantientur, tamen ipsa materia ex uerbis, & signis recipit sanctitatem, ex qua efficitur magis idonea, ꝙ in corpus Christi transsubstantientur. Et hoc non est repetendum super illam hostiam, ne iniuria fiat uirtuti uerborum, quæ tanquam nihil haberetur, quando iterum uerba eadem super eandem hostiam iterarentur, tanquam priora uerba, a priore sacerdote dicta nullam uirtutem habuissent. Secunda causa est ex parte populi, quia populus, ex hoc minus uerba, & signa canonis appreciaret, si videret ea tam facile repeti, quasi prius dicta uiderentur annullata. Licet etiam signa illa non transubstantiarent, tamen passio Christi nunquam irrita debet reputari. ¶ Si autem sacerdos in ipsa prolatione uerborum, quæ sunt forma sacramenti, deficiat uerbis iam in parte pronunciatis; saluo inquit iudicio sententiæ maiorum, ꝙ illa hostia pro reliquijs in altari conseruaretur, & missa alia celebraretur. Sed hic Innoc. in ca. presbyter. de sacra. non ite. dicit, ꝙ in hoc casu alius sacerdos debet incipere ibi. Qui pridie. Dicit enim, ꝙ si quis inter conficiendum eucharistiæ sacramentum, dum est in verbis illis, hoc est corpus meum, deficiat, alius incipiat a capite. i. ibi. Qui pridie. Et idem dicimus, si dubitaretur, vtrum primus sacerdos compleuerit verba consecrationis, ut etiam tunc incipiatur ibi. Qui pridie, quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum, ut dicitur de presbyter. non bap. veniens. ¶ Sequitur in Alberto. Si autem deficit, quando iam corpus consecratum est, & non calix, vel etiam si usq; in finem missæ de præparando calicem, cum vino oblitus fuerit, vel aliqua de causa neglexit. Iam ab antiquo consilium est doctorum, ꝙ hostia corporis, si sumpta non est, in corporali mundo reponatur, & calix rite præparetur. & ab illo loco, Simili modo postquam &c. canon super calicem peragatur, quia tunc non iteratur, eo quòd nihil anteriorum dictum est super calicem, & tunc in fine missæ corpus, & sanguis accipiantur. ¶ Si autem sacerdos pronunciando verba formæ calicis, deficiat ante perfectionem: tunc dicendum videtur sicut de hostia, ꝙ in uase mūdo cum reliquijs seruetur, & cum alio vino calix ulte præparetur. Et ab illo loco. Simili modo postquam. ab alio sacerdote sacramentum sanguinis cum missa perficiatur. hæc Albertus. ¶ Videtur tamen saluo meliori iudicio: ꝙ cautius ageretur, in casu quo panis, & vinum cum reliquijs ponendum esset: secundum dicta domini Alberti, si tunc a sacerdote supplente, post sumptionem corporis, & sanguinis, quos ipse consecrauit,

Thom.

Albert.

Innoc.

Albertus.

Si aliqua particula si altari inueniatur quã ignorauit sacerdos.

ante ablutionem sumeretur, sic non cum reliquijs putresceret. ¶ Circa intentionem necessariò requisitam possunt similiter defectus aliqui contingere. Nam qualem sacerdos habere debet intentionem: dictum est supra lectione sexta. ¶ Quæritur ergo, quid si particula aliqua inuenta fuerit in altari, quam sacerdos tempore consecrationis non aduertit: similiter de guttulis foris, calicis pedi, uel lateribus adhærentibus. ¶ Respondetur secundum Albertum, quòd ea, quæ in altari remanserant, aut foris calici adhærent, quæ sacerdos non intendit consecrare, consecrata non sunt, quia intentio sacerdotis lata supra materiam consecrandam, necessaria est, ut patuit lectione sexta. Vnde debet sacerdos intentionem suam dirigere ad hostias, quæ sunt in prospectu super pallam corporalis; & ad uinum, quod est in calice, & non extra, nec ad alia. Et sic certus erit, quòd si casus præmissus occurrit, quòd reliqua consecrata non sunt. Vnde nonnunquam hostiæ in pixide, & uinum in uasculis manent in altari per totam missam: non tamen per hoc consecrantur; licet cautius sit ea ab altaris mensa remouere. ¶ Sed quid, si quis apponeret plures particulas pro populo communicando consecrandas. Et in ipsa consecratione prolatis uerbis formalibus: tunc non recordetur particularum appositarum, & intentionem dirigit actualiter tantum ad eam particulam, quam manu tenet: nunquid reliquæ sunt consecratæ? Respondeo salua saniore sententia, sub distinctione, quia aut habet intentionem uirtualem ad consecrandum omnes: hoc est, aut dum posuit particulas, intendebat actualiter eas consecrare, & ex illa intentione processit in officio, & in consecrando particulam, quam manu tenebat; non habuit intentionem actualem illam solam, quam manu tenebat, cum exclusione omnium aliarum consecrandi. Dico, quod omnes sunt consecratæ, sufficit enim uirtualis intentio, dum non interuenerit contraria actualis. Sicut enim uolens consecrare unam solam particulam: & in uerbis consecrationis distrahitur, ut tunc non actualiter intendat, nihilominus propter uirtualem intentionem uerè consecrat. Si autem in consecratione unius particulæ, omnes alias actualiter per intentionem excluderet, intendens illam solam consecrare, haud dubium quin aliæ non sunt consecratæ. ¶ Sed diceres, quid si certum numerum consecrare intendit: puta decem, & facta consecratione inuenit undecim particulas, quæ harum non est consecrata? Potest dici, licet in numero errauerit, putans decem, quæ sint undecim, non tamen errat in intentione, quæ est ad consecrandum omnes illas numeratas, siue in loco consecrandarum particularum positas, ideo omnes censeo consecratas. Nullus enim ita intendit consecrare numeratas, quòd si plures essent, uel pauciores, uellet eas non consecrare. Quod si aliquis expressè, & distinctè intenderet præcisè decem consecrare cum exclusione pauciorum uel plurium, puto, quod tunc nullam consecraret. Ratio, quia ad consecrandum requiritur intentio super determinatam materiam, quam distinctè cognoscit, & potest discernere ab alijs, sed cum sint ibi undecim particulæ simul positæ, nec decem discernit ab undecim, secundum habet confusam intentionem decem consecrandi ex illis undecim, & non discernit, quas decem, non habet intentionem sufficientem ad consecrandum requisitam. Sicut si præpositis mille particulis, ex illis intenderet consecrare decem tantum confusè, nec discerneret, quas decem, nullam consecraret. ¶ Idcirco considerentur duæ cautelæ. Prima si plures particulæ sunt consecrandæ, ponatur maior particula cum minoribus; ut dum consecrare uoluerit, simul offerantur oculis hæc, & illæ, sic non obliuiscetur mi-

Quid si sacerdos nolens consecrare plures particulas profert uerba super particulam maiorem.

Duæ cautelæ in consecratione.

norum, quod etiá propter signa conuenit ita fieri, ut sic omnes simul signentur. Secunda cautela, q presbyter intentionem suam nunquam dirigat ad numerum determinatum, particularum intendendo tot, uel tot consecrare, sed ad multitudinem particularum positarum cuiuslibet sint numeri, & forte bonum esset numerum ignorare, & sic liberabitur celebrans a dubijs, &
G scrupulis. ¶ Nunc de defectibus contingentibus circa cerimonialia, hoc est circa exteriora ab ecclesia ordinata loca, tempora, uestes, uasa, orationes, gestus, ministros &c. quæ non sunt de necessitate consecrationis, quia eis non seruatis nihilominus uere consecrat sacerdos, si habuerit materiam debitam, & intentionem conficiendi, licet grauiter peccet prætermittens aliquod horum, & quandoq; incidat excommunicationem, quandoq; irregularitatem propter constitutionem ecclesiæ, de quibus ordinate supra dictum est: lect. 7. & sequentibus, ideo superfluum foret hic repetere. Vnde in omnibus talibus, si aliquid neglectum fuerit, procedendum est, quia per huiusmodi negligentiam sacrificij perfectio non impeditur, pœnitentiam tñ agere debet ex cuius negligentia defectus noscitur contigisse. Non tamen omnis omissio dummodo temeraria non fuerit & sine contemptu inducit culpam. Sicut etiam si ante fractionem sacramenti aut in fractione, sacramentum aut pars eius dilaberetur in calicem propter frigus manuum sacerdotis, uel aliam causam, quo minus postea posset seruare ritum ecclesiæ, nõ est propter hoc necessariũ aliquid iterare. Hæc enim respiciunt corpus Christi mysticum, ideo in sacrificio ueri corporis Christi nihil uariat. ¶ Conse-
H quenter de negligentijs redundantibus ad irreuerentiam sacramenti, ut si aranea, uel musca ceciderit in calicem, aut uenenum deprætendatur immissum, aut si sanguis effusus fuerit in terram, uel super altare in toto, uel in parte, aut hostia in terram ceciderit, aut eam perdiderit, aut mus comederit, aut in reseruatorio quo custoditur propter infirmos computruit. ¶ De primo dicit Sanctus Thom. ubi supra in solutione tertij argument. Si musca uel aranea in calicem ante cõsecrationem ceciderit, aut etiam uenenum deprætensum fuerit immissum, debet effundi, & abluto calice denuo aliud uinum poni consecrandum. Si uero aliquod horum post consecrationem acciderit, debet animal caute capi, & diligenter lauari, & comburi, & ablutio cum cineribus in sacrarium mitti. Quod si uenenum ibi deprætenderit immissum, nullo modo debet sumere, nec alij dare, ne calix uitæ uertatur in mortem, sed diligenter in aliquo uasculo ad hoc apto cum reliquijs conseruari. Et ne sacramentum maneat imperfectum, debet aliud uinum apponere in calicem, & denuo resumere a consecratione sanguinis, & sacrificium perficere: hæc Thom. Nihil enim abominabile sumi debet occasione huius sacramenti, ut notat glo. Bernard in c. si per negligentiam. de consec. distin. 2. ¶ Si uero sanguis fusus fuerit, aut de calice stillauerit, sic disposuit decretum Pij Papæ in capi. statim allegato ubi dicitur. Si per negligentiam aliquid de sanguine stillauerit in tabulã, quæ terræ adhæret. Glosa de sanguine, i. de sacramento. Sanguinis enim est in corpore Christi, & in uenis eius, a quo separari non potest, nec fluendo stillare: ut supra dictum est lectio. 53. Sed si stillæ sacramenti fluxerint, in qualibet stilla seu gutta est totus Christus, & totus sanguis in corpore cum anima unita deitati. Sequitur. Lingua lambetur, & radetur tabula. Si uero non fuerit tabula ut nõ conculcetur, locus tamen radatur, & igne consumatur, & cinis intra altare condatur, & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Glo. Hæc pœnitentia est, ut tot diebus ieiunet, & tot diebus abstineat a sacramentorum communione. Sequitur. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam: &

De defectibus circa cerimonias.

Quid si sanguis effunderetur, aut stillaret.

S. Thom.

tribus diebus pęniteat. Si super lintheum altaris, & ad aliud lintheum peruenerit, quatuor diebus pęniteat. Si usque ad tertium, nouem diebus pęniteat, si usque ad quartum, uiginti diebus pæniteat. Et lintheamina, quæ tetigit stilla, tribus uicibus minister abluat calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Hęc Pius Papa. ¶ Addit Thomas, Quidam autem alterius partem illam lintheaminum incidunt, & comburunt: & cineres in altari uel in sacrario reponunt. Si autem hostia in terram ceciderit, puto terram radendam fore: & ut supra rasura incineretur, & in sacrario ponatur. Secus si super pallam altaris, aut pannum mundum ceciderit, si tamen inuenta fuerit. Si uerò inuenta non fuerit, aut mus comederit: dicit ca. Qui non bene de consecra. distinct. 2. Qui non bene custodierit sacrificium, & mus, uel aliud aliquod animal comederit, quadraginta diebus pœniteat. Qui autem perdiderit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta dies pęniteat. Addit Thom. Eadem pęnitentia uidetur dignus sacerdos per cuius negligentiam hostiæ consecratæ putrescunt. ¶ De uomitu uerò eucharistię habetur eadem distinct. Si quis 2. ex pęnitentiali Bedę. Si quis per ebrietatem, uel uoracitatem eucharistiam euomuerit quadraginta diebus pęniteat, si laicus est. Clerici uerò uel monachi, presbyteri, uel diaconi septuaginta diebus pęniteant, episcopi 90. Si uerò causa infirmitatis euomuerint, septem diebus pęniteant. Et debet uomitus cremari, & cineres iuxta altare recondi: ut supra dicit Pisanus in summ. Verum de his pęnitentijs dicit Sanctus Tho. pensatis tamen conditionibus negocij, & personæ, potest minui, uel addi ad pęnitentiam prædictam. Sed dum infirmitas est in causa: dicit glo. in c. Si quis. alleg. quòd hoc ad cautelam positum est, uel quia non debuit sumere cum esset infirmus, & ita fuit in culpa, uel quia nō debuit statim sumere cibum uulgarem, alias infirmitas excusat. Et addit beatus Thom. Hoc tamen obseruandum est, quòd ubicunque species integræ inueniuntur, sunt reuerenter obseruādę, uel etiā sumendæ, quia manentibus speciebus, manet ibi corpus Christi ut supra lectio. 84. Demum si negligentia acciderit ex parte ministri, de his partim, supra dictum est, ut in his, quæ sunt de necessitate sacramenti, uel respiciunt reuerentiam sacramenti. Quibus duo casus addendi sunt. Vnus, si sacerdos celebrans recordatur se aliquid comedisse, & non esse ieiunum, aut excommunicatum, uel irregularem, aut mortale commisisse, quod nondum confessus est. Dicit beatus Thom. si hæc post consecrationem recordatur, debet procedere, ac perficere sacrificium, & sumere sacramentum. Debet tamen pęnitere cum proposito confitendi, & satisfaciendi, & sic nōn indignè, sed fructuosè sumit sacramentum. Eadem ratio est, si meminerit se excommunicationi cuiuscunque subiacere. Debet enim assumere propositum humiliter absolutionem petendi, & sic per indiuisibilem pontificem Christum absolutionem consequitur. Si uerò ante consecrationem alicuius prædictorum sit memor, tutius reputaretur maximè in casu manducationis, & excommunicationis, q̄ missam inceptam desereret, nisi graue scandalum timeretur. Hæc Thom. ¶ Alter casus: Quid si sacerdos non recolit se omnia dixisse, quæ in missa, uel ex ordine institutionis Christi, uel ecclesiæ dicenda sunt? Respondet sanctus Thom. ubi supra q̄ non debet ex hoc sacerdos mente perturbari. Non enim qui multa dicit, recolit omnium, quæ dixerat, nisi forte in dicendo appræhenderit sub ratione iam dicti. i. appræhenderit se dicere, sic enim aliquid efficitur memorabile. Vnde si quis attente cogitat illud, quod dicit, non tamen cogitat se dicere illud, non multum recolit postea se dixisse. Si tamen sacerdoti probabiliter constat se aliqua omisisse, si qui-

Thomas.

Quid si mus panem comederet.

Thom.

De uomitu eucharistię.

K

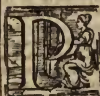
B. Thom.

Quid si sacerdos recordatur se aliquid comedisse.

dem non sunt de necessitate sacramenti, non aestimo inquit, quod propter hoc debeat resumere immutando ordinem sacrificij, sed ulterius procedere. Si uerò certificetur se omisisse aliquid eorum, quae sunt de necessitate sacramenti, scilicet formas consecrationis, idem faciendum est, quod dictum est de defectu materiae, ut scilicet resumatur a forma consecrationis, & cetera per ordinem reiterentur, ne mutetur ordo sacrificij haec Thom. Vel potest seruari ordo qui supra lectione decima, tactus est secundum opinionem Scoti. Hoc autem fieri potest cum minori scandalo. Et tantum de illis defectibus, & negligentijs, ex quibus prudens lector informari potest, quid agendum in alijs hic non positis, non penitus dissimilibus. Et haec de dubijs textualibus supra motis.

DE POST COMMVNIONE.

LECTIO LXXXIX.

A

POST sacramenti sumptionem, & ablutionem praedictas, sequitur, cantus: qui cum quodam iubilo, & letitia canitur, qui communio dicitur. Olim (ut dominus Albert. dicit) antiphona dicebatur, id est circularis sonus; quia sicut introitus, ita & communio supra psal. iterabatur jn signum letitiae, & gaudij spiritualis suscepti dei intra uiscera: & ideo cum letitia cantabant illum canitu unus ad alium, quasi nuncians qualiter deus susceptus fit ab eo. iuxta illud propheticum. In uoce exultationis, & confessionis, sonus epulantis, quod etiam signatum est. Lucae 15. ubi cum pater occideret ui ulum saginatum, fecit chorum, & symphoniam, in signum laetitiae, quia dulcedine diuinę pinguedinis infusa sunt communicantium intima. Hinc iterum in psal. dicitur. Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. in refectione. s. sacramentali, & labijs exultationis laudabit os meum, in cantu. s. letitiae post communionem. Cui consonat & illud. In omni ore quasi mel indulcabitur memoria eius, & ut musica in conuiuio uini. Ipse directus est diuinitus in poenitentia gentis, & tulit abominationes impietatis. Quod etsi ad litteram dictum est de Iosia Rege Iuda: uerius tamen est de Iesu Christo rege regum, qui pro nobis agere penitentiam missus est a summo patre, qui tulit abominationes impietatis totius humani generis, cuius memoria in hoc sacrificio digne sumentibus melle dulcior est, atq; fauo. Modo autem cantus iste non iteratur, excepto officio pro defunctis, in quo mos ille adhuc obseruatur, nec ex prolixitate populo tedium generetur. Et ideo nunc communio, & non antiphona nominatur. Dicitur enim antiphona, quasi contra psalmum sonans, uel quia pars una ab uno choro, pars altera ab alio choro canitur. Ab anti quod est contra, & phonos sonus, quasi uox reciproca per choros alternatim sonans, secundum Papiam. Significat etiam cantus ille secundum Innocent. & Alexand. gaudium apostolorum, quod habuerunt de CHRISTI resurrectione, iuxta illud Iohan. uigesimo. Gauisi sunt discipuli uiso domino. Quod autem reciprocatio cantabatur, insinuat, quòd resurrectionis gaudium discipuli sibi mutuò nunciabãt. Vnde

duo

Marginalia: nom. — De cantu finali missae, quae cõio dicitur. — Psal. 41. — Luc. 15. — Psal. 2. — Eccl. 49. — Antiphona quid. — Innoc. — Iohan. 20.

duo discipuli uenientes de Emaus, cum inuenissent undecim congregatos, & eos, qui cum ipsis erant dicentes. Surrexit dominus uere, & apparuit Simoni Petro, & ipsi narrauerunt, quæ gesta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. ¶ Sed Albertus hanc rationem mysticam reprobant dicens. Hoc ego non puto esse uerum, quia nec nomen hoc ostendit, quo cantus ille communio uocatur, quia in gaudio, & sensu infusæ dulcedinis in communicando cantatur. Et quia nulla in pletisque missis in cantu isto de resurrectione mentio habetur. Verum tamen, quòd antiqui quidam monachi hoc tradiderunt. Huius aliam non puto esse causam, nisi quia melius aliquid tradere nescierunt. Hæc Albert. ¶ Sed admirari uix sufficio, cur tantarum uir literatum huiusmodi mysticationes per totam canonis expositionem uelut spernendo derideat, cum tamen a uiris peritissimis, & omnium scientiarum genere doctissimis (Innocentium loquor prius Lotharium, & Alexand. de Ales) expositiones huiusmodi fideliter tractentur: ex quorum fontibus, & ipse Albert. & posteri pene quicquid scripserunt hauserant. Quod si illi a monachis antiquis receperunt, tantò magis amplectendum puto. Hi enim antiqui monachi anachoritæ, & cenobitæ ægyptij, & si uira, ut columbæ simplices fuerunt: tamen spiritussancti illuminatione prudentissimi extiterunt, contra quos nec uniuersæ antiqui serpentis doli, & uersutiæ conualescere potuerunt. Quorum uitam, & doctrinam miratur magnus ille Hiero. miratur, atq; Cassianus scholasticus, qui ipsorum dogmata & collationes stilo egregio, & sensu profundissimo descripsit, ad quorum capiendum intelligentiam uix humanum sufficit ingenium. ¶ Nec arguit: q; in ipso communionis cantu, non semper fit mentio de resurrectione dominica, quia sicut Christus dñs uerbis docuit, & factis, & nonnunq̃ aliud, uerbis, aliud factis: ita in missæ officio aliud uerbis, & aliud gestibus corporis, & factis designat. Vnde & uisum est, quia officiũ missæ in memoriã Xp̃i celebratur, p̃sertim passionis, resurrectionis, & ascensionis. Nam & in canone orat sacerdos. Hanc igitur oblationẽ, quam tibi offerimus in memoriam passionis, resurrectionis, & ascensionis dñi nostri Iesu Xp̃i &c. Ipsa domini passio, resurrectio, ascẽsio & cetera ad humani generis salutẽ acta, non modo uerbis: sed gestu, & signis repræsentant. Quod irridere, est catholicam simplicitatẽ, immo profundissimam misteriorũ additã intelligentiam despicere. Variatur autem hic communionis cantus secundum diurnitatem temporum, & festorum, correspondenter ad totius missæ officium ordinatum. ¶ Dñs uobiscum. Et cum spũ tuo. Oremus. ¶ Post hanc sequitur secunda pars huius tertiæ, & ultimæ partis missæ. In qua fit humilis supplicatio in prolatione orationum, siue collectarum: quæ post cõiones dicuntur, & patet ratio nominis uel complende eo, q; per eas cõplet, & finitur missæ officium. Cantata nanq; cõione, ex qua sacerdos spũale gaudium populi spũaliter secũ sacrosanctã eucharistiã cõicantis cõcipit, ipse lætus, & hilaris ad populum se conuertit, ipsum salutans, & dicens. Dominus uobiscũ. & supplendum est, secundum Alber. & maneat in æternum uisceribus. s. uestris infusus, sicut dicitur. Ioh. 17. Tu in me pater, & ego in eis, ut sint in unũ consummati. Sic & Xp̃s fidelibus spũmsanctum a patre dandum promisit in æternum, unde ait. Et alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum. Et respondet populus, uel uicem populi tenens. Et cum spiritu tuo. optans ut & in spiritu sacerdotis maneat Christus, quem pro omnibus accepit, sciens quòd parum ualet sacramentum corporaliter accipere, nisi remaneat in pœnetralibus cordis, & intima spiritus deuotione. Spiritualis enim cibus in spiritu, & non in corpore est conseruandus. Spiritus nanq; est

Luc. ulti.
Albertus.
B
Alexand.
Albert.
De collectis in fine missæ legendis.
C
Albert.
Ioh. 17.
Ioh. 14.

Iohan 4. Deus,& eos,qui adorant eum,in spiritu,& ueritate oportet adorare. Ioh.4. De ritibus, ac gestibus, cerimonialibus sacerdotis.
¶ Deinde sacerdos reddit ad dextrum cornu altaris:& eleuatis manibus, ad orationem populum prouocans,& dicens. Oremus, ultimam missę orationem exequitur multiplicans eam secundum numerum collectarum in principio missæ,& secretarum ante canonis præfationem præmissarum, secundū
Innocen. Innoc. Fiunt autem hæ orationes post communionem in fine missæ, ad significandum secundum eundem, ꝙ ita nobis necessaria est subsequens oratio sicut præcedens, quia sine intermissione orandum est. Oportet semper
Luc.18. orare,& non deficere Luc. 18. Petit autem in his orationibus eleuatis manibus communionis perfectionem, ut eam ab alto dominus misericorditer largiatur, Quæ duplex est. Vna grę in uia, alia gloriæ in patria. Operatur enim refectionis gratiam in uia in præsenti, ad consequendam gloriā in beatitudine cœlesti: ut sicut nunc sub specie panis, & uini abscondite accipitur, ita in patria in beatitudine,& clara diuinitatis uisione perficiatur: ut sic uerum fiat, quod dicit Psal.
Psal.83. Gratiam,& gloriam dabit dn̄s. Hoc autem facile attenditur in omnibus post communionibus: quæ per totum annum leguntur: sic diligenter inspiciuntur. Quod etiam frequenter exprimitur in ipsa uerborum significatione: sicut hic. Perficiant in nobis domine tua sacramenta, quod continēt: ut quod nunc in spe gerimus: rerum ueritate capiamus.

D ¶ Dicturus autem hanc orationem, reddit ad dextrum cornu altaris, ad significandum (secundum Inno.& magistrum in rationali) ꝙ in fine mundi Christi prædicatio reditura est ad iudæos, qui per dextrum cornu significantur. De hoīs gestuum significatione.
Innoc.
Esa.10.
Rom.9.
Tunc enim iuxta c. 10. Esa. prophetiam ad dominum conuertentur,& reliquiæ Israel saluæ fient, ut allegat Apostolus ad Rom 9. Finita aūt orōne, redit ad medium altaris, ut ipsam concludat per illud additum. Per dn̄m nostrum Iesum Xp̄m &c. iam frequenter expositum. Quia sicut dextrū altaris repræsentat populum iudaicum,& sinistrum populum gētilem, ita medium altaris repræsentat Christum,& Xp̄i fidem, in qua uterq; populus connectitur,& unitur. ¶ Item Christus ipse est, qui utrumq; populum inducit,& illum parat ad petendum, ideo recte in altaris medio oratio ipsa per Christum mediatorem concluditur,& finitur. Post cuius finem, iterum sacerdos se conuertit ad populum, ipsum salutando, dicens. Dominus uobiscum, secun-
Albert. dum Albert. optans ut recedentes a templo non recedant a domino, sed ut satagāt, quatenus dominus semper cum eis in omnibus agendis maneat.& nunquam ab eis recedat: quod & facit, si nos cum eo mentis deuotione maneamus. Respondet autem pro populo chorus, uel minister. Et cum spū tuo: optans ut & ipse sacerdos post missam non carnalibus, sed spūalibus operi-
Gal. 5. bus intendat. Et ut dominus, qui spūalia opera per apostolū suum suggerit dicentem. Spū ambulate,& desideria carnis non perficietis &c. Et sic mutua

E salutatione communionē indicantes, missa clauditur,& finitur. ¶ Secundum magistrum in rationali, hæ ultimæ salutationes repræsentant, ꝙ Xp̄s post resurrectionem bis discipulos suos legitur salutasse, dicens eis. Pax uobis. Vnde prima salutatio ante post communionem, significat illam benedictionē, quā Christus ascensurus in cœlum legitur dedisse discipulis suis: nam ut Lucas ulti. commemorat. Eduxit eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus, benedixit eis. Vltima salutatio uitam æternam significat, quam Christus ascendens ingressus est, quia cum ab eis recessit, ut consequenter scribit Lucas, ferebatur in cœlum ¶ Et nota, ꝙ septies sacerdos salutat populum, quatenus exclusis septem uitijs capitalibus, suscipiat gratiam, septiformem sancti spiritus,& quinque uicibus se uertit ad populum, ante primam collectam: ante euāgelium saltem lateraliter, ante offertorium, ante post communio- De septē salutationibus sacerdotis.

nem,

nem,& post eandem, quod secundum Alexand. repræsentat quinque apparitiones, quibus in die resurrectionis se manifestauit mulieribus,& discipulis. Primò Mariæ Magdalenæ: secundo ceteris mulieribus, dum de sepulcro redirent in Hierusalem: tertiò Petro: quartò duobus discipulis euntibus in Emaus: quintò undecim discipulis simul congregatis. ¶ Ite missa est. ¶ Hæc est tertia particula partis tertiæ, tertiæ partis principalis missæ, quæ est ultima, in qua concluditur missa. Concluditur autem missa tripliciter, quãdoq; per Ite missa est, quandoque per Benedicamus domino, quandoque per Requiescant in pace. Primo modo concluditur in festis,& solennitatibus: In quibus in matutinis dicitur, Te deum laudamus, & in missa Gloria in excelsis,& cetera lętitiæ cantica. In his concluditur per Ite missa est, quasi dicat diaconus ad populum uersus, uel sacerdos, dum sine diacono celebrat, Ite, hoc est redite ad propria, quia missa.i.oblata est hostia deo salutaris pro uestra,& totius humani generis salute consequenda. Licet autem supra lect. 15. distincta est quadruplex missæ acceptio, tamen in proposito duæ sufficiunt. Vna, qua missa accipitur pro ipsa hostia sacra, de quo uenerabilis Hugo lib.2.de sacramentis parte 8.c.14.ait. Ipsa hostia sacra missa uocari pōt: quia trāsmissa est, primum s.a patre nobis, ut nobiscum esset, postea a nobis patri, ut apud patrem pro nobis intercederet. Primum a patre nobis per incarnationem, postea patri a nobis per passionem. Modo in sacramento per passionis eiusdem commemorationem: primum a patre nobis per sanctificationem, qua nobiscum esse incipit, postea patri a nobis per oblationem, qua pro nobis intercedit. Alio modo accipitur missa pro officio missæ uel toto, uel parte,& etiam sic dicitur missa quasi transmissa, uel transmissio secundum eundem Hugonem. Quia populus fidelis per ministerium sacerdotis, qui fungitur uice mediatoris inter deum,& homines, preces, supplicationes, uota,& oblationes transmittit altissimo. ¶ Secundum primam igitur acceptionem clamat diaconus. Ite missa est hostia Christus mediator. Ite pōst ipsum, hoc est sequimini ipsum, secundum illud apostoli ad Eph.5. Estote imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos,& tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam deo in odorem suauitatis. Non enim est in hoc mundo stãdum, sed ad patriam per bona opera, festinandum. Currite ait, idem apostolus, ut comprehendatis. 1. Cor. 9. Ite ergo de uirtute in uirtutem, ut tandem uideatur deus deorum in syon, in specula altissima perennis gloriæ. Missa enim est hostia, per quam fracta sunt tartara, cœli ianua reserata,& uia ad cœlum est patefacta. Missa ad dexteram patris, speciebus sacramentalibus iam consumptis, ut ibi nos patri in se offerat, ibi nos incorporatos sibi societ, & locum nobis paret Ioban. 14. Vado parare uobis locum. ¶ Secundum alteram missæ acceptionē. Ite ad propria pro uestra,& fratrum corporali necessitate procuranda. Redite, quia missæ officium,& preces pro uobis fundendæ sunt finitæ. Ite, quia missa est uestra oratio, ac deuotio æternis illata sedibus, angelorum ministerio sanctorum, qui ob Christi reuerentiam missæ sacrificio astiterunt; ob quam uestram deuotionem, & orationem cœlestis pater gressus uestros salubriter dirigit in uiam morum tutissimam,& uirtutum. ¶ Duo autem sunt, quæ secundum beatum August. nos duobus motibus ire compellunt. 19. de ciuitate dei. ca. decimonono. uz. charitas ueritatis, & necessitas charitatis. Charitas ueritatis abiecta sollicitudine rei familiaris facit nos recedere a proprijs:& ad templum dei festinare, secundum illud Esaia secundo. Ibunt populi multi, & dicent. Venite, ascendamus ad montem domini,& ad domum dei Iacob,& docebit nos uias suas, & ambulabimus in semitis eius &c.

Alex.

Missa cōcluditur tripliciter.

F

Per Ite missa, Benedicamus. Requiescant.

Hugo.

Ephes. 5.

1. Cor. 9.

Ioh. 14.

G

August.

Esa. 2.

A Sequitur. Domus Iacob, uenite, & ambulemus in lumine dei nostri. Necessitas charitatis nos redire ad propria, & ad curã rei familiaris compellit. In hac enim necessitate ordo charitatis, quo nos primo, & post proximum secundum gradum suæ coniunctionis, per effectum operis, & exhibitionem necessariorum, diligere oportet. Et ideo ut illa paremus, quæ tali exhibeamus necessitati, sollicitati oportet, & laborare. Istud ire ad Deum, & redire, figuratum est, & signatum Genes. uigesimosecundo. Vbi seruis suis dixit Abraam Patriarcha. Expectate hic cum asino: ego, & puer illuc usque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad uos. Serui domus, & curæ familiaris huiusque necessitatis ministri, sunt solicitudines, cogitationes, & labores, quales acquirantur miseræ huius uitæ amminicula. Asinus autem asininum sensum signat huius animalis corporis. Hæc autem familia relinquenda est, quando itur ad templum, ad missam, ad Deum. Post adorationem autem, & sacrificium, quod cum puero, id est puro spiritu faciendum est, permittitur ad familiam reuersio, quia ad propria redire oportet propter uitæ huius multiplicem necessitatem. Hinc ergo diaconus dicit. Ite missa est. quasi di. nunc licentiam habetis abeundi missa finita, cui interesse tenebamini a principio usque ad finem, iuxta canonicas sanctiones, quibus præcipitur ne quis ante sacerdotalem benedictionem, quæ continuo sequitur, egredi præsumat, prout supra lectione trigesimanona. Habitum est.

Gen. 22.

Cur ite missa est dicitur in festis.

H ¶ Dicitur autem. Ite missa est, in diebus festis, & officijs solennibus, quia his diebus populus in magno numero confluit, quia interesse officio principali tenetur, qui diu a proprijs abesse non possunt, ut supra tactum est. Nec propter secularia negocia, quibus alligati sunt, contemplationi insistere multo tempore ualent, ideo tunc redire eis ad propria conceditur, immo redire iubentur propter charitatis necessitatem. Etiam his diebus licentia redeundi ad propria conceditur, ut dona dei ad corporis refectionem, cum gratiarum actione percipiant, ac de eisdem indigentibus impertiantur. unde Neemiæ octauo. Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, id est uinum melle dulcoratum. unde & græce hydromel uocatur, secundum glosa. Et mitte partes his, qui non præparauerunt sibi, quia sanctus dies domini est. ubi glosa. Cum in festis diebus post orationem, lectionem, & psalmorum studia completa carnem reficimus, pauperum, & peregrinorum meminisse debemus. Preterea dicit Alexand. habita refectione spirituali, quæ insinuatur, cum dicitur, missa est: ut diuina bonitas euidentius appareat: indicitur populo: ut ad propria redeat ad refectionem corporalem, ut sic secundum hominem utrumque reficiatur, & Deo ampliores gratiarum referat actiones. Hoc autem magis conuenit diebus festis, in quibus diligentius diuinis est laudibus insistendum. In alijs, quibus dicti cantus lætitiæ non dicuntur, ut in diebus ieiuniorum, & ferialibus non festiuis clauditur missa per Benedicamus domino, per quæ uerba inuitatur populus ad gratias agendum pro perfecto missæ mysterio. Ac sic dicatur illud Deuteronomio trigesimosecundo. Date magnificentiam, id est magnificas gratias, deo, quia dei perfecta sunt opera, quia consecratione, & communione corporis, & sanguinis domini, officium totum missæ est completum.

Neemiæ 8. *Alexand.* *Deut. 32.*

Benedicamus domino: in ferijs.

I ¶ Et quia in his diebus populus, ut frequenter missæ non interest, sicut nec tenetur: sed religiosi conueniunt, quibus non statim congruit ad secularia negocia se conuertere: sed in Dei laudibus semper permanere secundum Innocent. idcirco neque eis licentia redeundi per Ite missa est, intimatur. Sed per benedicamus domino, quod est

communis

communis horarum conclusio, etiam missa terminatur. Cum autem ite missa est, dicit celebrans, aut diaconus, uertit se ad populum cui loquitur. Dum uero benedicamus domino dicit, non se ad populum, sed ad orientem uertit, quia tunc non loquitur distincte ad populum, sed secum populo hortatur ad gratias referendum uero orienti, a quo omnes illuminantur. Respondet autem chorus pro populo ad utramq; conclusionem, Deo gratias, scilicet referamus omnes demissę perfectione, & sacrosancti corporis, & sanguinis dominici communione. Ne dicatur nobis, uel alicui nostrum. Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam deo. Vel facit illud adinstar apostolorum, qui post ascensionem domini, ad propria reuertentes, deo gratiarum actiones persoluerunt, unde dicitur. Hi omnes erant perseuerantes unanimiter in oratione. De gratiarum actione dictum est lect. 17. & 18. In missis pro defunctis pro conclusione dicitur. Requiescant in pace, ut finis huius missæ respondeat principio, in quo eis æterna requies postulatur. Et quia totum illud officium singulariter ordinatur pro requie defunctis impetranda, ideo eis pax, & requies petitur in missæ principio, in medio, & in fine. Et hic respondet pro populo chorus, uel minister Amen, idest fiat, per hoc profitens se fidem rectam tenere de huius missæ, & orationum in ipsa fusarum efficacia. Et in hoc terminatur missa. ¶ Missa uero finita, populus benedicitur, sicut in fine officiorum fieri debere ex concilio Agathensi præcipitur, ut de consecratio. distinctio. 5. conuenit. Item ex concilio Aurelianensi, ut habetur de consecratio. distinctio. 1. cum ad celebrandas. dicitur. Cum ad celebrandas missas in dei nomine conuenitur, populus non ante discedat, quam missæ solemnitas compleatur. Et ubi episcopus non fuerit, benedictionem a sacerdote accipiat. Verum ubi adest episcopus, sacerdos non sine mandato, aut permissione episcopi benedicit, ut in c. denique 21. distinctio. ubi dicitur. Nullus sacerdos maiore suo non innuente, cuiuslibet rei benedictionem dare nitatur, uel saltem maiore suo, idest episcopo non permittente. Nam eoipso, quòd permittit eis missam celebrare per consequens omnia permittit, sine quibus missa esse non potest, scilicet esse perfecta. Benedictio autem ad missæ perfectionem pertinet, ut in c. missas. de consecratio. distinctio. 1. Dicit glo. in c. ecce ego. 95. distinctio. Solemnē tamen benedictionem, etiam absente espiscopo dare non potest, illa enim soli episcopo reseruatur. 26. quæstio. 6 ministrare. Sed quæ est solemnis benedictio. Glo. ibidem dicit benedictionem solemnem, quæ fit per talia uerba. Sit nomen domini benedictum. Sed glo. in c. cum ad celebrandum de conse. dist. 1. dicit, Dicitur solemnis, benedictio, quæ ante missæ consummationem a solis pontificibus celebratur. inhibetur. s. sacerdotibus. Hanc esse puto, quam episcopus præmissa exhortatione diaconi. Humiliate uos ad benedictionem, post sacramēti fractionem ex pontificali legit, cui subiungit. Et pax eius sit semper uobiscum. Sequitur agnus dei. Vnde non uidetur, quod illa uerba. Sit nomen domini benedictum, reddant benedictionem solemnem, cum communis usus habet, quòd etiam sacerdotes hæc benedicendo proferant. ¶ Sacerdos igitur missa consummata, benedicit populum, ut qui missarum solennijs interfuit, licentiatusque est redire ad propria, sine spirituali munere non abscedat, ac recedens ab infestationibus malis præsecuretur, dicens secundum morem quarundam ecclesiarum. Cœlesti benedictione benedicat, & custodiat uos diuina maiestas, & una deitas, pater, & filius, & spiritussanctus. Habet autem hæc benedictio originem ex ueteri testamento. Legitur enim, quòd Iacob moriturus primum filios suos benedixit, singulos scilicet, benedictioni-

Luc. 17.

Act. 1.

Populus cur in fine missæ benedicitur. K

De benedictione sacerdotis modo, & forma. T

bus

Gen. 48. Leui. 9. 3. Reg. 8. bus proprijs. Similiter de Moyse, & Aaron legitur, quod expletis hostis, & holocaustis, intrauerunt tabernaculũ testimonij, deinceps & benedixerunt populum. Sic & Salomon expletis sacrificijs benedixit populo. Maius aũt exẽplũ habemus in Christo saluatore nostro, qui simul rex fuit, & sacerdos, hic ascensurus in cœlum primum discipulis benedixit. Lucæ. ulti. Eleuatis manibus benedixit eis. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. Vnde & mos inoleuit apud uiros religiosos, quod cum abinuicem separantur, benedictionem sibi mutuo impartiantur, uel saltem minor a maiore, frater a patre benedictionem postulet. Sic & sacerdos tanquã maior, populo recedenti ad propria benedixit. Nam & apostolus ait. Sine Ad Heb. 7. ulla autem contradictione, quod minus est, a maiore benedicitur. ¶ Hæc etiã M benedictio secundum Inno. missionem spiritussancti significatur, quem misit dominus apostolis in die pentecostes. Fit.n. hæc benedictio per uerbum oris, & signum crucis, quia illa missio per sonum aeris, & linguam ignis innotuit. secundum quod legitur Act. 2. Factus est repente de cælo sonus &c. Et apparuerunt apostolis dispartitæ linguæ tamquam ignis. Et licet spiritussanctus specialiter sit missus, quia tamen indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota trinitas fuit operata, ideoque benedictionem illam sacerdos facit in nomine trinitatis patris, & filij, & spiritussancti. hæc Inno. ¶ Formam autem benedictionis, ut Alexan. ait, legis expressit auctoritas, dicente per Moysen domino. Inuocabitis nomen meum super filios Israel; & ego dominus benedicam eis. Numeri. 6. ubi innuit, quod homo non benedicit, nisi ministerialiter, dominus autem auctoritatiue. Ideoq; sacerdos in proposito optatiue loquitur, optans, ut dominus benedicat, & custodiat cum inuocatione omnium trium personarum, sicut & propheta in psi optans benedictionem a domino, personarum trinitatem significat, ter deum nominando, dicens. Benedicat nos deus, deus noster, benedicat nos deus. ¶ Fit quoq; cum signo crucis, quia totum bonum spirituale, quod rationali creaturæ cõceditur, ex merito Christi crucifixi donatur. unde de consecra. dist. 5. Nunquid. dicitur. Nunquid non omnia charismata (alibi chrismata) sacerdotalis mysterij crucis figura perficiuntur? Nunquid baptismatis unda, nisi cruce sanctificatur, peccata relaxat? Et ut cætera prætereamus, sine crucis signaculo, quis sacerdotij gradũ ascendit? Et Rabanus de institutione clericorum. & allegatur de consi. dist. 4. c. postea. Signatur baptizandus signaculo sanctæ crucis tam in corde, quã in fronte, ut ab eo tempore apostata diabolus in uase suo pristino, suæ interemptionis cognoscens signaculum, iam deinceps illic sciat se esse alienũ. Magna igitur uirtus crucis est, qua tantus terretur inimicus. Hinc canit ecclesia. Ecce signum crucis, fugite partes aduersæ, uicit leo de tribu iuda, radix iesse. ¶ Vtitur autem sacerdos his uerbis benedicendo. Benedicat, & custodiat. &c. Benedicat purgando a peccatis, & uitijs. Hoc enim donum est benedictionis dei secundum illud. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat, ut dederit deus, & relinquat post se benedictionem. Rursus benedicat uos replendo uos uirtutibus, & spiritualibus donis, quod etiam ad domini benedictionem pertinet. secundum illud ps. Benedictionem dabit legislator, ibunt de uirtute in uirtutem. Addit. Custodiat corda, scilicet, & intelligentias uestras ut in Christi amore permaneatis. Talem custodiam petijt apostolus. Philippensibus ad eosdem, dicens. Et pax dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda uestra, & intelligentias in Christo Iesu. Custodiat, & per ministerium angelorum: iuxta psalmistæ uerbum. Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis. Subdit. Vos, qui. s. diuino missæ officio interfuistis ex charitate ad diuinum officium inuitati, & nunc ad curam rei

Inno. Alexand. — Vnde sumpta sit.

Psal. 66.

N Iohe. 4. — Quid significat illa benedictio.

Psal. 43.

Ad Phil. 4.

fami-

familiaris accedentes necessitate uitæ impulsi. Ne inimicorum iacula mundi, carnis, & diaboli in peccata nos deijciant, & prosternant. Custodiat nos diuina maiestas, quam tremunt impia tartara, colitq; abissus ultima, quæ est pater ingenitus, cuius est benedicere ex sui omnipotentia, filius unigenitus, cuius est benedicere ex sui ineffabili sapientia, spiritussanctus, cuius est benedicere ex sua bonitate infinita, & clementia. ¶ Huic indiuiduæ trinitati humiliter se inclinans data benedictione, hanc finalem offert orationem, a qua ipsam postulabat benedictionem, dicens. Placeat tibi sancta trinitas hoc obsequium seruitutis meæ, & præsta, ut sacrificium, quod oculis tuæ maiestatis ego indignus obtuli, sit tibi acceptabile, mihiq; & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante, propitiabile. Per Christum dominum nostrum. ¶ In qua oratione sacerdos uelut in quodam compendio, petitiones priores recolligit, humiliter petens pro se, alijsq; omnibus, pro quibus sacrificium illud obtulit exaudiri. Et tanguntur quattuor hanc oblationem concernentia. s. dignitas eius, cui sacrificium illud dedicatur, & hoc in principio orationis. Ordo, siue potestas sacerdotis, a quo illud sacrificium consecratur, ibi. Hoc obsequium seruitutis meæ. Tertio humilitas offerentis, quo ut placitum sit, deprecatur, ibi. Ego indignus obtuli. Quarto ordinata charitas eius, de qua ut sibi, & omnibus prosit, applicatur. Quoad primum dicitur. Placeat tibi sancta trinitas. O sancta, scilicet ex te per essentiam, non per participationē, & adiacentiam, quomodo rationales, & intellectuales quædam creaturæ in se fragiles, & ex se deficientes, ex te, & per te sunt sanctificatæ. Trinitas personarum, scilicet in una indiuidua, & singularissima essentia personarum diuinarum, quæ sunt pater, & filius, & spiritussanctus. Trinitas una, & unitas trina. Vna in simplicissima impassibili essentia. Trina in proprietatum relatiuarum hypostases constituentium, reali, non tamen essentiali differentia. Placeat, hoc est gratum tibi sit, & acceptum pro multiplici obtinendo beneficio, quia nisi tu id acceptaueris ex tua benignitate, & eius dignitate ad huiusmodi effectus, fructusq; causandos, ex mea iustitia, & bonitate acceptum esse non poterit. Placeat tibi hoc obsequium seruitutis meæ, o pater omnipotens, quod tibi iure æquissimo nunc impendo, quia tu dominus es uniuersorum, a quo profluit, nedum omnis seruitus, sed & omnis potentia, & ad seruiendum ualitudo. Placeat tibi o fili patris sapientia, hoc seruitutis meæ obsequium, quod iuxta tuam institutionem tibi, ut persoluerem, demandasti, dum dixisti ad discipulos, & in illis eorum successoribus. Hæc quotienscunque feceritis, in mei memoriam facietis. Placeat tibi o sanctæ spiritus hoc obsequium seruitutis meæ, quod nunc exhibeo, tua fauente clementissima bonitate, & ad te refero, ut ad auctorem principalem. Obsequium inquam, meæ seruitutis, mei gradus sacerdotalis, ratione cuius debitor effectus sum, ut sacrificiū hoc ministerialiter conficerē, & consecrarē sub te solo, & uero principali autore. Et præsta, tu beata per essentiam, & sancta trinitas, pie, & misericorditer. Vt sacrificium illud ueri corporis, & sacratissimi sanguinis domini nostri Iesu Christi, quod tu pater ab æterno immolandum præordinasti, & tu fili in tempore, ut offerretur, instituisti, & tu sancte spiritus plenitudine omnis sanctitatis expleuisti. Et quod ego indignus ex meis meritis, & iustitia, dignificatus utinam ex tua clementia, obtuli cum timore, & reuerentia cum deuotione utinam, & diligentia. Oculis tuæ maiestatis. Oculis, quibus omnia nuda sunt, & aperta. Oculis eius maiestatis, quæ in altis habitat, & humilia nihilominus respicit, & alta superbiæ nostræ figmenta a longe cognoscit, maiestatis magnæ potestatis, cuius plena est omnis terra. Immo quæ mensa est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit, quæ appendit tri- Heb. 4. Psal 136.

Expositio orationis placeat tibi sancta trinitas.

bus

bus digitis molem terrę, & librauit in pondere montes, & colles in statera. Esa. 40. Sit tibi acceptabile, non tantum secundum se æqualiter tibi displicere non potest, cum corpus sit, & sanguis nostri saluatoris. Sed etiam ut a me tibi offertur ad donorum tuorum impetrationem. Mihiq; sacerdoti offerenti, & omnibus Christi fidelibus uiuis, & defunctis, pro quibus illud obtuli, primo pro me, deinde pro alijs, ut charitatis ordo, quæ a se incipit, seruetur. Sit hoc oblatum sacrificium, te tota superbenedicta trinitate miserante, id est misericorditer concedente propitiabile, pro diluendis peccatis, pro redimendis pœnis & conferendis spiritualibus donis. Per Christum dominum nostrum. Amen. fiat. ¶ Hæc orat sacerdos finito sacrificio. Et ego Gabriel Byel ex Spira, omnium sacerdotum ultimus, finita hac laboriosa expositionis collectura, tibi o trinitas substantialis semper benedicta, humili corde prostratus solotenus corpore, gratias ago, cuius ductu per maris profundissimi procellosas difficultates, portum attigi laboris terminum, atq; finẽ. Supplici corde orans, ut me, quem in huius sacrificij ministrorum numero esse uoluisti, uelis esse & merito. Talem quoq; sanctissime huius oblationis ministrum me facito, qualem describunt sanctorum tuorum dogmata in hoc collectorio comportata. Erratis simul ueniam præbens, sincerissimæ ueritatis tuæ intelligentia, mentem meam, omniumq; legentium illumines pariter, & accendas. Eos autem, qui hæc legere dignabuntur, exoratos esse uolo, ut quę ad catholicam doctrinam accommoda in hoc notauerint operę, non mihi, sed deo, his quoq;, quorum scripta congessi, adscribant. Ex meis enim, quę nulla sunt uel minima, nihil aut parum posui, sed quæ ab alijs digesta reperi, ut potui, scripsi. Magnam huius totius uoluminis partem ex lectura uiri ingenij quondam acerrimi famosissimi magistri Eggelingi de Brunsuuig, sacræ theologiæ licentiati, uita pariter, & doctrina præfulgidi, ad clerum Moguntinum pronunciata, declarata, & exposita pene exemplariter transcripsi. Sicubi uero erratum est, neq; illi, nec cæteris, sed meæ imputetur ignorantię, qui nedum inuenire, sed nec inuenta ordinate comportare me idoneum, recognosco: quorum pium, atq; orthodoxum desidero correctorem. Si qui uero huic collectorio titulum præponere maluerint obtestor, & in Christi uisceribus cohorto, ut hunc, non alium anteponant. ¶ Expositio sacri canonis missæ est lectura quondam clarissimi uiri magistri Eggelindi de Brunsuuig, sacræ theologiæ licentiati collecta, paucis omissis, nonnullis additis, uel mutatis. ¶ Hũc uerò dignissimũ uirũ, atq; doctissimũ, nũc de medio sublatũ, meq; peccatorẽ legẽtiũ orationibus cõmẽdo, qui etsi nõ alijs, mihi tñ utcũq; in hoc labore meo ꝑficere uolui, licet minus ualui. Absit aũt, ut mihi honorẽ quãtuluncunq; arrogẽ. Neq; immemor sum illius. Heronymiani super Malachiã. Si quis doctus, & eruditus, lege dñi, põt alios erudire, nõ debet suæ assignare prudẽtiæ, ingenioq;, quod possidet. Sed gratias agat primũ dño, qui cuncta largitur, deinde sacerdotibus, & ministris, a quibus doctus est. Si.n.nõ egerit gratias, sed sciẽtiã uẽdicauerit sibi, in penuria maledicet. Quod si intelligẽs largitorẽ deũ, & agens his gratias, per quos a deo eruditus est, humiliauerit se, & in horreũ dei intulerit cibos, hoc est scripturarũ alimenta in ecclesijs populis ministrauerit, aperient super eũ catharactæ cœli, effundetur pluuia spũalis, & mãdabit nubibus suis, ut pluant super eum, & abundantia rerũ omniũ perfruetur. hęc Hiero. Quam collectori simul, & lectori per sui gustus dulcissimã ꝓlibationẽ in ꝓsenti, & fruitionẽ plenissimam in futuro, ꝓstare dignet oipotẽs, & misericordissimus pater, cũ unigenito filio suo, & spũsancto, deus unus æternus, & uiuus. Per oĩa secula seculorũ. Amen.

Conclusio operis cum autoris humili oratione.

FINIS.

SAN

SANCTISSIMI ALTARIS SACRIFICII

PERSPICVA EXPOSITIO IN DVOS Libros Diuisa,

In quibus primum non tam Hæreticorum falsæ opiniones reijciuntur, quam uere Catholicorum sententiæ confirmantur; deinde Germana uerborum subsequitur interpretatio Omnium certe locorum sacrosancti Concilij Tridentini de hac re seruatis decretis

Auctore ZACHARIA ANDRIANO Brix: ex ordine canonicorum Sancti Georgij in Alga, Doctore Theologo.

PROEMIVM.

SVNT plane tot humanæ naturæ uarietates, totq; animi nostri cæcitates & tenebræ, ut facile quisque naturæ ipsius ductu intelligat, neminem unquam per se subsistere posse, nisi ab eo supremo motore, quem omnes Deum appellant, adiuuetur, ac dirigatur. Quare hominibus natura comparatum est, ut quem rectorem, & adiutorem agnoscunt, eidem nobiliori quo possunt modo honorem, & cultum exhibeant. Possunt autem homines debitum honorem exprimere conuenientius, si signis sensibilibus utantur, quando etiam ex sensibilibus rebus debitæ seruitutis cognitionem acceperint. Quo factum fuit, ut & si deus maximus rerũ omniũ conditor, & sapientissimus gubernator nullis penitus indigeat signis externis; quippe qui ille sit, qui hominũ corda intuetur, multi tamen homines diuino quodam instinctu, afflatuq; concitati necessarium esse duxerunt, ut humilem atque deuotum affectum, quem animis infixum erga Deum gerebant, exteriori aliquo signo cæteris hominibus declararent, atque quod intus per desiderium ardebat, foris per spiritualia exercitia ostenderetur. Et hæc quidem fuit ex sanctorum Patrum sententia præcipua ratio, cur ab huius mundi primordio ad aduentum usq; Saluatoris nostri (quando quæ tum in figura obscura iacebant noua luce subsequente in ueritate aperta sunt) tam multa, & tam uaria sacrificiorum genera pij illi homines obseruauerint, ut scilicet suam ipsorum fidem internam per externa sacrificia uniuerso hominum generi protestarentur, & Deum esse supremum illud principium a quo omnia orirentur, & finem postremum ad quem essent referenda, ostenderent, ac ita in hæc uerba uoces suas prorumperent: Tua sunt omnia, & quod de manu tua accepimus, dedimus tibi.

Præcipua sacrificiorum causa.

Exo. cap. 22.

Ephe.ca.5 a Cæterum ante omnia sacrificia præcipuum, ac potissimum illud est, quod Iesus Christus Dominus noster seipsum obtulit Deo in odorē suauitatis, quādo omnia illa sacrificia antiquitus offerebantur, ut hoc unum singulare sacrificium tanquam per imperfecta perfectum figuraretur, atque ad ipsum sicut ad finem ordinarentur. Quare antiquæ legis sacerdos sæpe easdem offerebat hostias, quæ nullum unquam poterant auferre peccatum; Christus uerò ex hominibus assumptus pro hominibus sacerdos constitutus unam obtulit in sempiternum, cuius ope omnia nostra ablata sunt peccata, ut nos Deo nostro reconciliati uita pariter sempiterna in cœlis cū ipso frueremur. Id quod plane saluator noster de seipso loquens ostendit his uerbis: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat uitam æternam. Cæterum quia non solum in hostiā uiuentem, & uerum sacrificium offerendum, sed & in sacramentum sumendū se dedisse testatus est, quum hæc præter alia multa in hunc modum scripta reliquit: Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur; hinc fit, ut idem ipse Dominus, & saluator noster simul sacrificium, & sacramētum sit, cuius figuram, & similitudinem Agnus Paschalis gerebat, quum filij Israel ut sacrificium offerre, & ut sacramentum commedere consueuerant. Vnde diuersę inter se ortæ sunt Sacrificij & Sacramēti rationes; ita ut sacramentum consecratione perficiatur, & commedatur; at sacrificij uis omnis in eo posita est, ut offeratur, atque sacramētum ideo dicatur, quòd sacræ rei hominem sanctificantis sit signum, & cœlestium diuitiarum thesaurum, sacrificium uerò quòd pro immensis in nos collatis beneficijs Deo reddimus; Denique inter se eo differre uidentur, quia sacramentum a Christo Domino institutum est, ut cœleste animæ nostrę alimentum esset, quo uitam spiritualem augere & auctam conseruare possemus, sed sacrificium ideo instituit, ut cœlestis Patris sceleribus nostris grauiter offensi gratiam & amorem nobis conciliaremus. De hoc igitur tanto sacrificio, quod & sacramentum pariter esse diximus nos pro nostri ingenij facultate, quæ aut nulla, aut certe perexigua est, præsens opus in duos libros digestum Deo adiutore confecimus; ubi in primis nostrū fuit institutum singula diligentius expendere, quæ ad sacrificij rationem attinent, id enim pro totius huius nostri tractatus argumento, uel (ut Dialecticorum uerbis utar) subiecto considerandūm supposuimus: Deinde pauca de eo, ut sacramentum est, dicere non recusauimus, ut & perfectam, absolutamq; omnibus numeris de hac recognitionem, quoad fieri posset, traderemus, & nos qui in uineam Dei colenda operarij ad multorum salutem constituti sumus, fructum centuplum accipiamus, atque cum sanctis in cœlis uitam æternam possideamus. Initium ergo explicandi a nobis summatur, ut, quæ antecedere uerborum explicationem consueuerunt, præponamus: sic enim uetus, ac laudata omnium fere expositorum consuetudo est, ut nunquam ad uerborum explicationem accedant, nisi aliqua prædocuerint, ac in uestibulo præscripserint, quæ ad rei susceptæ munus obeundum; maximopere conferant. Horum autem & si aliqui plura, alij pauciora prædocenda uoluerint; nos tamen in hoc ipso opere nostro aggrediendo eò sumus progressi, ut ea tātum, quæ animaduersione digna & cognitu pernecessaria sunt pręmittere studuerimus. Quę ut distinctius intelligantur primum explicare oportet, quid nomen Missæ significet, & quæ sit eius certa definitio, in qua quia sacrificium esse positum est, declarandum erit qualenam sacrificium sit, idq; ut facile intelligatur dicendum erit quotuplex sit sacrificium, quid in ipso agatur, quomodo sacrificium quod in Missa offertur unum, idemq; sit cum sacrificio quod in cruce fuit oblatum,

Marginal notes: Ioan. ca.1.b — Matt. c. 26.c — Sacrificiū dignius quale. — Differentię inter Sacrificiū & Sacramentū tres. — Totius operis restractata. — Rerū dicendarū ordo. — Breuitas præmittit, quæ superflua resecentur, & necessaria non omittantur.

& quo-

& quomodo ab ipso differat, quod una cum sacrificio sacerdotium fuerit institutum: quid sacerdotis nomine significetur, quotuplex sit sacerdotium, & pleraq; alia dicentur, quibus non tã hæreticos reijcere, quam catholicos cõfirmare ex animo optamus. Deinde declaranda uenient, quæ ad sacramenti rationem attinent, ut quę huius sacramenti fuerit causa, quis instituerit, quis illius particeps euadit, quam ob causam sub speciebus, ac sic duabus panis & uini sumatur, quam eximium sit hoc sacramentum, qui fines, & qui effectus illius sint, & id genus alia, quæ paucioribus quò poterimus, exponere conabimur, allaturi (ut speramus) haud parum luminis non tantum illi rei, quã prę manibus tenemus, sed multis etiam ueterum Ecclesiæ patrum de hac re sententijs, ac scriptis. Quæ omnia quamprimum fuerint a nobis in hoc primo libro expedita, ad institutum nostrum redeuntes, tempus iam erit singulas Missæ partes assignandi, ut in altero facilius ad uerborum explicationẽ aggrediamur. Atque hæc quidem quæ primo loco proposuimus, ut suo ordine distinctius tractentur, initium a nominis significatione in hunc modum desumendum uidetur.

QVID SIGNIFICETVR NOMINE Missæ, & quid sit. Cap. I.

SANE' id nomen Missa pleríque latinum putant a mittendo, quòd sacerdos preces suas, & sacrificia in Missa Deo Patri mittat. Quæ plane significatio ex eo D. Pauli loco accepta uidetur, ubi hęc uerba habet: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus cõstituitur in his, quæ sunt ad deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Alij id nomen Missa hebręum esse censent, & tantundem significare atque officium, sacrumq; mysteriũ, quod Græci liturgiam, latini sacram oblationem appellant. Diuus Chrysostomus crebro Missam appellare solet Græca uoce Mysterion, quę sonat arcanum, siue seclusum: scire quidem: seclusum enim debili nostro ingenio est, ac uelut Coritij specus impenetrabile, & inaccessum, quod quemadmodum primum iucunda quadam amœnitate accedentes allectat, & ad se ducit, donec altius atque altius ingressos tandem horror quidam, ac maiestas numinis illic inhabitantis eos deijciat, sic huius sacri mysterij maiestas in accessu iucunda est; mox uero ut nos scioli homines inscitiam nostram non agnoscentes altius ascendere præsumimus, tota illa impermeabilis, ac imperuestigabilis se obijcit, ut maxime hic locum habeat præclarum illud Isaię dictũ: Nisi credideritis, non intelligetis. Vtraq; significatio rei propositæ est accommodata, nam & sacrum mysterium est, atq; in ea preces & sacrificia Deo mittuntur, sed prima nominis uim, atq; rationem absoluit, altera autẽ naturam, & (ut dicunt) essentiam rei aperit; ac ita illa descriptio proprie, ista definitio, quoquo pacto dici potest. Hanc igitur definitionem amplectentes dicimus: Missam esse sacrum altaris ministerium, & iuge sacrificium a Domino Iesu Christo in sui commemoratione faciendum institutum, quod ab Apostolis uirisq; Apostolicis auctum secundum legitimum Ecclesiæ ritum pro salute omnium fidelium tum uiuorum, tum mortuorũ, sacris sacerdotis manibus Deo offertur. Non desunt, qui aliás afferant definitiones, quidam traduntur: Missam esse legationem inter Deum, & homines, cuius legationis officio fungitur Sacerdos, cum populi uota per præces, & supplicationes ad Deum offert: nonnulli uerò definiunt, Missam esse passionis Christi contemplationem, & quasi repręsentationem, atq; aliæ ab alijs traduntur definitiones, quæ etsi ueræ sint, quantum tamen a tanti sacrificij natura perfecte explicanda longe', lateq; distent, facile' conspici poterit ex his, quę, ut pau-

Hab. ca 5.a

Pomponius Mela de specie illo hęc refert.

Isa. cap. 7.b

Definit Missa ut sacrificium est.

lo ma-

lò manifestior nostra, quam attulimus, definitio euadat, necessariò præmittenda duximus.

EXEMPLA, ET TESTIMONIA AFFERVNTVR in scripturis, quibus contra Hæreticorum pertinaciam facile ostenditur, Missam esse iuge Sacrificium. Cap 2.

FVERVNT nonulli, qui ut sublatis Missę sacrificijs, totq; Sacerdotijs in singulos annos erectis præsbyteri expoliati cogerentur exules, & inopes aliena limina lustrare, temere reiecerunt, quod a nobis in definitione nostra omnium catholicorum consensu positum est, nempe, Missam esse iuge Sacrificium. Quibus cum insigniter Latini Doctores, sanctiq; Patres, Latinis monumentis satisfecerint, nihil plane est, quo solicitari debeamus. Verum, ut sacerdotibus nostris luce clarius ostendamus hanc eandem definitionem a nobis traditam, cum uniuersalem Ecclesiæ consensum (quod est testimonium omnium maximum) tum exempla, testimoniaq; pro se habere in scripturis, hæc pauca pro nostri ingenij modulo subijcere statuimus.

Hi planè fuere Pichardi, quos sequuti sunt Lutherus, atq; alij huius farinæ uiri impijssimi.

Principio itaq; neminem esse arbitror, (nisi sit uniuersi ueteris testaméti plane ignarus) qui dubitet Patres ueteres omnes suas oblationes ad hunc finem retulisse, ut hoc unicum, & singulare Sacrificium per multiplicia signa figuraretur, utq; res una uarijs exemplis adumbrata, tanquam multis uerbis, quàmaxime commendaretur, atq; in memoriam recondeetur: quòd aliter nulli hominum ab exordio mundi salus, nisi per huius hostiæ fiduciam contingere posset, ut Paulus Apostolus testatur his uerbis: Nolo uos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerũt, & omnes mare trãsierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritualem biberunt: Et pauló post: Hęc autem omnia, inquit, in figura contingebant illis. In figura plane erat, quod egressurus de Aegipto populus Hæbraicus a Domino per Moysem in mandatis accepit, ut singulę familię sumerent agnum anniculum sine macula, illumq; assarent igni, atq; de eius sanguine utrumq; domorum suarum postem linirent; ne percutiente Angelo primogenita Aegyptiorũ cum eisdem pariter interirent. Sed quis est agnus iste anniculus absq; ulla contagione delicti, nisi Christus Dei, & hominum mediator? Ecce agnus Dei, inquit Ioannes, ecce qui tollit peccata mundi. Hic acerrimo passionis igne, in cuius stipite assatus fuit, obtulit semetipsum pro nobis uerũ sacrificium, ut utriusq; nostri hominis spiritua les postes eius praeciosissimo sanguine linitæ ab infestãte Demone illesi gradiamur. Huius sacrificij confirmandi causa statim ab ipsis mundi primordijs quicunq; erant homines pietate erga Deũ præditi sacrificia Deo de primogenitis; ac selectissimis animalibus gregum suorum faciebant: quo hisce sacrificijs hoc maxime testatum relinquerent, ut queadmodum illa animalia immaculata erant a corporum uitijs, ita sese indubitató credere, ac sperare futurum, ut is immolaretur aliquando pro nobis, qui solus immaculatus esset a peccatis. Quapropter eos, qui sacrificia illa externa alia intentione offerebant Deus non secus increpat, quã si ea ipsa sacrificia, quę per Moysem præcipit, penitus reprobaret. Sic.n. loquitur Christus ad Patrem per Prophetã suum Dauid: Sacrificium & oblationem noluisti. Nunquid noluit, quòd instituit? Non certe, sed sic noluit, quo modo illorum multi offerebant, & quo modo multi dementes putabant Deum illa uelle, ueluti suæ gratia uoluptatis, uel quod existimarent se effusione peccuini sanguinis Deum placare, uel ea ratione tantum se iustos esse coram Deo, & non magis respicerent in illũ agnum immaculatum, qui solus poterat peccata mundi tollere. Quod item

Nostri sacrificij figura. Exo. c. 12. a

Ioan. c. 1. d.

Gen. c. 3. a. Leuit. c. 1. a

Animalia immaculata quid significabant.

Psal. 39. b.

Cur aliquorum sacrificia Deus reprobaret.

Melchisedech typű huius sacrificij portarit declarat Spiritus sanctus ex persona Patris ad Filium dicens: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Malchisedech. Idq; (mea quidē sententia) significauit sacrosancta synodus Tridentina in sess. 22. cap. 1. ubi hæc uerba habet: Quoniam superiori testamento teste Paulo propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem consumatio non erat, oportuit Deo Patri misericordiarum ita ordinanti sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes quotquot sanctificandi essent consumare, & ad perfectum adducere. Hæc ibi. Hic ergo Melchisedech proferens panem, & uinum (erat enim sacerdos dei altissimi) benedixit Abrahæ, Hic ille Melchisedech est, qui Rex iustitiæ, & pacis sine patre, sine matre, neq; initium dierum, neq; finem uitæ habens manet Sacerdos in æternum. Cæterum quis est iste Melchisedech, qui figuratur Rex iustitiæ, Rex pacis, nisi Christus qui solus est dei iustitia, Dei pax, & Dei sapientia? Hic protulit panem, & uinum dicens. Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Hic benedixit fideli Abrahæ, & obtulit semetipsum pro eo uerum Sacrificium. Per suum enim sanguinem benedictionem idest, remissionem peccatorum acquisiuit illi, & omnibus electis, qui expectauerunt eum ab origine mundi. Nec censendum est Melchisedech sine patre, & sine matre extitisse, sed ideo positum est, ut scriptura in typo nobis ostenderet sacerdotium Christi, cuius figuram Melchisedech gessit, finem nunquam habiturum. Immolationem deniq; Isaac figurā, & protypum, quo Christi Sacrificium iam, tū figurabatur portasse nemo est, qui ambigat. Ex prædictis itaq; liquidò perspicitur Sacrificiū ipsum, quod Missam nuncupamus apud mox in orbe conditos homines sub typis, figurisq; prodijsse. Quod quidē ita esse ex hoc prẹter alia maxime cōfirmari posse arbitror, quod testatū reliquit sacrosanctum Oecumenicum, & Generale Concilium Trident. quum de Missę Sacrificio, seu hostia catholicam hāc doctrinam tradens hęc uerba protulit: Hæc deniq; illa est, scilicet, hostia, quæ per uarias sacrificiorum naturæ, & legis tempore similitudines figurabatur, ut pote quæ bona omnia per illa significata uelut illorum omnium, consumatio, & perfectio amplectitur. Hęc in Concilio, quæ etsi minus perfrictam hæreticorum frontem conuincere possunt, nos tamen ob eam potissimum causam adduximus, ut qui catholice sentiunt in eorum salutari doctrina, ac fide confirmentur. Id quod singulis in locis ubi opus erit, nos esse facturos expectes. Cæteras huius sacrificij figuras, quæ plurimæ sunt, persequi in præsentiarum supersedebimus; ne nimia figurarum copia lectoris nostri ingenio obscuritatem ingerat. Sat est hæc pauca attulisse, ut ostenderemus ubi uniuersalis Ecclesię consensus, quo in definitione nostra positum est, Missam esse Sacrificium, exempla apud antiquiores Patres haberet. Sed ad authoritates accedamus.

Psal. 109.
Conc. Trid. sess. 22. c. 1.
Gen. c. 14. d.
Matth. c. 26. c
Chrys. Hom. 34. in Gen.
Gen. c. 22. B.
Conc. Trid. sess. 22. c. 1.

Quę in Concilijs traduntur, ut minus hęreticos cōuincunt, sic magis catholicos confirmant.

Post antiquorum Patrum figuras nobis explicandus, & illustrandus se offert locus Danielis, quem etiam Christus adduxit his uerbis: Quando uidebitis abhominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta stante in loco sancto, qui legit intelligat. Cum igitur ipsemet Christus sua Danielis uerbis confirmet, quomodo & quid ipse Daniel scripserit uideamus. In cap. 12. hæc sunt ad lineam illius uerba; Impiè agent impij, neq; intelligēt omnes impij. Porrò docti intelligent, & a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abhominatio in desolationem. Quibus quidem uerbis (orthodoxorū sentētia) maxime intelligitur hoc iuge Sacrificiū permansurū usq; ad consumationē sæculi, atq; tribus tantum annis cū dimidio

Dan. c. 9. f.
Matt. c. 24. b.
Dan. c. 12. d.

Missę sacrificiū quanto tēpore permansurum.

antequam intereat Antichristus, defuturum. Et quoniam nullum aliud in Ecclesia sacrificium præter illud, quod in Missa super altare offerimus, reperitur, restat ut Missa sit iuge, purum, ac per omnia incontaminatum sacrificium, quod Ecclesia ab Apostolis susceptum quotidie in templo, hoc est, in Ecclesia toto terrarum orbe religiose celebrat, non desitura celebrare, nisi per dies mille ducentum nonaginta, qui tres, ut diximus, annos cum dimidio uel circa conficiunt, ante extremum iudicium, quū Christus ueniet iudicare uiuos & mortuos. Multa item alia Danielis uerba de hac re offerri possent, quæ, quoniā in eundē, quē diximus, sensum uertuntur, omittenda duximus.

Cap. 9. F. & 11. b.

Mala. c. 1. c.

Sed alium adeamus Prophetam omnium postremum scilicet, Malachiā, qui sententiam nostram maxime confirmans hæc ita scribit: Non est mihi uoluntas in uobis dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manu uestra, quoniam ab ortu solis usq; ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda, & sacrificium purum, quoniam magnum est nomen meum in gentibus dicit Dominus omnipotens. Sed quænam oblatio mūda, & quale Sacrificiū aliud in omni loco nomini Dei offertur, nisi quod sacerdos in Missa quotidie celebrat? Nec enim hæc prophetia intelligi potest, de sacrificio, quo Paulus monet corpora nostra exhibere hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentē; nec de sacrificio laudis uel iustitiæ; quis enim potest dicere purum & mundū est cor meum? Relinquitur ergo ut sit hoc sanctum Sacrificium quod in altari oblatum, non ex alio, quam uirtute altissimi obnumbrante, ac superueniente Spiritu sancto absq; omni labe conceptum, formatumq; est; Id ipsum de huiusmodi sacrificio, Hieronymo, Chrysostomo, Tuiciēsi, Irenæo, ac uniuersis nimirū sanctis Doctoribus asserentibus, & inter Iudæos Rabi Salomone omniū præcipuo, qui libro suo ad Rabi Isaac magistrū synahogę Arabicę de reprobatione sacrificij Iudæorū, & electione sacramenti Christianorū scribens idipsum ad literā prosequitur. In quām sententiā sacrosancta synodus Tridentina de hac re sermonem habēs hæc scripta reliquit: Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest, quā Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurū esset in gentibus in omni loco mundam offerendam dixit, & quam non obscure innuit Apostolus Paulus Corinthijs scribens cum dicit, nō, posse eos, qui participatione mensæ Dæmoniorū polluti sunt, mensæ Domini participes fieri; per mensam altare utrobiq; intelligens. Et reuera præter hæc omnia non leue ducimus argumentum, quod sacerdos prolatis uerbis sacramentalibus in altum collit hoc uenerabile Sacrificium, ut hac eleuatione Christi fideles agnoscant hoc sacramentū esse uerē Sacrificiū. Ita in priori testamēto quæ offerebantur plerunq; populo ostendebantur. Mitto præterea hanc uoculā, Missa, hebræam esse, & in Deuteronomio positā, quo in loco significat Sacrificiū seu oblationē spontaneum. Id quod linguarū periti norunt omnes.

Rom. c. 12. a.

Psal. 19.

Luc. cap. 1. d

Rabi Sal. ad Rabi Isaac cap. 20.

Conc. Trid. sess. 22. c. 1.

Mala. c. 1. c

1. Corint. c. 10. e.

Restat ut ostendamus hanc nostram sententiam uniuersalem Ecclesiæ cōsensum omniū tēporū pro se habere; atq; ut ab Apostolis principiū petamus, liquidò constat Andream in Achaia sacrificantem, & ab Egea Præfecto Dije sacrificare iussum hæc uerba protulisse: Omnipotenti Deo quotidie agnum immaculatum offero, qui postquam a toto populo comestus fuerit integer perseuerat. En uerbum, offero, oblationem, seu sacrificium significās. Martialis quoq; in Apostolatu suffectus duabus a se editis Epistolis idipsum testatur in hunc modum: Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara nō homini, neq; Angelo; nec solū in ara sanctificata; sed ubiq; offertur Deo oblatio munda. Et post pauca: Quod autem Iudæi, inquit, per inuidiam immolauerunt

Omniū Catholicorū cōsensu probatur Missam esse Sacrificium.

Martialis cū Martha.

tunt, putantes nomen eius a terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis uitam præstandā, & mortem fugandam. Ecce quod Apostolica uerba aut sacrificium, aut oblationem, aut immolationem Missam semper apellant. In hæc eadem uerba nōnulli Apostolici Canones legūtur: Ac primus eorū sic positus est: Si quis Episcopus, aut Præsbyter præter ordinationem Domini alia quædā in sacrificio super altare offerat, idest, aut mel, aut pro uino siceram congruo tēpore deponatur. Alter in hunc modum iacet: Item non licet aliquid ad altare offerre, præter nouas spicas, & uuas, & oleū ad luminaria, & thymiama, idest, incensum tempore, quo sancta celebratur oblatio. Tertius in hęc uerba positus inuenitur: si quis Episcopus uel præsbyter, aut Diaconus, uel quilibet ex Sacerdotij cathalogo facta oblatione non communicauerit aut causam dicat, ut si rationabilis fuerit ueniam consequatur, si non dixerit communione priuetur. Ex prædictis itaq; satis superq; constat id, quod in Missa agitur, aut sacrificium aut oblationem ab apostolis semper nominari.

Post Apostolos primi numerantur Dionisius Areopagita Pauli discipulus, & Hyrenæus Lugdunensis Episcopus ipsis uel Apostolorum temporibus in Asia sub Policarpo Ioannis, discipulo sacris literis eruditus: Vterq; martyr. Ille satis perspicue sententiam nostram asserere uidetur; quum Missæ ritum præscribens ait: Ex didascalo suo Paulo sese recepisse omnium hostiarum hostiam esse Missam. Alter nempe Hyrenæus uerba, ac sententiam Christi imitatus sic habet: Et Dominus noster eum, qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicens: Hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ea creatura, quę est secundum nos, suum confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis recipiens in uniuerso mundo offert Deo. Demonstraturus quoq; hanc sententiā habere in scripturis testimonium, & exēplum, locum ex Malachia supra citatum affert, Rursus Sacrificium Missæ oblationem, & Eucharistiam asserens hæc uerba protulit: Nostra autem consonans est sententia Eucharistię, & Eucharistia rursus nostram constituat sententiam: offerimus enim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem, & unitatem prædicantes carnis, & spiritus. Et quid clarius eos quod sequitur? Quemadmodum enim qui est a terra panis percipiens uocationem Dei iam nō communis panis est sed Eucharistia ex duabus rebus cōstans terrena, & cœlesti, sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia spem resurrectionis habentes: offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius sanctificantis creaturam. His iungendus est Tertulianus uicinus apostolicorum temporum, qui de castitate scribens hæc pauca habet: Offert, & tingit Sacerdos. Rursus in calce secundi libri ad Vxorem: Vnde, inquit, sufficiam ad enarrandum fœlicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio? Vide ergo quam pulchre tres illi insignes magistri, & egregia Christianæ fidei luminaria, quod comprobandum recepimus, luce clarius affirment.

Iam rursus aliud par duorum (omnium sententia) celebratissimorum Ecclesiæ latinæ doctorum copulabimus, nempe diuos Hieronymum, & Augustinum: Nam Ambrosium Latinum Chrysostomo Græco conferendum seruabimus. Diuus itaq; Hieronymus primum in epistola ad Euagriū hæc ad literam prosequitur: Sic & Melchisedech eo quod Cananæus fuerit & nō de genere Iudæorū in typū præcessisse filij Dei; de quo dicitur: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretātur præscripti Doctores, quòd solus & Rex fuerit, & Sa

Dion. cœles. hierar. c. 3.

Hyre. lib. 4. cap. 32.

Mala. c. 1. c. In lib. 4 c. 32 & 34

Tertul. de exort castit.

Hie in epist. ad Eua. Psal. 109.

cerdos, & ante circuncisionem sunctus sacerdotio, ut non gentes ex Iudæis, sed Iudęi ex gentibus Sacerdotiū acceperint, neq; unctus oleo Sacerdotali, ut Mosi pręcepta constituunt, sed oleo exultationis, & fidei puritate, neq; carnis, & sanguinis uictimas immolauerit, & brutorū animaliū extra, & quidqd super escā est susceperit; sed pane & uino simplici, puroq; sacrificio Christi dedicauerit sacramentum. Et in epist. ad Titum: Si Laicis pręcipitur ut propter orationes, ab uxoribus se contineant, quid de illo Episcopo sentiendū est, qui quotidie quęadmodū pro populo, & ita & pro semetipso offert Deo immaculatā hostiam? Præterea in Malachiam cap. 1. hæc habet: Manus est per quam offerimus, & sacramenta cœlestia sumimus: ut sileamus plerosq; alios locos, ubi in astruendo Missę sacrificio multus est Hieronymus. Huic sententiæ subscribit August. 10. de Ciuit. Dei libro cap. 20. ubi pauca hęc uerba habet: Rursus hoc sacrificium christianorum est. Atq; alibi idem B. Pater de hac re ita scribit: Nullatenus dubites ipsum unigenitum Deū uerbum carnem factum se pro nobis obtulisse sacrificium, & hostiā Deo in odorem suauitatis, cui cum Patre & spiritu sancto a Patriarchis, Prophetis, & Sacerdotibus tempore ueteris testamenti animalia sacrificabantur, & cui nunc, idest, tempore noui testamenti cum Patre hac Spiritu sancto, cum quibus est illi una diuinitas sacrificium panis & uini in fide & charitate sancta Ecclesia per uniuersum orbem terræ offerre non cessat. Eodem quoq; modo in libro primo contra Cresconium Grammaticum animaduertit Augustinus, quod corpus & sanguis Christi in sacramēto sit uere Sacrificium, atq; in libro 12. de Ciuitate Dei cap. 8. scribit, quod cum Pręsbiter obtulit Sacrificium corporis Christi expulsi sint maligni spiritus e domo, & agris Hesperij uiri tribunitij. Sexcenta proferri possent loca, quibus semper Missam Sacrificium, seu oblationem appellat. Sed si breuitatem, quam a principio promisimus, sequi uolumus, satis perspicuum est fieri non posse, ut ulterius progrediamur: alioqui breuis hic tractatus in magnum aliquod uolumen cresceret. Iam ad Ambrosium, & Chrysostomum pergamus. Scimus ex Ambrosio citari locum in epistola ad Marcellinam sororem suam, cui referens quid de basilicis tradendis actum esset, & in quo statu res ipsa consisteret sic ait: Post lectiones, atq; tractatum de missis cathecuminis symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicę: Illic nunciatum est mihi cōperto, quod ad portionem basilicam de palatio Decanos misissent, & uela suspenderent populi partem eō pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi: Dum offero raptum cognoui a populo Castulum quendam, quem Præsbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderunt transeuntes. Amarissime flere, & orare cœpi in ipsa oblatione, ut subueniret. Idem in libro officiorum cap. 48. confirmat his uerbis: Prius offerebatur Agnus, & Vitulus nunc autem offertur Christus: Idem in libris de Sacramentis sæpissime sacrosanctum Sacrificium, aut oblationem uocat; Et ad hæc deuotissima oratio Ambrosij, quam Missæ pręparatoriam inscripsit, non parum pręstare notissimum est. Scimus quoq; ex Chrysostomo in epistolam ad Hebræos citari hunc locum ad lineam: Hoc aūt Sacrificiū exēplar est illius, idipsum quod semper offerimus. Scimus deniq; subsequentem locū, qui offertur in hęc uerba. Pōtifex aūt noster ille est, qui hostiam mundantē nos obtulit, ipsam offerimus & nunc. Et paulo post, Hoc aūt, inquit, quod nos facimus, in cōmemorationē quidem fit eius, quod factū est: Hoc enim facite, inquit, in meā cōmemorationē. Quare perspicuū est Ambrosiū & Chrysostomū Missam appellare oblationē, & Sacrificium. Quid Cyprianum illum latinum illustrem Ecclesiæ Doctorem, & marty

Hieronym. in Mala. q.d

Aug. lib. 10. de ciu. dei c. 20.

De ciuit. dei lib. 10 c. 20.

Cap. 25.

In Enchi. c. 10 in lib. ad Petrū Diac. cap. 18. De ciui. Dei lib. 10 cap. 10. & 20. Ad inquisi. Ianua. c. 2. 4 5. & 7. In lib. 2. contra epist. Parmeniani cap. 5. Item lib. 9. conf. c. 11. Ambr. lib. 5. epist. 33.

Chrys. Homil. 7.

rem referam? qui, ut ad hoc Sacrificium ueluti omnium infirmitatum nostrarum remedium omnes incitaret, ita scribit: Hoc est Sacrificium illud singulare omnes excedēs uictimas: hoc poculum, quod ipse Christus pincerna, porrexit, cunctę uirtutis est, ut omnipotentis aspersione animam muniat, & sanet, quidquid carni, uel spiritui ueteris uitæ adlinierat corruptela. Item epist. 3. ad Cæcilium lib. 2. & ad Cornelium Papam epist. 2. lib. 1. Rursus epist. ad Maximum contra Hæreticos, & fere' triginta in locis quoties Missę meminit, Sacrificium appellat, & probat. Ex posterioribus, qui omnes in eandem de hac re sententiam descendunt, unum tantum, cuius testimonio libenter utimur, adducemus locupletissimū Laurentiū Iustinianum, primum Venetiarum Patriarcham, primumq; Congregationis nostræ institutorem. Is ad Sacerdotes de corpore Christi longam habens orationem inter cætera hæc scripta reliquit: Ista duo bene scilicet agere, & spetare, quamuis omnibus, pręcipue' tamen Sacerdotibus congruunt, qui sacris altaribus iugiter assistentes Sacrificium uituli saginati altissimo immolant medullatum: Et post pauca: Quanta autem circa eundem, inquit, mexime tempore, quo Sacrificium memoratum conspectui pręsentatur altissimi, sit Angelorum, Archangelorumq; frequentia, mortalium nemo ualet edicere. Et rursus loco citato ita scribit: Sane' nullo alio Sacrificio honorificentius laudatur Deus, quā per altaris immaculatam hostiam, quam præcipue ob diuinæ laudis exhibitionem complendam Ecclesię suæ Christus offerendam instituit. Patet igitur ex his, quæ nuper retulimus, uerbis, atq; ex multis alijs, quæ in hanc sententiam afferri possent, hunc Virum cum doctrina, tum uitæ sanctimonia celebrem ubiq; Sacri Altaris ministerium, aut Sacrificiū, aut oblationem uocare. Vt ergo semel de hac re finem dicendi faciam paucissimos, quin magis nullos inuenies, qui ex istorum albo non sint; alioqui ne Ignatius quidem Ioannis Euangelistæ discipulus, & sub Traiano Imperatore martyrio coronatus ad Smirnæ Episcopum scribēns dubitauit Sacrificium appellare, neq; Origenes, Eusebius Emissenus, Basilius, & Gregorius Nazianzenus, quorum authoritates ex integro hic reuocare locus tempusq; dehortantur, quippe' quod omnes cum superioribus conueniant, diuersa scripserunt sententia. Constat etiam Patres 308. Nicæa Bithiniæ ciuitate congregatos hoc uenerabile Sacramentum Sacrificij nomine celebrasse. Quod si quæ a mille annis fuere concilia, testimoniaq; sanctorum Martyrum adducere uellem, exercitum sane' luculentum, & ab omni parte instructum, paratumq; conficerem. Hos omnes uiros cum doctrina tum integritate uitæ insignes qui testimonium fuerunt de consensu totius Ecclesię omnium temporū subsequutum est Concilium Generale Tridentinum, quod quoties de Missa sermonem habet, ubiq; semper Sacrificium nominat, ut cum alibi sæpe, tū uerò maxime' in sessione 22. facile' est uidere ubi hæc uerba leguntur. Et quoniā in diuino hoc Sacrificio, quod in Missa peragitur idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente' obtulit, docet sancta synodus Sacrificium istud uere propitiatoriū esse, per ipsumq; fieri, ut si cum uero corde & recta fide, cum metu, & reuerentia contriti, ac pęnitentes ad deum accedamus misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Sed quoniam non satis est ueritatem agnoscere, nisi detegantur, & refellantur errores, eadem sacrosancta synodus a spiritu sancto edocta, ut damnaret, quę huic purissimę fidei, sacręq; doctrinæ aduersantur, canonem confecit in hunc modum: Si quis dixerit in Missa non offerri Deo uerum, & proprium Sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari,

Laurēt. Iust. in tractatu de corpore Christi.

Ignati. ad Smir. Episc.

Canon primus eiusdē sess.

anathema sit. Cum itaq; in ore duorum, triumue' omne constet testimoniũ, nobiscumq; faciant non modò testimonia, & exempla ueteris, ac noui testamenti, summi Pontifices, Doctores, Martyres, sed uno ore omnis Ecclesia catholica; certò tenendum est, Missam esse uerum, ac iuge Sacrificium: quod ut planior, ac certior nostra de hac re superius tradita definitio redderetur, primum discutiendum pro nostris uiribus suscepimus. Ex ijs ergo omnibus facile unusquisq; iudicabit fuisse ab æterno in mente diuina hoc Sacrificium ad generis humani reparationem ordinatum, fuisse mox cõdito orbe in patribus figuratum, in lege deinde per Sacerdotales panes adumbratũ. In cruce a Christo exhibitum, & per Apostolos, primosq; orthodoxos patres orbi commendatum, nec desiturum, donec Christus redierit iudicare uiuos, & mortuos. Facile' quoq; deprehendet discrimen Sacrificiorum ueteris legis, & huiusce Sacrificij nouæ leg. In illis enim carnalibus uictimis figuratio fuit carnis. Christi, quã pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguis, quem erat in remissionem peccatorũ nostrorum effusurus; In isto autem Sacrificio non solum (ut impij tuentur hæretici) gratiarum actio, atq; commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis, quē pro nobis idem Deus abunde effudit, sed re quidem uera ipsum Christi corpus, & sanguis simul offertur, atq; ut dictum iam nobis est, uerũ & iuge Sacrificium est memoriale quidē illius Sacrificij semel in cruce cruẽte peracti. In illis Sacrificijs quid nobis esset donandum figurate significabatur; in hoc autem Sacrificio quid nobis condonatum sit, euidenter ostenditur. In illis Sacrificijs pronunciabatur filius Dei pro impijs occidendus, in hoc autem pro impijs annunciatur occisus. Quę omnia latius D. Augustinus in Psalmo 37. & contra Faustum Manich. lib. 19. eleganter admodum prosequitur. Et hæc, quod ad præsens attinet, dicta sufficiant.

Altaris Sacrificiũ ab æterno in mente Dei extitisse

Noui test. Sacrificiũ quo pacto a ueteris legis Sacrificijs distinguatur.

Hęretica assertio, aduersus quam totum hoc primum capud dirigitur.

MISSA QVALE SACRIFICIVM sit. Cap. 2.

POstquã ex firmissimis (ni fallimur) fundamẽtis ostendimus Missam esse iuge Sacrificiũ, reliquũ est, ut quale Sacrificiũ sit paucis dicamus. Id quod planè' apertissimũ erit, quãprimũ cognouerimus, qd in Missa tractēt. Duo itaq; sunt, quæ in Missa aguntur: Res oblata, & ipsa oblatio. Rursus res oblata duplex est; nempe corpus Christi uerum, & corpus Christi mysticũ. Cum.n. Ecclesia Christi sit corpus dicente Paulo sicut enim in uno corpore multa mẽbra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo; singuli autem alterius membra, habentes dona secundum gratiam, quę data est nobis; idcirco Ecclesia per Sacerdotem, qui in tanto ministerio fungendo non suam, sed in primis Christi, deinde totius Ecclesiæ personam gerit, ueluti per publicum ministrum in Missa offerens, non tantum hoc agit, ut corpus Christi uerum, illiusq; passionem, quæ præterijt, Deo repræsentet; sed & seipsam, quæ Christi capitis mysticum corpus est, per Christum offerat. Id quod ostendit Augustinus multis in locis; præcipue uerò libro 10. de ciuitate Dei his uerbis. Hoc Sacrificiũ Christianorum est: multi unũ corpus sumus in Christo, quod Sacramento Altaris fidelibus noto frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea oblatione, quam offert, ipsa offeratur. Hæc ille. Quemadmodum igitur Christus nos omnes in cruce portabat, atq; totius Ecclesię causam gerebat, eandem in seipso Deo Patri offerens, sic Ecclesia tantam oblationem, tantumq; beneficium pia deuotione recolens, non sese diuidit; sed omnium membrorum suorum curam gerens pro uiuis & mortuis, quos una, eademq; fides

Rom. c. 12. b.

De ciuit. dei lib. 10. c. 6.

Duo in Missa tractãtur.

Duplex res oblata.

Sacerdos cuius personã gerat in Sacrificio offerendo.

Sacerdos qd agat.

In Missæ Sacrificio Ecclesia Sacerdotis ministerio & uerum Christi corpus, & seipsam Deo patri offerre.

colli-

colligauit, deprecatur, seq; totam per Christum Deo uiuo uicissim offert, ac consecrat. Quatenus ergo Ecclesia uerum corpus, & uerum sanguinem Christi Deo Patri offert Sacrificium uere repræsentatiuum eius est, quod in cruce semel est peractum, cuius uirtus perpetuò durat, eiusdem semper potentiæ,& efficaciæ. Et hac ratione hoc Sacrificium propitiatorium apellatur,quòd uirtute omnipotentis uerbi Dei consecratum pro remissione peccatorum iram Dei placat,& Deo nos reconciliat. Quatenus uerò se ipsam, quæ est uti diximus, corpus Christi mysticum per Christum offert, seq; ac sua omnia per Christum Deo dedicat, Eucharisticum,& gratiarum actionis Sacrificium est. Dum enim nihil habemus, quod illi dignum offerre ualeamus, calicem salutaris accipimus, hoc est, passionem eius, repræsentantes Deo patri opus nostræ redemptionis, ut illius Sacrificij semel in cruce pro nobis oblati, & nostra commemoratione peracti participes effecti maneamus,& in ipso uiuamus per ipsum. Ex quibus omnibus facile est colligere, qualenam Missa Sacrificium sit,nimirum propitiatorium, & Eucharisticum, idest, gratiarum actionis.

Altaris Sacrificiū quo modo propitiatoriū, & Eucharisticū sit.

Cypr. ad Cæcil.

Superest,ut de ipsa oblatione, quę est altera res in Missa tractata, aliqua dicamus. Superius enim dicebamus duo in Missa reperiri,rem oblatam,& ipsam oblationem. De rebus oblatis hactenus. Dicamus nunc de ipsa oblatione. Oblationem itaq; ad duo respicere orthodoxi tradunt, nempe ad cerimoniam exteriorem, & ad id, quod intus agitur per fidem. Cerimonia enim,seu actus exterior sine fide,& pio cordis affectu nihil proficere, qui dubitet,neminem esse arbitror. Nam omnium communis sententia est, omnē noui Testamenti cultum spiritualem esse, qui non aliter,quam spiritu,& ueritate hoc est uero cordis affectu perficitur,quemadmodum Christus Saluator noster ostendit his uerbis: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu: & ueritate. Quod si nonnunquam orthodoxi aliquid tribuunt operi operato in hoc Sacrificio, nihilominus per opus operatum non intelligunt cerimoniam exteriorem sine fide,quod faciunt aduersarij, sed potius ueritatem corporis,& sanguinis Christi in Eucharistia,quæ non in merito Sacerdotis,sed in uerbo conficitur creatoris. Id quod ostendit D. Innocentius in cap. 5. libri 3. de Sacro Altaris mysterio, ubi hæc scripta inueniuntur: Quamuis opus operans aliquando fit immundum, semper tamen opus operatum est mundum, non quidem ut pariter dignis,& indignis, sed tantum ut digne sumentibus prosit ad salutem. Nam ut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda immundis. Vtranq; igitur oblationem spiritualem scilicet cum externo opere coniunctam Sancti Patres Sacrificiū in Missa esse attestātur,atq; id Sacrificiū est laudis,gratiarū actionis,& obediētiæ,quam Deo pro tot,tātisq; beneficijs ueluti honorē,& seruitutē ei ꝓprie' debitos reddimus.

Oblatio duo respicit.

Ioan. c. 4.

Positio hęretica.

D. Inn. lib. 3 de Sac. Alt. cap. 5.

Tit. cap. 1. d

QVOMODO SACRIFICIVM, QVOD IN MISSA offertur sit unum, idemq; cum Sacrificio, quod in cruce fuit oblatum,& quomodo ab ipso differat. Cap. 3.

VERVM forsam is, qui ex aduerso Ecclesiam sanctam Dei insectatur nobis obijciet,ac dicet; Vt largiamur tibi hæc omnia uera esse, quo modo tandem fiet,ut uerum corpus Christi (secundum quam rationem dixisti, hoc Sacrificium propitiatorium appellari) in altare iterum offeratur; quum Apostolus dicat, quod Christus una oblatione consumauit in sempiternum sanctificatos,quodue Xp̄s semel oblatus est? Cui respondemus nihil obscuri occurrere, si oblationū species teneamus,& singula singulis referamus. Immolatio nanq; seu oblatio per quam Christus in mortali corpore factus obediēs

Hebræ. cap. 10. c

Qualis Christi immol

usque ad mortem in cruce, ac omnium conspectu se ipsum obtulit, hęc inquā, immolatio, & oblatio transijt, nec reiterabilis est; quandoquidem Christus semel resurgens ex mortuis iam non amplius moriatur. Sed quoniam Sacrificium, quod in cruce Christus obtulit in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua uirtute consistit, ut nō minus hodie in conspectu Patris oblatio illa sit efficax, quam eo die, qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit (quippe cum reseruatæ in corpore plagæ salutis humanæ exigāt præcium) idcircò Ecclesia sub speciebus panis & uini in illius oblationis memoriali Sacrificio eum quotidie offert, ut fructu passionis, ac mortis eius repleatur. Quapropter certò tenendum est, unum idemque esse Sacrificium, quod in cruce fuit oblatum, & quod in Ecclesia quotidie offertur; hac solum adhibita differentia, quod illic sub propria specie uisibiliter, & corporaliter oblatus fuit, hic uerò, idest in altari sub sacramenti speciebus in illius oblationis commemorationem offeratur: &, ut breuiter dicam; Vnica est oblatio ex parte hostiæ oblatæ, quia semper eadem est, quę offertur; Differt tamen (ut Scolasticorum uerbis utar) quo ad modum essendi; quia tunc modum essendi mortalem habuit; nunc uerò habet immortalem. Et hęc est diuersa illa offerendi ratio: quę in sessione 22. Concilij Tridentini significatur his uerbis: Huius, quippe oblatione placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens crimina, & peccata etiam ingentia dimittit. Vna enim eademque est hostia idem nunc, offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Id uerò factum est (ut latius infra differemus) ex ipsius Christi doctrina, & institutione dicentis: Hæc quotiescunque feceritis in mei memoriam facietis. Qua in re Cyprianus eleganter dixit: Passio Domini est Sacrificium, quod offerimus, idest quod offerendo repræsentamus, memores illius unici, & summi Sacrificij, & sanctæ immolationis in cruce factæ. Non ergo immolatur Christus in Altari sub propria specie uisibiliter, & corporaliter, sed Sacramentaliter, & mistice. Non toties in Altari occiditur Christus; sed offertur, & repræsentatur, quod olim factum est, ne tanti beneficij in nos collati, ut diximus, obliuiscamur. Non occiditur (inquit Augustinus) Christus, ut manducetur, sed mortuos uiuificat, quando manducatur, reficit, & non deficit: uiuit manducatus, quia surrexit occisus. Porrò hanc Sacrificij nostri rationem D. Chrysostomus in Epistolam ad Hæbreos pulcherrime descripsit his uerbis: In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens: quid ergo nos? Non ne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius, & una est hæc hostia, non multæ. Quomodo una est, & non multæ? nempe quia semel oblata est illa: illata est in sancta sanctorum. Hoc autem Sacrificium exemplar illius est: idipsum enim semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, cras autem alium, sed semper eundem ipsum. Proinde unum est hoc Sacrificium, alioqui hac ratione, quia in multis locis offertur multi Christi essent? Nequaquam sed unus ubique est Christus, qui & hic plenus est, & illic plenus unum corpus. Sicut enim qui ubique offertur unum corpus est, & non multa corpora, ita etiam & unum Sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: illam offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata fuit, quæ consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus nunc in commemoratione fit eius, quod factum est tunc. Hoc enim (inquit) facite in meam cō memorationem. Hęc Chrysostomus. Ex quibus quidem uerbis præterquam quod habemus oblationem nostram esse uerum Sacrificium, & exemplar

Catholicè dicitur memoriale Sacrificiū, hęreticè memoriale solum sacrificij.

Idē est Sacrificiū, & quod in cruce fuit oblatum. Et quod quotidie in Missā offertur: Sed modus essendi plane diuersus.

Theologis distinctio familiaris.

illius

illius in cruce factæ, pulcherrime etiam traditur, quo pacto tot sacrificia Sacrificium unum, & hostia una dicatur. Non ergo putandum est, quod ipsum corpus in utero Virginis formatum deinceps formetur, neq; quod in cruce semel lãcea perfossum est, iterum crucifigatur; sed illud ipsum corpus, quod per Spiritum sanctum in utero Virginis formatum, & igne passionis in ara crucis corporaliter, uisibiliter & sub propria specie immolatum est, hic sub speciebus panis & uini mystice in illius cruenti Sacrificij recordatione uerbo cœlesti incruente offerri certò credendum est. Et hæc est præcipua ratio, cur Canon toties seipsum declarat, atq; non semel pronunciat se hanc oblationem offerre in memoriam Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini nostri Iesu Christi, ut plane calumniari, & Ecclesiam mendaciter traducere conuincantur, qui temere afferunt catholicos iterum offerre Christum pro peccato, iterumq; crucifigere filium Dei, ueluti non suffecerit oblatio in cruce semel porrecta. Non enim Ecclesia Christum ad eum modum, quo semel in cruce oblatus est, offert, nec oblationi suæ seruitutis remissionem peccatorum adscribit: quis enim est, qui uel primis rudimentis Christianis imbutus ignoret non esse aliam satisfactionẽ pro peccatis, quam quę facta est in cruce, eademq; non tantum pro nostris, sed & pro totius mundi peccatis sufficientissimam esse, nullaq; suppletione indigere, neq; requiri ullum aliud meritum, per quod ex impijs efficiamur iusti, & recõciliemur Deo patri? Sed quid agimus nos? Certe non applicamus nostram oblationem, seu sacrificium, quasi per seipsum fit opus meritorium remissionis culpæ, & pœnæ simul, sed fructum oblationis Christi, quam hoc memoriali sacrificio repetimus, per fidem nobis applicari petimus, quippe, cum ille fructus perpetuò duret eiusdem semper (ut sæpe diximus) potentiæ, & efficatiæ. In Baptismo enim omnis peccati reatus tollitur, chirographum damnationis nostræ deletur, & ea gratia nobis confertur, ne amodo nobis concupiscentia, si uolumus, noceat. In confirmatione aduersus concupiscentiam armamur: sed tamen ipsius concupiscentiæ fomes non aufertur: qui equidem fomes si rursus, ut solet, efferis motibus ebulliat, atque nos uel non cogitantes, uel non resistentes in peccatum præcipites deducat, post priora illa duo Sacramenta, quæ non iterantur, altera superest post naufragium tabula, nimirum pœnitentia efficax contra mortale peccatum medicina, qua Deus lapsis peccatoribus ad se per fiduciam, quæ est in Christo Iesu ex toto corde conuersis peccata iterum condonate paratus est. Sed nunquid etiam post condonata peccata infirmitas carnis tota tollitur? Non utique, sed manet adhuc ille fomes: manet in carne concupiscentia, quæ nos rursus ad malum incitare conatur. Interim nec mundus nos deserit: Diabolus quoque quò magis nos de uita in melius commutanda solicitos uidet, tanto acrius contra nos bella parat, ac instaurat, atq; non aliter quam Leo rugiẽs circuit quærens, quem deuoret. Quapropter, ut aduersus perpetuos istos ac sæuissimos hostes partim internos, partim externos, cũ quibus nobis tota uita cõfligendũ est, fortiter consistamus: noua semper ope, nouo auxilio subinde est opus, q̃ est huius sacrosancti Sacrificij uirtus, & efficacia. Vñ, quia nullus ex nobis est, qui aliqñ nõ peccet, q aliqñ nõ labat, iteratur (inquit Aug.) quotidie hæc oblatio, qa quotidie peccam⁹ peccatis, sine qbus mortalis infirmitas cõsistere nõ põt: Dedit.n. nobis hoc sacrificiũ salutis, ut qa nos quotidie peccamus, & ille iã mori nõ põt, per hoc sacrificiũ uirtute illius sacrificii in cruce oblati, cuius memoriam gerit: cuiusq; fructus ut dictum est: perpetuo manet: omnium delictorum nostrorum remissionem consequamur.

Proinde sancti Patres nõn funt ueriti corpus, & sanguinem Xpi in altari

præsentia

Positio hęretica.

Quomodo Sacrificium, qđ ex institutione Christi Sacerdos offert, propiciatoriũ sit.

In Baptismo quid cõfertur.

In Cõfirmatione quid assequimur.

Pœnitentię fructus qualis.

August. in Ench. c. 66.

August. in Ench. c. 64.

1. Petri cap. 5. c

August ad Ianua.

Ioan. cap. 1. & 2.

Hebr. c. 7. d

Augusti. ad Gloriũ Epis. & Hom. 33. Cypr. ad Cœcil. Episc. 3. Ambrosi. de Myst. ad Neceph.

Tho. 3. quest. 79 arti. 7.

Sanctorum Patrũ catholica obseruatio.

præteri ia precium pro peccatis totius mundi, precium nostrum, precij nostræ redemptionis, & uictimam salutarem appellare, quia scilicet consecratione uerbi cœlestis hoc corpus manducamus, in quo tanta perpessus est, & bibimus sanguinem, quo. s. redempti, & uiuificati sumus. Hoc enim accipimus in specie panis, quod pependit in cruce, & hoc in calice potamus, quod effusum est de latere Christi: Quæ dignè sumentibus in remissionem peccatorum, in uitam æternam, & in custodiam animæ, & corporis fiũt; ut ex ijs, quæ dicta sunt, quæque dicentur, facile conspici potest. Et licet secundum hanc rationem corpus Domini in altare omnino propriè dicatur Sacrificium, sed magis Sacramentum, seu res Sacramenti, siquidem præter alia, quæ superius attulimus, Sacramentum, & Sacrificium eo differre, ut dictum est, uideantur, ut sacramentum sit rei sacræ signum, per quod Deus nobis exhibet aliquid nos sanctificans: Sacrificium uerò quod nos Deo reddimus, attamen ijdem Patres non dubitarunt hoc Christi seruatoris nostri corpus in altari sacrificiũ nominare ratione sacrificij, quod semel in cruce oblatũ est, in quo Christus ipse est sacerdos, & oblatio in sempiternum. Id quod plane ostendit B. Aug. his uerbis. Et hoc est, quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus. Sacrificium Ecclesiæ duobus confici, duobus constare uisibili elementorum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine. Sacramento id est uisibili, & re sacramenti, hoc est corpore Christi. Dicuntur autem species panis, & uini sacramentum, & non res sacramenti, quod sint sacræ rei signum, siquidem præter speciem, quam sensibus ingerunt, aliud faciunt in cognitionem uenire. Et de ijs hactenus. Iam susceptæ institutionis ordinem, ut hactenus fecimus prosequamur.

August. de ciui Dei lib. 10.

Aug. in libr. sent. Prosp. Et de cõsec. dist. 2. c. Hoc est.

QVOD HOC SACRIFICIVM, AC VNA CVM ipso Sacerdotium fuerit a Christo institutum. Cap. 4

QVVM ex superioribus satis, superque constet, Missam esse sacrificium propitiatorium, & Eucharisticum, superest, ut uideamus a quo, ubi, & quando fuerit institutum. Christus itaque æterna illa ueritas, quæ omnino mentiri non potest, ut fidem hominum roboraret, nullum præter se huius tum sacramenti, tum sacrificij institutorem fieri uoluit, non Apostolum, nõ Prophetam, non Patriarcham, non Angelorum quempiam, sed ipse planè illud instituit, qui semetipsum tradidit. In hoc aũt ipso instituẽdo simplicius, & apertius dicere non potuit, quam quod attestantibus Matth. Marc. Luca Euangelistis dixisse legitur. Hoc facite in meam commemorationẽ. Quorum uerborum sensus ex sacrorum doctorum sententia hic esse censetur. Adhoc sacramentum istud uobis relinquo, ut non tantum corpus, & sanguinem meum manducetis, & bibatis, sed ne tanti beneficij (quod uestri causa moriens uobis impetraui) nempe remissionis peccatorum, & uitæ æternæ semper memores sitis, & semper ad gratiarum actionem conuertamini prædicantes, & annunciantes mortem Domini, idque donec ueniat, quemadmodum D. Paulus ceteris Euangelistis apertius retulit dicens; Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem domini bibetis, mortem domini annunciabitis, donec ueniat. Hoc, inquam, ipsum, quod ego nunc facio instituo, ac faciendum, & sumendum iubeo, facite & uos, nimirum ex pane corpus meum, non uestrã uirtute, sed meo uerbo facite, hoc est, consecrate, & offerte. Rursus ne putares hanc potestatem consecrandi, & offerendi corpus Dominicum Apostolis tantum fuisse concessam adiecit, in meam commemorationem. Quæ sanè seruatoris nostri uerba licet non uideantur ita significare, sic tamen ueniunt a catholicis Viris interpretanda, ac si dixisset,

Christus solus instituit hoc sacrificium offerẽdũ, ut fideliũ mentes roboraret.

Matth. cap. 26. c Marc. c. 14. b Luc. c. 22. b 1. Corint. c. 11. e

1. Corinth. c. 11. e

Verborum Christi catholica expositio.

corpus meum offerte, consecrate, & manducate per successionem temporum usq; in finem seculi in memoriam passionis meæ. Hoc ipsum igitur qđ Christus fecit, quod deinde Apostoli eius mandato fecerunt, nunc quoque per sacerdotes in offerendo, consecrando, & manducando corpore dominico fit, & deinceps fiet (ut de hac re supra latius disseruimus) donec ipse redierit ad iudicandum uiuos, & mortuos: Quod plane sacrosancta synodus Tridentina in 22. sess. latius, & apertius docet his uerbis. Is igitur Deus, & dominus noster, & si semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, ut æternam illic redemptionem operaretur; quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, ut dilectæ spõsæ suæ Ecclesiæ uisibile, sicut hominum natura exegit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur, eiusq; memoria in finem usq; seculi permaneret, atque illius salutaris uirtus in remissionem eorum, quæ a nobis committuntur peccatorum, applicaretur, sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans corpus, & sanguinem suum sub speciebus panis, & uini Deo patri obtulit, ac sub earundem rerum symbolis Apostolis, quos tunc noui testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, & eisdem, eorumque in sacerdotio successoribus ut offerrent, præcepit per hæc uerba Hoc facite in meam commemorationem, uti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. Quibus uerbis aperte docemur quis instituerit, quibus uerbis, & quando, ac simul, & semel sacrificium, & sacerdotium Christum instituisse intelligimus. Hoc item luce clarius ostendit eadem sancta Synodus Tridentina ses. 23. ubi ita scriptum reliquit. Cum igitur in nouo testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium uisibile ex domini institutione Catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea nouum esse uisibile, & externum sacerdotium, in quod uetus translatum est: Hoc autem ab eodem domino saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorundemq; successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus, & sanguinem eius, necnon & peccata dimittendi, & retinendi sacræ literę ostendunt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. Ceterum, quoniam aduersus hanc sacrosancti Euangelij, Apostolorum, Sanctorumq; patrum doctrinam, superioribus his annis multi exorti fuerant errores, quo sacrosancta Synodus Tridentina cupiens dãnare, subiectum hunc canonem constituit. Siquis dixerit, illis uerbis, Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi, alijq; sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum, anathema sit.

Conc. Trid. sess. 22. c. 3. Hæbr. c. 9 & 10. — Luc. 22. b — Conc. Trid. sess 23 c. 1. — Luc. c. 22. b — Cano. 2. sess. 22.

Nec certe uitio nobis uertendũ est, ut pote qui uerbum facere, quo Christus in hoc sacrificio instituendo usus est, quando dixit. Hoc facite in meam commemorationem, pro offerre, consecrare, conficere, & afferre acceperimus. Nam ea consuetudo loquendi scripturæ familiaris est, ut hebraice Asa, ϖοιεῖν Græce, & facere Latine pro offerre, uel sacrificare accipiatur. Quod ex his, quæ in Leuitic. 23. & multis in alijs locis leguntur, facile quisq; intelligere poterit. Sic enim in c. 23. Leuitici scriptum inuenitur. Et facietis hircum pro peccato: Et in Ezech. c. 45. hæc ad literam legimus. Faciet Princeps in die illa pro se, & uniuerso populo terræ uitulum pro peccato. Et post pauca positum est. Faciet septem uitulos, & septem arietes. Et sequenti capite hæc ita habentur: Agnum eiusdem anni immolatum faciet holocaustum quotidie Domino: semper mane faciet illud. Hæc autem ita accipi non possunt, atque si Principi, aut Sacerdoti quasi coitu naturali faciendus, uel pro-

Quod uerbũ offerre pro sacrificare, conficere, & cõsecrare accipitur.

Leuit. 23. c — Ezech. cap. 45. g — Ezech. cap. 46. e

creandus

creandus sit hircus aliquis, aut uitulus, sed potius juxta ritum legis faciendi, hoc est, offerendi, & sacrificandi sint. Taceo, quod Plautus facere, pro offerre ponit. Et Virgilij hæc uerba sunt.

glo.3. Cum faciam uitulum pro frugibus, ipse uenito.

Theocritus uerò ita scribit.

Cum facies Agnum nymphas ueneratus agrestes.

Atque ita facere, pro offerre, uel sacrificare, usurpari Hæbreis, Græcis, & Latinis manifestum est. Quare dominus noster Iesus Christus cum institueret hoc uenerabile Sacrificium in sui commemorationem faciẽdum, eodem uerbo uti uoluit, quod offerre, sacrificare, & consecrare sui ipsius significatione referret. Hoc igitur tantum Sacrificium quis, quando, & quibus uerbis instituerit ex ijs, quæ attulimus, putamus nos iam perspicuè ostendisse. Nunc de huius sacrificij ministro reliquum est, ut in morem nostræ institutionis agamus. Sed primum te rogatum uelim, lector pijssime, ut sacri altaris quanta sit dignitas diligentius, & exquisitius inspicias. Hic enim sacrificium illud singulare noui testamenti offertur omnes excedens uictimas. Hic est præsens illa uictima, quæ semel in cruce oblata Deo Patri tot nostrorum scelerum generibus offenso nos reconciliauit. Hic eadem illa uictima rursus mysticè in recordationem, & gratiarum actionem immolatur. Huius loci magnitudinem olim Iacob præuidit in spiritu, quum Mesopotamiam pergens, lapideq; capiti supposito obdormiens in uia uidit erectam scalam tangentem cœlos, atq; Angelos ascendentes per eam, ac descendentes, Dominumq; scalæ superpositum; cuius rei magnitudine comprehensus in hæc uerba uocem prorupit. Vere dominus est in loco isto, & ego nesciebam, pauensq;, quam terribilis, inquit, est locus iste. Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli. Equidem est terribilis altaris locus, in quo Dei Filius factus homo, sub speciebus panis, & uini offertur, & immolatur. Huius quoq; loci antiquam dignitatem Psaltes egregius contemplans ita cecinit: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Sed unde exultauerat, inquit, Altaria tua Domine uirtutum Rex meus, & Deus meus. Sed hæc pauca quasi pro appendice posuisse contenti simus. Prosequamur & reliqua.

Sacri Altaris quanta sit dignitas.

Gen.c.28.d

Psal. 83.

QVID SACERDOTIS NOMINE SIgnificetur, & quotuplex sit Sacerdotium. Cap. 5.

VT igitur a uocabuli ratione auspicemur huius Sacratissimi Sacrificij Ministri uulgo Sacerdotes uel a dando, uel a conficiendo sacra dicuntur. Consecrant enim Sanctissimum Christi corpus. Solent etiam Presbyteri græcè, latinè seniores appellari non ætatis, uel senectutis ratione, sed magis ob morum grauitatem, & sapientiæ doctrinam, quæ in ipsis quam maximè elucere debet, ut Sapiens his uerbis testatur: Senectus uenerabilis, nec annorum numero computata: Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Quo plane sensu D. Paulus uenit explicandus, cum ad Timotheum Episcopum, ac Presbyterum hæc ita scribit: Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in uerbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Hactenus de ministri nomine. Dicamus nunc cuius personam, ac potestatem gerat.

Sacerdotis nomen quid significet.

Sap.c.4.b

1 Timoth.cap.4.c

Sacerdos quidem pro Christo legatione fungitur, & a Christo ministerium reconciliationis accipit, qui licet malus sit, si tamen consecrare inten-

dit,

dit,& uerbis Christi utitur,corpus sanguinem domini conficiet. Nihil enim a bono maius, nihil a malo minus conficitur sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in uerbo efficitur creatoris; quamuis interim malus minister ad iudicium, & condemnationem suam tanto ministerio fungatur. Cum enim Christus inuisibilis ille Sacerdos per uisibilem sacerdotem panem, & uinum in manus accipit, ac benedicit dicens: Hoc est corpus meum, scito hunc sermonem nec Angelicum, nec humanum esse, sed plane diuinum, quem etsi pronunciet consecrans sacerdos homo mortalis, tamen in pronunciando non suis, sed Christi Dei, & hominis uerbis utitur. Quemadmodum uerò superioris Testamenti Patribus Deus præstitit, ut supra naturæ uires multa operarentur, sic nouæ legis Sacerdotibus contulit, ut præter eorum uires hoc mirabile sacramentum conficerent, confectumque in odorem suauitatis Deo ut sacrificium mitterent. Supra naturam quippe fuit, ut ad sonum percutientis uirgæ Moyses maris profunda detegeret, & undæ in murorum altitudine solidatæ se protenderent, ac tandiu permanerent immobiles, quandiu populus Israeliticus sicco transiret uestigio. Naturæ quoque uires tunc supergressus est, quum multitudine Hæbreorum siti periclitante eadem uirga bis silicem percussit, & repente petra, quas prius non habebat, emanauit tot aquas, ut sufficerent omnibus, quin potius abundarent. Dies prorsus nobis deficeret, si quæ fecerunt Iosue, Helias, Heliseus, alijque complures Prophetæ in medium afferre auderemus. Quamobrem nec mirum uideri debet, si Deus, qui per manus suorum ministrorum tãta peregit, etiam nouæ legis sacerdotibus potestatem contulerit hoc iuge sacrificium offerendi, & hoc tam admirabile sacramentum tractandi, ac conficiendi. Verum qualis sit iste minister (quod in hac re animaduersione dignũ est) superest, ut paucioribus, quoad per nos fieri poterit, pertractemus. Principio itaque dicebamus huius sacrificij ministrum uniuersali Ecclesiæ consensu sacerdotem esse: Vbi per sacerdotem eum semper intelleximus, qui ad hoc munus obeundũ consecratione, ac manuum impositione ab Episcopo est ordinatus, ne cum Hęreticis unquam conueniremus, qui, ut sublata ministrorum potestate funditus euellerent sacramenta, & alia omnia, quæ in Ecclesia ministrorum opere peraguntur, asserere haudquã ueriti sunt nullum esse sacerdotij discrimẽ, omnes ex æquo presbyteros esse, oẽs eandem habere potestatem ex Laicis Sacerdotes facientes, & sacerdotalia munera utriusq; sexus laicis iniungentes. Quo factum fuit, ut in Germania (quemadmodum a uiris probatissimis Romæ accepimus) etiam mulierculæ (proh dolor) in commessationibus conatæ sint consecrare, prolatis ad hoc etiam Christi uerbis. Vt autem tam perniciosum dogma ex sacræ scripturæ locis perperã intellectis plebi psuaderent in primis huc detorquent, q̃ Petrus Apostolus oẽs Christifideles alloquens scribit in hunc modum: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, & populus acquisitionis. Addunt & alia in Apocalypsi uerba sic posita: Qui dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos reges, & sacerdotes Deo, & Patri nostro: Et rursus: Fecisti nos Deo nostro reges, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Ex quibus facile putant posse persuadere omnes ratione Baptismi solum fieri Sacerdotes diuina ministrantes, & Reges regiam gubernantes potestatem. Verum, q̃ toto cœlo errent isti neminem (nisi plane cœcus extiterit) reperiri arbitror, qui luce clarius non intueatur. Quis.n. est in sacris literis mediocriter uersatus, qui non uideat scripturas de duplici sacerdotio, atq; etiã regno loqui? Siquidem aliud est sacerdotiũ spiritale, & internum, spiritalis, ac interni

Si ijs, qui sacrificia in figura solum offerebant Deus tantã uirtuté pręstitit, ut pter naturę uires multa operarentur, quantum censendum est eis tradidisse, q Christi uerbis ex eius institutione utentes quidem uera, & non in figura tãtũ Christũ ipsũ Deo offerunt?

Quid sacerdotis nomine uenit intelligẽdum.

Positio hęretica asserens omnes Christianos ex ęquo Sacerdotes esse. Res prorsus dolenda.

Hæreticorũ certe ea consuetudo est, ut literã magis, quã sensum attendẽtes quadrata rotũdis euertant.

Duplex Sacerdotium, & Regia potestas in sacra scriptura.

Matth. cap. 26. b

Exod. c. 14. e Num. c. 20. b

1. Pet. c. 2. b

Apoc. c. 1. b
Apoc. c. 5.

sacrificij. s. contriti cordis, & humiliati spiritus oblatione Deo offerens Quod sacrificium tum Propheta significare uoluit, quum ita cecinit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Aliud est sacerdotium externum, & uisibile, quod signo quodam uisibili, non sine spiritali gratia in Ecclesia Dei cõfertur, & per externam, publicamq; sacerdotalis officij pro seipso, & populo exhibitionem exercetur. Vnum uerò ab altero distinguitur, quod sacerdotium inuisibile, ac internum omnibus Christianis præcipue pijs est commune, qui ex æquo omnes dicuntur sacerdotes, quia Christi summi sacerdotis per Baptismum membra sunt effecti: sed ad uisibile, ac externum sacrificium præter Baptismi lauacrum adhuc ordinatio, & consecratio exigitur. Pro huiusmodi sacerdotio externo Deus hoc præceptum Moysi tradidit: Aaron, & filios eius unges, & sanctificabis eos, ut sacerdotio fungantur mihi: Diuus quoq; Paulus arguit eos, qui ultro sacerdotium externum inuadunt, quum ait: Nemo sibi assumat honorem, sed qui uocatur ut Aaron, per ordinis scilicet susceptionem, & consecrationem. Quamobrem Dathan, Chore, & Abiron sibi propria authoritate sacerdotij munus usurpãtes uiui absorti sunt. Ozias quoq; increpatus ab Azaria, & reliquis domini sacerdotibus, cum nec minus ab iniuncta sibi sacerdotali functione desisteret, lepra in fronte perfusus est. Quemadmodum uerò duplex est sacerdotium, ita in duplici specie Regia potestas, seu administratio partitur: altera interna, & inuisibilis, quæ fit per concupiscentiarum, & uirium rebellium repressionem fit, & hæc ex simplici baptismatis ablutione oritur: cuius sermonem ad Romanos Paulus habens hæc ita scripsit: Non ergo regnet (scilicet per internam regiam potestatem) peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs eius: Altera est externa, & uisibilis per uisibilem, externã, ac publicã sceptri Regij terræ, & maris gubernationem, quæ non simplici baptismatis ablutione, sed electione, & unctione constat, ut Sauli, Dauid, & reliquis contigit Israeliticæ gentis Regibus, quorum etiam institutio ad nostros Romani Imperij Regis similis electio, & inunctio traducta est. Quales igitur Reges, qualesve Sacerdotes Ioannes in Apocalipsi, & Petrus Apostolus in eis, quas superius attulimus authoritatibus, nos constituunt? Tales equidem, quales baptismi lauacrum cunctos baptizatos reges, ac sacerdotes efficit: Reges, ut diximus, interni, ac spiritualis regiminis, quo potens effecti sumus baptismatis gratia ad tegendam concupiscentiam, & fomitem, ne prorumpant in actiones prauas, aut saltem per consensum nos non rapiant in peccata. Quo sane modo etiam per baptismi lauacrum sacerdotes dicimur potentes per deuotam rationem, ac mentem offerre pro nobis ipsis internam, inuisibilemq; oblationem, atq; cordis contriti, & humiliati spiritus acceptum Deo sacrificium. Quod ita esse luce clarius ostendunt ea diui Petri uerba, quæ loco superius citato sic habentur: Et ipsi tanquam lapides uiui superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctum offerentes spiritales hostias acceptabiles per Iesum Christum. Cum igitur ex his uerbis appareat, ex lauacro Baptismi constitutis sacerdotibus a Diuo Petro concedi, ut spirituales hostias, hoc est, cor contritum, & humiliatum Deo offerant, asserere isti non possunt, nec ex consequenti deducere, ut eis pariter facultas condonetur, ac tribuatur legales Christi hostias uidelicet, corpus, & sanguinem conficiendi, atq; sacrificãdi: quippe cum munus hoc sit proprium sacerdoti externo, atque uisibili, qui præter baptismi lauacrum electione Canonica, & consecratione, impositioneve manuum pro tanto munere obeundo ab Episcopo est ordinatus. Et hæc fuit causa, ob quam Generale Concilium Tri-

Psal. 50.d

Sacerdotiũ interni quo modo ab externo distinguatur.

Exod.c. 30.c

Num. c. 16.c

4. Reg. cap. 15.a

2. Paral.cap. 26.c

Obserua Hæretice iram Dei uindicẽ in eos, qui temere diuina peragũt.

Rom.c. 6.c

1. Reg. cap. 10.a

Apoc.c.1.b

1.Pet.c.2.b

1.Petr.c.2.a

dentinum quoties de hac postrema sacerdotij significatione sermonem habuit, semper addiderit dictiones illas, uisibile, & externum, ut de sacerdotio Canonica electione erecto se loqui quisq; intelligeret: quod quidem ipsius Concilij uerba ostendunt, cum in 23. sess. hæc ad lineam referuntur. Cum igitur in nouo Testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium uisibile ex Domini institutione Catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea nouum esse uisibile, & externum sacerdotium. Et rursus in Canone primo eiusdem sessionis eadem ferè uerba repetita ad hunc modum leguntur. Si quis dixerit, non esse in nouo Testamento sacerdotium uisibile, & externũ, anathema sit. Complura alia loca afferri possent, quibus quod proposuimus latius, atq; diffusius ostenderemus, sed quæ de hac re hactenus attulimus, sufficere arbitror. Conc. Trid. sess. 23. c. 1.

SACERDOTVM CONSECRATIO, ET manuum per Episcopum impositio ex diuersis sacræ scripturæ locis ostenditur. Cap. 6.

QVONIAM uerò in hunc de consecratione, & impositione manuum locum incidimus, absurdum planè esset, si in hac re, ubi catholicæ doctrinæ aduersarij pertinaciter audent Presbyterorum ordinationem reijcere, nihil prorsus diceremus. Quo igitur huius sanctissimi sacrificij ministri habeant, quibus ex locis sancta Mater Ecclesia antiquissimum hunc morem acceperit, aliqua, atq; ex ijs præcipua (quantum quidem instituti nostri breuitas permittit) in medium afferemus. Principium itaq; nostrum sit a Moyse, cui quum iam dominus in uertice montis legem tabulis lapideis inscriptam tradidisset, ac quomodo tabernaculum testimonij erigendum docuisset, quumq; de uestimentis, quibus sese induerent Aaron, & filij eius, longum sermonem habuisset, demum eidem Moysi semel, & iterum præcepit, ut eorum manus ungeret, & consectaret, quo sacerdotij munere sibi fungerentur. Verba autem in Exodo posita huiusmodi sunt Porrò filijs Aaron tunicas parabis, & baltheos, ac Tiaras in gloriam, & decorem uestesque his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo, & unges eos, & cunctorum consecrabis manus, sanctificabisq; illos, ut sacerdotio fungantur mihi. Quid bone Deus his uerbis clarius, apertiusq; afferri unquam potest? Id etiam magis, magisq; confirmatur ex his, quæ in sequenti capite scripta sunt ad hunc modum: Vestes autem sanctas, quibus utetur Aaron, habebunt filij eius post eum, & ungantur in eis, & consecrentur manus eius: Et paulò post alia adijciuntur uerba cum superioribus fere eadem, quæ huius generis sunt: Aaron, & filios eius unges, sanctificabisq; eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Quid ergo isti sugillant in Ecclesia consuetam manuum unctionem, ac consecrationem? Quid præterea de manuum impositione dicere restat, quum notissimum sit omnibus, Diuum Paulum, & Timotheum suos sacerdotes ex impositione manuum ordinasse? Quod quidem ex hoc præter alia maxime intelligi posse arbitror, quòd ad Timotheum Paulus scribens ita ostendit. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam cum impositione manuum Presbyteri. Ex quibus quidem uerbis patet Timotheum per impositionem manuum Pauli, id quod etiam Episcopi facere solent, ordinatum, ac initiatũ extitisse. Si ergo Timotheus donaconsecutus est ex impositione manuum saderdotalium, quo modo ergo rustici stiuam aratri tenentes in manu absq; ulla sacrarum manuum impositione, & unctione pro sacerdotibus habendi sunt? Quare, & Spiritus sanctus dixit: Ordinate mihi Barnabam, ac Saulum ad hoc opus, ad quod

Hæretici Sacerdotũ ordinationem reijciunt.

Exod c. 28 g.

Exod. c. 29. e

Exod. c. 30. e

Manuum impositio unde.

1. Tim. c. 4. d

Act. c. 13. a

eos

eos uocaui. Pro hac absq; dubio causa, qui primorum Pontificum, utpote, Petri, Anacleti, Euaristi, cæterorumq; uitas, & gesta scripserunt, semper adijciunt, quot quisq; Pontificum ordinauerit Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos, ut de hac re quilibet Platinam historicum, ac alios de uita Pontificum consulere potest. Quoniam autem reliqua omnia nostra uniuersali Concilij Tridentini consensu, ac testimonio confirmauimus, munus quoq; nostrũ fuerit, quæ in præsenti capite adduximus, eiusdem sacri Concilij authoritate munire. De hac igitur re in sess. 23. hanc salutarem doctrinam tradit his uerbis: Cum scripturæ testimonio Apostolica traditione, & Patrum unanimi consensu perspicuum sit per sacram ordinationem, quæ uerbis, & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet, ordinem esse uerè, & propriè unum ex septem sanctæ Ecclesiæ sacramentis: inquit enim Apostolus: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum, non enim dedit nobis Deus spiritum timoris sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Ut uero in tot errorum tenebris, Christi fideles fidei regulam haberent, qua Catholicam ueritatem facilius agnoscerent, & agnitam tenere possent certo, ac proprio Canone in hunc, qui sequitur, modum impios aduersarios damnare constituit: Si quis dixerit, Ordinem, siue sacram ordinationem non esse uerè, & propriè Sacramentũ a Christo Domino institutum, uel esse figmentum quoddam humanum excogitatum a uiris rerum Ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros uerbi Dei, & Sacramentorum, anathema sit. Quæ uerò contra hanc nostram orthodoxam sententiam afferentur, nullus est, qui si sacram scripturam attigerit, facile non intelligat falsa esse, ac nihil planè concludere. Et hæc, quòd ad ministrum sanctissimi huius sacrificij attinet, pro pſenti dixisse sufficiat. Quare consequens, ut ad reliqua pgamus.

Conc. Trid. sess. 23. c. 3.

1. Tim c. 1. b

Canon. 3.

QVOD SPIRITIBVS MORTVORVM HOC SAcrificium oblatum ad relaxationem prodest. Cap. 7.

Dicebamus in definitione nostra a principio tradita hoc sacrificium in cruce oblatum & uiuis, & defunctis quos una fides coniunxit, ad relaxationem prodesse. De uiuis, & si nullus dubitet; de mortuis tamen obijciunt hæretici hanc institutionem, ueluti ignotam ueteri Ecclesiæ calumniantes, quibus si uniuersalem Ecclesiæ consensum (quod est omniũ maximum testimonium) opponamus, perspicuum erit, ꝙ hæc ordinatio sit Apostolica. Si quis igitur ex uetustioribus authores aliquos desideret post Dionysium, testis est Tertullianus, qui ad uxorem scribens apertè asserit Ecclesiam pro defunctis annua die oblationem facere. Hoc item testantur Cypria. lib. 1. epist. 9. & Greg. Nazianzenus ad Cæsarium fratrem de matre sua scribens. Basilius quoq; lib. quæst. ad Antiochum principem quæst. 34. ostendit defunctorum animas sentire beneficia, quum super illos fiunt cõuentus. Nam si non aliquo (inquit) beneficio participarent nõ fieret in cura, & exequijs eorum commemoratio. Itidem Chrysostomus hunc ritũ orandi quotidie in Sacrificio laudis, quod ingè uocant, pro defunctis in Ecclesia Græca semper fuisse, eundemq; Apostolicæ traditionis esse asseruit. Quibus Ioannes Damascenus in sermone de his, qui in fide hinc migrauerunt, subscribẽs ait: Apostoli discipuli Saluatoris in tremendis, uitalibusq; sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendum esse dixerunt. Sed inter cæteros celebres sanctæ Ecclesiæ Doctores diligentius rem hanc prosequutus est B. August. qui Dulcitij quæstionibus satisfaciens, atque in libro de cura pro mortuis, rem hãc fusius pertractans ex catholica, & orthodoxa

Assertio Hęretica negãs mortuorum animas sentire huius Sacrificij diui nã uirtute.

Dion. lib. 7. cœl. Hier.

To. 4. Hom. 69.

doctrina tradit, triplex esse dum in hoc corpore uiuitur, uiuēdi genus; Vnū adeo bonū, ut supplicationes nostras post mortē non exigant, in quo Apostoli, & sancti Dei martyres, cū hinc decederent, inuenti sunt. Alterum tam malam, ut ei non prosint ista post mortē, qualis eorū est, qui, etsi Christi baptismate in Ecclesia baptizati, nec ab ea ullo schismate, uel hæresi præcisi sint, in lethalibus tamen criminibus, quæ nulla pœnitentia diluunt usq; ad ultimum huius uitæ diem pertinacissime perseuerant, de quibus Apostolus dixit: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: Tertium uero ueluti mediū, nec tam bonū est, ut post mortē non exigant Ecclesiæ supplicationes, nec tam malū, ut ei non prosint: qualis uiuendi modus est eorum, qui pœnitentes in fide, & confessione obdormiunt, nec dum tñ peccati reliquijs penitus expurgatis. Hi ergo in tertia classe positi ex huius sanctissimi Doctoris sententia illi sunt, qui dū præsentem ducerēt uitā, meritū sibi comparauerunt, ut quæ pro eis religiose in missa, cæterique diuinis officijs peraguntur, non inaniter Ecclesia impendat. Rursus idē Beatus Pater libro Confessionū 9. pietatē istā diligenter prosequens, nec contentus, q ipse parentes pijs precibus dño commendasset, orat, ut idē faciant, qui sua legerint. Illius aut uerba sunt huiusmodi: Inspira Dñe Deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filijs tuis, dñis meis, quibus & uoce, & corde, & literis seruio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulę tuæ, cum Patricio quondam eius coniuge, per quorū carnē introduxisti me in hanc uitā: Meminerint cum affectu pio parentū meorū in hac luce transitoria, & patrū meorum sub te Patre, in Matre Catholica, & ciuium meorum in æterna Hierusalē, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu usque ad reditum, ut quod illa a me poposcit extremū, uberius illi præstetur in multorum orationibus. Hactenus ille. Ex quibus quidem uerbis facile colligitur duo esse, quæ hic Beatus Pater expostulat, quo supplicationes istæ mortuorū aiabus prodesse possint: Primū ut fiat recta fide, ac pietate, hoc est, ut precantis affectus accedat, sine quo externa supplicatio ullas suppetias afferre pōt; secundū, ut tales fuerint defuncti, qui, quū uiuerent, ut hæc sibi postea prodessent, meruerunt. Nam nec afferendum, nec credendum est sacrificium nostrum pro his, qui non baptizati de corpore exierunt, offerendum esse; sed tantum pro eis, qui membra Christi fuere, & absq; mortalibus peccatis ex hac uita discesserunt. Quo fit ut in Canone non pro quibuslibet, sed tantum pro his, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Sacerdos oret. Ambrosius quoque in Epistola ad Faustinum de Germanæ obitu dolentē ego, inquit, eā non tam deplorandam, quam orationibus prosequendam reor, non mœstificandum lachrimis tuis, sed magis oblationibus animam eius Dño commendandam arbitror. Postremò Concilium Cabilon. omnium sanctorū Patrum uestigia subsequutum de hac re a Christifidelibus hoc obseruandum sanciuit his uerbis: Visum præterea nobis est, ut in oībus Missarum solēnibus pro spiritibus defunctorū loco competenti in Ecclesia ad dominum deprecetur. Sicut nulla dies excipitur, qua pro uiuentibus, & pro quibuslibet necessitatibus dominum deprecēt, ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro aiabus fidelium preces Dño in Missarum solennibus fundantur. Quæ oia in Concilio Tridentino dubio procul diligentissime expensa sunt, in quo præter alia, sic sancitum legimus: Curent autem Epi, ut fidelium uiuorum suffragia, Missarum. s. sacrificia, orones, eleemosinæ, aliaq; pietatis opera, quæ a fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ statuta pie & deuote fiant, & quę pro illis ex testatorum fundationibus, uel alia ratione debentur, non perfunctorie,

Gal. cap. 5. d

Extrema suę matris postulatio.

Si Ecclesiæ supplicationes mortuis prodesse debet, duo exiguntur.

Pulchra obseruatio, quæ in Missali ex decreto Concilij Tridentini nuper impresso minime prætermissa est.

sed a sacerdotibus, & Ecclesiæ ministris, & alijs qui hoc præstare tenentur diligenter, & accuratè persoluantur. Ex his ergo omnibus satis nos ostendisse putamus, quod ecclesia queadmodú pro uiuis, ita & pro spiritibus defunctorum sacrificiú mediatoris offert, illosque pia oratione propitiationeue tanti sacrificij semel oblati commendat, firmissime credens, quod hoc sacrificiú in cruce oblatum tum uiuis, tú in fide defunctis proficit: Quod Innocentius III. rectè ac grauiter sic explicauit, Orat pia mater ecclesia non solú pro uiuis, sed etiam pro defunctis, & eos sacræ oblationis nimirum in cruce factæ intercessioni commendat certissime credens, quod sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solú ad salutē uiuentium, uerum etiam ad absolutionem ualeat mortuorum. Quod si quis tandem huic purissimæ, sacræq; Patrum omnium doctrinæ aduersaretur a sancta Ecclesia, per subiectum hunc Canonem damnatur: Si quis dixerit missæ sacrificium tantum esse laudis, & gratiarú actionis, aut nudam oblationem sacrificij in cruce peracti, nó aút propitiatoriú uel solú prodesse sumēti, neq; pro uiuis, & defunctis, anathema sit. Et hæc pro præsenti sufficere arbitror.

Reliquum tátum est, ut quam breuissime declaremus missas in honorem sanctorum celebrandas esse: quod mox ut fuerit absolutum, tempus erit, ut ad ea, quæ huius sacrificij naturam, quatenus hoc sacrificium sacramentum est, perficiunt, descendamus.

(Margin: no. de Sa. Alt my. r. li. 5. c. 5.; Can. 3. sess. Côc. Tri.)

IN ANNVAS SANCTORVM SOLENNITATES MISSAS CELEBRANDAS. Cap. 8.

PRæter multa, quæ hactenus adduximus, adhuc male habet aduersarios, quod in honorem, & annuam solemnitatem sanctorum missas celebremus, quum tamen Cyprianus uetus ille, ac uere plus ecclesiæ doctor testatur in ecclesia solitas celebrari oblationes, & sacrificia ob commemorationes martyrum, qui ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transierunt. Huius sanctissimi Doctoris uerba hæc sunt: Denique & dies eorum, quibus excedunt annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus, & deuotissimus frater noster inter cætera solicitudinē; & curam suam cum fratribus in omni obsequio operationis impartit, qui nec illic circa curam corporum deest scripserit, ac scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò uobiscum Domino prosperante celebrabimus. Hoc item confirmat libro 4. epist. 5. his uerbis: Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus. Id quod etiam ostendit August. contra Faustum lib. 20. ubi ait: Populus Christianus memorias Martyrum religiosa celebritate concelebrat, & ad excitandam imitationem, &, ut meritis eorum consocietur, atq; orationibus adiuuetur. Hoc item confirmat lib. 3. contra Epistolam Pelagiani his uerbis: Non constituimus eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia, quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sane eorum memorias tanquam sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem suorum corporum pro ueritate certarunt, ut innotesceret uera religio falsis religionibus conuictis. Quis autem fidelium audiuit unquam stantem Sacerdotem ad altare, etiá super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumq; constructum dicere in precibus, Offero tibi Sacrificium

(Margin: Hæretici ex suo more pia euertere conantur: fecit & modo faciunt, qui adeo piá Ecclesiæ côsuetudinē celebrandi missas in honoré sanctorú de medio tollere audent.; b 3. epist.)

Petre, uel Paule, uel Cypriane? quum aquid eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & Martyres fecit, & sanctis suis Angelis cœlesti honore sociauit, ut ea celebritate, & Deo uero de illorum uictorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atq; palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ recordatione adhortemur. Hęc ille. Cuius præclarissimi Doctoris sententiam sacrosancta Synodus Tridentina ad lineam ferè imitata, hæc uerba protulit: Et quamuis in honorem, & memoriam sanctorum nonnullas interdū Missas Ecclesia celebrare consueuerit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronauit: Vnde nec sacerdos dicere solet, offero tibi sacrificium Petre, uel Paule, sed Deo de illorum uictorijs gratias agens eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris. Ex prædictis itaq; plane constat, quòd non adoramus sanctos, non facimus eos mediatores, non seruimus illis cultu, qui latria nuncupatur, quoniam hæc soli Deo, & Christo debentur, sed ad altare Christi, cuius ipsi sancti membra sunt, eos, ut domesticos Dei amicos, ac pios & sedulos apud Deum pro nobis interpellatores agnoscimus, ipsorumq; meritis per fidem participes fieri petimus. Hæc sunt, quæ, pro huius sanctissimi sacrificij ueritate tradenda mihi breuiter dicenda erant. Habes igitur (ut credimus) summatim, quid de hoc tanto sacratissimę Missę sacrificio te intelligere oporteat. Principio enim ostendimus, quid missę appellatione, ac definitione contineatur: atque fuisse ab æterno in mente Diuina hoc Sacrificium ad generis humani reparationem ordinatum, & mox condito orbe fuisse in Patribus, Moyse, Melchisedech, Isaac, & alijs figuratum; in lege per sacerdotales panes adumbratum, per ora Prophetarum Danielis, & Malachiæ uaticinatum, In cruce a Christo Seruatore nostro consummatum, & tandem per Apostolos, primosque Orthodoxos Patres Dionysiū, Hyreneum, Tertullianum, Chrysostomum, Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, Origenem, Eusebium, Basilium, & plerosque alios uiros cum doctrina, tum uitæ sanctimonia commendatum. Posthæc ostendimus, quanta inter ueteris, ac noui Testamenti sacrificia posita sit differentia. Rursus habes hoc sacrificium propitiatorium esse, quatenus uerum corpus, & sanguis Christi per ipsum Deo Patri offertur, at uerò quatenus Ecclesia, quæ est corpus mysticum per Christum Deo offertur, sacrificium laudis, & Eucharistiam dici. Atque unum, & idem esse sacrificium, quod in missa offertur cum sacrificio, quod in cruce fuit oblatum, hac sola adhibita differentia, quod illic Christus sub propria specie, uisibiliter, corporaliter, & cruente fuit oblatus, hic uerò, idest, in altari sub sacramenti speciebus in illius oblationis commemorationem inuisibiliter, incorporaliter, & incruente offertur. Habes præterea quis instituerit, quibus uerbis, & quando; necnon simul, & semel sacrificium, & sacerdotiū Christum instituisse. Vbi facere pro offerre, consecrare, hebræis, græcis, & latinis usurpari ostendimus. Nec minus ostendimus ministrum huius sacrificij legatione Christi in hac parte fungi, qui electione canonica, & consecratione, impositioneue manuum ab Episcopo est ordinatus. Postremo habes hoc sacrificium mortuorum animabus prodesse, atq; in honorem, cultumq; sanctorum Deo Patri exhibendum esse. Venio iam ad alteram huius libri præcipuam partem, in qua Deo fauente, speramus singula breuiter declarare, quæ ad hoc præclarum sacrificium, ut sacramentum est, attinere uidentur: Superius enim dictum nobis fuit, id quod in missa agitur, sacrificium, & sacramentum esse, ac licet, nostri instituti sit de eo agere, ut sacrificiū est, quo tñ omni ex parte notitiam ab-

Conc. Trid. sess. 22. c. 3.

In Missis pro sanctorum honore celebrandis quid agatur.

Epilog. breuiter complectens, quæ hactenus dicta fuere.

hæreses uicari debeant, placuit eidem sanctæ Synodo hunc Canonem adijcere: Si quis negauerit in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri uere, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem una cum anima, & diuinitate domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in signo, uel figura, aut uirtute, anathema sit. Nullus itaq; dubitandi locus nobis relinquitur, quin peracta consecratione, in admirabili hoc sacramento sub panis, & uini speciebus corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi una cum ipsius anima, & diuinitate existat. Ac ita certe congruens fuit, ut hoc sacramentum, quod & sacrificium simul futurum erat, contineret ipsum Christum passum non in figura tantum, sed quod maius est in re ipsa, atq; substantia, ut probaretur dignius, & perfectius sacrificijs ueteris legis, quæ illud uerum passionis Christi sacrificium continebant in figura solum, atque ut maiorem erga nos pro nostra salute charitatem, & amicitiam ostenderet. Est enim maxime proprium ex Aristotelis sententia conuiuere amicis, nec eos præsentia corporali destituere. Demum sic decuit ut suam nobis in hoc sacramento carnem præberet inuisibili modo, quatenus augeret præmium fidei nostræ, quæ sicuti est de diuinitate Christi, ita est de eius humanitate, quemadmodum testatur Ioannes his uerbis: Creditis in Deum, & in me credite.

Can. 1. sess. 13. Côc. Trident.

Hila. de Trinit. lib. 8. Ambrosi. de sacra. lib. 8. Cyrillus super illud: Hoc est. Tho. 3. part. q. 75. arti. 1.

Decens plane fuit, ut in hoc sacramento christus contineretur.

Ioan. c. 14. a

Ne uerò quis rotunda quadratis, quadrataq; rotundis euoluat, hic te lectorem studiosissimum admonitū uelim, q; si interdum scriptura sacra corpus Domini post consecrationem panē uocat, more suo facit, quę res quaslibet uocare solet nominibus earum rerum, ex quibus fiunt, ut sacræ scripturæ illud ad hominem dictū ostendit: Quid superbis terra, & cinis? Sic ergo corpus domini panis adhuc uocatur, quia ex pane conficitur, & panis retinens qualitates intuentiū oculis panis apparet. Vel fortasse panis dicitur, q; reuera panis animę sit, & Angelorū uitā æternam mundo ministrans. Vbi facile uidere potes, quomodo a sacris Theologis passim conceditur, & a Christi fidelibus, ut uera, suscipitur hæc enunciatio: Ex pane fit uerū Christi corpus, hoc est, substantiam panis fuisse conuersam in uerum Christi corpus.

Quā ob causam corpus christi, post consecrationē panis nō nunquā uocatur.

Eccl. c. 10 b

Tho. 3 part. q. 75. art. 8.

QVIBVS EX CAVSIS SVB ILLIS SPECIEBVS Christus seipsum nobis exhibuerit. Cap. 10.

IAm si forsan in dubium uoces, cur Christus carnem, & sanguinem suum ijs speciebus tecta, & operta nobis exhibuerit, respondet locupletissimus ille noster Diuus Laurentius Iustinianus in tractatu de corpore Christi, ad quem deuota mente hæc uerba transmittit: Illud quippe corpus, quod recubuit in præsepio, Mariæ requieuit in gremio, uerissime in hoc tuo Sacramento percipimus, in propria quidem natura, sed sub alia specie, non autē absq; maximo sapientiæ tuæ mysterio. Quis hominum non expauesceret humanam carnem, eiusq; cruorē manducare, & bibere, & potissime Dei, & domini sui innocentis? Huiusmodi escam mortalium perhorrescit natura. Et paulò post inquit: Opportune igitur satis sub panis, & uini specie accipimus Sacramentum hoc, & rem ipsam, id est, corpus Christi, ut merita aggregentur fidei, quæ argumentum est non apparentum. Videt qui sumit aliquid, & aliud credit, quo nil excellentius, nil potest esse maius. Intuetur, inquam, uisibiles species panis, & uini, & sub ipsis inuisibilem credit Deum, qui corpus suum nedum in solatium, & præsidium peregrinationis nostræ exhibuit, uerum etiam in cibum, precium, præmiumque. Cibum utique in Sacramento, precium in cruce & in cœlo præmium.

Laurētius iustin. in tractatu de corpore christi.

Tres assignantur causæ, ob quas Saluator noster sub panis & uini specie bus seipsum nobis exhibuit.

Hæc ille. Ex quibus perspicuum est, Christum sub illis speciebus carnem, & sanguinem suum exhibuisse, primum, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, scilicet, carnem, & sanguinem; deinde ut fidem nostram exerceret, q æ de ijs est, quæ non inspiciuntur. Adde, quod & hoc factum est, ne ridiculum fiat paganis, si sub propria specie Dominum nostrum manducaremus, & cruorem occisi hominis biberemus.

Ambro. lib. 6 de sacram. Tho. 3. p. q. 75. art. 5.

QVO MODO SVB SPECIE PANIS SANGVIS contineatur, & e diuerso. Cap. 11.

Illud prætere a minimè prætermittendum est, sub panis specie ex ui (ut dicitur) Sacramenti Christi corpus contineri, sanguinem uerò per concomitantiam, sicut ex altera parte sub uini specie sanguis Christi continetur ex ui Sacramenti, per concomitantiam uerò, & corpus. Et hæc est ea ratio, cur nec plus sub utraq;, nec minus sub altera tantum specie, uel speciei particula sumitur Christus: Nam eadem est ratio, ut testatur Hilarius, in corpore Christi, quæ in manna præcessit, de qua dicebatur, quòd qui plus colligeret, non habuit amplius, nec qui minus parauerat, habuit minus. Quamobrem sacrosancta Synodus Tridentina sacram illam de uenerabili, & diuino hoc sacramento doctrinam tradēs, quam semper Catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo Dño nostro, ac eius Apostolis erudita retinuit; hęc eadē, quæ diximus, explicauit, ac definiuit his uerbis: Et semper hæc fides in Ecclesia fuit statim pòst consecrationem, uerum Domini nostri corpus, uerumq; eius sanguinem sub panis, & uini specie una cum ipsius anima, & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub uini specie ex ui uerborum; ipsum aūt corpus sub specie uini, & sanguinem sub specie panis, animamq; sub utraq; ui naturalis illius connexionis, & concomitantiæ. Et post pauca hæc adijciuntur: Quapropter uerissimè est te nendum sub alterutra specie, atque sub utraque contineri. Totus enim, & integer Christus sub panis specie, & sub quauis eius speciei parte, Totus item sub uini specie, & sub eius partibus existit. Quæ omnia ut dilucidiora fiant, illud intelligere oportet, quòd cum Christus Dominus ex tribus illis substantijs diuinitate, anima, & corpore re ipsa, & uerè coniunctis, simulqs unitis constet, necesse est, ut ubicunq; est unum istorum, & reliqua duo sint; sed aliter, & aliter. Nam ꝙ ad corpus attinet, Christus continetur in hoc Sacramento ex ui sacramenti, hoc est, ex efficacia, & uirtute uerborum, quibus substantia panis cōuertitur directè in corpus Christi; sed quòd ad diuinitatem, & animam pertinet, Christus continetur in eo ipso sacramento ex naturali, & reali concomitantia, quia corpori Christi simul coniuncta nunc sunt ipsius diuinitas, & anima. Similiter & de sanguine dicendum est, quod quò ad sanguinem eius attinet Christus est in hoc sacramento ex ui eiusdem sacramenti, idest, ex uirtute uerborum, quibus substantia uini conuertitur directè in sanguinem Christi, cum quo quidem sanguine quom realiter simul sint coniuncta ipsius diuinitas, & anima, hinc necessario sequi uidetur, ut sub eisdem speciebus sacramentalibus, sub quibus sanguis Christi ex ui uerborum, seu sacramenti continetur, diuinitas, & anima ex naturali, & reali concomitantia continentur, non autem ex uerborum ui, & efficacia; quippe cum uerba, quibus conficitur sacramentum non tendunt, nec terminant directè in diuinitatem, aut animam, sed sanguinem Christi. In hunc quippe modum Christus Seruator noster continetur sub utraque specie, sed alio, & alio modo: Nam sub panis specie, ut sæpe, ac sæpius diximus, continetur ipsum Christi corpus ex ui sacramenti, quia uerba, quibus panis sacramenta-

Hila. de consec. dist. 2 ca. ubi pars.

Conc. Trid. sess. 13. c. 3.

Tho. 3. p. q. 76. art. 3.

Hæc omnia minime prætermittenda.

Tho. 3. p. q. 76. arti. 1.

liter consecratur directè tendunt in corpus Christi; sanguis autem continetur eo, quod uere, & realiter est unitus corpori: Eodem quoque modo sub specie uini sanguis continetur ex ui sacramenti, quia uerba, quibus consecratur uinum, tendunt directè in Christi sanguinem. Cæterum, quia sanguis non est separatus a corpore, propterea necesse est, ut sub eisdem speciebus, sub quibus sanguis continetur & corpus ex reali, naturalique (ut dicunt) concomitantia contineatur. Quare si tribus illis diebus, quibus ad inferos Christus extitit, consecratum fuisset hoc sacramentum, tunc anima Christi non fuisset sub illis speciebus ex reali concomitantia, quia tunc uere anima fuit separata a corpore, quemadmodum nec tempore passionis sanguis fuisset sub specie panis, nec corpus sub specie uini ex reali concomitantia, quia tunc sanguis Christi fuit a corpore separatus. Et hæc in re tam difficili nec obscure, nec prolixe dixisse sufficiat.

Pulchre collectum.

Tho. 3. p. q. 76. arti. 1 in respon. ad 1.

QVOD AD REM HVIVS SACRAMENTI SIGNIficandam nihil congruentius potuit assumi, quam panis, & uinum. Cap. 12.

Hic certe se offert locus breuiter declarandi nullum elementum congruentius esse ad significandam rem in hoc sacramento contentam, quam sunt panis, & uinum. Quod ut facilius assequi possimus, rem paulo altius aggrediemur. Qui in scripturis uel mediocriter uersati sunt nouerunt appellatione panis, non tantum hunc, qui frumento conficitur uenire, sed per panem interdum significari Christum, ut idem de seipso ait: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. Ipse enim unigenitus filius uerus panis est, qui quum sit ex substantia patris naturaliter cuncta uiuificās, uniuersum terrarum orbem potest nutrire, & toti mundo uitam præbere. Interdum uerbum Dei, quo fidelis anima reficitur, ac sustentatur, panis dicitur. Nam ut in Euangelio Christus testatur: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei: Hic enim est panis ille supersubstantialis, quē petimus nobis quotidie dari. Nonnunquam panis omnia ad uitæ præsentis subsidium necessaria designat, & præsertim panem illū materialem, quo potissimum uictitamus. Quum igitur Christus se ipsum nobis in sacramento exhibere, & porrigere, eiusq; corporis sui in fide uerbi diuini reficere, sustinere, & conseruare nos uoluerit, elementum delegit, quod ad hæc omnia significanda non tantum menti, sed & oculis nostris inculcanda congruentissimum est. Quemadmodum enim panis hic terrestris imbecillitatem carnis nostræ reficit, sustinet, & conseruat, & uinum hominem lætificat, sic caro, & sanguis Christi, quum non solum sacramentaliter, sed & spiritualiter manducantur, interiorem hominem mirifice reficiunt, atq; lætificant. Id quod Propheta tum in spiritu præuidit, quum in hunc modum cecinit: Calix meus inebriās quam præclarus est. Præterea quum Ecclesia Christi corpus, ut dictum est, mysticum sit, & illius unitatem perceptione huius sacramenti Christus nobis commendare uoluerit, panis, & uini materia cōgruentissime delecta est, quoniam sicut ex multis granis conficitur panis, & ex pluribus racemis unum confluit, & unum corpus ex multis membris componitur, sic Ecclesia, ex multis fidelibus charitate copulante, connectitur: Mysterium siquidem pacis, & unitatis nostræ Christus in sua mensa consecrauit. Hac quidem ratione hoc salutare sacramentum græce appellatur Synaxis, id est, conciliatio, seu communio, quod hoc mysterio significetur, & confirmetur arctissima coniunctio corporis cum capite, hoc est, Christi, et Ecclesiæ, & omniū

Quot modis i sacris scripturis panis accipiatur.

Ioan. c. 6. d

Luc cap. 4. a

Tho. 3. p. q. 74. arti. 1.

Puchra militudo rei propositæ aptissime accommodata.

Psal. 22.

August. in sermone ad infan. de sacramen.

Eucharistia cur Synaxis Græce dicitur.

Christi membrorum. Quæ sane appellatio desumpta uidetur ex uerbis Diui Pauli dicentis? Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio est sanguinis Christi? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Qui ergo unquam fiet, ut non accendamur mira quadam charitate erga proximos, cum quibus intelligimus unum nos esse corpus in Christo, ut quemadmodum ille nobis se totum donauit, ita nos quoque utilitati proximorũ totos expendamus. Sed ad reliqua accedamus.

1. Corint. ca. 10. d

Ad fraternũ amorem adhortatio.

CVR SVB DVABVS SPECIEBVS SEPARATIM consecratur, & sumitur. Cap. 13.

CÆterum in hoc sanctissimo Sacramento sub duabus speciebus separatim consecratur, tum quòd ita fuerit a Christo institutum, tum etiã quod ita fieri conueniat. Nam quum hoc sacrificium sit, ut dictum a nobis est, rememoratiuum passionis Dominicæ conuenit, ut separatim panis, & separatim calix consecretur, quoniam & in passione sanguis fuit separatus a corpore. Hac quoq; de causa sub duabus speciebus a Sacerdote percipitur, ut animæ, & carnis liberatio a nobis significetur, quia caro Christi pro salute corporis, sanguis pro anima nostra offertur. Quod Moyses præfigurauit, quando dixit: Caro pro corpore uestro offertur, sanguis pro anima. Adde quod hoc est conueniens usui huius sacramenti, ut seorsum accipiatur a sacerdote corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. Cæterum quomodo Christus sub ijs speciebus contineatur, & panis, ac uini substantia conuertatur in corpus Christi, atq; de alijs quamplurimis, quæ in hac plane inexplicabili materia subtiliter disputantur, hic agere non conuenit; perturbant enim imbecillium animos, pro quibus tum consolandis, tum instruendis hoc nostrum munus confecimus. Id unum te scire uelim, hanc conuersionem panis in corpus Christi, & uini in sanguinem ab Ecclesia Catholica transsubstantiationem passim nominari, ut facile est uidere ex eis, quæ sacrosanctum Concilium Tridentinum affert in hunc modum: Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum id quod sub specie panis offerebat uere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia fuit, idq; nunc denuo sancta Synodus declarat per consecrationem panis, & uini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi domini nostri, & totius substantiam uini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter, & propriè a sancta Catholica Ecclesia transsubstantiatio est appellata.

Ambr. super Epist. ad Corinth. c. 11.

Leui. c. 17.

Conc. Trid. sess. 13. ca. 4. Luc. c. 22. b. Ioann. 6. c

Cõuersio panis ĩ corpus & uini ĩ sanguine Christi, quo nomine ꝓprie nocetur.

DE HVIVS SANCTISSIMI SACRAmenti dignitate, & excellentia. Cap. 14.

QVam eximium sit sanctissimæ Eucharistiæ sacramentum nullus plane est, qui ex eis, quæ dicta sunt, quæq; dicentur, facile non intelligat. Hic enim præsens iacet illud summũ bonum, quo nihil præstantius, nihil probatur esse perfectius. Hic est sempiternum illud uerbum, in quo uiuunt omnia, per quod elementa cuncta subsistunt, Dei filius, Patris sapientia, splendor gloriæ, fons uitæ, Angelorum conditor, ac denique hominum plasmator, atq; Redemptor. Hic etiam ipsa Angelorum natura miratur: & sub accidentibus Christũ ueneratur, diuinamque in sacramento maiestatẽ colit. Sed quis huius excellentissimi Sacramenti dignitatem ad plenum referare unquam poterit? Humanam, & Angelicam hoc tantum munus transcendit naturam. Non capit cor, lingua deficit, humanusque lo-

pitur sensus ad tanti mysterij perfectionem explicandam, quę etiam tum maxime illustratur, si ad cæterorum Sacramentorũ prętantiam conferatur. Sacramentum enim hoc alijs sacramentis tum ueteris, tum noui testamenti, maius, & excellentius ex eo probatur, quod elementum, seu exterior species nullam transubstantiationem, seu substantialem mutationem admittit: neq; enim aqua Baptismatis, aut oleum Chrismatis per consecrationem in aliã naturam mutantur; neq; Spiritus sanctus in eisdem elementis essentialiter continetur, quamuis credẽtibus in mysterio exhibeatur. At solum in hoc Sacramento panis, & uinum potentia uerbi diuini ita mutantur, ut substantialiter non sit, quod ante fuerat; sed quę ante consecrationem erant panis, & uinum post consecrationem sunt substantialis Christi caro, & sanguis. Huius autem Sacramenti perfectionem super cętera sacramenta Dionysius apertissime docet his uerbis: Et ideo hoc Sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, est perfectiuum aliorum omnium sacramentorũ; in quibus uirtus Christi participatur. Illud etiam in eo singulare inuenitur, quod reliqua sacramenta in usu perficiuntur, quando. s. materia istorum sacramẽtorũ ad hominem sanctificandum applicatur, sicut Baptismus in ablutione, & Cõfirmatio in Chrismatis consignatione: sed hoc Eucharistiæ sanctissimũ Sacramentum consecratione materiæ peracta, antequam ad hominem applicetur hoc est; ab homine sumatur, iam est perfectum. Hanc plene excellentem differentiam ostendere nititur sacrosancta illa tam libenter a nobis sæpe, ac sæpius repetita Synodus Tridentina, quando quid huic sacramento cum cæteris commune, & quid proprium sit, docuit his uerbis: Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistię cum cæteris Sacramentis symbolum esse rei sacrę, & inuisibilis gratiæ formam uisibilem. Verum illud in ea excellens, & singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tum primum sanctificandi uim habent, cum quis illis utitur; at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est. Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum uere tamen ipse affirmaret corpus suum esse, quod præbebat. Huius igitur Sacramenti quanta sit excellentia, quantaue dignitas ex ijs, quæ attulimus, putamus nos iam breuiter ostendisse.

Præcipua huius Sacramẽti excellẽtia sup alia, & ueteris & noui testamenti quæ sit.

Aliud quoq; in Eucharistiæ Sacramento singulare reperitur ab alijs Sacramentis penitus diiunctum.

Cælest. Hier. cap. 4.

Tho. 3. p. q. 73. art. 1. in resp. ad 3.

Conc. Trid. sess. 13. c. & de cõsec. dist. 2. c. Sacrificium.

RATIONES, QVIBVS HOC EVCHARISTIAE SAcramentum Christus instituerit. Cap. 15.

QVANQVAM ex superioribus satis superq; deprehendatur, quæ huius tanti Sacramenti causa, & efficacia sit quia tamen hinc tota utilitas pendet, ut non tantum agnoscamus quid ipsum Sacramentum sit, sed & quæ sit institutionis causa, & qui sint eius fructus, in morem epilogi quã breuissime huius Sacramenti rationem, & uirtutem repetemus. Principalis ergo huius Sacramenti finis est (quod & superius attigimus) ut manducantes, & bibentes corpus, & sanguinem Domini in interno cordis gaudio, summa cum laude commemoremus, annunciemus, & prædicemus corpus Christi pro nobis traditum, & sanguinem eius in cruce pro remissione peccatorum nostrorum effusum: idq; facere nos oportet donec ueniat, ut ueniẽs ad iudicãdum uiuos, & mortuos inueniat nos facere, quod ipse a nobis discedens, ut faceremus, instituit ad hunc modum: Hoc facite in meam commemorationẽ; ac si dixisset: Hac quidẽ de causa Sacramentũ istud uobis relinquo, ut scilicet non tantum corpus, & sanguinem meum manduceris, ac biberis, uerum quoq; ut tanti beneficij, quod uestri causa moriens impetraui.

Primarius Eucharistiæ finis quis.

Matth. c. 26. Luc. c. 22.

nempe

nempe remissionis peccatorum, & uitæ æternæ semper memores sitis,& semper ad gratiarum actionem conuertamini,prædicantes, & annunciãtes mortem Domini uestri donec ueniat,ut Diuus Paulus ostendit his uerbis: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis,donec ueniat. Hunc plane finem Concilium Tridentinum agnoscens in eam,quam nuper retulimus, sententiam hæc habet: Ergo Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem hoc Sacramentum instituit,in quo diuitias sui erga homines amoris uelut effudit memoriam faciẽs mirabilium suorũ,& in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suáq; annunciare mortem,donec ipse ad iudicandum mundum ueniat.

1. Cor. c. 9. f

Psalmo. 110.

Præterea,hoc Sacramentum fuisse institutum,non est ambigendum uelu ti spiritualem animarum cibum,ut intus latentis morbi,& perpetuæ infirmitatis nostræ conscij medicemur,ac dulciter reficiamur, atq; aduersus omnes peccati, mundi, ac Diaboli insidias roboremur: Id quod plane Bernardus non inscite nos docuit his uerbis: Si quis ex nobis non tam acerbos iracundiæ,inuidiæ,luxuriæ,&eiusmodi criminũ motus sentis,gratias agat corpori, & sanguini Dominico,& gaudeat quod pessimum uulnus accedat ad sanitatem. Equidem hoc Sacramentum fomitem mirifice temperat, & quo munus grauioribus peccatis solicitante carne,mundo, Diabolo consensum prębeamus, prohibet:minora uerò peccata omnia diluit: Quod ita esse præter cætera ex eo capite Concilij Tridentini, quod superius adduximus,ostendi posse arbitror, ubi de altera instituendi hoc Sacramentum ratione sermonẽ habens, hęc protulit:Sumi autem uoluit Sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur, & confortentur uiuentes uita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse uiuet propter me, & tanquam antidotum,quo liberemur a culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus,præseruemur. Hæc ibi. Quis ergo non uidet,quam indigeamus hoc Sacramento per totam uitam, qui laboramus, qui onerati sumus, qui ægrotamus, qui tot tentationum procellis quatimur, ac iactamur? Adeamus igitur Christũ singuli,ad præsens illud remedium nobis propositum properemus. Ei,quia & uirtus, & refugium nostrum,& adiutor est in tribulationibus, nos magna cum fide copulemus, atq; adeò uirtutem in corpore, & sanguine eius firam in nobis traijciamus. Nam si qui fimbriam uestimenti eius tetigerit, rectè omnes conualuerunt, quanto magis corroborabimur nos,si totum illum in nobis habeamus? Sedabit ille in nobis sæuientem membrorum nostrorum legem,perturbationes animi extinguet,morbos omnes depellet,ab omni casu nos eriget,& inimici potestate deuicta ad ueram pietatem concitabit.Sed redeamus unde paulo digressi sumus.

Eucharistiæ finis alter.

Th. 3. p. q. 79. ferè per totam quęst.

In sermo. de cęna Dom.

Con. Trid. sess. 13. c. 3.

Ioann. c. 6. f

Pro huius Sacramenti frequẽti susceptione ad hortatio.

Psal. 42. a

Luc. c. 8. f

Chrys. in Matth. Homil. 16.

Porro nemo ignorat hoc Sacramẽtũ fuisse quoq; institutum,ut sit efficax signum Ecclesiasticæ unitatis, & fraternæ charitatis. Quod certe significauit Apostolus in Epistola ad Corinthios,ubi ait: Quoniã unus panis,& unũ corpus sumus,qui de uno pane,& de uno calice participamus. Qui ergo est in eius corporis unitate, ipse uere dicendus est manducare corpus Domini, & bibere sanguinem Christi. Ac propterea hæretici,& schismatici ab huius corporis unitate separati possunt quidem tractare,& percipere idem Sacramentum,sed sibi noxium. Accipiunt enim id in testimonium contra se,qui non sunt in eo uinculo pacis,quod in illo exprimitur Sacramento: Diuisionem quippe quærunt,quum panis ille cælestis indicet unitatem. Vna mensa omnibus est proposita, idem cibus porrigitur nõ diuiti amplius, non pauperi minus, ut nos corpus unum agnoscamus, & mutua charitate complectamur. Mysterium pacis, & unitatis nostrę Christus in sua mensa (inquit

Tertius sacrę Eucharistiæ finis.

1. Cor. c. 10. d

De consf. dist. 2. c. quia passus.

Aug. de Ciu. Dei lib. 12. c. 25.

Huius tanti Sacramenti fructus principalis est nos Deo nostro coniungere.

Augustinus) consecrauit,& per hunc cibum,& potum societatem sui corporis,& membrorum suorum intelligi uoluit,quæ est Ecclesiæ unitas. Ille igitur,quem peccatorum suorum ex animo pœnitet, subindeq; contrito (ut de hoc infra latius dicemus) & humiliato spiritu accedit, suauiterq; recolit, ac memoria recondit,quod pro se Christus corpus suũ tradiderit, & sanguinem in remissionem peccatorum fuderit, atq; ita demum concepta fiducia hoc Sacramentũ tractat,& sumit,ille inquã,ita cum Christo coniungitur, ut Christus cum ipso, & ipse in Christo inueniatur, id quod de se testatus est his uerbis: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo. Hanc sententiam Hilarius prosequutus hæc uerba intullit: Hæc sacramẽta suscepta faciunt,ut Christus in nobis, & nos in Christo simus. Is præterea certum pignus immortalitatis, ac uitæ æternæ habet. Quo enim alio pignore Christus de tantis donis nos certiores reddere potuit,quam impertitione sui preciosissimi corporis, quo nos sibi tanquam mẽbra adiungit,ut ibi ipse sit,illic & nos simus? O ineffabilem Dei benignitatem; O suauissimum summi Dei erga nos amoris pignus,& testimoniũ,quod Christo non fuit satis se pro nobis in mortem tradere, nisi & se nobis daret in cibum, ut in eo saluati, & innouati ex eo tanquam solido cibo uiuamus, atq; adeo in eum conuertamur, ut ab eo nunquam separemur. Atq; hæc omnia Christus Seruator noster ostendere uoluit,quando corpus suum Discipulis tradens sic loquutus est; Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur: Accipite carnem meam in remissionem peccatorum pro uobis traditam,& manducate,ut manducantes in me transformemini, & spretis omnibus terrenis cupiditatibus in me maneatis, & ego in uobis. Quam sane doctrinam catholicam eadem sacrosancta Synodus Tridentina loco, quem paulo ante adduximus,pulcherrime tradit in hunc modum: Pignus præterea id esse uoluit futuræ nostræ gloriæ,& perpetuæ felicitatis, adeoq; Symbolum unius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tanquam membra arctissima fidei,spei,charitatis adstrictos esse uoluit,ut idipsum omnes diceremus,nec essent in nobis schismata.

Ioann. c. 6.

Aeterna fruibeatitudine alter est huius Sacramẽti fructus.

Ioan. c. 12.

Matt. c. 26. c.

Conc. Trid. sess. 13. c. 3.

DE HVIVS SACRAMENTI effectibus. Cap. 16.

Hic & qui subsequitur fructus non sunt planè ab ijs,qui in præcedẽti capite fuere adducti.

QVANTI uerò & quam mirifici fructus ex causis,quas attulimus,oriãtur, facile est uidere, Nam in primis qui in interno cordis gaudio cõmemorat, & annũciat corpus Christi pro nobis traditum, & sanguinem suum in remissionum peccatorum nostrorum effusum, is utiq; confitetur hoc esse unicum præcium redemptionis animarum nostrarũ, quemadmodum Diuus Paulus testatur: Empti enim estis præcio magno, glorificate,& portate Deũ in corpore uestro: Deinde qui per fidem intelligit quo modo Christus se totum ei impertiat,& ineffabili charitate adiungat, is non potest non uicissim se totum, hoc est, corpus,& animam Christi consecrare. Nam qui corpus Christi manducat, quid aliud protestatur,quam se in Christo manere, & illum in se manentem habere? Qui sanguinem bibit,quid aliud contestatur, quam se libenter etiam sanguinem (si res ita postulat) fusurum pro Christo, qui non tantum pro eo sanguinem fudit, sed & eundem sanguinem suum in potum tribuit. Postremò curat, ut cui Christus iam factus cibus,ipse rursus cibus Christo mundus inueniatur, & uoluntati Christi se totum accommodet. Hi igitur sunt principales huius Sacramenti effectus,quos omnes eadem sacrosancta Synodus Tridentina amplectẽs hanc pulcherrimam,& salutiferam doctrinam omnibus Christi fidelibus in hunc modum tradidit: Demum

1. Cor. c. 6.

Tertius sacræ Eucharistiæ fructus. Tribus causis,quibus dictũ est hoc Sa

Conc. Trid. sess. 13 c. 8. ad medium.

nium autem paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat, & obsecrat per uiscera misericordię Dei nostri, ut omnes, & singuli, qui Christiano nomine censetur in hoc uinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tandem aliquando conueniant, & concordent, memoresq́; tantæ maiestatis, & tam eximij amoris Iesu Christi Domini nostri, qui dilectam animam suam in nostræ salutis pretium, & carnem suam nobis ad manducandum, hæc sacra mysteria corporis, & sanguinis eius ea fidei constantia, & firmitate, ea animi deuotione, ea pietate, & cultu credant, & uenerentur, ut panem illum supersubstanrialem frequenter suscipere possint, & is uere sit animæ uita, & perpetua sanitas mentis, cuius uigore confortati ex huius miserę peregrinationis itinere ad cœlestem patriam peruenire ualeant, eundem panem Angelorum, quem modò sub sacris uelaminibus edunt absq; ullo uelamine manducaturi. Hactenus de causis, & effectibus huius nostri Sanctissimi Sacramenti. Cæterum de affectu, quo accedendum est ad tantum Sacramentum, nunc dicamus.

cramentum fuisse institutum, tres pariter fructus correspōdēt.

Psal. 77. e.

DE AFFECTV, QVI ADHIBENDVS EST, VT DIGNE quis hoc Sacrosanctum Sacramentum tractet, & sumat. Cap. 27.

De affectu, præparationeq; breuiter dicturi illud præmisisse necessarium duximus, tres esse manducandi hoc Sacramentum modos, alter sacramentalis, quo solum percipitur non percipiendo effectum, & hoc modo suscipiunt illi, qui confitendi copiam habentes, aliquo tamen mortali peccato detinentur; alter est spiritualis tantum, per quem suscipitur effectus Sacramenti, quo homo spiritualiter Deo coniungitur, licet re ipsa Sacramentum non sumat, nimirum cum quando Sacramētum habet in uoto: De quo Augustinus in libro de remedio pœnitentiæ hæc scribit; Vt quid paras dentem, & uentrem? Crede, & manducasti. Alter, est quo Sacramentum simul, & effectus ipsius percipitur. Ex quibus protinus dilucullum euadit, aliquos manducare hoc Sacramentum sacramentaliter tantum, quosdam spiritualiter solum, alios sacramentaliter, & spiritualiter simul. Qui uerò hi sint, facile intelliges ex uerbis sacrosancti Concilij Tridentini, quæ huius generis sunt: Quo ad usum autem recte, & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt: Quosdam enim docuerunt sacramentaliter duntaxat id sumere, ut peccatores; alios tantum spiritualiter illos nimirum, qui uoto propositum illum panem cœlestem edentes fide uiua, quæ per dilectionem operatur, fructum eius, & utilitatem sentiunt: Tertios porrò sacramentaliter, simul & spiritualiter: Hi autem sunt, qui ita se prius probant, & instruunt, ut uestem nuptialem induti ad diuinam hanc mensam accedant. Hactenus Concilium. Quibus in hunc modum suppositis ad eorum, quorum causa hæc declarauimus, nunc ueniamus. Accessuro itaq; ad hoc cœleste conuiuium assumēdū, & ad hanc magnam Regis æterni cœnam pertractandam incumbit, ut ea fide primum sit præditus, qua sumens credas non tantum ueritatem corporis, & sanguinis Domini in hoc Sacramento, sed & credas ac sentias per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, tibi gratis remitti peccata, quę etiam hoc Sacrificium pro te semel oblatum summa cum laude, ac prædicatione prosequaris, qua demum intelligas te ueluti e manu Christi corpus eius pro te traditum, & sanguinem in remissionem peccatorum tuorum sumere. Breuiter ea fide imbutus eris, qua in causas institutionis, & fines huius Sacramenti diligenter inspicias, eademq́; fide fructus tam mirificos (quos supra retulimus) capias,

Glos. in Epist. 1. ad Corint. c. 11. Th. 3. q. 80. ar. ti. 1.

Corpus Iesu Christi manducandi modi quot.

Conc. Trid. sess. 13. c. 8.

Manducātes sacramētaliter solū qui. Qui spiritualiter manducent. Cōicātes sacramentaliter, & spūaliter simul.

Accessuro ad hos Sacramentum qualis fides sit necessaria.

& adipiſcaris: adeptis uerò rurſus in proximi tui commodum utaris in ſequens præceptum, & exemplum Domini tui, qui ait: Hoc eſt preceptum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos. Qui hac uiua fide accedit, is quotieſcunq; corpori Domini communicat, mortem Domini annunciat, & corpus Domini ſecundum Apoſtolicam iuſſionem dijudicat referens fructū permanentem in uitam æternam. At contra, qui hac fide uacuus accedit, foris quidem manducat, non intus, præmit dente, non capit mente. Sumit equidem is ueram Chriſti carnem, & ſanguinem, ſed eſſentia, non ſalubri efficientia: Sacramentum accipit, ſed uitam Chriſti non accipit. Hoc eſt.n. (ut idem ſæpius repetamus) manducare illam eſcam, & bibere illum potum in Chriſto manere, & illum in ſe manentem habere; ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus proculdubio nec manducat ſpiritualiter eius carnem, nec bibit eius ſanguinem, licet premat dentibus corpus, & ſanguinem Chriſti.

Ioan. c. 15. b.

Auguſt. in Ioann. tract. 26.

Manducare corpus Domini quid.

Secundò ut digne capias neceſſe eſt, ut te excutias, & infirmitatem, ac peccatum tuum agnoſcas: Non enim bene ualentibus, & ſe iuſtos ac ſine peccato preſumentibus opus eſt medico, ſed male habentibus, ut de peccatis pœnitens, atq; ſeueritate pœnitentiæ a teipſo iudicatus, non iudiceris a Deo, ac ita ſi quid eſt criminis, quod conſcientiam grauet Sacerdoti in teipſum ius habenti patefacias. Hanc quidem præparationem præcedere cum ex alijs compluribus ſanctorum Patrum Concilijs intelligi licet, tum uerò maxime ex 13. ſacri Concilij Tridentini ſeſſione, ubi hæc ſcripta leguntur: Si non decet ad ſacras ullas functiones quempiam accedere, niſi ſancte; certe quo magis ſanctitas, & diuinitas cœleſtis huius Sacramenti Viro Chriſtiano compertа eſt, eo diligentius cauere ille debet, ne abſq; magna riuerentia, & ſanctitate ad id percipiendum accedat, præſertim cum illa plena formidinis uerba apud Apoſtolum legamus: Qui manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quare communicare uolenti ad memoriam reuocandum eſt illud preceptum, Probet ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat eam probationem neceſſariam eſſe, ut nullis ſibi conſcius mortalis peccati, quantumuis ſibi contritus uideatur abſq; præmiſſa Sacramētali confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat, quod a Chriſtianis omnibus, etiam ab ijs Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hęc ſancta Synodus perpetuò ſeruandum eſſe decreuit, modo non deſit illis copia confeſſoris. Quod ſi neceſſitate urgente, Sacerdos abſq; præuia confeſſione celebrauerit, quamprimum confiteatur. Hæc ibi. Verum ne quis de hac realiter credere, docere, aut prædicare audeat eodem in loco ſancti Patres hunc Canonem lanxerunt: Et ne tantum Sacramentum indigne, atq; ideo in mortem, & condemnationem ſumatur ſtatuit atq; declarat ſancta Synodus illis, quos conſcientia, peccati mortalis grauat; quantumcq; etiam ſe contritos exiſtiment habita copia cōfeſſoris neceſſario pręmittendam eſſe confeſſionem ſacramentalē. Si quis aūt contrariū docere, pędicare, uel pertinaciter aſſerere, ſeu etiā publice, diſputando defendere pręſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat. Hactenus Canon. Vnuſquiſq; igitur diuina ſuſcepturus myſteria cōſcietiæ ſuæ complicatam rationem euoluat, & mentis ſi quas inuenerit maculas detergat, atq; ſic ploret delicta præterita, ut deinceps lugēda non agat. Si.n. impune non tranſijt Oza, quod temerario auſu inclinate fœderis arcæ manū pręſumpſerat ſubmittere, qua ratione diuinam poterit euadere ultionē quiſquis in mortali culpa cōſtitutus myſteria cæleſtia tractare, & mãducare uoluerit? Præterea ſi a Domino imperatum eſt Moyſi, ut beſtia, quæ mon-

Accedēti ad hanc ſummi Regis menſam diligēs ſuæ cōſcietię excuſſio & oris confeſſio.

Matth. c. 9. b.

Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 7.

1. Corint. c. 11. g. Et de conſ. diſt. c. quid ergo. 1. Corint. c. 11.

Can. 11. Conci. Trid. ſeſſ. 13.

Lib. 2. Reg. cap. 6. b.

tem

tem tangeret, lapidibus obrueretur, quanto minus diuinum euitabit iudicium, qui bruterum uitam traducens ad spiritualem Dei montē, qui Christus est, minime formidabit accedere? Est plane Christus mons ille excelsus, coagulatus, & pinguis, in quo Deo bene inhabitare complacuit. Porrò si Abimelech Sacerdos esurienti Dauidi, & eius pueris propositionis panes dare tenuit, nisi ipse, & pueri mundi essent, præcipue à mulieribus, quid de his arbitrandum est, qui immundi, qui sceleribus onerati pollutis interioris hominis manibus, atq; animo infrunito, & irreuerenti ad Dei, & Domini sui mensam spiritualem audent accedere, & mysteria sacrosancta tractare? Certissimum apud me semper fuit, eritq; perpetuò, quod dū sanctissimum hoc Sacramentum non debita ueneratione tractatur uindicē mox sequi iram Dei. Quod quidem facilè colligitur ex epistola Diui Pauli ad Corinthios ubi ait: Probet autem se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit non dijudicans corpus Domini. Iudicium in Euangelio horrendum, atque seuerissimum quid semper indicat, ut in Mattheo, Marco, Luca, & Ioanne facile est uidere. Iudicium itaque sibi manducat iniquus, & malus, & reus fit æternæ damnationis, quippe cum non discernat, quam sit hoc corpus dignius creaturis omnibus, nec sub externa panis specie præsentem Domini maiestatē minime ueneratur, atque ob eam causam, quod indignè sumentes Regem gloriæ, atq; uniuersorum conditorem contemnunt, & irreuerenter tractant, præ cæteris grauiora delicta committunt, & pertinaciores in malo, atq; ad emendationem uitæ tardiores fiunt.

Psal. 67.b
1. Reg. cap. 21.b
1. Corinth. c. 11.g
Matth. c. 33. Marc. c. 12. Luc. cap. 11. Ioan. cap. 5
Qui indignè accedunt in peccatis pertinaciores fiunt.

Inspice Hæretice quam impie, & quā immane rē tuam cōtra Deū agitas: nā ad materialē hūc panem manducandū locis manibus peras; ad æternū, & spiritualē animæ cibum, qui superior ei eo est excellentior, quo corpori anima antecellit, doces, & prædicas rusticos etiā stiuā aratri in manu tenentes posse accedere.

QVO MODO EXPERIRI POSSVMVS, AN DIgnè susceperit quis corpus Domini, nec ne. Cap. 18.

QVEMADMODVM uero priusquam accedat, debet seipsum homo probare, ut sic de pane illo edat, & de calice bibat, itidem postquam ederit, & biberit debet probare seipsum, an dignè hoc Sacramento sit usus nec ne. Sed licet quis quo modo qui ederit, & biberit intelliget, an dignè, & cum fructu hoc Sacramento sit usus, an minime? Cui in hunc modum satisfaciendum esse arbitror, nullum certius testimonium, aut signum reperiri, quo probare poterit hoc Sacramentum dignè suscepisse, quam si senserit cor suum post sumptum Sacramentum ab operibus mortuis repurgatum, atq; cum magno uirtutum prouentu ea charitate inardescere, ut & inimicos odisse desinat, & experiatur se nunc ad omnia charitatis officia proximo impendenda paratum, ac promptum esse, seq; in rebus proximi afflicti non secus, ac proprijs moueri. Quod equidem innuere uidentur ea, quę Petrus Apostolorum omnium Princeps scripsit ad hunc modum; Satagite fratres, ut per bona opera certam uestram uocationem, & electionem faciatis. Ex ijs ergo omnibus (ut unde nostra defluxit oratio redeat) satis ostendisse arbitramur fidem, & confessionem illa duo esse, quæ cunctis hoc Sacramentum, & ipsius effectus percipere cupientibus sunt necessaria. Quare falsam illorum sententiam esse certò tenendum est, qui asseuerare haud quaquam ueriti sunt solam fidem absq; confessione pro huius Sacramenti suscipiendi præparatione plane sufficientem esse; quos ut Generalis Synodus Tridentina damnaret, confecit hunc Canonem: Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, anathema sit.

Efficax signū dignè suscepti Sacramēti.
2. Petr. c. 1. b
Epilogus.
Impia Hæreticorū assertio, cui tota sacra scriptura repugnat.
Can. 11. Conci. Trid. sess. 13.

QVAE PROPRIE CONVENIANT SACERDOTIbus hoc Sacramentum ministrantibus. Capi. 19.

PRAETER illa duo, quæ tam Sacerdotibus, quam Laicis hoc Sacramentum sumentibus, quam multa alia sunt, quæ pro huius Sacramenti ministrandi præparatione Sacerdoti rectæ conuenire uidentur. Excellentior quippe gradus excellentiorē expostular pparationē. Sit itaq; Sacerdos pudicus, ut moribus, uerbis, habitu, & incessu pudorem indesinēter exhibeat. Sit humilis corde, ut super eum spiritus Domini requiescat, super quē enim requiescet Spiritus meus (inquit ille Propheta) nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos? Sit conuersatione sanctus, dicente Domino: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Sit temporalium contemptor facultatum, ut libentius possit Deo uacare. Non sit uinolentus, neq; gulæ intemperans: Vtrunq; enim inter opera tenebrarum Apostolus connumerat. Tumultus hominum, & maxime sceleratorum euitet, ne eorum conuersatione mens puritatis decorem amittat. Hæc, & huius generis alia esse debent Sacerdotum studia, ut sincero corde, atq; ardenti desiderio die noctuq; Deo assistentes Sacri Altaris participatione sint digni. Sed de ieiunio quid dicemus? quum enim liquido appareat, quando primo acceperunt Discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accessisse ieiunos, nunquid propterea calumniandum est uniuersæ Ecclesiæ, quod a ieiunis semper accipitur? Absit. Nam ideo cœnatus Dominus cœnatis Discipulis corpus suū tradidit, ut in hoc Sacramento consumationem omnium sacramentorum ueteris testamenti, & Agni Paschalis, quem paulò ante manducauerant, ostenderet: & quo uehementius commendaret mysterij illius altitudinem, ultimum hoc uoluit infigere cordibus, & memoriæ Discipulorum, a quibus erat ad passionem digressurus. Quo uero deinceps ordine sumeretur, ipse non præcepit, sed præcipiendum reliquit Apostlis, per quos Ecclesiam dispositurus erat: quibus a Spiritu sancto edoctis placuit, ut in honore tanti Sacramenti prius in os Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi, ac ideo per uniuersum terrarum orbem mos iste rectè seruatur. Et hæc, quæ de tanto Sacrificio, ut Sacramentū ē, magis difficilia, magisq; obscura exponere curauimus, pro pfiti loco dixisse sufficiat. Reliqua autem omnia, quæ de hoc Sacramento dici poterant, consultò omisimus, tùm quòd cognitu facilia sunt, tum & maximè quòd ab alijs latius, diffusiusque tractari inuenies. Quæ in hac re magis difficilia erant, sic explicasse nobis abunde sufficiat. Restat ergo ut ad uerborum explicationem accedamus. Sed primum unico quasi uerbo de Missæ partitione me expediens, exponam principales eius partes, quod & supra me facturum receperam; deinde cætera in sequenti libro suo ordine prosequar.

Margin: Isa.c.66. — Leu. c. 19. a — 1. Tim.c.3.a. — Christusque post cœnā suum corpus dedit. — De consecr. dist. 1. cap. liquido apparet. — Diuina prorsus hęc institutio, & summis laudibus commēdanda Ecclesię consuetudo.

IN QVOT PARTES MISSA diuidatur. Cap. 20.

MISSA itaque in duas diuiditur partes pręcipuas, altera ab Introitu usque ad Offertorium, altera ab Offertorio in finem usque protrahitur. Prima pars Cathecumenorum Missa ab extra mittendo appellabatur, quòd Sacerdote Eucharistiam consecrare incipiente Cathecumeni extra Ecclesiam mittebantur. Quare antiquitus perlecto Euangelio, Diaconus super pulpitum acclamare solebat his uerbis: Siquis Cathecumenus adest exeat foras. Ad hanc Missæ partem audiendam admittuntur etiam Gentiles, Hæretici,

Margin: Dist. 1. de consecr. cap. Eps.

retici, & Iudei, & incestuosi. Secunda pars fidelium Missa a demittendo dicitur, quòd ea expleta fideles, qui soli huic parti interesse possunt, ad propria dimittantur. Non ignoramus complures liturgiæ elucidatores esse, qui in tres partes, qui in quatuor, & qui in plures diuidunt Missam: sed nos sectionem illam in medium attulimus, quæ nobis magis plana, ac magis facilis uisa fuit. Hæc sunt, Lector pijssime, quę de hoc tam admirabili Sacrificio, ac Sacramento pro ueritate catholica tuenda, ac ostendenda mihi breuiter in hoc primo libro dicenda erant; in quibus explicandis, omnem nostram operam dedimus, ut nec ob longam prolixitatem a memoira exciderent, nec ob nimiam breuitatem, molesta obscuritas se infunderet. Quod si forte assequutus non ero, certe uoluisse sat erit. Nunc ad alterum librum me conuerto. 35. dist. 3. de incestu, & c. seqeenti.

PRIMI LIBRI FINIS.

QVOD EX VERBIS ET GESTIBVS IN MISSA PERACTIS VNIuersa Iesu Christi Passio repræsentatur. Cap. 1.

SANE' siquis fuerit attentior, comperiet in Missa repręsentari, depingi, & quasi ad uisum exhiberi nedū Christum in cruce litantem; sed etiam omnes passionis articulos, ut quam rectissime Missa dici possit passionis Christi quoddam spectaculum, & quædam actio. Hoc autem præter precipuam Missæ partem, uidelicet, oblationem tribus redditur modis: Verbis, gestibus, atq; indumentis. Cum enim res ipsas in disputatione nequaquam afferre possimus, rerum ipsarum loco uerba significantia proferimus, quæ naturam, & essentiam rei ostendendę aperiunt. Verba autem, quæ Christi passionē deliniūt, ea sunt, quæ passim in Euangelijs leguntur; præcipue uero illa, quę Christi res gesta per totam illam hebdomadam ante paschalem a Luna scilicet decima primi Mensis, quando Iesus adijt Hyerosolimam usq; ad septimam decimam, quando resurrexit a mortuis, explicant. Gestus quoq; passionis repræsentandę uim habent: nam quando Sacerdos manus expandit, extensionem Christi in cruce præsignat, iuxta illud Prophetæ dictum: Expandi manus meas tota die. Id etiam summopere cruces ostendunt, nam quemadmodum uerba primitus spectant ad Eucharistiam consecrandam, ita signa ad historiam Dominicæ passionis recolendam maxime attinent. Quantam prætetea uim hoc efficiendi indumenta habeant ex his, quę sequuntur facile deprehendes. Habet enim diuini cultus religio alium in usu communi habitum, & alium in Ecclesiasticis officijs exercendis, ut dignosceremus ad mutationem secūdum habitum subsequi debere spiritualem animę mutationē, sic enim Sacerdos ueterem hominem exuit, & nouum induit, qui secundum Deum creatus est. Vsus autem sacrorum uestimentorum ex ueteri lege pendet. Pręcepit enim Dominus Mosi, ut faceret Aaron Sacerdoti, & filijs eius uestes sanctas in gloriam, & decorem, ut sacris uestibus induti fungerentur eorum officio. Quod præter alia ex hoc maxime intelligi possе at-

Christi passio tribus repræsentatur modis.

Psal. 87. b

Extensio manuum Sacerdotis quid.

Cur in Ecclesiasticis officijs exercendi Religio Christiana alio utitur habitu ab eo, quem in usu communi habemus.

Col. cap. 3. b

se arbitror, quod in Exodo habetur his uerbis: Dum ingredientur sanctuarium meum, & accedunt ad mensam, ut mihi ministrent, & audiant cæremonias meas, uestibus lineis induentur, nec ascendet super eos quicquam laneū. Cum ægredientur atrium, exterius ad populum exuent se uestimentis suis, in quibus ministrauerunt, & non sanctificabūt populum in uestimentis suis. Exo. c. 43. 44.

In sacris scripturis numerus senarius dignitatem præfert.

Porrò Missæ indumentorum sex sunt species Amictus, Alba Cingulum, Manipulus, Stola, & Planeta. Vbi per sex sacerdotis indumenta senarij numeri perfectionem uelim intelligas. Sexto enim die Deus perfecit cęlum, & terram, & omnem ornatum eorum. Sexta etiam ętate uenit in mundum. Et sexto die, ac hora sexta genus redemit humanum. Amictus, seu super humerale operimentum illud repræsentat, quo Iudæi uelabant faciem Christi dicentes. Prophetiza nobis, quis est, qui te percussit? Sacris omnibus uestibus supponitur, & omnibus supereminet, quia castitas debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Caput operit, ne undequaque libere perspiciendo illicita cogitemus. Duæ cordulæ, quibus amictus collum renes, & pectus ambit, designant intentionem, & finem, quibus informandum est opus, ut fiat in azimis sinceritatis, & ueritatis. Collum in quo uox est, stringitur, ne inde ad linguam mendacium transire possit. Renes cingit, quia ibi præcipue luxuria dominatur. Pectus complectitur, quia animus Sacerdotis debet esse intentus. Quatenus autem amictus super os planetæ reuoluitur, innuitur, quòd bonum opus debet ad charitatem referri. Planeta enim (ut suo loco uidebitur) charitatem insinuat.

Amictus quid indicet, & de eo multa.

Matt. c. 26. g

De hac ueste complura notatu digna.

Alba, Latine talaris dicitur, quod talos usque descendat. Vestis hęc, quæ in ueteri sacerdotio linea uocabatur, stricta fuisse describitur spiritum seruitutis Iudæorum in timore designens, sed in nouo Sacertio propter spiritum adoptionis in libertate, qua nos Christus liberauit extensa est; ita tamen ut membris corporis conuenienter accommodata, nihil in uita Sacerdotis dissolutum esse debere demonstret. Candor huius uestis munditiam significat. Ex bysso, uel lino conflatur, ut quemadmodum byssus, uel linum candorem acquirunt ex arte, sic & Sacerdos munditiam, quam a natura non habet, per exercitium bonorum operum sortiatur ex gratia. Talos usque descendit, quia usque ad finem uitæ huius bonis operibus Sacerdos insistere debet. Habet in summitatibus aurifrisia, ut indicet illud Prophetæ dictum. Astitit regina a dextris tuis in uestitu deaurato circundata uarietate. Psal. 44. c

Cingulum, siue Zona designans flagellum, quo Pilatus cecidit Iesum, albam præcingit, ut castitas Sacerdotis per albam significata nullis incentiuorum stimulis dissoluatur. Pectus, & renes leniter cum amictu cinguntur, quia primi motus (ut aiunt) non sunt in potestate nostra; sed cingulo fortiter stringuntur, ut castigetur corpus, & in seruitutem redigatur, & imperos luxuriæ restenetur. Hinc illud Saluatoris nostri. Sint lumbi uestri præcincti. Ioā. ca. 19. a ... 12. e

Cur manipulus in leua manu ponitur.

Manipulus funē reprę sentat, quo Iesus, mox ut a Iudæis fuit comprehensus, ligatus extitit. Quod etsi per manipulum quandoq; præmium designetur, quòd in sensu accipienda sunt uerba Prophetę, cum ait: Venientes autem uenient cum exultatione portantes manipulos suos, in præsenti tamen uigilantiam, uel streuuitatem significat. Per leuam uita pręsens accipitur, ut ex eo loco facile colligitur, ubi dicitur. Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Sacerdos igitur induit se in leua manu manipulum, ut depulso tædio, seu corpore, qui in uita præsenti mentibus optime compositis, & diuino cultui mācipatis sæpe subrepit, bonis operibus strenue inuigilet. Accingitur in brachio, ut strictus ad terrena, & præsentis uitæ Ioan. c. 18. c Psal. 125. Cant. c. 2. d

bona caduca a cælestia expeditus tendere possit.

Stola funem circumscribit, quo Saluator noster ad columnam adstrictus fuit. Hoc genere uestis solummodo huiusmodi personis uti concessum est, quibus prædicandi officium est delegatum. Hinc apte orarium solet nominari, quòd solis Christi oratoribus conueniat. Leue Domini iugum significat. Quod plane declarat Episcopus, quando Sacerdoti stolam afferens hæc inquit: Accipe iugum Dei: iugum enim eius suaue est, ut onus eius leue. Osculo super collum sibi eam Sacerdos imponit, & per consensum, & desiderium se huic iugo subjcere demonstret. A collo autem per anteriora descendens dextrum, & sinistrum latus adornat, quatenus per arma iustitiæ a dextris, & a sinistris munitus, nec prosperis eleuetur, nec aduersis frangatur. Per dexteram prospera, & per sinistram aduersa significantur. In modú crucis ante pectus geritur, ut pote, qui inter prospera, & aduersa imperturbatus consistere nequeat, nisi Christi crucem, & passionem, cuius ipse minister est, mente concipiat. Longitudo stolæ perseuerantiam attestatur. Vsque ad genua, quæ curuantur, protenditur, ut nos mites, & humiles corde insinuet. Ad lumbos tandem succingitur, ut sit fortis compugnax libidinum.

Dist. 23. cap. Ecclesiasticæ.

De stola multa scitu præclara. Et primũ quid significet. Quibus cõpetat. Alio nomine orarium dicit. & cur. Quare a collo descẽdat. Dextra, & sinistra corporis pars q̃d in scripturis significent.

Sextum Sacerdotale indumentum est casula, sic dicta per diminutionem a casa, quasi minor casa, quòd totum hominem tegat. Hanc Græci planetan nominant, quæ repræsentat purpureum uestimentũ, quo milites Iesum circũdederunt. Hæc supremum omnium indumentorum est, & cetera omnia suo munimine tegit, & seruat, quia charitas per hoc genus uestis significatá cunctis uirtutibus supereminet, & eorum decorem suo tutamine protegit, & illustrat. Nec enim unquam ullius iam erit splendor uirtutum, nisi eas charitatis fulgor irradiauerit. Nam si linguis hominum loquar & Angelorum (inquit Apostolus) charitatem autem non habeam, factus sum æs sonans, aut cymbalum tiniens. Quod uerò casula unica, & integra est, significat unitatem, & uinculum charitatis. Quatenus uerò in manuum extensione diuiditur quodam modo in duas partes, duo charitatis præcepta, scilicet, amorem Dei, & proximi nobis indicat, in ijs enim duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Ad brachia eleuatur, ad dexterum quidem, dũ charitatis bonum ad domesticos fidei operamur, & ad sinistrum, dum etiam ad inimicos extenditur. Hoc est illud Aaron uestimentum, quod a capite descendit in barbam, & a barba descendit in omnia. Et hæc de sacris Sacerdotis uestibus dixisse sufficiant.

De hoc indumẽto multa non omittenda.

1. Cor. c. 13. a

Matt. 22. d

DE ACCESSV SACERDOTIS AD ALTARE, ET eius confessionem cum reliquis. Cap. 2.

SACERDOS igitur sacris uestibus ornatus, & pedibus calceatis indutus (nam sacerdotis calceatio incarnationis est representatio, in Idumeã, inquit Prophera, extendam calciamentum meum, id est, humanam naturã quam assumam) de sacra æde egreditur, & ad altare accedit, ut significet Christum carne nostræ humanitatis uestitum de secreto cælorum habitaculo in mundum uenisse. Mox ut ad altare peruenerit, inclinat se Christo, exinanitionem significans, & calice deposito librum aperit, quem nemo dignus est aperire, nisi Leo de tribu Iuda. atque ad primum altaris gradum descendit, & considerans, quod iustus in principio sermonis accusator est sui, in genere peccata sua confitetur peracto iam ex institutione Cælestini psalmo incipiente: Iudica me Deus. ut prius discretus agente non sancta, & ab homine liberatus iniquo, altaris mysteria dignius possit tractare. In confes-

Psal. 59.

Apoc. ca. 5. a

Psal. 42. a

Sacerdotis calceatio q̃d innuat. Altaris ascẽsus mystica significatio. Quia ex causa Sacerdos se inclinat.

Pectoris trina percussio cur.

Manuũ iunctio quid ostendat.

Altaris osculum quid significet.

Ad altaris osculum cur subsequitur introitus.

Dextrę, & sinistrę alia significatio sacrę scripturę familiaris.

sione facienda exemplum Publicani sequuti pectus ter percutimus, ut ostendantur tria illa ad ueram pœnitentiam necessario requisita, scilicet, cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Interim manus iungit, ad deuotionem comparandam, & ad omnium bonorum a Deo fluentium in ipso unitatem designandam. Demum pro circumstantibus uenia peccatorum implorata altare ascendit enixe Deum rogans, ut cunctas eius iniquitates, auferat; quo deinceps pura, ac sancta mente possit ad sancta sanctorum introire; atque ut facilius id consequatur ad omnium sanctorum, præcipue eorum, quorum reliquię in altari positæ iacent, merita se conuertit, quibus precatur, & certo sperat omnia sibi peccata condonari, & interim altare ipsum in medio deosculatur, ut significetur, quod Christus ad nos ueniens non solum humanitatem uniuit diuinitati, uerum etiam sanctam sibi copulauit Ecclesiam. qua de re scriptura ait; Osculetur me osculo oris sui. Postremũ se transfert ad introitum perlegendum, quoniam Christus ubi primitiuam Apostolorum congregauit Ecclesiam docens, & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit dicens: Vobis datum est nosce mysterium regni Dei, ceteris in parabolis. Se uertit in latus dextrum, innuens Christi transitum de passione per resurrectionem ad æternam uitam. Vt enim sinistra præsentem uitam, sic dextra æternam in scripturis sacris designat. Sacerdos igitur a principio legit introitum, de quo in sequenti capite restat agendum.

Cant. c. 1. a

Luc. c. 8. b

DE INTROITV QVAM multa. Cap. 3.

Introit᷑ cur sic dicitur.

Cur ex prophetis accipiatur.

Sanctę Trinitatis inuocatio cur.

Introitus repetitio qua excausa fiat.

In Missa cãtata nisi prius chorus introitũ inceperit Sacerdoti non conuenit ad altare accedere, & cur.

INTROITVS sic dicitur uel ab introitu Sacerdotis ad aram, uel a meditatione, quæ sub hoc fieri debet: tum enim meditari debemus introitum Christi in carnem, in qua passus est; quandoquidem totũ plane Missæ officium (ut sæpius diximus) præter id, quod est uerum sacrificium, etiam pro Christi passione repræsentanda, atq; delinianda sit institutum, Ex Prophetarum uaticinijs desumitur, quia sanctorum Patrum filij Dei aduentum, & incarnationem expectantium desiderium exprimit. Subsequitur uersiculus psalmisticus, per quem ad introitum quasi ad eandem meditationem reuertimur. Additur Damaso institutore hymnus Gloria patri & Filio, qui personas tres diuinas omni tempore æqualẽ habere maiestatem innuit, sicq; Sacerdos hoc initio a sancta Triade beneuolentiam capit, ueluti si quis cum Principe acturus laudis titulum præmittit. Deinceps Introitus repetitur, ut iterationem multiplicatio suspiriorum, & clamoris ipsorum Patruum euidentius exprimatur. Quod plane desiderium Isaias his uerbis expressit; Manda, remanda, expecta, respecta, modicum ibi, modicum ibi: si moram fecerit, expecta eum; quia ueniens ueniet, & non tardabit. In Missa pro defunctis celebrata affertur semper idem Introitus, scilicet, Requiem æternam, quoniam totum illud officium præcipue ordinatur pro requie defunctis imploranda. Ex his igitur, quæ de introitu diximus, id unum saltem debet colligi; quod cum introitus sanctorum Patrum desiderium de aduentu Christi significet, non satis conuenire, ut Sacerdos in Missa solemni ad altare accedat, nisi chorus introitum inceperit, quia antequam Christus ueniret, primum fuit desideratus.

Isa. cap 28. c

SVPPLICATIO NOVENA CVR, ET QVID significet. Cap. 4.

NOVENA subsequitur supplicatio, ut nomen Angelorum agminibus per adueutum Christi consociemur. In qua primum ter profertur Kyrie eleison: Secundo loco ter Christe eleison; & rursum, tertio loco ter Kyrie eleison. Et hæc diuinæ misericordię postulatoria oratio a Græcis primum sumpta, etiam apud Latinos Græco Sermone profertur. Significat autem Kirie Domine, eleison uerbum est Gręcum imperatiui modi haud aliter significans, quam miserere apud Latinos, Kirie eleison, Domine miserere; Christe eleison, Christe miserere. Ex quo protinus euadit perspicuũ Kirie eleison geminas esse dictiones, semperq; diuisim, ac separatim scribẽdas, atq; proferendas. Similiter & Christe eleison duas esse uoces disiunctim ponendas. Neque ferenda est illorum inscitia, atque imperitia, qui coniunctim proferẽda putant hęc uocabula; itidem & scribenda hoc pacto: Kirieleison, Christeleison. Nã certe non minus refugiũt mutuam adinuicem cõpositionẽ hæ duę dictiones Kirie eleison apud Græcos, quam hę duę dictiones apud Latinos, Domine miserere. Sed nullus adeo ineptire credendus est, ut dicat hasce duas dictiones Domine miserere unam fieri dictionem per compositionẽ; aut Christi miserere adinuicem unã constituere uocem cõpositam. Neq; igitur æquivalentes illis uoces Græce Kyrie eleison; neque Christe eleison adinuicem admittunt compositionem. Quod si obijciat quispiam antiquæ consuetudini esse innitendum, illamq; pro authoritate habendam, quæ dictiones illas coniunctim semper protulit, & scribẽdas exhibuit. Admittimus equidẽ rectam consuetudinem, & rationi consentaneã esse sequendam. At illa, non est cõsuetudo appellanda, sed error uetustus, & crassa ignorantia quæ prorsus ubi primum ueritas obuijs (ut aiunt) manibus capescenda agnoscitur, eliminanda est, & explodenda. Sed hæc obiter, non tamen ab instituto nostro prorsus aliena. Redeamus, unde nostra defluxit oratio. Ex nouẽ diuinę misericordię orationibus inuocatorijs tres primæ Deo Patri, tres mediæ Filio Dei, & Domino nostro Iesu Christo, Tres uero postremæ Spiritui Sancto attribuuntur. Vbi prætermittendum non est eodem nomine, scilicet; Kyrie supplicari Patrem, & Spiritum Sanctum; quia uterq; eiusdem sunt tantũ naturæ. Filius uerò sub alio nomine. s. Christe supplicatur; quia etsi sit eiusdem naturæ, hoc est, Diuinæ cum illis, est tamen & alterius, scilicet, humanæ. Quare media uice Filium inuocamus, ut duas in ipso naturas diuinam, scilicet, & humanam esse crederemus. In hunc certe modum Propheta loquitur, cum dicit: Benedicat nos Deus, hoc est pater, Deus noster, idest, Filius; Benedicat nos Deus, scilicet, Spiritus sanctus. Ibi ait, Deus noster ubi naturam nostram appellandi in Christo locus accessit. Hactenus de nouena supplicatione, quam Syluester dici instituit, & ex imitatione Græcorum nouenario repetendam Gregorius.

Hęc nõ sunt ficco (ut aiunt) pede prætermittẽda.

Consuetudo qualis est authoritate admittenda.

Cur eisdem uocibus Pater, & Spiritus sanctus supplicitur.

Psal. 56.

HYMNI ANGELICI BREVIS explicatio. Cap. 5.

IAM restat sacerdoti nostro, ut ex institutione Telesphori persoluat hymnum Angelicum sic dictum, quod in Natiuitate Domini Angeli post apparitionem factam pastoribus concinuisse sunt auditi, ut Lucas Euangelista testatur his uerbis: Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, atque dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax Hominibus bonæ uoluntatis. Reliqua uerò præsentis hymni præconia ecclesia, siue chorus succinit, authore Symacho in

Luc. cap. 2. b

Hymnus præsens cur Angelicus dicitur.

hunc modum: Laudamus te, Benedicimus te, quasi Sacerdos dicat: O Angeli uos iubetis ut deo detur gloria, en obtemperamus quincupliceni ei promentes laudem:

Laus quia a ti { Laudamus te.
Benedicimus te,
Adoramus te.
Glorificamus te.
Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.

Hę autem laudes quoniam ad insinuandam diuinæ substantiæ pertinent unitatem; idcircò subiungitur unius Dei inuocatio tribus personis communis his uerbis: Domine deus rex cœlestis: Non enim hęc denominatio aut Patri, aut Filio, aut Spiritui Sancto est propria; sed ipsis omnibus indifferens. Cæterum quia cũ unitate diuinæ naturæ confitenda est etiam personarum Trinitas, ipsa proprijs deinde nominibus exponitur. Patris quidem persona cum dicitur: Deus Pater omnipotens. Filij uerò cum subnectitur: Domine fili unigenite Iesu Christe. Deniq; Spiritus Sancti innuitur persona: cũ in calce huius hymni adijcitur, cum Sancto Spiritu. Cętera uero omnia, post expressam Filij personam, & ante Spiritus Sancti nuncupationem hic posita preconia ad solum diriguntur Filiũ Dei, duplicemq; illius naturã, & diuinã, & humanã indicant. Diuinã quidem (ut facile est aduertere) cum ipse Iesus Christus, Dominus Deus Filius Patris, & peccata mundi tollere prædicatur. Quis.n. potest dimittere peccata nisi solus Deus? Humanã uerò cum Agnus Dei nuncupatur, & ad dexteram Patris considere perhibetur. Quatenus.n. homo, eatenus immolatus est pro salute mundi Iesus, & sedet ad dexteram Patris. In reliquis uerò laudibus id tantum omitti nõ debet, quòd diuinæ naturę propria attribuuntur Filio Dei; cũ ipse solus Sanctus; solus Dominus esse enunciatur. In quibus quidem tribus Filij Dei celebrationibus particula illa, solus, nõn excludit reliquas duas personas diuinas, Patrem.s. & spiritum sanctum, quin potius eas amplectitur. Est.n. & Pater Sanctus, Dominus, & altissimus, nec minus Spiritus ipse Dei Sanctus, Dominus, & altissimus, quippe cum tria illa (ut scolastici uocãt) prædicata sint essentialia, & diuinitatis cõcernãnt substantiã; ac propterea ipsis tribus sunt communia. Quare manifestum est, dictiones illas, solus, Dominus, & altissimus, naturas alias a Diuina, ut Angelicam, & humanam hic excludere. Nam etsi Angelus, & homo qñq; dicantur sancti, at tñ non secundũ eam rationem sancti sunt, qua dicitur Deus sanctus; propterea quod Deus ex sua natura, uel (ut passim dicitur a Theologis) absolute, per se, & formaliter est Sãctus, Dominus, & altissimus natura sanctitatem habens, dominatum, & altitudinẽ; at Angelus, & homo non suapte natura, neque ex se sanctimoniam habet, dominum, & celsitudinem, sed participatione & sola gratia a Deo dependente; perinde atque aqua caliditatem mutuatur ab igne per se calido, aut aer claritatem a sole per se lucido. Hactenus de hac Angelorum laude. Postremo præter supradictas particulas, adiectæ sunt & aliæ ab alijs summis Pontificibus Symacum subsequentibus ad omni sãctam Virginem Mariam attinentes, cum de ipsa celebratur Missæ sacrificium, quibus quoniam nullam habent difficultatem, consultò supersedebimus.

Notatu dignum.

Cõpleta pdicata de Deo dicũtur per essentiã, de Angelis, & hominibus per participationem.

DE ORATIONE QVAE COLLECTA dicitur. Cap. 6.

HYMNO Angelico expleto, Sacerdos ad populum uersus eundem salutans dicit: Dominus uobiscum, quibus uerbis Dei præsen-

tiam ipsi populo præcatur, qua fiat attentus, pius, & deuotius, atque sic oratio, quam eius uice ad Deum fusurus est, efficax reddatur. Est genus hoc salutationis non humano arbitrio compertum, sed ex diuinæ scripturæ authoritate probatur ex ijs locis fuisse desumptum, ubi sæpius & singulariter, & pluraliter legitur positum. Singulariter quidem dicente Angelo Mariæ, Dominus tecum. Item Angelus Gedeoni, Dominus tecum uirorum fortissime. Pluraliter uerò legitur, cum Booz messoribus suis dixit, Dominus uobiscum. Item Azam Regem Iudę cum uictor reuerteretur de prælio, salutationem recepisse a Propheta legitur, his uerbis; Dominus uobiscum, quia fuisti cum Domino. Populus autem respondet: Et cum Spiritu tuo. Quasi dicat: Tu Sacerdos optasti nobis diuinam præsentiam, ut reddamur attenti, ad Deum erecti, & pij: Identidem & nos uicissim tibi optamus: ut Dominus sit cum spiritu tuo, idest, cum anima tua, quo sic oratio utriusque nostrum communis accepta fiat, & impetrabilis. Est autem responsio hæc ex D. Paulo accepta, qui posteriorem ad Timotheum Epistolam sic finit: Dominus Iesus Christus cũ spiritu tuo: Dominus uobiscum, Amen. Hunc salutationis, & resalutationis modum non deerant, qui turbarent hæretici Priscilliani, contra quos Ecclesia, ut ne in modico quidem subsisterent in Brancarensi Concilio hæc habet. Item placuit ut non aliter Presbyteri, & aliter Episcopi salutarent populum, sed uno modo salutent dicentes: Dominus uobiscum, & ut respondeatur a populo, & cum spiritu tuo. Hæc ibi. Habita salutatione statim deuotissimus Sacerdos seipsum una cum populo colligit ad orandum, Oremus, inquiens, Quo in loco fit præcatio, quam Collectam uocant a colligendo, quod Presbyter non oret solus, neque pro se tantum; sed totum secum colligat populum cum quo, & pro quo uelut cõmunis aduocatus communem facit orationem omnium petitiones ea in oratione colligens, atq; concludens. Quod ex eo præter cætera colligi posse arbitror, & quod dicit Oremus, numero plurali. Orationis autem ordo is est, eam primo dirigere ad Patrem; Secundo impetrare per Christum: Tertio includere in Spiritu Sancto; quia & Apostolus ait: Ex quo omnia pro Patre, per quem omnia pro Filio, in quo omnia pro Spiritu Sancto. Oratio igitur est dirigenda ad Patrem ex Domini Saluatoris nostri præcepto, qui Discipulos suos ita instruxit, cum eum interrogarent, quo modo orare debuissent: Cum stabitis, inquit ad orandum, dicite: Pater noster. Concludimus autem orationes per Dominum nostrum, Patrem orando per Filium; quod ita in euangelio idem ipse Filius præcepit in hunc modum: Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo, petite, & accipietis, Qui & effectum nostris petitionibus si per ipsum rogauerimus, promittit dicens: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Vnde & plurimas orationes, uel pene omnes satis congrue concludimus ad hunc modum: Per Dominum nostrum Iesum Christum. Sciendum autem quod in hac usitata conclusione per Dominum, Romanus ordo, & antiquissima exemplaria nomen Dei interponunt, ubi dicitur, qui tecum uiuit, & regnat Deus, quod tamen recentiores post nomen Spiritus Sancti subiungere solent in hunc modum: Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus. Et hæc utiq; consuetudo usque adeò inualuit, ut si antiquæ traditioni inhærere uelimus, scandalum uideamur committere, quod in tam leuibus causis summo studio euitare debemus. Omnes autem astantes ex antiqua sanctorum Patrum traditione ut communem orationem, quam Sacerdos pro omnibus Domino libauit, confirment, mox respondent; Amen. Quę sane dictio quoniam in calce omnium oratio-

Salutatio Sacerdotis ad populũ unde accepta.

Luc. cap. 1. c

Iud. cap. 6. c

Ruth. cap. a

Cap. 3.

Collecta cur sic dicitur.

Orationis ordo quis.

Rom. c. 11. d

Luc. cap. 11. a

Matt. ca. 6. b

Ioan. ca. 16 a

Matt. ca. 7. b

Animaduersione dignũ.

num Ecclesiasticarum subnectitur, quid nam illa significet, non est silentio prætereundum.

DICTIO AMEN QVID significet. Cap. 7.

Vna quidem huius dictionis significatio.

SCIRE igitur par est, eam dictionem in calce orationum positam optantis esse particulam, & significare idem quod fiat, siue compleatur illud, quod in oratione anteacta postulatum est. In qua quidem significatione sæpius in sanctis sumitur scripturis; ut ibi. Et respondebit omnis populus, & dicet, Amen. Et alibi: Cumq; omnes dixissent, Amen, accesserũt ad conuiuium. Præter hanc significationem, alteram quoque habet admodũ frequentem acceptionem, qua assertiora, seu affirmatoria particula est, tantum ualens sicut uere, quam præcipue Dominus noster Iesus Christus (qui summa ueritas est) sæpius unice, & semel nominauit ad assertionem eorum, quæ protulit dicens: Amen dico uobis, amen dico uobis. Apud beatum uerò Ioãnem semper in eadem sententia geminata reperitur, ut Amen Amen dico uobis. Cæterũ quam ob causam noluerint interpretes uocẽ illã, Amẽ, in alienam transferre linguam, sed eam. Hebræam ut est, dimiserunt; id esse factum puto, quatenus in illa utpote a Domino integre prolata honoraremus syncerius summam, & diuinam ueritatem ea dictione nobis assertam, atque comprobatam.

Deuth. cap. 27.c. Tobię c. 9.d

Altera significatio.

Quia ex causa dictione Amen in Hebream linguam Ecclesia utitur.

DE ORATIONVM NVMERO Cap. 8.

HOC certe institutio officiorum exigere uidetur, ut sicut ad unam Missam unam tantum Lectionem, & Euangelium legimus, item unum Introitum, immo unum officium celebramus, ita & unam orationem dicamus. Quod etiam ordo Romanus expostulat, ut Amalarius in prologo sui libri de officijs se ab ipsis Romanis didicisse fatetur. Sed hæc iam pauci obseruant, quin potius plures sic orationes multiplicant, ut auditores suos sibi ingratos efficiant, & populum Dei potius auertant, quam ad sacrificium alliciant. Hoc autem sapientioribus multum displicet, qui etsi aliquando antiquam traditionem alijs morem gerendo excedant, in ipsa tamen sua excessione modum tenere, & rationem aliquam attendere solent. Nam etsi non semper una tantũm oratione sunt cõtenti, septenarium tamen numerũ in orationibus non transcendunt. Quem utique numerum nec Dominica oratio excedit, quæ cum solis septem petitionibus omnia corpori, & animæ necessaria comprehendit. Hoc igitur summopere solẽt obseruare, ut in Missa siue unam, siue tres, quinque, siue septem orationes celebrent; Vnam, aut propter Deitatis unitatem, aut propter Romanam traditionem. Tres, uel ob personarum Trinitatem, uel quia Dominum ante passionem ter orasse legitur. Quinque, propter quincupartitam Christi passionem. Septẽ, cum propter septiformem Spiritus Sancti gratiam, tum quia & Apostolos septem petitiones Dominicæ Orationis ad consecrationem eorundem mysteriorum frequentasse legitur.

Numerus orationũ septenariũ nõ debet excedere.

Curaut una, aut tres, aut septem orationes legãtur.

QVALES ORATIONES AVTHENTICÆ habeantur. Cap. 9.

SApientiores alias orationes nisi antiquas, & a Gregorio confectas difficile admittunt, utpote quas in antiquioribus, & emendatioribus sacramentarijs maxime inueniuntur. Sed in VIII. Africanæ Prouinciæ Con-

VIII. Conc. Afric.ca. 12.

cilio, cui B. Pater Augustinus simul cum CCXIIII. Sanctis Patribus interfuit, ita sancitum est: Nullę preces, uel orationes, uel Missę, uel praefationes, uel commendationes, uel manus impositiones dicantur, nisi in Cōcilio fuerint probatae. Item in III. Carthaginensi Concilio, cui idem ipse Sanctus Augustinus pręsens fuit, haec habentur: Nullus ad altare Patrem pro Filio, uel Filium pro Patre nominet, sed semper orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione utatur, nisi probata. Ex his igitur facile colligitur, nulli conuenire Sacerdoti, ut sibi ex proprio capite quas uelit orationes legendas assumat, sed eas tantum, quę uel a Summis Pontificibus traditae, a sacris Concilijs fuerint probatae. Caeterum nos arbitramur eas omnes orationes uelut probatas, & authenticas accipiendas esse, quę in Missali ex Decreto sacri Concilij Tridentini nuper impresso positae leguntur.

III. Conc. Cart. ca. 23.

Orationes authenticae quales habendae.

DE ORATIONE CONTRA HAEreticos. Cap. 10.

POSTQVAM in locum de oratione incidimus, non ab re erit aliqua contra perfidam Haereticorum opinionem de absoluta necessitate tradere. Sed de oratione quid sanctius, & quid utilius docere possumus, quam quod orationis iugiter sit insistendum, quando ubiq; legamus Christū toties pro nostris orasse peccatis? In monte uidelicet Oliueti in faciem procidisse, prolixiorem profudisse orationem; post cœnam hymnum dixisse, dormiētes Discipulos a somno ad orandum auocasse; atq; quomodo, & quid orandū sit, docuisse? Num & Apostoli unanimes non perseuerauerunt in oratione? Hinc Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Quod si oratio esset inutilis esset, ut aduersarij multa diligentia prosequuntur, cur ob rem inanem D. Paulus tot uerbis uteretur ad orandum persuadentibus, quemadmodum Romanis, Corinthijs, Galatis, Ephesijs, alijsq; scribit se sine intermissione facere, eosq; obsecrat, ut e diuerso prosefaciant? Aut cur Ecclesia Hierosolymis sine intermissione ad Deum pro Petro orasset? Aut quo modo orationes Cornelij in conspectu Domini ascendissent? Quae omnia dum clarius comprehendantur scripturis, restat, ut nos iugiter diuinis orationibus insistamus, uti Christum Seruatorem nostrum, Patres, & praedecessores nostros fecisse, & docuisse legimus. Hactenus de Oratione. Pergamus ad reliqua.

Positio haeretica.

Luc. ca. 22. e
Act. cap. 3. e
Act. cap. 3. a
Rom. c. 12. c
2. Cor. c. 1. b
Phil. ca. 1. a
Eph. cap. 6. d
Act. cap. 12. a
Act. cap. 10. a

Positio haeretica.

DE EPISTOLA. Cap. 11.

ORDINARVNT deinde Viri Apostolici, & Patres Prisci, ut Presbyter oratione iam gratiā a Deo nactus populo doctrinam impertiat, quatenus ex ea doceatur, quo pacto se aptare possit futuris mysterijs. Et hoc agitur in Epistola, quae semper aut ex ueteri lege, aut ex aliqua Apostolica lectione accipitur. Ex ueteri quidem lege, quod antiqua lex praecursor est nouae legis, quae in Euangelio tradita, inuenitur. Ex Apostolica quoque lectione assumitur, quod Dominus misit illos binos ante faciem suam, hoc est, ante Euangelium, in omnem locum, quo ipse erat uenturus. Adde Epistolam euangelio praemitti, quia ut plurimum uelut praelectio, & praeexistens quaedam notitia ipsum declarat. Solis Subdiaconibus inferioris gradus Romana authoritas concedit, ut Sacris uestibus induti Epistolam legant ad Missam. Nihil uero obstat, quin Sacerdos in Missa inferiorum officia si necesse fuerit, possit explere, quum omnes ordines inferiores iam tenere constet: Sed non ordinario iure dicitur, ut in solemni Missa sacris

Quare ad orationē subsequitur epistola.
Epistola ex qua lectione debet cōstare.
Cur aut ex ueteri, aut ex nouo sumitur testamento.

vestibus indutus epistolam legat; Nam Beatus Hormisda Pontifex Maximus illum deponit, quicunq; non ordinatus officium ordinati in eum, quem diximus, modum usurpauerit.

GRADVALE VNDE DICITVR, ET cur epistolam subsequatur. Cap. 12.

Gradnale unde dicit.

Responsorium, quod epistolam subsequitur, Graduale uocant, denominatione a modo canendi orta: Initio enim plerunq; graue est; deinde suis gradibus ascendens, mystice designat nouitium pœnitentem nondum alte ascendisse in uia Dei, sed adhuc in plorationis conualle positũ in dies altius ipsum ascendere, atq; ad editiorem procedere gradum. Id quod Propheta innuere uidetur, cum cecinit: Beatus uir, cuius est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit in Valle lachrymarum in loco, quem posuit: etenim benedictionem dabit legis lator; ibunt de uirtute in uirtutem. Hinc aspero, & graui cantu persoluitur, quod ad lamentum, ipsaq; pœnitentiæ opera pertineat, atque epistolam apte subsequitur; quia mox ut sacra doctrina mores instituens fuerit percepta; sequi debet pœnitentia cum suis fructibus. Sunt tamen qui putent Graduale dici a loco, in quo canitur. Nam in Cathedralibus ecclesijs, quæ omnium sunt uetustissimæ, canens Graduale ad gradum sepius consistit, & inferior eo stare consueuit, qui subsequens Haleluia concinit. Sed prima significatio (ut arbitror) est admodum congruens rei propositæ, longeque accommodatior, quam illa.

Psal. 83. b

Cur epistolam mox se quitur.

Aliquorum opinio.

HALELVIA QVID SIGNIficet. Cap. 13.

Quoniam statim subiungitur dictio haleluia, & in usu ecclesiastico eadem sæpius repetitur, quid dictio illa significet, operæ pretium est dignoscere. Sane qui linguæ hebreæ periti sunt, illiusq; leges, & documenta callent, cẽsent id uocabulũ duas in se dictiones amplecti, quarũ prior est trisyllaba, sic Halelu; secunda uerò dictio ia apud Hebræos monosyllaba est, nam i & a apud eos coalescunt in unam syllabam. Significat haleluia tantundem sicut laudate Dominum, nam Halelu laudate designat, ia nomen est Dei significans Dominum; Est enim apud Hebræos unum de decem Dei nominibus, quæ Diuus Hieronymus in quadam Epistola ad Marcellum recenset.

Dictio, Haleluia, ex duab⁹ coalescit ĩ unã.

Hoc ipsum haleluia cantus est hilaritatis, & ingẽtis lætitiæ, immo uerius iubilus, quam cantus: Ex lapide (inquit Tobias) candido, & mundo omnes plateæ eius sternentur, & per uicos eius haleluia cantabitur. Aptissime quidem sequitur Graduale canticum: quum perspicuum sit, tristitiam pœnitentiæ semper ingens sequi gaudium, ut testatur Christus his uerbis: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Gaudium prorsus sequitur plenitudinem & hic, & in futura patria, ubi perpetuò cantabitur haleluia. Id quod eo loco ostendit Ioannes, ubi hæc scripta reliquit: Post hæc audiui uocem magnam tubarum multarum in cœlo dicentium haleluia. Hoc in Romanam Ecclesiam Damasus Papa ab Hierosolymarum Ecclesia per Hieronymum introduxit.

Haleluia qd indicet. Cur gradua li statim adijcitur.

Tob. c. 13. d

Matt. c. 5. a

Apoc. cap. 19. a

Lib. 9. Reg. Epist. viij.

Verum toto tempore intermedio, a quinquagesima usq; ad Pascha, Sancta mater Ecclesia prætermittit hoc lætitiæ canticum, & ex institutione Telesphori Tractum assumit, ut luctum pœnitentiæ pro peccatis diluendis

Quo tempore Tractus dicatur, & cur.

assumendũ esse significet. Tractus nomen habet a trahendo, ꝙ ob carnis repugnantiam ui, atq; uiolentia quadam ad luctum pœnitentiæ trahamur. Tractus unde.

DE EVANGELIO QVAM multa. Cap. 14.

Sub initio lib. de præp. Euang. Euangelium quid significet. Isa. ca. 52. b

EVangelium græcè, latinè bona nunciatio (authore Eusebio) sic dicitur, ꝙ uel æterna, atq; incorruptibilia bona, quæ certe suprema, & maxima sunt, atq; adeo summam felicitatem cunctis hominibus annũciet, uel ut alijs uidetur, ꝙ bonum, & lætum nobis afferat de Christo nuncium; nimirum ꝙ is sic potenter pro nobis uicerit peccatum, mortem, & inferos, ut hæc formidanda nobis non sint, si eidem uiuaci adhæserimus fide. Hoc præciosissimum nuncium admirans Isaias. Quam speciosi (inquit) pedes euangelizantium pacem, annunciantium bona.

1. Cor. cap. 14. g

Ex Romano ordine a Diacono Euãgelium legebatur uersus Meridiem, ubi masculi conueniebant, non ad Aquilonem, quo in loco fœminæ consistebant: Ad principalem enim sexum meritò uertebatur, ꝙ ei (ut Apostolus instituit) infirmior sexus domini docendus committitur. Sed presbyteri ad legendum Euangelium non se ad Meridiem uertebantur; quia nec in pulpitum sicut Diaconus ascendebant, ubi necessario ad masculos potius, quam ad fœminas se uertere deberent. Nam iuxta ecclesiasticam consuetudinem ad altare legunt, ubi nulla diuersitas auditorum appropinquat, quæ Sacerdotes legentes magis in hanc partem, quam in aliam conuerti exigat. Ad sinistrum uerò cornu altaris habent librum, cum Euangelium legunt, uel cum sacrificant, ut in dextera parte expeditiores sint ad suscipiendas oblationes, siue ad conficienda altaris sacramenta. Vnde ad Aquilonem magis quam ad Meridiem uersi uidentur, cum annunciant Euangelium, atq; hinc illam usurpationem emersisse uidetur, ut etiam Diaconi in pulpito se uertant ad Aquilonem: idque adeo inoleuit, ut apud plerosque quasi ex ordine sancitum teneatur. Et fortasse eam ob causam uertitur ad Aquilonem; quasi contra Diabolum; quomodo in canticis dicitur: Aquilo surgat, & Auster ueniat, hoc est, Diabolus fugiat, & Spiritus Sanctus acceleret. Et rectè contra Diabolum Euangelium legitur, ut illum sua uirtute expellat. Sed Euangelio præmittit sacerdos consuetam salutationẽ dicens, DOMINVS VOBISCVM, plebe, uel Choro respondente; ET CVM SPIRITV TVO. Quibus allocutionibus mutuo se ad Euangeliũm attentissime audiendum excitant. Deinde pergit cantando: SEQVENTIA SANCTI EVANGELII SECVNDVM N. VEL N. cui populus uel chorus, uel minister summa reuerentia respondet: Gloria tibi Domine; ac si diceret; Si tibi o Deus summa laus, & gloria, qui tam iucundum nuncium, uerbum s. salutis nobis è cœlo mittere dignatus es. Interim tam sacerdos, quàm populus ternis se muniunt crucibus, ne Diabolus Euangelij fructum uberrimũ quoquo modo impedire possit. Est. n. ipse uolucris illa funesta, quæ præciosissimum diuini uerbi semen de cordibus audientium tollere nititur, ne credentes, salui fiant. Tribus quidem se signant crucibus, ad frontem, ubi sedes ipsius uerecundiæ conspicitur, ut spreta omni uerecundia cum Apostolo de Euangelio nõ erubescat: In pectore, ne aliqua suggestio Diaboli impediat, quin puro corde euangelium Dei annunciare possit: In ore, ut quod corde percipit, simul & ore profiteatur: Ac ita tribus crucibus se signant Christi fideles ad frontem, os, & pectus, ut significent se euangelium crucifixi adeo non erubescere, ut parati etiam sint hoc ipsum profiteri & ore, & pectore.

In Missa solenni quo in loco legebatur Euangelium.

In Missa priuata ad cornu sinistrum uersus Aquilonem legi debet. Et quã ob causam.

Cant. cap. 4. d

Luc. cap. 8. b

Rom. ca. 1. b

Populus

Populus uerò non sedens, sed stans (Anastasio institutore) euangelium audit, ut ad prælium pro Christi ueritate tuenda promptitudo notetur. Nec minus caput detegit, ut quæ sub uelamine, ac figura in lege, ac Prophetis continebantur, in euangelio manifestata esse significetur. Postremò lecto Euāgelio sacerdos ipsum osculatur, ut innuat præcipuum amoris affectum erga Dei euangelium, de quo hæc pauca dixisse sufficiat.

De cōs. dist. 1. cap. Aposto.

SYMBOLI NICENI EXpositio. Cap. 15.

Symbolum unde collatio, & inditium latine dicitur.

SYmbolum Græcè, collatio, & inditium latinè utroq; significatu rectè sic dicitur. Collatio quidem, quia Apostoli in unum contulerunt, quod unusquisque de Deo sensit: ut sic concors esset fidei professio: Inditium autem, uel signum idcirco dicitur, quia cum multi ex circumcisis iudæis simularent se esse Apostolos (ut in Actibus Apostolorum legitur) & lucri alicuius, uel uentris gratia ad prædicandum proficiscerentur, nominantes quidem Christum, at non integris traditionum lineis nunciantes, istud inditium posuerunt, per quod agnosceretur is, qui Christum uerè secundum Apostolicas regulas prædicaret. Cæterum post Apostolorum obitum, uariæ succreuerunt in ortu ecclesiæ zizaniæ, præcipuè Arij illius Alexandrini, qui filio dei naturam diuinam adimere ausus est, & pestilentissima doctrina ingentes excitauit in ecclesia turbas, ita ut Oriens, & Occidens exitiali bello inter se cōflictarentur. Quam ob causam optimus ille, & pientissimus Imperator Constantinus Magnus magnum conuocauit Concilium, congregatique sunt Niceæ cccxviij. Patres ad numerum ferme annorum Christi tunc occurrentium: qui Symbolum confecerunt non quidem aliud, sed plane idem cum priore apostolorum, quod a loco Nicenum est dictum, & Symbolum maius plerunq; appellatur, ꝙ duodecim articuli in eo propter hæreticos, & pfidos susius, & apertius sunt discussi, & declarati. Hoc ipsum Symbolum Marcus summus Pontifex in Missam legi instituit, ut quidem statim post euangelium, ꝙ scilicet euangelij doctrinam, & prædicationem sequi soleat fides, dicente Paulo: Fides ex auditu, auditus per uerbum Dei. At quibus diebus in officio missę legeretur, a Damaso post Marcum fuit institutū. Iam ut ad Symboli huius expositionem aggrediamur, principio sciendum est, quicquid hic continetur, tribus partibus, sicut sunt tres sanctissimæ Trinitatis personæ, ad quas refertur, comprehendi. Prima pars Patri: Secunda Filio: Tertia Spiritui sancto ascribitur. Primæ igitur partis primus articulus hic est, qui sequitur.

Quā ob causam Apostolorum Symbolū fusius est declaratum.

Apostolorū Symbolum idem cum Niceno.

Rom. cap. 10. d

In tres principales partes diuidit.

Credo in unum Deum Patrem. Quum.n. Deus sicuti est, nemo uiderit unquam optimo iure Symboli prima uox est credo. Vbi initio commonendum est, triplicem esse credendi rationem. s. credere Deum, Deo, & in Deū. Prior est, quum credimus Deum reperiri, & in rerum natura existere, contra eos, qui negauerunt Deum esse, de quibus Propheta hęc scripta reliquit: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Secunda, credere Deo est, quando Dei uerbis credimus, & uera esse, quæ de Deo dicūtur, quomodo, & Demones credunt, & contremiscunt (sciunt enim illum mentiri non posse) & plerique Philosophi crediderunt; sed tamen euanuerunt in cogitationibus suis. Tertia credendi ratio est, in Deum credere, hoc est credendo amare, credendo diligere, & credendo in Deum uniri: In hunc quippe modum in Deum credendum esse nunc proponitur, quemadmodum pij credunt, qui nihil sibi quasi proprium, & in sua potestate positum arrogāt, sese illius clementissimi domini seruos profitentur, suaque omnia tradunt diuinę uolun-

1. Ioan. c. 4. e Augusti. in Psal. 77.

Triplex credendi ratio. Credere Deum quid. Deo credentes qui sint.

Psal. 13. a

In Deū credere quid.

tati, eique se totos committunt, quantum possunt propria abnegantes in omnibus breuiter pro compertissimis habent omnia, quæ sacris Biblijs, ac Catholicæ Ecclesiæ definitione prodita sunt, & absque dubio sperant, quæ Deus ibi promittit.

Fides, qua in Deum creditur, unde fluat.

Vnde uerò fides, qua in Deum credimus, oriatur, facile erit ostendere, paulo altius hinc petito principio. Erant homini ab initio suæ creationis præcipuæ illæ animi uires intellectus, & uoluntas sic diuinitus inditæ, ut Deum ueluti optimum, simul & maximum rerum omnium cõditorem perpetuo agnosceret, agnitum uerò quoad fieri posset, complecteretur. At postea quam ille legem Dei neglexit, statim intellectum, seu mentem, & rationem, qua recte iudicaret quid eligendum, quidue fugiendum omnis ignoratio, & error occupauit, & uoluntatem, qua expeteret, quod ratio commõstraret, carnalis concupiscentia grauiter uitiauit, Atq; ita factum est, ut recederet homo, qui ad imaginem Dei creatus fuerat, comparatusque iumentis, similis illis effectus sit. Vtraq; igitur animæ nostræ parte uitiata, duplici remedio opus erat, fide, quæ purificaret mẽtem, & rationem; & charitate, quæ uoluntati submoueret prauas cupiditates. Sed utrunq; remedium quum humana tantum industria minimè comparari posset, a Deo petendum erat: Ambo enim ipsius dona sunt. Nam charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: Et nemo per fidem uenit ad Patrem, nisi per Filium; & uicissim nemo uenit ad Filium, nisi Pater traxerit eum. Fides ergo in Symbolo proposita, qua in Deum credimus, est donum menti hominis diuinitus infusum, quod ex D. Pauli sententia in earum rerum, quæ non uidentur, cognitione, assertione; longe omnium certissima positum est. Hæc igitur fides est, quam in nobis exigit Deus, nec tamen inueniet, quod exigit, nisi donauerit, ut inueniat. Hæc est, quæ consolatur nos in omni tribulatione nostra spe bonorum cœlestium, de qua hæc scripta habentur: Induite uos armaturam Dei, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Iterum, per quem habemus accessum, per fidem in gratiam istam: Atq; alio in loco hęc ad lineam legimus: Circuit uos tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Nec minus de tam excellenti dono rursus hæc alia inuenies in diuinis scripturis, sic posita: Et hæc est uictoria, quæ uicit mundum, fides uestra. Hæc fides nos Deo copulat: hæc in huius uitæ tenebris prælucet ostendens quid uere fugiendum, quidue expetendum. Hæc sola aditum præbet, ac facit, ut qui per incredulitatem, & superbiam ueteris Adæ a Deo excidimus, Deo rursus appropinquemus. Si desit hæc fides, nulla bona conferunt ad salutem, sin adsit, omnia cooperantur in bonum. Hinc sacrosancta Synodus Tridentina superiorum Patrum exempla sequuta ædificium pro extirpandis hæresibus, & moribus reformandis constructura, quo pia eius solicitudo principium, & progressum suum per Dei gratiam haberet, ante omnia statuit, & uoluit, prætermittendam esse fidei confessionem. Illius autem in Sess. 3. uerba sunt hæc: Quare Symbolum fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, tanquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conueniunt, ac fundamentum firmum, & unicum, contra quod portæ inferi non præualebunt, totidem uerbis, quibus in omnibus ecclesijs legitur, exprimendum esse censuit, quod quidem eiusmodi est. Credo in unum Deum. Vnum dicitur ad excludendam Deorum pluralitatem. Ex quo facile colligitur in hoc articulo exhiberi Deitatis unitatem credendam. Credimus igitur in unum Deum: Quando Deum dicimus, intelligimus illam substantiam spiritualem sine initio, sine fine, simplicem sine ulla

Maxima hominis condi ti dignitas.

Psal. 48. e

Duplici morbo duplex medela respondet.

Rom. c. 5. a.

Ioã. cap. 6. g

In Deum fides quid.

Heb. c. 11. a

Fidei fructus qui sint.

Eph. c. 6. b

Rom. ca. 5. a

1. Petr. c. 5. b

1. Ioan. c. 5. a

Conc. Trid. Sess. 3.

Quid Dei nomine concipiatur.

ne ulla admixtione,inuisibilem,incorpoream,immensam, ineffabilem,inestimabilem, qua nihil esse potest nec dignius, nec sapientius, nec melius:at quoniam cum essentiæ unitate debet etiam credi personarū Trinitas, mox legimus Patrem;quæ sane dictio additur,ut distinguatur persona patris a filio:nam etsi Deus multis modis in scripturis pater uocetur, ut in oratione Dominica, infra latius demonstrabimus, hic tamen pater accipitur,quatenus ostendit nomen personæ Deitatis, cui soli hoc competit quod Filium genuit eiusdem diuinitatis consortem. Omnipotentem. Quilibet Angelus,uel homo secundum sibi traditam potestatem potest dici potens,sed omnipotens nunquam soli Deo,qui omnia ex nihilo creauit, hoc omnipotentis cognomen competit ad confirmandam imbecillium fidem, & ad excludendas omnes ratiocinationes humanas in operibus diuinis exquirētes quo modo Deus hoc,uel illud fecerit. Quibus omnibus hoc uno uerbo esset satisfaciendum; quod quum infinita sit, & incomprehensibilis Dei potentia, non est impossibile apud Deum omne uerbum. Cæterum quum Deum Patrem Omnipotentem dicimus,Filium, aut Spiritum sanctum Omnipotentem non negamus,quin potius astruimus; Nam sicut eadem est patris,& filij,& spiritus sancti essentia,ita & Omnipotētia,licet sub ratione,qua Deus est omnium causa, & principium, omnipotentia patri attribuatur, sicuti filio sapientia,& spiritui sancto bonitas. Ita filius,& spiritus sanctus est factor cœli,& terræ, sicut & pater; quoniam diuinarum personarum ad extra profusa operatio una,& eadem est, sicut uirtus, & substantia. Factorem cœli & terræ. Dicitur factor,ut innueretur, quòd non ex propria substantia, sed aliunde,utpote ex nihilo cœlum, terramque produxit. Ipse enim est,qui fecit cœlum,& terram,mare,& omnia, quæ in eis sunt. Ipse dixit,& facta sunt. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod & Apostolus luce clarius ostendit his uerbis: Quoniam per ipsum condita sunt uniuersa,siue Throni,siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates,omnia per ipsum creata sunt. Visibilium omnium, & inuisibilium. In cœlo fecit uisibilia Solem,& Lunam,& Stellas. Suis animalibus terrestribus, & omni plantarum genere impleuit terram, aerem uolatilibus,mare natantibus; Fecit hominem, qui cæteris creaturis dominaretur, & constituit eum super opera manuum suarum. Omnia subiecit sub pedibus eius,oues,& boues uniuersas,insuper & pecora campi: Volucres cœli,& pisces maris, qui perambulant semitas maris. Et ut hæc propter hominem produxit,ita hominem,atque alia omnia propter se, hoc est,ut cognoscāt, & glorificent conditorem suum. Fecit etiam inuisibilia,naturam,scilicet, Angelicam,& mentem humanam ad imaginam,& similitudinem suam. Fecit in cœlo sedes Dominationes,Principatus,& Potestates.

Omnipotentis nomē soli Deo conuenit.

Hominū uanæ curiositati quo modo satisfaciendum.

Luc. cap. 1. d

Ioan. ca. 1. a

Colo. c. 1. c

August. de Simbo. ad Cath. libr. 1. cap. 1.

Psal. 8. b

Cuius rei gratia conditus sit homo.

Gen. cap. 1. d

ET IN VNVM DOMINVM IESVM CHRISTVM FILIVM DEI VNIGENITVM, ET EX PATRE NATVM ANTE OMNIA SÆCVLA. DEVM DE DEO, LVMEN DE LVMINE, DEVM VERVM DE DEO VERO, GENITVM NON FACTVM CONSVBSTANTIALEM PATRI, PER QVEM OMNIA FACTA SVNT. Hic secunda exprimitur diuinæ Trinitatis persona, nempe, Filius Dei, qui cum sit Deus, & homo duabus naturis deitate, ac humanitate constans, de ipsius natura diuina quid credendum sit, in hoc secundo articulo docetur. Ac ita incipit. ET IN VNVM DOMINVM. Hic Filius Dei Dominus nuncupatur, ut æquam cum Patre, significetur habere dominationis authoritatem, ad extirpandam Arrianorum audaciam, qui Filium authoritate, &

perfectione

perfectione minorem Patre, & quasi seruum, atque subiectum illi oblatrarunt. Omnipotentem Patrem fatebantur, testante Propheta; Hæc dicit Dominus omnipotens, sed Filium, aut Spiritum sanctum negabant omnipotentem, quum tamen dictus sit, & Filius omnipotens Ioanne Apostolo in Apocalypsi dicente de Iesu Christo Domino nostro, qui est, & qui fuit, & qui uenturus est omnipotens. Id quod confirmatur uerbis ipsius Saluatoris de sui omnipotentia dicentis: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Tu autem hæretice responde; si audes, si filio data est omnis potestas ubiq;, quomodo non erit omnipotens? Dictus & Spiritus sanctus Omnipotēs, ut ex eo ostenditur, quod in libro sapientiæ ita scribit sapientissimus Salamon: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & is, qui continet omnia, scientiam habet. An non est omnipotens, (inquit Aug.) qui continet omnia? Neq; sine sacræ scripturæ testimonio ipsum nomen domini filio adscribitur, quando in præsenti articulo dicitur; Et in unum Dominum: Nā Paulus de filij dominio in hunc modum tradit: Vnus pater Deus, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed scias uelim, quod, etsi filius dominus hic appelletur secundum diuinitatem, in scripturis tamen frequenter dicitur Dominus etiam secundum humanitatem, quod ita esse ostendit illa suauissimæ uox dicens: Vos uocatis me magister, & Domine, & benedicitis; sum etenim. Verum non ratione humanitatis per se, & seorsum sumptæ Dominus dicitur; sed quatenus humanitas est diuinitati coniuncta; quemadmodum ediuerso Christiani, ac piè dicimus Deum passum, ac mortuum, non quia Christus, qui erat Deus, & homo ratione deitatis sit passus, & mortuus, quin potius ea causa erat impassibilis, & immortalis; sed dicimus Deum passum, & mortuum ratione humanitatis, quæ in Christo erat deitati unita. Quadam etiam peculiari ratione Christus dicitur Dominus credentium, seu electorum; unde & in Symbolo Apostolorum additur, Nostrum, ut quotquot in Christo per Baptismum renati sumus, quotquot habemus redemptionem per sanguinem eius, hunc unicum Dominum nostrum profiteamur, & totos nos ei dedicemus, Iesum. Hæc uox hæbræis sonat Saluatorem. Nec temere id nominis ei tributum est, sed ab Angelo priusquam nasceretur, inditum scimus: Et uocabis, inquit, nomē eius Iesum: ipse n. saluum faciet populum suum a peccatis eorū. Nec aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, sicut ipse ostendit his uerbis: Ego sum ostium, si quis per me introierit, saluabitur. Christum. Hoc nomen regium, & pontificale est. Nam & sacerdotes, & Reges Christi apud Iudæos appellabantur, q̄ unguento Chrismatis consecrabantur; sed Iesus ab illis statim se disiunxit, quod illi exteriori unguento materiæ corruptibilis uelut mortales, & corruptibilis ungebantur, hunc autem singulariter plenitudine Spiritus sancti unxit Deus. Id quod plane eo loco ostendit Isaias, ubi ex persona filij sic scripta reliquit: Spiritus Domini super me, eo quòd unxerit me, euangelizare pauperibus misit me, Filium Dei unigenitum. Vnigenitus dicitur, q̄ solus ex substantia Patris est genitus, solus substantia, atq; natura Dei Filius: Cæteri autem qui credunt in nomine eius, filij quidem Dei sunt, at non natura. (Natura enim omnes nati sumus filij iræ) sed adoptione, & gratia, ut ostendit D. Paulus, quando ad Romanos scribens hæc inquit: Accepistis Spiritum adoptionis filiorū Dei, in quo clamamus Abba pater. Hoc item confirmatur ex eis, quæ scripsit ad Ephesios his uerbis: Prædestinauit nos in adoptionem filiorum, per Iesum Christum. Et licet Christus duas habeat natiuitates, unam, qua nascitur ex Patre sine tempore, alteram, qua nascitur ex Virgine Ma-

Marginal references (left): Apoc. ca. 1. b — Matt. ul. ca. d — Sap. cap. 1. b — 1. Cor. cap. 8. b — Ioā. ca. 13. b — Act. cap. 4. c — Ioan. c. 10. b — Cyprian. in Symb. — Isa. cap. 61. a — Rom. ca. 8. c — Eph. cap. 1. a — Augusti. de Eccles. dog. cap. 2.

Marginal notes (right): Christus dominus dicitur tum secundum diuinitatem; tum secundum humanitatem. — Ratiōe quadam priuata Christus credentium Dominus dicitur. — Reges apud iudęos Christi nominabantur, sed non eadem ratione, qua Iesu; dicitur Christ9. — Iesus filius Dei natura est: cæteri omnes Filij adoptiōe dicuntur.

tre tempore præfinito a Deo, non duo tamen, sed unicus est filius, nō alius, sed idem aliter natus. Cum igitur hic filium Dei audis, non debes generationem carnalis natiuitatis assumere, sed illam, quæ ab ęterno a patre duxit, quam spiritu Isaias annuncians hæc uerba protulit: Generationem eius qs enarrabit? Secundum quam priorem generationem Christus, non frater noster est, nec hæres Dei, nec fratres habet, nec cohæredes, sed secundum eam quam in tempore ex uirgine Matre traxit; De qua prædixit Propheta, cum ita loquutus est. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Quod autem sit unigenitus, ostendunt uerba, quæ Ioannes Euangelista in hunc modum habet: Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti: & paulò post addidit: Vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Ex patre natum ante omnia sęcula. Negabant aduersarij filium patri coeternum, ac ideo nec Dei esse, sed creaturam a Deo patre ex nihilo factam. Cōtra fides catholica eis omnino aduersa Filium Dei hic profitetur ex patre, idest, ex substantia patris natū, & ante omnia sæcula, hoc est, Deo patri coeternum. Quę duo ex sacris de prompta sunt eloquijs, in quibus ad filium pater dicere legitur: Ex utero, hoc est, ex substantia mea ante luciferum genui te. Et alio in loco idem confirmatur, his uerbis filius meus es tu, ego hodie genui te. Vbi particula, hodie, nota est æternitatis. Deum uerum de Deo uero. Confitetur etiam filium esse Deum de Deo genitum, ut omnino intelligatur consimilis esse, eiusdemq; naturæ cum Deo Patre gignente. Et ne hæretici autumarent hanc filij a patre generationem per diuisionem substātiæ fieri, quomodo rerum corporalium fiunt generationes, subiungit Symbolū Nicenum Filium Dei natum ex Patre, ut Lumen de lumine spiritali immo uerius super spiritali, & super intellectuali generatione. Neq; ab re luminis generatio hic posita fuit, tum q ita testetur scriptura; Et testimonium perhibet de lumine, atq; alio in loco: Et in lumine tuo uidebimus lumen: tū etiam q in rebus sensibilibus nulla est productio propinquior illi æternæ generationi filij a Patre (quam inenarrabilem esse superius testatus est Propheta) neq; ulla ad hanc super diuinam generationem exprimendā accommodatior, quàm generatio splendoris a lumine. Queadmodum enim uidemus lumē producere de se natiuum splendorem sine aliqua sui diminutione, aut dissectione suæ substantiæ, ita sane Filius ipse Dei ex substantia Patris sine paternæ substantiæ imminutione, aut partitione ineffabiliter prodit: licet hic nulla similitudo afferri possit, quin innumera discrepent. Nulla enim creatura talis esse potest, qualis creator eius. Lux.n.non parit substantiuum splendorem, sed Filius Dei substātialiter generatur, quippe cum Pater in eum omnem essentiam suam transfundit. Id quod plane ostendit ipse filius, cum in euangelio dixit: Ego & Pater unum sumus. Deum de Deo uero genitum non factum consubstantialem Patri. Sincera fides credendum statuit Dei Filium esse uerum Deum natum de Patre uero Deo, quemadmodum naturali productione nascitur homo uerus de homine uero. Sed quoniam factura non ex facientis est substantia, neq; ipsi facienti coeua, idcirco orthodoxa fides negat Filium factum a Patre, sed esse consubstantialem Patri, eiusdemque substantiæ cum Patre. Per quem facta sunt omnia. Nec solum Filius Dei factura est; quin potius ipse est per quem non quidem ut per instrumentum extrinsecum, sed tanquam per internam, & naturalem Patris uirtutem, & sapientiam facta sunt omnia. Hoc autem apertissime ostendunt D.Pauli uerba, qui in hanc sententiam sic scriptum reliquit: Per quem.s.Filium, fecit & sæcula. Quod si factum dixerāt Arriani Filium Dei, quū omnia per ipsum facta sint, & ipse per seipsum, siue a seipso factus esset,

Duę Christi natiuitates non duos filios arguūt, sed eundem semper aliter aliter natum.

Qua ratione Dei Filiꝰ fratres, & cohæredes habet.

Isa.ca. 53 c

Baruc. c. 3. d

Ioan. ca. 1. b

Psal. 109.

Psal. 2. b

Ioan. ca. 1. a

Psal. 35. c

In rebus naturalibꝰ nulla ꝓductio magis assimilatur ęternę generationi, ut lucis productio.

Omnis creatura longe distat a suo Creatore.

Ioan. ca. 10. f

Heb. cap. 1. a

quod

quod ueritati omnino est dissonum. Nihil enim seipsus est principium, & nihil unquam seipsum producit, aut facit. Et hæc de secundo articulo.

Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & Homo factus est. Tertius sequitur articulus, qui usq; ad octauam ea proponit credenda, quæ ad Christi humanitatem attinent. Quem ergo ex superioribus secundum naturam diuinam ab æterno ineffabiliter ex Patre natum didicisti, eundem hic inspice in tempore de Spiritu sancto conceptum, & ex Virgine natum. Quod Isaias uaticinatus est ad hunc modum: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, q est nobis Deus. Nobis ergo in primis incarnationis causa credenda depromitur, q certe facta sit propter nos homines, & propter nostram salutem, quemadmodum & Dominus noster in Euangelio ostendit his uerbis; Venit filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat. Hunc equidem locum uelim, ut qui doctrinam Scoti tuentur de incarnationis necessitate disputantis animaduerterent; nimirum hic a Sanctis Patribus opus incarnationis in remedium contra peccatum, & propter nostram salutem, quam ex primi parentis peccato admiseramus, assignare, & omnibus Christifidelibus credendum proposuisse. Descendit de cœlis. Non quidem quod per incarnationem cœlos dimiserit, aut ante incarnationem in terris non fuerit; quia ubiq; semper fuit, est, & erit; sed de cœlis descendisse dicitur filius Dei, quia per susceptionem nostræ naturæ nouo existendi modo in terra esse incepit. i. per humanitatis cum diuinitate in una persona coniunctionem quam Doctores sacri unionem hypostaticam appellant, secundum quem modum ante non fuerat in terris. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Quod autem de Spiritu Sancto incarnatus est ex Maria Virgine, ostendunt uerba Angeli, qui ad Ioseph loquutus hęc dixit: Quod.n.in ea natum est, de Spiritu Sancto est. Sed quo hoc incarnationis opus Spiritui sancto scriptura attribuit; quum certo credere debeamus totam Trinitatem hoc admirabile mysteriũ cooperatam esse? Verum sciendum, quod non est rarum, ut quædam, quæ omnium personarum communia sunt, ut omnipotentia, sapientia, & charitas, peculiari tamen quadam ratione scriptura sacra singulis tribuat personis, ueluti quum Patri tribuit omnipotentiam, Filio sapientiam, Spiritui sancto charitatem. Vnde quia opus incarnationis incomprehensibilis est charitatis, & ineffabilis amoris, ut declarant nostri Saluatoris uerba dicentis ad hunc modum; Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, recte Spiritui sancto tantum opus tribuitur. Ex Maria Virgine. Perpetua Virginis Mariæ integritas tãgitur, quæ prophetico enigmate fuit his uerbis significata: Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & uir non transibit per eam. Sed Virginem designat ex nomine Mariam, idq; non temere, q & Lucas Euangelista in hanc sententiam loquutus, ita scribit: Missus est Angelus Gabriel ad Mariam Virginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria. Hæc est illa Maria, ad cuius nomen recreantur omnes animæ piorum. Nam Eua Diabolo assentiens maledictionem, & mortem orbi intulit; Maria uirgo Deo credens, Deo obediens benedictionem, & uitam protulit. Et Homo factus est. Cur Dei filius factus sit homo, prætermitti minime debet. Induit igitur humanã naturam æterna illa ueritas supereminens omnibus suis creaturis, ut subditos erigeret ad seipsum, ut æterni Patris uoluntatem nobis aperiret, ut erudiret nos abnegare omnem impietatem, & sęcularia desideria, ut factus humilis, sanaret superbos: Exaltauit enim se homo, & cecidit, humiliauit se

Deus,

Esa. cap.7 c

Nostræ salutis causa credenda proponitur.

Luc.ca.19.b
Scot.3. sent. dist.7.q.3.
Thom. part. 3.q.1.ar.3.&
Caet. ibi.

Matt.ca. 1.d

Pulchra dubitatio: sed pulchrior solutio.

Ioan.ca.3.b

Eze.ca.44. a

Luc. cap.1.c

Deus,& manuum homini porrexit,ac misere lapsum subleuauit. Cum uero dicuntur hæc uerba;Et homo factus est in Euangelio Ioannis sic expressa;Et uerbum caro factum est, commendanda sane & studiose semper obseruanda est a quouis tum proferente, tum audiente humilis genuum flexio, atq; inclinatio ad terram ex ritu Ecclesiæ religiose instituta in repræsentationem,& uenerationem illius eximiæ humilitatis Christi, qua exinaniuit seipsum, formam serui accipiens: Hactenus de tertio articulo. Nunc addam & quartum.

Ioan. ca.1.b

Seruanda cō suetudo.

Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato,passus & sepultus est.Post diuinā,& humanā Christi natiuitatē iā mysteriū passionis igredimur, in quo solo nos gloriari oportet.Primum uerò mortis genus, scilicet,crucis tradi tur,quod apud Iudæos summam habebat ignominiam: Nam in lege eorum scriptum inueniebatur; Maledictus omnis,qui pendet in ligno. Hanc mortis speciem credat, ac sciat Christi fidelis ad redimendum genus humanum nedum cōuenientem,sed & decentissimam fuisse. Decebat.n.ut qui in ligno per superbiæ, & uoluptatis stimulos uicerat, in ligno quoq; per extremam humilitatem, & ingentissimos dolores uinceretur. Decebat, ut Christus, qui pro sua ineffabili misericordia quærebat omnes complecti ipso dicente; Quum exaltatus fuero,omnia traham ad meipsum, expansis brachijs a terra sublimis penderet: Decebat,ut sponsus noster thalami sui lignum ascē deret,ut quo modo Eua facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formaretur ex latere Christi in cruce pendentis,ex quo manauit sanguis,& aqua,quæ sunt ecclesiæ sacramenta. Decebat deniq; Christum cruci affigi, ut fixa cruce i terrā indicaret inferna sibi regna subijcere,& ipse in aere subli matus aereas subiugaret potestates,tenderetque manus,ut credentes inuitaret.Christus igitur his de causis crucifixus est. Sed pro quibus crucifixus est? Pro nobis subiungit Symbolum,ac si diceret; præterquam quod Christus dignatus est nasci pro nobis,et dignatus est crucis patibulū subire ꝑ nobis, ut & nos carnē nostrā cū uitijs,& cōcupiscētijs suis crucifigamus.Id quod plane declarāt uerba,quæ D. Petrus ita scribit. Xpo ergo passo in carne & uos eadē cogitatione armemini, qa qui passus est in carne desijt a peccatis, ut iā non desiderijs hominum, sed uoluntate Dei, quod reliquum est uiuat temporis. Hoc idem quinto ad Galatas capite luce clarius ostendit Paulus Apostolus his uerbis: Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitijs, & concupiscentijs. Idque alio in loco confirmat ad hunc modum; Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Sub Pontio Pilato. Iudicis nomen, sub quo passus est Christus, adiectum est propter temporum agnitionem, & historiæ certitudinem. Passus. Sic scriptura testatur Christum uere passum eo loco, ubi ait; Desiderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum, antequam patiar. Passus itaque est in corpore, captus, uinctus, contumelijs affectus, colaphis cæsus, consputus, flagellatus,spinis coronatus, deniq; in crucem affixus. Passus quoq; est in anima, ut ipse de seipso ostēdit his uerbis, Tristis est anima mea usque ad mortem, & factus in agonia prolixius orabat. Sed absit, ut suspicemur Christum in diuinitate aliquid passum: Nam etsi humanitas,in qua patiebatur,fuerit diuinitati unita; unitas tamen illa ineffabilis singulis naturis suam proprietatem seruauit. Quod enim passibile erat, nempe humanitas mansit passibile: Quod autem impassibile certe diuinitas,māsit impassibile. Sepultus. In monumēto nouo,& uiuo,solidoq; lapide exciso sepult⁹ est,ut sicut i hoc monumēto nullus alius mortu⁹ sepultus est nec antea,nec postea, sic i illo

1.Cor.ca.1.d

Deut.cap. 21.d
Cypr. in Symbo.

Quibus de causis tam ignominiosum mortis genus,scilicet Crucis Christus subierit.

Ioan.c.12.e
August.in Symbo. ad Cath.libr.2. cap. 2.

1.Pet. ca.4.a

Gal.cap.5.d

Gala. ca.6.c

Luc.ca.22. b

Varia passionis genera.

Mar.ca.14.d

Non prætermittendum.

Luc. ca.22. e

Matt. c.27.g

utero, in quo prodijt nec ante, nec postea quicquam mortale conceptum est. In Apostolico Symbolo post dictionem illam, Crucifixus, statim additur, Mortuus, & sepultus. Sed hic de morte nulla fit mentio, quum tamen & nos credere debeamus in cruce mortem subijsse, quod quia facile est sub ea dictione Crucifixus intelligere, fortasse illi Sancti Patres omiserūt. Hæc sunt, quæ de ijs, quæ ad quartum attinent articulum breuiter, nobis dicenda erant. Nunc ad reliquum me conuerto.

Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Resurrectio Christi a mortuis ponitur hic credenda. Quo in loco animaduertendum esse arbitror, quod resurrectio Christi a mortuis difficilius cæteris nostræ redemptionis mysterijs recepta fuit mentibus humanis eo, quia supra naturæ leges fit & iura. Cuius rei illud inditium est, quod discipuli post multas manifestationes Christi a mortuis suscitati ipsis factas, post multa itidem argumenta, & signa, quibus se præbuit illis uiuum, adhuc subdubitarunt de illius resurrectione, ut iam in cœlum ascensurus Christus exprobrauerit illis incredulitatem illorum, & duritiam cordis ad credendum. Quare ut tollatur omnis occasio ambiguitatis, atque materia non ociosè usq; ab re in præsenti articulo cū est dictio apposita, Secundum scripturas, quandoquidem scripturis sanctis indubitato credendum est. Quam facile uerò sit ex diuinis eloquijs Christi resurrectionem coniecturari, ostendere possunt hæc pauca, quæ subsequuntur. Quid enim in Euangelio est, quod Christus tam sæpe inculcet, quam se passurum, & resurrecturum tertia die, ut inconcussè teneremus Christum Deum esse, & hominem? In passione enim hominem & mortalem; in resurrectione autem se Deum declarauit & immortalem. Quod ipsum luce clarius ostendens Diuus Paulus hæc uerba ad lineam intulit; Tradidi uobis in primis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Verum & sic decebat ob plures causas authorem salutis nostræ resurgere; ac primum quidem, ut eum immortalem sciremus; Christus enim, inquit Apostolus, resurgens ex mortuis iam nō moritur, mors illi ultra nō dominabit; deinde ut nos simul cum illo per pœnitentiam commortui peccatis, & per baptisma consepulti simul etiam cum illo, in nouitate uitæ resurgeremus: Id quod ostendere uidetur Paulus his uerbis: Traditus est ergo propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram Hoc itē confirmat alio in loco, ubi ait: Si ergo cōplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: Decebat præterea eum resurgere, ut nobis etiam certam spem resurrectionis faceret. Ipse enim est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, & primogenitus ex mortuis. Qui autem primus est, solus esse non potest neque caput deseret sua membra. Si enim ut D. Paulus colligit, Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus. Cæterum obiter & illud annotandum est, Symbolum Apostolicum præter Christi resurrectionem, adiecisse etiam eius descensum ad inferna cuius etsi nulla fit in hoc nostro Symbolo, Niceno expressa mentio: Non tamen minus credi debet ille Christi ad inferos descensus, ac si fuisset expressus; quoniam ex sacræ scripturæ testimonio constat cum multis alijs locis, tum uero præcipuè ex duodecimo Matthæi capite, ubi dominus ad iudæos sic loquebatur: Generatio hæc nequam est, signum quærit, & non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in uentre cæti tribus diebus, & tribus noctibus: ita oportet esse filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Descendit non ut illic cruciaretur, quum in cruce omnis passionis eius consu-

Chri sti resurrectio cur credē difficilior

Act. cap. 1. a
Mar. ca. 16. e

Matt. c. 17. b & 20. c
Marc. ca. 9. b & 10. f
Luc. ca. 18. f
1. Cor cap. 15. a

Qua ntis ex causis decuit Christum resurgere.

Rom. ca. 6. b
Coloss c. 2. b
Rom. ca. 4. b
Rom ca. 6 a

1. Cor. cap. 15. c

Pulchra Apostolici Symboli obseruatio.

Matt. ca. 12. c

Cur Christ ad inferos descendit.

matio facta est, sed ut Satanam cum omnipotentia, propter quam princeps huius mundi dictus est, sibi & in se credentibus subijceret, ac captiuam duceret captiuitatem. Sed ad sextum properemus articulum. Psal. 67. d

Quo pacto Christus ad cęlum ascendit.

Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris. Consumatis omnibus quæ Christus in terra gessit, & animabus de inferni captiuitate reuocatis ascendit in cœlum. Sed num fortasse ante non erat in cœlo? Non erat equidem secundum humanitatem, sed secundum diuinitatem tantum. Ascēdit igitur in cœlum non secundum deitatem, qua semper æqualis est Patri, qua ubiq; est, & qua nusquam deest, sed secundum hominē assumptum gloria, & honore coronatum uniuersis, & quæ in terra, & quæ in cœlo sunt sibi subiectis. Ascendit autem post quadraginta dies a resurrectione, intra quos seipsum discipulis suis uiuum præbuit in multis argumentis apparens eis, & loquens de regno Dei. Act. cap. 1. a

Cur Christꝰ ad cęlū ascēderit.

Ascendit Christus caput nostrum in cœlum, ut nos membra sua secum in cœlum subleuaret. Vis ergo ascendere? membrum illius esto, qui solus ascendit, qui simul consuscitauit nos, simulq; sedere fecit in cœlestibus. Ascendit Christus, factus præcursor pro nobis parans iter, ut fideliter speremus ad ipsum nos posse peruenire. Vis ergo ascendere in cœlum? ascendentem tene; etenim per teipsum leuari non poteris. Sedet ad dexteram patris, Sic Christus futurum ut ad dexteram patris sederet, dixit: Veruntamē dico uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis Dei. Sic Stephanus legitur uidisse cœlos apertos, & Iesum stantem a dextris uirtutis Dei. Quo in loco dictio illa Virtutis nobis apertissime ostendit, quomodo Iesus sedeat ad dexterā Patris. Nam sessio ista non est accipienda humano sensu tanquam Pater ad sinistram, Filius ad dexteram sedeat; sed per dexterā intelligenda est honoris æqualitas, & regni potestas, qua constitutus est Christus super omnes creaturas, & quæ in cœlo, & quæ in terra, & quæ apud inferos sunt. Quod sic ostendit D. Paulus in Epist. ad Ephesios capite primo: Secundum operationem potentiæ uirtutis eius, quā operatus est in Christo Iesu constituens eum ad dexteram suam in cœlestibus super omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationē, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed & in futuro. Alter subsequitur articulus, qui septimo positus est loco.

Matt. ca. 26. f
Act. cap. 7. g

Sedere ad Patris dexterā quo modo accipitur.

August. de Symbo. ad Cath. libr. 2. cap. 7.

Eph. ca. 1. d

Aduentus Christi duplex.

Et iterum uenturus est cum gloria iudicare uiuos, & mortuos. Duplex sane Christi aduentus in scripturis perhibetur; alter, quo descendens de cœlis uenit, ut per mortem, & sanguinem suum captiuos redimeret, & nos perditos repararet, ac seruaret; alter, quo ueniet conuenientissimo tēpore in gloria Patris iudicaturus uiuos, & mortuos. De primo aduētu dictum est prius in articulo secundo, & de reliquo in hoc articulo primum dicitur, ꝙ sit futurus cum gloria & maiestate, sicut prior eius aduentus in mundum fuerat cum humilitate, & exinanitione: Quod ita futurum esse ostendit dominus noster in Euangelio his uerbis: Quum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cū eo, tūc sedebitis super sedem maiestatis suæ. Id qđ in alio loco confirmat, ubi ait; Filius hominis uenturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet unicuiq; secundum opera sua. Feret igitur sententiam & de uiuis, qui tum in aduentu suo supererunt, & de mortuis nimirum omnibus, quotquot ab Adam in eū vsq; diem defuncti erūt, redditurus vnicuiq; secundum opera sua. Oportet enim nos (inquit Paulus) omnes sisti ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria operis sui, prout gessit siue bona, siue mala. Videāt modo aduersarij num ex fide illa mortua, quam nulla comitantur dilectionis opera, sint saluandi nec ne, quin potius misericordiæ opera, vt de cæteris magis necessarijs sileam, requiri cer-

Aug. de fide & Symbo. cap. 8.

Matt. c. 25.

Matt. c 16. d

Positio Hæretica solum fidem ad salutem consequendā sufficere asserēs.

2. Cor. ca. 5. b

Mat.ca.25.d tissimum est: Tunc enim & Rex his, qui a sinistris eius erunt, dicet: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius: Esuriui enim,& non dedistis mihi manducare; sitiui,& non dedistis mihi potum, hospes eram,& non collegistis me; nudus,& non operuistis me; infirmus,& in carcere eram, & non uisitastis me; Et quandiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Ecce misericordiæ opera. Sed redeamus unde paulò discessimus. Hic in primis non omittendum est, quòd totum hoc iudicium non humano more, nempe, morosa discussione,& longo progressu, sed in momento, punctoq; temporis geretur; quandoquidem patebūt omnia cordium arcana,& sua quemq; damnabit conscientia. Quod plane ex hoc præter alia maxime intelligi posse arbitror, q̄ Apostolus testatū reliquit in hunc modū: Testimoniū illis reddente conscientia ipsorū, ac interse inuicē cogitationibus accusantibus, aut etiā defendētibus in die, quū iudicabit Deus occulta hominū: Deinde ꝑ nobis recedere non debet, q̄ Dñs hunc diem aduentus sui nobis ignotū esse uoluit ad excitandum nos, quo semper in ea, qua uocati sumus, uocatione parati inueniamur, atq; ea de causa admonuit nos, ut uigilatemus, quia breuis est, & incerta ista uita, & nescimus tempus, quando uenturus sit. Hæc autem sunt Saluatoris nostri uerba: Vigilate ergo, nescitis enim quando dñs domus ueniat sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne quum uenerit repentè inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico: Vigilate. Vigilemus ergo,& oremus. Hæc de præsenti articulo. Octauus præsefert declarandus.

Modus, quo fiet uniuersale illud iudicium.

Rom. ca.1.c

Cur extremi iudicij tēpꝰ nobis sit ignotum.

Math. ca.13.

Tertia Symboli pars principalis.

Et in Spiritum Sanctum Dominum,& uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit, qui cum patre & filio, simul adoratur, & conglorificatur, qui loquutus est ꝑ Prophetas. In hoc tertia symboli parte tertia exprimitur summæ Trinitatis persona, cum suis proprietatibus, tam essentialibus, q̄ singularibus. Cum ergo dicitur, Et in Spiritum Sanctum, debet subaudiri uerbum, credo, nā & in symbolo Apostolorū, idem uerbum hoc loco exprimitur. Dicamus igitur credo in Spiritū Sanctū. Sed spiritus tribus sumitur modis. Interdum pro flatū aeris, aliqñ pro substantia incorporea, quo modo in scripturis sanctis Angeli spūs dicuntur,& animus hois spūs appellatur; nonnunquā peculiari quadam rōne tertia in diuinis persona Spūs Sanctus nuncupatur, qui secundum diuersas eius operationes diuersa quoque in scripturis sacris sortitus est nomina. Nunc enim Dei digitus dicitur, in quo Christus eijciebat Demonia: Nunc spūs paracletus, id est, consolator, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Nunc spiritus rectus, q̄ deducat nos in uiam rectam a terrenis affectibus nos purgans, & ad cœlestia subuehens: Nunc spiritus sanctificationis, quòd ex se omnia sanctificat. Nunc spiritus principalis, quòd confirmet nos, ut nullis perturbationibus a Christo separari valeamus. Nunc deniq; spiritus bonus, quod diffundit charitatem in cordibus nostris. Oportet ergo credere in hunc Spiritum Sanctum. Sanctus appellatur, quia vnicus est spiritus natura, sanctus omnia sanctificans. Sancti quoq; dicuntur Angelorum, & piorum hominum spiritus; at non natura, sed participatione; nec sanctificantes, sed sanctificati per Spiritum Sanctum. Sanctus etiam dicitur Spiritus ad malorum spirituum distinctionem: legimus enim in scripturis Sauli fuisse spiritum malum, & spiritum mendacem in ore prophetarum, spiritum uertiginis, spiritum pythonicum, spiritum fornicationis, spiritum nequam, spiritum immundum, spiritum sathanæ, spiritum elatum. Quando uero dicitur: In spiritum sanctum diligenter retinenda est præpositio, in quæ manifeste declarat Spiritum Sanctum Deum esse Patri, filioque coæqualem. Nam in quas personas pariter

Spiritus quot modis sumit in scripturis sacris.

Spiritus sancti uaria in scripturis sāctis nomina.

Luc.ca.11.c

Ioan.c.16.a

Rom.ca.1 a

Psalm.50.c

Rom. ca.5.a

Angelorū, & piorū hominum spiritus Sancti dicuntur; sed diuerso modo a Spiritu Sancto, qui in diuinis tertia est persona.

1.Reg.c.16.c

3.reg.c.22 d

Esa.cap.19.c

1.Reg.c.28.a

Ose.cap.4.c

Act.cap.19.c

Marc ca.1.c

Ioan.c.13.d

creditur, easdem necesse est coæquales, atque unum Deum esse. At superius diximus, credere nos in unum Deum Patrem, credere in filium eius pariter, & hic eo loquendi modo utimur, credo in Spiritum Sanctum ob eam, quam diximus causam ut confiteamur Spiritum Sanctum esse Patri, filioq; coequalem. Est igitur Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus; nō tamen tres Dij, sed unus est Deus. Cæterum, ut euidentius Symbolum nostrum equalitatem Spiritus Sancti in diuinitate cum cæteris personis: & eius proprietates indicaret, quinque addidit de Spiritu Sancto credenda, nimirum, quod sit Dominus; quod uiuificet; quod ex Patre filioque procedat; q̄ cum Patre, & Filio simul sit adorandus; quod tandem ipse sit, qui loquutus est per prophetas. Neque sine sacræ scripturæ testimonijs hæc omnia Spiritui Sancto attribuuntur. Quod enim Dominus sit testatur Paulus cum ait: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce quem primo loco spiritum uocat, secundo Dominum dicit, & tertio Deum. Est etiam Spiritus Sanctus uiuificans, Spiritus est (inquit sermo euangelicus) qui uiuificat. Quod item non a Patre solum, ut heresis Grecorum pertinatius astruit, sed & a filio simul æterna processione emanet, facile est ostendere: A patre quidem procedit: filio attestante: Qui, inquit, a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: Et alio in loco; Non enim estis uos, qui loquimini: sed Spiritus Patris, qui loquitur in uobis: A filio, quum euangelium dicat: quod filius post resurrectionem mittens discipulos suos prædicare euangelium, insufflauit in faciem ipsorum, & dixit: Accipite Spiritum Sanctum. Sed apertius quod dicimus, ostendi potest ex eis, quæ de eodem spiritu uerba faciens dominus noster habet in hunc modum: Ille me clarificabit, qui de meo accipiet: At quomodo Spiritus Sanctus poterit de eo, quod Christi est, accipere nisi ab eo quoque diuina processione dicatur proficisci, ut ab eodem, & substantiam accipiat, & sapientiam? A Patre ergo, & a filio simul Spiritus Sanctus procedit. Et hæc est Spiritus Sancti proprietas. Pater innascibilis est, filius ab æterno genitus, Spiritus Sanctus ab utroque procedens, utriusque quidam nexus ineffabilis.

De Spiritu Sancto quot sint credenda. — *Athan. in suo Symbo.* — *1. Cor. c. 12. a* — *Ioan. ca. 6. g* — *Falsa Grecorum de Spiritus Sancti processione assertio.* — *Ioan. c. 15. d* — *Matt. c. 10. c* — *Ioan. ca. 20. f* — *Ioan. ca. 16. c*

Ad retundendam uerò illorum insaniam, qui ut detraherent uerbis propheticis fidem, atque auctoritatem temere asseruerunt, Prophetas ipsos quasi arreptitios, & mente captos enunciasse sua oracula, & diuina mysteria hoc in loco proponitur etiam credendum, q̄ ipse spiritus sanctus loquutus est, per Prophetas: Quod & beatus Petrus ostendit his uerbis. Non uoluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines. Nonus subsequitur articulus.

Vana hereticorum de Prophetis opinio. — *2. Pet. cap. 1. c*

Et unā Sāctā Cathol. et Apost. Eccles. Hic primo scire cōuenit Ecclesia qd, & quotuplex sit. Ecclesia itaq; Græca uox est, ab eccalein qđ est euocare. Vñ ecclesia, quasi euocata cōcio est, q̄ in unius fidei in Iesum Christū Filiū Dei uiui consensum coit. Hoc aūt illud genus hominū est, quod nullū locū, nullam linguā certam habet, sunt. n. ex omni natione, ex omni lingua, atq; ex omni loco congregati, & per uerbum Christi a simulachris mortuis, ad Deum uiuum in unā fidem euocati, quos ipse Christus uno nomine ecclesiā appellat, cū ei, qui primus professus est hanc fidē, ac primus fuit, qui confiteretur eum esse Christum Filium Dei uiui, ita dixit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Qui ergo super hāc fidei petram sunt fundati, hos ecclesiam suam Christus, hoc

Ecclesia qd sit ab eius ethimologia sumpta definitione explicatur. — *Matt. ca. 16. c*

loco appellat, cuius partes, ut unius corporis membra dicuntur, quicunque eandem fidem profitentur. Quid igitur Ecclesia sit breuiter diximus. Quotuplex uerò sit, perspicuum ex paucis, quæ subsequentur, fiet. Ecclesiam duplicem esse, & ueritas ostendit, & catholici omnes certò sciunt. s. militantem, & triumphantem. Vtraq; hoc articulo comprehenditur. Ecclesia triumphans, est cœtus ille beatorum spirituũ, cum Christo regnantium, qui & de mundo, & Diabolo triumphauit, & regnat cum Christo securus in æternũ. Ecclesia militãs est populus (uti iam diximus) in unam professionem fidei, & communionem sacramentorum uocatus, cohærens secundum unitatem professionis, & uisibilem quandam Christianæ fidei formam. A qua quidem definitione secluduntur excommunicati, hæretici scismatici, & pagani. Excõicati quidẽ, quòd publico Ecclesiæ iudicio ab exteriori Ecclesiæ consortio donec resipiscant, separati sunt. Hæretici autem, & scismatici, quòd sua sponte de Ecclesia exierunt, deseruerintq; eandem, & proscindentes, & persequentes. Pagani uero, quòd Ecclesiam, ueluti in qua nec sint, nec unquam fuerint, nulla ex parte, ne exteriori quidem, & uisibili forma religionis, & sacramentorum agnoscant. Et quamuis eorum aliqui Ecclesiæ membris cohabitent, & secundum quandam exteriorem politiam cum Ecclesiæ membris conuersentur, nemo tamen eos Ecclesiæ membra dixerit. Quod secus est de ijs christianis uita non satis inculpata carnaliter uiuentibus, ut auari, fornicatores, & id genus homines, qui quamuis publicè peccent, ab Ecclesiæ tamen consortio nondum resecantur. Nam quemadmodum humano corpori plerunq; adhærent membra aut mortua, aut putrida, aut languida, quæ nonnunquam resecanda ueniunt, ne cætera membra horum contagione inficiantur, interdum toleranda, ne forte si abscindantur, totum corpus in periculum ueniat, quæ etsi membris uiuis in uitali spiritu non communicent, quia tamen colligantia quadam uiuis adhærent, proinde adhuc corporis membra dicuntur, & corporis partes: Ita & Ecclesiæ boni, & mali permisti adhærent, qui etsi non sint colligati omnes unitate spiritus, & in uinculo charitatis, mali tamen adhærent bonis secundum unionem unius signaculi fidei, & secundum uisibilia Ecclesiæ Sacramenta, atq; in hoc cœtu non secus sunt, quam palea est in frumento. Quod quidem ita esse ex his, quæ subsequuntur, deprehendere poteris: Ioannes. n. de Christi uigilantia in extirpandis uitijs prædicens hæc inquit: Cuius uentilabrum in manu ipsius, & permundabit aream suam: Vbi per aream, quæ continet paleam, & triticum, Ecclesiam intelligi, nemo est, qui dubitet. Vineam quoq; Christus appellat, in qua sunt palmites nõ solum uuas, sed & labruscas facientes: Sementem item seminatam in agro nominat, in quo succrescunt simul zizania, & triticum. Sagenam insuper uocat in mare missam, atq; ex omni genere piscium malorum scilicet, & bonorum congregatam. Præterea regnum cœlorum appellat Ecclesiam, quod comparat decem uirginum quinq; prudentibus, & quinq; fatuis. Deniq; quemadmodum in arca Noe, quæ (omnium Catholicorum consensu) typum gerebat Ecclesiæ, animalia munda erant simul cum immundis, ita & in Ecclesia quandiu in hoc mundi pelago iactatur boni erunt, & mali, modo tamen mali pacem integram, tum quòd ad fidei professionem, & doctrinam, tum quòd ad participationem Sacramentorum attinet, cum membris uiuis retineant.

Sed hoc scitu dignum scias uelim, quòd ea pars, quæ bonos tantum, & membra uiua sibi mutuò in spiritu charitatis cohærentia complectitur, strictius appellatur Ecclesia; ad quem modum Ecclesia est corpus Christi mysticum, seu congregatio fidelium in unitate fidei, & charitatis uinculo sub

Ecclesia duplex.

Ecclesia triũphãs quid.

Ecclesia militans quid.

Ab Ecclesia militãte qui excludãtur, & cur.

August.

Similitudo rei propositę aptissime accommodata.

Matth c. 3. c

Matt. c. 20. a

Matt. c. 13. a

Matt c. 13. f

Matt. c. 25. a

Gene. ca. 7. a

Ecclesię nomẽ pręcisius sũptũ quos contineat.

August. de fide ad Pet.

Et cõtra Donatistas.

uno capite Christo militantium, ipsique capiti per uiuam fidem, & uteram charitatem cohærentium, de quibus Apostolus ita scribit: Multi unum corpus sumus in Christo, quos & alibi uocat populum emundatum ab omni iniquitate, acceptabilem Deo, sectatorem bonorum operum. Hanc sanctam Ecclesiam constantem tantum ex membris uiuis spiritualis uitæ participibus, & occulta quadam connexione in spiritu charitatis cohærentibus, Paulus Apostolus describit in hunc modum. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro uitæ, ut exhiberet ipsam sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculā, aut rugā, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata, nutrit; & fouet eam, quia membra sumus corporis eius, & de ossibus eius. Ecclesia autem hoc modo accepta soli Deo nota est, quemadmodum idem Apostolus ait; Nouit dominus, qui sunt eius. Neque ad hunc modum oportet accipere ecclesiæ uocabulum, ubiuel Christus de audiēda ecclesia præcipit, uel patres post apostolos de authoritate ecclesiæ disserunt. Hanc enim, quæ audienda est, & cuius authoritas sequenda, nobis cognoscibilem, atque adeo uisibilem esse oportet, cuius definitionem superius tradidimus, & quæ bonos, & malos permistos habet. Hæc pauca interim uolui adnotare in primis, nequis existimet, neque hæreticorum falsis persuasionibus conuincatur, ecclesiam propter malorum permistionem deserendam, & aliam quærendam. Nam maxime memoriæ commendanda est beatissimi Cypriani de hac re sententia dicentis. Quanquam in ecclesia uideamus esse zizania, non tamen debet perturbari aut fides, aut charitas nostra, neq; de ecclesia recedere debemus ob id, quod zizania in ecclesia esse cernimus, quin potius ubi uidemus ecclesiam opprimi per impios, hic fidei articulus nos confirmabit, ne desperemus; sed sciamus ecclesiam esse permansuram, & nauiculam iactandam, sed non submergendam. Deinde, ut intelligamus; nec minus ab ecclesia recedendum, quod interdum in ecclesia præsidere conspiciamus criminosos ministros modo tamen per legitimam ordinationem ius, & potestatem ministerij acceperint, & in communione permanserint: Nam etsi tales ecclesiæ ministri uitam ducentes improbatam spiritu careant, quo & ipsi sancti sint & iusti, quandiu tamen ecclesiæ membra sunt, & ab ecclesia tolerantur, Spiritum Sanctum, qui Christi, & ecclesię ministerijs, quæ per eos aguntur, assistit, habent, per quem in ecclesia peccata remittunt, ac sacramenta efficaciter conferunt. Non enim pendent sacramenta ex dignitate ministrorum: sed ex mandato, & ordinatione diuina: Quid enim Apollo? quid uero est Paulus? Ministri eius, cui credidistis. Ego quidem plantaui, Apollo rigauit: sed qui incrementum dat Deus. Itaque neque qui plantat est aliquid: neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Non attendamus ergo in ministris, quatenus ministri sunt, meritorum diuersitatem, sed tantum uirtutem, ac potestatem eius: cuius munere funguntur. Quibus omnibus sic declaratis, atque suppositis, facile erit, ut ad præsentis articuli explicationem accedamus. Vbi primo (sicuti in altero articulo diximus) debes subintelligere uerbum CREDO, ut sit sensus: credo unam Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, superius dicebamus; Credo in unum Deum Patrem, & in Iesum Christum Filium eius unigenitum, & in Spiritum Sanctum. Sed hic statim mutatur modus loquendi, omittitur enim præpositio, in. Non enim dicit Symbolum: credo in unam sanctam ecclesiam, ut in Deum; sed tantum, credo unam sanctam: idest, credo ecclesiam a Deo congregatam esse. Vbi facile deprehendis Creatorem secerni a creatura ui & efficacia illius præpositionis, in

[Margin notes: 1. Cor. c. 12. b — Tit. cap. 2. d — Ephe. 5. f — 2. Tim. c. 2. d — Animaduerte Hæretice. — Cypr. ad Max. & Aug. contra Cresco. Gra. 31. — 1. Cor. c. 3. a — Pulcherrima omnino obseruatio, cur prætermissa fuerit præpositio, in, declaratio.]

De hac ergo ecclesia quatuor sunt, quæ credere tenemur, nimirum Vnam Sanctam, Catholicam, & Apostolicam esse. Vna dicitur, quia Ecclesiæ Catholicæ nihil ita proprium est, quam unitas: perinde inter alias proprietates, quæ Ecclesiæ membra dignoscuntur, hæc est, ut soliciti sint seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, alter alterius onera portantes. Hæc unitas Ecclesiæ in canticis describitur in hunc modum. Vna est columba mea, una est matri suæ electa genitrici suæ. Hanc quoque ostendere uoluit Christus Saluator noster, cum uerba hæc intulit: Et erit unum ouile, & unus pastor. Vna est Ecclesia, & non plures, sicut & unica fuit Arca Noe, in qua salui facti sunt homines a diluuio. Credimus etiam Ecclesiam esse sanctam, id est per Spiritum Sanctum sanctificatam. Ecce quem proximo articulo didicimus spiritum omnia sanctificantem, hic Ecclesiam audiuimus ab illo sanctificatam, Sanctam, hoc est, Deo consecratam, sicut sanctum Domino dicitur, quod est illi sacrum. Credimus præterea ecclesiam catholicam esse, & uniuersalem protendentem palmites suos in quælibet, & loca, & tempora tum præterita, tum præsentia, tum futura secundum seriem successionis nascentium, & decedentium continuata sub uno duce inuisibili Deo in unitate fidei, & religionis. Prædicabitur enim (inquit saluator noster) Euangelium regni in uniuerso mundo in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet consummatio. Et alio in loco hæc ita habet. Eritis mihi testes in Hierusalem, in Iudæa, & Samaria usque ad ultimum terræ. Credimus, quarto hanc Ecclesiam Apostolicam esse, hoc est, credimus, quod sit illa ecclesia, quæ prædicatione Apostolorum fundata est, & stabilita, qui post Christum fuerunt ipsius ecclesiæ fundatores, & architecti. Credimus ergo (ut huius articuli finem tandem faciamus) unam tantum per totum terrarum orbem sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, quæ per Spiritum Sanctum in unitate fidei colligitur, & sacramentorum communione conseruatur, & gubernatur, & extra quam nullus, uel qui de hac ecclesia non est, uel qui ab illa resectus est, nisi se illi reconciliet, saluari potest, quemadmodum & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam, quæ, uti diximus, typum ecclesiæ gerebat, potuisse seruari. Hactenus de IX. Articulo. Decimus superest declarandus.

Quot capita de Ecclesia credi debent.

Eph. cap. 4 c
Gal. cap. 6. a
Cant. ca. 6. c
Ioan. c. 10. c
Act. cap. 1. a
Gene. ca. 7. d

Côfiteor unũ baptis. in remiss. pctõrũ. Ex superioribus satis, supq; liquet Patrẽ ob id misisse Filiũ, & ipsum filiũ suscepisse humanã carnẽ, & Spiritũ Sanctũ sua dona in nos effudisse, ut nos a peccatis nostris liberaret, ut totũ hominẽ, & in aĩa, & in corpore curaret, & saluaret. In hunc autem tã admirabili opere perficiendo a cura animi cœpit, ut pote a parte nobiliori, longeque corpore præstantiori tandẽ etiã corpori daturus fœlicitatem, atq; immortalitatẽ. Id quod plane ostendere uoluit, cũ hæc uerba intulit: Munda prius qđ intus, ut fiat & id, quod deforis est, mundũ: Quare instituit in ecclesia unica, sancta, catholica & apostolica sanctum Baptisma, qđ omnia prorsus delicta delet & originalia, & propria, uel ut aiunt actualia, ut amodo non imputentur; & post baptismũ pœnitentiã ministerio clauiũ, quas ecclesiæ in persona Petri tradidit. Vnum hic uocatur baptisma: quia semel tantum est percipiendum. Vnus Dominus (inquit Apostolus) una fides, unũ baptisma. Hoc aũt salutare lauacrum in remissionẽ peccatorum esse dicitur, quia recte suscipienti omnia absoluuntur, ut dictũ est, & abolentur peccata ante cõtracta. Nec omittendum est, quod sub huius sacramenti cõfessione comprehendi debet, & cæterorũ sacramentorũ fides, ut confirmationis, pœnitentiæ, ordinis, & aliorum, quoniam & hæc ad peccatorum remissionem, & gratiæ

Necessarius prope modũ ordo in curandis morbis.

Eph. cap. 4. a

Sub Baptismatis nomine cætera quoque Sacramenta debent intelligi.

tiæ impetrationem mirifice,& efficaciter conferunt, uerum de principali solum fit mentio,quod ad illius pósitionem,& ablationem cætera omnia sacramenta ponantur,& auferantur. Sed ad subsequentem articulum accedamus.

Et Expecto resurrectionē mortuorum. Vana prorsus, & inutilis fides nostra esset, si resurrectionē, quæ nos ab infidelibus separat, negare auderemus, tū qui non credit resurrectionē mortuorū, neq; credit, q Xp̄s resurrexit, tū q nos si hac uita tantū speremus, miserabiliores simus oībus animalibus. Credimus ergo omnes homines secundum corpus, & carnem reuicturos tam pios, quā impios, tam bonos, quā malos, sic ut eadem caro, quam circumferimus, quæ mortua est, & sepulta, ac computruit, resuscitanda sit. Quod aperte ostendit Paulus, cum de carnis resurrectione sermonem habens, hæc protulit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: Quum enim addit illud pronomen, hoc, quid aliud intendit, quam quod hæc uisibilis caro, quasi digito per uim pronominis ostensa sit reuictura? Quod apertissime ostendit Beatus Iob, cui ita ait: Et rursus circundabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum meum, quē uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt. Erit ergo hæc corporis resurrectio pijs, atque impijs cōmunis: sed longe diuersa ratione; nam pijs æternam beatitudinem, impijs uero æternos cruciatus afferet; sicut ex his facile ostendi potest, quæ Daniel propheta hunc in modum scribit. Quia tunc resurgent, qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium, & confusionem æternam. Id quod etiam aperte Christus testatus est his uerbis: Et procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in resurrectionem iudicij: id est, æternæ damnationis. Hoc item apertius in symbolo Athanasij sic declaratur. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem; & qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam, & qui mala egerunt, ibunt in ignem æternum. Resurgent ergo mortui non immutata corporis substantia, sed corporis qualitatibus; quo modo intelligendus est. D. Paulus, cum in prima Epistola ad Corinthios ait: carō, & sanguis regnum Dei non possidebunt, hoc est, caro, & sanguis cum his qualitatibus corruptibilibus non resurgent. Et hæc de præsenti articulo breuiter dicta sufficiant. Reliquum est, ut ad postremum huius symboli articulum aggrediamur, qui quamprimum fuerit a nobis expeditus, cætera quoq; omnia, quæ ueniūt explicāda, fœliciter absoluemus.

1. Cor. 15. g

Iob. ca. 19. d

Dan. ca. 12. a

Resurgendū modus.

1. Cor. c. 16

Et uitam uenturi sęculi. Venturum seculum dicitur duratio post hanc temporaneam, & mortalem uitam, & ante, & post diem iudicij. Quem ergo in Christo manentē nō delectet ueræ, ęternæq; uitæ fidelis promissio? Vitæ, inquā corporis, & animę nunquam finiendæ? Quod. n. ad corpus attinet, non erit amplius obnoxiū fami, siti, æstui, frigori, indigētiæ, lassitudini, seruituti, dolori, morti, aut ullo incōmodo sederit immortalitate, & claritate summa decoratum. Quod uerò ad animū attinet, nullis uitijs, nulla tristitia, aut mœstitia solicitabitur, sed perpetuò fruetur summo bono, quod est Deus. Quæ sane fruitio quanta bona cōplectatur, nulla lingua dicere, nulla mēs humana appręhendere poterit. Nec. n. oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hoīs ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se. Qm uerò oīa pdicta, q uel adoratione, uel redēptione, uel sanctificatione nostrā cōtinent uerissima esse indubitato credimus, idcirco addit, Amē, quę uox est eius, q sermonē suū nitit cōfirmare, ut de hac re in superioribus plura differuimus, quę ne sępius nulla cogēte necessitate repeti cōtingat, ad eū locū te diligēt lecto rē reijcimus. Atq; hęc erāt q in hac debili nostra symboli explicatione dicē

Hæ sunt nostri corporis qualitates in resurrectione amittendę.

1. Cor. c. 2. e

da habuimus, in qua si breuiores extitimus, quam res ipsa, quæ amplissima est, expostulare uidebatur, id totum a nobis esse factum uelim existimes, tum quia a cōpluribus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam Græcis, quam Latinis Doctoribus; atque a sacris Concilijs hanc rem late, diffuseq; explicatam inuenies, tum & maxime, quia ijs omnibus postremò accessit diuinus ille liber Cathechismus inscriptus, qui de hac re, ac multis alijs ea numeris omnibus notitiam absolute tradidit, ut aliquid dignius, ac præstantius, quod possit afferri, nec habeam nec inuenire queam. Sed quæ attulimus, ut pote difficiliora, & in hac re cognitu magis necessaria, pro nostri instituti formula sufficere arbitror. Nunc ad reliqua me conuerto.

DE OFFERTORIO CAETERISQVE MVLTIS cognitu necessarijs. Cap. 16.

SACERDOS, & populus iam tertiò inuicem se ad deuotionem mentemq; in Deum intentam commonefaciunt, Sacerdos dicens, Dominus uobiscum, & populus respondens, & cum spiritu tuo; Deinde Sacerdos cohortatur ad orandum dicens, Oremus. Hæc quidem fiunt propter sequens sacrificium, quò dignus, ac religiosus perficiatur. Deinceps Sacerdos, qui est inter Deum, & populum mediator, ut præces suijpsius, & populi uota Deo offerat, manuum digitis patenam altius tenens hostiam Deo uiuo & uero offert, & mente deuotissima, uoceq; submissa absoluit orationem illam; Suscipe Sancte Pater suppliciter rogans, ut laudare eum in solemni mysterio, & pro su ipsius, circunstantium, & omnium fidelium uiuorum, atq; defunctorum commissis placare ualeat. Hinc offertorium ab offerendo nomen accipit ibi omnes circunstantes seipsos offerre debent. Quiuis. n. Christianus cum alias semper, tum maxime quum sacratissimo missæ sacrificio est præsens, Deo seipsum offerre debet, atque diuino nutui uoluntate se totum subijcere, subiugareq;, Diuo Paulo attestante, ad magis nos oblectante his uerbis: Obsecro uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiā uiuentē, sanctam, Deo placentem. Per manus igitur sacerdotis offertur hostia, quæ est panis e tritico azimus, offertur & uinum cum aqua mixtū. Panis nomē traxit a Pan qd latine significat totū qm hic, & in futuro Xps, qui post cōsecrationē sub spē panis cōsumitur, est tota uita nostra, Vinum a uite, cui Dominus se comparat, ubi ait: Ego sum uitis uera. Aqua ab æqualitate sic dicitur, quòd hoc mediante sacramento æquales Angelis efficiamur. Panis offerendus orbiculari imprimitur figura, ad designandum Deum esse principium & finem, quando in circulo (ut Mathematici norūt) nbiq; sit assignare principium, ac finē. Cæterum, cur aqua in sacrificio altaris uino misceatur, tres assignantur causæ. Prima quidem est, quòd S. Patres testantur id fieri exemplo, & ministerio Domini, quibus maxime regionis Iudææ mos suffragatur, cum ibi non merum, sed aqua mistum uinum ex more bibatur. Vnde & in Prouerbiorum cap. ix. ita scriptum inuenimus: Bibite uinum, quod miscui uobis, & quamuis in Euangelio hoc non habeatur expressum, Patrum tamen concors testimonium nobis sufficere debet. Altera causa est, quòd unus ex militibus tempore Dominicæ passionis, quam, sicut dictum est, hoc sacrificio repræsentamus, lancea latus Christi aperuit, & continuo exiuit sanguis, & aqua; qua de re Paschasius hec in hunc modū sanciuit: Plane aqua in uino misceatur, quare misceatur, dum in natalicio calicis factum su sse non legimus? Illa maxime causa est, quia de latere Christi, ubi passio impletur, sanguis pariter cum aqua manauit. Quod certe mysterium Apostoli plane intelligentes sociundum in calice censuerunt, ut nihil

[Margin notes: Offertoriū unde. — Rom. c. 12. a — Panis, & uini ethimologia. — Iol. c. 15. a — Aqua quasi ab æqualitate dicitur. — Hostia cur circularis est. — Quibus ex causis aqua uino imponitur. — Prouer. c. 9. a — Ioan. c. 19. f]

hil deesset nobis in hoc sacramento ad commemorationem passionis, quod tunc extitit in cruce ad consummationem nostrę redemptionis. Postrema ratio, ob quam uino aqua misceatur, ea est, quod quum aqua populum significet, dicente Ioanne, Aquæ multæ populi multi, hinc fit, ut ex huiusce modi aquæ, & uini mixtione ostendatur, quod Christo seruatori nostro populus coniungitur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur. Hoc autem ita esse præterquam quod & ex ijs, quæ dicta sunt, & ex multis alijs locis facile est intelligere, confirmari etiam potest ex sacrosanctæ synodus Tridentinæ authoritate, quæ mira quadam breuitate tres, quas de hac re attulimus causas, amplectens, hæc ita habet: Monet deinde sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut quam uino in calice offerendo miscerent, tum quod Christum dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac mixtione recolitur; Et cum aquæ in Apocalypsis beati Ioannis populi dicantur ipsius populi fidelis cum capite Christi unio repræsentatur. Quibus sane uerbis ex suo more Canonem subiecit, qui huiusmodi est; Si quis dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum, quo summissa uoce pars canonis, & uerba consecrationis proferuntur damnanda esse, aut lingua tantum uulgari Missam celebrari debere, aut aquā non miscendam esse uino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit. Apo.ca.17.d Conc. Trid. Sess. 22.ca.7. Apoc.c.17 d

Interim Sacerdos oratiunculas tres absoluit, quarum prima est; Offerimus tibi Domine calicem; in qua petit calicem oblatum pro suijpsius, & circunstantium, & denique totius mundi salute ad Deum ascendere. Altera, cuius initium est, in Spiritu humilitatis, rogat, ut sacrificantes sint Deo accepti; Ad tertiam descendens, nempe ad eam, cuius initium est, Veni sanctificator, expostulat, ut oblata cælitus sanctificentur, & consecrentur. Quibus absolutis manus suas lauans Psalmi Versiculos, Lauabo inter innocentes, cum subsequentibus decantat, cogitans meliorem lotionem animæ suæ: Frustra enim manus lauat, si interim illotam habeat conscientiam. Et in medium altaris accedens, hanc deuote persoluit orationem. Suscipe Sancta Trinitas, & quę sequuntur: In qua supplex orat, ut Missæ hostia oblata usq; adeo fiat apud Patrem cælestem accepta, efficax, & fructifica, ut cedat Patri cælesti in gloriam, sanctis in honorem, animabus in liberationem, & nobis mortalibus in salutem. Quam orationem quamprimum perfecerit, ad populum se uertit, eius precibus se in opere tam arduo adiuuari desiderans, atque ad circumstantes sic alloquitur. Orare fratres cum reliquis, quæ quoniam apertissima sunt declarare omittimus. Absoluit præterea orationes, quę secreta appellantur, uel a mysterijs multò secretissimis, quæ mox incipiens; uel quod hic memorari debeamus silentium Christi, quum iam sua immineret passio; nam ab eo die, quo Caiphas mortis sententiam in eum tulerat, non iam amplius palam apud Iudæos ambulabat, sed secretus cum discipulis latuit; uel quia summissa uoce, atque secreta proferri debent, ne tā sancti mysterij uerba manifeste prolata per quotidianum usum uilescant, & a Laicis etiam in locis prophanis indebite, atque irreuerenter pronuncientur. In secretarum tum conclusionem Presbyter eleuat uocem alte canens. Per omnia sęcula sæculorum, quo rursus populum ad orationis uigilantiā extimulet, sicq; oratio secreta etiam a populo adiuta, fiat ualidior.

Secreta cur dicitur oratio post offertorium.

DE PRAEFATIONE MVLta. Cap. 7.

Præfatio exordium est

QVEMAdmodum in Rhetorum orationibus prohœmia sunt, & exordia ante causæ narrationem, quibus ad se trahitur auditorum beneuolē

tia, ut reddantur attenti ad ea, quæ dicturus est orator, ita (si magna paruis comparare licet) in hoc diuinissimo celebrando sacrificio præmittitur oratio uulgato nomine præfatio, siue prologus, & præloqoutio dicta. In ea.n. sacerdos tantũ cum Deo acturus causam præloquitur gratias, & laudes Deo; ut præparatus huiusmodi laudatione aptius possit ac melius ad consecrandũ Christi corpus peruenire. Tria autem sunt, quibus admonet populum, ut summa deuotione, dignitate, & reuerentia uentura sacra excipiat. Primo præmittitur salutatio consueta ad populum, ea scilicet, Dominus uobiscum; secundo profertur oratio admodum admonitoria eleuationis cordium in Deũ his uerbis: Sursum corda; Populus subinde annuens respondet: Habemus ad dominum. Ad insinuandum, quod tam Sacerdos ipse celebrans, quam assistens sacris mysterijs debent relictis ad terrena negotia cogitatibus tunc animos suos ad deum erigere. Tertio additur exhortatoria oratio ad gratias agendas pro susceptis ab eo amplissimis beneficijs ad hunc modum, Gratias agamus Deo nostro, & populus obtemperans respondet, Dignum, & iustũ est nos, scilicet, Deo nostro gratias agere. Nihil enim æquitati magis consonum, aut rationi cõsentaneum, quam benefactori pro acceptis muneribus, & bonis gratiarum actiones persoluere. Demum hanc responsionem fidelis populi approbans Sacerdos continua oratione subiungit totius præfationis contextum, & sermonem suum ad Deum Patrem conuertit decens: O' domine Sancte pater omnipotens æterne Deus utique Dignum, & Iustum est, æquum, & salutare, ut nos omnes tibi semper, & ubique gratias agamus ob innumera beneficia, quibus nos afficis cum alias continue, tum maxime in hoc sanctissimo altaris sacrificio, ubi totus es tui prodigus, & totum teipsum expendis, nimirum, unicum tuum filium Iesum Christum nobis donans iure tam pleno, ut nobis liceat eundem sub typis sacramentalibus manducare, & bibere, qua beneficentia, imo uero magnificentia nulla maior cogitari potest in cælo, & in terra. Sed quonã modo Deo Patri agẽdæ sunt gratiæ? Certe per Christum Dominum nostrum nempe aduocatũ, & mediatorem, per quem (ut ait Paulus) accessum habemus ad patrem. Ita enim & nouem cælestium spirituum chori Deo Patri sua impendunt obsequia. Nam omnes per Christum maiestatem patris laudant, adorant, tremunt, & communi lætitia celebrant. Cæterum per uirtutes cælorum generatim quicunque spiritus cælestes sunt accipiendi, sumpto latius eo nomine uirtutum: ut suo ambitu Angelicas omnes complectatur substantias: quemcunque constituant ordinem. Sed age si ab hac maiestate tremunt potestates cælestes, spiritus purissimi, ijdemq; fortissimi, quippe qui potestatis tenebrarum sint debellatores, homuncio impurus, luteus fragilis quid faciet, aut quomodo consistet? Cæteri secum cogitent. Quoniam uerò Angelicorum spirituum laudes ipsæ summæ diuinitati iure sunt acceptissimæ, quando omni peccato liberi sint, nullaq; malitiæ sentiant contagia, imo tanta firmitate ipsi bono adhæreant, ut ab illius stabilitate, & rectitudine decedere nequiquam possint: at contra nostræ ad Deum laudes ob uitæ mortalis uarias necessitates, ob inquinamenta peccatorum (in multis enim offendimus omnes) minus gratæ sunt diuinæ maiestati, & acceptæ; non est enim speciosa laus in ore peccatoris; Quare in calce præfationis Sacerdos nomine populi rogat Patrem cælestem, ut suas uoces admittat, & accepter una cum uocibus Angelicis, ita ut ex uocibus utrisque unus fiat laudis concentus, unaq; modulatio suauis, & Deo grata. Itaque iam exauditus Sacerdos celeberrimum illum Angelorum concinit hymnum, laudatissimumq; cantum quem Sixtus Papa in ordine viij. constituit, ut ante sacrificium diceretur. Is autẽ

est,

sacri Canonis subsequentis.

Magnificentia Dei maior qua.

Eph. cap. 2. d

Angelorum laudes lõge a' nostris distant.

Ecclesiasti. cap. 15. b

est, qui sequitur. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus deus Sabaoth: Pleni sunt cæli, & quæ sequuntur. Hymnus plane diuinissimus Angelorum, & hominum conflatus. Prior pars usq; ad Osanna Angelorum est, Altera hominum, turbæ scilicet Christo die palmarum acclamantis, Osanna in Excelsis; Benedictus qui uenit in nomine Domini. Ter Sanctus repetitur, ut primū Dei Patri respondere intelligatur, secundum Filio, tertium uerò Spiritui Sancto. Et quia in Trinitate personarum simul credenda est deitatis unitas, additur: Dominus Deus, in numero singulari, quod nomen diuinitatis indicat unitatem, quēadmodum in superioribus locis dixisse meminimus, Sabaoth unum est ex proprijs Dei nominibus, tantundem ualens atq; exercituum. Itaq; dominus Deus sabaoth dicitur, quia exercituū cœlestium, Angelorumq; agminum dominus, & princeps est, Pleni sunt cæli. Per celorum plenitudinem, seu amplitudinem, & terræ spaciositatem ostenditur super infusa diuinæ magnitudinis plenitudo. Quod & Dominus indicat, cū a t; Nunquid non Cęlum, & terram ego impleo? Illud autem humana uoce depromptum præconium Osanna in excelsis perhibet testimonium de Christo, ꝙ uerus esset Messias in lege, & Prophetis promissus. Est autem Osanna dictio hæbrea ex uerbo osi, quod significat salua, & anna, quæ obsecrantis est interiectio, affectumq; deprecantis exprimit: abiecta autem postrema littera prioris partis. s. littera i, per earum duarum dictionum unionē dicimus Osanna, idest, salua obsecro. Hæc uerò oratio, Osanna in excelsis, in hoc loco bis est posita ad expostulandam geminam salutem & animæ, & corporis tandem in cælis complendæ. Benedictus, inquam, qui uenit dudū in mundum per incarnationem, die palmarum Hierosolimæ asinæ insidens, adhuc quotidie sacramentaliter. Sed de Præfatione hactenus. Restat, ut per singula quæque in Canone posita cōsideremus, nulli enim dubium est, quin eum, qui satis commode uelit de Missa disserere, quid eius unaquæq; pars significet, diligenter exponat, oportet. Sed ad rem accedamus, propiusq; (ut aiunt) pedem conferamus.

Ioan. c. 12. e

Sabaoth qd indicat.

Iere. ca. 23. e

Dictio Osanna quid significet.

VNIVERSI SACRATISSIMI CANONIS PLANA expositio ab Hæreticorum conuitijs uendicata. Cap. 18.

TE Igitur clementissime Pater Per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices Rogamus, ac Petimus. Solet hæc missę pars pręcipua, quæ tot sęculis concordi totius Ecclesiæ consensu sacrosancta est habita, temere reijci, ac ab ijs aspernari, qui sacrosanctam Dei Ecclesiam Dæmonis impulsu, ac cœco iudicio insectantur. Cum quibus non est, quòd cōtendamus; præcipuæ cum hæc pestilentissima hęresis fuerit his temporibus sanctissime reiecta a sacrosancta Synodo Tridentina in xxij. Sess. ubi hæc ad hunc modum sancita habentur. Et cum sancta sanctæ administrari conueniat, sitq; hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia Catholica, ut digne, reuerenterq; offereretur, ac perciperetur, sacrum Canonem multis ante sæculis instituit, ita ab omni errore purū, ut nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatē, ac pietatē redoleat, mentesq; offerentiū in Deū erigat. Is. n. constat tū ex ipsis Domini uerbis, tū ex Apostolorū traditionibus ac sanctorum quoq; Pontificū pijs institutionibus. Vt uero, quæ huic sacrę doctrinæ aduersantur, dānaret, subsequentē hunc Canonē cōstituit, siquis dixerit Canonē Missę errores continere, ideoq; abrogandū esse, anathema sit.

Hęreticorū impia reiectio.

Conc. Trid. Sess. 22. c. 4.

Can. 6.

Accedentibus igitur ad huius partis explicationē, principiò sciendū est, ꝙ hæc pars pręcipua quatuor nominibus appellari solet atq; inscribi. Canon, secretum, Actio, & sacrificium. Canon Græce, Latine regulam signi-

Hæc pars quatuor nominibus appellatur.

ficat

ficat, quia uerborum series, & connexio regularis, & ordinata est. Secretũ dicitur altera ex superius causis assignatis, cum de oratione dicta secreta disserebamus. Actio, quia in ipsa sanctissimum Christi mysterium peragitur: Sacrificium, quia per hunc Canonem ex pane, & uino conficitur sacrificium salutare, sacrificium laudis, sacrificium iustitiæ. Neque hic prætermittendũ est per totum Canonem Dominicæ passionis commemorationem potissimum actitari; nam ita Dominus quoque præcepit in Euangelio. Hoc quotiescunque feceritis, in mei memoriã facietis. Quod & Apostolus confirmat his uerbis: Quotiescunque hoc sumpseritis, mortem Domini annunciabitis. Quocirca & ipse Sacerdos per totum Canonem in extensione manuum non tam mentis deuotionem, quam Christi extensionem in cruce præfigurat, ita dicente Cypriano. Hierarca pius, quem Spiritus Sanctus cõpungit, excitat, inhabitat, & sanctificat, eleuatione manuum, crucis mysteriũ repræsentans confidenter orat pro sua, & populi ignorantia. Ex quibus quidem facile colligi potest, quòd inueterata illa consuetudo contrahendi digitos in Canone post habitam consecrationem, nullo pacto ferenda esset, quãdo Christum, quem tantopere imitari studemus, nullum in cruce legamus digitum contraxisse, sed magis extendi deberent, quum, & ipsum saluatorem nostrum manus suas extendisse, sciant omnes, cęterum commendanda sanè, & studiose semper obseruanda est, quia ob eam quidem rationem in usu uenit, nequid ex digitorum extensione tangi unquam contingat præter sanctissimum Domini nostri Iesu Christi corpus. Quum uerò Canonem legere incipimus, capite uersus altare inclinamur, ut Christum imitemur, qui se pro nobis usque ad crucis mortem humiliauit. Sed iam ad explicationem adeamus.

In toto Canone quid potissimum agitur.

1. Cor. c. 11. f

Manuum extensio quid.

Cypr.

In fronte Canonis in primis animaduertunt Doctores sacri diuina quadã prouidentia factum esse, ut Canon ipse a littera T, quæ apud Hebręos Tau dicitur, incipiat. Nam ipsa significat mysterium uiuificæ crucis, hanc ex sui effigiatione, atque formatione repræsentans. Posita uero particula, Igitur connectit Canonem cum præcedenti hymno partim Angelico, partim humano; ut hic habeatur sensus: O' Pater clementissime, quia pleni sunt cæli, & terra gloria tua siquidem misisti ad nos filium tuum, qui per assumptam humanitatem uenit in hunc mundum, ideo supplices te rogamus, ac petimus. Vbi sciendum est quatuor hic adduci motiua, quæ perfacile Deũ patrem inflectere possunt, ut nostras preces exaudiat. Ea autem sunt, ipsius Patris clementia, eius unigeniti filij intercessio, deprecantium humilitas, ac uehemens petendi affectus. Ac primum cum dicitur, Pater clementissime, ipsius Patris adducitur clementia, quæ ex Aristotelis omnium philosophorum facile principis sentẽtia, uirtus est spectans ad principes, & præsides, moderatiua pœnarum reis infligendarum. Et quamuis Deus innumeras alias habeat proprietates, quibus honorari, celebrariq; possit, hęc tamen cæteris est congruentior, quia, ut testatur Propheta, benignus est, & misericors, ac præstabilis super malitia. Deinde unigeniti filij intercessio innuitur, quum adijcitur. Per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, tanquam mediatorem inter Deum Patrem, & nos peccatores. Præterea deprecantium humilitas significatur per id, quod petimus supplices, idest humiles; quoniam superborum supplicatio nunquam Deo placuit, sed humilium. Porrò uehemens petendi affectus geminatione uerbi deprecatorij exprimitur, quum mox subiungitur, Rogamus, ac Petimus. Quæ duo sane uerba cũ sequentibus fere omnibus in numero plurali posita sunt, ut significetur, q; Sacerdos hæc orans, aut offerens, non pro se solum, & in sua solius orat persona;

Inter cæteras proprietates aptè Deo conuenit clementia.

Ioel. ca. 2. c

sona; sed uice, & loco omnium Christi fidelium,& in persona totius Ecclesiæ orationem Deo Patri fundit, & sacrificium offert; quandoquidem ipse celebrans publico (ut a principio diximus) fungatur officio orandi pro omnibus. Sed quę sunt illa, quæ supplices rogamus,ac petimus? Vti accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera,hæc sancta sacrificia illibata. Quę igitur supplices rogamus,ac petimus,duo sunt;primũ quidem ut Deus Pater accepta habeat, grata, & placita hæc dona,quæ offeruntur,panem.s. & uinum in altare præparatum. Deinde, ut benedicat eadem dona,& munera,hoc est,ut benedictionem suæ uirtutis,& gratiæ illis infundat, quò idonea sint tam digno Sacramento,& in corpus,& sanguinem Christi conuertantur.

Res eadem pluribus nominibus significatur.

Exprimuntur offerenda triplici hoc nomine; hæc dona;hæc munera; hæc sancta sacrificia illibata,ut intelligatur, tantam esse huius sacrificij dignitatē,ut nequeat reperiri aliquod uocabulum,quod tantæ rei cōueniat. Itaq; tria illa nomina unam, eandemq; rem, scilicet, substantiam panis, & uini oblatam altari, in quibus perficienda est consecratio, pro suæ magnitudinis excellentia ostendunt.

Quomodo, donum, munus,& sacrificium inter se distinguũtur.

Habent tamen diuersas rationes, & habitudines;quatenus enim ex Dei liberalitate in nos profluunt,dicuntur dona. Omne enim datum (inquit Iacobus) optimum,& omne donum desursum est,descendens a patre luminum; quatenus autem in nobis recipiuntur,sic dicuntur munera; ut uerò a nobis Deo offeruntur, ita uocantur sacrificia: Hinc Propheta sic nos admonet: Sacrificate sacrificium iustitiæ. Est itaq; donum dantis,munus recipientis,sacrificium offerentis.

Iac. cap. 1. c

Psal. 4. b

Scitu pulchrum.

Cæterum quam ob causam quæ offeruntur ante consecrationem hic sancta,& illibata nominentur,silentio non est inuoluendum. Dicuntur igitur hæc sacrificia etiam ante consecrationem hic sancta,& illibata,non quidem secundum se neq; absolute; sed aut ratione mysticæ significationis, quòd nunc in hunc modum oblata significant sacrosanctum Christi corpus,& immaculatum eius sanguinem;aut sancta dicuntur,quia ad sanctum usum deputata sunt. Sed qui sint ij, pro quibus Sacerdos hæc sacrificia offerat,statim ostenditur per ea,quæ hunc in modum subijciuntur,uerba: In primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, una cum famulo tuo Papa nostro. N. & antistite nostro. N. & omnibus orthodoxis, atq; catholicæ,& apostolicæ fidei cultoribus.

Quot hominũ genera, pro quibus Sacerdos sacrificium offert.

Quinque eorum genera hic explicantur, pro quibus Sacerdos petit hæc sacrificia acceptari. Primum quidem uniuersam Ecclesiam amplectitur. Secundum continet eos,qui primatum spiritualem gerunt: Tertium uniuersos rectam fidem tenentes: Quartum quosdam ambit priuatim nominatos: Postremum omnes amplectitur,qui sanctiss. Missæ sacrificio præsentes adsunt.

Pro Ecclesię statu quatuor petit.

Principio itaq; sacerdos petit,ut pater clementissimus dignetur,uelitq; Ecclesiæ hæc quatuor condonare, nempe eam pacificare, ne a tyrannis, & hæreticis inturbetur, aut infestetur. Custodire a uitijs,& Dęmonibus,ne ab illis conculcetur,& pessundetur. Adunare inter paganos,& infideles,ut fideles facti omnes ex prophetæ sententia habitent unius moris in Domino: Dispersiones enim,ut alter Prophetæ locus habet, Israelis congregabit. Regere,ne in prosperis insolescat,& extollatur;in aduersis ne opprimatur,& deijciatur, ut per diem Sol non urat eam, neque Luna per noctem. Ipsa tota Ecclesia rectè Dei Patris esse innuitur per illud pronomen possessiuum, Sua, illi adiunctum, quia ab illo indeficienter gubernatur, uegetatur,& regitur. Non tamen eius solius Patris est Ecclesia, sed & Filij, & Spiritus Sancti; quoniam ipsorum indiuidua est,& in una sanctam Ecclesiam operatio. Ad summum præterea animarum pastorem in terris descendit oratio in hunc mo-

Psal. 67. a
Psal. 146.

dum

dum. Vna cum famulo tuo Papa nostro, Papa pater patrum dicitur; fuerunt enim harum duarum dictionum pater patrum primæ syllabæ Pa: pa: prius diuisim positæ, postea uero scribentium incuria in unam coadunatæ dictionem, inde conflatum est nomen papa. Quod sane nomen merito ipsi soli Summo Pontifici adscribitur, quoniam omnium Episcoporum, Patriarcharum, & cæterorum Ecclesiæ Patrum supremus est Pater. Descendit præterea ad inferiorem gradum orans in hunc modum: Et pro antistite nostro, Antistes accipitur hic Episcopus loci illius, in quo fit Missæ celebratio. Demum fit oratio pro Omnibus orthodoxis, idest de fide recte sentientibus: Nam orthodoxus nomen Græcum deducitur ab orthos, quod rectum significat, & doxa, quod sententiam, & æstimationem signat. Is igitur orthodoxus dicitur, qui rectam fidei sententiam sequitur, & determinationem. Quod postea oratione latina dilucidius explanatur his uerbis: Atque catholicæ, & apostolicæ fidei cultoribus, hoc enim posterius declarat apertius ante positum uocabulum. Dicitur autem catholica fides, idest uniuersalis; quippe cum omnes ad eam amplectendam teneantur: Qui non crediderit (inquit saluator) condemnabitur. Dicitur autem Apostolica; quoniam per Apostolos in toto terrarum orbe est promulgata, sicut testatur Marcus, qui ita scriptum reliquit: Illi autem profecti prædicauerunt, ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Hoc item Propheta confirmat; quum subsequentia intulit uerba. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Quoniam uerò præscriptus, ac definitus rogandi ordo hoc expostulare uidetur, ut prius orandum sit pro tota Ecclesia, quam personis singularibus: quandoquidem commune bonum, tanquam præstantius, atque nobilius bono priuato, & particulari recto iure præponendum sit, prius offerre debemus pro Papa, quam Episcopo, quoniam Summi Pontificatus maiestas simplici Episcopali dignitate est eminentior, atque sublimior, quemadmodum & Episcopalis dignitas cæterorum orthodoxorum dignitati antecellit. Quum uerò omnes ij communi, & publico fungantur officio, quumq; uniuersalia, ut iā dictum est, digniora, præstantioraq; sint particularibus, proinde facta pro his oratione Sacerdos nunc ad quosdam speciales descendit, pro quibus orans, ac petens suipsius obsecrationem in hunc modum effundit.

Hoc nomen Papa unde initium duxerit, & qd significet.

Orthodoxū nomen Græcum est, & quid ostendit.

Orthodoxis quis.

Mar. ca. 16. d

Mar ca. 16. d

Psal. 18. a

Quā ob causam prius orandum est pro uniuersalibus, quam particularibus psonis.

Memento domine famulorum, famularumque tuarum. Famulos, & famulas uocat potius, quam uiros, & mulieres; ut humili professione famulatus, & seruitutis illam inclinet, quem ad petitorum concessionem precatur. Eodem quoque modo, & Propheta petens diuino auxilio liberari ab inimicis inquit. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, quoniam seruus tuus sum. Porro hoc in loco celebrans tacita mentis expressione recitet nomina uiuentium sigillatim, pro quibus intendit in illa celebratione priuatim, ac seorsum orare, quod apertissime ostendunt litteræ illæ (ut uocant) maiusculæ N. & N. Cæterum ne huiusmodi determinatarum personarum nominatio ob incertum ordinem ingerat sacerdoti celebranti confusionem, aut turbationem, certis quibusdam gradibus a maiori obligatione ad minorem procedentibus in huiusmodi commemoratione utendum est. Primo enim loco habenda est eorum memoria, aut unius, aut plurium, pro quibus tunc principaliter fit oblatio. Secundo parentum, & cognatorum tam carnalium, quam spiritualium. Tertio subiectorum suæ curæ tanquam filiorum spiritalium: Quarto confratrum suorum, si fuerit Ecclesia collegiata. Postremo eorum, qui fundatores, Patroni, & benefactores cum temporales, tum spirituales censentur.

Psal. 142. e

Qualis ordo teneri debeat in orandi pro singularibus personis.

Com-

Altaris sacrificio adstantiũ quãta sit utilitas.

Completa autem huiusmodi mortuorum commemoratione, Sacerdos deinceps orat pro circunstantibus, cum mox subiungit; Et omnium circunstantium. Vbi notatu dignum censent sacri authores, quam sanctum sit, & salubre Missę interesse mysterijs, cum tantum sacrificium etiam pro circunstantibus offerri dicitur. Verum non temere circunstantium dicit textus, non autem circumgirantium, perambulantium, aut confabulantium, qui non solũ non fiunt participes Missæ, quin magis grauiter peccant, transgredientes pręceptum Ecclesiæ de audienda Missa die aut Dominico, aut festo. Quod ne contingat, duplex requiritur conditio his uerbis insinuata: Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Vt ergo salutaris Missę fructus in circunstantium utilitatem cedat, fides firma, & inconcussa in eis exigitur, ut credatur circa tantum mysterium sub speciebus panis, & uini post uerborum Christi prolationem uerum Christi corpus una cum eius præcisissimo sanguine contineri. Quod quia nostræ mentis captum transcendit, sola fide attingi debet. Exigitur quoque & nota deuotio, quæ est attentio, & eleuatio mentis in Deum. At cui fit huiuscemodi mentis eleuatio nota? Tibi ad dit Canon. Nam etsi fides, & deuotio homines lateat, ipsi tamen Deo cordium scrutatori cognita est, & nota. Cognita quidem per approbationem, & nota per acceptationem. Vt uero intelligamus ijs omnibus hominibus rectè dispositis applicari, adiungiq; fructus ipsius Missæ, adijcit textus hæc uerba: Pro quibus tibi offerimus, pro quibus famulis, & famulabus tuis, & omnibus circunstantibus fidelibus, & deuotis tibi offerimus tanquam ministri, uel, Qui tibi offerunt non tantũ nos pro illis offerimus, sed & ipsi quoque famuli tui, & famulæ, omnesq; circunstantes fideles, & deuoti Tibi offerunt Pro se, suisque omnibus Prius pro se, quoniam charitas ordinata primum a suo exoritur fonte, deinde & pro suis omnibus consanguineis, & affinibus, familiaribus, amicis, & benefactoribus offerunt tibi non corporaliter, sed spiritualiter. Nam quemadmodum qui se per fidem, & pium affectũ effundunt in Deum spiritualiter, dicuntur manducare corpus Christi, ita etiam hoc loco ipsi Laici, & circunstantes dicuntur spiritualiter offerre hoc sacrificium, quando oblationi illi deuote assistunt. Verum quoniam bonorum, quæ a Deo postulantur illis impertienda, pro quibus fit oblatio, tria sunt genera, statim hæc subduntur uerba: Pro redemptione animarũ suarũ, pro spe salutis, & incolumitatis. Primũ bonũ spiritale est, nimirũ, redẽptio animarũ suarũ per remissionẽ peccatorũ: Secũdũ est supremũ, & perpetuũ. s. spes salutis, & beatitudinis æternæ, ad quã tendimus. Tertium infimum est inter hæc tria, quod est spes incolumitatis, seu sanitatis corporis, quæ etiam a Deo expetenda est, ut sit bonorum operum instrumentum. Demum aliud in ijs, qui offerunt sacrificium laudis commendandum adijcitur his uerbis: Tibique reddunt uota sua æterno Deo uiuo, & uero. Deo reddunt uota sua, hoc est deuotionem suam, siue bona opera. Non enim uotum accipitur hic propriè pro rei spiritalis, utpote, castitatis, paupertatis, obedientiæ, & cæterorum huius generis promissione Deo facta; sed communiorem sortitur rationem, ut & pium mentis affectum, & omne opus bonum complectatur. Huiusmodi autem uota & sua sunt, idest, offerentium, & redduntur Deo æterno uiuo, & uero. Deus dicitur æternus, ut distinguatur ab hominibus, qui cum sint mortales, & caduci, Dij nihilominus uocantur per adoptionem, ut Propheta ostendit his uerbis: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Viuus dicitur, ut Deus æternus distinguatur à simulachris, quæ non sunt Dij uiui; Os enim habent, & non loquentur, oculos ha- Psal. 81. d Psal. 113. b

Quid in circunstantibus exigitur, ut salutares huius sacrificij cõsequãtur.

Qualia bona circunstãtibus adueniant.

Corporis sanitas quo fine sit expetenda.

bent, & non uidebunt. Verus denique uocatur ad differentiam Demoniorum, qui sunt Dij falsi, & mendaces.

Exod. c. 32. c. Communicantes, & memoriam uenerantes, & quæ sequuntur. Quemadmodum legalis Sacerdos, pontifex leuiticus dum ad sancta sanctorum ascenderet, nomina duodecim tribuum in rationali descripta portabat, sic sancta mater Ecclesia hac figurali obseruatione edocta instituit, ut Sacerdos Euangelicus sancta sanctorum ingressurus præcedentium Patrum noui testamenti recenseat memoriam, quatenus eorum supplicationibus adiutus hoc sacramentum digne conficere possit. Dicuntur autem, & qui celebrant Sacerdotes, & qui circunstant fideles, communicantes, propterea quòd communicent cum sanctis ipsis in unitate Ecclesiæ, in una fide, quam & ipsi habuerunt in una spe, quia quod ipsi sperabant, & nos speramus; in dignissimo Eucharistiæ sacramento, quia quod ipsi cernunt reuelata facie, nos frequentamus, & colimus in sacramentali specie. Et memoriam uenerantes, sed quorum memoriā uenerantes? In primis quidem gloriosæ, semperque Virginis Mariæ, quoniam ipsa mater est illius, cuius est hoc sacrificium; Deinde duodecim Apostolorum Petri, & Pauli, Andreæ, Iacobi cum ceteris quos Dominus elegit ante suam passionem. Item duodecim martyrum, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, & Cypriani, Laurentij, Grisogoni, Ioannis, & Pauli, Cosmæ & Damiani, qui omnes a principio nascentis Ecclesiæ sanguinem suum pro Christo fuderunt. At cur istorum potius nomina, quam aliorum sint posita, nobis non constat, quamuis nemini dubium esse debeat id propter rationabilem aliquam causam factum esse, nos tamen latentem; præcipue cum omnium catholicorum consensus, & sententia sit, Canonem hunc diuina inspiratione constatum esse. Demum sanctorum omnium ponitur inuocatio cum subditur: Et omnium Sanctorum tuorum, quorum postulatur suffragium, ut ipsorum meritis, & precibus, quas assidue pro nobis Deo profundunt, in omnibus & credendis, & agendis diuinæ protectionis muniamur auxilio aduersus omnium inimicorum uisibilium, & inuisibilium astutissimas fraudes. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Confessorum autem, siue (ut Damascenus uocat) exercitatorum nulla sit hic peculiaris memoria. Causa est fortassis antiquitas Canonis: Nam hæc pars facta creditur priusquam Ecclesia illorum celebraret memoriam. Cæterùm disputare multis de Diuorum inuocatione non est huius compendij. In præsentia admonuisse suffecerit, nos id facere in Missa, quod Missæ ratio faciundum expostulat. Sane Missa non singulare, sed totius Ecclesiæ sacrificium est, quo Ecclesia Christi oblationem repræsentat, & nos corpus capitis oblationem imitamur. At sancti nobilissima Ecclesiæ membra sunt, quos Pater cælestis ut filios agnoscit, & honorat; Filius ut fratres, & cohæredes; & Spiritus Sanctus templa uocat. Nec certe ob id reijcienda est sanctorum inuocatio, quòd solus Christus factus sit nobis a Deo sapientia, iustificatio, sanctificatio, & redemptio, quia preter hæc gratuita saluatoris nostri beneficia, & diuina opera, quæ soli Christo tribuūtur, nemo ignorat sanctis quoque sua adesse merita, quæ tamen etiam Dei dona sunt. Quòd si præterea Angeli, qui non communicauerunt carni, & sanguini nostro, de salute tamen nostra sunt solliciti, quanto minus nobis deerūt sancti, quos cognoscimus eiusdem corporis membra esse? Si glorificatur (inquit Apostolus) unum membrum, congaudent omnia membra, & si patitur unū membrum, compatiuntur omnia membra. Nouerunt illi periculum nostrū, fragilitatem nostram, nouerunt aduersariorum dolos, & impetus. In eadem

Cur in Missæ Canone sanctorū recensentur memoriæ.

Rom. cap. 8. f

Cōfessorum cur nulla fit mentio.

Contra Hæreticos de sanctorū inuocatione.

Ioan. c. 20. d

1. Cor. 12 d

dem tentatione fuerunt, eosdem superarunt conflictus, & ex his, quæ passi sunt, dedicerunt compassionem. Nec debet uideri recens, quod & Ecclesia ueteris legis obseruasse legitur. Eodem quippe modo. Moyses pro populo, qui uitulum conflatilem adorauerat, preces ad Deum effundens inter orandum Patrum memoriam recolit. Eius autem uerba sic ad lineam scripta leguntur: Recordare Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum. Exod.c.31.e Tres item pueros hebræos in fornace succensa deiectos sic orasse legimus: Ne auferas a nobis misericordiam Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum; sed horum impias ineptias dimittentes nostra deuertat, unde fluxit, oratio: Vnus enim præter cætera nobis catholicis usus Ecclesiæ, quæ sanctorum inuocationem semper maximi fecit, abunde sufficere debet. Dan cap 3.d

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ quæsumus Domine, ut placatus accipias, Diesq; nostros in tua pace disponas atque ab æterna damnatione Eripias, Et in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per Christum. Quoniam igitur cum sanctis tuis communicantes, & eorum memoriam uenerantes hoc tibi sacrificium offerimus, ideo suppliciter te quæsumus Domine sancte Pater, ut tu ipse placatus meritis, & præcibus gloriosæ, sempeique Virginis Dei genitricis Mariæ, sanctorum Apostolorum, Martyrum, & omnium electorum tuorum concedere, ac præstare digneris, ut placatus accipias, idest, placide acceptes hanc oblationem, terrenam, scilicet, materiam panis, & uini in altari oblatam, quam oblationem seruitutis nostræ textus appellat, quòd nos serui, & ministri illam offerimus in uero cultu. Nec solum oblatio ista est seruitutis nostræ, quinimo etiam est cunctæ familiæ tuæ, hoc est, totius Ecclesiæ catholicæ, quæ tibi deuota famulatur, & uota offert. Petitur autem accepta ri sacrificium non quidem ex parte suipsius, quia sic ipsum Deo displicere non potest; sed quatenus offertur per ministros. Nonnunquam enim in usu uenit, ut oblatio de se grata, & digna non sit Deo accepta; quia eam indigne ministri contractant, & indebite offerunt, ita ut suum sortitur effectum. Secundo quæsumus te clementissime Pater, ut dies nostros, & huius uitæ nostræ tempus in tua pace, quam mundus dare non potest, digneris disponere. Tertiò, ut ab æterna damnatione eripias, quoniam tu ipse es, qui habes claues mortis, & inferni. Postremò, ut in electorum tuorum iubeas grege numerari, siue ut habet illud canticum, ut æterna nos facias cum sanctis tuis in gloria numerari: Ac ita ex his quatuor bonorum generibus per trium postremorum postulationem profitetur Ecclesia Deum esse uniuersorum Dominum; Per secundum enim in terris, per tertium in inferis; per quartum uerò in cælis. Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem & acceptabilemque facere digneris, ut nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi Præcamur quoque te clementissime Pater, ut hanc oblationem nostræ seruitutis, & cunctæ tuæ familiæ digneris facere, Benedictam, ut per eam benedictionem spiritualium bonorum multiplicationem ram offerens, quam ij, pro quibus offertur, consequantur; Adscriptam, ut per ipsam societati Angelorum, & sanctorum omnium adscribamus: Ratam, ut per eã ad finẽ usque mundi permansuram fixam, & stabilem ratum sit, & firmum nostræ salutis illud promissum: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Rationabilem, per quam nos ipsi rationabiles, atque secundum rationem uiuentes efficiamur: Acceptabilem, ut per eam Deo acceptabiles, placitique reddamur, qui per Ioan.ca.6.f

Donũ quod de se gratũ est, offerẽtis indignitate fit nonnunquàm ingratum.

nos ipsos illi iure displicemus. Præcamur tandem te clementissime Pater, ut hæc oblatio panis,& uini fiat corpus, & sanguis dilectissimi filij tui. Dixisti enim. Hic est filius meus dilectus, qui cum ipse etiam sit saluator noster, & unctus a Deo recte iisdem Iesu Christi additum est. Porrò in hac postrema petitione utitur Ecclesia uerbo fiat tribus de causis. Prima quidem est, quia eadem potentia, scilicet uirtus Dei immensa, & infinita exigitur in huiusmodi, quam petimus panis,& uini,conuersione,quæ tunc requirebatur in uerbi incarnatione, quum Angelo nunciante Maria respondit: Fiat mihi secundum uerbum tuum. Secunda causa est, ut intelligamus, quòd Sacerdos sua ipsius, & propria uirtute non operatur,sed tantū minister est, organum, & instrumentum: ac si Sacerdos diceret: Fiat ergo non mea,sed infinita omnipotentis Dei uirtute. Tertia, quia hoc uerbum, fiat,significat aliquid nec dum factum,postea effici,& quod nondum exhibitum est præstari. Quod equidem uerbum, fiat,ad explicandam ineffabilē illam transmutationem,quam apprime transubstantiationem sacri doctores appellant,quæ in huius Sacramenti consecratione fit, maxime conuenire uidetur.

Matth. c.3.d

Luc. cap. 1.d

Verbum fiat quot ex causis Ecclesia hic utitur.

Qui pridie quam pateretur accepit panem in sanctas, ac uenerabiles manus suas, Te igitur clementissime Pater precamur, ut panis fiat, hoc est, transubstantietur in corpus,& uinum in sanguinem dilectissimi filij tui, Domini nostri Iesu Christi, qui pridie quam pateretur, hoc est,qui præcedente die, quam passionem, & crucem pro nobis sustineret, accepit panem, nempe, in eadem cœna, quando ex ritu Iudæorum cùm discipulis suis primum manducauit Agnum Paschalem, & deinde instituit sacratissimum hoc mysterium per Agnum illum typicum præsignatum, ut simul & ueteri legi finem imponeret, & noue legis inchoaret sacramentum. Accepit autē in manus suas, ut quemadmodum tactu suæ mundissimæ carnis uim regeneratiuam contulit aquis,ipsasq; determinauit in sacramenti baptismatis materiā, ita & attactu sanctarū,ac uenerabiliū manuū suarum pani materiali uim quandā conferret,ipsumq; in materiā huius uiuifici Sacri depuraret: Accepit,inquā,in sanctas,ac uenerabiles manus suas,sanctas quidē,qm sanctitatis, ac mūditię sunt plenissimę,& omnia sanctificātes. Venerabiles uerò,quia sanctitati sunt coniunctæ, propter quam summa ueneratione dignæ sunt. Et eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum omnipotentem. Ad cœlum Christus oculos eleuauit, tum ut hoc indicio manifestaret se a Deo Patre potestatē accepisse hoc opus excellentissimum perficiendi, omnia enim illi tradita sunt a Patre suo, tum ut nobis afferret & exemplum ad Deum bonorum omnium auctorem, & datorem sub initio cuiusq; actionis nostræ oculos nostros erigendos esse. Et quamuis nullus Euangelistarum primam huius sacramenti institutionem describentium expresserit Christum in illa oculos eleuasse,nō minus tamen id credi debet;siquidem multa tam de operibus,quam uerbis Domini prætermiserunt Euangelistæ, quæ tamen Apostoli uel facto suppleuisse,uel uerbo expressisse leguntur. Quod si ēt tūc oculos eleuauit ad Patrē,cū ad corpus emortuū accedēs animā Lazari reuocauit,ualētiore iure, potioreq; ratione credēdū est, & tūc oculos ad cęlū leuasse,quū panē,& uinū in corpus,& sanguinē propriū commutauit. Tibi gratias agens: Cū accepisset panē in sanctas,ac uenerabiles manus suas,cūq; in cęlū oculos eleuasset gratias egisse dicit,cū ut se gratū in Patrē ostēderet de suscepto tanto dono,& tā excellēti grā instituēdi adeò eximiū Sacrm toti mūdo salutare tū ut nobis exēplū pberet Deo decollatis oibus bonis indesinēter grās agēdi. At in gratijs referēdis qd egit? Benedixit.s.panē illū; quia suæ benedictionis

Luc.ca.22.b

Quare Christus panē in manus suas acceperit.

Cur Christus oculos ad cęlum eleuauerit.

Ioan.c.21.d

Ioan.ca.11.e

Gratias egit, & cur.

uirtutem

uirtutem in eum transfudit, qua in sacratissimum suum corpus conuerteretur. Et fregit: Hoc loco exprimitur ipsius sacramenti in discipulos distributio; cum fregisse panem ipsum dicitur, ut in suum accommodarent usum, & esum, quod his significauit uerbis ad ipsos dictis: Accipite, & manducate ex hoc omnes. Quorum uerborum quis sensus sit facile est uidere ex ijs, quæ ab initio diximus, quando de huius sacramenti institutione agebamus, ad quem locum te lectorem reijcimus. Postremo sacratissima posita sunt uerba, quibus Dominus noster in consecratione ipsius panis usus est; & omnes deinde conficientes sacramentum uti debere instituit, scilicet. Hoc est corpus meum, In quibus id firma fide cum Ecclesia Catholica, indubitateq; tenendum est, quod in fine prolationis eorum uerborum, & momento ipso excludente definit substantia panis, atque sub illius accidentarijs dispositionibus iam uere, & re ipsa continetur uerum Christi corpus. Sed quomodo? Imperscrutabili quidem, atque inesplicabili. Simili modo postquam cœnatum est, Hic modus, quo a Christo consecratio uini in sanguinem facta est, exprimitur, quum textus addit; quod simili modo, quo acceptum panem Christus sua benedictione, & consecratione conuertit in suum corpus, accipit etiam calicem ad uinum consecrandum eo quidem tempore, posteaquam cœnatum est, ea scilicet cœna, in qua Agnũ paschalem cum discipulis suis manducauerat. Accipiens & hunc. sed qualem? Num eundem numero fortasse calicem, quem Christus in manus suas accepit, habet & Sacerdos, quum hæc uerba profert? Non certe eundem numero, sed hunc, idest, similem quó ad usum, & liquoris continentiam attinet. Sicut enim in calice, quem Christus accepit, continebatur (ut censent omnes catholici) uinum aquæ permixtum, sic & in hoc calice, quo Sacerdos consecrationem uini perficit, continetur uinum aqua permixtum. Præclarum, Nomen adiectiuum ex eo psalmi loco assumptum, & calix meus inebrians, quam præclarus est, quasi præ alijs claram significat, quia non figuralis fuit, ut ueteris testamenti fuere phialæ, & cyphi, sed exemplaris, & ipsam continens ueritatem. Christus ergo dum uinum diuina suipsius uirtute conuertit in proprium sanguinem, instituit ipsum uinum in materiam consecrationis sui sanguinis, ut ex perfecta corporis nutritione ad perfectissimam ascenderemus, & excellentissimam animæ nutritionem spiritualem. Ad nutritionem autem corporis perfectam constat non solum pertinere cibum, sed & potum uini moderate sumptum. Accepit igitur & hunc præclarum calicem. Recte calix potius dicitur, quam cyphus, aut cyatus, aut crater, ut facile intelligamus, calicem sanguinis non solum ad potum spiritualem, sed ad memoriam passionis Christi pertinere, quum per nomen calicis amaritudo passionis significatur. Quod plane ex hoc præter alia maxime intelligi posse arbitror, quod Christus in oratione positus dixit. Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Vbi per calicem passionẽ intelligi debere, qui dubitet, arbitror esse neminem. Cętera autem uerba, quę sequuntur, ut puta quod Xps gratias agens benedixerit calicẽ cum reliquis, cõsimiliter sunt interpretanda, ut superius in consecratione panis dictũ est. Quibus adduntur alia uerba ad consecrationem sanguinis pertinentia in hunc modum. Hic est enim calix sanguinis mei. Pronomen, Hic, demonstrat per intellectum calicem continentem præciosum Christi sanguinem, ubi primum ad calcem omnium uerborum peruenerimus. Hic est igitur calix continens sanguinem Christi. Noui, & æterni testamenti. Merito sanguis Christi dicitur sanguis noui testamenti, quia effusione ipsius, & intercedente Christi morte nouum confirmatum est testamentum, cui quũ

Verba sacramentalia.

Psal. 22.

Quãdo Christus uinũ in materiã consecrationis instituerit, & cur.

Cur magis calix, quam cyphus positus est.

Matt. c. 26.

non sit aliud testamentum successurum, sicut ueteri successit nouum, aeternum appellauit, quod usque ad finem mundi per cueraturum sit. De quo Isaias sic uaticinatus est: Feriam uobiscum pactum sempiternum. Mysterium fidei. Mysterium quidem nomen Graecum, idem latine significat quod secretum, & occultum. Huiusmodi est hoc sacramentum; nam fuit sub figuris ueteris legis absconditum, & per sanguinem Christi completum, & perfectum. Caeterum hoc in loco obseruandum est, quòd nec simpliciter, nec absolute mysterium dicitur, sed additur mysterium fidei; quia quidquid ad ueritatem huius sacramenti pertinet, nempe, ad transubstantiationem, continentiam, & accidentia, totum id sola fide attingitur. Cernitur enim species uini, & creditur ueritas sanguinis Christi, qui in remissionem peccatorum nostrorum traditus est, ut uerba subsequentia declarant: Qui pro uobis, & pro Multis, Pro uobis, inquam, Apostolis, & discipulis, quos hisce uerbis alloquebatur, & pro multis, scilicet, Iudaeis, & gentibus per discipulos ipsos conuertendis, effundetur. Ex qua quidem dictione, multis cum Angelico Doctore colligendum est, hoc sacrificium alijs etiam, quam sumentibus prodesse, contra aduersarios falso asserentes sacerdotem Ecclesiae personam gerentem non posse hoc sacrificium propiciatorium pro alijs offerre, licet contextus apertissime ostendat id, quod nos catholice sentimus. Sic.n. iacet: Qui pro uobis, & pro multis pro uob.s Apostol s sumēibus, & p multis, .f, alijs in remissionē peccatoi ūe effundet. In hūc quippe modū Doctores sacri interpraetantur Saluatoris nostri uerba, quae attulimus. Multis, & nō omnibus dixit, quia quāuis pro omnibus effusus sit sanguis Christi, quò ad sufficientiam, non tamen quo ad efficatiam. Sufficiens est enim Saluatoris nostri praeciosissimus sanguis tollere omnia peccata, ubi non inuenit contrariae uoluntatis obstaculum. Effundetur; Hoc uerbum non ad tempus futurum referendum est, sed ad illud, quod in hora institutionis huius sacramenti fuit futurum, cum nondum effusus fuisset sanguis Christi, sed postridie effundendus. Proferuntur enim uerba sacramentalia in persona Christi, & pro tempore illo, quo Christus primum instituit hoc sacrum mysterium. Reliqua autem uerba. Haec quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, non sunt de integritate, & substantia formae consecrationis uini, ut nonnulli autumarunt; sed in ipsa eleuatione partim cum in altum erigitur, & partim cum dimittitur pronunctanda. Quae planae uerba eam praetendunt sententiam, quòd quotiescunque Apostoli, & Sacerdotes illorum successores fecerint tam corporis, quam sanguinis Christi consecrationem, & sumptionem illam factu ri sunt illius memoriam. Vna igitur causa institutionis huius Sacramenti fuit ut ipsum esset nedum uerum sacrificium, sed & signum memoriale ipsius summi sacrificij, quod Christus obtulit in cruce. De qua quidem re in superiori libro pluribus disseruimus.

Isa. 65. a

Mysterium unde.

Tho. par. 3. q. 79. art. 7.

Ex Angelici doctoris diligentia pulchre collectum contra Hereticos.

Cur dictio, multis, & nō magis omnibus posita sit.

Vnde & memores; sequitur alterum Missae opus magnum, excellentissimum, & principale, nimirum, oblatio, in qua Sacerdos ex persona Ecclesiae offert Deo Patri caelesti filium suum Christum, non quidem in mortem (ut cauillantur hostes) sed in mortis eius memoriam ad excitandam Dei misericordiam. Et in offerendo brāchia expandit sic orans: Vnde & clementissime Pater, quoniam filius tuus haec ipsa in sui commemorationem fieri instituit, memores nos serui tui, qui nostrorum ordinum ministris ad haec offerenda sacrificia accepimus; nec solum nos, sed & plebs tua sancta, tota scilicet, uniuersi populi sanguine Christi filij tui Domini nostri Iesu Christi sanctificata, memores (inquam) tam beatae, atque salutaris

passionis

passionis filij tui, quam hæc repræsentant mysteria, memores necnon & ab inferis resurrectionis, ad quos triduano illo suæ mortis spatio descendit, ut sanctos Patres ibi detentos liberaret; demum nos etiam memores in cælos gloriosæ Ascensionis, quæ in glorificato, & immortali corpore super omnes cęlos facta est; tantorum igitur, & tam sublimium operum Christi memores nos serui tui, sed & plebs tua sancta offerrimus simul quidem, non tamen eodem modo. Nos enim Sacerdotes, & ministri offerimus in ministerio, & opere, sed plebs tua sancta uoto duntaxat, & deuotione. Sed quibus nam offerrimus? Sanctis fortasse? Neutiquam. Sed præclaræ maiestati tuæ, eximięq; tuæ diuinitati. Nec ex ijs, quæ nostra sunt, aut a nobis profecta offerimus. Sed de tuis donis, ac datis, hoc est, de bonis illis, & temporalibus, & spiritualibus, quę largiter, & abunde nobis communicasti. Cæterum inter illa dona, & data, quod optimum est, & præstantissimum tibi nūc Domine sancte Pater offerimus hanc, nimirum, salutarem hostiam, quam quinque præclaris titulis hic præsertim honoramus nuncupantes eam; Puram, quia puritatis omnis & munditię fons est, nos ipsos efficatia suæ uirtutis mirifice purificans; Sanctam, quia omni sanctitate, & gratia est plenissima; Immaculatam, quoniam nulla peccati contagione est contaminata; Panem Sanctum uitæ æternæ, non panem materialem, ut fuit ante consecrationem, sed spiritualem, conferentem digne sumentibus uitam æternam. Id quod apertissime promittit saluator noster his uerbis. Si quis manducauerit ex hoc pane, habet uitam æternam. Calicem salutis perpetuæ, Recte calix est salutis perpetuæ, nam eius haustu salus perpetua datur hominibus.

Diuerso plane modo Sacerdos, & circunstantes sacrificiū Deo offerūt. Deo soli sacrificjum offertur.

Ioan. ca. 6. f

Supra quæ propitio, ac Sereno uulto respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere, dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, Immaculatam hostiam, Prosequitur Sacerdos exposcens quæ offeruntur, grata, & accepta haberi a Deo Patre in hunc modum, supra quę, scilicet, dona, & data respicere digneris. Sed quomodo? iratus, & ulciscens? Minime quidem hoc abs te petimus Domine; sed digneris respicere propitio, ac sereno uultu, qui tuā in nos mansuetudinem declaret. Quæsumus quoque clementissime Pater hæc ipsa, quæ offerimus accepta, & grata habere, sicuti accepta habere dignatus es hæc tria, nempe munera Abel, quæ obtulit Domino de primogenitis, & adipibus gregis sui, ad quæ Dominus respexisse dicitur. Pueri tui Abel, puer dicitur ob innocentiam, & uitæ puritatem; non autem ob ætatem, uel ignorantiam eorum, quæ sciri debent, qualem improbat Apostolus, cum dicit: Nolite pueri effici sensu, & intellectu. Iustus quoq; nominatur propter elogium illi adscriptum, quum Dominus ita diceret; Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est a sanguine Abel iusti. Quæsumus item, ut quæ offerimus, sic grata habere digneris, sicut gratum accepisti sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, qui secundum præceptum domini obtulit filium suum primogenitum Isaac. Nostri, Dicitur Patriarcha noster, quia non tantum Israeliticæ plebis per carnem, quam totius populi Christiani per fidem Pater est. Eodem quoq; modo præcamur, ut quæ obtulimus ita digneris accipere, sicuti gratum accepisti sacrificium, quod obtulit Melchisedech, qui protulit panem, & uinum, gratias agens Deo de uictoria, quam Abrahæ contulerat de cæde quatuor regum. Age igitur Pater, & hac parte succurrere nobis, & effice nos bonos, & dignos, quales ob innocentiā, obedientiam, & sanctimoniam tibi dilectissimi, atque gratissimi

Gen. cap. 4. a

Abel cur puer nominatur, & iustus.

1. Cor. c. 14. a

Matt. c. 23. d

Gene. c. 22. d

Gen. ca. 14. d

fuerunt Abel, Abraham, & Melchisedech. Tales si nos feceris, indubie omnem benedictionem, & copiosam cælestium charismatum gratiã ex hoc plenissimo fonte hauriemus. Soli autem innitentes humilitati, per quam nihil de nobis præsumimus, sed tantummodo de tua misericordia, Supplices te rogamus omnipotens Deus, ut iubeas hæc, corpus, scilicet, & sanguinem filij tui in altari oblata, & præsentia, Perferri, non secundum loci translationem, sed secundum gratam acceptationem perferri, inquam, Per manus Sancti angeli, idest, per ministerium sanctorum Angelorum, In sublime altare tuum, nempe in cælum, ubi sedes tua est, & thronus. Hic singulare nomen sancti Angeli pro plurali positum esse censent grauissimi authores, quos sequi uoluimus. Sic uerò supplices petimus hanc oblationem perferri in conspectu paternæ maiestatis tuæ, Vt quotquot, nos Sacerdotes, & plebs tua sancta ex hac altaris participatione, communioneq; sacrificij Sacrosanctum filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus, aut secundum Sacramenti realem sumptionem, ut celebrantes, aut secundum spiritualem perceptionem solũ, ut populus circunstans, Repleamur omni benedictione cælesti, & gratia, repleamur inquam, largitate cælestium charismatum, donorum, & uirtutum. At uero id non nostris meritis petimus consequi, sed Per eundem Christum Dominũ nostrũ, quem semper pro sua reuerentia audit Pater benignissimus.

PRO MORTVORVM SVPPLICATIONE COMmemorationeq; facienda. Cap. 19.

2. Macha. c. 12. d

CAETERVM quoniam sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur, eaq; nulla efficatior dabitur unquam, quam quę sacrificio altaris est, coniuncta, non solũ petimus ô Domine, ut nos uiui cælesti benedictione, & gratia repleamur, sed sanctorum Patrum decreta, & uestigia insequentes quæsumus: Memento etiam famulorum, famularumque tuarum, qui nos præcesserunt, nam firmiter credimus hoc nostrum sacrificium non solum prodesse uiuis, sed & defunctis ad relaxationem. Cæterum non pro omnibus defunctis exoramus, pro ijs tantum, Qui nos Præcesserunt cum signo fidei. De ijs enim solum commemoratio est habenda, qui discesserunt ante nos sacramentis Ecclesiasticis fideliter, reuerenterque susceptis, Qui etiam dormiunt in somno pacis, & qui in pace conscientiæ mortui sunt sine peccatis mortalibus, & Dei offensa: His etenim duntaxat prosunt orationes uiuentium. Literæ illæ maiusculæ. N. & N. insinuant sigillatim nomina eorum, pro quibus tunc specialiter Missam celebrat. Ipsis, itaque cum priuatim nominatis, tum omnibus In Christo, hoc est, in fide, & confessione Christi, Quiescentibus, defunctis tria a Domino indulgeri, concediq; Sacerdos imprecatur, unum quidem continet, Locum refrigerij a pœna, scilicet, quæ eis intelligetur pro peccatis in præsenti uita commissis, necdum plene quantum ad satisfactionem remissis; Alterũ, Et locum lucis perpetuæ, in quo non sit obscuritas tenebrarum; Tertium amplectitur, Locum pacis, in quo nihil est male afficiens, aut contristans habitantem. Cęterum locus refrigerij, lucis, & pacis quis alius esse potest, nisi illa superna ciuitas Hyerusalem, fœlicissimaq; sanctorum habitatio? At uerò non solum precamur hunc locum defunctis; Verum & Nobis quoq; peccatoribus famulis tuis. Peccatores Ecclesia pronunciat, ut Dei beneuolentiam captet. Nam nihil æque diuinam maiestatem inflectit ad impendendã hominibus misericordiam, quã humilis peccatorum recognitio. Respexit enim Deus (inquit Propheta) in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Precamur igitur ô Domine, ut pro tua benignitate, & gratia; (nã

Pro quibus defunctis exoramus.

Lucis, & pacis locus quis.

Psal. 101.

ex

ex nobis non sumus tanto munere digni) donare digneris nobis peccatoribus famulis tuis sperantibus non in nostra iustitia, aut bonis operibus tantum, sed de multitudine miserationum tuarum, hoc est, in multas miserationes propter uarios, & multiformes diuinæ misericordiæ effectus nobis exhibitos, donare, inquam, digneris, Partem aliquam, & societatem, idest, participationem beatitudinis, Cum sanctis tuis Apostolis, & Martyribus, cum Ioanne, & reliquis, quos sigillatim nominat, & tandem cum omnibus sanctis, quorum sicut ante consecrationem suffragia postulabamus, ita hoc in loco obnixe quæsumus, ut nos demum admittas intra eorum cōsortium, non tanquam æstimator meriti, quum tibi debeamus omnia, sed sicuti ueniæ largitor. Idipsum autem petimus, Per Christum Dominum nostrum, mediatorem Dei, & hominum. Per quem ô Domine Pater omnipotens Hæc omnia, panis, scilicet, uiniq; substantiam, quorum species præsentes continent uerum Christi corpus, & sanguinem; Semper bona creas, per naturæ constitutionem: Sanctificas per uerbum, & orationem, Viuificas per uitalem conuersionem, Benedicis per gratiæ exuperationem; Et præstas nobis, per liberalissimam largitionem. Nec minus, Per ipsum scilicet Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, ut principium rerum productiuum, Et cum ipso, ut medio omnia moderante, Et in ipso, ut fine cuncta consumante, Est tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus Sancti omnis honor, & gloria. At quoto tempore huiusmodi honor, & gloria est tribus personis persoluenda? Vno fortasse, aut die, aut mense? Certe non: Sed Per omnia sęcula sæculorum. per omnes mundi ætates. Circunstans uerò fidelium turba respondet Amen. nimirum, uerum est, quod per ipsum Iesum Christum & cum ipso, & in ipso est tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus Sancti omnis honor, & gloria per infinita sæculorum sæcula, Oremus præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere. Consecratione oblatorum habita progredimur ad eorum communionem, ad quam, ut rite pręparemus, hortatur alta uoce omnes ad orationem dicens: Oremus, non quidem ex animi superbia, sed quia adhoc salutaribus sacrarum scripturarum pręceptis moniti sumus. Oportet (inquit sermo Euangelicus) semper orare, & non deficere. Nec omnes ex nostra temeraria præsumptione; sed diuina institutione formati audemus dicere id ipsum, quod Christus nos docuit. Audemus, inquam, quoniam ipse hunc ausum orandi nobis præbuit, quum nos in hunc modum orare præcepit: Pater noster.

Luc. ca. 18. a

Matth. c. 6. b
Luc. ca. 11. a

ORATIONIS DOMINICÆ BREuissima expositio. Cap. 20.

Orōnis Dominicæ excellentia in tribus perspicitur.

ORationis Dominicæ, quæ ab expositoribus diuiditur in exordium, & petitionem, excellentia super cæteras orationes in tribus perspicitur. Primò in eius dignitate: Nam quę potest esse dignior, ac nobilior oratio, quàm quæ a Christo nobis data est; a quo cuncta nobilitate, ac perfectione aliqua insignita procedunt? secundò in eius breuitate; siquidem Christus instituens compendiosa succinctè referauit. Tertiò in fœcunditate, & sententiarum grauitate. Septem enim petitiones continet, quibus certè uniuersa compræhenduntur, quę pro nobis possumus a Domino licite postulare. Sed iā ad huius orationis aggrediamur exordiū. Vt euangelicę legis doctrinam amoris, ac libertatis esse legem Iesus Christus indicaret, utque maior nobis præstaretur orandi fiducia, & confidentia impetrandi, quod petimus, in ipsa fronte orationis ponitur dulcissima hæc uox: Pater. At cuius pater?

Cur a principio Dominicæ orationis posita sit illa uox, Pater.

num mei, uel tui potius? Nemo, inquit Augustinus, dicat pater meus; nam id soli Christo competit, qui est filius per naturam, sed pater noster. Itaq; vtriusque & tui, & mei. Ex quo sequitur nos adinuicem fratres esse in terris, quando unius, eiusdemq; patris filij simus. Quare hoc ipso ad impendendum adinuicem fraternum amorem, & obsequium tenemur. Est enim fratris fratri adiumentum suppeditare. Cæterum quot modis in scripturis sanctis Pater noster nominetur sicco (ut aiunt) pede minime prætereundũ est. Plane Pater noster dicitur creatione primũ; quo in sensu unus ex Prophetis loquutus est, quum dixit Nunquid non pater unus omnium nostrũ? nonquid non Deus unus creauit nos? Deinde redemptione, ut uerba illa testantur, quum in Isaia in hunc modum scripta inueniuntur: Tu autem Pater noster, & redemptor noster a sæculo nomen tuum. Præterea sacramentali regeneratione. Quotquot enim, ait Ioannes, receperunt eum, scilicet, per sacramentorum fidem, dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs, qui credunt in nomine eius: Item adoptione per gratiam: quod ostendit D. Paulus in eo loco, ubi hæc scripta reliquit: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater. Iis igitur modis omnibus Dominus, ac magister noster Iesus Christus instituit hanc orationem sub initio paterno dulcescere nomine, ut nos eius filios imitatione, & opere esse profiteremur. Contra in lege ueteri, quia seruitutis, & timoris lex erat, omnium orationes ad Deum dirigebantur, tanquam seruorum ad Dominum. Hinc in Exodo, & Leuitico sæpius illud inuenies repetitum: Ego Dominus uester; Ego Dominus. At in nostra Euangelica lege ubiq; amorem, ubiq; libertatem dulcius omnia, resonantem inuenies. Id quod plane in præsenti loco facile est uidere, quum dicitur: Pater noster, qui es in cœlis. Sane quamuis Deus sit ubiq;, & in cœlo sursum, & in terra deorsum, frequenter tamen in scripturis, & præsertim hoc in loco in corporibus, & globis esse dicitur propter excellentiora, & mirabiliora Dei opera in ipsis clarius relucentia. In cœlorum enim magnitudine, ac semper super eisdem polis circuitione, quam Græci Peripatetici stationem appellant, Dei potentia ostenditur, sapientia in ipsorum pulchritudine, bonitas tandem in communicatione, & distributione uirtutis ipsorum in hæc inferiora. Et quoniam magnitudo dilectionis, & sublimitatis mansionis ad Dei spectant exaltationem, & laudem hæc pauca, Pater noster, qui es in cœlis, interpræsium multi exordium huius orationis continere autumarunt. Reliquum est, ut ad petitiones deueniamus. In oratione Dominica septem exprimuntur petitiones, quarũ prima spectat ad Deũ; sex aliæ ad seipsum, & ad proximum. Cum enim in præsenti oratione preces ad Deum dirigamus, ut filij ad patrem, bonus filius ante omnia petit ea, quæ spectant ad honorem patris, idcirco primò petimus: Sanctificetur nomen tuum, honoretur, & glorificetur. Sed cur petimus, ut nomen Patris nostri glorificetur; num fortasse quia nomen ipsum Dei sanctitatem aduentitiam admittat? Non equidem in hunc modum: Verum Sanctificetur nomẽ tuum, hoc est, enixe petimus o Domine, ut nomẽ tuum apud alios sanctum esse prædicetur, & declaretur, quæ notitia, & honor nominis tui ad omnes tum iudæos, tum infideles amplificetur, & extendatur. Hoc enim modo Deus sanctificatur a creatura, ut testatur Ioannes his uerbis. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filij Dei nominemur, & simus; nos affectu pio animi, ore, opere, gestu sanctissimum eius nomen honoremus, ipsum semper animo infixum meditantes ore reuerenter, & cum tremore nominantes, atq; cum illud audimus ab alijs nominari inclinatione, genuflexione, aut

Malac. c. 2. b
Isa. c. 63. d
Ioan. ca. 1. d
Rom. ca. 8. c
Exod. c. 20. a
Leui. c. 18. a
Alex. Them. simplic. & Ioan. Grammaticus in 8. phy. per totum.
Ioan. ca. 3. a

Pater quot modis in sacris scripturis accipitur.
Cur Deus in cœlis esse perhibetur.
Septem Dominicæ orationis petitiones.
Quo modo nomen Dei sanctificat.

ne, aut alio exteriore signo decenter honorem illi sacratissimo numini exhibemus.

Adueniat regnum tuum, Per regnum siue locus æternæ beatitud nis, siue ipsa beatitudo intelligatur in eundem ferme sensum redibis. Neutrum enim sine altero non habebitur unquam. Hanc igitur beatitudinem nobis aduenire petimus, quoniam illic totius desiderij est satietas: satiabor, inquit Propheta, cum apparuerit gloria tua. Psal. ca. 16. d

Fiat uoluntas tua, Recte post regni cœlestis petitionem continuo additur postulatio diuinæ uoluntatis perficiendæ, quoniam hæc medium est, & uia ad regnum cœlorum perueniendi. Qui enim facit uoluntatem Patris mei, ipse intrabit in regnum cœlorum: frustra enim finis expetitur, si minus exquirantur media ad finem illum ducentia. Fiat ergo uoluntas tua, hoc est, fiat, quod sicut in cœlo, & spiritibus Angelicis ac sanctis mentibus uoluntas tua integre perficitur, sic & in nobis hanc adhuc uitam agentibus eadem perficiatur, ut amemus, quæ commendas, detestemur, quæ odis, tibique in omnibus obedientiam, ut ueri filij, præstemus. Matt. ca. 7. c

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Vt autem ad omne opus bonum paratiores simus, tuaque in nobis dum præsentem uitam ducimus, compleatur uoluntas, ad te supplices confugimus petentes panem nostrum quotidianum dari nobis hodie, ne egestate compulsi furemur, & periuremus nomen tuum. Id certe facile præstare potes: Tui.n. sunt cœli, & tua est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo. Hoc item tuam decet paternam benignitatem; qui etiam das iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus te; qui pascis uolatilia cœli, quæ neque nent, neque metunt, neque congregant in horrea, & ne unum quidem in obliuione est apud te; qui tandem escam omni carni: Nunquid ergo nos ad imaginem, & similitudinem tuam factos, & quos constituisti super opera manuum tuarum destitues necessarij alimenti præsidio? Num deseres sine uestitus, & domicilij adminiculo? Nunquam hoc certe finet tua immensa in nos beneficentia. Itaque Da nobis, non uendi, aut mutuari a te panem exposcimus, sed, ut filij tui, petimus dari nobis. Sed quid petimus, ut des nobis? carnes? pisces? & similia id genus? Non utique domine. Sed da nobis panem, nempe cibum, & potum, uestitum, & domicilium. Quid enim aliud hoc loco nomine panis debet intelligi, quam uictus necessarius ad humanæ uitæ sustentationem, ut habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus? Panem nostrum Panis noster dicitur quo ad usum, & utilitatem, sed Dei est ut authoris, atque datoris. Petimus igitur illum panem Quotidianum, hoc est, quotidie, quandiu hic somus dari nobis Hodie, non die crastino, quia ipse præcipisti: Nolite solliciti esse in crastinum. Cæterum non modo panem corpori nostro necessarium hac petitione ab eo flagitamus, sed & panem uiuum, qui de cœlo descendit, & dat uitam mundo, exposcimus. Quid enim prodest corpus suo fouere cibo, si anima, quæ plus est, quam corpus, relinquatur famelica, & macie confecta? Hunc igitur panem uitæ, hunc panem Angelorum non mittendum canibus, hunc, inquam, panem quotidianum, idest, æternum, & incorruptibilem da nobis hodie, hoc, scilicet, die præsentis uitæ.

Proverb. cap. 30. b.
Psal. 88. b
Psal. 146. b
Matth. c. 6. d
Luc. c. 12. d
Psal. 135. d
Gen. cap. 7. d
Ps. 8. b
1. Thi. c. 6. b
Matth. c. 6. c

Qui bruta animalia beneficijs prosequitur homines fortasse deseret?

Panis nomine quid intelligatur.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Sane lex Euangelica, quæ fraterna charitate nos omnes præcipit esse deuinctos, sancit, ut ad diuinæ mansuetudinis, & benignitatis imitationem alijs dimittamus, si uolumus ipsi a Deo remissionem peccatorum consequi. Itaque Dimitte nobis debita, quæ nos separant a summo bono, & ab æterna gloria per damnationem perpetuam. Quæ debita dicuntur Nostra, quo-

Vis ut Deus tibi dimittat, & tu alijs dimitte.

niã neq; authore Deo, neqs adiutore sunt perpetrata, sed ex nobis ipsis. Sicut & nos dimitti.debit. nost. In cũ quippe modum a te Domine petimus, ut dimittas nobis debita nostra, quemadmodum, & nos ijs, qui aut uerbo, aut opere nos offendunt ex corde dimittimus, cum exinde nec odium, nec indignationem animi in eos concipimus, neque uindictam, aut ultionem de illis expetimus.

Et ne nos inducas in tentationem. Quoniam parum, aut nihil est a præteritis, & iam commissis peccatis absolui, nisi etiam a futuris præseruemur, subterfugientes occasiones, quæ nos inducunt in ruinam, & lapsum, quales sunt tentationes Dæmonum, mundi, & carnis (suggerit enim caro mollia, mundus inania, Diabolus mortifera) hine te benignissime pater oramus, ut ne nos inducas in tentationem. At cum Deus neminem tentet, qua ratione fiet, ut ipse id agat, quò in tentationem inducamur? Num fortasse Deus erit malorum author, & causa? Absit, ut qui summè bonus est, & faciens omnia ualde bona, sit malorum causa. At non hoc, sed illud in præsenti loco petimus, ne sinat nos Deus induci in tentationem, neue permittat pertrahi in consensum mali, aut ab eo uinci. Seruator enim noster hoc in loco eo loquendi genere utitur in sacris literis usitatissimo, quo Deus illa dicitur agere, quæ fieri permittit, quemadmodum in eo loco Exodi legitur: Et indurauit cor Pharaonis, idest, permisit indurari.

Luc. cap. 1. c

Quo in sensu debet accipi, ne inducas.

Quæ sane interpretandi ratio etiam in præsenti loco minimè omitti debet, quum dicitur: Et ne nos inducas in tentationem, hoc est, non sinas induci nos in tentationem. Cum enim plura bona hactenus fuerint a nobis expostulata, hoc etiam aliud a te benignissime Pater exposcimus, ut ne permittas nos in tentationem aliquam induci, quin potius diuino auxilio adiuti contra omnes Dæmonis, carnis, & mundi falsas suggestiones ualentiores persistamus. Petimus itaque Dei adiutorium hic ad tentationem impellendam, & separandam.

Sed libera nos a malo. Quemadmodum per præcedentem petitionẽ postulauimus nos eripi a malo culpæ imminentis, aut instantis, ita in hac postrema petitione expostulamus, nos liberari a malo præsentis uitæ; quoniam mille malorum generibus est referta: Nunc enim nos morbus affligit, & infirmitas, nunc orbitas, nunc bonorum amissio; nunc calumniam patimur; nunc in carceres, & uincula insontes conijcimur. Quæ omnia plerunq; imbecillum animum protrahunt ad culpam; ut morbus ad impatientiam; egestas ad furta, & latrocinia; aduersitas ad murmurationem in Deum. Ne igitur occasione horum perpellamur ad aliquam turpitudinem, oramus te Pater clementissime, ut his nos malis eripias, non quidem omnino ea sustollendo (nam uirtus in infirmitate perficitur) sed ita ea mitigando, & moderando, ut perferre illa ualeamus. Quibus omnibus, ut in nobis perficiantur, additur Amen. tantum significans, quod fiat. Et hæc pro breui huius Dominicæ orationis elucidatione dicta sufficiant. Aggrediamur & reliqua.

Præsentis uitæ uaria, multiplicia que tormentorũ genera.

2. Cor. 12. c

AD RELIQVAS PERBREVEIS ORATIONES FAcilis progressus. Cap. 21.

Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis preteritis, præsentibus, & futuris, & intercedente Beata, & gloriosa semper Virgine Dei genitrice Maria, & Beatis Apostolis tuis Petro, & Paulo, atq; Andrea, & omnibus Sanctis, da propitius pacem in diebus nostris, ut ope misericordiæ tuæ adiuti, & a peccatis simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi.

In postrema Dñicæ orõnis petitione a malis liberari petijmus, a malis equidem præteritis, quibus anteacto tpe Deum offendimus, præsentibus, quę infirmos animos plerunq; a rectitudine deijciunt, & futuris insidijs, scilicet, & laqueis tentationum. Sed quibus intercedentibus? In primis beata & gloriosa, semperq; Virgine Dei genitrice Maria, quæ benignissima humani generis aduocata pro nobis assiduè ad Deum preces effundit, deinde beatis Apostolis tuis Petro Apostolorum Principe, & Paulo, qui uas electionis, & gentiũ prædicator extitit, atq; Andrea oium primò ad agnitionẽ Christi uocato, & oibus sanctis.i.cum reliquis oibus Apostolis, martyribus, confessoribus, ac uirginibus. Horũ autem triũ, qui propter singularẽ, qua præditi sunt, excellentiam potius, q̃ cęteri hic nom natim tanguntur, & reliquorum omnium sanctorum suffragante patrocinio, Dñe, da propitius pacem in diebus nostris, per quã tibi reddamur infensi, ut ope tuæ misericordiæ adiuti, hoc est, ut adiutrice tui misericordia, & benignitate, & a peccato, quod hanc conscientiam perturbat, semper simus liberi, & ab omni perturbatione, quæ peccandi materiam præstar, simus securi, more suo concludens: per eundem Christum Dominum nostrum. Qua ratione sic absoluta, hostiã in tres frangens particulas tres designat Ecclesiæ partes, triumphantis in cœlo, militantis in terra, & patientis in purgatorio, quæ omnes ex hoc sanctissimo sacrificio suos sortiuntur effectus; Nam triumphanti in honorem cedit tantum mysterium; patienti in relaxationem, & militanti ad salutem, Tertiam uerò hostiæ partem manu tenẽs facit super ore calicis tres cruces dicens: Pax, non Dęmonis, non mundi, non carnis, sed Pax Domini sit semper uobiscũ populo, ut sui moris est, respondente, Et cum spiritu tuo, sit, scilicet, ea pax, quam nobis annunciasti. Pacificè enim nobis salutantibus uicaria rependenda est salus. Et statim particulam illam, quam manu renet calici immittit his uerbis: Hęc commixtio, & consecratio, sanè quum hic commixtionem, & consecrationem fieri dicitur, non rerum contentarum ueri.s.corporis, & sanguinis Christi fieri intelligas, quippe cum hoc factum fuerit, dum uerba sacramentalia proferrebantur; sed ipsarum specierum, atq; accidentium panis, & uini, quę post consecrationem superstant, cõmixtionem adinuicẽ fieri intelligendum est; qñquidem Sacerdote calici immittente tertiam host æ particulam, species panis commiscentur uini spẽbus, & ediuerso, quia adinuicem secundum contactũ, & per immissionem coniunguntur. Erit itaq; eorum uerborum huiusmodi sensus. Hæc consecratio corporis, & sanguinis.i. specierum corporis, & sanguinis Dñi nostri Iesu Christi fiat accipientibus nobis in uitam æternam. Quã uerò ob causam nõ positũ sit; hęc cõmixtio, & consecratio specierum corporis, & sanguinis; sed absolute, & simpliciter corporis, & sanguinis, ea põt afferri, ꝙ multa, quæ ad solas species ptinent, usus loquẽdi attribuit rebus cõtentis sub speciebus, sicut quũ corpus Xpi dicitur uideri, aut tangi, cum tñ solæ sacramenti species uideantur, aut tangantur.

Sanctorum intercessio.

Tres particulæ hostiæ quid indicent.

Notatu dignum.

Cur loco corporis, & sanguis positũ est specierum corporis & sanguinis.

Ioan. ca.1.e

Cæterum quoniam pax illa Domini, quam enixè petieramus absq; peccatorum remissione obtineri non potest, siquidem peccata inimicitias ponant inter nos, & Deum, Isaia ita asserente: Iniquitates uestrę diuiserunt inter uos, & Deum uestrum, propterea ter profertur ex uerbis sancti Ioannis Baptistę ea oratio. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, Vbi prima, & secunda prolatione petitur Dei misericordia ad abluenda peccata per subiunctam in utriusque orationis calce particulam, Miserere nobis, In tertia uerò pronunciatione petimus, ut pacem ipsam Dominus nobis præstare dignetur. Pro qua quidem pace impetranda subiungit Sacerdos ad Christum orationem, in qua primum proponit rationabilem fiduciã, atq; confi-

Isa. ca. 59. a

Agnus Dei ter repetitur, & cur.

Ioan. ca.1.d

denciam

Ioan. c. 14. d dentiam quærendæ pacis a Christo, utpote qui in ultima cœna discipulis suis pacē pposuerit; deinde de se humiliter sentiēs petit, ut Deus nō attēdat peccata ipsius, quoniam illa magis sunt impedimento ad pacem impetrandam, quam assequendam: sed potius respiciat fidem Ecclesiæ suæ dilectissimæ sponsæ. Demum petit, ut pro suæ uoluntatis rectissimæ beneplacito Deus ipsam Ecclesiam pacificare uelit ab infidelibus, & incredulis, ne eam perturbent suis persecutionibus; atque eandem custodiat ab omni malo, & coadunet in uinculo charitatis, ut sub uno pastore sit unum ouile. Oratio autem hæc est. Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis Pacē meam do uobis, Pacem meam relinquo uobis, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ, eamq; secundum uoluntatem tuam pacificare, & coadunare digneris. Qui uiuis, & regnas. Hac autem oratione absoluta statim Sacerdos erectus ad unionem, & charitatem designandam deosculatur altare ministro pacem afferens his uerbis. Pax tecum, cui statim de more respondet, & cum spiritu tuo. Congruē uerò pax datur ante communionem, quia iudicium sibi manducat, & bibit, quicunq; non prius fratri suo reconciliatus communicare præsumpserit. Christo afferente: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, q frater tuus habet aliquid aduersum te, relinq; ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Hinc est, quod hoc sacramentum apud Dionysium Areopagitam peculiare nomen habet synaxis, idest communio, quæ nil aliud est, quam pax, unio, concordia, charitas, fraternitas, & amicitia. Huc spectat, quod Eusebius lib. 5. Historiæ Eccles. c. 24. recenset, nimirum, Episcopos alijs Episcopis aduenis Eucharistiam solemniter transmisisse, ut significarent se cum illis pacem, & societatem habere, haud dubiē ex Apostolica consuetudine desumptum.

Cur pax ante communionem afferatur.

1. Cor. c. 11. f

Matth. c. 5. d

Eus. libro 5. Hist. Eccles. cap. 24.

Proinde nulla sunt uitia sacramento huic magis repugnantia, & contraria, quæq; manducantem indigniorem faciant, quam simultates, dissensiones, lites, inimicitiæ, iræ, & rancores. Quomodo enim tales unus erunt panis, unumque corpus in tanta cordium, ac animorum diuersitate? Aliorum esto iudicium.

Quę uitia magis huic sacramento repugnant.

Porrò in Missa, quæ pro defunctis celebratur, tribus illis precatiunculis incipientibus, Agnus Dei, tantummodo requies illis a Deo donari rogatur. Neq; enim, ut ipsorum misereatur, aut det illis pacem petimus, quum extra præsentis uitæ statum consistant, & iam a laboribus suis requiescant; sed pro requie a pœnis purgatorij impetranda orat Ecclesia.

Domine Iesu Christe; Sacerdos iam iam communicaturus intra sacrum stat, & saxum, fluctuans medius inter duos affectus desiderium. s. & timorem. Desiderium quidem habet manducandi, quia Christum audit inuitantem, & pollicentem: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Rursus timorem habet, quia Paulum audit ita minantem: Quicunq; manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignē reus erit corporis, & sanguinis. Quid ergo faciet? quo se uertet? Certe ad eum, qui omnia facere digna, & munda potest. Is est Iesus Christus Dei filius, quem iam sumpturus precatur hūc in modum. Dn̄e Iesu Christe, fili Dei uiui, qui ex uoluntate patris mundum uiuificasti, donans nobis omnia delicta, Libera me per hoc sacrum corpus, & sanguinem tuum, Domine, inquam, Iesu Christe libera me uirtute sacrosancti corporis & sanguinis tui Ab omnibus iniquitatibus meis, & uniuersis malis, & fac me tuis semper inhærere mandatis, hoc est, & præsta gratiam obediendi mandatis tuis, in quorum integra obseruatione uita, & salus

Ioan. ca. 6. f

1. Cor. c. 11. f

an mæ posita est,& ostendunt saluatoris nostri uerba ad eum adolescentem in hunc modum dicta; Si uis ad uitam ingredi,serua mandata. Et a te nunquam separari permittas. Nunquam certe neq; in præsenti quidem sæculo per culpam,neq; in futuro per pœnam gehennæ. Matth. 19.c

Subsequitur alia breuis oratio,qua Sacerdos humiliter se indignum profitetur,ut hac humili suæ indignitatis confessione dignus tandem a Deo effici mereatur. Oratio autem hæc est. Perceptio corporis tui Domine Iesu Christe, quod ego indignus sumere præsumo, non mihi proueniat ad iudicium, & condemnationem; sed pro tua pietate prosit mihi ad tutamentum mentis,& corporis,& ad medelam percipiendam:Qui uiuis. In qua quidem oratione perspicuum est sacerdotem tria petere, primum ut perceptio dignissimi sacramenti non cedat illi in iudicium, & condemnationem;deinde ut illius uirtute tam anima protegatur a consensu, & opere peccati, quàm corpus ab imminentibus malis,& periculis; Postrema petitio est,ut illa perceptio fit contra uulnera,& morbos: Siquidem in hoc admirabili sacramento contra omnem animi,& corporis infirmitatem efficacissima contineatur medicina;quemadmodum superiori libro latius disputauimus.

Accipiens demum patenã cum corpore Christi maxima humilitate absoluit alteram perbreuem orationem, similitudinem gerentem eius Prophetę dicti: Calicem salutaris accipiam, mutando calicem salutaris secundum propositam materiam in panem cœlestem: Nam ita uocat eum Dominus dicens:Ego sum panis uiuus,qui de cœlo descendi: Hunc igitur panem cœlestem, inquit Sacerdos, accipiam ego ęgrotus,& infirmus,ut a cunctis morbis ualeam sanari: Hunc panem omne delectamentum in se habentem accipiam ego famelicus,& esuriens, ut non esuriam in æternum: Hunc panem uerum accipiam ego inquietus,& anxius, ut cor meum stabiliat,ut turbidos sęculi fluctus sedat: Hunc deniq; panem cœlestem accipiam claudus,& debilis,ut rectus ambulem in uia Domini. Et nomen Domini inuocabo, debitam diuino nomini laudem persoluens, quippe cum sacrificium, istud ad Dei laudem præcipue sit institutum. Psal. 115.a Ioan. ca.6.f

DE HVMILI CENTVRIONIS oratione. Cap. 22.

Sacerdos igitur ante illius faciem positus,qui cœli, & terræ Dominus est, totus animo tremens absoluit illam Centurionis orationem suæ humilitatis explicatricem,quæ,ut efficax sit,& accepta,non sufficit eam sola uoce proferre;sed ut proferentis cor humiliter primum de se sentiat, oportet. Quamobrem enitendum summopere est,ut sacerdotis animus seipsum cunctis alijs submittat:quoniã,qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipsum se seducit. Et iacto hoc fundamento hanc protestetur humilitatem uoce expressa dicens: Domine, totius mundi creator, & rector, Non sum,fateor, Dignus,ex mea iustitia,ex mea operatione;quia etsi fecerim omnia,quę pręcepta sunt mihi,dicam tamen, ꝙ seruus inutilis sum: nam quod debui facere,feci. Verum nec omnia, quæ præcepta sunt mihi, sed uix aliqua compleui;nec ea,quę debui feci. Non sum igitur uere dignus Domine, ut tu intres sub tectum meum,ubi nullus est uirtutum splendor, & ornatus pro tuæ maiestatis mansione: nõ enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum. Cęterum quia peccatricem illam a contactu pedum tuorum non reiecisti, quin magis multis modis commendatam peccatorum suorum dimissione es consolatus; Quoniam item mulierem illam passam multos annos fluxũ sanguinis a tactu fimbriæ tui uestimenti non prohibuisti, sed illam tua uirtute

Matth. c.8.a

Non sat est uoce humilis proferre, nisi & corde se humiliter sentiat.

Gal. cap.6.a

Luc. ca. 17.c

Luc. cap.7.g

Matth. c. 9.c

Matt. c.15.c sanitati restituisti: quoniam deniq; Chananeam illam mulierem importunitate sanctas tuas aures pulsantem semel, & iterum tandem oculis misericordiæ conspexisti, tu Domine, Tantum dic uerbo, qui uerbum est patris coeternum; dic uerbo uirtutis tuæ, Et sanabitur anima mea; quia tuum dicere
Psal. 148.a idem est, quod facere: Tu enim ipse dixisti, & facta sunt. sanabitur per te cibum salutiferum a morbis spiritualibus uitiorum, a Dęmonio grauiter infestante, a paralypsi, ab ignauia animi, & ardore concupiscentiæ.

Quibus ita absolutis, Sacerdos sumit sanctissimum Christi corpus cruce se muniens, & supplex petens, ut sacrosanctum illud corpus custodiat animam eius ab omni malo, & inclinatione in peccatum, ne fiant prioribus peiora. Deinde sumpturus præciosum Christi sanguinem oratione tres uer-
Psal. 115. a sus complectente erumpit in hanc interrogationem. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Ipse enim me creauit, me redemit, me regenerauit, me ad pœnitentiam reuocauit. Quid ergo illi pro tot, tantisq; bonis retribuam? Scio quid faciam, nihil certè illi de meo retribuam; sed de suo illi reddam. Calicem salutaris accipiam, calicem, inquam, Iesu Christi, qui est salutare nostrum, & saluator mundi accipiam, & cum gratiarum actione, Nomen Domini inuocabo, cui omnis debetur honor, & gloria; Laudans, Christum de tanto exhibito beneficio, Inuocabo Dominum beneficentiam eius magnificans. Vnde & hoc consequar beneficium, atq; præsidium, quod ab Inimicis meis, & corporalibus, & spiritualibus saluus ero. Præterea calice se signans absoluit hanc orationem, eandem cum superiori mutata dictione corpus, in dictionem sanguis; atq; in hunc modum inquit: Sanguis Domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitam æternam. Et statim sumit sacratissimum Christi sanguinem supplex orans Sacerdos, ut sacrum hoc mysterium, quod sub uenerandis signis corporaliter est sumptum, cum debita mentis puritate spiritualiter etiam capiatur, dicens: Quod ore sumpsimus pura mente capiamus, & de munere temporali, participatione, scilicet, sacrorum mysteriorum ad tempus, & pro huius uitæ curriculo data, Fiat nobis, sumentibus ore, & spiritu remedium Sempiternū, contra uitia, & tentationes. Postremò aliam orationem persoluit in hunc modum: Corpus tuum Domine, quod sumpsi, & sanguis, quem potaui, adhæreat, non quidem secundum substantiam, & rei adhærentiam, quemadmodum cibus sensibilis adhæret stomacho, sed secundum uirtutem, & substantiam, adhæreat, inquam, uirtus, tanti sacramenti, Visceribus meis, non quidem corporalibus, sed spiritualibus ipsius animæ, quæ sunt memoria, intellectus, & uoluntas, in quibus elucet summæ Trinitatis, & unius deitatis imago: Tandem petit, ut nulla in ipso maneat scelerum macula, quem pura, & sancta refecerunt sacramenta. Et licet unum sit sacramentum unitate integritatis, & ordinis, dicuntur tamen numero multitudinis sacramenta, cum propter diuersitatem signorum (sunt.n. aliæ species panis, & aliæ uini) tum propter diuersitatem rerum contentarum, quandoquidem sacrum Christi corpus aliud est, reiq; substantia differens a sanguine, & sanguis a corpore, manet tamen (ut canit Ecclesia) Christus totus sub utraq;, & sub altera tantum specie. Et de communione, totoque Canone hactenus. Nunc reliquum est, ut ad spiritualem signorum significationem descendamus.

Animæ tres partes internæ.

DE SPIRITVALI SIGNORVM, ALIORVMQVE rituū significatione, qui in sacro Canone positi obseruantur. Cap. 23.

MVlti planè ritus in Canone obseruantur, quos omnes si persequi uoluerimus, longum fuerit, nec necessarium est, quum plures libelli extent,

tent, qui nos omnes sigillatim, & ex professo explicent. De paucis tantum, magisq; difficilibus admonebimus: Nullum enim hic species ritum (ut interim de reliquis sileam) ociosum, qui non suam peculiarem uim significandi habeat. De signis igitur, quæ super oblationem fiunt, nos ab Apostolica sede potissimum formam sumere debemus, unde totius Christianæ religionis ordinem, & originem suscepimus, præcipuè uerò cum & illi sedi Deus Optimus Maximus gubernatorem præposuerit Gregorium Papam, qui sub decem suis antecessoribus a puero Romæ nutritus, & eruditus omnes Apostolicas traditiones diligentissime inuestigauit, & inuestigatas studiosissime in actum referri curauit. Ex huius ergo sanctissimi Doctoris religione, & authoritate præcipui traditione imparem numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, uidelicet, unam crucem, uel tres, uel quinq; faciendo. Et hoc utiq; nō sine certi causa mysterij. Nam in una, & tribus trinum, & unum Dominum ostendimus: in quinq; autem qu ncupartitam Domini passionem significamus. Item tres cruces designant tres illos dies, quibus Christus prædicauit post Dominicam in ramis palmarum, & triduum, in quo Christus sepulchro requieuit, & tria corporis loca, nempe, manus, pedes, & latus, in quibus passus fuit. Fiunt etiam quinque cruces ad quinariam sanguinis Christi effusionem ostendendam. Prima fuit in circuncisione. Secunda in sudore, nam factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis. Tertia in flagellatione. Quarta in crucifixione. Quinta in lateris uulneratione. Meritò autem impar numerus in Ecclesiasticis officijs frequentatur, quia nunquā in duo æqualia unitate impediente diuiditur, quemadmodum unitas sanctæ Ecclesiæ nullatenus eam in duas partes secari patitur. In primis ubi dicitur, Hæc dona, tres cruces super panem, & uinum facimus ita, ut erecta pars crucis tantum super panem, transuersa autem super calicem protendatur. Nam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, transuersa autem ipsius brachia distendit, sub quibus calix collocatur, quasi de latere Domini sanguinem suscepturus. Tres item cruces cum dicitur, Benedictam, super utrunque simul facimus, & alias duas seorsum super panem, & calicem. Tertio panis, & calix separatim signantur, quum ante eleuationem uterque per manus Sacerdotis accipitur, & benedicitur: Nam & CHRISTVS in Euangelio utrunque benedixit, antequam dimitteret è manibus, accepta enim in manibus benedixit; postea discipulis dedit. Insuper ubi dicitur, Hostiam puram, tres cruces super utrunque facimus, quia & utrunque simul in eisdem uerbis intelligimus; quartam autem super panem, & alteram super calicem separatim infigimus, uerum sanguinem Domini de latere profluentem designantes. Eleuatio corporis, & sanguinis Christi eleuationem eius ad crucem, ueluti sacrificium pro totius mundi salute oblatum ostendit; demissio depositionem eius de cruce. Positio super corporale inuolutionem eius in syndone munda significat. Id quod plane ostendunt uerba de consecratione distinctione prima posita ad hunc modum. Consultò constituimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut in tincto quisque celebrare præsumat, sed in puro lintheo ab Episcopo consecrato terreno, scilicet, lino procurato, atque contexto, sicut corpus Domini nostri IESV CHRISTI in syndone pura sepultum fuit. Cum autem Sacerdos uocem exaltat dicens: Nobis quoque peccatoribus, illum Centurionem designat, qui uisa morte CHRISTI uocem exaltauit, his uerbis: Vere filius Dei erat iste. Quum uero pectus suum tundit,

Signorū forma unde petenda.

Cur in crucibus signandis īpar numerus semper obseruatur.

Luc. cap. 2. e
Luc. ca. 22. e
Ioan. ca. 9. a
eodem. d
eodem. f

Crucis signādæ modus.

Luc. ca. 23. g

misericordiam suppliciter exposcit. Nam Centurio, & qui cum eo erant, reuertebantur percutientes pectora sua, quasi de errore in Christi mortem commisso ueniam petentes. Postea uerò tres cruces in honore sanctæ Trinitatis super corpus,& sanguinem simul facit,hæc uerba dicens:Sanctificas, cum reliquis.Postremo loco cum corpore Dominico tres cruces super calicem erigit,dicens, Per ipsum,& cum ipso,& in ipso, est tibi Deo Patri omnipotenti, ut significetur post spacium trium horarum tertiæ, sextæ, & nonæ,Christum fuisse cruci affixum. Vbi quoniam corpus ab anima fuit separatum,statim eodem Christi corpore duæ aliæ surgunt cruces ab ore calicis uersus Sacerdotis pectus,quæ duæ cruces separationem animæ a corpore,ut diximus,in cruce factam significant. Quidam tamen sunt,qui tres tantum cruces super calicē,& duas in latere eius faciunt, quod uidetur incōgruum, quum Christus nō nisi unum tantum uulnus in latere habuerit. Cum uerò dicimus:Omnis honor,& gloria,corpus cum calice leuamus,& statim in altari utrunq; depositum claudimus,quia, & Ioseph corpus nostri seruatoris de cruce leuauit,& in sepulchro depositum lapide operuit. Exclamatio autem Sacerdotis uoce eleuata: Pater noster,qui es in cœlis, ad memoriam reuocat clamorem illum, quam in hora mortis Christus emisit ad hunc modū;

Luc.ca. 23. f Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Cum uerò Sacerdos subiungit. Per Dominum nostrum Iesum Christum, diuidit hostiam in dextro latere,ut ostendat Dominici lateris percussionem, & maiorem partem subdiuidens in duo confringit, ut tres portiones de corpore efficere possit. Hæ autem tres partes primum significāt Trinitatem;deinde triplicem Christi statum,nempe, illum cum hominibus manentem, alterum cum mortuis in sepulchro iacentem, tertium uerò nunc immortalem existentem, ostendunt quoque Christum in tres sui corporis partes passum fuisse, scilicet, in manibus,pedibus,& latere; Porro significant, ut superius nobis dictum est, tres Ecclesiæ partes. Vna est in cœlo triumphans, quam significat particula in sanguinem missa; secunda in terris militans significata per particulam a sacerdote consumpta, tertia in purgatorio degens a tertia particula, quam uiaticum morientium appellare solemus;apte figuratur. In pace tradenda ostendit,ꝙ Christus resurgens a mortuis stetit in medio discipulorum,& dixit eis.Pax uobis, & quia tunc dedit eis potestatem remittendi peccata, statim additum est: Agnus Dei, quod ter repetimus,quia humiliter deprecamur nobis remitti peccata cogitationis, locutionis,& operationis, aut ex multorum sententia ter idē assumimus, quia & saluator noster ad tria persequenda uenit in hunc mundum,nimirum,ut liberaret nos a culpæ,& pœnæ miseria,& nobis daret de plenitudine gratiæ. Qua ex causa Sergius Papa constituit,ut statim facta confractione Dominici corporis, Agnus Dei a clero, & populo decantetur, ut ille, cuius corpus ibi confringi uidemus, dignetur nobis propitius auxiliari, quæ fractio in specie tantum panis fieri tenendum est; quandoquidem Christus totus in singulis partibus

Ioan.c.20. e (margin, beside "ostendit … dixit eis")

Aug de con secr. dist. 2. integer maneat.Per partes itaq; manducatur in signo, sed manet integer totus in substantia;manet integer totus in corde nostro. In pace dicenda Sacerdos facit tres cruces cum parte hostiæ,quam tenet inter digitos super calice dicens; Pax Domini sit semper uobiscum, quibus significat tres dies Christum in sepulchro fuisse. Ex quibus omnibus facile colligere potes,sacrificium istud septem uicibus signari in Canone,& in uniuersum ante orationem Dominicam fieri summatim cruces uigintiquinque. Qui plane numerus,ut Mathematici norunt,cubicus, seu quadratus est. Nam in sese reductus infinitus semper surgit,& semper in seipsum reducitur,ut unusquisq;

intelligat, quod quantumlibet multiplicetur Eucharistiæ sacramentũ, semper tamen est idem sacrificium Et hæc de spirituali signorum, aliorumq; rituum significatione breuiter dixisse sufficiat: superest modo, ut quam breuissime ostendamus, ex quibus tum ueteris, tum noui testamenti locis sancta Romana Ecclesia usum ceremoniarum acceperit, quo sacerdos noster apertissime intelligat, summo honore habendos esse omnes ritus Ecclesiasticos, minimè uero reijciendos, ut falso hæreticorum multi putant.

Positio hæretica.

QVIBVS EX LOCIS TAM VETERIS, QVA'M NOui testamenti rituum, & cæremoniarum usum sancta Romana Ecclesia acceperit. Cap. 24.

ETSI ex prædictis putamus nos iam perspicuè ostendisse ritus, ac cærimonias omnes, quas pia Mater Ecclesia obseruari instituit cum in uniuersa Missa, tum uero maxime in Canone, ex Christi, & Apostolorum traditione acceptas fuisse, quo tamen res ipsa magis, magisq; elucescat, operæpretium duximus hæc pauca ex ueteri, nouoq; testamento assumpta, & in centonem (ut aiunt) congesta seorsum, separatimq; transcurrere. Principio igitur neminem esse arbitror, qui si primoribus modo labris sacram scripturam attigerit, non uideat populo Israelitico in Raphidim contra Amalechitas pugnante, Mosem sublatis manibus Deum orasse, atq; sic uictoriam obtinuisse. Exod.c.17.c. Nullus item erit, qui non inspiciat eundem populum, Esdra aperiente librum, & præcepta Domini legere incipiẽte, pronum extendisse brachia sua, & genibus flexis Deum adorasse. 3. Esdr. c.9.f Quis item fuerit, qui in sacris literis testatũ nõ inueniet, ꝙ quum gloria Dñi eidẽ populo Israelitico apparuisset, omnes una cum Mose, & Aaron in faciem sese inclinauerunt? Leuit.ca.9.d Id quod & maiorem, & minorem nato Tobiam fecisse legimus: Tob. c. 12.d Hi enim post Angeli Raphaelis discessum tres continuo horas in faciem prostrati Dominum benedixerunt. Iud. ca 13.d Eodem quoq; modo Achior conspecto Holofernis capite pronus in faciem cecidit. Sic alij pene innumeri uiri sæpissime in terram ceciderunt, quos recensere longum esset. Quod si in lege Veteri, ut breuiter ostendimus, huiusmodi cærimoniæ celebres fuere, admiratione dignum est maxima, cur quidam pessimi uiri fuerunt, qui ritus ex nostro Euangelio acceptos, quos pro tanti sacrificij maiestate commendanda, & contemplatione excitanda hactenus celebrauimus, conuitijs prosequuti fuerint, absq; fronte asserentes cerimonias, & ritus nostros nihil esse, quin potius idolatriam, assentationem, & irritabula impietatis magis esse, quàm pietatis officia: quum tamen in Euangelio legamus, Christum quibusdam cærimonijs etiam in orando usum fuisse, præcipue in monte Thabor, in monte Oliueti, ac prope Iordanem, ubi se inclinauit in genua. Matt.c.17.a Luc.ca.22.e Quòd si deniq; huiusmodi cerimoniæ contemnendæ forent, scire ab ijs uellem, cur Christus seruator noster tam sæpissime oculis in cœlum aspexerit, sicuti eum fecisse legimus, quum Lazarum resuscitauit; Ioan.c.11.e quum quinque panes, ac duos pisces benedixit, quum surdum, & mutum sanitati restituit, atq; adeo quum in ultima cœna (quod & superius in Canone attigimus) discipulos communicauit? Mar. ca. 7.d Num etiam illa fuit cærimonia, quum manum extensam leprosis imposuit? Marc.ca.1.d quum manum eandem posuit super socrũ Petri, filiamq; Iairi? Matt.ca.8.b Mar.ca.5.d quum deniq; in patria sua duos attigit cæcos? Matt c.20.d Quis non admirabitur seruatorẽ nostrum in cuiusdã surdi aures digitos suos misisse, in cœlũ leuatis oculis respexisse, ingemuisseq;, Marc.ca.7.d necnon cæci nati oculos luto, quod sputo madefecerat, unxisse, ac eũ ad natatoria Syloë lauandũ misisse? Ioan.c.11.e Ioan.ca.9.a Taceo, ꝙ Christus salus nostra bis sese inclinauit, ac quum mulierem in adulteriũ depræhensam absoluisset, in terrã scripsit. Ioan.ca.8.a Mitto interim ꝙ pa- Luc.ca.12.b

Aduerte Hæretice cæremoniarum usum unde Ecclesia acceperit.

Impia Hæreticorũ assertio.

Ioan. c. 13.a Luc.cap.7.f nem fregerit, pedes discipulis lauerit, tunicam deposuerit, sese lintheo præcinxerit, & tandem aquam in peluim fuderit. Mitto tandem quod Dominus noster muliercula, quæ oleum, & unguentum attulerat, non increpauit, Marc.c. 14.a & b. licet multis uteretur cer monijs, neque illos prohibuit, qui uestes asinæ substrauerant, ac ramos, & frondes proiecerant clamantes, Osanna: & huiusmodi plusquã sexcentæ cærimoniæ in Euangelio passim adductæ leguntur, quas breuitatis studio omittimus. Sat est ex ijs, quæ hactenus adduximus, ostẽdisse Romanã Ecclesiam tam ex ueteri, quam nouo Testamento cærimoniarũ locũ, & usum accepisse, ut per hæc uisibilia signa tanti sacrificij maiestas commendaretur, & mentes fidelium ad rerum altissimarum contẽplationem Conc. Trid. sess.22.ca.5. excitarentur. Id quod plane Conciliũ Tridentinum in sessione xxij. cap. v. pulchre admodum, & erudite prosequitur in hunc modum: Cumq; natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus, ad rerum diuinarum meditationem sustolli, propterea pia Mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam summissa uoce, alia uerò elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit: Cærimonias itẽ adhibuit, ut mystica benedictiones, lumina, themiamata, uestes, aliaq; id genus multa ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fideliũ per hæc uisibilia religionis, & pietatis signa ad rerũ altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur. Hęc ibi. Cæterùm huiusmodi pias, ac orthodoxas cęrimonias conuellere nil aliud est, quam ipsum Canon. 7. Christum summum cærimoniarum magistrum contemnere, idcirco idẽ Cõcilium Canonem instituit sub ijs uerbis: Si quis dixerit cærimonias, uestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia utitur, irritabula impietatis magis esse quam officia pietatis, anathema sit. Sed de ijs hactenus. Reuertamur, unde paulò digressi sumus, ne te lectorem benignissimum ad huius nostri opusculi finem properantem, amplius retardemus.

DE HIS, QVAE POST COMMVNIONEM leguntur. Cap. 25.

HIS omnibus absolutis, atque perfectis, mox subsequitur antiphona, quæ ab ordine post communionem uulgo dicitur. Hæc autem est gratiarum actio, quæ post epulas illas cælestes ad Deum dirigitur, & Prophetæ Psal.21. d uaticinio similis: Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum. Vnde alta uoce, & certa quadam celeritate, & cum iubilo in choro cantari debet, siquidem gratiarum actionis, & gaudij post communionem indicium apertissimum sit. Quod & idem Propheta (ut arbitror) ostendit, quum ita Psal. 41.a cecinit: In uoce exultationis & confessionis sonus epulantis. Vbi nõ omittendum est hanc antiphonam (si nulla adest propria) semper in eodem psalmo cum Introitu conuenire. Quod ideo factum esse censendum est, ut principio finis correspondens ostendatur unum, ac semper idem sacrificium esse, quod ab initio, & constitutione mundi usque in finem perseueraturum est. Sacerdos deinceps populum ex more salutans orationem absoluit, in qua Ecclesia precatur, ut in ijs ipsis, qui iam cõmunicauerunt, sacramentum digne sumptũ suos consequatur fructus, quos licet omnes numero stringere possit nemo, attamen si in summam eosdẽ contrahas, facile inuenies esse binos, incrementum scilicet diuinæ gratiæ in uita præsenti, & in futuro gratiã consummatã. Eadem iterum salutatione Dominum populo precatur: Quo in loco perspicies Sacerdotẽ in Missa se uertere ad populum quinquies, at eũdem salutare septies. Est. n. septenarius numerus sacer admodũ, & magnorum utriusq; testamenti mysteriorũ significatiuus, ut studiosi sacrarũ litterarũ pertractato-

Qua ex causa Antiphona communionis cum introitu conueniat.

Fructus huius sacramẽti esse innumeri sint in duos tamen cõtrahũtur.

res diligētius indagāt,& discutiunt. In huiusmodi rei figurā Iosue contra urbē Hiericontinā,quę typum Dæmonicæ ciuitatis gerebat,pugnaturus septē diebus eam circuisse legitur; septem quoq; Sacerdotibus commisisse munus, ut septē tubarum clangoribus eam oppugnarent. Sed de huius numeri dignitate,ac multiplici eius in sacris scripturis significatione latius differemus in libello de mensuris, & numeris Hæbraicis,quem,quum in lucem Deo adiutore ediderimus legentibus minime ingratum fore speramus. Habita ad populum salutatione Sacerdos denūciat expletum esse altaris sacrificium his uerbis: Ite missa est. Ac si apertius diceret. iam redite in domos uestras,ad sua quiuis opera ad rem familiarem denuò accedat: nam Missa finita est. Recte porro iam primum dimittit populum; siquidem ante Missam completā ueteri Ecclesiæ statuto nemini temere templum egredi licet. Cæterum hæc solemnis populi dimissio, ite Missa est, dicitur,quum in officio Missæ hymnus angelicus celebratur. At quando omittitur, Sacerdos Missam hoc fine terminat; Benedicamus Domino,hoc est, in cuiuscunq; operis fine Deum omnis boni authorem laudare debemus. Ad utramque uero dictarum conclusionem respondet populus,seu minister, Deo gratias.f.dicamus de Missę consumatione, & sacrorum misteriorū completione, quando quidē Deo Opt. Max. agere debeamus gratias cum alias semper,tum maxime postquam summum perfecerimus sacrificium, per quod sacratissimæ passionis Christi uirtus quotidie ad nos defluit. Aliam præterea orationem uoce summissa exoluit in hunc modum: Placeat Tibi sancta trinitas obsequium seruitutis meæ, placeat,inquam,non tam ex mei offerentis deuotione,quam tui,cui fit oblatio,dignatione obsequium gradus sacerdotalis,quo fungor. Et præsta,ut sacrificium, Quod oculis tuæ maiestatis indignus obtuli, sit tibi acceptabile, non solum ex parte muneris oblati,quod tibi nunquam displicere potest,uerum etiam ex parte mei offerentis,esto, quod tale nunquam offerre possim, quod tua sit dignum maiestate, Mihique,& omnibus,fidelibus Christianis tā uiuis, quā defunctis, Pro quibus illud obtuli,sit,inquam,idē sacrificiū,Te miserāte propitiabile,utile,& salutare ad diluēda peccata, & gratiā cōsequēdā. Per Xpm Dominū nostrū, in cuius nomine quidquid postulatū fuerit haud dubie,ut promisit, præstabitur. Postremum Sacerdos benedicens his, qui Missæ interfuerunt, præcatur,ut Deus trinus, idemq; unus eos omnibus impleat bonis,& a malis omnibus,seruet,atque custodiat. Sic etiam Moses,& Abraham expletis sacrificijs benedixerunt populum: Sic Simeon senex in templo parentes pueruli Iesu benedixit. Sic deniq; Christus Rex, & Sacerdos in æternum ascensurus in cœlum discipulis benedixit. Iam benedicendi forma,& simplex hęc uocula, benedico, quantum bonorum cumulum in se amplectatur,capud vi. libri numerorum abunde ostendit. Quapropter incōsulte agit,qui non expectata Sacerdotis benedictione abit tam multis,tamq; præclaris bonis se priuans.

Iosu cap.6.a. | Ioan.c. 14.b | Leui.cap.9 d | Luc.cap.2 e | Luc.ca.24.g | Nume.c. 6.d | Benedictio bonorum cumulum amplectitur.

DE BENEDICTIONE POST MISSAM.
Cap. Extremum.

QVANQVAM Beatus Damasus Papa,ubi de uana coepiscoporum superstitione tractat, huiusmodi benedictionem populi Presbyteris illicitam uideatur asserere, propterea tamen hæc uoluisse credendum est, ut presbyteros doceret, quod hoc benedicendi munus eis quasi ex proprio officio usurpare non licere,sed ex Episcopali authoritate illis concedi posse intelligerent. Quod autem is summus Pontifex huiusmodi benedictionem,ut illicitam Sacerdotibus non prohibuerit,ex his præter alia: maxime conijcere possumus, quę B. Hieronymus sub eodem Damaso Papa, & post ipsum

Benedictio Sacerdoti commissa.

usq; ad Sixtum successorem eius in Ecclesiasticis ordinibus studiosissime inuigilans Rustico Narbonensi Episcopo de hac re ita scriptum reliquit: Si presbyter Christum consecrat, cum in altario dei sacramenta benedicit, benedicere populum non debet, qui Christum meruit consecrare? Ecce quam apertissime presbyteros a benedictione super populum nõ prohibendos esse testatur. Sed & magnus Leo, & Gelasius Damasi successores in Ecclesiasticis officijs apprime eruditi in decretis suis, ubi diligentissime quid presbyteris liceat, uel non liceat, descripserunt, nullatenus eis benedictionem super populum, nisi Episcopo præsente interdicunt. Quod si forsan huiusmodi tam sancta benedictio presbyteris antiquitus interdicta fuit nulla, ut arbitror, alia de causa factum est, nisi quia & ad Episcopale officium pertinere uidebatur; & ijs, qui Missæ aderant, nondum adeò necessaria putabatur; quando soli communicãtes Missæ sacrificio antiquitus intererant. Quibus & oratio post communionem, quæ pro solis communicantibus instituta uidetur, pro benedictione satisfacere potuit. Cum uerò iam populus a communione cessaret, nec tamen a diuinis Missæ mysterijs se subtraheret, necessariò ab Episcopis permissum est, ut qui sacratissimæ Missæ adessent a Sacerdote benedicerentur, ne sicuti communione, ita & benedictione priuati discederent. Siue modo hæc fuerit ocasio, siue alia, sat est, & nostram in medium adduxisse sententiam, qualiscunq; illa fuerit, & te lectorem admonuisse, quòd is benedicendi usus iam inoleuit, ut quandiu alter per Apostolicam sedem sancitum non extiterit, nequaquam præter defunctorum Missam absq; graui scandalo a presbytero hoc tantum sacrificium celebrante prætermitti possit. Postremo loco animaduersione dignum est, quòd Sancti Patres in capit. xiiij. Concilijs Toletani sanxerunt, ut quisque Sacerdos excommunicationi subiaceret, qui peracto Missę sacrificio sacris uestibus se exuens, hymnũ trium puerorum dicere negligeret. Hæc sunt, quę ad totius nostræ elucidationis diligentiã attinere uidebantur, ex quibus omnibus, lector pijssime, facile deprædendes pręter cætera, quæ attulimus, id locupletissime nos ostendisse in hoc sanctissimo Ecclesiæ sacrificio adeo non obscurari beneficium Christi, ut eo potius quam maxime illustretur, & pulcherrime ostendatur. In qua re ostendenda, atq; explicanda, etsi uel prolixiores, uel ineptiores fuerimus, quam susceptæ institutionis modus ferre uidebatur, ignoscendum tamen nobis putamus, quibus hoc quam maxime in uotis fuit, ut rem cognitu admodum necessariam, quod in nobis est, expediremus. Quod si aliqua ex parte assequuti sumus soli Deo gratia; sin minus, luculentiorem Ecclesiæ definitionem (cui nos, & hæc omnia nostra libenter submittimus) ex animo optamus.

Cur ab Episcopis Sacerdotibus concessum est, ut Missę circunstãtibus benedictionem afferãt.

Auctor humiliter (ut decet) se, suaque omnia Ecclesię determinationi submittit.

Deo a quo, & per quem, & in quo sunt omnia sit honor gloria, uirtus, & imperium in infinita sæcula

Amen.

FINIS.

BRIXIÆ, APVD THOMAM BOZOLAM.
M. D LXXVI.

REGISTRVM

1. 2. 3. 4. 5. A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn
Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ

Omnes ſunt quaterniones, præter Sſſ, Qui eſt duernus.

